

שבוע פרשת וארא

(19 – 25 January 20)

כ"ב – כ"ח טבת תש"פ

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹמֶשֶׁה לְאִמּוֹ: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרָכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מְצֻוֹתֵינוּ, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דֶּגַּף וְתִירָשׁ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁעְרֶיךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵאָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתָם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאִמּוֹ. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵינוּ, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיָּה

בו יסופר גדול הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

רִמְמָה יָמִין יְהוָה עָשָׂה חַיִּל: ז' לֹא־אֲמוֹת
פִּי־אֲחִיהָ וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרָנִי יְהוָה
וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שְׁעֵי־צֶדֶק אָבִא
בָּם אֹדֶה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אֹדֶד כִּי עֲנִיתָנִי וְתַהֲיִלִּי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מִאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׁמַחָה בּוֹ:
כה אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּה יְהוָה הַצִּלֵּתָהּ
נָּא: כו בְּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם יְהוָה פֶּרְכָּנוֹכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָּנוּ אֲסוּרֵי־חַג בַּעֲבֹתֵם
עַד־קִרְנוֹת הַמּוֹבָח: כח אֵלִי אַתָּה וְאֹדֶד אֱלֹהֵי
אֲרוֹמָמְךָ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדּוֹ:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
ב וְאִמְרוּ־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג וְאִמְרוּ־נָא
בֵּית־אֱהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד וְאִמְרוּ־נָא יִרְאִי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן־חֲמֹצַר קָרָאתִי יְהוָה
עָנְנִי בְּמֶרְחֵב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אֵירָא מִה־יַּעֲשֶׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַּעֲזָרִי וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשֵׁנָאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בַּנְּדִיכִים: י פֶּלֶג־גּוֹיִם
סִבְּבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יא סִבְּבוּנִי גַם־
סִבְּבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סִבְּבוּנִי כְּדַבּוּרִים
דַּעֲכוּ בָּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג דַּחַח
דַּחִיתָנִי לִנְפֹל וַיְהִי־הוּא עֲזָרָנִי: יד עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיַּהֲיִלִּי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רָפָה וַיִּשְׁוַעַה בְּאֶהְלִי
צְדִיקִים יָמִין יְהוָה עָשָׂה חַיִּל: טז יָמִין יְהוָה

קִיָּה

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פרי"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

צִוִּיתָה פִּקְדֵיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחִלִּי יִכְנּוּ דְרָכֵי
לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲזִי לֹא־אֲבֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מַצּוֹתֶיךָ: ז אֹדֶד בְּנִשָּׁר לִבִּי בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטִי

א אֲשֶׁרִי תִמְיַמֵּידְדֶךָ תְּהַלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ:
ג אֶף לֹא־פָעֲלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵי הַלְבוּ: ד אַתָּה

המשך בעמוד ק

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

הרה"ח ווי"ח אי"א עוסק בצרכי ציבור וכו' מהור"א שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מד' חנוכה בענין התעסקותו בטהרת המשפחה ובקשתו שאשפיע על הרב יאנג שי' שישע למחנו בענין זה,

כפי הידיעה שקבלתי מהרב יאנג שי' הנה נוסע הוא לארצה"ק ת"ו על שבועות אחדים, וגם בשובו מנסיעתו הנה לא יוכל לנסוע למחנו טרם שיקבל מכתב שהרבנים דמחנו תומכים במפעל.

ובכן, כנראה מדבריו, הנה אם כי רוצה לסדר הענין צריך להשיג איזה מכתב שבו יהי נאמר כי הרבנים תומכים בענין כו'.

ויתן השי"ת שחפץ ה' בידו יצליח.

בברכה,

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כא) מסכת ברכות עם ביאורים	מדף טז עד דף כב	ריח
ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג			
ג) מאמר ד"ה יפה שעה אחת				
ה) שבת פרשת וארא, כ"ח טבת, מבה"ח שבט, ה'תשכ"ט ...	ה			
ד) שיחת ש"פ וארא, כ"ח טבת, ה'תשכ"ט	טו	כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	אדמו"ר הזקן	רמז
ה) שיחת יום ד' פ' בשלח, יו"ד שבט ה'תשכ"ט ...	כו	כג) שולחן ערוך הלכות משא ומתן/נטילת ידיים	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רמז
ו) משיחות ש"פ וארא, כ"ח טבת, ה'תשנ"ב	נא			
ז) לקוטי-שיחות פרשת וארא כך טז	נט	כד) תורה אור לכן אמור לבני ישראל אני ה'	אדמו"ר הזקן	רנ
ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כה) תורת חיים	אדמו"ר האמצעי	רנד
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	סו			
ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וארא	סח	כו) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	אדמו"ר ה"צמח צדק"	רנה
י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וארא	סט	כז) תורת שמואל תרל"ב	אדמו"ר מוהר"ש	רנז
יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וארא	קג	כח) קונטרס עץ החיים	אדמו"ר מוהרש"ב	רנח
יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)		כט) ספר המאמרים – ה'תש"ט	אדמו"ר מוהר"י"צ	רנט
לשבוע פרשת וארא	קד			
יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וארא	קיו	ל) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	אדמו"ר מוהר"י"צ	רסה
יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קכ	לא) אגרות קודש	אדמו"ר מוהר"י"צ	רסו
שיעורי רמב"ם				
טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וארא	קכג	לב) חומש לקריאה בציבור	רסח	
טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וארא	קפה	לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רעז	
יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת וארא	רד	לד) לוח זמנים לשבוע פרשת וארא	רעח	
יח) נביאים וכתובים		לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רעט	
ירמיה פרק כט, אסתר פרק ב-ג	רז			
יט) משניות – מסכת מנחות/חולין				
ביאור קהתי	רט			
כ) עין יעקב מסכת מגילה	ריז			

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

אמרו חכמינו ז"ל במשנה פרקי אבות:

וכפי שאני נקרא בשם הוי' לא נודעתי להם, לא התגליתי אל האבות, 42
 דלכאורה אינו מובן, הרי כמה פעמים רבות קודם לכן 43
 נאמר שם הוי' אצל האבות (כפי שמביא הרבי מהר"ש 44
 במאמר הנזכר כמה וכמה פסוקים שבהם כן נאמר שם הוי' בדברי 45
 ה' אל האבות, אברהם יצחק ויעקב), 46
 ואיך נאמר כאן בפרשת וארא 47
 "ושמי הוי' לא נודעתי 48
 להם"? 49

בס"ד. שבת פרשת וארא, כ"ח טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים 1
 בעולם הזה מפל חיי העולם הבא. 2
 ומקשה כ"ק אדמו"ר מהר"ש במאמרו דבור-המתחיל 3
 הזה הפותח בדברי משנה זו לפני 4
 מאה שנה² בשנת תרכ"ט, מאה 5
 שנה לפני אמירת מאמר זה על-ידי 6
 הרבי בשנת תשכ"ט (שתוכנו 7
 נמצא גם במאמר שאמר הרבי 8
 מהר"ש בשבת פרשת וארא בשנה 9
 שלפני-זה³ שנת תרכ"ח), 10
 דצריך להבין, איך יהיה 11
 תשלום הגמול פחות 12
 במדרגה מן העבודה, איך יתכן 13
 שהשכר יהיה בעל ערך פחות 14
 מהעבודה שבגינה ניתן שכר זה, 15
 ובענינו, איך יתכן שהעולם הבא 16
 שהוא השכר על עבודת האדם בלימוד 17
 התורה וקיום המצוות יחשב פחות 18
 מהעבודה עצמה עד כדי כך ש"יפה 19
 ועדיפה יותר אפילו שעה אחת 20
 בתשובה ומעשים טובים 21
 בעולם הזה מפל חיי העולם 22
 הבא, שעל-פי-זה נמצא תשלום הגמול 23
 שמשלם ענין "תשובה ומעשים טובים בעולם 24
 הזה" ונקא, יוכן על-פי מה שפתיב וארא אל 25
 אברהם אל יצחק גו' באל שדי ושמי הוי' לא 26
 נודעתי להם, דלכאורה אינו מובן, הרי כמה 27
 פעמים נאמר שם הוי' אצל האבות (כפי שמביא 28
 במאמר כמה וכמה פסוקים), ואיך נאמר "ושמי 29
 הוי' לא נודעתי להם". גם צריך להבין דיוק 30
 הלשון "נודעתי", ולא "הודעתי". 31
 (ב) וממשיך בפאמר, שלהבין זה צריך 32
 להקדים מאמר רבותינו ז"ל⁴ 33
 "כבריתו של עולם, ברישא חשוקא והדר 34
 נהורא", פמו שפתיב⁵ ויהי ערב ויהי יום 35
 אחר. 36
 ויש לומר בבאור שכינות מאמר רבותינו ז"ל "ברישא 37
 חשוקא והדר נהורא" למה 38
 שפתיב "וארא" גו' שהי 39
 לכאורה אין קשר בין שני הדברים. 40
 דהנה, מה שפתיב "וארא" 41

יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים 1
 בעולם הזה מפל חיי העולם הבא. 2
 ומקשה כ"ק אדמו"ר מהר"ש במאמרו דבור-המתחיל 3
 הזה הפותח בדברי משנה זו לפני 4
 מאה שנה² בשנת תרכ"ט, מאה 5
 שנה לפני אמירת מאמר זה על-ידי 6
 הרבי בשנת תשכ"ט (שתוכנו 7
 נמצא גם במאמר שאמר הרבי 8
 מהר"ש בשבת פרשת וארא בשנה 9
 שלפני-זה³ שנת תרכ"ח), 10
 דצריך להבין, איך יהיה 11
 תשלום הגמול פחות 12
 במדרגה מן העבודה, איך יתכן 13
 שהשכר יהיה בעל ערך פחות 14
 מהעבודה שבגינה ניתן שכר זה, 15
 ובענינו, איך יתכן שהעולם הבא 16
 שהוא השכר על עבודת האדם בלימוד 17
 התורה וקיום המצוות יחשב פחות 18
 מהעבודה עצמה עד כדי כך ש"יפה 19
 ועדיפה יותר אפילו שעה אחת 20
 בתשובה ומעשים טובים 21
 בעולם הזה מפל חיי העולם 22
 הבא, שעל-פי-זה נמצא תשלום הגמול 23
 שמשלם ענין "תשובה ומעשים טובים בעולם 24
 הזה" ונקא, יוכן על-פי מה שפתיב וארא אל 25
 אברהם אל יצחק גו' באל שדי ושמי הוי' לא 26
 נודעתי להם, דלכאורה אינו מובן, הרי כמה 27
 פעמים נאמר שם הוי' אצל האבות (כפי שמביא 28
 במאמר כמה וכמה פסוקים), ואיך נאמר "ושמי 29
 הוי' לא נודעתי להם". גם צריך להבין דיוק 30
 הלשון "נודעתי", ולא "הודעתי". 31
 (ב) וממשיך בפאמר, שלהבין זה צריך 32
 להקדים מאמר רבותינו ז"ל⁴ 33
 "כבריתו של עולם, ברישא חשוקא והדר 34
 נהורא", פמו שפתיב⁵ ויהי ערב ויהי יום 35
 אחר. 36
 ויש לומר בבאור שכינות מאמר רבותינו ז"ל "ברישא 37
 חשוקא והדר נהורא" למה 38
 שפתיב "וארא" גו' שהי 39
 לכאורה אין קשר בין שני הדברים. 40
 דהנה, מה שפתיב "וארא" 41

(1) אבות פ"ד מ"ז. (2) סה"מ תרכ"ט ע' מא ואילך. והוא ד"ה וארא בתו"ח פרשתנו סח, ב ואילך (בהוצאה החדשה – ח"א מט, ג ואילך) עם שינויים והוספות. (3) ד"ה והי' מדי חודש בחדשו וד"ה וארא אל אברהם גו' תרכ"ח (סה"מ תרכ"ח ע' סח ואילך. ע' עז ואילך). וראה גם ד"ה וארא אל אברהם גו' תשכ"ח (סה"מ תשכ"ח ע' קד ואילך). (4) וארא ו, ג. (5) שבת עז, ב. (6) בראשית א, ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 גו', דברי ה' אל משה רבנו לגבי צורת ההתגלות שלו אל האבות הוא
2 מענה הקב"ה על שאלת משה מהקדוש-ברוך-הוא, בסוף פרשת
3 שמות, לאחר שפרעה הכביר את הגזירות על בני ישראל "למה הרעתה
4 לעם הזה"⁷, ותכן המענה הוא, שפינן שצריך להיות עתה
5 עם היציאה ממצרים (במתן תורה)
6 גלוי שם הוי' (כמו שכתוב)⁸
7 בהמשך העניין כאן לכן אמר לבני
8 ישראל אני הוי' (שלא היה
9 אצל האבות (שהגלוי אליהם
10 היה ב"א-ל שדי", ולא בשם
11 הוי'), צריכה להיות תחלה
12 כהנה לגילוי הנעלה של שם הוי'
13 ההקדמה ד' הרעותה לעם
14 הזה (גלות מצרים), על-
15 דרך ברישא חשוכא, ורק
16 ומקשה במאמר⁹, למה ברישא חשוכא והדר
17 נהורא¹⁰, הלא התהוות הכלים היתה
18 אחר התהוות האורות ב'עולם העקדים'¹¹
19 ופסי שמוסיף במאמר, שמהתעבות האורות
20 נהיו הכלים¹². ויש לבאר מה שמביא שני
21 פרטים בהתהוות הכלים, שנתהוו אחר התהוות
22 האורות, ושהתהוות האורות. שתחלה
23 מבאר קדימת האורות להתהוות הכלים ב'זמן
24 (שהתהוות הכלים היתה אחר התהוות האורות),
25 שפינן הזמן למעלה הוא סבה ומסובב¹³, ואחר-
26 המאירים.

27 ומהשפעה, המתלכשים ב'כלים' שהם החושך, ההעלם וההגבלה. ועל פי
28 המבואר בקבלה וחסידות התהוות הכלים המגבילים היתה אחר
29 התהוות האורות שמצד עצמם הם הארה בלי גבול, והדרגה והבחנה
30 האלוהית שבה התהוו האורות היא ב'עולם העקדים'¹¹ כמבואר
31 בחסידות, בעוד שבעולם האצילות כל אחת מהספירות יש לה 'ציור' והגדרה
32 משלה, הרי ב'עולם הנקודים' שלמעלה מעולם האצילות, המופשט מגדרי עשר
33 הספירות, הספירות הן באופן שכולן נקודה אחת מופשטת (בדומה לכוחות
34 הנפש השונים כפי שהם קיימים ב"כולת", ה"היולי", שבמצב הנפש – שהיא
35 יכולת כללית אחת לפעול באמצעות הכוחות השונים) וכל הספירות "עקודים"
36 [=שקורים ומאוגדים יחד] בכל אחד, היינו שכל הפרטים "נתפסים" כנקודה
37 אחת וההבדלים ביניהם לא ניכרים (שהוא 'עולם העקודים' ראשית
38 ההתחלה של סדר ההשתלשלות של האור האלוהי מדרגה לדרגה, שהרי

39 ויש לבאר מה שמביא כאן במאמר בשאלה מכן שהתהוות האורות
40 קודמת להתהוות הכלים שני פרטים בהתהוות הכלים, פרט אחד
41 שנתהוו הכלים אחר התהוות האורות, ופרט שני שנתהוו הכלים
42 מהתעבות האורות. שתחלה מבאר קדימת האורות להתהוות הכלים ב'זמן
43 (שהתהוות הכלים היתה אחר התהוות האורות), שפינן הזמן למעלה הוא סבה ומסובב¹³, ואחר-
44 המאירים.

45 ויש לבאר מה שמביא כאן במאמר בשאלה מכן שהתהוות האורות
46 קודמת להתהוות הכלים שני פרטים בהתהוות הכלים, פרט אחד
47 שנתהוו הכלים אחר התהוות האורות, ופרט שני שנתהוו הכלים
48 מהתעבות האורות. שתחלה מבאר קדימת האורות להתהוות הכלים ב'זמן
49 (שהתהוות הכלים היתה אחר התהוות האורות), שפינן הזמן למעלה הוא סבה ומסובב¹³, ואחר-
50 המאירים.

(7 שמות ה, כב. 8 וארא ו, 9). בהבא לקמן – ראה גם ד"ה וארא בתו"ח פרשתנו שם. אוה"ת פרשתנו ח"ה ע' ב'תפתח ואילך. (10) ראה גם המשך תער"ב ח"ב ס"ע א"ט ואילך. (11) באוה"ת שם: כמ"ש בע"ח בשער מטי ולא מטי. (12) עץ חיים שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"א. שער ו (שער העקודים) פ"ג ואילך. (13) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' שכא ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וּבִזְמַן, מוֹסִיף וּמִבָּאָר קְדִימַת הָאוֹרוֹת לְהַתְּהוּוֹת הַכָּלִים גַּם
2 בְּמַעֲלָה, הֵינּוּ קְדִימָה מִצַּד תּוֹכֵן הַעֲנִיִן וְהִיא קְדִימָה בְּחִשְׁבּוֹת, דְּכִינִן
3 שֶׁהַתְּהוּוֹת הַכָּלִים הִיא מִתְּעַבּוֹת הָאוֹרוֹת, כִּמְבוֹאָר לַעֲלִי, עַל-
4 פְּרִיָּה צָרִיף בְּהִכְרַח לֹמֶר, שֶׁהָאוֹרוֹת הֵם לְמַעַלָּה בְּמִדְרָגָה
5 מִהַכָּלִים וְיֵשׁ לָאוֹרוֹת מַעַל
6 וְחִשְׁבּוֹת בִּיחַס לְכָלִים. וְהֵינּוּ, 1
7 וּמִשְׁמַעוֹת הִתְרוֹן שֶׁל הָאוֹרוֹת עַל
8 הַכָּלִים בְּמַעַלָּה וְחִשְׁבּוֹת הוּא שֶׁגַּם
9 אֱלוֹ יִצְיָר שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְזִמְן, 2
10 שֶׁמִּשְׁמַעוֹתוֹ לְמַעַלָּה הִיא סִבָּה
11 וּמִסּוֹבָב, הִיתָה הַתְּהוּוֹת 3
12 בְּאִפְסָן אַחֵר לֹא בְּאוֹפֵן שֶׁהוּא בְּפוּעַל 4
13 הֵינּוּ שֶׁהָאוֹרוֹת הֵם סִבָּה וְגוֹרֵם 5
14 לְהַתְּהוּוֹת הַכָּלִים (אֵלָּא לְהִפְךָ, 6
15 שֶׁהַכָּלִים הֵיוּ קוֹדְמִים 7
16 לְהָאוֹרוֹת וְהַכָּלִים הֵיוּ סִבָּה 8
17 לְהַתְּהוּוֹת הָאוֹרוֹת), מְכַל־מְקוֹם גַּם 9
18 אִם מִבְּחִינַת הַזִּמְן (הֵינּוּ 'סִבָּה 10
19 וּמִסּוֹבָב'), הַכָּלִים הֵיוּ קוֹדְמִים לָאוֹרוֹת, 11
20 בְּכָל זֹאת, גַּם בְּאוֹפֵן כֹּזֵה, כִּינִן 12
21 שֶׁהַתְּהוּוֹת הַכָּלִים הִיא 13
22 מִתְּעַבּוֹת הָאוֹרוֹת, בְּהִכְרַח 14
23 לֹמֶר שֶׁהָאוֹרוֹת הֵם בְּמִדְרָגָה 15
24 נְעִלִית יוֹתֵר מִהַכָּלִים וּבְכָל אוֹפֵן 16
25 הָרִי מִבְּחִינַת הַמַּעַלָּה וְהַחֲשִׁיבוֹת, כְּבוֹדָא 17
26 שֶׁהָאוֹרוֹת קוֹדְמִים לְכָלִים. וְעַל-פִּי- 18
27 זֶה אֵינּוּ מוֹבֵן (כִּפִּי שֶׁמִּקְשָׁה 19
28 בְּמִאֲמָר, כִּינִי) לָמָּה "בְּרִישָׁא 20
29 חֲשׂוֹכָא וְהָדָר נְהוּרָא" מִדּוּעַ 21
30 נִאֲמַר שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיְתָה בְּאוֹפֵן 22
31 כֹּזֵה שֶׁתְּחִלָּה הָיָה הָעוֹלָם וְחוֹשֶׁךְ וְרַק 23
32 אַחֲרֵיכֵן הָיָה גִּילּוֹי אוֹר, וְהָרִי קוֹדֵם הִיוּ 24
33 אוֹרוֹת וְרַק אַחֵר כֵּן נִתְּהוּ כָלִים? 25
34 (ג) וּמִבָּאָר הַרְבֵּי מִהַר"שׁ בְּמִאֲמַר 26
35 הַנּוֹכַח עַל זֶה, לִישׁוֹב הַשְּׂאֵלָה מִה 27
36 מִשְׁמַעוֹת הָאֱמִירָה 'בְּרִישָׁא חֲשׂוֹכָא' 28
37 וְהָרִי הָאוֹרוֹת קִדְמוּ לְכָלִים, שֶׁכָּל 29
38 עֶקֶר הַכוּנָה וְהַמְטָרָה שֶׁל הַמִּשְׁכָּת 30
39 הָאוֹר וְלֹשֶׁם כֵּן נִתְּהוּ הָאוֹרוֹת הָיָה 31
40 רַק בְּשִׁבְלֵי הַכָּלִים, שֶׁהָרִי רַק בְּאִמְצַעוֹת הַכָּלִים, הָאוֹר יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ 32
41 לְעוֹלָמוֹת, וְאִם לֹא הָיָה בְּדַעַת הַמֶּאֱצִיל הַבוֹרָא שֶׁהֶאֱצִיל וְהַפְרִישׁ 33
42 מִעֲצָמוֹ אֶת הָאוֹרוֹת הַתְּהוּוֹת הַכָּלִים, לֹא הָיָה מִמְּשִׁיף אֶת הָאוֹר 34
43 כָּלִל כִּי, כִּאֲמוֹר, כֹּל הַמְטָרָה שֶׁל הָאוֹרוֹת הִיא הַכָּלִים. 35
44 נִמְצָא, שֶׁאֶף-עַל-פִּי שֶׁבְּפֻעַל, גִּלּוֹי הָאוֹר קִדְם, לְהַתְּהוּוֹת הַכָּלִים, 36

וְהַקְדִּימָה הִיא גַּם בִּזְמַן/וְגַם בְּמַעַלָּה, כִּמְבוֹאָר לַעֲלִי, אֲבָל בְּמִקְוֹר
וְשֶׁרֶשׁ הַתְּהוּוֹת הָאוֹר וְהַכָּלִי, הַכָּלִי קִדְם וְהָאוֹרוֹת נִתְּהוּ רַק אַחֵר
שֶׁהִיְתָה כּוּנָה עֲלֵינָה לְהוֹוֹת אֶת הַכָּלִים.
וּמִמְּשִׁיף הַרְבֵּי מִהַר"שׁ בְּמִאֲמַר הַנּוֹכַח לְבָאָר עֲנִינִן זֶה שֶׁל מַעַלָּה הַכָּלִים
בְּכֵן שֶׁהֵם עִיקַר הַכוּנָה שֶׁל הַגִּילּוֹי
וְהַהֲמַשְׁכָּה, כּוֹלֵל גַּם הַמִּשְׁכָּת הָאוֹרוֹת,
עַל-פִּי מִשְׁל מִאֲוֹר שֶׁפַּע הָאֵרֶת
וְהַשְּׁפַעַת שֶׁכָּל הָרֵב לְכָלִי הַקְּלִיטָה
שֶׁל תְּלִמִּידוֹ שֶׁל הָרֵב הַמִּקְבָּל
מִמֶּנּוּ אֶת הַהֲשָׁפָה, שֶׁשֶּׁשְׁעָלָה
בְּרִצּוֹן הָרֵב לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ
לְתִלְמִיד הַשֶּׁשְׁעָלָה שְׁכַת הָרֵב מִשְׁפִּיעַ
לְתִלְמִיד בְּפוּעַל, מְכַרְח הִיָּה
שִׁיִּצְיָר תְּחִלָּה בְּהַשְׁגַּת הָרֵב
הִיָּה זֶה הַכְּרִי שֶׁלִּפְנֵי הַתְּחִלָּה
הַהֲשָׁפָה בְּפוּעַל, הָרֵב יִתָּר לְעַצְמוֹ
בְּשִׁכּוֹל אֶת אֵיכוֹת אִפְסָן שֶׁכָּל
הַתְּלִמִּיד וְהַשְׁגָּתוֹ אֶת הַסִּבָּא
שִׁיִּשְׁפִיעַ לוֹ כִּי, הֵינּוּ בְּאִיּוֹ רִמָּה
וּבְאִיּוֹ צוּרָה פּוּעַל שְׁכּוֹל שֶׁל הַתְּלִמִּיד
וְכִיִּצֵּד הוּא יִבִּין וְיִקְלוֹט אֶת הָרַעִיּוֹן
שֶׁהָרֵב עֲתִיד לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ הֵינּוּ,
שֶׁהַשְּׁפַעַת כָּלִי הַמִּקְבָּל קוֹדְמָה
לְהַשְׁפַּעַת אוֹר הַשֶּׁכָּל וְנִמְצָא
שֶׁאֲמִיד וְהַעֲרִכָה שֶׁל הַכָּלִים, יְכוּלָה
הַקְּלִיטָה, שֶׁל הַתְּלִמִּיד, מִקְבָּל
הַהֲשָׁפָה, קוֹדְמִים לְהַשְׁפַּעַת אוֹר
הַשֶּׁכָּל. וּבְכָלִים אַחֲרוֹת, הַמִּחְשְׁבָה עַל
הַכָּלִים קוֹדְמָה לְהַתְּגַלּוֹת הָאוֹרוֹת.
וְדִגְמָתוֹ בְּנִמְשָׁל בְּגִילּוֹי וְהַמִּשְׁכָּת
הָאוֹרוֹת וְהַכָּלִים לְמַעַלָּה בְּאִלּוּקוֹת
הוּא הַקְּדִמָּה הַכָּלִי לְפָנֵי הָאוֹר
בְּמִקְוֹר וְשֶׁרֶשׁ הַתְּהוּוֹת,
כְּלוֹמֵר, כִּיּוֹן שֶׁהַמְטָרָה הִיא הַכָּלִים
וְגִילּוֹי הָאוֹר מִלְּכַתְּחִלָּה הוּא בְּאוֹפֵן
שִׁיקְלוֹט וְיִתְלַבֵּשׁ בְּכָלִים, הָרִי בְּשׁוֹרֵשׁ
וּמִקְוֹר הַדְּבָרִים הַכָּלִים קוֹדְמִים לָאוֹרוֹת
שֶׁהוּא הַסִּדֵּר דְּ"בְּרִישָׁא
חֲשׂוֹכָא וְהָדָר נְהוּרָא", בְּתַחֲלִילָה
הוּא הָעוֹלָם וְחוֹשֶׁךְ, הָבָא עַל יְדֵי הַכָּלִים, וְאַחֵר כֵּן הוּא אוֹר הָבָא עַל יְדֵי
הַתְּגַלּוֹת וְהָאֵרֶת הָאוֹרוֹת.
וְיֵשׁ לֹמֶר שֶׁהַטַּעַם שֶׁמִּבְּיָא הַמֶּשָׁל דְּהַשְׁפַּעַת
הָרֵב לְתִלְמִיד דְּוָקָא, הוּא לְפִי שֶׁהַשְּׁפַעַת
הוּא הַמֶּשָׁל הַקְּדִמָּה הַכָּלִי בְּמִקְוֹר וְשֶׁרֶשׁ
הַתְּהוּוֹת, שֶׁהוּא הַסִּדֵּר דְּ"בְּרִישָׁא חֲשׂוֹכָא וְהָדָר
נְהוּרָא".
וְיֵשׁ לֹמֶר שֶׁהַטַּעַם שֶׁמִּבְּיָא הַמֶּשָׁל דְּהַשְׁפַּעַת
הָרֵב לְתִלְמִיד דְּוָקָא, הוּא לְפִי שֶׁהַשְּׁפַעַת
הוּא הַמֶּשָׁל הַקְּדִמָּה הַכָּלִי בְּמִקְוֹר וְשֶׁרֶשׁ
הַתְּהוּוֹת, שֶׁהוּא הַסִּדֵּר דְּ"בְּרִישָׁא חֲשׂוֹכָא וְהָדָר
נְהוּרָא".
הוּא הָעוֹלָם וְחוֹשֶׁךְ, הָבָא עַל יְדֵי הַכָּלִים, וְאַחֵר כֵּן הוּא אוֹר הָבָא עַל יְדֵי
הַתְּגַלּוֹת וְהָאֵרֶת הָאוֹרוֹת.
וְיֵשׁ לֹמֶר שֶׁהַטַּעַם שֶׁמִּבְּיָא
הַמֶּשָׁל דְּהַשְׁפַּעַת הָרֵב לְתִלְמִיד דְּוָקָא, הֵגֶם שֶׁלְכַאֲרֵה הִיָּה אִפְשָׁר
לְבָאָר אֶת מַעַלָּה וְחִשְׁבּוֹת הַכָּלִים גַּם בְּאוֹפֵן אַחֵר, הוּא לְפִי שֶׁהַשְּׁפַעַת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הרב לתלמיד היא מיוחדת ומתאפינת בכך שהיא השפעת השכל
2 והחכמה, שדגמתו של ענין השכל והחכמה למטה כפי שהוא
3 בנמשל למעלה הוא ספירת החכמה העליונה, שלהיותה
4 ראשית ההשתלשלות, כיוון ספירת החכמה היא הדרגה הראשונה
5 ב'סדר השתלשלות' נמשכים כל
6 העניינים שפסדר
7 ההשתלשלות גם בדרגות שלמטה
8 מהחכמה כמו שהם בספירת
9 החכמה ולכן ענין קדימת הכלים
10 לאורות הוסבר במשל מהשפעת שכל
11 וחכמה, כי החכמה שלמטה באה
12 ומשתלשלת מהחכמה שלמעלה, ולכן
13 היא יכולה להיות משל אליה.
14 ויתרה מזה, שההמשכה
15 בסדר ההשתלשלות כולו, בכל
16 הדרגות שבו, גם אלו הנמוכות
17 ממדרגת החכמה, אינה יכולה
18 להיות באפן אחר מקומו
19 שהוא בספירת החכמה
20 שהיא ראשית ההשתלשלות
21 שהרי הכל תלוי בראשית ותחילת
22 הגילוי וההמשכה.
23 ולכן, המשל לענין קדימת הכלים
24 לאורות מרב שמשפיע לתלמיד
25 השפעת החכמה (שדגמתו)
26 בנמשל הוא ספירת החכמה,
27 ראשית ההשתלשלות כמבואר
28 לעיל) באפן שהשפעת כל
29 המקבל ההערכה והאמון שהרב
30 עושה ליכולת הקליטה של התלמיד
31 קודמת להשפעת אור השכל
32 (וזה המשמעות הפנימית של דברי
33 הגמרא שבריותיו של עולם היתה באופן
34 של "ברישא חשוכא והדר
35 נהורא"), מורה על אפן צורת
36 ההמשכה בכל סדר
37 ההשתלשלות לא רק בענין
38 החכמה אלא בכל הדרגות של כל סדר
39 ההשתלשלות עד למטה מטה,
40 עד לדרגות התחתונות ביותר שרוחקות
41 מספירת החכמה שכל העניינים שפסדר ההשתלשלות בכל הדרגות
42 שבו הם באפן ד"ברישא חשוכא והדר נהורא", ויש קדימה
43 ועדיפות לענין הכלים המעלימים ומחשיכים, לענין האורות המגלים ועד
- שכן הוא הסדר גם בעולם הזה הגשמי, וגם בעניינים גשמיים
בעולם הזה מצוין קדימה לענין החושך לעומת ענין האור שהרי מאמר
רבותינו ז"ל הנ"ל בא לבאר "מאי טעמא עיזי מסגי
ברישא והדר אימרי", מהו הטעם שהעיונים שהן חשורות בדרך כלל
הולכות בראש העדר, והכבשים שהן
לבנות בדרך כלל הולכות אחריהן ועל
זה אמר בא המענה בגמרא שם
"כבריתו של עולם, ברישא
חשוכא והדר נהורא", כמו
שכתוב "ויהי ערב ויהי בקר
יום אחד" הרי מפורש שסדר זה
הוא גם בענייני העולם הזה הגשמי,
אופן הליכת העיונים והכבשים בעדר.
(ד) אמנם עדין צריך להבין,
דלכאורה אין המשל של הרב
המשפיע רעיון שכלי לתלמיד דומה
למשל, של התהוות הכלים לפני
האורות דבשלמא בשלום, כלומר
הדבר מובן ומתקבל במשל, בין
שכלי התלמיד ישנם
במצויאות והם קיימים בפועל גם
קדם השפעת שכל הרב,
צריך הרב להשפיע לתלמיד את
הרעיון השכלי לפי ערך כל
שכלו של התלמיד בהתאם
ליכולת הקליטה של שכל התלמיד
(שבאפן כזה דוקא מתקבל
ותיקלט ההשפעה של הרב אצל
התלמיד באפן פנימי, להיות
יחוד נפלא שאין כמוהו ולא
כערכו נמצא כלל בגשמיית
כו', כמו שכתוב בתנ"א¹⁴
אודות החשיבות הגדולה של לימוד
התורה, וזה לשונו, "כשדם יודע
ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה
במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה
משיג ותופס ומקוץ בשכלו רצונו
וחכמתו של הקדוש-ברוך-הוא דלית
מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו
וחכמתו כ"אם בהתלבשותם בהלכות
הערוכות לפניו וגם שכלו מלוכב בהם והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו
ולא כערכו נמצא כלל בגשמיית להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד
ופינה", ויחוד נפלא זה אפשרי רק כאשר דברי התורה נקלטים באדם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בפנימיות), ולכן מכרח הרב למדד ולשער כלי שכלו של
 - 2 התלמיד קדם ההשפעה שאם לא כן, ההשפעה לא תיקלט אצל
 - 3 התלמיד בפנימיות. מה שאין-כן למעלה, באורות וכלים שבספירות
 - 4 העליונות, אין הכרח שהכלים יהיו קודמים לאורות, אלא היה יכול
 - 5 להיות גם באפן אחר, הינו,
 - 6 שימשך האור תחלה, לפני
 - 7 התהוות הכלים, ואחר-כך לאחר
 - 8 התהוות האור? תהיו פלים שיהיו
 - 9 כפי אפן האור, היינו שבמקום
 - 10 להתאים את האורות לכלים, היה יכול
 - 11 להיות שהכלים יהיו מותאמים לאורות
 - 12 ומהו ההכרח שגם למעלה
 - 13 תהיה הקדמת השערת הפלים
 - 14 כמו למטה, בהשערת הרב את שכל
 - 15 התלמיד?
 - 16 אף הענין הוא, שבאמת אכן
 - 17 אין הכרח להיות התהוות
 - 18 הפלים באפן שההשערה
 - 19 שלהם תהיה קודמת
 - 20 להמשכת האור ומצד הקדוש-
 - 21 ברוך-הוא בוודאי ייתכן גם שהשערת
 - 22 הכלים תהיה לאחר המשכת האור,
 - 23 אלא שעלה ברצונו יתברך כי
 - 24 רצה הקדוש-ברוך-הוא שתהיה
 - 25 השערת הפלים קודמת
 - 26 להמשכת האור, והמשל
 - 27 מהשפעת הרב לתלמיד שבה
 - 28 השערת הכלים קודמת להמשכת האור
 - 29 אינו הסבר ובאור על כך
 - 30 שלמעלה התהוות הכלים קדמה
 - 31 להתגלות האורות, אלא ראיה
 - 32 והוכחה בלבד. הינו, דבין
 - 33 שאנו רואים שכן הוא
 - 34 בהשפעת הרב לתלמיד למטה,
 - 35 ויודעים אנו שכל הענינים
 - 36 שלמטה נשתלשלו מהענינים
 - 37 שלמעלה שהם מקורם ושורשם,
 - 38 על כן צריך לומר, שכן הוא
 - 39 גם למעלה, וכשם שלמטה השערת
 - 40 כלי שכלו של התלמיד קודמת
 - 41 להשפעת השכל לתלמיד, כך גם
 - 42 למעלה התהוות הכלים קודמת
 - 43 להתגלות והמשכת האורות אלא
 - 44 שלמעלה הרי זה (לא מפני
 - 45 ההכרח כי, לא יכול להיות אחת נבמשל הרב והתלמיד שם
 - 46 ההשפעה לא ייתכן באופן אחר, כי למעלה בהחלט כן יכול להיות להיפך
- שתחילה יתגלו האורות ואחר כך יהיו כלים בהתאם לאורות, כמבואר לעיל,
- אלא למעלה סדר הדברים הוא שהכלים קודמים לאורות) רק מפני
- שכן עלה ברצונו יתברך.
- ויש לומר, שמשמעם זה משום שקדימת הכלים לאורות למעלה,
- בנמשל, איננה הכרחית מצד עצמה
- אלא משום שכן עלה ברצונו של
- הקדוש-ברוך-הוא מדיק במאמר
- (גם) אפילו במשך דרב
- ותלמיד, על אף שבמשל אין זה רק
- מפני שכן עלה ברצונו של הרב אלא
- כך מוכרח להיות, כמבואר לעיל
- (באריכות) שהציור ההערכה
- וההשערה באיזה אפן יהיה
- השגת התלמיד כו', תלוי
- ברצון הרב כו'. אמנם, מזה
- גופא עצמו, שאצל הרב הקדמת
- הכלים להשפעה הכרחית ואילו למעלה
- היא תלויה רק ברצון העליון מוכן
- עוד יותר גדל מעלת הפלים
- והעדיפות של הכלים ביחס לאורות.
- פי מאחר שלמעלה באלוקות
- היתה יכולה להיות התהוות
- הפלים על-ידי המשכת האור
- תחלה ללא קדימת השערת
- הפלים, ורק לאחר מכן תהיה
- התאמה של הכלים לאורות, כמבואר
- לעיל, ואף-על-פי-כן עלה
- ברצונו יתברך להיות קדימת
- השערת הפלים דוקא ולא
- להיפך, הרי זה מורה ומדגיש
- עוד יותר את גדל מעלת
- הפלים, שרצונו יתברך הוא
- שיהיו הכלים קודמים
- להמשכת האור.
- ועל-פי-זה יש לומר, שעקר
- ושלמות הגלוי, הבא לאחר
- שתחילה יש העלם, הגילוי שעליו
- נאמר "והדר נהורא", הוא לא
- רק המשכת האורות בפלים
- (לאחר) הקדמת השערת
- הפלים שלפני ההמשכה, אלא
- עיקר ושלמות הגילוי הוא גם גלוי
- מעלת הפלים, שהשרש
- שלהם הוא למעלה משרש
- האורות וגילוי זה הוא חלק בלתי נפרד מ"והדר נהורא", ההתגלות שלאחר
- ההעלם שקדם לה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בחינת גילוי אור עליון שלמעלה מהשתלשלות, והוא בחינת רצון העליון . . .
 שהוא למעלה מעלה מן החכמה, ולכן פסיק טעמא בגווייהור" (ה'ינו, שבחינת
 הוי' דלתתא, הדרגה התחתונה של שם הוי', היא לא רק צמצום האור
 האין-סוף באופן כזה שְׁיִמְשֹׁף לאחר הצמצום דְּרָךְ דְּלִתָּה, חֲלוֹן או
 עַל-כָּל-פְּנִים נִקְבֵּי¹⁸, היינו
 שהאור נמשך וחודר פנימה בדרך
 כלשהי אלא שהוא אור מועט
 ומצומצם אֶלֶּא שהוי' דלתתא הוא
 צמצום של האור האין-סוף (המאיר
 בהוי' דלעילא) פֶּאֶפֶן שֶׁל סְלוֹק
 לְגַמְרִי, שְׁזָהוּ הֶהָפֶסֶק ההבדלה
 והמחיצה שְׁבִין אור-אין-סוף
 לְעוֹלָמוֹת, שהוא הבדל גדול מאד
 או לְמִטָּה יוֹתֵר, בדרגות יותר
 נמוכות, זה הֶהָפֶסֶק וההבדל הגדול
 שְׁבִין אֲצִילוֹת שהוא עולם נעלה
 מאד ומבואר שהוא 'אלוקות ממש'
 לְבְרִיאַת-יְצִירַת-עֲשִׂיָּה¹⁹ שהם
 עולמות שבהם יש מציאות של נבראים
 (בכל אחד משלושת העולמות לפי
 עניינם).

וְעַל זֶה על ההבדל בין שם הוי'
 דלתתא שהתגלה לאבות לשם הוי'
 דלעילא שעתיד היה להתגלות במתן
 תורה נֶאֱמָר "בְּרִישָׁא חֲשׂוֹכָא
 וְהָדָר נְהוּרָא", שֶׁהֶפֶסֶק
 וְהַסְלֹק של הארת אור האין-סוף
 שְׁבִין שְׁנֵי שְׁמוֹת הָיוּ (שבגלל
 ההפסק וההבדל הגדול הזה פָּסִיק
 טַעְמָא בְּגִיּוּהוּ), הוא עֲנִין
 "חֲשׂוֹכָא", צמצום והעלם שְׁעַל-
 יְדִי-זֶה בָּאִים אחר-כך לְגִלּוֹי
 שֵׁם הָיוּ דְלַעֲיִלָּא במתן-תורה,
 שְׁזָהוּ עֲנִין וְהָדָר נְהוּרָא".
 ובפֶּרֶטִיּוֹת יוֹתֵר, יִשְׁנֵנו עֲנִין
 "בְּרִישָׁא חֲשׂוֹכָא וְהָדָר נְהוּרָא" בְּשֵׁם הָיוּ דְלַתְמָא וּבְשֵׁם
 הָיוּ דְלַעֲיִלָּא גּוּפָא, כלומר, הן בשם הוי' דלתתא עצמו והן בשם הוי'
 דלעילא עצמו ישנו ענין זה של חושך והעלם תחילה ואחר כך אור וגילוי,
 כפי שממשיך ומפרט.

דְּהַנָּה, כְּתִיב²⁰ בתהלים כִּי שִׁמְשׁ וּמָגֵן הָיוּ אֱלֹקִים, לפי פשוטו
 הכתוב אומר שהקדוש-ברוך-הוא נמשל לשמש המספקת הגנה, ולפי
 המשמעות הפנימית הכוונה היא שְׁשֵׁם אֱלֹקִים השם של מידת הגבורה,

ה' וְעַל-פִּי-זֶה כל המבואר לעיל באריכות אודות הקדמת הכלים (ברישא
 חשוכא) לאורות (והדר נהורא) יוֹכֵן מַה שְׁפָתוֹב "וְאָרָא אֶל
 אֲבְרָהָם גו' בְּאֶל-שָׂדֵי, וְשָׂמִי הָיוּ לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם גו' לָכֵן
 אָמַר לִבִּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הָיוּ", והמשמעות הפנימית של הדברים
 היא שְׁכַדִּי לְהִיּוֹת גִּלּוֹי שֵׁם
 הָיוּ בְּמִתֵּן-תּוֹרָה, שהוא גילוי
 גדול יותר מאשר ההתגלות האלוקית
 אל האבות הָצִרָךְ לְהִיּוֹת תַּחֲלָה
 קודם לכן הָעֲנִין דְּ"הִרְעוּתָה
 לְעַם הַזֶּה", גְּלוּת מִצְרִים,
 שְׁזָהוּ הַסֵּדֶר דְּ"בְרִישָׁא
 חֲשׂוֹכָא וְהָדָר נְהוּרָא" תחילה
 חושך והעלם ואחר כך אור וגילוי.
 והרי גלות מצרים בכלל, ובמיוחד
 חומרת הגלות שעליה נאמר 'למה
 הרעותה' היא ענין של חושך והעלם
 (כְּפִנ"ל סְעִיף ב).
 וממשיך ומבאר בפֶּרֶטִיּוֹת יותר כיצד
 הגילוי אל האבות לעומת הגילוי במתן
 תורה הוא 'ברישא חשוכא והדר
 נהורא'.
 וְהָעֲנִין בְּזֶה, שְׁאֵף שֵׁם אֶל
 הָאֲבוֹת נֶאֱמָר כְּמָה פְּעָמִים
 שֵׁם הָיוּ, ואם כן לכאורה לא מובן
 מהו שנאמר 'ושמי הוי' לא נודעתי
 להם', כפי שנשאלה השאלה בתחילת
 המאמר, מִכָּל-מָקוֹם הָרִי זֶה
 גִּלּוֹי שֵׁם הָיוּ אל האבות, רַק שֵׁם
 הָיוּ דְלַתְמָא שֵׁם הָיוּ בדרגה
 תחתונה, כפי שממשיך ומפרט.
 דְּהַנָּה, כְּתִיב¹⁵ בפרשת כי תשא,
 בפירוט של י"ג מידות הרחמים הָיוּ
 הָיוּ, ונאמר כאן שתי פעמים הוי'
 לפי שֵׁם שְׁנֵי שְׁמוֹת הָיוּ,
 הָיוּ דְלַתְמָא שֵׁם הָיוּ בדרגה
 תחתונה וְהָיוּ דְלַעֲיִלָּא¹⁶, שם הוי' בדרגה עליונה ופָּסִיק טַעְמָא
 בְּגִיּוּהוּ¹⁷, ונאמר בוהר שהבדל הדרגות בין שתי הפעמים מובן מכך שיש
 ביניהם טעם מפסיק, והבדל מוכיח שִׁישׁ פִּינִיָּהם בין הוי' דלתתא להוי'
 דלעילא הֶפֶסֶק והבדל והפרש אֲמַתִּי, (כמבואר בחסידות שיש ב' בחינות
 שמות הוי', א' בהשתלשלות – יו"ד חכמה ה"א בינה כו' נו' מדות, ה'
 מלכות]. . שהוא בחינת התהוות ההשתלשלות כנ"ל, אבל שם הוי' דלעילא,
 עם היות שנקרא גם כן הוי' על שם התהוות שממנו יתברך, מכלי-מקום הוא

(15) תשא לך, ו. (16) תו"א בא סא, סע"ד ואילך. לקו"ת דרושים לר"ה נט, סע"א ואילך. (17) זח"ג קלח, רע"א (באד"ר).

(18) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פי"ג. ספי"ד. שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"ב. אוה"ת ענינים ע' קעט

ואילך. סה"מ תרכ"ט ס"ע שסט ואילך. (19) ראה אוה"ת פרשתנו ע' קכו ואילך. עקב ע' תקכח. (20) תהלים פד, יב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 הָיוּ דִלְתָמָא, הנעלה משם הו' בדרגה התחתונה בעילוי לאין שיעור, ללא
 45 כל יחס והשוואה, הנה על זה נאמר "ושמי הו' לא נודעתי
 46 להם", שלא נתגלה להם לאבות ענין נעלה זה שבשם הו' בבחינת
 47 פנימיות, "נודעתי" דיקא, הכתוב מדייק ואומר 'לא נודעתי' להדגיש
 48 שאמנם היה לאבות גילוי של שם הו'
 49 דלעילא אבל הגילוי לא האיר בהם
 50 בהתלבשות פנימית ולא חדר בתוכם
 51 אלא היה גילוי בבחינת מקיף
 52 בלבד 25 גילוי שנשאר מלמעלה ולא
 53 חדר בעומק ובפנימיות.
 54 וענין זה (גילוי שם הו')
 55 דלעילא בבחינת פנימיות לא
 56 היה אצל האבות (אלא) נתגלה
 57 במתן-תורה דוקא, לאחר
 58 הקדמת גלות מצרים, שזהו
 59 ענין "ברישא חשוכא וחדר
 60 נהורא" גילוי שבא לאחר ההעלם.
 61 וכן הוא בעבודת ה' של
 62 האדם, של כל אחד ואחד מ ישראל,
 63 שסדר העבודה הוא באפן
 64 ד"ברישא חשוכא וחדר
 65 נהורא" וכל עלייה וגילוי באה אחרי
 66 ירידה והעלם.
 67 וענין זה של ירידה תחילה ואחר כך
 68 עלייה הוא לא רק במי שחטא
 69 ועבר עבירה ופגם ועשה פגם בנפשו
 70 וכן למעלה, כביכול ועבר את
 71 הדרך הישרה והנכונה, שהיה
 72 תחלה בעבר במעמד ומצב
 73 ד"חשוכא", ורק אחר-כך
 74 אחרי שהיה במצב של "חושך", על-
 75 ידי עבודת התשובה, בא
 76 למעמד ומצב ד"נהורא",
 77 מצב של אור, אלא גם אפילו במי
 78 שלא חטא מעולם, שגם אצלו
 79 עבודת ה' היא בסדר של חושך תחילה
 80 ואחר-כך אור שהיה אפילו צדיק
 81 גמור צדיק בדרגה גבוהה ביותר
 82 עובד ה' ביראה ואהבה רבה
 83 בתענוגים, ומלבד היראה הוא עובד
 84 את ה' גם באהבה בדרגה גבוהה ביותר
 85 הנקראת 'אהבה רבה בתענוגים', אפילו אצלו סדר העבודה הוא באופן כזה
 86 שתחילה יש "חושך" וירידה ורק אחר-כך יש "אור" ועלי' כיון שלא יגיע

1 מקור הצמצום וההעלם הוא מגן ונרתק כיסוי שמעלים ומסתיר על
 2 גילוי שם הו' 21 השם שמסמל את מידת החסד, ההשפעה והגילוי.
 3 וענין זה ששם הו' מכוסה ונעלם ואורו מצומצם על-ידי שם אלוקים הוא
 4 הן בשם הו' דלממא הדרגה התחתונה של שם הו' והן בשם הו'
 5 דלעילא, הדרגה העליונה של שם
 6 הו' הינו, שישנו שם אלקים
 7 כפי שהוא מגן ונרתק כיסוי
 8 והסתר שמעלים על גילוי שם
 9 הו' דלממא, ולמעלה מזה,
 10 בדרגות עליונות יותר שם אלקים
 11 כפי שהוא מגן ונרתק כיסוי
 12 והסתר שמעלים על גילוי שם
 13 הו' דלעילא.
 14 ונמצא, שפלוט גילוי שם
 15 הו' בכל הדרגות, הבא ומתגלה
 16 לאחר הקדמת ההעלם
 17 שכל-ידי המגן ונרתק של
 18 שם אלקים, הן בנוגע לשם
 19 הו' דלממא והן בנוגע לשם
 20 הו' דלעילא, שהרי בשני
 21 האופנים של שם הו', הגילוי הוא
 22 אחרי ההעלם, הוא ענין "ברישא
 23 חשוכא תחילה וההעלם והסתר של
 24 שם אלוקים וחדר נהורא" ואחר
 25 כך הגילוי של שם הו'.
 26 וזהו שאצל האבות אמנם נזכר
 27 שם הו' ובכל זאת נאמר 'ושמי הו'
 28 לא נודעתי להם' כי גילוי שם הו' אל
 29 האבות היה רק גילוי שם הו'
 30 דלממא, הדרגה התחתונה של שם
 31 הו', הינו, שם הו' ששיך
 32 לעולמות המובילים (שם הו')
 33 המהנה הנקרא כך על שם שהוא
 34 מהווה ומחיה את העולמות 22,
 35 שזהו האור האלוקי המהווה עולמות
 36 כענין "אל-שדי", שאחד
 37 הפרושים בזה במשמעות השם
 38 ש-די הוא 23 שדי באלקותי
 39 לכל בריה" 24, היינו שהקדוש-
 40 ברוך הוא נתן שפע וחיות מספקת
 41 לכל ברייה והוא ענין אחד עם ענין
 42 שם הו' כפי שהוא מהווה את העולמות.
 43 דלעילא, שם הו' בדרגתו העליונה

(21) ראה תניא שעה"א פ"ד ואילך. ובכ"מ. (22) ראה סה"מ תרכ"ח שם ע' עז בשוה"ג. (23) פרש"י לך יז, א – מבר"פמ"ו, ג. (24) ראה גם סה"מ תרכ"ט שם ע' מט. (25) ראה תו"מ סה"מ טבת ע' רמט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לעולם לְמַעַלְת דְּבִקּוּתוֹ בַּה' בְּדַחֲלֵיו וּרְחִימוֹ בִּירָאָה וּבִאֲהָבָה,
 2 הִדְרָגָה שֶׁל יִרְאָת ה' וְאֲהַבַת ה' כִּי שְׁהִיָּתָה לְנִשְׁמָתוֹ בְּטָרָם יִרְדָּתוֹ
 3 לְעוֹלָם-הַהֶהָר הַחֲמִרִי, לֹא מִיָּנָה לֹא מִמְנָה וְלֹא מִקְצָתָהּ וְגַם לֹא
 4 מִקְצַת מִמְנָה, וְאִין עֲרָךְ וְדִמְיוֹן בֵּינֵיהֶם כָּלֵל²⁶, וְאִין כָּל מְקוֹם
 5 לְהִשְׁוֹאָה בֵּין מַצְבּוֹ וְדִרְגָּתוֹ שֶׁל הַצִּדִּיק
 6 הַגָּמוּר בְּעוֹלָם הַזֶּה לְמַצְבּוֹ וְדִרְגָּתוֹ כִּי
 7 שְׁהִיָּה לְנִשְׁמָתוֹ קוֹדֵם יִירֵדָתָה לְמִטָּה,
 8 וְאִם כֵּן הָרִי הוּא כַּעַת בְּהִיּוּתוֹ
 9 בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּמַעְמָדוֹ וּמַצָּב
 10 ד' חֲשׂוֹכָא לְגַבִּי מַעְמָדוֹ
 11 וּמַצָּבּוֹ בְּהִיּוּתוֹ לְמַעַלָּה קֹדֵם
 12 יִרְדָּתוֹ לְמִטָּה.
 13 אָמְנָם, לְמִרְוֹת שֶׁלִּכְאוּרָה הָרִי זו
 14 יִירֵדָה גְּדוּלָּה, מְכַל מְקוֹם דְּוָקָא עַל-
 15 יָדֵי הַיִּרְדָּה שֶׁל הַנִּשְׁמָה לְמִטָּה
 16 לְהַתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף גַּשְׁמִי וְחֹמְרִי
 17 וְנִפְשׁ הַבְּהִמִּית, וְעַל-יָדֵי
 18 הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁל הַצִּדִּיק בְּרַחֲוִי
 19 שֶׁל נִשְׁמָתוֹ מֵאֲלֻקִּיּוֹת שֶׁנַּעֲשֶׂה
 20 עַל-יָדֵי יִרְדָּתוֹ לְמִטָּה, שְׁזָהוּ
 21 עֲנִין הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּשִׁפְלוּת
 22 הָאָדָם וְגִדְלוּת הָא-ל²⁷
 23 (כְּמוֹכָא גַם בְּרַמְבַּ"ם²⁸)
 24 שֶׁהִתְבּוֹנְנוּת זו הִיא הֶרֶץ לְבַא לִידֵי
 25 אֲהַבַת ה' וִירְאָת ה'), אֲזִי כְּתוּצָא
 26 מִהִתְבּוֹנְנוּת זו וְתִתְגַּבֵּר הַתְּשׁוּבָה
 27 שֶׁל הָאָדָם לְצִאֵת מִהֶהָגְבּוּלוֹת כּו',
 28 שִׁישׁ עַל הַנִּשְׁמָה מִצֵּד הַגּוֹף הַגַּשְׁמִי
 29 וְהַעוֹלָם הַחֹמְרִי, וְעַל-יָדֵי-זֶה
 30 מִגִּיעַ הָאָדָם מִתְּבוֹנָן לְדִרְגָּה
 31 נְעֻלִית יוֹתֵר בְּעִבּוּדַת ה' וּמִתְעַלָּה
 32 בִּיחַס לְמַצְבּוֹ הַקּוֹדֵם, שְׁזָהוּ עֲנִין
 33 "וְהִדְרָגָה נְהוּרָא" הָאוֹר הַבָּא אַחֲרֵי
 34 הַחֹשֶׁךְ.
 35 וּכְלָלוּת עֲנִין "בְּרִישָׁא חֲשׂוֹכָא
 36 וְהִדְרָגָה נְהוּרָא" בְּעִבּוּדַת הָאָדָם
 37 מִלְבָּד הָאִמּוֹר לְעִיל שְׁנַעֲיִן הִירֵידָה שְׁקוּדֵם הַעֲלִיָּה (בְּרִישָׁא חֲשׂוֹכָא) לְפָנֵי
 38 "וְהִדְרָגָה נְהוּרָא" קִיָּם בְּעִבּוּדַת הָאָדָם בְּמִי שְׁחָטָה וְכֵן בְּצִדִּיקִים בְּגִלָּל עֵצִם
 39 הִירֵידָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה מִשׁוּרָה וּמִקּוּרָה הַעֲלִיָּין לְעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, בְּאוֹפֶן כְּלָלִי
 40 יוֹתֵר, דְּבַר זֶה בְּעִבּוּדַת הָאָדָם הוּא עֲנִין מַעַלְת עֲבֻדַת הַתְּשׁוּבָה,

(26) תניא פל"ז (מח, סע"א). (27) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ח ס"א. (28) ראה הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב. פ"ד הי"ב. (29) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנ"ג, ב. ד"ה והניף וד"ה ויאמר לו יהונתן תשי"א (סה"מ תשי"א ע' נז ואילך; ע' סה ואילך). (30) לקו"ת בלק עג, ב ואילך. מקומות שצויינו בהערה הבאה. (31) ראה סה"מ תרל"ד ע' קנ"ד ואילך. ד"ה לכן אמור תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' פז ואילך). תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קלט ואילך). (32) ראה ירושלמי פסחים פ"י ה"א. ב"ר פפ"ח, ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

למעלה הוא הנאה מזיו השכינה בגן-עדן שהוא זיו המצווה עצמה שקיים
בעולם הזה אלא שמדובר בזיו והארה בלבד, ולכן יפה שעה אחת בתשובה
ומעשים טובים בעולם הזה שבה האדם מתחבר עם האין-סוף עצמו מכל
חיי העולם הבא שבהם רק זיו והארה.

וענין זה של 'שכר מצוה מצוה' לפי

הפירוש הפנימי יתגלה לעתיד-

לבא, באגלף השביעי לבריאת

העולם (שאז הוא עקר קבלת

השכר³⁷ כמבואר בחסידות שעיקר

קבלת השכר על קיום המצוות בעולם

הזה אינו לנשמות ללא גופים בגן עדן

אלא לנשמות בגופים בעולם הזה),

הינו, שנוסף לך שגם אז

לעתיד לבוא, בימות המשיח יהיה

ענין 'נהנין מזיו השכינה',

שהוא שכר הנשמות, יתוסף

אז בעת תחיית המתים גם השכר

עבור הגופים שקימו את

המצוות³⁸, שיהיה אז גלוי

המצוה בעצמה, ולא רק יזיר

ממנה ובשכיל זה יצטרכו

הנשמות להתלבש בגופים³⁴,

כדי לקבל את הגלוי

מהמצוה עצמה, שעל זה

אמרו "יפה שעה אחת

בתשובה ומעשים טובים

בעולם-הזה" דוקא. כמבואר

לעיל, אלא שלזה צריך להיות

תחילה, כהכנה והקדמה ענין

התשובה, באומרו במשנה זו

"תשובה ומעשים טובים",

כלומר, הקדים תשובה למעשים טובים

הינו, שכדי להיות

"מעשים" של תורה ומצוות

"טובים" ומאירים ויפעלו את

פעולתם הרצויה בגילוי והמשכת

אלוקות, יש צורך בהקדמת

ה"תשובה" דוקא³⁹.

וכנ"ל שבפרטיות ישנן ארבע

מדרגות בתשובה, שהן פנגד

ארבעה לשונות של גאולה,

1 תשובה ונהדר נהורא", ירידה והעלם קודם העלייה והגילוי שעל-
2 ידי-זה הודות להעלם בתחילה מתגלה (לא רק האור הנמשך
3 בפלים 'נהדר נהורא' לאחר הקדמת השפעת הפלים 'ברישא
4 חשוכא, אלא יש גם גילוי של) מעלת הפלים המגבילים ומסתירים

5 עצמם (ששורשם של הכלים

6 למעלה באלוקות הוא גבוה יותר

7 משרש האורות) ומעלת הכלים

8 היא שהקדימה שלהם היא

9 מצד רצונו יתברך (פנ"ל

10 סעיף ד), שלכן מפני שדוקא

11 בעבודת ה' למטה בעולם הזה מתגלית

12 מעלת הירידה שקודם העלייה וההעלם

13 שקודם הגילוי, וכן מעלת הכלים

14 עצמם, אמרו "יפה שעה אחת

15 בתשובה ומעשים טובים

16 בעולם-הזה מכל חיי

17 העולם-הבא" וכפי שממשיך

18 ומבאר.

19 והענין בזה, ש"חיי העולם-

20 הבא", שכר המצוות שנתן

21 לנשמה בגן-עדן לאחר סיום

22 העבודה בעולם הזה, הוא מה

23 ש"נהנין הנשמות בגן עדן מזיו

24 השכינה"³³, שאין זה אלא

25 זיו והארה בלבד³⁴ ולא עצמיות

26 האלוקות. ולכן גדלה יותר

27 מעלת ה"תשובה ומעשים

28 טובים בעולם-הזה", שהיה

29 ענין המצוה עצמה, שהוא

30 בחינת הרצון העליון עצמו

31 שמתלבש בהם במצוות, שהיה

32 ענין הפירוש הפנימי בדברי חכמינו

33 ז"ל בפרקי אבות "שכר מצוה

34 מצוה"³⁵, ש"שכר מצוה"

35 היא המצוה עצמה³⁶ הפירוש

36 הפשוט של "שכר מצוה מצוה" הוא

37 שהמקיים מצוה אחת זוכה לקיים

38 מצוה נוספת וכך הקדוש-ברוך-הוא

39 מרבה את שכרו. ולפי פנימיות הדברים

40 הכוונה היא שהשכר של המצווה הוא

41 המצווה עצמה, כי השכר של הנשמות

(33 ברכות יז, א. 34) ראה לקו"ת במדבר ב, סע"א ואילך. אוה"ת שם ע' ט ואילך. (35) אבות פ"ד מ"ב. (36) תניא פל"ט (נב, ב). (37) תניא פל"ו בהגהה. (38) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות ציצית פ"א (טו, ב). ד"ה כל ישראל תשל"ג (תוי"מ סה"מ אייר ע' ריז ואילך). ד"ה לה"ע תחיית המתים תשמ"ו פ"ב ואילך (שם ע' רכב ואילך). (39) ראה לקו"ת מטות פב, א. דרושי שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג. סה"מ תרל"ג ח"א ע' קכב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַד שֶׁעַל־יָדָם מַגִּיעִים גַּם לְלִשׁוֹן הַחֲמִישִׁי שֶׁל גְּאוּלָּה, 2 האמור בהמשך העניין כאן בפרשת וארא, "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל 3 הָאֶרֶץ" גו'⁴⁰, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גּוּפָא עצמה באים לְמַעֲמַד 4 וּמַצֵּב ד' פְּרֻזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם⁴¹, ללא חומה שגם מגבילה, 5 הֵינִי, שְׁעֵנִין "יְרוּשָׁלַיִם", 6 הרומזת על שְׁלֵמוֹת הִירָאָה⁴², 7 הוּא בָּאֶפֶן שֶׁל גְּאוּלָּה, 8 לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבֵּלָה 9 לְגַמְרִי ("פְּרֻזוֹת"), וְלֹא בָּאֶפֶן 10 שְׁאִין חוּמָה כָּלָל, אֲלֹא בָּאֶפֶן 11 שֶׁ"אֲנִי הַקְדוּשׁ-בִּרְוֶךְ הוּא אֵהְיָה 12 גו' חוּמַת אֵשׁ" גו'⁴³, "אֲנִי" 13 דִּיקָא⁴⁴, הַכְּתוּב מְדִיק וְאוֹמֵר "אֲנִי 14 כִי הַכּוֹנֵה לַהֲקָדוּשׁ-בִּרְוֶךְ הוּא בַעֲצֻמוֹ 15 וְעַד לְגַלּוּי שְׁתֵּי פְעָמִים 16 "אֲנִי", כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁴⁵ בְּשִׁירַת 17 הָאוֹזֵנוּ "אֲנִי אֲנִי הוּא" גו', 18 שְׁעֵנִין זֶה הַגִּילּוּי שֶׁל "אֲנִי אֲנִי" 19 נַעֲשֶׂה עַל-יָדֵי הָעֲבוּדָה 20 ב' הַפְּצַת הַמַּעֲנִינוֹת" 21 דְּפִנְיָמִיּוֹת הַתּוֹרָה תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת 22 "חֻצָּה", כְּמַעֲנָה מֶלֶךְ הַמִּשִּׁיחַ 23 לְבַעַל-שֵׁם-טוֹב עַל שְׁאֵלָתוֹ מִתִּי יִבְאֵר – 24 יִלְכְּשִׁיפּוּצוֹ מַעֲנִינוֹתֶיךָ (הַמַּעֲנִינוֹת שֶׁל
- 1 לְלִשׁוֹן הַחֲמִישִׁי שֶׁל גְּאוּלָּה, "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל 2 הָאֶרֶץ" גו'⁴⁰, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גּוּפָא באים לְמַעֲמַד 3 וּמַצֵּב ד' פְּרֻזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם⁴¹, הֵינִי, שְׁעֵנִין 4 "יְרוּשָׁלַיִם", שְׁלֵמוֹת הִירָאָה⁴², הוּא בָּאֶפֶן שֶׁל 5 גְּאוּלָּה, לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבֵּלָה לְגַמְרִי 6 ("פְּרֻזוֹת"), וְלֹא בָּאֶפֶן שְׁאִין חוּמָה כָּלָל, אֲלֹא 7 בָּאֶפֶן שֶׁ"אֲנִי אֵהְיָה גו' חוּמַת אֵשׁ" גו'⁴³, "אֲנִי" 8 דִּיקָא⁴⁴, וְעַד לְגַלּוּי שְׁתֵּי פְעָמִים "אֲנִי", כְּמוֹ 9 שֶׁכְּתוּב⁴⁵ "אֲנִי אֲנִי הוּא" גו', שְׁעֵנִין זֶה נַעֲשֶׂה 10 עַל-יָדֵי הָעֲבוּדָה ב' הַפְּצַת הַמַּעֲנִינוֹת" דְּפִנְיָמִיּוֹת 11 הַתּוֹרָה "חֻצָּה", כְּמַרְמֹז בְּמָה שֶׁכְּתוּב בְּהַמְשָׁךְ 12 הַכְּתוּב ("אֲנִי אֲנִי הוּא גו') מְחַצְתִּי וְאֲנִי אֶרְפָּא", שְׁרומז עַל בְּטוּל הַמְּחִיצָה 13 בֵּין נִגְלָה דְּתוֹרָה לְפִנְיָמִיּוֹת הַתּוֹרָה⁴⁶, שְׁנַעֲשִׂית הִכְנָה וְהִשְׁגָּה וִידִיעָה בְּאֵלְקוֹת 14 ("וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי הוִי'") כְּפִי שֶׁשִּׁיף כְּשֹׁנְמַצָּאִים עֲדִין בְּחֻשְׁכַּת הַגְּלוּת, 15 וְעַל-יָדֵי-זֶה "לֵעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אֹר" ⁴⁷ ("בְּרִישָׁא חֲשׁוֹכָא וְהָדָר נְהוּרָא"), בְּגְאוּלָּה 16 הָאֲמַתִּית וְהַשְׁלָמָה עַל-יָדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ.

(40) וארא ו, ח. (41) זכרי' ב, ח. (42) ראה לקו"ת פקודי ד, א. דרושים לר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ. (43) זכרי' שם, ט. (44) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תתקצט. (45) האזינו לב, לט. (46) המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה (סה"מ תרל"ח ס"ע קנב ואילך). (47) זכרי' יד, ז.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שלישי עמ' א

- 1 אוֹתָנוּ, בְּכָךְ שֶׁהֵם מוֹרִאִים לָנוּ שֶׁהֵם מְקִיִּימִים מִצְוֹת וְאִילוּ אֲנוּ אֵינָנוּ 2 יְכוּלִים לְקִיִּימָן. 3 אֲמַר לִיָּה רַבִּי יוֹנָתָן לְרַבִּי חֵיִיא, וְיִי יָדְעִי בּוֹלִי הָאִי – וְכִי הַמַּתִּים 4 יוֹדְעִים כָּל כָּךְ מִמָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה בֵּין חַיִּים, וְהָאִי כְּתִיב – וְהָרִי נֶאֱמַר 5 (קְהָל ט ו) 'כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׁמִיתוֹ וְהַמַּתִּים אֵינֶם יוֹדְעִים מֵאוּמָה', 6 וְכָל שָׁכֵן שֶׁאֵינֶם יוֹדְעִים מְדַבֵּר קֹטֵן כֹּזֵה לְהַתְבַּיֵּשׁ בוֹ. 7 אֲמַר לִיָּה רַבִּי חֵיִיא לְרַבִּי יוֹנָתָן, אִם קָרִית פֶּסוּק זֶה, לֹא שְׁנִית – לֹא 8 חֹרֶת עֲלָיו פֶּעַם שְׁנִיָּה כְּדִי שֶׁתִּתְּבוֹנֵן בוֹ, וְאִם שְׁנִית, לֹא שְׁלִשִּׁת – לֹא 9 חֹרֶת עֲלָיו בְּשִׁלִּישִׁית, וְאִם שְׁלִשִּׁת אֶת הַפֶּסוּק, לֹא פִּירְשׁוּ לָךְ אֶת
- 10 כּוֹנֵנָתוֹ, שֶׁאֵינֶם מִתְּפַרֵּשׁ כָּלָל עַל מַתִּים מִמֶּנּוּ, אֲלֹא כְּפִי שִׁיבּוּרֵי. 11 רַבִּי חֵיִיא מְבַאֵר אֶת הַפֶּסוּק: מִה שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׁמִיתוֹ', 12 'הַחַיִּים' אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּמִיתָתָן נִקְרְאוּ חַיִּים, וְיוֹדְעִים שְׁמִיתוֹתָ 13 חֵיִינוּ שֶׁהֵם נּוֹתֵנִים אֶל לִיבָם אֶת יוֹם הַמִּיתָה, וְנִמְנָעִים מִלְּעַבּוֹר 14 עֲבִירָה. וְרֹאיהּ לְדַבֵּר שֶׁהַצַּדִּיקִים נִקְרְאוּ חַיִּים גַּם לְאַחֵר מוֹתָם, 15 שְׁנֶאֱמַר (שְׁמוּאֵל ב' כג כ) 'וּבְנִיחוּ בֶן יְהוֹדָע בֶּן אִישׁ חֵי רַב פְּעָלִים 16 מִקְּבָצָאֵל, הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאָב, וְהוּא יָרָד וְהִכָּה אֶת הָאֲרִי 17 בְּתוֹךְ הַבּוֹר בְּיוֹם הַשְּׁלָג',

בס"ד. שיחת ש"פ וארא, כ"ח טבת, מבה"ח שבט, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- א. בפרשת וארא נפעל ענין חדש שלא מצינו בפרשיות שלפנ"ז – ענין הגאולה:
- בשורת הגאולה – נאמרה כבר בפרשת שמות, "פקד פקדתי וגו'"¹, וענין זה הי' לא רק בדיבור, אלא נמשך גם במעשה – "ויקדו וישתחוו"², אבל כל זה הי' רק בנוגע לבנ"י, ולא בנוגע לגוים (שהרי פרעה אמר "לא ידעתי את הוי"י")³, וטעם הדבר – כי "בדברים לא יוסר עבד"⁴;
- ורק בפרשת וארא, שבה מסופר אודות ענין המכות בפועל – אזי "יוסר עבד", והיינו, שענין המכות פעל ("האָט דערנומען") גם אצל פרעה, ועד שהסכים להוציא את בנ"י ממצרים (אמנם בתחילה העמיד כמה תנאים)⁵, אבל לאח"ז הסכים להוציא את בנ"י לפי דרישתו של משה⁶, והתורה מעידה שרק בגלל ש"היתה הרוחה"⁷, או בגלל ש"ויחזק ה' את לב פרעה"⁸, חזר בו, אבל לולי זאת, הי' משלח את בנ"י ממצרים (והיינו, שלא זו בלבד שאמר שמוכן לשלחם, אלא אכן התכוין לשלחם).
- ועוד זאת, שהחידוש בענין הגאולה בפרשת וארא הוא (לא רק בנוגע לפרעה, אלא) גם בנוגע לבנ"י – שאז "בטלה עבודה מאבותינו"⁹, משא"כ בפרשת שמות – הרי אדרבה: פרעה אמר למשה ואהרן "למה .. תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלותיכם"¹⁰, ובנוגע לכל העם – "תכבד העבודה על האנשים"¹¹, שנעשה קושי העבודה ביתר שאת וביתר עוז, ועד כדי כך, שאפילו משה רבינו, עליו נאמר במדרש¹² "פתי יאמין לכל דבר"¹³, זה משה, טען: "למה הרעותה לעם הזה .. הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך"¹⁴.
- [וזוהו גם מה שמשה טען "איך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים"¹⁵ – אף שכבר טען לפנ"ז¹⁶ "לא איש דברים אנכי .. כי כבד פה וכבד לשון אנכי", והקב"ה השיב לו: "מי שם פה לאדם וגו'"¹⁷ (וכפי שיתבאר לקמן)¹⁸ – שזהו מצד קושי השעבוד ביותר, עד שפעל אפילו על משה כו].
- ב. ומה שנתחדש בינתיים – הרי זה ענין התשובה כפי ששייך אפילו אצל צדיקים ("לא תבא צדיקייא בתיובתא"¹⁹):
- עד עתה – מצינו ענין התשובה רק על חטא, כמו אצל אדה"ר לאחר החטא, ועד"ז מצינו אצל יעקב שחש "שמא יגרום החטא"²⁰, ועד"ז אצל יהודה וראובן (כמבואר במדרשים²¹, וקצתם – בפירוש רש"י²²), שזהו ענין התשובה דוקא על חטא ועון (עכ"פ בשוגג או בדקות כו);
- אך בפרשת וארא נתחדש ענין התשובה אצל בינונים וצדיקים – שזהו מה שהקב"ה אמר למשה "חבל על דאבדין ולא משתכחין יש לי להתאונן על מיתת האבות .. (ש)לא הרהרו אחר מדותי ואתה אמרת למה הרעותה"²³, כדלקמן.

(1) ג, טו.

(2) שם ד, לא.

(3) שם ה, ב.

(4) פרשתנו ו, יב.

(5) משלי כט, יט.

(6) פרשתנו ח, כד.

(7) שם ט, כז ואילך.

(8) שם ח, יא.

(9) שם ט, יב, ועוד.

(10) ר"ה יא, רע"א.

(11) ה, ד.

(12) שם ט.

(13) שמו"ר פ"ג, א.

(14) משלי יד, טו.

(15) שמות שם, כב-כג.

(16) פרשתנו ו, יב.

(17) שמות ד, יו"ד.

(18) שם, יא.

(19) סי"א – בביאור בפירוש רש"י. ורש"י.

(20) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

(21) ברכות ד, סע"א. וראה פרש"י וישלח לב, יא.

(22) ב"ר ספכ"ב (אדה"ר). פפ"ד, יט (ראובן). סוטה ז, ב (ראובן ויהודה).

(23) וישב לו, כט (ראובן). ברכה לג, ז (ראובן ויהודה).

(24) פרש"י פרשתנו שם, ט.

- 1 ג. המשך הביאור – שמצד מדרגת משה, חכמה דקדושה, לא הי' חסרון בשאלה "למה הרעותה"²⁴,
- 2 כי, מצד מדרגת החכמה אכן נשאלת שאלה זו²⁵ – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס²⁶ בלקו"ש
- 3 ח"ו ע' 38 ואילך.
- 4 ולכן לא הפריך הקב"ה את טענת משה רבינו, אלא רק אמר "חבל על דאבדין ולא משתכחין כו'",
- 5 היינו, שישנו עוד אופן של עבודה – עבודת האבות בענין הביטול שלמעלה מהבנה והשגה, ולכן "לא
- 6 הרהרו כו'"; אבל אין זה חסרון אצל משה רבינו, שמדרגתו היא מדרגת החכמה.
- 7 דוגמא לדבר:
- 8 מצינו²⁷ שהבעש"ט אמר בנוגע להסתלקותו, שהי' יכול לעלות בסערה השמימה, כמו אליהו הנביא²⁸,
- 9 אלא שרצה לקיים את הענין ד"עפר אתה ואל עפר תשוב"²⁹.
- 10 ולכאורה אינו מובן – דממה נפשך: אם הקיום ד"אל עפר תשוב" הוא נעלה יותר מאשר העלי' בסערה
- 11 השמימה – למה לא קיים אליהו את הענין ד"אל עפר תשוב"; ואם העלי' בסערה השמימה היא נעלית
- 12 יותר – מדוע העדיף הבעש"ט את הענין ד"אל עפר תשוב"?
- 13 אך הענין הוא – שלכל נשמה יש עבודה מיוחדת שנדרשת ממנה, ובפרט רועי ישראל, שלכל אחד
- 14 מהם יש שליחות מיוחדת, שבה מתבטאת השלימות שלו, כך, שאצל אליהו הנביא הוצרך להיות ענין
- 15 העלי' בסערה השמימה, משא"כ אצל הבעש"ט.
- 16 ועד"ז בעניננו – שהשלימות של משה היא בענין החכמה, ולכן הוצרך לשאול "למה הרעותה",
- 17 משא"כ האבות כו'.
- 18 אמנם, לאחר שהקב"ה אמר לו "חבל כו'", שישנו עוד אופן עבודה נעלה יותר – הרי זה פעל על
- 19 משה שניתוספה אצלו עבודה זו (שהרי אפילו יהודי סתם, כששומע משהו מהקב"ה, הרי זה בודאי פועל
- 20 עליו, ועאכו"כ משה). וזהו ענין התשובה שנפעל אצל משה רבינו בפרשת וארא.
- 21 ואעפ"כ, אין זה ענין שהי' חסר אצלו מקודם לכן, אלא זהו ענין שניתוסף אצלו לאחר וע"י שאמר
- 22 לו הקב"ה "חבל כו'".
- 23 ועד"ז שמצינו בכללות התומ"צ ש"ניתנה תורה ונתחדשה הלכה"³², וכמו"כ מצינו ענינים בתומ"צ
- 24 שניתוספו במשך הזמנים – שאין פירוש הדברים שלפנ"ז הי' חסר משהו, אלא לפנ"ז לא הי' בזה ענין,
- 25 לא במעשה ולא בדיבור; ענין זה נפעל רק בשעה שנתגלה ונקבע בתורה, ואז נעשה גם ענין נצחי, שהרי
- 26 התורה היא נצחית³³.

(*) להעיר מתורת הבעש"ט³⁰ על הפסוק³¹ "וירא מלאך ה' אליו". ויש חילוק בין התשובה של משה רבינו המתבאר שם, להתשובה שבפ' וארא, ואכ"מ.

(27) ראה כתר שם טוב בהוספות ס"א-ב. וש"נ.

(28) מלכים-ב ב, א.

(29) בראשית ג, יט.

(30) ראה כתר שם טוב בהוספות ס"ח. וש"נ.

(31) שמות ג, ב.

(32) שבת קלה, סע"א ואילך. וש"נ.

(33) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(24) ובודאי אין כוונת התורה לספר חסרוננו של משה – שגדלה מעלתו ביותר, עד כדי כך, שמיד בלידתו נאמר "ותרא אותו כי טוב הוא", ש"נתמלא הבית כולו אורה" (שמות ב, ב ובפרש"י).

(25) כמדובר פעם בארוכה (שיחת ש"פ וארא, ר"ח שבט תשכ"ב – לקו"ש ח"ג ס"ע 854 ואילך) ונדפס עוה"פ זה עתה לקראת ש"פ וארא שנה זו.

(26) בשילוב שיחת ש"פ וארא תשכ"ח.

ולדוגמא – בנוגע להאבות שקיימו כל התורה כולה עד שלא ניתנה³⁴, ידועה השאלה איך קיימו מצות תפילין, למשל, שבה נזכר אודות יצי"מ, בה בשעה שבזמנם לא היתה עדיין הירידה למצרים, וכ"ש יציאת מצרים? ומבאר רבינו הזקן³⁵, שקיום המצוות ע"י האבות הי' רק ברוחניות הענינים, אבל לא בגשמיות. ומובן, שאצל האבות לא הי' חסר קיום המצוות בגשמיות, כיון שעדיין לא הי' צורך בזה.

ועד"ז בנוגע לעניננו – שקודם אמירת הקב"ה "חבל כו'", לא הי' חסר אצל משה העילוי שבעבודת האבות, אך כאשר אמר לו הקב"ה "חבל כו'", אזי ניתוסף אצל משה גם העילוי שבעבודת האבות.

ד. ולהעיר, שגם לאח"ז נשאר עיקר עבודתו של משה בענין החכמה (ולא שנשתנה עיקר עבודתו להיות כמו עבודת האבות), אלא שניתוסף אצלו גם ענין הביטול שבעבודת האבות.

וכמו אצל האבות גופא, שאף ששלימותם היא בכך שהם "אבות" [כדיוק לשון רש"י³⁶ "וארא – אל האבות", ולא כלשון הכתוב "אל אברהם אל יצחק ואל יעקב", להורות על ענינם הכללי בתור "אבות", ולא על ענינם הפרטי של אברהם יצחק ויעקב], הרי ישנו גם ענינו המיוחד של כל אחד מהם³⁷: אברהם – ענין החסד, שלכן מצינו שעסק בעשיית חסד בפועל; יצחק – ענין היראה, כמ"ש³⁸ "ופחד יצחק הי' לי"; ויעקב ענינו רחמים [ואף שמצינו אצל אברהם גם ענין היראה, כמ"ש³⁹ "כי ירא אלקים עתה", מ"מ, עיקר ענינו הו"ע האהבה, כמ"ש⁴⁰ "אברהם אוהבי". וכן בנוגע ליצחק ויעקב, שהיתה אצלם גם התכללות שאר הקוין, אבל עיקר ענינם הוא גבורה ותפארת], והיינו, שהשלימות של אברהם בתור א' ה"אבות" היא בקו החסד, וכן השלימות של יצחק ויעקב בתור "אבות" היא אצל כל אחד בקו שלו: יצחק – בקו הגבורה, ויעקב בקו התפארת.

ועד"ז אצל משה – שעיקר ענינו הו"ע החכמה, אלא שבזה גופא ניתוסף אצלו גם ענין הביטול כמו אצל האבות. וכפתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בתורת שלום⁴¹, שחכמה היא בציור קומה של ביטול, כי גם בביטול יש ציור קומה, וחכמה היא ההשגה דביטול כו'.

ה. וענין זה מהוה הוראה בעבודה:

גם כאשר יהודי עומד בדרגא נעלית, ומשבחים אותו כו' – הנה לאחרי שניתוסף משך זמן, עליו להוסיף בעבודתו, כמ"ש⁴² "ילכו מחיל אל חיל".

לכאורה יכול לטעון, שכיון שעד עתה הי' בדרגא נעלית, א"כ, מדוע צריך עתה להוסיף בזה. אך על זה אומרים לו, שכאשר ניתוסף לו עוד זמן, הנה בכל רגע ישנו תוספת כח, ולכן צריך להיות אצלו תוספת אור בעבודתו.

ואין זה ענין של הידור מצוה בלבד, כך, שיכול לומר שאינו מהדר במצוות... אלא זהו ענין עיקרי. וכפי שרואים אצל משה, שדוקא ע"י הוספת עבודת האבות ניתוסף אצלו ענין עיקרי – שנעשה ענין הגאולה ממצרים בפועל, ובאופן שפעל גם על פרעה⁴³.

והכח לזה מקבל כל אחד מישראל מרועי ישראל, החל ממשה – "ומשה הי' רועה"⁴⁴, ונמשך לכל בני"ע כל הרועים שבכל הדורות, ובפרט הרועים שהמשיכו זאת בהבנה והשגה, החל מרבינו הזקן,

בקשר לקושיית החוקרים שהובאה גם בדברי הרמב"ם (הל' תשובה ספ"ד) "הלא כתוב בתורה ועבדו וענו אותם, הרי גזר על המצריים לעשות רע... ולמה נפרע מהן", ומהתירוצים על זה, ש"הבורא אמר וענו אותם, והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטבעו מהם, כענין שנאמר אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה" (ראב"ד שם), אך עדיין נשאלת השאלה בנוגע להתחלת הציור לפרעה לשלח את בני"ע – לערך שנה שלימה לפני שיצאו ממצרים בפועל – אף שעדיין לא הגיע הקץ (שהרי "כיון שהגיע הקץ לא עיכב המקום כהרף עין" (פרש"י בא יב, מא), ועכצ"ל, שעד אז עדיין לא הגיע הקץ).

(44) שמות ג, א.

(34) יומא כח, ב. וש"נ.
 (35) ראה תו"א לך לך יא, ריש ע"ד. יתרו סז, ד ואילך.
 (36) ריש פרשתנו. וראה תורת מנחם חל"ו ע' 108. וש"נ.
 (37) ראה גם לקו"ש חל"א ע' 24 ואילך. וש"נ.
 (38) ויצא לא, מב.
 (39) וירא כב, יב.
 (40) ישע"י מא, ח.
 (41) ע' 159.
 (42) תהלים פד, ח.
 (43) נתבאר שע"פ האמור שיש ענינים שניתוספו לאחר זמן, אף שבזמן שלפנ"ז לא הי' חסר מאומה בלעד – יש לבאר גם

1 שיום ההילולא שלו הי' בשבוע זה ועלייתו ביום הש"ק זה, וכן כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל ההילולא דיו"ד
 2 שבט, שכל החודש (לא רק ר"ח) מתברך ביום הש"ק בכל ששת הענינים שנימנו בנוסח ברכת החודש.
 3 וע"י ההליכה בדרכיהם ואורחותיהם אשר הורו לנו נצח סלה ועד⁴⁵, פועלים ביאת המשיח, שאתא
 4 לאתבא צדיקייא בתיובתא, בקרוב ממש.

* * *

ו. הקיצור מכל האמור לעיל,

7 — כידוע⁴⁶ שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' להוט ביותר ("שטאַרק געקאַכט זיך") אחר קיצורים, והרי ענין
 8 הקיצור אינו באופן שחסר בו משהו מגוף הענין (כטעות העולם), אדרבה: יש בו הכל, וכמאמר רז"ל⁴⁷
 9 "לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה", שבה נמצאים כל עניני ההבנה וההשגה של הרב, כי, אם הרב
 10 יאמר זאת באריכות, לא ידע התלמיד להבחין ("פאַנאַנדער־קלייבן זיך") מהו עיקר השכל וה"בכך" שנוגע
 11 לפועל, ומה לא, ולכן אומר לו בקיצור, שאז רואה בבירור מהו העיקר.

12 והדוגמא לזה — ממשנה וגמרא, שכל עניני הגמרא ישנם גם במשנה, אלא שהם בקיצור, ולכן, כשיש
 13 צורך בפס"ד בפועל, הרי זה בבירור יותר במשנה מאשר בגמרא, כי, בגמרא יש צורך באריכות השקו"ט
 14 וריבוי כללים עד שבאים למסקנת ההלכה בפועל, משא"כ במשנה רואים מיד את הדין בפועל (וצריכים
 15 לידע רק כללים אחדים, ולדוגמא, בענין שיש בו מחלוקת, צריכים לידע הכללים שהלכה כפלוגי מחבירו
 16 וכפלוגי מחבריו⁴⁸, "יחיד ורבים הלכה כרבים"⁴⁹, וכיו"ב) —

17 שכללות ענין העבודה צריך להיות תמיד באופן של עליות, ולא להסתפק במצב ההזה.

18 אבל לאידך, צריך לידע שעכשיו תובעים ממנו רק מה שביכלתו לעשות עתה, מבלי הבט על כך
 19 שלאח"ז תידרש ממנו עבודה נעלית יותר (כמו אצל משה, שלפני שהקב"ה אמר לו "חבל כו", לא
 20 נדרשה ממנו עבודת האבות), וטעם הדבר, לפי ש"אין הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו"⁵⁰, ולכן תובעים
 21 ממנו עתה רק לפי הכחות שניתנו לו עתה, ומה שלאח"ז ידרשו ממנו עבודה נעלית יותר, הרי זה לאחרי
 22 שיתנו לו כחות נעלים יותר.

23 וכפתגם הרה"צ ר' זושא מאַניפּאָלי⁵¹, שאינו מתיירא מכך שב"ד של מעלה יתבעו ממנו מדוע אינו
 24 בדרגת רבו המגיד ממעזריטש או בדרגת שאר גדולי ישראל (כי על זה יש לו ביאור פשוט: הוא לא
 25 המגיד...), אלא הוא מתיירא שיתבעו ממנו מדוע לא הי' כפי שזושא מאַניפּאָלי צריך להיות! דכיון ש"אין
 26 הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו", בודאי יש לו את הכחות הדרושים להיות כפי שנדרש מזושא
 27 מאַניפּאָלי.

28 ועוד זאת, שגם כאשר דורשים ממנו עבודה נעלית יותר, אין משמעות הדברים שעבודתו אינה כדבעי,
 29 וכן"ל (ס"ד) בנוגע למשה, שגם כאשר הקב"ה אמר לו "חבל כו", אין זה שולל את העבודה שהשלימות
 30 שלו היא בענין החכמה דוקא, והיינו, שלא נשתנה אופן עבודתו של משה להיות כמו עבודת האבות;
 31 גם עכשיו מתבטאת שלימות עבודתו בענין החכמה, אלא שניתוסף בזה גם העילוי שבעבודת האבות.

32 וכדמוכח גם מסיפור הגמרא⁵² שכאשר משה ראה מה שאירע לרבי עקיבא, אמר להקב"ה: "רבש"ע,
 33 זו תורה וזו שכרה?! א"ל שתוק כך עלה במחשבה לפניי":

34 לכאורה אינו מובן: מאורע זה הי' לאחרי שהקב"ה אמר למשה "חבל על דאבדין כו", שאז ניתוסף
 35 אצל משה גם ענין הביטול שבעבודת האבות. וא"כ, מדוע שאל "זו תורה וזו שכרה"?

(ע' רעח ואילך). וש"נ.

(45) ע"פ לשון אדה"ז — תניא אגה"ק סכ"ז (קמו, א).

(46) ראה תורת מנחם ח"מ ע' 360. וש"נ.

(47) פסחים ג, ב. וש"נ. וראה גם תורת מנחם חמ"ו ע' 278.

(50) ע"ז ג, סע"א.

(48) ראה אנציק' תלמודית (כרך ט) ערך הלכה ס"ג ואילך.

(51) ראה גם תורת מנחם חל"ב ס"ע 104. וש"נ.

(52) מנחות כט, ב.

- וגם צריך להבין: מדוע אמר לו הקב"ה "שתוק כך עלה במחשבה לפני" (כמבואר בחסידות⁵³ הפירוש בזה, שישנו עולם נעלה יותר מבחי' החכמה), ולא אמר לו "חבל על דאבדין כו"י"?
אך הביאור בזה – ע"פ האמור לעיל – שגם לאחר שהקב"ה אמר לו "חבל כו"י", נשאר משה במדרגתו שעיקרה הו"ע החכמה (אלא שניתוסף אצלו גם העילוי שבעבודת האבות), ולכן חזר ושאל "זו תורה וזו שכרה".
ובכל אופן, קודם שנאמר לו "חבל כו"י", לא הי' חסר בעבודתו, אלא שאח"כ ניתוסף אצלו עוד ענין.
ז. ועפ"ז יש לבאר ענין נוסף:
מבואר באגה"ת⁵⁴ שהקב"ה "רב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה .. בלי שום ספק וס"ס בעולם, וכמו שאנו מברכין בכל תפלת י"ח, תיכף שמבקשים סלח לנו כו", ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח, והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל, מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו".
ולכאורה: בשעה שיהודי מתפלל שחרית, יודע שלאחרי כמה שעות יתפלל מנחה, ויבקש עוה"פ "סלח לנו", היינו, שכבר עתה יודע שיצטרך עוה"פ לשוב בתשובה, וכיון שכן, צריכה להיות אצלו תשובה זו כבר בשחרית, ובלאה"כ אין זו תשובה שלימה!
אך הענין הוא – שבמצבו עתה כבר שב בתשובה על כל הענינים שצריך לשוב עליהם, אלא שיודע עתה שבבוא זמן תפלת המנחה תהי' הוספה בעבודתו, ובמילא יצטרך לשוב בתשובה גם על ענינים כאלו שלפי ערך מעמדו ומצבו עתה (קודם ההוספה במנחה) אינו צריך לשוב עליהם⁵⁵.
ח. ומכאן באים לסיפור נוסף, שלפלא שלא מתעכבים עליו, ולא לומדים מזה ענין עיקרי, שמהוה עידוד בעבודה:
ובהקדים בנוגע להאמור לעיל אודות הפתגם של ר' זושא, שלא יתבעו ממנו מדוע לא הי' בדרגת הרב המגיד – שאין פירוש הדברים שעבודתו של המגיד נעלית יותר מעבודתו של ר' זושא, אלא שזוהי עבודה אחרת, שאינה העבודה שלו.
ועפ"ז יש לבאר סיפור נוסף⁵⁶:
פעם⁵⁷ בא אחד להרב המגיד ושאל ממנו עצה בנוגע להענין ד"לקבלינהו בשמחה"⁵⁸, ושלח אותו המגיד לר' זושא, ושהה אצלו משך זמן, וראה, שלמרות העובדה שר' זושא חי בדחקות גדולה, אמר, שלא חסר לו מאומה!
מהי הסיבה לכך שר' זושא לא הרגיש את גודל הדחקות?
ואין לומר שר' זושא לא ידע מעניני עוה"ז; בודאי ידע אודות כל הענינים דזבח משפחה, מעדני מלכים ומלבושי כבוד – שהרי ענינים אלו נזכרו בשו"ע, ולדוגמא: בנוגע לכיבוד אב: "איזהו כבוד כו" מלביש כו"⁵⁹, וכן בנוגע לתפלה: "שיהי' לו מלבושים נאים מיוחדים לתפלה"⁶⁰, וכן בנוגע ללבושי שבת ויו"ט שצריכים להיות נאים יותר מלבושי חול⁶¹, וכן בנוגע לאכילת בשר שמן ויין ישן (משובח יותר מסתם בשר ויין)⁶². וא"כ מדוע לא הרגיש שכל ענינים אלו חסרים לו?!

(57) ראה גם תורת מנחם חמ"ב ע' 204 בשוה"ג. וש"נ.

(58) ברכות ס, סע"ב.

(59) יו"ד סר"מ ס"ד.

(60) שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ח ס"ד. וש"נ.

(61) ראה שם סרס"ב ס"ג. וש"נ.

(62) ראה שם סרמ"ב ס"ב. וש"נ.

(53) ראה לקו"ת בחוקתי מו, ג. נצבים נב, ב. ובכ"מ.

(54) פ"א.

(55) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 15 ואילן. וש"נ.

(56) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: לא שמעתי סיפור זה מכ"ק מו"ח אדמו"ר, כך שאינני מחוייב לספר הסיפור עם כל הפרטים, כיון שאינני יודע איזה פרטים הם בדיוק ואיזה לא, ולכן אספר רק כללות הענין.

1 אך הענין הוא – שהסיבה לכך שלא הרגיש את הדחקות היא בגלל שראה את הטוב שגנוז בזה,
2 כמבואר הענין בתניא בג' מקומות (וכפי שנתבאר פעם⁶³ טעם שינויי הלשונות): באגה"ת⁶⁴ מבואר שזוהי
3 "טובה גדולה ועצומה לנפש החוטאת למרקה בעוה"ז ולהצילה מהמירוק בגיהנם"; ובאגה"ק⁶⁵ מבואר
4 שזהו "כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו מרוב אהבתו כו'", ויש בזה עוד
5 ענין שלישי כו'.

6 וכיון שר' זושא ראה את הטוב הגנוז בענין הדחקות כו' – בגלל שהיו לו עינים "פתוחות" ("אָפּענע
7 אויגן") – לכן לא הרגיש את הדחקות.

8 ואין הכוונה שראה את הטוב שיהי' לעת"ל (השכר לאחר מאה ועשרים שנה), אלא כבר בשעתו הי'
9 אצלו ענין הטוב (ולכן לא הרגיש את הדחקות בגשמיות) – שהרי כדאי לוותר על דינר אחד בשביל
10 להרויח אלף אלפים דנרי זהב ומרגליות⁶⁶.

11 אך עדיין צריך להבין: מדוע הוצרך הרב המגיד לשלוח אותו לר' זושא, בה בשעה שהי' יכול בעצמו
12 לבאר לו ענין זה? – הרי ר' זושא לא התעסק עם היהודי הנ"ל לפעול עליו כו', אלא היהודי הנ"ל רק
13 ראה את הנהגתו של ר' זושא, ושמע ממנו שלא חסר לו מאומה, וחזר למקומו לעסוק בעניניו הוא. וא"כ,
14 הי' הרב המגיד בעצמו יכול לומר זאת. והרי ברור הדבר שר' זושא קיבל כל עניניו מהרב המגיד, כשם
15 שר' חייא קיבל כל עניניו מרבי⁶⁷. וא"כ, בודאי שגם הרב המגיד הי' יכול לומר זאת בעצמו.

16 אך הענין הוא – כאמור לעיל – שענין זה הי' שייך לעבודתו המיוחדת של ר' זושא, ובענין זה הי'
17 לו עילוי גם לגבי הרב המגיד, ולכן רק הוא הי' יכול לפעול זאת.

18 אלא שזה גופא שאצל ר' זושא היתה מעלה מיוחדת זו, הי' בגלל היותו תלמידו של הרב המגיד,
19 ובודאי היתה המסירה והנתינה כדבעי הן מצד הרב והן מצד התלמיד; וכן בנוגע לפעולה על היהודי
20 הנ"ל – שכיון שבא בשליחתו ובכחו של הרב המגיד, לכן הי' יכול ר' זושא לפעול עליו, כיון שהיתה
21 הנתינת-כח של הרב המגיד שיראה ויקלוט ("זעהן און דערזעהן" – כמבואר בשיחות כ"ק מו"ח
22 אדמו"ר⁶⁸ תוכן שני ביטויים אלו) את הנהגתו המיוחדת של ר' זושא.

23 ט. ובנוגע לענינינו:

24 כאשר מתבוננים בכל הנ"ל, הרי זה מוסיף עידוד בעבודתו של כל אחד מישראל – שאין זה באופן
25 שעבודתו היא במדריגה תחתונה, אלא זו היא העבודה שלו, ועבודה אחרת אינה נדרשת ממנו; אבל
26 העבודה שנדרשת ממנו – עליו לעשותה מתוך יגיעה, וכדברי הגמרא⁶⁹: "יגעת (דוקא, ואז) ומצאת",
27 ועד ש"לא יגעת ומצאת, אל תאמין", היינו, שזהו ענין שאינו יכול להיות (לא רק ע"פ שכל, אלא) אפילו
28 מצד אמונה.

29 וכללות הענין בזה – ש"למעשה ידיך תכסוף"⁷⁰, היינו, שהקב"ה זקוק כביכול לעבודת האדם, כיון
30 ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"⁷¹, ולדוגמא: כאשר מלאך שואל אצל הקב"ה אימתי ר"ח, אומר
31 לו הקב"ה, שצריכים לילך לבית-הכנסת בשבת-מברכים ולשמוע אימתי קבעו בנ"י ר"ח⁷², והיינו, שאע"פ
32 שהקב"ה יודע עתידות, ומכ"ש שידוע סוד העיבור והחשבונות כו', מ"מ, דוקא בנ"י צריכים לפעול זאת.
33 ומזה יכולים ליקח עידוד בעבודה – שגדלה חשיבותה ביותר, כיון שהקב"ה זקוק כביכול לעבודת
34 האדם.

35 וכפי שרואים גם בסיפור הנ"ל אודות הרב המגיד ור' זושא (שהרי "צדיקים דומין לבוראם"⁷³), שיש
36 עינים שבהם זקוקים הצדיקים לתלמידיהם, כיון שהרב יש לו עבודה אחרת.

(63) ראה תורת מנחם חט"ז ע' 285 ואילך. וש"נ.

(64) רפי"ב.

(65) סכ"ב.

(66) ראה גם תורת מנחם חנ"ה ס"ע 102.

(67) ראה נדה סב, ב.

(68) ראה סה"ש תש"ח ע' 225. וש"נ.

(69) מגילה ו, ריש ע"ב.

(70) איוב יד, טו. וראה של"ה שער הגדול (כט, ב ואילך).

עבוה"ק חלק העבודה בתחלתו.

(71) ברכות לג, ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת עקב יו"ד, יב.

(72) ראה שמור"ר פט"ו, ב. דב"ר פ"ב, יד.

(73) ב"ר פס"ז, ת. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

ועד"ז עתה, בעקבתא דמשיחא, יש ענינים שאנחנו – תלמידי כ"ק מו"ח אדמו"ר – יכולים לפעול יותר ממה שהיו יכולים לפעול לפני"ז, שכן, אע"פ שמי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו כו'⁷⁴, הרי זוהי העבודה הנדרשת עתה בעקבתא דמשיחא, וכיון שדורשים זאת, ישנה נתינת כח מיוחדת לפעול זאת. אבל לאידך גיסא, צריך לידע, שאין זה באופן ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"⁷⁵ (אפילו בענינים רוחניים), אלא הכל הוא בכחו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, דכיון שאנו תלמידי, לכן נותן לנו כח, הן בעבודת ה', ועד גם בענינים גשמיים, בני חיי ומזוני, ובלשון הידוע⁷⁶: "שבק חיים כו'", ו"יתיר מבחייה", "וכל הקרוב קרוב כו'" – מקבל יותר כח.

ו"הבא לטהר מסייעין אותו"⁷⁷ – להאיר את נפשו האלקית, וגם את נפשו הבהמית וגופו וחלקו בעולם ב"נר מצוה ותורה אור"⁷⁸, ועד ש"לכל בני ישראל (הן אלו שבארץ ישראל והן אלו שבחוץ לארץ) הי' אור במושבותם"⁷⁹, בגשמיות וברוחניות.

וכל זה נעשה הכנה להגילוי מלמעלה – ביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

* * *

י. מאמר (כעין שיחה) ד"ה יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים כו'.

* * *

יא. נתבאר לעיל (ס"ג) שע"י שהי' ענין התשובה אצל משה, באה הגאולה – שזהו מ"ש בהמשך הפרשה⁸⁰: "וידבר ה' אל משה לאמר בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל", "וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל .. פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים", "הוא אהרן ומשה .. הם המדברים אל פרעה .. להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן"⁸¹ (ומפרש רש"י⁸²: "יש מקומות שמקדים אהרן למשה, ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין כאחד"). ולאח"ז מסופר⁸³: "ויאמר משה לפני ה' הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה", ועל זה השיב לו הקב"ה: "אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה ושלח את בני ישראל מארצו", ומפרש רש"י⁸⁴: "אתה תדבר", "פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפיו, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה".

הביאור בפירושו רש"י⁸⁵ – שבפרשתנו טען משה רבינו "הן אני ערל שפתים", "אטום שפתיים", שאינו יכול לדבר כלל (נוסף על מה שטען לפני"ז שהוא "כבד פה וכבד לשון", "בכבדיות אני מדבר"⁸⁶), ועל זה השיב לו הקב"ה "אתה תדבר", שנוסף על הציווי הרי זו גם הבטחה שיוכל לדבר בשליחותו של הקב"ה, דכיון ש"נתתיך אלקים לפרעה", "שופט ורודה לרדותו כו"⁸⁸, לכן יש צורך ש"אתה תדבר",

(74) ע"פ לשון אדה"ז – תניא פמ"ד (סג, א).

(75) עקב ח, יז.

(76) הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ז וביאורה.

(77) שבת קד, א. ויש"נ.

(78) משלי ו, כג.

(79) בא יו"ד, כג.

(80) ו, יו"ד ואילך.

(81) שם, כ"כז.

(82) שם, כו.

(83) שם, ל ואילך.

(84) שם ז, ב.

(85) במהלך השיחה, כשדובר אודות קושייתו של הבן חמש

למקרא, הפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: לכן חמש למקרא נוגע

הדבר, משא"כ בן שבעים וחמש, שאינו שומע את הדברים*, ולא

איכפת לו כו' (ראה גם תורת מנחם חנ"ד ס"ע 304 ואילך. ויש"נ).

(86) שמות ד, יו"ד ובפרש"י.

(87) וענין זה נתחדש אצלו לאחר שכתב הלך ודיבר אל

פרעה, ואעפ"כ, לא זו בלבד שדיבורו לא הועיל מאומה, אלא

אדרבה, "הרע לעם הזה", באמרו "תכבד העבודה על האנשים".

(88) פרשתנו שם, א ובפרש"י.

(*) ואח"כ אמר, שחזרו ומזכיר זאת (שלא שומעים את הדברים) מפעם לפעם, אף שאין זה מועיל – בגלל הכאב והצער שבדבר, וכמשל אדם שצועק כשנוקף אצבעו, אף שאין זה מועיל (ראה גם לקו"ש ח"כ ס"ע 216). וסיים: ויה"ר שבקרוב לא יצטקו על זה עוד – לא בגלל העדר הכאב והצער (שהרי בודאי צריך הדבר לכאוב, ובאם לא, "איז א' רחמנות"...) אלא בגלל שיהי' מוח שליט על הלב (ראה תניא פ"ב. ועוד).

1 "פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי", ולאח"ז, "אהרן אחיך ימליצנו (לתרגם דברי משה
2 שנאמרו בלשון הקודש שלא הכיר פרעה⁸⁹) ויטעמנו (להסביר ולהטעים תוכן הדברים כדי שיכנסו) באזני
3 פרעה"; משא"כ הדיבור לבני, שהי' יכול להיות ע"י אהרן בשליחותו של משה (ללא שינוי וירידה מצד
4 הממוצע, כמו בתורה, שנשאת "תורה מסיני" גם כאשר נמסרת ע"י ממוצעים) – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר
5 שליט"א, ונדפס⁹⁰ בלקו"ש חט"ז ע' 69 ואילך.

6 יב. האמור לעיל שגם כאשר התורה נמסרת ע"י ממוצעים הרי היא נשאת "תורה מסיני" – הרי זה
7 לפי ש"ממוצעים" אלו אינם באופן של "שלשלת", שכל טבעת היא לעצמה, וזו למעלה מזו, אלא זהו
8 ענין של "מאור", שהכל ענין אחד⁹¹.

9 וענין זה קשור גם עם ה"דינער" שמתקיים מחר לטובת הישיבה⁹² – ישיבה שבה לומדים פנימיות
10 התורה, שפועלת גם על לימוד הנגלה שיהי' באופן ש"מה להלן באימה וברתת ובזיע אף כאן
11 כו"ר⁹³, כיון ש"הלא כה דברי כאש"⁹⁴.

12 ועי"ז נעשה כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה, ועד לתרגום בשבעים לשון – אף שיכול להיות
13 שהמרגם עצמו לא למד פנימיות התורה, כיון שגם ב"חוצה" מביאים את ה"מעייין".

14 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:;) זוהי ההשתתפות (החלק) שלי בה"דינער", ויה"ר שיהי' בהצלחה רבה
15 ומופלגה.

* * *

17 יג. נתבאר לעיל (ס"א) שפרשת וארא קשורה עם ענין התשובה. וזהו גם מה שמצינו כמה מאמרים
18 שנאמרו בפרשת וארא שהדיבור-המתחיל שלהם (כפי שנקרא ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם:
19 "פאָספּאַרט"⁹⁵) הוא יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים כו' (כנ"ל במאמר⁹⁶), וכן יש כמה מאמרים
20 באור התורה פרשת וארא שמדברים אודות ענין התשובה [ולדוגמא: שצריך להיות "כל ימיו בתשובה"⁹⁷,
21 וכן שיש ד' מדרגות בתשובה כנגד ד' לשונות של גאולה⁹⁸], וכמו המאמר הידוע הנקרא "דער פרומער
22 וארא"⁹⁹.

23 ולהעיר גם מהמבואר בתורת שלום¹⁰⁰ בנוגע לספר התניא, ש"באיזה ענין ומדרי' שהתעסק (רבינו
24 הזקן) בכתיבתו כן הי' מעמד ומצב נפשו הק'", וממשיך, שמזה מובן כיצד הי' המעמד ומצב ("וואָס
25 האָט זיך אָפּגעטאָן") בעת שרבינו הזקן אמר את הדרוש וארא כו' ושמי הוי' כו' בענין כי לא ידח ממנו
26 נדח (שזהו המאמר הנקרא "דער פרומער וארא"), שהוצרך להיות מורא גדול בעת אמירת דרוש זה, "א
27 בייזע חסידות, גאָר מורא'דיק".

28 ומצד השייכות של פרשת וארא לענין התשובה, יש לבאר עתה ענין באגרת התשובה – נוסף לכך
29 שלאחרונה נהוג ללמוד אגרת התשובה (כפי שנתחדש בשנה האחרונה לגבי השנים שלפנ"ז).

ואילך) – למשתתפים בדינער כו'.

(93 ברכות כב, א. וש"נ.)

(94 ירמ' כג, כט. ברכות שם.)

(95 ראה גם תורת מנחם חל"ט ע' 48. וש"נ.)

(96 בתחלתו (תורת מנחם חנ"ה ע' 133). וש"נ.)

(97 שבת קנג, א. – אוה"ת (כרך ח) ע' ב'תצ.

(98 ראה אוה"ת ע' קכח. ע' קפה. (כרך ז) ע' ב'תקפה. ע' ב'תקצו.)

(99 ראה רד"ה וארא דש"פ וארא, ר"ח שבט תשכ"ו (תורת

מנחם חמ"ה ע' 342). וש"נ.)

(100 ע' 86. וראה גם ד"ה וארא שם פ"ד (תורת מנחם שם

ע' 344).

(89 ולהעיר גם מהשקו"ט בנוגע למ"ש (שמות ב, יו"ד)

"ותקרא (בת פרעה) שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו" –

הרי לא ידעה לשון הקודש (במכ"ש מפרעה וחרטומי מצרים).

ומ"ש במפרשים שבת פרעה קראה אותו בשם מצרי, והתורה

תירגמה ללשון הקודש (ראה תוספות השלם עה"פ) – הרי זה

היפך פשוט הכתוב "ותקרא שמו משה". וי"ל בפשטות, שכיון

שידעה ש"מילדי העברים זה", ולכן קראו עברו "אשה מינקת מן

העבריות" (שם, ו"ז) – שאלה בת פרעה אצל המינקת איך

מבטאים בלשון הקודש תוכן הענין ד"מ מן המים משיתיהו", ואז,

"ותקרא שמו משה" (ראה גם פ"י הראב"ע עה"פ).

(90 בשילוב שיחת ש"פ וארא תשט"ו.)

(91 ראה גם תורת מנחם חנ"ה ריש ע' 34. וש"נ.)

(92 ראה גם מכתב כ"ד טבת שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' עב

יד. בהתחלת פ"ב כותב רבינו הזקן: "אך כל זה לענין כפרה ומחילת העון שנמחל לו לגמרי ..
כשעשה תשובה שלימה, ואין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין .. אמנם שיהי' לרצון לפני ה' ומרוצה
וחביב לפניו ית' כקודם החטא .. הי' צריך להביא קרבן כו". ונתבאר בזה¹⁰¹, שבפשטות קאי גם על
קרבן חטאת, שפועל שיהי' מרוצה כו'.

אך כמדובר כמ"פ¹⁰² שלא די בשמיעת הדברים בבחינת "בור סוד שאינו מאבד טיפה"¹⁰³ (אף שזוהי
אמנם מעלה גדולה ביותר), אלא צריך לעיין בזה כו'. וכתורת הבעש"ט¹⁰⁴ על מארז"ל¹⁰⁵ "שכן מצינו
בדוד המלך שלא למד מאחיתופל אלא דבר אחד בלבד", שאפילו "דבר אחד" ("אין ווארט") בתורה
אסור שישאר "בלבד", אלא צריך שיתוסף בזה, ובלשון הזהר¹⁰⁶: "לאפשא לה". ובפרט כאשר הדיבור
בהענין לא נשלם, או שנאמר לחידודא כו', כבנדו"ד, שאם היו מעינים, היו רואים שיש קושי בדבר,
ואעפ"כ אין קול ואין עונה! ..

ובכן:

רבינו הזקן מביא את מקור הדברים – "כדאיתא בגמ' פ"ק דזבחים דעולה .. היא דורון לאחר שעשה
תשובה ונמחל לו העונש, וכאדם שסרח במלך ופייסו ע"י פרקליטין ומחל לו, אעפ"כ שולח דורון ומנחה
לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך", ושם¹⁰⁷ מפורש החילוק שבין חטאת לעולה: "חטאת למה באה ..
לפני עולה, לפרקליט שנכנס לרצות, ריצה הפרקליט ונכנס דורון אחריו", והיינו, שענין הריצוי הוא
בקרבן עולה, ולא בקרבן חטאת.

טו. אבל אעפ"כ, יש הכרח לומר שקרבן חטאת אינו חלק מענין הכפרה ומחילת העון שפועלת ש"אין
מזכירין לו דבר וחצי דבר", כי:

באגה"ת מבאר רבינו הזקן ענין התשובה ע"פ הלכה – לא רק בזמן שביהמ"ק הי' קיים, אלא גם
לאחרי חורבן ביהמ"ק, שהרי ב"דף-השער" של ספר התניא (שזהו גם דף השער של אגה"ת¹⁰⁸) כותב
רבינו הזקן שספרו "מיוסד על פסוק¹⁰⁹ כי קרוב אליך הדבר מאד .. לבאר היטב איך הוא קרוב מאד",
ולכן צריך לבאר שגם בזמן הזה, שאין ביהמ"ק קיים, ישנם כל הענינים.

וכיון שבזמן הזה אין לנו קרבן חטאת, הי' רבינו הזקן צריך להבהיר שיש ענין שהוא במקום קרבן
חטאת, וכיון שאינו אומר זאת, עכצ"ל, שקרבן חטאת אינו חלק מענין התשובה שפועל ש"אין מזכירין
לו דבר כו".

ואין לומר שהענין דקרבן חטאת בזמן הזה נעשה ע"י העסק בתורת חטאת, כמארז"ל¹¹⁰ "כל העוסק
בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת", וכמ"ש¹¹¹ "ונשלמה פרים שפתינו" – שהרי רבינו הזקן לא הזכיר
באגה"ת שצ"ל לימוד תורת חטאת. וגם בנוגע לוידוי לא מצינו שיצטרכו לומר פסוקי קרבן חטאת (יש
רק שקו"ט אם צריכים לומר פרטי החטאים, או שמספיק כללות הענין¹¹²).

ונוסף לזה: אם נאמר שלימוד תורת חטאת הוא במקום קרבן חטאת – למה לא יועיל לימוד תורת
עולה במקום קרבן עולה, אלא יש צורך בתענית דוקא, כמ"ש רבינו הזקן ש"עכשיו שאין לנו קרבן להפיק
רצון מה', התענית הוא במקום קרבן, כמ"ש בגמרא¹¹³ שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי
לפניך"?

(108) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ס"ע 338. וש"נ.

(109) נציבים ל, יד.

(110) סוף מנחות.

(111) הושע יד, ג.

(112) ראה אנציק' תלמודית (כרך יא) ערך ודוי ס"ו (ס"ע תלט

ואילך). וש"נ.

(113) ברכות יז, א.

(101) שיחת י"ט כסלו סכ"ח הערה 132 בשוה"ג (תורת מנחם

חנה"ה ע' 44).

(102) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 51. וש"נ.

(103) אבות פ"ב מ"ט.

(104) כש"ט סכ"ב.

(105) שם פ"ו מ"ג.

(106) ח"א יב, ב. הובא בתו"א מקץ לט, ד. ובכ"מ.

(107) ז, ב.

- 1 ולכאורה, ממה-נפשך: אם קרבן חטאת פועל ש"אין מזכירין לו דבר כו" – למה לא מבהיר רבינו
- 2 הזקן איך נפעל הדבר בזמן הזה; ואם נאמר שקרבן חטאת פועל רק שיהי' מרוצה כו', כמו קרבן עולה
- 3 – יוקשה מדברי הגמרא הנ"ל שמחלקת בין חטאת לעולה¹¹⁴.
- 4 טז. ולהעיר, שאם נאמר שהענין ד"מיעוט חלבי ודמי" ע"י תענית מועיל רק במקום קרבן עולה, אבל
- 5 לא במקום קרבן חטאת, שאינו יכול להיות בזמן הזה – יש לבאר מה שמצינו שרבי ישמעאל "כתב על
- 6 פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה"¹¹⁵,
- 7 ולא מצינו זאת בנוגע לעולה:
- 8 קרבן עולה בא על הרהור הלב¹¹⁶. וכיון שכן, הי' צריך כל אחד מישראל להחזיק פנקס בכיסו, ובכל
- 9 פעם שעולה לו הרהור הלב, יכתוב על פנקסו לכשיבנה ביהמ"ק אביא עולה שמנה. ואעפ"כ לא ראינו
- 10 שנוהגים כן. – ראיתי כו"כ יהודים מהדרים במצוות, ואינם נוהגים כן.
- 11 בשלמא מה שלא מצינו שעושים זאת בנוגע לחטאת – הרי זה לפי שהחיוב דקרבן חטאת הוא רק
- 12 כאשר עוברים בשוגג על דבר שזדונו כרת¹¹⁷, ואח"כ נודע לו שחטא, כך, שזוהי מציאות רחוקה; משא"כ
- 13 בנוגע לעולה, שכיון שבאה על הרהור הלב, הרי הי' צריך להיות פנקס עבה מלא עם חיובים של קרבן
- 14 עולה!
- 15 ולא זו בלבד שלא מצינו שכולם עושים כן, אלא גם אצל רבי ישמעאל מוצאים זאת רק בנוגע לקרבן
- 16 חטאת, ולא בנוגע לקרבן עולה, אף שבודאי ידע שעל הרהור הלב צריך להביא קרבן עולה (שהרי מצינו
- 17 כמה מימרות של רבי ישמעאל בקדשים, ובודאי ידע גם מה שנאמר ע"י שאר תנאים).
- 18 ומזה מוכח לכאורה שיש חילוק בין עולה לחטאת – שענינו של קרבן עולה יכולים לפעול גם בזמן
- 19 הזה ע"י תענית, משא"כ ענינו של קרבן חטאת אי אפשר לפעול בזמן הזה, והעצה היחידה היא לכתוב
- 20 על פנקסו "לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה".
- 21 אבל באמת, אין להוכיח זאת מזה שלא מצינו כתיבה על פנקס לכשיבנה ביהמ"ק אביא עולה שמנה,
- 22 כי, קרבן תמיד מכפר על הרהור הלב, ונמצא, שמיד כשיבנה ביהמ"ק ויקריבו בו קרבן תמיד הראשון,
- 23 הרי זה יכפר על הרהור הלב, ושוב לא יצטרך כל אחד מישראל להביא קרבן עולה כדי לכפר על הרהור
- 24 הלב.
- 25 *
- 26 יז. ומענין לענין – כשם שלא שאלו על ענין הנ"ל, כמו"כ לא שאלו על הענין דלקמן:
- 27 בלקו"ש¹¹⁸ לפ' שמות (שיצא לאור זה עתה¹¹⁹ – ממשנ"ת בשנת תשכ"ה¹²⁰) מבואר ענין האהבה
- 28 הבאה לידי ביטוי בהזכרת שמו של האהוב וגדלה מעלתה על האהבה המתבטאת בחיבוק ונשיקה
- 29 להאהוב – שהאהבה הבאה בחיבוק ונשיק שייכת דוקא כשהאהוב מרגיש זאת, ולכן לא יתכן ענין
- 30 החיבוק ונשיק כי אם בעת שהאהוב הוא ער ולא כשהוא ישן; משא"כ האהבה המתבטאת בהזכרת השם
- 31 שאינו נוגע בה ידיעת והרגש האהוב. ולכן שייכת היא גם בריחוק מקום מן האהוב, אף שאינו יודע כלל
- 32 שמזכירים את שמו.
- 33 ולכאורה יש להקשות¹²¹:

(120) במאמר (כעין שיחה) ד"ה ואלה שמות דש"פ שמות פ"ג (תורת מנחם חמ"ב ע' 103 ואילך).
(121) להעיר גם מהמסופר (ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' קצא. וש"נ), אשר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בראותו פעם את בנו כ"ק מו"ח אדמו"ר איך שהוא ישן בעריסה, נתעורר אצלו רצון לנשקו. אבל משם אין קושי כ"כ, כי יש לחלק בין נשיקה (בפועל) לרצון לנשיקה.

(114) לא זוכרים אם הי' תירוץ על שאלה זו (המור"ז).

(115) שבת יב, ב.

(116) ירושלמי יומא פ"ח ה"ז. תנחומא צו יג. ויק"ר פ"ז, ג. זח"ג רנד, ב (ברע"מ).

(117) ריש כריתות. רמב"ם הל' שגגות בתחלתן.

(118) מכאן עד סוס"כ – נדפס בהוספה ללקו"ש ח"ו בסופו (ע' 413 ואילך).

(119) ס"א – נדפס לאח"ז בלקו"ש שם בתחלתו.

(א) הרי מפורש בכתוב¹²²: "ויפול יוסף על פני אביו גו' וישק לו" – והמדובר הוא לאחר פטירתו של יעקב?

(ב) מנהגן של ישראל הוא לנשק את מעיל הס"ת [ניתירה מזו היתה הנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר (וכן נהג אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע¹²³)], שבעת הוצאת הס"ת הי' מחבק אותו בשתי ידיו ומנשק את המעיל] – והרי אין שייך לומר שמציאות המעיל (דומם) שייכת לאיזה הרגש – וא"כ, הרי הוכחה ברורה, לכאורה, שביטויי האהבה של האהוב ע"י (חיבוק ו)נישוק יש לו מקום גם באופן שאין האהוב מרגישו (כשהוא ישן – במכש"כ ממציאות של דומם).

יח. והנה בנוגע לקושיא הא' – יש לתרץ לכאורה:

אמרו רז"ל¹²⁴: "יעקב אבינו לא מת". ולפי פירש"י¹²⁵ "סבורים היו שמת" – הכוונה בזה¹²⁶, "שלא מת כלל גם בגוף"¹²⁷. ואתי שפיר מה שיוסף נשק לאביו אחרי שראה כי "ויגוע גו"¹²⁸ – כי באמת יעקב לא מת כלל, אלא נשאר בחיים כפשוטם.

אבל תירוץ זה אינו מספיק, כי

[לבד זאת דלפי פ"י המהרש"א שם, זה מה שיעקב אבינו "לא מת" המכוון הוא רק "בנפש, כשאר צדיקים ... אבל בגוף הי' מת" – הנה גם לפי פ"י רש"י]

מאחר שיוסף עכ"פ לא הרגיש בזה והי' בין ה"סבורים .. שמת" (שלכן בכה וציווה לחנטו¹²⁹), א"כ הקושיא במקומה עומדת: הרי מצינו ביטוי של חיבה ע"י נשיקה לאהוב גם באופן (שהאהוב יודע) שאין חיבה זו מורגשת לזולתו?

יט. והביאור בכהנ"ל יובן בהקדים, כי יש ב' סוגי ואופני נשיקה:

(א) נשיקה הבאה מצד רגש של אהבה עזה ביותר: כאשר האהבה מורגשת בתוקף התפעלותה והתלהבותה, עד שאינה יכולה להתבטאות בדיבור (דברי חיבה) – כי אותיות הדיבור, מכיון שהם "כלים", אינן יכולים להכיל אהבה רבה זו – אזי הוא מבטא את אהבתו ע"י נשיקין¹³⁰.

ונשיקה מסוג זה, היות וכל ענינה הוא ביטוי אהבתו העזה לאהוב, שייכת דוקא כשהאהוב הוא ער ומרגיש את האהבה הנובעת ומתגלית לו ע"י הנשיקה – ובדוגמת האהבה המבוטאת בנתינת מתנה או בדיבור דברי אהבה, שאינה שייכת אלא כשהאהוב מאזין לדבריו ויודע לקבל מתנתו (שלכן המתנה ודברי אהבה צריכים להיות לפי ערכו של האהוב), כמבואר בשיחה הנ"ל¹³¹.

(ב) נשיקה הבאה רק בתור "אות" ו"סימן" של קירוב ושל חיבה [וכמו עולא "הווה מנשק להו לאחוותי"¹³² לפי ש"הי' יודע בעצמו שלא יבוא לידי הרהור ... דמיא לכון כי כשורא"¹³³ – ונשיקה

נשיקה גם כמת – והרי בזה אין פלוגתא.

(130) ראה תו"א פ, ד. ובכ"מ.

(131) ומה שהאהבה המתבטאת בהזכרת שמו של האהוב שייכת גם כשאין האהוב יודע מזה כלל (כמבואר בארוכה בשיחה הנ"ל) – אף שהיא אהבה גדולה יותר גם מהאהבה המתבטאת בנשיקה – הוא לפי שכלל זה [שביטויי האהבה שייך דוקא כשהאהוב מרגיש זה] הוא דוקא באהבה שבבחי' "גילוי". שמכיון שאהבה זו (גם כמו שהיא בלב) ענינה הוא "גילוי", לכן התגלותה (מחוץ להלב) הוא באופן של גילוי נחש, היינו שמתגלית ונרגשת לאהוב. משא"כ האהבה המתבטאת בהזכרת השם, מכיון שהיא בחי' "עצם" (כנ"ל שם), לכן גם התגלותה יכולה להיות באופן שלא תורגש להמקבל. – ובדוגמת הידוע (ד"ה חכמות בחוץ תרנה תרצ"ד פ"ב (סה"מ קונטרסים ח"ב רצו, א). ובכ"מ) בענין גילוי העצמות, שהוא מתגלה כמו שהוא בהעלמו.

(132) שבת יג, א.

(133) תוספות שם.

(122) ויחי נ, א.

(123) ראה לקו"ד (כרך ב') רכח, א.

(124) תענית ה, ב. פירש"י ויחי מט, לג.

(125) תענית שם.

(126) ראה חדא"ג מהרש"א שם.

(127) וכן מוכח גם מפירש"י עה"ת (ויחי שם). שהרי פירש"י עה"ת הוא גם ל"בן חמש (למקרא), ואין מקום לרמזים וכו'.

(128) ויחי שם.

(129) מהא דרש"י בפירושו עה"ת לא כתב "סבורים היו שמת", מוכח לכאורה, שבדרך הפשט, הקושיא "וכי בכדי ספרו ספדניא כו" אינה מלכתחילה. כי אף שיעקב אבינו לא מת (וגם הם ידעו מזה), מ"מ בכו וספרו עליו לפי ש"י "ויגוע גו" נפסק הקשר שבינו לבינים (ולחציר מפירש"י שם נ, ג). ועד"ז הוא בנוגע לחנטה, שהיא (רק) ענין מרקחת בשמים (רש"י שם, ב).

אבל מובן שא"א לתרץ עפ"י הקושיא שבפנים. שהרי לפי פירוש רש"י בש"ס (ומכ"ש לפירוש המהרש"א) מוכח ששייך

1 זו, לא באה בהרגש מיוחד של התעוררות האהבה, ורק ביחס לקירוב (המסמן) (קירוב) ידידות וחיבה)
2 המתאים וצריך להיות בין אח לאחות].

3 ונשיקה כזו, שהיא רק כעין סימן בלבד המורה על החיבה, אין נוגע בה הרגש האהוב, ולכן שייכת
4 גם כשהאהוב הוא יושן, ואפילו בזה שאינו בחיים או בדומם.

5 כ. והנה מצינו בכמה ענינים, שדוקא בחי' ה"דומם" (שבנפש האדם) שלמטה מחלקי המדות והרגש,
6 יש לו שייכות וקישור לבחי' ה"עצם" שלמעלה מעלה מהם. ועפ"ז יש לומר, שהטעם הפנימי לזה,
7 שבנשיקה שהיא רק כעין "סימן" כו' אינו נוגע הרגש האהוב, הוא לפי שהחיבה המתבטאת על ידה אף
8 שאינה באה בהתלהבות, אלא באופן טבעי וקר, שייכת היא (בפנימיותה) לבחי' האהבה עצמית שלמעלה
9 מענין ה"הרגש" (ושהיא המתבטאת בהזכרת השם¹³⁴).

10 ועפ"ז יובן מה שמצינו דגם בנשיקת מעיל ס"ת מתבטאת חיבה גדולה ביותר¹³⁵ – אף שנשיקה זו
11 היא רק כעין סימן בלבד – כי הרצון לבטאות את החיבה באופן של "סימן" עכ"פ, בא הוא מצד האהבה
12 עצמית שלמעלה מגילוי והרגש.

*

13
14 כא. בסיום ההוראה מפירוש רש"י (בסי"א) בנוגע לגלות דנה"א אצל נה"ב, שצ"ל הענין ד"ריגז
15 אדם יצ"ט על יצה"ר¹³⁶, עד שפועלים הפיכת התוקף דנה"ב לאהבת ה', כמ"ש¹³⁷ "בכל לבבך", "בשני
16 יצריך" (נכלל בלקו"ש חט"ז הנ"ל) – סיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:

17 ועי"ז פועלים הענין ד"בשלח פרעה את העם"¹³⁸, שפרעה בעצמו משלח את בני"י מהגלות,
18 ועד שזוכים להזמן ד"אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא"¹³⁹, שאז יהי' הגילוי ד"ישקני מנשיקות פיהו
19 כי טובים דודך מיין"¹³⁹, ע"י משיח מלכא צדיקא.

(137) ואתחנן ו, ה ובספרי ופרש"י.
(138) ר"פ בשלח.
(139) שה"ש א, ב ובפרש"י.

(134) ראה שיחה הנ"ל.
(135) ראה סה"מ תש"ט ע' 87 ס"ב.
(136) ברכות ה, א.

המשך ביאור למס' ברכות ליום חמישי עמ' ב

משנה

21 אם כן יוציא קריאת שמע בשפתיו, שכמו שמתירים לו הרהור כך
22 יש להתיר לו דיבור. מתרצת הגמרא: אף על פי שלענין לצאת ידי
23 חובת קריאת שמע הרהור בדיבור, מכל מקום אינו בדיבור לענין
24 שיהיה בעל קרי אסור להרהר, כדאשכחן בסיני – כמו שמצאנו
25 במעמד הר סיני, שהזהירם לפרוש מאשה כדי שלא יהיו טמאים
26 בטומאת קרי כשיעסקו בתורה בדיבור, ועל פרישה זו סמך עזרא
27 כשתקין טבילה לבעלי קרי קודם שיעסקו בתורה, ולא גזר אלא
28 על הדיבור ולא על הרהור אף על פי שהרהור בדיבור, ולכך מותר
29 לבעל קרי להרהר בקריאת שמע ויוצא ידי חובתו.
30 ורב חסדא נחלק על רבינא ואמר, הרהור לאו כדבור דמי, וכל אדם
31 אינו יוצא ידי חובתו בהרהור, דאי סלקא דעתך – שאם יעלה
32 בדעתך שהרהור כדבור דמי, אם כן יוציא קריאת שמע בשפתיו,
33 שכמו שהותר לו הרהור כך יש להתיר לו דיבור.
34 מקשה הגמרא: אלא מאי – אלא מה אתה אומר שהרהור לאו
35 כדבור דמי, ולכך אף שהרהור הותר לו, הדיבור לא הותר לו, אם
36 כן למה מתהדר, הרי אינו מועיל כלום. מתרצת הגמרא: אומר רבי
37 אלעזר, אף על פי שהרהור אינו נחשב כדיבור ואינו יוצא ידי
38 חובתו במה שמרהור בלבד, מכל מקום תיקנו שיהרהר כדי שלא
39 יהו כל העולם עוסקין בו – בקריאת שמע, והוא יושב ובטל. שואלת
40 הגמרא: ונניחם עוסקין בו – שיהרהר בפרק אחר של תורה.
41 משיבה הגמרא: אומר רב אבהו בר אבהו, תיקנו שיהרהר בקריאת
42 שמע כדי שיהיה עוסק בדרך שתצבור עוסקין בו.

1 המשנה מבארת מה דינו של בעל קרי לענין קריאת שמע
2 וברכותיה ולענין ברכת המזון מתקנת עזרא ואילך שבעל קרי לא
3 יעסוק בתורה (ובתפילה) עד שיטבול: בעל קרי מתהדר קריאת
4 שמע בלבד כשמגיע זמן קריאתה, שחיובה מדאורייתא, ואינו מותר
5 ברכות קריאת שמע, לא לפניה ובשחרית: יוצר אור' ואהבה רבה/
6 ובערבית: מעריב ערבים' ואהבת עולם' ולא לאחרית' ובשחרית:
7 'אמת ויציב', ובערבית: 'אמת ואמונה' והשכיבנו' אפילו בהרהור,
8 כיון שאינם מדאורייתא. ועל המזון – על אכילת פת, מותר לאחרי
9 בהרהור ברכת המזון, כיון שחיובה מדאורייתא, ואינו מותר לפניה
10 ברכת 'המוציא' כיון שאינה מדאורייתא. רבי יהודה אומר מותר
11 ברכות קריאת שמע וברכות המזון בפניהם ולאחריהם.

גמרא

13 שנינו במשנה, בעל קרי מהרהר קריאת שמע בלבד. הגמרא דנה
14 אם הרהור חשוב כדיבור: אומר רבינא, זאת אומרת הרהור בלב
15 כדבור בפניה דמי – נחשב, וגם כל אדם יוצא ידי חובתו בהרהור,
16 דאי סלקא דעתך – שאם יעלה בדעתך שהרהור לאו כדבור דמי
17 – נחשב, אם כן למה בעל קרי מתהדר, הרי אינו מועיל כלום.
18 מקשה הגמרא: אלא מאי – אלא מה אתה אומר שהרהור כדבור
19 דמי – נחשב, ולכך יש לו לבעל קרי להרהר קריאת שמע בלבד,
20

בס"ד. שיחת* יום ד' פ' בשלח, יו"ד שבט, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

א. ישנו הכלל (שבו השתמש בעל ההילולא כמ"פ, ובפרט בנוגע להתועדויות) "פותחין בדבר מלכות"¹.

וב"דבר מלכות" גופא יש כמה פרטים ודרגות:

"דבר מלכות" – יכול להיות אפילו הענין ד"אמר מלכא עקר טורא"², אע"פ שלכאורה אין בזה ענין של חכמה והבנה והשגה, ועאכו"כ שאין בזה אמיתית ענין החכמה, שזוהי התורה, חכמתו ורצונו של הקב"ה – שהרי הענין ד"אמר מלכא עקר טורא" נאמר בגמרא לאו דוקא בנוגע למלכי בית דוד, אלא אם רק יש עליו תואר "מלך", אזי יש אצלו הענין שכאשר "אמר מלכא" – דבר מלכות – הנה אפילו אם ישנו הר גבוה ("טורא"), אזי "עקר טורא".

ועאכו"כ כאשר מדובר אודות מלך אמיתי – "מאן מלכי רבנן"³, ובנוגע ל"רבנן" גופא (שכל אחד מהם נקרא בשם מלך) – חד בדרא, נשיא הדור, שמזה מובן, שהוא בבחי' "מלך המלכים".

ובזה גופא – הרי "אפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד"⁴, והיינו, שאפילו שיחת חולין שלהם, הנה אצל המקבלים והתלמידים שלהם הרי זה נעשה ענין של תורה שצריך לימוד (שהרי "לימוד" שייך בענין של תורה), ועאכו"כ כשמדובר אודות ענין של תורה כפשוטו, ובפרט ענין של תורה הקשור עם יום זה.

ובנדו"ד – הרי זה המאמר שבעל ההילולא הוציא לאור ללמוד ביו"ד שבט⁵ – באותו יו"ד שבט שבו הי' יום ההילולא שלו, שזהו מאמר-תורה שמאחד פנימיות התורה עם נגלה דתורה, שהרי במאמר זה ישנם כמה ענינים של נגלה דתורה, וכמה ענינים של פנימיות התורה, וכולם באים במאמר אחד.

וע"פ מ"ש רבינו הזקן באגרות-קודש שלו⁶ בענין יום הילולא של צדיקים, ש"כל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו" עולה למעלה, ונמשך למטה באופן של גילוי – הרי מובן, שבמאמר זה יכולים למצוא את נקודת ה"עמל שעמלה נפשו" בחיים חיותו בעלמא דין.

וע"פ הכלל בנגלה דתורה (ומזה מובן שכן הוא גם בפנימיות התורה⁷) בנוגע לענינים שיש להם המשך, שנקודת ופנימיות ועיקר הענין בא לידי ביטוי בתחלת הענין ובסיום וחיתום הענין⁸ – הרי מובן שבתחלת המאמר ובסוף המאמר רואים את הענינים שבהם "עמלה נפשו" במשך חיים חיותו בעלמא דין.

וכיון שמדובר אודות מאמר של נשיא, שענינו הוא כמו הנשיא הראשון, עליו נאמר⁹ "ומשה הי' רועה", היינו, שכל ענינו מתחילתו הוא לרעות את בני צאן מרעיתו¹⁰, וכן הוא אצל "רועה נאמן" שבכל דור ודור – הרי מובן, שנוסף על כל הענינים והפירושים שישנם במאמר בכל האופנים של פרד"ס התורה, ושבעים פנים לתורה¹¹, יש בזה ענין שנוגע לצאן מרעיתו, להאיר דרכם בחיים, שידעו מה צריכים לעשות בנוגע להמעשה בפועל שלהם – בהתאם לדבר משנה¹²: "המעשה הוא העיקר", ובפרט כפי שהדגיש

(6) תניא אגה"ק סו"ך וכ"ח.

(7) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 212. וש"נ.

(8) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 238. וש"נ.

(9) שמות ג, א. וראה שמו"ר פ"ב, ב"ד.

(10) ראה שמו"ר פ"ב, ב"ד.

(11) במדב"ר פי"ג, טז. ובכ"מ.

(12) אבות פ"א מ"ז.

(*) תוכן שיחות א"ג (עד המאמר) – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ו ע' 81 ואילך (בשילוב שיחת ש"פ בשלח שנה זו).

(1) ראה סה"ש תש"ח ע' 224. וש"נ.

(2) ראה ב"ב ג, ב.

(3) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנ"ג, ב (ברע"מ).

(4) סוכה כא, ב. וש"נ.

(5) ד"ה באתי לגני תש"י (סה"מ תש"י ע' 111 ואילך).

- 1 בעל ההילולא כמ"פ שהעיקר בכל ענין הוא ה"בכ"ן¹³, ההוראה למעשה בפועל – כדי שילכו לבטח
2 דרכם בנוגע לעבודתם, עבודת הבורא, אשר, "אני נבראתי לשמש את קוניי"¹⁴.
- 3 ב. תחילת המאמר הוא בפסוק¹⁵ "באתי לגני", ומביא פירוש חכמינו ז"ל¹⁶, "לגן אין כתיב כאן אלא
4 לגני, לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה".
- 5 ובהקדמה – שאע"פ שבמדרש זה הובא ענין זה בתור דעה יחידה, מצינו במפרשים¹⁷ שמקשרים זאת
6 עם הפלוגתא של רב עם רבי שמעון בן יוחאי בהנוגע לבנין המשכן:
- 7 על הפסוק¹⁸ "ויהי ביום גו'" – איתא בבמדב"ר¹⁹: "רב אמר, דבר שלא הי' משנברא העולם עד עכשיו
8 נעשה באותו היום, שמשנברא העולם ועד אותה שעה לא שרתה שכינה בתחתונים, אלא משהוקם המשכן
9 ואילך (שהרי במשכן נאמר²⁰ "ושכנתי בתוכם"), לכך נאמר ויהי, דבר חדוש הוא. רשב"י אמר, דבר
10 שהי', ופסק, וחוזר לכמות שהי', שכן אתה מוצא מתחלת ברייתו של עולם שרתה השכינה בתחתונים ..
11 וכיון שנסתלקה השכינה בעת שחטא אדם, שוב לא ירדה עד שהוקם המשכן, לפיכך כתיב ויהי, דבר
12 שהי', ופסק ימים הרבה, וחזר לכמות שהי'".
- 13 ונמצא, שמ"ש במדרש שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר בהתחלת המאמר (כאמור לעיל בנוגע לכמה ענינים
14 בתומ"צ, וגם בנוגע להלכה בפועל, שבתחילת הענין מתבטא נקודת ועיקר הענין), "באתי לגני .. למקום
15 שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה" – הרי זה לפי דעת רשב"י, ש"מתחלת ברייתו של
16 עולם שרתה השכינה בתחתונים".
- 17 ג. וענין זה מהוה הוראה בהנוגע לפועל – ובהקדמה:
- 18 על בני נאמר²¹ "אתם המעט מכל העמים". – כך הי' אפילו בזמן שביהמ"ק הי' קיים, ועאכו"כ
19 משחבר ביהמ"ק, שאז נעשה אלקות בהעלם שלא בערך לגבי המעמד ומצב בזמן שביהמ"ק הי' קיים,
20 וממילא, גם הענין ד"אתם המעט מכל העמים" נוגע יותר מאשר בזמן שביהמ"ק הי' קיים.
- 21 ועד כדי כך, שמצד זה ש"אין אנו יכולים .. להשתחוות כו"²², הנה אפילו אצל "אתם המעט מכל
22 העמים", נעשית גם עבודת ה' באופן שלא מאיר אצלם אלקות בגילוי, כמו בזמן שביהמ"ק הי' קיים.
- 23 וכמובן גם מהמבואר בארוכה במאמר²³ ש"עיקר גילוי אלקות הי' בבית המקדש, דכתיב²⁴ ועשו לי
24 מקדש ושכנתי בתוכם", ומזה מובן, שמשחבר בית המקדש ("דאיקר משכן", כדברי הגמרא במסכת
25 שבועות²⁴), אזי ענין זה אינו בגילוי, ונשאר רק בהעלם וברוחניות הדברים; וכיון שהעבודה דתומ"צ
26 צריכה ומוכרחת לבוא במעשה בפועל, הרי זה נעשה קשה יותר אפילו אצל ה"מעט".
- 27 ולדוגמא – בנוגע לעבודה שצריך להתייגע עם עצמו:
- 28 כאשר יגיע לדרגת "חכם", אזי יהי' ניכר (לא רק "בחכמתו ובעזרתו", אלא) גם "במעשיו במאכלו
29 ובמשקו .. ובמשאו ובמתנו", בכל פרטי חיי האדם (כמ"ש הרמב"ם בהלכות דעות²⁵);
- 30 אבל אצל "עמא דבר" – והרי "התורה על הרוב תדבר"²⁶ – אין זה באופן האמור; הוא אמנם משתוקק
31 שתהי' הנהגתו כמו הנהגת החכם, אבל לאו כל מוחא סביל דא, לא כל אחד אוחד בדרגא זו.
- 32 וגם מי שעבודתו היא בשלימות, הנה בנוגע לכמות הזמן, הרי רוב היום הולך על אכילה ושתי' ושינה

(20) תרומה כה, ח.

(21) ואתחנן ז, ז.

(22) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

(23) בתחלתו (סה"מ שם).

(24) טז, ב. וש"נ.

(25) רפ"ה.

(26) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

(13) ראה שיחת יו"ד שבט תשכ"ו סמ"ט (תורת מנחם חמ"ו

ע' 66). וש"נ.

(14) משנה וברייא קידושין בסופה.

(15) שה"ש ה, א.

(16) שהש"ר רפ"ה. וראה ב"ר פי"ט, ז.

(17) יפ"ת ב"ר שם.

(18) נשא ז, א.

(19) פי"ב, ו.

וכו' – ענינים כאלו שיש צורך בעבודה גדולה לפעול שיהיו באופן ש"בכל דרכיך דעהו"²⁷, ועכ"פ באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"²⁸.

ועוד זאת, שגם כאשר מדובר אודות קיום המצוות, שעל זה אמרו²⁹ "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" – הרי זה צריך להעשות בעניני העולם, עולם הזה, שנקרא "עולם הקליפות", לפי ש"הרשעים גוברים בו" (כמובא בתניא³⁰ מעץ חיים³¹), ועד כדי כך, שלפני שנגשים לעולם ליטול דבר-מה וליהנות ממנו, צריך לברך³², ולולי זאת, הנה לא זו בלבד שאינו נהנה מזה, אלא אדרבה – זהו דבר המזיק!
וא"כ נשאלת השאלה:

לאחרי כל אלה – איך יתכן לדרוש מכל אחד מישראל, ש"חייב לומר בשבילי נברא העולם"³³, וכפי שבעל ההילולא מוסיף ביאור בזה³⁴, "דעולם הוא מלשון העלם"³⁵, דכל או"א חייב לומר דהעלם... נברא בשבילי, בכדי לבררו ולזככו", היינו, כדי שיהודי יבטל את ההעלם וההסתר, ויראה שהעולם הוא מעשי ידי הקב"ה – הרי זו עבודה גדולה שלא בערך לגמרי, כיון שצריך לעסוק עם מטה מטה ביותר, גשמיות וחומריות העולם, וזאת, בה בשעה שאצלו גופא האלקות הוא בהעלם והסתר, שהרי מדובר אודות זמן הגלות, ובחין לארץ,

ואפילו בארץ ישראל עצמה הרי זה גם בכחי "חוץ לארץ" לגבי המעמד ומצב שבו היתה ארץ ישראל בזמן שביהמ"ק הי' קיים – שלכן יש כמה מצוות התלויות בארץ, שבזמן שביהמ"ק הי' קיים היו מן התורה, ועכשיו הם רק מדרבנן, או שאינן קיימות כלל, ובפרט ענין הקרבנות וענין ביהמ"ק, כמבואר במאמר שזוהי תכלית הכוונה ד"ושכנתי בתוכם", לבטל את ההעלם וההסתר ולעשות לו ית' דירה בתחתונים.

וא"כ, איך יכולים לתבוע זאת מיהודי, ולא רק מיחידי סגולה, אלא כלשון הגמרא³³ "כל אחד ואחד חייב לומר כו'", היינו, שזהו ענין ששייך לכל אחד מישראל, ובלשון של חיוב – הרי "אין³⁶ הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו"?!

ד. ועל זה בא במאמר (ומיד בתחילתו) התירוץ – שנותן כח לעבודת האדם:
אין זה באופן שהמצב ש"הרשעים גוברים בו" הוא דבר הכרחי בעולם, וההעלם וההסתר על אלקות הוא הכרח ח"ו אפילו מצד הבריאה, וכן המצב ד"אתם המעט מכל העמים" הוא מוכרח מצד הבריאה – אלא אדרבה: מצד הבריאה – הנה "עיקר שכינה בתחתונים היתה"!

מיד כשנברא העולם, עוד לפני שאדה"ר התחיל בעבודתו – נקרא כבר העולם בשם "גני", "גנוני", לפי שעיקר שכינה בתחתונים היתה.

והגע עצמך:

ככל שתגדל מעלת גילוי השכינה בעולמות הרוחניים, כולל ג"ע התחתון וג"ע העליון, ועד לעולם האצילות (שנקרא בלשון הקבלה בשם "עולם האחדות"³⁷, וכמבואר הטעם בזה, כיון שהוא אחד עם אלקות) ועולמות האיין-סוף – אומר רבינו הזקן³⁸ שאין זה תכלית הבריאה, כיון שלא שם הוא "עיקר שכינה"; עולם האצילות הוא רק "ממוצע" שעל ידו יומשך "עיקר שכינה בתחתונים", בעולם הזה.

ונמצא, שהעולם מצד עצמו הוא תכלית הטוב, ולא עוד אלא שהוא יותר טוב ועיקר לגבי כל העולמות שלפניו ועד לעולמות הא"ס, כיון ש"עיקר שכינה בתחתונים היתה".

(27) משלי ג, ו. (34) שם פ"ד (סה"מ שם ע' 116).

(28) אבות פ"ב מ"ב. וראה לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ. (35) ראה לקו"ש חל"ד ע' 112 הערה 63. וש"נ.

(29) קידושין מ, ב. וש"נ. (36) ע"ז ג, סע"א.

(30) פ"ו. פכ"ד. (37) ראה זח"ג פג, א. עבוה"ק ח"א פ"ב. וראה גם סה"מ

תרנ"ט (בהוצאה החדשה) ע' סב. וש"נ.

(31) שמ"ב ספ"ד. (38) ראה תניא רפ"ו.

(32) ראה ברכות לה, סע"א ואילך.

(33) סנהדרין לו, סע"א (במשנה).

- 1 אלא שלאח"ז הי' ענין החטאים שסילקו את השכינה מלמטה למעלה.
- 2 וגם בענין זה מבהיר בהמאמר, שהשינוי דסילוק השכינה שנעשה ע"י החטאים אינו נשאר קיים, אלא
- 3 זהו "שינוי החזור לברייתו" שע"פ דין אינו שינוי³⁹ – שהרי מיד כשנסתיימו שבעת הענינים שסילקו את
- 4 השכינה מלמטה למעלה, "עמדו שבעה צדיקים והורידו את השכינה למטה", החל מאברהם יצחק ויעקב,
- 5 "עד כי משה שהוא השביעי, וכל השביעים חביבין", הקים את המשכן, ועי"ז "חזר לכמות שהי'" (כדברי
- 6 רשב"י), שחזר להיות "עיקר שכינה בתחתונים".
- 7 וכיון שהעולם מצד עצמו הוא תכלית הטוב, ואדרבה, "עיקר שכינה בתחתונים היתה", דוקא בעוה"ז
- 8 התחתון שאין תחתון למטה הימנו, ואפילו השינוי שנעשה לאח"ז, שנסתלקה השכינה, הי' שינוי שחזר
- 9 אח"כ לברייתו, ולכן הנה גם בעת השינוי לא הי' זה ענין של קביעות – הרי מובן שבכחו של כל אחד
- 10 מישראל לומר "בשבילי נברא העולם", ולומר זאת כפי שאומרת התורה, שיש לה שליטה על המציאות⁴⁰,
- 11 והיינו, שיומשך הדבר בפועל, שיהי' ניכר בכל העולם כולו שנברא בשביל יהודי – שהוא כמו אדה"ר
- 12 (שהרי "לפיכך נברא אדם יחיד", "להראותך שמאדם א' נברא מילואו של עולם"⁴¹), שהי' יציר כפיו
- 13 של הקב"ה⁴² – כדי שיבטל את ההעלם וההסתר שבעולם [שאינן זה קשה כ"כ, כיון שאינו אלא שינוי
- 14 החזור לברייתו, שינוי עובר], ועד שיפעל בו הענין ד"ושכנתי בתוכם", ומתוך שמחה וטוב לבב.
- 15 ה. וזוהי הוראה כללית:
- 16 כאשר בעל ההילולא תובע מכל אחד שלא להסתפק בעבודת עצמו, ובעבודת עצמו גופא לא להסתפק
- 17 בחלק של העבודה, אלא להגיע עד לתכליתה ושלימותה, החל מאל"ף-ב"ת ועד לרזין דרזין דאורייתא,
- 18 ועד"ז בנוגע לקיום המצוות, עד לאופן של מהדרין ו"מהדרין מן המהדרין"; ועד"ז גם בנוגע לעבודה
- 19 עם הזולת, לא להסתפק עם ה"זולת" שבו, אלא לפעול גם עם הזולת שנמצא בעירו ובסביבתו ובמדינתו,
- 20 ועד לפעולה בכל העולם – זועקת השאלה: היתכן?! איך יכולים לדרוש דבר כזה?!
- 21 והמענה על זה – בהמאמר:
- 22 אין זה באופן שאתם צריכים לפעול "דבר חידוש";
- 23 זה אמנם נחשב כאילו פעלו חידוש דבר, אבל באמת, הבריאה עצמה תסייע לכם לפעול שתגיע למעמד
- 24 ומצב שהיתה בתחילה, ש"עיקר שכינה בתחתונים היתה".
- 25 ובדוגמת מ"ש הרמב"ם⁴³ להטעים הפס"ד שכאשר עכו"ם כופה יהודי לעשות דבר שחייב לעשותו
- 26 עד שאמר "רוצה אני", הרי זה נחשב "לרצונו" – שלאמיתו של דבר "רוצה הוא (מצד עצמו) לעשות
- 27 כל המצוות", אלא "יצרו הוא שתקפו", "וכיון שהוכה עד שתשש יצרו", הרי זה "לרצונו", כפי שהמצב
- 28 הוא מצד היהודי עצמו.
- 29 וזהו תוכן הדברים בהמאמר בתחילתו – שאלה הם הדברים בנוגע לכללות העולם כולו, שהעולם
- 30 מצד עצמו נקרא "גני", "גנוני", לפי שבו נמצאת "עיקר שכינה", אלא שלאח"ז הי' מצב שהיצה"ר אנסו,
- 31 החל מהחטא הראשון, שהי' שורש על החטאים שלאח"ז, וממילא, יש בכחו של יהודי – כיון ש"את
- 32 העולם נתן בלבם"⁴⁴, בלבו של כל אחד ואחד – להסיר ולבטל את האונס של היצה"ר בעולם, שזהו
- 33 ההעלם וההסתר שבעולם, ולפעול שהעולם יחזור למעמדו ומצבו כפי שהי' בתחילת בריאתו, ש"עיקר
- 34 שכינה בתחתונים היתה".
- 35 ועי"ז מקיים את הציווי ש"כל אחד ואחד חייב לומר כו'", ובאופן שהאמירה נמשכת ובאה בעשי'
- 36 בפועל – שעושה דירה לו ית' בתחתונים.

* * *

37

(39) ב"ק צג, ב. צו, איב.

(40) ראה ירושלמי כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.

(41) סנהדרין שם ובפרש"י.

(42) ראה ב"ר פכ"ד, ה. קה"ר פ"ג, יא (ב).

(43) ה' גירושין ספ"ב.

(44) קהלת ג, יא.

1. האמור לעיל הוא נקודה מתחילת המאמר, שמהווה כלל גדול בעבודת האדם לבוראו, שמעניק עידוד ותוספת כח שיוכל לגשת לעבודתו.
- וכפי שרואים במוחש, שכאשר אדם מתחיל ענין בהיותו בטוח שיצליח בו, הרי זה נעשה ברוב זריזות ושמחה; משא"כ כאשר ניגש לענין באופן שרואה רק את הקושי שבדבר, ורואה את הענינים שיצטרך להתגבר עליהם, ואינו בטוח אם יצליח בעבודתו הקשה הזו – אזי נעשית העבודה שלא בזריזות ובשמחה כ"כ, וממילא גם שלא בהצלחה כ"כ.
- וכידוע המשל בזה – גם מבעל ההילולא⁴⁵ – מאופן היציאה למלחמה,
- ובהקדים, שכל ענין הוא באופן ש"מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא"⁴⁶, כך, שע"י המשל מ"מלכותא דארעא" יכולים לראות את הענין כפי שהוא ב"מלכותא דרקיעא", ב"מלאכת שמים", עבודת האדם לבוראו, שכללותה היא המלחמה בין היצ"ט ליצ"ר, באופן ש"כשזה קם זה נופל"⁴⁷, והאדם צריך לצאת למלחמה ולנצח –
- שהסדר בזה, שכאשר הצבא יוצא למלחמה, אזי הולכים מתוך "מַאָרֶשׁ" (שיר-לכת) של נצחון.
- ולכאורה אינו מובן: ישנו כלל – שנאמר בתנ"ך⁴⁸ – "אל יתהלל חוגר כמפתח", ובפרט שבמלחמה ע"ד הרגיל יש תמיד ענינים של היזק, רח"ל, וא"כ, למה נקבע ענין שלכאורה הוא היפך השכל – שכאשר ה"חייל", איש הצבא, יוצא מביתו ורק מתחיל בהכנה למלחמה, אזי מלמדים אותו לילך כבר עם "מַאָרֶשׁ" של נצחון?!
- ומבאר בעל ההילולא, שזהו חלק מהכנת איש הצבא לנצחון במלחמה, שכבר ביציאתו למלחמה צריך להיות בטוח שבדאי ינצח, ולא רק סתם נצחון, אלא נצחון שיבוא לידי ביטוי בגלוי בשיר של שמחה, שזה מורה על גודל מעלת הנצחון (שהרי בנצחונות גופא יש כמה דרגות), שזוהי דרגא נעלית בנצחון, עד שמביאה לידי שיר של נצחון. והיינו, שכדי לנצח במלחמה, צריך לעמוד בתנועה כזו שהוא בטוח בכך שיכול כבר עכשיו לשיר שיר של נצחון, כאילו הדבר מונח בכיסו, ועי"ז פועל את הנצחון.
- ז. וכמדובר כמ"פ⁴⁹ שכל ענין משתקף גם בנוגע לענינים של הלכה, ועד להלכה לפועל:
- בין ההכנות למלחמה – שנזכרו בחומש – נאמר⁴⁹ "אל ירך לבבכם וגו'", ומביא רש"י (מדברי הגמרא במסכת סוטה⁵⁰) שענין זה נאמר ביחס לכל ה"רעש" ("דער גאַנצער שטורעם") של הצד שכנגד, ש"מגיפין בתריסיהם וכו'" (ככל פרטי הענינים שנימנו שם), ואעפ"כ, "אל ירך לבבכם גו'".
- ואין זה באופן של עקשנות בעלמא, אלא יש על זה גם הסברה בשכל (שאפילו השכל מסכים לכך, ואדרבה, השכל מסביר לרגש שבלב שאין נתינת מקום למצב של "ירך לבבכם" וכל הפרטים שבזה) – "כי הוי' אלקיכם ההולך עמכם גו' להושיע אתכם"⁵¹, ועי"ז נפעל נצחון גמור.
- ואימתי נאמר הציווי "אל ירך לבבכם", וההודעה ש"הוי' אלקיכם ההולך עמכם גו' להושיע אתכם", ככל הפרטים שבזה – מיד בתחילה, עוד לפני שמגיעים לשדה הקרב, אל המלחמה עצמה.
- וכמדובר לעיל בנוגע לשיר נצחון – שזמנו הוא כאשר עומדים להתכונן למלחמה.
- ח. וזוהי גם כללות הנקודה שבתחילת המאמר – שהנשיא מורה לאנשי דורו הוראה בעבודת הבורא, שהיא המלחמה עם הצד שכנגד:
- צריכים לידע, שזהו דבר ברור, ש"עיקר שכינה בתחתונים היתה", ואילו השינוי שנעשה בזה אינו אלא מצד החטא, שנפעל כתוצאה מזה ש"יצר לב האדם רע מנעוריו"⁵², וגם ענין זה הובהר כבר מתחילה

(49) פ' שופטים כ, ג.

(50) מב, א"ב.

(51) שופטים שם, ד.

(52) נח ח, כא.

(45) ראה סה"ש תש"ט ס"ע 323. וש"נ.

(46) ברכות נח, א.

(47) פרש"י תולדות כה, כג. וראה תניא פי"ג.

(48) מלכים-א כ, יא.

- 1 — עי"ז שבא אברהם והתחיל להוריד את השכינה מלמעלה למטה, עד שבא משה והורידה לארץ, באופן
2 ש"באתי לגני לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחילה".
- 3 והרי ענינו של "משה" הוא "עד הים האחרון"⁵³ — "עד היום האחרון" (כפי שמביא רש"י מספרי),
4 והיינו, שעד היום האחרון ישנה ראיית משה ("משה רבינו"ס קוק"), ע"י הנשיא שבכל דור ודור, עד
5 לבעל ההילולא, שפועלת גם ב"יום האחרון" שהי' הענין ד"ראה החילותי תת לפניך גו"⁵⁴.
- 6 וענין זה נמשך אצל כל אחד מישראל בנוגע לעבודה בפועל — שיוצא למלחמה בבטחון גמור, ועד
7 שיכול לשיר שיר של נצחון, כיון שדבר ברור אצלו שינצח וימלא שליחותו בעולם, לעשות מכל העולם
8 דירה לו ית'.
- 9 ט. אך יש כאן נקודה נוספת שדורשת הבהרה — שבאה בסיום המאמר:
- 10 יכולה להיות אצל יהודי תנועה — שאין לו מה למהר ולהזדרז ולעשות את הדבר היום! אולי יכול
11 להמתין; גם מחר יש יום, ומחרתיים יש עוד יום, וכך יש לו עוד הרבה ימים — עד שבעים שנה, שמונים
12 שנה, "והיו ימיו מאה ועשרים שנה"⁵⁵ — שהקב"ה יעניק לו, וא"כ, למה עליו להתייגע היום לתקן את
13 העולם כולו; בינתיים יעסוק מתוך מנוחה בשאר ענינים, ורק כאשר יסיים כל המוטל עליו, אזי יעסוק
14 בתפקידו לעשות מהעולם דירה לו ית'.
- 15 ולפלא — שאחד התנאים לביאת משיח הוא ענין הזריזות (כדברי הגמרא בסוף מסכת סוטה וגם
16 במסכת עבודה זרה⁵⁶), ומבואר הדבר במפרשים (במסילת ישרים⁵⁷ ובכ"מ) בכמה אופנים, אבל לאחרי
17 כל ההסברות, נכלל ב"זריזות" גם פשטות הענין, שדבר שיכול לעשות היום, לא ידחה למחר, ודבר שיכול
18 לעשותו עכשיו, לא ידחה אפילו לשעה, ולכאורה, ע"פ דין, אין לחשוש שדחי' לשעה קלה תבטל ח"ו
19 את הענין כולו, ובפרט שיש ליהודי מדת הבטחון (שהיא אחת המדות שנדרשות מיהודי) שהקב"ה יעניק
20 לו אורך ימים ושנים טובות, וא"כ, מדוע ממהרים ורודפים אותו לפעול מיד, לנסוע מיד ולהביא דבר
21 ה' בסביבתו ובעירו ובמדינתו ובכל העולם כולו?! — הוא מסכים לקבל על עצמו את השליחות, אבל
22 יש לו זמן, מחר ומחרתיים, ו"יש⁵⁸ מחר לאחר זמן"!
- 23 י. וכאן רואים איך שכל ענין בתורה הוא באופן ש"התורה היא נצחית" (כהכלל המובא בתניא⁵⁹),
24 וגם באופן ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁶⁰,
- 25 וממילא, כשישנו סיפור בתורה, הרי הכוונה בזה היא כפשוטו, שזהו מאורע שאירע לפני אלפי שנים
26 עם איש פלוני במקום פלוני ובזמן פלוני, וביחד עם זה, הרי זה ענין נצחי, שהרי התורה היא נצחית,
- 27 וכדאיתא בזהר⁶¹ שהענין ד"תורה" לשון הוראה הוא לא רק בנוגע לעניני הלכות שבתורה, אלא גם
28 בנוגע לסיפורים שבתורה [ועד שהאומר שהתורה היא ספר סיפורים, אזי ענשו וכו' וכו'], ולכן מצינו כמה
29 הלכות שלמדים מסיפורים שבתורה, אע"פ שלא נאמרו בלשון של ציווי, כשאר הלכות שבתורה.
- 30 ועד"ז רואים גם במאמר זה⁶² — שמסיים: "מי הוא היודע עתו וזמנו, וכדאיתא במדרש כו'".
- 31 והרי זה דבר פלא — ומסתמא חשבו כולם על זה ("אלע האבן זיך געכאפט אויף דעם")⁶³:
- 32 מאמר זה יצא לאור יום אחד לפני יו"ד שבט. — המשך המאמר ניתן ללמדו ב"ג שבט, אבל סיום
33 המאמר שניתן ללמדו ביו"ד שבט הוא — בדברי המדרש "מי הוא היודע עתו וזמנו", ולכן אין לדחות
34 לאחר זמן. בענין זה הוצרך להיות סיום הלימוד ביו"ד שבט!...

(59) רפי"ז.

(60) שבת סג, א. וש"נ.

(61) ח"ג קנב, א.

(62) ספ"ה (סה"מ שם ע' 118).

(63) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשכ"ה ס"ב (תורת מנחם

חמ"ב ע' 156). וש"נ.

(53) ברכה לד, ב.

(54) דברים ב, לא.

(55) בראשית ו, ג.

(56) כ, ב. וש"נ.

(57) פ"ו ואילך.

(58) מכילתא ופרש"י בא יג, יד.

— הן אמת שביום ההסתלקות שלו עולה הצדיק למעלה מעלה, אבל אעפ"כ, בנוגע לעשי' בעולם,¹ כמו קיום מצוות בפועל, הרי לא שייך שענין זה ייעשה באותו אופן כפי שנעשה בחיים חיותו בעלמא² דין; בשביל זה יש צורך בענין ד"זרעו בחיים", שאז "הוא בחיים"⁴, וכמדובר פעם בארוכה⁵ הפירוש בזה, שכאשר "זרעו בחיים", הרי זה פועל ענין החיים ("דאָס מאַכט לעבעדיק") אצל ה"אב", כך, ש"יעקב אבינו לא מת"⁶; אבל בשביל זה יש צורך ב"זרעו".

ובכן: מדובר אודות ענין שהי' קשור עם איש מסויים, אם כי איש כללי, במקום פלוני ובזמן פלוני;⁶ וביחד עם זה, ישנו גם הענין ש"התורה היא נצחית", שזוהי הוראה לכל אחד ואחד — שאין לדחות ענין למחר, מחר לאחר זמן או מחר כפשוטו, שכן, "מי הוא היודע עתו וזמנו!"⁸

בודאי ישנו הבטחון — שיקויים בפועל — בנוגע לאריכות ימים ושנים טובות, אבל, בשעה שלאחרי', תהי' לו עבודה אחרת, ואז יצטרך למלא את שליחותו של הקב"ה — בתור נשמה בגוף — בענין אחר.¹⁰

וע"ד שמצינו שבנוגע לתלמוד תורה לא שייך ענין של תשלומין, והיינו, שכאשר לומד תורה בשעה זו, אינו יכול להשלים מה שהחסיר לפניו,¹¹ שהרי חייב ללמוד תורה מצד שעה זו עצמה¹².

ועד"ז בנדר"ד: כיון ש"ימים יוצרו ולא אחד בהם"¹³, ו"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"¹⁴, הרי מובן, שמספר הימים שנותנים ליהודי הם לפי הצורך במילוי שליחותו, ואם אינו מנצל יום מסויים למילוי שליחותו, הרי גם אם ירצה להשלים זאת למחרת, יתכן שבגלל זה יחסר בקיום השליחות של יום המחר.

וזוהו "מי הוא היודע עתו וזמנו" — שהרי אינו יודע מה תהי' שליחותו מחר; יתכן שהשליחות של מחר תהי' באופן שלא תוכל להעשות ביחד עם השליחות של היום שלפניו. ונמצא, שהוא יכול להמשיך לחיות עד מאה ועשרים שנה, ואעפ"כ, בגלל שלא ניצל יום מסויים או שעה מסויימת, יתכן שיחסר כל הענין.²⁰

ועד שענין זה מתבטא גם בהלכה בפועל — ש"מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה"¹⁹, והיינו, שאע"פ שלכאורה יוכל לקיימה גם לאחר זמן, מ"מ, ישנו ציווי בתורה: "אל תחמיצנה", אלא יש לקיימה תיכף ומיד כשבאה לידו.²³

יא. וזוהי נקודה עיקרית שני', מסיום המאמר, שגם היא מהוה הוראה כללית ופנימית לכללות עבודת כל אחד ואחת מבני ישראל, ובפרט להולכים באורחותיו נצח סלה ועד (כהלשון באגה"ק⁷⁰) — שבשעה שמגיע לידו ענין מסויים, אין לדחותו.²⁶

וב' הוראות אלו ביחד, כוללים את כל עבודת האדם:

יש לגשת לכללות העבודה מתוך בטחון וודאות שבודאי יצליח למלא את השליחות לעשות לו ית' דירה בתחתונים (מתוך נצחון גדול במלחמה), ולהתחיל מיד את עבודתו במרץ וזריזות הכי גדולה (כסיום המאמר).³⁰

ועד שיקויים מ"ש בפרשתנו בנוגע ליציאה מהגלות הראשון: "ובני ישראל יוצאים ביד רמה"³¹, ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁷² — ע"י מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, ובפרט בעקבתא דמשיחא, ברגעי הגלות האחרונים — נצא "ביד רמה", "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁷³, ו"שמחת עולם על ראשם"⁷⁴.

* * *

(69) ראה מכילתא ופרש"י בא יב, יז.

(70) שבהערה 6 (קמו, א).

(71) בשלה יד, ח.

(72) מיכה ז, טו.

(73) בא יו"ד, ט.

(74) ישע' לה, יו"ד. נא, יא.

(64) תענית ה, ב.

(65) ראה שיחת יו"ד שבט תשכ"ו ס"ה ואילך (תורת מנחם

חמ"ו ע' 23 ואילך). וש"נ.

(66) ראה גם תורת מנחם חל"ג ע' 299. וש"נ.

(67) תהלים קלט, טז. וראה לקו"ש חט"ז ע' 273. וש"נ.

(68) שבת עז, ב.

- 1 יב. בהמשך להמדובר לעיל אודות מעלת העבודה דוקא בחיים חייתו בעלמא דין, הרי מובן, שזהו
2 גם הדיוק במאמר רז"ל "יעקב אבינו לא מת" – שאין הכוונה בנוגע לנשמה,
3 – דמאי קמ"ל, ומהו החידוש שבדבר בנוגע ליעקב דוקא, בה בשעה שענין נצחיות הנשמה הוא לא
4 רק אצל יעקב. וגם, בנוגע לנשמה, הרי מלכתחילה לא שייכת הקושיא "וכי בכדי . . חנטו חנטייא כו"⁶⁴,
5 שאין זה שייך לנשמה כלל –
6 ועכצ"ל, שמדובר אודות החלק של יעקב שבו יכולה להיות הקס"ד "וכי בכדי . . חנטו חנטייא כו"
7 – שגם חלק זה "לא מת", שכן, עי"ז ש"זרעו בחיים", אזי "אף הוא בחיים".
8 וזוהי ההדגשה – שמילוי השליחות נעשית דוקא ע"י נשמה בגוף, ובכל עניני הגוף.
9 וכתורת הבעש"ט⁷⁵ על הפסוק⁷⁶ "עזוב תעזוב עמו" – שדוקא עם הגוף ועניני הגוף יש לפעול את
10 הענין שבשבילו שלח הקב"ה את הנשמה כאן למטה; לא ע"י סיגופים ותעניות, אלא ע"י העבודה עם
11 הגוף ועניניו.
12 וכמדובר לעיל⁷⁷, שכאשר רבינו הזקן הוציא לאור את אגרת התשובה, הנה מיד בתחילתה⁷⁸ שולל
13 את ענין ריבוי התעניות, ש"כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו . .
14 כי אפילו בדורות הראשונים . . לא היו מתעניין בכה"ג אלא הבריאים דמצו לצעורי נפשיהו", משא"כ
15 "בדורותינו אלה", מוצאים כמה ענינים שבהם אפשר להחליף את התעניות של תשובה (משא"כ תעניות
16 כמו ד' הצומות וכיו"ב, כמובן ופשוט).
17 ובזה מודגש האופן שבו נעשית עיקר העבודה – החל מהבעש"ט, ובפרט לאחר שנתגלה הענין
18 דהפצת המעיינות חוצה ע"י רבינו הזקן, ורבותינו נשיאנו ממלאי מקומם, עד נשיא דורנו בעל ההילולא
19 – דוקא עם עניני הגוף, וכמו בענין נתינת הצדקה (שעל ידה מחליפים את ענין התענית, כמבואר בארוכה
20 באגרת התשובה⁷⁸), שבשביל זה צריך שיהי' לו מדיקן לתת צדקה, וצריך שיהי' לו גוף בריא, וכל עניני
21 הגוף בשלימות.
22 וזהו גם תוכן ה"תורה" ששייכת ליו"ד שבט ב"היום יום" [שגם זה הי' למראה עיני בעל ההילולא,
23 שאישר תורת כל יום ביומו], אודות האכילה בשביל התפלה ("עסען צוליב דאוונען")⁷⁹,
24 וכהסיום בזה, שיש לעשות זאת בשמחה, והיינו, לא רק בליט-ברירה, דכיון שצריך להיות חיבור
25 הנשמה בגוף, רוחניות בגשמיות [ובלשון מפרשי הטור או"ח עד לרמ"א⁸⁰ – שזהו הכח של "המפליא
26 לעשות" שמקשר רוחניות בגשמיות ונשמה בגוף], אין לו ברירה ("נעבעך"), ומוכרח לאכול, אלא יש
27 לעשות זאת בשמחה,
28 כך, שהתפלה קשורה עם האכילה, והאכילה קשורה עם התפלה.
29 וגם ענין זה בא עד להלכה בפועל – כפי שפוסק הרמב"ם בספרו "יד החזקה" בהלכות דעות⁸¹:
30 "היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא";
31 ואח"כ נמשך הענין בהבנה והשגה והסברה, ולכל אחד ואחד – בתורת הבעש"ט עה"פ⁷⁶ "כי תראה
32 חמור גוי' עזוב תעזוב עמו", ועד להתורה דיו"ד שבט בענין האכילה בשביל התפלה, ובשמחה.
33 יג. אמנם, בענין זה יש קושיא ע"פ נגלה⁸²:

(79) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשי"ט סכ"ד ואילך (תורת מנחם חכ"ה ע' 36 ואילך). וש"נ.

(80) ס"ו ס"א.

(81) רפ"ד.

(82) בהבא לקמן – ראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלה, י"א שבט תשכ"א ס"ב ואילך (תורת מנחם ח"ל ע' 58 ואילך). וש"נ.

(75) ראה כש"ט בהוספות סכ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כח שבט).

(76) משפטים כג, ה.

(77) ראה שיחת יום ב' דחה"ס ס"ט ואילך (תורת מנחם חנ"ד ע' 113 ואילך). וש"נ.

(78) פ"ג.

- מיוסד על האמור לעיל (ס"ד) ש"שינוי החזור לברייתו לא שמי' שינוי" (ככל פרטי הדינים שבזה במסכת בבא קמא³⁹) – הנה כאשר ישנו יום הילולא, שבו מודגש הענין ד"עפר אתה ואל עפר תשוב"⁸³, נשאלת השאלה: מה שייך ענין זה למציאות הגוף?
- בשלמא בנוגע לנשמה – הרי היא "חלק אלקה ממעל ממש"⁸⁴, וגם לאחר שנעשה השינוי שירדה למטה ונתלבשה בגוף, הרי זה שינוי ש"חוזר לברייתו" – כמ"ש⁸⁵ "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", כולל גם ע"י עבודת התשובה אצל נשמה בגוף לאריכות ימים ושנים טובות (כמבואר בארוכה בלקו"ת פ' האזינו⁸⁶);
- אבל בנוגע לגוף – הרי לכאורה הדין הוא להיפך: הגוף מצד עצמו – "עפר אתה", דומם, וכמ"ש⁶⁷ "גלמי ראו ענין" [ועליו נאמר⁸⁷ "אחור (וקדם) צרתני", "אחור למעשה בראשית"⁸⁸, דקאי על הגוף, שהרי הנשמה קדמה למעשה בראשית, כמארז"ל⁸⁹ "במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים"], ואילו השינוי שנעשה גוף חי, הרי זה שינוי החזור לברייתו – ביום ההילולא, כאשר "אל עפר תשוב"!;
- ואיך יתאים הדבר עם תורת הבעש"ט שעבודת האדם צריכה להיות דוקא עם הגוף ועניניו – כל צרכי הגוף (ובאופן שמוציאים מהגלות כסף וזהב כפשוטו, "כספם וזהבם אתם"⁹⁰, ועד לאופן ש"לא תשאר פרסה"⁹¹),
- וכמבואר גם בארוכה בהמשך המאמר⁹², בענין "קרשים למשכן"⁹³, ש"קרש" אותיות "שקר", והיינו, שדוקא מה"שקר" של העולם עושים "קרשים למשכן" –
- וע"פ תורת הבעש"ט, צריך הדבר להיות באופן שבשעת מעשה הרי זה דבר נצחי, וכדברי רבינו הזקן בתניא⁹⁴: "יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד" – שבזה נכללת גם ה"יד המחלקת צדקה" שבשעת מעשה נעשית "מרכבה"⁹⁵, וכו' וכו'. וכאמור לעיל בפירוש מארז"ל "יעקב אבינו לא מת", שהכוונה בזה היא על הגוף ש"חנטו חנטיא".
- בשלמא בנוגע לקרשי המשכן ולמשכן בכללותו, אמרו חז"ל⁹⁶ ש"משה .. לא שלטו שונאיהם במעשיהם", ונשארו בקיומם, והיינו, שהמשכן לא נחרב ח"ו, אלא רק נגנז, ונשאר קיים, ויתגלה לעתיד לבוא; אבל כשמדובר אודות כל אחד מישראל, ואומרים לו שצריך לעבוד וליקח גם את הגוף כו' – הרי זה לכאורה להיפך, דכיון ש"עפר אתה ואל עפר תשוב", הרי גם השינוי שבינתיים (בשעה שהגוף קיים) אינו שינוי אמיתי.
- ואף שלאח"ז יקום הגוף בתחיית המתים – הרי אז תהי' בריאה חדשה; ואילו כל מה שהי' בין הענין ד"עפר אתה" להענין ד"אל עפר תשוב", הרי זה לכאורה שינוי שאינו אמיתי.
- יד. אך עפ"ז מתורץ דבר פלא במדרש:
- איתא במדרש⁹⁷ – והובא גם בתוס' במסכת ב"ק⁹⁸ בנוגע למאן "דלא כרע במודים" ש"שדרו .. נעשה נחש"⁹⁹, שאז "אינו חי לעתיד לבוא" (ומזה מובן עד כמה נוגע וחשוב הדבר) – ש"מ"ש "עפר אתה ואל עפר תשוב", אינו חל על העצם הקטנה שבשדרה של אדם שנקראת בשם "לוז", שנשארת בקיומה. וגם מה שמצינו בגמרא במסכת שבת¹⁰⁰ שאפילו צדיקים שבים לעפרם "שעה אחת קודם תחיית המתים" – אין זה שייך ל"עצם לוז" שנשארת בקיומה.

(92) פ"ו ואילך (סה"מ תש"י ע' 119 ואילך).

(93) תרומה כו, טו. ויקהל לו, כ.

(94) ספכ"ה.

(95) שם פכ"ג.

(96) סוטה ט, סע"א.

(97) ב"ר פכ"ח, ג. ויק"ר פ"ח, א.

(98) טז, ב (ד"ה והוא).

(99) שם, סע"א.

(100) קנב, סע"ב.

(83) בראשית ג, יט.

(84) תניא רפ"ב.

(85) קהלת יב, ז.

(86) עא, ג ואילך.

(87) תהלים קלט, ה.

(88) ברכות סא, א. וש"נ.

(89) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג.

(90) ישע"י ס, ט.

(91) בא יו"ד, כו.

1 ולכאורה: למה היתה כזאת?

2 הן אמת שישנה ההסברה בזה, שזהו לפי שהעצם לזו לא נהנה מפרי עץ הדעת¹⁰¹ (ולכן הרי זה קשור
3 עם הסעודה של מוצאי-שבת וכו')¹⁰² – אבל הא גופא צריך ביאור: מהו הצורך בכך שלמרות שכל הגוף
4 נהנה כו', מוכרח להשאר לכל-הפחות עצם קטן שאינו נהנה, ועצם זה הוא חזק וקשה כ"כ שאפילו
5 פטיש אינו יכול לשברו ולפררו, אלא נשאר בקיומו?!

6 אך הענין הוא – שבזה תלוי קיום הגוף וכל עניינו, והיינו, שהשינוי שחל בין הזמן ד"עפר אתה" לזמן
7 ד"אל עפר תשוב", שאז למד תורה וקיים מצוות, אינו "שינוי החזר לברייתו" ח"ו;

8 כאשר חלק מהגוף נשאר קיים בשלימותו, הנה אע"פ שזהו רק עצם קטן, הרי גם עצם קטן זה נעשה
9 מה"עפר אתה", וכיון שנשאר בקיומו, הרי זה מורה וקובע שכל השינוי של מציאות הגוף הוא שינוי
10 קיים, כי, גם לאחר ש"אל עפר תשוב", נשאר ה"עצם לזו" בקיומו, ועל ידו נפעל ענין של קביעות בכל
11 הגוף כולו, שכל הגוף נשאר קיים.

12 וזהו הטעם שעיקר השכר יהי' לנשמה בגוף דוקא (כדעת הרמב"ן¹⁰³ בפלוגתא שלו עם הרמב"ם¹⁰⁴,
13 כמובא בלקו"ת¹⁰⁵) – בגוף זה שעל ידו הי' מעשה המצוות בחיים חייתו בעלמא דין.

14 טו. ומזה מובן גם בנוגע ליום ההילולא, שאע"פ שקשור לכאורה עם הענין ד"אל עפר תשוב" (אם
15 מיד, או שעה אחת קודם תחיית המתים), הרי גם אז ישנו הענין ד"עצם לזו" שממשיך את הקביעות בכל
16 הגוף ובכל ענינו.

17 ולכן, הרי זה פועל גם בנוגע ל"זרעו בחיים" – שעבודתם היא באופן ד"עזוב תעזוב עמו", עם הגוף
18 וכל ענינו.

19 וממילא, בבוא הגאולה האמיתית והשלימה – אזי לוקחים עמהם את כל הענינים, "כספם וזהבם
20 אתם", "לא תשאר פרסה", כולל גם "ביזת הים" (שנזכרה בפרשת השבוע¹⁰⁶) שהיתה גדולה מ"ביזת
21 מצרים"¹⁰⁷, ולאח"ז גם ה"ביזה" שתהי' לעתיד לבוא (כדרשת רז"ל¹⁰⁸ על הפסוק¹⁰⁹ "וילקט יוסף" אודות
22 ה"ג' מטמוניות" שא' מהן תתגלה רק לעת"ל), ומובן שתהי' גדולה יותר אפילו מביזת מצרים ואפילו
23 מביזת הים.

24 ו"אין מקרא – וענין – יוצא מידי פשוטו"¹¹⁰, שיומשך בגלוי למטה מעשרה טפחים, כאשר "בני
25 ישראל יוצאים ביד רמה",

26 בגאולה האמיתית והשלימה בעגלא דידן, ע"י משיח צדקנו.

27 * * *

28 טז. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

29 * * *

30 יז. דובר לעיל (ס"ד) בנוגע להמבואר בהתחלת המאמר דיו"ד שבט, שהעולם נברא באופן ש"עיקר
31 שכינה" היתה דוקא "בתחתונים",

32 – שלא כדעת הטועים שהעולם מצד עצמו אינו טוב, וממילא צריך לברוח מהעולם וכו' (ובענין זה
33 מודגש גם החילוק בין דת ישראל בכלל לגבי כמה דתות) –

(105) צו טו, ג. דרושי ש"ש סה, סע"ד.

(106) ראה בהנסמן בהערה הבאה.

(107) פרש"י בשלה טו, כב, ממכילתא בא יב, לו. ועוד.

(108) פסחים קיט, א. וש"נ.

(109) יגש מז, יד.

(101) אלי' רבה או"ח סימן ש אות ג.

(102) ראה שיחת מוצש"ק פ' בשלה הנ"ל סי"ב (תורת מנחם

שם). וש"נ.

(103) בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל ע' שט).

(104) הל' תשובה פ"ח ה"א-ב. פיהמ"ש לסנהדרין פ' חלק

(ד"ה ועתה אהל).

אלא שלאח"ז נעשה שינוי מצד ענין החטאים – כיון ש"יצרו תקפו" (בלשון הרמב"ם⁴³) – החל¹
 מהחטא הראשון, שהי' השורש לכל החטאים שלאח"ז, שאז נעשה השינוי ד"יצר לב האדם רע²
 מנעוריו"⁵²,
 אבל זהו "שינוי החוזר לברייתו", שהרי ישנה ההבטחה ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"¹¹⁰.⁴
 ובמכ"ש וק"ו מזה שלעתיד לבוא נאמר¹¹¹ "וגר זאב עם כבש":⁵
 ובהקדים – שאע"פ שהרמב"ם כותב בהל' מלכים¹¹² בנוגע למ"ש "וגר זאב עם כבש", ש"כל כיוצא⁶
 כאלו הדברים בענין המשיח הם משלים", הרי מבואר בזהר¹¹³ – וכן היא הכרעת תורת החסידות¹¹⁴ –
 שענין זה יהי' גם בפועל, והיינו, שבודאי צודק הרמב"ם בהנוגע להנמשל, אבל נוסף לזה יהי' ענין זה⁸
 גם כפשוטו, כפי שהוא במשל.⁹
 ובכללות – דברי הרמב"ם הנ"ל הם בהתאם לשיטתו בנוגע לתכלית השכר בהל' תשובה¹⁰⁴,¹⁰
 – ומה גם שהענינים שנתבארו בסיום הלכות מלכים (אשר "הכל הולך אחר החיתום"¹¹⁵, כנ"ל ס"א)¹¹
 בנוגע לאופן ביאת משיח והגאולה השלימה, נתבארו גם בהלכות תשובה, באופן שמשלימים זה את זה,¹²
 שהרי "דברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר"¹¹⁶ –¹³
 ש"הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא . . (ש)אין בו גוף וגו' אלא נפשות הצדיקים בלבד¹⁴
 בלא גוף" (ואילו השכר שיהי' לנשמות בגופים אינו שלימות השכר, והוא רק מצב עובר) – כי, מאחר¹⁵
 שתכלית השלימות דלעת"ל אינה קשורה עם הגוף, הרי מובן, שגם בנוגע לגוף הזאב כפשוטו לא יתכן¹⁶
 שיהי' הענין ד"לא ירעו ולא ישחיתו"¹¹⁷ ("וגר זאב עם כבש" כפשוטו), ועכצ"ל, שהכוונה היא להנמשל;¹⁷
 אצל האדם – בנוגע לנשמה, ואצל הזאב – בנוגע לשרש ומקור הזאב למעלה, או כפי שהרמב"ם מפרש¹⁸
 בפשטות – בנוגע לאומות העולם.¹⁹
 אבל יש גם פוסקים שחולקים על הרמב"ם, כמו הרמב"ן (ובכמה ענינים פוסקים גם בנגלה כהרמב"ן²⁰
 וסייעתא דילי', בניגוד לדעת הרמב"ם, וכידוע הכלל של הבית-יוסף¹¹⁸, שישנם "שלשת עמודי ההוראה²¹
 . . במקום ששנים מהם מסכימים לדעה אחת נפסוק הלכה כמותם וכו'"), וכיון שהרמב"ן¹⁰³ חולק על²²
 הרמב"ם וס"ל שתכלית שלימות השכר היא לנשמות בגופים, הרי מובן, שגם בפירוש "וגר זאב עם כבש"²³
 ס"ל שענין זה יהי' כפשוטו בנוגע לגופו של הזאב כו', כיון שזהו ענין של "לשיטתי".²⁴
 ובנוגע לענינו – הרי זה כ"ש וק"ו: ומה בנוגע לבעלי-חיים, הנה אע"פ שישאר מבנה גופו וכל²⁵
 עניניו של הזאב, מ"מ, "לא ירעו ולא ישחיתו", ואדרבה, "וגר זאב עם כבש", וכהמשך הכתוב¹¹⁹:²⁶
 "יחדיו", היינו, שילכו בשלימות ובלב אחד – עאכ"כ שכן הוא בנוגע לעניני גוף האדם.²⁷
 ולכן, הנה אע"פ ש"יצר לב האדם רע מנעוריו" – הרי זה ענין שנעשה ע"י החטא הראשון, שהי'²⁸
 השורש לחטאים הבאים לאחרי; וכיון ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", וע"פ פסק הרמב"ן²⁹
 (שנתקבל בחסידות¹⁰⁵ וקבלה) שתכלית שלימות השכר הוא לנשמה בגוף, הפירוש ד"רוח הטומאה אעביר³⁰
 מן הארץ" הוא גם בנוגע לגוף – הרי השינוי שנעשה "יצר לב האדם רע מנעוריו" הוא "שינוי החוזר³¹
 לברייתו", והיינו, שיחזור להיות כפי שהי' מקודם, ש"עיקר שכינה בתחתונים היתה", שזהו עיקר³²
 ושלימות השכר.³³
 יח. וכיון ש"התורה היא נצחית" – הרי זה לא רק במעמד הר סיני ולעת"ל, אלא גם בימי הגלות:³⁴
 כאשר יהודי יוצא נכשיו למלחמה של נפשו האלקית עם נפשו הבהמית, כמארז"ל¹²⁰ "זה וזה שופטן",³⁵

(116) ברייתא דל"ב מדות טו. וראה ירושלמי ר"ה פ"ג סה"ה.

תוד"ה אלא – כריתות יד, סע"א.

(117) ישע"י יא, ט. סה, כה.

(118) בהקדמתו לפירושו לטור.

(119) שם יא, יז.

(120) ברכות סא, ב. וראה תניא שבהערה 47.

(110) זכר"י יג, ב.

(111) ישע"י יא, ו.

(112) פי"ב ה"א.

(113) ראה גם תורת מנחם חנ"ג ס"ע 303 ואילך. וש"נ.

(114) ראה תורת מנחם סה"מ ניסן ע' קפח הערה 6. וש"נ.

(115) ברכות יב, א.

- 1 ועד"ז כשצריך לברר את חלקו בעולם, מבלי להתפעל מה אומרים הגויים שמסביבו, ובלשון הכתוב¹²¹:
 2 "כי כל העמים ילכו איש בשם אלקיו ואנחנו נלך בשם ה' אלקינו" – אזי ישנו הנצחון באופן שפועלים
 3 להיות "עיקר שכינה בתחתונים".
- 4 והיינו, שיהודי מבטל בחלקו בעולם את הענין של "רוח הטומאה" וכו' – אם באופן של אתהפכא,
 5 או עכ"פ באופן של אתכפיא, שזוהי עבודת הבינונים ש"אחרי" כל אדם ימשוך¹²², והיינו, שזהו ענין
 6 ששייך לכל אחד, שביכלתו לפעול בנוגע לכל עניניו, שבשעת מעשה יהי' זה ענין של קדושה.
- 7 ולכן חייבו רז"ל¹²³ – כפי שמביא רבינו הזקן בתניא¹²⁴ – "לקום ולעמוד מפני כל עוסק במצוה",
 8 ולא דוקא אם הוא מ"ראשיכם", אלא אפילו אם הוא מ"חוטב עציך" ו"שואב מימין"¹²⁵, כי, "יד
 9 המחלקת צדקה", בשעת מעשה היא "מרכבה" לענין הצדקה למעלה⁹⁵.
- 10 יט. ומדברי המדרש גופא יודעים גם את דרך העבודה:
 11 לאחר שבעת החטאים שעל ידם נשתנתה גשמיות העולם ונעשית חומרית, ועד שנעשה "עולם
 12 הקליפות", ש"הרשעים גוברים בו" (כמבואר בתניא³⁰) – ממשיך במדרש¹⁶, ש"בא אברהם" והתחיל
 13 לבטל את ההעלם וההסתר שנעשה בעולם ע"י החטא, ולהמשיך את השכינה מלמעלה למטה.
- 14 ולאחרי כל הביאורים שבזה בפשט רמז ודרוש בתורה – ישנו ה"בכך" בנוגע לפועל:
 15 ענינו של אברהם הוא – כדברי הגמרא¹²⁶, "תפלות אבות תקנום", ו"אברהם תיקן שחרית".
- 16 וההוראה מזה בעבודת כל יום ויום – כאמור ש"התורה היא נצחית" – שכאשר יהודי צריך להתחיל
 17 עבודתו בעולם, בהיותו בעולם כפי שהוא לאחר שבעת החטאים, כך ש"יצר לב האדם רע מנעוריו"
 18 ו"הרשעים גוברים בעולם" וכו' וכו' – הנה הסדר בזה שלכל לראש צריך להיות ענינו של אברהם
 19 (שהתחיל להמשיך את השכינה מלמעלה למטה) – לעמוד להתפלל, "שתהא תפלתו סמוכה למטתו"¹²⁷.
- 20 ולכן אסור לעסוק בכל צרכי האדם קודם התפלה¹²⁸, והיינו, שגם כאשר העסק בצרכיו הוא באופן
 21 ש"משאו ומתנו באמונה"¹²⁹, ויתירה מזה, כדברי הרמב"ם²⁵ ש"החכם ניכר .. במאכלו ובמשקו ..
 22 ובמשאו ומתנו" – אין זה מספיק; כל זה יכול להיות רק לאחר התפלה. אבל קודם התפלה – אסור
 23 לאכול, ועאכ"כ שלא יכול להיות הענין ד"הנהג בהן מנהג דרך ארץ"¹³⁰; הסדר הוא שלכל לראש צריך
 24 לילך ל"בית הכנסת", ואח"כ ל"בית המדרש"¹³¹, ולאחרי כן – "הנהג בהן מנהג דרך ארץ".
- 25 וכאשר מתחיל ביטול החטא ועון – ע"י התפלה, ענינו של אברהם – אזי מתחיל כבר גם ביטול
 26 הענין ד"יצר לב האדם גו'", וגם ביטול וחלישות בעניני העולם בכלל.
- 27 ולכן, אע"פ שיש ג' אבות (שתיקנו ג' תפלות) – הנה כללות כולם הוא ענינו של אברהם.
- 28 וזהו גם המבואר בתניא¹³² בנוגע ל"אהבה מסותרת" שישנה בכל אחד מישראל, שהיא "ירושה לנו
 29 מאבותינו", אברהם אבינו – כדברי הגמרא¹³³ שענינו של אברהם הו"ע האהבה, שנאמר¹³⁴ "אברהם
 30 אוהבי", וענין זה הוריש אברהם לבניו, כמ"ש¹³⁵ "יצוה את בניו ואת אחריו" – ש"נכלל בה גם
 31 דחילו", והיינו, שבענינו של אברהם נכלל גם ענינו של יצחק, "אברהם הוליד את יצחק"¹³⁶, ועאכ"כ
 32 יעקב וכל הבאים אחריו, עד למשה ש"הוא השביעי".

(129) יומא פו, א. וראה שבת לא, סע"א.

(130) ברכות לה, ב.

(131) שם בסופה.

(132) רפי"ח.

(133) סוטה לא, א.

(134) ישעי' מא, ח.

(135) וירא יח, יט.

(136) ר"פ תולדות ובפרש"י.

(121) מיכה ד, ה.

(122) תניא רפי"ד.

(123) ראה ביכורים פ"ג מ"ג. וראה "מ"מ, הגהות והערות

קצרות" לתניא שבהערה הבאה (ע' דש). וש"נ.

(124) פמ"ו.

(125) ר"פ נצבים.

(126) ברכות כו, ב.

(127) ראה שם ה, ב ובפרש"י.

(128) שם יד, א.

ולכן הסדר הוא, שתחילת העבודה היא בעבודת אברהם – ענין התפלה, ולאח"ז באה ההליכה מ"בית הכנסת לבית המדרש" – שזהו ענינו של משה, ש"נקראת התורה על שמו" ¹³⁷, כמ"ש ¹³⁸ "זכרו תורת משה עבדי"; ועי"ז נמשכת השכינה מרקיע הראשון לארץ – שלכן יכול להיות לאח"ז הענין ד"הנהג בהן מנהג דרך ארץ".

כ. ענין זה קשור גם עם הפתגם של בעל ההילולא ¹³⁹ – שנקבע בשיעור ד"היום יום" של י"א שבט [והרי עומדים עתה בליל י"א שבט] – שסדר היום של יהודי מתחיל ב"מודה אני" (תיכף כשניעור משינתו), שאמירתו קודם נטילת ידים, אפילו בידים טמאות (שהרי "ידים עסקניות הן" ¹⁴⁰), כי, כל הטומאות שבעולם אינן מטמאות את ה"מודה אני" של יהודי ¹⁴¹.

והענין בזה:

נקודת ענין התפלה היא – הביטול ד"כעבדא קמי' מרי" ¹⁴². וענין זה – באופן של נקודה – ישנו כבר באמירת "מודה אני לפניך", כי, אמיתית הענין ד"מודה" הוא – שמתבטל מלהיות מציאות בפני עצמו, וכל מציאותו אינה אלא רצון האדון.

אלא שענין זה צריך להיות נמשך אח"כ באכילתו ובשתייתו, ובכל עניני "דרך ארץ" שלו, ולכן יש צורך שמהענין ד"מודה אני" יומשך בכל הפרטים של ברכות השחר, ולאח"ז בענין התפלה בכל הפרטים שבזה; ובשביל זה יש כבר צורך בנטילת ידים וכו' וכו', ובפרט בענין הטלית ותפילין.

כא. זוהי ההוראה הכללית מדברי המדרש:

התחלת המאמר, ש"עיקר שכינה בתחתונים היתה" – שכאשר יוצאים לעבוד עם העולם, צריך לידע, שהעולם עצמו רוצה שיבררו אותו כו' (וכאמור לעיל שזהו רק ש"יצרו הוא שתקפו"),

והסדר בזה – ש"בא אברהם" והתחיל להמשיך את השכינה "מרקיע הז", ובוה נכללת גם ההמשכה עד למטה, כשם שאהבה המסותרת "נכלל בה גם דחילו", והיינו, שהתחלת העבודה היא בענין התפלה, ועי"ז נמשך אח"כ "מבית הכנסת לבית המדרש" וכו'.

ועי"ז נעשה הענין ד"ישכנו לעד עלי" ¹⁴³ – שמשכינים (היינו ממשיכים) למטה "יקרא דקוב"ה" ש"בכולהו עלמין" בשוה, שתהי' בעיקר "בתחתונים", כיון שע"י לימוד התורה שלו וקיום המצוות שלו עושה יהודי דירה לו ית' בכל הענינים הגשמיים,

ועד לאופן ש"ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר" ¹⁴⁴, כמבואר בזה, שכאשר יביטו על כל ענין שבבריאה, יראו בו בגלוי את מאמר ה' – "פי הוי'" – ש"דיבר" ופעל את ההתהוות שלו מאין ליש.

וכאמור לעיל (סוסי"ב) – שיש לעשות כל ענינים אלו בשמחה.

* * *

כב. בהמשך להמדובר לעיל (סי"ט) בנוגע להתחלת עבודת היום בענינו של אברהם – הרי זה קשור גם עם כללות העבודה בעולם:

בנוגע לאברהם נאמר ביחזקאל ¹⁴⁵ "אחד הי' אברהם ויירש (זרעו) את הארץ". וכדברי הגמרא במסכת בבא בתרא ¹⁴⁶: "ארץ ישראל מוחזקת היא" – החל מאברהם אבינו, עי"ז שאמר לו הקב"ה "קום התהלך

(142) שם יו"ד, רע"א.

(143) תהלים לז, כט.

(144) ישעי' מז, ה.

(145) לג, כד.

(146) קיט, א.

(137) ראה שבת פט, א. מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל,

ד. וש"נ.

(138) מלאכי ג, כב.

(139) סה"ש תש"ג ע' 7.

(140) שבת יד, סע"א.

(141) ראה גם תורת מנחם חמ"ה ע' 268 הערה 83.

- 1 בארץ לארכה ולרחבה"147, שמזה למדים¹⁴⁸ ש"הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הילוכו". והיינו,
2 שה"חזקה" שעשה אברהם ("אחד הי' אברהם") בארץ היתה כדי שיומשך אח"כ לבניו ולביתו אחריו –
3 ש"יירש זרעו את הארץ".
- 4 וענין זה נמשך גם בנוגע להלכה לפועל (כמדובר כמ"פ¹⁴⁹) – כפי שמצינו בדברי הגאונים¹⁵⁰ בנוגע
5 לתקנת פרוזבול [דלכאורה, כיצד יכול כל אחד לערוך פרוזבול, בה בשעה שבשביל זה יש צורך בבעלות
6 על קרקע¹⁵¹], שכל אחד מישראל יש לו לכל-הפחות אמה על אמה בארץ ישראל.
- 7 וחלק זה שיש לכל אחד מישראל בארץ ישראל, קשור גם לכל עניניו בחלקו בעוה"ז בכלל – שזוהי
8 הנתינת כח שכל אחד מישראל יוכל לפעול בחלקו בעולם מ"ש באברהם "ויקרא שם בשם הוי' א-ל
9 עולם"¹⁵².
- 10 ובהקדמה:
- 11 מענינה של ארץ ישראל כפי שתהי' לעתיד לבוא בגלוי, מובן אופן העבודה שצריכה להיות עכשיו
12 כדי להכין ולפעול ("דורכטאן") את הענינים שימשיכו את גילוי הדבר לעתיד לבוא. וע"ד מ"ש רבינו
13 הזקן¹⁵³ שכל הגילויים דלעתיד לבוא תלויים "במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות", היינו, שע"י
14 מעשינו ועבודתנו נעשים כל הענינים בפועל, והתגלותם תהי' לעתיד לבוא.
- 15 וכיון שלעתיד לבוא תהי' שלימות העולם עי"ז ש"עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות"
16 (כדאיתא במדרש¹⁵⁴), הרי מובן, שגם עכשיו צריכה להיות העבודה באופן כזה – שכל יהודי, שיש לו
17 אמה על אמה בארץ ישראל, צריך לפעול בחלקו בעולם שיהי' בבחי' "ארץ ישראל".
- 18 וכידוע הסיפור¹⁵⁵ אודות מענה הצ"צ לא' החסידים שרצה לעלות לארץ ישראל: לר' הלל מפאריטש
19 – לא חסרה ארץ ישראל, ולך חסרה ארץ ישראל?! – עשה כאן ארץ ישראל!
- 20 ולכאורה אינו מובן: כאשר יהודי רוצה לנסוע ולחיות בארץ ישראל – מהו התחליף לזה לעשות כאן
21 ארץ ישראל?!
- 22 אך הענין הוא – שכאשר יהודי פועל בחלקו בעולם, באיזה מקום שהוא, שיהי' בבחי' "ארץ ישראל",
23 "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה"¹⁵⁶, אזי נעשית אצלו כבר העלי'
24 ל"ארץ ישראל" ברוחניות.
- 25 וכיון ש"כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"¹⁵⁷, הנה עי"ז שעושה בחלקו בעולם "ארץ
26 ישראל", היינו, שארץ ישראל מתפשטת בחלקו בעולם, הרי זה גם הכנה להתפשטות של ארץ ישראל
27 בכל העולם כולו – "עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות", בגאולה האמיתית ע"י משיח צדקנו.
- 28 כג. והתחלה בזה – במצות תפילין:
- 29 כאשר יהודי לומד תורה ומקיים מצוות – מבטיחה התורה¹⁵⁷: "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי
30 תשמרו", אזי "ונתתי שלום בארץ"¹⁵⁸ עד "ואולך אתכם קוממיות"¹⁵⁹, כך, שבנ"י מושלים ושולטים בכל
31 הענינים, ועד ש"עמדו זרים ורעו צאנכם"¹⁶⁰, והיינו, שישנם שבעים אומות, אלא שהם עומדים במעמד
32 ומצב ש"רעו צאנכם", והם עושים זאת בשמחה, כי, "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם
33 אחד"¹⁶¹.

(154) פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג. ועוד.

(155) אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תפה.

(156) עקב יא, יב.

(157) ר"פ בחוקותי.

(158) שם, ו.

(159) שם, יג.

(160) ישעי' סא, ה.

(161) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(147) לך לך יג, יז. וראה שם ק, א.

(148) ב"ב שם.

(149) ראה גם תורת מנחם חנ"ג ע' 390. וש"נ.

(150) שו"ת מהר"ם ב"ר ברוך סתק"ל. ס' השטרות לר"י

ברצלוני ע' 43. אוצר הגאונים קידושין סקמ"ר-קנא.

(151) שביעית פ"י מ"ו. גיטין לז, א. רמב"ם הל' שמיטה

ויובל פ"ט הי"ט.

(152) וירא כא, לג.

(153) תניא רפ"ז.

- 1 וכל זה נכלל במצוה אחת – מצות תפילין, עלי' אמרו רז"ל¹⁶² "הוקשה כל התורה כולה (המצוות
2 שבתורה¹⁶³) לתפילין"¹⁶⁴, ד"אמר קרא (בפרשה שקראו ביום הש"ק דמיני' אזלינן)¹⁶⁵ והי' לך לאות על
3 ירך ולזכרון בין עיניך למען תהי' תורת ה' בפיך" (שלכן למדים מפסוק זה בנוגע לכל המצוות שבתורה
4 שצ"ל "מן המותר בפיך"¹⁶⁶).
- 5 ולכן, הנה דוקא על מצות תפילין נאמר¹⁶⁷ "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", "אלו תפילין
6 שבראש"¹⁶⁸,
- 7 – ועד שזהו ענין שצריך לפעול גם בנוגע ל"הנהג בהן מנהג דרך ארץ", כמובן ממ"ש בירושלמי¹⁶⁹,
8 "מעשה בתלמיד אחד שהפקיד מעותיו אצל אחד שהי' מניח תפילין .. אמר לי' .. לא לך הפקדתי, אלא
9 לתפילין שעל ראשך" –
- 10 ועי"ז – "ויראו ממך"¹⁶⁷, ש"נפל פחד היהודים עליהם"¹⁷⁰, ועד ש"עמדו זרים ורעו צאנכם".
11 כד. וזהו הטעם שמצות תפילין היא מהמצוות הספורות שהיו עוד קודם שיצאו בני' ממצרים –
12 ובהקדמה:
- 13 מצינו שקודם יצי"מ הוצרכו בני' להתעסק במצוות "כדי שיגאלו", ולכן "נתן להם שתי מצות, דם
14 פסח ודם מילה .. שנאמר¹⁷¹ מתבוססת בדמך, בשני דמים"¹⁷².
- 15 וכן מובן מה שמצינו שבהיותם במצרים (קודם מ"ת) נצטוו על הענין דשילוח עבדים (ולכן נאמר
16 ציווי זה גם לאהרן)¹⁷³ – שזהו "מדה כנגד מדה"¹⁷⁴, שכדי ש"ביד חזקה ישלחם גו' מארצו"¹⁷⁵, הוצרכו
17 בני' לקבל על עצמם מצות שילוח עבדים.
- 18 אבל לכאורה אינו מובן מהי השייכות של מצות תפילין דוקא שיצטוו עלי' עוד בהיותם במצרים:
19 בנוגע לפרשת "קדש לי כל בכור"¹⁷⁶ – שבסיומה נאמרה מצות תפילין¹⁷⁷ – איתא בגמרא במסכת
20 בכורות¹⁷⁸: "בשלשה מקומות קדשו בכורות לישראל, במצרים, ובמדבר ובכניסתן לארץ, במצרים .. קדש
21 לי כל בכור".
- 22 ובכן: בשלמא הענין ד"קדש לי כל בכור" הוצרך להיות במצרים – בגלל התביעה מפרעה להוציא
23 ממצרים את "בני בכורי ישראל"¹⁷⁹; אבל לכאורה חסר ביאור: מהי השייכות של מצות תפילין עם מצרים
24 דוקא?
- 25 ואע"פ שמצות תפילין היא "זכר ליציאת מצרים"¹⁸⁰ – הרי יש כו"כ מצוות שהם "זכר ליציאת
26 מצרים", הן שבת, והן המועדים וכו' וכו', כמ"ש החינוך¹⁸¹, ואעפ"כ נאמרו רובם ככולם לאחר יציאת
27 מצרים.
- 28 אך הענין הוא – ע"פ האמור שענין התפילין הוא "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו
29 ממך",

(171) יחזקאל טז, ו.

(172) מכילתא ופרש"י בא יב, ו. וראה פרדר"א פכ"ט.

(173) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה. וראה גם תורת מנחם חל"ט ס"ע 108. וש"נ.

(174) סנהדרין ז, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(175) ס"פ שמות.

(176) בא יג, ב.

(177) שם, ט. שם, טז.

(178) ד, ב.

(179) שמות ד, כב.

(180) ראה פרש"י בא שם, ט. שו"ע אדה"ז או"ח סכ"ה סי"א.

וש"נ.

(181) מצוה לב. מצוה שכה.

(162) קידושין לה, א. וש"נ.

(163) ראה גם תורת מנחם חנ"ג ריש ע' 391. וש"נ.

(164) ושם: "מה תפילין מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות, אף כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות" – ככל אריכות הביאור שבוה בנוגע להחילוק בין הבבלי להירושלמי (ראה אג"ק חכ"ה ע' קלב בשו"ג).

(165) בא יג, ט.

(166) ראה שבת כח, א"ב. וש"נ. תניא רפ"ז.

(167) תבוא כח, יו"ד.

(168) ברכות ו, א. וש"נ.

(169) ברכות פ"ב ה"ג. הובא בתור"ה כאלישע – שבת מט,

א. וראה פס"ר פכ"ב.

(170) אסתר ח, יז.

- 1 ולכן הרי זה נוגע לגאולת מצרים – שאילו זכו היתה זו גאולה שלימה¹⁸², ואפילו לפי המצב שנעשה
2 לאחר הבלבולים שהיו בינתיים, הרי זה המקור והשורש על כל הגאולות שלאח"ז (כשם ש"כל המלכיות
3 נקראו על שם מצרים כו"¹⁸³), עד לגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, עלי' נאמר⁷² "כימי
4 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שאז יהי' שלימות הענין ד"וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
5 עליך ויראו ממך".
- 6 כה. וזהו גם המענה לאלו שטענו: מדוע בוחרים להבדיל ממצוה מסויימת – מצות תפילין –
7 מבין כל המצוות?
- 8 והמענה לזה – כמדובר כמ"פ¹⁸⁴ – שלא אני הבדלתי וייחדתי זאת, אלא התורה, באמרה "הוקשה כל
9 התורה כולה לתפילין", שענין זה לא נאמר על כל שאר תרי"ג המצוות, אלא רק על מצוות ספורות;
10 וכמו"כ הבדילה תורה כמה מצוות שנאמרו קודם מתן תורה, ואפילו קודם יציאתם ממצרים, וביניהם –
11 מצות תפילין.
- 12 ועוד הוספת¹⁸⁵ – שיבחרו להם אחת משאר תרי"ב מצוות... ובלבד שיעסקו בהחדרת "נר מצוה
13 ותורה אור"¹⁸⁶ בכל מקום ומקום ובכל פינה ופינה, ועד שע"י לימוד התורה וקיום המצוות ימשיכו ויפעלו
14 בגלוי את המעמד ומצב ש"מלאה הארץ דעה את הוי"¹⁸⁷, בביאת משיח צדקנו.
- 15 כו. אך כאן חכיתי שמישהו ישאל קושיא פשוטה בדבר, ובינתיים עברה שנה ומחצה עד שסוכ"ס
16 נשאלה הקושיא¹⁸⁸:
- 17 מדוע אמרתי שיכולים לבחור אחת משאר תרי"ב מצוות – הרי תפילין של יד ותפילין של ראש הם
18 שתי מצוות, כפי שפוסק הרמב"ם¹⁸⁹, וכן פוסק רבינו הזקן בשולחן-ערוך שלו¹⁹⁰, וא"כ, יש אפשרות
19 לבחור מצוה נוספת (לא משאר תרי"ב מצוות, אלא) משאר תרי"א מצוות!?
- 20 והרי זו קושיא פשוטה בשטחיות הענינים – כאשר מביטים בשו"ע של רבינו הזקן, או ברמב"ם
21 ובגמרא¹⁹¹ וכו' וכו'.
- 22 ובכל אופן – כהפתגם הידוע: יותר טוב מאוחר מאשר לגמרי לא – לכל הפחות נשאלה השאלה
23 לאחר שנה ומחצה!
- 24 כז. ובכן, התירוצ בזה הוא גם בפשטות – תחילה, בשטחיות הענין, ואח"כ בעומק יותר:
- 25 ובהקדמה – שהמענה הוא לאלו שבאים בטענות ("די וואָס טשעפען זיך"), שהרי לולי זאת, צריכים
26 להיות מרוצים מההתעסקות בהפצת ענין של מצוה, איזו שתהי', אלא שישנם אלו ש"תואנה הם
27 מבקשים" (אם לשם שמים או מאיזה טעם שיהי'). וכיון שהמענה מכונן אליהם – יש לתת להם ברירה
28 גדולה יותר.
- 29 ובהתאם לכך, ניתנת להם הברירה לבחור מצוה אחרת מתוך מספר גדול יותר של מצוות – תרי"ב
30 מצוות¹⁸⁸ – אם ירצו לפסוק (לא כמו הרמב"ם ורבינו הזקן, אלא) כמו בעל הלכות גדולות¹⁹² (שגם הוא
31 הי' ראשון, ופוסק וכו'), ועוד כמה ראשונים¹⁹³, שס"ל שתפילין של יד ותפילין של ראש הם מצוה אחת.

(182) ראה לקו"ש ח"כ ע' 230. וש"נ.

(183) ב"ר פט"ז, ד.

(184) ראה בארוכה תורת מנחם חנ"א ע' 222 ואילך.

(185) תורת מנחם שם הערה 240. שם ע' 291.

(186) משלי ו, כג.

(187) ישע"י, יא, ט. וראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט. הל'

מלכים בסופן.

(188) ראה גם מכתב מוצש"ק בא, ו' שבט שנה זו (אג"ק

מילואים).

(189) הל' תפילין פ"ד ה"ד.

(190) שם סי"ג.

(191) מנחות מד, א.

(192) במנין המצוות שבראש הספר.

(193) ראה רי"ף הל' תפילין (ד"ח ע"א מדפי הספר). או"ז

סתקפ"ב. רמב"ן ור"ן נדה נא, ב. וראה לקו"ש ח"ט ע' 52 הערה

27.

ועד שמצינו דבר פלא – כפי שכבר עמדו על זה¹⁹⁴ – בדברי התוס' במסכת מנחות¹⁹⁵, בענין "סח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך", שאין זה כמו ש"אדם שוחט עופות או בהמות הרבה וסח בין עוף לעוף", "שאם ירצה ישחוט ואם ירצה לא ישחוט", משא"כ בנדו"ד – "שאני תפילין שמצוה אחת הן" (שהרי הדין שלא לסוח בין תש"י לתש"ר הוא לא רק כדי שלא לגרום ברכה שאינה צריכה, כיון שדין זה הוא גם במקום שאינו גורם ברכה נוספת, כמו בהנחת תפילין דרבינו תם שאין מברכים עליהם¹⁹⁶). עד כאן – בהנוגע לשיטתם הם.

כח. וישנו ענין עמוק יותר – שנוסף לכך שיש ראשונים שס"ל שתש"י ותש"ר הם מצוה אחת, הנה כן היא גם דעת פנימיות התורה:

איתא בזהר פ' פינחס¹⁹⁷: "פקודא שתיתאה איהי תפלה של יד . . תפילין דרישא כו'", והיינו, ששניהם נכללים במצוה אחת – מצוה הששית (לאחרי שמונה כמה מצוות, החל מ"פקודא קדמאה אנכי כו'", אמונת ה' וכו').

ויתירה מזה, כמ"ש בתיקונים שבסוף זהר חדש¹⁹⁸: "תפילין דראש ודיד . . אינון פקודא חדא, ולא צריך לאפסקא, כמה דאוקמוה סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו¹⁹⁹. והאי איהו עיקרא דגמרא. ואלין דעבדין להו תרי פיקודין כתלמודא דירושלמי²⁰⁰, איהו מימינא ושמאלא דתמן ענפין מתפרדין . . צריך לברכא עליהו תרין ברכאן . . אבל מסטרא דעמודא דאמצעיתא עליהו איתמר אחת דיבר אלקים²⁰¹, ולא צריך אלא ברכתא חד כו'".

ואע"פ שרבינו הזקן פוסק בשו"ע שתש"י ותש"ר הם שתי מצוות – הרי ידוע סיפור החסידים²⁰² (לא שמעתי זאת מכ"ק מו"ח אדמו"ר, אבל כך מספרים חסידים, ומתקבל בשכל) ששאלו אצל אדמו"ר הזקן בנוגע לענינים שפוסק בסידור לא כמו שפוסק בשו"ע, והשיב, שבשו"ע כתב כמו "פוסק", ולכן פסק כדעת הפוסקים, ואילו בסידור כתב ע"פ סודות התורה בקבלה, ולכן פסק כדעת המקובלים.

וכיון שהסידור נכתב לא רק לבעלי סוד, אלא הוא שוה לכל נפש (וכידוע²⁰³ שבגלל זה לא הכניס רבינו הזקן בסידור כוונות האריז"ל, כיון שאינם דבר השוה לכל נפש), הרי מובן, שגם הפסקי-דינים שבסידור שהם ע"פ דעת המקובלים, אינם הנהגה למקובלים, אלא זוהי הנהגה ופסק-דין לכל אלו ההולכים בשיטת רבינו הזקן, כי הסידור הוא הלכה בפועל, וכאמור – דבר השוה לכל נפש.

ונמצא, שאע"פ שבשו"ע מכריע רבינו הזקן כדעת הפוסקים שתש"י ותש"ר הם שתי מצוות, הרי ע"פ הזהר ההכרעה היא להיפך, ש"עיקרא דגמרא" שתש"י ותש"ר הם מצוה אחת.

ולכן ה' המענה הנ"ל – שיכולים לבחור מצוה אחרת מתרי"ב מצוות.

עד כאן – בהנוגע לצד הנגלה שבדבר²⁰⁴.

כט. וההוראה בזה – כמדובר לעיל (ס"א) שמכל ענין בתורה (ש"דרכי" דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום²⁰⁵) צריך להיות הוראה ו"בכך" לפועל, שזהו ענינה של התורה:

החילוק כללי בין תש"י לתש"ר (לא רק ע"פ הסוד, אלא כפי שבא לידי ביטוי בדין והלכה בפועל, ע"פ נגלה), מובן ממוקדם הנחתם – שמקום הנחת תש"י הוא "על הזרוע כנגד הלב", ומקום הנחת תש"ר הוא "על הראש כנגד המוח"²⁰⁶ ("מקום שמוחו של תינוק רופס"²⁰⁷). ולכן, בהנחת תש"י צריך לכוין

(194) ראה צפע"נ להל' תפילין שם. לקו"ש חל"ט ע' 25
(משיחה זו).
(195) ל, א – ד"ה סח.
(196) שו"ע אדה"ז שם סכ"ב. וש"נ.
(197) ח"ג רנז, א.
(198) קיט, ד.
(199) מנחות שם.
(200) שבעה ערה 169. הובא בראשונים שבעה ערה 193.
(201) תהלים סב, יב.

(202) ראה שער הכולל בתחלתו. וראה גם ספרי הלכה של אדה"ז (להר"י מונדישין) – ביבילוגרפיה ע' נו. וש"נ.
(203) ראה שם בהקדמה.
(204) לשלימות הענין – ראה שיחת ש"פ בשלה ס"ב ואילך (תורת מנחם חנ"ה ע' 253 ואילך).
(205) משלי ג, יז.
(206) שו"ע שבעה ערה 180. סידור ב"סדר הנחת תפילין".
(207) מנחות לז, א. וש"נ.

- 1 "לשעבד הלב", ובהנחת תש"ר צריך לכוין "לשעבד המוח". ונמצא, שתש"י הו"ע הלב, ותש"ר הו"ע
2 המוח.
- 3 ועפ"ז מובן הטעם שבתש"ר יש ארבעה בתים, ואילו בתש"י יש רק בית אחד, אע"פ שהפרשיות הם
4 בשוה בשניהם,
- 5 — דלכאורה ממה-נפשך: אם זהו ענין אחד, ה' צריך להיות בשניהם בית אחד; ואם הם ארבעה
6 ענינים, ה' צריך להיות בשניהם ארבעה בתים? —
- 7 כיון שזהו בהתאם להחילוק שבין המוח ללב²⁰⁸:
- 8 ענינו של המוח שבראש, השכל — לבחון ולפרט ("פאָנאָנדער-קלייבן") כל ענין לפרטיו, ולמצוא מהו
9 הצד-השוה שביניהם, ומהו הצד שמחלק ביניהם; ואילו ענינו של הרגש הלב, ענין המדות, הוא — לא
10 לחלק ולפרט ולהסביר כל פרט ופרט בפני עצמו, שהרי זה היפך ענין הרגש, שמצד עצמו אין לו מדידה
11 והגבלה, ורק השכל שבראש מודד ומגביל אותו.
- 12 ומזה מובן גם בנוגע לתש"י ותש"ר — שבתש"י שכנגד הלב, נרגש בכל ד' הפרשיות רגש אחד, ולכן
13 הרי זה בית אחד; ואילו בתש"ר שכנגד המוח, מודגש הפירוט לד' ענינים חלוקים זמ"ז: "קדש" — בבית
14 בפ"ע, "והי' כי יביאך" — בבית בפ"ע, "שמע" — בבית בפ"ע, "והי' אם שמוע" — בבית בפ"ע, שכן,
15 מצד השכל שבראש הרי הם ד' ענינים שונים בעבודת האדם, ולכן באים בארבעה בתים.
- 16 ל. וסדר העבודה — שתחילה צריך להניח תש"י ואח"כ תש"ר:
- 17 תחילת העבודה — הנחת תפילין של יד, שמורה על הענין של קבלת-עול, באופן שאין התחלקות
18 פרטים בדבר (בית אחד).
- 19 ולאח"ז צריך להיות גם תפילין של ראש, כי, התכלית היא — שיומשך גם בהבנה והשגה, ובפרט ע"פ
20 הדגשת תורת חסידות חב"ד.
- 21 וכן הוא אופן העבודה עם הזולת — עם יהודי נוסף, וכן ה"זולת" דחלקו שבעולם, ועד להפעולה
22 באומות העולם בנוגע לקיום שבע מצוות בני-נח והסניפים שלהם (כפי שפוסק הרמב"ם²⁰⁹ שיש חיוב
23 על בני"י "לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח") — שהתחלה צריכה להיות באופן
24 של הקדמת "נעשה" ל"נשמע", שזהו ענין הקבלת-עול, אבל, אין להשאיר בענין ד"נעשה", אלא לאח"ז
25 צריך להיות גם הענין ד"נשמע", שמיעה והסברה, עד שיתקבל ויונח בשכלו.
- 26 ובאופן כזה היא כללות העבודה של נפש האלקית עם נפש הבהמית — כמדובר כמ"פ, שלכתחילה
27 אין להכנס בטענות ומענות, כי אם לצוות עליו ללמוד תורה, ולאחרי כן, כשלומדים עמו תורה, יש
28 להשתדל שנפש הבהמית תבין דבר-תורה (ולא שהלימוד הוא באופן ש"גזירה גזרתו"²¹⁰, ואינו צריך
29 להבין זאת), ועד להבנה והשגה באופן של "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו . . נמצא כלל"²¹¹ (שענין זה
30 נאמר לא רק על השכל של נפש האלקית, אלא גם על השכל של נפש השכלית שמתלבשת בשכל של
31 נפש הבהמית).
- 32 לא. אמנם, כל זה הוא עדיין בתחילת העבודה, שתש"י ותש"ר — ענין הקבלת עול וענין ההבנה
33 וההשגה — הם שתי מצוות,
- 34 — ואז יש מלבדם עוד תרי"א מצוות (כנ"ל סכ"ו).
- 35 ויש לומר על זה רמז נחמד ("א' געשמאָקער רמז") — במאמר רז"ל "הוקשה כל התורה כולה
36 לתפילין", ע"פ דברי הגמרא²¹² "תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי" (תרי"א), והיינו, שכל שאר
37 מצוות התורה (מלבד מצות תפילין) שהוקשו לתפילין (שכוללת שתי מצוות) הם תרי"א מצוות. —

רמב"ם הל' מעילה בסופן.

(211) תניא פ"ה.

(212) מכות כג, סע"ב ואילך.

(208) ראה לקו"ש שם ע' 27 (משיחה זו).

(209) הל' מלכים פ"ח ה"י.

(210) לשון חז"ל — תנחומא חוקת ג. במד"ב רפ"ט. וראה

ולאח"ז מגיעים לדרגא נעלית יותר – שתש"י ותש"ר הם מצוה אחת.

לב. ובהקדם ביאור הענין ע"פ נגלה²¹³ – כפי שמבאר הרגצ'ובי²¹⁴ בענין החילוק שבין תש"י לתש"ר,

– וכמדובר כמ"פ בנוגע לרגצ'ובי, שחתר והגיע וכו', אבל לפעמים עדיין חסר אצלו ה"מכה בפטיש"

האחרון –

שנוסף על הענין דתש"י מצד עצמו, ישנו ענין בתש"י שפועל שלימות בתש"ר – ש"כל זמן שבין

עיניך יהו שתיים"²¹⁵, שזוהי תוספת מעלה בתש"ר, שהרי, גם מי שאין לו תש"י, חייב להניח תש"ר²¹⁶,

אבל אז אין בזה המעלה ד"בין עיניך יהו שתיים", ורק כאשר מניח תש"ר לאחר שהניח תש"י, אזי פועל

תש"י תוספת עילוי בתש"ר – לא רק "בין עיניך", אלא "בין עיניך יהו שתיים".

ועפ"ז מבאר הרגצ'ובי את דברי הגמרא "סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחוזר עלי' מעורכי

המלחמה", ובתוס' שם, בביאור הטעם ש"סח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך", לפי "שמצוה אחת הן"

(כנ"ל סכ"ז) – שהפירוש בזה הוא, שבנוגע לענין ד"כל זמן שבין עיניך יהו שתיים" הרי זה "מצוה

אחת".

לג. וענינו בעבודה²¹⁷:

נתבאר לעיל (סכ"ט-ל) שתש"ר מורה על ענין ההבנה וההשגה, שבא לאחר תש"י שמורה על ענין

הקבלת-עול.

אמנם, גם אז, אין לסמוך על השכל שלו – אע"פ שזהו שכל דקדושה שבא לאחר הקדמת

הקבלת-עול, אלא גם בענין השכל גופא (תש"ר) צ"ל ענין הקבלת-עול ("כל זמן שבין עיניך יהו שתיים").

והביאור בזה – שישנם ב' מדריגות ביראה, יראה שבאה בתור הקדמה לחכמה, ויראה נעלית יותר

שאל' באים ע"י החכמה²¹⁸:

אמרו רז"ל²¹⁹: "אם אין יראה אין חכמה", והיינו, שכדי שיוכל להיות ענין החכמה, הבנה והשגה,

צ"ל תחילה הקדמת ענין היראה, וכמאמר רז"ל²²⁰ "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת".

וכדברי הגמרא במסכת שבת²²¹ שענין היראה הוא כמו "מפתחות החיצוניות" לגבי התורה (חכמה) שהיא

כמו "מפתחות הפנימיות".

אבל יש גם יראה שלמעלה מהחכמה, שעל' אמרו²¹⁹ "אם אין חכמה אין יראה", והיינו, שגם לאחר

שישנו ענין החכמה, ובאופן ש"חכמתו מתקיימת", כיון שקדם לה ענין היראה, הנה מענין החכמה צריך

לבוא ליראה נעלית יותר, ש"התורה נקראת אצלה תרעא לדרתא"²²² (כדברי הגמרא במסכת שבת²²¹).

וזהו גם הביאור בשני הפסוקים (שהובאו בהמשך דברי הגמרא) בנוגע לענין היראה – "ועתה ישראל

מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'"²²³, "הן יראת ה' וגו'"²²⁴ – שהם ב' המדריגות שביראה:

(א) "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה" – היא המדריגה התחתונה ביראה (ולכן נאמר "כי אם

ליראה", ש"מילתא זוטרתא היא"²²⁵), יראה שקודמת לחכמה, שתובעים אותה מכל אחד מישראל, גם

מי שלא הגיע עדיין למדריגת החכמה,

(ב) "הן יראת ה'" – "בלשון יוני קורין לאחת הן", וזהו "הן יראת ה'", "יחידה היא היראה כו'"²²⁶

(219) אבות פ"ג מ"ז.

(220) שם מ"ט.

(221) לא, ב.

(222) תניא ספכ"ג.

(223) עקב יו"ד, יב.

(224) איוב כח, כח.

(225) ברכות לג, סע"ב.

(226) פרש"י שבת שם.

(213) בהבא לקמן – ראה לקו"ש שם ע' 25 ואילך (משיחה

זו).

(214) צפע"נ שבעה ערה 194. מהד"ת (ע, ד, פט, א). השמטות

שבסו"ס הפלאה (נה, ב).

(215) מנחות שבעה ערה 195.

(216) שו"ע אדה"ז או"ח רסכ"ו. וש"נ.

(217) ראה גם לקו"ש שם ע' 27 ואילך (גם משיחה זו).

(218) ראה תניא פמ"ג. ובכ"מ.

1 — היא המדריגה הנעלית ביראה, הקשורה עם "אחת", בחי' היחידה (כדברי התוס' במסכת מנחות²²⁷:
 2 "עד אחת, עד הנפש שנקראת יחידה"), שהיא המדריגה היותר נעלית מה"חמשה שמות נקראו לה, נפש
 3 רוח נשמה חי' יחידה"²²⁸.

4 לד. וכללות הענין בזה:

5 לכל לראש — ישנו הענין דתפילין של יד, שמורה על ענין הקבלת-עול שלמעלה מהתחלקות (בית
 6 אחד),

7 [ודוגמתו בכללות המצוות — הענין ד"נעשה", שזהו"ע הקבלת-עול על כל המצוות, שזהו צד-השוה
 8 והכוונה כללית שבכל המצוות כולם, שלכן הנוסח דברכת המצוות שוה בכולם: "אשר קדשנו במצוותיו
 9 וצונו" (ולאח"ז מזכירים את המצוה הפרטית — תפילין או ציצית וכיו"ב)],

10 ולאח"ז ישנו הענין דתפילין של ראש, שמורה על ענין ההבנה וההשגה, ולכן באים ארבעת הפרשיות
 11 בארבעה בתיים,

12 [ודוגמתו בכללות המצוות — ענינה המיוחד של כל מצוה בפני עצמה, וכמו בתפילין, שבתש"י יש
 13 לכוין "לשעבד הלב", ובתש"ר יש לכוין "לשעבד המוח" (כנ"ל סכ"ט), ועד"ז יש כוונה מיוחדת במצות
 14 ציצית, במצות סוכה וכיו"ב²²⁹],

15 ונוסף לזה ישנו גם הענין ד"כל זמן שבין עיניך יהו שמים", היינו, שההבנה וההשגה דתש"ר צ"ל
 16 קשורה עם הקב"ע דתש"י, כי, גם אחרי שישנו ענין החכמה, ובאופן ש"חכמתו מתקיימת", כיון שבאה
 17 לאחר הקדמת היראה, צריך לבוא מזה לדרגא נעלית יותר בענין היראה (שעלי' אמרו "אם אין חכמה
 18 אין יראה") — הן יראת הוי"ו, "הן" בלשון יונוי שפירושו "אחת", שזוהי היראה שחודרת עד יחידה
 19 שבנפש.

20 לה. וכל זה קשור עם כללות הדיבור ("וואָס מ'האַלט אין איין רעדן") בנוגע ל"מבצע תפילין", הפצת
 21 הנחת תפילין וכו' — ש"הוקשה כל התורה כולה לתפילין", היינו, שכל שאר תרי"א מצוות — "תורה"
 22 בגימטריא תרי"א — "הוקשו לתפילין" (כפי שהם שתי מצוות),

23 ולאח"ז באים גם לענין התפילין כפי שנעשים מצוה אחת — כנ"ל מביאור הרגצ'ובי בנגלה דתורה,
 24 וכדברי זהר בפנימיות התורה, שמצד "סטרא דעמודא דאמצעיתא", קו האמצעי, נעשים תש"י ותש"ר
 25 מצוה אחת.

26 ובפרט ע"פ המבואר בספרי המוסר²³⁰, שתפילין של יד הם בדוגמת בנ"י, ותפילין של ראש הם
 27 בדוגמת הקב"ה שהוא "ראשם של ישראל", ונעשים מצוה אחת — "ישראל (אורייתא) — ש"הוקשה כל
 28 התורה כולה לתפילין" וקוב"ה כולא חד²³¹.

29 ועי"ז — "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ש"נפל פחד היהודים עליהם"¹⁷⁰,
 30 ובאים לידי נצחון באופן שאפילו "חרב של שלום לא תעבור בארצכם"²³², כיון ש"ואולך אתכם
 31 קוממיות", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

32 * * *

33 לו. לאחרונה — מבארים בהתוועדויות גם ענין מאגרת התשובה.

34 ובפרט ועאכו"כ בהתוועדות הקשורה עם יום ההילולא, שזהו ענין הקשור עם "עפר אתה ואל עפר
 35 תשוב" (כנ"ל סי"ג), ובגלל זה יש בו ענין של תענית — כפי שמצינו גם בשו"ע של רבינו הזקן, דאף

(230) ראה חסד לאברהם עה"ת (פיטרקוב, תרנ"ג) ס"פ מטות.

(231) ראה זח"ג עג, א.

(232) ראה גם תורת מנחם חנ"א ס"ע 208. וש"נ.

(227) יח, א — ד"ה עד אחת.

(228) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לו.

(229) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ח סי"ז. וש"נ.

שלא הגיעו לידינו הלכות תענית בשו"ע של רבינו הזקן, הרי בדיני ערב שבת מביא רבינו הזקן כמה דינים בנוגע לתענית²³³, ומזכיר גם "המתענה .. ביום שמת בו אביו ואמו"²³⁴ – הקשור עם ענין התשובה. ובהקדמה – שיש כמה טעמים בנוגע לענין התענית שבזה²³⁵, ובכל אופן, הרי זה קשור עם ענין שהוא היפך השמחה – ענין של אבילות (וצריך לפעול בו הענין ד"הפכתי אבלם לששון"²³⁶).

וע"פ הרגיל בספר החינוך לבאר בכל מצוה "שרשי המצוה" – הנה גם בנוגע לענין האבילות, הרי מלבד הדינים בנוגע למעשה, יש להתבונן גם בתוכן ענין האבילות בנוגע לדעות, בנוגע לרגש האדם, הבנת האדם והסברת האדם.

וע"ד שבנוגע לתפילין ישנו המעשה של הנחת התפילין, וישנו גם המכוון דשעבוד הלב והמוח,

– ועוד זאת, שבמצות תפילין (ועד"ז במצות סוכה וכו') הכוונה היא חלק מהמצוה (כדאיתא בב"ח²³⁷, וכן מוכח משו"ע של רבינו הזקן²³⁸) –

הנה עד"ז בנוגע לאבילות – גם אם לא נאמר שיש בזה כוונה שהיא חלק מהמצוה, הרי ברור הדבר שצריכה להיות בזה כוונה.

והביאור בנוגע לכוונה שבענין האבילות – יש לחפש בדברי הרמב"ם בספר "יד החזקה", כמוכן ממ"ש הרמב"ם בהקדמתו: "קראתי שם חיבור זה משנה תורה, לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה כו'".

ובענין זה אין צורך לחפש רמזים – שהרי הרמב"ם כותב בפירוש מהו ענין האבילות²³⁹: "כל מי שאינו מתאבל כמו שציוו חכמים הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו, ויחזור בתשובה".

ומזה מוכן גם בנוגע לתענית ביום שמת בו אביו ואמו, שאף שזוהי "אבילות ישנה" (שלכן יש בה כמה קולות)²⁴⁰, מ"מ, כיון שנקראת בשם אבילות, הרי זה קשור עם ענין התשובה – "יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה".

לז. אמנם, המנהג אצל חסידים הוא שכל הענינים של היפך השמחה אינם שייכים ל"הילולא" הקשורה עם הסתלקות של צדיק²⁴¹.

ועד שאפילו בנוגע לאנשים פשוטים – מחליפים את ענין התענית ב"תיקון", ע"י ש"ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין"²⁴², וכיו"ב בענין של שמחה²⁴³.

ועאכ"כ בנוגע לצדיקים יסודי עולם, שאצלם נקרא יום ההסתלקות בשם "הילולא"²⁴¹, שפירושו (בגמרא ורש"י²⁴⁴) – חתונה, והרי חתונה היא (לא רק סתם שמחה, אלא) שמחה נעלית יותר (שלכן מותר אז לעשות כמה ענינים שבדרך כלל אסור לעשותם בזמן הגלות (כדאיתא בסוף מסכת סוטה), כיון שמצד שמחת החתונה בטלים גדרים אלו²⁴⁵).

ולכאורה איך יתאים הדבר עם דברי הרמב"ם "יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה"?

לח. ויובן ע"פ דברי רבינו הזקן באגרת התשובה:

לכל לראש – מבאר רבינו הזקן באגרת⁷⁸ שכאשר ענין התענית הוא שלא לפי הכח, אזי "וחטאך בצדקה פרוק"²⁴⁶, שאפשר להחליף את ענין התענית בצדקה וכיו"ב.

(233) ראה תענית כב, א"ב. (240) ראה יבמות מג, סע"ב (ובפרש"י).

(234) אור"ח סרמ"ט סי"ג. (241) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשט"ז ס"ג (תורת מנחם

חט"ז ע' 41 ואילך). ור"נ.

(235) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשט"ז ס"ג (תורת מנחם

חט"ז ע' 30). ור"נ.

(236) ירמ' לא, יב. (242) ראה יומא עא, א.

(237) לטווא"ח ס"ח (ד"ה ויכוין). סתרכ"ה. (243) ראה גם תורת מנחם חכ"ג ע' 294.

(238) שבעה עשר 180. סתרכ"ה. (244) עירובין נד, א.

(239) ה' אבל ספ"ג. (245) ראה רמ"א אור"ח סתק"פ סוס"ג.

(246) דניאל ד, כד. (247) ראה יבמות מג, סע"ב (ובפרש"י).

(248) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשט"ז ס"ג (תורת מנחם

חט"ז ע' 41 ואילך). ור"נ.

(249) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשט"ז ס"ג (תורת מנחם

חט"ז ע' 30). ור"נ.

(250) ירמ' לא, יב. (251) ראה גם תורת מנחם חכ"ג ע' 294.

(252) לטווא"ח ס"ח (ד"ה ויכוין). סתרכ"ה. (253) ראה גם תורת מנחם חכ"ג ע' 294.

(254) עירובין נד, א. (255) ראה רמ"א אור"ח סתק"פ סוס"ג.

(256) דניאל ד, כד. (257) ראה יבמות מג, סע"ב (ובפרש"י).

(258) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשט"ז ס"ג (תורת מנחם

חט"ז ע' 41 ואילך). ור"נ.

(259) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשט"ז ס"ג (תורת מנחם

חט"ז ע' 30). ור"נ.

- 1 ועד שמבאר שם²⁴⁷ שישנו ענין התשובה באופן ד'תשמיעני ששון ושמחה"²⁴⁸, מתוך שמחה דוקא,
 2 שזהו ענין תשובה עילאה שהיא בשמחה רבה (וכפי שמסיים, ש"מ"ש²⁴⁹ וחטאתי נגדי תמיד", הרי זה
 3 באופן של "נגדי דייקא .. מרחוק").
- 4 וענין זה מרומז גם בדברי הרמב"ם – כמדובר בארוכה בהתוועדויות הקודמות²⁵⁰ בנוגע לדברי
 5 הרמב"ם²⁵¹ בענין שמחה של מצוה, "שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן", שמזה
 6 מובן בנוגע לענין התשובה, שהשמחה היא ביתר שאת וביתר עוז.
- 7 ועפ"ז מובן גם מ"ש הרמב"ם²⁵² בנוגע לקיום מצוות של בעל תשובה: "עושה מצות ומקבלין אותן
 8 בנחת ושמחה .. ולא עוד אלא שמתאווים להם":
- 9 ע"פ הכלל בנגלה ועד לענין של הלכה, ש"במדה שאדם מודד בה מודדין לו"²⁵³, הרי כיון שמלמעלה
 10 מקבלים המצוות של בעל תשובה "בנחת ושמחה", לא יתכן שהבעל-תשובה למטה יעמוד בתנועה
 11 הפכית, שכן, במצב כזה אינו יכול לגרום שלמעלה יתקבלו המצוות שלו "בנחת ושמחה".
- 12 ועכצ"ל, שענין התשובה כולל גם את ענין הנחת והשמחה, ולכן, "במדה שאדם מודד בה מודדין
 13 לו", שהנחת והשמחה של הבעל תשובה מעוררים למעלה שמקבלין את המצוות שעושה הבעל תשובה
 14 "בנחת ושמחה", "ולא עוד אלא שמתאווים להם".
- 15 לט. ולכן, הענין ש"שבת" אותיות "תשב"²⁵⁴, שזהו ענין התשובה,
- 16 – ומרומז גם בדברי הגמרא²⁵⁵: "כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה [כדור] אנוש
 17 מוחלין לו", והיינו, ששמירת שבת הו"ע של תשובה אפילו על עוונות כמו "דור אנוש", ש"אז הוחל
 18 לקרוא בשם הוי"²⁵⁶, "לשון חולין, לקרוא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקב"ה,
 19 לעשותן אלילים כו"²⁵⁷, כפי שהרמב"ם מאריך בהלכות עבודה זרה²⁵⁸ –
- 20 אינו בסתירה לכך שבנוגע לשבת ישנו הכלל ש"אין עצב בה"²⁵⁹,
- 21 וכמו"כ אין סתירה בין מארוז²⁶⁰ לצריך להיות "כל ימיו בתשובה", למ"ש²⁶¹ "עבדו את הוי'
 22 בשמחה",
- 23 – דלכאורה, איך יתכן שניהם יחד, שיעמוד גם בתנועה של תשובה וגם בתנועה של שמחה, והרי
 24 שני הענינים נדרשים ע"י תורתנו תורת אמת, כך, שאין זה דבר העשוי לפנינו ("א געמאכטע זאך"), אלא
 25 ע"פ תורת אמת צריך להיות "כל ימיו בתשובה", וע"פ תורת אמת צריך להיות "עבדו את הוי'
 26 בשמחה" –
- 27 כי, ישנו ענין ואופן בתשובה ש"אין עצב בה", אלא בשמחה – שלאחרי שהשלים את כל פרטי
 28 הענינים שנימנו באגרת התשובה והלכות תשובה להרמב"ם, כמו עזיבת החטא, וידי דברים, וכל הענינים
 29 שהם תחליף לענין הקרבן בזמן שבית המקדש הי' קיים – אזי עומד בתנועה של "ששון ושמחה", ועד
 30 לשמחה גדולה ביותר.
- 31 מ. ועפ"ז מובן גם בנוגע לענין התשובה שבאבילות – "יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור
 32 בתשובה" – שזהו כפי שכל ענינים אלו באים לידי ביטוי בקו השמחה:

אגה"ת ספ"י.

(247) פי"א.

(255) שבת קיח, ב.

(248) תהלים נא, יו"ד.

(256) בראשית ד, כו.

(249) שם, ה.

(257) פרש"י עה"פ.

(250) שיחת י"ט כסלו סל"ט (תורת מנחם חנ"ה ע' 59). שיחת

(258) בתחלת.

ש"פ וישב ס"ג (שם ע' 72 ואילך).

(259) ראה ירושלמי ברכות פ"ב סוף ה"ז. הובא בתוד"ה מאן

(251) סוף הל' לולב.

דאמר – מו"ק כג, ב.

(252) הל' תשובה פ"ז ה"ז.

(260) שבת קנג, א.

(253) סוטה שבעה ערה 174.

(261) תהלים ק, ב.

(254) תורת נתן (למהרנ"ש) בסופו. יפ"ת לב"ר ספכ"ב. תניא

:י"פחפח

1

2 סדר העבודה מצד התשובה הוא – שצריך לעמוד בתנועה של פחד שלא יחזור לסורו, משא"כ צדיק
3 גמור שאינו זקוק לזהירות כזו כמו בעל-תשובה.

4 וכידוע תורת הרב המגיד²⁶², ש"אע"פ שארז"ל²⁶³ אל יאמר אדם אי אפשר בכשר כו', אלא אפשרי,
5 ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי, היינו במי שלא חטא מעולם, אבל הבע"ת צ"ל כל מיני רע ואיסורים
6 מאוסים אצלו, ושיאמר אי אפשר כו', בכדי שלא יפול ח"ו.

7 וכיון שבעל תשובה צריך זהירות גדולה יותר, לפי שסורו רע²⁶⁴ – לכן עומד בתנועה של פחד.

8 ובעומק יותר – שזהו פחד הקשור עם שמחה:

9 ידוע (וכפי שרואים גם בפועל) ש"פחד" שייך רק ביחס לדבר שנמצא קרוב אליו²⁶⁵; אבל בנוגע לענין
10 שנמצא בריחוק מקום – לא נופל ענין הפחד.

11 ולדוגמא: "נפל פחד מרדכי עליהם"²⁶⁶ – בגלל ש"שמעו הולך בכל המדינות"²⁶⁷, והיינו, שבכל מקום
12 שהגיע "שמעו" – נפל פחד; אבל אילו לא הי' מגיע לשם "שמעו" – לא הי' נופל פחד.

13 וזהו כללות ענין פחד ה', "ובכן תן פחדך"²⁶⁸, שזו היתה עבודתו של יצחק – "ופחד יצחק הי' ליי"²⁶⁹,
14 והיינו, שמצד היותו "קרוב קרוב יותר"²⁷⁰, הי' לו פחד גדול יותר.

15 ועפ"ז מובן שענין הפחד שייך דוקא בתשובה עילאה – דכיון שעל ידה נעשה "אהוב ונחמד קרוב
16 וידיד" (כל ד' הלשונות שמנה הרמב"ם²⁷¹), הרי מובן שאז נרגש אצלו פחד גדול ביותר, אלא שפחד זה
17 קשור עם ענין השמחה, להיותו בגלל הקירוב וההתגלות של הקב"ה.

18 "וידאג" – כמארז"ל²⁷² "אין מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו", שזוהי "דאגה" הקשורה
19 עם שמחה, שהרי היא גורמת התגלות רזי תורה, שעז"נ²⁷³ "פיקודי הוי' ישרים משמחי לב".

20 ואז "יפשט במעשיו" – דכיון שנעשה קרוב יותר להקב"ה, הרי "סביביו נשערה מאד"²⁷⁴, "שהקב"ה
21 מדקדק עם סביביו כחוט השערה"²⁷⁵, ולכן יש צורך בפשפוש במעשיו מחדש.

22 וכמבואר בחסידות²⁷⁶ הטעם דאמירת תחנון ("אשמנו וכו'") לאחר שמונה-עשרה דוקא – דלכאורה
23 מקומו של תחנון הוא קודם התפלה, שהרי לכל לראש צ"ל עזיבת החטא, ולאח"ז הקרבת קרבן עולה,
24 שבמקומה באה התפלה²⁷⁷, וא"כ, מדוע אומרים תחנון לאחר התפלה, לאחר הקרבת הקרבן – כי, דוקא
25 לאחר שעמד בשמו"ע "כעבדא קמי' מרי"¹⁴², אזי "תופס" ("ער כאפט זיך") שענין פלוני שעד עתה
26 לא נחשב אצלו לחטא, ויתכן שהי' נחשב אצלו לענין טוב, ענין של עבודה, הנה במעמדו ומצבו עתה,
27 הרי זה נחשב לענין של חטא, וצריך לומר על זה "אשמנו".

28 וע"ד ש"מאן דמחוי במחוג כו'", שנחשב לענין של מרידה, אבל במה דברים אמורים – אם הוא
29 עומד "קמי מלכא"²⁷⁸.

30 וע"ד שמצינו ש"אורי' החתי .. מורד במלכות הוה, דאמר ליי' (לדוד) ואדוני²⁷⁹ יואב ועבדי אדוני
31 גו'" (לאו אורח ארעא לקבל עליו מרות אחרים בפני המלך)²⁸⁰, שזהו רק בהיותו במעמדו של דוד,

(272) ראה חגיגה יג, א.

(273) תהלים יט, ט.

(274) שם נ, ג.

(275) יבמות קכא, ב.

(276) ראה תר"א וארא נה, ד. מג"א צה, סע"ג. בהוספות תשא

קיא, סע"ג ואילך. ובכ"מ.

(277) ברכות כו, א"ב.

(278) חגיגה ה, ב.

(279) שמואל-ב יא, יא.

(280) שבת נו, א (ובפרש"י).

(262) הובא בלקו"ת ואתחנן ט, ד.

(263) תו"כ ופרש"י קדושים כ, כו.

(264) ראה לקו"ש חל"ט ע' 97 הערה 19. וש"נ.

(265) ראה פרש"י פרשתנו (בשלה) טו, טז. ס"פ עקב.

(266) אסתר ט, ג.

(267) שם, ד.

(268) נוסח תפלת ימים הנוראים.

(269) ויצא לא, מב.

(270) ע"פ לשון התניא באגה"ק ס"ב.

(271) הל' תשובה שם ה"ו.

- 1 משא"כ בהיותו מחוץ להיכל דוד, שאז הי' אורי' מוכרח לקרות את יואב בשם "אדוני", להיותו "על
2 הצבא" 281.
- 3 ומזה מובן גם בנוגע לאמירת "אשמנו" לאחר שמו"ע דוקא.
- 4 ועד"ז בנדו"ד, שכאשר מצד הקירוב לה' נעשה אצלו פחד הוי' ביותר ("פחד"), שמביא לכך ש"לבו
5 דואג בקרבו" ("וידאג") – אזי נעשה מחדש הענין ד"פשפש במעשיו", וממילא – "יחזור בתשובה".
- 6 מא. ולאחרי הקדמה זו, הנה כאן המקום לבאר (לכל-הפחות בקיצור) גם ענין באגרת התשובה,
7 כרגיל, וכפי שיתבאר לקמן, לאחר ההפסק בניגון.

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת בא

(281) שם ח, טז, יז, כה.

אגרות קודש

ב"ה, ג' שבט, תשכ"ג
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה בן ציון שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל פ"ש ממנו ע"י מר צבי שי' קרא אשר סיפר לי ג"כ, אף כי ראשי פרקים, מעבודתם
בצל קורה אחת.

ויהי רצון אשר ינצל כשרונותיו אשר חונן בהם מהשגחה העליונה והאפשריות שניתנה לו -
להפצת היהדות המסורתית הלוח והוסיף הלוח ואור ומתוך שמחה וטוב לבב אשר על ידי זה מתוסף
בהצלחת העבודה כנראה מוחש ומעשה רב, וינעם לי להתבשר טוב בכל האמור.

בודאי לדכוותי למותר להוסיף, אשר האמור כולל ג"כ - ומהעיקרים בזה - הוספה בקביעות
עתים לתורה לעצמו הן בנגלה והן בחסידות ובפרט ע"פ המבואר בגודל ההכרח בלימוד פנימיות התורה
שנתגלתה בתורת החסידות בימינו בדרא עקבתא דמשיחא ובאה"ק ת"ו, ארץ עלי' נאמר עיני ה"א בה
מראשית השנה ועד אחרית שנה.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

בס"ד. משיחות ש"פ וארא, כ"ח טבת, מבה"ח שבט ה'תשנ"ב.

הוי' לכל בניי - כמבואר בפירוש רש"י⁶ ש"אמר
לו הקב"ה (למשה) חבל על דאבדין ולא משתכחין,
יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה פעמים
נגליתי עליהם בא"ל שדיי ולא אמרו לי מה שמך
ואתה אמרת מה שמו .. (האבות) לא הרהרו אחר
מדותי ואתה אמרת למה הרעותה".

ועד כדי כך, ש"וארא אל האבות" הוא הגורם⁷
שיהי' הגילוי גם אצל הבנים⁸ (ע"ד "האב זוכה לבן
כו"י"⁹, "מעשה¹⁰ אבות סימן (ונתינת-כח)
לבנים"¹¹), ובלשון הכתוב "וארא אל אברהם וגו'
לכן (מסובב ותוצאה) אמור לבני ישראל אני
הוי'"¹², כדלקמן.

ג. וביאור הענין:

מבואר בדרושי חסידות² שגילוי שם הוי' (שם)
העצם, שם המפורש, שם המיוחד - דרגת אלקות
שלמעלה מהעולם) הי' במתן-תורה, ולכן, אצל
האבות שהיו לפני מתן-תורה נאמר "וארא גו'
בא"ל שדיי (דרגת אלקות ששייכת לעולם) ושמי
הוי' לא נודעתי להם", ואצל בניי שזכו
למתן-תורה (לאחר יצי"מ) נתגלה שם הוי', כהמשך
הכתוב "(אמור לבני ישראל אני הוי' והוצאתי

א. בהתחלת פרשתנו - "וארא אל אברהם אל
יצחק ואל יעקב בא"ל שדיי ושמי הוי' לא נודעתי
להם וגו' לכן אמור לבני ישראל אני הוי' וגו'"¹ -
צריך להבין:

(א) בנוגע לתוכן כתובים אלו שלאבות נתגלה
הקב"ה רק בא"ל שדיי, ולא בשם הוי', ואילו
לבניי יתגלה (עתה) בשם הוי' (כמבואר בדרושי
חסידות²) - איך מתאים הלשון "לכן (אמור גו')",
שהוא מסובב ותוצאה מהענין שלפניו, היינו,
ש"אמור לבני ישראל גו'" הוא בגלל ש"וארא אל
אברהם גו'"³ - היפך (לכאורה) תוכן הכתובים
שאצל בניי יהי' ענין חדש ("וידעתם כי אני הוי'")
שלא הי' אצל האבות ("שמי הוי' לא נודעתי
להם")?

(ב) ויתירה מזה: תוכן (התחלת) הפרשה הוא
ע"ד מעלת בניי שיתגלה אצלם שם הוי' שלא
נתגלה להאבות, ואילו שם הפרשה, "וארא", קאי
על ההתגלות אל האבות, היינו, שהפרשה שבה
מדובר אודות ההתגלות לבניי שלא היתה אצל
האבות, נקראת ע"ש ההתגלות אל האבות!?

ב. ונראה לומר, שכיון שנקראים "אבות"⁴,
כמודגש בפירוש רש"י "וארא אל האבות",
שהאבות הם למעלה מהבנים ומקור להם ("שורש
ומקור כל נשמות ישראל"⁵), יש בהם מעלה יתירה
לגבי הבנים (אף שלבנים נתגלה שם הוי' שלא
נתגלה לאבות).

ותיירה מזה, שמעלת האבות היא גם לגבי משה
שאליו נאמר "אני הוי'", ועל ידו הי' הגילוי דשם

(6) בפ"י ה' (בסיום הענין) - "ורבותינו דרשוהו לענין של
מעלה כו". ואף שכותב ש"אין המדרש מתיישב אחר המקרא
כו", הרי מסיים "יתיישב המקרא על פשוטו .. והדרשה תדרש
כו" (וראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 27 ואילך).

(7) וידוע שכל דבר הגורם הוא יותר חזק מהדבר שנגרם על
ידו (ראה המשך וככה תרל"ז פט"ו).

(8) וגם גילוי שם הוי' (שנתגלה לבנים ולא נתגלה לאבות) הוא
בכח האבות - ע"ד הפירוש במארו"ל (שבועות מח, סע"א. וש"נ)
"יפה כח הבן מכח האב", שגם מעלת הבן ("יפה כח הבן") לגבי
האב הוא "מכח האב", מהעצמיות דהאב, אלא שאצל האב לא
בא בגילוי, כי אם אצל הבן (ראה לקו"ש חכ"ג ע' 222).

(9) עדיות פ"ב מ"ט.

(10) ראה נחומא לך לך ט. בר"פ מ"ו. ו. לקו"ש חט"ו ע' 76.
וש"נ.

(11) ולכן, "כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו
מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב" (תדבא"ר רפכ"ה),
היינו, ששלימות עבודת הבנים היא כשמגיעים למדרגת האבות.

(12) וע"ד הפירוש בפשטות הכתובים - "וארא אל האבות
באל שדי הבטחתים הבטחות ובכולן אמרתי להם אני אל שדיי
.. לאברהם בפרשת מילה נאמר אני אל שדיי .. ליצחק ..
והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם, ואותה שבועה
נשבעתי לאברהם בא"ל שדיי אמרתי ליעקב .. לכן, ע"פ אותה
השבועה (להאבות), אמור לבני ישראל אני ה', הנאמן בהבטחתי"
(פרש"י עה"פ).

(1) ו, ג'.

(2) ראה תו"א פרשתנו נו, א ואילך. תו"ח שם צב, ב ואילך.
ובכ"מ.

(3) בפרש"י כאן: "לכן, ע"פ אותה השבועה", ש"לכן" קאי
על "וגם הקימותי את בריתי גו'", אבל, כיון ש"לכן" אמור לבני
ישראל אני הוי'" בא בהמשך למש"נ לפניו "וארא גו' ושמי הוי'
לא נודעתי להם" (כפירוש רש"י "לא נכרתי להם במדת אמתית
שלי שעלי" נקרא שמי הוי', נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחתים
ולא קיימתי", ובהמשך לזה "אמור לבני ישראל אני הוי'",
הנאמן בהבטחתי"), מסתבר לומר, שתיבת "לכן" היא גם
בהמשך ל"וארא גו' ושמי הוי' לא נודעתי להם".

(4) "אין קורין אבות אלא לשלשה" (ברכות טז, ב. וראה
בארוכה תו"א ריש פרשתנו. תו"ח שם צה, סע"ב ואילך).

(5) תו"א ותו"ח שם.

30 חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא²², שע"ז נפעל
31 החיבור דעליונים ותחתונים בתכלית השלימות.

32 וכיון ש"וארא אל אברהם .. בא"ל שד"י" הי'
33 בנוגע למצות מילה ("לאברהם בפרשת מילה נאמר
34 אני אל שד"י וגו'²³) שבה התחיל הענין
35 דמתן-תורה, עכ"ל, שנכלל בזה גם התחלת גילוי
36 שם הוי' ²⁴ שבמתן-תורה.

37 ד. ואעפ"כ נאמר "וארא אל אברהם גו' ושמי
38 הוי' לא נודעתי להם" - כיון שענין זה הי' במצות
39 מילה בלבד:

40 מהביאורים בהשייכות דגילוי שם הוי' להחידוש
41 דמ"ת בהחיבור דעליונים ותחתונים, המשכת
42 אלקות בעולם (אף ששם הוי' הוא למעלה מהעולם)
43 - כיון ששם הוי' הוא בלי גבול, ומצד תוקף הגילוי
44 דאור הבלי גבול נמשך גם למטה.

45 וכיון שאצל אברהם היתה המשכת הקדושה
46 למטה רק במצות מילה, אבר בגופו של אברהם
47 אבינו, אבל בעולם לא היתה המשכת הקדושה, לא
48 ניכר תוקף הגילוי דאור הבלי גבול (שם הוי'),
49 "שמי הוי' לא נודעתי להם".

50 אבל לאידך, כיון שגם המשכת הקדושה למטה
51 במצות מילה (בהגוף הגשמי דאברהם בלבד) היא
52 ע"י כח הבלי גבול²⁵ - ה"ז התחלת גילוי שם הוי'
53 (בלי גבול) שבמתן-תורה, אלא שכח הבלי גבול
54 (שעל ידו נעשית ההמשכה למטה) אינו ניכר בגילוי
55 ע"י ההמשכה גם בעולם.

56 ועפ"ז יומתק דיוק הלשון "ושמי הוי' לא
57 נודעתי", "לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא

1 אתכם מתחת סבלות מצרים גו') ולקחתי אתכם לי
2 לעם וגו' וידעתם כי אני הוי'".

3 והנה, אף שהאבות היו לפני מתן-תורה, הרי,
4 נוסף לכך ש"קיים אברהם אבינו כל התורה כולה
5 עד שלא ניתנה"¹³, ידוע¹⁴ שע"י אברהם היתה
6 (ההכנה ויתירה מזה) ההתחלה¹⁵ דמתן-תורה,
7 כמודגש במצות מילה דאברהם שהיתה כמו
8 המצוות שלאחרי מתן-תורה שעל ידם נמשכת
9 קדושה בחפץ הגשמי שבו מקיימים המצוה,
10 כמ"ש¹⁶ "שים נא ירך תחת ירכי", "לפי שהנשבע
11 צריך שיטול בידו חפץ של מצוה", היינו, שהחידוש
12 דמתן-תורה בהמשכת אלקות בעולם, חיבור
13 עליונים ותחתונים (כדאיתא במדרש¹⁷
14 שבמתן-תורה "ביטל גזירה ראשונה ואמר העליונים
15 ירדו לתחתונים והתחתונים יעלו לעליונים"),
16 התחיל במצות מילה דאברהם.

17 ואף שהחיבור דעליונים ותחתונים (החידוש
18 דמ"ת) שהתחיל במצות מילה הי' בנוגע לאבר
19 בגופו של אברהם אבינו (שהי' מרכבה לאלקות¹⁸),
20 יש לומר, שמרומז גם הקשר והשייכות להפעולה
21 בעולם (תחתונים ממש) בפרטי הענינים והשכונות
22 בנקיטת חפץ דמילה: (א) בקשר להשירוך דיצחק
23 ורבקה - יחוד מ"ה וב"ן, שהו"ע כללות כל
24 העבודה דקיום התומ"צ¹⁹, שע"ז נעשה המשכת
25 הקדושה בתחתונים, (ב) וע"י אליעזר עבד אברהם
26 - שאף שבנוגע להשירוך דיצחק "אמר לו אברהם
27 (לאליעזר²⁰) בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק
28 בברוך"²¹, מ"מ, נעשה השירוך דיצחק ורבקה ע"י
29 אליעזר דוקא, שבה מודגש הענין דאתהפכא

(22) ראה זח"א ד, א.

(23) פרש"י פרשתנו ו, ד.

(24) להעיר, שהפירוש דשם "שד"י" הוא לא רק "שאמר לעולמו די" (תגיגה יב, א), הגבלת הטבע, אלא גם "שדי באלקותי לכל ברי" (פרש"י לך לך יז, א), ודומות הטבע (נס מלובש בטבע), ויתירה מזה "שאין העולם ומלואו די באלקותי" (ב"ר פמ"ו, ג), גילוי בלתי מוגבל שאין העולם ומלואו כדאי אליו (נס שלמעלה מהטבע), בחי' סוכ"ע (ראה בארוכה ד"ה וארא תר"ל. עטר"ת. תרפ"ד). ויתירה מזה, שמלובש בו שם הוי', אלא שהוא בהעלם ולא בגילוי ("לא נכרתי") - ראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' קמד.

(25) ובסגנון אחר: גם כשהמשכת הקדושה למטה היא בפרט אחד (במצות מילה), ה"ז בכח הבלי גבול, כי, בעל גבול, הגבלתו היא בכל הפרטים, ומצדו לא יכולה להיות תנועה של העדר ההגבלה כלל, גם לא בפרט אחד.

(13) יומא כח, ב. קידושין פב, א - במשנה.

(14) ל"ת להאריז"ל ר"פ לך לך. וראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ לך לך שנה זו (התועדויות תשנ"ב ח"א ע' 254 ואילך). וש"נ.

(15) להעיר מהענין ד"כל התחלות קשות" (מכילתא ופרש"י יתרו יט, ה), כיון שצריך להיות ה"פתיחה" (פתיחת הצינור) דכללות הענין.

(16) חיי שרה כד, ב ובפרש"י.

(17) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

(18) ראה ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. תניא פכ"ג. רפל"ד.

(19) ראה לקו"ת ברכה צו, גיד. סה"מ תר"ס ע' לב ואילך.

ועוד.

(20) כש"ה"י מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו ולהשיאו בתור.

(21) פרש"י חיי שרה כד, לט.

בבחינת הגילויים, בכחות הנפש³⁴, וגם כפי
שנלכשו בגוף בעוה"ז הגשמי, כדי לפעול בעולם
(ע"י קיום התומ"צ) המשכת דרגת האלקות
שלמעלה מגדר דעליון ותחתון.

ו. ובפרטיות יותר:
החידוש דמתן-תורה (בנוגע לבני"י ועל ידם גם
בעולם) הוא לא רק בנוגע להמשכה למטה (שהעצם
נמשך גם למטה), אלא גם (ובעיקר) בנוגע
להמשכת העצם, כי, דוקא ע"י ההמשכה למטה
מתגלה העצם³⁵, שאינו מוגבל ומוגדר בשום דבר,
ולכן נמשך בכל מקום.

וגם המשכת העצם (ע"י שבא למטה) היתה
אצל האבות - במצות מילה (המשכת הקדושה
בגוף גשמי בעוה"ז הגשמי). אבל, כיון שלא נמשך
גם בעולם (בתחתונים ממש), לא ניכר המשכת
העצם, שמצד העדר ההגבלה שבו ה"ה נמשך בכל
מקום. ורק לאחר מ"ת, שנעשית המשכת הקדושה
בעולם, ניכר העצם.

ואעפ"כ, הכח להמשכת העצם הוא ע"י האבות
("וארא אל האבות"), כי, עבודת הבנים לאחר
מ"ת עיקרה באופן של התלבשות והתעסקות בגדרי
העולם (עליון ותחתון), משא"כ עבודת האבות
עיקרה היא מצד עצם הנשמה, ובכח זה נעשית
עבודת הבנים (שיושרים עניני האבות) באופן
שמגלים ומחדירים את העצם בעבודתם למטה³⁶
(שע"י נמשך העצם).

ויש לומר, שבמתן-תורה שהו"ע הנישואין
דכנס"י עם הקב"ה ("יום חתונתו זה מתן תורה"³⁷)
באים ומשתתפים גם האבות אברהם יצחק ויעקב
(כשם שבשמחת נישואין דכל חתן וכלה בישראל

1 נודעתי, לא ניכרתי²⁶ - שהחסרון הוא רק בהכרה
2 וההתגלות, אבל עיקר הענין דהמשכת גילוי שם הוי'
3 התחיל כבר במצות מילה.

4 ה. ובעומק יותר - שנוסף על התחלת הפעולה
5 דחיבור עליונים ותחתונים (החידוש דמתן-תורה)
6 במצות מילה, יש אצל האבות (ומהם נמשך
7 להבנים) ענין נעלה יותר:

8 החידוש²⁷ דחיבור עליונים ותחתונים הוא בגדרי
9 העולם, שנחלק לעליונים ותחתונים, ועד שיש
10 גזירה והפסק בין העליונים לתחתונים (עליונים לא
11 ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים),
12 ובמתן-תורה בטלה הגזירה ונעשה החיבור
13 דעליונים ותחתונים; אבל מצד דרגת האלקות
14 שלמעלה מגדר עליון ותחתון, לא שייך גזירה
15 והפסק בין העליונים לתחתונים, שנמצא בעליונים
16 ובתחתונים בשוה גם לפני מתן-תורה²⁸. והחידוש
17 דמתן-תורה הוא - שגם בגדרי העולם שיש בו גזירה
18 והפסק בין העליונים לתחתונים תומשך דרגת
19 האלקות שלמעלה מגדר עליון ותחתון.

20 ומזה מובן גם בנוגע לגילוי שם הוי' לבני"י
21 במתן-תורה ("אמור לבני ישראל אני הוי' גו'
22 ולקחתי אתכם לי לעם גו' וידעתם כי אני הוי'") -
23 שחידוש זה קשור עם עבודתם של בני"י בעולם (ע"י
24 קיום התומ"צ) לפעול החיבור דעליונים ותחתונים,
25 אבל גם לפני"ו ישנו העצם דישאל שלמעלה
26 מהתורה ("מחשבתן של ישראל קדמה לכל
27 דבר"²⁹, גם למחשבת התורה), שזוהי דרגת האבות
28 (השורש ומקור והעצם דכל בני"י), החל מאברהם
29 אבינו ("אחד ה' אברהם"³⁰), "ראש למאמינים"³¹,
30 שפתח הצינור³² דכח האמונה³³ והמסירת-נפש
31 שמצד עצם הנשמה.

32 והחידוש דגילוי שם הוי' במתן-תורה הוא -
33 שהעצם דישאל (דרגת האבות) יומשך ויתגלה גם

34 החל מכח החכמה - דרגתו של משה, חכמה דקדושה,
שלכן הרהר אחר מדותיו. והכוונה בזה, שע"י תשובת הקב"ה,
"וארא אל האבות", יומשך בבחינת החכמה גילוי העצם (ראה
סה"מ עטר"ת ע' קצה).

35 ולכן "המצוות שעשו האבות ריחות היו אבל אנו שמן
תורק שמן" (שהש"ר פ"א, ג (א)), דאף ש"ריח" הו"ע נעלה
ביותר, "שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו" (ברכות מג,
ב), שמורה על המשכת אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, מ"מ,
המשכת העצם (שמן) היא ע"י עבודת הבנים בקיום התומ"צ
למטה לאחר מ"ת (ראה סה"מ תש"ו ע' 109. ובכ"מ).

36 לאחר שגם בענין זה נעשית הפתיחה ע"י האבות במצות
מילה.

37 תענית כו, ב - במשנה.

26 פרש"י שם, ג.

27 בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש חל"ה ע' 56 ואילך.

28 ולא שייך חילוק בזמן - לפני מ"ת ולאחרי מ"ת (כמו
שלא שייך חילוק במקום, במעלה, עליון ותחתון).

29 ב"ר פ"א, ד.

30 יחזקאל לג, כד.

31 ראה שהש"ר פ"ד, ח (ג). סה"מ קונטרסים ח"א נד, ב.

32 ראה סה"מ תרע"ח ע' רפג. תרפ"ח ע' קב. לקו"ש ח"כ
ס"ע 74 ואילך. וש"נ.

33 למעלה מהשכל, ולכן "לא הרהרו אחר מדותיו".

שבמעשינו ועבודתינו בקיום התומ"צ נעשית רק
ההמשכה למטה, אבל הגילוי למטה בעוה"ז הגשמי
יהי רק לעתיד לבוא (כמ"ש⁴⁴ "ונגלה כבוד הוי'
וראו כל בשר גו'"), הרי, כל זמן שלא נעשה הגילוי
למטה, ה"ז הוכחה שאין זה העצם⁴⁵.

וכשם שעבודת בני' לאחר מ"ת היא בכח
עבודת האבות לפני מ"ת, כיון שלאחרי מ"ת
מודגשת בעיקר ההמשכה בבחינת הגילויים,
משא"כ לפני מ"ת מודגשת בעיקר העבודה שמצד
העצם (כנ"ל ס"ה), כמו כן השלימות דלעתיד
לבוא⁴⁶ היא בכח העבודה בזמן הזה⁴⁷, כיון
שלעתיד לבוא מודגש בעיקר הגילוי בעולם, ואילו
בזמן הזה ובפרט בזמן הגלות מודגשת בעיקר
העבודה שמצד העצם, כידוע⁴⁸ שעיקר העבודה
באופן של מסירת-נפש (שמצד העצם) היא בזמן
הגלות.

ולהוסיף, שגם השלימות דלעתיד לבוא כלולה
בכח אצל האבות - כמארז"ל⁴⁹ "שלשה הטעימן
הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא .. אברהם
דכתיב בי' בכל, יצחק דכתיב בי' מכל, יעקב דכתיב
בי' כל", ועיקר ושליומות גילוי זה (לא רק מעין
העולם הבא) יהי לעתיד לבוא, שאז תהי' תכלית
השלימות ד"בכל מכל כל" (לא רק אצל האבות,
אלא גם) אצל כל בני' (כיון שהשלימות דלעתיד
לבוא נעשית ע"י מעשינו ועבודתינו דכל בני',
בכח האבות).

ח. ויש לומר, ששלימות הגילוי דשם הוי'
לעתיד לבוא (שבאין-ערוך לגילוי שם הוי'
שבמ"ת, שהוא בבחינת "שמי הוי' לא נודעתי
להם") מרומז בפרשה שמתחילין לקרוא בזמן
המנחה דש"פ וארא - פרשת בא:

(44) ישע"י מ, ה. וראה תניא ספ"ו.

(45) ראה לקו"ש ח"ה ע' 245.

(46) וגם ההתגלות ד"תורה חדשה מאתי תצא" נכללת (בכח)
במתן-תורה, כידוע שמ"ת הו"ע חד-פעמי וכולל גם התורה חדשה
דלעתיד לבוא (המשך תרס"ו ע' כג. תקמו).

(47) ראה תניא רפ"ד: "תכלית השלימות .. של ימות המשיח
ותחיית המתים שהוא גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי תלוי
במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות", והרי הדבר הגורם הוא
חזק יותר מהדבר שנעשה על ידו (כנ"ל הערה 7).

(48) ראה סה"מ תרמ"ח ע' קפו ואילך. תרפ"ה ע' רנח ואילך.
וראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפח. וש"נ.

(49) ב"ב טז, סע"ב ואילך.

1 באים ומשתתפים הוריהם וזקניהם וזקני זקניהם, ג'
2 דורות, גם אלו שנמצאים כבר בעולם האמת³⁸ -
3 שבזה מודגש: (א) שעבודת הבנים (לאחרי החתונה
4 דמ"ת) היא בכח האבות (שבאים להחתונה), (ב)
5 שכח האבות (העצם) מתגלה ע"י ההמשכה למטה
6 בעבודת הבנים.

7 ז. ויש להוסיף ולבאר תוכן הענין ד"שמי הוי'
8 לא נודעתי" (המעמד ומצב שלפני מ"ת) גם לאחר
9 מ"ת - שהרי התורה היא נצחית³⁹ - דלכאורה: כיון
10 שכבר עברו אלפי שנים מאז שנתגלה שם הוי'
11 במתן-תורה, מה שייך עתה הענין ד"שמי הוי' לא
12 נודעתי"?

13 ויש לומר הביאור בזה:

14 אע"פ שבמ"ת הי' גילוי שם הוי', כמ"ש
15 "וידעתם כי אני הוי'", מ"מ, כיון ש"לעתיד לבוא
16 כתיב⁴⁰ והי' הוי' לי לאלקים, שיהי' גלוי ממקום
17 עליון יותר עד דשם הוי' יהי' חשוב רק כאלקים",
18 ויתגלה שם הוי' נעלה יותר, "עיקר ענין גלוי שמו
19 הגדול"⁴¹, נמצא, שגם המעמד ומצב שלאחרי מ"ת
20 הוא באופן ד"שמי הוי' לא נודעתי" בערך לגילוי שם
21 הוי' דלעתיד לבוא, כשיהי' חידוש בכללות הענין
22 דמ"ת, "תורה חדשה מאתי תצא"⁴², שאז תהי'
23 שלימות הנישואין דכנס"י עם הקב"ה, כמארז"ל⁴³
24 "העולם הזה אירוסין היו .. לימות המשיח יהיו
25 נישואין".

26 וההסברה בזה:

27 כשם שנתבאר לעיל בנוגע למעלת עבודת בני'
28 לאחר מ"ת לגבי עבודת האבות לפני מ"ת, שדוקא
29 ע"י ההמשכה למטה (לאחרי מ"ת) בא העצם, וכל
30 זמן שלא נמשך למטה (מלבד במצות מילה) ה"ז
31 הוכחה שאין זה העצם, כן הוא גם בנוגע להמעלה
32 דלעתיד לבוא לגבי זמן הזה, כי: העדר ההגבלה
33 דהעצם היא לא רק בהמשכה למטה, אלא גם
34 בהתגלות למטה, שהרי העצם אינו מוכרח להיות
35 בהעלם, אלא בודאי יכול לבוא גם בגילוי. וכיון

(38) סה"מ קונטרסים ח"א לח, ב.

(39) תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(40) ויצא כח, כא.

(41) תו"א שמות נ, רע"ג.

(42) ישע"י נא, ד. ויק"פ פ"ג, ג.

(43) שמו"ר ספ"ו.

ט. ויש לקשר האמור לעיל עם הזמן שבו קורין
בשנה זו פרשת וארא והתחלת פרשת בא - שבת
מברכים חודש שבט:
שבת מברכים חודש שבט הוא בסיום חודש
טבת, חודש העשירי, ובו נמשכת הברכה
והנתינת-כח לחודש שבט, חודש האחד עשר
(ובלשון הכתוב ⁶⁰ "עשתי עשר חודש הוא חודש
שבט"). ויש לומר, שבסיום חודש העשירי,
שלימות המספר ⁶¹, מודגשת שלימות העבודה
דבני, שבכח זה באים לתכלית השלימות דלעתיד
לבוא המרומזת בחודש האחד עשר, אחד שלמעלה
מעשר ספירות ("אנת הוא חד ולא בחושבן") ⁶² -
ע"ד ובדוגמת ב' הפרשיות וארא ובא (העבודה
שלאחרי מ"ת, שעל ידה באים להשלימות
דלעת"ל).
ולהוסיף, שענין הגאולה מרומז גם בשמו של
החודש כפי שנקרא בשמות החדשים שעלו עמהם
מבבל ⁶³ - "שבט" - שהוא (א) מלשון "שבטי
מושלים" ⁶⁴, ובפרט הממשלה דמלכות בית דוד,
כמ"ש ⁶⁵ "לא יסור שבט מיהודה" (מדוד ואילך אלו
ראשי גליות שבבבל שרודין את העם בשבט) .. עד
כי יבוא שילה" (מלך המשיח), עליו נאמר ⁶⁷ "וקם
שבט (מלך רודה ומושל) מישאל", "זה מלך
המשיח" ⁶⁸, (ב) מלשון ענף אילן ⁶⁹, כמ"ש ⁷⁰ "ויצא

1 על הפסוק "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה",
2 איתא בזהר ⁵⁰ "דעייל לי קב"ה אדרין בתר אדרין
3 לגבי תנינא חדא עלאה כו" ⁵¹. ושרש הענין
4 בפרעה דקדושה - הגילוי דבחי' "חמישית
5 לפרעה" ⁵², "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל
6 נהורין" ⁵³, גילוי בחי' החמישית ⁵⁴ שלמעלה מד'
7 אותיות שם הוי', שזהו"ע שם הוי' דלעתיד לבוא
8 שבאין-ערוך לשם הוי' שבמ"ת.
9 ולהוסיף, שפרשת בא היא הפרשה השלישית
10 בספר שמות ⁵⁵, ספר הגאולה ⁵⁶, ויש לומר, שרומזת
11 גם על הגאולה השלישית והנצחית, כמ"ש ⁵⁷
12 "יחינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו".
13 ובפרשיות יותר: ג' הפרשיות שמות וארא בא
14 הם כנגד ג' התקופות הכלליות - לפני מ"ת, מ"ת,
15 ולעתיד לבוא ⁵⁸: פרשת שמות שבה מדובר אודות
16 שעבוד מצרים, "כור הברזל" שעל ידו נעשית
17 ההכנה למ"ת ⁵⁹ - המעמד ומצב שלפני מ"ת; פרשת
18 וארא, "אמור לבני ישראל אני הוי' גו' וידעתם כי
19 אני הוי'" - הגילוי דמ"ת; ופרשת בא, "בא אל
20 פרעה", "אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין" -
21 המעמד ומצב דלעתיד לבוא.

(50) ח"ב לד, א.

(51) "התנים הגדול הרויץ בתוך יאוריו" (יחזקאל כט, ג) -
כמ"ש בהפטרה (שהיא סיום וחותם) דפרשת וארא.

(52) יוגש מז, כד.

(53) זח"א רי, א.

(54) ומרומז גם בפרשת וארא - שלאחרי ד' לשונות של
גאולה, "והוצאתי גו' והצלתי גו' וגאלתי גו' ולקחתי", נאמר לשון
חמישי, "והבאתי", כוס חמישי (כסא דמלכא משיחא), שהו"ע
"החמישית לפרעה" (אוה"ת פרשתנו (כך ז) ע' ב'תקפו).

(55) ספר בפ"ע. ובפרט שהוא גם ספר הראשון דעבודת בני
ישראל ("ואלה שמות בני ישראל"), שהרי ספר בראשית הוא ספר
האבות, "ספר הישר, ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים"
(ע"ז כה, א).

(56) רמב"ן ס"פ פקודי.

(57) הושע ו, ב ובמפרשים.

(58) וי"ל שמרומזים גם בפרשת וארא: "וארא אל אברהם אל
יצחק ואל יעקב" - כידוע שגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי
קשורים עם יעקב (ראה פסחים פח, א ובחדא"ג מהרש"א), מ"ת
קשור עם יצחק (ראה פרד"א פל"א), והתקופה שלפני מ"ת
קשורה עם אברהם, שעל ידו היתה ההכנה (והתחלה) למ"ת.

ועד"ז בנוגע להגילוי דשם הוי': "וארא גו' בא-ל שדי ושמי
הוי' לא נודעתי להם" - הגילוי במצות מילה שהוא ההכנה
וההתחלה דגילוי שם הוי' דמ"ת. "אמור לבני ישראל אני הוי' גו'
וידעתם כי אני הוי'" - שלימות גילוי שם הוי' במ"ת. וסיום
הפרשה, "והבאתי אתכם אל הארץ גו' (לשון חמישי של גאולה)
אני הוי'" - גילוי שם הוי' דלעתיד לבוא.

(59) ראה תו"א יתרו עד, סע"א ואילך. ובכ"מ.

(60) זכרי' א, ז.

(61) ראה ראב"ע לשמות ג, טו. פרדס ש"ב.

(62) ראה יהל אור ע' מח. אוה"ת דברים ע' יט. התועדויות
תשמ"ט ח"ג ע' 6. ח"ד ע' 140. וש"נ.

(63) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. ועוד.

(64) יחזקאל יט, יא.

(65) ויחי מט, יו"ד ובפרש"י.

(66) ולהעיר, שביהודה נאמר "ותעמוד מלדת" (ויצא כט, לה),

ויש לומר, שרומז על הגאולה האמיתית והשלימה שאין אחרי'
גלות, כדאיתא במכילתא (בשלח טו, א) "כל השירות לשון נקבה
חוץ משירה דלעתיד לשון זכר", "כלומר שהנקבה יש לה צער
לידה*, אף כל הנסים יש אחריהם צער, חוץ מלעתיד שאין אחרי'
צער .. כזכרים לא יולדים" (תוס' פסחים קטו, ב).

(67) בלק כד, יז ובפרש"י.

(68) רמב"ם הל' מלכים רפ"א.

(69) ראה (דרוגמא) ישע' כח, כז.

(70) שם יא, א.

(* כידוע ש"הגלות נמשל לעיבור וגאולת ימי המשיח שיהי' במהרה
בימינו נמשל ללידה .. וכן חבלי ימות המשיח נקראים בשם חבלי
לידה" (תו"א ותו"ח שבהערה 4).

17 של הגלות ודור הראשון של הגאולה), כעדותו של
18 נשיא דורנו שכבר כלו כל הקיצין, והכל מוכן
19 לסעודה דלעת"ל, שולחן-ערוך עם הסעודה דליתן
20 ושור הבר ויין המשומר.

21 ויש לומר, שכללות הזמן הקשור עם יום
22 ההילולא העשירי בשבט (שבעים שנה בחיים
23 חיותו בעלמא דין, והמשך השנים שלאח"ז, יותר
24 מארבעים שנה⁸¹) נחלק לג' תקופות שהם ע"ד
25 ובדוגמת ג' התקופות הכלליות במשך כל הדורות
26 (לפני מ"ת, מ"ת וימות המשיח), שמרומזות בג'
27 הפרשיות שמות וארא בא (כנ"ל ס"ח):

28 תקופה ראשונה, ארבעים שנה (תר"ס-תר"פ),
29 בזמן נשיאותו של אביו, שאז התחיל שלימות הענין
30 בהפצת המעיינות חוצה ובפרט ע"י התייסדות
31 ישיבת תומכי תמימים (בניהולו של בנו יחידו) -
32 ע"ד ובדוגמת עבודת האבות בהכנה והתחלת הענין
33 דמ"ת.

34 תקופה שני', שלושים שנות נשיאותו בחיים
35 חיותו בעלמא דין (תר"פ-שי"ת), שבהם הי'
36 החידוש המיוחד שלו בתור נשיא דתורת חסידות
37 חב"ד בהפצת המעיינות חוצה ממש, ועד להחידוש
38 בעשר שנים האחרונות (גמר ושלמות עבודתו)
39 בהפצת המעיינות חוצה בחצי כדור התחתון (שבו
40 לא הי' מתן-תורה⁸²) - ע"ד ובדוגמת החידוש
41 דמתן-תורה.

42 ותקופה שלישית, המשך הנשיאות לאחר
43 הסתלקותו (מיום עשתי עשר לחודש עשתי עשר
44 דשנת עשתי עשר (תשי"א)⁸³), שניתוסף ביתר שאת
45 וביתר עוז בהפצת המעיינות חוצה בכל קצוי תבל,
46 ועד לגמר ושלמות העבודה, שהכל מוכן כבר
47 לסעודה דלעתיד לבוא - ימות המשיח.

48 ובפרטיות יותר י"ל שג' תקופות הנ"ל מרומזים
49 בג' התקופות דשלושים שנות נשיאותו⁸⁴ (בחיים
50 חיותו בעלמא דין): תקופה ראשונה, מהתחלת

1 חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה"⁷¹, "יצא שבט
2 מלוכה משורש ישי מזרע דוד הוא מלך
3 המשיח"⁷².

4 י. ובהדגשה יתירה בדרנו זה - שהעשירי
5 בשבט ("העשירי הי' קודש"⁷³), בכל חודש,
6 ועאכו"כ העשירי בחודש אחד עשר) הוא יום
7 ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו⁷⁴:

8 ענינו של יום ההילולא - כמ"ש רבינו הזקן⁷⁵
9 בתניא⁷⁶ ש"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר
10 עבד⁷⁷ כל ימי חייו⁷⁸ .. מתגלה ומאיר בבחי' גילוי
11 מלמעלה למטה .. ופועל ישועות בקרב הארץ"⁷⁹,
12 ועוד ועיקר, שכולל הנתינת-כח על המשך הצמיחה
13 ביתר שאת וביתר עוז לאחר הסתלקותו כתוצאה
14 מהזריעה ד"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד
15 כל ימי חייו"⁸⁰, עד להצמיחה דהגאולה האמיתית
16 והשלימה ע"י משיח צדקנו בדרנו זה (דור האחרון

(71) ובהמשך הכתובים (שם, ד) - "והכה ארץ בשבט פיו".

(72) מצו"ד עה"פ.

(73) בחוקותי כז, לב.

(74) להעיר מהשייכות ד"ב חדשי השנה ל"ב השבטים - שחודש שבט מכוון כנגד יוסף, שמו הראשון של בעל ההילולא (ראה לקו"ש חכ"ו ע' 90 ואילך. 314 ואילך. וש"ו).

(75) שהעלי' והשלימות ("ויכולו") דיום ההילולא שלו - כ"ד טבת - ביום הש"ק זה.

ולהעיר מהשייכות דכ"ד טבת לענין הגאולה - "טבת" הוא "ירח שהגוף נהנה מן הגוף" (מגילה יג, א), שלימות היחוד דהגוף שלמעלה (עצמות ומהות) עם הגוף דלמטה (העצם דישראל), כב' האופנים ד"כד" (כ"ד), "כדכד", "כדין וכדין", מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, שיהי' לעתיד לבוא (ראה לקו"ת ד"ה ושמתי כדכד פ' ראה כו, ג ואילך)).

ושלימותו ביום השבת שחל (בשנה זו) ביום כ"ח טבת*, שמורה על ה"כח" (תוקף וחוזק) ד"טבת".

(76) אגה"ק סי' ז"ך וכ"ח. - ולהעיר (ע"ד הרמז) מהשייכות להקביעות דערב שבת ויום השבת בימי החודש, ז"ך וכ"ח טבת.

(77) ע"ד מ"ש בהפטרות דש"פ וארא (יחזקאל כט, כ) -

"והלחלו אשר עבד בה" (ראה לקו"ש חכ"א ע' 50 ואילך).

(78) שבעים שנה (תר"ס - שי"ת), שלימות חיי האדם, "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ, יו"ד. וראה גם קונטרס משיחות ש"פ שמות ס"ח (לעיל ע' 100 ואילך)).

(79) ע"ד מ"ש בפרשת וארא (ח, יח) - "כי אני ה' בקרב הארץ" ("אע"פ ששכינתי בשמים גזרתי מתקיימת בתחתונים" - פרש"י).

(80) ראה אגה"ק שם: "ונורעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד .. גידולי גידולין".

(81) שבהם "קאי איניש אדעת' דרביי" (ע"ז ה, רע"ב), כיון ש"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" (תבוא כט, ג).

(82) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' תצב ואילך.

וש"נ.

(83) ראה שיחות ש"פ וארא תש"נ הערה 99 (התועדויות תש"נ ח"ב ע' 184).

(84) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 303 ואילך.

(* להעיר, שכ"ז טבת הוא יום ההולדת של אמי מורתי נ"ה, ששמה חנה, נ"ש כ' ונ"ד ע"ש אמו של שמואל, שסיום וחותם תפלתה "ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו" (שמואל-א ב, יו"ד).

וכדאי ונכון לערוך התוועדות מיוחדות - החל
מיום הש"ק מברכים חודש שבט (נוסף על
ההתוועדות שבכל שבת ושבת, שנאמר בפרשת
שבת ויקהל משה .. להקהיל קהילות⁹¹ בכל שבת
להכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ללמוד בהם
תורה לרבים⁹²), ובפרט בראש חודש שבט (נוסף
על הנהוג לאחרונה בכל ראשי חודשים), "בעשתי
עשר חודש באחד לחודש⁹³ .. הואיל משה באר
את התורה"⁹⁴, "בשבועים לשון"⁹⁵ (תוכן עבודתו
של בעל ההילולא בהפצת המעיינות חוצה
בשבועים לשון⁹⁶) - לעורר ולחזק איש את רעהו
בכל הענינים האמורים, ובמיוחד בזירוז והבאת
הגאולה תיכף ומיד.

וכן יש לעורר ע"ד ההכנות לעריכת ההתוועדות
דהעשירי בשבט - שבודאי תהי' ביחד עם בעל
ההילולא, נשיא דורנו בראשנו, ומשה ואהרן ("הם
המדברים גו' להוציא את בני ישראל ממצרים"⁹⁷)
עמהם⁹⁸, כיון שתיכף ומיד ממש, ביום הש"ק
פרשת וארא (לפני התחלת הקריאה בפרשת בא),
יוצאים כל בניי מהגלות, "בנערינו ובזקנינו גו'
בבנינו ובבנותינו"⁹⁹ (כפי שקורין במנחה), ובלשון

(91) וי"ל שקאי על האנשים והנשים והטף, כמו "ויקהל
משה" שנאמר בנוגע לציווי נדבת המשכן שהשתתפו בזה
האנשים והנשים (ויקהל לה, כב ואילך), "הכל חייבין לבנות
ולסעד בעצמם ובמומנם אנשים ונשים כמקדש המדבר" (רמב"ם
הל' ביהב"ח פ"א הי"ב), וגם הטף, שגם הם השתתפו בנדבת
המשכן* (אדר"נ רפ"א).

(92) שו"ע אדה"ז או"ח סר"צ ס"ג (מיל"ש ר"פ ויקהל).
(93) להעיר מהשייכות דר"ח שבט (חודש החמישי בחדשי
החורף) לר"ח מנחם-אב (חודש החמישי בחדשי הקיץ), יום
ההילולא של אהרן הכהן, גמר ושלמות עבודתו של אהרן כמשך
קב"ג שנה** באופן ד"אזהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות
ומקרבן לתורה" (אבות פ"א מ"ב), שבאופן כזה צריכה להיות
עבודת כאו"א מישראל, "הוי מתלמידיו של אהרן" (אבות שם),
כמודגש במיוחד באופן עבודתו של בעל ההילולא דעשירי
בשבט.

(94) דברים א, ג-ה.

(95) פרש"י שם, ה.

(96) ראה לקו"ש חלו"ע ע' 43 ואילך. וש"נ.

(97) פרשתנו ו, כז.

(98) ראה יומא ה, ב. תוד"ה אחד - פסחים קיד, סע"ב.

(99) בא יו"ד, ט.

(*) אף ש"אין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין" (רמב"ם שם).
(**) להעיר מהשייכות לאמירת הלל בראש חודש - "נמצאו עונין בכז
ההלל הללזיה מאה ושלש ועשרים פעמים, סימן להם שנותיו של
אהרן" (רמב"ם הל' חנוכה פ"ג הי"ב). וראה לקו"ש חז"ק ע' 229 ואילך.

נשיאותו עד להמאסר והגאולה והיציאה ממדינה
ההיא, במעמד ומצב של תוקף גזירות המלכות
(בדוגמת העבודה במצרים, "כור הברזל", לפני
מ"ת), שעיקר עבודתו היתה במסירת נפש ממש
(ע"ד עבודת האבות). תקופה שני', בבואו במדינת
פולין, שעיקר עבודתו היתה בלימוד והפצת תורת
חסידות חב"ד באופן של הבנה והשגה אף שעד אז
הי' ברובו ע"ד חסידות פולין (ע"ד החידוש
ד"וידעתם כי אני הוי"ו במ"ת). ותקופה שלישית,
בבואו לחצי כדור התחתון, שעיקר עבודתו היתה
בהפצת המעיינות חוצה ממש, לקרב ולזרז ולהביא
את הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד,
כהכרזתו הידועה: "לאלתר לתשובה לאלתר
לגאולה".

יא. ובנוגע לפועל:

בעמדנו בשבת מברכים חודש שבט, כולל
ובמיוחד העשירי בשבט - צריך כאו"א לקבל על
עצמו להוסיף ביתר שאת וביתר עוז במעשיו,
תורתו ועבודתו של בעל ההילולא, כ"ק מו"ח
אדמו"ר נשיא דורנו, אשר הורנו מדרכיו ונלכה
באורחותיו נס"ו⁸⁵, ובפרט בהביטול וההתקשרות
אל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא הדור, "הנשיא הוא
הכל"⁸⁶, שבכאו"א - מציאותו וכל עניניו, בכל
מכל כל, נעשים קודש לנשיא הדור, עי"ז שמלאים
וחדורים בקיום שליחותו של נשיא הדור - משה
רבינו שבדור⁸⁷, גואל ראשון הוא גואל אחרון⁸⁸ -
שענינו העיקרי "להביא לימות המשיח"⁸⁹ בפועל
ממש.

ולהוסיף, שהידיעה שתיכף ומיד נכנס כ"ק
מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (כיון ש"הקיצו ורננו
שוכני עפר"⁹⁰) ומביט על כאו"א מהחסידים
והמקושרים לבחון מעמדו ומצבו כו', מעוררת
ופועלת לסיים ולהשלים (גם מלשון שלימות) את
כל מעשינו ועבודתינו.

(85) לשון אדה"ז באגה"ק שם.

(86) פרש"י חוקת כא, כא.

(87) "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא" (תקו"ז תס"ט), "ואין
דור שאין בו כמשה" (ב"ר פנ"ז, ז).

(88) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. לקו"ש ח"א ע' 8

ואילך. וש"נ.

(89) משנה ספ"ק דברכות. וראה גם קונטרס משיחות ש"פ חיי
שרה, וש"פ שמות שנה זו (התוועדות תשנ"ב ח"א ע' 286
ואילך. לעיל ע' 95 ואילך).

(90) ישע"י כו, יט.

1 המדרש¹⁰⁰ "ראובן ושמעון סלקין", העלי' דכל בני
2 ישראל מן הגלות אל הגאולה האמיתית והשלמה,
3 כולל גם העלי' דבני ישראל לדרגת האבות¹⁰¹,
4 העצם דישראל כפי שהם חד עם עצמותו ית', ובזה

5 גופא בעילוי אחר עילוי עד אין סוף, כמ"ש¹⁰²
6 "ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון",
7 בביהמ"ק השלישי והמשולש, "מקדש אדני כונו
8 ידיך"¹⁰³.

העוה"ב (כנ"ל ס"ז).

(102) תהלים פד, ח.

(103) בשלח טו, יז.

(100) ויק"ר פל"ב, ה. וש"נ.

(101) ומודגש ביותר בשנה זו, הי' תהא שנת נפלאות בכל,
"בכל מכל כל" - מעלת האבות שהטעמים הקב"ה בעוה"ז מעין

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' א

1 לַמְבִּילוֹתָא - ביטלו החכמים את חיוב הטבילה. וְאִמְרִי לָהּ - ויש
2 אומרים שאמר, בְּפִלּוּתָא לְמִילּוֹתָא - ביטלו החכמים חיוב נטילת
3 ידים לתפילה. מבארת הגמרא: מָאן דְּאִמְרַת בְּפִלּוּתָא לְמִילּוֹתָא - מי
4 שאמר שביטלו את הטבילה, לדעתו זעירי סובר בְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן
5 בְּתִירָא שאמר שבעל קרי מותר לעסוק בתורה בלא טבילה. מָאן
6 דְּאִמְרַת בְּפִלּוּתָא לְמִילּוֹתָא - ומי שאמר שביטלו את הנטילה, לדעתו
7 זעירי סובר כִּי הָא דְּרַב חֲסָדָא לִיּוֹם אֶמָּאן דְּהִתְדַר אִמְרֵי בְּעִדָּן
8 צִלוֹתָא - כדעת רב חסדא (לעיל טו) שקילל את המחזור אחרי מים
9 ליטול ידי ו כשהגיע זמן התפילה, והיינו שביטלו את הנטילה
10 באופן שאם יחזור אחר מים יעבור זמן התפילה.
11 הגמרא מביאה אופן נוסף שבעל קרי יכול לטהר עצמו כדי לעסוק
12 בתורה: תְּנוּ רַבֵּנָן בְּבִרְיֵיתָא, בַּעַל קְרִי שֶׁתְּנוּ עָלָיו תְּשַׁעָּה קִבְּיָן מִים,
13 מְהוּרִי. נְחוּם אִישׁ נָם זֶה לְחֻשָּׁה - אמר דין זה בצנעה לְרַבִּי עֲקִיבָא,
14 וְרַבִּי עֲקִיבָא לְחֻשָּׁה - אמר דין זה בצנעה לְבֶן עֲזַאי, וְבֶן עֲזַאי יָצָא
15 וְשָׁנְאָה לְתַלְמִידָיו בְּשׁוּק, כלומר בפרהסיא.
16 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים כיצד מסר בן עזאי דין זה
17 לתלמידיו: פְּלִינִי בַּה תְּרִי אֲמֹרָאִי בְּמַעְרָבָא - נחלקו שני אמוראים
18 בארץ ישראל, כיצד אמר בן עזאי לתלמידיו דין זה, והם רַבִּי יוֹסִי
19 בֶּר אֲבִין וְרַבִּי יוֹסִי בֶּר זְבִידָא, חֲד תִּנִּי שְׁנָאָה - אחד שנה בברייתא
20 שכן עזאי שָׁנְאָה לתלמידיו, והיינו שלימד דין זה ברבים, וְחֲד תִּנִּי
21 לְחֻשָּׁה - ואחד שנה בברייתא שכן עזאי לְחֻשָּׁה לתלמידיו, והיינו
22 שאמר להם דין זה בצנעה.
23 הגמרא מבארת את סברת המחלוקת: מָאן דְּתִנִּי שְׁנָאָה - מי ששנה
24 בברייתא שְׁנָאָה, הטעם שלימד דין זה ברבים הוא מְשׁוּם בְּפִלּוּ
25 תוֹרָה - שלא יבואו לידי ביטול תורה עד שימצאו מקוה לטבול בו,
26 וּמְשׁוּם בְּפִלּוּתָא פְּרִיָּה וְרִבְיָה - וגם כדי שלא יהיו נמנעים מלשמש
27 מיטתם מפני טורח הטבילה, ויתבטלו ממצות פריה ורביה. וּמָאן
28 דְּתִנִּי לְחֻשָּׁה - ומי ששנה בברייתא לְחֻשָּׁה, הטעם שאמר להם דין
29 זה בצנעה הוא כדי שְׁלֹא יְהִי תַלְמִיד לְחֻשָּׁה בְּכַמִּים מְצוּיִים אֲצֵל נְשׁוּתֵיהֶם
30 לשמש מיטתם בְּתַרְגֻּמָּא, שבכך שיטברו שבעל קרי צריך טבילה
31 בארבעים סאה, לא יהיו מצויים עם נשותיהם בתרגומים, כי טורח
32 הוא להם הטבילה בארבעים סאה.
33 הגמרא דנה עוד בענין טבילת בעל קרי: אִמְרַת רַבִּי יְנָאי, שְׁמַעְתִּי
34 שֵׁשׁ שְׁמִקְלִין בָּה - בטבילת בעל קרי, ומתירים לו לעסוק בתורה
35 על ידי טבילה במרחצאות, או על ידי נתינת תשעה קבין מים על
36 גופו, וְשְׁמַעְתִּי שֵׁשׁ שְׁמִחְמִירִין בָּה שלא לעסוק בתורה עד שיטבולו
37 במקוה כשר של ארבעים סאה. וְכָל הַמְּחִמֵּר בָּה עַל עֲצֻמוֹ לטבול
38 במקוה מְאִירֵבִין לוֹ יָמָיו וְשְׁנוּתָיו.
39 הגמרא מביאה דעה הסוברת שאין צריך להחמיר ולטבול במקוה:
40 אִמְרַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, מַה מִּיָּבֵן שֶׁל מוֹכְלִי שְׁחָרִין - מה הסיבה של
41 אלו הטובלים בבוקר לקריין. שואלת הגמרא: מדוע שאל מה מִיָּבֵן,
42 הָא אִיהוּ דְּאִמְרַת - הרי הוא עצמו אמר (לעיל כא) שְׁבַעֲלָ קְרִי אִסּוּר
43 בְּדַבְרֵי תוֹרָה בלא טבילה. משיבה הגמרא: הֲכִי קָאָמַר - כך כוונתו
44 של רבי יהושע בן לוי לשאול, מה מִיָּבֵן שְׁטוּבִלִים בְּאֲרָבָעִים סָאָה,
45 הרי אֲפֻשֶׁר להיטהר בְּתַשְׁעָה קִבְּיָן, ועוד, מַה מִּיָּבֵן בְּמִכְלִילָהּ, הרי
46 אֲפֻשֶׁר להיטהר בְּנִתְיָה, שאם יתן עליו תשעה קבין יטהר.

47 הגמרא מביאה דעה הסוברת שטוב להחמיר ולטבול במקוה שיש
48 בו ארבעים סאה: אִמְרַת רַבִּי תַנְיָנָא, גִּדְרִי גִדְרִי גִדְרִי בָה - בתקנה זו
49 שהצריכו לבעל קרי לטבול בארבעים סאה, דְּתַנִּינָא - ששנינו
50 בברייתא, מְעַשָּׂה בְּמִקְדָּשׁ שֶׁתַּכַּע אִשָּׁה לְדַבֵּר עִבְרִית, אִמְרַת לֹא אותה
51 אשה רִיבָא - אדם ריק שכמותך, וכי יֵשׁ לָךְ אֲרָבָעִים סָאָה שְׁאֵתָה
52 מוֹבֵל בָּהּ אַחֵר כִּךְ, מִיָּד פִּדְשׁ ולא עשה את העבירה.
53 הגמרא מביאה דעה נוספת הסוברת שבעל קרי אינו צריך לטבול
54 במקוה: אִמְרַת לְהוֹן (להסן) רַב הוּנָא לְרַבֵּנָן - לתלמידים, רַבְּהִי, מִסְּפִי
55 מַה אֲתָם מוֹלְוִין בְּמִכְלִילָהּ זֶה שֶׁל בַּעַל קְרִי, ומקילים כרבי יהודה בן
56 בתירא הסובר שבעל קרי אינו צריך טבילה, אִי מְשׁוּם צִינָה - אם
57 משום הקור, שקשה עליכם הטבילה במים הקרים של המקוה, הרי
58 אֲפֻשֶׁר בְּמִרְחֻצָּאוֹת - יכולים אתם לטבול במים שחיממו אותם
59 לרחיצה.
60 אִמְרַת לִיה רַב חֲסָדָא לִרְבִּי הוּנָא, וְכִי יֵשׁ מְבִילָה שְׁחִיבָה בְּחִמְיָן.
61 אִמְרַת לִיה רַב הוּנָא לִרְבִּי חֲסָדָא, רַב אֲדָא בֶּר אֲבָהָה קָאִי בְּנוֹתָה - סובר
62 כמותך, שבעל קרי צריך לטבול במקוה כשר, אבל אני סובר
63 שבעל קרי שטומאתו קלה די לו בטבילה בחמין.
64 הגמרא מביאה מעשה בענין נתינת תשעה קבין על בעל קרי: רַבִּי
65 יוֹזָא הוֹה יְתִיב בְּאַנְגָּא דְּמִיָּא בִּי מְסוּתָא - רבי יזרא היה בעל קרי
66 והיה יושב בקערה מלאה מים בבית המרחץ, אִמְרַת לִיה לְשִׁמְעִיָּה -
67 אמר רבי יזרא למשמשו, וַיֵּל וְאִיְתִי - לך והבא לי תְּשַׁעָּה קִבְּיָן, וְשָׂרִי
68 עָלָאִי - ושפוך עלי. אִמְרַת לִיה רַבִּי תַנְיָנָא בֶּר אֲבָהָה לִרְבִּי יוֹזָא, לְמַה
69 לִיה לְמַר בּוֹלִי הָאִי - למה צריך כבודו לטרוח כל כך, וְהָאִי יְתִיב
70 בְּנוֹיְוֵיהּ - והרי יושב אתה בתוך תשעה קבין של מים. אִמְרַת לִיה רַבִּי
71 יוֹזָא לִרְבִּי חִיָּא בֶּר אֲבָהָה, לטהרת תשעה קבין יש דינים מיוחדים
72 באיזה אופן הם מטהרים, בְּשֵׁם שֶׁלְטֹהֶרֶת אֲרָבָעִים סָאָה של מקוה
73 יש. מְבִאָר רַבִּי יוֹזָא את כוונתו, מַה אֲרָבָעִים סָאָה של מקוה
74 מטהרים רק בְּמִכְלִילָהּ של הטמא בתוכם וְלֹא בְּנִתְיָה של המים על
75 הטמא, אֶף תְּשַׁעָּה קִבְּיָן מטהרים רק בְּנִתְיָה על הטמא וְלֹא בְּמִכְלִילָהּ
76 של הטמא בתוכם. ולכן אמר רבי יזרא למשמשו שיביא תשעה
77 קבין ויתנם עליו.
78 הגמרא דנה בענין נתינת תשעה קבין על בעל קרי: רַב נַחֲמָן תִּקְּן
79 חֲצִבָּא בַּת תְּשַׁעָּה קִבְּיָן - התקין כלי המחזיק מים בשיעור תשעה
80 קבין, שיהיה מוכן להטיל ממנו על התלמידים בעלי קרי בבוקר
81 קודם קריאת התורה. בִּי אֲתָא - כשבא רַב יְדִי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
82 לבבל אֲמַר, רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי יְהוּדָה גְּלוּסְמָרָא אֲמַרְוּ, לֹא שָׁנוּ - לא
83 אמרו שנתנית תשעה קבין מועילה לטהר בעל קרי, אֲלָא לְחֻלָּה
84 שראה קרי לְאֻנְסוֹ - שלא ברצונו, ולא מחמת ששימש את מיטתו,
85 אֲבָל לְחֻלָּה הַמְּרִגִּל - הממשיך את הקרי עליו, כלומר שראה קרי
86 מחמת ששימש מיטתו, צריך לטבול בְּאֲרָבָעִים סָאָה.
87 אִמְרַת רַב יוֹסֵף, אֲתָבֵר חֲצִבָּה דְּרַב נַחֲמָן - נשבר הכלי שהתקין רב
88 נחמן, כלומר לפי דברי רב דימי אין אנו צריכים לכלי זה, שְׁהָרִי
89 חוּלָה הִרְוָאָה קרי לאונס אינו מצוי, ורוב התלמידים הם בעלי קרי
90 על ידי שימשו מיטתו, וכלי זה אינו מועיל להם.
91 בִּי אֲתָא - כשבא רַבֵּן מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לבבל אֲמַר, בְּאִישָׁא הוֹה
92 עֲבֻדָּא - באושא היה מעשה,

לקוטי שיחות פרשת וארא כרך טז

א.

פרש"י על הפסוק "הוא אהרן ומשה..." בהשוואה לתוספתא והמדרש

1 על הפסוק¹ "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם
2 הוציאו את בני ישראל", שבו מוזכר תחילה אהרן ואחר
3 כך משה, ואומר רש"י "יש מקומות שמקדים אהרן למשה,
4 ויש מקומות שמקדים משה לאהרן. לומר לך ששקולין
5 כאחד".²

6 ענין זה מוזכר גם בתוספתא³ ובמדרש⁴, אך שם הסגנון
7 הוא "בכל מקום הקדים משה לאהרן, במקום אחד הוא
8 אומר הוא אהרן ומשה, מלמד ששקולין זה כזה".

9 הסיבה לכך שרש"י צריך לומר "יש מקומות שמקדים
10 אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן" – ולא
11 כנאמר בתוספתא ובמדרש "בכל מקום הקדים משה לאהרן
12 במקום אחד הוא אומר..."⁶ – מובנת בפשטות, כי לפי
13 הפשט בלתי סביר לומר, שמכך שהתורה משנה את הסדר
14 "במקום אחד", בשונה מן הסדר "בכל מקום"⁷, יילמד
15 חידוש משמעותי לגבי כל המקומות ("שקולין כאחד")⁸,

16 [בכך תורץ גם מדוע אין רש"י מציין את הענין של
17 "שקולין כאחד" בענינים האחרים המנויים בתוספתא
18 ובמדרש שהובא לעיל שלגביהם אנו רואים ש"במקום
19 אחד" הופכת התורה את הסדר שבין שני דברים, ומכך
20 לומדים שהם שקולים],

21 אלא יש לומר, שכאשר השינוי הוא במקום אחד הרי
22 זה עקב סיבה מיוחדת, הקיימת רק במקום זה. בדומה
23 לפירוש רש"י¹⁰ על הפסוק¹¹ "איש אמו ואביו תיראו"
24 [שהוא אחד המקומות המוזכרים במדרש שהובא לעיל –
25 "בכל מקום הוא מקדים כיבוד אב לאם, ובמקום אחד הוא
26 אומר איש אמו ואביו תיראו, מגיד ששניהם שקולין זה
27 כזה"] – "כאן הקדים אם לאב לפי שגלוי לפניו שהבן ירא
28 את אביו יותר מאמו, ובכבוד הקדים אב לאם לפי שגלוי
29 לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו
30 בדברים".

31 ולכן אומר רש"י בענינו "יש מקומות... ויש
32 מקומות..." – לשון רבים – כי דוקא מכך ששינוי הסדר
33 מופיע במספר מקומות¹² ניתן ללמוד ש"שקולין כאחד"¹³.

(10) ועד"ז בפ' בחוקותי כו, מב [שג"ז אחד המקומות שהובא
בתוספתא ומדרשים הנ"ל: בכ"מ הקדים אברהם לאבות, במקום אחד
הוא אומר וזכרתי את בריתי יעקב כו'] פרש"י: למה נמנו אחורנית, כלומר
כדאי הוא יעקב הקטן לכך באם אינו כדאי הרי יצחק כו'.

ולכאורה י"ל עד"ז בהשינוי "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים"
(שבתוספתא ומדרשים הנ"ל), דמוכן בפשט"מ שהשינוי בסדרם הוא
משום שהכתוב משנה לומר "ביום" עשות" (לא כבכ"מ לפ"ז שנאמר
"בראשית ברא", "ואלה תולדות השמים והארץ בהבראת") שפירושו כמו
שפרש"י לפ"ז (שם א, כה): "תקנם בצביונם בתקנם ובקומתם" (ועד
פ' ר"י ורבי תנחומא בב"ר שם, ויש"ג), וענין זה שייך יותר ב"ארץ"
מבשמים. [אבל להעיר שבשמים וארץ מצוין בב"ר שם (יש"ג) דעת ר"א
ב"ר שמעון פנעמיס שהוא מקדים כו' אלא מלמד ששניהם שקולין זה
כזה". וראה מפרשים שם].

ועד"ז צ"ל בשאר דוגמאות שבתוספתא ומדרש שם, שמוכן מעצמו
בפשט"מ.

(11) קדושים יט, ג.

(12) להעיר מדעת ר"א בר"ש (הנ"ל הערה 10).

(13) ואולי י"ל שבתוספתא ומדרש "מלמד ששקולין זה כזה" הוא
מהלשון "הוא אהרן ומשה", שמשמע שהם מציאות והוי' אחת, עד"ד דעת
ר"י (ב"ב קכ, א) בכנות צלפחד (אבל ראה רשב"ם ב"ב שם ד"ה
שקולות)**.

ועפ"ז יומתק הלשון "במקום אחד הוא אומר הוא אהרן ומשה", ולא
ובמקום אחד הוא מקדים. אבל צ"ע אם אפשר לפרש כן בשאר המקומות.

(1) פרשתנו ו, כו.

(2) כ"ה ברפוסים שלפנינו. וברפוס ראשון ושני "שקולין שניהם
כאחד". ובכו"כ כת"י רש"י "ששניהם שקולין כאחד".

(3) סוף כריתות.

(4) ב"ר ספ"א. ויק"ר פל"ו, א. ועד"ז במדרש שמואל פ"ה. יל"ש
בראשית רמז ד. וראה גם מכילתא בתחלתו. תנחומא (באבער) בראשית
יד. ועוד.

(5) כ"ה בתוספתא. ובב"ר מכילתא מד"ש ויל"ש (תנחומא) שם
"ששניהם שקולין". בויק"ר "ששניהם שוין זה כזה".

(6) אבל במכילתא (ועד"ז בתנחומא שם) אף שמביא הראי' רק מכתוב
זה "הוא משה ואהרן" אינו מקדים "במקום אחד הוא אומר", כבתוספתא
ומדרשים הנ"ל.

(7) ובפרט שהסדר כמו שהוא "בכל מקום" מוכן גם בשכל – וכמו
בנדר"ד דמשה הוא גדול מאהרן. וראה לקמן בפנים.

(8) ומה שפרש"י בפ' פנחס (כו, א): ולהלן הוא אומר ותהיינה מחלה
תרצה מגיד שכולן שקולות זו כזו (היינו שהלימוד ששקולות זו כזו הוא
משינוי הסדר במקום אחד) – ראה לקו"ש ח"ח ע' 203 (ושם הערה 20)
שהלימוד הוא (לא משינוי הסדר לחוד, כ"א) מיוחד הכתוב. ועד"ז בנוגע
לפרש"י ס"פ מסעי "מגיד ששקולות זו כזו", אינו משינוי הסדר לחוד
(ראה שם ע' 204-5).

(9) שברובם מאלו שנאמרו שם מוכן גם בשכל הסדר כפי שנמנו "בכל
מקום", כי הראשון הוא למעלה או קדום להשני (שמים וארץ*, אברהם
יצחק ויעקב, משה ואהרן, אב ואם).

(*) אבל ראה לקמן סוף הערה 10.

(**) וראה לקו"ש שם הערה 22.

ב.

כיצד מחשיב רש"י את המקומות האחרים כהוכחה ל"שקולין כאחד"?

1 אך יש להבין: מלשון רש"י "יש מקומות", מובן שיש
2 יותר ממקום אחד שבו מקדימה התורה את אהרן למשה,
3 ולשון התוספתא והמדרש שיש רק "מקום אחד", אינם
4 מורים על מחלוקת ביחס למציאות, אם ישנו בתורה מקום
5 אחד כזה או יותר, שהרי לגבי זאת לא תיתכן מחלוקת,
6 אלא ההבדל ביניהם הוא אם יתר המקומות שבהם
7 מקדימה התורה את אהרן לפני משה (בנוסף לפסוק "הוא
8 אהרן ומשה") באים ללמד שהם "שקולין כאחד", או ששם
9 הכרחי לכתוב דוקא בסדר זה.
10 יתר המקומות בתורה שבהם מוזכר אהרן לפני משה,
11 הם: (א) בפרשה זו, מספר פסוקים לפני כן¹⁴ – "ויקח
12 עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת
13 משה". (ב) בפרשת במדבר¹⁵ – "ואלה תולדות אהרן
14 ומשה". (ג) בפרשת פינחס¹⁶ – "ותלד לעמרם את אהרן
15 ואת משה".
16 מובנת בפשטות הסיבה לכך שהתוספתא והמדרש
17 סוברים שמפסוקים אלו אי אפשר להסיק "שקולין זה
18 כזה", כיון שמדובר בהם אודות הולדת אהרן ומשה, או
19 תולדותיהם, ולכן צריכה התורה להקדים את אהרן למשה,
20 בהתאם לסדר הולדתם.¹⁷

21 אך צריך להבין: מהי דעתו של רש"י הכולל גם
22 מקומות אלו כהוכחה לכך ש"שקולין כאחד", ובמיוחד
23 כאשר דוקא דרך לימודו של רש"י היא לפי הפשט?

ג.

לכאורה מתכוון רש"י לפסוק בפרשת במדבר

24 **לכאורה יש לומר, שרש"י אינו מתכוון לפסוקים אלו**

– "ותלד לו את אהרן ואת משה" (בפרשתנו) ו"ותלד
לעמרם את אהרן ואת משה" (בפרשת פינחס) – אלא רק
לפסוק "ואלה תולדות אהרן ומשה", שבו אין מדובר על
הולדת אהרן ומשה עצמם, אלא על תולדותיהם, ויותר
מכך: תולדות משה אינם מוזכרים שם כלל (ואשר על כן
אומר רש"י¹⁸ "מלמד שכל המלמד את בן חברו תורה,
מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" ולכן נקראים "בני אהרן"
בשם "תולדות משה לפי שלמדן תורה")
32

ולכן צריך היה להיות שם הסדר הרגיל בכל מקום –
משה ואהרן – ואדרבה: שם בודאי צריך משה להיכתב
לפני כן, כיון שהוא היה זה ש"למד תורה" גם את אהרן,
ועל כך מדובר שם בפסוק¹⁹.

וכיון שגם שם הקדימה התורה את אהרן למשה – "יש
מקומות" לשון רבים – ביחד עם הפסוק "הוא אהרן
ומשה" – הרי זה מלמד ש"שקולין כאחד".

אך קשה לומר שזוהי כוונת רש"י, כי אם היתה כוונתו
רק לפסוק בספר במדבר, להוציא את הפסוק בפרשתנו –
הוא היה אומר זאת במפורש. מן הביטוי הסתמי "יש
מקומות" נראה שאלה הם מקומות הידועים כבר²⁰, או
לפחות פסוקים המוזכרים בהמשך פרשיות אלו.

ד.

הקשיים בדברי רש"י מפסוק זה עצמו

הדבר קשה גם בפירוש רש"י זה לפי התחלתו. ואלה
דבריו: "הוא אהרן ומשה, אלו שהוזכרו למעלה שילדה
יוכבד לעמרם". כלומר, פסוק זה הוא המשך לענין של
הולדת אהרן ומשה המוזכר לפני כן – "שילדה יוכבד" –
ומובן בפשטות שהפסוק מוכרח להקדים את אהרן
למשה²¹. ואם כן כיצד ניתן להסיק מן הסדר בפסוק
ש"שקולין כאחד"?

(18) ראה בפרש"י זה לקו"ש חכ"ג ע' 8 ואילך. לקו"ש [המתורגם]
חט"ו ע' 192 ס"ח. ח"ג ע' 9 הערה 1.

(19) ובהמשך בהכתוב "ביום דיבר ה' את משה", ופרש"י "נעשו
אלו התולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה". ורק בפסוק שלאח"ז
נאמר "ואלה שמות בני אהרן". וראה סנה"י, ב.
(20) ובה"ש מקומות שמקדים משה לאהרן, שידועים הם להבן
חמש, וגם לפני כתוב זה.

(21) כמ"ש במפרשים עה"פ – רשב"ם, חזקוני, תוספת (הדר זקנים),
ועד"ז בראב"ע עה"פ (כי הוא גדול בשנים), רבינו בחיי, אברבנאל עה"פ.
אלא שבראב"ע ואברבנאל מוסיפים: ועוד כי הוא התנבא לישראל קודם
שבא משה [ולהעיר שב' ענינים הנ"ל כבר הובאו בפרש"י לפני"ז (שמות
ד, יו"ד)].

(14) ו, כ.

(15) ג, א.

(16) כו, נט.

(17) כבראב"ע פרשתנו ו, כז בסופו. וצ"ע במה שהראב"ע מקדים את
הכתוב "ואלה תולדות אהרן ומשה" (דפ' במדבר) לפני הפסוק "ותלד לו
את אהרן ואת משה" (שבפרשתנו לעיל). ואולי צ"ל* "ותלד לעמרם"
והיינו הכתוב דפ' פינחס. ובפרט שהראב"ע מקדים "על כן לא תמצא
בכל התורה תוחלת זה הפסוק שלא יקדים משה לאהרן". א"כ אין מקום
להקשות מפרשתנו הנאמר לפני הפסוק זה.

ועפ"ז יובן מה שהקדים גם בסוף הדיבור "והעד תולדות גם ותלד"
– אף שלכאורה קדימת אהרן למשה מיושבת יותר כשהמדובר הוא
בלידתם עצמם – "ותלד", מכשהמדובר הוא ע"ד תולדותם – ראה לקמן
בפנים.

(*) ולהעיר מטור הארזון כאן שהביא בלשון הראב"ע "ומותלד את אהרן ואת משה".

(ב) אם כוונתו של רש"י להסביר את השינוי בסדר
השמות שבין מקום אחד לאחר, היה מתאים (במדה
הטובה ביותר) לציין את השינוי שמוכא מיד בסוף הפסוק
הבא באותו ענין ובאותן המילים – "הוא משה ואהרן"?²⁶

בנוסף לכך צריך להבין:

(ג) מה מחדש רש"י בהוסיפו בתחילת פירושו את
המילים "אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם" וכי
ניתן היה לחשוב שאין אלו אשר "הוזכרו למעלה"?

(ד) מדוע אומר רש"י "ששקולין כאחד", ולא משתמש
בביטוי המופיע בתוספתא ובמדרש²⁷: "ששקולין זה
כזה"?²⁸

(ה) ועיקר: כיצד ייתכן בכלל לומר לגבי משה ואהרן
שהם "שקולין כאחד", כאשר אפילו בן חמש למקרא יודע
שאין שווה למשה רבינו²⁹, ובמיוחד כאשר הוא כבר יודע
מפירוש רש"י לפני כן³⁰, ש"כשנולד נתמלא הבית כולו
אורה", והוא היה מושיעם של ישראל³¹, וכדומה³² –
ורש"י אינו מתייחס לכך כלל³³.

ו.

השאלות על פירוש רש"י בפסוק הבא

בפסוק הבא מצטט רש"י את המילים "הם המדברים
וגו'" ומפרש "הם שנצטוו הם שקיימו". בפשטות
מתכוון רש"י להבהיר בכך, כדברי המפרשים³⁴, את
השאלה: לשם מה צריכה התורה לומר "הם המדברים"?
הרי דבר זה כבר ידוע! לפיכך מפרש רש"י "הם
שנצטוו הם שקיימו". אבל – מאי קא משמע לן? וכי
יש חידוש בכך שמשה ואהרן קיימו את ציווי ה'³⁵?

(27) בויק"ר יש גירסאות "שקולין כאחד" (ראה ויק"ר הוצאת
מרגליות). בגמ' (פסחים נז, ב. כריתות בסופה) – הלשון "שקולין כאחד"
(כאחת) לענין כבשים ועזים.

(28) וכן הוא לשון רש"י בפ' פנחס ופ' מסעי בענין בנות צלפחד
(כנ"ל הערה 8).

(29) וראה ראב"ע עה"פ. של"ה שם. ובכ"מ.

(30) שמות ב, ב.

(31) פרש"י שם א, כב.

(32) וככל הפרשה דשמות ג, א ואילך. שאליו נגלה ה', והוא ה' שליח
ה' וכו'.

(33) ומ"ש במשכיל לדוד כאן באותה שעה קאמר כו"א *א"נ במעשים
קאמר – אין זה בפרש"י אפילו לא ברמז, כ"א כותב סתם "לומר לך
ששקולין כאחד". ועד"ז בנוגע לשאר הפירושים שבפרש"י (ברא"ם ס"פ
מסעי. צידה לדרך כאן. ועוד), שאין להם שום רמז בלשון רש"י.

(34) ראה דבק טוב כאן. וראה רא"ם, גו"א ובאר יצחק כאן.

(35) ודוחק לומר שהוצרך להשמיענו כיון שמשה שאל (שמות ג, יא)
"מי אנכי כי אלך אל פרעה", וגם לא רצה לקבל השליחות (שם ד, יו"ד).

ואף אם נאמר שמהמשך הפסוק "הוא אהרן ומשה אשר
אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים" מוכח
שאין כאן חשיבות לסדר הולדתם, אלא לתפקידם בביצוע
ציווי ה' בקשר ליציאת בני ישראל ממצרים – אינו מובן:

רש"י צריך היה לפרש כאן בדומה לפירושו על
"איש אמו ואביו תיראו", שהסיבה לסדר שינוי הקדימה
בפסוק היא כיון שנדרשת הדגשה מיוחדת לגבי אחד
מן הפרטים – וכך גם בעניננו: כאן מקדימה התורה
את אהרן למשה, "הוא אהרן ומשה", כי על ידי כך
היא מדגישה ומבהירה²²: כיון שמדובר אודות שליחותם
להוציא את ישראל ממצרים, שמפשטות הפסוקים נראה
שבכך היה משה בלבד העיקר, שאותו בחר הקדוש-
ברוך הוא ועליו הטיל את השליחות – לכן משנה
התורה את הסדר ומקדימה תחילה "הוא אהרן ומשה",
כדי להדגיש שאהרן לא היה טפל לגמרי למשה
בשליחות זו²³.

ה.

דיקוים נוספים בפירוש רש"י

הדברים יובנו על ידי הבהרת מספר דיוקים נוספים
בפירוש רש"י:

רש"י מצטט את המילים "הוא אהרן ומשה" ומפרש
"אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם", ולפי הנוסח
המופיע במספר דפוסים²⁴ הוא ממשיך "הוא אהרן ומשה
אשר אמר ה'²⁵, יש מקומות שמקדים...". ולכאורה:

(א) מהו הקשר התוכני בין הענין "יש מקומות
שמקדים... לומר לך ששקולין כאחד" לבין תחילת הפירוש
"אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם"?

(22) וכמו שפ' בביאורי מהרא"י, ועד"ז בכלי יקר כאן בפ' הא'. פנים
יפות כאן. ושם מפרשים עד"ז גם ב"הוא משה ואהרן" שבפסוק שלאח"ז.
(23) בכלי יקר שם מפרש שמוזה מוכח ש"שקולים המה בכל דבר".
אבל בביאורי מהרא"י שם, "חלק הכתוב כבוד לאהרן כו" ומציין "ועל
דרך זה פ' בפ"ק דקדושין (ל, סע"ב ואילך) גבי איש אמו ואביו תיראו",
והוא כהפ' ברש"י ר"פ קדושים.

ומה שבס"פ מסעי כתב רש"י טעם לשינוי הסדר ואעפ"כ מסיים
"מגיד ששקולות כו" – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח שם ע' 210 (הובא
לעיל הערה 8).

(24) וכן הוא בדפוס ראשון. בדפוס שני וכמה כת"י רש"י במקום
"הוא אהרן ומשה" אי' "הוא משה ואהרן" ומתחיל ד"ה בפ"ע.

(25) בכמה כת"י ליתא התיבות "הוא אהרן ומשה" והמשך פרש"י
"יש מקומות כו" – בא תיכף לאחר התיבות "שילדה יוכבד לעמרם".

(26) וכבכמה מפרשי התורה (הנ"ל הערה 22. ועוד).
ולהעיר מלשון השל"ה שט, ב: ויהי מתורץ ג"כ מ"ש בזה הפרשה
הוא אהרן ומשה, הוא משה ואהרן ופרש"י ללמד ששניהם שקולין. וראה
לקמן הערה 63.

(*) וראה גם ראב"ע, אברבנאל, אלשיך עה"פ ועוד.

30 את זאת מבאר רש"י בפירושו "אלו שהוזכרו למעלה
31 שילדה יוכבד לעמרם" – ובכך מתורץ גם מדוע צריכה
32 התורה להפסיק באמצע הענין כדי לספר את יחוסם של
33 משה ואהרן, כפי שיוסבר להלן.

ה.

בחירת משה ואהרן לשליחות בזכות יוכבד ועמרם

34 ההסבר לכך הוא: כבר לפנינו למדנו על אמם של
35 משה ואהרן, יוכבד⁴¹, אשר לא ביצעה את גזירת פרעה
36 "אם בן הוא והמתן אותו"⁴², אלא "ותיראנה המילדות את
37 האלקים ולא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים". ולא
38 זו בלבד שלא קיימו את "והמתן אותו", אלא יותר מכך:
39 "ותחין את הילדים" – "מספקות להם מים ומזון..."⁴³.
40 היא השתדלה לעשות ככל יכולתה כדי לבטל את גזירת
41 פרעה ואף עשתה את ההיפך מזה: בדומה לזה מוצאים
42 לגבי אביהם, עמרם, שבלי להתחשב בגזירת פרעה
43 "החזירה ועשה בה ליקוחין שניים"⁴⁴.

44 ואת זאת מדגישה כאן התורה: הסיבה לכך ש"וידבר
45 ה' אל משה ואל אהרן ויצווה אל בני ישראל ואל פרעה
46 מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים",
47 [בחירתם להוצאת ישראל ממצרים – היתה "הוא אהרן
48 ומשה – שילדה יוכבד לעמרם"]. מפני הזכות⁴⁵ והמעלה
49 של אביהם ואמם⁴⁶ בקיום והחייאת ישראל במצרים, היו
50 הם אלו אשר "אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ
51 מצרים".

ט.

בשליחות זו משה ואהרן הם "אחד"

52 אך לפי זה קשה: מעשהו של עמרם, "החזירה ועשה
53 בה ליקוחין שניים", הביאו רק ללידת משה, שהרי אהרן
54 נולד לפני הליקוחין השניים. כך גם התמודדותה של יוכבד
55 נגד גזירת פרעה היתה לאחר הולדת אהרן, רק אצל
56 משה⁴⁷, שלגביו נאמר "ותצפנהו..."⁴⁸, וכדומה. כמו כן

1 לאחר מכן מצטט רש"י את המילים "הוא משה
2 ואהרן" ומפרש: "הם בשליחותם ובצדקתם מתחלה ועד
3 סוף". וצריך להבין:
4 (א) מדוע חשוב לציין כאן את מעלתם שנשארו שלמים
5 "בשליחותם ובצדקתם מתחלה ועד סוף"?

6 (ב) מהי משמעות שני פרטים אלו "בשליחותם
7 ובצדקתם": אילו התכוון רש"י באופן כללי לשליחותם
8 וצדקותם³⁶, כנאמר בגמרא³⁷, היה צריך לומר, כלשון
9 הגמרא, רק "הן בצדקתם מתחלה ועד סוף"; מדוע
10 הוא מוסיף "בשליחותם"? ואם הוא מתכוון כהמשך
11 לביאור לתחילת הפסוק, "הם שנצטוו הם שקיימו",
12 חשוב בעיקר לציין כאן שהיו שלמים "בשליחותם
13 מתחלה ועד סוף", לא הזכרת צדקותם?

14 (ג) מדוע מוסיף רש"י בתחילת פירושו את המילה
15 "הם", ואינו מתחיל מיד (בהמשך ללשון הפסוק "הוא
16 משה ואהרן") – "בשליחותם ובצדקתם מתחלה ועד
17 סוף"?

ז.

כוונת רש"י לבאר את הצורך בשני הפסוקים הללו

18 ההסבר לכל זה הוא:
19 השאלה שרש"י מתכוון לתרצה כאן היא: לכאורה,
20 שני הפסוקים הללו מיותרים לחלוטין, הרי כבר נאמר לפני
21 כן³⁸ "וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצווה..."³⁹. אלא, כפי
22 שפירש רש"י לפני כן³⁹, שהתורה הפסיקה באמצע הענין
23 כדי לספר "האיך נולדו משה ואהרן ובמי נתייחסו".
24 וכאשר מסיימת התורה את ענין יחוסם, היא פותחת שוב
25 "וידבר ה'..."⁴⁰, כך שזהו, כלשון רש"י, "הוא הדיבור
26 עצמו האמור למעלה". אך לפי זה מובן רק מדוע חוזרת
27 התורה שוב על "וידבר..."⁴⁰. אך עדיין אין מובנת ההרחבה
28 בשני פסוקים אלו – "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה'
29 להם..."⁴⁰, אשר תוכנם כבר ידוע לפני כן?

(יג): טען (שם ה, כב) "למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתיני" –
"קובל אני על ששלחתיני" – כי כל ה"ל לא מצינו בנוגע לאהרן, וכאן
כוללם יחד "הם המדברים", "הם שנצטוו הם שקיימו". ועוד ועיקר: גם
בנוגע למשה פשיטא שלאחרי שקיבל השליחות "קיימו", וענין הזריות
בקיום הציווי (לשלול – ההתרחקות דשמות ד, כד כפרש"י שם) – הרי
אינו מודגש בלשון רש"י "הם שקיימו".

(36) כדמשמע בראש"ם ובאר יצחק.

(37) מגילה יא, א. וראה חדא"ג מהרש"א שם.

(38) ו, יג.

(39) שם.

(40) ו, כט.

(41) שמות א, טו ואילך ובפרש"י.

(42) שם א, טז.

(43) שם א, יז ובפרש"י.

(44) פרש"י שם ב, א.

(45) להעיר שמצינו כבר לפני"ז בתורה, פעולה ותגמול (וכיו"ב) לבנים
בזכות האבות – ראה לדוגמא תולדות כו, ד"ה. שם, כד. פרש"י נח טז,
כג.

(46) ועפ"ז יומתק לשון רש"י שם (ו, יג) "ללמדנו והאך נולדו משה
ואהרן ובמי נתייחסו" – ולא כתב בקיצור "ללמדנו יחוס משה ואהרן".
ובפרט שהכתוב אינו מפרש "האך נולדו".

(47) ובפרט ע"פ הדגשת רש"י (כבהערה שלפני"ז) "האך נולדו".

(48) שם ב, ו ואילך.

י.

משה ואהרן דומים לעמרם ויוכבד באופן ביצוע השליחות

- מכך שהתורה מוסיפה כאן "הם המדברים אל פרעה" 22
 מלך מצרים להוציא...⁴⁹ כענין בפני עצמו, מובן, שגם לגבי 23
 פרט זה משמעותית מעלת יחוסם, שהם "אלו שהוזכרו 24
 למעלה שילדה יוכבד לעמרם". ולא מובן, מהו הקשר בין 25
 יחוסם לבין היותם "המדברים אל פרעה מלך מצרים"? 26
 לפיכך מפרש רש"י "הם שנצטוו הם שקיימו", שהם 27
 מלאו את שליחותם בדברם אל פרעה, מפני היותם "הם" 28
 – "שילדה יוכבד לעמרם": 29
 כשם שאצל יוכבד, איצייותה והתיצבותה כנגד גזירת 30
 פרעה היו כרוכים בקשיים עד כדי מסירות נפש, כי פרעה 31
 קרא למילדות ודרש מהן "מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינן 32
 את הילדים" – לפיכך מרגישה התורה שהן "לא עשו 33
 כאשר דיבר אליהן מלך מצרים ותחיינן את הילדים" מפני 34
 "ותיראן המילדות את האלקים" – ולכן ניתן להן שכר 35
 מיוחד 56: "וייטב אלקים למילדות... ויהי כי יראו המילדות 36
 את האלקים ויעש להם בתים". 37
 וכך גם אצל עמרם, אשר פעולתו "עשה בה ליקוחין 38
 שניים" היתה כרוכה בקשיים ובנסים, כפירוש רש"י, 39

- 1 היה משה העיקרי בהכנת ובהבאת הגאולה, ואם כך צריכה
 2 היתה התורה להקדים בפסוק זה את משה לאהרן?
 3 ולא רק בפסוק זה ("הוא אהרן ומשה") אלא גם לפני
 4 כן, כאשר מדובר על יחוסם⁴⁹, גם שם צריכה היתה התורה
 5 לכתוב "ותלד לו את משה ואת אהרן"⁵⁰, שהרי המטרה
 6 של פירוט היחוס אינה רק כדי לספר את סדר התולדות
 7 וכדומה⁵¹, אלא כדי להסביר את הטעם לזכותם של משה
 8 ואהרן להיבחר לשליחים להבאת הגאולה, וגם בכך משה
 9 הוא העיקר⁵²?
 10 לכן ממשיך רש"י מיד ואומר "יש מקומות שמקדים
 11 אהרן למשה...". באמרו "יש מקומות" אכן מתכוון רש"י
 12 לפסוק הקודם⁵³ "ותלד לו את אהרן ואת משה", ביחד
 13 עם הפסוק "הוא אהרן ומשה" – "לומר לך ששקולין 14
 כאחד".
 15 והדיוק בזה הוא "ששקולין כאחד": אין הכוונה
 16 שמשה ואהרן שווים זה לזה, ושהם באותה דרגה
 17 וכדומה, אלא שבענין השליחות להוציא את ישראל
 18 ממצרים נחשבים שניהם כאחד: שניהם חלק של
 19 שליחות אחת⁵⁴ –
 20 "יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות
 21 שמקדים משה לאהרן", כי שניהם מהווים שליחות אחת⁵⁵.

שהכתוב בא לחזק חלק אהרן בהשליחות, ובפרט שבפסוקים אחדים
 לאח"ז (ז, ו) נאמר שאהרן גדול בשנים ממשה (וראה לעיל פ' שמות ד,
 יו"ד).

משא"כ בנוגע למשה, כיון שמקדים תיכף לפני"ז (וכמ"פ) "אל משה
 ואל אהרן" בנוגע ציווי ה' והשליחות, ונזכרו כאן בשביל ליחסם, הי'
 מובן שהוא לפי שבענין זה משה הוא העיקר, וכמו לקמן (שם) שהכתוב
 בא לומר מניין שנותם, ואשר אהרן גדול ממשה "ואהרן הוא בן שלש
 ושמנים שנה" – מקדים "ומשה בן שמונים שנה".

(53) וכה"ש מקומות שמקדים משה ואהרן, שהם מפורשים לפני"ז –
 שמות ד, כט. ה, א. שם כ, ****. וארא ו, יג.

(54) להעיר מאוה"ח כאן ו, כח: ומעתה הושו אהרן ומשה במצוה
 זו. ולהעיר מפ' מהר"ו הארוך בבר' שם ****.

(55) ורש"י אינו צריך לפרש, כי פירושו הוא בפרשה זו דיצי"מ.
 משא"כ בתוספתא ומדרשים הנ"ל שמדובר ע"ד משה ואהרן וגדלותם
 בכלל – וראה שהש"ר פ"ד, ה, ובמפרשים.

(56) שם א, כ"א.

(49) ולהעיר שמצינו במ"א (בראשית ה, לב) "ויולד נח את שם את
 חם ואת יפת" (א) שהכתוב מספר ע"ד לידתם, (ב) נזכרים בפעם הראשונה
 – ואעפ"כ לא נמנו כסדר תולדותם* כ"א מקדים "שם" החשוב שבכולם
 כפרש"י שם**, ועאכ"כ בנדר"ד*** אשר: (א) הוזכרו כאן לא בשביל
 סיפור היא תולדות עמרם ויוכבד כשלעצמם, כ"א – באיזה זכות נאמר
 למשה ואהרן "ויצונו ג' להוציא ג'"/, (ב) כבר הוזכרו (וידועים) לפני"ז
 בתורה.

(50) וכמו שמקדים רש"י (שם ו, יג): היאך נולדו משה ואהרן.
 (51) ולכן גם הוסיף הכתוב (ו, כ) "דודתו", כפרש"י "אחת אבוהי בת
 לוי אחות קהת" – שמדגיש יחוסה. ועפ"ז תובן גם הדגשת רש"י בפסוק
 כג ופסוק כה שם, כי כל עיקר הכתובים הוא (מעלת ה) יחוס – ראה
 לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 47 ואילך.

(52) ואין לומר שהכתוב מקדים אהרן להדגיש שגם לאהרן חלק
 בהשליחות (וע"ד פרש"י ר"פ קדושים, כנ"ל סוף סעיף ד ובהקדמות
 שבהערה 22) – כי אף שזכור כאן רק בשביל ליחסם בנוגע להשליחות,
 מ"מ, מכיון שהלשון הוא "ותלד לו את אהרן ג'", לא היינו למדין מזה

* וכן בנוגע בנות צלפחד, שגם בפעם הא' (פינחס כו, לג) שנאמר וצלפחד ג' לא היו לו בנים כי אם בנות, לא נמנו כסדר תולדותם, כפרש"י ס"פ מסעי. אבל ראה לקו"ש ח"ח שם.

** אבל ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 116 ואילך ובהערות שם.

*** אף שיש לחלק בפשטות, דב"ש"ט מעלתו שלא בערך כיון "שהוא צדיק ונולד כשהוא מהול ושואברם יצא ממנו כו", כפרש"י שם: משא"כ במשה ואהרן הרי (עכ"פ) בנוגע להענין המדובר להוציא את בני"י ממצרים, בזה נוגע משה שהוא העיקר בהשליחות.

**** לכאורה יש לומר שבזה נכלל גם הפסוק (שם ד, ט) "ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן". אבל י"ל שפרעה הקדימו כיון שהוא הי' ידוע וחשוב יותר בבית פרעה, שנתגדל בביתו.

***** אבל מה שפ' כן במדרש "נקראו שקולין אף שאינם שווים" – יש להעיר שביו"ק שם איתא "שוין זה כזה".

הכוונה היא "שקולין כאחד", אלא הכוונה כאן היא "הם בשליחותם", בלשון רבים, כל אחד בפני עצמו.

כלומר, היותם "שקולין כאחד" – היותם כ"אחד" בענין השליחות – היא רק לגבי "אמר ה' להם", מצד ציווי ה', ואילו ביצוע השליחות למעשה לא היה באופן אחד, אלא בשני אופנים, אצל כל אחד מהם באופן שונה:

משה "התמקח" עם הקדוש-ברוך-הוא, ואמר "שלח נא ביד תשלח" (מפני צדקתו "שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן" (67) וכדומה, ואילו אהרן מילא את השליחות באופן של "וראך ושמת בלבך", ו"לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה" (68). ומצד שני, בשליחות למעשה היה משה הראש והעיקר, ואהרן היה לו "לפה ולמליץ" (69), הן בדיבור לישראל, והן בדיבור לפרעה. משה היה "אלקים לפרעה" – "שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין", ו"אהרן אחיך יהיה נביאך" (70) – "ימליצנו ויטעימו באזני פרעה" (71).

ואת זאת מוסיף רש"י בפירושו, ומדגיש "הם בשליחותם ובצדקתם", שהמילה "הוא" כאן, כאשר התורה מקדימה את משה לאהרן, מתייחסת למשה בפני עצמו ולאהרן בפני עצמו, כאילו נאמר "הוא משה והוא אהרן", וזה מסביר ש"הם בשליחותם ובצדקתם": לגבי ביצוע השליחות למעשה משה ואהרן "הם", רבים, שתי דרכים שונות "בשליחותם" (בהתאם למעלותיהם השונות) ובצדקתם.

יב.

איחוד אהרן ומשה - שני אופנים של "ה' הוא האלקים"

מ"ינה של תורה" בפירוש רש"י:

בתורת החסידות מבואר (72), שמהם ואהרן הם בדומה

1 כך גם נהגו אהרן ומשה בדברם אל פרעה מלך מצרים
2 – שלמרות הקשיים שהיו כרוכים בכך, כפי שמספרת
3 התורה לפני כן, שפרעה אמר להם (57) "למה משה ואהרן
4 תפריעו את העם... לכו לסבלותיכם" וכדומה.

5 ולכן מוסיפה התורה ואומרת "הם המדברים אל פרעה
6 מלך מצרים להוציא...", שגם בדברם אל פרעה ובאופן
7 ביצוע השליחות עלידם, ניכר היה שהם "אלו שהוזכרו
8 למעלה שילדה יוכבד לעמרם". כלומר, השליחות – "אמר
9 ה' להם הוציאו את בני ישראל" – הוטלה עליהם מפני
10 שירשו (58) את מעלת עמרם ויוכבד, ונהגו באותה דרך של
11 הרצון למלא בכל כוחם (59) את רצון ה' וציווי (60), כפי
12 שראו בכך ש"הם שנצטוו הם שקיימו" (61).

יא.

"הוא משה ואהרן" - בביצוע השליחות כל אחד בפני עצמו

13 כאשר לאחר מכן מוסיפה התורה "הוא משה ואהרן",
14 מתעוררות השאלות:

15 (א) מהי כוונת התורה בחזרה שוב על מילים אלו (62)?
16 (ב) מדוע משנה כאן התורה, ומקדימה את משה לאהרן
17 (שהרי בדברי רש"י "יש מקומות" שמקדים משה לאהרן,
18 אין הוא מתכוון דוקא לפסוק זה (63), שממנו לומדים
19 ש"שקולין כאחד", אלא למספר פסוקים לפני כן, שבהם
20 מקדימים את משה לאהרן (64).

21 (ג) הפסוק מתחיל בלשון רבים "הם המדברים", ואינו
22 מסיים באותה לשון "הם משה ואהרן", אלא בלשון
23 יחיד (65) "הוא משה ואהרן".

24 על כך מפרש רש"י "הם בשליחותם ובצדקתם
25 מתחילה ועד סוף": משמעות המילים "הוא משה ואהרן"
26 – כאן אינה כ"הוא אהרן ומשה" בפסוק הקודם, ששם

(63) ראה מפרשים הג"ל (הערה 26). ולהעיר שכן משמע גם מהגירסא בדפוס שני (אל חג'רא רל"ו – הוגה ע"י ר"ש אלקביץ, זקנו של בעל "לכה דודי") וכת"י רש"י (שנעתיק לעיל הערה 24) שמעתיק "הוא משה ואהרן" לפני הפי' "יש מקומות שמקדים כו".

(64) נסמן לעיל הערה 53.

(65) ראה זח"ב כו, א. אה"ח עה"פ.

(66) שם ד, יג.

(67) פרש"י שם ד, יז.

(68) שם ד, יד ובפרש"י.

(69) פרש"י פרשתנו ו, יג.

(70) ז, א ובפרש"י.

(71) פרש"י שם, ב. וראה בארוכה לקמן ע' 72 ואילך.

(72) אה"ח פרשתנו ע' קמה. ע' רכו ואילך. ע"פ זח"ב שם. וראה

ספר הערכים-חב"ד כרך ב' ע' אהרן – ביחס למשה סעיף יא, וש"נ.

(57) שם ה, ב ואילך.

(58) להעיר מעדיות (פ"ב מ"ט) "האב זוכה לבן כו". וברע"ב שם: שקרוב טבע הבן להיות דומה לטבע האב. והרי זה מוכן גם בפשט מ. ולכאורה זוהי הכוונה בפשטות ד"ובמי נתיחסד". וראה לק"ש [המתורגם] ח"ח ע' 166 ואילך.

(59) ולהעיר, דגם בנוגע לישראל איתא במדרש (שמו"ר פ"ז, ג) א"ל הקב"ה בני סרבנים הן רגזנין הן טרחנין הן ע"מ כן תהיו מקבלין עליכם שיהיו מקבלין אתכם שיהיו מסקלין אתכם באבנים. ובאה"ח פרשתנו ע' קצא: וזהו שפירש"י בחומש (שם) ציוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם.

(60) וראה פרש"י פרשתנו שם, יג "צום עליו לחלק לו כבוד בדבריהם".

(61) להעיר מפרש"י (ג, יב) "ואינך ניווק".

(62) ראה מפרשי רש"י (הג"ל הערה 34).

באופן של מלמטה למעלה, מצד "וידעת", מתבטאת
אחדותו יתברך יותר מאשר ביחוד של ה' הוא האלקים"
באופן של גילוי מלמעלה – "אתה הראית", שלמרות
שהעולם נראה כמציאות עצמאית, בכל זאת העולם מאוחד
עם עצמותו יתברך באיחוד מוחלט, שמקורו דוקא בדרגת
ה"עצמות" שה' הוא כל יכול ונושא הפכים.

יד.

"הוא אהרן ומשה - מלמעלה למטה; "הוא משה
ואהרן" - מלמטה למעלה"

ואלה הם שני האופנים של "הוא אהרן ומשה" ו"הוא
משה ואהרן" אשר רש"י מפרש ומגלה:

"הוא אהרן ומשה" – "אלו שהזכירו למעלה
שילדה...": זוהי דרגת היחוד של ה' הוא האלקים" באופן
של גילוי (והולדה) מלמעלה, שהרי כאן מדובר, כפשט
הפסוק, בענין "אשר אמר ה' להם", מצד האמירה
מלמעלה.

ומבחינת הגילוי מלמעלה, הם "שקולין כאחד", אין
מקום מלכתחילה להפרדה, אלא זוהי דרגת אחת, אחדות.
בפסוק השני שבו נאמר "הוא משה ואהרן", שבכך
שהוא נכתב לאחר הפסוק הקודם, וכאן מקדימים את משה
לאהרן, מוכן שזוהי דרגה גבוהה יותר – מפרש רש"י
ומגלה, שדרגה זו מושגת על-ידי עבודת ה"מטה": הם
בשליחותם ובצדקתם, בהמשך לתחילת הפסוק "הם
המדברים אל פרעה", "הם שקיימו" – מצד עבודת האדם
ישנו ענין של פירוד בין הנבראים.

ודוקא באופן זה, כאשר היחוד מושג על-ידי עבודת
האדם: אז אין בכך שינויים "מתחילה ועד סוף", כי הדבר
קשור ליחוד מצד עצמותו יתברך, כדלעיל⁷⁹, הנעלה
משינוי והפרדה וכדומה.

בגלוי יהיה אופן זה לעתיד לבוא⁸⁰, כאשר "מלאה
הארץ דעה את ה'"⁸¹, שאז נזכה לכך ש"משה ואהרן יהא
עמנו"⁸², בביאת משיח צדקנו.

(משיחת מוצש"ק וארא תשל"ט)

1 לשמות "הוי" ו"אלקים". הפסוקים "הוא אהרן ומשה",
2 "הוא משה ואהרן", ולא "הם אהרן ומשה...", המדגישים
3 שהם מציאות אחת, מבטאים את הענין של "הוי" הוא
4 האלקים" – יחוד "הוי" ו"אלקים".

5 ואלה הם שני הענינים "הוא אהרן ומשה" ו"הוא משה
ואהרן": ביחוד שמות הוי' ואלקים יש שני אופנים ודרגות,
7 הנרמזים בשתי הפעמים שנאמר⁷³ "ה' הוא האלקים",
8 ואפשר לומר, שדברים אלו נרמזים גם בשני הפסוקים:
9 "אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו",
10 ו"וידעת⁷⁵ היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים
11 בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד".

12 ויש לומר, ש"הוא אהרן ומשה" רומז לדרגה של "ה'
13 הוא האלקים" כפי שהיא מצד "אתה הראית", ו"הוא משה
14 ואהרן" רומז לדרגת "ה' הוא האלקים" מצד "וידעת
15 היום"⁷⁶.

יג.

יחוד "ה' הוא האלקים" מלמעלה למטה ומלמטה
למעלה

16 ההסבר לכך הוא⁷⁷: היחוד "ה' הוא האלקים" של
17 "אתה הראית" הוא באופן של גילוי מלמעלה למטה,
18 כביאור של אדמור"ר הזקן⁷⁸ (בתרגום חפשי מאידיש):
19 "אתה – אתה עצמות אין-סוף ברוך-הוא, הראית – גילית
20 את עצמך, לדעת – שיכירוך". ולכן לא נאמר בפסוק זה
21 "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת", כי מצד הגילוי
22 שמלמעלה, נראה כל דבר בשרשו – "למעלה", וה"שמים"
23 וה"ארץ" אינם נראים כמציאות בפני עצמם.

24 לעומת זאת, "ה' הוא האלקים" של "וידעת היום...
25 והשבות" הוא באופן של מלמטה למעלה. הידיעה וההכרה
26 ש"ה' הוא האלקים" מושגת על ידי עבודת האדם. לכן
27 נאמר כאן "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" – השמים
28 והארץ הן מציאויות קיימות בפני עצמן. מצד היחוד
29 מלמטה למעלה מורגשת ההפרדה בין הנבראים, וצריך
30 להביא לאחדותם בגלוי.

31 אבל מצד שני, דוקא ביחוד של "ה' הוא האלקים"

(73) מלכים א יח, לט.

(74) ואתחנן ד, לה.

(75) שם, לט.

(76) כן משמע קצת באוה"ת שם ע' רכז, שממשיך "גם בלקו"ת בד"ה

וידעת היום כר, ע"ש.

(77) בהבא לקמן ראה ד"ה וירבר אלקים (הב') תש"ד פ"ד. לקו"ש

ח"ד ע' 1334 ואילך. וע"פ המבואר לקמן (בסוף הסעיף) יש לתורץ ביאור

הנ"ל עם המבואר בלקו"ת ואתחנן שם – דהם ב' הבחי' דממלא וסובב

(ועם המבואר באוה"ת שם). ואכ"מ.

(78) הובא בד"ה וירבר שם.

(79) ראה לקו"ש שם ע' 1335, שתיבת "היום" שמורה על העדר
השינוי נאמרה בפסוק וידעת דוקא, כי בהיחוד מלמטלמ"ע דוקא מתגלה
מהותו ועצמותו ית' שלמעלה מכל ענין השינויים.

(80) ראה לקו"ת שם ד, ד, ו, א.

(81) ישעי' יא, ט. רמב"ם בפיה"מ הקדמה לפ' חלק (קודם לביאור
היסודות), בספרו ה' תשובה ספ"ט, שם סוף ה' מלכים.

(82) תוד"ה אחד – פסחים קיד, סע"ב. ולהעיר מיומא ה, ב. וע"פ
הנ"ל בפנים י"ל שזוהו ב' מדיניות היחוד הנ"ל.

ילקוט לוי יצחק על התורה

בראשית מג, לד – וישא משאת מאת פניו אלהם ותרב משאת בנימן ממשאת כלם חמש ידות וישתו וישכרו עמו

פ

ביאור ורמז בהמשנה (כלים פ' כ"ט מ"ז) ייד בן פטיש חמשה רמז לבנימין, וישל פטיש ששה רמז ליוסף

[משנתנו דנה בידות הכלים, עד איזה שיעור נחשבת הידות חיבור לכליהן, כגון פטיש – שאם נטמא הפטיש נטמא היד, ואם נטמא היד נטמא הפטיש]

יד בן הפטיש חמשה, ושל הפטיש ששה.

כלים פרק כט, משנה ז

בן פטיש, הפטיש הקטן קרוי בן פטיש, והגדול שמו פטיש.

פירוש הרע"ב

יד בן הפטיש, של פטיש קטן.

חמשה, טפחים הם חיבור.

ושל הפטיש, הגדול.

ששה, טפחים הם חיבור.

משניות מבוארת קהתי

יש' לפרש, פטיש הוא יסוד דכורא, מכה פטיש זה על גבי הסדין יסוד דנוקבא, כמ"ש במאורי אור מערכת פטיש ע"ש.

(1) מפרש כאן הטעם (הפנימי) דיד בן פטיש – קטן – השיעור הוא חמשה טפחים, ושל הפטיש – הגדול – השיעור הוא ששה, למה השיעור הוא חמשה-ששה?

ומבאר ד"ששה כנגד יוסף, ו"חמשה" כנגד בנימין, ועפ"ז יבואר למה בבנימין מצינו מספר חמש כמ"ש "ותרב משאת בנימין... חמש ידות", ואצל יוסף מצינו מספר ו'.

(2) וז"ל: פטיש נק' יסוד הזכר, והזכר מכה בפטיש זה ע"ג הסדין יסוד דנוקבא סדנא דארעא..., ונק' פטיש תקיפה בסוד (תהלים יט, ו) ישיש כגבור לרוץ אורח, ע"ש.

ופי' "סדנא דארעא", דהוה קשר לשון "סדין – סדנא דארעא", וארץ – ארעא – נמשלה לאשה ולנוקבה, וכמאמר"ל (תענית ו, ב) "מיטרא בעלה דארעא", וכן (סנהדרין עד, ב) "אסתר קרקע עולם", דכמו הארץ מקבל מהגשם ועי"ז מצמיח, כן האשה מקבל מהזכר ועי"ז מולידה, ראה פירוש המשניות להרמב"ם פאה פרק ח משנה א.

וזהו ג"כ רמז כאן, דה"פטיש" הוא משל להזכר, המכה ע"ג הסדין, ע"ד סדנא דארעא. והיינו הפטיש הוא בחי' "יסוד דכורא" – בחי' יוסף, והסדין בחי' יסוד דנוקבא.

³פטי"ש גי' מיל"ה שד"י⁶, והוא ביסוד. והיינו בחי' יסוד צדיק עליון⁶ (ועיין בילקוט פרשת ויגש רמז מ"ד ובמד"ר⁷ פרשת ויגש מה עשה יוסף, אותו עמוד של אבן שהוא יושב עליו בעט בו ועשאו גל של צרורות

(3) מבאר ומרמז ד"פטיש" הוא יסוד, הן מצד "תוכן" ענין הסדין (כנ"ל בהערה 2), והן מצד ה"גימטריא", ד"פטיש" בגימטריא מילה (שהוא באבר היסוד), שד"י והוא ביסוד. ראה ביאור הערה 5.

וראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קה.

(4) פטי"ש בגי' 399, וכן מיל"ה (בגי' 85) + שד"י (314) = 399. ראה הערה 5.

(5) שם "שדי" הוא במדת היסוד: בכתבי התורה לוי יצחק ולקוטי לוי יצחק, מובא כמה טעמים בזה, ומהם:

(א) פרי' ורבי' – מאבר יסוד – הוא מהשם "שדי" כמ"ש (תולדות כח, ג) "ואל שדי יברך אותך ויפרך וירכך" (תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד לו).

(ב) שד"י מלשון שדי' והשלכה כי הטיפה יורה כחץ, ראה פרש"י בראשית מט, כה "ואת שדי ויברכך... ברכת שדים ורחם", וש"ד קאי על האב המוליד וז"ל: ברכתא דאבא ואמא כלומר יתברכו המולידים והיולדות שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראוי' להריון... ש"דים כאן על שם שהזרע יורה כחץ, ע"ש. (תורת לוי יצחק עמוד רכג).

(ג) שדי מלשון די, שיהי די' דהיינו גבול ומדה, וידוע דבטפת זרע מלוכב בו כל כחות הגוף והנפש רק שהכל בא בבחי' גבול ומדה הנק' גבורה שביסוד, וזהו שם "שדי" (תורת לוי יצחק עמוד קנא, לעיל סימן כ).

(ד) כתיב "צדיק יסוד עולם", ור"ת וס"ת הוא מספר "שדי". (לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קנג).

(ה) רמז בגי' "שדי" הוא מספר ב' פעמים "זקן" (זקן עליון וזקן תחתון), ויסוד הוא סימן לזקן דסריס אין לו הדרת פנים זקן (יבמות פ, ב. שבת קנב, א), ובזקן יש י"ג תיקוני דיקנא, והוא הי"ג בריתות האמורה במילה (תורת לוי יצחק עמוד שפח).

(ו) האותיות האחרונות ד"מילוי" שם שדי בגי' בן בת, והאותיות האמצעיות הם "ילר" – לוי המורה על התחברות יסוד בנוקבתו כמ"ש (מלכים א ז, לו) כמעז איש ולוית. (לקוטי לוי יצחק, שמות-דברים עמוד סו)

(ז) לקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות-דברים עמוד קכב, שמביא מעץ חיים שער (לט) מ"ן ומ"ד דרוש ה', ובמשנת חסידים מס' שמות פרק ג' משנה ז' דבשם שד"י יש ד' ציורים (שהם בגימטריא מ' ע' פ"ח) וביחד – עם מספר שד"י – הוא מספר ברי"ת. (מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן ק)

(* ראה חגיגה יב, א. זהר חלק ג דף יא, ב. רש"י מקץ מג, יד.

(6) פירוש: דיש צדיק עליון בחי' יוסף, ויש צדיק תחתון בחי' בנימין, כדלקמן (ראה הערה 10). צדיק עליון הוא "פטיש", צדיק תחתון "בן פטיש".

(7) בראשית רבה פרשה צג, ז וז"ל: "ויגש אליו יהודה, אמר רבי יוחנן בשעה שתפס יוסף הצדיק את בנימין ואמר להם לאחי האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהי' לי עבד וכו', מיד כעס יהודה ושאג בקול גדול והלך קולו ד' מאות פרסי וכו' כשראה יוסף סימנין של יהודה מיד נודעו ונבהל אמר אוי לי שמא יהרגני וכו'. מה עשה יוסף, באותה שעה אותו עמוד של אבן שהי' יושב עליו בעט בו ועשאו גל של צרורות". ראה לקמן סימן צג.

ע"ש, א"כ יוסף הוא בחי⁸ פטיש יפוצץ סלע).

ובן פטיש הוא⁹ בנימין, שהוא הרוחא¹⁰ דשביק יסוד דדכורא בגווה, זהו שהוא בנו של פטיש, כי הוא נמשך מהפטיש יסוד דדכורא, כמו הבן הנמשך מהאב. ובנימין הוא בחי' בן ליוסף, כמו שאמר יוסף עליו אלקים יחנך בני¹¹, והיינו צדיק תחתון שביסוד דנוקבא. ובן פטיש הוא קטן כמ"ש על בנימין¹² וילד זקונים קטן, ובקטן כלה¹³.

ויד פטיש¹⁴ ששה, כי יסוד הוא בחי¹⁵ ו' המלוי

(8 ירמי' כג, כט.

9 מרמוז כאן, ד"בן פטיש" מרמוז לבנימין בשלשה פרטים, והם:

(א) "פטיש" הוא יסוד דדכורא (יוסף), "ובן פטיש" הוא הרוחא דשביק יסוד דדכורא ביסוד דנוקבא (בנימין), ראה ביאור הערה 10.
(ב) "בן פטיש", יוסף הוא ה"פטיש" (יסוד), ובנימין הוא בחי' בן ליוסף.

(ג) "בן פטיש" הוא קטן, דקאי על בנימין.

(10) ראה אור התורה פרשת מקץ עמוד 2206 וז"ל: ידוע דבנימין הוא בחי' צדיק תחתון שהוא בחי' ומדרגת התשוקה שיש בנבראים להתכלל במקורם א"ס ב"ה ואל אישך תשוקתך כו' שתשוקה זו נק' צדיק תחתון, פי' התקשרות המקבל אל המשפיע (כמ"ש במ"א ע"פ ושמתי כדכ"ד).

והנה מבואר בעץ חיים שער ל"ח פ"ח שבחי' בנימין הוא בחי' והוא רוחא דשדי בגווה בביאה ראשונה כו', והענין כי עיקר הכח ויכולת העלא' מ"ן שהמקבל מעלה מ"ן בבחי' תשוקה נפלאה להתכלל במקורו הוא מצד השפע שכבר נשפע לו מן המשפיע שנשאר תמיד רשימו ממנה בהמקבל, ומצד זה יהי' תשוקתו ליכלל בהמשפיע, כי כל דבר חוזר למקורו ולכן רשימו זו גורמת בו התשוקה כו' ובחי' שפע ורשימו זה זהו הנק' רוחא דשדי בגווה ונק' צדיק תחתון שמקורו מבחי' צדיק עליון שהוא בחי' התקשרות המשפיע להמקבל (כמ"ש במק"מ פרשת ויצא דף קנ"ה ב' הרח"ו דרשב בנימין מבחי' יוסף כו' ע"ש). וזהו שרש נשמת בנימין הצדיק ע"ש.

(11) בראשית מג, כט.

(12) שם מד, כ. "ונאמר אל אדוני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן".

(13) שם מד, יב. "ויחפש בגדול החל ובקטן כילה" היינו בנימין.

(14) פטיש ששה: מרמוז הקשר ד"פטיש" בחי' יסוד, למספר "ששה" בכמה אופנים:

(א) יסוד הוא מילוי' אות ואו, ו' בגימטריא ששה. (וראה לעיל סימן ה, דיסוד הוא המדה השישית).

(ב) "יוסף" בחי' יסוד, בגימטריא ששה פעמים הוי'.

(ג) יעקב שלח ליוסף בחי' יסוד, ששה דברים.

(ד) וזהו "ויד פטיש" (יסוד) ששה.

(15) ראה זהו ויקרא דף י, ב. לקוטי לוי יצחק לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קמד וז"ל: והנה בהשגחה מדות דז"א, שזהו שז"א הוא אות ו' שבשם הוי', שאות ו' מספרו ששה דהיינו השגחה מדות שבזה שני בחי':

א' השגחה מדות שהם בתפארת דז"א, כי תפארת כולל כל ה' מדות

ד"ו, יוסף¹⁶ מספרו ו' פעמים הוי'.

ויד בן פטיש חמשה, כי הוא הרוחא דשביק בגווה דנוקבא, שהוא בחי' ה' גבורות. ונוקבא היא בחי'¹⁷ אות ה'.

ומצינו שיעקב שלח מנחה ליוסף ו' דברים¹⁸, צרי דבש נכאת ולט בטנים ושקדים, ויוסף נתן משאת לבנימין חמש ידות כמ"ש ותרב משאת בנימין כו' חמש ידות. הרי שליוסף שייך ו', ולבנימין¹⁹ ה'.

והיינו פטיש ובן פטיש הוא בחי' צדיק עליון וצדיק תחתון, יוסף ובנימין.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד דש"ס

שזהו שתפארת הוא אמת דהיינו אות ו' כמ"ש בזהר ר"פ* ויקרא ע"פ ונתתם לי אות אמת דא ו' ע"ש.

ב'. השגחה מדות כמו שהם ביסוד ז"א, כי יסוד כולל ג"כ כל הוי' מדות, כידוע שיסוד הוא ג"כ אות ו', דהיינו אות ו' דמלוי הוי', הוי' עצמו הוא תפארת יעקב, וו' המלוי ו' זעירא הוא יסוד יוסף, ע"ש.

ראה שיחות קודש ה'תשל"ט מוצש"ק פרשת ראה סעיף מח. (* מובא לקמן סימן קטו הערה 12. וראה רשימות חוברת קסט, מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן מז הערה 5.

(16) יסוד בחי' יוסף: ראה זהו חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לוי' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף – יסוד, ה' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון ה' בזנות שהוא באכר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התועודיות ה'תש"ז ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בכ"ע. – ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי יחי' כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה יחי' תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

(17) ראה תניא – אגרת התשובה פרק ד, דאותיות שם הוי' נחלקים, י"ה הוא בחי' חכמה ובינה, אות ו' הוא ז"א – מדות, ואות ה' אחרונה בחי' מלכות (נוקבא), דיבור, וזהו מספר חמשה המרומז באות "ה", שהם ג"כ רמז להמספר ה' גבורות – ה' מוצאות הפה, ע"ש.

וראה תניא – שער היתוד והאמונה סוף פרק ב (עז, ב). סוף פרק ד (עז, ב). אור התורה דרושים לפסח עמוד תשמח וז"ל: ה' אותיות מנצפ"ך הם מפרידים ומחלקים את הקול, כי הקול הוא פשוט כקול בהמה ולהיות הקול מתחלק לה' מוצאות אחה"ע מהגרונ' בומ"ף כו' הוא ע"י ה"ג מנצפ"ך. עכ"ל. וע"ש ביאור דזהו ג"כ דיש פרק היד, ואח"כ החמש אצבעות המתחלקין וכו'.

ספר המאמרים ה'תרנ"ט עמוד קלד ואילך. לעיל סימן עו.

(18) בראשית מג, יא.

(19) ראה גם מגילה טז, ב. ולהעיר – מ"ש בהצלת "בנימין" ע"י יהודה – מבראשית רבה פרשה צג, ז "וחמשה לברשים ה' לובש".

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וארא

ו, ג – וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם

א. כשם שעבודת האבות הראשונים היתה הכנה למתן תורה לאחר גלות וגאולה מצרים, ולאחר מכן – הכניסה לארץ ישראל, אשר באה בזכות ובקיום הבטחת הקב"ה להאבות – כמסופר בהמשך הכתובים (לאחרי "וארא גו"י)¹: "וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען גו', וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי, לכן (ע"פ אותה השבועה)² אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם גו' והצלתי גו' וגאלתי גו' ולקחתי גו' והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי לכם מורשה".

כמו כן עבודת אבות החסידות היא הכנה לגאולה האמיתית והשלימה וגילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא³, כידיוע' שד' לשונות הגאולה הנ"ל (והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי) הם גם כנגד הגאולה העתידה, שאותה מדמים לגאולה מצרים – "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁵.

ולהעיר, ששמו של הקב"ה שנתגלה אל האבות – ("א-ל) שד"י" – הוא ראשי תיבות של השמות (הראשונים והעיקריים⁶) של ג' אבות החסידות, שניאור (זלמן), דוב(ער), ישראל.

תורת מנחם התנועדות ה'תנש"א פרשת וארא

ו, ו-ז – לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבודתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים

ג. אמר ד' לשונות של גאולה כנגד ד' גליות, ג' לשונות בחד קרא לקביל ג' גליות, וכנגד גלות רביעי אמר פסוק בפני עצמו, שכן ראה יעקב (בראשית כט, ב) ג' עדרי צאן ג' גליות, ואבן גדולה כנגד גלות ד' ששקול כנגד כולם⁷ וכן

ג' חיות שאמר משה, גמל שפן ארנבת ג' גליות, ואת החזיר אמר בפסוק בפני עצמו רומז על גלות רביעי⁸. וכן דניאל ראה בלילה אחת ג' גליות ובלילה בפני עצמו ראה גלות אחרון (כמפורש בדניאל ח). וכן אמר דוד ד' פעמים כי לעולם חסדו, במזמור הללו את ה' כל גוים (תהלים קיז).

ומזה הטעם כופלים ד' פסוקים לקביל ד' גליות שהם כפולים, ישתרגו עלו על צוארי [איכה א, יד ע"ש במדבר רבה], לקחה מיד ה' כפלים (ישעי' מ, ב).

לקביל גלות מדי כופלים אורך כי ענייני, כי במלת אדך נרמזים ג' מלכים שמלכו במדי אחשוורוש דרוש כורש. אבן מאסו הבונים לקביל בבל והמה נרמזים בו, ג' מלכים שמלכו בו נבוכדנצר בלשצר אויל מרודך, ונרמזו במלת אבן, היתה לראש פינה, אנת הוא רישא ד' דהבא (דניאל ב, לח). מאת ה' היתה זאת, גלות יון נרמז במלת מאת, ג' מלכים שמלכו בכיפה ביון, אלכסנדרס מוקדון, אנטיוכס, תלמי, אמר היא נפלאות בעינינו, שהיא נרמזת בימי מתתיהו.

כנגד גלות אדום, זה היום עשה ה', דאתמר עלה (איכה א, יד) נתנני שוממה כל היום דוה, וכן יעקב אמר (תולדות כה, לא) מכרה כיום את בכורתך לי, על יומו של עשו שה' ראוי להיות אלף שנים⁹, רק בעוונותינו (בראשית כט, ז) הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה.

ואמר אח"כ ד' פעמים אנא ה' שהוא בגמטריא אנו והו שהוא סוד תרין שמיהן שהם עמנו בד' גליות¹⁰, חוזר אח"כ עוד ד' פסוקים לקביל ד' גליות אלו, אל ה' ויאר לנו, לקביל מדי ליהודים היתה אורה (אסתר ח, טז), אלי אתה ואורך לקביל יון שתקנו להודות ולהלל, א-להי ארוממך שהלויים במקדש אומרים בשיר מזמור (תהלים ל, א) ארוממך ה' כי דלתני, הודו לה' כי טוב לקביל אדום.

מגלה עמוקות

ד. טעם שמוזגין כוס של אליהו כוס מיוחד, דארבע כוסות נגד ד' לשונות של גאולה והוצאתי, ולקחתי, וגאלתי, והצלתי, וזה הכוס נגד והבאתי שהוא הגאולה שלימה במהרה בימינו אמן שיבושר על ידי אליהו הנביא, ומוזגין כוס זה לרמז כי לא תיעקר יציאת מצרים ממקומה וגם שיוכל או שירצה לשתות כוס ה' כדאיתא בגמרא ושולחן ערוך אורח חיים סימן תפא בהג"ה.

תורת משה – חתם סופר

1. ו-ד, ח.

2. פירוש רש"י על הפסוק ד"ה לכן.

3. ראה שיר השירים א, ב ובפירוש רש"י.

4. ראה בארוכה ד"ה וחי אור הלבנה תרנ"ד (ספר המאמרים עמוד קכד ואילך). לכן אמור לבני ישראל תרנ"ח (ספר המאמרים עמוד פז ואילך). תרע"ח (ספר המאמרים עמוד קלט ואילך). ובכמה מקומות.

5. מביה ז, טו.

6. ובפרט ששמו השני של אדמו"ר הזקן והמגיד (באם כותבים דוב בער בב' תיבות) הוא בלע"ז.

7. בב"ר פ"ע דרש כן, אלא ששם דרש על ונאספו שמה כל העדרים זו מלכות רביעית, וכן הוא במדרש שיר השירים זוטא פ"ו.

8. ויקרא רבה יג, ה את הגמל זו בבל, את השפן זו מדי, ואת הארנבת זו יון, ואת החזיר זו פרס (ואמר דרך כינוי וכוונתו על אדום כמ"ש המפרשים), משה נתן שלשתן בפסוק אחד (בספר דברים) ואת החזיר בפסוק אחד. ולמה ר"י אומר ששקול כנגד שלשתן, רשב"ל אמר יתירה (משלשתן).

9. בתנחומא בובר תולדות ד', מכרה כיום אמר ר' אחא מי שהוא יודע לחשב כראוי לא נטלו ישראל בעולם הזה אלא אלף שנים שימו של הקב"ה אלף שנים הן וכן בב"ר סג, יג.

10. סוכה מה, א. ובתוס' ד"ה אני והו משום דדרשינן בפתיחתא לד דאיכה רבתי ואני בתוך הגולה וכתוב והוא אסור בזיקים כביכול הוא עצמו ע"ש.

♦ יום ראשון כ"ב טבת ♦

ו (ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה: כּוּמליל יי עם משה ואמר לה אָנָּה יי:

מצינו שהיה נדרש בכמה מקומות, "אני ה'" נאמן להפך, כשהוא אומר אצל ענש, כגון: "וחללת את שם אלהיך, אני ה'". וכשהוא אומר אצל קיום מצוות, כגון: "ושמרתם מצותי, ועשיתם אותם, אני ה'", נאמן לתן שכר.

נ"י וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה • דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר: "למה הרעתה לעם הזה?". ויאמר אליו אני ה' • נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני. ולא לחנם שלחתיך, כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. ובלשון הזה

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שבת פרשת וארא תשמ"ג, התועדויות תשמ"ג כרך ב, עמ' 828 - מתוך 'התקשרות')

בחשך הגדול ביותר הוא עובד את קונו, למרות כל ההפרכות.

הפח לזה נתן מ"ו(וארא אל) האבות". הם עצמם ראו אלקות בגלוי, והורישו את הפח לזה לבניהם אחריהם עד עולם. רמז לדבר - שם הפרשה הוא "וארא" סתם (ולא "וארא אל אברהם" או "אל האבות"), להורות שראית אלקות שיכת לכל אחד מישראל.

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה... וַאֲרָא אֶל אַבְרָהָם וְגו' (ו, ב-ג) דברי הקב"ה למשה רבנו, "וארא" וגו', באו כמענה לטענתו (בסוף פרשת שמות) "למה הרעתה לעם הזה". משה רבנו, חכמה דקדשה, בא בטענה לקב"ה על חשך הגלות, והקב"ה עונה: אכן, מצד השכל יש מקום לטענת "למה הרעתה", ויתכן שחשך הגלות יגרם נפילת-רוח, אבל עבודתו של יהודי צריכה להיות בצורה כזו, שהאלוקות לא רק מובנת בשכלו, אלא נראית לו בגלוי ("וארא"), שאז גם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא, עמ' 26 - מתוך 'התקשרות')

(גאולה מיצר-הרע), אלא גלוי שם הוי'. זה גם עמק פנות הרמב"ם בסיום ספר היד החזקה - "שלא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד". בתחלת ספרו, לגבי מצות ידיעת ה', לא הזכיר הרמב"ם שם הוי' במפורש (אלא רק בראשי-תבות - "יסוד היסודות ועמוד החכמות"), וכתב "לידע שיש שם מצוי ראשון". אבל כאן - כשעוסק בגאולה העתידה - מדגיש הרמב"ם וכותב במפורש, "לדעת את ה'" - גלוי שם הוי'.

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' (ו, ב) מבאר בחסידות, שיש כאן תשובה לשאלת משה "למה הרעתה לעם הזה": הקב"ה הודיע למשה, שהמפטרות והתכלית של גלות מצרים היא התגלות שם הוי', וכדי לזכות לגלוי נעלה זה, צריכה להיות תחלה גלות קשה ביותר.

כשם שהדבר היה בגאלת מצרים, כן גם בגאולה העתידה, שאינה גאולה גשמית בלבד, ואף לא גאולה רוחנית סתם

ג) וַאֲרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בָּאֵל שְׂדֵי וְשָׂמִי יְהוָה לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם:

גאונתגלית לאברהם ליצחק וליעקב באל שדי ושמי יי לא הודעת להון:

שפתי חכמים

דבר אתו משפט רצונו לומר בלשון קושי ולא בלשון נחת, על שהקשה לדבר ולומר 'למה הרעתה' שהוא תחלת הדבור של 'למה זה שלחתי' שהיה חס על כבוד עצמו כמו שפירשתי למעלה. ומה שפירש 'לא לחנם שלחתיך', גם זה אינו תשובה אמה שלמעלה, אלא הכי קאמר הקדוש ברוך הוא למשה, שמא תאמר לא תצליח בשליחותך, 'לא לחנם שלחתיך' וכו', עד כאן לשון מהרש"ל: תורה ג

פרט של וידבר' הוא, אלא מלתא באפי נפשיה הוא דקאי על מה שאמר משה 'למה זה שלחתיך', בדמפרש רש"י. (מהרש"ל) מדכתיב אחריו 'אני ה', היפך זה, לך דרשו פה ולא במקומות אחרים: ב רצונו לומר דאיה אמתה 'למה זה שלחתיך', וקאמר לא לחנם שלחתיך. והנה דברי הר"א"ם בפסוק זה ארוכים מאד ונלאיתי לכתבם, ונראה לי שאין זו תשובה על מה שלמעלה כמו שחשב הר"א"ם, רק הכי פירשו,

ו (ב) א דייק מדכתיב 'אלהים', שהוא מדת הדין. אי נמי יש לומר דרש"י דייק מדכתיב 'וידבר', לשון קשה הוא. ר"א"ם. ואל תקשה לך דהא הרבה פעמים כתיב בתורה וידבר ה' אל משה לאמר' ואין פירושו לשון קשה, דיש לומר דהתם כתיב אחריו 'לאמר', ואם כן וידבר' הוי כלל ואלאמר' הוא פרט שמפרש מה הוא הכלל, דהיינו הדבור. אבל כאן אין כתיב אחריו 'לאמר', ויאמר אליו אני ה' דכתיב כאן לאו

אָלָא "לא נודעתי" – לא נפְרַתִּי לָהֶם בְּמִדָּה אֲמִתִּית
שְׁלִי, שְׁעֲלִיָּה נִקְרָא שְׁמִי ה' – נֶאֱמָן לֵאמֹת דְּבָרִי,
שְׁהָרִי הִבְטַחְתִּיםּוּ וְלֹא קִיַּמְתִּי.

כִּי־אָרָא • אֶלִּי הָאֲבוֹת. בָּאֵל שְׂדִי • הִבְטַחְתִּים
הִבְטַחְתִּים, וּבְכֻלָּן אֲמַרְתִּי לָהֶם: אֲנִי אֵל שְׂדִי. וְשְׁמִי
ה' לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם • "לֹא הִודַעְתִּי" אֵין כְּתִיב בָּאֵן,

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"ק פרשת וארא תשמ"א – מתוך 'התקשרות')

תיבת **אור**. הרי שבתיבה זו רמזו ה'אור' פעמים: פעם אחת
במפרש, ופעם אחת ברמז ובראשי-תבות. דבר זה מתאים
לשמו של הרבי – שניאור (שני אור), שנקרא כן על שם
שהאיר את העולם בשני אורות: באור גלוי – תורת הנגלה,
ובאור נסתר – תורת החסידות.

וארא כ"ד בטבת, יום הסתלקותו של רבנו הַזָּקֵן, בעל
התניא וה'שְׁלַחַן ערוך', חל ברב השנים בפרשתנו.
וראה זה פלא: בשם הסדרה ("וארא") מרמז שמו של
אדמו"ר הַזָּקֵן:
"וארא" אותיות "אור א". האל"ף הנוספת היא ראשי-

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 52)

בירושה גם לבניהם אחרים. וכמבאר בחסידות, ש"בחינת
האבות היא ירשה לבניהם אחרים בכל דור . . . בחינת
האבות צריכה להיות בכל אדם".

אל האבות (רש"י ו, א) אברהם יצחק ויעקב זכו לבחינת
ראיה באלקות ("וארא"), ראיה ודאית ומוחשית, מפני
היותם אבות של בני ישראל, היינו כפי שבחינה זו תעבר

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב, כרך א, עמ' 262 – מתוך 'התקשרות')

נודעתי להם" (והרי התורה היא נצחית)?
ויש לומר, דאף-על-פי שבמתן-תורה נתגלה שם הו',
מפל-מקום פיון שלעתידי-לבוא יתגלה שם הו' באופן נעלה
לאין-ערוך, כמבאר בחסידות, נמצא, שגם המעמד ומצב
של אחרי מתן-תורה הוא באופן ד"שמי הו' **לא נודעתי**
בערך לאותו הגלוי שיהיה לעתידי-לבוא.

ושמי ה' לא נודעתי להם (ו, א)
מבאר בחסידות, שהאבות, אשר קדמו למתן-תורה, לא זכו
לגלוי שם הו', ואלו בגני-ישראל זכו במתן-תורה לגלוי שם
הו' [כפי שנאמר בהמשך הכתוב, "לכן אמור לבני-ישראל
אני הו'... וידעתם כי אני הו'"].
ויש לשאול, מפיון שכבר עברו אלפי שנים מאז שנתגלה
שם הו' במתן-תורה, מה שיך אלינו הענין ד"שמי הו' לא

ו יואף אקיימת ית קניי עמהון למתן להון
ית ארעא דקנען ית ארעא תותבותהון
דאיתתבו בה:

(ד) וגם הקמתי את-בריתי אתם לתת להם את-
ארץ כנען את ארץ מגריתם אשר-גרו בה:

(כ) "כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקמתי
את השבועה אשר נשבעתי לאבותי", ואתה שבועה
שנשבעתי לאברהם – ב"אל שדי" אמרתי. ליעקב:
(בראשית לה) "אני אל שדי, פרה ורבה וגו' ואת הארץ
אשר וגו'", הרי שנדרתי להם, ולא קיימתי.

כִּי־אָרָא • אֶלִּי הָאֲבוֹת. בָּאֵל שְׂדִי • הִבְטַחְתִּים
הִבְטַחְתִּים, וּבְכֻלָּן אֲמַרְתִּי לָהֶם: אֲנִי אֵל שְׂדִי. וְשְׁמִי
ה' לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם • "לֹא הִודַעְתִּי" אֵין כְּתִיב בָּאֵן,
בְּפֶרֶשֶׁת מִלֵּה נֶאֱמָר: (בראשית יז) "אֲנִי אֵל שְׂדִי וגו' וְנָתַתִּי
לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אֶת־אֶרֶץ מִגְרִיֶּךָ". לִיצִחֶק: (בראשית

שפתי חכמים

תאמר פיון שלא נראיתי להם אלא
באל שדי ולא בה' אם כן לא צריך אני
לקיים הבטחתי, אל תאמר כן, שהרי
גם הצבתי והעמדתי להם ברית,
ובשביל שני דברים הללו, דהיינו אל
שדי והברית, צריך אני לקיים דברי,
דהרי הן כמו שהבטחתי להן בה'. וגם
הקיימותי לפירוש זה קאי אַיִן אַרְאָא אֵל
אברהם וגו' באל שדי, ולא על לא
נודעתי: ! רצונו לומר, מהפסוקים
הללו אתה רואה שנדרתי להם, אבל
מה שלא קיים לא מוכח מקרא, אלא

יש הפרש, דההבטחה בשם ה' הוא
בלא תנאי אפלו אם יחטאו
בדפירתו: תורה ד
(ד) ודקשה לרש"י איך מיושב הלשון
של 'וגם' אמה שכתוב לעיל, בשלמא
אי הוה כתיב 'ושמי ה' נודעתי להם'
הוה פירושו 'וגם דבר זה עשיתי להם'.
אי נמי אי הוה כתיב כאן 'וגם לא
הקיימותי' הוה נמי שפיר, אבל עכשיו
דכתיב 'ושמי ה' לא נודעתי להם' מאי
'וגם הקיימותי' ועל זה פירש 'וגם
כשנראיתי' וכו', והכי פירושו, שאל

(ג) מה שנקט רש"י 'אל האבות' ולא
נקט 'אל אברהם אל יצחק ואל יעקב'
כמו שכתוב בקרא, משום דרש"י נקט
לה בלשון קצר. הרא"ם: ד דקשה
לרש"י, והלא כתיב בפרשת לך לך
'אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים'.
ועל זה פירש 'לא הודעתי' וכו':
ה רש"י עצמו מפרש מה הפרש יש בין
ה' ובין 'אל שדי', ועל זה פירש 'שהרי
הבטחתי ולא קיימתי', רוצה לומר
עדיין לא קיימתי הבטחתי משום
שעדיין לא זכו מצד מעשיהם, אם כן

(ה) וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נִאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרִים מַעֲבָדִים אֹתָם וְאֶזְכָּר אֶת־בְּרִיתִי:

וְגַם אֲנִי • כְּמוֹ שֶׁהֻצְבְּחָתִי וְהֻעַמְדָּתִי הַבְּרִיתִי, יֵשׁ עָלַי לְקַיֵּם. לְפִיכָךְ, שָׁמַעְתִּי אֶת נִאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנוֹאֲקִים. אֲשֶׁר מִצְרִים מַעֲבָדִים אֹתָם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כא עמ' 46)

וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נִאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • וְאֶזְכָּר אֶת בְּרִיתִי (ו, ה) וְקָשָׁה, הֵיכָן יֵשׁ פָּאן תְּשׁוּבָה לְשִׁאלַת מִשָּׁה – לְמָה הִרְעוּתָ לָעַם הַזֶּה. וְיֵשׁ לומר, דְּהַנָּה קִבְּלַת הַמִּצְוֹת בְּמַתָּן תּוֹרָה ("וְלִקְחָתִי אִתְּכֶם לִי לְעָם") דּוֹרֶשֶׁת הַתְּבַטְלוּת מִחֻלָּטָה,

(ו) לֵכֵן אָמַר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֵּיהֶם וְגִאֲלֹתִי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה וּבְשַׁפְטִים גְּדֹלִים:

וְגַם אֲנִי • עַל־פִּי אוֹתָהּ הִשְׁבּוּעָה. אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' • הַנֶּאֱמָן בְּהִבְטָחָתִי. וְהוֹצֵאתִי

(ז) וְלִקְחָתִי אִתְּכֶם לִי לְעָם וְהֵייתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וַיַּדְעֵתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם:

מִמִּילָא נִזְכְּרָתִי גַם 'דֵּן אֲנִי', כִּי בַּעֲדָא אֶחָד וּבְמֵאמָר אֶחָד נֶאֱמָרוּ אֵלּוּ שְׁתֵּי הַבְּטָחוֹת, וְעַכְשָׁיו נִשְׁלְמָה הַתְּשׁוּבָה עַל 'לְמָה זֶה שְׁלַחְתָּנִי וּמֵאָז בָּאתִי הִרְעִי, וְעֵצִין שֵׁם מַדָּה שֶׁהָאֲרִיף: תּוֹרָה ו (ז) * כָּאן קָשָׁה לְרַש"י, דְּהֵיאָף מִיּוֹשֵׁב הַלְשׁוֹן שֶׁל 'מִתַּחַת סִבְלוֹת', דִּי־מִתַּחַת סִבְלוֹת' מִשְׁמַע שֶׁהַסִּבְלוֹת לְמַעְלָה פְּרוֹשׁ עֲלֵיהֶם וְהוּא מוֹצִיא אוֹתָם מִתַּחְתּוֹ, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ טוֹרַח מִשָּׂא, רוֹצֵה לומר בְּאֶדָם שְׁנוּשָׁא מִשָּׂא שְׁמוֹצִיאִין אֶת הָאֶדָם מִתַּחַת הַמִּשָּׂא, הֵכָא נִמִּי הֶעֱבֹדָה שֶׁל מִצְרַיִם דּוּמָה עֲלֵיהֶן כְּמִשָּׂא וְהָיוּ כְּאֵלּוּ מוֹצִיא אוֹתָן מִתַּחְתּוֹ, אֲבָל לְעֵיל לֹא כְּתִיב 'מִתַּחַת' גַּבִּי סִבְלוֹת: תּוֹרָה ז

שְׁלַחְתָּנִי, וְאָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא 'אֲנִי ה' שֶׁנֶּאֱמָן לְקַיֵּם הַבְּטָחָתִי שֶׁהֻבְטַחְתִּי, וְאֵתָה אִמְרַת 'לְמָה זֶה שְׁלַחְתָּנִי'. וְאֵם תֵּאמַר לְמָה צָרִיף אֲנִי לְקַיֵּם הַבְּטָחָתִי, הֲרִי לֹא הֻבְטַחְתִּים בְּשֵׁם ה' אֱלֹא בִּ'אֵל שְׁדִי, אִם כֵּן אִינִי מוֹכִיחַ לָכֶּךָ, אֲבָל 'וְגַם הִקְיִמוֹתִי' וְגו', לָכֶּךָ גַּם אֲנִי צָרִיף לְקַיֵּמוֹ הַלָּכֶּךָ שֶׁמַּעֲתִי וְגו'; ז נִחַלֵּת יַעֲקֹב. כִּי אִי אֶפְשָׁר לְקַיֵּם הַבְּטָחַת הָאֲרִיף רַק אַחֵר יִצְיָאָתֶם מִמִּצְרַיִם, וְאִי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאָם אֱלֹא אִם כֵּן וְקוּיִים וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דֵּן אֲנִי, לְפִיכָךְ הָאֲרִיף הַפְּסוּק 'אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִידִים אוֹתָם', וְזֶה וְאֶזְכָּר אֶת בְּרִיתִי, רְצוֹנוֹ לומר שֶׁעַל יְדֵי שְׁזִכְרָתִי בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים שֶׁל הָאֲרִיף

בְּלֹא הוֹכָחָה נִקְט לִיה רַש"י לְתַרְץ לְמָה שְׁלַחְתִּיךָ, מִשּׁוּם שֶׁעֲדִיין לֹא קִיַּמְתִּי הוֹכְרָתִי לְשַׁלּוּחַ אוֹתָךְ כְּדִי לְקַיֵּם דְּבָרֵי לְאִבוֹת הָרַאשׁוֹנִים: תּוֹרָה ה (ה) ח דְּקָשָׁה לְרַש"י מֵאִי וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי דְּמִשְׁמַע שֶׁאַחֵר שָׁמַע וְגַם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁמַע, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ 'כְּמוֹ שֶׁהֻצְבְּחָתִי אֶת הַבְּרִית וְכו', רְצוֹנוֹ לומר דִּי וְגַם אֲנִי מוֹסֵב אֶלְמַעְלָה, כֵּינֵן שְׁנִירְאִיתִי לָהֶם בִּאֵל שְׁדִי וְהֻצְבְּחָתִי לָהֶם בְּרִית וְגַם אֲנִי צָרִיף לְקַיֵּם, וְשָׁמַעְתִּי מִמִּלְתָּא בְּאִפִּי נִפְשִׁיהּ הוּא, רְצוֹנוֹ לומר לְפִיכָךְ שָׁמַעְתִּי וְכו'. וְהִכִּי פִירוּשָׁה שֶׁל פְּרָשָׁה זוֹ: בְּתוּחִלָּה וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה; דְּבַר אֹתוֹ מִשְׁפָּט, וַיֹּאמֶר אֵלָיו 'וְגו' קָאִי אִמּוֹה שֶׁאִמַּר מֹשֶׁה 'לְמָה זֶה

מבאר ב'לקוטי תורה' שיש ד' מדרגות בתשובה, והן מרמזות בפתוב "סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו": "סור מרע" - "שלא יפגם בעונות גשמיים במחשבה דבור ומעשה, וצריך לעשות תשובה - להתחרט על העבר ולעקר את רצונו מן הרע כו' שלא ירצה להפרד מיחודו ואחדותו יתברך" אלא שיהיה גילוי אלקות בבחינת ממלא כל עלמין. "ועשה טוב" - התשובה על "שהוא ממעט במצות, ועשה טוב ליגע את עצמו בתורה ותפלה" ו"כדי שיעשה תשובה שיתמלא גם האור שחסר בבטול מצות-עשה, על זה צריך לעשות תשובה עצומה. . להתקשר ולהדבק בשם הנו' שהוא סובב כל עלמין ובחינת מקיף". וב' בחינות תשובה אלו הן בחינת תשובה תתאה. "בקש שלום" הוא בחינת תשובה עילאה שהוא על-ידי התורה ש"משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה" ו"דרךיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום", שעל-ידיה מגיע "לעצמות אור אין-סוף שלמעלה מסובב כל עלמין וממלא כל עלמין". ויש בזה ב' בחינות, כנגד נגלה דתורה ופנימיות התורה.

והנה מבאר ב'אור התורה', שד' הפוסות הם כנגד ד' בחינות תשובה הנ"ל. ולפי זה, הרי ד' הלשונות הן כנגד ד' בחינות אלו: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" (היציאה מטומאת מצרים) הוא ענין סור מרע. "והצלת" הוא מלשון "צל", שהוא בחינת המקיף - אור הסובב כל עלמין שנמשך על-ידי המצות כנ"ל, שעל זה נאמר: "ובצל ידי כסיתיך גו'". "וגאלתי" הוא כנגד התורה, כמאמר רבותינו ז"ל: "אין לך בן-חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה", ובפרטיות - כנגד נגלה דתורה, כפשוטו מאמר חז"ל. "ולקחתי אתכם לי לעם", הינו היחיד האמיתי באור אין-סוף ברוך-הוא, והוא ענין פנימיות התורה (ד' כל מקום שנאמר "לי" אינו זל לעולם, והינו שזהו בבחינה שלמעלה מהתחלקות ושניים, וזהו פנימיות התורה "דלית תפן לא קשיא. . ולא מחלקת כו'"). ולחיות שהן ד' בחינות בתשובה, שאפן עבודתה הוא מלמטה למעלה, לכן גם ד' הלשונות הן בסדר של מלמטה למעלה.

אמנם, סדרן של ד' הבחינות בעבודה הנ"ל תלוי בחשיבות דלמוד ועשייה. שאם לימוד חשוב ממעשה, הרי "וגאלתי ולקחתי" הם האחרונים בסדר ד' הבחינות שנמנין **מלמטה למעלה**: ואם מעשה חשוב מלימוד, אז "והצלת" באחרונה להיותו למעלה מקלם. ובזה יבאר טעם הסדר של ד' הלשונות ב'שלחן ערוך' (ח) **והבאתי אתכם אל-הארץ אשר נשאתי את-ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני יהוה:**

ועוד יש לבאר בזה באפן אחר: איתא ב'פרי עץ חיים' שד' הפוסות הם כנגד ה"ארבעה בנים", שאפן סדרם הוא: חכם, רשע, תם ושאנו יודע לשאל; ובסדר העולמות: אצילות, עשייה, בריאה ויצירה. ועל-דרך-זה סדר ד' הפוסות: "כוס א' של קדוש נגד אצילות כו', כוס ב' ספור הגדה שאנו אומרים מתחלה היו עובדי עבודה-זרה, לכן אמר רשע נגד עשייה כו'. כוס ג' בברכת המזון בבריאה כו', כוס ד' ביצירה כו'".

ועל-פי-זה נמצא, דהסדר של ד' הלשונות של גאולה, והוצאתי והצלת וגאלתי ולקחתי (שהם כסדר הפוסות) הוא אצילות עשייה בריאה יצירה.

והנה הטעם שבסדר ההגדה נסמך הרשע להחכם - עם היות שלכאורה אין זה לפי סדר מדרגתם, שצריך להיות הרשע לבסוף - הוא בכדי שהרשע יהיה סמוך לחכם, כי דוקא החכם יכול לפעל עליו ולהחזירו מרשעתו; ועל-דרך-זה בסדר העולמות, כמבאר ב'פרי עץ חיים': "ולמה אצילות סמוך לעשייה, לפי שעשייה צריכה אור גדול כו' לכן המשיך לו מלמעלה מן אצילות".

ולכן בסדר ההגדה, שענינה "והגדת לבנך" - לפעל על כל ד' הבנים - גם על הבן הרשע - צריך להיות הסדר: חכם, רשע, תם ושאנו יודע לשאל. וכנגדם בסדר הפוסות, והוצאתי והצלת וגאלתי ולקחתי. אמנם ב'שלחן ערוך' אדמו"ר הזקן מונה אותם לפי מעלתם על-פי 'שלחן ערוך'. ועל-פי-זה, הסדר (בד' הבנים) הוא: חכם, תם, שאנו יודע לשאל, רשע. ובסדר הפוסות: והוצאתי, וגאלתי, ולקחתי, והצלת.

כתיב. "כימי צאתך מארץ מצרים ארצנו נפלאות" - ועל-ידי עבודתנו ב'והגדת לבנך" בכל ד' הבנים, שיהיו כולם בבחינת "בנים אתם לה' אלקיכם", נזקה לכל ד' הלשונות של גאולה - בגאולתנו האמתית והשלמה בקרוב ממש.

ח ואעיל תכונן לארעא די קנימית במימרי למתן יתה לאברהם ליצחק וליעקב ואתן יתה לבנך ירתא אנא יי:

(ח) **והבאתי אתכם אל-הארץ אשר נשאתי את-ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני יהוה:**

כ"ג - נְשֹׂאתִי אֶת יָדַי • הִרְמִימוּתָהּ לְהִשְׁבַּע בְּכִסְאִי.

ט ומליל משה בן לבני ישראל ולא קבילו
מן משה ממעניק רוחא ומפלחנא דהנה
קשאי עליהון:

(ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֶּן אֱלִיבִנִי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ
אֶל־מֹשֶׁה מִקְצֹר רוּחַ וּמִעֲבֹרָה קָשָׁה: פ

מה שמך, ואתה אמרת: "מה שמו מה אמרתי
אלהם"? וגם הקימותי וגו' • וכשבקש אברהם
לקבר את שרה, לא מצא קרקע עד שקנה בדמים
מרבית, וכן ביצחק - ערצרו עליו על הנאות אשר
קפר, וכן ביצחק: (בראשית לג) "ויקן את חלקת השדה"
לנטות אהלו, ולא הרגרו אחר מדותי, ואתה אמרת:
"למה הרעתה"? ואין המדרש מתישב אחר המקרא
מפני כמה דברים: אחת, שלא נאמר: ושמי ה' לא
שאלו לי. ואם תאמר לא הודיעם שכן שמו, הרי
תחלה, כשנגלה לאברהם בין הבתרים, נאמר: "אני
ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים". ועוד, היאך
הסמיכה נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן: "וגם
אני שמעתי וגו'", "לכן אמר לבני ישראל". לכן אני

כ"ג - וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה • לא קבילו תנחומין.
מקצר רוח • כל מי שהוא מצר - רוחו ונשימתו
קצרה, ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין
זה, שמעתי בפרשה זו מרבי ברוך בן רבי אליעזר,
והביא לי ראיה ממקרא זה: (ירמיה טז) "בפעם הזאת
אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה'",
למדנו, כשהקדוש-ברוך-הוא מאמן את דבריו, אפלו
לפרענות, מודיע ששמו ה', וכל-שפן האמנה
לטובה. ורבותינו דרשוהו (שמות רבה. סנהדרין קיא) לענין
של מעלה, שאמר משה: (לעיל ה) "למה הרעתה"?
אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חבל על דאבדין ולא
משתכחין! יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה
פעמים נגליתי עליהם ב"אל שדי", ולא אמרו לי:

שפתי חכמים

פירוש רבותינו: ז רצונו לומר וגם
הקימותי את בריתי אתם לתת להם
את הארץ ולא קיימתי בימיהם שהיו
צריכין לקנות בדמים יקרים, ואפילו
הכי לא הרגרו וכו': ק רצונו לומר,
בין שפירוש של 'וארא אל אברהם'
וגו' הוא הרבה פעמים נגליתי להם
באל שדי ולא שאלו לי מה שמך, הנה
לו לומר 'ושמי ה' לא שאלו לי' כמו
שאתה שאלני: ד דהשתא קשאי ליה
ממה נפשך, שאם יפרשו לא נודעתי
להם' כמו 'לא שאלו לי' אבל הוא
הודיעם שכן שמו, הנה לו לומר 'ושמי
ה' לא שאלו לי', ואם יפרשו 'לא
נודעתי' כמשמעו אלא שהוסיפו עליו
'ולא שאלו לי', הרי תחלה כשנגלה
לאברהם בין הבתרים נאמר לו 'אני
ה' וגו', ואי אפשר לומר 'לפרש לא
נודעתי' לא נברתי' כמו שמפרש רש"י
דמשמע אבל שמו הודיע להם, ששוב
לא יתכן להוסיף עליו 'ולא אמרו לי
מה שמך', שמכיון שהודיעם שכן שמו
שוב לא הנה להם לשאול. הרא"ם:
ז (תראם) ויש לתמוה, דלמא הכי
קאמר, מאחר שהאבות חביבים עלי
שלא הרגרו אחרי, גם אני שמעתי את
נאקת בנייהם בעבורם אף על פי

מה שמו מה אמר אלהם. ויש לומר
דבשביל תרומיהו דבר אתו משפט,
והא דנקט בתחלה שקאי אלמה
הרעתה, משום ד'למה הרעתה' עיקר
וגרם הפל, ואגב תוכחת העיקר
הוכיחו גם על 'ואמרו לי מה שמו'.
ותדע לה, שהרי לא דבר אתו משפט
אלא אחר שאמר 'למה הרעתה', ולמה
לא דבר אתו משפט מיד כשדבר אליו
'מה שמו מה אמר אלהם', אלא ודאי
זה גרם הפל: ח ונחלת יעקב שמעתי ולא
אבין, דלמא היא הנותנת, בשלמא
משה שלא ידע שום שם משמותיו
יתברך הוצרך לשאול, אבל האבות
הרבה פעמים נגלה להם מהי תיתי
שישאלו, ועוד קשה שהרי גם משה
לא שאל בשביל עצמו אלא בשביל
ישראל מה אמר אלהם, וענין שם.
ונראה לי דהכי פירושא דרש"י
ודשמות רבה, ומה אבות הראשונים
שלא נודעתי להם בשמי ה', שהוא שם
העצם ושמי הגדול, רק ב'אל שדי'
שהוא שם התאר, אפילו הכי לא
הרגרו אחר מדותי, ולך על ידי
ששאלת 'מה אמר אלהם' הודעתיו
ששמי ה' ואפילו הכי הרגתי, וענין
שם: ט נראה לי שמישב הפסוק לפי

(ח) ב וגר אריהו כאלו אמר לישיבע
במלכותי, כי הפסא מורה על
המלכות, כמו 'רק הפסא אגדל
ממך' תורה ט

(ט) ל ושמיעה זו לשון קבלה הוא,
רצונו לומר שתיאשו מן הגאולה,
לפי שסברו שאי אפשר לגאולם משם
מעבודה קשה כזו 'אל משה' פירוש
אל תנחומי משה: ז והוי כאלו נכתב
'ולא שמעו אל משה מצרה גדולה
ומעבודה קשה, אלא בשביל זה נקט
'מקצר רוח', דדרך של מיצר להיות
נשימתו קצרה: ח רצונו לומר שמביא
לו ראיה אמה שפירש לעיל 'ויאמר
אליו אני ה' שפירשו נאמן לשלם
שכר וכו', שהרי אפילו לפרענות
מודיע ששמו ה', מפל שכן האמנה
לטובה דהא מדה טובה מרובה ממדת
פורענות: ט רצונו לומר ש'ידבר
אלהים' קאי על ענין שלמעלה,
דלפירוש רש"י 'ידבר אלהים אל
משה' קאי אלמה הרעתה, אבל
'ויאמר אליו אני ה' וכל הפרשה קאי
אלמה זה שלחתי' כדפירשתי לעיל,
אבל לפי פירוש רבותינו קאי הכל
אלמה הרעתה: ואם תאמר, והא אחר
כך מפרשים שקאי אמה שאמר משה

אומר: 'יתישב המקרא על פשוטו, "דבר דבור על אפניו", והדרשה תדרש, שגאמר: (ירמיה כג) "הלל כה דברי פאש נאם ה', וכפטיש יפוצץ סלע", - מתחלקת לכמה ניצוצות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, ה'תשכ"ז)

כמו כור הברזל, ולקף לא נתנה תורה עדין בימי אברהם, כי בימי אברהם עדין לא נתברר ונודע המרות העולם להיות המשכת אור אינסוף על-ידי קיום התורה ומצות, עד אחר יציאת מצרים, שהוא כור הברזל שזכר את ישראל על-ידי קשי השעבוד בחמר ובלבנים להיות נפרד הרע מן הטוב כו', וכאשר נזכרו ישראל נזכר גם-כן העולם וגשמיותו וקמיותו.

וצריך להבין, מהו הטעם שהצריך להיות קשי השעבוד בעבודת פרך עד כדי כך שלא היו יכולים לשמע אפילו בשורת הגאולה. אף שנגזר בברית בין הבתרים ועבדום וענו אותם גו', מכל-מקום אינו מובן מדוע הצריך להיות קשי השעבוד בעבודת פרך כל-כך. אף הענין הוא, כפי שמבאר בעל ההילולא (דכ"ד טבת) בתורה אור, שעל-ידי שעבוד מצרים בחמר ובלבנים זכו למתן-תורה, כיון ששעבוד מצרים הוא ענין של ברור וזכור

י ומליל יי עם משה למימר:

(י) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

יא עול מליל לות פרעה מלכא דמצרים וישלח ית בני ישראל מארצה:

(יא) בא דבר אל-פרעה מלך מצרים וישלח את בני-ישראל מארצו:

יב ומליל משה קדם יי למימר הא בני ישראל לא קבילו מני ואכדין וקבל מני פרעה ואנא יקרי ממלל:

(יב) וידבר משה לפני יהוה לאמר הן בני-ישראל לא-שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים: פ

אתה והערל" - והאטם משכרות כוס הקללה, "ערלת בשר" - שהגיד אטום ומכסה בזה, (ויקרא ט) "וערלתם ערלתו" - עשו לו אטם וכסוי אסור, שייבדיל בפני אכילתו, (שם) "שלש שנים יהיה לכם ערלים" - אטום ומכסה ומבדיל מלאכלו.

כז"י ואיך ישמעני פרעה" - זה אחד מעשרה קל-וחמר שבתורה (בראשית רבה פ' לב) * ערל שפתיים. אטום שפתיים. וכן כל לשון ערלה, אני אומר שהוא אטום (ירמיה ו) : "ערלה אונם" - אטומה משמע. (שם ט) "ערל-לב" - אטומים מהבין, (חבקוק ב) "שתה גם

שפתי חכמים

לו, ומה שקתיב בקרא בן, מפני שהתורה כתבה לפי האמת, אבל לפי דעתו שהיה סובר משום שהיה ערל שפתיים לא שמעו אליו הוי שפיר קל וחמר. ואין להקשות, אף על פי כן היה לו למשה להבליע הפירכא אף אחר שגלה לו הקדוש ברוך הוא שמה שלא שמעו אליו הוא מקצר רוח, ומה ישראל שהיא לטובתם והיה להם לשמוע אף על פי שיש להם קצר רוח, פרעה שהיא לרעתו אינו דין שלא ישמע אף על פי שאין לו קצר רוח, כמו שמצינו בכמה מקומות בתלמוד. יש לומר דפירכא הכתובה בתורה הוא שהכתוב מעיד שמה שלא שמעו הוא מפני הקצר רוח, ואין להבליע פירכא כזו. הרא"ם: ב זהו פירוש על 'והערל' שמביא רש"י: תורה יג

עצמו הוא, כלומר וגם פרעה לא ישמע אלי מסבה אחרת, דהיינו ואני ערל שפתיים, לכן פירש 'זה אחד מעשרה קל וחמר', והכל חדא הוא. ובה נחא מה שהיפך רש"י ופירש 'ערל שפתיים' קודם 'ואיך' ישמעני פרעה, שלא על סדר המקרא, והקל וחמר הוא הכי, ומה ישראל ששמועה טובה היא להם והיה להם לקבל דברי ואפלו הכי לא שמעו לי, פרעה ששמועה רעה היא לו כל שכן שלא ישמעני. ואם תאמר, איכא למיפרך דמה שלא שמעו ישראל למשה היינו כמו שמפרש הפסוק לעיל 'ולא שמעו אל משה מקצר רוח' וגו'. ויש לומר דמשה לא היה יודע שלא שמעו לו בשביל קצר רוח, אלא הוא סבר שבשביל שהוא ערל שפתיים לא שמעו

שאינם נזהרים בשורה, לכן אמר לבני ישראל וגו'. ונראה דלפירוש זה שפירש דעיקר הגאולה היא משום חביבות האבות ואף על פי שישאל אינם הגונים, אם כן לעיל בשאמר משה 'מי אנכי וגו' וכי אוציא את בני ישראל' וגו', ופירש רש"י ואף על פי שאם חשוב אני מה זכו ישראל שיעשה להם נס וכו', היה לו להשיב חביבות האבות הוא גורם שיעשה להם נס זה אף שאינם הגונים: ת רצונו לומר, מתחלק הסלע על ידי הפטיש לכמה ניצוצות, כך פירש רש"י בגמרא דשבת דף פ"ח, והתוספות הקשו על פירושו ומפרשים בענין אחר, עיין שם: תורה י

(יב) רצונו לומר, שאל תאמר דהאי ואיך ישמעני פרעה מילתא בפני

(יג) וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיֹּצִיאוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ׀

כ"ג וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן • לִפִּי שְׁאֵמַר מֹשֶׁה: "וְאַנִּי עֶרְל שְׁפֹתַיִם", צָרָף לוֹ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֶת אַהֲרֹן לְהִיּוֹת לוֹ לִפֶּה וּלְמַלְיָץ. וַיֹּצִיאוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • (שמות רבה) צוּה עֲלֵיהֶם לְהַנְהִיגם בְּנַחְתִּי וּלְסַבֵּל אוֹתָם. וְאֶל פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם • צִוּם עָלָיו לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד בְּדַבְרֵיהֶם, זֶה מְדַרְשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: צִוּם

עַל דְּבַר יִשְׂרָאֵל וְעַל שְׁלִיחוּתוֹ אֶל פְּרַעֲה, וַיִּדְבֹר הַצּוּוִי מֵהוּ? מִפְּרָשׁ בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה, לְאַחַר סֵדֶר הַיַּחֲסָם, אֲלָא מִתּוֹךְ שֶׁהַזְכִּיר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, הַפָּסִיק הַעֲנִין בְּ"אֵלֶּה רְאִשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם", לְלַמְּדֵנוּ הֵיכָן נִוְלָדוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְכֵי נִתְיַחֲסוּ.

♦ יום שני כ"ג טבת ♦

(יד) אֵלֶּה רְאִשֵׁי בֵּית־אֲבוֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ וּפְלוּא חֲצֹרֶן וּכְרָמִי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת רְאוּבֵן:

כ"ד אֵלֶּה רְאִשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם • מִתּוֹךְ שֶׁהִזְקַק לַיַּחֲסָם שֶׁבָּטוּ שָׁל לוֹי עַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּשִׁבִּיל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, הִתְחִיל לַיַּחֲסָם דֶּרֶךְ תּוֹלְדוֹתֵם" מֵרְאוּבֵן. (וּבִפְסִיקְתָּא

גְּדוּלָּה רְאִיתִי: לִפִּי שְׁקִנְטָרָם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם לְשִׁלְשָׁה שָׁבָטִים הִלְלוּ בְּשַׁעַת מוֹתוֹ, חֲזוֹר הַפְּתוּב וַיַּחֲסָם כָּאֵן לְבָדָם, לומר שֶׁחֲשׂוּבִים הֵם).

(טו) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמּוּאֵל וַיְמִין וְאַהֲרָה וַיִּכִּין וַיִּצְחָר וְשָׂאוּל בֶּן־הַנְּעֻנִית אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת שִׁמְעוֹן:

(טז) וְאַלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתִלְדוֹתָם גִּרְשׁוֹן וַקֵּהָת וּמֵרָרִי וְשִׁנִּי חֵי לֵוִי שִׁבְעָה וְשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה:

כ"ה וְשִׁנִּי חֵי לֵוִי וְגו' • לִמָּה נִמְנָה שְׁנוּתוֹ שֶׁל לֵוִי? לְהוֹדִיעַ כְּמָה יְמֵי הַשְּׁעָבוּד, שֶׁכָּל זְמַן שְׁאֵחָד מִן הַשְּׁבָטִים קָם, לֹא הָיָה שְׁעָבוּד, שְׁנֵאָמַר: (לעיל א)

וַיִּמָּת יוֹסֵף וְכָל אָחִיו, וְאַחֲרֵי־כֵן: "וַיָּקָם מֶלֶךְ חֲדָשׁ", וְלֵוִי הֶעָרִיף יָמָיו עַל כָּלָם.

שפתי חכמים

(יג) ג' דְּקָשָׁה לְרַש"י, דְּבִפְסוּק מִשְׁמַע שְׁצוּהָ אֶת יִשְׂרָאֵל עֲצָמָן שְׁיֻצִּיאוּ אֶת עֲצָמָן, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ שְׁצוּהָ עֲלֵיהֶם וְכו', רְצוֹנוֹ לומר דִּי'וֹצִיאוּ קָאִי עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְהַנְהִיג יִשְׂרָאֵל בְּנַחְתִּי וּלְסַבֵּל אוֹתָם וּבְפִרְעָה יִנְהֲגוּ כְּבוֹד, וְמֵה שֶׁכְּתוּב אַחֲרָיו 'לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' מִלְּתָא בְּאִפִּי נִפְשִׁיהּ הוּא: ד' וְהִשְׁתָּא מִלַּת 'לְהוֹצִיא' קָאִי אֲשַׁנְיָהֶם, צִוּם עַל דְּבַר יִשְׂרָאֵל שְׁיֵאמַר לָהֶם שֶׁהוּא יוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, וְעַל שְׁלִיחוּתוֹ אֶל פְּרַעֲה שְׁיֵאמַרוּ לוֹ לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וַיִּתְּרוּ בּוֹ שֶׁאֵם לֹא יִנְיָחֶם

שְׁיִסַּר אוֹתוֹ בִּיסוּרִים: תּוֹרָה יֵד (יד) ה' וְאֵם תֵּאמַר עֲדִין יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת לִמָּה לֹא הִתְחִיל מִשְׁבֵּט לֵוִי. וְתִירֶץ הַרְמַב"ן, דָּאָם כֵּן הָיָה נִרְאָה שְׁלֵוִי הוּא כְּבוֹר הַיַּחֲסָם מִכָּאֵן וְאֵילָף לְכָבוֹד מֹשֶׁה, לְכָף הִתְחִיל מִרְאוּבֵן לְהוֹדִיעַ שְׁנֵשְׂאָר רְאוּבֵן כְּבוֹר לַיַּחֲסָם, וְנִמְנָה לֵוִי שְׁלִישִׁי לְשָׁבָטִים: תּוֹרָה טו

(טז) ו' נִמְצָא שֶׁלֹּא עָבְדוּ אֲלָא מֵאָה וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, דְּהָא יוֹסֵף כֵּן שְׁלִישִׁים שָׁנָה בְּעַמְדוֹ לִפְנֵי פְּרַעֲה, וּבְאֵוֹתוֹ זְמַן הָיָה לֵוִי כֵּן שְׁלִישִׁים וְאַרְבַּע שָׁנָה, דְּהָא בְּשֵׁשׁ שָׁנִים נִוְלָדוּ כָּלָם חוּץ

מִבְּנֵימִין, הוֹצֵא מֵהֶם שְׁתֵּי שָׁנִים עַד שְׁנוֹלָד לֵוִי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי לְרְאוּבֵן נִמְצָא שֶׁהָיָה לֵוִי גְּדוֹל מִיוֹסֵף אַרְבַּע שָׁנִים, וְאַחֲרֵי כֵן הָיָה שְׁבַע שָׁנִים שׁוֹבַע וּשְׁנָתַיִם רָעַב, וּבְשָׁעָבְרוּ שְׁתֵּי שָׁנִים מִשְׁנֵי הָרָעַב כָּאוּ לְמִצְרַיִם וּבְאֵוֹתוֹ זְמַן הָיָה לֵוִי כֵּן אַרְבָּעִים וְשֵׁשׁ, וּמֵאָה שְׁלִישִׁים וְשְׁבַע שָׁנִים הָיָה כְּשִׁמְתוֹ, צָא מִהֵן אַרְבָּעִים וְשֵׁשׁ אֲז נִשְׁאַרוּ עֲדִין תִּשְׁעִים וְאַרְבַּע שָׁנִים מִלֵּוִי שֶׁלֹּא הִתְחִיל הַשְּׁעָבוּד, וּמֵאֵתַיִם וְעֶשְׂרֵה שָׁנִים הָיוּ בְּמִצְרַיִם, צָא מִמֵּאֵתַיִם וְעֶשְׂרֵה שָׁנִים תִּשְׁעִים וְאַרְבַּע שָׁנִים שֶׁל לֵוִי שֶׁלֹּא

(יז) בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְבָנֵי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפַּחָתָם:

יז בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְבָנֵי וְשִׁמְעִי לְזִרְעֵיהֶן:

(יח) וּבְנֵי קֹהֶת עִמָּרָם וַיִּצְהָר וַחֲבֵרוֹן וְעִזִּיאֵל וּשְׁנֵי חֲוִי קֹהֶת שְׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה:

יח וּבְנֵי קֹהֶת עִמָּרָם וַיִּצְהָר וַחֲבֵרוֹן וְעִזִּיאֵל וּשְׁנֵי חֲוִי קֹהֶת מֵאָה וּתְלָתִין וּתְלַת שָׁנִין:

היה. חשב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה, לא תמצאם ארבע מאות שנה. והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות.

כ"י וּשְׁנֵי חֲוִי קֹהֶת וּשְׁנֵי חֲוִי עִמָּרָם וְגו' • מִחֲשָׁבוֹן זֶה אָנוּ לְמַדִּים עַל מוֹשֶׁה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה שְׁאֵמֶר הַפְּתוּב, שְׁלֹא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבִדָּה הָיוּ, אֲלָא מִיּוֹם שְׁנוֹלַד יִצְחָק, שְׁהָרִי קֹהֶת מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם

(יט) וּבְנֵי מִרְרֵי מַחֲלִי וּמוֹשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַלְוִי לְתַלְדָּתָם:

יט וּבְנֵי מִרְרֵי מַחֲלִי וּמוֹשִׁי אֵלֶּיךָ זִרְעֵית לְוִי לְתוֹלְדָתָהֶן:

כ וְנָסִיב עִמָּרָם יֵת יוֹכָבֵד אַחַת אֲבוּהִי לֵה לֵאנָתוֹ וַיִּלְדֶּת לֵה יֵת אֶהֱרֹן וַיֵּת מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חֲוִי עִמָּרָם מֵאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שָׁנִין:

(כ) וַיִּקַּח עִמָּרָם אֶת־יוֹכָבֵד דִּדְתוֹ לֹא לְאִשָּׁה וּתְלִד לֹא אֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חֲוִי עִמָּרָם שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה:

כ"י וְיוֹכָבֵד דִּדְתוֹ • אַחַת אֲבוּהִי, בֵּת לְוִי, אַחַת קֹהֶת.

(כא) וּבְנֵי יִצְהָר קָרַח וְנֹפֶג וְזֹכְרִי:

כא וּבְנֵי יִצְהָר קָרַח וְנֹפֶג וְזֹכְרִי:

(כב) וּבְנֵי עִזִּיאֵל מִיִּשָּׁאֵל וְאַלְצָפָן וְסֹתְרִי:

כב וּבְנֵי עִזִּיאֵל מִיִּשָּׁאֵל וְאַלְצָפָן וְסֹתְרִי:

כג וְנָסִיב אֶהֱרֹן יֵת אֲלִישַׁבַע בֵּת עֲמִינָדָב אַחַתָּה דִּנְחָשׁוֹן לֵה לֵאנָתוֹ וַיִּלְדֶּת לֵה יֵת נָדָב וַיֵּת אֲבִיהֶוא יֵת אֶלְעָזָר וַיֵּת אִיתָמָר:

(כג) וַיִּקַּח אֶהֱרֹן אֶת־אֲלִישַׁבַע בֵּת־עֲמִינָדָב אַחַת נַחֲשׁוֹן לֹא לְאִשָּׁה וּתְלִד לֹא אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהֶוא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר:

כ"י אַחַת נַחֲשׁוֹן • (כבא בתרא קי. שמות רבה) מִכָּאן לְמַדְנוּ: הַנוֹשָׂא אִשָּׁה, צָרִיךְ לְבַדֵּקָהּ בְּאַחֶיהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כרך ו עמ' 44)

דוֹדָתוֹ" (בֵּת לְוִי אַחַת קֹהֶת, רש"י). דִּהְנָה, פְּרָשְׁתָנוּ בָּאָה לְלַמֵּד "הִיאךָ נולְדוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְמִי נִתְיַחֲסוּ", וּמִסְתַּבֵּר

מִכָּאן לְמַדְנוּ שֶׁהַנוֹשָׂא אִשָּׁה צָרִיךְ לְבַדֵּק בְּאַחֶיהָ (רש"י) • (כג) מִכָּאן - וְלֹא מִמּוֹה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח עִמָּרָם אֶת יוֹכָבֵד

שפתי חכמים

בָּאִים לְדַרְשָׁה. וְלִיכָא לְמִימַר דְּלָמָא אִין הָכִי נִמְי שְׁצִירָךְ לְבָדוּק בְּכֶלֶם, חֲדָא דְּבִשְׁלָמָא בְּאַחֶיהָ שְׂרִיף הַשְׁעָם מִשּׁוּם דְּרֹב בְּנִים דּוּמִים לְאָחִי הָאֵם, מִה שְׁאִין בֶּן בְּאִבִּיהָ וְכָל שְׁבֹן בְּאִנְשֵׁי מְקוּמָה, וְעוֹד דָּאֵם בֶּן לְמָה בְּדַק אֶהֱרֹן בְּאַחֶיהָ בְּלָבָד, דִּהָא לֹא נִכְתַּב שֵׁם אֲבִיהָ מִיּוֹתָר: תורה כד

הָיָה בֶּן לְוִי, וְקֹהֶת הָיָה אָבִיו שֶׁל עִמָּרָם, אִם בֶּן נִמְצָאָת שְׁהִיָּתָה אַחַת אָבִיו: תורה כא
(כג) ח וְרָאִים אֲכָל גִּבִּי לְבָן דְּרָשׁוּ לְהַגִּיד שְׁבָהָה, מִשּׁוּם דְּלֹא שְׂרִיף לִימֹר שְׁבָדֵק בְּלָבָן, וְעוֹד דְּלֹא הָיָה לוֹ לְהַזְכִּיר לֹא אֶת אֲבִיהָ וְלֹא אֶחָיָה וְלֹא מְקוּמָה שְׁבָבֵר הוֹנְכֵרוּ לְמַעְלָה, וְעַל כֵּן חֲרָךְ בְּכֶלֶם

הַתְּחִיל הַשְׁעָבוֹד, נִמְצָא שְׁלֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ אֲלָא מֵאָה וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה: תורה יז
(כ) ז רָצוֹנוּ לִימֹר, שְׁלֹא תִפְרֹשׁ כְּמוֹ 'דוֹדָתָךְ' הַנֶּאֱמַר בְּפֶרֶשׁת עֲרִיּוֹת וְאֵל דוֹדָתָךְ לֹא תִקְרַב, וְהֵתָם פִּירוּשׁוֹ אִשָּׁת דוֹדוֹ, דִּהָא יוֹכָבֵד הָיְתָה בֵּת לְוִי, וְאִם בֶּן הָיְתָה נִמְי אַחַת קֹהֶת, דִּהָא קֹהֶת

אפוא, ש"דודתו" בא ליחס את משה ואהרן גם מצד אבם, שהיתה בת לוי ואחות קהת, ולא ללמדנו דבר הקשור לנשואין ("ויקח עמרם"). זאת ועוד: 'דודתו' מדיגיש את הקשר לעמרם (על ידי אביו), לא לאחיה של יוכבד. אך

(כד) ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחת הקרחי:

(כה) ואלעזר בן-אהרן לקח לו מבת פוטיאל לו לאשה ותלד לו את-פניהם אלה ראשי אבות הלויים למשפחתם:

כ"י - מבת פוטיאל. מנרע יתרו, שפטם עגלים לעבודת-פוכבים, ומנרע יוסף שפטפט ביצרו (כ"ב קט).

(כו) הוא אהרן ומשה אשר אמר יהוה להם הוציאו את-בני ישראל מארץ מצרים על-צבאתם:

כ"י - הוא אהרן ומשה. אלו שהזכרו למעלה, שילדה יוכבד לעמרם, "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה'" (שמות רבה פ"א). יש מקומות שמקדים אהרן למשה, ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך

(כז) הם המדברים אל-פרעה מלך-מצרים להוציא את-בני-ישראל ממצרים הוא משה ואהרן:

כ"י - הם המדברים וגו'. הם שנצטוו, הם שקימו. הוא משה ואהרן. הם בשליחותם ובצדקתם מתחלה ועד סוף.

(כח) ויהי ביום דבר יהוה אל-משה בארץ מצרים:

כ"י - ויהי ביום דבר וגו'. מחבר למקרא שלאחריו.

שפתי חכמים

(כה) ט רצונו לומר, שאביו היה משבטו של יוסף ואמו היתה מנרע יתרו, או להיפך. ודייקי מדקתיב 'פוטיאל' ביו"ד, דמשמע לשון רבים. אי נמי מדקתיב 'מבת' דמשמע נמי לשון רבים, רצונו לומר שיהיו בשביל שני יחוסים. ואין להקשות דלמא שם אדם הוא ששמו פוטיאל, דיש לומר דדייק מדקתיב 'ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון', שמע מינה דבא הכתוב לייחסם, הבא נמי 'פוטיאל' בא לייחסו: יש מפרשים שמרד, ויש מפרשים שזלזל: תורה כו (כו) ב דעל צבאותם' משמע שהוציאו את ישראל יותר מצבאותם. אי נמי דמשמע שהוציאו את צבאותם בתחלה, וזה אינו: תורה כו (כח) ל (גור אריה) פירוש, דאם לא כן לא יתכן 'ויהי ביום דבר' וגו', דמה היה באותו יום, אלא מחובר וכו': תורה כט

♦ יום שלישי כ"ד טבת ♦

כט ומליל יי עם משה למימר אנא יי מלל
עם פרעה מלכא דמצרים ית כל די אנא
ממליל עמך:

(כט) וידבר יהוה אל-משה לאמר אני יהוה דבר
אל-פרעה מלך מצרים את כל-אשר אני דבר
אליך:

בו. אני ה'. פדאי אני לשלחך ולקיים דברי
שליחותי.

כט"א וידבר ה'. הוא הדבור עצמו המעלה:
"בא דבר אל פרעה מלך מצרים", אלא מתוך
שהפסיק הענין כדי ליחסם, חזר הענין עליו להתחיל

לואמר משה קדם יי הא אנא יקיר ממלל
ואכדין יקבל מני פרעה:

(ל) ויאמר משה לפני יהוה הן אני ערל שפתי
ואיך ישמע אלי פרעה: פ

הפתיב כאן, כיון שהפסיק הענין, וכך היא השטה,
כאדם האומר: נחזר על הראשונות.

כט"א ויאמר משה לפני ה'. היא האמירה שאמר
למעלה: "הן בגי ישראל לא שמעו אלי", ושנה

א ואמר יי למשה חזי מניתיך רב לפרעה
ואהרן אחיך יהי מתרגמןך:

ז (א) ויאמר יהוה אל-משה ראה נתתיך אלהים
לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך:

לעם דברי תוכחות, והוא מגזרת (ישעיה נז) "ניב
שפתיים", (משלי י) "ינוב חכמה", "ויכל מהתנבאות"
דשמואל (סמ"ט), ובלע"ז קוראין לו פרעדיג"ר.

כט"א נתתיך אלהים לפרעה. שופט ורודה לרדותו
במכות ויסורין. יהיה נביאך. פתרגומו: יהי
מתרגמןך. וכן כל לשון נבואה, אדם המכריז ומשמיע

ב את ממלל ית כל די אפקדנך ואהרן אחיך
ימלל עם פרעה וישלח ית בגי ישראל
מארעה:

(ב) אתה תדבר את כל-אשר אצנך ואהרן אחיך
ידבר אל-פרעה ושלח את-בני-ישראל מארצו:

כט"א אתה תדבר. פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפיי, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו
באנני פרעה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי משיחות כ"ד א עמ' 119 - מותך 'לקראת טבת')

דבור משה לפרעה - בלשון הקדש

על הפסוק "אתה תדבר את כל אשר אצנך ואהרן אחיך
ידבר אל פרעה גז", מבאר רש"י (בד"ה אתה תדבר): "פעם

אתה תדבר את כל-אשר אצנך ואהרן אחיך ידבר
אל-פרעה (ז, ב)

שפתי חכמים

והנה הוא הקל וחמר בעצמו שגאמר
בפרשה ראשונה: תורה א
ז (ב) ג פירוש, דלכן אמר את כל אשר
אצנך, שאתה תדבר לפני פרעה כל
דבור ודבור פעם אחת בקצרה ולא
יותר כמו ששמעת מפיי, ואהרן אחיך
ידבר כל דבור ודבור פעמים ושלש עד
שיטעימנו וימליצנו באנני פרעה.
מהרש"ל: תורה ג

שניה, דקשה למה מהפך הכתוב ממה
שגאמר למעלה בפרשה ראשונה,
דלעיל כתיב ואיך ישמע אלי פרעה
ואני ערל שפתיים, ובפרשה שניה
כתיב הן אני ערל שפתיים ואיך ישמע
אלי פרעה, אלא ודאי הכי קאמר, הן
בגי ישראל לא שמעו אלי, אף על פי
שכל השליחות היא לטובתם אפילו
הכי לא שמעו אלי בסבה שאני ערל
שפתיים, אם כן איך ישמע אלי פרעה,

(ל) מ פירוש, האמירה של ואני ערל
שפתיים הבא אחר הן בגי ישראל לא
שמעו אלי, שזו היא האמירה
ראשונה ושנאה בפרשה שניה, לא
האמירה של לא שמעו, כי זו לא
נשנית בפרשה שניה. רא"ם. ואני
אומר, על כל מה שגאמר בפרשה
ראשונה קאי, והא דלא נשנית בפרשה
שניה הדבור של לא שמעו אלי,
ידבור ההוא גם כן מרמז בפרשה

אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה".
ומפשטות לשון רש"י נראה, שמשנה הלך גם כן עם אהרן אל פרעה, אלא שמושה אמר את דברי השליחות מהקב"ה בדיוק כפי ששמע ובלשון הקדש ("כפי ששמעת מפי"), ואהרן תרגמו לפרעה ("ימליצנו" ע"ד "המליץ בינותם"), והטעימו באזניו על מנת לפעל "ושלח את בני ישראל מארצו".

וקשה: מה טעם היה בהליכת משה לפרעה, והרי פרעה לא הבין מה שדבר אליו משה בלשון הקדש (כפי שדבר אליו הקב"ה)?
ויש לבאר:

על הפסוק "ראה נתתיך אלקים לפרעה" מבאר בספרי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 82)

ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה (רש"י ז, ב) **ימליצנו** – משה דבר לפרעה בלשון הקדש ("כפי ששמעת מפי"), ולכן הצורך אהרן לתרגם את הדברים ללשון מצרי. וכמו שכתוב "כי המליץ בינותם", ופרש רש"י: "המתרגם".

(ג) **ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את-אתתי ואת-מופתי בארץ מצרים:**

וְאֲנִי אֶקְשֶׁה • מאחר שהרשיע והתריס כנגדי, וגלוי לפני שאין נחת רוח באמות עובדי-כוכבים לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותפירו אתי גבורתי. וכן מדתו של הקדוש ברוך-הוא: מביא פרענות על האומות עובדי-כוכבים, כדי שישמעו וישראל וייראו, שנגמר: (צפניה א) "הכרתי גוים נשמו פנותם

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 43 ואילך – מותחן 'לקראת שבת')

גם ענש האמות היא בשביל ישראל

על הפסוק בפרשתנו **ואני אקשה את לב פרעה** (א, ו) פרש רש"י "טוב לי שיתקשה לבו, למען הרבות את אותותי

חסידות, שבשעה שהקלפות הם בשיא תקפון, אזי אפילו לצדיק אין את הכח לשברם. ועל-דרך מאמר חז"ל "אם ראית רשע שהשעה משהקת לו אל תתגרה בו". וזוהי פונת הפסוק "ראה נתתיך אלקים לפרעה" – שבזה נתן הקב"ה למשה כחות מיוחדים – "ממשלה זרוע באל ממש על פרעה", ועד לרדותו "במכות ויסורין".

ומטעם זה היה צריך משה ללכת בעצמו לפרעה (ולא רק אהרן לבדו), שכן רק לו היה את הכח לשבר את פרעה. ולכן גם דבר אותו בלשון הקדש (הגם שלא הבין), שכן דבורו עם פרעה לא היה על-מנת לבירו, כלומר, להתעסק עמו שהוא מצד עצמו יספים, אלא הדבור היה על מנת לרדותו ולשברו. ובזה לא היה נוגע הבנת הדברים, אלא הכח האלקי שבדבורו.

יטעימנו – בנוסף לכך היה על אהרן להסביר ולהטעים את דברי משה כך שיתקבלו אצל פרעה ויכנסו באזניו. וכמו שכתוב "באזני אדוני", ופרש רש"י: "כנסו דברי באזניך".

גואנא אקשי ית לבא דפרעה ואסגיתי ית אתותי וית מופתי בארעא דמצרים:

וגו'... "אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר", ואף-על-פי-כן בחמש מכות הראשונות לא נאמר: "ויחזק ה' את לב פרעה", אלא "ויחזק לב פרעה". (ועין ברא"ם שגורס כאן דבור המתחיל: "בלקתך לשוב" עד "שמתי בידך", וכדלעיל פרשת שמות בפסוק: "בלקתך לשוב", עין שם).

ותפירו את גבורתי, וכן מדתו של הקב"ה, מביא פרענות על אמות עובדי אלילים, כדי שישמעו וישראל וייראו.

שפתי חכמים

מכות ותרירות יותר על מה שחטא, ועל זה פירש כדי שתפירו אתם את גבורותי, ועל זה מביא ראיה וכן מדתו וכו', וקל להבין: אף על פי שלפי זה היה ראוי שיקשה ה' את לבו גם בחמש מכות הראשונות, אף על פי כן רצה ה' שיפרסם רשעתו, להודיע שאף בלתי החיזוק של הקדוש ברוך הוא הוא מתחזק מעצמו: תורה ד

הוא שמביא פורעניות על מי שחזור בתשובה, והם לא יודעין שאינו חוזר בתשובה בלב שלם, לכן אקשה את לבו כדי שלא יחזור בתשובה כלל, ואז יכול אני להרבות מופתי להביא פורעניות עליו לעיני כל אדם: ה' דייק מדכתיב בקרא והרביתי את אותותי, דמשמע מן הקרא שביא עליו מכות וענשים יותר על מה שחטא, ואם כן קשה למה הוא רוצה להביא עליו

(ג) ה' דהא ודאי הוא שפרעה ימרוד בו מאחר שהוא מחזק את לבו, וכי דרך של הקדוש ברוך הוא כן שיתן בדעתו של אדם שיעבור על רצונו, לכן פירש 'וגלוי' וכו'; רצונו לומר, ואי לא אקשה את לבו אז בודאי שיעשה תשובה, וגלוי לפני שלא יעשה תשובה שלמה בלב שלם, ואם אביא מכות ופורעניות עליו אז יאמר והבריות כף מדתו של הקדוש ברוך

ואפילו כאשר נראה שיש סיבה אחרת למאורע מסים, הנה באמת הסיבה האמתית והפנימית להמאורע היא התועלת שתגיע מזה לישראל.

וזהו שגם הפרענות על אמות העולם היא "כדי שישמעו ישראל וייראו", כי אף שבחיצוניות נראה שהפרענות על אמות העולם היא רק בשבילם, שהרי מה נוגע לישראל מה שגוי חטא והקב"ה מענישו, הנה האמת היא שגם מארעות אלו הם בשביל ישראל, כי הטעם האמיתי להבאת הפרענות על אמות העולם היא "כדי שישמעו ישראל וייראו".

ולכאורה תמונה, הרי כאשר האמות מתנהגים באופן הראוי לענש, הרי זה כבר טעם מספיק שביא הקב"ה פרענות עליהם, ואם כן מהו זה ש"מדתו של הקב"ה" היא ש"מביא פרענות על אמות עובדי אילים" לא מצד מעשיהם אלא "כדי שישמעו ישראל וייראו"?

ויש לבאר זה בהקדים מה שאמרו חכמינו ז"ל שהעולם נברא בשביל ישראל ובשביל התורה (רש"י ר"פ בראשית). וכשם שהוא בעצם הבריאה, שפלה נבראה בשביל ישראל והתורה, כן הוא בכל המאורעות שבעולם, שמטרתם היא שתגיע מזה תועלת לישראל והתורה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 63 - מתוך 'התקשרות')

את כח הבחירה?

אלא הענש הוא בדרך של "מדה כנגד מדה":
פרעה התרים כנגד ה' ואמר: "מי ה' אשר אשמע בקולו" (שמות ה). הוא הצהיר בגאון ובחוצפה שאינו מכיר במורות של הקב"ה, והוא חפשי לעשות ככל העולה על רוחו. על כן ענשו היה שנתקשה לבו, והראו לו מן השמים שאינו ברשות עצמו כלל וכלל, והוא נטול בחירה חפשית.

דולא יקבל מנכון פרעה ואמתן ית מחת גברתי במצרים ואפיק ית חילי ית עמי בני ישראל מארעא דמצרים בדינין רב רבין:

ה' וידעון מצרים ארי אנא יי בד ארים ית מחת גברתי על מצרים ואפיק ית עמי בני ישראל מביניהון:

ויעבד משה ואהרן כמא דפקיד יי יתהון כן עבדו:

ז ומשה בר תמן שנין ואהרן בר תמן וחקל שנין במלכותהון עם פרעה:

ואני אקשה את לב פרעה (א, ו)

מאחר שהרשיע והתרים כנגדי, וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי כוכבים לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו, למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורתי (רש"י)

מה הקשר בין "שהרשיע והתרים" ל"טוב שיתקשה לבו"? אם מגיע לו ענש - עליו להענש, אף מדוע לטול ממנו

(ה) **ולא ישמע אלכם פרעה ונתתי את ידי במצרים והוצאתי את צבאתי את עמי בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדלים:**

(ה) **וידעו מצרים כי אני יהוה בנמתי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם:**

נש"א את ידי • יד ממש, להכות בהם.

(ו) **ויעש משה ואהרן כאשר צוה יהוה אתם כן עשו:**

(ז) **ומשה בן שמונים שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה בדברם אל פרעה:** פ

♦ יום רביעי כ"ה טבת ♦

ח ואמר יי למשה ולאהרן למימר:

(ח) **ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר:**

ט ארי זמלל לתכון פרעה למימר קבו לכון אמת ותימר לאהרן סב ית חוטרך ורמי קדם פרעה יהי לתנינא:

(ט) **כִּי יִדְבֹר אֲלֵכֶם פְּרַעַה לֵאמֹר תִּנּוּ לָכֶם מִזֶּפֶת וְאָמַרְתָּ אֶל־אֶהְרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי־פְרַעַה יְהִי לְתַנִּין:**

כ"י • מופת • אותך להודיע שיש צורך (צורך) במי ששולח אתכם.

י ועל משה ואהרן לות פרעה ועבדו בן קמא
דפקיד יי וקמא אהרן ית חוטרה קדם פרעה
וקדם עבדוהי והיה לתנינא:

(י) ויבא משה ואהרן אל-פרעה ויעשו כן כאשר
צוה יהוה וישלח אהרן את-מטהו לפני פרעה
ולפני עבדיו ויהי לתנין:

כ"י • לתנין ש • נחש.

יא וקרא אף פרעה לחכימא וליחראשיא
ועבדו אף אנון חרשי מצרים בלחשיהון
כן:

(יא) ויקרא גם-פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו
גם-הם חרשמי מצרים בלחשיהם כן:

כ"י • בלחשיהם • בלחשיהון, ואין לו דמיון במקרא, ויש לדמות לו: (בראשית ג) "להט החרב המתהפכת",
דומה שהיא מתהפכת על-ידיה-לחש.

יב וירמו גבר חוטרה והיו לתנינא ובלע
חטרא דאהרן ית חטריהון:

(יב) וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינם ויבלע מטה
אהרן את-מטתם:

כ"י • ויבלע מטה אהרן • מאחר שחזר ונעשה מטה, בלע את כלן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו, עמ' 57 - מו"ד 'התקשרות')

ולפעמים העצה היחידה היא לפעל בו בטול ושכירה כלליים
- בליעה, שיהיה בהעדר המציאות ('אויס מציאות') לעצמו
כלל. ועל זה באה ההוראה, שבליעה זו צריכה להעשות
על-ידי "מטה אהרן" דוקא, היינו על-ידי אדם שכל-כלו חדור
בחסד ובאהבת-ישראל אמתיים, ובטוחים אנו בו שהוא פועל
אף ורק מתוך אהבת-ישראל, ואין כאן חס-ושלום ערוב של
סבות ונטיית מצד המדות הרעות של נפשו הטבעית.
זאת ועוד: לא די שסבת הפעלה היא אהבת-ישראל, אלא
הפעלה עצמה צריכה להעשות לא 'תנין', רגש של פעס
(פנחש זה, שטבעו להפחיד ולהזיק), אלא כ'מטה': המזכיר
צריך לפעל כ'מקל', ללא שום רגש של רגז וכעס חס-
ושלום, ואף ללא הרגשת מציאות עצמו.

ויבלע מטה אהרן את מטתם (ז, יב)
מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כלם (רש"י)
באור דברי רש"י בעבודת האדם לקונו:
כל פעלה עם הזולת צריכה להיות מתוך אהבת-ישראל,
כהנהגת אהרן הפהן - "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".
וכפי שנאמר ב'תניא': "אף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו...
צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה, וכולי האי ואולי יוכל
לקרבן לתורה ועבודת ה'". ואפילו אלו שמצוה לשנאתם,
"מצוה לאהבם גם כן", ויש לעורר רחמים עליהם,
"והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה".
אף לפעמים קורה שהזולת שרוי בשפל המדרגה, הטוב שבו
מסתר כל-כך, שיש צורך להשתמש בהכאה בדברים,

יג ואתמך לבא דפרעה ולא קביל מנהון
קמא דמליל יי:

(יג) ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר דבר
יהוה: ם

שפתי חכמים

(יב) א רצונו לומר, מדלא כתיב ויבלע
תנין אהרן, משמע מאחר שחזר וכו',
והיה נס בתוך נס, ואלו היה נחש לא
היה רק נס אחד, אב"ל לאחר שנעשו
מטות בדכתיב נמי 'את מטותם' חזר
ובלעם, היה נס בתוך נס.
הרא"ם: תורה יג

(י) ש כי שם התנין ביבשה הוא 'נחש',
ובמים הוא 'דג', וכן פירש הרד"ק
בשרש 'תנין': תורה יא
(יא) ת רצונו לומר, אותו חרב מתהפך
מאליו, ואדם הרואה אותו סובר
שמתהפך על ידי לחש, אם כן משמע
ד'להט' דהתם לשון לחש הוא: תורה יב

(ט) ק לפי שפירש בפרשת ואתחנן על
'מופתים' הם מכות מופלאות, הוצרך
לפרש שקאן פירושו 'אות': ר רצונו
לומר שיש בזה וממשלה במי ששולח
אתכם, כמו דכתיב בפרשת האזינו
'ויבחו לשדים לא אלוה', ומתרגמינן
'דלית בהון צורך': תורה י

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּבֹד לֵב פִּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם:

כ"י • כְּבֹד • תַּרְגוּמוֹ "יִקְרִי", וְלֹא "אֶתִּיקֶר", מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ: (שמות יח) "כִּי כְבֹד מִמֶּךָ הִדְבַּר".

(טו) לֵךְ אֶל־פִּרְעֹה בַּבֹּקֶר הַזֶּה יֵצֵא הַמִּיָּמָה וְנִצַּבְתָּ לִּקְרֹאתוֹ עַל־שַׁפַּת הַיָּאֹר וְהַמַּטָּה אֲשֶׁר־נִהְפָּךְ לְנַחֲשׁ תִּקַּח בְּיָדְךָ:

טו אֲזַיִל לְוַת פִּרְעֹה בַּצֹּפְרָא הָא נִפִּיק לְמִיָּא וְתַתְּעִיד לְקַדְמוּתָהּ עַל כִּיף נִהְרָא וְחוּטְרָא דְאַתְהִפִּיף לְחוּטָא תִּסַּב בְּיָדְךָ:

כ"י • הַזֶּה יֵצֵא הַמִּיָּמָה • לְנִקְבִּיו, שֶׁהִיָּה עוֹשֶׂה עֲצָמוֹ אֵלּוּה וְאוֹמֵר שְׂאִינוֹ צָרִיךְ לְנִקְבִּיו, וּמִשְׁכִּים וַיֵּצֵא לְנִילוּס וְעוֹשֶׂה שֵׁם צָרְכִּיו (שמות רבה) •

(טז) וַאֲמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעַבְדֵנִי בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עֲדִיכָה:

טז וְתִמְרָא לֵה יִי אֱלֹהֵא דִּיהוּדָאִי שְׁלַחְנִי לְוַתְךָ לְמִיָּמָר שְׁלַח יְת עַמִּי וַיַּפְלַחוּן קַדְמִי בַּמִּדְבָּרָא וְהָא לֹא קִבִּילְתָּא עַד כְּעֵן:

כ"י • עַד כֹּה • עַד הַנֵּה, וּמִדְּרָשׁוֹ: עַד שֶׁתִּשְׁמַע מִמֶּנִּי מַכַּת בְּכוֹרוֹת שֶׁאֶפְתַּח בָּהּ בְּ"כֹה"ב: "כֹּה אָמַר ה' בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה".

(יז) כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תִּדְעֶ כִּי אֲנִי יְהוָה הַנֵּה אֲנֹכִי מִכָּה בַּמַּטָּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֹר וְנִהְפְּכוּ לְדָם:

יז כְּדִנָּן אָמַר יִי בְדָא תִּדְעֶ אַרִי אָנָּא יִי הָא אָנָּא מַחִי בַּחֲטָרָא דִּי בִידִי עַל מִיָּא דִּי בְנִהְרָא וַיַּתְּהַכְנוּן לְדָמָא:

כ"י • וְנִהְפְּכוּ לְדָם • לְפִי שְׂאִין גִּשְׁמִים יוֹרְדִים בַּמִּצְרַיִם, וְנִילוּס עוֹלָה וּמִשְׁקָה אֶת הָאָרֶץ, וּמִצְרַיִם עוֹבְדִים לְנִילוּס, לְפִיכָךְ הִלְקָה אֶת יִרְאָתָם, וְאַחֲר־כֵּן הִלְקָה אוֹתָם.

(יח) וְהִדְגָּה אֲשֶׁר־בַּיָּאֹר תָּמוֹת וּבֹאֵשׁ הַיָּאֹר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לְשִׁתוֹת מַיִם מִן־הַיָּאֹר: ׀

יח וְנִינְיָ דִּי בְנִהְרָא תָּמוֹת וּסְרִי נִהְרָא וַיִּלְאוּן מִצְרָאִי לְמִשְׁתֵּי מִיָּא מִן נִהְרָא:

כ"י • וְנִלְאוּ מִצְרַיִם • לְבִקֵּשׁ רְפוּאָה לְמִי הַיָּאֹר, שֶׁיִּהְיֶה רְאוּיָן לְשִׁתוֹת.

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטֶּן וְנִמַּה־יָדְךָ עַל־מִימֵי מִצְרַיִם עַל־נִהְרָתָם וְעַל־יָאֲרֵיהֶם וְעַל־אֲגַמִּיהֶם וְעַל כָּל־מְקוֹה מִימֵיהֶם וַיְהִי־וַיִּדְּם וְהָיָה דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבַעֲצִים וּבַבְּאֵבִיִּים:

יט וְאוֹמֵר יִי לְמֹשֶׁה אָמַר לְאַהֲרֹן טוֹל חֲטָרְךָ וְאַרְבִּים יָדְךָ עַל מִיָּא דְּמִצְרַיִם עַל נִהְרֵיהוֹן עַל אֲרֵתֵיהוֹן וְעַל אֲגַמִּיהוֹן וְעַל כָּל בֵּית כְּנִישׁוֹת מִימֵיהוֹן וַיְהוֹן דָּמָא וַיְהִי דָּמָא בְּכָל אֲרָעָא דְּמִצְרַיִם וּבְמִגְנֵי אֲעָא וּבְמִגְנֵי אֲבָנָא:

ומשקה השדות. אגמיהם. קבוצת מים שאינן נובעין ואינן מושכין, אלא עומדין במקום אחד וקורין לו אשטנ"ק. בכל ארץ מצרים. אף במרחצאות ובאמבטאות שבבתיים. ובצעים ובאבנים. מים שבכלי עץ ובכלי אבן.

כ"י. אמר אל אהרן. לפי שהגן היאר על משה כשנשלף לתוכו, לפיכך לא לקה על-ידו, לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על-ידי אהרן. נהרתם. הם נהרות המושקים בעין נהרות שלנו. יאריהם. הם ברכות ונגרים העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות, ונילוס מימיו מתברכים, ועולה דרך היארים

כ"עבדו בן משה ואהרן כמא דפקיד יי וארים כחטרא ומחא ית מיא די כנהרא לעיני פרעה ולעיני עבדוהי ואתהפכו כל מיא די כנהרא לדמא:

כא ונוגי די כנהרא מיתו וסרי נהרא ולא יכילו מצראי למשתי מיא מן נהרא והוה דמא בכל ארעא דמצרים:

כב ועבדו בן חרשי מצרים בלחשיון ואתקף לבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי:

על-ידי מכשפות אתם עושים בן, (מנחות פה) תבן אתם מכניסין לעפרים, עיר שפלה תבן? אף אתם מביאים מכשפות למצרים שכלה כשפים.

כג ואתפני פרעה ועל לביתה ולא שוי לבה אף לדא:

כד ויחפרו כל מצראי סחרגות נהרא מיא למשתי ארי לא יכילו למשתי ממיא דנהרא:

כה ואשלים שבעת יומין פתר דמחא יי ית נהרא:

(ב) ויעשוֹבֵן מִשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּאֶשֶׁר יְצוּהַ יְהוָה וַיִּרְם בַּמַּטֵּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְעֵינֵי פְרֹעֶה וּלְעֵינֵי עַבְדָּיו וַיַּהֲפֹכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיָּאֵר לְדָם:

(כא) וַהֲדָגָה אֲשֶׁר־בַּיָּאֵר מֵתָה וַיָּבֹאֲשׁ הַיָּאֵר וְלֹא יָכֻלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיָּאֵר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

(כב) וַיַּעֲשׂוּ־בֶן חֲרַטְמֵי מִצְרַיִם בְּלִטְיָהֶם וַיַּחֲזֹק לֵב פְּרֹעֶה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:

כ"י. בלטיהם. לחש שאומרין אותו בלט ובחשאי. ורבותינו אמרו: (סנהדרין ס) בלטיהם, מעשה שדים. בלחטיהם, מעשה כשפים. ויחזק לב פרעה. לומר:

(כג) וַיִּפֶּן פְּרֹעֶה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לְבֹו גַם־ לֹזֶזֶת:

כ"י. גם לזזזת. למופת המטה שנהפך לתנין, ולא לזה של דם.

(כד) וַיַּחֲפְרוּ כָּל־מִצְרַיִם סְבִיבַת הַיָּאֵר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכֻלוּ לִשְׁתּוֹת מִמֵּימֵי הַיָּאֵר:

(כה) וַיִּמְלֹא שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־ הַיָּאֵר: פ

כ"י. וימלא. מנין שבעת ימים? שלא שב היאר לקדמותו, שהיתה המכה משמשת רביע חדש, ושלושה חלקים היה מעיד ומתרה בהם (בשמות רבה).

שפתי חכמים

(כז) ה דקשה לרש"י, דהוה ליה למיכתב 'וימלאו', ועל זה פירש 'מנין שבעת ימים', רצונו לומר ד'וימלא' קאי על 'מנין' ולא על 'שבעת ימים': ו רצונו לומר שבעת ימים. ואם תאמר

רבי חייא בר אבא, 'בלטיהם' מעשה שדים, 'בלחטיהם' מעשה כשפים, וכן הוא אומר 'ואת להט החרב' וכו', ופירש רש"י 'בלטיהם' כמו 'ותבא בלט': תורה כג

(יט) ג פירוש, לא היתה המכה רק במים שבכלי עצים ואבנים, אלא בתוף העץ והאבן עצמן: תורה כ (כב) ד רצונו לומר ששדים הולכים בלט. אמר רבי אייבו בר נגרי אמר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 39)

התראה היא אזהרה על כך שביאת דבר מה תלויה בהנהגתו של המתרה. ובמפת צפרדע התרה משה בפרעה: "ואם מאן אתה לשלח, הנה אנכי נגף את כל גבולך בצפרדעים".

היה מעיד ומתרה בהם (ז, כה) **מעיד** – העדאה, מלשון עדות, מודיעה ומגלה דבר שארע בעבר או שיקרה בודאי בעתיד. ובמפת דם העיד משה בפרעה: "לא שמעת עד כה . . הנה אנכי מכה . . על המים . . ונהפכו לדם". **מתרה** –

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא, עמוד 39 – מותך 'התקשרות')

שמשה מדבר דברים כאלה לפני פרעה מלך מצרים. יסורים אלו גדולים יותר פאשר הם באים מיד לאחר המכה, וכן נשבר פרעה ונכנע לבו עוד יותר. מכאן הוראה בעבודת ה': יש לשבר ולהכניע, עד כדי נצחון מוחלט, את ההתנגדות לקדושה. למען הנצחון פותח המלך ומבזבז גם אוצרות כמוסים (פמסבר במאמרי 'באתי לגני' ב'המשך' יו"ד שבט', ששבת פרשת וארא היא ברב השנים שבת מברכים החדש שבט), ולצרף נצחון זה נתנו האוצרות הללו לידיי של כל יהודי, גם בתקופה החשוכה של עקבתא דמשיחא, כדי להביא את הנצחון המוחלט בגאולה השלמה.

וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאר (ז, כה) וימלא מנן שבעת ימים, שלא שב היאור לקדמותו, שהיתה המפה משמשת רביע חדש, ושלשה חלקים היה מעיד ומתרה בהם (רש"י)

לכל מכה הקצב חדש, כך שנקבע מראש שברבע הראשון של החדש תהיה המכה, ובשלושת רבעי החדש האחרונים תהיה ההתראה. ויש לתמוה: הרי ההתראה היא הקדמה ואזהרה לקראת המכה הבאה, ומדוע הזמן שנקצב מראש הוא באפן שקדם תבוא המכה ורק לאחר-מכן ההתראה? והבאור: ההתראות לא היו לשם אזהרה ואיום בלבד על פרעה, אלא הן עצמן נועדו לצער ולסור, בעצם הדרך

כיואמר יי למשה עיל לות פרעה ותימר לה כדנן אמר יי שלח ית עמי ויפלוחון קדמי:

(כו) **ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח את-עמי ויעבדני:**

כו ואם סריב את לשלחא הא אנא מחי ית כל תחומך בצרדעניא:

(כו) **ואם-מאן אתה לשלח הנה אנכי נגף את-כל גבולך בצפרדעים:**

אלא לשון מכה, וכן: (שמות כא) "ונגפו אשה הרה", אינו לשון מיתה, וכן: (ירמיה יג) "ובטרים יתנגפו רגליכם", (תהלים צא) "פן תגף באבן רגלך", (ישעיה ח) "ולאבן נגף".

י"ז • **ואם מאן אתה** • ואם סרבן אתה. "מאן" כמו ממאן, מסרב, אלא כינה האדם על שם המפעל, כמו: שלו ושקט, סר וזעף (מלכים א כ). נגף את כל גבולך • מכה, וכן כל לשון 'מגפה' אינו לשון מיתה

כח וירבי נהרא צרדעניא ויסקון ויעלון בביתך ובאדרון בית משכבך ועל ערסך ובבית עבדיך ובעמך ובתנורך ובאצותך:

(כח) **ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל-מפתחך ובבית עבדיך ובעמך ובתנורך ובמשארותיך:**

י"ח • **ועלו** • מן היאר. בביתך • ואחר-כך בבתי עבדיך. הוא התחיל בעצה תחלה: "ויאמר אל עמו", וממנו התחילה הפרענות (סוטה יא. ושמות רבה) •

שפתי חכמים

ועל זה פירש אלא כינה וכו' כמו 'שלי' ו'שקט', אף על פי שהוא נמי לפי שעה, ו'שלי' משמע לעולם, וסר וזעף, ורצה לומר כלם משמע לעולם ואינן אלא לפי שעה, אלא כינה וכו': תורה כח

למצרים, אלא הקדוש ברוך הוא פרע להם אותו יום שביעי שלא הביא בתחלה עליהם: תורה כו (כו) † ד'מאן' משמע שהיה ממאן בכל שעה, וזה אינו שוין, דאם הוא עתה מסרב משום הכי יהיה תמיד מסרב,

וקא החושף לא היה כי אם ששה ימים בדמשמע בפרשת בא, ויש לומר דלקמן בפרשת בשלח כתיב 'והיה הענן והחושף ויאר את הלילה', רצה לומר הענן והחושף היה למצרים ויאר את הלילה לישראל, ולמה היה חושף

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך א, עמ' 123 – מתוך 'התקשרות')

ובתנוּרָה (ז, כח)

הצפרדעים... יורדין לתוף התנור ומצננין אותו (מדרש רבה)
הצפרדעים נבראו מן המים, פקטוב "ושרץ היאור צפרדעים". ובזה שנכנסו הצפרדעים לתוף תנורי מצרים התבטאה מסירות נפש גדולה ביותר: בראי המים קפצו לתוף האש...

* * *

הצפרדעים... יורדין לתוף התנור ומצננין אותו (מדרש רבה)
תנורי מצרים הם סמל האש דקליפה – החמימות וההתלהבות בענייני עולם הזה. מפת צפרדע, שצננה את תנורי מצרים, מסמלת בטול חמימות זו, והחלפתה ביחס של קרירות ושויון-נפש. זה הצעד השני, הבא לאחר התהליך ההפוך.

(כט) ובכה ובעמך ובכל-עבדך יעלו הצפרדעים:

כט ויבך ובעמך ובכל עבדך יסקין ערדעניא:

כט"ו • ובכה ובעמך • (סנהדרין פ) בתוף מעיהם נכנסין ומקרקרין.

א ואמר יי למשה אמר להרץ ארים ית ידך בחטוף על נהריא על ארתיא ועל אגמאי ואסיק ית ערדעניא על ארעא דמצרים:

ח (א) ויאמר יהוה אל-משה אמר אל-אהרן נטה את-ידך במטף על-הנהרות על-היארים ועל-האגמים והעל את-הצפרדעים על-ארץ מצרים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך א עמ' 119 – מתוך 'לקראת שבת')

"דם" ו"צפרדע" בעבודת האדם

הנפש. וזוהי העבודה דמפת דם להכניס חיות בעבודת ה' במקום הקרירות. ומכאן זו היא הראשונה, שכן מהקרירות לענייני קדושה יכולים לבוא אחר-כך כל הדברים המנגדים לקדושה.
לאחר מכן באה מפת צפרדע, וענינה בעבודת ה' להכניס קרירות בענייני גשמיית וחמירות, שכן צפרדע היא בריאת המים (שמו"ר פ"י, ג) והיא נכנסה בבתני המוצרים, ועד שנכנסה "בתנוּרָה" והינו להכניס קרירות בתקף החם בגשמיית וחמירות.
וב' ענינים אלו הם תחלת העבודה שעל-ידם יצא האדם מהמיצרים וגבולים שלו.

הנה אמרו חז"ל בכל דור דור חיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, ומבאר בזה בתנאי (פמ"ז) "והיא יציאת נפש האלוקית ממואסר הגוף משכא דחויא ליכלל ביחוד אור א"ס ב"ה ע"י עסק התורה והמצוות בכלל .". וכמו שהיציאה ממצרים התחילה ע"י עשר מכות, כמו כן הוא בעבודת האדם, שתחלת היציאה ממואסר הגוף הוא ע"י העבודה דעשר מכות, וראשיתם מפת דם ומפת צפרדע.
מפת דם: ענין המכה היה הפאת מי היאור שנהפכו לדם, וענינו בעבודת האדם הוא; טבע המים הוא קר ולח, והינו הקרירות בעבודת ה', ודם מורה על חיות, שכן הדם הוא

ב וארים אהרן ית ידה על מיא דמצראי וסליקת ערדעניא וחתת ית ארעא דמצרים:

(ב) ויט אהרן את-ידו על מימי מצרים והצפרדע ותכס את-ארץ מצרים:

לשון יחידות, וכן: "ותהי הפנים", הרחישה, גדוליר"א בלע"ז, ואף "ותעל הצפרדע", גרינוליר"א בלע"ז.

כט"ו • **ותעל הצפרדע** (שמות רבה) צפרדע אחת היתה, והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים, והו מדרשו. ופשוטו יש לומר: שיריון הצפרדעים קורא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מבה"ח שבת, ה'תשכ"ז)

הצווי "והעל את הצפרדעים", פיון ש"היו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים". ועל-פייזה, פרוש "ותעל הצפרדע" הוא בשתים: (א) הצפרדע (אחת) עלתה (לשון פעל)

אין לפרש שנאמר "צפרדע" לשון יחיד על שם המין, שהרי בכל הפרשה נאמר "צפרדעים" לשון רבים. ולכן מפרש רש"י "צפרדע אחת היתה", ואף-על-פי-כן קים אהרן את

וההוראה מהחילוק בין ב' הפרושים, אם אהרן עשה רק את התחלת הפעולה, או גם גמר את הפעולה - בנוגע לפעולה דקדוק הזולת, שיש להשתדל לגמור ולהשלים את הפעולה, אבל גם במצב שיכול רק להתחיל, יש להתחיל ולפעל בו, ו"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" - (נדקא מתוך שמחה וטוב לבב [כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה ספר השיחות תש"ט סוף עמוד 323 ואילך. ושם נסמך) אודות יציאה למלחמה מתוך "מארש של נצחון", כי אף ש"אל יתהלל חוגר כמפתח" (מלכים א כ, יא), הרי הא גופא שיוצא למלחמה מתוך בטחון גמור בנצחון, הרי זה מסייע שיהיה הנצחון בפעל בנקל יותר], שפורצת גדרו של עולם, ומביאה את הגאולה - גאולה רוחנית של איש פרטי מישראל, ועל-ידי פועלים את הגאולה הכללית, גאולה האמיתית והשלמה בביתא משיח צדקנו).

בעצמה, (ב) הצפרדע העלתה (לשון מפעיל) נחילים נחילים של צפרדעים. אבל "זהו מדרשו", כיון שעל דרך הפשט אין לפרש תיבת "ותעל" בב' אופנים. ולכן מוסיף "ופשוטו יש לומר, שירויץ הצפרדעים קורא לשון יחידות (אף שענין השירויץ אינו מיוחד לצפרדעים דוקא), וכן ותהי הכנס, הרחישה" (אף שענין הרחישה אינו מיוחד לכנים בלבד). וזאת, למרות שרחישת הכנים נקתבה בשנוי לשון ("הכנס"), מה-שאין-כן תיבת "צפרדע", ללא שנוי לשון שיוכיח שקאי על "שירויץ הצפרדעים". ומקדים רש"י "מדרשו" ל"פשוטו", כי הפרוש ד"מדרשו" קרוב יותר לתכן התובים, שבכל הפרשה נאמר בלשון רבים וכאן בלשון יחיד, ואילו מעלת הפרוש הב' היא ב"פשוטו" של תיבת "ותעל", שאינה מתפרשת בב' אופנים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך טו, עמוד 58'48 - מתוך 'לקראת שבת')

המתחיל במצוה אומרים לו גמר - רק במצוה של חסדי

להוסיף ולהשתדל עד שיגיע ברור שגמר את המצוה. אמנם כל זה הוא במצות כמצות הצדקה וכדומה, אבל אם המצוה היא להעניש וכיוצא בזה - הרי להפך, שאם ישנו חשש שכבר גמר את המצוה, אסור לו להעניש יותר. ולכן לא העלה אהרן את כל הצפרדעים, כי מכיון שיש מקום לומר שיוצא ידי-חובתו בהעלאת צפרדע אחת, הסתפק בזה ולא העלה יותר.

על הפסוק "ותעל הצפרדע" (שמות ח, ב) פרש רש"י "צפרדע אחת היתה, והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים". ומזה שהעלה אהרן רק צפרדע אחת ושאר הצפרדעים עלו ממנה על-ידי המצררים, יש ללמד הוראה נפלאה בדרך העבודה: הורו חכמינו ז"ל ש"המתחיל במצוה אומרים לו גמר" (פירוש רש"י עקב ח, א על-פי תנחומא שו"ס ובכמה מקומות). ולכן אם יש לאדם ספק אם השלים את כל המצוה, עליו

גוועדי בן חרשיא בלחשיהון ואסיקו ית
ערדעניא על ארעא דמצרים:

דיקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר צלו
קדם יי ויעדי ערדעניא מני ומעמי ואשלח
ית עמא וידבחו קדם יי:

הואמר משה לפרעה שאל לך גבורא הב לי
זמן לאמתי אצלי עלך ועל עבדיך ועל עמך
לשיצאה ערדעניא מנך ומבתיך לחוד
בגברא תשתארן:

ולשאל דבר גדול ולומרט שלא אוכל לעשותו.
למתי אעתי לך. את אשר אעתי לך היום על
הכרת הצפרדעים, למתי תרצה שיכרתו, ותראה

(ג) ויעשו-כן החרטמים בלטיהם ויעלו את
הצפרדעים על-ארץ מצרים:

(ד) ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו
אליהוה ויסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלח
את-העם ויזבחו ליהוה:

(ה) ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתי
לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך
ומבתיך רק ביאר תשארה:

כש"ה התפאר עלי. כמו (ישעיה י) "היתפאר הגרזן על
החוצב בו"? משתבח לומר: אני גדול ממך, וניט"ר
בלע"ז, וכן: "התפאר עלי" - השתבח להתחכם

ו"העֲתָרְתִּי", וְלֹא נֶאֱמַר: אֶעֱתֵר, עֲתוּרִי וְעֲתָרְתִּי, מִפְּנֵי שְׂכָל לְשׁוֹן עֵתֵר, הַרְבוֹת פָּלַל הוּא, וְכֹאשֵׁר נֶאֱמַר: הִרְבּוּ, אֲרָבָה וְהִרְבִּיתִי, לְשׁוֹן הַפְעִיל, כִּדְּ אֶעֱתֵר, אֶעֱתִיר, הַעֲתִירוּ וְהַעֲתָרְתִּי דְּבָרִים, וְאֵב לְכֻלָּם: (יחזקאל לה) הַעֲתַרְתֶּם עָלַי דְּבָרֵיכֶם, הִרְבִּיתֶם.

(ו) וַיֹּאמֶר לְמַחֵר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרֶךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אִין פִּיחֹה אֱלֹהֵינוּ:

כִּי־יֹאמַר לְמַחֵר • הַתְּפִלָּה הַיּוֹמִי שֶׁיִּכְרְתוּ לְמַחֵר.

וַיַּעֲדֵן עֲרֵדְעָנִיא מִנֶּה וּמִבְּתִיר וּמֵעֲבָדֶיךָ
וּמֵעַמֶּךָ לַחֹד פְּנֵהָרָא יִשְׁתַּאֲרֵן :

(ז) וְסִרְוּ הַצִּפְרִדְעִים מִמֶּךָּ וּמִבְתֵּיךָ וּמִעֲבָדֶיךָ וּמִעַמְּךָ
 רַק בַּיָּאֵר תִּשְׁאָרְנָה:

ח וַיִּנָּפֶק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלְּדֹת פְּרָעָה וַצְּלִי מֹשֶׁה
קִדְּם יְיָ עַל עֶסֶק עֲרֻדְעֻנְיָא דִּי שְׂוִי לַפְּרָעָה :

(ח) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִעַם פְּרָעָה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה
 אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצַּפְרָדִּים אֲשֶׁר־שָׁם לְפָרְעָה:
 כִּשְׁמֹ" וַיֵּצֵא וַיִּצְעַק • מִיד, שִׁפְרָתוֹ לְמַחֵר.

ט וַעֲבַד יי כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה וּמִיתוּ עַרְדְּעֵנְיָא
מִן בְּתִיָּא מִן דִּרְתָּא וּמִן חֻקְלָתָא :

(מ) וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצִּפְרִדְיִים מִן־
הַפְּתִים מִן־הַחֲצֵלֶת וּמִן־הַשָּׂדֶת:

יִכְנָשׁוּ יְתֵהוֹן דְּגוֹרִין דְּגוֹרִין וּסְרִיאוּ עַל
אַרְעָא :

(י) וַיִּצְבְּרוּ אֶת־חֶמְרָם חֶמְרָם וּתְבַאֲשׁ הָאָרֶץ:

יִשְׂרָאֵל חֲמָרִים חֲמָרִים • צְבוּרִים צְבוּרִים, כְּתָרְגוּמוֹ: דְּגוּרִין, דְּגוּרִין, גְּלִין.

למִחֹר לְהִרְאוֹת שְׁעַל יְדֵי מִכְשָׁפוֹת הוּא
עוֹשֶׂה כֵּן, אָבֵל מִשָּׁה מִתִּי שֶׁהִתְפַּלֵּל
נִשְׁמַע תְּפִלָּתוֹ. מִהֲרֵשׁ"ל. מִקְשִׁים
הַעוֹלָם, לְמַה שִׁינָּה הַכְּתוּב בַּצִּפְרָדִּים
וַיִּצְעַק מִשָּׁה אֶל ה' וּבִשְׂאֵר מִכּוֹת
כְּתִיב וַיַּעֲתֵר מִשָּׁה אֶל ה'. וְיֵשׁ לִזְמֵר
מִשׁוֹם דְּאֻמְרִינֵן הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיק
לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ מַה שְׁמוֹצִיא מִפִּיו,
וְכֵאן הָיוּ הַצִּפְרָדִּים עוֹצֵקִים כְּמוֹ
שֶׁכְּתִב רִש"י בְּסוּמָךְ, וְהַצִּרִּיק לְהִרְאִים
קוֹלוֹ בְּתַפְלָתוֹ כְּדִי שֶׁיִּשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ אֶת
תַּפְלָתוֹ: תוֹרָה ז

'דְּבָרִים': מ דְּכֵתִיב בִּיהַּ בְּהִדְיָא
 'דְּבָרִים': תִּירָה ו
 (ו) נ שְׁהֵי הַשְּׂאֵלָה הֵימָּה מִתִּי יִכְרְתוּ,
 וְצִרְיָה לֹאמַר שֶׁהַתְּשׁוּבָה גַּם כֵּן לֹא
 הֵימָּה רַק עַל זְמַן הַכִּרְתָּת הַצִּפְרָדֵּים.
 כֵּן פִּירַשׁ הָרֵא"ם. וְקָשָׁה, וְלָמָּה לֹא
 לַצֶּעַר הַזֶּה עַד לְמָחָר, לָמָּה לֹא אָמַר
 שִׁיכְרְתוּ מִיָּד, וְיֵשׁ לֹאמַר שֶׁפִּרְעָה הִיָּה
 מְחִיזֵק אֶת מֹשֶׁה בְּחֻזַּק מְכַשְׁף, וְסָבּוּר
 שִׁידַע לְכוּיִן הַשְּׁעוֹת וּבּוֹדָאי עֲבָשׂוּי
 הִיא הַשְּׁעָה שִׁיכְרְתוּ וּבְשִׁתְּעָבוּר
 הַשְּׁעָה לֹא יוּכַל לְהִסְרֵם, וְלָכֵן אָמַר

שְׁהִיָּה סְבוּר מִשָּׁה אִם יִתְפַּלֵּל שִׁיבְרָתוֹ
מִיָּד אִזּוּ מִיָּד הִיָּה צָרִיר לְשַׁלַּח אֶת
יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שְׁאָמַר לְמֹשֶׁה, וְזֶה הִיָּה רָע
לוֹ, לְפִיכָךְ לֹא יָדַע מֹשֶׁה בְּאִיזִיה יוֹם
יִתְרַצֶּה. וּלְפִי מֶה שִׁתְּרִץ הֶרֶמְבִּין בְּשֵׁם
הַנְּגִיד תֹּרוּץ גַּם כֵּן קוֹשֵׁא זֶה: **ב** לְשׁוֹן
‘אַעֲתִיר’ ‘הַעֲתִירוּ’ ‘הַעֲתִירְתִּי’ מִשְׁמַע
לְשׁוֹן הַפְעִיל, שֶׁהוּא פֻּעַל יוֹצֵא, וְהָיָה
לִיָּה לְמִימַר לְשׁוֹן ‘אַפְעִיל’, כְּמוֹ ‘אַעֲתֶר’
‘עֲתֶר’ וְ‘עֲתִירְתִּי’, כִּיֵּן שֶׁהוּא לְשׁוֹן
תְּפִלָּה, וְהַתְּפִלָּה אֵינָה פֻּעַל יוֹצֵא, לְכֵן
פִּירֵשׁ ‘מִפְנֵי’ וְכִי: **ל** רָצוֹנוֹ לֹא־דִלְשׁוֹן
הַפְעִיל קִאִי אֲדַבְּרִים, וְהָיָה בִּאלּוֹ כַּתִּיב

(יא) וַיֵּרָא פְּרַעֲהַ בִּי הֵיטֵה הָרוּחַ וְהִכְבִּד אֶת־לְבֹו
וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס

נ"י • וְהִכְבִּד אֶת־לְבֹו • לשון פעל הוא, כמו: "הלוך" | "ושאול לו באלהים", (מלכים א כ) "הכה ופצע". כְּאֲשֶׁר
וְנִסּוּעַ, וְכֵן: (מלכים ב ג) "והכות את מואב", (שמואל א כב) דִּבֶּר ה' • וְהִיכֵן דִּבְרִי? "ולא ישמע אליכם פרעה".

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן נָטָה
אֶת־מַטְּךָ וְהָיָה אֶת־עַפְרַר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכֹנֶם בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם:

נ"י • אָמַר אֶל אַהֲרֹן • לא היה העפר כדאי ללקות על־ידי משה, לפי שהגן עליו כשהרג את המצרי
וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל, וְלָקָה עַל־יְדֵי אַהֲרֹן.

(יג) וַיַּעֲשׂוּ־בֶן וַיִּטְּ אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־
עַפְרַר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עַפְרַר
הָאָרֶץ הָיָה כֹנֶם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

נ"י • וַתְּהִי הַכֹּנֶם • הרחישו, פדוליר"א בלע"ז.

(יד) וַיַּעֲשׂוּ־בֶן הַחֲרָטְמִים בַּלְּטִיָּהם לְהוֹצִיא אֶת־
הַכֹּנֶם וְלֹא יָכְלוּ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:

נ"י • לְהוֹצִיא אֶת הַכֹּנֶם • לבראתם, (נסחה אחרת: ולהוציאם) מִמָּקוֹם אַחֵר. וְלֹא יָכְלוּ • שאין השד
שולט על בריה פחותה מפשעוֹרָה.

(טו) וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל־פְּרַעֲהַ אַצְבַּע אֱלֹהִים הוּא
וַיַּחֲזֹק לִב־פְּרַעֲהַ וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה: ס

נ"י • אַצְבַּע אֱלֹהִים הִיא • מפה זו אינה על־ידי כפפים, מאת המקום היא. כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' • "ולא ישמע
אליכם פרעה".

שפתי חכמים

המכה לא סרה, אלא ודאי הכי קאמר
קרא 'ונתתי', כלומר כשיהיה לו
הרוחה ולא ישמע אליכם, ונתתי את
ידי וגו'; תורה יב
(יד) ע לא להוציאם מעליהם. ודיק
רש"י מדכתיב 'ויעשו בן החרטמים'
שפירשו שעשו גם כן כמשה
ואהרן: תורה טו

היתה הרוחה והכבד את לבו ולא
שמע אליהם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה', קשה
לרש"י היכן דבר ה' שאף אם יהיה
הרוחה שלא ישמע אליהם, משום הכי
מביא קרא 'ולא ישמע אליכם',
מדכתיב 'ולא ישמע אליכם פרעה'
ואחר כך כתיב 'ונתתי את ידי וגו',
מאי זה דכתיב 'ונתתי' וגו', הא עדין

(יא) ס ואם תאמר ולמה לא פירש
רש"י לעיל גבי מכת דם דכתיב 'ויחזק
לב פרעה ולא שמע' וגו', וכן גבי
בליעת מטה אהרן את מטהיהם. ויש
לומר דלעיל כיון שעדין המכה לא
סרה ממנו והוא עודנו מחזיק
בטומאתו, בודאי הוא בשביל דבורו
של ה' שדבר להם 'ולא ישמע אליכם
פרעה', אבל הקא כתיב 'וירא פרעה כי

טז ואמר יי למשה אקדם בצפרא ואחשמד
קדם פרעה הא נפק למיא ותימר לה פדנן
אמר יי שלח עמי ויפלחון קדמי:

(מז) ויאמר יהוה אל-משה השכם בבקר והתיצב
לפני פרעה הנה יוצא המימה ואמרת אליו כה
אמר יהוה שלח עמי ויעבדני:

יז ארי אם ליתך משלח ית עמי הא אנא
משלח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך ית
ערוכא וימלון בתי מצרים ית ערוכא ואף
ארעא דאנון עלה:

(יז) כי אם-אינך משלח את-עמי הנני משליח בך
ובעבדיך ובעמך ובבתיך את-הערב ומלאו בתי
מצרים את-הערב וגם האדמה אשר-הם עליה:

בטכסיסי מלחמות מלכים בא עליהם, כסדר מלכות
כשצרה על עיר: בתחלה מקלקל מעינותיה, ואחר-
כך תוקעין עליהם ומריעין בשופרות ליראם
ולבהלם, וכן הצפרדעים, מקרקרים והומים וכו',
כדאימא במדרש רבי תנחומא.

כ"י משליח בך • מגרה בך, וכן: (דברים לב) "ושן-
בהמת אשלח בס", לשון שסוי, אינציט"ר בלע"ז.
את הערב • כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים
בערובבא, והיו משחיתים בהם. ויש טעם בדבר
ביאגדה בכל מכה ומכה: למה זו ולמה זו?

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 25)

הפללי "חיות רעות". ומה גם שעל-פי פשוטו של מקרא אין
הכרח לומר שהיו שם חיות אלו דוקא. צרעין ויתושין -
רש"י פרש להלן (פסוק כז) שהעורב לא מתו כדי שהמזרים
לא יהנו מן העורות, והרי צרעין ויתושין אין הנאה מעורם.

כל מיני חיות רעות (רש"י ח, יז) במדרש רבה יש דעה שהיו
רדפים אריות ונמרים, ויש דעה שהיו "צרעין ויתושין", אף
רש"י כתב סתם "כל מיני חיות רעות". ונמוקו עמו: דגים
אריות ונמרים - רש"י מסתפק בזה שמזכיר אותם בתאר

יח ואפרש ביומא ההוא ית ארעא דגשן
דעמי קאים עלה בדיל דלא למיהוי תמן
ערוכא בדיל דתדע ארי אנא יי שליט בגו
ארעא:

(יח) והפליתי ביום ההוא את-ארץ גשן אשר עמי
עמד עליה לבלתי היות-שם ערב למען תדע כי
אני יהוה בקרב הארץ:

הארץ • אף-על-פי ששכינתי בשמים, גזרתי מתקומת
בתחתונים.

כ"י והפליתי • והפרשתי, וכן: (לקמן ט) "והפלה ה'",
וכן: (דברים ל) "לא נפלאה היא ממך" - לא מבדלת
ומפרשת היא ממך. למען תדע כי אני ה' בקרב

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך יא עמ' 45 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

האם היו ג' מכות הראשונות גם בארץ גשן

והנה מזה שרש"י בפרושו על התורה לא כתב כלום,
משמע שלדעתו היו הדברים כפי שנואה מפשוטם של
כתובים, שרק מפת ערוב שבה נאמר "והפליתי גו" לא
היתה בארץ גשן, מה-שאין-פן ג' המכות הראשונות היו גם
בארץ גשן (והא דאימא בשמות רבה פ"ט, י. ושי"ט) ועוד, ד"מזרי
וישראל בבית אחד והגיגית מלאה מים ומצרי כו' מציאה מלאה דם
וישראל שותה מים כו' לא הובא בפרוש רש"י על התורה כלל. וצריך
ביאור אמאי לא חש רש"י לקשית הרדב"ז?

והפליתי ביום ההוא את-ארץ גשן אשר עמי עמד
עליה לבלתי היות-שם ערב (ח, יח)
נחלקו הראשונים האם גם ג' המכות הראשונות לא היו
בארץ גשן, אף שלא נאמרה בהם בפרוש "והפליתי גו".
האבן עזרא כתב (ז, כד. וראה שם, כט) "מפת הדם והצפרדעים
והכנים היתה כוללת המצריים והעברים". אף בשו"ת
הרדב"ז (ח"א סי' תתיג) חלק עליו והקשה ד"אם המכה היתה
גם לישראל מה ראיה יש בה לפרעה שישלח את ישראל"
(וכן הוא לדעת הרבה ראשונים, הובאו בתו"ש וארא ז, יז. ח, יג).

שפתי חכמים

(יז) פ דקשה לרש"י למה הביא עליהם להלקות יראתם, וכנים כדי להראות
הערוב, דדם וצפרדע הנה כדי שאין יכולת לחרטמים להוציאן, ומה כו' תורה יח

הראשונות להיות גם בארץ גשן, בכדי לפעל פִּעְלָתָם. דהנה בב' מכות הראשונות שהיו קשורות ליאור (ראה פרשתנו ז, כ "ויך את המים אשר ביאור", ושם, כח "ושרץ היאור צפרדעים") היתה הפונה שעל-ידן ידע פרעה "כי אני ה'" (פרשתנו שם, יז), ש"הלקה את יִרְאֵתָם" (רשי"י שם). ואם-כן אם לא היה הקב"ה מכה גם את חלק היאור אשר בארץ גשן, היה פרעה חושב שחלק העבודה-זרה שנמצא שם אין ב"יכלת ה'" לשלט עליו ח"ו. וכנות הקב"ה שידע פרעה "כי אני ה'" לא היתה מתמלאת. ועל-דרך-זה במפת כנים, מפינן שהפונה היתה להראות שהמכה מגיעה מהקב"ה - "אֶצְבַּע אֱלֹקִים היא" (פרשתנו

ח, טו), היתה המכה צריכה להיות בכל ארץ מצרים. כי אם היתה המכה רק על חלק מסים, היו החרטומים חושבים דאף שלא יכלו הם להעלות הפנים כלל, אף מזה שמושה ואהרן היו יכולים להעלותם רק על חלק מסים, הרי זה ראיה שגם הם מוגבלים, ואין זה "אֶצְבַּע אֱלֹקִים". ולכן היה נצרך שג' מכות הראשונות יהיו גם על ארץ גשן. אבל אחרי שכבר הראה הקב"ה ש"מאת ה'" היתה זאת, הרי מכאן ואילך הנה "והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עומד עליה גו'", ולא היו המכות במקום מושבם של בני ישראל.

♦ יום שישי כ"ז טבת ♦

(יט) וְשִׁמְתִי פֶדֶת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמִּי לְמַחֵר יִהְיֶה הָאֵת הַזֶּה:

יט ואשוי פירקן לעמי ועל עמך אתי מחא למחר יהא אַתָּא הדין:

כט"ו וְשִׁמְתִי פֶדֶת • שִׁיבְדִיל בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמִּי.

(כ) וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֵא עֲרֹב כְּבֹד בֵּיתָה פְּרָעָה וּבֵית עַבְדּוֹ וּבְכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הָעֲרֹב:

כועבד יי כן ואתא ערובא תקיף לבית פרעה ולבית עבדוהי ובכל ארעא דמצרים אתחבלת ארעא מן קדם ערובא:

כט"ז תִּשְׁחַת הָאָרֶץ • נִשְׁחַתָּה הָאָרֶץ, אתחבלת ארעא.

(כא) וַיִּקְרָא פְּרָעָה אֶל-מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבָחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ:

כא וקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר אזילו דבחו קדם אלהכון בארעא:

כט"ח זָבָחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ • במקומכם Ps ולא תלכו במדבר.

(כב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן בִּי תוֹעֵבֶת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת-תּוֹעֵבֶת מִצְרַיִם לַעֲיִינֵיהֶם וְלֹא יִסְקָלְנוּ:

כב ואמר משה לא תכון לעבוד כן ארי בעירא דמצראי דחלין לה מנה אנחנא נסבין לדבחא קדם יי אלהנא הא נדבח ית בעירא דמצראי דחלין לה ואנן יהון חזון הלא יימרון למרגמנא:

מצרים", דבר שנאוי הוא למצרים" וזכיתה שאנו זוכחים, שתרי יראתם אנו זוכחים. ולא יסקלנו. בתמיהה.

כט"ט תוֹעֵבֶת מִצְרַיִם • יראת מצרים, כמו (מלכים ב כג) "ולמלכם תועבת בני עמון", ואצל ישראל קורא אותם תועבה. ועוד יש לומר בלשון אחר: "תועבת

שפתי חכמים

אומר כן, לא למצרים: ש רצונו לומר 'תועבה' פירוש שנאה, ולפי זה מצי למימר דלמצרים עצמן אומר כן: תורה כג

(כא) ק דקשה לרש"י וכי בשמים יזבחו, ועל זה פירש ולא תלכו למדבר כמו שאתם אומרים לילך במדבר ולזבוח שם: תורה כב (כב) ר רצונו לומר, לישראל היה

(כ) צ דקשה לרש"י ד'תשחת הארץ' משמע לשון עתיד, הא כבר היתה נשחיתה, לכן הביא ראיה מהתרגום שמפרש 'אתחבלת', שהוא לשון עבר או בינוני: תורה כא

(כג) דָּרַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּלֵּךְ בַּמִּדְבָּר וּזְבַחְנוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֱלֹהֵינוּ:

(כד) וַיֹּאמֶר פְּרַעְה אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הִרְחַק לֹא־תִרְחִיקוּ
לִלְבַת הָעֵתִירוּ בַּעֲדִי:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי יוֹצֵא מֵעַמּוֹד וְהַעֲתִירְתִּי
אֶל־יְהוָה וְסָר הָעָרֹב מִפְּרַעְה מֵעַבְדָּיו וּמֵעַמּוֹ מֵחֵר
וְכִן אֶל־יוֹסֵף פְּרַעְה הִתַּל לְבַלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם
לְזִבַּח לַיהוָה:

כז"א • הַתֵּל • כְּמוֹ לְהַתֵּל.

(כו) וַיֹּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרַעְה וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה:
כז"א • וַיַּעֲתֵר אֶל ה' • נִתְאַמֵּץ בַּתְּפִלָּה, וְכֵן אִם בָּא
לֹמַר וַיַּעֲתִיר, הֵיךְ יָכוֹל לֹמַר, וּמִשְׁמַע וַיִּרְבֶּה בַּתְּפִלָּה.

(כז) וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּסָּר הָעָרֹב מִפְּרַעְה
מֵעַבְדָּיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאָר אֶחָד:

כז"א • וַיִּסָּר הָעָרֹב • וְלֹא מָתוּ כְּמוֹ שְׁמָתוֹ הַצִּפְרִדְעִים, שָׁאֵם מָתוּ, יְהִיָּה לָהֶם הַנָּאָה בַּעֲזוּרָתָם.

(כח) וַיַּכְבֵּד פְּרַעְה אֶת־לְבָו גַּם בַּפֶּעַם הַזֹּאת וְלֹא
שַׁלַּח אֶת־הָעָם: פ

כז"א • גַּם בַּפֶּעַם הַזֹּאת • אֶף־עַל־פִּי שְׁאָמַר: "אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם", לֹא קָיָם הַבְּטָחָתוֹ.

ט (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרַעְה וְדַבַּרְתָּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי
וַיַּעֲבֹדֵנִי:

שפתי חכמים

(כז) ת וְאִם תֹּאמַר, הֵיךְ לוֹ לְפָרֵשׁ בֶּן
גִּבִּי וְסָר הָעָרֹב מִפְּרַעְה, וְיֹשֶׁ לֹמַר
דָּרַךְ מֹשֶׁה לֹמַר לְשׁוֹן הַסֵּדָה בַּתְּפִלָּתוֹ
בְּמָקוֹם מִיתָה, שֶׁהָרִי לַעֲיֵל בְּשֶׁהַתְּפִלָּה
עַל הַצִּפְרִדְעִים אָמַר וְסָרוּ הַצִּפְרִדְעִים
וְגו', וּבְתִיב אַחֵר כֶּף וַיִּמּוּתוּ
הַצִּפְרִדְעִים, אֲבָל כָּאֵן בְּתִיב וַיִּסָּר'
בְּמָקוֹם וַיִּמּוּתוּ הַצִּפְרִדְעִים, מִשְׁמַע
שֶׁלֹא מָתוּ, הוֹצֵרָךְ לְפָרֵשׁ בּוֹ טַעַם.
וּמִפְּנֵי שְׁמַלְת וַיִּסָּר' הוּא פִּירוּשׁ וַיִּסָּר'

דְּלַעֲיֵל מִיִּנְיָה, שֶׁהוּא קוֹדֵם וַיַּעֲתֵר',
פִּירֵשׁ מֵלֶת וַיִּסָּר' קוֹדֵם מֵלֶת וַיַּעֲתֵר'
וְאִף עַל פִּי שֶׁהוּא אַחֲרֶיהָ
(תְּרַאם): תוֹרָה כח

(ב) כִּי אִם־מָאֵן אֶתָּה לְשַׁלַּח וְעוֹדֶךָ מַחְזִיק בָּם:
 כִּי אִם סָרִיב אֶת לְשַׁלַּח וְעַד כָּעַן אֶת
 מִתְקַן בְּהוֹן:
 כִּי"א מַחְזִיק בָּם • אוֹתוֹ בָּם, כְּמוֹ (דברים כה) "וְהַחֲזִיקָה בְּמִבְשֵׁיו".

(ג) חֲנֹה יִדְיָהוּהָ הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בְּסוּסִים
 בְּחִמְרִים בְּנִמְלִים בְּבָקָר וּבְצֹאֵן דָּבָר כְּבֹד מְאֹד:
 גֵּהָא מִקְחָא מִן קָדָם יִי הוֹיָא בְּכַעֲרֶךָ
 דְּבַחְקָלָא בְּסוּסוֹתָא בְּחִמְרֵי בְּנִמְלֵי בְּתוֹרֵי
 וּבְעִנְיָא מוֹתָא תְּקִיף לְחֻדָּא:

כִּי"ב הִנֵּה יָד ה' הוֹיָה • לְשׁוֹן הִנֵּה, כִּי בֵּן יֹאמֶר בְּלִשׁוֹן נִקְבָּה עַל שְׁעֵבֶר ה'יָהוּהָ, וְעַל הָעֵתִיד 'תִּהְיֶה', וְעַל
 הָעוֹמֵד 'הוֹיָה', כְּמוֹ: עוֹשֶׂה, רוֹצֶה, רוֹעֶה.

(ד) וְהַפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֶה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֶה
 מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר:
 כִּי"ג וְהַפְלָה • וְהַבְדִּיל.

(ה) וַיֵּשֶׁם יְהוָה מוֹעֵד לְאֹמֶר מֹחֵר יַעֲשֶׂה יְהוָה
 הַדָּבָר הַזֶּה בְּאַרְצָךְ:
 ה'וֹשִׁי יִי זְמַנָּא לְמִימְרָא מִחֵר לַעֲבֹד יִי
 פִּתְגָמָא הַדִּין בְּאַרְעָא:

(ו) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמַּחֲרַת וַיָּמָת כָּל
 מִקְנֶה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֶה בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מָת אֶחָד:
 וַיַּעֲבֹד יִי יְת פִּתְגָמָא הַדִּין בְּיוֹמָא דְּבִתְרוּהִי
 וּמִיַּת כָּל בְּעִירָא דְּמִצְרַיִם וּמִבְעִירָא דְּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל לֹא מִיַּת חָד:

(ז) וַיִּשְׁלַח פָּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מָת מִמִּקְנֶה יִשְׂרָאֵל
 עַד־אֶחָד וַיִּכְבֹּד לֵב פָּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת־הָעָם: פ
 וַיִּשְׁלַח פָּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא מָת מִמִּקְנֶה יִשְׂרָאֵל
 עַד־אֶחָד וַיִּכְבֹּד לֵב פָּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת־הָעָם: פ

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן קָחוּ לָכֶם
 מִלֵּא חֲפִנֵיכֶם פִּיחַ כַּבֶּשֶׂן וּזְרָקוּ מִשֶּׁה הַשְּׂמִימָה
 לַעֲיִנִי פָרְעֹה:
 ח וַיֹּאמֶר יִי לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן סִיבּוּ לְכוֹן מְלִי
 חֲפִנֵיכוֹן פִּיחָא דְּאֶתְנוּנָא וְזִרְקוּנָה מִשֶּׁה לַעֲיִנִי
 שְׂמִיָּא לַעֲיִנִי פָרְעֹה:

כִּי"ד מִלֵּא חֲפִנֵיכֶם • יְלוּיִינִי"ש בְּלַע"ז. פִּיחַ
 כַּבֶּשֶׂן • דָּבָר הַנֶּפֶח מִן הַגְּחָלִים עֲמוּמֹת הַנִּשְׂרָפוֹת
 בַּכַּבֶּשֶׂן, וּבְלַע"ז אוֹלֵב"ש. פִּיחַ, לְשׁוֹן הַפָּחָה, שְׁהִירוּחַ
 מִפִּיחַן וּמִפְּרִיחָן. וּזְרָקוּ מִשֶּׁה • וְכָל דָּבָר הַנִּזְרָק

בְּכַח, אֵינוֹ נִזְרָק אֶלָּא בְּיָד אַחֲתָא. הָרִי נֹסִים הִרְבֵּה:
 אֶחָד, שְׁהִחֲזִיק קִמְצוֹ שֶׁל מִשֶּׁה מִלֵּא חֲפִנִים שֶׁלוֹ
 וְשֶׁלֵּב אֶהְרֹן. וְאַחֲד, שְׁהִלֵּךְ הָאֶבֶק עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם.

שפתי חכמים

בו להתפשט על כל ארץ מצרים, והחזיקה בכתב על ידי שהחזיק קמצו מלא חפנים שלו ושל אהרן אינו ענין לנס זה אלא הוא נס בפני עצמו. ולפי מה שפירשתי לעיל דרש"י דייק ממלת 'השמימה' שזרק משה בכתב תוֹרֵץ גם כן קושאן זו, דכיון שהכתוב מלמדנו במלת 'השמימה' שזרק בכתב, אם כן בודאי זרקו ביד אֶחָד, שלא סמך על הנס: תורה ט

ב רצונו לומר מדכתיב לעיל 'מלא חפנים': ג ואם תאמר הואיל וזה נס הנה שהלך למרחוק אם כן למה לו למשה לזרקו בכתב ובידו אחת, יותר הנה הנס גדול בהלכו למרחוק אם הנה וזרקו בשתי ידיו ושלא בכתב. ויש לומר דאינו רוצה לומר דהנס הנה שהלך למרחוק ושנה נסבב על ידי שזרקו בכתב, אלא רצונו לומר שהנס הנה מה שקומץ אֶחָד שהוא מעט אֶבֶק הנה די

ט (ח) א לא ידעתי מאין הוציא שזרק משה בכתב, ואפשר לומר מדכתיב 'השמימה' ולא כתיב 'על השמים' בדלקמן גבי מפת כרד, ומדשני קרא ודאי פירושו הוא שהפליג בהגבהתו עד לשמים (נחלת יעקב) וצריך לומר דהכי קאמר, וכל דבר הנזרק היינו בכתב, דסתם וזריקה הוא בכל כחו והיינו בידו אחת, ועיין בבראשית רבה פרשה ה' וביקרא רבה פרשה ז':

(ט) וְהָיָה לְאַבְקָה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לְשָׁחִין פֶּרֶחַ אֲבַעְבָּעַת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

נ"י – לְשָׁחִין פֶּרֶחַ אֲבַעְבָּעַת • פְּתַגְמוֹ: לְשִׁיחָנָא סְגִי אֲבַעְבָּעִין, שְׁעַל־יְדוֹ צוּמְחִין בּוֹעוֹת. שְׁחִין •

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ 17 עֲמ' 28)

לְשׁוֹן חֲמִימוֹת (רש"י ט, ט) כְּתַב הַרְמֵב"ן, שֶׁהָאָבֶק הִיָּה "חֶם שׁוֹרֶף". וְכֵן מְשַׁמֵּעַ לְכַאוֹרָה מִלְשׁוֹן רִש"י. וּלְפִי זֶה, גּוֹף הַמִּכָּה, הַשְׁחִין (הַחֲמִימוֹת) וְהָאֲבַעְבָּעוֹת, הִיָּה בְּאִפְסוֹן טַבְּעִי, וְהִנֵּס הִיָּה בַּקְלִיכַת וּפְזוּר הָאָבֶק בְּכָל מִצְרַיִם. אֲמָנָם,

(י) וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי פְרָעָה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מִשֵּׁה הַשְּׁמִימָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבָּעַת פֶּרֶחַ בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:

נ"י – בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה • וְאֵם תֹּאמַר: מֵאִין הָיוּ לָהֶם הַבְּהֵמוֹת, וְהֵלֵא כִּבְר נֹאמַר: "וַיִּמָּת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם"? אֵלֵא לֹא נִגְזְרָה גְזֵרָה אֵלֵא עַל אוֹתָן שֶׁבְּשָׂדוֹת בְּלֶבֶד, שֶׁנֹּאמַר: "בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה,

(יא) וְלֹא־יִכְלּוּ הַחֲרֻטָּמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מִשֵּׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחֲרֻטָּמָם וּבְכָל־מִצְרַיִם:

(יב) וַיִּחַזַּק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: ׀

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁבֶם בִּבְקָר וּתְתַיַּבֵּב לִפְנֵי פְרָעָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:

(ט) דְּבִקְרָא מְשַׁמֵּעַ דְּמִשְׁחִין הִיָּה פּוֹרֵחַ אֲבַעְבָּעוֹת, וְזֶה אֵינּוּ, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ לְשׁוֹן חֲמִימוֹת, רֹצֵחַ לּוֹמֵר מִחֲמַת חֲמִימוֹת הִיָּה פּוֹרֵחַ אֲבַעְבָּעוֹת: תוֹרָה י (י) ה' מְקַשִּׁין הָעוֹלָם, לָמָּה לֹא נֹאמַר כֵּן 'הִירָא דְּבֵר ה', וְעוֹד לָמָּה לֹא

הַתֵּרָה בָּם לּוֹמֵר 'וְעַתָּה שְׁלַח הָעו' גו'. (מִדְרָג' וְנִשׁ לּוֹמֵר שֶׁבְּדִבְרֵי לֹא הִיָּה צָרִיךְ לְהַתְרוֹת, שֶׁהָרִי נֹאמַר בְּפִירוּשׁ 'הִנֵּה יָד ה' הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה', וּמִשְׁמַע שֶׁהִגְזִירָה לֹא הִתְרָה אֵלֵא בַּשָּׂדֶה, מִמִּילָא כָּל הִירָא גו' הִנֵּס מִקְנֵהוּ לְפִי אֲחֵרִים: תוֹרָה יא

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

(יד) כִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלַח אֶת־כָּל־מַגְפָּתִי
אֶל־לִבְךָ וּבִעֲבֻדְךָ וּבְעַמְּךָ בַּעֲבוּר תַּדְעַ כִּי אִין
בְּמִנִּי בְּכָל־הָאָרֶץ:

כ"י אֶת כָּל מַגְפָּתִי • לְמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁמִּפְתַּת בְּכוֹרוֹתֵי שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּפְּתוֹת.

(טו) כִּי עָתָה שִׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי וְאֶף אוֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ
בַּדָּבָר וּתְבַחֵד מִן־הָאָרֶץ:

כ"י אֶת עָתָה שִׁלַּחְתִּי אֶת יָדִי וְגו' • כִּי אֵלֹו רָצִיתִי
כְּשֶׁהִיטָה יָדִי בְּמִקְנֶךָ שֶׁהַכִּיתִים בַּדָּבָר, שִׁלַּחְתִּיהָ

(טז) וְאִילָם בַּעֲבוּר זֹאת הַעֲמֻדָתִיךָ בַּעֲבוּר הָרֹאשֶׁתְךָ
אֶת־כַּחֲסִי וְלִמְעַן סֵפֶר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ:

טז וְכִבְרִם בְּדִיל דָּא קְיַמְתָּךְ בְּדִיל לְאַחֲזִייתָךְ
יָת חִילִי וּבְדִיל דִּיהוּן מִשְׁתַּעַן גְּבוּרַת שְׁמִי
בְּכָל אֶרֶץ:

• שבת קודש כ"ח טבת •

(יז) עוֹדֶךָ מִסְתַּלֵּל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שִׁלָּחֵם:

יז עַד כַּעַן אֶת כְּבִישַׁת בְּהַ בְּעַמִּי בְּדִיל דְּלֹא
לְשִׁלְחוֹתָהוֹן:

כ"י אֶת עוֹדֶךָ מִסְתַּלֵּל בְּעַמִּי • כְּתַרְגוּמוֹ: כְּבִישַׁת בְּהַ
בְּעַמִּי, וְהוּא מְגֻזֶּרֶת מִסְלָה, דְּמִתְרַגְּמִינָן אֶרֶחַ כְּבִישָׁא,
וְגַלְעָז קְלִקִּיר. וְכִבְר פִּרְשִׁי בְּסוּף "וַיְהִי מִקֵּץ":
כָּל תִּיבָה שֶׁתַּחֲלַת יְסוּדָה סְמ"ךְ וְהִיא בָּאָה לְדַבֵּר

בְּלִשׁוֹן מִתְפַּעֵל, נוֹתֵן תִּפְי"ו שֶׁל שְׁמוֹשׁ בְּאִמְצַע
אוֹתִיּוֹת שֶׁל עֶקֶר, כְּגוֹן זוּ וְכְגוֹן: (קְהֵלֶת יב) "וַיִּסְתַּבֵּל
הַחֲגָב" מְגֻזֶּרֶת סִבֵּל, (בְּמִדְבָּר טז) "כִּי תִשְׁתַּרֵּר עָלֵינוּ"
מְגֻזֶּרֶת שׁוּר וְנִגִּיד, וְכֵן: (דִּנְיָאֵל ז ח) "מִשְׁתַּבֵּל הָיִית".

(יח) הִנְנִי מִמְטִיר כַּעַת מָחָר בְּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר
לֹא־הָיָה כְּמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הַזֶּה וְעַד־
עָתָה:

יח הֵא אֲנִי מַחִית מִטְרָא בַּעֲדָנָא הַדִּין מָחָר
בְּרָדָא תַקִּיף לְחֵדָא דִּי לֹא הָוָה דְּכֻתָּה
בְּמִצְרַיִם לְמִן יוֹמָא דְאַשְׁתַּכְלַלֵּת וְעַד כַּעַן:

שפתי חכמים

שְׁהִיא מִכָּה חֲמוּקָה וְאַחֲרָה כֶּף הַשְׁחִין
שְׁהִיָּה מִכָּה קֶלֶה אִין בִּיכְלִיתִי לְהַמִּיתָךְ,
דָּאם לֹא כֵן לְמָה לֹא הִמַּתִּיךְ בַּדָּבָר, כִּי
'בַּפֶּעַם הַזֹּאת', רוּצָה לומר עוֹד יָבֹא
הַפֶּעַם וְהָעֵת שֶׁאֲשַׁלַּח כָּל מַגְפָּתִי/
דִּהִינּוּ מִפְּתַת בְּכוֹרוֹת, וְתַדַּע שֶׁאִין
כְּמוֹנִי בְּכָל הָאָרֶץ, וְתֹאמַר אַתָּה
בַּעֲצָמְךָ, אֵלֹו רָצִיתִי כְּשֶׁהִיָּה יָדִי בְּמִקְנֶךָ
וכו': תוֹרָה טו

(טו) ז וּפִירוּשׁ 'וְאֶף אוֹתְךָ' וְגו', גַּם
אוֹתְךָ וְעַמְּךָ: תוֹרָה טו

וְיִדְאִי בְּעִינֵי פְרָעָה קָשָׁה מִפְּתַת בְּכוֹרוֹת
מִכּוּלָן, אֲבָל בְּעִינֵי הָעָם מִפְּתַת בְּרָד
קָשָׁה לָהֶם יוֹתֵר, שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם מִה
לְאָכּוֹל. וְעוֹד יֵשׁ לומר שְׁהִיא שְׁקוּלָה
כְּנֶגֶד כָּל הַמִּפְּתוֹת שֶׁעָבְרוּ, כִּי הַמִּפְּתוֹת
הָאֲחֵרוֹנוֹת הָיוּ קָשִׁים מְאֹדָה הַמִּכָּה.
כְּתִב מִהֲרָשׁ"ל, וְקָשָׁה לִי עַל פִּירוּשׁ
רַבֵּנוּ תָם מְאֹד לִינִי, לְמָה לִּיה
לְמִימֹר 'בַּפֶּעַם הַזֹּאת' וכו', עַל כֵּן נִרְאָה
לִי דִּהְכִי מִתִּיּוֹשֵׁב הַקָּרָא עַל אֶפְנֵיו, אֵל
תֹּאמַר מֵאַחֲרֵי שֶׁשִּׁלַּחְתִּי עָלֶיךָ הַדָּבָר

(יד) ז אִין פִּירוּשׁוֹ מִפְּתַת בְּכוֹרוֹת, דָּאם
כֵּן מִה בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ כָּאן. לְכֵן פִּירֵשׁ
רַבֵּנוּ תָם מְאֹד לִינִי ש' מִפְּתַת בְּכוֹרוֹת,
פִּירוּשׁ מִלְשׁוֹן בִּיבּוּרִים, וְהִכִּי נִמִּי
בְּכָרָד לֹא לָקָה רַק הִתְבּוּאָה שֶׁבְּכָרָה
וּבְשִׁלָּה כָּל צָרָה כְּדִכְתִּיב 'כִּי
הִשְׁעוּרָה אֲבִיב וְהַפְשַׁתָּה גְּבֻעוֹל',
כְּפִירוּשׁ רִש"י שֶׁבְּכָרוֹ. וְאִם תֹּאמַר,
בְּפִרְשַׁת שְׁמוֹת פִּירֵשׁ רִש"י בְּפִסּוּק
'הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹרֵג אֶת בְּנֶךָ בְּכוֹרְךָ',
שֶׁמִּפְּתַת בְּכוֹרוֹת קָשָׁה מִכּוּלָן, וְיֵשׁ לומר

כ"י • כַּעַת מָחָר • כַּעַת הַזֹּאת לְמָחָר. שָׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה בַּכֶּתֶל: לְמָחָר, כְּשֶׁתִּגְעַע חֲמָה לְכֹאחִי, יִרַד הַבֶּרֶד. הַסֹּדֶה • שְׁנַת־סֹדֶה, וְכָל תִּיבָה שֶׁתַּחֲלַת יְסוּדָהּ יוֹד, כְּגוֹן: יְסוֹד, יֵלֶד, יָדַע, יִסֵּר, כְּשֶׁהִיא מִתְפַּעֶלֶת, תִּבְא הַיְיִו בְּמָקוֹם הַיְיִו כְּמוֹ: הַסֹּדֶה, הַיְלָדָה, וַיִּוָּדַע, "וַיִּוָּלַד לְיוֹסֵף", (משלי כט) "בְּדָבָרִים לֹא יוֹסֵר עֶבֶד".

יט וּכְעַן שָׁלַח כְּנוֹשׁ יָת בְּעִירָהּ וַיֵּת כָּל דִּי לָךְ בַּחֲקָלָא כָּל אֲנָשָׁא וּבְעִירָא דְאִשְׁתַּחַב בַּחֲקָלָא וְלֹא יִתְכַנֵּשׁ לְבֵיתָא וְנִחוּת עֲלֵיהוֹן בְּרִדָּא וַיִּמּוּתוּן: (יט) וַעֲתָה שְׁלַח הָעִז וְאֶת־מִקְנֶךָ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָךְ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאֲדָמָה וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמְצָא בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֶף הַבֵּיתָה וַיִּרַד עֲלֵיהֶם הַבֶּרֶד וַיָּמָתוּ:

כ"י • שָׁלַח הָעִז • כְּתַרְגוּמוֹ: שָׁלַח כְּנוֹשׁ, וְכֵן: (ישעיה י) "יוֹשְׁבֵי הַגְּבִים הָעִיזוּ", (ירמיה ו) "הָעִזוּ בְּנֵי בְנֵי־מִין". וְלֹא יֵאָסֶף הַבֵּיתָה - לְשׁוֹן הַכְּנָסָה הוּא.

כ (כ) הִירָא אֶת־דְּבַר יְהוָה מִעֲבָדֵי פְרָעָה הַנִּים אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַפְּתִים: (כ) הִירָא אֶת־דְּבַר יְהוָה מִעֲבָדֵי פְרָעָה הַנִּים אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַפְּתִים:

כ"י • הַנִּים • הַכְּרִיחַ, לְשׁוֹן "וַיִּנָּס".

כא (כא) וְאֲשֶׁר לֹא־שָׂם לְבֹו אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה: פ (כא) וְאֲשֶׁר לֹא־שָׂם לְבֹו אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה: פ

כב (כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: (כב) וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָת יָדְךָ עַל צִיַּת שָׁמַיָא וַיְהִי בְּרִדָּא בְּכָל אֶרֶצָא דְּמִצְרַיִם עַל אֲנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא וְעַל כָּל עֶסְפָא דְּחֲקָלָא בְּאֶרֶצָא דְּמִצְרַיִם:

כ"י • עַל הַשָּׁמַיִם • לְצַד הַשָּׁמַיִם, וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה: הַגְּבִיחוּ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה לְמַעַלְהֵי מִן הַשָּׁמַיִם.

כג (כג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי נָתַן קָלָת וּבָרָד וַתַּהֲלֹךְ־אֵשׁ אַרְצָהּ וַיִּמָּטֵר יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: (כג) כַּג וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת חֲטִרָה עַל צִיַּת שָׁמַיָא וַיֵּיב קָלִין וּבְרִדָּא וּמַהֲלָכָא אֶשְׁתָּא עַל אֶרֶצָא וַאֲמָטֵר יְיָ בְּרִדָּא עַל אֶרֶצָא דְּמִצְרַיִם:

כד (כד) וַיְהִי בָרָד וַאֲשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבֶּרֶד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כְּמוֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאִזְ הָיְתָה לְגֹוִי: (כד) כַּד וַיְהִי בְּרִדָּא וְאֶשְׁתָּא מִשְׁתַּלַּחַת בְּתוֹךְ הַבֶּרֶד כָּבֵד מִדְּאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבֶּרֶד וַאֲשֶׁר לֹא הָיָה דְּכֻתָּה בְּכָל אֶרֶצָא דְּמִצְרַיִם מִעַדְן דְּהָיוּ לְעַם:

כ"י • מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבֶּרֶד • נֵס בְּתוֹךְ נֵס: הָאֵשׁ וְהַבֶּרֶד מְעוֹרְבִין. וְהַבֶּרֶד, מֵיִם הוּא, וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵם, עֲשׂוֹ שְׁלוֹם בִּינְיָהִם (שמות רבה) •

שפתי חכמים

(יח) ח דָּאם לֹא כֵן לְמַה אָמַר כָּאן 'כַּעַת מָחָר' וּבְדָבָר אָמַר 'מָחָר יִהְיֶה' סָתָם. וְהִשְׁתַּעַם אֶצֶל הַדָּבָר, שֶׁהִבְהִמּוֹת הָיוּ בַשָּׂדֶה נְפוּצוֹת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה, וּמִי יֹאמַר לְפָרַעַה שְׂדוּקָא בַּעַת הָיָא הַתַּחֲלִיל הַדָּבָר, אִם כֵּן לֹא הָיָה תוֹעֵלֶת בְּשְׂרִיטָה, אָמַר סָתָם 'מָחָר יִהְיֶה': תוֹרָה יֵט (כב) ה' רָצָה לִזְמֹר, בְּתַחֲלָה לֹא הָיָה לוֹ מִמְּשָׁלָה אֱלֹא עַל מַה שֶּׁבְּאֶרֶץ, וְעַכְשָׁיו כָּתוּב אוֹתוֹ לְמַעַלָּה שִׁיְהִיָּה לוֹ מִמְּשָׁלָה עַל מַה שֶּׁבְּשָׁמַיִם, וְהִבִּיא מִכָּה מִשָּׁמַיִם: תוֹרָה כַּג (כד) * רְצוֹנוֹ לִזְמֹר, שֶׁדָּרָךְ הִלָּכָה שֶׁל אֵשׁ לִילָךְ לְמַעַלָּה, וְהָכָא הָיְתָה יוֹרֶדֶת

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי רשימת "וארא תש"ב", רשימות חוברת כו – מתוך 'לקראת שבת')

"חם" לעצמו ו"קר" לגבי חוץ

הרי הוא מתנהג בקרירות ובלי רגש.

יכולים היו לחשב, שהטעם להנהיגה זו הוא משום שטבע הבעל-גאון הוא להיות בקרירות לגבי כל דבר, אף האמות היא להפך, שקרירות זו סבתה היא חמימות. דמפיון שמרגיש ואוהב את עצמו מאד ושקוע בזה לגמרי, לכן הרי הוא מתנהג עם חברו בקרירות.

וזהו ענין מפת ברד, שהיתה מדה פגוד מדה, שהקב"ה הלכה את המצריים שהיו בעלי גאון פג"ל, עם ברד ואש מערבין זה בזה, קרירות וחמימות ביחד.

ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד

גם בתוך גס, האש והברד מעורבין (ט, כד. ובפרש"י)

יש לענו לאיזה טעם הלכה הקב"ה את המצריים באפן כזה, שהאש והברד יהיו מערבין זה בזה, דבר שאינו רגיל כלל?

ויש לבאר זה בדרך הסידות:

הקלפה דפרעה והמצריים היתה ענין הגאון, כמו שכתוב בהפטרות פרשתנו על פרעה "אשר אמר לי יאורי ואני עשיתני" (יחזקאל כט, ג).

והנה דרך הבעל-גאון הוא שחושב רק על עצמו, ולזולתו

כה ומחא ברדא בכל ארעא דמצרים ית כל די בחקלא מאנשא ועד בעירא וית כל עסבא דחקלא מחא ברדא וית כל אילן דבחקלא חבר:

כו לחוד בארעא דגשן די תמן בני ישראל לא הוא ברדא:

כו וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ויאמר להון חבית זמנא דדא יי זכאה ואנא ועמי חביבין:

כח צלו קדם יי וסגי קדמוהי ונח דלא יהון עלנא קלין דלנט כאלין מן קדם יי וברדא ואשלה יתכון ולא תוספון לאתעכבא:

כט ואמר לה משה במפקי מן קרתא אפרוש ידי בצלו קדם יי קליא יתמנעון וברדא לא יהי עוד בדיל דתדע ארי דיי ארעא:

(כה) וינח הברד בכל ארץ מצרים את כל-אשר בשדה מאדם ועד-בהמה ואת כל-עשב השדה הכה הברד ואת-כל-עץ השדה שבר:

(כו) רק בארץ גשן אשר-שם בני ישראל לא היה ברד:

(כו) וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ויאמר אליהם חטאתי הפעם יהיה הצדיק ואני ועמי הרשעים:

(כח) העתירו אליהם ור' מה'ת קלת אלהים וברד ואשלה אתכם ולא תספון לעמוד:

מ"י • ורב • די לו במה שהוריד כבר.

(כט) ויאמר אליו משה כצאתי את-העיר אפרש את-כפי אליהם תקלות יחדלון והברד לא יהיה עוד למען תדע כי ליהם הארץ:

מ"י • כצאתי את העיר • מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים (שמות רבה).

שפתי חכמים

נתבונן הרב שהרי כתב 'האש והברד היו מעורבין', ולפי זה צריך לפרש הא דמסיים 'עשו שלום', רוצה לומר ששניהם דלקו: תורה כה (כט) ב (עליל יעקב) אף על פי שגם בזמן מפת הצפרדעים ומפת ערב היתה גם

ארצה'. ולי נראה דבמחלוקת שנויה בשמות רבה וכו', ולרבי נחמיה היו האש והברד פתוכים ומעורבים זה בזה והאש מתלקחת בגוף הברד ושניהם היו דולקים, ולדידיה הנס השני היה שהברד היה דולק, ולזה

למשה, וזה גס אחד, וגם השני שלא כבו זה את זה. (עליל יעקב) ולא נהירא, חדא דכמה פגמים מצינו שירדה האש למשה מן השמים לארץ הן לטובה והן לרעה, ולא נחשב לגס. ועוד, דהא עדיין לא נכתב פסוק 'ותהלה אש

(ל) וְאֶתְּהָ וְעִבְדִּיךָ יִדְעֵתִי בִּי טָרָם תִּירְאוֹן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים:

לְוֹתָהּ וְעִבְדִּיךָ יִדְעֵנָה אֲרִי עַד כָּעַן לֹא אֶתְכַנְעֶתוֹן מִן קִדְּם יְיָ אֱלֹהִים:

כ"ח – טָרָם תִּירְאוֹן • עֲדִין לֹא תִירְאוֹן, וְכֵן כָּל "טָרָם" שֶׁבְּמִקְרָא – עֲדִין לֹא, הוּא. וְאִינוּ לְשׁוֹן קִדְּם. כְּמוֹ: (בראשית ט) "טָרָם יִשְׁכְּבוּ" – עַד לֹא שָׁכְבוּ, (שם ב) "טָרָם יִצְמַח" – עַד לֹא צִמַּח, אֲף זֶה כֵּן הוּא: יִדְעֵתִי בִּי עֲדִין אֵינְכֶם יֹאמֵר, וּמִשְׁתַּהֲיָה הַרְוָחָה תַעֲמִדוּ בְּקִלְקוּלְכֶם.

(לא) וְהַפְּשָׁתָהּ וְהַשְׁעָרָה נִפְתָּה בִּי הַשְׁעָרָה אָכִיב וְהַפְּשָׁתָה גִבְעוּל:

לֹא וְכִתְנָה וְסַעֲרִי לְקוֹ אֲרִי סַעֲרִינָה אֲכִיבִין וְכִתְנָה גִבְעוּלִין:

כ"ח – וְהַפְּשָׁתָהּ וְהַשְׁעָרָה נִפְתָּה • נִשְׁכְּרָה, לְשׁוֹן: "פָּרַעַה נָכָה", וְכֹאִים, וְכֵן "לֹא נָכוֹ". וְלֹא יִתְכַן לְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן הַכָּאָה, שְׁאִין נוֹ"ן בְּמִקְוֶם ה"א לְפָרֶשׁ "נִפְתָּה" כְּמוֹ הַכְּתָה, "נָכוֹ" כְּמוֹ הַכּוֹ, אֲלֹא הַנוֹ"ן שֶׁרֶשׁ בְּתִיכָה, וְהָרִי הוּא מְגֻזֶּרֶת (אִיּוֹב לג) "וְשִׁפּוֹ עֲצָמוֹתֶיךָ". בִּי

הַשְׁעָרָה אָכִיב • כָּכָר בְּכָרָה וְעוֹמְדָת בְּקִשְׁיָה וְנִשְׁתַּכְּרוּ וְנִפְלוּ, וְכֵן הַפְּשָׁתָה גִבְעוּלָה כָּכָר וְהַקְּשָׁה לְעַמֵּד בְּגִבְעוּלִיָּה. הַשְׁעָרָה אָכִיב • עֲמִידָה בְּאִפְיָה, לְשׁוֹן (שִׁיר הַשִּׁירִים ו) "בְּאִפְי הַנִּחַל".

(לב) וְהַחֲטָה וְהַכְּסָמָת לֹא נָכוֹ בִּי אֲפִילָת הִנֵּה:

לִב וְחִטָּה וְכִנְיָה לֹא לְקוֹ אֲרִי אֲפִילָתָה אֲנוֹן:

כ"ח – בִּי אֲפִילָת הִנֵּה • מְאֻחֲרוֹת, וְעֲדִין הָיוּ רְכוּת וִיכוּלוֹת לְעַמֵּד בְּפָנֶי קִשָּׁה. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁנֵאָמַר: "וְאֶת כָּל עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַכָּה הַכָּרֶד", יֵשׁ לְפָרֶשׁ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּעֶשְׂבִּים הָעוֹמְדִים בְּקִלְחֵם הָרְאוּיִים לְלִקוֹת

בְּכָרֶד. וּמִדְּרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא, יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ שְׁנֵחָלְקוּ עַל זֹאת וְדָרְשׁוּ: "בִּי אֲפִילָת" – פְּלִאֵי פְלִאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם שְׁלֹא לְקוֹ:

(לג) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרַעַה אֶת-הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ כַּפּוֹ אֶל-יְהוָה וַיַּחֲדְלוּ הַקְּלוֹת וְהַכָּרֶד וּמָטָר לֹא-נָתַף אֶרֶצָה:

לִג וְנִפְקַם מֹשֶׁה מִלּוֹת פְּרַעַה יֵת קִרְתָּא וּפְרִשׁ יְדוּהִי בְּצִלּוֹ קִדְּם יְיָ וְאֶתְמַנְעֵנוּ קְלִיָּא וּבְכָרֶדָּא וּמִטְרָא דְּהוּה נְחִית לֹא מִטָּא עַל אֶרֶצָה:

כ"ח – לֹא נָתַף • לֹא הִגִּיעַ, וְאֶף אוֹתָן שֶׁהָיוּ בְּאִוִיר, לֹא הִגִּיעוּ לְאֶרֶץ, וְדוּמָה לוֹ: (דניאל ט) "וְנִתְּנָה עֲלֵינוּ הָאֵלָה וְהַשְׁבוּעָה" דַּעֲזָרָא, וְתִגִּיעַ עֲלֵינוּ. וּמִנְחָם בֵּן סָרוּק חִבְרוּ בְּחֶלֶק (יחזקאל כב) "כִּהְיוּ כֶסֶף" מִלְּשׁוֹן

יִצִּיקָתָה מִתְּכָת, וְרוּאָה אֲנִי אֶת דְּכָרִי, כְּתִרְגוּמוֹ: "וַיִּצֵּק" (שְׁמוֹת לו) וְאֶתְנָה, "לְצִקָּה" (שְׁמוֹת לח) לְאֶתְכָא, אֲף זֶה: "לֹא נָתַף לְאֶרֶץ" – לֹא הִצֵּק אֶרֶצָה.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוֹ"שׁ ח"ו ע' 52 וְאִילָן, מְשִׁיחוֹת ש"פ וְאִרְא תִּשְׁכִּי"ה)

שְׁנֵי פִירוּשֵׁי רַש"י אֵלּוּ, קְשׁוּרִים גַּם לְעִנְיָן שֶׁל פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, לְעִנְיָן הַתְּשׁוּבָה - כְּפִי שֶׁהוּא מוֹאָר עַל-פִּי תוֹרַת הַחֲסִידוֹת.

מִפֶּת "כָּרֶד", כָּכָל הַפְּכוּת הַחֲסִידוֹת, הִגִּיעָה אֶל פְּרַעַה עֲקֵב חֲטָאוֹ, אֲשֶׁר מִרַד בְּקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְלֹא שִׁחָרַר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. אֲף כֹּאֲשֶׁר הוּא אָמַר "חֲטָאֵתִי... וְאֲנִי וְעַמִּי

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

כֵּן מִלֵּאָה גְּלוּלִים, וְאִם בֵּן מִסְתַּמָּא לֹא הָיָה מִתְּפַלֵּל בְּתוֹךְ הָעִיר, וְהָיָה לִיה לְמִימַר שֶׁם 'בְּצִאֲתִי אֶת הָעִיר', יֵשׁ לוֹמַר דָּשֶׁם הָיָה מִתְּפַלֵּל עַל לְמַחֵר, וְהָיָה לוֹ שְׁהוּת לְהִתְפַּלֵּל, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְגַלּוֹת לְפָרַעַה 'בְּצִאֲתִי אֶת הָעִיר', אֲבָל כֵּאֵן שֶׁאֲמַר פְּרַעַה 'וְרָב מִהוּיֹת קוֹלוֹת' וְהָיָה מִבְּקִשׁ שֶׁהַכָּרֶד לֹא יִתֵּךְ אֶרֶצָה וְהָיָה רוּצָה שְׁלֹא לְהִתְמַהֲמַהוּת, לְכֵן הוֹצִרְךָ לְגַלּוֹת 'בְּצִאֲתִי אֶת הָעִיר', וְלֹא בְּתוֹךְ הָעִיר: תּוֹרָה ל (לֹא) לִ דְּקִשָּׁה לְרַש"י, בִּינּוֹן דְּהַנּוֹ"ן שֶׁרֶשׁ, אִם בֵּן אֵין פְּעוּלָה כֵּאֵן לוֹמַר דְּ מִהוּיֹת קוֹלוֹת, וְהָיָה לִיה לְמִיכְתָּב 'הַנִּכְתָּה'. וְעַל זֶה פִּירֵשׁ, מְגֻזֶּרֶת 'שְׁפִי'; רְצוֹנוֹ לוֹמַר, בִּינּוֹן שְׁנִכְתָּב בְּשׁוּר"ק, הָיָה כֹּאֵלּוֹ נִכְתָּב ה"א. תּוֹרָה לֵב (לֵב) מִ רְצוֹנוֹ לוֹמַר בְּאוֹתוֹ חֶלֶק, הָיִינוּ בִּיסוּד (בְּשׁוּרֶשׁ) שֶׁל כִּהְיוּנוֹ בְּכֶסֶף (מִכְתִּיבֵת דִּ מִדְּרִין דִּל: תּוֹרָה לֵב

פנאמור "כי לא ידח ממנו נדח", ולכן קובעת ההלכה ש"לעולם יעסוק אדם (יהיה מי שיהיה) בתורה ומצות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, בודאי". ולכן אף בשעת החטא, חל עליו הדין של "כל העומד להתוודע פתחו דמיו", וכדומה, אלא שצריך לישם זאת בפעל כדי לבטל את הרע שלו בפעל.

ואילו "תשובה מיראה" מועילה רק "מפאן ואילך", ואפילו מפאן ואילך עדיו נשאר משהו מהרע שבחטא, פנאמור בגמרא, שבתשובה מיראה - נעשים הודנות כשגגות. בכל זאת, לפחות לגבי הזמן ש"מפאן ואילך", ולגבי חלק זה של הרע - "זדונות" - שמתבטל על-ידי תשובה, הרי זהו ביטול מוחלט, שרע זה בטל ממציאותו. כיון שיהודי אינו קשור לרע בעצם מהותו, ובעברה רק "יצרו" הוא שתקפו", לכן גורמת התשובה לקר, שעל-ידי ש"תשש יצרו" מתגלת מהותו, ולכן מתבטל הרע ממציאותו.

כיון שהסבה לקר שהתשובה יכולה לבטל את החטא היא מפני שאדם עבר עברה רק מה ש"נדבק" בו - מובן, ולכן צריכה התשובה להסיר רק מה ש"נדבק" בו - מובן, שלגבי בני נח, שאצלם הרע אינו דבר נוסף להם, בכחה של התשובה רק למנוע את הענש במעשה, אף לא לבטל לחלוטין את הרע שבחטא, ואת מציאות הענש עצמו.

אף זאת לגבי בני נח לאחר מתן-תורה. ואילו בתקופה שלפני מתן-תורה, כאשר עדיו לא התחדש הענין של "יבנו בחרת", יש לומר, שגם התשובה של בני נח - יכולה היתה לבטל לחלוטין את מציאות הרע.

וזהו ההבדל בין שני הפירושים של רש"י:

לפי הפירוש הראשון יוצא, שגם לפני מתן-תורה לא היה בכחה של תשובתם של בני נח לבטל את מציאות הרע, ולכן ההסבר הוא "לא הגיע" - המטר לא הגיע לארץ, אף הוא נשאר במציאותו.

ולפי הפירוש השני יוצא, שגם לפני מתן-תורה אכן היה בכחה של תשובתם של בני נח לבטל את מציאות הרע, ולכן ההסבר הוא "לא הוצק", שמציאותו של המטר התבטלה.

וכאן, כמו במקומות רבים אחרים, רואים כיצד פירוש רש"י מכיל "ענינים מופלאים": ששני הפירושים על המלים "לא נתן" - שבמבט ראשון נבדלים ביניהם רק לגבי משמעות מלוית - הם שני הסברים שונים במהותם לגבי האפן שבו המטר לא ירד, ולכן מצטט רש"י ב"דבורה-המתחיל" ובפרושו גם את המלה "לא נתן".

ויותר מכך: פירושים אלו קשורים להלכות שבהן מופיע הבטוי "גמירי" (כגון "גמירי, מעלין בקדש ולא מורידין"), עד אשר באמצעותם מתברר ענין משמעותי לגבי אפן התשובה של בני נח לפני מתן-תורה.

הרשעים" - וידי וחרטה על העבר, וגם "ואשלחה אתכם ולא תוסיפו לעמוד" - קבלה לעתיד, בטלה חזרתו זו בתשובה את הענש - "ויחדלו הקולות והברד, ומטר לא נתן ארצה".

אף כאן מתעוררת השאלה: האם תשובתו היתה כה עצומה, שהיה בכחה לבטל את הענש, את הברד, לחלוטין? כיון שכל עונש הוא תוצאה של החטא עצמו, פנאמור "תיסרו רעתך", שהרע עצמו מיסר, לכן, אם החזרה בתשובה מחקה את החטא לחלוטין, הרי היא בטלה את עונש הברד, שהוא תוצאה של החטא - ולפי דעה זו, יש להסביר כפירושו השני של רש"י - "לא הוצק", שמציאותו של המטר התבטלה.

או שאפשר לומר, שלא היה בכח תשובתו של פרעה למחוק ולשרש את החטא לחלוטין, וממילא - גם לא את היסורים הנובעים ממנו. אלא, כיון שבמעשה הוא בכל זאת חזר בתשובה, די היה בקר כדי להסיר את ענש הברד במעשה - את תוצאת החטא בפעל ממש. לפי דעה זו, יש להסביר את הדברים לפי הפירוש הראשון של רש"י - "לא הגיע" - שהתשובה הביאה לידי קר שהענש לא יגיע אליהם, אף הוא נשאר במציאותו.

במה תלוי הספק, אם בכחה של תשובת פרעה לבטל לחלוטין את החטא (ואת הענש), אם לאו?

לגבי יהודים, ברור שתשובתם מוחקת את החטא לחלוטין. אף בשעת החטא, מהותו של יהודי היא טוב וקדושה. והוא עובר עברה חסין-שלום רק מפני ש"תקפו יצרו הרע" לפעול להפך מרצונו העצמי באמת. ולכן, מיד בעשותו תשובה, ובהחלטתו שלא לשמוע יותר ליצר הרע, הוא שב למציאותו האמתית, כמשמעות המלה "תשובה".

אמנם, דוקא בתשובה מאהבה "נעקר עונו מתחלתו" -

(ותשובה זו משפיעה גם על העבר, למרות שלא יתכן שדבר ישתנה לפני הגורם לשינוי, שהרי ה"סבה" היא לפני התוצאה, כי:

א) יהודים קשורים לשם הו', היה הנה ויהיה פאחד, ומעשה התשובה מחדש קשר זה, ואז עבר הנה ועתיד - פאחד.

ובדרך הנגלה:

ב) כלל זה, שפעולה אינה יכולה להשפיע על העבר, אמור דוקא לגבי יצירת דבר חדש. אף כאשר היא רק מגלה מצב קודם, מובן, שפעולה מאוחרת יכולה להשפיע על העבר, כי היא רק מבהירה את המצב של העבר. וכיון שיהודי הוא תמיד טוב וקדוש, ורק בזמן החטא היה הטוב בהעלם, יכולה תשובה מאהבה לבטל את החטא למפרע, כי באמצעותה מתגלים הטוב והקדושה שיש לפני-כן אצל היהודי.

ג) ידוע לגבי כל יהודי, שבדאי סופו לעשות תשובה,

(לד) וַיֵּרָא פְּרָעָה פֶּי־חֹדֶל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקָּלָת וַיֹּסֶף לַחֲמֹא וַיִּכְבַּד לְבֹהֹוא וַעֲבָדיו:

(לה) וַיַּחֲזֹק לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פפפ

קכ"א פסוקים, גיבעול"ל סימן. יעיא"ל סימן. חסלת פרשת וארא

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעג - רעו

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' ב

הגמרא מביאה תפילות שהיו התנאים והאמוראים נוהגים להוסיף
לאחר סיום תפילת שמונה עשרה: רבי אלעזר ברת דמסיים צלותיה
אמר הכי - אחר סיום תפילתו רגיל היה לומר כך, יהי רצון מלפניך
ה' אלהינו, שתשכן בפורנו ו-בגורלנו אהבה ואהבה ושלום ורעות,
ותתקן ויגדלנו בתלמידים, ותצליח סופנו אחרית ותקנה, כלומר,
שתהא אחריתנו טובה, ונוכח לראות מה שאנו מקיים ומצפים לו.
ותשים חלקנו בן עדין, ותקנו ו-תתקן אותנו בחכר טוב ויצר טוב
בעולמך, ונשכים בבוקר ונמצא יחול ו-תקנות לבבנו ליראה את
שםך, כלומר, שלא יתגבר עלינו יצר הרע בהרהור הלילה לסור
מאחריך ביום, אלא כשנשכים בבוקר נמצא את לבבנו שהוא
מיחל ומקוה לך. ותבא לפניך קורת נפשנו למוכה, כלומר, שתספק
לנו את כל צרכנו, וכן תעשה לנו קורת רוח.
רבי יוחנן ברת דמסיים צלותיה אמר הכי - אחר סיום תפילתו היה
אומר כך, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתצניץ בקשתנו, שאנו
מתביישים בעבירות שבדינו, ותבט בקשתנו - תדע ותתן לך
לרעה הבאה עלינו, ותתלבש במידת רחמך עלינו, ותתקן
במידת ענין ו-גבורתך כנגד הגוים, ותתעסק במידת חסידותך,
ותתאזר ו-תחגור במידת חנינותך - שאתה נותן מתנת חיים, ותבא
לפניך מידת טובך, וענותותך.
רבי ירמיה ברת דמסיים צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה'
אלהינו, שלא נחטא לפניך, ולא נבזבז בעצמנו, ולא נכלם מאבותינו.
רבי חייא ברת דמצלי אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתהא
תורתך אומנותנו - מלאכתנו, ואל ידוע ו-יצטער ויכאב לבנו, ואל
יחשבו עינינו.
רב ברת צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן לנו
חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים
של פרנסה, חיים של חלוצין ו-בריות וחזקוץ עצמות, חיים של עושר וקבוד,
חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שתמלא לנו את
כל משאלות לבנו למנוח.
רב ברת צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי
אבותינו, שתצילנו מאנשים שהם עוי פנים שלא יתגור בנו, וכן
תצילנו מעויות פנים - שלא יוציאו עלינו של ממזרות, וכן
תצילנו מאדם רע, ומפגע רע - מכל מיני פגעים רעים, מיצר רע,
מחבר רע, משכן רע, ומשכן השפחית את האדם, ומדין קשה, ומפגע
דין שהוא אדם קשה, בין שהוא ו-הבעל דין בין ברי ו-מהולל, ובין
שאינו בין ברי.
ואף על גב דרבינו קאצ' עליה דרבי - אף שהיו שוטרים עומדים
במלך המלך אנטונינוס להכות ולהנקם בכל אלו העומדים להרע
לרבי, מכל מקום היה מתפלל תפילה זו.
רב ספרא ברת צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו
שתשים שלום

מבררת הגמרא: 'אבות' מאי מצא - מה הוא טעם הדבר שאין אנו
קוראים בשם 'אבות' לשנים עשר השבטים, אילימא - אם תאמר,
שטעם הדבר הוא משום דלא ידעין אי מראובין קא אתיין אי
משמעון קא אתיין - שאין אנו יודעים אם באנו משבט ראובן או
משבט שמעון, אי הכי - אם כן, אמחות נמי - מטעם זה אין לקרוא
בשם 'אמהות' לרחל ולאה, שהרי לא ידעין אי מרחל קא אתיין אי
מלאה קא אתיין - אין אנו יודעים אם מרחל באנו או מלאה.
מבאר הגמרא: אלא טעם הדבר שאין קוראים 'אבות' אלא
לשלשה, משום דער הקא השיב - עד כאן ו-אברהם יצחק ויעקב,
חשובים הם להקרא 'אבות' לכל ישראל, ספי לא השיב - מכאן
ואילן ו-מן השבטים והלאה, אינם חשובים כל כך להקרא בשם
זה, ואף לענין 'אמהות' כן הוא, שרק שרה רבקה רחל ולאה
חשובות הן להקרא בשם 'אמהות' של כל עם ישראל.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין קריאת שם של חשיבות
לעבדים ושפחות: תניא אידך - שנינו ברייתא אחרת, עבדים
ושפחות כנענים אין קורין אותם בשם 'אבא פלוני' ו'אמא פלונית'.
כלומר, דרכם היתה לקרוא לאנשים בדרך חשיבות 'אבא פלוני'
או 'אמא פלונית', בדרך שאנו קוראים כיום 'מר פלוני' ו'מרת
פלונית', ועל כך משמיעה הברייתא שאין לאדם בן חורין לקרוא
כן לעבדים ושפחות כנענים, לפי שיש לחוש שמא יסברו אנשים
שהקרא לעבד 'אבא' או לשפחה 'אמא' הוא בנם, ויבואו לפוסלו
מלבוה בקהל.
ומסויה הברייתא: ולעבדים ושפחות של בית רבן גמליאל היו בני
הבית קורין אותם בשם 'אבא פלוני' ו'אמא פלונית'.
מקשה הגמרא: וכי מביאה הברייתא מעשה כדי לשתור את הדין
שנתבאר בה, הרי מאחר ושנינו שאין לקרוא כן לעבדים ושפחות,
מדוע היו בני ביתו של רבן גמליאל קוראים כך לעבדיהם
ושפחותיהם.
מתרצת הגמרא: משום דהשיב - לפי שבני ביתו של רבן גמליאל
חשובים היו, ומוכרים לכל, ואין לחוש שמא יסברו שהם בני
עבדים ושפחות.
הגמרא מביאה מימרא בענין קריאת שמע ותפילה: אמר רבי
אלעזר, מאי דתיב - מה היא כוונת הכתוב (תהלים סג ה) 'בן אברהם
בתי בשמך אשא כפי', יש לדורשו כך, 'בן אברהם בתי' זו קריאת
שמע, 'בשמך אשא כפי' זו תפלה, שנושא את כפיו למרום בתפילה.
ואם אדם עושה כן, שנוהר בקריאת שמע ובתפילה, עליו תתב
אמר (שם סג ה) 'כמו חלב ודבש' תשבע נפש', כלומר, שתפילתו
חשובה לפני הבורא כאילו הקריב חלב הקרנות על המזבח,
וכאילו קיים את מצות 'תרומת הדשן', שכן התפילה היא במקום
עבודת הקרנות, ולא עוד אלא שנוחל ו-זוכה לנחלת שני עולמים,
העולם הזה והעולם הבא, שנאמר (שם) 'ושפתי רננות יהלל פי',
ומאחר ונקט הכתוב 'רננות' בלשון רבים יש ללמוד שעוסק הוא
בשתי רננות, אחת לעולם הזה ואחת לעולם הבא.

צדקך: ה את־חקיך אֶשְׁמֹר אֶל־תְּעוֹבֹנִי עַד־מָאֹד:
 ב ט בָּמָה יִפְתָּה־נָּעַר אֶת־אַרְחוֹ לִשְׁמֹר בְּדַבְּרְךָ:
 י בְּכָל־לִבִּי דִרְשָׁתִּיךָ אֶל־תִּשְׁנֵנִי מִמִּצּוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צַפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטָּא־לָךְ:
 יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְּרֹתִי כָּל מִשְׁפָּטֵי־כִיד: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי
 כָּעַל כָּל־הוֹן: טו בַּפְּקוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבְיטָה
 אֶרְחֹתֶיךָ: טז בַּחֲקֵתֶיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
 דְּבָרְךָ: ג ז גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיה וְאֲשִׁמְרָה דְּבָרְךָ:
 ח גִּלְעָיִנִי וְאֶבְיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
 בָּאָרֶץ אֶל־תִּסָּתֵר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ: כ גָּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עַתָּה: כא גָּעַרְתָּ זָדִים
 אֲרוּרִים הַשֹּׁנִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גַּל מַעְלֵי חִרְפָּה
 וְכוּז כִּי עֲדוֹתֶיךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים כִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יֵשִׁיחַ בַּחֲקֵיךָ: כד גַּם־עֲדוֹתֶיךָ
 שִׁעֲשָׁעִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דִּבְקָה לַעֲפֹר נִפְשִׁי
 חֲיִנִי בְּדַבְּרְךָ: כו דִּרְכִּי סִפְּרֹתִי וְתַעֲנֵנִי לְמַדְנִי
 חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאֲשִׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרְךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֵר הִסֵּר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרֹתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דִּבְקָתִי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְשָׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ה ג הִרְנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
 וְאֶצְרְנָה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאֶצְרָה תּוֹרָתְךָ
 וְאֲשִׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־כו חֲפָצָתִי: לו הִטְלִבִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֵל
 אֶל־בָּצַע: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׂוֹא בְּדַרְכְּךָ
 חֲיִנִי: לה הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אִמְרֹתֶיךָ אֲשֶׁר לִירְאֹתֶךָ:
 לט העֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִּי לְפָקֶדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲיִנִי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֲסִידְךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרֹתֶיךָ:
 מב וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־כִטַּחֲתִי בְּדַבְּרְךָ: מג וְאֶל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבִרָאֲמַת עַד־מָאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרָתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאֶתְהַלַּכְה בְּרַחֲבָה כִּי פָקֶדֶיךָ דִרְשִׁיתִי:
 מו וְאֶדְבַּרְהָ בְּעֲדוֹתֶיךָ נֶגֶד מַלְאָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאֲשַׁתְּעָשֶׂע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי: מח וְאֲשֹׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי וְאֲשִׁיחָה בַּחֲקֵיךָ:
 ז מט זָכַרְדְּכָר לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ זאת
 נִחְמַתִּי כַּעֲנִי כִּי אִמְרֹתֶיךָ חִיתֵּנִי: נא זָדִים הִלְצֵנִי
 עַד־מָאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נִסִּיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם: נג יְהוָה וְאֶתְנַחֲסִם: נד זִלְעָפָה אֲחֻזָּתִי
 מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרָתְךָ: נה זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֻקֶּיךָ
 בְּבֵית מְגוּרִי: נז זָכַרְתִּי כִלְיָה שְׁמֹךְ יְהוָה
 וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרָתְךָ: נו זאת הִיטָה־לִּי כִּי פָקֶדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נ חֲלָקִי יְהוָה אִמְרֹתִי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נז חֲלִיתִי פָנֶיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאִמְרֹתֶיךָ:
 נח חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאֲשִׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ט חֲשִׁיתִי וְלֹא הִתְמַהֲמַחְתִּי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
 טא חֲבָלִי רִשְׁעִים עֲוֹנֵנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 טב חֲצוֹת־לַיְלָה אֲקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתְךָ: טז חֶבֶר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פְּקוּדֶיךָ: טז חֲסִידְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
 לְמַדְנִי: טז סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
 בְּדַבְּרְךָ: טז טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הִאֲמִנְתִּי: טז טֵרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שִׁנְגָּה וְעֵתָה אִמְרֹתֶיךָ
 שְׁמַרְתִּי: טז טוֹב־אַתָּה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ:
 טז טַפְּלוּ עָלַי שֹׁקֵר זָדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֶצֶר
 פְּקוּדֶיךָ: ע טַפַּשׁ כִּחְלָב לִבִּי אֲנִי תּוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשָׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לִמְעַן אֶלְמַד
 חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלֹפִי וְהֵב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עֲשׂוּנִי וַיְכַוְנֵנִי הִבִּינִי וְאֶלְמַדָּה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ כִּי לְדַבְּרְךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִי: עו יִהְיֶנָּה חֲסִידְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרֹתֶיךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עו יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשָׁעִי: עה יִבְשׂוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֵר עֲוֹנוֹנִי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בַּפְּקוּדֶיךָ: עט יִשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ

וַיִּדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֹּא בָלְתָה לְתַשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יַחְלָתִי: בב כָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִטּוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כָּמָה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרַדְפִּי
 מִשְׁפָּט: בה פָּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרְתְךָ: בו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רַדְפוֹנִי
 עֲזָרְנִי: בז כַּמַּעַט כְּלוֹנִי בְּאֶרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזֹבְתִי
 פְקִדֶיךָ: בח כַּחֲסִדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וּתְעַמֹּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרַתְךָ
 שֶׁעָשִׂי אֲוֹ אֲבֹדְתִי בְּעֵינָי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי כָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֶךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רַשְׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲבָה
 מִצְוֹתֶיךָ מֵאֹד: צז מֵה־אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִי־בִי תַחֲפַמְנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמַדִּי הַשְׁפִּילְתִּי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מִזִּקְנִים אֶתְּבוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצְרַתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֵאתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשֹׁמֵר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מֵה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אֲמַרְתָּךְ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֵאתִי: קה כָּל־אֶרֶח
 שֶׁקֶר: נ קה גֵּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבְתִּי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקֶךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מְאֹד יִהְיֶה חִינִי כַּדְּבָרְךָ: קח גִּדְּבוֹת
 פִּי רִצָּה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְּנִי: קט נַפְשִׁי
 כִּכְפִּי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רַשְׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תַעֲתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשּׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנֵאתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יַחְלָתִי: קטו סוֹרוֹ־מִמֶּנִּי מְרָעִים וְאַצְרָה מִצְוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכְנִי כְּאֲמַרְתָּךְ וְאַחִיהָ וְאַל־תִּבְיָשֵׁנִי

מִשְׁבְּרִי: קיז סַעֲדִנִי וְאוֹשַׁעָה וְאוֹשַׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָמִיד: קיח סָלִית כָּל־שׁוֹנִים מִחֲקִיךָ בִּי־שֶׁקֶר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשֶּׁבֶת כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לִכֵּן
 אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפְּחַדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קֹא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצֶדֶק
 בְּלִי־תִיחִנִּי לַעֲשִׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשִׁקֵנִי זָדִים: קכג עֵינֵי כָלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלֹא־מָרַת
 צִדְקֶךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסִדְךָ וּחֲקִיךָ
 לְמַדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְּרוּ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֶהְבֵּתִי מִצְוֹתֶיךָ מִזֶּהֶב וּמַפֶּז: קכח עַל־כֵּן: א
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שֶׁקֶר שָׁנֵאתִי:
 ב קִבֵּט פְּלָאוֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצְרַתָם נַפְשִׁי:
 גל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֵאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יִאֲבָתִי: קלב פִּנְה־אֵלַי וּחֲנִנִי
 כַּמִּשְׁפָּט לְאַהֲבִי שִׁמְךָ: קלג פִּעְמִי הִכֵּן בְּאֲמַרְתָּךְ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פָּדִנִי מִעֲשֶׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלז צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלח צוֹיֹת צֶדֶק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוּנָה מְאֹד:
 קלט צִמְתַּתִּנִּי קִנְאֵתִי בִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אֲמַרְתָּךְ מְאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְזָה פְּקִדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקַתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצּוֹק מִצְאוֹנִי מִצְוֹתֶיךָ שֶׁעָשִׂי: קמד צֶדֶק
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיהָ: ק מה קִרְאֵתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יְהוָה חֲקִיךָ אֲצַרָה: קמו קִרְאֵתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאַשׁוּעָה לְדַבְּרֶךָ יַחְלָתִי: קמח קִדְמִי עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאֲמַרְתָּךְ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כַּחֲסִדְךָ יְהוָה
 כַּמִּשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רַדְפִּי וְכֹה מִתּוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרֹב אֶתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רָאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי בִּי־תוֹרַתְךָ לֹא

שְׁכַחְתִּי: קִנְיָ רִיבָה רִיבִי וּגְאֻלִּי לְאַמְרַתְךָ חֲיִנִי:
 קִנְיָ רַחֲוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁעָה בִּי־חֲקֹךְ לֹא דָרְשׁוּ:
 קִנְיָ רַחֲמִיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִי: קִנְיָ רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מַעְדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קִנְיָ רִאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוֹטְמָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קִנְיָ רֵאָה בִּי־פְקוּדֶיךָ אֲהַבְתִּי יְהוָה בְּחֶסֶדְךָ חֲיִנִי:
 קִסְ רֹאשִׁי־דְבָרְךָ אֱמֶת וְלִעוֹלָם כְּלִי־מִשְׁפָּט צִדְקָךְ:
 שׁ קִסָּא שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנָם וּמִדְבָּרְךָ פָּחַד לִבִּי:
 קִסֵּב שֵׁשׁ אֲנָכִי עַל־אִמְרַתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֵב:
 קִסֵּג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֲהַבְתִּי:
 קִסֵּד שִׁבְעַת בָּיִת הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךְ:
 קִסֵּה שָׁלוֹם רַב לְאַהֲבִי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קסו שְׁפַרְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
 קסז שְׁמְרָה נַפְשִׁי עֲדֹתֶיךָ וְאַהֲבָם מֵאִד:
 קסח שְׁמִרְתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֵי נִגְדָּךְ:
 ת קסט תִּקְרַב רִנְתִּי לִפְנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הִבִּינִי:
 קע תָּבוֹא תַחְנִתִּי לִפְנֶיךָ כְּאִמְרַתְךָ הִצִּילִנִי:
 קעא תִּפְעֲנָה שְׁפָתַי תְּהַלֵּלָה כִּי תִלְמְדֵנִי חֲקִיךָ:
 קעב תַּעַן לִשְׁוִנִי אִמְרַתְךָ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קעג תַּחֲיִי־יֶדְךָ לְעִזְרוֹנִי כִּי פְקוּדֶיךָ בַּחֲרִיתִי:
 קעד תִּאֲבִתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שְׁעִשְׁעִי:
 קעה תַּחֲיִי־נַפְשִׁי וְתִהְלֹלְךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי כְּשֶׁה אֲבִד בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי:

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' א

מכח קושיא זו הגמרא חוזרת בה, ומיישבת את הסתירה באופן
 1 אחר. מתרצת הגמרא: אלא כך יש ליישב את הסתירה, אידי ואידי
 2 – זו זו, כלומר שתי הברייתות הן כשיטת רבן גמליאל שכל אדם
 3 צריך להתפלל כל תפילת שמונה עשרה, ולא משא, כאן –
 4 בברייתא האומרת שפועלים מתפללים מעין שמונה עשרה,
 5 מדובר בעושיין בשבדן – בפועלים הנוטלים מבעל הבית שכר
 6 פועלתם לבד ממה שנותן להם סעודתם, ועל כן הם צריכים למהר
 7 לעשות מלאכתם, וכאן – בברייתא האומרת שפועלים מתפללים
 8 כל תפילת שמונה עשרה, מדובר בעושיין בסעודתן – שאינם
 9 נוטלים מבעל הבית בשכרם אלא את סעודתם, וכיון שהווילו לו
 10 כל כך את דמי שכירותם יש לו למחול להם על ההפסד של זמן
 11 תפילתם.
 12 הגמרא מביאה ראיה לדבריה: וְהֵתֵנָּה – וכן שנינו שיש חילוק בין
 13 עושים בשכרם לעושים בסעודתם, הַפּוֹעֵלִים שֶׁהֵיוּ עוֹשִׂים מְלָאכָה
 14 אֲצִל בְּעַל הַבַּיִת, קוֹרִין קְרִיאת שְׁמַע וּמְבַרְכִּים לַפְנִיה וְלֵאחֶרֶיה,
 15 וְהַתְּפִלָּין מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, וְאִיכְלִין שֶׁתָּה, וְאִין מְבַרְכִּים לַפְנִיה
 16 'הַמּוֹצִיא לַחֵם מִן הָאָרֶץ, כִּיּוֹן שֶׁהִבְרַח שִׁלְפָנֵי הַאֲכִילָה אֵינָה מִן
 17 הַתּוֹרָה, אֲבָל מְבַרְכִּין לְאַחֶרֶיָּה שְׁתֵּים – שְׁתֵּי בְּרֻכּוֹת בְּמִקּוֹם אַרְבַּע,
 18 בִּיצֵד, בְּרֻכָּה רִאשׁוֹנָה מְבַרְכִּים בְּתִקּוּנָה, וּבְרֻכָּה שְׁנִיָּה פּוֹתַח בְּבִרְכַּת
 19 הָאָרֶץ וּבְרֻכַּת 'עוֹדֵה לָךְ', וְכֹלֵלִין הַבְּרַכָּה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁהִיא בּוֹנֵה
 20 יְרוּשָׁלַּיִם בְּתוֹךְ בְּרֻכַּת הָאָרֶץ, כִּיּוֹן שֶׁבְּרֻכּוֹת אֵלוּ דּוֹמוֹת זו לזו. וּבְרֻכָּה
 21 רְבִיעִית אֵינָם אוֹמְרִים כָּלל כִּיּוֹן שֶׁהִיא מְדַרְבְּנָן.
 22 מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא: בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁמִקְצֵרִים בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן,
 23 בְּפּוֹעֵלִים הַעוֹשִׂין מְלָאכָתָם בְּשֶׁבֶדָן, אֲבָל פּוֹעֵלִים הַעוֹשִׂין רַק
 24 בְּסַעֲדוֹתָן וְאֵינָם מְקַבְּלִים עוֹד שְׁכָר אַחֵר עַל מְלָאכָתָם, אוֹ שְׁעוֹשִׂין
 25 בְּשֶׁכָּר אֲלָא שְׁתֵּיהֶן בְּעַל הַבַּיִת מֵיִסָּב עִקְוָה, מְבַרְכִּין בְּרֻכַּת הַמּוֹזֵן
 26 כּוֹלָה בְּתִקּוּנָה.
 27 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: חֲתָן פְּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע. הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִקּוּר לְדִין
 28 זֶה: תָּנִי רַבֵּנָּה, נֹאמַר בְּפִרְשַׁת שְׁמַע (דברים 10) 'וְדִבַּרְתָּ בָם בְּשֶׁבֶתְךָ

בְּבִיתְךָ', וּמִשְׁמַע פָּרַט לְעוֹסֵק בְּמִצְוָה שִׁפְטוֹר מִקְרִיאַת שְׁמַע, בֵּין אִם
 30 עוֹסֵק בְּמִצְוָה מִמַּשׁ וּבֵין אִם הוֹלֵךְ לְדַבֵּר מִצְוָה. וְלֵהֲלֵךְ יִתְבָּרַךְ כִּיצַד
 31 מִשְׁמַע כֵּן בַּפְּסוּק. וְעוֹד נֹאמַר שֶׁם 'וְכִלְכַּתְךָ בְּדֶרֶךְ', וּמִשְׁמַע פָּרַט
 32 לְחֻקֵּן שִׁפְטוֹר מִקְרִיאַת שְׁמַע, כִּיּוֹן שֶׁהוּא טְרוּד בַּמַּחֲשָׁבָה בַּעִילַת
 33 מִצְוָה. מִכָּאן אֲמִירוֹ חֲכָמִים, הַבּוֹנִים [הַנוֹשָׂא] אֶת הַתְּכֻלָּה פְּטוּר
 34 מִקְרִיאַת שְׁמַע, שְׂכִיּוֹן שִׁישׁ לֵה בְּתוּלִים הוּא טְרוּד בַּמַּחֲשָׁבָה
 35 הַבַּעִילָה לְהִיטֵב בְּקִי בְּדַבָּר, וְהַכּוֹסֵס אֶת הָאֵלֶּמֶנָה שְׁאִינוֹ טְרוּד
 36 בַּמַּחֲשָׁבָה זו, חַיִּיב בְּקִרְיַת שְׁמַע.
 37 שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: מֵאִי מִשְׁמַע – כִּיצַד מִשְׁמַע מִפְּסוּק זֶה שֶׁהוֹסֵק
 38 בַּמִּצְוָה אוּ בַּמַּחֲשָׁבָה מִצְוָה פְּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
 39 אֲמִירָה רַב פָּסָא, כִּיּוֹן שֶׁנֹּאמַר בַּפְּסוּק 'בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבִלְכַתְךָ בְּדֶרֶךְ',
 40 יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁכָּל הָאוֹפְנִים בָּהֶם חַיִּיב אֲדָם לְקַרֹּא אֶת שְׁמַע, דְּהֵינִי
 41 בְּשִׁבְתְּךָ וּבִלְכַתְךָ, הִרִי הֵם כִּי 'דֶּרֶךְ' – כְּמוֹ דֶּרֶךְ, מָה 'דֶּרֶךְ' רְשׁוּת –
 42 כֶּשֶׁם שֶׁהִלִּכָה בְּדֶרֶךְ לְסַחֲרָהּ הִיא רְשׁוּת, כְּלוֹמַר שֶׁאֵינָה מִצְוָה, אֵף
 43 הָאֵם נָמִי – גַּם תִּיבּוֹת 'בְּשִׁבְתְּךָ וּבִלְכַתְךָ' מְדַבְּרוֹת רַק בְּמִי שֶׁעוֹסֵק
 44 בְּדַבָּר רְשׁוּת, אֵךְ אִם עוֹסֵק בְּדַבָּר מִצְוָה אוּ בַּמַּחֲשָׁבָה מִצְוָה הִרִי
 45 הוּא פְּטוּר.
 46 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִנֵּין לָךְ שֶׁהַתּוֹרָה מְדַבֵּרֶת רַק עַל הוֹלֵךְ לְדַבֵּר
 47 הַרְשׁוּת, מִי לֹא עֹסְקִין דְּקָאִיל לְדַבֵּר מִצְוָה – וְכִי אֵינֶךָ יוֹכֵל לְפָרֵשׁ
 48 אֶת הַפְּסוּק גַּם בְּהוֹלֵךְ לְדַבֵּר מִצְוָה, וְאִפְּלוּ הֵכִי אֲמִירָה רַבֵּנָּה לְקִרְיָה
 49 – וְאֵף עַל כִּי כֵּן אִמְרָה הַתּוֹרָה שֶׁהוּא חַיִּיב בְּקִרְיַת שְׁמַע. מִתְרַצָּת
 50 הַגְּמָרָא: אִם כֵּן שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר גַּם עַל הוֹלֵךְ לְדַבֵּר מִצְוָה, לִימָא קָרָא
 51 – שִׁיאִמַר הַפְּסוּק 'בְּלִכְתְּךָ' שֶׁמִּשְׁמַע כָּל הִלִּכָה בֵּין לְדַבֵּר מִצְוָה וּבֵין
 52 לְדַבֵּר הַרְשׁוּת, מֵאִי 'בְּלִכְתְּךָ' – מִדּוּעַ נִקְטָה הַתּוֹרָה בְּלִשׁוֹן 'בִּלְכַתְךָ',
 53 שְׁמַע מִינָּה – מוֹכַח מִכָּאן, שֶׁרַק בְּלִכְתְּךָ דִּידְךָ הוּא דְּמַחֲיִיבָתָּ –
 54 בְּהִלִּכָה שֶׁהִיא שֶׁלך וְלִצְרָכְךָ אֵתָה מְחַיִּיב בְּקִרְיַת שְׁמַע, הָא
 55 דְּמִצְוָה פְּטוּרָה – אֲבָל בְּשֶׁעָה שֶׁאֵתָה הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כִּדִּי לְקִיָּם מִצְוָה
 56 אֵתָה פְּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע.
 57

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ב טבת מפרק קו עד סוף פרק קז	יום רביעי - כ"ה טבת פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
יום שני - כ"ג טבת מפרק קח עד סוף פרק קיב	יום חמישי - כ"ו טבת פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
יום שלישי - כ"ד טבת מפרק קיג עד סוף פרק קיח	יום שישי - כ"ז טבת מפרק קכ עד סוף פרק קלד
שבת קודש - כ"ח טבת פרק כ מפרק קלה עד סוף פרק קלט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כ, ובוה יובן... עד עמ' 40, צדיק:

ובתענוגים גשמיים, ולעומת זאת – להשתדל לעורר בלבו
אהבה של תענוג להקב"ה, על-ידי התבוננות עמוקה בגדולת
הש"ת – וכך להשתדל לקיים (ובמדה מסוימת אולי יצליח גם
להביא את הדבר למעשה בפועל) את השבועה שמשביעים
אותו "תהי צדיק". וכך

אומר רבנו הזקן: אה, אה

על-פיהן – למרות,

שכפי האמור, לא כל אדם

יכול להיות "מואס ברע"

ובעל "אהבה בתענוגים" –

שהיא מדרגתו של

ה"צדיק", ואילו כאן הרי

מדובר ב"בינוני", צריך

לקבץ לו עתים נסבין

לשית עצות בנפשו

להיות מואס ברע, –

לעורר רגש של מיאוס

ותיעוב לתאוות

ולתענוגים גשמיים, כגון

בעצת חכמינו ו"ל: –

כיצד למאוס בתאוות

נשים, על-ידי שיסביר

לעצמו: "אשה חמת

מלאה צואה בו",

וכהאי גונא – וכדומה.

ולמאוס בתאוות האכילה,

על-ידי התבוננותו וכן

כל מיני מטעמים

ומעדרים נעשים כך:

חמת מלא בו; וכן כל תענוגי עולם הזה, החכם רואה

הנולד מהן, שסופן לרקוב ולהיות רמה ואשפה. – על-ידי

התבוננותו בדברים אלה, יתרגל לשנוא תאוות ותענוגים

גשמיים, ויהפך, – עליו להשתדל להתרגל, להתענג ולשמוח

בה, על-ידי התבוננות בגדולת אינסוף ברוך-הוא כפי

יכולתו. – להשיג גדלותו של הקב"ה היוצרת בו תענוג באלקות,

אף שיועד בנפשו שלא יגיע למדרגה זו באמת לאמתו –

לשנוא את ה"רע" ולהתענג באלקות, כ"אם בדרמיונות –

שידמה לו שהוא אכן באמת שונא את ה"רע" ומתענג מאלקות

– ומ"דמיונות" יש הרי מאד להזהר ולהישמר בעבודת ה'.

אף-על-פיהן הוא יעשה את שלו, לקיים את השבועה

שמשביעים "תהי צדיק", וה' יעשה הטוב בעיניו. – אם לתת

לו במתנה את מדרגת ה"צדיק", או לא. ועוד, – דבר נוסף

שהוא יכול להגיע אליו על-ידי שיתרגל בעבודותיו של "צדיק",

למאוס ב"רע" ולהתענג באלקות: שיתרגל על כל דבר –

1 ובוה יובן כפל לשון השבועה: – בכך יוסבר כפל לשון
2 השבועה, שהוזכר בפרק א'. במאמר הגמרא, משיבין את
3 האדם: "תהי צדיק, ואל תהי רשע"; דלכאורה תמוה, כי
4 מאחר שמשביעים אותו "תהי צדיק", – ודאי הדבר שלא
5 יהיה רשע, ואם כך למה
6 צריכים להשביעו עוד

7 שלא יהיה רשע? אלא

8 משום שאין כל אדם

9 זוכה להיות צדיק, ואין

10 לאדם משפט הבחירה

11 בזה כל כך, להתענג על

12 ה' באמת, ושיהיה הרע

13 מאוס ממש באמת, –

14 הרי, שלא לכל אחד ישנה

15 הבחירה המלאה

16 והאפשרות להיות "צדיק"

17 – ולכן משביעים שנית

18 "אל תהי רשע" על-כל-

19 פנים, – על-כל-פנים

20 שלא יהיה רשע. כלומר,

21 גם בשלא תזכה למדרגת

22 "צדיק", אבל לפחות אל

23 תהיה "רשע", כ"אם –

24 "בינוני". שבה – שלא

25 יהיה "רשע", משפט

26 הבחירה והרשות נתונה

27 לכל אדם למשל ברוח

28 תאוותו שבלבו ולכבוש

29 יצרו, שלא יהיה רשע

30 אפילו יעשה אחת כל ימיו, בין בבחינת "סור מרע" – שלא

31 לעבור על מצוות-לא-תעשה, בין בבחינת "ועשה טוב", –

32 לקיים מצוות-עשה, ו"אין טוב אלא תורה", – כמאמר חכמינו

33 ז"ל: "אין טוב אלא תורה", וכשהוא אומר כאן שעל האדם

34 להיות זהיר ב"ועשה טוב" – זה כולל גם תורה, דהיינו תלמוד

35 תורה שכתוב בלשון. – שיהיה זהיר אף מלעבור על מצוות-עשה

36 כזו, שקשה להישמר מכך, כעוון ביטול תורה. שכן, בהיותו בעל

37 בחירה מלאה, אפשר לו להישמר גם מביטול תורה. לשם כך

38 משביעים אותו שנית, שלא יהיה "רשע". שכן, גם אם אין לו

39 הזכות והאפשרות להגיע למדרגת "צדיק", אבל יש לו לפחות

40 האפשרות שלא להיות "רשע". ודבר זה תלוי בו עצמו

41 ובבחירתו. ברם, למרות שיתכן הדבר, שאף פעם לא יוכל אותו

42 יהודי להגיע למדרגת "צדיק" – אומר רבנו הזקן, הלן, שגם

43 יהודי בזה צריך להתאמץ ולעסוק באותן עבודות המותאמות

44 למדרגת "צדיק" – כמו: להשתדל להתרגל למאוס בתאוות

29 "גבורים" המתגברים על היצירה, ושכל אחד יש בכוחו
30 "לכבוש" את יצרו הרע — כדאי להוסיף אימרתו היסודית של
31 הבעל-שם-טוב, שהרבי מוהריי"צ נשמת-עדן מליובאוויטש,
32 הביא באחת משיחותיו: על המשנה: "איזהו גבור הכובש את
33 יצרו" — אמר הבעל-שם-
34 טוב: "השובר" את יצרו —
35 לא נאמר, כי בשבירתו
36 של היצירה-הרע אין משום
37 גבורה. הגבורה היא
38 "לכבוש" את היצירה-הרע,
39 כלומר, להשתמש
40 בכוחותיו ובמעלותיו של
41 היצירה-הרע, בענינים של
42 קדושה. והרי נאמר: "ורב
43 תבואות בכח שור" —
44 הנפש הבהמית הנקראת "שור" יש בה תוקף וחזק — ויש
45 להשתמש בכוח וחזק זה בקדושה. וזהו "איזהו גבור הכובש
46 את יצרו" — גבור הוא מי ש"כובש" את כוחותיו של
47 היצירה-הרע ומשתמש בהם לקדושה.
48 ביחס למה שלמדנו בפרק זה, אודות המיאוס בתענוגים גשמיים
49 עלידי החשבון שהאדם עושה, שמתענוגים אלה תתהווים
50 לבסוף תולעים וצואה, ואילו ענינים רוחניים עומדים לנצח —
51 נזכיר בזה אימרתו של הרבי מוהריי"צ נשמת-עדן
52 מליובאוויטש, שמסר בשם אביו, הרבי מוהרש"ב נשמת-עדן:
53 בדברו פעם על חוסר כל יחס והשוואה של דברים גשמיים לגבי
54 ענינים רוחניים, אמר הרבי מוהרש"ב: — אדם שיהיה לו במשך
55 שבעים שנה, בני חיי ומוזני ריחיו עם ארמונות והיכלות, אין
56 לדבר כל ערך לגבי הזכות שיש לו בנשיקה אחת בספר תורה.

1 שלטון, ונעשה טבע שני, וכשירגיל למאס את הרע — יהיה
2 נמאס קצת באמת, — שבמשך הזמן אכן יתחיל לשנוא את
3 הרע. וכשירגיל — את עצמו, לשמח נפשו בה' עלידי
4 התבוננות בגדולת ה' — הרי באתערותא דלתתא אתערותא
5 דלעילא, — עלידי
6 התעוררות האדם למטה,
7 נוצרת התעוררות
8 מלמעלה, וכלי האי
9 ואולי — אחרי כל זאת,
10 יערה עליו רוח מפורם,
11 ויופנה לבחינת רוח
12 משרש איזה צדיק
13 שתתעבר בו, — באופן
14 של "עיבור"¹⁰. כפי שמואב
15 ב"קבלה", שכשם שישנו
16 הענין של "גלגול", שנשמה מגולגלת בגוף או בדבר אחר, כך
17 ישנו הענין של "עיבור", שנשמתו של "צדיק" "מתעברת"
18 בנשמתו של "בינוני", וזאת כדי ש"ה" בינוני" יוכל לעבוד את
19 השי"ת לפי מדרגתו של "צדיק". וזהו — לעבר ה' בשמחה
20 אמיתית, כדכתיב¹¹: "שמחו צדיקים בה'", — בכך גם מודגש
21 שבשעה שנפגשות יחד נשמתו של "צדיק" המוכתר כ"צדיק
22 עליון" עם נשמתו של "בינוני", המוכתר כ"צדיק תחתון" —
23 מתבצע אז "שמחו צדיקים — לשון רבים — בה'", ונתקנים בו
24 באמת השבועה שמשביעים: "תהי צדיק" — לא זו בלבד,
25 שיקיים את השבועה עלידי השתדלות להיות "צדיק", אלא
26 שהוא יביא אכן את הדבר לידי פועל ממש, ולהגיע באמת
27 למדרגת "צדיק", וזאת תודות ל"עיבור" של נשמת "צדיק".
28 בהקשר למה שהובא בפרק זה, שישנן נשמות הנקראות

יום שני כ"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 40, פרק טו ובוה... עד עמ' כא, מרגילותו.

70 היינו "לא עבדו", כלומר, הרי צדיק ו"עובד אלקים" הם דבר
71 אחד, וכן "רשע" ו"אשר לא עבדו" הם דבר אחד, ומהי כפילות
72 הלשון, כאילו ישנם כאן שני הבדלים, בין "צדיק" ל"רשע" ובין
73 "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו"? והגמרא מתרצת: "עובד
74 אלקים" ו"אשר לא עבדו"
75 תרוייהו צדיק גמורי
76 נינהו (שניהם הם צדיקים
77 גמורים) ואינו דומה שונה
78 פרקו מאה פעמים לשונה
79 פרקו מאה פעמים ואחר.
80 כלומר: "לא עבדו" אין הכוונה ל"רשע", אלא ל"צדיק", והפסוק
81 קורא לו "אשר לא עבדו" מפני שהוא חוזר על לימודו מאה
82 פעמים בלבד, ואילו "עובד אלקים" הוא "צדיק" החוזר על

57 פָּרָק טו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את ההבדל שבין "צדיק"
58 ל"בינוני". ל"צדיק" אין כבר יצירה-הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר
59 שתהיה לו תאוה ל"רע". ואילו ב"בינוני" יש עדיין "רע" בנפשו. ולכן, יתכן
60 שתעלה בלבו נטיה לדברי תאוה. אלא שהנפש האלקית ב"בינוני"
61 לוחמת ב"רע" של הנפש
62 הבהמית, ואינה נותנת ל"רע"
63 להתפשט, ולתאוה להתממש,
64 במחשבה, דיבור או במעשה.
65 ובה' — במה שלמדנו על
66 ההבדל שבין "צדיק"
67 ל"בינוני", יובן מה שכתוב⁹: "ושבתם וראיתם בין צדיק
68 לרשע, בין עבד אלהים לאשר לא עבדו", — הגמרא² שואלת
69 על פסוק זה: היינו "צדיק" היינו "עובד אלקים", היינו "רשע"

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שנשמתו עצמה תתהפך — ולכן ל"ק ממש"א בראת צדיקים". 11. תהלים צז, יב. 1. מלאכי ג, יח. 2. חגיגה ט, ב.

47 צדיק לרשע, בין עובד אלקים...". להלן, יוסבר ההבדל בין
48 "עובד אלקים" ל"לא עבדו", שגם על "לא עבדו" אומרת
49 הגמרא שאין הוא רשע:

50 ובבינוני יש גם כן שתי מדרגות: "עובד אלהים", ו"אשר
51 לא עבדו" - אין הוא
52 עמל ויגע בעבודת ה'.

53 ואף על פיריבן - זה
54 "אשר לא עבדו", אינו
55 רשע, - למרות שנעדר

56 ממנו המאבק עם היצר
57 הרע, כי לא עבד מימיו
58 שום עברה קלה, - וודאי
59 הדבר שלא עבר מימיו

60 שום עבירה חמורה. - זהו
61 ביחס למצוות לא-תעשה;
62 וגם קיים כל המצוות
63 שאפשר לו לקיימן, -

64 מצוות-עשה, ותלמוד
65 תורה כנגד כלם, - אף
66 שעון ביטול תורה הוא
67 אחד העונות שקשה מאד

68 להינצל ממנו, ולא פסיק
69 פומיה מנרסא. - לא
70 פסק פיו מללמוד תורה.

71 אך, מדוע, אם כך, הוא
72 נקרא "לא עבדו"? אלא
73 שאינו עושה שום

74 מלחמה עם היצר לנצחו, על-ידי אור ה' המאיר על נפש
75 האלהית שבפניו השליט על הלב כנוצר לעיל, - שזו דרכו

76 של ה"בינוני", ללחום ביצר-הרע שלו ולנצחו באור האלקי
77 המאיר על נפשו האלקית הנמצאת במוח "השליט על הלב".

78 ואילו הוא, אינו זקוק למלחמה עם היצר-הרע כדי להיות
79 "בינוני". וכל כך למה? מפני שאין יצרו עומד לנגדו כלל

80 לבטלו מתורתו ועבודתו, ואין צריך ללחום עמו - עם
81 היצר-הרע, כלל, כגון שהוא מתמיד בלמודו כמבצע

82 מתולדתו על-ידי התגברת ה"מרה שחורה", - כידוע,
83 כש"המרה הלבנה" שולטת באדם, אין הוא נוטה מטבעו להיות

84 "מתמיד", ואילו אם ה"מרה השחורה", שולטת באדם - יש בו
85 הנטיה הטבעית להתמדה. וממילא אין הוא צריך להזדקק

86 למלחמה ביצר-הרע, כדי ללמוד בזמן האפשרי לו. וכן אין לו
87 מלחמה מתאווות נשים מפני שהוא מצנן כמבצע, - וממילא

88 אין הוא זקוק להילחם בהרהורי עבירה, הנובעים מאותה תאוה,
89 וכן בשאר תענוגי עולם הזה - אין הוא צריך לעמול כדי

90 להשתלט עליהם, כי הוא מחסר הרגש הנאה כמבצע, ולכן
91 אין צריך להתבונן בליכף בגדלת ה', - כדי להוליד

92 מבינתו רוח דעת ויראת ה' כמח, - ועל-ידי-זה, להשקיע

1 לימודו מאה פעמים ואחד. בכך מתרצת, לכאורה, הגמרא רק
2 את הקושיא "היינו רשע, היינו לא עבדו". ואילו הקושיא "היינו
3 צדיק, היינו עובד אלקים" לא תורצה כלל, שהרי שניהם
4 "צדיקים", ועוד נוסף שלישי ("לא עבדו") שגם הוא "צדיק" לפי
5 פירושו הגמרא. ברם, לפי
6 מה שלמדנו על ההבדל

7 בין "צדיק" ל"בינוני" - יובן
8 גם ההבדל שבין "צדיק" ל
9 "לעובד" אלקים, -

10 ובדלהלן: שההפך בין
11 "עובד אלהים" ל"צדיק" -
12 הוא, ש"עובד" הוא
13 לשון הנה, - הוא עובד

14 עבשיו את הקב"ה, שהוא
15 באמצע העבודה, שהיא
16 המלחמה עם היצר

17 הרע, להתגבר עליו
18 ולגרוש מן העיר קמנה,
19 - מהגוף, הנקרא "עיר

20 קטנה", שעל השליטה
21 עליה, נאבקים היצר
22 הטוב והיצר-הרע, שלא

23 יתלבש באברי הגוף, -
24 שיצר-הרע לא יתלבש
25 באברי הגוף, כלומר, שלא

26 יעשה, שלא ידבר ושלא
27 יחשוב משהו רע.

28 "עבודה" זו מבוססת על המאבק של הנפש האלקית והיצר-טוב
29 ביצר-הרע, שהוא באמת עבודה ועמל גדול להלחם בו

30 תמיד, והיינו הבינוני; - על ה"בינוני" ללחום תמיד ביצר-הרע.
31 שכן, בו עלול היצר-הרע לעורר תאוה לתענוגי העולם-זהה,

32 ועל ה"בינוני" ללחום ביצר-הרע ולהשתלט על התאוה, שלא
33 תמומש, לא במעשה, לא בדיבור ולא במחשבה. משום כך

34 נקרא ה"בינוני" - "עובד אלקים" - הוא עסוק עתה בתהליך של
35 עבודת ה'. הוא עומד כל העת בעיצומו של המאבק ביצר-הרע.

36 אבל הצדיק נקרא "עבד ה'" - "עבד" ולא "עובד", בשם
37 התא, - המציין את האדם עצמו. "עובד" הוא שם הפעולה

38 המציין את האדם בעבודתו - הוא נמצא כעת באמצע עבודתו,
39 ואילו "עבד" הוא: כמו שם חכם או מלך, ששכר נעשה חכם

40 או מלך, כך זה - ה"צדיק" שנקרא "עבד ה'", כבר עבד וגמר
41 לגמרי עבודת המלחמה עם הרע, עד כי ויגרשהו וילך לו,

42 ולבו חלל בקרב. - מקומו של היצר-הרע בלבו - ריק, אחרי
43 שפינה את הרע משם, ולכן הוא נקרא בשם התואר "עבד ה'",

44 כי הוא סיים כבר את המלחמה ברע. הרי, ש"עובד אלקים"
45 אינו אותה מדריגה כמו "צדיק"; "עובד אלקים" הכוונה

46 למדריגת ה"בינוני" (כך מוסברת הכפילות בפסוק "ושבתם... בין

29 אהבתו המסותרת, שבטבע כל אחד מישראל. ברם, אין כל זה
30 בא לו מתוך עבודה עצמית. ולכן אינו נקרא "עובד" כלל, -
31 אינו נקרא "עובד אלקים", כי אהבה זו המסתרת - עלידה
32 הוא מקיים תורה ומצוות, אינה פעולתו ועבודתו כלל, - אינה
33 נובעת מעבודתו העצמית,
34 אלא היא - האהבה
35 המסותרת, ירושתנו
36 מאבותינו לכלל
37 ישראל, וכמו שיתבאר
38 לקמן. - כיצד אהבה זו
39 היא ירושה לנו מאבותינו.
40 על-כפנים, מאחר שלא
41 הוא - מתוך עבודתו -
42 יצר אהבה זו, וקיומו את
43 התורה והמצוות, אינו
44 קשור אצלו ב"עבודה" -
45 הוא נקרא "לא עבד".
46 הרי, שב"בינוני" עצמו, ישנן שתי מדריגות: "עובד אלקים" ו"לא
47 עבד". כל האמור הוא ביחס למי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו
48 ואינו זקוק להילחם עם יצרו הרע. וכן אף מי שאינו מתמיד
49 בלימודו בטבעו, רק שהרגיל עצמו ללימוד בהתמדה גדולה,
50 ונעשה ההרגל לו טבע שני - כפי שנזכר בפרק הקודם,
51 שהרגל נעשה טבע שני - ואחרי שהרגיל עצמו בכך, הרי זה
52 דבר טבעי אצלו לשבת וללמוד בהתמדה, פי' לו - כעת,
53 באהבה מסתרת זו, אלא-אם-כן רוצה ללמד יותר
54 מרגילותו. - שאז, עליו לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי
55 להתחזק, לפרוץ את גרדי הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו.
56 ברם, כדי ללמוד רק כפי רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

1 שלא לעבר על מצות לא-תעשה, - כך, שמחמת פחדו
2 מהקב"ה ישמר מלעשות דבר שנאסר על-ידי הקב"ה. ואילו הוא
3 אינו צריך להזדקק לכך. כן אין הוא זקוק להתבונן בגדלות ה'
4 כדי לעורר ואהבת ה' כלל, - ובתוצאה מאהבה זו, לדבקה
5 בו בקיום המצות,
6 ותלמוד תורה כנגד
7 כלל, - ועל-ידי לימוד
8 תורה שהוא כנגד כולל,
9 אין הוא צריך להתיעצ
10 במוחו כדי לעורר בלבו
11 אהבה גלויה אל הקב"ה.
12 אלא פי' לו - כדי להיות
13 שלם בתורה ומצוות,
14 באהבה מסתרת אשר
15 כלל כללות ישראל,
16 שנקראו "אוהבי שמו".
17 - שכן, לכל יהודי אהבה
18 מסותרת בלבו להקב"ה, ואהבה מסותרת זו מספיקה לו כדי
19 ללמוד תורה ולקיים מצוות. מי שצריך להילחם ביצר-הרע כדי
20 לשמור תורה ומצוות, עליו להתבונן בגדולת השי"ת, כדי
21 לעורר בתוכו רגש הפחד מהקב"ה, להימנע מלעבור על מצוות
22 לא-תעשה; וכן לעורר בתוכו אהבה מורגשת להקב"ה - כדי
23 להתאחד עם הקב"ה. גרש-אהבה זה מביא אותו לקיים מצוות
24 וללמוד תורה, מאחר שעל-ידו הוא מתאחד עם הקב"ה. ואילו
25 זה שאודותו מדובר כאן, אינו צריך להילחם כלל עם היצר
26 הרע, בגלל הסיבות האמורות, וממילא אינו צריך להיזדקק
27 לאותו סוג של יראה ואהבה הנובעת מהתבוננות בגדולת ה'.
28 מספיקה בשבילו, יחד עם תכונותיו הטבעיות המתאימות,

יום שלישי כ"ד טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כא, ובזה יובן מ"ש... עד עמ' 42, כלל:

70 שה"תניא" ממשיך: והינו, משום שביניהם - בימי חכמי
71 התלמוד והגמרא, היה הרגילות לשנות כל פרק מאה
72 פעמים, - ולכן, לא נזקקו לשם כך ל"עבודה", כיון שהיה זה
73 דבר שבהרגל. ואילו, כדי
74 ללמוד פעם אחת נוספת,
75 על המאה הקודמות, שזוהי
76 יותר מרגילות, היו
77 צריכים ל"עבודה" -
78 ובגלל פעם יחידה זו, הוא
79 נקרא "עובד אלקים".
80 בראייתא התם בגמרא -
81 כמו שאנו מוצאים שם בגמרא: משל משוק של חמרים
82 שנשכרים לעשר פרסי בזווא - המשכירים את עצמם בשכר

57 ובוזה יובן מה שכתוב בגמרא, ד"עובד אלהים" הינו מי
58 ששונה פרקו מאה פעמים ואחר, ו"לא עבד" - הינו מי
59 ששונה פרקו מאה פעמים לבד. - שלבאורה: מדוע יש בפעם
60 המאה ואחת להכריע כל
61 כך, כנגד המאה פעמים -
62 שאם הוא לומד מאה
63 פעמים בלבד, אין הוא
64 נקרא "עובד אלקים",
65 ובגלל הפעם האחת
66 הנוספת על המאה - הוא
67 כבר נקרא "עובד אלקים"?
68 אלא - כפי שהוסבר, שכדי ללמוד יותר מרגילותו, זקוק האדם
69 ל"עבודה" ולמלחמה עם היצר-הרע, יובן הדבר היטב, וכפי

ליקוטי אמרים

11 ובזה יובן מ"ש בגמרא דעובד אלהים היינו מי ששונה
12 פרקו מאה פעמים ואחד ולא עבדו היינו מי ששונה
13 פרקו מאה פעמים לבד והיינו משום שביניהם היה
14 הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים כראייתא התם
15 בגמרא משל משוק של חמרים שנשכרים לעשר פרסי

42 באה לו מתוך יגיעה אין אהבה זו מצד עצמה נקראת
43 עבודתו כלל: — וממילא הוא נקרא "לא עבדו". כדי שיקרא
44 "עובד אלקים", עליו לעבוד ולהילחם עם יצרו הרע, או על-ידי
45 אהבה הנגרמת כתוצאה מהתבוננות, או, על-כּל-פנים, על-ידי
46 הבאת האהבה המסותרת
47 שלו לידי גילוי.

48 בהקשר למה שלמדנו
49 ש"בינוני" נקרא "עובד
50 אלקים", מפני שעליו
51 להתייגע קשות ולהילחם
52 בנפשו הבהמית — מן
53 הראוי להוסיף את הנאמר
54 במאמרו של הרבי
55 מוהרי"צ נשמתו-עדן
56 מליובאוויטש, שהמלה
57 "עבודה" היא מלשון
58 "עורות עבדים". כדי
59 ליצור מעור עבה של
60 בהמה, קלף לכתוב עליו
61 ספר תורה — יש צורך
62 בעיבוד רב וממושך. כך

63 גם בעבודתו של יהודי, דרושה הרבה יגיעה, כדי להזדכך.
64 מספרים על הרבי מהר"ש, שפעם אחת נכנס אליו חסיד אחד,
65 וביקש את ברכתו ל"עבודה", בבקשתו התבטא: רבי, מה היא
66 "עבודה" — אין אני יודע, אלא מהעובדה שאין אני רוצה בה —
67 אני מבין שזהו דבר טוב... תורת החסידות נתנה משקל רב לכך,
68 שעניני תורה ויראת שמים יבואו כתוצאה מ"עבודה", מיגיעה
69 רבה עם עצמו. אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו חסידות,
70 ש"עבודה" אין הכוונה להקים רעש והמולה. הרבי מוהרש"ב
71 נשמתו-עדן מליובאוויטש שמע פעם בשם רבנו הזקן: —
72 ה"עולם" חושב ש"עבודה" צריכה להיות ברעש ובהמולה,
73 הדבר פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" — כשמתעלים
74 במקצת ("כבש" היא כעין מדריגה על-ידיה עולים למעלה),
75 "ופנה לסובב" — והאדם מתבונן בנעשה סביבו, "ובא לו לקרן
76 דרומית" — נהיה לו חם יותר (צד דרום רומז על חמימות,
77 בארצות הדרומיות חם יותר), "מזרחית" — נהיה אור יותר
78 (מלשון זריחת השמש), "מזרחית צפונית" — על-ידיה מאירים
79 גם את היצירה הנקרא "צפוני", עד שהוא מגיע ל, "צפונית
80 מערבית" — עושים היצירה הרע — טוב וקדושה, מהפכים אותו
81 "ממיריו למתקא", ממר למתוק, שזהו משמעות המלה
82 "מערבית" — מלשון עריבות ומתיקות.

1 של זה אחד עבור מרחק של עשר פרסאות, ולאחד עשר פרסי
2 בתרי זווי, — בשני זווים, מפני שהוא — שהפרסא הנוספת,
3 יותר מרגילותם, — לכן הם לוקחים עבור הפרסא האחת
4 הנוספת — זהו נוסף. אותו דבר גם במי שלומד מאה פעמים ואחת

5 — שכן, זהו יותר מכפי
6 רגילותו, ולכן זאת
7 הפעם המאה ואחת, —
8 פעם אחת ויחידה זו,
9 היתרה על הרגילות
10 שהרגל מנעוריו —
11 שקולה כנגד כלן,
12 ועולה על גביהן —
13 במעלה, ביתר שאת
14 ויותר עז, להיות נקרא
15 "עובד אלהים"; — וכל
16 כך למה? מפני שבדי
17 לשנות טבע הרגילות,
18 צריך לעורר את
19 האהבה לה, על-ידי
20 שמתבונן בגדלת ה'
21 במוחו, — והתבוננות זו

22 מביאה אותו לשלט על הטבע שבחלל השמאלי — שבלב,
23 מקומה של הנפש הבהמית והיצירה הרע, המלא דם הנפש
24 הבהמית שמתקלפה, שממנה הוא הטבע — ובכוח אהבה זו,
25 יש בידו להתגבר על הטבע. הרי, שהתגברותו על הטבע נגרמת
26 כתוצאה מאהבה הבאה מהתבוננות בגדולת הקב"ה. וזו —
27 ההתגברות על הנפש הבהמית הנגרמת כתוצאה מאהבה הבאה
28 על-ידי ההתבוננות, היא עבודה תמה — עבודה מלאה
29 ושלמה, לבינוני. או — דרך נוספת בעבודתו של ה"בינוני":
30 לעורר את האהבה המסתרת שבלב, — שלא תישאר
31 מוסתרת בלב, אלא לעוררה ולגלותה, למשל על-ידיה על
32 הטבע שבחלל השמאלי, — שבלב, שזו נקרא גם-כן עבודה,
33 להלחם עם הטבע והיצר, על-ידי שמעורר האהבה
34 המסתרת בלב. — אין זו עדיין עבודה תמה, ברם, יש כבר בכך
35 משום "עבודה". מה שאין-כן בשאין לו מלחמה כלל — גם
36 לא מלחמה ועבודה לעורר את האהבה המסותרת, כי הוא
37 לומד רק עד כמה שהתמדתו הטבעית מכתיבה לו; ולמרות
38 שגם לימוד כזה, אי אפשר שיהיה לו קיום תמידי, לולא האהבה
39 המסותרת (שכן, בלי האהבה המסותרת לכל הפחות, לא היתה
40 עומדת לו התמדתו הטבעית, משום שאחרי ככלות הכל, הוא
41 אוהב יותר את גופו ואת נוחותו). ברם, מאחר שאין אהבה זו

יום רביעי כ"ה טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 42, פרק טז וזה... עד עמ' כב, בטבעון.

86 "עבודה תמה", עבודה שלמה; — התעוררות האהבה המסותרת שבלב
87 כל אחד מישראל להקב"ה — אהבה זו אין האדם יוצר בעבודתו, אלא
88 היא ירושה לנו מאבותינו, ועבודתו של האדם בכך מתבטאת

83 פרק טז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי
84 הרגלי-הטבע של הנפש הבהמית, על-ידי עבודה: — התעוררות והתגלות
85 האהבה להקב"ה על-ידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה — זו נקראת

1 בהתעוררות האהבה בלבד. בתחילת הפרק הבא, אותו אנו עומדים
2 ללמוד, יסביר רבנו הזקן: בעבודתם של ה"בינונים" ישנו "כלל גדול",
3 והוא – לשלוט ולמשול על הטבע של הנפש הבהמית.
4 וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים: העקר הוא למשל
5 ולשלוט על הטבע
6 שבחלל השמאלי, –
7 שבלב, היינו הטבע של
8 הנפש הבהמית שמקומה
9 בחלל השמאלי שבלב,
10 על-ידי אור ה' המאיר
11 לנפש האלהית שבמה,
12 ועל-ידי כר, ולשלוט על
13 הלב, – כדי שה"בינוני"
14 יוכל לשלוט בתאוות
15 הנפש הבהמית, הוא זקוק
16 בבחינת מסוימות,
17 להשתמש, נוסף לענין
18 "מוח שליט על הלב", גם
19 באור האלקי שהנפש
20 האלקית מאירה – וגם
21 עזרה זו מבחינת אור הוי',
22 יכולה להיות, על-ידי
23 התעמקות בגדולת
24 הקב"ה, בשמתבונן
25 במחו בגדלת אינסוף
26 ברוך-הוא, להוליד
27 מבניתו – מהבנתו
28 בגדולת הקב"ה, רוח דעת ויראת ה' במחו, – יראה זו
29 משפיעה עליו, להיות "סור מרע" – מאיסורי האוריתא
30 ודרכו, ואפילו אסור קל של דבריהם חס-ושלום, – מכל
31 סוגי האיסורים האמורים, מצילה אותו, אותה יראה ה' שהוא
32 מעורר במוחו; וגם יעורר על-ידי התבוננתו בגדולת הקב"ה:
33 ואהבת ה' בלבו בחלל הימני – מקומה של האהבה של
34 הנפש האלקית, בחשיקה ופחיצה לדבקה בו פקיום –
35 על-ידי קיום, המצות האוריתא ודרכו, ותלמוד תורה
36 שפגגד כלן. – שכנגד כל המצוות, שהרי על-ידי קיום המצוות
37 ולימוד תורה, מתדבק יהודי עם הקב"ה, כפי שהוסבר בפרקים
38 הקודמים, לכן מניעה אותו האהבה לקיים מצוות וללמוד תורה.
39 כשאדם יוצר בלבו אהבה רגשית להקב"ה (והיא מביאה אותו
40 לקיום מצוות), ויראה גלויה מהקב"ה במוחו (המונעת אותו
41 מלעבור עבירות) – הרי יש לו, כפי שהוסבר בפרק הרביעי, אותן
42 אהבה ויראה, המביאות אותו לקיום אמיתי, ולזהירות בתרי"ג
43 המצוות, והן השורש וה"פנימיות" של קיום מצוות-העשה ושל
44 שמירת מצוות הלא-תעשה. ברם, יתכן הדבר, שאדם מתעמק
45 ומתבונן בגדולת הוי' ואף-על-פי-כן אין הוא יכול ליצור בתוכו
46 אהבה ויראה גלויות ורגשיות להקב"ה. הן נשארות מוסתרות
47 במוחו ובלבו – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שגם במקרה זה,
48 מתלבשות האהבה והיראה – רבנו הזקן קורא להן "תבונה" –
49 במעשה המצוות, כאילו קיים אותן על-ידי אהבה ויראה גלויות

ליקוטי אמרים

פרק טז וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים העיקר
הוא למשול ולשלוט על הטבע
שבחלל השמאלי ע"י אור ה' המאיר לנפש האלהית
שבמוחו לשלוט על הלב כשמתבונן במוחו בגדולת
א"ס ב"ה להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה' במוחו
להיות סור מרע דאורייתא ודרכו ואפילו איסור קל של
דבריהם ח"ו ואהבת ה' בלבו בחלל הימני בחשיקה
וחפיצה לדבקה בו בקיום המצות דאורייתא ודרכו
ות"ת שכנגד כולן. ויתר על כן צריך לידע כלל גדול
בעבודה לבינונים שגם אם אין יד שכלו ורוח בינתו
משגת להוליד אהבת ה' בהתגלו' לכו שיחיה לכו בוער
כרשפי אש וחפץ בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת
בלב לדבקה בו רק האהבה מסותרת במוחו ותעלומות

הגהה

(והסיבה לזה היא מפני היות
המוחין שלו ונר"ב שלו מבחי' עיבור
והעלם תוך התבונה ולא מבחי' לידה
והתגלות כידוע ל"ח):

ורגשיות. ויתר על כן, צריך לידע כלל גדול בעבודה
לבינונים, שגם אם אין יד – אין כוח, שכלו ורוח בינתו
משגת – עד לידי כך, שיוכל להוליד אהבת ה' בהתגלות
לבו, שיחיה לכו בוער כרשפי אש וחפץ בחפיצה וחשיקה
ותשוקה מורגשת בלב –
שהלב ירגיש את האהבה
והתשוקה, לדבקה בו, –
בהקב"ה. כך אכן צריך
להיות, שהלב ירגיש
באהבה להקב"ה. ואילו
אצלו – אין הדבר כך,
אלא: רק האהבה –
הנוצרת מהתבוננותו,
מסתרת במחו
ותעלומות לכו, –
הסיבה לכך, שאין
האהבה באה אצלו
בהתגלות בלב, אינה מפני
שחסר משהו בהתבוננותו,
אלא, כפי שרבנו הזקן
אומר בהגהה, הסיבה לכך
תלויה בשורש נשמתו:
*(והסבה לזה היא, מפני היות
מפני היות המוחין שלו
ונפש-רוח-נשמה שלו
מבחינת עיבור והעלם
תוך התבונה, ולא

מצוות ולימוד תורה – נוצרת אצלו ההחלטה להתדבק בהקב"ה
עלידי קיום התורה והמצוות. הנה, כשמצמיק בענין זה
בתעלומות תבונות לבו ומחו, ופיו ולבו שוין, – ההחלטה
הנוצרת בלבו, באה לידי ביטוי, במלוא העוצמה, בדיבור,
שמוקמים בן בפיו כפי
אשר נגמר – הוחלט,
בתבונת לבו ומחו,
דחינו להיות בתורת ה'
הפצו ויהנה בה יומם
ולילה בפיו, וכן הידים
ושאר אברים מקומים
המצוות כפי מה שנגמר
בתבונת לבו ומחו –
הנה, כשהוא מבצע
החלטה זו, הרי תבונה זו
– כלומר, האהבה
והיראה השכליות, שאי
אפשר לקוראן בשם
אהבה ויראה – כי אם
"תבונה", מתלבשת
במעשה דבור ומחשבת
התורה ומצותיה,
להיות להם בחינת מחין
ותיות – ש"תבונה"
תשמש להם כמחין
וחיות, ונדפין לפירא
לעילא, – כנפיים לתורה
ולמצוות, לפרוח בהן
למעלה, שהרי כך נאמר
ב"זוהר"², ש"אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא" –
תורה בלי יראה ואהבה, אינה עולה למעלה; הרי שהאהבה
והיראה הן כמו "כנפיים" לתורה ולמצוות, אף שאין ה"תבונה"
מייצגת אהבה ויראה לבביות אמיתיות, כאלו עסק בהם –
בתורה ובמצוות, בדחילו ורחימו – ביראה ואהבה, ממש
אשר בתעלומות לבו [בחפיצה וחשיקה והפצה, חשיקה וחשיקה
בלבו ונפשו הצמאה לה, מפני רשפי אש אהבתו שבלבו,
בנוכח לעיל], – כל האמור היה נכון כשהאהבה והיראה היו
בהתגלות בלב, ולכן היו הן נעשות "חיות" ול"כנפיים"
להעלות בהן את התורה והמצוות למעלה; ורבנו הזקן מחדש,
שגם בנידון דידן הדבר כך: תבונה זו, אף שאין היא מורגשת
בלב, גם היא נעשית ל"חיות" ול"כנפיים" לתורה ולמצוות. וכל
כך למח? הואיל ותבונה זו שגמחו ותעלומות לבו היא
המביאתו לעסק בהם, – בתורה ובמצוות, ולולי שהיה
מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק בהם כלל, אלא – היה
עסוק בצרכי גופו לכך – כפי טבעו הכללי של האדם

באורו; וגם נפשו ורוחו: אשר בקרבו כך יאתה להן – ראוי
להן, להיות כלות אליו – להקב"ה, בחשיקה וחפיצה, לצאת
מנרתקו, הוא הגוף, – הגוף הוא כמו נרתיק המחזיק בתוכו
את הנשמה, לדבקה בו, – כך הוא מבין, שעל הנפש להיות
בתשוקה להקב"ה עד
ל"כלות הנפש", רק
שבעל-בית חיות הנה
בתוך הגוף וצורות בו
באלמנות חיות; – שאין
להן היתר להינשא, מפני
שבעליהן שעזבו אותן,
חיים עדיין. כלומר, בעצם
היה מן הראוי לנשמה
שתהיה בה השאיפה
לרצות לצאת מהגוף כדי
להתאחד עם הקב"ה,
וההישארות בגוף תהיה
אצלה כדבר כפוי; ולית
מחשבה דילחון תפיסא
ביה כלל, – המחשבה
של נפשו ורוחו (בהיותו
בגוף) אינה יכולה להשיג
את הקב"ה, כי אם
באשר – מחשבתו,
תפיסא ומחשבת
בתורה ובמצותיה, –
כשהידי לומד תורה
ומקיים מצוות, הוא
"תופס" ומשיג את רצונו
וחכמתו של הקב"ה, שהן דבר אחד עם הקב"ה עצמו. כמשל
המחבק את המלך הנזכר לעיל; – אף שהמלך בבוש
בלבושו, אין זה ממעט בחשיבות הנעלה של חיבוק המלך; כך
גם בענינו: אף שהתורה והמצוות מלוכשות בענינים גשמיים,
אך יש בכך משום רצונו וחכמתו של הקב"ה, הרי זה כאילו
"תופס" בהקב"ה עצמו כביכול. את כל האמור, הוא מבין במחו,
ומהמחו נקלטת הבנה זו בלב – וזה יוצר בו את ההחלטה: ואי
לואת, – ולכן, יאתה להן – ראוי לנפשו ולרוחו, לחבקו – את
הקב"ה, ככל לב ונפש ומאד, – בשלשת הבחינות של "בכל
בלבך ובכל נפשך ובכל מאדך". דחינו קיום התני"ג מצות
במעשה ודבור ובמחשבה, שהיא – "ובמחשבה", חשבת
וידעת התורה – את ההבנה בתורה מקבלים בלבד
המחשבה, בנוכח לעיל. – בפרקים הקודמים, שעלידי לימוד
תורה וקיום מצוות "לוקחים" כביכול, את הקב"ה עצמו. הרי,
שמהתבוננות בגדולת הקב"ה, המשפיעה על הנפש לרצות
להתדבק בהקב"ה – ושא"אפשר להגיע לכך אלא עלידי קיום

ליקוטי אמרים

1. מדריגת נשמה אינה נזכרת כאן, כי מדריגה עליונה זו, כבר צויינה לעיל – במלים: "האהבה מסותרת במוחו ותעלומות לבו".
2. תיקוני זהר תיקון י"ד.

15 שבטבעו הוא מתמיד בלימודו, נקרא: "לא עבדו", כי אין הוא
16 זקוק לשם כך ל"עבודה" כלל, אם-כן כיצד אומרים בפרק זה
17 (בו מדובר אודות זה שעובד כפי הדרוש. ואף עוסק ב"עבודה
18 תמה") שגם מי שהוא בטבעו מתמיד בלימודו, צריך ל"תבונה"
19 לשם עבודתו? אלא,
20 בפרק הקודם דובר במי
21 שאינו מעורר את האהבה
22 כלל, ומה שטבע
23 ההתמדה שלו מתגבר על
24 הטבע של אהבת גופו — הרי זה מהאבה המסותרת בלבד,
25 שאין היא נמצאת בו בגלל עבודתו, הרי שאין כאן שום עבודה
26 כלל. ואילו בענינו שהתגברות טבע ההתמדה שלו על אהבת
27 גופו באה כתוצאה מזה"תבונה" — אהבה המתעוררת בו על-ידי
28 התבוננות — הרי הדבר נקרא "עבודה", ואפילו "עבודה תמה".

ליקוטי אמרים

אלא בצרכי גופו לבד [וגם אם הוא מתמיד בלמודו
בטבעו אעפ"כ אורח את גופו יותר בטבעו]

1 להתעסק בצרכיו הוא, וה"תבונה" היא זו שמנתקת אותו
2 מלהתעסק בצרכי גופו, ובמקומן להתעסק בעניני תורה ומצוות.
3 לכן נעשית ה"תבונה" — ה"חיות" וה"כנפיים" לתורה ולמצוות.
4 שאת קיומן הביאה "תבונה" זו. [וגם אם הוא מתמיד בלמודו
5 במבצעו, — ולבאורה היה
6 לומד תורה גם בלי
7 ה"תבונה", אף-על-פי-כן
8 אורח את גופו יותר
9 במבצעו]. — מאשר את
10 לימוד התורה, וכתוצאה מכך היה מתעסק בענינים אחרים
11 המביאים תענוג לגופו. האהבה להקב"ה — בענינו, "במודו
12 ותעלומות לבו" — משפיעה עליו, להגביר את טבע ההתמדה
13 שלו על אהבתו הטבעית הגופנית. ולכן אהבה זו היא ה"חיות"
14 של התורה והמצוות שלו. אם כי בפרק הקודם דובר, שמי

יום חמישי כ"ו טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כב, וזה רמזו... עד עמ' 44, באריכות:

57 במדה כזו, שהוא מורגש ב"חומר" הלב — יכול כבר גילוי נפשי
58 זה, האהבה, להתקבל גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס
59 בהם חיות, כשהם עושים מה שהלב רוצה. שכן, הלב הוא
60 ה"פנימיות" והחיות של כל שאר האברים, כפי שה"תניא" אומר
61 להלן: אלא שהוא —
62 הלב, פנימי וחיות להם,
63 — לשאר האברים, ולכן
64 יכול להתלבש בהם —
65 מחמת שהלב הוא בעצם
66 קרוב לשאר האברים,
67 ויחד עם זה הוא ה"חיות"
68 שלהם, יכולה אהבת-הלב
69 להתלבש במעשים
70 שהאברים עושים, לחיות
71 להם נדיפין — כנפיים,
72 להעלותם. — להעלות
73 את מעשה המצוות
74 למעלה, כמו שאנו רואים
75 במוחש, שבשעה שאדם

ליקוטי אמרים

וזה רמזו
רו"ל באמרם מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה
והוא ליה למימר מעלה עליו הכתוב כאלו עשה.
אלא הענין כי דחילו ורחימו שבהתגלות לבו הם
המתלבשים במעשה המצות להחיותם לפרחא לעילא
כי הלב הוא ג"כ חומרי כשאר אברים שהם כלי
המעשה אלא שהוא פנימי וחיות להם ולכן יכול
להתלבש בהם להיות להם גרפין להעלותם. אך
הדחילו ורחימו שבתבונות מוחו ותעלומות לבו הנ"ל
גבהו דרכיהם למעלה מעלה מבחי' המעשה ואי אפשר
להם להתלבש בבחי' מעשה המצות להיות להם בחי'
מוחין וחיות להעלותן לפרחא לעילא אם לא שהקב"ה

29 וזה — מה שאנו אומרים, שה"תבונה" מתלבשת בתורה ובמצוות
30 ומעלה אותן למעלה, כאילו עסק בהן באהבה שבהתגלות הלב,
31 רמזו רז"ל באמרם: "מחשבה טובה הקדוש-ברוך-הוא
32 מצרפה למעשה", — לפי הפירוש הפשוט בלבד, שהדברים
33 אמורים לגבי מי שחשב
34 לעשות מצוה, ובגלל
35 סיבה, שאינה תלויה בו,
36 נמנע ממנו לעשותה, בכל
37 זאת מחשיב הקב"ה כאילו
38 עשה את המצוה — הרי,
39 והוא ליה למימר: — הדין
40 עליהם לומר: "מעלה
41 עליו הכתוב כאלו
42 עשה". — דברים
43 מפורשים, שהתורה רואה
44 אותו כאילו ביצע
45 מחשבתו בפועל. מדוע,
46 איפוא, השתמשו רבותינו
47 ז"ל בביטוי "מצרפה

עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידים ב"חיות" שונה
ומיוחדת. שכן, כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה
כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול להיות אז מורגש גם בכל שאר
האברים, ולהכניס "חיות" באברים כשהם עושים את המעשה.
אך הדחילו ורחימו — היראה והאהבה, שבתבונות מוחו
ותעלומות לבו הנזכרים-לעיל — גבהו דרכיהם למעלה
מעלה מבחינת המעשה, ואי אפשר להם — לאהבה ויראה
ה"שכליות", להתלבש בבחינת מעשה המצות להיות להם
— למצוות, בבחינת מוחין וחיות להעלותן לפרחא לעילא, —

למעשה? ביטוי שמשמעותו שה"מעשה" קיים, אלא שאין לו
שייכות ל"מחשבה", והקב"ה מצרף את שני אלה, המחשבה
והמעשה? אלא הענין, — שאכן מתכוונים בכך לרמזו על מה
שדברנו, כי דחילו ורחימו — יראה ואהבה, שבהתגלות לבו,
הם המתלבשים במעשה המצות להחיותם לפרחא לעילא,
— להכניס חיות במעשה המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך
למה? — כי הלב הוא נסבן חמרי, כשאר אברים שהם כלי
המעשה, — לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלב, — כלומר,
הגילוי של הנפש המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה

1 להעלותן ("לפרוח") למעלה. שכן, העובדה שהאהבה באה לידי
2 ביטוי במוח בלבד – והמוח עדין יותר משאר אברים אחרים –
3 משמעותה, שגילוי הנפש המתגלה במוח, לא התגשם עדיין כל
4 כך, שיוכל להתפשט גם בשאר האברים שאינם עדינים כמו
5 חומר המוח. כמו שאנו
6 רואים במוחש, כשאין
7 לאדם חשק בלב לעשות
8 דבר מסוים, הוא אמנם
9 עושה את הדבר, אלא
10 שזהו מחמת שהוא מבין
11 במוחו שעליו לעשות את
12 המעשה – חסרה אז
13 "חיות" במעשה זה. כך גם
14 ביחס לאהבה ויראה שהן
15 בבחינת "תבונה" בלבד,
16 אין ביכולתן להחזיר
17 ולתת את ה"חיות"
18 הראויה במעשה המצוות,
19 ועל-ידיהן להעלות את
20 המצוות, אם לא
21 שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוא

22 מִצְרָפָן וּמַחְבְּרָן לְכַחֲנֵית הַמַּעֲשֶׂה; – וכך יכולות הן לשמש
23 כ"כנפיים" למעשה; וְהֵן – אותן אהבה ויראה שבמוח, נִקְרָאוֹת
24 בְּשֵׁם "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה", – הן רק "מחשבה טובה", כִּי אֵינֶן
25 דְּחִילוֹ וְרַחֲמִימוֹ – יראה ואהבה, מִמֶּשׁ בְּהַתְגַּלּוֹת לְבוֹ, בִּירְאָם
26 בְּתַבּוּנַת מֶחֱזֵ וְתַעֲלוּמוֹת לְבוֹ בְּנִקְרֵי־לַעֲלִי. – ומפני שהן
27 מתבטאות במוח, הן נקראות "מחשבה טובה" (מחשבה היא הרי
28 במוח), שהקב"ה "מצרפה למעשה" – למעשה המצוות שהאדם
29 עושה באמצעות מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות למעלה. בכך
30 יוסבר לנו הביטוי: "מצרפה למעשה" – שכן, "מעשה" ישנו כאן
31 ר'מחשבה" ישנה כאן, יש רק לצרף את המחשבה למעשה. כאן
32 באה ב"תניא" הגהה, המציינת, שבתורת הקבלה מדובר על ענין
33 זה כמו שהוא למעלה, בספירות – ומשם מבינים אותו גם למטה
34 בעבודת האדם: *) (וְכַמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֶהר וְעֵץ חַיִּים, ד'תבונה"
35 אוֹתִיּוֹת "בֵּן וְכֵת", שֶׁהֵן – "בן" ו"בת" בעבודה, הם: דְּחִילוֹ
36 וְרַחֲמִימוֹ. – יראה ואהבה. וְלִפְעָמִים הַתְּבּוּנָה יוֹרֶדֶת לְחַיּוֹת
37 מִחֵין בְּנוֹקְבָא ד'זַעִיר אֲנַפִּין", שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת הַתְּוֹרָה
38 וְהַמִּצְוֹת. – ב"עבודה" זה רומז לאותיות התורה והמצוות. לפי
39 הסדר הרגיל, צריך מ'תבונה" להימשך ל"זעיר אניפין" (המושג
40 הקבלי ל"מדות") – כמו שבאדם נמשך הכל מהשכל למדות –
41 ולאחר מכן זה יכול להימשך ל"מלכות". אך, "לפעמים" הסדר
42 הוא, שמי"בינה" נמשך ישר ל"מלכות" (כלי אמצעות ההעברה
43 דרך "זעיר אנפין"). משמעות הדבר ביחס לעבודתו של האדם,
44 היא: הסדר הנכון צריך להיות באופן כללי, שמהתבוננות
45 תימשך ההבנה ב"מדות", לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה
46 והיראה באה ההשפעה לקיום תורה ומצוות. אך, לפעמים
47 הסדר הוא בצורה אחרת, שמי"תבונה" נמשך באופן ישיר
48 ללימוד וקיום התורה והמצוות. וְהַמִּשְׁכִּיל יְבִין: – ה"הגהה"

ליקוטי אמרים

מצרפן ומחברן לבחי' המעשה והן נקראות בשם מחשבה
טובה כי אינן דחילו ורחימו ממש בהתגלות לכו כי אם
בתבונת מוחו ותעלומות
לבו כנ"ל * אך צירוף זה
מצרף הקב"ה כדי להעלות
מעשה המצוות ועסק
התורה הנעשים על ידי
מחשבה טובה הנ"ל עד
עולם הבריאה מקום עליית

הנהגה

(וכמ"ש בזהר וע"ה דתבונה
אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו
ורחימו ולפעמים התבונה יורדת
להיות מוחין בנזק דזעיר אנפין שהן
אותיות התורה והמצוות והמשכיל
יבין):

התורה והמצוות הנעשים ע"י דחילו ורחימו שכליים אשר
בהתגלו' לכו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היציר'
ע"י דחילו ורחימו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל
בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

שזורה במושגים קבליים, ובהמשך הלימוד ב"תניא" יוסברו
ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן, שהחידוש במה שהקב"ה
מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות,
כדי שמעשי המצוות יוכלו לעלות לעולם הבריאה – הוא עולם
ההשגה – בו עלות
התורה והמצוות הנובעות
מאהבה ויראה, הנצרות
מהתבוננות והשגה
בגדולת הקב"ה. ברם, גם
בלי צירוף זה, עלות
התורה והמצוות לעולם
היצירה – על-ידי האהבה
והיראה הטבעיות
להקב"ה, המסותרות בלבו
של כל אחד מישראל, אֵךְ
צִרְוֹף זֶה – שלמדנו
שהקב"ה מצרף את
המחשבה הטובה שמן
ה"תבונה" למעשה
המצוות, כדי שיעלו
למעלה, מִצְרָף הַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ־הוא, כְּדִי לְהַעֲלוֹת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְעַסְק הַתּוֹרָה
הַנֶּעֱשִׂים עַל־יְדֵי "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה" הַנוֹכְרֶת לַעֲלִי, – אותה
מחשבה טובה" הנובעת מן ה"תבונה", עַד עוֹלָם הַבְּרִיָּאָה,
מְקוֹם עֲלִיַּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנֶּעֱשִׂים עַל־יְדֵי דְחִילוֹ וְרַחֲמִימוֹ
– יראה ואהבה, שְׂכָלִיִּים אֲשֶׁר בְּהַתְגַּלּוֹת לְבוֹ מִמֶּשׁ אֵכָל
בְּלֹא־רַחֲמֵי – בלעדי זאת, נְמִי – גם כן, עוֹלָם – התורה
והמצוות, לְעוֹלָם הַיְצִירָה, עַל־יְדֵי דְחִילוֹ וְרַחֲמִימוֹ מְבַעֲרִים –
אהבה ויראה טבעיות, הַמִּסְתָּרִים בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל
בְּתוֹלְדוֹתָם, – לכל יהודי יש בטבע אהבה ויראה מוסתרות
להקב"ה, ובאמצעות אהבה ויראה אלו, עלות המצוות לעולם
היצירה, כְּמוֹ שֶׁיְחַבֵּא לְקֶמֶן בְּאֲרֵיכוֹת: – כמו שיוסבר
בפרקים הבאים באריכות, מדוע מעלות האהבה והיראה
הטבעיות, את המצוות לעולם היצירה. על-כל-פנים, מובן שגם
מי שאינו יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה בהתגלות הלב, אלא
בבחינת ה"תבונה", מספיק לו הדבר, להיות שלם, על-ידך,
בתורה ובמצוות, שגם הן תעלינה למעלה, כמו התורה והמצוות
הנובעות מאהבה ויראה שבהתגלות הלב.
בהקשר למה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה
את התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף:
חסידי רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת
ה' או אהבת ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך,
והוא אמר להם: ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא,
שאוהבים גם את מי שהאהוב אוהב. הרי הקב"ה אוהב את
בני ישראל, ככתוב: "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים
יהודים, שהם אהוביו של הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה
להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן סיים: – "אהבת לרעך
כמוך" היא כלי ל"אהבת את ה' אלוקיך".

יום שישי כ"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 44, פרק יז ובוה יובן... עד עמ' כג, כלי המעשה.

ליקוטי אמרים

פרק יז ובוה יובן מ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבך לעשותו דלכאורה הוא בלבך נגד החוש שלנו [והתורה היא נצחית] שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת וכמ"ש בגמרא אטו יראה מילתא זוטרתא היא וכל שכן אהבה. וגם אמרו רז"ל דצדיקים דוקא לבם ברשותם. אלא דלעשותו ר"ל האהבה

1 **פָּרָק יז.** בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו של "בינוני": עלידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו אהבת ה' ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצר הרע. היראה תמנע אותו מלעשות עבירה, והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם אין בכוחו לעורר, עלידי ההתבוננות, אהבה ויראה

15 וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב.

16 **וְיִבְרָה** – במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, עלידי התבוננות, אהבה ויראה רגשית בלבו, אלא רק אהבה ויראה המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד – בכל זאת יש בכוחו להביאו לזהירות ולשלמות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן "חיות" ולהעלותן למעלה, **וְיִבְרָה מִה שֶׁכָּתוּב: "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, כִּפְיֵךְ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ"**. – הפסוק אומר, שקל ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלש לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה – "בפך" – בדיבור, "בלבך" – במחשבה, "לעשותו" – במעשה. ברם, במובן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של המילה "לבך" למחשבה בלבד, אלא גם על ענינו האמיתי של הלב, והוא: אהבה ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה והיראה וכדומה, הוא בלב. בהתאם לכך, הרי משמעותו של הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל יהודי לקיים תורה ומצוות מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה, ומתוך רגש של אהבה להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן: **דְּלִבְאִירָה, הוּא – בִּלְבָבְךָ** – רגשות הלב באהבה ויראה, **נֶגֶד חוּשׁ שְׁלֵנוּ** – לפיו לא כל-כך קל להגיע לאהבה וליראה מהקב"ה, **[וְהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית]**, – כל ענין בתורה עומד בתוקפו לנצח ולכל זמן. כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשה רבנו אמר זאת לבני ישראל שבדור המדבר, שבהיותם דור דעה היה הדבר קל להם להגיע למדריגות אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה לכל דור, לא דוקא לדור המדבר, אך, כאמור, במוחש אנו רואים: **שְׁאִין "קָרוֹב מְאֹד הַדָּבָר" לְהִפָּךְ לְבוֹ מִתְאוֹת עוֹלָם הִנֵּה לְאַהֲבַת ה' כְּאֶמֶת**, – שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות, וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על האדם לשנות את הנטייה המציאותית שבלב, מפיצויות אחת לקיצוניות קוטבית – מתאוות העולם הזה לאהבה להקב"ה. שתי אלה – תאוות העולם הזה, ואהבת ה', אינן יכולות, בשום אופן, להיות ביחד.

45 כמאמר ה"חובת הלבבות"² שכשם שאש ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל-כך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. **וְכֵמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּנִמְכָּרָא: "אִטּוּ יִרְאָה מִלְּתָא זּוֹמְרָתִי הִיא"?** – וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כִּי-אִם לִירְאָה", שואלת הגמרא: "אטו יראה מילתא זוטרתא היא?" – "דמזה מוכח – דאדרבה, בכל הדורות ואפילו בדורו של משה – אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק רבינו), ואם כך הדבר ביחס ליראה **וְכָל-שֶׁכֶּן אַהֲבָה**. – שכן, קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי לא כל-כך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראייה גם מהגמרא, שאין הדבר קל כל-כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר? **וְגַם אִמְרוּ רַז"ל: "צְדִיקִים – דְּיֻקָּא – לִפְנֵי מַלְאָכָא"**. – לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק" – אין לבו ברשותו, "דמזה מוכח דלא לבד שאינו קרוב בו", אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו'" (לשון הרבי), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד", לקיים תורה ומצוות "בלבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת פיקוחו, להפוך את תאוות העולם הזה לאהבת ה' והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים? **אֵלָּא דְּ"לַעֲשׂוֹתוֹ"**, – המלה "לעשותו" יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבך" – איזה "בלבך" קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד, לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפך ובלבך לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה – אך אין הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי הסדר שמלמטה למעלה. אם מתחילים במדריגה העליונה יותר, היה צריך להיות הסדר: "בלבך" (מחשבה),

לאחר מכן "בפך" (דיבור), ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה), כי מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר מכן "בפך", ולאחר מכן "בלבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפך" – דיבור, וממשיך "בלבך" – מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" – מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבך" האמור כאן, הכוונה לאופן כזה שקשור ל"לעשותו", לקיים המצוות. **רְיוֹצָה לִזְמַר, הָאֲהֲבָה הַמְכֻיָּא**

29 "וְלִמְחָר – כלומר לעתיד לבוא, בו", – יקבלו את השכר, כְּמוֹ
30 שְׁנֵתִיבָאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. – דרגתה האמיתית של אהבת ה',
31 שהיא כשלעצמה יש בה משום קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת
32 בעת, כמו שנוגע עצם המעשה של תורה ומצוות. ולשם כך
33 מספיקה גם האהבה
34 שבתעלומות המוח והלב.
35 הרי שהמלה "לעשותו"
36 מסבירה את "ובלבבך":
37 איזו אהבה "בלבבך" היא
38 "קרוב מאד" לכל אדם –
39 זוהי האהבה הבאה לידי
40 ביטוי במוחו בלבד, ודי בה
41 להביא לידי "לעשותו";
42 אהבה כזו יכול לעורר
43 בתוכו, גם מי שאינו
44 מסוגל לעורר אהבה
45 בהתגלות הלב. אהבה זו

46 במוח, תביא כבר את האדם לקיום התורה והמצוות – כפי
47 שיוסבר להלן: וְהַמֶּחֱשֵׁי שְׁלִיט בְּמַבְעוֹ וְתוֹלְדוֹתוֹ, עַל חֲלָל
48 הַשְּׁמָאֵלִי שְׁפִלָּב, – מקומו של הנפש הבהמית והיצר-הרע,
49 משם עלולות להתעורר תאוות, ולאחר מכן – מחשבות רעות,
50 וְעַל פִּי, וְעַל כָּל הָאֲבָרִים שֶׁהֵם כְּלִי הַמַּעֲשֶׂה. – המוח שליט
51 עליהם. ומאחר שבמוח, על-כל-פנים, תהיה לו האהבה והרצון
52 ללמוד תורה ולקיים מצוות, וכך ישלוט המוח, לאחר מכן, על
53 התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת שאר האברים ללמוד תורה
54 ולקיים מצוות. לפי זה, גם כאשר לבו אינו ברשותו, כפי שזה
55 ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו – ביכולתו להשפיע על הלב
56 ועל שאר האברים,

1 לְיָדֵי עֲשֵׂית הַמִּצְוֹת בְּלִבָּד, – הכוונה לאהבה "שבתעלומות
2 לבו ומוחו", שעליה דיבר בפרק הקודם, במדריגות אהבת ה',
3 אין זו נקראת אהבה. רק שביחס לקיום המצוות היא נקראת
4 "אהבה", מפני שבכוחה להביא לקיום המצוות, שְׁהִיא "רְעוּתָא

5 דְּלִבָּא" – רצון הלב,
6 שְׁבִתְעִלּוּמֹת לֵב, גַּם כִּי
7 אֵינָה בְּהִתְגַּלּוּת לֵב, –
8 כְּרִשְׁפִּי אִשׁ – ובכל זאת
9 גם היא מביאה אותו
10 לקיום המצוות. וְדָבָר זֶה
11 – לעורר בתוכו אהבה כזו
12 שבתעלומות לבו בלבד,
13 "קְרִיב מְאֹד" וְנִקְל לְכָל
14 אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מֶחֱ
15 בְּקִדְקִדּוֹ, כִּי מֶחֱ
16 בְּרִשְׁתּוֹ, – גם אם אין
17 לבו ברשותו, וְיִבּוֹל
18 לְהִתְבּוֹנֵן בּוֹ – במוחו, כְּכֹל אֲשֶׁר יִחְפֹּץ, וְכִשְׁתִּיבּוֹנֵן בּוֹ
19 בְּגִדְלֵת אֵינֶסוֹף בְּרוּךְ-הוּא – מְמִילָא יוֹלִיד, בְּמֶחֱ עַל-כָּל-
20 פְּנִים, – אם לא בלבד, הָאֶהָבָה לַה' לְדִבְקָה בּוֹ – בהקב"ה,
21 בְּקִיּוֹם – על-ידי קיום, מְצוּתוֹ וְתוֹרָתוֹ. וְזֶה – העיקר
22 והתכלית של כָּל הָאָדָם, – לקיים מצוות וללמוד תורה, כִּי
23 "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" כְּתִיב, – המצוות ניתנו לעשותן "הַיּוֹם",
24 שְׁ"הַיּוֹם" הוּא עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דְּקוּאָא – "הַיּוֹם" רומז על "עולם
25 המעשה" דוקא, העולם-זה, האהבה להקב"ה כשלעצמה
26 איננה הדבר העיקרי. העיקר הוא קיומן המעשי של המצוות.
27 אלא, כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך רגש נפשי פנימי, זקוק
28 האדם לאהבת ה'. אך, עיקרו של ה"היום", הוא "לעשותם",

יום שבת קודש כ"ח טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כג, אם לא מי שהוא... עד עמ' 46, במ"א:

72 ברשותם", ובכל עת שהם רוצים להתעורר באהבת ה', הם
73 מתעוררים, מבלי שיצטרכו להזדקק לכך שהמוח ישפיע על
74 הלב; ה"רשעים" – לא זו בלבד שאין לבם ברשותם, אלא
75 אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" – אמנם אין לבם
76 ברשותם, באותה מדה כפי
77 שזה ב"צדיק", אך המוח
78 משפיע בהם על הלב. הרי
79 שבמדה מסוימת,
80 ב"בינונים", הלב הוא

81 ברשותם, וזאת בכל הקשור להשפעה המעשית במחשבה,
82 דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא אומר: "אין לבם ברשותם
83 כלל" – גם באמצעות המוח, אין הם יכולים להשפיע על הלב.
84 למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו של האדם, אך
85 מדוע אין אנו אומרים כך גם ביחס ל"רשעים", הרי, לכאורה, גם
86 בהם ישנו אותו טבע מתולדתם? – מסביר רבנו הזקן: וְזֶה עֲנִשׁ

57 אִם לֹא מִי שְׁהוּא רִשָּׁע בְּאֵמֶת, – לא "בינוני" הנקרא "כרשע"
58 (כמוזכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת, אצלו אין המוח "שליט
59 על הלב", אלא אדרבה, בְּמִאֲמָר רַ"ל שְׁ"הַרְשָׁעִים הֵם
60 בְּרִשְׁתּוֹ לָבָם", – אין באפשרותם לשלוט על עצמם,
61 כשמתעוררת תאוה
62 בלבם, וְאֵין לָבָם
63 בְּרִשְׁתּוֹם כָּלֵל, – אין
64 למוח שום פיקוח והשפעה
65 על לבם. באמור לעיל,

66 יוסבר דבר נוסף: לכאורה קשה, מצד אחד נאמר ש"צדיקים לבם
67 ברשותם", כלומר שרק ה"צדיק" לבו ברשותו, ואילו ה"בינוני",
68 שהוא למטה במדריגה מ"צדיק" – אין לבו ברשותו; ומצד שני
69 נאמר, שדוקא רשעים הם "ברשות לבם". ולפי זה, מי שאינו
70 בכלל של "רשע" – "בינוני" – לבו הוא אכן ברשותו? אלא כפי
71 שהסברנו, יובן הדבר: שלשה אופנים בדבר: ה"צדיקים" – "לבם

בתשובה: "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", הבאות לידי ביטוי
 במילה "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם הוי' בשם
 הוי' — שתי ההי"ן: ה' עילאה (העליונה), ה' הראשונה שאחרי
 הוי"ד — וה' תתאה, ה' שאחרי הו"ו. — "תשובה עילאה"
 היינו: החזרת ה' עילאה
 לוי"ד של שם הוי';
 ו"תשובה תתאה" היינו:
 החזרת ה' תתאה לוא"ו
 של שם הוי'. התשובה
 אודותה מדובר כאן — היא
 תשובה תתאה: להעלות
 ה' תתאה, — של שם
 הוי', להקימה מנפילתה
 שנפלה אל — הקליפות,
 הנקראות תחיצונים,
 שהיא — נפילת ה' תתאה
 של שם הוי' לידי
 החיצונים, סוד גלות
 השכינה, במאמר
 ר"ל¹⁰: "גלו לאדום —
 שכינה עמהם", — בתוך
 הגלות, דחינו — בעבודה
 הרוחנית של האדם,
 הכוונה: כשאדם עושה
 מעשה "אדום" — נכשל
 בעבירות רחמנא-ליצלן, מוריד
 הקליפות, פחיתות וניצוץ אלהות הפחיתות את נפש-רוח
 נשמה שלו, — גלות השכינה — הניצוץ האלקי שבו הוא
 בגלות; הגלות מתבטאת בכך שהניצוץ האלקי הרי מחיה את
 נפשו, רוחו ונשמתו, המלכשים בו בנפש הבהמית מהקליפה,
 שבלבו שכלל השמאלי, המולכת בו — הנפש הבהמית
 והקליפה שולטות בו, בעודו רשע, — לפני שחזר בתשובה,
 ומושלט ב"עיר קטנה" — הגוף, שלו, — הרי שהנפש, רוח
 ונשמה נמצאות בגלות בתוך הקליפה, ויחד איתן ועליהן נמצא
 בגלות גם הניצוץ האלקי המחיה אותן, ונפש-רוח-נשמה
 כבושים בגולה אצלם. — הנפש, הרוח והנשמה עצמן, לא זו
 בלבד שהן נמצאות בגלות, הן גם "כבושות" בגלות — מצב של
 שבי. השבוי לא רק שמאבד את חירותו לעשות פעולותיו הוא,
 אלא גם כופים עליו לעשות פעולותיו של השונא שבידיו הוא
 שבוי. ואילו הניצוץ האלקי עצמו נמצא רק בגלות — נעדרת
 השפעתו הראויה להחיות את הנפש, רוח ונשמה, שתורגש בהן,
 ועל-ידן בכל הגוף, "חיות" אלקית. וכשנשבר לבו בקרבנו,
 ונשברה רוח הממאה ונסמא-אחרא, ויתפרדו — כוחות
 הקליפה וה"סטרא אחרא", בו' — היא — האות ה' תתאה של
 שם הוי', שהיא השכינה, קמה מנפילתה וגם נצבה, כמו
 שנתבאר במקום אחר: — הרי, שעלידי תשובה, משתחררת,

על גדל ועצם עונם. — כעונש על עוונותיהם נלקח מהם כוחו
 של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך, נשאלת השאלה: כיצד
 אפשר לומר בהם שהדבר "קרב מאד", שגם ל"רשעים" קל
 הדבר לקיים תורה ומצוות ב"בלבבך"? — והתשובה היא: ולא
 דברה תורה במתים —
 אלו שפתייהם קרוים
 מתים. — אין התורה — בה
 נאמר ש"קרב אליך וגו'"
 — מדברת ב"רשעים"
 שבחיהם נקראים מתים.
 כ"ק רבינו העיר כאן:
 "והנה עפהנל ודהלב
 בטבעו רוצה גשמיות ולא
 אהויר אפי' לא
 שבתעלומות
 והרשעים אפי' מוחם
 ברשות לבם א"כ (1) א"א
 בהם עבודת ה' (2) לעולם
 ח"ו (כי מי יעוררם בו).
 ומבאר (1) דבאמת במצבם
 א"א בו' אבל (2) בידם
 לשנות מצבם (טבע הלב
 ותוקפו) ע"י שבירת לבם
 בו". כי באמת, אי
 אפשר לרשעים להתחיל
 לעבד ה' — שמשמעה לקיים תורה ומצוות מתוך רגש הנפש,
 באהבה ויראה, בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה, לשפר
 תקליפות, שהם — הקליפות, שנוצרו מהעבירות שלהם, מסך
 מבדיל ומחצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים,
 כיצד, אם כך, ובמה, איפוא, שוברים את הקליפות? — עלידי
 שבירת לבו ומירירת נפשו על חמאיו, — המרירות ושבירן
 הלב — שוברים את הקליפות. כמו שכתוב בזהר על פסוק:
 "ובחי אלהים רוח נשברה, לב נשבר וגו'", — קרבן לשם
 אלקים, הוא "רוח נשברה", כשרוח ה"סטרא אחרא" נשברה.
 כיצד ובמה נשברת רוח ה"סטרא אחרא"? — שעלידי לב נשבר
 — נשברה רוח הממאה דסטרא-אחרא [עין שם פרשת
 פינחס דף רמ ופרשת ויקרא דף ח ודף ה עמוד א ובפרוש
 הרמ"ז שם]. — ב"זהר" שם מדובר, שכל הקרבנות נזכרים
 בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד בקרבנות: "ריח
 ניחוח להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים — אינו נזכר שום
 קרבן. מה, איפוא, משמש כקרבן לשם אלקים? — שבירת רוח
 ה"סטרא אחרא"; זאת אומר הפסוק: "ובחי אלקים — רוח
 נשברה". הרי, על-כילפנים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים
 להתחיל בעבודת ה', מבלי שישברו תחילה את לבם. והיא —
 שבירן הלב וההתמרמרות על החטאים, שזהו חרטה על העבר,
 הם פחיתות תשובה תתאה, — תשובה תחתונה. שתי בחינות

הרבי מוהרש"ב נשמתוֹ עַד מְלִיבוֹאוּיִשׁ בִּיקֶר פֶּעַם בּוִינָה אֲצֵל
 רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות?
 הרבי נשמתוֹ עַד עֵנָה לוֹ: – תורת החסידות היא, שהמוח יסביר
 ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח
 מבין. שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי
 שני עולמות שים גדול מפריד ביניהם! ענה לו הרבי: – אכן, בכך
 מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה,
 או לכל־הפחות למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך
 שהאור שבמוח יגיע ויאיר בלב.

1 כביכול, השכינה מגלותה. הניצוץ האלקי שבאדם מתחיל
 2 להשפיע בנפשו ובגופו, ורק אז, הוא יכול להתחיל בעבודת ה'.
 3 כך הדבר ב"רשע". ואילו במי שאינו רשע, מוחו "שליט על
 4 הלב", ולכן אומר הפסוק (שמדבר באלה שאינם רשעים): "כי
 5 קרוב אליך הדבר מאד" – קל מאד ליהודי לקיים תורה ומצוות,
 6 "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה'.
 7 בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועל־ידי
 8 הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו, ביכולתו
 9 להתגבר על תאוות לבו. – ראוי להוסיף בקשר לאמור:

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמ' ב

תורה.
 מדייקת הגמרא: עַד כָּאן לֹא פָּטַר רַבִּי יְהוּדָה מִלְטָבּוֹל לְדַבְרֵי תוֹרָה,
 אֲלֵא כֹּחַ שְׂרָאָה קָרִי, דְּמַעֲיָקְרָא – שמתחילה בשעה שראה קרי לאו
 בַּר מְבִילָה הוּא – לא היה ראוי לטבול ולהטהר, שהרי הוא טמא
 בטומאת זב, ולכן לא תיקנו חכמים שיהיה צריך לטבול לדברי
 תורה, אֲבָל בְּעַל קָרִי נִרְיָא – [בלבד] שאינו זב, מְחִיבֵי רַבִּי יְהוּדָה
 בַּטְבִּילָה לְדַבְרֵי תוֹרָה, הרי שאף לרבי יהודה תיקנו שבעל קרי
 אסור בדברי תורה. וזה סותר לדברי רבי יהודה במשנתנו שהתיר
 לבעל קרי לומר ברכות קריאת שמע וברכת המזון, ואינו חושש
 לתקנה זו.
 הגמרא מנסה לתרץ: וְכִי תֵימָא – ואם תרצה לומר שהוא הִיָּין
 דְּאִפְּלוּ בְּעַל קָרִי נִרְיָא שאינו זב נְטִי – [גם] פָּטַר רַבִּי יְהוּדָה מִן
 הַטְבִּילָה, לפי שהוא סובר שמותר לבעל קרי לעסוק בתורה, וְהָאִי
 דְּקָא מַפְלָגִי – והטעם שנקטה המשנה את מחלוקתם בְּכֹחַ שְׂרָאָה קָרִי
 ואף שבאמת נחלקו גם בבעל קרי שאינו זב, הוא כדי לְהוֹדִיעַ בְּהֵן
 דְּרַבְּנָן שמחמירים ומחייבים בטבילה גם בעל קרי שטמא טומאת
 זב, שאף על פי שאינו יכול להיטהר מטומאת זב בטבילה זו, מכל
 מקום צריך לטבול לקרי כדי שיוכל לעסוק בתורה.
 דוחה הגמרא: אִי אֲפֻשֶׁר לומר כן, שאם נאמר שנחלקו גם בבעל
 קרי שאינו זב, אִימָא סִיפָא – אמור ובאר את הסיפא של המשנה,
 ששנינו בה, אֲשֶׁה הַשְׂמִשְׁמֶשֶׁת מִטְהָרָה וְרָאָתָה דָּם אַחֵר שְׁשִׁימְשָׁה,
 שיש עליה טומאת קרי וטומאת נדה, צְרִיכָה מְבִילָה כְּדִי שֶׁתֵּהָא
 מוֹתֵרָת לְהִתְפַּלֵּל, ויש לברר, לָמָּא קִתְּנִי לָהּ – לצורך מי שנשה דין
 זה, אִילִימָא – אם נאמר שנשנה לְרַבְּנָן, כלומר שהמשנה באה
 להשמיענו חידוש בדעת רבנן שמחייבים אותה לטבול, פְּשִׁיטָא –
 הלא פשוט הוא דין זה לפי דעתם, הַשְׂמִיטָא – ומעתה יש להנמדה, וְהָאִי
 אִם זֶכַּ שְׂרָאָה קָרִי, דְּמַעֲיָקְרָא לֹא בַר מְבִילָה הוּא – שכבר בשעה
 שראה קרי לא היה ראוי לטבול ולהטהר גם מטומאת זב, מְחִיבֵי
 רַבְּנָן – חייבוהו רבנן לטבול ולהטהר מטומאת קרי כדי לעסוק
 בתורה, הַשְׂמִשְׁמֶשֶׁת וְרָאָתָה דָּם אַחֵר שְׁשִׁימְשָׁה, דְּמַעֲיָקְרָא בַּר מְבִילָה
 הִיא – שבשעה ששימשה ונטמאה בטומאת קרי חל עליה חובת
 טבילה, כיון שעדיין לא נטמאה בטומאה נוספת וטומאת נדה, לֹא
 כָּל שָׂכֵן שֶׁלֹּא תָבֵא טוֹמְאָתָה הִנָּדָה וְתַפְקִיעַ מִמֶּנָּה אֵת חֵיבוֹ הַטְבִּילָה
 עַל טוֹמְאָתָה הַקָּרִי, שכבר נתחייבה בה, ולמה הוצרכה המשנה
 להשמיענו. אֲלֵא לֹא – אלא ודאי דין זה של המשמשת וראתה דם
 רַבִּי יְהוּדָה הִיא – לרבי יהודה נשנה דין זה, ובאה המשנה
 להשמיענו שלפי דעתו אפילו אם חלה טומאת קרי קודם שחלה
 עליה טומאת נדה, וכבר נתחייבה לטבול משום טומאת קרי, מכל
 מקום טומאת נדה מפקיעה ממנה את החיוב לטבול, כיון שאין
 טבילה אלא מטהרת. וְדוּקָא קִתְּנִי לָהּ – ונדקדק מדברי המשנה,
 שבדווקא נשנית באופן זה,

1 לישא אשה שנבעלה לבנו באונס או בפיתוי. רַבִּי יְהוּדָה אֹמְרִי
 2 בְּאִנּוּסָתָא אֲבִיו וּבְמַפְּוּתָא אֲבִיו. וְאֹמְרִי רַבִּי יְהוּדָה אֹמְרִי רַב, מֵאִי מַעֲמָא
 3 דְּרַבִּי יְהוּדָה – מה טעמו של רבי יהודה האוסר אונסות ומפלות אביו
 4 אף שאינן בכלל 'אשת אביו, משום דְּתֵיב (דברים כג א), 'לֹא יִקַּח
 5 אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֲבִיו, וְלֹא יִגְדֹּל (את) בְּנֵה אֲבִיו, והמשמעות של 'לא
 6 יִגְדֹּל בְּנֵה אֲבִיו' היא, בְּנֵה שְׂרָאָה אֲבִיו לֹא יִגְדֹּל – לא יבוא אדם על
 7 אשה שאביו בא עליה, גם אם בא עליה בלא קידושין.
 8 שואלת הגמרא: וּמֵמָּא דְּבְּאִנּוּסָתָא אֲבִיו תֵּיב – ומנן לרבי יהודה
 9 שכונתה הפסוק להזהיר על אונסות אביו, שגם כוונת הפסוק
 10 להזהיר באזהרה נוספת את הבא על שומרת יבם של אביו. משיבה
 11 הגמרא: דְּמִיָּד לִיה – משום שבסמוך לפסוק זה כתוב (שם כב כט),
 12 'וַיִּתֵּן הָאִישׁ הַשֶּׁכֶּב עִמָּה' וגו', שהוא סיום פרשת אונס, ומסמיכות
 13 פרשת אונס לפרשת גילוי כנף אביו למדנו, ש'כנף אביו' היינו
 14 אונסות אביו.
 15 הרי שאף שרבי יהודה אינו דורש סמוכים בכל התורה, ומטעם זה
 16 מיאן בדרשת הסמוכים במכשפה, מכל מקום דורש הוא סמוכים
 17 בפרשיות האמורות במשנה תורה. ואם כן קשה איך התיר רבי
 18 יהודה לבעל קרי לעסוק בתורה, והרי רבי יהושע בן לוי דרש
 19 לאסור לבעל קרי לעסוק בתורה מסמיכות מקראות האמורות
 20 במשנה תורה, ובהם הלא מודה רבי יהודה שיש לדרוש סמוכים.
 21 מתרצת הגמרא: אֲמִיר – אמרו בני השיבה, אִין – אכן בְּמִשְׁנָה
 22 תוֹרָה דְּרִישׁ רַבִּי יְהוּדָה סְמוּכִים, וְהִנֵּי סְמוּכִין – אבל סמוכים אלו
 23 שאתה רוצה לדרוש מהם שבעל קרי אסור בדברי תורה, מְכַנֵּי לִיה
 24 לְאִידֶךָ דְּרִישׁ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי – רבי יהודה צריך להם לדרשה אחרת
 25 שדרש רבי יהושע בן לוי, דְּאֹמְרִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַמְּלָמֵד לְכֹנֵן
 26 תוֹרָה, מְעַלָּה עָלָיו הַתֵּיב כְּאֵלּוּ קִפְלָה מִדֶּרֶךְ הַדֶּרֶךְ, שְׁנֵאמַר (שם ד ט)
 27 'וְהוֹדִיעְתָּם לְבָנָיו וּלְבָנֵי בְנֵיהֶם', וְתֵיב בְּתָרִי – ונאמר בפסוק שאחריו
 28 (שם ד ט) 'וְיֹם אִשְׁרֵי עֲמֻדָּתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחֻזְבִּי', ומסמיכות הפסוקים
 29 יש ללמוד שהמלמד את בנו תורה נחשב כאילו קיבלה מדר סיני.
 30 הגמרא דנה מה היא דעת רבי יהודה בענין לימוד תורה לבעל קרי:
 31 תֵּנֵן בְּמִשְׁנָה (להלן כו), זָב הִטְמֵא טוֹמְאָתָא שְׁבַע שְׂרָאָה קָרִי בְּתוֹךְ יָמֵי
 32 טוֹמְאָתוֹ, ויש עליו טומאת זב וטומאת קרי, וְכֵן נִדָּה הִטְמֵאָה שְׁבַעַת
 33 יָמִים שְׁפִלְטָה שְׁכֶבֶת וְרַע מִבִּיאָה שְׁקִדְמָה לְנִדְתָּהּ, ויש עליה טומאת
 34 נדה וטומאת קרי, וְכֵן הַשְׂמִשְׁמֶשֶׁת מִטְהָרָה וְרָאָתָה דָּם אַחֵר שְׁשִׁימְשָׁה,
 35 שכיון ששימשה דינה כבעל קרי, ויש עליה טומאת נדה וטומאת
 36 קרי, אם בא הזב לעסוק בתורה או שבאה האשה להתפלל שמונה
 37 עשרה, צְרִיכִין מְבִילָה, ומועילה טבילתם לטהרם מטומאת קרי אף
 38 שלא תועיל טבילתם לטהרם מכל טומאתם [וטומאת זיבה או נדה].
 39 וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר אוֹתָם מִטְבִּילָה לְדַבְרֵי תוֹרָה, שרבי יהודה סובר,
 40 שכל שאין הסבילה מטהרת אותם מכל טומאתם, אינה מטהרת
 41 כלל, ומכיון שאין להם תקנת טבילה, הרי הם מותרים בדברי

יום ראשון

יום רביעי

כב טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קו"קו.
תניא: ואעפ"כ . . . 34 תפלה כו'.

הכרזת אאמו"ר באחת ההתועדות: אָט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדען אידען, אָהן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדען אידען צו טראכטען יעדען טאָג א האלבע שעה וועגען דעם חנוך פון קינדער, און טאָן אליץ, וואָס עס איז בכוחו צו טאָן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אַז זיי זאָלען געהן אין דעם דרך וואָס מען איז זיי מדריך.

הכרזת אָדני אָבי מורי ורבי [הרש"ב] באַחת ההתועדות: בְּדיוק כָּשֶׁם שֶׁהִנַּחַת תְּפִלִּין בְּכָל יוֹם הִיא מִצְוָה דְּאוּרֵייתָא עַל כָּל יְהוּדִי, מִבְּלִי הֶבְדֵּל אִם הוּא גָדוֹל בַּתּוֹרָה, אוֹ אִישׁ פְּשׁוּט, כָּךְ חוֹב גָּמוּר עַל כָּל יְהוּדִי לְחַשֵּׁב כָּל יוֹם חֲצִי שָׁעָה אוֹדוֹת חֲנוּךְ הַיְלָדִים, וְלַעֲשׂוֹת הַפֶּל, מֵה שֶׁבִּכְחוֹ לַעֲשׂוֹת, וְיִתֵּר מִכְּפִי כְחוֹ, לְדַאָּג לַפֶּעַל עַל יְלָדָיו שֶׁיִּלְכוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁבָּה מְדַרְכִּים אוֹתָם.

יום שני

יום חמישי

כג טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קח"קיב.
תניא: רק שלוח . . . עם אחיו.

"תורה אור" דבור המתחיל "מי שם פה" סעיף המתחיל "והנמשל יובן": "כי יש בחינת מעלה", צריך להיות "וכן יש מעלה".

באנחות לבד לא נושע. האנחה היא רק 'כפת המנעול' [=ידידת הפתיחה] לפתח את הלב ולפקח את העינים שלא לשבת בחבוק ידים, רק לסדר עבודה ופעל, איש איש באשר יוכל לפעל ולעשות בתעמולה לחזוק התורה הרבצת התורה ושמירת המצוות, זה בכתבו וזה בנאומו וזה בכספו.

יום שלישי

יום ששי

כד טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג"קית.
תניא: יג. ובוה . . . החשך כנ"ל.

הסתלקות אדמו"ר הזקן בכפר פיענא במוצאי ש"ק פ' שמות תקע"ג. ומ"כ בעיר האדיץ.

אאמו"ר שאל את הצ"צ: וואָס האָט דער זיידע געוואָלט מיט דרכי החסידות, און וואָס האָט ער געוואָלט מיט חסידות. ויענהו הצ"צ: דרכי החסידות איז, אז אלע חסידים זאָלען זיין ווי איין משפחה ע"פ התורה באהבה. חסידות איז חיות. אריינטראָגען א חיות און באלייכטען אליץ, אויך דעם לא טוב, מען זאָל וויסען פון דעם אייגענעם רע ווי ער איז, אויף מתקן זיין עס.

הסתלקות אדמו"ר הזקן בכפר פיענא במוצאי שבת קדש פרשת שמות תקע"ג. ומנוחתו כבוד [=קבורתו] בעיר האדיץ.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרָבִי [מִהָרָשׁ] שָׁאַל אֶת הַצִּמְח צֶדֶק: מָה הִיְתָה מִטְרָתוֹ שֶׁל הַסֵּבָא בְּדֶרֶכִי הַחֲסִידוֹת, וּמָה הִיְתָה מִטְרָתוֹ בַּחֲסִידוֹת? וַיַּעֲנֵהוּ הַצִּמְח צֶדֶק: 'דֶּרֶכִי הַחֲסִידוֹת' הֵן – שֶׁכָּל הַחֲסִידִים יֵהְיוּ כְּמִשְׁפָּחָה אַחַת, עַל פִּי תוֹרָה, בְּאַהֲבָה. 'חֲסִידוֹת' הִיא חַיּוּת, לְהַכְנִיס חַיּוּת וּלְהַאֲוִיר אֶת הַפֶּל, גַּם אֶת הַ"לֹא-טוֹב", שֶׁיִּכְיְרוּ אֶת הָרַע הָאִשִּׁי כְּמוֹת שֶׁהוּא, כְּדִי לְתַקְּנוֹ.

יום רביעי

שבת

כה טבת

ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבֵט, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁבָּמָה, יוֹם הַתְּעוּדוֹת. הַפְּטוּרָה: הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ.

שיעורים. חומש: שמות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: אך מאחר . . . כנגד כולן.

משיחות אאמו"ר: 'יציאת מצרים איז דער ארויסגעהן פון מצרים וגבולים, און חסידות איז אויף ארויסגעהן פון די מצרים און גבולים פון וועלט. עס איז פאראן א הפרש: 'צ"מ איז א ענין פון שבירה און עזיבה, דערפאר איז מען אוועק פון מצרים. 'צ"מ פון חסידות איז בירור און תקון, 'יציאה פון מצרים און גבולים פון וועלט אָבער אין וועלט. ד. ה. זייענדיג אין וועלט באדארפען זיין אין א 'יציאה פון מיצר וגבול פון וועלט. אראפנעהמען דעם מיצר וגבול און דערהערען דעם אמת, אז וועלט אליין איז באמת גוט, ווייל דאָס איז דאָך רצונו ית', איז דאָס דורך עבודה פון חסידות.

משיחות אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרָבִי [הָרַש"ב]: 'יציאת מצרים היא ה'יציאה ממצרים ומגבולות; וחסידות היא כְּדִי לְצַאֵת מִהַמִּצְרִים וּמִהַמִּגְבֻלּוֹת שֶׁל הָעוֹלָם.

יִשְׁנֻ הַבְּדִל: 'יציאת מצרים היא בתנועה של שבירה ועזיבה, לכן גִּרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם; 'יציאת מצרים של חסידות היא ברור ותקון – 'יציאה ממצרי ומגבולות העולם, אָךְ בְּתוֹךְ הָעוֹלָם. כְּלוּמָר: עִם הַהִמָּצְאוֹת בְּעוֹלָם, יֵשׁ לְהִיּוֹת בִּיצִיאָה מִמִּצְר וּגְבּוּל הָעוֹלָם. לְהַסִּיר אֶת הַמִּצְר וְהַגְּבּוּל וְלִקְלֹט אֶת הָאֱמֶת, שֶׁהָעוֹלָם עֲצָמוֹ הוּא בְּאֵמֶת טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁזֶהוּ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, הָרִי זֶה [מִשְׁגָּח] עַל יָדִי עֲבוֹדַת הַחֲסִידוֹת.

יום חמישי

יום ראשון

כו טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וזאת, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק יד. והנה . . . 38 לכפור האמת.

בְּבִרְכַּת "וְלִמְלָשִׁינִים" מְפַסְּקִים קֶצֶת בֵּין "וּתְמַגֵּר" לַחֲבַת "וּתְכַנִּיעַ", מִתְּאִים לְהַכְנִיעַ, אֲשֶׁר "תַּעֲקֹר וְתִשְׁבֵּר וּתְמַגֵּר" הֵם נִגְדֵי ג' קְלָפוֹת שֶׁצְּרִיכִים הַעֲבֹרָה לְגִמְרִי, "וּתְכַנִּיעַ" – לְנִגְדֵי קְלָפֹת נִגְה שֶׁצְּרִיכָה הַכְנָעָה וְיֵשׁ בָּהּ בִּירוּר.

יום שישי

יום שני

כז טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וזאת, שני עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תניא: משא"כ . . . צדיקים כו' ע"ש.

רבינו הזקן אמר: אידישע גשמיות איז רוחניות, דער אויבערשטער גיט אונז גשמיות, מיר זאלען דערפון מאַכען רוחניות. אמאָל אז עס איז לרגע ניט אזוי, דארפען געבען דעם אויבערשטען אפילו מנחת עני גיט ער א פולע.

רַבְּנּוּ הִזְקָן אָמַר: גִּשְׁמִיּוֹת שֶׁל יְהוּדִים הִיא רוֹחַנִיּוֹת. הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹתֵן לָנוּ גִשְׁמִיּוֹת, כְּדֵי שֶׁנִּצְוֹר מִמֶּנָּה רוֹחַנִיּוֹת. לְעֵתִים, כְּאֲשֶׁר לָרַגַע אֵין הִדְבָּר כֵּן, יֵשׁ לֵת לַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְלוֹ מִנְחַת עֲנִי, וְהוּא נוֹתֵן בְּשֹׁפֶע.

שבת קודש יום שלישי כח טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תנאי: ובזה יובן . . . תהי צדיק.

בספר התקירה (דרך אמונה) לה' צמח צדק" הנדפס - חסרים הרבה הגהות. ה"צמח צדק" חברו ביחס עם נסיעותיו לפטרבורג, ששם היה צריך לענות על כמה שאלות בענינים אלו.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שלישי עמ' ב

וְזִי יִתְמִי הֵיכָא - היכן מונחות מעות היתומים שהופקדו אצלך.
אֲמַר לִיה אביו, וְיָל שְׁקִלְנָהוּ בְּאַמְתָּא דְרַחֲמָא - לך טול אותן ממושב הרחמים, עֵילָא וְתַתָּא דִידֵן - המעות העליונות והתחתונות הן שלנו, וּמִיָּצֵעִי יִתְמִי - והמעות האמצעיות הן של היתומים. אֲמַר לִיה שמואל לאביו, מָאִי מַעְמָא עֲבַדְתָּ הֵי - מה הטעם שעשית כן, להניח את מעות היתומים באמצע בלבד. אֲמַר לִיה אביו, משום שסברתי שאי נזכיר נזכיר מנכנכו מדין - שאם יבואו גנבים, יגנבו מהמעות שלנו המונחות למעלה, וְאִי אֲבִלָּה אֲרַעָא אֲבִלָּה מְדִידֵן - ואם תאכל הקרקע את המעות, תאכל את המעות שלנו הנמצאות למטה, ובין כך ובין כך לא יפסדו היתומים.
מסיימת הגמרא: אֲלֵמָא דְרַחֲמָא - מוכח שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, שהרי ידע אבוא דשמואל שבנו חשוב בין החיים. דוחה הגמרא: דִּילְמָא שְׂאֵנִי שְׂמֹאל - שמא שונה שמואל, כִּיּוֹן דְחָשִׁיב קִרְמִי וּמִכְרִי - כיון שחשוב הוא הקדימו והכריזו לפני מותו 'פנו מקום', ולכן ידע אביו שהוא חשוב בין החיים.
לעיל (ע"א) הובאה דעת רבי יונתן שהמתים אינם יודעים מהנעשה בין החיים. הגמרא מוכיחה שרבי יונתן חזר בו מדבריו אלו. אומרת הגמרא: וְאִי רַבִּי יוֹנָתָן הָדָר בֵּיה - חזר בו ממנו שאמר שהמתים אינם יודעים מהנעשה בעולם, דְּאֲמַר רַבִּי שְׂמֹאל בְּרַחֲמֵי רַבִּי יוֹנָתָן, מִנֵּין לְמַתִּים שְׂחָם מִסְפָּרִים וְהָ עָם זֶה, שְׂחָמֵי (דברים לד) בענין מיתת משה, 'וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו, וְזֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְאֹמֶר', מָאִי וְ-מִהִי הַכוּוּנָה? 'לְאֹמֶר', אלא כך אֲמַר תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה, לֵךְ אֲמֹר לְהֵם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, שְׂבוּעָה שֶׁנִּשְׁפַּעְתִּי לָהֶם שֶׁאֵתָן אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְזֹרַעְכֶם, כְּכֹר קִיּוּמִיתָה לְבְנֵיכֶם.

מָתָן - הלך אחרי אביו לבית הקברות. בבואו לשם, נגלו לו המתים כאילו הם מחוץ לקבריהם ויושבים בעיגול. אֲמַר לִיה שמואל, בְּעִינָא אֲמַר - אני רוצה את אבא. אֲמַר לִיה, אֲמַר טוֹבָא אִיכָא הֵכָא - הרבה יש כאן ששם אבא. אֲמַר לִיה, בְּעִינָא אֲמַר בְּרַחֲמֵי אֲמַר - אני רוצה את אבא בנו של אבא. אֲמַר לִיה, אֲמַר בְּרַחֲמֵי נָמִי טוֹבָא אִיכָא הֵכָא - יש כאן גם הרבה ששם אבא ושם אביהם אבא. אֲמַר לִיה, בְּעִינָא אֲמַר בְּרַחֲמֵי אֲמַר - אני רוצה את אבא בנו של אבא אביו של שמואל, הֵיכָא - היכן הוא. אֲמַר לִיה, סְלִיק לְמַתִּיכָא דְרַחֲמָא - עלה לישיבה של מעלה. אֲדִיכֵי חֲזִינָא לְלוֹי דִּיתִיב אֲמַר - בינתיים ראה שמואל את לוי חבירו שהיה יושב מחוץ ליעיגול שבו ישבו שאר המתים, אֲמַר לִיה שמואל ללוֹי, אֲמַר יִתְבָּת אֲמַר - מדוע אתה יושב בחוץ ואינך יושב בעיגול עם כולם, וּמָאִי מַעְמָא לֹא סְלִיקָתָ - ומה הטעם שלא עלית לישיבה של מעלה. אֲמַר לִיה לוי לשמואל, דְּאֲמַרִּי וְ-שְׂאֵמֶרְוִי לִי, כֹּל כִּי הִנֵּה שְׁנֵי דְלֹא סְלִיקָתָ לְמַתִּיכָא דְרַבִּי אִפֹּס וְאֲחִילְשִׁיתִיה לְדַעְתִּיהָ - כפי מספר השנים שלא נכנסת לישיבתו של רבי אפס והחלשת את דעתו, לֹא מַעְיָלִינִי לֵךְ לְמַתִּיכָא דְרַחֲמָא - לא נכניס אותך לישיבה של מעלה. אֲדִיכֵי וְהֵי אֲתָא אֲבִיהָ - בינתיים בא אביו של שמואל מישיבה של מעלה, חֲזִינָא דְהוּא קָא בְּכִי וְאֲחִיךָ - ראה שמואל שאביו בוכה וצוחק. אֲמַר לִיה שמואל לאביו, מָאִי מַעְמָא קָא בְּכִיתָ - מדוע אתה בוכה. אֲמַר לִיה אביו, דְלֵעֲלֵךְ קָא אֲתִיתָ - מפני שבקרוב תבוא אלינו. שאל אותו עוד, וּמָאִי מַעְמָא אֲחִיכָתָ - ומדוע חייבת ושמתת. השיב לו אביו, דְחָשִׁיבְתָּ בְּהָא עֲלֵמָא טוֹבָא - מפני שחשוב אתה מאוד בין החיים. אֲמַר לִיה שמואל, אִי חֲשִׁיבָנָא גַּעְיָלוֹת לְלוֹי - אם חשוב אני יכניסו את לוי בזכותי. וְעִיָּלוֹת לְלוֹי - ואכן הכניסו את לוי לישיבה של מעלה. אֲמַר לִיה שמואל לאביו,

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמ' א

וְאִם לֹא, אֵל יחזור ויתפלל.
הגמרא מבארת מדוע הוצרך שמואל לומר את שני הדינים שמשניהם שמענו שמי שהתפלל אינו רשאי לחזור ולהתפלל: וְצִרִיכָא - וצריך שמואל להשמיענו שני דינים אלו, דְּאִי אִשְׁמַעִינָא קִמְיָאָא - שאם היה משמיענו את הדין הראשון שאם נזכר שהתפלל מפסיק באמצע ברכה, היינו סבורים לומר דְּהֵי מִיָּלִי - שדבר זה אינו אלא במי שהתפלל פעם ראשונה בְּחִידָא וְגַם בַּפַּעַם השנייה ששכח שהתפלל התחיל להתפלל בְּחִידָא,

עשרה ברכות כמו בחול, וְרַבֵּין הוּא דְלֹא אֲמַרְהוּ - אלא שחכמים לא הטריחוהו לברך את כולם משום כְּבוֹד שְׁבֵת, ולכן אם התחיל גומרה, אֲבִלָּה הֵכָא - כאן לענין מי שזוכר שכבר התפלל, הָא צִילִי לִיה - הרי הוא כבר התפלל ויצא ידי חובתו, ולכן אין לו להמשיך ולגמור את הברכה, אלא יפסיק באמצע הברכה.
הגמרא מביאה הלכה נוספת בענין מי שכבר התפלל: וְאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׂמֹאל, מִי שֶׁכָּבַר הַתְּפִלָּה וְנִכְנַס לְבֵית הַכְּנֻסָתָ וּמִצָּא צְבִיר שֶׁמִּתְפַּלֵּל, אֵם יָבֹול לְחֹדֶשׁ בָּהּ וְ-בַתְפִּלָּהוּ דְרַבִּי, יחזור ויתפלל.

איסור קצירה קודם העומר בזמן הזה

יום ראשון כ"ב טבת ה'תש"פ

עומר ראשית קצירכם אל הכהן^(א), לדעת הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו ה"טו, מעה"ק פ"ט ה"טז) קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, ומותר להקריב בזמן הזה אף על פי שאין בית. ואם-כן מנחת העומר ראויה להיקרב גם בזמן הזה ואסור לקצור תבואה לפני זמן קצירת העומר (ואף שהמזבח חסר, כבר כתבו התוס' (יומא סג, א) שלהקרב מנחה אין המזבח מעכב).

ולמעשה מסתפק האם לאסור, כי: א. לדעת הראב"ד (הל' ביהב"ח שם) קדושת המקדש בטילה בזמן הזה ולא ניתן להקריב את העומר ושמה הלכה כמותו. ב. גם אם מצד הדין אין עיכוב להביא את העומר, הדבר לא ניתן לביצוע בגלל האומות. ובפועל מנועים אנו מלהקריב במקום המקדש, ואם כן אין מה שיאסור את הקצירה.

וה'שפת אמת' (מנחות ע, א) נוטה לאסור קצירה קודם ט"ז ניסן משום 'שמה יבנה המקדש במהרה', ונמצא שביטל את הכתוב "והבאתם את עומר ראשית קצירכם...".

הלכות תמידין ומוספין פרק ז, הלכה יג: אסור לקצור בארץ ישראל מין מחמשת מיני תבואה קדם לקצירת העמר, שנאמר: "ראשית קצירכם" - שיתיה תחלה לכל הנקצרים.

האם גם בזמן הזה שאין מקריבים את העומר, אסור לקצור לפני העומר?

לדעת ה'שאגת אריה' (שו"ת החדשות דיני חדש סי' ח), איסור קצירה קודם העומר נלמד מהכתוב 'ראשית קצירכם', היינו שהעומר צריך להיות "תחילה לכל הנקצרים", ואם כן בזמן הזה שאין עומר לכאורה אין סיבה לאסור, אמנם שנינו מנחות עא, א) שאנשי יריחו היו קוצרים בבית השלחין שבעמקים לפני העומר והיה זה ברצון חכמים רק משום שקציר זה אינו ראוי להביא ממנו את העומר ("מקום שאי אתה מביא - אתה קוצר"), ומשמע מכך שאילמלא היה מדובר בתבואת העמקים (שאינה משובחת) היה אסור לאנשי יריחו לקצור לפני העומר, אף שהיו בזמן שבית המקדש לא היה קיים.

ומוסיף ה'מקראי קודש' (פסח ח"ב סי' סה):

אף שאיסור קצירה קשור עם הבאת העומר ("והבאתם את

עולה וחטאת - מה קודם?

יום שני כ"ג טבת ה'תש"פ

אך לגבי מצוות-עשה נאמר בגמרא (זבחים ז, א), 'אין לך אדם מישראל שאינו מחויב עשה'. ומאחר שלגבי מצוות-עשה גדול כוח הכפרה של העולה משל החטאת, יש להקדים את פרשת העולה לחטאת (מגן אברהם שם סק"ח).

ויש מיישבים באופן אחר: אמנם זריקת דם החטאת קודם לדם העולה, אך מאידך הקרבת אברי העולה קודמים לחטאת שכן מעלת הכפרה היא רק בזריקת הדם (שהיא המכפרת) ולא בהקטרת האימורים, ואילו בהקרבה יש מעלה בקרבן עולה שכולו לה' ובחטאת רק האימורים קרבים.

ולכן, מאחר ואמירת פרשת הקרבנות באה במקום כל עבודות הקרבן וכאילו הקריבו את הדם והחלב על גבי המזבח, נמצא שבכל אופן אי אפשר לעשות כסדר ההקרבה שהרי בזריקת הדם החטאת קודמת ואילו בהקרבה העולה קודמת, ולכן עדיף לקרוא את הפרשיות כסדרן בתורה, היינו קודם עולה ואחר כך חטאת (שו"ת בנין שלמה סי' א).

הלכות תמידין ומוספין פרק ט, הלכה ה: דם החטאת קודם לדם העולה, מפני שדם החטאת מכפר; אברי עולה קודמין לאימורי חטאת, מפני שהעולה כולה לאשים.

בזריקת הדם, החטאת קודמת לעולה כי היא באה לכפר, כדברי הגמרא (זבחים ז, ב): 'משל לפרקליט שנכנס למלך, ריצה הפרקליט, נכנס דורון אחריו. כלומר, החטאת היא המכפרת ואילו העולה באה כ'דורון' שלאחר הכפרה.

ואמנם לגבי מצוות-עשה גדול כוח הכפרה של העולה מהחטאת, כמבואר בגמרא, אך על עבירות של איסורי כרת החמורות יותר, מכפרת החטאת ולא העולה (תוספות שם).

ואף שבהקרבה בפועל דם החטאת קודם לעולה, אך לגבי אמירת פרשת הקרבנות נאמר ב'שלחן ערוך' (א"ח סי' א ס"ה), "טוב לומר פרשת עולה... וחטאת ואשם", ולכאורה סדר זה הפוך מהמבואר כאן שדם החטאת קודם לדם העולה!

ומבאר ה'מגן אברהם' (שם): בזמן הזה כל אחד אומר את פרשת הקרבנות מספק, שהרי אינו יודע אם התחייב חטאת,

תפילין דרבינו-תם ו'בל תוסיף'

יום שלישי כ"ד טבת ה'תש"פ

ההזאה בדם הטעון ארבע הזאות, ואף-על-פי-כן יש איסור בל תוסיף.

ועל-פי-זה יש שפקפקו על הנחת להניח תפילין דרבינו תם, כי יש בה משום 'בל תוסיף', למרות שאין עושים זאת בכוונה להוסיף על המצוה אלא משום שאולי ההלכה כרבינו תם (שו"ת נודע בשערים סי' ב).

אך למעשה נפסק ב'שלחן ערוך' (א"ח סי' לה, ב) שירא

הלכות פסולי המוקדשין פרק ב, הלכה יא: נתקעו הנתנין מתנה אחת פנתנין מתנה אחת, וכן הכל מתנה אחת. למרות שבתערובת יש גם דם הטעון ארבע הזאות, מזים ממנה רק פעם אחת, כי אם יזו ארבע הזאות יעברו על איסור 'בל תוסיף' בדם הטעון רק הזאה אחת.

ומכאן שאיסור 'בל תוסיף' אינו דוקא כשעושה בכוונה להוסיף על המצוה, שהרי כאן הכוונה לקיים את חובת

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קבא

שמים יניח גם תפילין דרבינו-תם, וכדי שלא לעבור על 'בל תוסיף' יש לכוון לצאת ידי חובה בזוג הכשר, והשני הוא כ'רצועות בעלמא' ולא לשם מצוה.

ואין תועלת אם יעשה כך גם בדמים שהתערבו, כי בתפילין הרי אליבא דאמת רק זוג אחד מהם כשר והשני נחשב מצוה רק מצד כוונת האדם, ולכן אם מניחו שלא בכוונת מצוה אינו עובר על 'בל תוסיף', אך הדם הטעון מתנה אחת הוא חפץ של מצוה (דס קרבן). וכאשר מוסיף בו הזאות עובר על 'בל תוסיף' אפילו אם יכוון בפירוש שעושה זאת

לא לשם מצוה (ראה שו"ת בנין ציון סי' צט"ק, משנת אברהם א סי' ט). ועוד, אם מקשר ומחבר דבר שאינו מצוה עם דבר שיש בו מצוה, כגון המטיל חמשה חוטים בציצית, עובר ב'בל תוסיף' אפילו אם מכוון בפירוש שאין כוונתו בחוט הנוסף למצוה, וכן בדמים הניתנים על המזבח, המזבח מחבר את הדם הטעון הזאה אחת עם הדם הטעון ארבע הזאות ולכן יש בזה בל תוסיף, אך בתפילין כל זוג עומד בפני עצמו וכשמכוון לצאת ידי חובה רק באחד מהם, אין בכך איסור (שו"ת מהר"ם שיק אור"ח סי' שכז).

איזו מליקה מטהרת מידי נבילה? יום רביעי כ"ה טבת ה'תש"פ

הלכות פסולי המוקדשין פרק ז, הלכה א: כָּל הַפְּסוּלִין לְעִבּוּדָה שְׁמֻלְקוֹ, מְלִיקְתָּן פְּסוּלָה; וְאֵף עַל פִּי שְׁאוֹתָי הָעוֹף פְּסוּל, אִינוּ כְּנֻבֵּלֹת הָעוֹף הַתְּהוֹר לְטִמְאַה. וְכֵן אִם מֶלֶךְ בְּלִילָה... אֵינָם כְּנֻבֵּלָה.

נבילת עוף טהור מטמאה את אוכלה בכניסתה ל'בית הבליעה', וקרבנות העוף הטעונים מליקה, המליקה מוציאת מידי טומאת נבילה. ושנינו (זבחים סח, א) שגם אם המליקה אינה כהלכה (שנעשתה על ידי כהן פסול לעבודה או בלילה) והקרבן פסול, הרי היא מטהרת מידי נבילה.

והגמרא (שם סט, א) מבארת זאת:

נבילת עוף מטמאה ב'בית הבליעה' רק אם במיתת העוף לא ניתר איסור שהיה עליה בחיים, אבל מליקה מתירה את האיסור שהיה בעוף קודם (הקרבן על המזבח ואכילה כהנים), ולכן אינה מטמאה טומאת נבילה. ולא רק מליקה כהלכה המתירה את הקרבת העוף על המזבח (לאחר שבהיתנו חי לא היה ראוי להקרבה) אלא גם מליקה פסולה מטהרת מידי נבילה כי המליקה מתירה לענין ש'אם עלה למזבח לא ירד' בדיעבד, בעוד שבהיות העוף חי, אינו ראוי להקרבה אפילו בדיעבד, ואם

עלה למזבח - ירד'.
וכתבו התוספות (שם סח, א ד"ה מלק, בבאור הראשון) שהלכה זו היא לדעת רבי שמעון (שם פד, א) שמליקה בלילה מתירה בדיעבד להקריב את קרבן העוף אם עלה למזבח, אך לדעת רבי יהודה מליקה בלילה פוסלת את ההקרבה גם בדיעבד ואם עלו למזבח ירדו, ואם מלק בלילה יטמא העוף ב'בית הבליעה'.

ולפי זה, העירו אחרונים (תוס' יו"ט זבחים פ"ז מ"ה. קרן אורה שם סט, א. ועוד):

הרמב"ם (לעיל פ"ג ה"ו) פסק כדעת רבי יהודה שבהמת קדשים שנשחטה בלילה 'אם עלתה - תרד', ואיך כתב כאן שאם מלק בלילה אינו כנבילה ואינו מטמא בבית הבליעה? ותיצרו (ע"פ דברי התוספות שם, בתירוצם השני): לדעת רבי יהודה, רק בבהמה קרבן שנשחט בלילה אי אפשר להקריבו גם בדיעבד, אבל בעוף גם אם נמלק בלילה - לא ירד מהמזבח אם העלוהו בדיעבד. ולכן, זו מליקה המתירה את האיסור (שבחייו אם עלה למזבח - ירד) ואינה מטמאת ב'בית הבליעה'.

ספק שהוא ודאי יום חמישי כ"ו טבת ה'תש"פ

הלכות פסולי המוקדשין פרק י, הלכה ה: וְכָל הַחֲטָאוֹת הָאֵלּוּ אֵינָן נִאֲכָלוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סֶפֶק.

והטעם הוא משום שקרבן מהעוף לא נשחט אלא נמלק, ומאחר וקרבן זה בא מצד הספק, יש לחשוש שמא באמת אינה מחויבת בו והרי הוא חולין, וכיון שלא נשחט הוא אסור באכילה.

ומכאן מקשה ה'שאגת אריה' על הרמב"ם (הל' כלאים פ"י הל"ב) האוסר ללבוש בגדי כהונה שלא בשעת העבודה מאחר ויש בהם כלאים ולבישתם הותרה רק בעת העבודה במקדש, איך יוכל הכהן להקריב חטאת הבאה על הספק, והרי אם הבעלים אינו מחויב בה, אין כאן הקרבת קרבן והכהן לבש כלאים שלא בשעת עבודה!

והביאור:

הבאת קרבן זה, ולכן ודאי שלבישת בגדי הכהונה בעת ההקרבה נחשבת כלבישה בשעת עבודה.

ויש ללמוד יסוד זה מדברי הרמב"ם בהלכות מחוסרי כפרה (פ"א ה"ז) בשתי נשים שילדו נפלים ורק על אחד מהם צריך להקריב קרבן, ואין ידוע איזו ילדה את הנפל החייב בקרבן, שכל אחת מהן צריכה להביא קרבן מספק, אך לדעת רבי יוסי (כריתות ז, ב) שתיהן יכולות להיפטר בקרבן אחד על ידי שיקנו קרבן בשותפות, ויעשו תנאי ביניהן שיהא שייך לזו שאכן מחויבת בו. ובכל זאת פוסק הרמב"ם שפתרון זה אינו אפשרי כי להלכה נוקטים שחובה גמורה על כל אשה שחל עליה ספק להביא קרבן, ואף שסיבת החיוב היא מצד ספק - החיוב עצמו וודאי, ולכן אין יכולות להיפטר בקרבן אחד כי על כל אחת מהן חל חיוב להביא קרבן (חידושי הגר"ז הלכות מחוסרי כפרה שם).

כאשר דנים ביחס לעוף, רואים אותו כספק קרבן ספק חולין, ואם הוא חולין המליקה אסרה אותו באכילה, אך חיוב ההקרבה אינו מספק אלא חיוב גמור שהרי התורה ציותה על

יום שישי כ"ז טבת ה'תש"פ

דין הנסכים כשנפסל הקרבן

בכלי שרת אינה מקדשתם, ונפסלים ב'לינה' רק לאחר שחיטת הזבח?
ומבאר:

לדעת הרמב"ם אכן חלה קדושת הגוף על הנסכים כבר בנתינתם בכלי שרת (ונפסלים ב'לינה'). ודבריו "שאינ הנסכים מתקדשים ליקרב אלא בשחיטת הזבח" אמורים לענין לשנות את הנסכים לקרבן אחר (כי הקרבן שלשמו הופרש - נפסל), כי כל זמן שלא נשחט הזבח לא נתקדשו הנסכים עבור הזבח שהופרשו לשמו ואפשר להקריבם לזבח אחר, אך אם נשחט הזבח, אי אפשר להקריבם לזבח אחר (בקרבת יחיד, אך בקרבן ציבור אפשר להקריבם לזבח אחר, כמבאר בהמשך ההלכה).

וכן כתב ב'לקוטי הלכות' (מנחות שם, זבח תודה ד"ה מאי לאו) והוסיף שכן הוא דיוק לשון הרמב"ם כאן "אם נפסל בשחיטה - לא קדשו הנסכים ליקרב", היינו ש"יכול להקריבם עם זבח אחר שהיה כבר זכוח באותה שעה", כי "על ידי קדושת הכלי לבד יכול עדיין לשנותם לזבח אחר", אבל לענין פסול לינה - נתקדשו הנסכים.

הלכות פסולי המוקדשין פרק יב, הלכה ו: נְסָכִים שֶׁקָּדְשׁוּ בְּכָלִי שֶׁרָתָה, וְנִפְסַל הַזֶּבֶחַ - אִם נִפְסַל בְּשָׁחִיטָה, לֹא קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים לְקָרֵב; נִפְסַל מִקְבָּלָהּ וְאֵילָף, קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים לְקָרֵב; שְׁאִין הַנְּסָכִים מִתְקַדְשִׁין לְקָרֵב אֲלֵא בְשָׁחִיטַת הַזֶּבֶחַ. ומבאר ה'כסף משנה':

נסכים הבאים עם הקרבן מתקדשים קדושת הגוף על ידי נתינתם בכלי שרת רק עם שחיטת הקרבן (מנחות עט, א). והדברים אמורים לענין 'פסול לינה', היינו שהנסכים נפסלים מחמת לינה לילה (בקרבת הנפסל ב'לינה') רק לאחר שנתקדשו בכלי שרת ונשחט הקרבן. ולכן "אם נפסל בשחיטה לא קדשו הנסכים" ואינם נפסלים ב'לינה'. וכתב ש"כך פירש רש"י בלשון אחר" (רש"י כת"י). וכן כתבו התוספות (שם ד"ה אין) בשם רש"י.

ותמה ה'תוספות יום טוב' (שם פ"ז מ"ד):

שינו (מעילה פ"ב מ"ט): כל המנחות והנסכים "כיון שקדש בכלי חייבין עליו משום נותר". וכן פסק הרמב"ם (הל' מעה"ק פ"ב ה"ב) שאם קדשו הנסכים בכלי שרת, הרי הם נפסלים בלינה. ואם כן, איך יתכן שלדעת הרמב"ם נתינת הנסכים

שבת קודש כ"ח טבת ה'תש"פ

'מחשבת שינוי השם' בקרבנות ציבור

שכתב הרמב"ם כאן שגם קרבנות ציבור לא עלו לשם חובה אם נשחטו במחשבת שינוי השם, אבל בהמה שהוקדשה לעולת תמיד ושחטוה לעולת מוסף או אם הוקדשה למוסף ושחטוה לקרבן תמיד, כיון ששניהם קרבים מאותו סוג - עלתה לשם חובה. וזוה חלוק דינם מקרבנות יחיד, שאם התחייב להביא עולה ושלמים והפריש לעולה אך שחט לשם שלמים לא עלתה לו לא משום עולה ולא משום שלמים.

ביאור נוסף:

לכתחילה אסור לשחוט במחשבת שינוי השם בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות ציבור ("שינוי קודש ישנו בציבור כביחיד"), אך בדיעבד דיניהם שונים: קרבנות ציבור - עלו לשם חובה, ואילו קרבנות יחיד שיש להם בעלים ידועים אף שכשרים, לא עלו לשם חובה (כמו שחילק הרמב"ם בפירוש המשניות). וזה גם דיוק לשון הרמב"ם כאן "שלא עלו לבעלים לשם חובה", שכוונתו לקרבנות יחיד, כי קרבנות ציבור אין להם בעלים.

הלכות פסולי המוקדשין פרק טו, הלכה א: כָּל הַזִּבְחִים שֶׁנִּשְׁחָטוּ בְּמַחֲשַׁבְת שִׁנוּי הַשֵּׁם, בֵּין בְּקָרְבָּנוֹת יָחִיד בֵּין בְּקָרְבָּנוֹת צִיּוּר - בְּשָׂרֵיהֶם, אֲלֵא שְׁלֹא עָלוּ לְבָעֲלִים לְשֵׁם חוֹבָה. מקור הדברים הוא בגמרא (זבחים ד, ב) "שינוי קודש ישנו בציבור כביחיד", היינו שקרבן ציבור שהוקרב לשם קרבן אחר לא עלה לשם חובה, כמו בקרבן יחיד.

ותמהו האחרונים (רע"א, פנים מאירות חק נתן, ריש זבחים): אם כן, מה פשר דברי הרמב"ם בפירוש המשניות (זבחים פ"א מ"א) שמחשבת שינוי השם אינה פוסלת בקרבנות ציבור?

ובגלל סתירה זו רצה ה'פנים מאירות' לומר שהרמב"ם "חזר בחיבורו מפירושו שפירש במתניתין", אך ה'חק נתן' מבאר:

יש שני סוגים ב'מחשבת שינוי השם': בשחט עולת מוסף לשם חטאת הציבור, ודאי יסבור הרמב"ם שלא עלתה לשם חובה שהרי שני קרבנות אלו אינם קרבים מאותו סוג - חטאת הציבור באה מהשעירים ועולת מוסף באה מן הצאן. וזהו

המשך ביאור למס' ברכות ליום רביעי עמ' ב

7 משום שכבר נתחייב להקריב קרבן פסח ולמול את בנו קודם
8 שנתחייב לקבור את המת, ומצוות אלו יש בהם כרת. יכול הייתי
9 לומר, שבשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למת מצוה. תלמוד
10 לומר - מלמדנו הכתוב 'ולאחותו', שרק לאחותו הוא יאני מטמא,
11 אלא הולך לשחוט את פסחו או למול את בנו,

1 תלמוד לומר - מה מלמדנו, הלא מהפסוק הקודם כבר למדנו
2 שאסור לו להיטמא כלל. מבארת הבריייתא: תיבת 'ולאחותו'
3 נצרכת לאופן הבא, הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את
4 בנו, ושמע שמת לו מת מקרוביו, ואם יתעסק בקבורת המת יפסיד
5 מצוות אלו. יכול יחזור מדרכו ולא ימול את בנו, ויטמא לקרובו
6 ולא יקריב את פסחו, אמרת שצ"ל הדין כן, אלא לא יטמא לקרובו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ראשון כ"ב טבת – ספר עבודה – הל' תמידין ומוספין קכג
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ב כ"ח טבת ה'תש"פ

יום ראשון כ"ב טבת ה'תש"פ

הלכות תמידין ומוספין

פרק ששי

(1) יבאר בו סדר העבודות התמידיות בכל יום, ועל מה היו אומרים שירה.

- 1 א. סדר עבודות התמידות בכל יום כף הוא: סמוך
- 2 לעלות השחר² יבוא המנה שעל הפסות³ ויקיש
- 3 על העזרה⁴ ופותחין לו⁵. ומבלישין את כל העזרה⁶.
- 4 ומעמידין עושי חבתין⁷ לעשות החבתין. וכל
- 5 הכהנים ששם כבר טבלו קדם שיבוא המנה ולבשו
- 6 בגדי כהנה, ויבואו ויעמדו בלשפת הגזית⁸ ויפסו
- 7 פיס ראשון ושני⁹ ויזכה כל אחד במלאכתו, כמו
- 8 שבארנו. ומתחיל זה שזכה בתרומת הדשן¹⁰ ותורם
- 9 על הסדר שאמרנו, ואחר כך מסדר מערכה
- 10 גדולה¹¹, ואחר כך מסדר מערכה שניה¹², ואחר כך
- 11 מעלה שני גזרי עצים ומניחין על מערכה גדולה
- 12 להרבות האש. ואחר כך נכנסין ללשפת הכלים¹³
- 13 ומציאין כל כלי השרת הצריכין להן כל היום¹⁴.
- 14 ומשקין את התמיד מים¹⁵, וזה שזכה בשחיטתו
- 15 מושכו לבית המטבחים, והולכין אחריו הכהנים
- 16 שזכו להעלות האבירים¹⁶, ושזוהין שם עד שפותחין
- 17 שער ההיכל הגדול¹⁷, ובשעת פתיחת השער
- 18 שוחטין את התמיד¹⁸. ואחר כך נכנסין להיכל שני
- 19 כהנים¹⁹: האחד שזכה בדשון המזבח הפנימי,
- 20 והשני שזכה בדשון המזבח.

(2) ראה משנה תמיד כו. "וכי באיזה שעה בא הממונה לא כל העתים שוות, פעמים שהוא בא מקרות הגבר או סמוך לו מלפניו או מאחוריו", ובפירוש המשנה שם: "וקריאת הגבר וכו' שהיה מכריז במקדש בעלות השחר רוצה לומר קרוב לעלות השחר". (3) למעלה בהלכות בית הבחירה שם כתב רבינו: "יבוא הממונה של מקדש". (4) שם במשנה "הממונה בא ודפק עליהן", ובפירוש המשנה שם: "ולשון דופק מורה על המקיש בפתח בנחת, כמו קול דודי דופק" (שיר השירים ה, ב), וראה למעלה בהלכות בית הבחירה שם כי "היה דופק על הכהנים שבבית המוקד", וכן נשמע מדברי המשנה שם כח. "ומשום שחציו של בית המוקד היה בנוי בקדש, לכך קורא לו רבינו, עזרה". (5) שם במשנה. וראה שם כח. במשנה ולמעלה בהלכות בית הבחירה שם, כי אחרי שפתחו לו הכהנים את בית המוקד היה נוטל את המפתח ופתח את הפשפש (=השער הקטן) שהיה אצל השער הגדול שבין בית המוקד לעזרה ונכנס לשם. (6) בודקין את העזרה. ראה במשנה שם ובהלכות בית הבחירה שם, כי אחר הממונה היו נכנסים הכהנים ושתי

אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות, כת אחת הולכת למזרח וכת אחת הולכת למערב, והיו בודקים את כל העזרה עד שמגיעים למקום בית עושי חבתין, לראות אם ימצאו כלי המקדש במקומם, ושיהיו שמורים יפה. (7) כלומר, חביתי כהן גדול, ראה פירוש המשנה שם. ואמרו (תמיד כח): כי עשייה זו אינה ההקטרה, שהרי היא הייתה אחר תמיד של שחר, אלא הכנת החמין לרבוכה ועל הכנה זו לא היה פייס. (8) וזה היה אחר שיעלה עמוד השחר, שאף על פי שהממונה היה בא קודם עלות השחר, עד שנכנסו כולם וברדו ובאו ללשכת הגזית, כבר עלה השחר. (9) נראה מכאן כי הפיס הראשון והשני היו תכופים זה לזה, וזה תמוה שהרי במשנה (יומא כב). ובגמרא שם כד: מבואר כי הייתה שהות והפסק בין כל פיס ופיס. (10) מעל המזבח החיצוני. (11) כי "מי שזכה לתרום הוא מסדר את המערכה והוא מעלה שני גזרי עצים למזבח והוא מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הזהב להקטיר עליה קטורת". (12) ויש אומרים כי היה מסדר גם מערכה שלישית לקיום האש. (13) לפי סדר המשנה היה כאן הפיס השני, אבל כבר כתבנו למעלה, בהלכה זו, כי לדעת רבינו היה הפיס השני מיד אחרי הפיס הראשון. ולשכת הכלים לא מבואר במשנה (וכמו כן בדברי רבינו בהלכות בית הבחירה) היכן מקומה, וכמו כן לא נזכרת במסכת מדות, וראה ירושלמי שקלים פרק ה הלכה ד כי שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאין ואחת לשכת הכלים, וראה פירוש הראב"ד תמיד שם שכתב וזה לשונו "ולא ידענא אי דווקא במקדש קאמר כגון סניף למקדש או בעזרה וכדאמר בעלמא אין שבות במקדש דהיינו נמי העזרה וכו'". (14) במשנה תמיד שם: "נכנסו ללשכת הכלים והוציאו משם תשעים ושלושה כלי כסף וכלי זהב", ורבינו בפירוש המשנה שם כתב: "מנין זה אפשר שהוא כנגד מה שצריכין לעבודת היום מן הכלים, ובגמרא חגיגה ירושלמי אמרו כנגד תשעים ושלוש זכורות שכתוב בפרשת חגי זכריה ומלאכי". (15) תמיד שם במשנה, כדי שיהא נוח להפשט. (16) שם במשנה. כדי שיאחזו את התמיד בשעת השחיטה שהרי "לא היו כופתין את הטלה אלא עוקדין אותו, מי שזכו באברים אוחזין בו". (17) כלומר השער הגדול של ההיכל. (18) תמיד שם במשנה: "לא היה השוחט עד ששומע שער הגדול שנפתח". (19) הם שפתחו את השער הגדול שבהיכל.

- 21 ב. והמדשן את המזבח מדשנו בפעם ששהשוחט
- 22 שוחט את התמיד. ואחר כך זורק הדם²⁰ זה שנקבלו.

(20) כחכמים הסוברים שבקטורת הוא מפסיק בין חמש נרות לשתי נרות, ולא כאבא שאול האומר (שם לג.) שבשחיטת התמיד ובזריקתו הוא מפסיק ביניהם.

- 23 ג. ואחר שזורקין את הדם מטיב²¹ זה שבהיכל
- 24 חמש גרות, ויוציאין שניהן מן ההיכל²². ואלו
- 25 שפכית המטבחים מפשיטין ומנתיחין, וכל אחד
- 26 ואחד²³ מעלה אבר שזכה בו לכבש. ונותנין

הלכה כמותו.

וכתב ה'בית יוסף' שאע"פ שהרמב"ם פסק כחכמים דפליגי אבא שאול... וכן נראה דעת הסמ"ג... מאחר שמצאו העולם שאב"י סידר הסדר אליבא דאבא שאול, משמע דסבירא לי' דהכי הלכתא, ולכן לא רצו לשנות הסדר ההוא. וצריך להבין, הרי גם הרמב"ם והסמ"ג ידעו שאב"י סידר הסדר אליבא דאבא שאול, ואעפ"כ פסקו כחכמים, ומה חידוש מצאו העולם שאב"י סידר סדר המערכה כאבא שאול. ועוד קשה שבסדר העבודה דיוה"כ נסדר הסדר שלא כאבא שאול, שהרי אנו אומרים "לפנים יכנס להטיב חמש נרות ולהקטיר קטורת הבוקר ולהטיב את שתי הנרות".

והביאור זה: שייכות הקטורת והדלקת הנרות היא שהקטורת פועלת חיבור וקישור לקב"ה עוד יותר מקרבן (לשון קירוב), עד שנעשים מציאות אחת "בחד קטירא אתקטירנא". ומה מובן שעיקר עניינו של המשכן – 'השראת השכינה' – נעשה על-ידי הקטורת. כמו-כן אחד עשר סממני הקטורת מרמזים על "אחד עשר יום מחורב", למעלה מעשרת הדברות שניתנו בחורב – עצמותו ומהותו ית' שלמעלה מעשר ספירות, ודוגמתו בנשמה שהיא בחינת יחידה שבנפש.

הנרות הם נשמות ישראל "נר ה' נשמת אדם", שהטבתן והדלקתן היא על-ידי התורה והמצוות – "נר מצוה ותורה אור". ובנוסף לזה על-ידי הדלקת הנרות נמשך ומתגלה אור הקדושה גם בעולם.

וזה שכתב ה'בית יוסף' "מצאו העולם" – 'עולם' מלשון העלם – היינו שבזמן החושך וההעלם שבזמן הגלות, אין אפשרות שהעניין הנעלה של הקטורת יאיר בגילוי בנשמות ישראל, ולכן סידר אבא שאול הסדר באופן כזה שהקטרת הקטורת היא עבודה בפני-עצמה ולא בתוך הנרות. אבל ביוה"כ שבו מאירה עצם נפשו של יהודי, מתגלה ומאיר גם עניין הקטורת בנשמות ישראל.

(על-פי "זין מלכות" ספר עבודה סימן מה)

(30) משנה תמיד פרק ד (לא): "ובאו להן ללשכת הגזית לקרות את שמע", וברש"י שם: "והכי נכון הדבר שיתפללו קודם שיקטירו שום הקטר ויעלה קרבנם לריח ניחוח". (31) שם במשנה. "ולפי שהם עיקר הדת וראשיתו". (32) שם במשנה. ואף על פי שלא הגיע זמן קריאת שמע (כמו שאמרו ביומא לז: הקורא שמע עם אנשי משמר לא יצא, מפני שאנשי משמר משכימין), מקדימים הכהנים, שהעבודה מוטלת עליהם, לקרותה קודם היום, שמא תימשך עליהן העבודה ויימנעו לקרות. (33) כלומר פרשת הציצית. (34) שם במשנה: "ברכו את העם שלוש ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם כי ברכת כהנים הכוונה לברכת "שים שלום", ולפי שכולן (=אמת ויציב, רצה ושים שלום) תפלה על ישראל ועליהם

1 הַאִיכָרִים מִחֲצִי כָּכָשׁ וְלִמְטָה בְּמַעֲרָבוֹ. וְשֶׁל מוֹסְפִין
2 הָיוּ נוֹתְנִין אוֹתָן מִחֲצִי כָּכָשׁ וְלִמְטָה בְּמַזְרְחוֹ. וְשֶׁל
3 רָאשֵׁי חֲדָשִׁים²⁴ נוֹתְנִין עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַעְלָה בֵּין קֶרֶן
4 לְקֶרֶן בְּמָקוֹם הַלּוּף רִגְלֵי הַכֹּהֲנִים²⁵, כְּדֵי לְפָרֶסְמוֹ
5 שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ²⁶. וּמִלְּחִין שָׁם אֶת הָאִיכָרִים.
6 וְזוֹרְקִין מֶלַח עַל גְּבֵי הַכֶּכֶשׁ, אֶפְלוּ בְּשֶׁבֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא
7 יִחְלִיק וְיִפְּלוּ הַכֹּהֲנִים שָׁם²⁷ בְּעֵת הַלִּיקְתָּן בְּעֵצִים
8 לְמַעֲרָכָה²⁸. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמֶּלַח חוֹצֵץ בֵּין רִגְלֵיהֶם
9 וּבֵין הַכֶּכֶשׁ, הוֹאִיל וְאֵין הַהוֹלָכָה הַזֹּאת²⁹ עֲבוּדָה -
10 אֵינָן חוֹשְׁשִׁין.

(21) כלומר, מדליק. (22) שהרי גמרו עבודתם. (23) מאלו שזכו בפיס. (24) כלומר מוספי ראשי חדשים. (25) שקלים שם: "של ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח מלמעלה", ובירושלמי שם: "איזהו כרכוב המזבח אמה בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים". (26) ירושלמי שקלים שם וכן בבלי סוכה נה. "אמר ר' יוחנן כרי לידע שהוקבע ראש חודש בזמנו". ומפרש רש"י סוכה שם "לכך סודרין אותן למעלה משאר אברים להראות שהן חשובין ולהודיע שהוקבע החדש בזמנו". (27) משנה עירובין קד. "בזוקין מלח על גבי כבש (בשבת) בשביל שלא יחליקו". ומפרש רש"י: "מפזרין ומכתתין על הכבש מפני שחלק הוא וכשהגשמים נופלין עליו הוא מחליק". (28) כן הוא בגמרא שם כי דברי המשנה הנ"ל אינם אלא בעת הולכת עצים למערכה, שאין זו עבודה, אבל בשעת הולכת האברים, שהיא עבודה, המלח חוצץ בין רגלי הכהנים לכבש. (29) של העצים.

11 ד. וְאַחֵר שֶׁמַּעֲלִין הָאִיכָרִים לְכָכָשׁ מִתְּפִנְסִין בְּלֶן
12 לְלִשְׁפַת הַגְּזִית³⁰, וְהַמִּנְחָה אוֹמֵר לָהֶם: בָּרְכוּ בְּרָכָה
13 אַחַת. וְהֵן פּוֹתְחִין וְקוֹרִין אֶהְבֵּת עוֹלָם, וְעֹשֶׂת
14 הַדְּבָרוֹת³¹, וְשֹׁמֵעַ, וְהָיָה אִם שְׁמוֹעֵ³², וַיֹּאמֶר, וַאֲמַת
15 וַיִּצִּיב³³, וְרָצָה, וְשִׁים שְׁלוֹם³⁴. וּבְשֶׁבֶת³⁵ מוֹסִיפִין
16 בְּרָכָה אַחַת, וְהָיָה שִׁיאֲמָרוּ אֲנָשֵׁי מִשְׁמֵר הַיּוֹצֵא
17 לְאֲנָשֵׁי מִשְׁמֵר הַנִּכְנָס: מִי שֶׁשָּׁבֵן אֶת שְׁמוֹ בְּבִית הָזֶה
18 יִשְׁכָּן בְּיָנֵיכֶם אֶהְיָ אֲתוֹה שְׁלוֹם וְרַעוּת³⁶. וְאַחֵר כֶּף
19 מִפִּיסִין פִּיס שְׁלִישִׁי³⁷ וּרְבִיעִי³⁸, וְזוֹכָה בְּקִטְרֵת מִי
20 שְׁזוֹכָה, וְנִכְנָס וּמִקְטִיר. וְאַחֵר כֶּף נִכְנָס זֶה שְׁזוֹכָה
21 בְּדִשּׁוֹן הַמְּנוֹרָה וּמִטִּיב שְׁתֵּי הַנְּרוֹת³⁹. וַיּוֹצֵא זֶה
22 שֶׁהַקְטִיר עִם מִדְּשֵׁן הַמְּנוֹרָה, וְעוֹמֵד עַל מַעְלֹת
23 הָאוֹלָם הוּא וְאָחִיו הַכֹּהֲנִים⁴⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...וזוכה בקטורת מי שזוכה ונכנס ומקטיר ואח"כ נכנס זה שזכה בדישון המנורה ומטיב שתי הנרות".

וצריך להבין: מדבריו עולה שפסק כדעת חכמים שהקטורת קודמת להטבת שתי נרות, ולא כדעת אבא שאול משמיה דאב"י, שדם התמיד קודם להטבת שתי נרות, וא"כ מדוע בתפילת הבוקר נסדרה הבריייתא דאב"י הוה מסדר סדר המערכה... אליבא דאבא שאול, הרי אין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב טבת - ספר עבודה - הל' תמידין ומוספין קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמרו וברכו את העם, אבל ברכת כהנים הידועה והוא "יברכך ה'", לא הייתה בלשכת הגזית, אלא על מעלות האולם אחר גמר העבודה. (35) שאז מתחלפין המשמרות. (36) שם במשנה: "ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא", ובברכות יב. אמרו: "מאי ברכה אחת? אמר רבי חלבו משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששיכן את שמו בבית הזה הוא ישיכן ביניכם אהבה ואחוה ושלוש וריעות". (37) מי מקטיר הקטורת. (38) מי מעלה אברים מן הכבש למזבח. (39) כרבנן (יומא יד): שמקטיר קטורת ואחר כך מטיב שתי נרות, ולא כאבא שאול (שם לג.) שהטבת שתי נרות קודמת לקטורת. (40) תמיד פרק ז משנה ב: "באו ועמדו על מעלות האולם עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים".

ה. כְּשִׁיגִיעַ בֵּין הָאוֹלָם לְמִזְבֵּחַ⁴¹, נָטַל אֶחָד
הַמְּגִרָפָה וְזָרְקָהּ בֵּין הָאוֹלָם לְמִזְבֵּחַ⁴², וְהָיָה לָהּ קוֹל
גָּדוֹל⁴³. וְשָׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת בָּהֶן: הַשּׁוּמֵעַ
אֶת קוֹלָהּ הָיָה יוֹדֵעַ שְׁאֲחִיו הַכֹּהֲנִים נִכְנְסִין
לְהַשְׁתַּחֲוֹת וְהוּא רִץ וּבָא⁴⁴. וְכֵן לֹא הָיָה שׁוּמֵעַ אֶת
קוֹלָהּ הָיָה יוֹדֵעַ שְׁאֲחִיו הַלְוִיִּם נִכְנְסִין לְדַבֵּר בְּשִׁיר
וְהוּא רִץ וּבָא⁴⁵. וְרָאשׁ הַמַּעֲמָד, כְּשִׁהְיָה שׁוּמֵעַ אֶת
קוֹלָהּ, הָיָה מַעֲמִיד אֶת הַטְּמָאִים⁴⁶ עַל שַׁעַר
הַמְּזִרְחָה⁴⁷, מִפְּנֵי הַחֹשֶׁךְ, שֶׁיִּדְעוּ הַכָּל שְׁעָדִין לֹא
הֵבִיאוּ כִּפְרָתָן⁴⁸. וְאַחֲרֵי כֵן מַעֲלָה זֶה שְׂזָכָה בְּאִיבָרִים
אֶת הָאִיבָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ לְמִזְבֵּחַ⁴⁹. וְאַחֲרֵי שֶׁמַּעֲלִין אֶת
הָאִיבָרִים, מִתְחִילִין אֵלָיו שָׁעֵל מַעֲלוֹת הָאוֹלָם⁵⁰
וּמִבְרָכִין בְּרֶכֶת כֹּהֲנִים⁵¹ בְּרֶכָה אֶחָת בְּשֵׁם הַמִּפְּרָשׁ,
כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִקְוָמָה⁵². וְאַחֲרֵי כֵן מַעֲלִין סֵלֶת
הַנִּסְכִּים⁵³. וְאַחֲרֵי הַסֵּלֶת מְקַטֵּיר הַחֲבָתִין. וְאַחֲרֵי
הַחֲבָתִין מַעֲלִין אֶת הַיֵּין לְנִסּוֹף. וּבְשַׁעֲת הַנִּסּוֹף
אוֹמְרִין הַלְוִיִּם הַשִּׁיר, וּמִכֵּין הַמְשׁוֹרְרִין בְּמִנִּי נִגּוֹן
שֶׁבִּמְקָדֵשׁ, וְתוֹקְעִין תְּשַׁע תְּקִיעוֹת עַל פְּרָקֵי הַשִּׁיר.

(41) זה היה בשעה שנכנסו להקטיר הקטורת, כמבואר בתמיד פרק ה משנה ו. ואם כן זה היה לפני שעמדו על מעלות האולם. באופן שדברים אלו לא נכתבו לפי הסדר (כסף משנה). (42) תמיד שם במשנה. וראה בתוספות יום טוב שם שכתב שהיו שלוש מגרפות, אחת שגורפים בה הדשן (שם פרק ב משנה א), השנייה שהיא כלי שיר (שם פרק ג משנה ח) ושלישית, מגריפה זו שמשמיעה קול בשעה שזורקין אותה. (43) ראה שם במשנה כי "אין אדם שומע קול חבירו בירושלים מקול המגריפה. (44) ואין הכוונה שמיד השתחוו, אלא לאחר גמר עבודת התמיד. (45) שם. ואין הכוונה שהיו שרים מיד, אלא מכינים עצמם לשיר, שהרי השיר היה אחר גמר כל העבודות, בשעת ניסוך היין. (46) המצורעים שכבר טהרו מצרתם, אלא שצריך עוד לזרוק עליהם דם האשם. (47) שער ניקנור. (48) פסחים פב. כדעת רבא. ורוצה לומר שלא יחדשום שאינם נכנסים לפי שאין נכבד בעיניהם המקום המקודש. אלא עומדים ומחכים להיכנס בשער זה ולקבל את ההזאות. (49) ביומא לג. אמרו שלדעת אבא שאול "הטבת שתי נרות קודם

לקטורת וקטורת קודם לאברים". ולדעת רבנן (שם יד): קטורת קודמת להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודמת לאברים. (50) מאכן מוכח שמה שכתב רבינו למעלה (בתחילת ההלכה) "כשיגיע בין האולם וכו'", לא נכתב לפי הסדר, שאם זהו לפי הסדר, אם כן הרי כבר ירדו ממעלות האולם. (51) "אף על פי שהמשנה סתמה הסדר, למדנו מתוך המקראות וההלכות שבמסכת יומא, שאלו העומדים על מעלות האולם לא היו נושאים את כפיהן עד שהעלה, מי שזכה באברים, את האברים מן הכבש למזבח שנאמר וירד מעשות וכו' וישא אהרן את ידיו וכו'". (52) בפרק י"ד מהלכות תפילה הלכה י. (53) ראה יומא שם "אביי מסדר וכו', ואברים למנחה ומנחה לחביתין וחביתין לנסכים". ומפרש רש"י: "למנחה, מנחת נסכו של תמיד, דכתיב (במדבר כח, ה) ועשירית האיפה סולת למנחה וכו'. לנסכין, לנסך יינו של תמיד".

ו. כְּשִׁהְיָה נֹתֵנִין הַיֵּין לְמִנְסָף⁵⁴, הָיוּ שְׁנֵי כֹהֲנִים
עוֹמְדִין עַל שְׁלֹחַן הַחֲלָבִים⁵⁵ וְשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בִּידָן,
וְהַסֶּגֶן⁵⁶ עוֹמֵד עַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ⁵⁷ וְהַסּוֹדְרִין⁵⁸ בִּידָן,
וְתִקְעוּ וְהִרְיעוּ וְתִקְעוּ. וּבָאוּ וְעָמְדוּ אֶצֶל זֶה הַמִּנְסָף
עַל הַצִּלְצָל⁵⁹, אֶחָד מִיָּמִינוּ וְאֶחָד מִשְׂמָאלוֹ⁶⁰.

(54) תמיד פרק ז משנה ג. ונראה מסתימות לשונו של רבינו כי משנה זו היא בכל הכהנים, ולא דווקא בכהן גדול. וכן הוא בפירוש המשנה שם על דברי המשנה "בא לו להקיף את המזבח מהיכן מתחיל מקרן דרומית מזרחית", כי הוא בכל הכהנים, וכן דעתו גם למעלה בפרק ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יב. וראה להלן בסמוך. אבל הרא"ש שם כתב כי משנה זו היא דווקא בכהן גדול (וכן דעת רש"י בזבחים סד). (55) משנה שם. "כבר נתבאר בששי משקלים (משנה ד) וראה למעלה פרק ב מהלכות בית הבחירה הלכה טו) שהיו במערבו של כבש שתי שולחנות אחד של כסף נותנין עליו כלי שרת ואחד של שיש נותנין עליו האברים והוא שולחן החלבים הנזכר כאן". (56) ראה פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה טז כי "ממנין כהן אחד יהיה לכהן גדול כמו המשנה למלך והוא הנקרא סגן והוא הנקרא ממונה". וברור הדבר כי הסגן אינו מופיע אלא עם הכהן הגדול אבל אם כהן הדייט הוא המנסך - עומד כהן הדייט על הקרן ולא הסגן. וראה בפירוש הראב"ד (סוף מסכת תמיד) שגם דעתו כנ"ל, אלא שהסתפק אם כהן אחר מחזיק את הסודרים, או שהמנסך עצמו היה מניף ומנסך. (57) שהיא אמה על אמה. (58) "הם דגלים". (59) שם במשנה: "באו ועמדו אצל בן ארזא וכו' והקיש בן ארזא בצלצל". "והצלצל הן שתי קערות נחושת שמכין זה בזה" (ערוך). (60) כדי לתקוע.

ז. שֶׁהָיָה הַמִּנְסָף לְנִסּוֹף⁶¹, מְנִיף הַסֶּגֶן בְּסוֹדְרִין⁶²,
הַקִּישׁ זֶה בַּצִּלְצָל⁶³, וְתִקְעוּ אֵלָיו בְּחֲצוֹצְרוֹת⁶⁴, וְדָבְרוּ
הַלְוִיִּם בְּשִׁיר. הִגִּיעוּ לְפָרֶק - תְּקִיעוֹת⁶⁵, וְהַשְׁתַּחֲוִי כָּל
הָעָם שֶׁבְּעִזָּרָה. עַל כָּל פָּרֶק תְּקִיעָה, וְעַל כָּל תְּקִיעָה
הַשְׁתַּחֲוִיָּה. וְכָל הַתְּקִיעוֹת שָׁעֵל הַתָּמִיד תְּשַׁע, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(66) וטעם לאמירת פרק זה ביום ראשון הוא משום שיום ראשון הוא תחילת מעשה בראשית. ולשון הגמרא (ראש השנה לא.) "על שם שקנה והקנה ושלילט בעולמו". (67) "משום שביום שני נחלקו המים והיו השמים תחתיהם אומר גדול ה'". ולשון הגמרא ראש-השנה שם "על שם שחילק מעשיו ומלך עליהן". (68) משום שביום שלישי נראתה הארץ שעליה יהיה הדין והדיינין, אומר א' ניצב בעדת א-ל (רבינו שם). ולשון הגמרא שם: "על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו". (69) משום שבו נבראו השמש והירח, אומר א-ל נקמות ה' שהוא נוקם מן התועים אחר עבודתם (רבינו שם). ולשון הגמרא שם "על שם שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן". (70) משום שבו נבראו מיני בעלי חיים, ויש בזה פלאים מפני החילוק שבמיניהם ותנועתם מעצמם ופלאים אחרים שיש בבעלי חיים, אומר הרנינו לא' עוזינו, לפי שבשעה שרואים אותן משבחים הבורא ומגדלים אותו, ולשון הגמרא שם "על שם שברא עופות ודגים לשבח שמו". (71) משום שבו נשלמו מעשי בראשית, ונברא האדם גם כן, שמבין גדולת הבורא יתעלה, אומר ה' מלך גאות לבש. ולשון הגמרא שם "על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהן". (72) "על שם ששבת". (73) ה'אזינו, ז'כור ימות עולם, י'רכבהו על במתי ארץ, ו'ירא ה' וינאץ, ל'ז חכמו, כ"י אשא אל שמים (ראה בפרק י"ג מהלכות תפילה הלכה ה). (74) שירת הים עד "מי כמוכה". (75) שם, יא עד סוף כל השירה. (76) בגמרא שם אמרו: אז ישיר, ומי כמוכה, ואז ישיר [ישראל עלי באר - במדבר כא, יז] וכנראה שרבינו לא גרס שם אלא "אז ישיר משה ומי כמוכה". (77) שבו נאמר "תקעו בחודש שופר". (78) שאומרים בו בשחרית תמיד הרנינו, כנ"ל. (79) במוסף. (80) והטעם בזה כדי שלא לחזור ולכפול את כל הפרק. (81) כדי להזכיר זכות קול שופר של מתן תורה (רש"י).

י. ראש חדש שחל להיות בשבת - שירה של
ראש חדש דוחה את שירה של שבת, כדי לפרסם
שהיום ראש חדש.

יא. בשבת מקטירין את שני בזיכי לבונה עם
המוסף⁸², קדם נסוף היין של מוספין. ובסדר
שעושין בכל יום בבקר, קף עושין בין הערבים;
חוץ מהרמת הדשן ממזבח החיצון⁸³ וסדור
המזכרות והפסות⁸⁴, שאין עושין דברים אלו אלא
בכל יום בשחר לבד, כמו שבארנו⁸⁵.

(82) כלומר, אחר הקרבת המוספין. (83) שאינה אלא בבוקר. אבל דישון המזבח הפנימי ודישון המנורה היו גם בערב. (84) פיס ראשון ושני ורביעי, אבל פיס שלישי של קטורת - מפסין גם בערב. (85) למעלה פרק ד שם לעניין פייסות, ולמעלה פרק ב הלכה ב לעניין סידור מערכות.

פרק שביעי

(1) בו תבואר מצות עשה של הקרבת מנחת העומר ביום שני של פסח.

(61) כלומר "כל מה שהיה לו לנסך היה מניף" (מלאכת שלמה בשם ראב"ד). ורוצה לומר: המנסך היה שוהה בניסוכו והיה מנסך לאט לאט ולא בבת אחת, מפני ש"אין אומרים שירה אלא על היין" (ברכות לה.). היינו, "בעת ניסוך היין" (למעלה פרק ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב). ולפיכך דקדקו שהמניף יניף בעת פעולת הניסוך, בכדי שהשירה אף היא תתחיל בעת הניסוך ממש, ולא אחריו. (62) לסימן ללויים שעומדים על הדוכן, שידעו להתחיל בשיר בשעת הניסוך. (63) ראה למעלה הלכה ה כי המשוררים מכים במיני ניגון, "אלא שהצלצל היה כלי זמר מיוחד שאין שם אלא הוא וקול גדול היה לו והוא המתחיל". (64) לפי שאפשר ללוי שלא יראה הנפת הסודרים כשיפנה לבו לדבר, וגם אפשר שהיו בתוך הלשכות או בהר הבית, לא בעזרה (שאנים רואים בעת שמניף הסודרים), אבל קול התקיעות אי אפשר שלא ישמעו, ולפיכך תקעו כדי שיפנו לראות בהנפת הסודרים הואיל ועיקר התקנה הנפת הסודרים היא. (65) "פרקים היה להם בשיר שהיו מפסיקין שם, ובתוך אותו הפיסוק היו תוקעין" (הראב"ד). "ושלושה פרקים היה בשיר שהן מפסיקין, ועל כל פרק ופרק תקיעה, תרועה ותקיעה וכו' והיינו דתנן (סוכה ג:) אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש, שלוש לפתיחת שערים ותשע לתמיד של שחר וכו' והיינו שלוש תקיעות, תקיעה ותרועה ותקיעה, על כל פרק" (הרא"ש שם).

ח. אין אומרים שירה אלא על עולות הצבור וזבחי
שלמיהם האומרים בתורה; אבל עולות נדבה
שמקריבין ממותר תרומת הלשכה, אף על פי שהן
של צבור - אין אומרים שירה עליהן. וכן נסכים
הבאין בפני עצמן - אין אומרים עליהן שירה.

ט. השיר שהיו הלויים אומרים: ביום הראשון היו
אומרים: לה' הארץ ומלואה⁶⁶. בשני היו אומרים:
גדול ה' ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו
וגומר⁶⁷. בשלישי היו אומרים: אלהים נצב בעדת
אל, בקרב אלהים ישפט⁶⁸. ברביעי היו אומרים: אל
נקמות ה', אל נקמות הופיע⁶⁹. בחמישי היו
אומרים: הרנינו לאלהים עוזנו, הריעו לאלהי
יעקב⁷⁰. בששי היו אומרים: ה' מלך גאות לבש,
לבש ה', עז התאזר וגומר⁷¹. בשבת היו אומרים:
מזמור שיר ליום השבת⁷². במוספי שבת אומרים
שירת האזינו. וחולקין אותה לששה פרקים, הזי"ו
ל"ה⁷³, פדרף שקוראין אותה ששה בבית הפנסת,
ואומרים פרק בכל שבת. גמרו השירה בששה
שבתות - חוזרין לראש. במנחה של שבת אומר אז
שיר משה⁷⁴ ומי כמכה⁷⁵ וגומר⁷⁶. במוסף של ראש
השנה היו אומרים: הרנינו לאלהים עוזנו⁷⁷. ואם חל
להיות בחמישי⁷⁸ - אומר⁷⁹: הסירותי מסבל שכמו
וגומר⁸⁰. במנחה של ראש השנה היו אומרים: קול
ה' יחיל מדבר וגומר⁸¹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב טבת - ספר עבודה - הל' תמידין ומוספין קכו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דוחות את השבת ואת הטומאה. ובמנחות עב. למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ב, יד) "ואם תקריב מנחת ביכורים (=עומר) לה" - "תקריב ואפי' בשבת, תקריב ואפי' בטומאה". וראה שם עב: כי דברי המשנה (שם עא.) "ודוחה את השבת" הוא להקריבה, וכן הברייתא שם: "רבי אומר, וידבר משה את מועדי ה' (שם כג, מד), מה תלמוד-לומר, לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח, שנאמר בהן במועדו, במועדו ואפילו בשבת, במועדו ואפילו בטומאה וכו' עומר והקרב עמו וכו' ת"ל וידבר משה את מועדי ה', הכתוב קבע מועד לכולן וכו' עומר להקריבה וכו'".

- 17 ה. אין מביאין מנחה זו אלא מארץ ישראל¹⁹,
- 18 שנאמר: והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל
- 19 הפנה²⁰. מצותו לבוא מן הקרוב²¹. לא פא מן הקרוב
- 20 - מביאין אותה מכל מקום מארץ ישראל²².

(19) משנה במנחות פג: כלים פ"א משנה ו, ופרה פ"ב משנה א, ותוספתא שם פ"ט. וראה בירושלמי שביעית פ"א הלכות א-ב, ושקלים פ"ד הלכה א. (20) הכוונה לתחילת הפסוק: "כי תבואו אל הארץ", וכן מבואר בסמ"ג (לחם-משנה). וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשנה במנחות שם. (21) לירושלים. משנה במנחות סד: ובגמרא שם: "מאי עמא, אי בעית אימא משום כרמל (=שיהא רך ומלא, ואם יביאנהו מרחוק יתייבש ולא יהיה מלא - רש"י שם). ואי בעית אימא משום דאין מעבירין על המצוות". והטעם הזה האחרון הביא רבינו בפירוש המשנה שם. (22) שם במשנה: "לא ביכר (=לא בישל כל צרכו - רש"י) הקרוב לירושלים - מביאין אותו מכל מקום".

- 21 ו. מצותו להקצר בלילה, בליל ששה עשר²³, בין
- 22 בחל בין בשבת²⁴.

(23) משנה שם עא. "מצוותו לקצור בלילה". ואמרו בגמרא (שם יו.) "יכול יקצור ויספור ויביא ביום, תלמוד לומר (שם, טו) "שבע שבתות תמימות תהינה" וכו'. בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב": לפי שתחילת היום מתחילת לילה, ונאמר (דברים טז, ט) מהחל חרמש בקמה וכו', וזו ראייה שקצירת העומר בלילה" (ראה בפירוש המשנה מנחות סה.). (24) "כיון שזמנו קבוע" (קריית ספר). וראה למעלה הלכה ד, כן הוא במשנה שם: "ודוחה את השבת". ואף כי בגמרא (שם עב:) פירשו משנה זו בהקריבה, ולא בקצירה - פסק רבינו כדברי הירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ח, ומגילה פ"ב הלכה ז, המובאים להלן הלכה ז.

- 23 ז. וכל הלילה פשר לקצירת העמר²⁵. ואם קצרוהו
- 24 ביום²⁶ - פשר²⁷.

(25) משנה במגילה כ: "כל הלילה כשר לקצירת העומר וכו' זה הכלל דבר שמצוותו ביום כשר כל היום, דבר שמצוותו בלילה - כשר כל הלילה". (26) מערב יום-טוב או ביום-טוב (עיין תוספות מנחות עב. ד"ה אף). (27) כן הוא במשנה מנחות עא. "נקצר ביום כשר", ואף כי בגמרא (שם עב.) אמרו כי הסובר נקצר ביום כשר, אינו דוחה שבת (ראה לחם-משנה כאן) - פסק רבינו כדברי הירושלמי ראש השנה

- 1 א. פראשי חדשים מקריבין מוסף ראש חדש² אחר
- 2 תמיד של שחר³. וכמה הוא מוסף ראש חדש? פרים
- 3 שנים ואיל אחד ושבעה כבשים⁴, הפל עולות⁵,
- 4 וישעיר עזים חטאת⁶.

(2) שנאמר (במדבר כח, יא) "ובראשי חדשיכם תקריבו וגו'". (3) כי כל התדיר מחבירו קודם את חבירו, ראה זבחים פט. וכמו כן אין שום דבר קרב בין תמיד של שחר למוסף, וכסדר המערכה של אביי (וימא לג.) "תמידין קודמין למוסף". (4) שנאמר (שם) "פרים בני בקר שנים ואיל אחד, כבשים בני שנה שבעה תמימים". (5) שנאמר (שם, יד) "זאת עולת חודש בחדשו". (6) שנאמר (שם, טו) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה", על עולת התמיד".

- 5 ב. מעשה כל העולות אחד הוא כמעשה התמיד⁷,
- 6 ומעשה החטאות של ראשי חדשים ושל מועדות -
- 7 כמעשה החטאת הנאכלת⁸ שבארנו⁹.

(7) שהרי אף הוא עולה, כמו שנאמר (שם שם, ג) "כבשים בני שנה תמימים, שנים ליום עולה תמיד". וראה למעלה פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות. (8) שכיון שהן חטאת - דינן כסתם חטאת הנאכלת (קריית ספר). וראה בתוספתא שבועות פ"א, שכל החטאות החיצונות נאכלות, וכל הפנימיות נשרפות. ראה למעלה פ"ה ממעשה הקרבנות הלכות ז"א. (9) למעלה שם פ"ז הלכה א, כיצד מעשה החטאת הנאכלת.

- 8 ג. בפסח מקריבין קרבן מוסף בכל יום, מיום
- 9 הראשון עד יום השביעי¹⁰, כמוסף ראשי חדשים¹¹:
- 10 פרים שנים ואיל אחד ושבעה כבשים, הפל
- 11 עולות¹², וישעיר חטאת¹³ הנאכלת¹⁴. ביום שני של
- 12 פסח, שהוא יום ששה עשר בניסן, מקריבין יתר על
- 13 מוסף של כל יום כבש לעולה עם עמר התנופה¹⁵.
- 14 והיא מנחה של צבור, כמו שבארנו¹⁶.

(10) כמו שנאמר (שם שם, יט-כד) "והקרבתם אשה עולה וגו' כאלה תעשו ליום שבעת ימים". (11) ראה למעלה ה"א. (12) שכן נאמר (שם) "והקרבתם אשה עולה לה", פרים בני בקר שנים ואיל אחד, ושבעה כבשים בני שנה". (13) שנאמר (שם שם, כב) "ושעיר חטאת אחד". (14) ראה למעלה הלכה ב. (15) שנאמר (ויקרא כג, יא) "והניף את העומר לפני ה' לרצונכם, ממחרת השבת יניפנו הכהן. ועשיתם ביום הניפכם את העומר כבש תמים כן שנתו לעולה לה". וראה במנחות (סו: יז). ממחרת השבת = ממחרת יו"ט (ראשון של פסח). ו"עומר" הוא עשירית האיפה, וכך היה שמה, כמו שנאמר (שמות טז, יח) "וימורדו בעומר" (רש"י ויקרא שם). (16) למעלה פ"ב ממעשה הקרבנות הלכה ג.

- 15 ד. וזמנו¹⁷ קבוע, ולפיכך דוחה את השבת ואת
- 16 הטמאה¹⁸.

(17) ממחרת השבת, ראה למעלה. (18) ראה בתוספתא מנחות פ"א, כי כל המנחות שיש להן זמן קבוע מן התורה,

גדול⁴⁰. וקוצרין שלש סאין⁴¹ שעורין בשלשה
אנשים, ובשלש קפות⁴², ובשלשה מגלות⁴³. כיון
שחשקה⁴⁴, אומר להם הקוצר⁴⁵ לכל העומדים שם:
בא השמש? אומרים לו⁴⁶: הן! בא השמש? אומרים
לו: הן! בא השמש? אומרים לו: הן! מגל זה?
אומרים לו: הן! מגל זה? אומרים לו: הן! מגל זה?
אומרים לו: הן! קפה זו? אומרים לו: הן! קפה זו?
אומרים לו: הן! קפה זו? אומרים לו: הן! ואם היתה
שבת - אומר להן: שבת היום? אומרים לו: הן!
שבת היום? אומרים לו: הן! שבת היום? אומרים
לו: הן! ואחר כך אומר להן: אקצר? והן אומרים
לו: קצר! אקצר? והם אומרים לו: קצר! אקצר?
והם אומרים לו: קצר! שלש פעמים על כל דבר
ודבר. וכל כך למה? מפני אלו הטועים⁴⁷ שיצאו
מפלל ישראל בבית שני⁴⁸. שהן אומרים, שזה
שנאמר בתורה 'ממחרת השבת' הוא שבת
בראשית⁴⁹; ומפי השמועה למדו⁵⁰ שאינה שבת,
אלא יום טוב. וכן ראו תמיד הנביאים והסנהדרין⁵¹
בכל דור ודור, שהיו מגיפין את העמר בששה עשר
בניסן, בין בחול בין בשבת. והרי נאמר בתורה:
ולחם וקלי וכו' לא תאכלו עד עצם היום הזה⁵²;
ונאמר: ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח⁵³ מצות
וקלי⁵⁴. ואם תאמר, שאותו הפסח בשבת ארע,
כמו שדמו הטפשים⁵⁵ - היאך תלה הפתוב התר
אכילתם לחדש בדבר שאינו העקר ולא הסבה
אלא נקרה נקרה? אלא מאחר שתלה הדבר
במחרת הפסח, הדבר ברור שמחרת הפסח היא
העלה המתרת את החדש⁵⁶, ואין משגיחין על
אי זה יום הוא מימי השבוע.

(36) ראה למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות ה"ב.
(37) כלומר, הלכה למשה מסיני, ואינו מפורש בתורה.
ובמנחות סח: ופד. אמרו: "מהיכן באה מן השעורין, אתה
אומר מן השעורין או אינו אלא מן החיטין. רבי אליעזר
אומר, נאמר אביב במצרים, ונאמר אביב לדורות. מה אביב
האמור במצרים (שמות ט, לא), שעורין, אף אביב האמור
לדורות שעורין. ורבי עקיבא אומר, מצינו יחיד שמביא
חובתו מן החיטין וחובתו מן השעורין, וציבור שמביאין
חובתן מן החיטין, מביאין חובתן מן השעורין. ואם אתה
אומר (עומר) בא מן החיטין, לא מצינו ציבור שמביא חובתו
מן השעורין. ד"א, אם אתה אומר עומר בא מן החיטין, אין
שתי הלחם ביכורים". וראה גם בספרא ויקרא דבורא
דנדבה פרשה יג, הלכות ד"ה. (38) משנה במנחות סה.
(39) "כורכים וקושרים ראשי שבלים מלוא אגרוף" (רש"י
שם). (40) המולה גדולה לפרסם הדבר שבמוצאי יום-טוב
קוצרים אותו, להוציא מלבם של בייתוסין שאומרים כי
ממחרת שבת בראשית קוצרין, ראה להלן בדברי רבינו.
(41) כחכמים במשנה (שם ג:). (42) שלשה סלים

ומגילה שם, שאמרו: "רשב"ל בעי, קצירת העומר מהו
שתדחה את השבת ביום (=ביום טז). התיב רבי אביי, והא
תנינן מצוותו לקצור כלילה. נקצר ביום, כשר ודוחה השבת,
ולא קיבלה. אמר ר' אחא, חזר רשב"ל מן הדא, כיון
שחשיכה אמר להן: בא השמש, אומר הין. בא השמש,
אומר הין. מה אנן קיימין, אם ללילה כבר הוא אומר, אלא
אם אינו ענין ללילה, תניהו עניין ליום", הרי מבואר מזה
שאף הסובר קצירה ביום ט"ז כשרה, היא דוחה את השבת
(ראה הר המוריה כאן, וחכם צבי סימן קסו, ושרי קרבן
בראש השנה שם).

1 ח. מצותו לבוא מן הקמה²⁸. לא מצאו²⁹ - יביאו
2 מן העמרים³⁰.

(28) כלומר, שיקצור העומר מן התבואה המחוברת לקרקע.
שם עא. במשנה "מצות העומר לבוא מן הקמח". וברש"י
שם ד"ה מן הקמה, שתהא קצירה לשמה, כדכתיב (דברים
טז, ט) "מהחל חרמש בקמה". (29) שכבר נקצרה כל
התבואה. (30) כלומר מן התלוש, שם במשנה "לא מצא,
יביא מן העמרים". ובגמרא (שם עב). "תנו רבנן, ואם
תקריב מנחת ביכורים (ויקרא ב, יד) מה תלמוד-לומר, לפי
שמצות העומר לבוא מן הקמה, מניין שאם לא מצא מן
הקמה - יביא מן העומרים, תלמוד-לומר תקריב".

3 ט. מצותו לבוא מן הלח³¹. לא מצאו³² - יביאו מן
4 היבש³³.

(31) משנה במנחות שם: "מצוותו לבוא מן הלח", ופירש"י
דכתיב (שם כג, יד) "כרמל - רך ומל". היינו שהקמה
המחוברת תהיה לחה, ואף אם מביא מן העומרים, ישתדל
שיהיו לחים, וכן הוא בתוספתא שם פ"י "מצות העומר
להביא מן הקמה, אין לו - יביא מן העומרים, אין לו -
יביא מן האצור ומן הקצור, אין לו - יביא מן הלח, אין לו
וכו'", וראה בתפארת ישראל שם. (32) שם במשנה.
ובברייתא שם עב. "ומנין שאם לא מצא מן הלח, יביא מן
היבש, תלמוד-לומר (שם ב, יד) "ואם תקריב".
(33) מנחות פה. פה: "אין מביאין את העומר אלא מן
השדות המודרמות", כלומר "מושפעות לצד דרום, שאז
חמה זורחת בהן יותר" (תוספות שם פה. ד"ה מודרמות).

5 י. דרכן היה להביא משדות שפדרום³⁴. היה נר חצי
6 השדה וזורע חציה בשנה זו³⁵, ובשנה אחרת נר חצי
7 השדה שזרע וזורע החצי שגר ומביא ממנו.

(34) חרש ולא זרע. (35) שם פה: שכשהקרקע נחרשת
ונזרעת בכל שנה, אין בכוחה להוציא תבואה יפה, עיין
רש"י שם. וראה למעלה פ"ז מהלכות איסורי מזבח הלכה
ד, ובלחם-משנה כאן.

8 יא. עמר זה מן השעורים היה בא³⁶. ודבר זה הלכה
9 ממשה רבנו³⁷. וכיצד היה נעשה³⁸ מערב יום טוב
10 ויצאין שלוחי בית דין ועושין אותו פריכות³⁹
11 במחבר לקרקע, כדי שיהיה נוט לקצר. כל העירות
12 הסמוכות לשם מתבססות, כדי שיהיה נקצר בעסק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ראשון כ"ב טבת – ספר עבודה – הל' תמידין ומוספין קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שרגילים להכניס בהן תבן ושבלים בשעה שקוצרים, ראה שבת קכו. (43) שם במשנה, כדי לפרסם הדבר מפני הבייתוסין, ראה להלן. (44) מוצאי יום-טוב. (45) היינו כל אחת משלושת הקוצרים, אומר לבני העיירות שנתקבצו. (46) כלומר, כל אחד משלושת הקוצרים אומר. (47) הצדוקים והבייתוסים. (48) ראה בפירוש המשנה לאבות פ"א משנה ב. (49) שם סה. במשנה "כל כך למה, מפני הבייתוסין (והרע"ב גרס: הצדוקים והבייתוסים) שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום-טוב (אלא במוצאי שבת, כדמפרש בגמרא – רש"י). (50) שם סה: טו. (51) כלומר קבלה בדינו מהנביאים והסנהדרין איש מפי איש. (52) הוא יום הבאת העומר. (53) היינו ממחרת יום ראשון של פסח, שהוא טז בניסן. (54) הרי שהביאו את העומר למחרת הפסח שהוא יום טז. (55) הצדוקים והבייתוסים. אבל לפי מסורת שלנו, היה אז יו"ט א' של פסח ביום ראשון או ביום שני. כפי שתי הדעות שנחלקו באיזה יום מימי השבוע חל יום ז' אדר שמת בו משה, אם בשבת או בערב שבת. ראה תוספות מנחות ל. ד"ה מכאן, ורא"ש פ"י דפסחים סימן יג (הר המוריה). (56) ראינו זה הביא גם הסמ"ג, ראה לחם-משנה כאן, והיא כתובה גם בפירוש הרלב"ג לספר יהושע שם. והר"ר אברהם בן עזרא (ויקרא שם) הביא ראינו זה בשם חכם אחד מרומי, והשיג עליו. וראה גם בפירוש הרד"ק (יהושע שם), ובהר המוריה כאן.

יב. קצרוהו ונתנוהו בקפות, והביאוהו לעזרה⁵⁷
 ובהבטוהו⁵⁸, וזרין ובוררין⁵⁹. ולוקחין את השעורין⁶⁰
 ומהבהבין אותו באור⁶¹ מנקה, כדי שיהיה
 האש שולט בכל⁶². שנאמר: אביב קלוי פאש גרש
 פרמל; מפי השמועה למדו⁶³, שאינו מדבר אלא
 במנחת העמר בלבד. ואחר שקולין אותו שוטחין
 אותו בעזרה והרר מנשבת בו⁶⁴. ונותנין אותו
 לריחים של גרוסות, וטוחנין⁶⁵ את השלש סאין⁶⁶,
 ומציאין מן הכל עשרון⁶⁷ שהוא מנפה בשלש
 עשרה נפה⁶⁸. והשאר נפדה⁶⁹ ונאכל לכל אדם, ותיב
 בחלה⁷⁰ ופסטר מן המעשרות⁷¹, כמו שבארנו⁷².
 ולוקחין זה העשרון של סלת השעורים⁷³, ובווללין
 אותו בלג שמן⁷⁴ בששה עשר בניסין⁷⁵. ונותנין עליו
 קמץ לבנה⁷⁶ בשאר המנחות⁷⁷. ומניפו⁷⁸ במזרח⁷⁹,
 מוליך ומביא מעלה ומוריד⁸⁰, ומגישו⁸¹ כנגד חדה
 של קרן מערבית דרומית בשאר המנחות⁸². וקומץ
 ומקטיר⁸³, והשאר נאכל לפניהם⁸⁴ כשירי כל
 המנחות⁸⁵. ואימתי קומצין אותו? לאחר שמקריבין
 מוסף היום⁸⁶ וכפש העולה⁸⁷, קדם תמיד של בין
 הערפים⁸⁸.

(57) משנה במנחות טו. משום שנאמר (ויקרא כג, י) "וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן", הרי שמשעת קצירה יביאוהו לעזרה (קריט ספר). (58) כחכמים במשנה שם, ולא כר' מאיר הסובר כי היו מהבהבין אותם באש בעודם שבלים לפני החביטה. והסביר

רבינו בפירוש המשנה שם "שלא יגישו אותן באש קודם שידוש אותן, לפי שהוא מתלחלח, ובשעת הדישה יתפרד ויפסד". (59) זה לא נזכר במשנה, אבל הרי אי-אפשר בלא זה, וראה רש"י שם סג: ד"ה ואל ירבה וכו' (הר המוריה). (60) כדי לקיים בו מצות קלי (ראה שם במשנה). (61) כלי מיוחד לקליה. כחכמים שם. וראה גם בסיפרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יג, הלכה ו. (62) סיפרא שם וגמרא מנחות טו: (63) סיפרא שם הלכה ד. (64) שם במשנה. כדי שתתייבש הזיעה מהגרעינין שהזיעו באבוב (תפארת ישראל שם). (65) שם במשנה. ופירש רש"י שם "של גרוסות, שלא היו טחונות דק אלא עבה, שכן דרך הסולת, ואין מוציאה אלא הקליפה בנפה מהגרעינין בעצמן, שאם יטחנו יפה יעבור כל הקליפה בנפה עם הסולת, ועל שם כך נקראת גרש כרמל". ו"גרש לשון שבירה וטחינה – כמו ויגרס בחצץ (איכה ג, טז), וכן, גרסה נפשי" (תהלים קיט, יט – רש"י בויקרא ב, יד). (66) ראה למעלה הלכה יא. (67) שם במשנה: "והוציאו ממנו עשרון", וכן הוא במשנה שם עו: והיינו משום שנאמר (ויקרא כג, י) "והבאתם את עומר ראשית קצירכם", וראה רש"י שם כי הכוונה לעשירית האיפה, שכן היתה נקראת, כמו שנאמר (שמות טז, יח) "וימדו בעומר", וראה גם למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה. ולפי שהעומר בא משעורים, לא יצא משלשה סאין אלא עשרון אחד בלבד. אבל משתי הלחם, שהן מחיטים, יצאו שני עשרונים משלושה סאין (גמרא שם עו:). (68) שם ושם במשנה. "ואילו הי"ג נפות, היתה כל אחת דקה מחבירתה על הסדר, ודע שאם לא הפליגו בניפוי או שלא הוציא משלושה סאין (אלא הוציא עשרון מב' סאים או מד' סאין) לא פסל, ואין כל אלו אלא למצוה" (רבינו בפיה"מ שם עו:). (69) כלומר, מה שנשאר יותר על העשרון, נפדה ויוצא לחולין (שם טו. במשנה). (70) שם במשנה. לפי שחייב חלה היינו גלגול דעיסה, וגלגול של זו ביד הדיוט הוא, לאחר שנפדה" (רש"י). (71) כחכמים (החולקים על ר"ע) שם במשנה, הסוברים שחייב מעשר חל בשעת מירוח, ומירוח של זה היה ביד הקדש, ומירוח הקדש פוטר מן המעשרות. (72) בפ"ג מהלכות מעשר הלכה כה, ופ"ו מהלכות ביכורים הלכה ג. (73) ראה משנה סוטה יד. "מנחת העומר אף-על-פי שהיא באה מן השעורים, היא היתה באה גרש", ומפרש רש"י "בשעורין מובחר שבו מנופה בשלוש עשרה נפה, כעין סולת חטים". (74) ראה משנה מנחות טז: משום שנאמר (ויקרא ב, טו) "ונתת עליה שמן", וראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז, ופ"ב הלכה ח, לכל עשרון צריך לוג אחד. (75) כלומר ביום (פירוש המשנה שם). (76) ראה מנחות שם במשנה. משום שנאמר (שם) "ושמת עליה לבונה מנחה היא". (77) ראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות שם, כי כל המנחות טעונות קומץ לבונה. (78) ראה במשנה שם טז: וסא. משום שנאמר (שם כג, יא) "והניף את העומר לפני ה'", וראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. (79) שנאמר (שם) "לפני ה'" שהוא במזרח, ראה למעלה פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, ולהלן פ"ח הלכה יא. (80) ראה למעלה פ"ט שם הלכה ז. וראה מנחות סא. במשנה. (81) ראה מנחות שם, ופ"ב מהלכות מעשה

קל שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב טבת - ספר עבודה - הל' תמידין ומוספין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אפשר שתיפסד. אבל להגדיש, שאין שום הפסד אם ימתין עד אחר הפסח - לא התירו (ראה רע"ב ותפארת ישראל מנחות פ"י משנה ח).

יד. תבואה שהשרישה⁹⁹ קדם העמר¹⁰⁰ - העמר⁸ מתירה¹⁰¹; ואם לאו¹⁰² - אסור לקצרה פדרן שאסור⁹ לאכלה עד שיבוא העמר הפא¹⁰³.¹⁰

(99) כלומר נזרעה וגם נשרשה. וראה בשו"ע יורה-דעה סימן רצג סעיף ג ובמפרשים שם, כי זמן השרשה הוא ארבעה עשר יום. (100) היינו קודם הבאת העומר (רש"י בבבא מציעא נו: ותפארת ישראל במנחות פ"י משנה ז). ויש מפרשים קודם קצירת העומר (רע"ב שם). וראה בתוספות הגרע"א שם). ועיין במנחות ע: וראה להלן. (101) משנה שם ע: [היינו אם השרישה לפני קצירת העומר - מותרת אף בקצירה, ואם השרישה אחרי הקצירה ולפני ההבאה - מותרת רק באכילה. וראה להלן]. (102) שלא השרישו אלא לאחר העומר. (103) שם. משום שנאמר (שמות כג, טז) "אשר תזרע בשדה", משעה שנזרע ונשרש בשדה (שם עא. וראה ברע"ב ובקריית ספר) וראה באור-שמש שפירש דעת רבינו שהכל תלוי באיסור אכילה, ואם נשרשה לפני ההקברה ואחר הקצירה - שמותרת באכילה - מותרת גם הקצירה, וראה למעלה.

טו. תבואה שלא הביאה שלישי¹⁰⁴ - מתר לקצר¹¹ ממנה¹⁰⁵ להאכיל לבהמה¹⁰⁶. וקוצרין¹⁰⁷ מפני הנטיעות שלא יפסדו¹⁰⁸. וקוצרין לפנות מקום לבית האכל¹⁰⁹ או לבית המדרש¹¹⁰; שנאמר: קצירכם - ולא קציר מצוה¹¹¹.¹⁵

(104) כלומר, שלא נגמר השליש האחרון לגמר בישולו (רבינו בפירוש המשנה שם, וראה בתפארת ישראל שם). (105) לפני העומר. (106) משנה שם עא. לפי דברי ר' יהודה. ומשום שכל לשחת (=לאכילת בהמה) לאו קציר הוא (רע"ב). (107) לפני העומר. (108) האילנות. משנה שם עא. וקוצרין מפני הנטיעות", והוא שיכוון בשעת קצירה להתרחק מהאילנות כדי שלא (יפסק) [יפסידו] (פירוש המשנה שם). והתירו כן משום שתבואה זו אינה ראויה לעומר. ראה במשנה מנחות פה. שאין מביאין לא מבית השלחין ולא משדה אילן, וממקום שאי אתה מביא - אתה קוצר (ראה למעלה הלכה יג. ועיין ברש"י שם לפי פירוש אחד, שקוצר מפני הנטיעות שלא יהא איסור כלאים. ולדעת רבינו פ"א מהלכות כלאים הלכה ו שאין זה איסור, הוכרח לפרש פירוש אחר, כנ"ל). (109) שם במשנה. והיינו לעשות מקום פנוי לישב ברחבה לברך ברכת רחבה הנזכרת במסכת כתובות (ח:): אחינו המיוגעים וכו' (רש"י שם). (110) שם במשנה: "וקוצרין וכו' מפני ביטול בית המדרש", "לעשות להם מקום לישב התלמידים" (רש"י). (111) שם עב. בגמרא, ולכן התירו לקצור לטובת בית האכל ובית המדרש, שהוא קציר מצוה.

טז. ואף על פי שמתר לקצר¹¹² - לא יעשה אותן פריכות¹¹³ פדרן הקוצרין, אלא יניחם צבתים¹¹⁴.¹⁶

הקרבנות הלכה ו. (82) ראה בהלכות מעשה קרבנות שם. (83) שם סז: במשנה, משום שנאמר (שם ב, טז) "והקטיר הכהן את אזכרתה", ואזכרה זו קומץ. (84) שם במשנה. (85) ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ט. (86) משום דתדיר קודם (כסף-משנה). (87) כאן מתחיל ענין חדש, ואין זה מוסב למה שלמעלה, שהרי "העומר קודם לכבש הבא עמו" (להלן פ"ט הלכה ט), באופן שהעומר אחר המוסף, והכבש אחרי העומר ולפני התמיד של בין הערבים. וראה בכסף-משנה ולחם-משנה. (88) ראה למעלה פ"א הלכה ג, כי אין שוחטין קרבן אחר תמיד של בין הערביים, לפי שנאמר אצל תמיד של בין הערביים (ויקרא ו, ה) והקטיר עליה חלבי השלמים, ודרשו חכמים: "עליה השלם כל הקרבנות כולם".

יג. אסור לקצר⁸⁹ בארץ ישראל⁹⁰ מין מחמשת מיני תבואה⁹¹ קדם לקצירת העמר⁹², שנאמר: ראשית קצירכם - שהיה תחלה לכל הנקצרים⁹³. פמה דברים אמורים? בקציר שראוי להביא ממנו עמר; אבל פית השלחין⁹⁴ שבעמקים⁹⁵, הואיל ואינו ראוי להביא ממנו⁹⁶ - קוצרין אותו מלפני העמר⁹⁷, אבל לא יגדש⁹⁸.⁷

(89) משנה במנחות ע. ובחלה פ"א משנה א. (90) אבל בחוץ לארץ מותר, לפי שאין מביאין משם (ראה למעלה הלכה ח). וראה להלן, כי גם בבית השלחין שבעמקים, מותר לקצור (הר המוריה). (91) שהם חטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (92) אף-על-פי שבענין אכילת חדש, כתב רבינו (פ"י) מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב) שאסור עד שיקרב העומר - קצירה אינה אסורה אלא לפי קצירת העומר, וראה כסף-משנה ולחם-משנה ר'תוספות יום טוב' בחלה שם. (93) סיפרא אמור פרשה י הלכה ג. (94) ארץ יבשה שצמאה למים, והתבואה גדלה בה בהשקאה. (95) כלומר, נוסף להיותה ארץ צמאה, היא גם בעמק, שהתבואה הגדלה בה אינה משובחת. (96) כלומר, לתחלה אין מביאין ממנו, ראה מנחות פה. במשנה "אין מביאין וכו' ולא מבית השלחין - ואם הביא כשר". וראה גם למעלה פ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה יב. ואע"פ ששם שנינו "אין מביאין - מבית השלחין", ומשמע אף אלה שאינם בעמקים, ואילו כאן לא התירו אלא בית השלחין שבעמקים - יתכן כי מן התורה מותר אפילו בבית השלחין שאינו בעמקים, מאחר שאין מביאין ממנו, אבל חכמים אסרו גם אם אינו בעמקים, ראה תוספות מנחות סח. ד"ה קוצרים. (97) משנה שם עא. "קוצרים בית השלחין שבעמקים". ובגמרא שם "תניא, ר' בנימין אומר, כתוב אחד אומר (ויקרא שם) וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר, וכתוב (שם) ראשית קצירכם אל הכהן. הא כיצד, ממקום שאתה מביא אי אתה קוצר, ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר", וראה גם בסיפרא אמור פרשה י הלכה ג שהטעם שאין מביאים מבית השלחין שבעמקים הוא ממה שנאמר "קצירכם" - "קצירכם של כולכם", וראה קרית ספר כאן. (98) כלומר לא יעשה גדיש לצורך דישה (פירוש המשנה שם). שדווקא קצירה התירו שאם לא יקצרוה מיד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב טבת - ספר עבודה - הל' תמידין ומוספין קלא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביכורים. אבל רבינו מפרשה בחמשת מיני דגן, ולענין מנחות, וראה להלן. (124) [כלומר, מונחת בקרקע בלי השרשה, וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה, ובכסף-משנה שם. והמדובר כשזרעה לפני העומר והשרישה אז, שהעומר התירה, ושוב יצאה מן הארץ עם שרשיה בשכבר נראו סימני חניטה או הנצה בעלים שלה, ראה להלן]. (125) [כלומר, אם נאמר שיציאתה מן הקרקע, כשהיא ממשיכה להיות חונטת או מניצה - ביטלה ההשרשה, או מכיון שהיא ממשיכה לחנוט ולהניץ, הרי היא כממשיכה גם להיות מושרשת. וראה להלן]. (126) [לענין איסור חדש במדינה, גם כן יש כאן ספק, שאם יציאתה ביטלה השרשתה, בוודאי שהיא נאסרה, ואינה מותרת עד שיבוא העומר הבא (וכן נראה בהלכות מאכלות אסורות שם, שלא נסתפקו אלא בהביאה שליש לפני העומר, ועקרה ושתלה מחדש לאחר העומר, אבל בהשרשה לבד לפני העומר - נאסרה אם נעקרה אחר העומר ושתלה מחדש), אלא שכיון שספק בדינו אם בטלה ההשרשה - מעמידים אותה בחזקת היתר, שהרי היה עליה שם היתר עם הבאת העומר, ואין אתה יכול לאסרה מספק (אבל צ"ע בהלכות מאכלות אסורות שם). אבל לענין מנחות שלא היה עליה עוד שם היתר, שהרי הספק נתעורר לפני הבאת שתי הלחם - אין להתירה מספק]. (127) [אף-על-פי שלענין מנחות לא היה לה עוד היתר, ואם כן היה לנו לאסרה מספק לענין זה, גם מטעם חדש שלפני העומר (ראה למעלה), ובכל זאת הורצה בדיעבד, שכן פסק רבינו בכל הספקות בידינו הקרבנות, ראה להלן פ"ח הלכה ג, ולמעלה פ"ד מהלכות איסורי מזבח הלכה יב, ופ"ו שם הלכה יג. וראה במרכבת המשנה, באבן האזל, ובגן שאול להרב חנניה שאול בלשונות הרמב"ם דפוס שאלוניקי דף ט ע"ב, מה שהאריך בזה].

18 **כא. והקוצר קדם קצירת העמר**¹²⁸ - אינו לזקה¹²⁹,
19 **והקציר פשוט**¹³⁰.

(128) ראה למעלה הלכה יג ש"אסור לקצור וכו' קודם לקצירת העומר". (129) שאין בזה לאו מפורש, אלא לאו הבא מכלל עשה בלבד: "ראשית קצירכם" (הר המוריה). (130) לאכלו אחר שיקריב העומר. כן מוכח ממה שאמר ר"ש בן לקיש (מנחות ה.) "מנחת העומר שקמצה שלא לשמה, כשרה, ושיירה אין נאכלין (משום איסור חדש. רש"י), עד שתביא מנחת העומר אחרת, ותתירנה" - הרי שדבר הנקצר לפני העומר - אינו אסור באכילה, שהרי נתברר שעומר זה לא היה עומר, ואם כן הרי נקצר לפני קצירת העומר הכשר (אור שמח).

20 **כב. מצות עשה לספור שבוע שבתות תמימות מיום**
21 **הבאת העמר**¹³¹, **שנאמר: וספרתם לכם ממחרת**
22 **השבת שבוע שבתות. ומצוה למנות הימים עם**
23 **השבעות**¹³², **שנאמר: תספרו חמשים יום. ומתחלת**
24 **היום מוֹנִין, לפיכך מונה פלילה מליל ששה עשר**
25 **בניסן**¹³³.

(131) ראה בספר המצוות, עשה קסא. (132) מנחות סו.

(112) כמבואר למעלה הלכה טו. (113) אלומות גדולות. (114) אגודות קטנות. שם עא. במשנה "לא יעשה אותן כריכות, אבל מניחן צבתים", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "וצבתים הן האגודות הקטנות, ומקבצין קצתם לקצתם ועושין מהן אלומות גדולות, והן נקראין כריכות". ולפי זה גם צבתים וגם כריכות היו קשורות, אבל דעת רש"י שם כי כריכות הם אלומות קשורות, וצבתים הם אלומות שאינן קשורות, ובגמרא שם עב. "מאי טעמא, דכמה דאפשר לא טרחינן".

1 **יז. פָּכַר בְּאַרְנוֹ¹¹⁵, שְׁאִין מְבִיאִין מִנְחוֹת וְלֹא מִנְחַת**
2 **נִסְכִּים¹¹⁶ וְלֹא בִפְרִיטִים¹¹⁷ מִן הַחֹדֶשׁ קֹדֶם הַבָּאֵת**
3 **הָעֹמֶר, וְאִם הִבִּיא - פָּסוּל. וְלֹא יִבִּיא¹¹⁸ קֹדֶם לְהַבָּאֵת**
4 **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְאִם הִבִּיא - פָּשִׁיר¹¹⁹.**

(115) למעלה פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ט. (116) [היינו הסולת (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א) האסורה מחמת חדש. אבל היין הרי אינו אסור]. (117) ביכורים לא נזכרו בהלכות איסורי מזבח שם. ויתכן כי כללם רבינו בכלל מנחות (מעשה רוקח שם). וביכורים היינו ביכורי דגן, שאסורים מחמת איסור חדש. ראה בגמרא שם וברש"י ובהגהות וחידושי הרש"י. (118) כלומר, מן החדש. (119) ראה בהלכות איסורי מזבח שם הלכה י. וכל הלכה זו היא במשנה מנחות סה: "אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר, ואם הביא פסול. קודם לשתי הלחם לא יביא, ואם הביא כשר".

5 **יח. וְכָל הַמִּקְרִיב מִנְחָה מִן הַחֹדֶשׁ תִּחְלָה - מִבֶּרֶךְ**
6 **שֶׁהָחִינוּ¹²⁰.**

(120) ברייתא במנחות עה: ובברכות לז: "היה עומד ומקריב מנחות בירושלים, אומר ברוך שהחיינו וקיימנו", ומפרש רש"י מנחות שם "כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחות מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, אומר כהן שהחיינו".

7 **יט. תְּבוּאָה שְׁזָרְעָה אַחֵר שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר וַקְצָרָה אַחֵר**
8 **שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה - הָרִי זֶה סָפֵק¹²¹ אִם**
9 **מְבִיאִין מִמֶּנָּה מִנְחוֹת לְתַחֲלָה טָרָם הַבָּאֵת שְׁתֵּי**
10 **הַלֶּחֶם, הוֹאִיל וְתְבוּאָה זֶה עֶבֶר עָלֶיהָ הַבָּאֵת שְׁתֵּי**
11 **הַלֶּחֶם וַקְצִירַת הָעֹמֶר, אוֹ אֵין מְבִיאִין עַד שְׁיִבִּיאוּ**
12 **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחֵר הַבָּאֵת הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה אַחֶת.**

(121) זוהי בעיא שלא נפשטה במנחות סח: .

13 **כ. וְכֵן¹²² תְּבוּאָה¹²³ שֶׁהִיְתָה בְּקֶרְקַע¹²⁴ וַחֲנִטוֹ עָלֶיהָ**
14 **אוֹ הִנְצוּ עָלִים שָׁלָה פֶּשֶׁהִבִּיאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם - הָרִי זֶה**
15 **סָפֵק, אִם הִנְצַת הָעֲלִין אוֹ חֲנֻטָתָן כְּמוֹ הַשְּׂרָשָׁה¹²⁵**
16 **וְהִתְרָה לְהִבִּיא מִמֶּנָּה מִנְחוֹת, אוֹ אֵינָה חֲשׂוּבָה**
17 **הַשְּׂרָשָׁה. לְפִיכָךְ לֹא יִבִּיא¹²⁶, וְאִם הִבִּיא - הִרְצָה¹²⁷.**

(122) בעיא של רמי בר חמא במנחות סט. ולא נפשטה, ועלתה בתיקו. ורוצה לומר, כשם שנסתפקו בגמרא במה שלמעלה הלכה יט, כמו כן נסתפקו במה שלפנינו. (123) רש"י שם פירש שהמדובר בפירות האילן, ולענין

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב טבת - ספר עבודה - הל' תמידין ומוספין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 והוא עֲצָרָתָּ. וּבַיּוֹם הַזֶּה מְקַרְבִּין מוֹסֵף כְּמוֹ מוֹסֵף
11 ראש חֲדָשׁ: שְׁנֵי פָּרִים וְאַיִל וְשֹׁבְעָה כִּבְשִׁים, כָּלֶם
12 עוֹלוֹת, וְשֹׁעִיר חֲטָאֹת. וְאַיִל הֵן הַקֶּרְבָּנוֹת הָאֲמֻרוֹת
13 בְּחֹמֶשׁ הַפְּקוּדִים, וְהֵם מוֹסֵף הַיּוֹם. וְעוֹד מְבִיאִין
14 יֵתֵר עַל הַמוֹסֵף בַּיּוֹם הַזֶּה מִנְחָה חֲדָשָׁה - שְׁתֵּי
15 הַלֶּחֶם; וּמְקַרְבִּין עִם הַלֶּחֶם פָּר וּשְׁנֵי אֵילִים וְשֹׁבְעָה
16 כִּבְשִׁים, הַפֶּל עוֹלוֹת, וְשֹׁעִיר חֲטָאֹת, וּשְׁנֵי כִבְשִׁים
17 זֶבַח שְׁלָמִים. וְאַיִל הֵן הַקֶּרְבָּנוֹת הָאֲמֻרוֹת בְּחֹמֶשׁ
18 וְיִקְרָא. נִמְצָא הַקֶּרֶב בַּיּוֹם זֶה יֵתֵר עַל שְׁנֵי
19 הַתְּמִידִין: שְׁלֹשָׁה פָּרִים וּשְׁלֹשָׁה אֵילִים וְאַרְבָּעָה
20 עֶשֶׂר כִּבְשִׁים, הַפֶּל עֶשְׂרִים בְּהִמָּה עוֹלוֹת, וּשְׁנֵי
21 שְׁעִירֵי חֲטָאֹת נֶאֱכָלִים, וּשְׁנֵי כִבְשִׁים שְׁלָמִים.
22 נֶאֱכָלִים.

2) שנאמר (ויקרא כג, טו-כא) "וספרתם לכם ממחרת השבת
מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות
תהינה, עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום,
והקרבתם מנחה חדשה לה' וגו' וקראתם בעצם היום הזה
מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו", ונאמר
(דברים טז, ט"ז) "שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש
בקמה תחל לספור שבעה שבועות, ועשית חג שבועות לה'
וגו'". 3) כן הוא נקרא כמה פעמים במשנה, כגון מגילה
ל, ב. ומועד קטן יט, א. וכן תרגם אונקלוס בבמדבר כח,
כו - "בשבועותיכם" - "בעצרתיוכן". 4) ראה למעלה פ"ז
ה"א. 5) שנאמר (במדבר כח, כז) "והקרבתם עולה לריח
ניחוח לה', פרים בני בקר שנים איל אחד שבעה כבשים בני
שנה". 6) שנאמר (שם, שם, ל) "שעיר עזים אחד לכפר
עליכם". 7) ספר במדבר, שם. 8) שנאמר (ויקרא שם
טז) "תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה',
ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שנים שני עשורונים סולת
תהינה וגו' ביכורים לה'". 9) שנאמר (שם, שם, יח)
"והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה, ופר
בן בקר אחד ואילים שנים, יהיו עולה לה'". 10) שנאמר
(שם, שם, יט) "ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, ושני
כבשים בני שנה לזבח שלמים". 11) שם. 12) ראה
למעלה פ"ז ה"ב. 13) שהם זבחי שלמי ציבור, ראה
למעלה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ד. 14) ראה למעלה
שם פ"ט ה"ד: "כיצד מעשה שלמי ציבור שוחט וכו'
והשאר נאכל לזכרי כהונה".

23 ב. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם: אֵינָן בָּאִין אֲלָא מִן הָאָרֶץ וּמִן
24 הַחֲדָשׁ, שְׁנֵי אֵילִים: מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תְּבִיאוּ לַחֵם תְּנוּפָה
25 וְגוֹמֵר. לֹא מִצֵּאָה חֲדָשׁ - יְבִיאוּ מִן הָעֲלִיָּה.

15) משנה, מנחות פג, ב: "כל קרבנות הציבור והיחיד באין
מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן
העומר ושתי הלחם, שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ".
וראה גם תוספתא שם פ"ט, וראה למעלה פ"ז ה"ה.
16) מנחות שם בברייתא "ממושבותיכם תביאו, ולא מן
חוצה לארץ". ונאמר (ויקרא כג, טז) "והקרבתם מנחה
חדשה", ונאמר גם (במדבר כח, כז) "ובימים הביכורים

ראש השנה ה. וחגיגה יז: "מצוה למימי יומא, ומצוה
למימי שבועי", וראה בספר המצוות שם שמבאר רבינו כי
אינן שתי מצוות נפרדות (=מצוה אחת למנות ימים, ומצוה
אחרת למנות שבועות), אלא הן מצוה אחת, למנות הימים
עם השבועות. 133) שנאמר (ויקרא כג, טו) "תמימות
תהינה", וראה מנחות שם: "אימתי אתה מוצא שבע
שבתות תמימות, בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב". וכן
הוא בסיפרא אמור פרק יב הלכה ו, וראה במגילה כא.

1 כג. שִׁכַּח וְלֹא מָנָה בַּלִּילָה - מוֹנֶה בַּיּוֹם. וְאֵין
2 מוֹנִין אֲלָא מֵעַמֵּד, וְאֵם מָנָה מִיֶּשֶׁב - יִצָּא.

134) נראה שיש ללמוד מן המשנה במנחות עא. "מצוותו
לקצור בלילה, ואם נקצר ביום כשר", ובגמרא שם סו.
אמרו: "איתקש ספירה לקצירה" (מעשה רוקח). וכן פסק
בה"ג, ראה תוספות שם סו. ד"ה זכר למקדש, וראה גם
תוספות מגילה כ: ד"ה כל הלילה, ושו"ע או"ח סימן תפט
סעיף ז, ובאור שמח כאן. 135) כתב הר"י בן גיאת שזה
קבלת מפי רבותינו, והסמיכוהו על מה שנאמר (דברים טז,
ט) "מהחל חרמש בקמה", אל תקרא "בקמה" אלא
"בקומה". ובזהו פרשת תצוה כתב סוד הדבר, למה צריך
למנות מעומד (כסף-משנה). וראה ברא"ש פסחים פ"י סימן
מא, ובהגהות הגר"ב שם. ומקור הדבר בספר לקח טוב שם.
136) זה פשוט, שהרי כמה כרוכים כרכו למצוא סמך
שצריך לכתחילה מעומד (הר המוריה).

3 כד. מְצוּה ז' עַל פֶּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וּבְכָל מְקוֹם
4 וּבְכָל זְמַן. וְנָשִׁים וְעֲבָדִים פְּטוּרִין מִמֶּנָּה.

137) של ספירת העומר, בניגוד לספירת שמיטין ויובלות,
שאינה אלא על בית-דין, ראה בפ"י מהלכות שמיטה ויובל
הלכה א. 138) שנאמר (ויקרא כג, טו) "וספרתם לכם",
ואמרו בברייתא (שם סה): "שתהא ספירה לכל אחד ואחד".
139) ואף בזמן הזה היא מצוה מן התורה "שלא תלה
הספירה בהקרבת העומר" (קריית ספר). וכן נשמע שם סו.
שרק אמיר סובר שהיא זכר למקדש, אבל לשאר החכמים
נראה שהיא מדאורייתא (ראה כסף-משנה והר המוריה כאן).
140) משום שהיא מצות-עשה שהזמן גרמא, ונשים ועבדים
פטורים מכל מצות-עשה שהזמן גרמא (וראה ב'ספר
המצוות לעם' שם, ובהערה קג).

5 כה. וְצִרְיָהּ לְכֶרֶף כָּל לַיְלָה: פְּרוֹץ אֶתָּה יִי
6 אֶלְהִינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל
7 סְפִירַת הָעוֹמֶר - קִדְּשׁ שִׁסְפָּר. מָנָה וְלֹא בָרַךְ - יָצָא,
8 וְאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרְךְ.

141) "פשוט הוא שמברכין עליה, כדרך שמברכין על כל
המצוות" (כסף-משנה). 142) "פשוט הוא, שברכות אינן
מעכבות" (כסף-משנה).

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) ביאר בו רבינו כמה קרבנות מקריבים בחג השבועות,
וסדר שתי הלחם.

9 א. בַּיּוֹם חֲמִשִּׁים מִסְפִּירַת הָעוֹמֶר הוּא חַג הַשְּׁבִיעוֹת,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב טבת - ספר עבודה - הל' תמידין ומוספין קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עשרון מובחר אתי מסאה". (30) ראה למעלה פ"ז הי"ב, ובמשנה וגמרא שם.

ה. וְכֵלָן, אִם רִבָּה בְּמִדַּת הַסָּאִין שְׁבָאִין מִהֵן אוֹ
מֵעֵט³¹ - פְּשִׁיר³².

(31) כלומר הוציא עשרון מיותר, או מפחות סאין.
(32) ברייתא במנחות שם. וראה למעלה פ"ה ה"ו, ושם מזכיר רבינו גם אם מיעט בנפות.

ו. וְלוֹקְחִין שְׁנֵי הַעֲשָׂרוֹנוֹת וְלִשְׁנֵי אוֹתָן אַחַת אַחַת³³,
וְאֹפִיִן אוֹתָן אַחַת אַחַת.

(33) משנה, מנחות צד, א: "שתי הלחם נילושות אחת אחת ונאפות אחת אחת, לחם הפנים נילושות אחת אחת ונאפות שתיים שתיים". ובגמרא שם, מנא הני מילי, דתנו רבנן: שני עשרונים יהיה החלה האחת (ויקרא כד, ה). לענין לחם הפנים) מלמד שנלושות אחת אחת, מנין שאף שתי הלחם כן, תלמוד-לומר יהיה, ומנין שאפיתן (של לחם הפנים) שתיים שתיים, תלמוד-לומר (שם שם, ו) "ושמת אותם", יכול אף שתי הלחם כן, תלמוד-לומר אותם (לחם הפנים ולא שתי הלחם, שאלו נילושות אחת אחת). וראה למעלה פ"ה ה"ו.

ז. וְלִישְׁתָּן וְעִרְכָּתָן - בַּחוּץ³⁴, וְאֹפִיִתָן בְּפָנִים³⁵, כָּכָל
הַמִּנְחָנוֹת³⁶.

(34) לעזרה. בית היה מחוץ לעזרה המיועד לבישול המנחות, ובית פגי שמו (ראה בפירוש המשנה לרבינו, מנחות צה:).
(35) בעזרה. משנה, מנחות שם: "אחת שתי הלחם ואחת לחם הפנים, לישתן וערכתן בחוץ ואפיתן בפנים". וראה ב'סיפרא' אמור פ"ח ה"י, ולמעלה פ"ה ה"ז. ו'הסיבה שמחמתה מותר ללוש אותן חוץ לעזרה ולא יהא מותר לאפות אלא בעזרה, לא נתבארה בגמרא" (רבינו בפירוש המשנה, שם). וראה למעלה פ"ה שם. (36) כלומר אפיתן בפנים ככל המנחות. אבל לישתן וערכתן אינן כשאר המנחות, שהרי כל המנחות לישתן וערכתן בפנים, ראה למעלה פ"ב מהל' מעשה הקרבנות הכ"ג.

ח. וְאִין עֲשִׂיתָן דוֹחָה יוֹם טוֹב³⁷, וְאִין צְרִיף לִימֵר
שֶׁבֶת³⁸, אֶלָּא אוֹפִין אוֹתָן מַעֲרֵב יוֹם טוֹב³⁹. שְׁנֹאמֵר:
הוּא לְבִדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם; 'לָכֶם' - וְלֹא לְגִבּוֹהִי⁴⁰.

(37) משנה, מנחות ק, ב. (38) משנה שם, וצה, ב.
(39) שם ק, ב. וראה למעלה פ"ה ה"י. (40) ראה פסחים מז, א.

ט. הִיָּה עֶרֶב יוֹם טוֹב שֶׁבֶת - אוֹפִין אוֹתָן מַעֲרֵב
שֶׁבֶת; וְנִאָּכְלוֹת בְּשָׁלִישִׁי לְאַפְתָּן, שֶׁהוּא יוֹם טוֹב⁴¹.
וְהִירִי⁴² מִפְּרֶשׁ פְּתוּרָה שֶׁהֵם חֲמִץ⁴³, וְכִיצַד עוֹשֶׂה?
מִבֵּיא שְׂאוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַעֲשָׂרוֹן,
וּמִמֶּלֶא הַעֲשָׂרוֹן סֵלֶת וּמִחֲמָצוֹ בָּאוֹתוֹ הַשְּׂאוֹר⁴⁴.

(41) מנחות, שם. (42) אין זה מוסב על מה שכתב לפני כן, אלא הוא דיבור בפני עצמו. (43) שנאמר (ויקרא כג, יז) "חמץ תאפינה", ובמנחות נב, ב - במשנה: "כל המנחות

בהקריבכם מנחה חדשה לה'", ונאמר עוד (שמות כג, טז), וחג הקציר בכורי מעשיך". (17) כלומר, מחיטים ישנות שיש לו בעליית הגג. שם בברייתא: "אמר קרא (ויקרא שם) תביאו (= ממושבותיכם תביאו) ואפילו מן העלייה". וראה שם ברייתא אחרת: "רבי נתן ורבי עקיבא אמרו, שתי הלחם הבאות מן הישן כשרות, ומה אני מקיים חדשה (= והקרבתם מנחה חדשה) שתהא חדשה לכל המנחות", כלומר שיביאו שתי הלחם קודם שיביאו שום מנחה מן החדש, אבל הן באות אפילו מן הישן. וראה בהשגת הראב"ד, בכסף-משנה ולחם-משנה.

ג. חֲטִיִּם שִׁירְדוּ בְּעֵבִים¹⁸ - יֵשׁ בָּהֶם סֶפֶק, אִם אֲנִי
קוֹרֵא בָּהֶם 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם' אוֹ אֵינֶם 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם'¹⁹;
לְפִיקָךְ לֹא יָבִיא, וְאִם הִבִּיא - פְּשִׁיר²⁰. וְכִיצַד הָיוּ
עוֹשִׂין? מִבֵּיאִין שְׁלֹשׁ סָאִין חֲטִיִּין חֲדָשׁוֹת²¹, וְשִׁפִּין
אוֹתָן וּבֹעֲטִין בָּהֶם פְּדֶרֶף כָּל הַמִּנְחָנוֹת²², וְטוֹחֲנִין
אוֹתָן סֵלֶת, וּמִנְפִין מִהֵן שְׁנֵי עֲשָׂרוֹנוֹת²³ מִנְפָּה
בְּשִׁתִּים עֲשָׂרָה נֶפֶח²⁴. וְהַשָּׂאֵר נִפְדָּה וְנֹאכָל לְכָל
אָדָם, וְחֵיב בְּחֻלָּה וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, כְּמוֹ
שְׁבָאֲרָנוֹ²⁵.

(18) מנחות סט, ב. כלומר על-ידי נס ירדו בעבים (תוספות' שם ד"ה חטיין). (19) במנחות שם: "בעי רבי זירא, חטיין שירדו בעבים וכו' לשתי הלחם מאי. ממושבותיכם אמר רחמנא, לאפוקי דחוץ לארץ דלא, אבל דעבים שפיר דמי (שאף-על-פי שאינם ארץ-ישראל - גם חוצה לארץ אינם), או דילמא ממושבותיכם דוקא, ואפילו דעבים נמי לא". ולא נפשטה הבעיא. (20) ראה למעלה פ"ז ה"כ, כי דעת רבינו בכל בעיא שלא נפשטה, שלא יביא, ואם הביא כשר. (21) משנה, מנחות עז, ב. (22) ראה פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ה, ולמעלה פ"ה ה"ו. (23) שנאמר (ויקרא שם יז) "שני עשרונים סולת תהייתה". וראה למעלה פ"ז הי"ב. (24) שם במשנה ובתוספתא פ"ח. (25) למעלה פ"ז הי"ב.

ד. שְׁתֵּי הַלָּחֶם, שֶׁהֵן מִן הַחֲדָשׁ²⁶ - צְרִיכִין לְבֹא
עֲשָׂרוֹן מִכָּל סָאָה וּמִחֲצָה, וּמִנְפִין אוֹתָן בְּשִׁתִּים
עֲשָׂרָה נֶפֶח²⁷. וְלָחֶם הַפָּנִים, שֶׁהוּא בָּא מִן הַיִּשְׁוֹן²⁸ -
דִּי לוֹ בְּאַחַת עֲשָׂרָה נֶפֶח, וְהוּא בָּא עֲשָׂרוֹן מִכָּל
סָאָה²⁹. אֲבָל הָעֵמֶר, שֶׁהוּא בָּא מִן הַשְּׁעוּרִים חֲדָשׁוֹת
- אֵינּוּ בָּא מִן הַמִּבְחָר, אֶלָּא מִשְׁלֹשׁ סָאִין וּבְשִׁלֹשׁ
עֲשָׂרָה נֶפֶח³⁰.

(26) ויש בחדש יותר סובין מאשר בישן. (27) שם במשנה: "שתי הלחם, שני עשרונים משלש סאין". ובגמרא שם: שתי הלחם, שתי עשרונות משלש סאין, מאי טעמא כיון דמחטיין אתיין אף-על-גב דמחדש אתיין, שתי עשרונות מובחרים, אתו משלש סאין (בניגוד לעומר שהוא משעורים, שבא עשרון אחד משלש סאין). (28) וכמו כן בא מן החיטים. (29) ראה למעלה פ"ה ה"ו. ובמשנה שם: "לחם הפנים, עשרים וארבע עשרונים מעשרים וארבע סאין". ובגמרא שם "מאי טעמא, כיון דמחטיין אתו, ומישן אתו,

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב טבת - ספר עבודה - הל' תמידין ומוספין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וראה למעלה פ"ז ה"י, ופ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו.
60) ראה למעלה שם, ובהל' מעשה הקרבנות, שם.
61) "אפשר שהוא נלמד מאשם ולוג השמן כבסמוך"
(כסף-משנה). וראה ב'קריט ספר' שכתב "ואם הניפן אחד
אחד יצא, כדכתיב שוק התרומה וחזה התנופה", כלומר,
שהניפן שוק עם חלה אחת בפני עצמו, וחזה עם חלה אחת
בפני עצמו, אבל אם מניף חזה ושוק בפני עצמו, ושתי
הלחם בפני עצמם, אפשר שלא יצא. וראה ב'הר המוריה'.
62) שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל-לא) "ידיו תביאנה את
אשי ה', את החלב על החזה וגו' להניף אותו תנופה לפני
ה', והקטיר הכהן את החלב המזבחה", הרי שמניף ואחר-
כך מקטיר. וראה למעלה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"א.
63) ראה למעלה שם ה"ד. 64) מלשון זה נראה שגם
החלות אינן מותרות לאכילה אלא לאחר הקטרת האמורין
(אור שמח). 65) ראה למעלה פ"ד ה"ד, כי כהן גדול
נוטל לעולם מכל משמר חצי החלות שזכה בהן.
66) סוכה נה, ב - במשנה. וראה פ"ד מהל' כלי המקדש
ה"ד-ה. 67) תוספתא זבחים סוף פ"ו (הוצאת צוקרמנדל
עמ' 589).

16 יב. שחט⁶⁸ שני כבשים על ארבע חלות⁶⁹: אם אמר
17 יקדשו שתיים מתוך ארבע - מושף שתיים מהן
18 ומניפן⁷⁰, והשאר⁷¹ פודין אותן בפנים⁷² ונאכלין
19 בחוץ פשאר החלין; ואם לא התנה - לא קדש
20 הלחם⁷³.

68) מנחות מז, ב. 69) והרי התורה אמרה (ויקרא כג, יז)
"לחם תנופה שתיים". 70) כן אמרו (שם מת). לדעת רבי
יוחנן. 71) שתי החלות הנשארות. 72) מנחות שם, כרבי
- ששחטה מקדשת ללחם, ואמרו בגמ' שם כי לרבי צריך
לפדותן בפנים, שאם יוציאן לחוץ לעזרה ושם יפדם, הרי
זה נפסל ביוצא. ואין לחשוש שאם יפדם בפנים ויצאו
לחולין הרי יהיו חולין בעזרה, משום שבשעה שהכניסם
בפנים היו קודש, ומה שהם נהיים אח"כ חולין בעזרה, זה
הוא ממילא, ואין לחשוש לכך. וראה לחם-משנה מה
שמקשה על רבינו כמה וכמה קושיות. 73) דכתיב באיל
נזיר (במדבר ו, יז) "ואת האיל יעשה זבח שלמים לה' על
סל המצות". אלמא זביחת איל מקדש לסל, ומיניה אמרין
לכבשי עצרת דזביחתן מקדש שתי הלחם, וכי היכי דבאיל
נזיר כתיב על סל המצות שהוא ידוע וניכר, הכי נמי בשתי
הלחם דעצרת בעינן מיהא שיתנה שתיים מתוך ארבע (ראה
'קריט ספר').

21 יג. שחט ארבעה כבשים⁷⁴ על שתי חלות - מושף
22 שנים מהם וזורק דמן שלא לשמן⁷⁵, ומניף השנים
23 הנשארים⁷⁶ הכשרים עם שתי הלחם.

74) והרי התורה אמרה (ויקרא כג, כ) "על שני כבשים".
75) אף שלא נפסלו לא עולין לחובתן, וממילא השנים
הנשארים הם לכבשי עצרת. מנחות מח, א. 76) אבל אם
היה זורק דמן לשמה תחילה, אינו יכול אחר-כך לזרוק שלא
לשמן את השנים הנשארים, שמכיון ששחט הראשונים
לשמן, שוב לא ראויים האחרונים לשמן. ומכיון שאינם

באות מצה חוץ מחמץ שבתורה ושתי הלחם, שהן באות
חמץ". 44) כרבי יהודה במשנה שם, וראה למעלה פ"ט
מהל' מעשה הקרבנות ה"ח.

1 י. ומרבעות הן⁴⁵. ארף כל חלה שבפעה טפחים,
2 ורחבה ארבעה טפחים⁴⁶, וגבהה ארבע אצבעות⁴⁷.

45) ולא עגולות. ראה למעלה פ"ה ה"ט. ולפי זה, היה
לחלה ששה שטחים (=פנים) מערב, מזרח, דרום, צפון,
מעלה ומטה, ראה בפירוש המשנה שם. וכתב ה'כסף משנה'
שאפשר שרבינו למד שתי הלחם מלחם הפנים. 46) שם
במשנה. 47) שם במשנה "וקרנותיהם ד' אצבעות".
ומפרש רבינו קרנותיהם, כלומר, גובהם ארבע אצבעות, ולא
כפירוש רש"י, וראה למעלה שם וב'כסף משנה' שם.

3 יא. פיצד הנפת הלחם עם שני כבשי השלמים⁴⁸?
4 מביא שני הכבשים ומניפם בעודן חיים⁴⁹, שנאמר:
5 והניף אתם תנופה⁵⁰. ואם הניף זה בפני עצמו וזה
6 בפני עצמו⁵¹ - יצא⁵². ואחר כך שוחטין אותן
7 ומפשטיט⁵³, ולוקח חזה ושוק מכל אחד משניהם⁵⁴
8 ומניחין⁵⁵ בצד שתי הלחם⁵⁶, ומניח⁵⁷ שתי ידיו
9 מלמטן⁵⁸ ומניף הכל כאחד במזרח⁵⁹ במקום כל
10 התנופות, מוליף ומביא מעלה ומזריד⁶⁰. ואם הניפן
11 אחד אחד - יצא⁶¹. ואחר כך מקטיר אמורי שני
12 הכבשים⁶², ושאר הבשר נאכל לכהנים⁶³. וכן שתי
13 החלות⁶⁴ - נוטל מהן גדול אחת מהן⁶⁵, והשניה
14 מתחלקת לכל המשמרות⁶⁶. ושתייהן נאכלות אותו
15 היום ויחצי הלילה, כבשר קדשי קדשים⁶⁷.

48) שנאמר (ויקרא שם, כ) "והניף הכהן אותם על לחם
הביכורים תנופה לפני ה' על שני כבשים". 49) ומניף שתי
הלחם עמהם, כמפורש במשנה שם סא, א (לחם-משנה),
וראה להלן. 50) מלמד שטעונין תנופה חיים. ראה מנחות
שם במשנה "זבחי שלמי ציבור (= כבשי עצרת) טעונים
תנופה חיים ושחוטין". 51) כלומר כל כבש וכבש בפני
עצמו, וגם כל לחם ולחם בפני עצמו, וראה להלן.
52) בגמרא שם אמרו כן באשם ולוג שמן, שנאמר (שם יד,
יב) "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת
לוג השמן והניף אותם תנופה לפני ה'", שהאשם ולוג השמן
טעונים תנופה כאחד. ועל זה אמרו: "ומנין שאם הניף זה
בעצמו וזה בעצמו - יצא, תלמוד-לומר והקריב אותו לאשם
והניף", "ונראה שיש ללמוד משם לשני כבשי עצרת"
(כסף-משנה). ואף-על-פי שבכבשי עצרת נאמר בלשון רבים
והניף אותם - "אותם" הנ"ל בא לדרשה אחרת (שם סב):
למעט זבחי שלמי יחיד, שאין טעונין תנופה חיים ('קריט
ספר'). 53) את עורן, ראה למעלה פ"ה מהל' מעשה
הקרבנות ה"ח, ופ"ט ה"ד. 54) שם סב, א - וכחכמים.
55) זה מוסב גם על תנופה שלאחר שחיטה, וגם על תנופה
שמחיים (לחם-משנה, וראה למעלה). 56) כדברי רבי, שם
סב, א. ואף-על-פי ששם מדובר בתנופה מחיים, סובר רבינו
כי הוא-הדין לתנופה שלאחר שחיטה (לחם-משנה).
57) הכהן. 58) ראה משנה, שם סא, א. 59) שם במשנה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב טבת - ספר עבודה - הל' תמידין ומוספין קלה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלחם. (87 ברייתא שם מו, ב. 88) "פסלו בלינה" (רש"י). (89 ברייתא שם. 90) "ויאמרו: אשתקד לא אכלנו לחם בלא כבשים, עכשיו נמי ניכול. ואינהו לא ידעי, דאשתקד לא הוו כבשים, אינהו שריין נפשיהו, השתא דאיכא כבשים, כבשים הוא דשרו להו". דברי רבה ורבא שם. וחזר בה רבינו ממה שכתב בפירוש המשנה שם, כי דינן של שתי הלחם שיאכלו אותם. (91) שהם עולות. (92) לחטאת. (93) ראה למעלה ה"א. (94) משנה, שם מה, ב.

17 יז. שְׁנֵי פָּרִים שֶׁל מוֹסֵף הַיּוֹם⁹⁵ וּפָר הַבָּא בַּגִּלְגָּל
18 הַלֶּחֶם⁹⁶ - אֵינָן מְעַבְּבִין זֶה אֶת זֶה⁹⁷.

(95) המפורשים בחומש הפקודים (במדבר כח, כז): "והקרבתם עולה לריח ניחוח לה", פרים בני בקר שנים איל אחד, שבעה כבשים בני שנה". (96) המפורש בויקרא (כג, יח): "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה, ופר בן בקר אחד ואילים שנים, יהיו עולה". ראה למעלה ה"א. (97) כלומר, לא שני הפרים של המוסף מעבבים את הפר של הלחם, ולא הפר של הלחם מעבב את שני הפרים של המוספין. ודבר זה הוא במשנה מנחות מד, ב: "הפרים והאילים והכבשים אינם מעבבים זה את זה", ואמרו שם בגמרא, כי אין הפרים של מוסף מעבבים את שני הפרים של הלחם, ולא של שתי הלחם את שני המוספין, וכמו כן המוספין בעצמן אין מעבבין זה את זה, וראה להלן ה"ב.

19 יח. אֵיל שֶׁל מוֹסֵף הַיּוֹם⁹⁸ וּשְׁנֵי אֵילִים הַבָּאִין בַּגִּלְגָּל
20 הַלֶּחֶם⁹⁹ - אֵינָן מְעַבְּבִין¹⁰⁰ (זֶה אֶת זֶה)¹⁰¹.

(98) שבמדבר (שם). (99) שבויקרא (שם). ראה למעלה ה"א. (100) משנה, מנחות שם. (101) כלומר, לא האיל של המוסף מעבב את שני האילים של הלחם, ולא שני האילים של הלחם מעבבים את האיל של המוסף, אבל שני האילים של הלחם מעבבים זה את זה, שנאמר (ויקרא שם) "אילים שנים יהיו". ואמרו בגמרא (שם מה). "יהיו" לעיכובא הוא.

21 יט. שִׁבְעָה פָּבָשִׁים שֶׁל מוֹסֵף הַיּוֹם¹⁰² וְשִׁבְעָה
22 פָּבָשִׁים הַבָּאִים בַּגִּלְגָּל הַלֶּחֶם¹⁰³ - אֵינָן מְעַבְּבִין זֶה אֶת
23 זֶה¹⁰⁴. וְאֵם נִשְׁחָטוּ בִּלְוֵן - מְעַבְּבִין זֶה אֶת זֶה¹⁰⁵.

(102) שבמדבר, שם. (103) שבויקרא, שם. ראה למעלה ה"א. (104) שם במשנה ובגמרא. וכמו כן שבעת הכבשים של המוספין אינם מעבבין את עצמן, ראה להלן ה"ב. אבל שבעת הכבשים של הלחם, יש אומרים שהם מעבבים זה את זה, כשם ששני האילים מעבבים זה את זה (ראה למעלה ה"ח), שמאותו הפסוק "יהיו", שלמדו לעיכובא על שני האילים, יש ללמוד גם לשבעת הכבשים, שכן נאמר שם: "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים וגו' ופר בן בקר וגו' ואילים שנים, יהיו עולה וגו'" (תוספות יום טוב) מנחות פ"ב מ"ב, ודלא ככסף-משנה). (105) כלומר ששבעת הכבשים אינם מעבבים עצמן אין זה רק אם לא היו לו ד' כבשים אלא פחות, אבל היו לו שבעה כבשים ושחטם, ואחר-כך נאבדו, מעבבין הם עצמן. ראה שם מה, ב. מו, א: "אמר רבי יוחנן, הכל מודים שאם הוזקקו זה לזה שמעבבין

ראויים לשמן, אינם כשרים גם שלא לשמן, ומשום כך זורק תחילה שלא לשמה ואח"כ את הנשארים לשמה (שם בגמ').

1 יד. שְׁתֵּי הַחֲלוֹת מְעַבְּבוֹת זו אֶת זו^{77א}, וּשְׁנֵי הַכֶּבֶשִׁים
2 מְעַבְּבִין זֶה אֶת זֶה⁷⁸. מֵת אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם אוֹ בָּרַח אוֹ
3 נִצְעָה טְרִפָּה - יִקַּח זֶוֶג לְשֹׁנֵי⁷⁹. שִׁחַט אֶחָד לְשִׁמוֹ⁸⁰
4 - יִקַּח לוֹ זֶוֶג⁸¹.

(77) משנה, מנחות כז, א. שאם אין לו אלא אחת לא יביא, שנאמר בהם "סולת תהינה" (שם יז) וכל מקום שנאמר "הויה" - הוא לעיכובא (שם בגמרא). (78) משנה שם, ותוספתא שם תחילת פ"ה, ומשום שגם בהם נאמרה "הויה" (= "קודש יהיו" - שם, שם, כ) ולעיכובא הוא (שם בגמרא). (79) תוספתא, שם. (80) כלומר, ואחר-כך מת השני, או ברח או נעשה טריפה (כסף-משנה). וראה להלן בהערה הסמוכה. (81) שם בתוספתא. אבל ראה ב'אור שמח' כאן שמגיה כאן ובתוספתא "שחט אחד (שלא) לשמו יקח לו זוג (לשני), וכן הוא ב'חסדי דוד' שם.

5 טו. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם⁸² מְעַבְּבִים אֶת הַכֶּבֶשִׁים⁸³, וּשְׁנֵי
6 הַכֶּבֶשִׁים אֵינָן מְעַבְּבִים אֶת הַלֶּחֶם⁸⁴. וְאֵם הוֹנְפוּ עִם
7 הַכֶּבֶשִׁים - מְעַבְּבִין זֶה אֶת זֶה⁸⁵; וְאֵם אֶבֶד הַלֶּחֶם -
8 יֹאבְדוּ הַכֶּבֶשִׁים, וְאֵם אֶבְדוּ הַכֶּבֶשִׁים - יֹאבְדוּ הַלֶּחֶם,
9 וְיִבְיֵאוּ לָחֶם אַחֵר וּכְבָשִׁים אַחֲרֵים.

(82) מנחות מה, ב - כדברי רבי עקיבא, ולא כרבי שמעון בן ננס ולא כרבי שמעון, לפי שסוף הסוגיא כרבי עקיבא (כסף-משנה). (83) שאם לא היו לו שתי הלחם - לא יקריב גם את שני הכבשים. (84) משנה שם כרבי עקיבא. והיינו שאף שלא היו שני כבשים, מביאין שתי הלחם (ראה פירוש המשנה, שם). ואמרו (שם בגמרא) שרבי עקיבא סובר, שמה שנאמר (שם) "קודש יהיו", הכוונה ללחם, ולא לכבשים, ולמד כן ב'גזירה שוה', ממה שנאמר (שם שם, יז) "סולת תהינה", כשם ש"הויה" זו בלחם, כמו כן "הויה" של "קודש יהיו" היא בלחם, ולא בכבשים, ולפיכך הלחם מעבב והכבשים אינם מעבבים, כנ"ל. (85) כלומר, אף הכבשים מעבבים הלחם. ואף כי בגמרא (שם מו). "בעו במערבא תנופה עושה זיקה (= חיבור יחד), או אינו עושה זיקה", ונשאר הדבר בתיקו, והיה לו לרבינו לכתוב שהוא ספק (ראה השגת הראב"ד) - פוסק רבינו שתנופה עושה זיקה, שכן נשמע שם מו, ב - ממה שאמר אביי לרבא "מ"ש ב' כבשים דמעבבי לחם, ומאי שנא שבעה כבשים וכו', דלא מקדשי ולא מעבבי לחם. אמר ליה, הואיל והוזקקו זה לזה בתנופה", הרי שתנופה עושה זיקה (כסף-משנה).

10 טז. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת בִּפְנֵי עֶצְמָן בְּלֹא פָּבָשִׁים⁸⁶
11 - פִּיצֵד עוֹשִׁין בֵּהֶן? יוֹנְפוּ וְתַעֲבֹר צוּרְתָן⁸⁸ וְיִצְאוּ
12 לְבֵית הַשְּׂרָפָה⁸⁹. גִּזְרָה שְׁמָא יִמְצְאוּ פָּבָשִׁים לְשִׁנָּה
13 הַבָּאָה וְיִבְיֵאוּ לָחֶם בְּלֹא פָּבָשִׁים⁹⁰. הִפָּר וּשְׁנֵי
14 הָאֵילִים וְשִׁבְעַת הַכֶּבֶשִׁים⁹¹ וְהַשְּׂעִיר⁹² הַבָּאִים בְּיוֹם
15 זֶה⁹³ בַּגִּלְגָּל הַלֶּחֶם אֵינָן מְעַבְּבִין אֶת הַלֶּחֶם, וְלֹא
16 הַלֶּחֶם מְעַבְּבִין⁹⁴.

(86) ראה למעלה (הט"ו) כי שני הכבשים אינם מעבבים את

וברכות כו, א. וראה למעלה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ז. (112) מנחות מט, א. בעיית רבי חייא בר אבין מרב חסדא, אם תמידין קודמים שהרי הם תדיר, או דילמא מוספין קודמים שהרי הם מקודשין שהם ליום-טוב, ולא נפשטה הבעיא.

יום שני כ"ג טבת ה'תש"פ

פרק תשיעי

(1) בו ביאר רבינו הקרבנות שמקריבים באחד בתשרי, ואם חל בשבת מה דינו, ודין תדיר ושאינו תדיר, ודין תדיר ומקודש.

- א. באחד בתשרי² מקריבין מוסף היום³ פר ואיל¹⁴ ושבעה כבשים, הפל עולות⁴, ושעיר חטאת⁵ הנאכלת. וזה מוסף היום יתר על מוסף ראש חודש הקרב פכל ראש חודש⁶. לפיכך, אם חל להיות בשבת - היו שם שלשה מוספין: מוסף שבת, ומוסף ראש חודש, ומוסף היום.

(2) שהוא ראש השנה. (3) ואף שלפעמים היו עושים גם במקדש שני ימים - לא היו מקריבין מוסף כי אם יום אחד. (4) שנאמר (במדבר, א"ב) "ובחודש השביעי באחד לחודש מקרא קודש וגו' ועשיתם עולה לריח ניחוח לה' פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים". (5) שנאמר (שם שם, ה) "ושעיר עזים אחד חטאת לכפר עליכם. (6) שנאמר (שם שם, ו) "מלבד עולת החודש ומנחתה וגו'".

- ב. וכיצד סדור הקרבנות? מוסף שבת תחלה, ואחריו מוסף החודש, ואחריו מוסף יום טוב⁷; שפך²¹ התדיר מחברו - קודם את חברו⁸. וכן פל המקדש מחברו - קודם את חברו⁹. הנה לפניו תדיר ומקדש¹⁰ - יקדים איזה מהם שיצאה.

(7) ראש-השנה. שם במשנה והיינו שלא יביאו לכהן מוספי ראש חודש לפני שהקריבו מוספי שבת, וכמו כן לא יביאו לכהן מוספי יום טוב לפני שהקריבו מוספי ראש חודש שאם הביאום תחילה, הרי במוספי יום טוב וראש חודש, ישנן גם חטאות ויצטרך להקריב חטאת של ראש חודש ויום טוב לפני העולות של שבת ושל ראש חודש, שהרי חטאות קודמות לעולות. (8) ולמדו כן ממה שנאמר "מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה" לימא קרא "מלבד עולת הבקר" ולשתוק, ו"אשר לעולת התמיד" מיותר, ללמד על כל תדיר שהוא קודם. ושבת תדירה יותר מראש חודש, וראש חודש תדיר יותר מראש השנה. (9) אין זה המשך ממה שלמעלה, אלא הוא דין חדש, לעניין שדם חטאת קודם לדם עולה ואברי עולה קודמים לאימורי חטאת וכו'. (10) כגון דם עולת תמיד, שהוא תדיר, ודם חטאת, שהוא מקודש.

- ג. עבר או שכח ושחט את שאינו תדיר¹¹ או הפחות²⁵

זה את זה, ואינו זיקה שלהם שחיתה, ופירש רש"י: "שאם הוזקקו זה לזה שהיו ביחד ואח"כ אבד לחם או כבשים שמעכבין זה לזה, והנותר לפנינו, יצא לבית השריפה דנדחה באיבוד חבריו, ואינו זיקה שלהן הקובעתן יחד, שחיתה, שאם היה לחם בשעת שחיתה ואחר-כך אבד או לחם או כבשים - אבד הכל". וראה השגת הראב"ד ו'כסף משנה' ו'הר המורה' כאן.

- כ. התמידין אינם מעכבין את המוספין, ולא המוספין מעכבין את התמידין¹⁰⁶; ולא המוספין מעכבין זה את זה¹⁰⁷, ולא מגין העולות פלן מעכב. כיצד? הרי שלא מצאו אלא ששה כבשים - מקריבין ששה¹⁰⁸. אפילו לא מצאו אלא אחד - מקריבין אותו¹⁰⁹. בין בראשי חדשים בין בימי המועדות והשפחות¹¹⁰. ואין תיבין להקריב השאר למחר או למועד אחר, אלא פל קרבן צבור שעבר זמנו - בטל קרבנו¹¹¹. לא מצאו אלא שני כבשים, אם יקריבו אותן למוסף היום אין להן תמידין למחר - הרי הדבר שקול; אם הקריבו למוסף היום - הקריבו, ואם רצו להניחם למחר לתמידין - ניחוח¹¹².

(106) משנה, שם מט, א. ובגמרא שם פירשוה לענין קדימה, כלומר: אם הקריב תמיד של בין הערביים קודם למוספין או המוספין קודם לתמיד של שחר, הקרבנות כשרים, שמה שאמרו תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם, אין זה אלא לכתחילה, וכן מה שאמרו אין דבר נקרב קודם לתמיד של שחר או מאוחר לתמיד של בין הערביים, אין זה רק לכתחילה ולמצוה, אבל בדיעבד - הכל כשר. (107) שם במשנה. כלומר, דאפילו הקריב העולות שבמוסף קודם לחטאות שבמוסף - כשר, שאע"פ שחטאת קודמת לעולה (ראה להלן פ"ט ה"ו), זהו רק לכתחילה. או ביום שיש בו שני מיני מוספין, והקריב שאינו תדיר קודם - כשר בדיעבד, ראה להלן פ"ט ה"ד ('תפארת ישראל'). (108) שם מד, ב - במשנה אמרו שאין הפרים והכבשים והאילים מעכבים זה את זה, ובגמרא (שם מה.) אמרו כי הפרים והכבשים והאיל שבבמדבר, אינם מעכבים את הפר והאילים, והכבשים שבויקרא, וכמו כן הפרים שבבמדבר אינם מעכבים את עצמן, וכמו כן שבעת הכבשים עצמן אינם מעכבים את עצמן, שנאמר (יחזקאל מו, ו) "וביום החודש פר בן בקר תמימים וששת כבשים ואיל תמימים יהיו", "פר, מה תלמוד-לומר, לפני שנאמר בתורה (לענין ר"ח ולענין עצרת, במדבר כח, יא-כו) פרים, ומנין שאם לא מצא שנים מביא אחד, תלמוד-לומר פר, ששה כבשים מה תלמוד-לומר, לפי שכתב בתורה (שם) שבעה, ומנין שאם לא מצא שבעה, יביא ששה, תלמוד-לומר ששה". (109) שם: "ומנין שאם לא מצא ששה - יביא חמשה, חמשה - יביא ארבעה, ארבעה - יביא שלשה, שלשה - יביא שנים, שנים - ואפילו אחד, תלמוד-לומר (יחזקאל שם, ז) ולכבשים כאשר תשיג ידו". (110) ראה יחזקאל שם, שמדובר לענין ראש חודש, וגם לענין שבתות ומועדות. (111) תמורה יד, א.

מכח כליל, ולעומת זה דם אשם אינו בא מכח כליל וגם הכפרה שלו אינה ככפרת דם חטאת, שהרי אין דמו נזרק ארבע מתנות על ארבע קרנות כדם חטאת, או אולי דם האשם קודם, שסוף סוף יש בו כפרה יותר מברדס עולה.

- 11 ו. חטאת קודמת לעולה²³, אפילו חטאת העוף
- 12 קודמת לעולת בהמה; שְׁנֵאמֶר: אֵת אֲשֶׁר לַחֲטָאת
- 13 ראשונה - בְּנִין אֵב לְכָל חֲטָאת שֶׁהִיא קֹדֶמֶת
- 14 לעולה²⁴ הָפָא עָמָה. וְכֵן בִּשְׁעַת הַפְּרִשָּׁה - מִפְּרִישׁ
- 15 הַחֲטָאת תַּחֲלָה וְאַחֵר כִּף הָעֹלָה²⁵.

(23) כלומר, שחיטת חטאת קודמת לשחיטת עולה. (24) שם צ. אמרו: "והקריב את אשר לחטאת ראשונה מה תלמוד לומר שאין תלמוד לומר ללמד שתקרב ראשונה שהרי כבר נאמר (שם, שם, י) ואת השני יעשה עולה, אלא זה בנה אב לכל חטאות שיקדמו לעולות הבאות עמהן בין חטאת העוף לעולת העוף בין חטאת בהמה לעולת בהמה ואפילו בין חטאת העוף לעולת בהמה". (25) שם פט. במשנה "חטאת העוף קודמת לעולת העוף, וכן בהקדשה", "רוצה לומר כי בשעה שיפריש קרבנותיו אומר הרי זו חטאת ואחר כך אומר הרי זו עולה". וכן הוא בתוספתא שם פרק י "חטאת העוף קודמת לעולת העוף בהקרבה, אף בהפרשה לא יאמר זה לעולתי וזה לחטאתי, אלא אומר זה לחטאתי וזה לעולתי".

- 16 ז. בְּקִרְבָּנוֹת הַחֵג: אֵינוֹ פֶּן, אֲלֹא קִרְבִּין עַל סֵדֶר
- 17 הַפְּתוּב, שְׁנֵאמֶר: כִּמְשַׁפֵּטִים²⁷. בִּיָּצֵד? בַּתַּחֲלָה פְּרִים,
- 18 וְאַחֲרֵיהֶם אֵילִים, וְאַחֲרֵיהֶם כֶּבֶשִׂים, וְאַחֲרֵיהֶם
- 19 שְׂעִירִים, אֵף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂעִירִים חֲטָאת וְכָל אֵלוֹ
- 20 שֶׁקִּדְמוּ אוֹתָן עֹלֹת. וְכֵן בִּשְׁגָגַת צִבּוֹר בַּעֲבוּדָה
- 21 זָרָה, שֶׁהֵן מְבִיאִין פֶּר עֹלָה וְשְׂעִיר חֲטָאת²⁸ - הֵפֶר
- 22 קֹדֶם, שְׁנֵאמֶר בּוֹ: כִּמְשַׁפֵּט. וּפֶר כֶּהֵן מְשִׁיחִים²⁹ קֹדֶם
- 23 לִפְרֵי הָעֵלֶם דָּבָר שֶׁל צִבּוֹר³⁰. וּפֶר הָעֵלֶם³¹ קֹדֶם לִפְרֵי
- 24 עֲבוּדָה זָרָה³². וּפֶר עֲבוּדָה זָרָה קֹדֶם לְשְׂעִיר שְׁלָה,
- 25 אֵף עַל פִּי שֶׁהֵפֶר עֹלָה וְהַשְּׂעִיר חֲטָאת, שֶׁכֶּף הוּא
- 26 סֵדֶר הַפְּתוּב בַּתּוֹרָה. שְׂעִיר עֲבוּדָה זָרָה³³ קֹדֶם
- 27 לְשְׂעִיר נִשְׂאִי³⁴, שֶׁהַנִּשְׂאִי יָחִיד³⁵. וְשְׂעִיר נִשְׂאִי קֹדֶם
- 28 לְשְׂעִירֵת יָחִיד³⁶. וְשְׂעִירֵת יָחִיד קֹדֶמֶת לְכֶבֶשֶׂה³⁷,
- 29 אֵף עַל פִּי שֶׁשְּׂנִיָּהֶם חֲטָאת; שֶׁהַשְּׂעִירָה רְאוּיָה לְבוֹא
- 30 עַל הַפְּרִיטוֹת³⁸ שֶׁמְבִיאִין עֲלֵיהֶם חֲטָאת, וְהַכֶּבֶשֶׂה
- 31 אֵינָה בָּאָה עַל שְׁגָגַת עֲבוּדָה זָרָה³⁹.

(26) חג הסוכות. (27) "ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפטים". (28) שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה לריח ניחוח לה' ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטאת". (29) כי כהן המשיח שעבר בשגגה על אחת מחייבי כריתות (חוץ מעבודה זרה) - מביא פר לחטאת. (30) ראה להלן שם פרק י"ב הלכה א, כי אם שגגו בית דין הגדול בהוראה, ושגגו העם בהוראתו ועשו העם אחת מחייבי כריתות (חוץ מעבודה

- 1 בְּקִדְשָׁה תַּחֲלָה¹² - מְקַרְיָבוּ, וְאַחֵר כִּף שׁוֹחֵט אֵת
- 2 הַתְּדִיר אוֹ אֵת הַמְּקַדֵּשׁ¹³.

(11) לפני זה שהוא תדיר. (12) כלומר, לפני המקדש יותר. (13) שאם ימתין ולא יזרוק דמו, אלא ישחוט את התדיר או את המקדש וגם יזרוק דמו, יש חשש שמא יקרוש הדם בינתיים.

- 3 ד. וְאִם נִשְׁחָטוּ שְׁנֵיהֶם פְּאֶחֶד¹⁴ - יִהְיֶה זֶה מְמַרֵּס
- 4 בָּדָם¹⁵ עַד שְׂיִזְרֹק דָּם הַתְּדִיר אוֹ דָם הַמְּקַדֵּשׁ.

(14) לאו דווקא כאחד, אלא אפילו אם עבר ושחט התדיר או המקדש אחר ששחט שאינו תדיר ושאינו מקודש, לפני שזרק את הדם. (15) "פירוש ממשמש בו ומניעו כדי שלא יקרוש".

- 5 ה. דָּם הַחֲטָאת קֹדֶם לְדָם הָעֹלָה¹⁶, מִפְּנֵי שְׂדָם
- 6 הַחֲטָאת מִכְפָּר¹⁷. אִיבְרִי עֹלָה קֹדֶמִין לְאֻמּוּרֵי
- 7 חֲטָאת¹⁸, מִפְּנֵי שֶׁהָעֹלָה כָּלָה לְאִשִּׁים¹⁹. דָּם חֲטָאת
- 8 וְאִיבְרִי עֹלָה - אֵי זֶה שְׂיִרְצָה יִקְדִּים²⁰. וְכֵן דָּם
- 9 עֹלָה וְאֻמּוּרֵי חֲטָאת²¹, אוֹ דָם עֹלָה וְדָם אֲשֶׁם²² -
- 10 אֵי זֶה שְׂיִרְצָה יִקְדִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"דם החטאת קודם לדם העולה, מפני שדם החטאת מכפר".

והנה כל זה הוא בקרבנות כל השנה, כי הטעם הוא כפי שכותב אדמוה"ו בעניינו של קרבן עולה שהוא לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העונש... שולח דורון ומנחה לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך, ומובן שלא שייך להקדים קרבן עולה לחטאת.

אבל בקרבנות החג אינו כן, שהשעירים חטאת וקדמו לעולה, כי חג הסוכות בא מיד לאחר יוה"כ שאז הוא שלימות המחילה והסליחה, ומטעם זה מתחילים מיד בקרבן עולה.

(על-פי "זין מלכות" טפר עבודה סימן מח)

(16) אם שניהם שחוטין ועומדין לזרוק. ואפילו שחט קודם העולה, דם החטאת קודם לזריקה. (17) ואילו העולה אינה אלא דורון לה'. (18) כלומר אם נזרקו דם שניהם. זבחים פט. במשנה: כל המקודש מחברו קודם את חברו. דם החטאת קודם לדם העולה מפני שהוא מרצה", כלומר, "מכפר על חייבי כריתות הצריך ריצוי גדול" (רש"י שם). (19) ואילו בחטאת רק האימורים נקטרים על המזבח והבשר נאכל ולפיכך יש בעולה צד ריבוי קדושה. ומצד כפרה אין החטאת קודמת, שהרי אין כפרה אלא בדם ולא בהקטרת אימורים. (20) שדם חטאת יש לו מעלה שמכפר, ואיברי עולה יש להם מעלה שהם כליל לאישים. (21) ששניהם אין בהם מעלה עצמית, אלא הם באים מכח מעלה: דם העולה אינו מכפר אבל הוא בא מכח כליל, ואימורי חטאת אף הם אינם מכפרים ואינם כליל אלא הם באים מכח מכפר ואף זו בעיא שם ולא נפשטה. (22) גם זו בעיא שם שלא נפשטה, שמא דם עולה קודם, שבא

מה שנאמר ולקח הכהן מדם האשם ונתן על תנוך". (44) משנה שם פט. "אשם קודם לתורה ואיל נזיר מפני שהוא קדשי קדשים". כלומר האשם הוא קדשי קדשים, ואילו התורה ואיל נזיר, שניהם קדשים קלים. וקדשי קדשים עדיפים מקדשים קלים. (45) כי בשלמי יחיד ישנם שלושה מינים: האחד הוא הבא בלא לחם כגון שלמי חגיגה ושלמי שמחה וזהו הנקרא שלמים. השני, שלמים הבאים עם לחם בנדר או נדבה וזהו הנקרא תודה. והשלישי, שלמים שמקריב הנזיר ביום מלאת נזרו והם באים עם לחם וזהו הנקרא איל נזיר. (46) כלומר, השלמים אינם באים עם לחם ונאכלין שני ימים ולילה אחד, ואילו התורה ואיל נזיר טעונין לחם, שיש בזה עדיפות על השלמים, וכמו כן הם נאכלין רק ליום ולילה, ויש גם בזה עדיפות כי הם דומים בכך לחטאת ואשם ושלמי צבור שהם קדשי קדשים ונאכלים ליום ולילה. (47) כלומר, ארבעה מיני חלות, עשר חמץ, ושלשים מצה והם: עשר מהם מאפה תנור, עשר ריקקים ועשר מורבכת, ואילו איל נזיר מביא רק שני מיני חלות, עשרה ריקקין משוחין בשמן ועשר חלות לותת הסולת שלהן בשמן. (48) וראה בפרק ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז שהבכור אינו טעון אלא שפיכה אחת כנגד היסוד, ושם פרק ג הלכה ו שאין בו סמיכה, ושם פרק ב הלכה ב שאינם טעונים נסכים אלא עולה ושלמים בלבד. (49) ואילו מעשר בהמה נאכל לבעלים ואין קדושתו מרחם. (50) מעשר בהמה. (51) ואף על פי שקרבן העוף הוא קדשי קדשים, שהרי הוא חטאת או עולה - מעשר בהמה קודם מפני שהוא זבח. (52) כלומר שנובח בסכין, ואילו עוף נמלק בצפורן, וזביחה בסכין חשובה יותר שהרי הוא נעשה בכל הקרבנות אף בקדשי קדשים, וזבחים חשובים מפני שמצוותם מרובה, שכל הקרבנות באין מהן (רש"י שם במשנה). (53) כלומר, יש במעשר שני דברים שהם קדשי קדשים: דמו ואימוריו. אבל חטאת העוף אין למזבח ממנה אלא דמה. (54) ומיני דמים כפרתן מרובה (רש"י שם) "דהיינו שבאין מכל הקרבנות, וגם כי בו נפש החי ודמיון יתר לנפש האדם". (55) שהעולה כולה לגבוה.

זרה), מביאין כל השבטים ביחד שנים עשר פרים לחטאת, וכל פר מהן נקרא פר העלם דבר של ציבור. (31) דבר של ציבור, שהיא חטאת. (32) שהיא עולה. (33) כלומר ציבור ששגגו בעבודה זרה, שמביאים פר לעולה ושעיר עזים לחטאת. (34) ראה בפרק א מהלכות שגגות הלכה ד, כי נשיא שחטא בשגגה באחת מחייבי כריתות (חוץ מעבודה זרה) מביא שעיר לחטאת. (35) ושעיר עבודה זרה הוא של ציבור. (36) ראה בהלכות שגגות שם כי הדיוט ששגג באחת מכל חייבי כריתות בין בעבודה זרה ובין בשאר מצוות - מביא שעירת עזים. וראה בהוריות שם "שעיר נשיא קודם לשעירת יחיד מאי טעמא האי מלך והאי הדיוט". (37) כלומר, שניים ששגגו ואחד הביא שעירה ואחד הביא כבשה - הכבשה קודמת. ראה בהלכות שגגות שם כי אם שגג באחת מכל המצוות (חוץ מעבודה זרה) מביא כבשה או שעירה. (38) כלומר, ראוייה לבוא על כל חייבי הכריתות ששגגו, ובכללם גם על שגגת עבודה זרה, ראה הלכות שגגות שם כי על שגגת עבודה זרה מביא היחיד שעירת עזים. (39) אלא על שגגת שאר כל המצוות.

ח. אָפְלוּ חֲטָאת הָעוֹף שֶׁל יוֹלֶדֶת קוֹדֶמֶת לְכַבְשָׁה.⁴⁰
חֲטָאת קוֹדֶמֶת לְאֶשֶׁם, מִפְּנֵי שְׁדִמָּה נִתֵּן עַל אֲרֻבַּע
קָרְנוֹת וְעַל הִסּוּד.⁴¹ וְכָל חֲטָאוֹת שֶׁבְּתוֹרָה קוֹדֶמִין
לְכָל הָאֲשָׁמוֹת, חוּץ מֵאֶשֶׁם מִצְרָעָה,⁴² מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּא
עַל יְדֵי הַכֶּשֶׁר.⁴³ הָאֶשֶׁם קוֹדֵם לְתוֹרָה וְלֵאֵיל נְזִיר,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָדְשִׁי קָדָשִׁים. תוֹרָה וְאֵיל נְזִיר.⁴⁴
קוֹדָמִים לְשִׁלְמִים.⁴⁵ מִפְּנֵי שֶׁהֵן נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד
וְטַעֲנוּן לָחֶם;⁴⁶ וְהַתוֹרָה קוֹדֶמֶת לְאֵיל נְזִיר, מִפְּנֵי
שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲרֻבָּעָה מִיָּנִי מִנְחָה.⁴⁷ שְׁלָמִים קוֹדֶמִין
לְבִכּוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טַעֲנוּן מִתַּן שְׁתֵּים שֶׁהֵן בְּאֲרֻבָּע,
וְטַעֲנוּן סְמִיכָה וְתִנּוּפָה וְנִסְכִּים.⁴⁸ הַבִּכּוֹר קוֹדֵם
לְמַעֲשֹׂר בְּהֶמָּה, מִפְּנֵי שֶׁקִּדְּשׁוֹ מִרְחָם, וְנֶאֱכָל
לְכֹהֲנִים בְּלִבְדָּ.⁴⁹ הַמַּעֲשֹׂר⁵⁰ קוֹדֵם לְעוֹפוֹת,⁵¹ מִפְּנֵי
שֶׁהוּא זֶבַח⁵², וְיֵשׁ בּוֹ קָדְשִׁי קָדָשִׁים - דָּמוֹ
וְאִמּוּרָיו.⁵³ וְהַעוֹפוֹת קוֹדֶמִין לְמִנְחוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
מִיָּנִי דָמִים.⁵⁴ הָרִי שֶׁהָיוּ לִפְנֵי חֲטָאת הָעוֹף וּמַעֲשֹׂר
- הַמַּעֲשֹׂר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא זֶבַח. הָיוּ שֵׁם חֲטָאת
הָעוֹף וּמַעֲשֹׂר וְעוֹלַת בְּהֶמָּה, הוּאִיל וְעוֹלָה קוֹדֶמֶת
לְמַעֲשֹׂר.⁵⁵ וְחֲטָאת הָעוֹף קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת בְּהֶמָּה -
מִקְרִיב חֲטָאת הָעוֹף תִּחְלָה, וְאַחֵר כֶּף הָעוֹלָה, וְאַחֵר
כֶּף הַמַּעֲשֹׂר.

ט. הָרִי שֶׁהָיוּ מִיָּנִי בְּהֶמָּה הִרְבֵּה מִמֵּין קָרְבָן אֶחָד.⁵⁶
- בְּצִד הֵן קָרְבִּין? הַפָּרִים קוֹדֶמִין לְאֵילִים, שֶׁפֶן
נִתְרַבּוּ בְּנִסְכִּים.⁵⁷ וְאֵילִים קוֹדֶמִין לְכַבְשִׁים, שֶׁפֶן
נִתְרַבּוּ בְּנִסְכִּים.⁵⁸ וְכַבְשִׁים קוֹדֶמִין לְשִׁעִירִים, שֶׁפֶן
נִתְרַבּוּ בְּאִמּוּרִים; שֶׁבְּכָלל אִמּוּרֵי כַבְשִׁים הָאֵלִיָּה,
וְאֵין בְּשִׁעִירִים אֵלִיָּה. הָעֹמֶר קוֹדֵם לְכַבֵּשׁ הַבָּא עִמּוֹ,
וְשִׁתִּי הִלָּחֵם קוֹדֶמִין לְשִׁנֵּי כַבְשִׁים. זֶה הַפָּלֵל: דָּבָר
הַבָּא בְּגִלָּל הַיּוֹם⁵⁹ קוֹדֵם לְדָבָר הַבָּא בְּגִלָּל הַלָּחֶם.⁶⁰

(40) כלומר, לכבש (זכר) שלה. (41) כלומר, החטאת דמה ניתן על ארבע קרנות המזבח. ומפורש בה בתורה שהשיריים נשפכים על יסוד המזבח ואילו האשם דמו ניתן שתי מתנות שהן ארבע, ולא נאמר בו מפורש ששייריו נשפכים ליסוד, אלא נלמד מדרשה. (42) כי קרבנות המצורע הם: שני כבשים, אחד לעולה ואחד לאשם, וכבשה לחטאת. (43) משנה בזבחים צ: "כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר", "וענין להכשיר שהוא מתקן האדם ומשלים טהרתו והוא

(56) שהיו כולם עולות, או כולם חטאות וכו'. (57) שהרי לפר מביא שלושה עשרונים סולת בלול בחצי ההין שמן וחצי ההין יין לנסך, ואילו לאיל שני עשרונים סלת בלול בשלישית ההין שמן ויין לנסך שלישית ההין. (58) שהרי לאיל מביא שני עשרונים סולת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישית ההין. ואילו לכבש מביא עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ג טבת - ספר עבודה - הל' תמידין ומוספין קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לידי נותר אף על פי שהם נאכלים ליום ולילה, אבל שלמים של אמש, אף על פי שזמנם מוגבל עד הלילה, אינם עלולים לבוא לידי נותר, לפי שהם נאכלים בכל העיר ולכל אדם.

פרק עשירי

(1) יבאר בו הקרבנות שמקריבין ביום הכיפורים ובחג הסוכות, ושכל ימי חג הסוכות מנסכים מים על גבי המזבח.

- 16 א. ביום הפסורים מקריבין מוסף כמוסף ראש השנה²: פר ואיל, ואיל זה נקרא איל העם⁴,
17 ושבעה כבשים, פלן עולות⁵, ושעיר חטאת⁶, והוא
18 נאכל לערב⁸.

(2) ראה למעלה פ"ט הלכה א. (3) שנאמר (במדבר כט, זח) "ובעשור לחודש השביעי הזה וגו' והקרבנות עולה לה' ריח ניחוח, פר בן בקר אחד איל אחד, כבשים בני שנה שבעה תמימים". (4) שנאמר (ויקרא טז, ה) "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעולה". וכדעת רבי (יומא ע:), שאיל הבא משל ציבור האמור בפרשת אחרי-מות (ויקרא שם) הוא האיל האמור בחומש הפקודים (במדבר שם), ולא כר' אלעזר בר' שמעון (שם) הסובר ששני אילים הם. וכן כתב להלן בפ"א מהלכות עבודת יום-הכיפורים הלכה א: "ואיל הבא משל ציבור האמור בפרשת אחרי-מות, והוא האיל האמור בחומש הפקודים בכל המוסף. והוא הנקרא איל העם". (5) במדבר שם. (6) שנאמר (שם, שם, יא) "שעיר עזים אחד חטאת" והוא נעשה בחוץ, ראה בהלכות עבודת יום-הכיפורים שם. (7) ראה למעלה פ"ז הלכה ב, ופ"ח הלכה א, ובהלכות עבודת יום-הכיפורים שם. (8) כלומר במוצאי יום-כיפור. משנה במנחות צט: . וראה גם בהלכות עבודת ייה"כ שם.

- 20 ב. ועוד מקריבין הצבור שעיר חטאת⁹, והוא
21 נשרף¹⁰, שכן זוגו¹¹ שעיר המשתלח¹².

(9) נוסף לשעיר החטאת של מוסף, הנאכל, המוזכר למעלה הלכה א. והוא מה שנאמר (ויקרא שם, ה"ט) "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת וגו' ונתן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל". (10) שנאמר (שם שם, כז) "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש", וראה למעלה פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז. ולהלן הלכות עבודת יום-הכיפורים שם. (11) אין זה טעם למה נשרף, אלא הוא מוסב על התחלת הדברים "ועוד מקריבין שעיר חטאת", וכאילו היה כתוב: "ועוד מקריבין הציבור שעיר חטאת, שכן זוגו שעיר המשתלח, והוא נשרף". וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם. (12) לעזאזל, כמו שנאמר (שם שם, י) "והשעיר אשר עליו הגורל לעזאזל, יעמד חי לפני ה' וגו' לשלח אותו לעזאזל המדברה".

- 22 ג. ביום הראשון של חג הספות מקריבין מוסף
23 היום שלשה עשר פרים ושני אילים וארבעה עשר
24 כבשים, פלן עולות¹³, ושעיר חטאת¹⁴ נאכלת¹⁵. וכן
25 פל יום ויום משבעת ימי החג מקריבין שני אילים
26 וארבעה עשר כבשים ושעיר חטאת¹⁶.

(59) שהם העומר ושתי הלחם. (60) שהם הכבש הבא עם העומר והכבשים הבאים עם שתי הלחם.

- 1 י. מנחת האיש קודמת למנחת האשה⁶¹. מנחת
2 חטים⁶² קודמת למנחת שעורים⁶³. מנחת חוטא
3 קודמת למנחת נדבה, מפני שהיא באה על חטא.
4 מנחת נדבה ומנחת סוטה - אי זו שירצה מהם
5 יקדים⁶⁴.

(61) וכגון שהקרבנות שווים, אבל אם קרבן האשה משוכח יותר כגון שהאשה מביאה פר והאיש מביא איל - קרבן האשה קודם. (62) כגון מנחת חוטא, כי מנחת נדבה ומנחת סוטה, אי זו שירצה יקדים. (63) מנחת סוטה. מקור דבר זה בתוספתא שם, והטעם בזה משום שחטים ישנן בכל המנחות, ואילו שעורים אינן אלא בעומר ובמנחת סוטה. (64) שם צ. בעיניי שלא נפשטה, אם מנחת נדבה קודמת מפני שהיא טעונה שמן ולבונה, או שמנחת סוטה קודמת, שהיא באה לברר עוון. וראה למעלה הלכה ב"ה, ובפרק ח הלכה כ שדעת רבינו בבעיניי שלא נפשטה, כי איזה שירצה יקדים.

- 6 יא. מנחות קודמין לזין⁶⁵, והזין קודם לשמן⁶⁶,
7 והשמן קודם ללבונה⁶⁷, ולבונה קודמת למלח⁶⁸,
8 ומלח קודם לעצים⁶⁹. אימתי? בזמן שפאו פלן
9 בפאחד; אבל הפא ראשון - קרב ראשון, והפא
10 אחרון - קרב אחרון⁷⁰.

(65) שהרי מתנדב אדם יין לחוד בפני עצמו. (66) אם התנדב שמן בפני עצמו. משום שיין מנסכו כולו על גבי השיתין, ואילו שמן פסק כשמואל דקומצו והשאר נאכל לכהנים. (67) שמתנדב אדם לבונה בפני עצמה. (68) היינו, התנדב מלח בפני עצמו שכשם שיין ושמן הבאים בחובה באים נדבה כמו כן מלח הבא בחובה בא נדבה. (69) משום שמלח נקרא קרבן בתורה (=על כל קרבנך תקריב מלח, ויקרא ב, יג) ואילו עצים לא נקראו קרבן אלא בכתובים דנאמר (נחמיה י, לה) "על קרבן העצים". (70) ונראה שזה מוסב על כל מה שלמעלה, ובכלל זה גם מנחת האיש והאשה.

- 11 יב. פל הקודם בהקדבה - קודם בפאכילה⁷¹.

(71) וזה מוסב על כל אלה שהם בני אכילה, כגון חטאת לאשם, אשם לתורה ותורה לשלמים ושלמים לבכור.

- 12 יג. היו לפניו שלמים של אמש⁷² ושלמים של יום⁷³
13 - של אמש קודמין⁷⁴, שהרי קרב זמנן⁷⁵. שלמים של
14 אמש וחטאת או אשם של יום - חטאת ואשם
15 קודמין, מפני שהן קדשי קדשים⁷⁶, כמו שפארנו.

(72) כלומר, שנקרבו אתמול. (73) שנקרבו היום. (74) משנה שם, והיינו שקודמין לאכילה. (75) כלומר, זמנם של אמש באכילה, אינו אלא היום, ואילו של היום נאכלין גם היום וגם בלילה שלאחריו וגם ביום המחרת. ולכן של אמש קודמין. (76) ואינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ולפנים מן הקלעים, ולפיכך הם עלולים יותר לבוא

ממלא אותה מן השילוח³². הגיעו לשער המים³³ - 18
תקעו והריעו ותקעו³⁴. עלה לכבש³⁵ ופנה³⁶ 19
לשמאלו³⁶ ונותן המים מן הצלוחית לתוך הספל³⁷ 20
שהיה שם³⁷. ושני ספלים של פסח היו שם, מערבי³⁸ 21
היה בו המים, ומזרחי היה בו היין של נסך³⁸. והיו 22
מנקבין כמין שני חטמין דקין³⁹. ושל מים היה נקב⁴⁰ 23
שלו דק משל יין, כדי שיקלה המים עם היין 24
כאחד⁴⁰. 25

(26 ערב. 27) משנה בסוכה מח: "עירה של מים לתוך של יין, ושל יין לתוך של מים, יצא". ומפרש רבינו שנתן מים לתוך היין או היין לתוך המים ונסכן מכלי אחד, ואף כי יין מוזג פסול (כמפורש בכבא בתרא צז: , עיין שם. אבל יש לציין כי רבינו לא הביא דבר זה בחיבורו), אינו פסול אלא רביעית ההין מוזג, דליכא רביעית יין שכתוב ונסכו יין רביעית, רביעית ההין אתה מנסך ולא את המוזג, אבל הכא דאיכא רביעית יין, יצא ידי נסוך יין ומים (קריית ספר). אבל מלשוננו של רש"י שם (ד"ה אתי לאשחורי) נראה שמפרש שהחליף הספלים, כלומר המים שפך לתוך הספל הקבוע של היין, והיין שפך לספל הקבוע של המים, ולא שעירב היין והמים בכלי אחד, וראה ב'תוספות יום טוב' סוכה פ"ד משנה ט, והר המוריה כאן. 28) גמ' תענית ב: "מה נסוך המים מאורתא", וראה רש"י שם שמביא "ויש ספרים דכתיב בהו, דאמר מר ומנחתם ונסכיהם בלילה אפילו בלילה, דאע"פ מקריבין הקרבנות ביום, יכולין להביא המנחות והנסכים בלילה, ואף האי נמי נסוך המים יכול לנסך בלילה", ומה שאמרו ביומא כו: אין מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחר (ראה למעלה הלכה ו), היינו שאינו חייב לנסך אלא בתמיד של שחר, אבל אם עשה כן בלילה - יצא ידי חובתו (תוס' שם ד"ה איבעיא). שדווקא נסכים הבאים עם הזבח, נתרבו ממה שנאמר ולנסכיהם ולשלמיכם, אבל נסכים הבאים בפני עצמן, שאינם מתקדשים בשחיטת הזבח - נקרבין בלילה (קריית ספר). וראה בפ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה. 29) ראה למעלה פ"ז מהלכות מעשה קרבנות הלכה י, וראה במשנה זבחים סג. ובתמיד פ"ז משנה ג. 30) למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 31) משנה סוכה מח. 32) "מעין הוא סמוך לירושלים" (רש"י שם), שנאמר (ישעיה יב, ג) "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה" (גמרא שם מח: לפי פירוש התוספות ד"ה מנא הני מילי). 33) "אחד משערי העזרה נקרא כן, על שם שמכניסין בו (=דרכו) צלוחית של מים של נסוך בחג" (רש"י שם). 34) הגמרא שם מח: אמרו "מנא הני מילי (שתוקעין ומריעין בשאיבת המים - רש"י שם, אבל התוספות שם מפרשים מנא"מ דבעי מי השילוח) אמר רב עינא, דאמר קרא (ישעיה שם) ושאבתם מים בששון" (לכך תקעו והריעו כדי שתהיה שמחה). 35) כלומר, נושא הצלוחית עלה בכבש שהוא מדרומו של המזבח. 36) אף כי כל העולין למזבח עולין דרך ימין ומקיפין, בניסוך המים (וכן בניסוך היין ועולת העוף) היה פונה לשמאל, כדי שיפגע מיד בקרן דרומית מערבית. שאם היה פונה לימין ומקיף את כל המזבח עד שיגיע לקרן

(13) שנאמר (במדבר כט, יב-יג) "ובחמשה עשר יום לחודש השביעי מקרא קודש וגו' והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח לה', פרים בני בקר שלשה עשר, אילים שנים, כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימים יהיו". (14) שנאמר (שם שם, טז) "ושעיר עזים אחד חטאת". (15) ראה למעלה פ"ז הלכה ב, ופ"ח הלכה א. (16) כמפורש בתורה (שם שם, יז-לד).

ד. אכל הפרים פוחתין אחד אחד בכל יום¹⁷: בפני מקריבין שנים עשר, בשלישי אחד עשר, עד שימצא קרבן יום שביעי: פרים שבעה, אילים שנים, כבשים ארבעה עשר, הכל עולות, ושעיר חטאת.

(17) כמפורש בתורה שם.

ה. ביום שמיני עצרת מקריבין מוסף היום פ' ואל ושבעה כבשים, פלן עולות¹⁸, ושעיר חטאת¹⁹. וזה מוסף בפני עצמו²⁰.

(18) שנאמר (שם שם, לה-לו) "ביום השמיני עצרת תהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח לה', פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים". (19) שנאמר (שם שם, לח) "ושעיר חטאת אחד". (20) ולא כהמשך מחג הסוכות. וכן אמרו (ראש השנה ד: יומא ג. סוכה מז. מח. וחגיגה יז.) כי "שמיני (=שמיני עצרת) רגל (=חג) בפני עצמו לענין "פז"ר קש"ב", ואינו כחג הסוכות. והק"ף של קש"ב, הוא קרבן, כלומר אין קרבנותיו כשאר קרבנות החג.

ו. פל שבעת ימי החג מנסכין את המים²¹ על גבי המזבח²². ודבר זה הלכה למשה מסיני²³. ועם נסוך היין של תמיד של שחר²⁴ היה מנסף המים לבדו²⁵.

(21) משנה סוכה מב: ולא כר' יהודה שאמר (שם מח:) שמנסך גם בשמיני עצרת. (22) ראה משנה זבחים סג. ותוספתא סוכה פ"ג. (23) כרבי יוחנן בסוכה לד. ועוד. (24) כדברי ר' יוחנן ביומא כו: שאמר: "אין מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחר". ובמשנה סוכה מח. מח: נראה שהיה מנסך המים בשעה שהוא מנסך היין (לחם-משנה). וכל זה אינו אלא לכתחילה, אבל בדיעבד יצא אף אם לא ניסך היין והמים כאחת, שהרי אם הקדים ניסוך המים בלילה יצא (ראה להלן הלכה ז), ואילו ניסוך היין של הקרבנות אינו אלא ביום, ראה למעלה פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה, ועיין מעשה רוקח. (25) כלומר לא בספל אחד יין ומים, אלא בשני ספלים מיוחדים, אחד ליין ואחד למים. וראה להלן הלכה ז.

ז. ואם ערה²⁶ המים לתוך היין או היין לתוך המים ונסף שניהם מפלי אחד - יצא²⁷. ואם הקדים נסוף המים לזבח, אפלו נסכן בלילה - יצא²⁸. ובקרבן דרומית מערבית היה מנסף למעלה מחצי המזבח²⁹, והכל יורד לשיתיו, כמו שפארנו³⁰. פיצד³¹ היה עושין³¹ צלוחית של זרב מחזקת שלשה לגין היה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני כ"ג טבת – ספר עבודה – הל' תמידין ומוספין קמא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בפסוק "ולרשע אמר אלקים כו", ובפרט שנמצאים כבר אחרי הכפרה והסליחה של יוה"כ, ומדוע לפתוח במילים אלו. ומצינו שרש"י מבאר "כל המזמור דברי כיבושין הן לנאספים לעזרה למצוות החג ושמחים שמחת החג, ומוכיחים מה לך לספר חוקי, כלומר, למה לך לבוא לבית זה אם אינך חוזר בתשובה". ועדיין אינו מובן מה לדברי כיבושין ביו"ט, ובפרט אחרי יוה"כ.

והביאור בזה: אף שלא מסתבר לומר שאפשר לדייק מלשון רש"י שכוונתו שאומרים כל המזמור ולא פותחים במילים "ולרשע אמר אלקים כו", כי אם-כן הגמרא עצמה היתה צריכה להזכיר זאת בפירוש, בכל אופן בהמשך הגמ' שם איתא שביום הששי אומרים "ימוטו כל מוסדי ארץ", ורש"י מפרש שם "במזמור אלקים נצב בעדת א"ל, ואומרים כל המזמור". ועפ"ז יש לומר, שגם מה שאמר "כל המזמור" בנוגע ליום השני, כוונתו לאמירת כל המזמור.

(על-פי "זין מלכות" ספר עבודה, סימן מט)

50) ראה למעלה פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב, שהלויים היו אומרים שירה בשעת ניסוך היין על כל עולות הציבור הבאים חובה, וראה גם למעלה פ"ו מהלכות אלו הלכות ה"ז. 51) תהלים כט. מכאן עד סוף ההלכה היא ברייתא בסוכה נה. והיינו "כל המזמור על שם שהיום תחילת שמחת בית השואבה, דהיינו כבוד ועוז. ובאותו מזמור קול ה' על המים, על שם ניסוך המים" (רש"י שם). 52) של חול המועד. 53) תהלים נ. "כל המזמור דברי כבושין הן לנאספין לעזרה למצות החג ושמחים בשמחת החג, ומוכיחים מה לך לספר חוקי, כלומר למה לך לבוא לבית זה עם שאר עמי, אם אינך חוזר בתשובה וכו'" (רש"י שם). 54) תהלים צד. מהפסוק מי יקום, שהוא פסוק טז עד סוף הפרק. "מפני שפרשת מי יקום לי, מדברת על צרותן שהיו משועבדין בבית שני תחת מלכי פרס ומלכי יון ומלכי רומי, ואף-על-פי-כן אינם נמנעים מלשמח שמחת מלכם, ומתפללין מי יקום לנו להצילנו מן המריעים האלה, לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי, אם אמרתי מטה רגלי וגו' שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו, כלומר, אף לפי צרותינו אין אנו נמנעים מלבוא להשתעשע בתנחומיך וכו' עד סוף המזמור" (רש"י שם). 55) תהלים צד, עד פסוק טז. וכרב ספרא (סוכה שם), ואף כי "בינו בוערים" הוא החלק הראשון של המזמור, ו"מי יקום לי עם מרעים" הוא החלק השני – מקדימים את החלק השני ומאחרים את החלק הראשון, "מפני שעכשיו זמן מתנות עניים שהוא זמן אסיף, זמן לקט שכחה ופאה ומעשר עני, וכשמגיעין ימים האחרונים שהן קרובים לפרוש ולשוב לבתיהם, קורין לפניהם להוכיחם שיעשרו כראוי, ואף-על-פי שהמעשרות בצנעה, ולא יאמרו מי רואנו ומי יודענו, לכך אומר "בינו בוערים בעם", שאומרים בלבם מי יגיד מעשינו, הנוטע אוזן הלא ישמע, אם יוצר עין הלא יביט, היוסר גוים הלא יוכיח וגו' עד מי יקום ליי" (רש"י שם). 56) תהלים פא. "דברי

דרומית מערבית, יש חשש שמא יתעשנו המים (ראה למעלה פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא). 37) כתנא-קמא שם במשנה, ולא כר' יהודה האומר כי הספלים היו של סיד. 38) שם במשנה. 39) שם במשנה. 40) שם במשנה: "ואחד מעובה ואחד דק", ואמרו בגמרא שם כי החוטם שהיה בספל של המים, היה דק יותר מאותו שהיה בספל היין, כי היין עב יותר מן המים (ראה גם בפירוש המשנה שם).

1 ח. זֶה שֶׁמִּנְסָךְ הַמִּים הָיוּ אוֹמְרִין לֵאמֹר: הַגִּבָּה יִדָּךְ.⁴²
2 שֶׁפָּעַם אַחַת נִסָּךְ אֶחָד עַל רִגְלִיו, וְרָגְמוּהוּ כָּל הָעָם
3 בְּאַתְרוּגֵי הָיִן.⁴³ שְׁאֵמְרוּ צְדוּקִי הוּא, שֶׁהֵן אוֹמְרִין אֵין
4 מְנַסְכִּין מֵיָם.⁴⁴

41) משנה שם. 42) שכולם יראו איך שהוא מנסך המים לתוך הספל. 43) שהרי הניסוך היה בשחרית (ראה למעלה הלכה ו) בשעת נטילת האתרוג (תפארת ישראל). 44) שהצדוקים אינם מאמינים בתורה שבעל-פה, וניסוך המים אינו מפורש בתורה אלא הלכה למשה מסיני הוא (ראה למעלה הלכה ו).

5 ט. כְּמַעֲשָׂהּ בְּחַל כֶּךָ מַעֲשָׂהּ בְּשַׁבָּת.⁴⁵ אֵלֶּא שְׁהִיָּה
6 מְמַלֵּא מַעֲרֵב שַׁבָּת⁴⁶ חֲבִית שֶׁל זֶהָ, וְאֵינָהּ מְפַלִּי
7 הַשֶּׁרֶת⁴⁷, וּמִיָּחִידָה בַּלְשָׁכָה, וְלִמְחֹר מְמַלֵּא מְמַנָּה.

45) כל הלכה זו שם במשנה. 46) מן השילוח. 47) שאם ימלאו בחבית שהיא מכלי שרת, גזירה שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים מלאום, ואם כן קדשו ונפסלו בלינה (סוכה נ. דברי ר' ינאי).

8 י. אִם נִשְׁפָּכָה⁴⁸ אוֹ נִתְגַּלְתָּה⁴⁹ - מְמַלֵּא מִן הַפִּיּוֹר
9 וּמִנְסָךְ.

48) כלומר, נשפכו המים. 49) והיין והמים המגולים פסולים למזבח (משנה שם, ופ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה י), לפי שיש חשש שמא שתה מהם נחש והכניס בהם ארסו, ומכיון שאסורים בשתיה משום חשש סכנה – נפסלו גם למזבח, משום שנאמר (מלאכי א, ח) הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, אמר ה' צבאות (שם בגמרא, וראה עוד בבבא בתרא צז:).

10 יא. בְּכָל יוֹם יוֹם מִיָּמֵי הַחֵג הָיוּ אוֹמְרִים שִׁירָה
11 בְּפָנֵי עֲצֻמָּה עַל מוֹסֵף הַיּוֹם.⁵⁰ בְּרֹאשׁוֹן מִיָּמֵי חֵלּוֹ
12 שֶׁל מוֹעֵד הָיוּ אוֹמְרִין: הָבוּ לָהּ בְּנֵי אֱלִים.⁵¹ בְּשִׁנְיָה⁵²
13 - וְלָרֶשֶׁע אָמַר אֱלֹהִים וְגוֹמְרִים.⁵³ בְּשִׁלִּישִׁי - מִי יָקוּם
14 לִי עִם מְרֻעִים.⁵⁴ בְּרִבְעִי - בִּינוּ בְּעָרִים בָּעָם וְגוֹמְרוֹ.⁵⁵
15 בְּחִמְיָשִׁי - הִסִּירוּתִי מִסְּכַל שְׁכִמּוֹ.⁵⁶ בְּשִׁשִּׁי - יְמוּטוֹ
16 כָּל מוֹסְדֵי אֶרֶץ וְגוֹמְרִים.⁵⁷ וְאִם חָל שַׁבָּת לִהְיוֹת בְּאַחַד
17 מֵהֶן - יְמוּטוֹ יִדְחָהּ.⁵⁸

~ נקודות משיחות קודש ~

"בראשון היו אומרים הבו לה' בני אלים. בשני, ולרשע אמר אלקים כו".

ולכאורה הוא פלא גדול, ששירו של יום שני דחוח"מ פותח

29 מְשַׁמֵּר מִקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בְּשָׁבִיעִי הָיוּ שֵׁם שְׁבַעַה
30 פְּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשְׁעִיר. וְאַרְבַּעַה עֶשְׂרִי כִבְשִׁים
31 כְּמִנְיֵן הַמִּשְׁמֵרוֹת. נִמְצָא כָּל מִשְׁמֵר מִקְרִיב בְּהֶמָּה
32 אֶחָת.

59) למעלה פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ג.
60) כלומר "כל שיבוא מן הכהנים ברגל ורצה לעבוד, עובד
וחולק עמהם, ואין אומרים לו לך עד שיגיע משמרך" (שם
הלכה ד). 61) מכאן ועד סוף ההלכה היא משנה בסוכה
נח: 62) ראה למעלה הלכה ג. 63) ראה למעלה הלכה
ד, כי הפרים פוחתין אחד אחד בכל יום.

33 יג. וְכָל מִי שֶׁהָיָה מִקְרִיב פֶּר הַיּוֹם - לֹא הָיָה מִקְרִיב
34 פֶּר לְמַחֲרָה, אֲלֹא חֻזְרִין חֲלִילָה⁶⁵. בְּשִׁמְיָנִי⁶⁶ חֻזְרִין
35 לְפִי־סֵם פֶּלֶן כְּאֶחָד פֶּשֶׁאֵר הָרְגָלִים⁶⁷, כְּמֹו שְׁבַאֲרָנוֹ⁶⁸.

64) שם במשנה. "שאינ המשמרות שהקריבו כבשים אתמול
מניחים אותם" (רש"י שם). 65) כסדר שסדרו המשמרות
בדברי הימים (א, כד) יהויריב ראשון ואחריו ידעיה וגו',
ונמצאו כל המשמרות שונות ומשלשות בהקרכת פרים, חוץ
משני משמרות ששונות ואין משלשות (שם בגמרא).
66) בשמיני עצרת. שאין שם אלא פר ואיל ושבעה כבשים
ושעיר חטאת, ראה למעלה הלכה ה. 67) כלומר מפסין
בן כל המשמרות, ולא רק בין שתי המשמרות שלא שלשו
בחג, ראה שם במשנה "בשמיני חזרו לפס כברגלים", ופסק
רבינו כרבי (שם) הסובר כי היו מפסין בין כל המשמרות,
ולא כחכמים האומרים כי פר הבא בשמיני מפסין בין שתי
המשמרות שלא שלשו בפרי החג, ומשמר העולה בפס הוא
העושה הפר. וראה לחם-משנה טעם פסקו של רבינו.
68) למעלה התחלת הלכה יב, ופ"ד מהלכות כלי המקדש
שם. כי כל המשמרות שוות ברגלים.

36 יד. בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת
37 הָיָה שֵׁם מִנְחַת נִסְכִּים⁶⁹ שֶׁל מוֹסָפִין וְשֶׁל תְּמִידִין
38 שְׁשִׁים וְאַחַד עֶשְׂרוֹן⁷⁰, וְלֹא הָיוּ מְעַרְבִין⁷¹ אוֹתוֹ⁷².

69) היא הסולת, ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות
הלכה א, וראה להלן הלכות טריז. 70) שהרי שלשה עשר
הפרים שמקריבים ביום הראשון (ראה למעלה הלכה ג) היה
צורך בשלשים ותשע עשרונים סולת, שהרי לכל פר היו
שלשה עשרונים (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה
הקרבנות הלכה ד). ולשני האילים (ראה למעלה הלכה ג)
היה צורך בארבעה עשרונים, שהרי לכל איל מביא שני
עשרונים (מעה"ק שם). ולארבע עשרה הכבשים (ראה
למעלה ה"ג) מביא ארבעה עשר עשרונים, עשרון לכל כבש
וכבש (מעה"ק שם), הרי ביחד חמשים ושבעה עשרונים,
ואילו על שעיר החטאת אינו מביא נסכים שהרי אין טעון
נסכים אלא עולות ושלמים בלבד (ראה מעה"ק שם ה"ב),
ונוסף לזה מביא שני עשרונים על שני הכבשים של מוסף
של שבת עשרון אחד לכל כבש, ועוד נוסף לזה שני
עשרונים לשני כבשי התמידין, הרי ביחד ששים ואחד
עשרונים, ראה משנה במנחות קג: ותוספתא שם פ"ב.
71) משנה ותוספתא שם. והטעם הוא משום שיותר מששים

תנחומים הן, אם תזכו, בצרה קראת ואחלצך אענך בטר
רעם, אבחנך על מי מריבה וגו' על המים שנידונין עליהן
בחג, לפי מה שאני בוחנך אפסוק לך, על שם שמתפללין
על הגשמים וצריכים להן, וכתוב במזמור זה אנכי ה' אלקיך
המעלך מארץ מצרים, הרחב פיך ואמלאהו, שאשלח לכם
ברכה, וסוף המזמור ויאכילהו מחלב חטה וגו' (רש"י שם).
57) תהלים פב. במזמור, אֶל־קִים נצב בעדת אֶל, ואומרים
כל המזמור על שם שכתוב בו עני ורש הצדיק, אלו
מעשרות, שכן הוא נדרש בחולין, צדק משלך ותן לו, בפ'
הזרוע (חולין קלד). לא ידעו ולא יבינו. ומי שאינו נותן לבו
להבין לכך, בחשכה יתהלכו זו מיתה, כדתנן באבות (פ"ה
משנה ט) בארבעה פרקים הדבר מתרבה כו' במוצאי החג
שבכל שנה מפני גזל מתנות עניים, וגורם קללה לעולם
ורעבון שימוטו כל אפסי ארץ" (רש"י שם). 58) כלומר,
אם אחד מששת הימים הראשונים של חול המועד חל
בשבת, הרי שיר של אותו יום נדחה מפני שיר של שבת,
וממילא יוצא כי "מוטור", שהוא האחרון, נדחה מפני
שאמרו באחד בשבת שיר שהיה ראוי לומר אתמול, שאין
מדלגין סדר השיר, ובשני שיר של אחד בשבת נמצא
האחרון נדחה (רש"י שם).

1 יב. כָּכָר בְּאַרְנוֹ⁵⁹, שֶׁפֶל מִשְׁמֵרוֹת כְּהִנֶּה עֶשְׂרִים
2 וְאַרְבַּעַה, וְכָל עֹבְדֵין בְּשָׁנָה בְּרָגְלִים⁶⁰. וּבְחַג הַסִּכּוֹת
3 הָיָה כָּל מִשְׁמֵר מִקְרִיב פֶּר אֶחָד אוֹ אֵיל אֶחָד אוֹ
4 שְׁעִיר הַחֲטָאֹת. אֲכָל הַכִּבְשִׁים - יֵשׁ מִשְׁמֵר שֶׁמִּקְרִיב
5 מִהֵן שְׁנֵי כִבְשִׁים, וְיֵשׁ מִשְׁמֵר שֶׁמִּקְרִיב כִּבְשׁ אֶחָד.
6 כִּיצַד? בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הָיוּ שֵׁם שְׁלֹשָׁה
7 עֶשְׂרִי פְּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשְׁעִיר⁶². כָּל מִשְׁמֵר מִקְרִיב
8 בְּהֶמָּה אֶחָת מֵהֶם. נִשְׁאָרוּ שֵׁם אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי כִבְשִׁים
9 לְשִׁמּוֹנָה מִשְׁמֵרוֹת. שְׁשָׁה מִשְׁמֵרוֹת מִקְרִיבִין שְׁנַיִם
10 שְׁנַיִם, וּשְׁנֵי מִשְׁמֵרוֹת מִקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בְּשָׁנָה הָיָה
11 שֵׁם שְׁנַיִם עֶשְׂרִי פְּרִים⁶³ וּשְׁנֵי אֵילִים וְשְׁעִיר. כָּל
12 מִשְׁמֵר מִקְרִיב אֶחָד. נִשְׁאָרוּ שֵׁם אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי כִבְשִׁים
13 לְתִשְׁעָה מִשְׁמֵרוֹת. חֲמִשָּׁה מִקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם,
14 וְאַרְבַּעַה מִקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בְּשָׁלִישִׁי הָיוּ שֵׁם אֶחָד
15 עֶשְׂרִי פְּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשְׁעִיר. כָּל מִשְׁמֵר מִקְרִיב
16 אֶחָד. נִשְׁאָרוּ אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי כִבְשִׁים לְעֶשְׂרֵה מִשְׁמֵרוֹת.
17 אַרְבַּעַה מִקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְשִׁשָּׁה מִקְרִיבִין אֶחָד
18 אֶחָד. בְּרִבְעִי הָיוּ שֵׁם עֶשְׂרֵה פְּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים
19 וְשְׁעִיר. כָּל מִשְׁמֵר מִקְרִיב אֶחָד. נִשְׁאָרוּ שֵׁם אַרְבַּעַה
20 עֶשְׂרִי כִבְשִׁים לְאַחַד עֶשְׂרִי מִשְׁמֵר. שְׁלֹשָׁה מִקְרִיבִין
21 שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְשִׁמּוֹנָה מִקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בְּחִמִּישִׁי
22 הָיוּ שֵׁם תִּשְׁעָה פְּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשְׁעִיר. כָּל מִשְׁמֵר
23 מִקְרִיב אֶחָד. נִשְׁאָרוּ שֵׁם אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי כִבְשִׁים לְשְׁנַיִם
24 עֶשְׂרִי מִשְׁמֵר. שְׁנֵי מִשְׁמֵרוֹת מִקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם,
25 וְעֶשְׂרֵה מִקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בְּשִׁשִּׁי הָיוּ שְׁמֹנֶה פְּרִים
26 וּשְׁנֵי אֵילִים וְשְׁעִיר. כָּל מִשְׁמֵר מִקְרִיב אֶחָד. נִשְׁאָרוּ
27 שֵׁם אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי כִבְשִׁים לְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרִי מִשְׁמֵר.
28 מִשְׁמֵר אֶחָד מִהֵן מִקְרִיב שְׁנֵי כִבְשִׁים, וּשְׁנַיִם עֶשְׂרִי

מקטירין אמורי כל קרבן וקרבן בפני עצמו⁷⁹. ואם
נתערבו - מקטיר הכל כאחד⁸⁰.

78) כן נראה במנחות שם, וראה למעלה הלכה טו.
79) ברייתא בפסחים סד: ובמנחות פט: ובסיפרא ויקרא
דבורא דנדבה פרשה יד הלכה י, שנאמר (ויקרא ג, יא)
”והקטירו”, שלא יערב חלביו של זה בזה. וראה גם להלן
פ”א מהלכות קרבן פסח הלכה ו. 80) כן מבואר במנחות
שם, ממה שמתרץ ר' יוחנן ”אם נתערבו קא אמר”. הרי
שאם נתערבו, מקטירם ביחד. ואף כי התירץ הזה נדחה –
לא מטעם זה נדחה אלא מטעם אחר, אבל הדין דין אמת
(הר המוריה).

יז. מנחות של נסכים⁸¹ שנתערבו זו בזו אחר
שנגבל כל מין ומין בפני עצמו - פשרות⁸².

81) היינו סולת, ראה למעלה פ”ב מהלכות מעשה הקרבנות
הלכה א. 82) [מין במינו, היינו כבשים ופרים או כבשים
ואילים, שהם שני מינים בבליה, שכבשים בלילתם רכה
(=שלשה לוגים שמן על עשרון סולת. ראה למעלה הלכה
טו), ואילו פרים ואילים בלילתם עבה (=שני לוגים על
עשרון, ראה למעלה שם). אבל פרים ואילים הם מין אחד
לענין זה, שהרי בלילתם שווה (ראה למעלה שם), ובהם אין
צורך שבלילתם תהא לחוד, אלא אם נבללו ביחד – כשרות,
וראה להלן. וכן הוא במשנה שם (פט:): ”אין מערבין נסכי
כבשים בנסכי פרים ואילים, ואם בללם אלו בפני עצמן וכו’
ונתערבו כשירים, אם עד שלא בלל פסול”. וראה להלן].

יח. וכן שנגבל⁸³ המנחות⁸⁴ ונתערב שמן וסלתן
- הרי זה מתר לערב יין שלחן לכתחלה⁸⁵. וכן אם
הקטיר מנחות של נסכים כל אחת ואחת בפני
עצמה⁸⁶ - הרי זה מתר לערב היין שלחן⁸⁷.

83) כאבי במנחות שם, בפירוש המשנה שם. 84) היינו
פרים באילים, ראה להלן הלכה יט. 85) אבל אם לא
נתערבו שמן וסולתן של הפרים והאילים, אסור לערב היין
לכתחילה (ראה להלן הלכה כ). 86) כלומר שלא נתערבו.
87) שם במנחות פט: ”אמר אביי, הכי קאמר מערבין יין
אם נתערב סלתן ושמן. ויין לכתחלה לא, והתניא במה
דברים אמורים בסולת ושמן, אבל יין מערבין. אלא אמר
אביי, הכי קאמר, היכא דהוקטר סלתן ושמן מערבין יין
לכתחילה. היכא דלא הוקטר, אם נתערב סלתן ושמן
מערבין נמי יין, ואם לאו אין מערבין, דילמא אתי
לאיערובי סולת ושמן לכתחילה”.

יט. פשעמערבים היין של נסכים⁸⁸ - יש לו לערב יין
נסכים של אמש בשל יום, ושל יחיד בשל צבור⁸⁹.
וכשמערב⁹⁰ - מערב יין נסכי פרים ביין נסכי
אילים⁹¹, יין נסכי פכשים⁹² ביין נסכי פכשים; אבל
אין מערבין יין נסכי פכשים ביין נסכי פרים
ואילים⁹³.

88) כלומר, כשנתערב שמן וסולתן, או שהוקטרו בפני
עצמן, ראה למעלה הלכה יח. 89) משנה שם פט.

עשרון אינם נבללים בכלי אחד, ראה למעלה בפ”ז מהלכות
מעשה הקרבנות הלכה ו. וראה עוד להלן שאפילו בפחות
מששים ואחד אין לבלול כאן. 72) בכסף-משנה: אותם.

1 טו. ולעולם⁷³ אין מערבין⁷⁴ נסכים⁷⁵, אלא נסכי
2 הפרים לבדם, ונסכי האילים לבדם, ונסכי פכשים
3 לבדם⁷⁶, בין בקרבנות צבור בין בקרבנות יחיד⁷⁷.

73) כלומר, אפילו בפחות מששים ואחד עשרון.
74) משנה במנחות קג: וגמרא שם פט: 75) כולל היין
והסולת (ראה למעלה פ”ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה
א). 76) אבל פרים ואילים ביחד – אסור לערב, אף-על-פי
שבלילתם שווה, שהרי בפר הוא מביא שלשה עשרונים סולת
על חצי ההין שמן, היינו ששה לוגין שמן, הרי שני לוגין
שמן על עשרון סולת, וגם באילים כן, שהרי מביא עליהם
שני עשרונים סולת על שלישית ההין שמן היינו ארבעה
לוגין, הרי שני לוגין על עשרון – ולמדו כן ממה שנאמר
בחלבים (ויקרא ג, יא) ”והקטירו”, שלא יערב חלביו של זה
בזה (מנחות פט: וראה להלן הלכה טז). והוא-הדין לסולת
ושמן של מנחה, שאף הם, הקומץ שלהם נקטר על גבי
המזבח. וקל-וחומר שלא יערב נסכי כבשים בשל אילים או
בשל פרים, שהרי אין בלילתם שווה, שהפרים והאילים
נבללים שני לוגין שמן על כל עשרון סולת, ואילו כבשים
בלילתם רכה יותר, עשרון סולת על שלשה לוגין שמן, והן
בולעות זו מזו ונמצאת זו חסירה וזו יתירה (רש”י במנחות
קג:). ונראה מדברי רבינו, שנסכי פרים בפרים, אילים
באילים וכבשים בכבשים – אין איסור, וכן נראה מדברי
המשנה והגמרא במנחות (שם), וצריך לפרש שהכוונה רק
לנסכי יין, שלא נאסרו בתערובת, מן התורה, שהרי אינם על
האש, אלא על גבי שיתין (פ”ב מהלכות מעשה הקרבנות
הלכה א, ושם פט”ז הלכה יד), ורק חכמים אסרו תערובת
יין שמא יבוא לערב סולת ושמן (מנחות פט:): לא גזרו אלא
במין בשאינו מינו (פרים באילים וכו’), שהרי יש בשני
מינים אופן שתערובת פוסלת אפילו בדיעבד, כגון כבשים
בפרים שבללם יחד (שם במשנה), ולפיכך גזרו גם בפרים
ואילים, אבל במין אחד כגון פרים בפרים וכו’ – לא גזרו,
שלעולם אין בו פסול בדיעבד. וראה בט”ז ליוורה-דעה סימן
צא ס”ק א, ומה שאמר אביי (שם פט:): על מה ששינונו
במשנה (שם פט). ”מערבין נסכי פרים בנסכי אילים, נסכי
כבשים בנסכי כבשים” – ”מערבין יינו אם נתערב סלתן
ושמן”, זה לא מוסב על פרים באילים, שבהם לא התירו
אלא אם כבר נתערב, אבל כבשים בכבשים מותר לעולם,
אפילו לפני שנתערבו, כנ”ל. וראה להלן הלכה יט. ועיין
בהר המוריה]. 77) ראה במשנה שם פט. ”מערבין נסכי
פרים בנסכי אילים, נסכי כבשים בנסכי כבשים, יחיד בשל
ציבור, של יום בשל אמש”. וראה שם פט: בגמרא כי דין
זה הוא לענין יין דוקא, ורק אם כבר נתערבו השמן והסולת
(ראה להלן הלכה יח), אבל באופן אחר – אסור, ולא
הבדילו בין יחיד לציבור.

4 טז. וכל החלבים של קרבנות, בין קרבנות צבור בין
5 קרבנות יחיד⁷⁸ - אין מערבין אותן זה בזה, אלא

11

פָּרָק רֵאשׁוֹן

1 יבאר הפסולין לעבודה אם מותרין לשחוט קדשים לכתחילה, אם צריך כוונה בשחיטת קדשים, והשוחטם שלא במקומם.

- 12 א. כִּלְיֵי הַפְּסוּלִין³ לְעֹבְדָהּ⁴ מִתְּרִין לְשַׁחֵט קִדְשִׁים
13 לְכִתְחִלָּה⁵, וְאִפְּלוּ קִדְשֵׁי קִדְשִׁים⁶; חוּץ מִן הַטֶּמֶא,
14 שְׂאִינֹ שׁוֹחֵט לְכִתְחִלָּה, וְאִף עַל פִּי שֶׁהוּא חוּץ
15 לְעֹזְרָה⁷ וּפְשֵׁט יָדָיו⁸ וְשַׁחֵט בְּעֹזְרָה, גִּזְרָה שְׂמָא יַעַב
16 בְּבִשְׂרָא.

2 משנה, זבחים לא, ב. 3 כגון זר (שאינו מזרע אהרן הכהן), בעל מום, ערל טמא. בפ"ט מהל' ביאת מקדש הט"ו, מונה רבינו שמונה עשר פסולים לעבודה, ראה שם. 4 הקרבת קרבנות בבית המקדש. קרבנות בהמה, אבל עופות אינם נשחטים אלא נמלקים בצפון, שנאמר (ויקרא א, טו): "ומלק את ראשו" ומליקה טעונה כהן כשר (לקמן פ"ז ה"א). 5 במשנה, אמנם כתוב: "ששחטו", ומשמע שרק בדיעבד כשר, אבל לכתחילה לא ישחוט, אולם בגמרא (שם לב.) פירשו, שמשום טמאים, נקטה המשנה לשון דיעבד, שטמאים אסורים לשחוט לכתחילה שמה יגזו בבשר ויטמאוהו, וכן מסיים כאן רבינו. 6 הקרבנות המקודשים ביותר, והם: חטאות, אשמות, עולות, ושלמי ציבור, היינו שני כבשים שהקריבו בחג השבועות עם שתי הלחם. 7 שלש עזרות היו בבית המקדש: עזרת נשים, עזרת ישראל ועזרת כהנים, וסתם עזרה פירושה עזרת ישראל, שממנה ולצד מערב נקרא "מחנה שכניה", וכל הטמאים אסורים להכנס לה מן התורה. 8 לפנים העזרה, מקום שחיטת קדשים, אמנם רבינו פסק בפ"ג מהל' ביאת המקדש ה"ח, שחכמים אסרו הכנסת חלק מגוף הטמא לעזרה (בלשון התלמוד: ביאה במקצת שמה ביהא), מדובר כאן כשעבר על איסור דרבנן והכניס ידו, אסור לו לשחוט אפילו אגב הוצאת היד. אגב, גם לפני שהכניס ידו לעזרה עבר על איסור דרבנן בכניסתו לעזרת נשים (ראה הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ו). וכל זה נאמר באדם שנטמא בנגיעת שרץ וכדומה שאינו מטמא כלים אבל אם נטמא במת, הרי הוא מטמא את הסכין והיא מטמאה את הבשר ונפסל הקרבן אפילו בדיעבד (רש"י שם במשנה). 9 ויש לשאול: בשלמא בקדשים קלים (שלמים, תודה ודומיהם) שנשחטים בכל מקום בעזרה, אפשר לו לנגוע, כשהקרבת נשחט על יד השער ממש, אבל קדשי קדשים נשחטים בצפונה של המזבח (ויקרא א, יא: "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה") והמזבח רחוק מכותל המזרח עשרים ושתים אמות, וכיצד יגע בבשר? לשחוט אפשר בסכין ארוכה, אבל נגיעה מטמאה רק בידו ממש. אולם לשחיטת רבינו בפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ו אין מקום לקושיה זו. רבינו כתב שם, שכל חלק העזרה הנמצא בחלק הצפוני של העזרה בשטח המרחק שבין המזבח והכותל הצפוני נקרא צפון המזבח, ויוצא מזה שעד כותל המזרח נקרא צפון, ואפשר לשחוט שם קדשי קדשים. ראה 'תוספות' שם ד"ה ובטמאים. (אמנם גם לדעת רבינו יוצא שהשער נמצא במרחק שתי אמות

"מערבין נסכי פרים בנסכי אילים, נסכי כבשים בנסכי כבשים, של יחיד ושל ציבור, של יום בשל אמש". וכמו שפירשה אב"י (שם פט: הובאו דבריו למעלה). ומה שכתב של אמש בשל יום, כלומר אם לא הביא נסכים בקרבן של אמש והביאן היום (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יב, כי מביא אדם קרבנו היום, ונסכיו לאחר עשרה ימים, ראה פירוש המשנה במנחות שם). 90 היינו כשנתערבו או הוקטרו, כנ"ל. 91 שבלילתן שוה. ובהם עצמם אין שום אופן שתערובת שמנם וסלתם תפסול אותם בדיעבד, אלא שגזרו בהם מחמת פרים וכבשים, שבהם יש אופן שתערובת שמן וסולת פוסלת אפילו בדיעבד, כגון שנבללו ביחד (ראה למעלה הלכה יז). [ובמין אחד ממש, כגון פרים בפרים, אילים באילים וכבשים בכבשים (וראה בסמוך), לא אסרו אפילו לפני שנתערבו. ובפרים וכבשים שבהם עצמם יש פסול בדיעבד, לא התירו אפילו לאחר שנתערבו, ראה להלן]. 92 [דברים אלו סותרים כל מה שכתבנו למעלה (בסמוך ולמעלה הלכה טו), שבמין אחד ממש לא אסרו אפילו לפני שנתערבו. אולם בדפוס רומי וויניציאה "מערב נסכי פרים ביין נסכי אילים, ביין נסכי כבשים". והכסף-משנה תיקן: "מערב (יין) נסכי פרים ביין נסכי אילים (יין נסכי כבשים) ביין נסכי כבשים". אבל יש לתקן באופן אחר: "מערב (יין) נסכי פרים ביין נסכי אילים (ואין צורך לומר יין נסכי כבשים) ביין נסכי כבשים", היינו לפי שיין נסכי כבשים ביין נסכי כבשים, מותר אף בלא נתערבו, כנ"ל. 93 שכיון שבזה יש אופן שפסול אפילו בדיעבד – גזרו יותר. וכן הוא בפירש"י שם ד"ה מערבין וז"ל: "והא דקתני מציעתא דמתינתן אבל אין מערבין [נסכי כבשים בנסכי פרים], היינו אפילו (כן צריך להיות) נתערבו סלתן ושמןן". נמצא ששלשה אופנים בענין זה: א' פרים בפרים וכבשים בכבשים, מותר לערב יין אף לפני שעירבו שמן וסולת. ב' פרים ואילים בכבשים, אפילו נתערבו שמן וסולת אסור לערב יין. ג' פרים באילים, אם נתערבו שמן וסולת מותר לערב יין, ואם לאו – אסור.

- 1 כ. וְלַעֲוֹלִים⁹⁴ אֵין מְעַרְבִין הַיֵּין לְכִתְחִלָּה, אֶלָּא אַחַר
2 שְׁנַתְעַרְבָה הַסֶּלֶת אוֹ אַחַר שֶׁהִקְטִירוּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁹⁵.

94 היינו בפרים ואילים, כנ"ל. 95 למעלה הלכה יח, וראה בהר המוריה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת תְּמִידִין וּמוֹסְפִין בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא

הַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין

- 3 יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁמוֹנֶה מִצּוֹת. שְׁתֵּי מִצּוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ
4 מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶרֶץ: (א) שְׁלֹא לֶאֱכֹל
5 קִדְשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁהוּטַל בָּהֶם מוֹם. (ב) שְׁלֹא
6 לֶאֱכֹל פֶּגוּל. (ג) שְׁלֹא יוֹתִיר קִדְשִׁים לְאַחַר זְמַנָּם. (ד)
7 שְׁלֹא יֵאָכַל נֹתֵר. (ה) שְׁלֹא יֵאָכַל קִדְשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ.
8 (ו) שְׁלֹא יֵאָכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא הַקִּדְשִׁים. (ז) לְשַׂרְף
9 הַנּוֹתֵר. (ח) לְשַׂרְף הַטֶּמֶא.
10 וּבִאֵיזר מִצּוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שני כ"ג טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במסקנה אמרו, שאפילו שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, אין לקטן מחשבה מן התורה אלא מדרבנן, כלומר שחכמים החמיירו בדבר, במקרה שעל-ידי-זה תצא חומרא ולא קולא, כגון אם הקטן ישחוט ויאמר שכוונתו לזרוק את הדם למחר - הזבח פסול מדרבנן, כמו גדול שאמר כך. (21) בדרומו של המזבח, ועולה נשחטת רק בצפון, לקמן ה"ז.

ז. קְדָשֵׁי קֳדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחָטוּ בְּדָרוֹם או שֶׁנִּתְקַבְּלוּ דָמָם בְּדָרוֹם - פְּסוּלִין.²²

(22) משנה, זבחים מז, א: "שחיתתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון". ובגמרא שם מח, א - דרשו מן המקרא שגם בדיעבד פסולים, אם לא נשחטו בצפון.

ח. הִיָּה עוֹמֵד בְּדָרוֹם וְהוֹשִׁיט יָדוֹ לַצִּפּוֹן וְשָׁחַט - שְׁחִיתוֹתָ בְּשָׂרָה.²³

(23) שם מח, ב - למדו דין זה מהכתוב: "ושחט אותו וגו' צפונה" (ויקרא א, יא) אותו בצפון ולא שחט בצפון. ראה 'תוספות' שם ד"ה אותו.

ט. הִיָּה עוֹמֵד בְּדָרוֹם וְהוֹשִׁיט יָדוֹ וְקִבֵּל הַדָּם בַּצִּפּוֹן - קִבְּלוֹתוֹ פְּסוּלָה.²⁴

(24) שם מח, א: "ולקח הכהן" - לו יקח, כלומר, גם את עצמו יקח לצפון.

י. הַכֹּנִיס רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ לַצִּפּוֹן - הִרִי הוּא פְּעוֹמֵד בַּצִּפּוֹן.²⁵

(25) ברייתא, שם כו, א. רובו ככולו.

יא. שְׁחִטָה בַּצִּפּוֹן²⁶ וּפְרָכָסָה וְיִצְאָתָה לְדָרוֹם²⁷, אֶפְלוֹ הוֹצִיאָהּ לְדָרוֹם - בְּשָׂרָה.²⁸ פְּרָכָסָה וְיִצְאָתָה לְדָרוֹם וְחִזְרָה לַצִּפּוֹן, וְאַחֵר כֶּף קִבֵּל דָּמָה בַּצִּפּוֹן - בְּשָׂרָה.²⁹ וְכֵן³⁰ קֳדָשִׁים קָלִים³¹ שֶׁהֵיוּ בְּפָנִים וְעָמַד חוּץ לְעִזְרָה³² וְהַכֵּנִיס יָדוֹ לְפָנִים וְשָׁחַט - שְׁחִיתוֹתָ בְּשָׂרָה.³³

(26) שם. (27) שם צב, ב. (28) מדובר כשיצאה לדרום אחר קבלת הדם, ומשמיענו, שהזבח לא נפסל ביוצא, כי פסול יוצא נאמר ביצא מחוץ לחומת העזרה בקדשי קדשים, או מחוץ לחומת ירושלים בקדשים קלים. (29) רבינו מפרש, שמה שאמרו שם כו, א: "וחזרה כשרה", הכוונה שאם קיבל את הדם אחרי שחזרה לצפון - כשירה אע"פ שבין שחיטה לקבלה היתה בדרום (כסף-משנה). ורש"י שם פירש אחרת. (30) כאן מתחילה הלכה יב. כן הוא בכ"מ, וכן נראה גם בדפוס רומי ר"מ. (31) תודה, שלמי יחיד, בכור מעשר בהמה ופסח. (32) מחוץ לעזרת ישראל (ראה למעלה אות ו), וקדשים קלים נשחטים בתוך העזרה בלבד, שנאמר בדין שלמים (ויקרא ג, ב) "ושחטו פתח אהל מועד", ורק עזרת ישראל היא פתח אהל מועד ולא המקומות בבית המקדש שמחוץ לחומותיה. (33) שם לב, ב: "ושחט את בן הבקר לפני ה'" (שם א, ה) ולא שוחט לפני ה'.

מצפוננו של מזבח, אבל בן אדם שידי ארוכות קצת - יכול להגיע).

ב. וְאִם עֵבֶר וְשָׁחַט - הִזְבַּח בְּשָׂרָה. וְכֵן פֶּהָן גְּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים¹⁰, אֵף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ: וְשָׁחַט אֹהֶרֶן¹¹, אִם שָׁחָטוֹ זֶר - בְּשָׂרָה. אֵף פֶּהָן אֲדָמָה¹² שֶׁשָּׁחָטָה זֶר - בְּשָׂרָה. שְׂאִין לֶף שְׁחִיטָה פְּסוּלָה בְּזָרִי.¹³

(10) יומא מב, א. מחלוקת רב ושמואל, ופסק כרב שהלכה כמותו בדיני איסור והיתר, וגם רבי יוחנן שם (מג: דעתו כרב. (11) רבינו הסתמך על הכתוב למעלה: והקריב "אהרן" את פר החטאת אשר לו. (12) כשמואל ורבי יוחנן שם, נגד דעת רב. כלל בדינו - רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן. (13) ב'תורת כהנים' ויקרא פרשתא ד, שנינו: "יכול אף לשחיטה (צריך כהן כשר)? תלמוד-לומר: ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם - מקבלה (קבלת הדם בכלי שרת) ואילך מצוות כהונה". כלומר, מפני שבשחיטה נאמר סתם "ושחט", ובהקריבה כתוב "בני אהרן", משמע ששחיטה כשרה גם בזר. וכל הפסולים האחרים, דינם כזר (מובא בגמרא שם לב.).

ג. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַקֳּדָשִׁים וְלֹא נִתְּכַן לְשְׁחִיטָה, אֵלָא כְּמַתְּעֵסֶק¹⁴ - הִרִי אֵלָיו פְּסוּלִין¹⁵, עַד שֶׁיִּתְּכַן לְשְׁחִיטָה.

(14) אינו מתכוון לזביחה אלא כעוסק במשהו אחר (שם מז.). (15) בעיה שנפתרה שם. ראה רש"י 'תוספות' שם.

ד. וְלֹא וְשָׁחַט שְׁנֵי רֹאשִׁים¹⁶ בְּאַחַד בְּקָדָשִׁים. וְאִם שָׁחַט - הִרִי אֵלָיו בְּשָׂרִים.¹⁷

(16) בסכין ארוכה. (17) משנה, חולין ל, ב: "השוחט שני ראשים כאחד, שחיתו כשרה" כלומר, לכתחילה אסור. ושם כט, א - אמרו שמדובר בקדשים, כי בחולין מותר אפילו לכתחילה.

ה. אֶבֶל שְׁנֵים שוֹחֲטִין¹⁸ בְּהֶמָּה אַחַת בְּקָדָשִׁים בְּחִלִּין.

(18) שנים אוחדים בסכין אחת ושוחטים. ומותר אפילו לכתחילה (כחכמים שם ל.).

ו. הַקָּטָן אֵינוֹ שּׁוֹחֵט קֳדָשִׁים אֵף עַל פִּי שֶׁהִגְדִּיל עוֹמֵד עַל גְּבִיּוֹ¹⁹; שֶׁהִקְדִּישׁ צְרִיכִין מִחֻשְׁבָּה, וְקָטָן אֵין לוֹ מִחֻשְׁבָּה. אֶפְלוֹ הִיתָה מִחֻשְׁבָּתוֹ נִפְרָת מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו - אֵינָה מִחֻשְׁבָּה לְהִקָּל, אֵלָא לְהַחֲמִיר.²⁰ פִּי צִיד? הִיתָה עוֹלָה עוֹמֵדָת בְּדָרוֹם²¹, וּמִחֻשְׁבָּה הַקָּטָן וְהַבִּיאָה לַצִּפּוֹן וְשָׁחָטָה, שֶׁהִרִי מִמַּעֲשָׂיו נִפְרָ שֶׁמִּחֻשְׁבָּתוֹ לְשְׁחִיטָת קֳדָשִׁים - הִרִי זֶה פְּסוּלָה.

(19) בחולין יב, ב - אמרו, ששחיטת קטן בחולין כשרה אם גדול עומד על גביו, משום ששחיטה אינה צריכה כוונה. ומשמע מזה, שבקדשים שצריכים כוונה בשחיטה, שחיטת קטן פסולה, אפילו כשגדול עומד על גביו. (20) שם

17 **וּמִקְבָּל; שֶׁפֶשֶׁר קִדְּשִׁים [קָלִים] שֶׁיֵּצֵא קִדְּשֵׁי זְרִיקָה**⁵⁰
18 **- פֶּשֶׁר.**

(45) שם כה, ב. כו, א. מימרא של רבי אלעזר לדעת אבימי.
(46) ואינו חותך את העצם, שאם יחתוך תהיה בעלת מום בשעת קבלת הדם, ורבי זירא (שם) פוסל מום בין שחיטה לקבלה. (47) מה שיצא לחוץ נפסל ביוצא, ואם אינו מפריד לפני קבלה את הבשר שיצא, הרי מתערבת שמנוניתו בדם המתקבל בכלי שרת ופוסלת את כולו (ראה בהערה הבאה). (48) פירוש, הדם שיוצא מבשר האיברים אינו נקרא דם לענין זריקה על המזבח, ואין חייבים כרת על אכילתו (רבינו פ"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ד), ולפיכך אינו נפסל ביוצא כדם, וגם אין לפוסלו כבשר היוצא שהרי אינו בשר ודינו כמים (כסף-משנה). אבל שמנונית דינה כבשר, ונפסלה ביוצא ומתערבת בדם ונפסל כולו. גמרא ורש"י שם. (49) אע"פ שהכתוב "והביאום לה" נאמר בשחיטה בלבד (ראה הלכה יד) צריך להחזיר הרגלים לפני זריקה, ולא מפני פסול יוצא, שהרי קדשים קלים אינם נפסלים כשיוצא חוץ לעזרה, אלא מפני שזריקת הדם אינה מתירה באכילה אלא מה שהוא באותה שעה בפנים, כמו שכתב רבינו לקמן בהל"ב: "והזריקה מועלת ליוצא לשרפו, אבל לא לאכלו". (בכסף-משנה אמנם נדחק לפרש שהכוונה ליוצא חוץ לירושלים, אבל הר"י קורקוס, הובא בכסף-משנה לקמן פ"ט ה"ג מפרש דברי רבינו אפילו ביצא חוץ לעזרה. וראה הערותינו בהלכות לב ולג). (50) פירוש, אפילו קודם זריקה כשר, כרבי יוחנן שם פט, ב. ולאחר זריקה פשוט שכשר, שהרי נאכל בכל העיר. הראב"ד כותב כאן: "אפילו לאחר זריקה". נראה שהתכוון לומר אפילו אם נשאר בחוץ עד אחר זריקה כשר, וזה מתאים לשיטתו בהשגותיו לקמן בהל"ב, ובוהו מסולקת תמיהתו של בעל 'לחם משנה' עליו. אבל דעת רבינו אינה כן, אלא כמו שכתבנו.

19 **טז. תָּלָה הַבְּהֵמָה וְשִׁחְטָהּ בְּאוֹרֵי הָעֶזְרָה - פְּסוּלָהּ**⁵¹;
20 **שְׁנֵאמַר: עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ - עַד שֶׁיִּשְׁחָטוּ בְּאֶרֶץ.**

(51) שם כו, א. דעת אבוה דשמואל ונימוקו.

21 **יז. הֵיטָה הַבְּהֵמָה בְּאֶרֶץ וְנִתְּלָה וְשִׁחַט וְהוּא תָלוּי**
22 **בְּאוֹרֵי**⁵²: **בְּקִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים - פְּסוּל, בְּקִדְּשִׁים קָלִים -**
23 **פֶּשֶׁר.**

(52) טעות-סופר נפלה כאן, וה'כסף משנה' מגיה וגורס "באורי - כשירה, תלה הבהמה ושחטה באורי העזרה, בקדשי קדשים פסול (ראה הלכה הקודמת) בקדשים קלים כשר". והטעם, מפני ש"על ירך" כתוב בקדשי קדשים בלבד. ואין לפוסלו מפני שאין דרך שירות בכך, כמו נתלה וקיבל בה"ט, משום ששחיטה אינה שירות, שהרי כשירה בזה.

24 **יח. שִׁחַט מְעוּט סִימָנִים בַּחוּץ וּגְמָרָן בְּפָנִים**⁵³, **או**
25 **שִׁשְׁחַט מְעוּטָן בְּדָרוֹם וּגְמָרָן בְּצָפוֹן**⁵⁴ - **פְּסוּלִין**;
26 **שִׁשְׁנָה לְשִׁחִיטָה מִתְחַלֶּתָּה וְעַד סוּף**⁵⁵.

(53) בקדשים קלים. (54) בקדשי קדשים. (55) אע"פ

1 **יב. הִכְנִיס יָדוֹ וְקָבַל - קִבְּלָתוֹ פְּסוּלָהּ**⁵⁴. **אִפְּלוּ הַכֹּנִיס**
2 **רָאשׁוֹ וְרִבּוֹ**⁵⁵, **אִפְּלוּ הֵיָה עוֹבֵד כָּל פָּנִים וְצִיצָתוֹ**⁵⁶
3 **בַּחוּץ - עֲבוּדָתוֹ פְּסוּלָהּ; שְׁנֵאמַר: בְּבִאָתָם**⁵⁷ **אֶל אֹהֶל**
4 **מוֹעֵד - עַד שֶׁיָּבִיאוּ בָּלָן.**

(34) מהכתוב (דברים י, ח) "לעמוד לפני ה' לשרתו", למדנו שכל שירות צריכה להיות לפני ה', היינו בפנים העזרה, והמקבל צריך להיות במקום קבלת הדם כמו בקדשי קדשים (למעלה ה"ט). (35) שם בברייתא: "הכניס ראשו ורובו, כאילו לא נכנס". (36) שער ראשו, מלשון הנביא (יחזקאל ח, ג) ויקחני בציצת ראשי. (37) בגמרא שם מובא הפסוק: "בבואם אל אהל מועד" (שמות כח, מג). ולפלא שרבינו העדיף להביא את המקרא המאוחר.

5 **יג. פֶּרֶפֶסָה הַבְּהֵמָה**⁵⁸ **וְיֵצֵאתָ לַחוּץ**⁵⁹ **אַחַר קִבְּלָתָהּ**
6 **דָּמָה**⁴⁰ - **פֶּשֶׁרָהּ**⁴¹; **שֶׁאִפְּלוּ יָצֵאוּ הָאֲמוּרִין וְהַפֶּשֶׁר**
7 **קִדְּשֵׁי זְרִיקָה בְּקִדְּשִׁים קָלִים - הַזֵּבַח פֶּשֶׁר, כְּמוֹ**
8 **שִׁיתְבָּאָר**⁴².

(38) מדובר בקדשים קלים. (39) חוץ לחומת העזרה. (40) אבל יצאה כולה לפני קבלת הדם - נפסל דם הנפש ביוצא. וכן משמע מדבריו למעלה ה"א "פירכסה ויצאה לדרום וחזרה לצפון ואחר-כך קיבל דמה בצפון - כשירה". ומשמע שאם יצאה לחוץ - פסולה, מפני שהשחיטה מקדשת את הבשר (והריטב"א (חולין ג) דעתו, שהסכין אע"פ שהיא כלי שרת, אינה מקדשת קידוש גמור כדי ליפסול ביוצא, מפני שהשחיטה אינה עבודה וכשירה בזה, וקבלת הדם היא המקדשת, ולכן אפילו יצאה לחוץ לפני קבלה - כשירה). (41) מקטירים את האימורים והבשר נאכל. מדובר בחזרה לפני זריקה ולפיכך כשרה, כי הזריקה עושה את האימורים קדשי קדשים, ולפני כן הם קדשים קלים ואינם נפסלים ביוצא (מבי"ט ב'קריט ספר'). וראה רש"י שם פט: ד"ה "הוא הדין", שכתב: שזריקה עושה אותן קדשי קדשים. (42) לקמן הל"ב-לג.

9 **יד. הֵיטָה הַבְּהֵמָה כָּלָה בְּפָנִים וּרְגְלֶיהָ בַּחוּץ וְשִׁחְטָהּ**
10 **- הַזֵּבַח פְּסוּל**⁴³; **שְׁנֵאמַר: וְהִבְיָאוֹם לָהּ - עַד**
11 **שֶׁתְּהִיָּה כָּלָה בְּפָנִים**⁴⁴.

(43) שם כו, א. (דעת ה'תוספות' שם ד"ה חתך, שבדיעבד כשר, וכדבריהם יש להוכיח מלשונו של שמואל שם, שבכל הדינים שבמכלול האיבעויות שם, אמר בפירוש "פסולה". מה-שאינן-כך בדין זה הביא את הפסוק. וברש"י "עד שתהא כולה בפנים", ולא אמר פסולה. וצ"ע למה פסק רבינו (פסולה). (44) שם. פסוק זה מדבר בקדשים קלים, שהרי הכתוב מסתיים: "וזבחו זבחי שלמים לה' אותם", ומובן, שקדשי קדשים לא כן-שכן.

12 **טו. שִׁחְטָהּ**⁴⁵ **וְהִיא כָּלָה בְּפָנִים, וְאַחַר כֵּן הוֹצִיָּאָה**
13 **רְגְלָהּ לַחוּץ - חֲתוּף הַפֶּשֶׁר עַד שֶׁהוּא מְגִיעַ לַעֲצָם**⁴⁶
14 **וְאַחַר כֵּן מְקַבֵּל הָדָם**⁴⁷. **וְאִם קָבַל וְאַחַר כֵּן חֲתוּף -**
15 **פְּסוּל, מִפְּנֵי שְׁמִנּוּנִיתוֹ**⁴⁸ **הַפֶּשֶׁר שֶׁבַּחוּץ. וּבְקִדְּשִׁים**
16 **קָלִים אֵין צָרִיךְ לַחֲתוּף, אֶלָּא מִחֲזִיר רְגְלָהּ**⁴⁹ **לְפָנִים**

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום – יום שני כ"ג טבת – ספר עבודה – הל' פסולי המוקדשין קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

18 כד. קבל בימינו⁷³ ונתן לשמאלו - יחזיר לימינו⁷⁴.
19 קבל בכלי חל - נפסל הזבח. קבל בכלי קדש ונתן
20 לכלי חל - יחזיר לכלי קדש⁷⁵.

(73) כדן, אבל אם קיבל בשמאלו נפסל הזבח ואין לו תקנה
(משנה, שם). (74) משנה, שם לב, א. (75) שם.

21 כה. נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו - כשר⁷⁶.
22 אבל אם נשפך מצואר הבהמה על הרצפה ואספו
23 ונתנו לכלי השרת - נפסל הזבח⁷⁷.

(76) שם. מפני שנתקיימה כבר מצוות קבלה בכלי כהלכתה.
(77) משנה, שם כה, א. ובגמרא שם פירשו שדין זה נלמד
מן הכתוב (ויקרא ד, ה) "ולקח... מדם הפר" דם מהפר
יקבלנו, כלומר מעבירים את ה"מם" מהמילה מדם למילה
הפר.

24 כו. נשפך מקצת הדם מצואר הבהמה על הארץ ולא
25 אספו, וקבל מקצתו מצואר הבהמה - הרי זה כשר⁷⁸;
26 ובלבד שיהיה זה הדם שנתקבל דם הנפש⁷⁹, לא דם
27 התמצית⁸⁰ ולא דם העור.

(78) ומה שאמרו שם: "צריך שיקבל כל דמו של פר", זה
רק לכתחילה, אבל בדיעבד כשר אפילו לא קיבל כולו.
רבינו הוציא דין זה מדיוק לשון המשנה: "נשפך הדם
(מצואר הבהמה) על הרצפה ואספו פסול", משמע, שאם לא
אספו אלא קיבל מה שנשאר מצואר הבהמה – כשר.
(79) "דם היוצא בשעת שחיטה, כל זמן שיש בו אדמיות"
(לשון רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ו ה"ג). (80) דם
המתמצה מאיברים שונים (ברייאת, שם).

28 כז. כל הזבחים⁸¹ שקבל דמם⁸² אחד מן הפסולין
29 לעבודה, או שהוליו את הדם למזבח, או שזרקו
30 למזבח כהלכתו⁸³ - נפסל הזבח. קבל הכשר ונתן
31 לפסול, ולא הלך בו הפסול אלא עמד במקומו -
32 יחזיר לכשר⁸⁴. אבל דם שהוליו הפסול לעבודה
33 והחזירו לכשר והוליו⁸⁵, או שהוליו הפסול תחלה
34 והחזירו ונתנו לפסול והוליו⁸⁶, הואיל והוליו
35 הפסול בין בתחלה בין בסוף - נפסל הזבח, שהרי
36 אי אפשר לתקן דבר זה⁸⁷.

(81) שם יד, ב. (82) ולא נשאר בבהמה דם הנפש שיכול
כשר לקבלו. ראה הלכה כח. (83) ואפילו אם נשאר דם
במזרק, אסור לזרוק על המזבח, מפני שאחרי זריקה
כהלכתה נעשה שאר הדם שבמזרק שיריים, ואסור לזרוק
שיירי הדם על המזבח. ואע"פ שפסולים לעבודה אינם
עושים שיריים (ראה לקמן הכ"ח), זה נאמר רק בדם שנשאר
בצואר בהמה שלא נעשה בו מעשה זריקה, אבל הדם
שנשאר במזרק, שממנו זרק הפסול – נעשה שיריים (סברא
זו כתבו ה'תוספות' שם צב. ד"ה ושיקבלו). במה דברים
אמורים כשזרק כהלכתו, אבל אם זרק שלא כהלכתו הרי זה
כאילו שפך מקצת הדם על הרצפה, ולפיכך גם הדם שנשאר
במזרק כשר לזריקה (ראה לקמן פ"ד ה"ב בהערות, וראה
כסף-משנה כאן. ומסתבר, שבפירושו השני התכוון

שהבהמה אינה ניתרת אלא עם שחיטת רוב הסימנים, אין
אנו אומרים שרק המעשה האחרון הוא השחיטה והרי הוא
היה בהכשר, אלא כל השחיטה מתחילתה ועד סופה צריכה
להיות כדינה (כרבי יוחנן כט:).

1 יט. נתלה וקבל הדם⁵⁶ מצואר הבהמה המנחת
2 בקרקע - פסול⁵⁷; שאין דרך שרות בקר.

(56) כשהוא באויר. (57) בין בקדשי קדשים בין בקדשים
קלים. מפני שקבלה היא שירות, ואין זו דרך שירות לפני
ה'. ראה למעלה הערה נ.

3 כ. היה עומד בעזרה ונתלה המזרק⁵⁸ בידו וקבל הדם
4 באויר⁵⁹, או שהגביה הבהמה וקבל הדם באויר -
5 כשר; שאויר המקום במקום.

(58) אגן: ספל גדול. (59) הקבלה הרגילה היא שמניח
המזרק על הקרקע סמוך לצואר הבהמה והדם מקלח לתוכו,
ומשמיענו רבינו שאם קיבל באויר גס-כן כשר, ואינו דומה
לשחיטה בהלכה ט"ז, כי בקבלה לא אמרה תורה "על ירך"
(זבחים כו).

6 כא. נתן מזרק לתוך מזרק וקבל⁶⁰ - כשר; מין
7 במינו אינו חוצץ⁶¹. הניח סיב⁶² בתוך המזרק וקבל
8 - כשר; מפני שהסיב חלול⁶³, והרי הדם יורד לתוך
9 המזרק, ואין כאן חציצה. אבל אם עשה כן בקמיצת
10 המנחה⁶⁴ וקמץ מתוך הסיב - פסול⁶⁵.

(60) והמזרק החיצון חוצץ בין יד הכהן למזרק שהדם בו,
ונמצא שאין קבלה ביד כהן. (61) בעיה של רמי בר
יחזקאל, יומא נח, א. ושם לא נפתרה, אבל רבינו מסתמך
על רבא (סוכה לא). בלולב שהתיר לאוגדו בסיב של דקל
מפני שמין במינו אינו חוצץ. כסף-משנה. (62) כעין חוט
הגדל בדקל ומתפצל ונכרך סביב הדקל. (63) כלומר,
נקבובי, יש בו הרבה חלולים דקים, ולפיכך הוא סופג. שם,
בעיה שנפטשה. (64) סולת, ואינה נספגת. (65) שם, כ"ש
אומרים'.

11 כב. קבלת הדם והולכתו למזבח וזריקתו, וכן
12 הולכת איברים⁶⁶ לכבש⁶⁷ - כל אחת מאלו אינה
13 כשרה אלא ככהן הכשר לעבודה⁶⁸, כמו שבארנו
14 בקמיצת המנחה⁶⁹ ובמליקת העוף.

(66) חלקי הקרבן שמקטירים אותם על המזבח. (67) קרש
רחב שש עשרה אמות, ראשו אחד על הרצפה והשני מגיע
לראש המזבח, והכהנים עולים בו לראש המזבח.
(68) זבחים יד, ב. (69) בפ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב:
"והכהן מוליכה".

15 כג. והולכה שלא ברגל⁷⁰ - אינה הולכה⁷¹. לפיכך,
16 כהן גדול⁷² שקבל את הדם ועמד במקומו וזרקו
17 למזבח - נפסל הזבח.

(70) שלא זו ממקומו אלא שפך את הדם שבמזרק בכוח
והגיע לקיר המזבח. (71) שם טו, א. (72) מילה זו
מיותרת, ויש למחקה.

קמח שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום – יום שני כ"ג טבת – ספר עבודה – הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ולא למזבח. (96) שעולה כולה כליל, ואם כן יש כזית שלם לאכילת מזבח (תוספתא שם, וגמרא פסחים עט. ובכמה מקומות).

- 20 לא. נשאר פחות מפיזת - לא יזרק⁹⁷, ואם זרק -
- 21 לא הרצה⁹⁸. נפסל הבשר⁹⁹ קדם זריקה או שניצא
- 22 חוץ לעזרה - לא יזרק הדם, ואם זרק - הרצה¹⁰⁰.

(97) ראה הלכה הקודמת. (98) כלומר, הקרבן לא עלה לרצון לפני ה' ופסול, בברייתא (פסחים לד:): "נפסל או שיצא... ומודה רבי יהושע שאם זרק הורצה". ובנשתתיר פחות מכזית לא אמרו שרבי יהושע מודה, ומזה למד רבינו שכאן לא הורצה, וראה שם עז, א. (99) ברייתא הנזכרת. ומדובר, כשנפסל או יצא כל הבשר והאימורים, שהרי אם האימורים לא נפסלו זורק לכתחילה. ראה הלכה לד. והברייתא כתבה בשר, משום שמסתמכת על הכתוב (דברים יב, כז) "ועשית עולותיך הבשר והדם", ובעולה אין הבדל בין בשר ובין אימורים. ורבינו, אע"פ שהוא מתכוון לכל קדשי קדשים, נקט לשון הברייתא, כדרכו שלא לשנות מלשון הגמרא. (100) ברייתא המובאה בהערה צה. רבי יהושע סובר כרבי עקיבא תלמידו, שזריקה מועילה ליוצא להוציא מידי מעילה, והוא-הדין שמועילה להרצאה (תוספות' שם לד: ד"ה שאם) וראה לקמן הל"ב, ולחם-משנה כאן.

- 23 לב. בשר קדשים קלים שניצא חוץ לעזרה קדם
- 24 זריקת דמים, אף על פי שזרק הדם והבשר בחוץ
- 25 - הזבח בשר¹⁰¹, מפני שסוף הבשר לצאת¹⁰².
- 26 והזריקה מועלת¹⁰³ ליוצא לשרפו¹⁰⁴, אבל לא
- 27 לאכל¹⁰⁵.

(101) מקטירים את האימורים, והבעלים פטורים מלהביא קרבן אחר. כרבי יוחנן, זבחים פט, ב. (102) חוץ לעזרה אחרי הזריקה, שהרי קדשים קלים נאכלים בכל ירושלים. ולפיכך לא נפסל אפילו אם נמצא בחוץ בשעת זריקת הדם. (103) תועלת מוגבלת. (104) פירוש, לענין דין שריפה, ששנינו (תוספתא פסחים פ"ה ה"ו) "זה הכלל: אירע פסול בגופו (בגוף הקרבן) ישרף מיד, בדם או בבעלים תעובר צורתו (פירוש, ילינו אותו כדי שיפסל בלינה) ויצא לבית השריפה". ומשמיענו רבינו שהזריקה הועילה שלא ישרף מיד כדין פסולו בגופו אלא טעון עיבור צורה. והטעם, מפני שהבשר לא נפסל אלא שלא הותר באכילה, כמו שנתבאר למעלה בהלכה טו ובהערה הבאה. זוהי דעת רבי עקיבא (מעילה ו: ז. כפי שנתפרשה שם ז: (ראה רש"י ורבינו גרשום' שם, וכסף-משנה כאן) ורבינו נקט לשון הגמרא. (105) בשר קדשים קלים אסור באכילה לפני זריקת הדם, והזריקה מתירתו, ובשר זה שלא היה בעזרה בשעת זריקה לא הותר. (פירושנו זה מסתמך על דעת הר"י קורקוס שהבאנו למעלה בהט"ו. אולם הכסף-משנה פירש אחרת. ראה שם).

- 28 לג. וכן אמורי קדשים קלים שניצאו לפני זריקת
- 29 דמים וזרק הדם והם בחוץ - לא נפסל¹⁰⁶ הזבח¹⁰⁷,

לביאורנו, שאם לא כן קשה ממה-נפשך: אם נשאר דם במזרק יכול כשר לזרוק, מפני שפסול אינו עושה שיריים, ואם לא נשאר - למה שלא כהלכתו כשר בלי זריקה). (84) מכיון שהולכה ברגל אינה הולכה (למעלה הכ"ג) לא נפסל הקרבן ע"י הולכה זו. (85) שם טו, א. מחלוקת בני רבי חמא ורבי ינאי, ופסק לחומרא. (86) דעת רבא, שם. ואף-על-פי שכבר נתקיימה מצוות הולכה ע"י הכשר. והטעם, מאחר שהדם רחוק מן המזבח צריך להוליכו, והולכה שניה זו היא ג"כ עבודה וטעונה כהן כשר. (87) פירוש, ההולכה שנעשתה בפסול אי-אפשר לתקנה, ומה שמולך כהן הכשר היא עבודה אחרת.

- 1 כח. קבל⁸⁸ הפסול, אם נשאר דם הנפש - חוזר
- 2 הבשר ומקבל ומוליך וזורק⁸⁹; שאין הפסולין
- 3 לעבודה עושין הדם הנשאר שירים⁹⁰. חוץ מן
- 4 הטמא⁹¹, הואיל והוא ראוי לעבודה בקרבן הבא
- 5 בטמאה, כמו שבארנו - עושה שירים. כיצד? קבל
- 6 הטמא⁹², אף על פי שקבל אחריו הבשר דם הנפש
- 7 וזרקו - נפסל הזבח; שזה שקבל הבשר באחרונה
- 8 שירים הוא ואינו פלוג.

(88) פירוש קיבל וזרק, כי קבלה לבדה בכשר אינה עושה שיריים (כסף-משנה). (89) משנה, שם לב, א. (90) הדם שנשאר אחרי זריקה כשרה נקרא "שירי הדם" או סתם "שיריים" ואינו ראוי לזריקה, אבל זריקת פסול אינה זריקה כלל, ולהיפך הדם שנשאר ראוי לזריקה. (91) מעילה ה, א. (92) אבל פסולים אחרים אינם עושים שיריים אפילו בקיבלו וזרקו. ראה למעלה הערה פא.

- 9 כט. בהמה שחסר מאיבריה פל שהוא⁹³ אחר
- 10 שחיטה קדם קבלת הדם - נפסלה. אפלו צרם
- 11 באונה קדם קבלה - הרי זה לא יקבל. שנאמר:
- 12 ולקח מדם הפר - שיהיה שלם פלו בשעת הקבלה.
- 13 ואם קבל מן החסרה וזרק - הרי זה פסול.

(93) במקום שעושה את הבהמה בעלת מום (ראה הל' ביאת המקדש פ"ז פרטי דיני המומים). רבי זירא שם כה, ב. בכורות לט, ב.

- 14 ל. אבל אם חסרה אחר קבלה קדם זריקה, אפלו
- 15 אבד הבשר קדם זריקת הדם או נשרף: אם נשתיר
- 16 פיזת מן הבשר או פיזת מן האמורין - זורק את
- 17 הדם⁹⁴, ואם לאו - אינו זורק⁹⁵. ובעולה - אפלו
- 18 פחצי זית מן הבשר ופחצי זית מן האמורין, מפני
- 19 שכלה לאשים⁹⁶.

(94) "רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנשתתיר מהם כזית בשר או כזית חלב - זורק את הדם", תוספתא פסחים פ"ה ה"ד, ותוספתא זבחים פ"ה ה"ל (לפי גירסת הגר"א). ובבבלי זבחים נח, ב. ובכמה מקומות. ולמד זה מן הכתוב (דברים יב, כז) "ועשית עולותיך הבשר והדם", אם אין בשר - אין דם. (95) ואפילו אם נשאר חצי זית בשר וחצי זית חלב, וביחד יש כזית, כי אין כאן כזית לא לאכילת אדם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ד טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסור לכתחילה ואם זרק הורצה, ובציבור - זורקים לכתחילה, ואע"פ שריבנו שם כתב שהציץ אינו מרצה על הדברים הנאכלים אלא על האימורים, זה בקרבנות יחיד, אבל בקרבנות ציבור - מרצה. וכן משמע מסיום ההלכה שם: אלא-אם-כן היתה הטומאה הדחוייה בציבור (לחם-משנה).

10 לה. דם קדשים שיצא חוץ לעזרה - נפסל¹¹⁷ הזבח, 11 ואף על פי שתזרז והקניסו וזרקו על המזבח - לא 12 נרצה¹¹⁸.

117 וצריך להביא קרבן אחר, ראה למעלה הלכה לג בהערות. 118 משנה, זבחים פב, ב: "שאינו (הציץ) מרצה על (הדם) היוצא".

13 לו. וכל דם הקדשים אינו מקבל טמאה פלל¹¹⁹. 14 שגאמר בדם: על הארץ תשפךנו פמים¹²⁰ - דם 15 שגשפך פמים הוא הנחשב פמים ומקבל טמאה; 16 אבל דם קדשים, שאינו נשפך פמים, אינו מקבל 17 טמאה.

119 משנה, עדיות פ"ח מ"ד: "העיד יוסי בן יעזר איש צרידה... ועל משקה בית מטבחיא דאיןן דכן", פירוש שאינם מקבלים טומאה כלל. 120 בגמרא שם, למדו מכאן שדם קדשים אינו מכשיר את האוכלין לקבל טומאה (אוכלין אינם מקבלים טומאה אם לא נרטבו מעולם באחד משבעת המשקים). וריבנו סובר, שאם דם קדשים אינו מכשיר אוכלין מכל-שכן שאינו מקבל טומאה (ובהל' טומאת אוכלין פ"י הט"ז, כתב שדין זה הוא מפי הקבלה, ברור שהלימוד המובא כאן "אסמכתא בעלמא" היא לדעתו).

18 לז. ודם ששקעה עליו חמה ולא נזרק - נפסל 19 הזבח, ואם זרקו - לא הרצה¹²¹.

121 זבחים נו, א.

יום שלישי כ"ד טבת ה'תש"פ

פרק שני

1 יבאר דמים הניתנין על מזבח החיצון ונתן מתנה אחת 2 אם כיפר.

20 א. כל הדמים הנתנין על מזבח החיצון², אם נתן 21 מתנה אחת בלבד - כפר. ואפלו בחטאת³ - מתנה 22 אחת היא העקר, ושאר הארבע⁴ מתנות למצוה. 23 שגאמר: ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך - 24 שפיכת הדם על המזבח היא העקר.

2 המזבח שבעזרת הכהנים, שמקטירים עליו את הקרבנות וזורקין את דמם. 3 כבית הלל זבחים שם ובגמרא שם לז: מבואר נימוקם, כי כתוב בתורה בדיני חטאת שתי פעמים קרנת בלי ואו ומשמע לשון יחיד, ופעם אחת קרנות מלא [=עם וא"ו], הרי עוד שתיים וביחד ארבע, שלוש למצוה ואחת לעכב (בדיני הקרבנות כלל בידינו, שכל דבר

1 ואם החזיר¹⁰⁸ - מקטירין אותו. ואף על פי שלא 2 החזיר - חיבין עליהן משום פגול ונוטר וטמא¹⁰⁹.

106 יש שני סוגי יוצא: א. יוצא חוץ למחיצתו, היינו קדשי קדשים מחוץ לחומת העזרה, וקדשים קלים מחוץ לחומת ירושלים. וכל מה שיצא חוץ למחיצתו, בין אימורים ובין בשר, בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים - נפסלו. ב. קדשים קלים שיצאו חוץ לעזרה לפני זריקת הדם. כאן יש הבדל בין אימורים לבשר, כי האימורים הקרבים על המזבח קדושתם חמורה כקדשי קדשים, אבל קדושתם זו חלה עליהם רק אחרי זריקת הדם, המתירה אותם להקטרה על המזבח, אבל לפני זריקה קדושתם כקדושת הבשר (מבי"ט ב'קריט ספר' פ"א מהל' פסולי המוקדשין, וכן דעת רש"י זבחים פט. ד"ה הוא-הדין, שכתב "שזריקה עושה אותו קדשי קדשים") ולפיכך לא נפסלו ביוצא, אבל יש לדון אם הזריקה כשהאימורים בחוץ מועילה להתירם להקטרה ולהעלות עליהם קדושה חמורה. ושיטת רבינו בזה, אנו למדים משינוי לשונו בהלכה זו מלשונו בהלכה הקודמת ביצא בשר, שם כתב "הזבח כשר", משמע כשר לגמרי, וכאן כתב "לא נפסל הזבח", כלומר, והבעלים פטורים מלהביא קרבן אחר, אבל אין מקטירים את האיברים (ראה ראב"ד למעלה הט"ו סוף השגה א). אם לא תפרש כך, הרי אין כל הבדל בין דין בשר שיצא לדין אימורים, ולמה חילקם רבינו לשתי הלכות? ועוד, דין בשר נימק מפני "שסופו לצאת", והרי אימורים אין סופם לצאת, ולמה הזבח כשר? אחרי בירור זה נבין דברי רבינו בהלכה זו. 107 והבעלים יצאו ידי חובתם, אבל אסור להקטיר את האימורים ממה-נפשך: אם הועילה הזריקה לאימורים הנמצאים מחוץ לעזרה והכשירה אותם להקטרה, הרי חלה עליהם קדושה חמורה ונפסלו ביוצא ואסור להקטירם, ואם לא הועילה לקדשם, הרי לא הותרו להקטרה. 108 לפני זריקה ('אור שמח' ו'חזון איש' בהגהות שנספחו ל'יד החזקה' הוצאת "אל המקורות". וראה כסף-משנה כאן). 109 הדין הוא, שזריקת הדם קובעת איסורי פיגול ונוטר וטמא. ומלמדנו רבינו כאן, שאע"פ שהאימורים היו בחוץ בשעת זריקה, נקבעו איסורים אלה, כרב פפא, זבחים צ, א לדעת רבי עקיבא.

3 לד. כל הזבחים של יחיד, בין שנטמא בשר והחלב 4 קים בין שנטמא חלב והבשר קים - זורק את 5 הדם¹¹⁰. נטמא שניהן - לא יזרק¹¹¹, ואם זרק - 6 הרצה¹¹²; שהציץ¹¹³ מרצה¹¹⁴ על הטמאה. וכן 7 אימורין או איברי עולה שנטמאו והקטירן - הציץ 8 מרצה, כמו שבארנו¹¹⁵. וכל קרבנות הצבור שנטמא 9 הבשר והחלב פלו - הרי זה זורק את הדם¹¹⁶.

110 לכתחילה, כרבי יהושע פסחים עז, ב. 111 גמרא, שם. 112 שם. 113 ציץ הזהב שעל מצח הכהן הגדול. 114 כתוב בתורה (שמות כח, לח) "והיה על מצח אהרן וגשא אהרן את עוון הקדשים", ודרשו חכמים שמרצה על טומאת הקדשים. 115 ה' ביאת המקדש פ"ד ה"ז. 116 שם עח, א. במסקנה לדעת רבי יהושע אמרו, שביחיד

קנ שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ד טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קרב ובא רק בחול בטורה ובמועט, אבל כשקרב נעשה חשוב ואינו טפל לפסח, ולכן גם לר"י "בירך על של פסח, פטר את של זבח" רק בדיעבד.

(על"פ הדרך על מסכת פסחים, הגש"נ ע' תנח)

5 זריקה פירושה, שהכהן עומד רחוק מהמזבח וזורק בכוח למזבח את הדם שבמזרק. ושפיכה היינו שעומד בצד המזבח ושופך עליו את הדם. אשם, עולה ושלמים ניתנים בזריקה, בכור, מעשר ופסח בשפיכה וחטאת ניתנת באצבע.

3 ג. כָּל הַדָּמִים הַנִּתְּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, אִם חֹסֶר
4 אֶחָת מֵהֶן - לֹא כֹפֵר, אֲלֵא כִּלְוֵן הֵן עֶקֶר הַכֹּפֶרֶת;
5 שְׁהָרִי הַכְּתוּב הַקָּפִיד עַל מִנְיָן, שְׁנֵאמַר: שָׁבַע
6 פְּעָמִים.

6 מזבח הזהב שעמד בהיכל ועליו מקטירים בכל יום את הקטורת ומזים עליו דם פר ושעיר של יום הכיפורים ושל שאר פרים ושעירים שבשרם אינו מוקטר ואינו נאכל אלא נשרף.

7 ד. חֲטָאת שְׁנֵתָן מִמֶּנּוּ מִתְּנָה אֶחָת וּמִתּוֹ הַבְּעָלִים -
8 יִשְׁלִים אַרְבַּע מִתְּנוֹת לְאַחַר הַמִּיתָה.⁷

7 והטעם, מפני שהראשונה כיפרה והשלוש הנותרות הן רק למצוה ואינן מעכבות, לפיכך אין לה דין חטאת שמתו בעליה, וגומרים את המצוה.

9 ה. אֲבָל אִם נָתַן הָאֶחָת בָּיּוֹם - לֹא יִתֵּן הַשְּׁלֹשׁ
10 כְּלִילָה.⁸

8 מפני שהדם נפסל בשקיעת החמה.

11 ו. וְאִם נָתַן אֶחָת בְּפָנִים וְהִשְׁלִימָן בַּחוּץ - חֵיב⁹
12 מְשֻׁם מַעֲלָה בַּחוּץ.¹⁰

9 כרת. 10 שהרי מתנות אלו מצוה לעשותן בפנים, לפיכך אנו קוראים בה (ויקרא יז, ט) "ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו וגו'" ונכרת האיש ההוא מעמיו". שם רבינו שינה את הסדר שבגמרא, שם הסדר: לילה, מיתה, חוץ. ורבינו סידר: מיתה, לילה, חוץ, לפי חומרת דיניהם: מיתה - נותן לכתחילה; לילה - לא יתן, אבל אם נתן אינו חייב כרת; חוץ - ענוש כרת.

13 ז. הֲיָה מִזְבֵּחַ¹¹ וְנִקְטְעָה יָדוֹ¹² שֶׁל מִזְבֵּחַ קָדֶם שְׁנִינִי
14 דָם לְאֹוִיר הַמִּזְבֵּחַ - לֹא עֲלֵתָה לוֹ הִזְיָה.¹³

11 בחטאת העוף ובחטאות הפנימיות (פרים ושעירים הנשרפים) כתוב בתורה לשון הזוהר, היינו מזה באצבע מרחוק. 12 ונעשה בעל מום ופסול לעבודה. 13 שההזייה נגמרת כשהדם נוגע במזבח ואז המזה היה בעל מום.

15 ח. שְׁנָה מִתֵּן קֶרְבָּנוֹת¹⁴ בַּחֲטָאתָ, בֵּין בַּחֲטָאת
16 הַנְּעֻשִׁית בְּפָנִים¹⁵ בֵּין בַּחֲטָאת הַנְּעֻשִׁית בַּחוּץ¹⁶ -
17 נִפְסָל. אֲבָל בַּשָּׂר קָדָשִׁים - כְּשִׁרִין.¹⁷

14 הסדר הנכון בחטאות הוא, להתחיל בקרן דרומית

שציוותה התורה פעם אחת נאמר רק למצוה, אבל בדיעבד אינו מעכב, אלא אם כן נצטוו עוד פעם או שכתובה שם מלה המורה על עיכוב, מפני שאי אפשר לכפרה בלי זריקת דם כלל. ושאר הקרבנות נלמדים מחטאת. 4 כלומר, מה שנשתייר מהארבע אחרי שנתן האחת.

1 ב. וְכָל הַנִּתְּנִין בְּזִרְיָקָה⁵ שְׁנֵתָן בַּשְּׁפִיכָה - יָצָא;
2 שְׁנֵאמַר: וְדָם זִבְחֶיךָ יִשְׁפֹךְ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה - יצא, שנאמר ודם זבחיך ישפך".

בסיום מסכת פסחים תלתה הגמ' את מחלוקת בין רבי ישמעאל ורבי עקיבא, האם ברכת הפסח פוטרת את של זבח (ר"י) או שלא זו פוטרת את זו ולא זו פוטרת את זו (ר"ע), וקבעה שלדעת רבי ישמעאל זריקה (מעשה הזבח) בכלל שפיכה (מעשה הפסח), ולדעת ר"ע לא זו בכלל זו ולא זו בכלל זו. והקשה ב"כסף משנה' שהרי כאן הרמב"ם פסק כרבי ישמעאל ששפיכה בכלל זריקה, אבל בהלכות חמץ ומצה (פ"ח ה"ז) פסק כר"ע שאין ברכת הפסח פוטרת את של זבח ולא של זבח פוטרת את של פסח. ותירץ הצ"ח שהרמב"ם סובר כפירוש רבינו חיים כהן, שהביאו התוספות, שטעמו של ר"י הוא שהפסח עיקר והזבח טפל, ולכן ברכת הפסח פוטרת את של זבח. אבל צריך להבין, לפי זה מהי סברת ר"ע והרמב"ם שברכת הפסח אינה פוטרת את של זבח, והרי פשוט לכו"ע כירושלמי שהזבח טפל לפסח.

ויל' הביאור בזה: רבי ישמעאל ור"ע חלוקים האם במצוות התורה שלא התפרש גדרן, יש לפרשן בגדרי הנותן או בגדרי המקבל. ולדוגמא מחלוקתם במכילתא בפירוש הפסוק "וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמר", ר"י אומר: מלמד שהיו עונים על הן הן ועל לאו לאו, ר"ע אומר על הן הן ועל לאו הן. כי מצד גדרי המקבל ישנו הבדל בין מצוות-עשה ללא-תעשה, שאת אלה הוא עושה ואת אלה הוא אינו עושה, ולכן לר"י אמרו על הן הן ועל לאו לאו, אבל לשיטת ר"ע מתחשבים בגדרי הנותן, ומצד הקב"ה הרי כל ציווי בין הוא מצוות-עשה או שהוא לא-תעשה, עניינו הוא קיום רצונו של הקב"ה, ולכן ענו על הן הן ועל לאו הן, היינו שגם בלאו היתה תשובתם מכוונת לקיום רצונו של הקב"ה. (ועיי' שם בעוד חמש מחלוקות שביניהם המתבארות בשיטה זו).

ומעתה תובן מחלוקתם בעניין הפסח והזבח, לדעת ר"י בענייני הרשות אנו מתחשבים בגדרי המקבל, ומתחשבים ברצונו להחליט מה עיקר אצלו ומה טפל. אבל בענייני המצוות שאינן תלויות ברצונו כ"אם שהוא מחויב לעשותן, הרי היא טפלה רק במה שעשתה אותה התורה טפל ותו לא. כך גם הזבח טפל רק בזה שלפעמים אינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ד טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(לחם משנה). (29) אפילו פסול טמא שעושה שיריים. (30) בצוואר הבהמה. (31) קבלת הדם הראשונה אף על פי שקיבל כשר לא עשתה שיריים את הדם הנשאר, מפני שקבלה בלי זריקה אינה עושה שיריים והזריקה הייתה פסולה.

יא. דמי קדשים שנתערבו, בין דם בדם³² בין כוסות בכוסות³³: אם נתערבו הנתנין מתנה אחת³⁴ בנתנין מתנה אחת - יתן הכל מתנה אחת. וכן הנתנין מתן ארבע³⁵ בנתנין מתן ארבע - יתן הכל מתן ארבע. נתערבו הנתנין מתנה אחת בנתנין מתן שמים שהן ארבע - יתן הכל מתנה אחת³⁶. נתערבו הנתנין למעלה בנתנין למטה - ישפף הכל לאמה³⁷, והזבחים פסולין. אפילו נתערבו שרי החטאת³⁸ עם דם העולה, שמקום הכל למטה - ישפף הכל לאמה³⁹.

(32) בכלי אחד נתקבל דם של שני קרבנות. (33) בכל כוס יש דם מקרבן אחד אלא שנתערבו הכוסות. (34) כגון דם בכור בדם מעשר. (35) דם חטאות בלבד ניתן מתן ארבע, והמדובר כאן בתערובת דמן של שתי חטאות. (36) "כל הדמים הניתנים על מזבח החיצון, אם נתן מתנה אחת בלבד כיפר". ואסור ליתן מן התערובות יותר ממתנה אחת כדי שלא יעבור במעשה על "לא תוסיף", אבל אם נתן פחות ועובר על "בל תגרע" הרי אינו עושה מעשה. (37) כעין מרוב היה עובר על פני כל רצפת העזרה ופתוח לחוץ ומים עוברים בו. (38) שנתן ארבע המתנות במקומן, וטעוין שפיכה על יסוד המזבח שהוא למטה. (39) אף על פי ששניהם מקומם למטה. מפני שדם העולה טעון זריקה על קיר המזבח ושיירי חטאת נשפכים ישר על היסוד ואסור לשפוך אותם על הקיר, כדי שיוזבו על היסוד, כר' יוחנן ורב יהודה שם פא.

יב. ואם לא שאל, אלא נתן מן התערובות למעלה ולמטה - הרי זה פשר. נתן למעלה ושאל - יתן למטה⁴⁰, ואילו ואלו עלו לו.

(40) ברייתא שם פא: "נתן למעלה ולא נמלך, אלו ואלו (רבי אליעזר וחכמים) מודים שיחזור ויתן למטה".

יג. נתערבו הנתנין בפנים בנתנין בחוץ - ישפף הכל לאמה. ואם לא שאל ולקח דם התערובת ונתן ממנו בפנים ובחוץ, בין שנתן בפנים וחוץ ונתן בחוץ או בחוץ וחוץ ונתן בפנים - הכל פשר⁴¹. במה דברים אמורים? בשר דמים הנתנים בחוץ, חוץ מן החטאת; אכל דם חטאת הנעשית בחוץ שנתערב בדם חטאת הנעשית בפנים: אם נתן בחוץ וחוץ ונתן בפנים - פשר⁴², נתן בפנים וחוץ ונתן בחוץ - פסולה. שדם חטאת שנקנס להיכל, אפילו חטאת יחיד הנאכלת⁴³ - אסורה; שנאמר: וכל חטאת אשר יבא מדמה וגומר. והוא⁴⁴ שיקבא דרך שער

מזרחית ואחריה מזרחית צפונית, צפונית מערבית, ולבסוף מערבית דרומית ואם שינה מסדר זה נפסל הקרבן. (15) שמזים את דמה על הפרוכת ועל מזבח הזהב שבהיכל. (16) שדמה נזרק על המזבח שבעזרה, שהיא חוץ להיכל. (17) ולא נתבאר טעמו של ההבדל בין חטאת לשאר קרבנות.

ט. נתן הדם מן הקרן ולפנים¹⁸, בין בחטאת בין בשר קדשים, בין במזבח הפנימי בין במזבח החיצון - פסול.

(18) ארבע הקרנות שבפינות מזבח החיצון, ארכן אמה ורחבן אמה ודם החטאות נותן הכהן כנגדן בחציו העליון של המזבח. וכן שתי המתנות של שאר הקרבנות ניתנות נגד הקרנות היינו אמה מכאן ואמה מכאן בחציו התחתון של המזבח. ומלמדנו רבינו כאן, שאם נתן הדם בשטח שהוא לפנים מן הקרן, היינו שלא כנגד הקרן - פסול, בין במזבח החיצון ובין בפנימי.

י. דם שמצותו לתן אותו למעלה מחצי המזבח¹⁹ שנתנו למטה, או שמצותו לתנו למטה²⁰ ונתנו למעלה, או שמצותו לתנו בפנים בהיכל²¹ ונתנו על מזבח החיצון, או הנתנין על מזבח החיצון שנתנו לפנים בהיכל, או שנתן דם הנתנין בחוץ על הכפכש²² שלא כנגד היסוד²³ - הרי בשר הזבח פסול²⁴. ואף על פי כן, נתכפרו הפעלים²⁵ בו; כיון שהגיע דם למזבח, אף על פי שהגיע שלא למקומו - הרי הוא כמו שהגיע למקומו לכפר. במה דברים אמורים²⁶? בשריה זה הזורק בשר לעבודה²⁷; אבל אם קבל הפשר²⁸ ונתן לפסול²⁹, ונתן הפסול את הנתנין למעלה למטה, ואת הנתנין בפנים בחוץ, ואת הנתנין בחוץ בפנים, או שנתן על הכפכש שלא כנגד היסוד - לא נפסל בשר הזבח, אם נשאר דם הנפש³⁰, אלא יחזור הפשר ויקבל³¹ שאר דם הנפש ויזרק הדם במקומו.

(19) חטאת בהמה ועולת העוף. (20) שאר הקרבנות הנעשים בחוץ. (21) פר ושעיר של יום הכיפורים, ופרים ושעירים הנשרפים המבוארים בהלכות מעשה הקרבנות ובשרם נשרף בבית הדשן שמחוץ לחומת ירושלים. (22) ולא על המזבח ממש. (23) פירוש, או שלא כנגד היסוד במזבח ממש. במשנה מדות פרק ג, א שנינו: "והיסוד (של מזבח החיצון) היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב. ואוכל (תופס) בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת". ויוצא מזה שבקרן דרומית מזרחית לא היה יסוד ואם זרק בקרן זו את דם הניתנים למטה מחצי המזבח הקרבן פסול. בזבחים נו: ונו: למדו דין זה מהכתוב (ויקרא ד, ז) "אל יסוד מזבח העולה". (24) וגם האימורים פסולים. (25) ואינו חייב להביא קרבן אחר. (26) שבשר הזבח נפסל ואין לו תקנה. (27) ובדיעבד כיפר ולפיכך הדם שנשאר נעשה שיריים ופסול לזריקה. (28) כלומר, אפילו אם קיבל הכשר, שהרי קבלת כהן פסול בוודאי אינה עושה שיריים

קנב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ד טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. דם חטאת שהקניסו לכפר בו בפנים ולא כפר, 21
אלא הוציאו ולא הזה ממונו בפנים כלום: אם 22
הקניסו בשוגג - הרי זה פשר, ומזה ממונו בחוץ, 23
שהרי לא כפר בקדש; ואם הקניסו במזיד - פסול⁵⁹. 24

(59) ובכפר בין במזיד בין בשוגג - פסול.

יז. הקניס⁶⁰ החטאת עצמה להיכל - פשרה; 25
שנאמר: אשר יובא מדמה - ולא פשרה. 26

(60) שם צב: ואפילו הכניסה קודם קבלת הדם - כשרה.

יח. חטאת העוף שפרקסה ונכנסה להיכל - 27
פשרה⁶¹. 28

(61) שם, מפני שלא הובאה אלא נכנסה מאלה, והתורה
אמרה: אשר יובא.

יט. הקניס דם חטאת העוף להיכל בצוארה - הרי 29
זה ספק אם הצואר חשוב בכלי⁶². 30

(62) בבמה אמרנו בהלכה יז שכשרה אף על פי שגם הדם
נכנס, אבל בחטאת העוף שואל ר' אבין, מפני שאין דמה
טעון קבלה בכלי אלא הכהן מזה ישר מהצואר אפשר לומר
שזה כאילו הכניס הדם בכלי.

כ. נשפך⁶³ דם חטאת העוף ואספו⁶⁴ - הרי זה 31
ספק⁶⁵ אם הפלי פוסל בדמה או אינו פוסל; לפיכך 32
תשרף⁶⁶, ככל חטאת העוף שהוא ספק. 33

(63) ישר מהצואר על הרצפה. (64) לכלי. (65) בעיני
שלא נפתרה שם, אם כוונת התורה היא שגם חטאת העוף
אינו טעון כלי ומותר להזותו ישר מהצואר, או התורה
אוסרת להשתמש בכלי. (66) מוסב גם אל הדין שבהלכה
יט. אבל הבעלים פטורים מלהביא קרבן אחר, כדי שלא
יקריב חולין בעזרה.

כא. חטאת⁶⁷ שקבל דמה בארבעה כוסות, ונתן 34
מתנה אחת מפל פוס וכוס - שירי ארבעתן נשפך 35
על היסוד, שנאמר: ואת כל דמה ישפך. נתן ארבע 36
המתנות מפוס אחד - שירי אותו הכוס נשפך על 37
היסוד, ושאר הכוסות נשפכין לאמה⁶⁸. 38

(67) שמצוותה ארבע מתנות. (68) שאין לדם זה דין שיריים
שמצוותם להישפך ליסוד המזבח. ולמדו זה מהכתוב
(ויקרא ד, כו) "ואת דמו ישפוך" ולא כל דמו. וההיגיון
מחייב להעמיד את הכתוב "כל דמו" בנתן מד' כוסות
והכתוב "ואת דמו" בכוס אחת.

כב. דם שנפל לתוך הפנים או לתוך דמי חלין - 39
לא יזה ממונו, ואם הזה - פסול⁶⁹. נפל מים לתוך 40
הדם שפמזרק, אם יש בו מראה דם - פשר. נפל 41
לתוכו זין או דם חלין - אומדין אותו אלו היו 42
מים: אם ראויין לבטל דם שפמזרק עד שלא יהיו 43
מראוי מראה דם - הרי זה לא יזה ממונו; ואם 44
אינם ראויין לבטל מראוי - יזה ממונו. 45

1 ההיכל, שנאמר: יובא - דרך ביאה⁴⁵; אבל אם
2 הקניסו בפשפש⁴⁶ או דרך חלון או גג - אינו
3 נפסל.

(41) כחכמים שם נגד דעת רבי עקיבא ור' אליעזר, המחלוקת
היא בפירוש הכתוב (ויקרא ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא
מדמה אל אהל מועד לכפר בקודש לא תאכל באש תשרף".
חכמים סוברים חטאת דווקא, אבל שאר קרבנות אינם
נפסלים בכך, ורבי עקיבא, ששיטתו לדרוש כל אות
שבתורה, מרבה מהמלה "וכל" את כל הקרבנות (שם פב).
(42) ואפילו לא נתן בפנים נתכפרו הבעלים. (43) כי פשוטו
של מקרא אפשר לפרש בחטאות ציבור שדמן טעון הזייה
בפנים ומצוותן בשריפה. (44) וזה נאמר. (45) רגילה.
(46) דלת צדדית קטנה.

4 יד. פר העלם⁴⁷ ושעיר עבודה זרה, שדמם נכנס
5 להיכל⁴⁸, אם הקניסו לקדש הקדשים - נפסל;
6 שפמקום זה פנימה⁴⁹ של מקומן הוא⁵⁰. וכן פר
7 ושעיר של יום הכפורים, שדמם נכנס לקדש
8 הקדשים, אם הקניס דמם לקדש הקדשים והזה
9 ממונו⁵¹ והוציאו להיכל, וחרור והקניסו לקדש
10 הקדשים - נפסל⁵², ואינו גומר ממונו הזיות
11 שבקדש הקדשים; בין שיעצא⁵³ יצא⁵⁴. וכן אם
12 גמר הזיות שבקדש הקדשים והוציאן להיכל,
13 והזה מקצת הזיות והוציאן חוץ להיכל⁵⁵, וחרור
14 והקניסן להיכל - אינו גומר הזיות שבהיכל;
15 שפיון שיעצא הדם חוץ למקומו נפסל⁵⁶.

(47) שגגו בית דין והורו שחלב וכדומה מותר ועשה הציבור
על פי הוראתם, מביאים פר לחטאת ודמו טעון הזייה בהיכל
על הפרוכת. ואם טעו בעבודה זרה ועשה הציבור, מביאים
שעיר לחטאת. (48) מצוותם בכך. (49) כתוב בתורה (שם
יח), "הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה", משמע
שאם הובא נפסל הקרבן, ופנימה - זה קודש הקדשים.
(50) מקומם בהיכל, וקודש הקדשים הוא לפני מן ההיכל.
(51) מקצת הזיות ולא גמר הכל. (52) פסול יוצא, אף על
פי שדם זה מקומו בהיכל כמצוותו. (53) מחוץ לקדש
הקדשים לפני גמר הזיותיו. (54) נפסל ביוצא, ואף על פי
סופו לצאת להיכל - עכשיו מקומו בקודש הקדשים.
(55) לעזרה. (56) פסול וודאי.

16 טו. חטאת שקבל דמה בשני כוסות ויצא אחד מהם
17 לחוץ - הפנימי פשר⁵⁷ ויזה ממונו. נכנס אחד מהם
18 להיכל והזה ממונו שם - אף החיצון פסול⁵⁸.
19 שנאמר: אשר יובא מדמה; אפילו מקצת דמה אם
20 נכנס לכפר בקדש - נפסלה.

(57) ובגמרא למדו דין זה מהכתוב (שם ו, כג) "אשר יובא
וגומר לא תאכל"; הנכנס פוסל (גם מה שלא נכנס) ואין
היוצא פוסל את החלק שלא יצא. (58) כחכמים שם
שדרשו את הכתוב (שם) יובא "מדמה" ואפילו מקצת דמה,
מכיוון שלא כתבה התורה "דמה".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ד טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והביאור בזה: חכמה ובינה הם אמנם עניינים שונים, ולפעמים גם הפכים זה מזה, כי חכמה עניינה ביטול, נקודה בלבד (מיצר), ובינה עניינה הרחבה (רחובות הנהר - מרחב). יחד עם זאת, ישנו קשר ושייכות ביניהם, כי החכמה אינה באה להתגלות אמיתית ללא בינה, ולכן ניסוך המים צריך להיות בכלי דווקא, כלומר המשכת אור החכמה בכלי הבינה.

(על"פ י"ן מלכות' 99 עבודה, סימן ו)

(82) שמנסכים על המזבח. (83) כלי מדה שנתקדש. (84) שלא בכלים המיוחדים להם.

15 כו. איברים שסדרן, וכן קמץ שסדרו, וסדר העצים
16 של מערכה למעלה מהם⁸⁵, או שסדרן מצדי העצים
17 - הרי זה ספק אם דרך הקטרה בקף⁸⁶ או אין דרך
18 הקטרה בקף; לפיכך לא יעשה בן לכתחלה, ואם
19 עשה - הרצה.

(85) כלומר, עליהם. (86) בגמרא שם נאמר נימוק זה רק בקומץ, אבל באיברים הבעיה היא אם "על העצים" שנאמר בתורה הכוונה "על" ממש או סמוך לעצים, כדי שתאחז בהם האש (לחם משנה).

פרק שלישי

(1) יבאר אם כל המזבח ראוי לשחיטת העולה, הדברים שאם יעלו לא ירדו ואם ירדו לא יעלו.

20 א. קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח -
21 פאלו שחטן בצפון⁸⁷; שגאמר: וזבחת עלי אֶת
22 עלתיך ואת שלמיך - מלמד, שכל המזבח ראוי
23 לשחיטת העולה ושחיטת השלמים.

(2) מחלוקת תנאים במשנה זבחים נח. ופסק כר' יוסי.

24 ב. עולה⁸⁸ ששחטה בראש המזבח, או ששחטה
25 למטה והעלה אותה לראש המזבח - יפשיט אותה
26 וינתחנה במקומה⁸⁹, ומוריד הקרבים ומדיחן למטה⁹⁰
27 וחוזר ומעלה אותן, ומוריד העור ונותנו לפהגים⁹¹.

(3) משנה שם פד. (4) שם ובגמרא שם פה. מחלוקת אם יש הפשט וניתוח בראשו של מזבח בקרבנות כשרים או לא, והאוסר מעמיד את המשנה בפסולים, שאם עלו לא ירדו, ואם יוריד לא יוכל להעלותם, לכן מפשיט ומנתח במקומם. ורבינו סתם, וברור שסובר שגם כשרים מפשיט ומנתח בראש המזבח. וכן כתב בפירושו על המשנה, שכל הראוי למזבח אם עלה למזבח אין מורידים אותו שלא לצורך. (5) ברייתא שם. משום כבודו של המזבח אינו מדיח שם. (6) כי עור עולה ניתן לכהנים, שנאמר (ויקרא ז, ח) "עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה", וכן עורות קדשי קדשים אחרים (משנה שם קג).

28 ג. וכן זבחים⁹² שחוטבים⁹³ שעלו לגבי המזבח -
29 מפשיטן ומנתחן במקומן, ומוריד הקרבים ומדיחן
30 במים וחוזר ומעלה אותן⁹⁴, ומוריד את העור ואת

(69) אפילו אם יש בו מראה דם. במשנה שנינו: "דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם כשר". ואמר ר' יוחנן שם: "לא שנו אלא שנפלו מים לתוך דם, אבל נפל דם לתוך מים ראשון ראשון בטל", פירוש כל טיפה שנפלה בטלה במים ונפסלה ואינה חוזרת לכשרותה. זה נקרא "דיחוי".

1 כג. דם הקדשים שנתערב בדם פסולי המזבח⁹⁵ או
2 בדם הקדשים שנפסלו בשחיטה⁹⁶ - ישפך הכל
3 לאמה. ואפלו קרבו כל הפוסות חוץ מאחד - ישפך
4 לאמה⁹⁷. וכל אותן הזבחים פסולים. נתערב בדם
5 התמצית⁹⁸ - ישפך לאמה⁹⁹; ואם לא שאל ונתן -
6 כשר.

(70) כגון בעלי מומים, רובע ונרבע ונעבד כאליל. (71) השחיטה לא נעשתה כהלכתה. (72) ואף על פי שאין בדם הפסול כדי לבטל את הכשר, והטעם, שגזרו חכמים שמא יבואו להתיר גם כשרבו דמי הפסולים על הכשרים. ולא גזרו על תערובת בדם חולין (ראה הלכה כב), מפני שלא שכיח שימצא דם חולין בעורה וחכמים לא גזרו במקרים שאינם שכיחים - "מילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן". (73) דם שאינו דם הנפש, ופסול לזריקה על המזבח. (74) דם התמצית גם כן שכיח וגזרו בו.

7 כד. האמורין¹⁰⁰ ואיברי העולות¹⁰¹, והקמצים¹⁰²
8 והלבונה¹⁰³ ומנחות הנשפרות¹⁰⁴ אחר שנתקדשו בכלי
9 שרת¹⁰⁵, אם זרק אחד מכל אלו על גבי האשים בין
10 ביד¹⁰⁶ בין בכלי, בין במין בין בשמאל - הרי אלו
11 כשרים.

(75) חלקי הבהמה שמקטירים אותם על המזבח. (76) כל איבריהן, שעולה כולה נשרפת על המזבח. (77) מנחה באה מן הקמח והכהן קומץ ממנה מלא חפניו ומקטיר על המזבח. (78) מין סממן רוחני. כל מנחה, חוץ למנחת סוטה ומנחת חוטא, נותנים עליה לבונה והיא נקטרת עם הקומץ. (79) כגון מנחת כהן שכולה נשרפת שנאמר (ויקרא ו, טז): וכל מנחת כהן כליל תהיה. (80) אחר הקמיצה. (81) שהוציאם מכלי השרת וזרקם ביד על המזבח.

12 כה. היין והמים¹⁰⁷ שנספך בין בקערה בין בהין¹⁰⁸ בין
13 בשאר כלי השרת¹⁰⁹ - כשרים. נספך בכלי חל או
14 בידו - פסולין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היין והמים שניסכן בין בקערה בין בהין, בין בשאר כלי שרת כשרים, ניסכן בכלי חל או בידו פסולין".

ובפנימיות העניינים צריך להבין, הרי ניסוך היין הוא עניין הבינה, וניסוך המים הוא עניין החכמה. בשלמא לניסוך המים צריך כלי, כי הוא עניינה של הבינה - המשכת השכל בכלים, אבל בנוגע לניסוך המים - בחינת חכמה, מה ההכרח שתבוא בכלי דווקא, ולא עוד אלא ש"ניסכן בידו פסולין".

קנד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ד טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולמעלה פ"א הל"ה). (25) בשר עולה. (26) נפסלים בעליית עמוד השחר (שם הלכה ב). (27) שחט וחיטב לזרוק את הדם שלא במקום שקבעה תורה. (28) חיטב בשחיטה לזרוק את אחר, ואפילו חטאת ופסח, ששנינו (שם ב). שפסולים שלא לשמם. (30) בקרבן ציבור. (31) הכסף-משנה מתפלא, שהרי במעילה ב: אמרו שלדעת ר' יהודה האומר נשחטה בלילה ונשפך דמה אם עלו ירדו, הכל מודים שגם נשחטו בדרום ירדו, ורבינו פוסק בהלכה ו' כר' יהודה, ואם-כן למה פסק כאן שאם עלו לא ירדו. ונראה שרבינו הסתמך על הגמרא זבחים כז. וגרס כגירסת התוספות שם: "קדשי קדשים ששחטם בדרום, אין מועלים בהם. ואם עלו לא ירדו. ואיבעיא להו, ירדו מהו שיעלו וכו'" (אבן האזל).

ח. כל שפסולו בקדש³² - הקדש מקבולו³³. וקשם³⁴ שאם עלו - לא ירדו, כף אם ירדו - לא יעלו³⁵. שניה³⁶, שהרי פסולין הם.

(32) שנפסל אחר שנכנס לעזרה (רש"י שם) או אחר שנשחט ונתקדש (תוספות שם ד"ה כל). (33) ר' שמעון במשנה שם. רבינו סובר, שכלל זה דברי הכל הוא, ולמדוהו מן הכתוב: "כל הנוגע במזבח יקדש" (ראה למעלה הלכה ג), ור' יהודה חולק רק בנשחטה בלילה, נשפך דמה או יצא דמה, מפני שנתמעטו מהכתוב (ויקרא ו', ב) "זאת... היא העולה" (בריייתא שם). (34) משנה שם. (35) שנית.

ט. ואם משלה³⁶ בהם האור, אף על פי שיירדו - יעלו³⁷. שניה³⁸ וישלים הקטרתן.

(36) אחזה. לקמן בפרק יח הלכה כא בדין פיגול ונותר וטמא, כתב רבינו: "משמשלה האור ברובם", ונראה שגם בפסול לינה הדין כן, ורש"י כאן פירש מקצתה, ראה משנה-למלך כאן. (37) נעשו לחמו של אש המזבח. מימרה של עולא שם פה:

י. קמץ³⁸ שנתפגל³⁹ ומקצתו בארץ ומקצתו משלה⁴⁰ בו האור - יעלה בלול⁴¹.

(38) שם מג: (39) בשעת קמיצה חיטב להקטירו או לאכול שיריים למחר. (40) ואפילו אם החלק שמונח למטה לא עלה כלל. והטעם, שכל הקומץ חשוב כדבר שלם. רב אחאי שם לפי דעת עולא.

יא. איברים וחלבים וקמצים שלנו בראשו של מזבח - באלו לנו בעזרה⁴¹, ואם ירדו - לא יעלו; אבל אם לא ירדו - מקטירין אותן לעולם⁴².

(41) ונפסלו בלינה, פסק כר"א שם פז. "לינה מועלת בראשו של מזבח". (42) שהרי לא גרע מלן על הרצפה והעלה למזבח.

יב. ואורי מזבח⁴³ - פמזבח⁴⁴. ואמורי קדשים קלים שהעלן קדם זריקת דמים⁴⁵ - לא ירדו⁴⁶, שהרי נעשו לחמו של מזבח⁴⁷.

(43) שם פז: ופח. (44) בעיא של ריש לקיש שם. ומפרש

הבשר ונותנו לפעלים, וחזרו ומקטיר את השאר. ומפני מה לא יוריד הכל, אלא יפשיט וינתח בראש המזבח? שכל הראוי לאשים¹⁰, אם עלה לראש המזבח - לא ירד¹¹; שנאמר: כל הנוגע במזבח יקדש. יכול אף על פי שאינו ראוי¹²? תלמוד לומר: היא העלה על מוקדה. מה עולה, שהיא ראוי לאשים¹³, אם עלתה - לא תרד; אף כל הראוי לאשים, אם עלה - לא ירד.

(7) שלמים. (8) וכל-שכן אם נשחטו בראש המזבח. (9) פירוש, את החלב שעליהם שמקטירים אותו על המזבח. (10) להקטירו על המזבח "אשה לה". (11) אע"פ שבשעה שעלה אינו מוכן עדיין להקטרה. (12) בשר קדשים העומד לאכילה ולא להקטרה, נקרא גם כן "אינו ראוי". (13) כדעת ר' יהושע במשנה שם פג. ולא כרבן גמליאל שאומר: "כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד". ומחלוקתם בדם ונסכים, שהם ראויים למזבח, אבל לא לאשים (להקטרה על האש).

ד. עולה שהעלה חיה לראש המזבח - תרד¹⁴, שעדין אינה ראוי¹⁵.

(14) משנה שם פד. (15) אבל כשנשחטה נקראה ראוי, אלא שמחוסרת הכנה.

ה. וכן קמץ¹⁶ המנחה שלא נתקדש בכלי שרת. וכל אסורי המזבח¹⁷ שעלו - ירדו, לפי שאינן ראויין מתחלתן¹⁸.

(16) שם פג: (17) בעלי חיים האסורים להקרבה, כגון נעבד כאליל, טריפה, רובע ונרבע. (18) לא היו ראויים אף שעה אחת להעלותם על המזבח.

ו. וכן בהמת קדשים שנשחטה בלילה או נשפך דמה או שציצאת¹⁹ חוץ לעזרה²⁰, אם עלתה - תרד²¹.

(19) במשנה שם "ויצא דמה", נראה שטעות-סופר כאן, וצ"ל שיצא, היינו דם, אבל יצאו אימורים אם עלו לא ירדו לדברי הכל (בריייתא שם סח: ובכמה מקומות), וכן כתב רבינו בהלכה ז: וזבח שיצא חוץ לעזרה... לא ירדו. (20) ונפסל ביוצא. (21) שם פה. מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון, ופסק כר' יהודה.

ז. אבל קדשים²² שלנו או²³ שלן הדם²⁴ או הבשר²⁵ או האמורים²⁶, וזבח שיצא חוץ לעזרה, או שנטמא או נפסל במחשבת הזמן²⁷ או במחשבת מקום²⁸ או במחשבת שנוי²⁹, או שקבלו הטמאים וזרקו את דמו, הואיל וראויין בעבודת קרבן הפא בטמאה³⁰, ושנתן דמו חוץ למקומו, או קדשי קדשים שנשחטו בדרום³¹ או שנתקבל דמם בדרום, אף על פי שכל אלו פסולים, אם עלו לראש המזבח - לא ירדו.

(22) משנה שם פד. (23) פירוש, כגון. (24) דם נפסל בשקיעת החמה (פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות ה"א,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי כ"ד טבת – ספר עבודה – הל' פסולי המוקדשין קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

קרבנות ציבור והכהנים אוכלים אותם. (63) שנים עשרה חלות שמניחים על השולחן שבהיכל בכל יום שבת, ונאכלות לכהנים ביום שבת שלאחריו. (64) זה נמשך לכל הדברים המפורטים למעלה, החל מצמר שבראשי כבשים.

יז. קמץ⁶⁵ שמצה שמנו⁶⁶ על העצם⁶⁷ וירד העצם - 18
יח. וירד⁶⁸; שהדבר ספק⁶⁹, שמא חבורי עולין⁷⁰
פועלין⁷⁰ הם חשובין.

(65) מנחות כג. (66) קצת מן השמן שבסולת המנחה. (67) כך היא גירסת רבינו שם (רש"י וראב"ד גורסים "עצים"). (68) עצם לבדה שירדה לא תעלה (למעלה הלכה טז), אבל אם מזה עליה שמן מן הקומץ, מעלים אותה מפני השמן שעליה. (69) בעיא של רבא שלא נפשטה. (70) הקומץ אם ירד יעלה, ולפיכך גם השמן המחובר אליו עולה, והעצם שעליה נשפך עולה ביחד עמו (לחם-משנה).

יח. מזבח הפנימי מקדש פסולין בין ראויין לו בין שאינן ראויין לו; אבל מזבח החיצון אינו מקדש אלא פסולין הראויין לו, כמו שבארנו. ביצד?
מזבח החיצון שעלו לו זבחים שנפסלו - לא ירדו.
עלתה לו קטרת זרה⁷¹ - תרד, שאין הקטרת זרה⁷² ראויה למזבח החיצון⁷³. אבל מזבח הפנימי שעלה לו קמץ מנחה, בין פשר בין פסול - לא ירד⁷⁴. וכן פל פיוצא בזה. פשם שהמזבח מקדש את הראוי לו, כן הפכש⁷⁵ ושאז כלי השרת⁷⁶ מקדשין את הראוי להם, שהרי נאמר בפלים: כל הנגע בהם יקדש. משגיג לזבש דבר הראוי לו - לא ירד, ואף על פי שנפסל. וכן פשיגיג לכלי שרת פל דבר הראוי לו - מתקדש, ולא יפדה לעולם⁷⁷, ואף על פי שנפסל, כמו שבארנו באסורי המזבח⁷⁸.

(71) שהיא זרה למזבח החיצון, שהרי אין מקטירים קטורת לעולם. (72) המלה זרה מיותרת, ויש למחקה. (73) כלומר, אין קטורת כלל במזבח החיצון, ולכן אם עלתה תרד (אמנם מצאנו קטורת על מזבח החיצון בקרבנות הנשיאים, אבל זו הוראת שעה היתה ואין ללמוד מהוראת שעה. מנחות נ:), אבל במזבח הפנימי - לא תרד (ראה למעלה בהלכה טז מנה רבינו קטורת סתם בין אלה שאם עלו ירדו, ומשמע אפילו קטורת ציבור, מפני שמקומה על המזבח הפנימי בלבד, ולפיכך נדחקנו לפרש כאן "זרה" היינו זרה למזבח זה. רש"י אמנם פירש "זרה" נדבת יחיד, והתכוון לפירוש שנדחה שם, שהמדובר במזבח הפנימי (74) זבחים כג: והטעם אמרו שם, מפני שמזבח הפנימי נמשח ונתקדש בקדושת כלי שרת. ואע"פ שכלי שרת מקדשים את הראוי להם בלבד (ראה המשך הלכה זו), מזבח עדיף, מפני שיש בו שתי קדושות, של מזבח ושל כלי שרת (שיטה-מקובצת שם). (75) משנה שם פו. "מוליכים את כל האיברים לכבש, ומולחים אותם שם" (רבינו פרק ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד). (76) למעלה כתב רבינו דין מזבח הפנימי, שהוא כלי שרת. ולפיכך כתב כאן

רב אשי, שאם אדם עומד על המזבח ואוחז בידו את הקדשים הפסולים, ברור הדבר, שהאוויר כמזבח. והבעיא היא אם הכהן עומד על הרצפה, והפסול בראש קנה באוויר של המזבח. הבעיא לא נפשטה, ודעת רבינו שגם בספק אם עלה לא ירד. (45) הזריקה קובעת קדושתם של אימורי קדשים קלים ומתירתם להקטרה, אבל לפני זריקה האימורים פסולים להקטרה. (46) מימרא של עולא שם פג: (47) מכיון שסופם להקטרה בלי כל מעשה בגופם.

יג. הפריש⁴⁸ שני אשמות⁴⁹ לאחרייתו⁵⁰, ושחט את שניהם, וקדם והעלה אמורים של אחד מהם קדם זריקה⁵¹ - הרי אלו ירדו⁵².

(48) מעילה ז: (49) הוא-הדין בחטאות (כ"מ). (50) שאם יאבד האחד יתכפר בשני. (51) ואחר-כך זרק את דמו של השני (רש"י שם, וראה ראב"ד כאן). (52) שזריקת דמו של זה אינה מתירה את אימוריו של השני.

יד. הזבח הפסול והנסכים⁵³ הפסולים שעלו למזבח - הזבח לא ירד, כמו שבארנו, מפני שהוא ראוי לאשמים, והנסכים ירדו⁵⁴. וכן נסכים הבאים בפני עצמן⁵⁵ שנפסלו ועלו - ירדו⁵⁶.

(53) היין שמנסכים כשמביאים קרבנות, דיניהם מפורטים בפ"ב מהל' מעשה הקרבנות. (54) כר' יהושע ור' שמעון (שם פג:). (55) אדם שהתנדב להביא נסכים. (56) שם פד. פסק כר' יהושע, נגד דעת רבן גמליאל ור' שמעון.

טו. עוף⁵⁷ שמלקו זר ועלה - לא ירד⁵⁸; וקמץ המנחה שקמצו זר ועלה - ירד⁵⁹. אף על פי שזה פסול וזה פסול - זה כאלו לא נתקדש כלל. ואחד הדר ואחד שאר הפסולים⁶⁰.

(57) שם סט. (58) מפני שמליקה כשרה בזר בבמה (לפני שנבנה המשכן בשילה, וכן אחר חורבנו עד שנבנה בית המקדש בירושלים, מותר היה לכל אדם לבנות במה ולהקריב עליה קרבנות לה') לכתחילה, לפיכך במקדש לא תרד. (59) ואע"פ שקמיצה בבמה היא בזר, במקדש תרד. ואין זה דומה למליקה, כי קמיצה בכלי שרת לא היתה בבמה. גמרא שם. (60) בגמרא המדובר בזר, אבל אין נימוק להבדיל בין זר ובין פסולים אחרים, כגון בעל מום, חלל או אונן. ראה כסף-משנה.

טז. ואלו אם עלו - ירדו: פל שאינו ראוי לאשמים. פשר קדשי קדשים ופשר קדשים קלים, מותר העמרי⁶¹ ושני מנחות ושתי הלחם⁶² ולחם הפנים⁶³ והקטרת, וצמר שפראשי כבשים ושער שפזקן התקשים והעצמות והגידים, והקננים והתלפים בזמן שאינן מחברים⁶⁴, אם עלו - ירדו.

(61) ביום ששה עשר בניסן, מקריבים מנחה מסולת שעורים מתבואה חדשה, מקטירים את הקומץ, והמותר לאכילת כהנים. ראה דיני עומר בפרק ז בהלכות תמידין ומוספין. (62) שמביאים בחג השבועות עם שני כבשי שלמים, שהם

- 18 ושאר כלי השרת. (77) משנה מנחות ק: (78) פרק ו
הלכה ד.
- 19 **פָּגוֹן שֶׁקָּמַץ מִנְחָה בְּלִילָה וְנָתַן קִמְצָה לְכָלִי שֶׁרָת -**
הָרִי זֶה נִשְׁרָפֶת.⁹⁶
- 20 (94) מנחות ק. (95) אלמלא נתקדש לא היה נפסל, ומועיל
הקידוש שנעשה שלא בזמנו, כדי שייפסל. (96) במקום
המיוחד לשריפת קדשים שנפסלו (ראה פ"ו ממעשה
הקרבנות ג').
- 21 **כב. מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם⁹⁷ - נִפְסְלוּ כָּל הַקֹּדְשִׁים שֶׁהָיוּ שָׁם**
שְׁחוּטִין⁹⁸ בְּמִקְדָּשׁ שֶׁעָדִין לֹא נִזְרַק דָּמָם; שֶׁהָרִי אֵין
שָׁם מִזְבֵּחַ לִזְרֹק עָלָיו, וְנֹאמַר: וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת
עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ. כְּלוּמַר, תִּזְבַּח וְהוּא עֹלָמָד
בְּתִקְוֹנוֹ, לֹא פָּגוּם.⁹⁹
- 22 (97) זבחים נט. (98) שנשחטו לפני שנפגם המזבח, והיה
דמם ראוי להיזרק עליו, וכשנפגם נדחה הדם מזריקה,
ומכין שנדחה רגע אחד אינו חוזר ונראה. אבל אם נשחטו
אחר שנפגם לא נפסלו, מפני שזה "דיחוי מעיקרו" (ראה
הלכה כד). (99) ואין זורקים את דמם אפילו אם תיקנו את
הפגם לפני שקיעת החמה. מימרא של ר' ישמעאל בר' יוסי
שם.
- 23 **כג. אֲבָל קֹדְשִׁים חַיִּים שֶׁהָיוּ שָׁם בְּעֶזְרָה כִּשְׁנִפְגַּם**
- לֹא נִפְסְלוּ, אֲלָא כִּשְׁנִפְגַּם¹⁰⁰ הַמִּזְבֵּחַ יִקְרְבוּ;
שְׂאִין בְּעָלֵי חַיִּים נִדְחִין.¹⁰¹
- 24 ~ נקודות משיחות קודש ~
- מזבח שנפגם, נפסלו כל הקדשים שהיו שם שחוטין במקדש
שעדיין לא נזרק דמם... אבל קדשים חיים שהיו שם בעזרה
כשנפגם לא נפסלו אלא כשיבנה המזבח ויקרבו, שאין בעלי
חיים נידחין".
- כלומר, שהקרבת קשור עם המזבח כי אי אפשר להקריב
קרבת ללא מזבח, וכשם שהקרבת צריך להיות תמים
ומזוהר, וכשם שהכהן המקריב אסור שיהיה בעל מום, כך
גם המזבח אסור שיהיה פגום. אבל קדשים חיים שהיו
בעזרה כשנפגם המזבח - לא נפסלו, כי "אין בעלי חיים
נידחין".
- ועניינו בעבודת האדם, שכללות עבודתו היא להיות קרבן
לה', וכאן ישנה הוראה נפלאה שגם כאשר יש איזה חיסרון
"אין בעלי חיים נידחין". כל אחד מישראל הוא 'בעלי
חיים', כי נשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש", ומובן
שיש בו את מהות עניין החיים בתוקף היותו קשור עם
הקב"ה מקור החיים, ולכן בכל מעמד ומצב "אינם נידחין",
ועניין זה חוזר גם את כל מציאותו של אדם במחשבה
דיבור ומעשה כאשר יהודי מתפלל, לומד תורה ומקיים
מצוות, אז נראית בפועל פעולת ה"חלק אלקה ממעל"
שבו, באופן של ממשות. וזהו התוכן הפנימי של ההלכה
"בעלי חיים אינם נידחין", כי על ישראל נאמר "ואתם
הדבקים בה' אלקיכם, חיים כולכם היום", ובכל מצב גם
כשהמזבח פגום "אינם נידחין".
- (ע"פ י"ן מלכות' ספר עבודה סימן נא)
- 1 **יט. אֵין כָּלִי הַלֶּחַ⁸⁰ מִקֹּדְשֹׁתַי אֶת הַיֵּבֶשׁ, וְלֹא כָּלִי**
הַיֵּבֶשׁ מִקֹּדְשֹׁתַי אֶת הַלֶּחַ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמַוְרִים?
בְּמַדּוּת⁸¹ הַלֶּחַ וְהַיֵּבֶשׁ שֶׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ
בְּהִלְכּוֹת כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ⁸²; אֲבָל הַמִּזְבֵּחַ⁸³ מִקֹּדְשֹׁתַי
הַלֶּחַ וְהַיֵּבֶשׁ⁸⁴. וְכָלִי שֶׁרָת מִקֹּדְשִׁין דָּם הַפָּסוּל
לְקָרֵב.⁸⁵
- 2 (79) משנה זבחים פח. (80) כלים שבמקדש שנותנים בהם
דברים נוזלים. (81) כלים שנעשו כדי למדוד בהם, היינו
שבע מדות ללח ושתי מדות ליבש. (82) פרק א הלכה
טז"ז. והטעם, מפני שכלים אלה נמשחו ונתקדשו רק
למדידה, מדות מיוחדות ללח ומדות אחרות ליבש, ולפיכך
אין מקדשים בנתינה שלא למדידה. (83) קערות גדולות,
אגנים. (84) מימרא של שמואל, שם. והטעם, מפני
שנמשחו לקבל דם - ולא למדידה בלבד - ומתוך שהם
ראויים לקבל בהם נוזלים, הם ראויים גם לקדש דברים
יבשים (רש"י שם). (85) כר' יוסי בכריתות כח: וכן יוחנן
זבחים פז. (בלחם-משנה כאן מעיר, שדבריו כאן סותרים
את דברי עצמו בפרק רביעי הלכה יט שפסק: הדם ישפך
והבשר ישרף. ראה שם).
- 3 **כ. כָּל כָּלִי הַשֶּׁרֶת אֵין מִקֹּדְשִׁין אֲלָא בְּמִקְדָּשׁ⁸⁶, וְאֵין**
מִקֹּדְשִׁין אֲלָא מִדַּעַת⁸⁷, וְאֵין מִקֹּדְשִׁין אֲלָא מִתּוֹכָם⁸⁸,
וְאֵין מִקֹּדְשִׁין אֲלָא שְׁלָמִים. נִקְבּוּ, אִם עוֹשִׁין מַעֲיִן
מִלְּאַכְתָּן שֶׁהָיוּ עוֹשִׁין וְהֵם שְׁלָמִים⁸⁹ - מִקֹּדְשִׁין, וְאִם
לֹא - אֵין מִקֹּדְשִׁין. וְאֵין מִקֹּדְשִׁין אֲלָא מִלְּאִין⁹⁰.
אֲבָל הַמַּדּוּת אֵין מִקֹּדְשֹׁתַי חֲסֵרוֹת אֲלָא אִם דַּעַתוֹ
לְמִלְּאֲתָן⁹¹; וְאִם אֵין דַּעַתוֹ לְמִלְּאֲתָן - מִקֹּדְשֹׁתַי
לְהַפְסִיל⁹², אֲבָל לֹא לְקָרֵב.⁹³
- 4 (86) אבל לא חוץ לעזרה. משנה זבחים פח. (87) שהכהן
מתכוון לקדש את הדבר שנותן לכלי שרת. כר' יוחנן
במנחות ז. (88) אבל אם הגדיש עד שחלק מן הסולת
וכדומה נמצא למעלה מדפנות הכלי, לא נתקדש הגודש
(זבחים פח.). בפ"א מהלכות כלי המקדש הי"ט חילק רבינו
בין כלי יבש לכלי לח, ופסק שכלי הלח מקדשים את
הבירוצים (הגודש שנשפך על דופן הכלי מבחוץ, וכאן
הכוונה לכלי היבש), ראה לחם-משנה. (89) כלומר, כשהם
שלמים. (90) כשיש בהם השיעור המלא שצריכים לו אז,
כגון עשרון סולת לכבש או שני עשרונים לאיל וכדומה.
(91) ר' יוסי בברייתא שם. (92) פסול שהוא חל רק אחרי
קידוש בכלי, כגון לן ויוצא, ואילמלא נתקדשו לא נפסלו.
(93) מנחות ז. רבינו מחלק בין דם לקמצים. בדם פסק
למעלה בהלכה יט, שכלי שרת מקדשים ליקרב, וכאן
המדובר בקמצים (לחם-משנה כאן).
- 5 **כא. כָּלִי שֶׁרָת⁹⁴ מִקֹּדְשִׁין שְׁלֹא בְּזִמְנָן לְהַפְסִיל, אֲבָל**
לֹא לְהַקְרִיב. בִּיצֵד? דְּכָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּתְקַדַּשׁ
בְּכָלִי שֶׁרָת בְּלִילָה - נִפְסֵל⁹⁵ וְיִשְׂרָף, אֲבָל אֵינוֹ קָרֵב.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ד טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במשנה, תמורה טו, א. (9) כלומר, אפילו לאחר שהקריבו אחרת במקומה. (10) להקריבה על המזבח. (11) נמצאת בעלת מום או שעברה שנתה. (12) קרבן תמים אין לו פדיון, ואין קדושתו נפקעת על ידי מכירתו. (13) לקנות בהם בהמות להקריבן עולות נדבת ציבור כשהמזבח יהיה פנוי. שנינו בשקלים פ"ו מ"ו: זה הכלל: כל שהוא בא משום חטאת ומשום אשם ילקח בהם עולות וכו'. (14) רבי שמעון בברייתא שם טז, א. (15) בהל' תמורה פ"א ה"א.

ב. פ' וְשִׁעִיר¹⁶ שֶׁל יוֹם הַפְּעוּרִים שֶׁאֵבְדוּ וְהַפְּרִישׁ²³ אֲחֵרִים תַּחְתִּיהֶן, וְכֵן שִׁעִיר עֲבֹדָה זָרָה¹⁷ שֶׁאֵבְדוּ וְהַפְּרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתִּיהֶן - יִרְעוּ עַד שִׁיפֹל בָּהֶן²⁴ מוֹם, וְיִמְכְּרוּ וְיִפְּלוּ דְמֵיהֶן לַנִּדְבָה; שֶׁאִין חֲטָאֵת הַצִּיּוֹר מִתָּה¹⁸. וְלָמָּה לֹא יִקְרְבוּ עֲצָמֵן נִדְבָה, שֶׁהֵרִי זָכָרִים הֵם? גִּזְרָה לְאַחֵר כַּפָּרָה מְשֻׁם לְפָנֵי כַּפָּרָה.

(16) יומא סה, א. מחלוקת של תנאים, ופסק כרבים. (17) בית-דין שטעו והתירו איסור עבודה-זרה ועשו הציבור כהוראתם, מביאים שעיר לחטאת ופר לעולה (ראה הל' שגגות פ"ב ה"א). (18) רבינו קבע הלכה בפני עצמה לפר ושעירים אע"פ שנכללו כבר בהלכה הקודמת, מפני שכל החטאות חוץ מאלו הן נקבות ופסולות לקרבן עולה, ולפיכך אין להן תקנה אלא ע"י מום, אבל אלה הם זכרים ואפשר לחשוב שמותר להקריבם לעולת נדבה ואינם צריכים רעייה, ולפיכך כתב דינים שנית, ומנמק בסוף ההלכה למה טעונים רעייה.

ג. הַמְּפִרִישׁ¹⁹ חֲטָאֵתוֹ וְאֶבְדָּהּ, וְהַפְּרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצְאָה הָרָאשׁוֹנָה וְהֵרִי שְׁתִּיהֶם עוֹמְדוֹת: מִשֶּׁךְ אַחַת מִשְׁתִּיהֶן וְנִתְפַּכֵּר בָּהּ - הָאֶחָת תָּמוּת²⁰; בָּא לְהַמְלִיךָ²¹ - אוֹמְרִין לוֹ שִׁיתְפַּכֵּר בְּזוֹ שֶׁהַפְּרִישׁ בְּרָאשׁוֹנָה²², וְהַשְּׁנִיָּה תִרְעָה²³ עַד שִׁיפֹל בָּהּ מוֹם, וְיִפְּלוּ דְמֵיהָ לַנִּדְבָה. הֵיתָה אַחַת מֵהֶן תִּמְיָמָה וְאַחַת בְּעֵלֶת מוֹם - תִּמְיָמָה תִּקְרַב, וּבְעֵלֶת מוֹם תִּפְדֶּה²⁴. נִשְׁחַטָּה²⁵ בְּעֵלֶת מוֹם קֹדֶם שִׁיזְרֹק דָּם הַתִּמְיָמָה²⁶ - הֵרִי זוֹ אֲסוּרָה בְּהִנָּא. הֵיוּ שְׁתֵּיהֶן בְּעֵלֵי מוֹמִין²⁷ - יִמְכְּרוּ שְׁתֵּיהֶן וְיָבִיא מִדְּמֵיהֶם חֲטָאֵת, וְהִשָּׁאֵר יִפֹּל לַנִּדְבָה²⁸.

(19) תמורה כב, ב. (20) כרב הונא בשם רב, שם כג, א: "הכל מודים, שאם משך אחת והקריבה שהשניה מתה". והטעם, מפני שהבעלים דחו בידים את השניה ע"י הקרבת האחרת. (21) בבית-דין מה לעשות. ובזה הוכיחו, שאין דעתם לדחות, אלא מעוניינים למצוא תקנה. (22) היינו האבודה. (23) כרבנן החולקים על רבי, וסוברים "שאיין חטאת מתה, אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים" (שם כב:), אם לא דחוה בידים. (24) ברייתא, שם כד, א. (25) לאחר פדיונה. (26) חסרון יש כאן, וצ"ל "התמימה - מותרת, אחר שנזרק דמה אסורה בהנאה", מחלוקת רבי אלעזר ורבנן שם, ופסק כרבים (כסף-משנה ולחם-משנה). נימוקם של רבנן הוא, שאם נזרק הדם של התמימה הרי

(100) כלומר, כשיתוקן הפגם. (101) פסק כרב שם נגד דעת ר' יוחנן, נגד הכלל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, מפני שביומא סח: אמר רבא שהמשנה מסייעת לרב, וברייתא לר' יוחנן, ומשנה עדיפה מברייתא.

1 כד. הַקָּדִישׁ בְּהִמּוֹת עַד שֶׁלֹּא נִבְנְהָ הַמְּזֻבָּח -
2 פְּשִׁיבָנָה מִקְרִיבִין אוֹתָן; שֶׁהִדְחוּ מִעֲקָרָהּ¹⁰² אֵינוֹ
3 דְּחוּ¹⁰³.

(102) הקרבן הזה לא היה ראוי מעולם למזבח, ודיחוי הפוסל הוא רק במה שהיה פעם ראוי. (103) שם. רבינו לא היה צריך לטעם זה, ומספיק היה הנימוק שאמר בהלכה הקודמת שאין בעלי חיים נדחים, אלא שנקט הנימוק שנאמר שם בגמרא, שהוא גם לדעת ר' יוחנן. ראה לחם-משנה.

4 כה. וְכֵן¹⁰⁴ אֵין אוֹכְלִין קֳדָשִׁים וְהַמְּזֻבָּח פָּגוּם,
5 שְׁנֵאמַר: וְאֹכְלוּהָ מִצֹּט אֶצֶל הַמְּזֻבָּח¹⁰⁵. וְהוּא הִדִּין
6 לְקֳדָשִׁים קָלִים¹⁰⁶, שֶׁאֵין אוֹכְלִין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַם
7 וְהַמְּזֻבָּח פָּגוּם עַד שִׁיבְנָהּ.

(104) זבחים ס. (105) ר' אלעזר שם דורש: "המזבח", בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר. (106) אע"פ שנאכלים בכל העיר, ולא נאמר באכילתם "אצל המזבח". אביי שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר חטאת ותמורת חטאת של יחיד או של ציבור שמתו בעליה וחטאת שאבדה ונמצאת.

8 א. וְלֹד חֲטָאֵת² וְתִמּוּרֵת חֲטָאֵת וְחֲטָאֵת שִׁמְתוֹ בְּעֻלָּה
9 וְחֲטָאֵת שֶׁאֵבְדָּה וְנִמְצְאָה אַחֵר שֶׁכִּפְּרוּ הַבְּעֵלִים - הֵרִי
10 אֵלוֹ יָמוּתוֹ³. נִמְצְאָה אַחֵר שֶׁנִּשְׁחַטָּה הַחֲטָאֵת הַשְּׁנִיָּה
11 שֶׁהַפְּרִישׁ קֹדֶם שִׁיזְרֹק דָּמָה - הֵרִי זוֹ סִפְקָא אִם תָּמוּת
12 אִם תִּרְעָה עַד שִׁיפֹל בָּהּ מוֹם, לְפִיכָךְ תָּמוּת⁵. וְכִיצַד
13 הֵן מִתּוֹת? לֹא שִׁיִּהְיֶה בְּכָלִי אוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא יִכְנִס
14 לְבֵית וְנוֹעַל עֲלֵיהֶם⁶ עַד שִׁיָּמוּתוֹ. וְדָבָרִים אֵלוֹ פִּלֵּם
15 מִפִּי מֹשֶׁה רַבְּנֵי נִשְׁמְעוּ⁷. אֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִים
16 אֶלָּא בְּחֲטָאֵת יָחִיד בְּלִבָּד⁸; אֶבְדָּל חֲטָאֵת צִיּוֹר
17 שֶׁאֵבְדָּה וְנִמְצְאָה אַחֵר כַּפָּרָה⁹, בֵּין רְאוּיָהּ¹⁰ בֵּין אֵינָה
18 רְאוּיָהּ¹¹ - תִּרְעָה עַד שִׁיפֹל בָּהּ מוֹם¹², וְתִמְכְּרוּ וְיִפְּלוּ
19 דְּמֵיהָ לַנִּדְבָה¹³. וְאֵין אֶתָּה יָכוֹל לוֹמַר¹⁴ בְּחֲטָאֵת
20 צִיּוֹר וְלֹד אוֹ תִמּוּרָה אוֹ שִׁמְתוֹ בְּעֻלָּה, שֶׁפֶל קִרְבָּנוֹת
21 הַצִּיּוֹר זָכָרִים, וְאֵין הַצִּיּוֹר עוֹשִׂין תִּמּוּרָה, כְּמוֹ
22 שִׁיתְבָּאָר¹⁵, וְאֵין כָּל יִשְׂרָאֵל מֵתִים.

(2) משנה תמורה כא, ב. (3) רבינו אינו מונה חטאת שעברה שנתה (פירוש, שהזדקנה והיא למעלה מבית שנה) בין החטאות המתות, מפני שהוא פוסק לקמן ה"ז כריש לקיש, שעברה שנתה אינה מתה, ומפרש את המשנה כרבא שם כב, א. ראה לקמן ה"ח בהערות. (4) שם כב, ב. בעיה של רב פפא, אבודה בכוס, מאי? (5) שאסור להקריב ספק פסולים. (6) שם יז, ב. ונזיר כה, א. (7) בכורות טז, א: "חטאות מתות הילכתא גמירי לה". (8) כתנא-קמא

קנה שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי כ"ד טבת – ספר עבודה – הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אבודה ועברה שנתה. ולשיטת ה'תוספות' אם נמצאה לפני כפרה ויש בה מום שבינתיים עברה שנתה – תרעה. ורבינו נקט שיטת ה'תוספות'. (37) בעל ה'לחם משנה' מוחק את כל המשפט, מן "אע"פ" עד "שנתה" (בספרים שלפנינו הכניסו משפט זה בסוגריים מעוגלים). וטעמו, שהרי לשיטת רבינו אין מקום לומר "אע"פ" שיש בה כמה ריעותות – תרעה, כי ריעותות מכריעות לרעייה. אולם אפשר לקיים את הגירסה שלפנינו, וכוונת רבינו היא להוציא מדעת רש"י – שאולי שמע עליה – האומר שאם נמצאת בעלת מום או עברה שנתה לפני כפרה – תמות. וקובע רבינו שגם במקרה שכזה תרעה לדעת רבנן אם נמצאה קודם כפרה. (38) בהתאם לשיטתו שריעותות מכריעות לרעייה, אומר כאן רבינו, שאם נמצאה אחר כפרה – תמות, אפילו כשיש בה כמה ריעותות, שהלכה למשה מסיני היא: חטאת שכיפרה בעליה – מתה.

ט. היתה גנובה³⁹ או גזולה בשעת כפרה ואחר כך חזרה – אינה מתה, אלא תרעה. לא שזמנו ממשה רבינו אלא אבודתה⁴⁰. היתה עקר אבודתה בלילה⁴¹, אף על פי שהיתה אבודה בשעת כפרה – אינה מתה, אלא תרעה⁴².

(39) שם סב, ב. מימרא של אביי. (40) ואין להוסיף מדעתנו על מה שנאמר למשה מסיני. (41) רבא, שם כב, א. (42) כי בשעה שנאבדה לא היתה ראויה להקרבה, שאין מקריבים קרבנות בלילה.

י. אבדה⁴³ ממנו⁴⁴ ולא מן הרועה⁴⁵, או שאבדה מן הרועה⁴⁶ ואינה אבודה מבועליה – אינה מתה, אלא רועה.

(43) מימרא של רב פפא, שם. (44) הבעלים אינם יודעים מקומה של החטאת. (45) הרועה יודע איפה היא. (46) מפני שההלכה למשה מסיני התכוונה לאבודה ממש, אבל לא למקרה שזה או זה אינו יודע מקום הבהמה ואחרים יודעים.

יא. וכל אלו שרועות – רועות עד שיפלו בהן מום⁴⁷, ויפלו דמיהן לנדבה⁴⁸.

(47) תמורה יט, ב. (48) ראה למעלה ה"א.

יב. היתה אבודה ממנו ומן הרועה ואחר מפייה אפלו בסוף העולם – הרי זו ספק⁴⁹, לפיכך תמות⁵⁰.

(49) בעיה שלא נפתרה, שם כב, ב. (50) שאין להקריב על המזבח ספק פסולים.

יג. היתה נחבאת אחורי הדלת⁵¹ או בסתר המדרגה⁵² – הרי זו אבודה, שהרי אין אדם רואה אותה בשעת כפרה. היתה בשדה או באגם⁵³ – הרי זו ספק⁵⁴ אבודה, שזא יש שם אדם רואה אותה בשעת כפרה, לפיכך תמות מספק.

(51) שם. מימרא של רבי יוחנן. (52) לשון המקרא (שיר

בעלת המום היא חטאת שכיפרו בעליה באחרת, ודינה – מיתה, אבל אם כבר נשחטה והותרה לאכילה – אינה נאסרת ע"י הקרבת האחרת. (27) משנה, שם כב, ב. (28) ראה למעלה הערה יב.

ד. הפריש²⁹ חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה ואבדה, והפריש אחרת ונמצאו האובדות והרי שלשתן עומדות ונתכפר פראשונה – שניה מתה, ושלישית רועה³⁰; נתכפר בשלישית – שניה מתה, וראשונה רועה³¹; נתכפר באמצעית – שתייהם מתות.

(29) מנחות פ, ב. (30) כרבי זירא, שם. בניגוד לדעת אביי שסובר – שתיהן מתות. וטעמו של דבר, מפני שהשלישית אינה חליפי הראשונה ואין לה קשר ישר עמה. (31) מאותו הנימוק עצמו.

ה. המפריש³² שתי חטאות לאחריות – מתכפר באי זו שייעצה, והשניה תרעה עד שיפלו בה מום, ויפלו דמיה לנדבה.

(32) שם כד, א. מימרא של רבי אושעיא.

ו. הפריש³³ חטאת מעברת וילדה – הרי היא וילדה כשתי חטאות שנתפשו לאחריות.

(33) שם כה, א. מימרא של רבי יוחנן.

ז. המפריש חטאתו ועברה שנתה³⁴ – תרעה עד שיפלו בה מום, ותמכר ויביא בדמיה אחרת. וכן אם הפריש חטאתו ונפל בה מום³⁵ – יביא בדמיה אחרת.

(34) שם כב, א. מימרא של ריש לקיש. (35) משנה, שם כב, ב.

ח. כל חטאת³⁶ שאבדה ונמצאת קדם כפרה, (אף על פי³⁷ שנמצאת בעלת מום או שנמצאת אחר שעברה שנתה) – אינה מתה, אלא תרעה עד שיפלו בה מום, ויפלו דמיה לנדבה. נמצאת אחר כפרה, אף על פי³⁸ שנמצאת בעלת מום או עברה שנתה, הואיל והיתה אבודה בשעת כפרה – הרי זו תמות.

(36) מסקנה של רבא שם, ליישב קושיות הגמרא על ריש לקיש (ראה הלכה הקודמת). ונחלקו שם רש"י ו'תוספות' מחלוקת עקרונית, וממנה תוצאות לכמה חילוקי דינים. דעת רש"י שריבוי ריעותות (מגרעות) בקרבן גורם למיתתה. ועם התמעטות מספר הריעותות נוטה הדין לרעייה. ושיטת ה'תוספות' מנוגדת מן הקצה אל הקצה, היינו הריעותות מכריעות לרעייה. ונימוקם, שהרי אם הקרבן ראוי למזבח ולא הקריבוהו, הרי זה דחייו, וחטאת שנדחתה – מתה, אבל אם אינה ראויה יש מקום לומר: הרי לא נדחתה אלא היא פסולה, ולכן תרעה. לשיטת רש"י יוצא, אם נמצאה קודם כפרה והיא בעלת מום או שעברה שנתה – תמות אפילו לרבנן, מפני שיש בה שתי ריעותיות – אבודה ומום או

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ד טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כרבים. (68) אשם בא מן הזכרים בלבד. (69) שם: "אמר רבי יוסי בן חנינא, מודה רבי אליעזר במפריש נקבה לאשם, דאין (שאין) בנה קרב אשם". ראה הלכה הסמוכה.

15 יז. הפריש⁷⁰ נקבה לעולתו וילדה זכר - ירעה עד
16 שיפול בו מום, ויביא בדמיו עולה.

(70) שם יח, ב - מחלוקת רבי אליעזר ורבנן, רבי אליעזר אומר הולד עצמו יקרב עולה, וחכמים אומרים ירעה עד שיפול בו מום וימכר בדמיו עולה. והטעם מפני שאמו אינה ראויה להקרב עולה, גם הולד שקדושתו מכח האם - אינו קרב עולה. ופסק כרבנן.

17 יח. אבל הדין⁷¹ שהפריש זכר לחטאת⁷², ונשיא
18 שהפריש שעירה לחטאת⁷³, וכהן משיח שהפריש
19 פרה לחטאת⁷⁴ - הרי אלו אין מתקדשין⁷⁵ לא קדשת
20 הגוף ולא קדשת דמים, לפיכך ימכרו שלא במום.

(71) כלומר, אדם פשוט, לא נשיא ולא כהן גדול.
(72) חטאת יחיד באה נקבה. (73) נשיא שחטא מביא שעיר זכר (ויקרא ד, כג). (74) ומצוותו להקריב פר (שם, ד). (75) לא חלה עליהם קדושה כלל, מפני שאינם ראויים לאותו דבר שהקדישו "כל המשנה בחטאות, לא נתקדשה כלל" (פ"א מהל' תמורה הכ"א). רבינו מחלק בדין זה בין חטאות לאשמות, שהרי למעלה בהלכה טז פסק, שהמפריש נקבה לאשם תרעה עד שיפול בה מום, ולמד דין זה מסוגיית הגמרא תמורה כ, א. ששאלו שם למה שלושה אלה אינם קדושים כלל, ומשמע שפשוט היה להם שאינם קדושים (ראה כסף-משנה ולחם-משנה).

21 יט. הביא⁷⁶ אשם תלוי⁷⁷ ונודע לו שלא חטא או
22 שחטא ודאי⁷⁸: אם עד שלא נשחט - ירעה עד שיפול
23 בו מום⁷⁹, ויפלו דמיו לנדבה; מפני שלבו של אדם
24 דוה על עונותיו, והואיל ועל ספק הפרישו - גמר
25 בלבו להקדישו⁸⁰. הפרישו אפילו על פי עדים⁸¹
26 והזנומו⁸² - יפלו דמיו לנדבה. ואם אחר שנשחט
27 נודע לו - הדם ישפך והבשר ישורף, כשאר פסולי
28 המקדשין⁸³. נודע לו אחר שגזר הדם - הבשר
29 יאכל לפניהם פכל האשמות⁸⁴.

(76) משנה, כריתות כג, ב. (77) ראה הלכה יד בהערות.
(78) וחייב להביא חטאת. (79) כדעת חכמים שקדושה חלה עליו, ולהקריבו אי-אפשר, שהרי בעליו אינם חייבים להביא אשם תלוי. (80) מפני הספק. ולפיכך, אפילו אם לא חטא אין זה הקדש טעות (ראה לקמן ה"כ). (81) עדים העידו שאכל ספק חלב, והוא עצמו אינו יודע כלום שאכל ספק איסור. (82) שם כד, א. פוסק כרבי יוחנן נגד רב ורבי אלעזר. (83) שכולם נשרפים, כמו שיחבאר לקמן בפ"ט ה"א. (84) שהרי בא על הספק וגמר כפרתו וקרבן כשר הוא.

30 כ. אשם ודאי אינו פנוי⁸⁵. אם עד שלא נשחט נודע
31 לו שלא חטא - יצא וירעה בעדר כשאר החליין⁸⁶,
32 ואין בו קדשה כלל; ואם משנשחט - הרי זה

השירים ב, יד), פירוש, עמדה במקום שהמדרגה מסתירה אותה ואינה נראית, וזה כמו אחורי הדלת, ראה לחם-משנה. (53) מקום מרעה רחוק מן העיר. (54) רבינו מפרש כך את האיבעיה של "אבראי". ורש"י פירש אחרת, ראה כסף-משנה ולחם-משנה.

1 יד. השולח חטאתו⁵⁵ ממדינת הים⁵⁶ - מקריבין
2 אותה בחזקת שהיא קיים⁵⁷. במה דברים אמורים?
3 בחטאת העוף⁵⁸, או בחטאת בהמה של אשה,
4 שאינה בת סמיכה⁵⁹, כמו שבארנו⁶⁰. אבל אשם⁶¹
5 ודאי⁶² שמתו בעליו ונשפכו דמיו - ירעה⁶³ עד
6 שיפול בו מום, וימכר ויפלו דמיו לנדבה. שכל
7 שבחטאת תמות - באשם ירעה⁶⁴ עד שיפול בו מום,
8 ויפלו דמיו לנדבה.

(55) משנה, גיטין כח, ב. (56) ואין אנו יודעים אם הוא חי בשעה שהחטאת הגיעה לבית המקדש. (57) אין חוששים שמא מת בינתיים. (58) כל הקרבנות בהמה של יחיד, הבעלים סומכים ידיהם עליהם בעזרה לפני שחיטתם, אבל עופות אינם טעונים סמיכה (תורת כהנים' פרשתא ג פ"ד). (59) משנה, מנחות צג, א. (60) בפ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ה. אבל חטאת בהמה של גבר, אין מקריבים כשאינו יכול לסמוך ואע"פ שבדיעבד כשר בלי סמיכה (ראה כסף-משנה פ"ב מהל' ביאת המקדש ה"ב, ו'תוספות' גיטין שם ד"ה והא, וזבחים עד: ד"ה והא). (61) אין לזה קשר עם דין השולח חטאתו ממדינת הים, אלא זה נמשך לעיקר הדין של חטאות המתות (יש להניח, שהמעתיק דילג כאן על שני חצאי משפטים, מן "אבל". וכך צ"ל: "אבל חטאת בהמה של איש - לא. במה דברים אמורים בחטאת, אבל אשם וכו'"). ובדפוס רומא (ר"מ) מתחילה הלכה טו בפיסקה: "אבל אדאי". ומכאן סיוע לפירושו. (62) אשם הבא על חטא ודאי או לרגל מקרים מסוימים, כגון נזירות, מצורע שנתרפא. ויש גם אשם הבא על הספק, ונקרא אשם תלוי, ודיניו מפורשים בהל' שגגות פ"ה. (63) משנה, תמורה כ, ב. (64) שם יח, א.

9 טו. כל אשם שנתק לרעה⁶⁵, אם הקריבו עולה -
10 בשר. ולמה לא יקרב בעצמו עולה לכתחלה? גזרה
11 לאחר בפרה משום לפני כפרה.

(65) שבעליו מסרוהו לרועה או בעצמם העבירוהו למרעה כדי שירעה עד שיפול בו מום. שם ה, ב. פסחים עג, א. עג, ב. (66) כלומר, הקריבו בפירוש לשם עולה. בלשון הגמרא: "עקירה", משמע שאם שחטו סתם - פסול. בזבחים שם, דרשו מהכתוב (ויקרא ה, יט): "אשם הוא" - בהוויתו יחא. פירוש, יישאר אשם כמו שהיה, ואע"פ שאין אפשרות להקריבו אלא-אם-כן עוקר בפירוש שם אשם ממנו.

12 טז. המפריש⁶⁷ נקבה לאשמו⁶⁸ - תרעה עד שיפול
13 בה מום, ותמכר ויביא בדמיה אשם. אם הקריב
14 אשמו - יפלו דמיה לנדבה. וכן ולדה⁶⁹.

(67) משנה, תמורה יט, ב. מחלוקת רבי שמעון ורבנן, ופסק

16 כד. הפריש¹⁰¹ אָשְׁמוּ, וְהָיָה בַשָּׁעַת הַפְּרִיָּשָׁה יָפָה
17 סֶלַע, וּבַשָּׁעַת כְּפָרָה יָפָה שְׁתֵּים - כְּשֶׁר¹⁰²; שֶׁהָדָחוּי
18 מִעֲקָרוֹ¹⁰³ אֵינוֹ דָּחוּי, וְעִדָּן לֹא נִרְאָה¹⁰⁴ עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה
19 שׁוֹה שְׁתֵּים. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִשְׁכִּיחַ מֵאֲלִיּוֹ¹⁰⁵ - אָדָם
20 מִתְּכַפֵּר בַּשִּׁבְחָה הַקֹּדֶשׁ. הָיָה בַשָּׁעַת הַפְּרִיָּשָׁה יָפָה
21 שְׁתֵּים, וּבַשָּׁעַת כְּפָרָה יָפָה סֶלַע - הָרִי זֶה פְּסוּל¹⁰⁶.
22 חֲזָר וְנַעֲשֶׂה יָפָה שְׁתֵּים - יִחָזַר לְכִשְׁרוֹתָיו; שְׁאִין
23 בְּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין¹⁰⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹⁰⁸. לָמָּה הַדָּבָר
24 דּוּמָה? לְמוֹם שֶׁנִּפְּלָה וְעָבַר.

(101) שם. (102) איבעיא שם, אם אדם מתכפר בשבח הקדש, ונפשטה מברייתא מפורשת. (103) דבר שמעולם לא היה ראוי להקריבה אינה בגדר נדחה, שעליו אמרו שאינו חוזר להיות ראוי. (104) לא היה ראוי. (105) לא מפני שפיטמו אלא מחיר האילים עלה. רבינו סתם ולא כתב אם הוא מחויב להחזיר להקדש את הסלע שהורוץ על ידי שבח הקדש, ומזה משמע שהוא פטור. ראה גמרא שם, ולחם-משנה כאן. (106) מפני שבשעת הקרבה, אין כאן "כסף שקלים". (107) דעת רבי יוחנן בקידושין ז, א. ובכמה מקומות. שבעלי חיים, שהיו ראויים להקריבה ונדחו מהקרבה אינם חוזרים להיות ראויים אפילו אם עבר הפסול, אבל רב סובר (יומא סד.) בעלי חיים אינם נדחים (חטאות המתות הלכה למשה מסיני, ואין למדים ממנה לדחויים אחרים). ופסק רבינו כרב, ואע"פ שרב ורבי יוחנן - הלכה כרבי יוחנן, מפני שבגמרא יומא שם אמר רבא שהמשנה מוכיחה כדעת רב, ובזבחים נט, א - אמרו שרבי ישמעאל ברבי יוסי נוקט בשיטתו של רב. (108) בפס"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד.

25 כה. הפריש¹⁰⁹ שְׁתֵּי סֶלָעִים לְאִשָּׁם, וְלָקַח בָּהֶם שְׁנֵי
26 אֵילִים לְאִשָּׁם, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יָפָה שְׁתֵּי סֶלָעִים
27 - יִקְרֹב לְאִשְׁמוֹ, וְהָשֵׁנִי יִרְעָה¹¹⁰ עַד שֶׁיִּפְּלָה בּוֹ מוֹם,
28 וְיִפְּלוּ דָמָיו לַנִּדְבָה.

(109) משנה, כריתות כו, ב. (110) כמו הפריש שנים לאחריות, למעלה הכ"א.

29 כו. הָיָה חֵיב¹¹¹ בְּאִשָּׁם בֶּן שָׁנָה וְהִבִּיא בֶּן שְׁתֵּים, אוֹ
30 בֶּבֶן שְׁתֵּים וְהִבִּיא בֶּן שָׁנָה, אוֹ שֶׁשְּׁחָטוּ מִחֹסֶר זֶמֶן
31 בְּבָעֲלִים¹¹² - פְּסוּל, וְתַעֲבַר צוּרְתָּו¹¹³ וְיֵצֵא לְבֵית
32 הַשְּׂרֹפָה. זֶה הַכֶּלֶל¹¹⁴: כָּל הַפְּסוּל בַּחֲשָׁא - פְּסוּל
33 בְּאִשָּׁם; חוּץ מִן הָאִשָּׁם שֶׁשְּׁחָטוּ שְׁלֹא לְשִׁמּוֹ¹¹⁵,
34 שֶׁהוּא כְּשֶׁר¹¹⁶, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאֵר¹¹⁷.

(111) תוספתא זבחים פ"א, וגמרא מנחות מח, ב. (112) שטרם הגיע זמנם של הבעלים להקריב את האשם, כגון נזיר טמא בתוך שבעת ימי טומאתו או מצורע לפני יום השמיני לטהרתו על ידי הכהן. ויש מחוסר זמן בקרבן עצמו, כגון לפני שעברו שמונת ימים ללידתו. (113) ילינו אותו, כדי שייפסל בלינה, שאין שורפים קדשים שלא נפסלו פסול הגוף (גופו של קרבן). "זה הכלל, כל שפסולו בגופו יישרף מיד, בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצאו לבית השריפה"

1 יִקְרֹב⁸⁷; וְאִם מִשְׁנֹזֶקֶת הָדָם - הַבֶּשֶׂר יֵצֵא לְבֵית
2 הַשְּׂרֹפָה⁸⁸, כְּשֶׁאֵר פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁸⁹.

(85) משנה, שם כג, ב. (86) באשם ודאי מודים חכמים לר' מאיר שלא הקדיש אלא על מנת שחטא, ולכן כשנודע שלא חטא הרי זה הקדש טעות, מה-שאינ-כן באשם תלוי שגמר בלבו להקדישו על הספק. (87) אינו נשרף כמו באשם תלוי, מפני שאין בו קדושה כלל, ודינו ככל חולין שנשחטו בעזרה. (88) שם. (89) כיון שנוזק הדם נראה כקדשים פסולים, ולכן גזרו חכמים שיישרף. סברא של רב אשי, כד, ב.

3 כא. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּאִשָּׁם תְּלוּי וְהַפְּרִיָּשׁ שְׁנֵים
4 לְאַחֲרִיּוֹת - מִתְּכַפֵּר בְּאֶחָד, וְהָשֵׁנִי יִרְעָה עַד שֶׁיִּפְּלָה
5 בּוֹ מוֹם, וְיִפְּלוּ דָמָיו לַנִּדְבָה⁹⁰. וְאִין צְרִיף לְזִמְרָה
6 בְּאִשָּׁם וְדָאִי שֶׁהוּא בֶּן⁹¹.

(90) כמו בחטאת, למעלה ה"ה. שם כג, ב: "אמר רב ששת, מודה רבי מאיר (שבנוודע לו שלא חטא, דעתו שיצא וירעה בעדר) לחכמים במפריש שני חטאות לאחריות ונתכפר באחד מהם, השני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. (91) לא נתברר למה באשם ודאי פשוט יותר דין זה מבאשם תלוי. ראה משנה-למלך.

7 כב. כָּל הָאֲשָׁמוֹת שֶׁבַתּוּרָה בְּאִין בְּנֵי שְׁתֵּים⁹² וּבְאִים
8 בְּכֶסֶף שְׁקָלִים⁹³; חוּץ מֵאִשָּׁם מְצָרַע וְאִשָּׁם נָזִיר,
9 שֶׁהֵם בְּנֵי שָׁנָה⁹⁴ וְאִין לְדָמֵיהֶם קִצְבָה⁹⁵. אִשָּׁם תְּלוּי
10 בָּא מִן הַקְּטָנִים אוֹ מִן הַגְּדוֹלִים⁹⁶. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁹⁷
11 לְמָדוּ, שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא בְּכֶסֶף שְׁקָלִים⁹⁸.

(92) איל בין שתי שנים, היינו מבין שלשה-עשר חודש מלאים ומעלה. משנה, זבחים ז, ב. (93) שמחירו שני שקלים, שקל = סלע בזמן המשנה = ארבעה דינרי כסף, שם. ובגמרא כריתות כב, ב - למדו דין זה מן המקרא. (94) נזיר ומצורע מביאים כבש לאשם, וכבש הוא בן שנה (משנה, פרה פ"א). (95) "בערך שקלים", נאמר (ויקרא ה, טז) באיל ולא בכבש. (96) בדפוס קושטא, ובדפוס רומא (ר"מ) הגירסה: "אשם תלוי בפירוש שהוא מן הגדולים, ומפי השמועה למדו שאינו בא אלא בכסף שקלים". ברור שגירסה זו נכונה. והגירסה במהדורת וילנא משובשת. ופירוש הדברים: באשם ודאי כתוב בפירוש שבא מן הגדולים (איל) ושמחירו לא פחות משני שקלים, אבל באשם תלוי נאמר בפירוש בתורה שבא מן הגדולים, אבל דין שני שקלים לא נאמר בפירוש אלא למדו מפי השמועה. (97) תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. (98) פליאה היא, שרבינו מייחס דין זה לפי השמועה, והרי בגמרא הנזכרת למדו זאת מן הכתוב (שם, יז) "ואם נפש".

12 כג. הוּזְלוּ אֵילִים וְלֹא יִמָּצָא אֵיל בַּשְּׁתֵּי סֶלָעִים -
13 אִין לוֹ תַקְנָה⁹⁹, אֶלָּא יִשְׁהָה עַד שֶׁיּוּקָרוּ וְיִבִּיא בַּשְּׁתֵּי
14 סֶלָעִים; שֶׁהָרִי הַקְּפִידָה תוֹרָה עַל דָּמָיו וְנִתְּנָה¹⁰⁰ לוֹ
15 קִצְבָה.

(99) שם כז, א. (100) בדפוס רומא (ר"מ): ונתנה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ה טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדינים שבהלכות ביד שנאמר בהם "יביא מאלו ומאלו".
(6) כמו בהפריש שתי חטאות לאחריות, למעלה פרק ד הלכה ה.

- ו. המפריש חטאתו או דמי חטאתו, וכסבור שהוא
חייב ונמצא שאינו חייב - הרי אלו חליין ולא
נתקדשו. הפריש שמים או דמי שמים, וכסבור
שהוא חייב שמים ונמצא שאינו חייב אלא אחת -
יביא אחת, והשאיר יפלו לנדבה.⁹

(7) שזה הקדש טעות ועל מנת כן לא הקדישו. (8) בהפריש
דמים המוכן כפשוטו, ובהפריש בהמות הכוונה שירעו עד
שיפול בהן מום וימכרן ויקנו חטאת אחת ושאר הכסף יפול
לנדבה. (9) מפני שחלה עליהם קדושה.

- ז. הלוקח מעות בידו¹⁰ או שהיה מלקט¹¹ ואמר:
אלו אביא מהם חטאתי - המותר חליין.¹² וכן יראה
לי, שהדבר קל וחמר בשאר הקרבנות¹³ שהמותר
חליין.

(10) לקח בידו בבת אחת כמה מטבעות. (11) מצרף פרוטה
לפרוטה עד שנתלקט סכום גדול. (12) אם קנה בהם בהמה
לחטאת ונשאר מותר, הרי הוא חולין, מפני שאמר, אביא
מהם חטאתי, לא הקדיש כולם אלא כדי מחירו של הקרבן.
וכל זה כשאמר "אביא מהם", אבל כשאמר "אלו לחטאת",
- המותר נדבה, מפני שהקדיש כולן. (13) חטאת באה
לכפרה על חטא, ואולי התכוון לתת יותר מחובתו, מפני
שלו נקפו, מה שאין כן בקרבנות נדבה ולפיכך קל וחומר
הוא שהמותר חולין.

- ח. המפריש מעות למנחת חוטא והביא מהם
מנחתו¹⁴, או שהפריש מנחת חוטא והותירה¹⁵ -
המותר יביא מנחת נדבה¹⁶. אבל מותר עשירית
האיפה של פהן גדול, שהיא התבתיין¹⁷ - ירקב.
וכן מותר לחמי תודה ומותר לחמו של גזיר -
ירקבו¹⁸. ומותר דמי נסכיו - יפלו לנדבה¹⁹. פבר
בארנו בשקלים, שמותר השקלים - חליין.

(14) ונשאר חלק מהכסף. (15) הביא קמח יותר ממה שהיה
צריך להביא. (16) ככל מותר חטאת שקרב נדבה. במשנה
שקלים פרק ז הלכה ד שנינו: זה מדרש דרש יהודיע הכהן
וכו' כל הבא משום חטאת ושום אשמה, יקח בהם עולות.
מלשונו של רבינו משמע שהחוטא מקריב את המותר
כמנחת נדבה, אבל בגמרא שם אמרו שזה כמות חטאת
והרי שנינו שם, שמותר חטאת הוא לקיץ המזבח לעולות
ציבור. (17) כהן גדול מקריב בכל יום מנחה עשירית
האיפה סולת והיא נקראת מנחת חביתין. (18) והטעם,
מפני שלא מצאנו לחם קרב בפני עצמו, אלא כתוספת
לקרבן, ואין לצרף מותר זה לקרבנו של גזיר אחר, כי הנזיר
האחר חייב להביא לחמי נזיר משלו, כמפורש בתורה ואינו
יכול להוסיף עליהם. ומזה הטעם גם לחמי תודה ירקבו, כי
אין להם תקנה. (19) נסכים קדשי קדשים הם ודינם כמות
חטאת ואשם.

(פסחים לד:). וגם אם הביא כבש במקום איל או להיפך,
אין זה פסול בגוף הקרבן, אלא שהבעלים חייבים להביא
בהמה אחרת. (114) תוספתא שם. (115) אלא לשם קרבן
אחר. (116) ובחטאת פסול. (117) לקמן פט"ו ה"א.

- כז. עולת גזיר¹¹⁸, עולת יולדת, עולת מצרע,
ששחטן בני שנים עשר חדש ויום אחד, או מחסרי
זמן בפעלים - פשרים¹¹⁹ וטעונין נסכים¹²⁰. זה
הכלל: כל שאינו פוסל בעולת נדבה - אינו פוסל
בעולת חובה, בין עלתה לפעלים בין שלא עלתה
להם.

(118) מנחת, שם. (119) שם: "זה הכלל, כל הכשר בעולת
נדבה (לכתחילה) כשר בעולת חובה (בדיעבד), וכל הפסול
בחטאת - פסול באשם". ובתוספתא זבחים פ"א, מסיימים:
"אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה", כלומר מחוייבים
להביא קרבן אחר. (120) כל העולות הכשרות.

יום רביעי כ"ה טבת ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) יבאר המפריש מעות לחטאתו ומת או אבדו והקריב
חטאת תחתיהן.

- א. המפריש מעות לחטאתו ומת - ילכו המעות
ליה המלך². וכן המפריש מעות לחטאתו ואבדו,
והקריב חטאת תחתיהן, ונמצאו המעות אחר פפרה
- ילכו ליה המלך³.

(2) דינם כחטאת שמתו בעליה, וכדי שלא ייכשלו בהם בני
אדם משליכים אותם לים המלח. (3) כחטאת שכיפרו
בעליה.

- ב. הפריש מעות לחטאתו ואבדו, והפריש מעות
אחרות תחתיהן, ולא הספיק לקח בהן חטאת
עד שנמצאו מעות הראשונות - יביא מאלו ואלו
לחטאת, והשאיר יפלו לנדבה⁴.

(4) לעולות ציבור.

- ג. הפריש מעות לחטאתו ואבדו, והפריש חטאת
תחתיהן, ולא הספיק להקריבה עד שנמצאו
המעות, והרי החטאת בעלת מום - תמכר, ויביא
מאלו ואלו חטאת, והשאיר יפלו לנדבה.

- ד. הפריש חטאתו ואבדה, והפריש מעות
תחתיה, ולא הספיק לקח בהם עד שנמצאו
חטאתו, והרי היא בעלת מום - תמכר, ויביא
מאלו ואלו חטאת, והשאיר יפלו לנדבה.

- ה. הפריש⁵ שני צבורי מעות לאחריות - מתפפר
באחד מהם, והשני יפל לנדבה⁶.

(5) אבל אסור לקחת קצת מציבור זה וקצת מזה, בניגוד

- 1 ט. מותר קני זבים²⁰, קני זבות, קני יולדות,
2 חטאות ואשמות - מותריהם יפלו לנדבה²¹
3 ויקרבו עולות, כמו שבארנו. מותר עולה²² -
4 לעולה. מותר שלמים - לשלמים. מותר מנחה
5 - למנחה. מותר פסח - לשלמים²³. מותר
6 נזירים²⁴ - לנזירים. מותר נזיר - לאותו נזיר²⁵.
7 במה דברים אמורים שמותר חטאת לנדבה?
8 בחטאת קבועה²⁶; אבל מי שהוא חייב בקרבן
9 עולה ויורד²⁷ שהפריש מעות לחטאת בהמה
10 והעני²⁸ - מביא תחתיהם עוף ומחלל²⁹ על
11 העוף ויהנה מהם³⁰. וכן אם הפריש דמי העוף
12 והעני³¹ - מביא תחתיהם עשירית האיפה ויחלל
13 המעות עליה ויהנה בהם.

- 14 יב. לפיכך³⁹, אם הפריש מעות לקנין סתם ומת -
15 יפלו כל אותן המעות הסתומין לנדבה⁴⁰, שהרי כל
16 ראויין לבוא עולה.

- 17 (39) מפני שהוא רשאי לקנות בכל הדמים עולה. (40) ואין
דינם כדמי חטאת שמתו הבעלים שצריך להשליכם לים
המלח.

- 18 יג. מי שהיה מחייב חטאת ואמר: הרי עלי עולה⁴¹,
19 והפריש מעות ואמר: אלו לחובתי⁴², רצה להביא
20 בהן חטאת בהמה - יביא, עולת בהמה - יביא. מת
21 והניח המעות - ילכו לים המלח⁴³.

- 22 (41) ומוטלת עליו חובה להביא עולה. (42) ולא פירש אם
לחטאת או לעולה והרי שתייהן חובה עליו. (43) ולמה לא
יפלו לנדבה כמו בהלכה יב? אין שני הדברים דומים זה
לזה. בהלכה יב אפילו אם הבעלים אומרים אלו לחטאת
ואלו לעולה רשאים הם לעשות כולן לעולה ולפיכך "כולן
ראויים לבוא לעולה", מה שאין כן בהלכה זו שמוספים
אנו אם התכוון לחטאת או לעולה ומפני הספק ילכו לים
המלח, וכל זה כשמת ולא גילה דעתו למה התכוון, אבל
כשהוא מביא מדמים אלו חטאת או עולה הרי הוא מגלה
את כוונתו באמירתו "לחובתי" (לחם משנה).

פרק ששי

- (1) יבאר כל הזבחים שנתערב בהן אחת מהחטאות או אחד
מאיסורי מזבח.

- 23 א. כל הזבחים² שנתערב בהן אחת מחטאות המטות
24 או שזר הנסקל, אפלו אחד ברבוא - כל זמותרו,
25 לפי שבעלי חיים חשוכין הן ואינם בטליו. ואם
26 הקריב - הרצה, שאין בעלי חיים נדחין³.

- (2) משנה זבחים ע: (3) בגמרא שם עג: אמרו שלפי
השיטה שבעלי חיים אינם נדחים, אם הקריב את התערובת
הורצה, אע"פ שנדחו מהקרבה, ורבינו לשיטתו למעלה
בפרק ד הלכה כד שבעלי חיים אינם נדחים.

- 27 ב. נתערב בהן אחד מאיסורי המזבח⁴ - ירעו פלם
28 עד שיפול בהן מום, וימכרו, ויביא בדמי הנפה
29 שבהן⁵ מאותו המין של קדשים שנתערב⁶.

(20) זב סופר שבעה ימים נקיים מראית זיבה ואחר כך הוא
חייב להביא קרבן שתי תורים או שני בני יונה (ויקרא טו,
יד) ובלשון התלמוד זוג עופות זה נקרא קן. (21) לנדבות
ציבור. (22) שהפריש מעות לעולת נדבה וקנה מהם בהמה
ונשאר מעות, יקנה בהן עוד עולה וגם השנייה היא נדבת
יחיד בניגוד למותר חטאת ואשם שנופל לנדבת ציבור.
(23) בירושלמי שם למדו דין זה מהכתוב "ואם מן הצאן
קרבנו לזבח שלמים" (שם ג, ו) דבר שאינו בא אלא מן
הצאן - שלמים. ומה הוא שאינו בא אלא מן הצאן ולא מן
הבקר? זה פסח. (24) אם גבו כספים לקנות קרבנות
בשביל כמה נזירים ואחרי שקנו נשאר מעות, יקנו בהן
קרבנות בשביל נזירים אחרים. (25) הכסף היה מיוחד
לאותו נזיר ולפיכך אין לקנות בו קרבן נזיר אחר, אלא הוא
מביא במותר זה קרבן נדבה. במשנה כתוב בפירוש: "מותר
נזיר - לנדבה". (26) בין עני בין עשיר מביא אותו קרבן.
רוב החטאות קבועות הן. (27) עשיר מביא חטאת בהמה
ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה ואם הוא עני מדוכא
מביא עשירית האיפה סולת למנחה. בלשון התלמוד: "דלי
דלות". העובר על שבועה או טמא שנכנס למקדש או אכל
קודש חייב קרבן עולה ויורד (שלוש דרגות: בהמה,
עופות, סולת. ויקרא ה). ויולדת (שתי דרגות: כבש, עופות.
שם יב, זח). (28) ירד מנכסיו. (29) מעביר קדושתו על
העופות והן יוצאות לחולין. (30) כמכסף חולין. (31) דלי
דלות.

- 14 י. הפריש בהמה ונפל בה מום - תמכר ויביא
15 בדמיה עוף. אבל אם הפריש עוף ונפסל - לא יביא
16 בדמיו עשירית האיפה; שאין לעוף פדיון, כמו
17 שבארנו באיסורי המזבח³².

- (32) אבל מעות שהפריש לקנות בהן עוף יש להן חילול כמו
שנתבאר בהלכה ט.

- 18 יא. כל חייבי קניין³³ שבתורה שהפרישו מעות
19 לקניהן, רצה להביא בכל המעות חטאת העוף
20 לנדבה - יביא³⁴, רצה להביא בהן עולת העוף לנדבה
21 - יביא. אפלו אמר: אלו דמי חטאתי ואלו דמי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ה טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קסג

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יכול ליתנם במתנה (אולם יש לתמוה, שהרי רבינו פסק בפרק ד מהלכות מעילה הלכה ח, ש"המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום". ראה הגהות ר' עקיבא איגר במשנה שם).

- ה. נתעברו מין בשאינו מינו¹⁸, כגון עולה¹⁷ בשלמים - לא יקרבו אפלו בחמורה שבה¹⁹, שאין מביאין קדשים לבית הפסול.

(18 שם עה: (19 להקריב שניהם עולה. במשנה שם המדובר באשם ושלמים ששניהם נאכלים, אלא שזה נאכל לזכרי כהונה ליום ולילה ולפנים מן הקלעים בעזרה, ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה שביניהם ולכל אדם מישראל. ונחלקו בזה ר' שמעון ורבנן. ר' שמעון אומר: "ישחטו בצפון (כדין אשם) ויאכלו כחמור שבהם", וחכמים חולקים ואומרים "אין מביאים קדשים לבית הפסול", פירוש אין לגרום לקדשים פסול על ידי צמצום זמן אכילתם, כי שמא לא יספיקו לאכול את כל הבשר, והנשאר ייפסל בנותר. אבל רבינו מדבר כאן בעולה ושלמים, ובמקרה זה אין אנו צריכים כלל לנימוק שאין מביאים קדשים לבית הפסול, שהרי רבינו בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ד פסק שהמעלה בשר קדשים קלים למזבח - לוקה, ואם כן אי אפשר להקריבם כחמור שבהם. ונראה שרבינו נקט כאן "עולה ושלמים" לדוגמה, לבאר את המונח "מין בשאינו מינו", שלא תטעה לפרש כגון שור וכבש, אבל ההלכה עצמה כוללת כל סוגי תערובות של מין בשאינו מינו, ובהלכות הבאות מפורטים דיני כל סוג תערובת בפני עצמו.

- ו. וכשם שאין ממעטין בזמן אכילתו, כך אין ממעטין באוכליה²⁰ ולא במקום אכילתו²¹. אלא פיצד יעשה²² ירעו הכל עד שיפול בהם מים, וימכר כל אחד מהן לבדו²³, ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה, ובדמי היפה שבהן ממין האחר, ויפסיד המותר²⁴ מביתו.

(20 כגון בכור ומעשר בהמה, ששניהם נאכלים לשני ימים ולילה, אלא שהמעשר מותר לכל אדם מישראל, ובכור נאכל רק לכהנים. (21 לא מצאנו דבר שיהיה בו צמצום במקום ולא יהיה בו גם צמצום או באוכליו או בזמן אכילתו, ולפיכך לא נתבאר למה הביא רבינו דין זה בכלל. (22 זה נמשך גם להלכה הקודמת. (23 שאם ימכור שניהם יחד, לא ידע כמה מחיר היפה שבהם. (24 ההפרש, שבין דמי יפה ובין דמי גרועה.

- ז. אף על פי שפבר הקריב עולה שחיב בה או שלמים שהיה חב להקריבו²⁵ - הרי זה מקריב²⁶ מדמי התעברת עולה אחרת ושלמים אחרים.

(25 כדי שלא יאחר קיום נדרו. (26 תוספתא זבחים פרק ח הלכה ב.

- ח. חטאת²⁷ שנתעברה בשלמים - ירעו הכל עד שיפול בהן מים, ויביא בדמי היפה שבהן שלמים,

(4 שם. בהלכה הקודמת המדובר כשנתעברה בהמת קדשים בבהמות שדינן מיתה, ובהלכה זו אנו עוסקים בתערובת באיסורי מזבח. פירוש, בהמות שאסור להקריבן למזבח, כגון שור שהמית אדם או שרבע אשה על-פי עד אחד או על-פי הבעלים, שאינו נסקל אלא על-פי שני עדים כשרים, או בהמה טריפה וכדומה. (5 שמא בהמת קדשים היתה היפה ביותר. (6 אם היתה עולה - מקריב עולה, ואם שלמים - שלמים. וכיצד הוא עושה? לוקח מדמי המכירה סכום שווה למחיר הבהמה השמנה ביותר, ואומר: בהמת הקדשים שנתעברה, בכל מקום שהיא תהא מחוללת על כסף זה, וקדושת הקרבן עוברת בזה על הכסף. נתבאר כבר כמה פעמים, שקרבן תמים אין לו פדיון, ולפיכך ירעו עד שיפול בהם מים.

- ג. נתעברו קדשים בחלין תמימים - ימכרו החלין שנתעברת לצרכי אותו המין⁸ ויקרבו בלן. פיצד? ארבע בהמות שלמים שנתעברו בארבע בהמות חלין תמימים - ימכרו הארבע של חלין⁹ למי שהוא צריך להביא שלמים ויקרבו הכל שלמים. וכן בעולה או באשם. והדמים חלין לכל דבר, שהרי דמי חלין הן.

(7 שם. (8 מין הזבח שנתעבר, אם שלמים - שלמים, ואם עולה - עולה. (9 יאמר לקונה בפירוש, שהוא מוכר לו את ארבע הבהמות שהן חולין. תקנה זו היא יותר יעילה מזו שבהלכה ב.

- ד. נתעברו¹⁰ שור הקדש בשוורים של חל - גדול שבכלל הקדש¹¹, וימכרו¹² השאר לצרכי אותו המין. נתעברו קדשים בקדשים¹³ מין במינו¹⁴ - זה יקרב לשם בעליו¹⁵, וזה יקרב לשם בעליו, אף על פי שאין כל אחד מהן מכיר קרבנו. במה דברים אמורים? בקרבנות נשים, שאין בהם סמיכה¹⁶; אבל קרבנות אנשים, הואיל וכל אחד צריך לסמך על ראש קרבנו - הרי אלו לא יקרבו עד שיתן האחד חלקו לחברו¹⁷, או עד שיפול מים בכל, וימכרו, ויביאו כל אחד בדמי היפה שבהן מאותו המין.

(10 תוספתא מנחות פ"ג הלכה ב. (11 כלומר, יקריב את הגדול שבהם לאותו מין קרבן, אם עולה - עולה, ואם שלמים - שלמים. והמדובר כשכל השוורים הם של המקדיש, ולפיכך הוא יכול להקריב את הגדול, אבל כשנתערב בשוורים של אחרים אין המקדיש יכול להקריב את הגדול, שמא אין זה שור שלו, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ובתוספתא מנחות שם כתוב בפירוש: שנתעבר "בשווריו". וראה גמרא מנחות קח: (12 והדמים שיקבל בעד השוורים הם חולין. ואפילו אם אחד מהנמכרים הוא הקדש, אין קדושתו עוברת על הדמים, כי קרבן שאין בו מום אינו מתחלל (ראה רש"י שם). (13 משנה זבחים עא: (14 עולה בעולה או שלמים בשלמים, והם של שני בני אדם. (15 לשם מי שהוא בעליו. (16 ראה למעלה פרק ד הלכה יד, בפנים ובהערות. (17 המדובר בקדשים קלים שהם ממון בעלים, אבל קדשי קדשים אינם ממון ואינו

קסד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ה טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ובדמי היפה שפֿהן חטאת. ואם קדם והקריב חטאת
- 2 אחרת על חטאת שהפרישה לו - בָּלָן ימותו²⁸.
- (27) תוספתא שם. (28) כדין חטאת שאבדה וכיפרו בעליה לפני שנמצאה (למעלה פרק ד ה"א). וסובר רבינו, שנתערבה - דינה כאבודה. ראה כסף-משנה ולחם-משנה.
- 3 ט. וכן²⁹ אם נתערבו מעות חטאת במעות אֶשֶׁם -
- 4 לוקח שתי בהמות, ומחלל דמי חטאת בכל מקום
- 5 שהוא על חטאת, ודמי אֶשֶׁם על אֶשֶׁם. ואם פָּכַר
- 6 קרבה חטאתו³⁰ - יוליד פל המעות לים המלח³¹.
- 7 ואם פָּכַר קרבה אֶשְׁמוֹ³² - יפלו הכל לנדבה³³.
- (29) תוספתא שם. (30) לפני שחילל הכסף, והרי כאן דמי חטאת שכיפרו בעליה לפני שנמצאה האבודה מעורבים בדמי אשם. (31) כמו בפרק ב הלכה א. (32) והחטאת לא קרבה. (33) פירוש, כל מה שישאר אחרי שיקנה בהמה יפה ויקריבנה לחטאת - יפול לנדבה כדין מותר אשם.
- 8 י. תודה³⁴ שנתערבה בתמורתה³⁵ - שתייהן תקרבנה,
- 9 ויניף הלחם עמהן³⁶. וכן³⁷ אם נתערבה תודה בשאר
- 10 זבחים, אף על פי שקרבה תודתו - ירעו הכל עד
- 11 שִׁיפֿל בָּהֶן מוֹם, ויביא בדמי היפה תודה אחרת,
- 12 ובדמי היפה זבח אחר.
- (34) שם. (35) אם אמר על בהמת חולין הרי זו תמורת תודה זו, שתייהן קדושות, שנאמר (ויקרא כז, לג): "ואם המר ימירנו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". (36) עם התודה מביאים ארבעים חלות (לחמי תודה) ומניפין אותן בעזרה ביחד עם התודה, ואם נתערבה התודה בתמורתה מניפים הלחם עם שתייהן (ראה לקמן פרק יב הלכה ח, והלכה יג). (37) זה נמשך להלכות וי. תוספתא שם הלכה ג. סתם רבינו ולא פירש אם תודה שניה זו טעונה לחם או לא, וכן בתוספתא אין רמז ללחם. ראה ראב"ד וכסף-משנה כאן.
- 13 יא. נתערבה באיל נזיר³⁸ - שתייהם תקרבנה³⁹,
- 14 ויניף הלחם⁴⁰ עמהן.
- (38) שם. נזיר מביא איל לשלמים. (39) ואע"פ שהזרוע נאכל כקדשי קדשים וממעט באוכליו, מפני שלא חששו לחלק קטן כזה (כסף-משנה). (40) ראה הערה לה.
- 15 יב. פָּכַר⁴¹ שנתערב בפסח - שניהם ירעו עד
- 16 שִׁיפֿל בָּהֶם מוֹם⁴², ויאכלו בפָּכַר⁴³. ולמה לא
- 17 יקרבו? לפי שהפסח נאכל לכל אדם עד חצות,
- 18 והפָּכַר לשני ימים, ואינו נאכל אלא לפנהינם;
- 19 ואין מביאין קדשים לבית הפסול, ואין ממצטין
- 20 באכילתו.
- (41) תוספתא זבחים פרק ח הלכה ד, פסחים צח:
- (42) רבינו השמיט כאן דברי רבא (פסחים שם). הנוגעים לתקנתו של הפסח שצריך פדיון, היינו שמביא בהמה ומחלל עליה את הפסח ומקריבה שלמים, כדין מותר פסח.
- 21 43) כחומרת בכור שאסור לשוחטו באטליו הקבוע, ושחיטת בהמות חולין, וגם אין מוכרים את בשרו באטליו ואין שוקלים אותו במשקלות אלא באומד, אבל באכילה עצמה אין בבכור בעל מום כל חומרה (ראה רש"י שם, וכסף-משנה כאן).
- 22 יג. וכן מצאנו⁴⁴ שנתערב בפסח, כִּשְׁיפֿל בָּהֶן מוֹם
- 23 יאכלו במצאנו. הבכור והמצאנו שנתערבו - יאכלו במצאנו⁴⁵.
- (44) תוספתא זבחים שם. גם כאן צריך לחלל את הפסח על בהמה אחרת ויקריבנה שלמים (לחם-משנה). (45) בלי כל תיקון, שהרי אין כל הבדל בין דיני בכור לדיני מצאנו בעלי מומים.
- 24 יד. וכן שאר קדשים⁴⁶ שנתערבו בפָּכַר ובמצאנו -
- 25 ירעו עד שִׁיפֿל בָּהֶם מוֹם, ויאכלו בפָּכַר שִׁיפֿל בו
- 26 מוֹם או במצאנו שִׁיפֿל בו מוֹם.
- (46) משנה זבחים עא:
- 27 טו. אֶשֶׁם⁴⁷ שנתערב בשלמים, אף על פי שאין מקריבין משניהן אלא האמורין אכל הפָּכַר נאכל -
- 28 לא יקרבו⁴⁸, אלא ירעו עד שִׁיפֿל בָּהֶן מוֹם, ויביא בדמי היפה אֶשֶׁם, ובדמי היפה שלמים, והמותר
- 29 יפסיד מביתו. ואם קדם והקריב אֶשְׁמוֹ - שניהן
- 30 יפלו לנדבה⁴⁹.
- (47) משנה שם עה: (48) מפני שאשם נאכל ליום ולילה, ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה שביניהם, ו"אין מביאים קדשים לבית הפסול" (למעלה הלכה ה). (49) עולות ציבור, כדין מותר אשם (ראה למעלה הלכה ח בדין חטאת).
- 31 טז. כל הקדשים⁵⁰ אֶפְשָׁר שיתערבו מין במינו, חוץ
- 32 מן החטאת עם האֶשֶׁם; שאין האֶשֶׁם אלא מזכרי פָּכָשִׁים, ואין לה חטאת מן הפָּכָשִׁים אלא נקבה.
- (50) משנה שם עא:
- 33 יז. וכל אלו המתערבין⁵¹ פחיים, אם הקריב -
- 34 הרצה, שאין בעלי חיים נדחין⁵².
- (51) גמרא שם עג: (52) ראה למעלה הלכה א, ובהערות שם.
- 35 יח. בהמה⁵³ שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדרי⁵⁴,
- 36 ובמדתה⁵⁵ לכל רוח: אם נקבה פת שנתה היא -
- 37 פונסה לכפה עד שתמות, שמא חטאת היא⁵⁶. היתה פת שתיים⁵⁷ - יביאנה שלמים⁵⁸, ויביא עמה לחם⁵⁹,
- 38 שמא תודה היא⁶⁰. מצא זכר בן שתי שנים - אין לו תקנה, שמא אֶשֶׁם הוא⁶¹ ועדין לא פפרו בעליו⁶².
- 39 מצא זכר בן שנה⁶³ - מניחו עד שִׁיפֿל בו מוֹם, ויביא שתי בהמות תחתיו, ומתנה ואומר: אם עולה
- 40 הִיָּה - זה עולה תחתיו, ואם שלמים הִיָּה - זה שלמים תחתיו; ומקריב האחד עולה, ונסכיו⁶⁴ משל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ה טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 - הרי זה ישרף בעזרה במקום ששורפין פסולי
19 המקדשין.

(77) משנה שם עז:

20 כב. חתיכות⁷⁸ קדשי קדשים שנתערבו בחתיכות
21 קדשים קלים, או הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני
22 ימים - יאכלו כחמור שבהן.

(78) משנה שם עה:

23 כג. חתיכה⁷⁹ של חטאת טמאה שנתערבה במאה
24 חתיכות של חטאת טהורה, וכן פרוסה של לחם
25 הפנים שנתערבה במאה פרוסות של לחם
26 הפנים הטהור - הרי זה תעלה⁸⁰, כמו שבארנו
27 בתרומות⁸¹.

(79) ברייתא יבמות פא: (80) מתבטלת, ומותר לאכול את
התערובת. המדובר בחתיכות קטנות שאין ראויות לכבד
בהן אורחים. בגמרא שם מעמיד ריש לקיש את הברייתא
כשנימוחה שאין בה כל חשיבות, אבל ר' יוחנן שהלכה
כמותו מעמידה בחתיכות קטנות, שלא כל אדם מחשיב
אותן. ראה תוספות שם ד"ה ר' יוחנן וד"ה דברי. וראה
למעלה הלכה כ. (81) בהלכות תרומות פרק יד הלכה יד.

28 כד. אכל⁸² חתיכה של חטאת שנתערבה במאה
29 חתיכות של חלין, וכן פרוסה של לחם הפנים
30 הטהור שנתערבה במאה פרוסות של חלין - הרי
31 אלו לא יעלו, אלא יאכל הפל לפניהם⁸³ ככל
32 המדמעות⁸⁴.

(82) שם. (83) זהו הנימוק למה אינה מתבטלת, מפני
שאפשר להאכיל הכל לכהנים, מה שאין כן בהלכה
הקודמת. (84) תערובת של קודש וחולין.

פרק שביעי

(1) יבאר כל הפסולין לעבודה שמלקו, והמולק בלילה, וכל
שהיה פסול בקודש.

33 א. כל הפסולין² לעבודה שמלקו³ - מליקתן
34 פסולה⁴. ואף על פי שאותו העוף פסול - אינו
35 פגול⁵ העוף הטהור לטמאה. וכן אם מלק בלילה,
36 או ששחט⁶ חלין בפנים וקדשים בחוץ⁷ - אינם
37 פגולים.

(2) משנה, זבחים סח, א. (3) קרבנות העוף אינם נשחטים
בסכין, אלא הכהן מולקם מן העורף בציפרנו, שנאמר
(ויקרא א, טו): "ומלק את ראשו". (4) שמליקה טעונה
כהן כשר, שנאמר (שם): "והקריבו הכהן וגו' ומלק".
(5) האוכל נבילת עוף טהור - טמא. אבל כשמלק פסול
קדשים, אע"פ שהקרבן נפסל, מועילה המליקה להוציא
מטומאת נבילה. (6) עופות. (7) והוא הדין לשחט קדשים
בפנים, ברייתא שם סט, א.

38 ב. מלק תורים⁸ שלא הגיע זמנן⁹ ובגו יונה שעבר

1 צבור⁶⁵, והאחר שלמים עם הלחם, שמא תודה היה.
2 ומה יעשה בזה הנמצא? יאכל במומו. שאפלו היה
3 בכור או מעשר⁶⁶ - במומו הוא נאכל; ואם פסח
4 אחר זמנו הוא - הרי זה שלמים⁶⁷; ובזמנו - הפל
5 נזהרין בו⁶⁸. ואם תאמר: שמא אשם נזיר או אשם
6 מצרע⁶⁹ הוא - אינן מצויין תמיד, לפיכך לא חשו
7 להן.

(53) משנה שקלים פרק ז, ד. ופירושו של ר' יוחנן קידושין
נה: (54) שם עיר קרובה לירושלים. (55) כמרחק זה.
בהמות הנמצאות שם, רובן זבחי קרבנות הם. (56) ואין
לה תקנה. דברי אבוי שם. (57) ופסולה לחטאת ולעולה,
ואין אנו חוששים שמא נאבדה לפני זמן רב כשהיתה בת
שנה. (58) "שלמים" הוא שם כולל לשלמים ותודה.
(59) ראה למעלה הלכה י, והערה לה. (60) מלשנו של
רבינו משמע שמקריב רק אותה הבהמה, ואף-על-פי שתודה
נאכלת ליום ולילה, ושלמים לשני ימים ולילה, ואין מביאים
קדשים לבית הפסול (ראה הלכה יב), כאן מותר להקריב
מפני שזה כדעבד, שהרי אין תקנה אחרת לאותו קרבן (הר
המוריה). אולם בגמרא שם נאמר בפירוש שמביא גם בהמה
אחרת (ראה לחם-משנה). (61) קרבן אשם הוא בן שתיים.
(62) שאם כיפרו יש לו תקנה ברעייה עד שיומם, ודמיו
נופלים לנדבה (למעלה פרק ד הלכה יד). (63) והרי הוא
ספק עולה ספק שלמים. (64) שמן ויין שמביאים עם
הקרבנות. (65) שהרי אין על מי להטיל חובת הבאתם,
משנה שקלים שם. (66) שאין להם פדיון. (67) גם בדין
זה אנו צריכים להסברו של "הר המוריה" שהבאנו בהערה
נט, שהרי פסח אחר זמנו נאכל ליום ולילה, ושלמים אחרים
נאכלים לשני ימים, ואין מביאים קדשים לבית הפסול.
(68) משגיחים עליו שלא יאבד. (69) שניהם באים בני שנה.

8 יט. נתערבו קדשים בקדשים אחר ששחטו⁷⁰ -
9 יאכלו כחמור שבהן. נתערבו בפסולי המקדשין⁷¹
10 או בחלין ששחטו בעזרה - תעבר צורתן⁷² ויצאו
11 לבית השרפה.

(70) משנה זבחים עה: ותוספתא שם פרק ח, ד.
(71) תוספתא שם. (72) ילינו אותן, כדי שיפסלו בלינה.
שאסור לשרוף קדשים שלא נפסלו.

12 כ. איברי חטאת⁷³ שנתערבו באיברי עולה⁷⁴ -
13 מניחין הפל עד שיפסדו ותעבר צורתן, ושורפין
14 אותן⁷⁵ בעזרה במקום ששורפין פסולי המקדשין⁷⁶.

(73) משנה שם עז. (74) שטעונים הקטרה על המזבח, אבל
איברי חטאת נאכלים לכהנים ואסור להקטירם. (75) כדעת
רבנן שם. ואין להם ביטול, מפני שאיברים חשובים הם
ואינם בטלים בתערובת. (76) בתוך העזרה. ראה הלכות
מעשה הקרבנות פרק ז הלכה ג.

15 כא. אבר⁷⁷ של בעלי מומין שנתערב באיברי
16 קדשים, אפלו אבר באלף איברים - יצאו הפל לבית
17 השרפה. ואפלו קרבו כלן חוץ מאחד מן התערבת

20 אָחַד לְמִטָּה וְסִימָן אֶחָד לְמַעֲלָה - פְּסוּלָהּ. בֵּין
21 שְׁמָלְקוֹ כְּמַלְיָקָה עוֹלָה²⁶ בֵּין שְׁעֵשָׂאָה כְּמַעֲשָׂה
22 חֲטָאת, בֵּין שְׁעֵשָׂאָה לְשֵׁם חֲטָאת בֵּין שְׁעֵשָׂאָה לְשֵׁם
23 עוֹלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... שחטאת העוף נעשית למטה, ועולת העוף למעלה. חטאת
העוף שעשאה למעלה פסולה... וכן עולת העוף שעשאה
למטה... פסולה".

ומשמעו בעבודת האדם, ידוע החילוק שבין חטאת לעולה,
שחטאת באה לכפר, ועולה היא דורון, על-דרך "פרקליט
שנכנס, ריצה פרקליט נכנס דורון אחריו, כאדם שסרח
במלך וריצהו על-ידי פרקליטין, וכשבא להקביל פניו מביא
דורון בידו".

וזהו הפירוש הפנימי במה ש"חטאת נעשית למטה, ועולת
העוף למעלה", שאפילו אחרי הכפרה שכבר עשה תשובה
והביא קרבן לבית-המקדש וכבר הקריבוהו על גבי המזבח,
בכל זאת "נעשית למטה" והוא בבחינת 'תשובה תתאה'
עד שיביא עולה כדי לרצות, ואז יתעלה למעלה. עניין זה
מתבטא גם במה שכתב הרמב"ם ש"בעלי-תשובה דרכן
להיות שפלים וענווים ביותר", ולכן "חטא גמור הוא לומר
לבעל-תשובה זכור מעשיך הראשונים", והוא בכלל האיסור
של "ולא תונו איש את אחיו".

(על-פי 'זיון מלכות' ספר עבודה סימן ג)

(26) שהבדיל הראש מן הגוף.

24 ז. חֲטָאת הָעוֹף שְׁמָלְקָה לְמִטָּה²⁷ כְּמַלְיָקָה עוֹלָה
25 לְשֵׁם חֲטָאת, או כְּמַעֲשָׂה חֲטָאת לְשֵׁם עוֹלָה, או
26 כְּמַעֲשָׂה עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה - פְּסוּלָהּ²⁸.

(27) כמצוותה. (28) שינוי השם פוסל בעוף כמו בחטאת
בהמה. ראה לקמן פ"טו ה"א.

27 ח. וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף שְׁעֵשָׂאָה לְמַעֲלָה כְּמַעֲשָׂה חֲטָאת
28 לְשֵׁם עוֹלָה, או כְּמַעֲשָׂה חֲטָאת לְשֵׁם חֲטָאת -
29 פְּסוּלָהּ²⁹. כְּמַעֲשָׂה עוֹלָה לְשֵׁם חֲטָאת - כְּשֶׁרָה³⁰,
30 וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא עָלְתָה לְבַעֲלִים לְשֵׁם חוֹבָה³¹.

(29) אע"פ שעשאה במקומה, כיוון ששינה מעשיה - פסולה.
(30) כעולת בהמה שעשאה שלא לשמה. (31) חייבים
להביא עולה אחרת.

31 ט. כָּל אֵלּוּ הָעוֹפוֹת שֶׁנִּפְסְלוּ מִפְּנֵי מְקוֹם עֲשִׂיתָן או
32 מִפְּנֵי שְׁנוֵי מַעֲשֵׂיהֶן או שְׁנוֵי שְׁמֵם - אֵינָן כְּנִבְלָת
33 הָעוֹף³² לְטִמְאָה. וְכֵן חֲטָאת הָעוֹף או עוֹלַת הָעוֹף
34 שֶׁנִּתְפַּגְּלָה³³ או נִטְמָאָה או נַעֲשִׂית נֹתֵר - אֵינָה
35 מִטְמָאָה³⁴ בְּבֵית הַבְּלִיעָה³⁵ כְּנִבְלַת הָעוֹף. שֶׁכָּל אֵלּוּ
36 פְּסוּלִין בִּקְדָּשׁ.

(32) משנה, זבחים סו, ב. (33) דיני פיגול מבוארים לקמן
פרק יג. (34) ברייתא, שם סט, א. (35) נבלת עוף טהור

1 זָמַנָּם, וְשִׁיבָשׁ גִּפְּהָ¹⁰ וְשִׁנְסָמִית עֵינָהּ¹¹ וְשִׁנְקָטָעָה
2 רִגְלָה - הָרִי זֶה נִבְלָה לְכָל דָּבָר. זֶה הַכָּלָל: כָּל
3 שֶׁהָיָה פְּסוּלָהּ בִּקְדָּשׁ¹² - פְּסוּלָהּ וְאֵינָה נִבְלָה; לֹא
4 הָיְתָה פְּסוּלָהּ בִּקְדָּשׁ - הָרִי זֶה נִבְלָה לְכָל דָּבָר.

(8) משנה, שם. (9) תורים כשרים גדולים בלבד משיזיבו
נוצותיהם, ובני יונה באים רק כשהם קטנים, כל זמן
שעוקרים נוצה גדולה ומתמלא מקומה דם (הל' איסורי
מזבח פ"ב ה"ג). (10) כנפה. (11) שנחטטה העין, אבל
אם איבדה ראייתה והיא שלימה, כשרה להקרב. מומים
אינם פוסלים בעוף אלא נטילת אבר, ויבש אבר - דינו
כניטל האבר. "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות
בעוף (פירוש, עולת בהמה צריכה להיות תמימה ובאה רק
מן הזכרים, אבל לא עולת העוף), יכול יבש גפה, נקטעה
רגלה ונחטטה עינה? תלמוד-לומר "מן העוף" ולא כל
העוף" (ברייטא קידושין כד, ב ובכמה מקומות).
(12) שנפסל אחרי שהביאו לעזרה (רש"י שם. ו'תוספות ד"ה
אמר, מפרשים שנפסלו אחרי שחיתה).

5 ג. לְפִיכָף, הַמּוֹלָק¹³ וְנִמְצְאָה טְרֵפָה¹⁴, או שְׁמָלָק
6 בְּסִכִּין, או שְׁמָלָק חֲלִין בְּפָנִים וְקָדָשִׁים בַּחוּץ -
7 הָרִי זֶה נִבְלָה¹⁵ לְכָל דָּבָר; שֶׁאֵין הַמְּלִיקָה מִתֵּרָת
8 וּמִתֵּרָת אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא כְּשֶׁר לְמִזְבֵּחַ.

(13) משנה, שם סט, ב. (14) טריפות פוסלת את העוף
למזבח (שם פ"ג ה"א). (15) משנה, שם סח, א.

9 ד. אֲבָל הַנִּרְבָּעִי¹⁶, וְהַמְקַצֶּה¹⁷ וְהַנֶּעֱבָד¹⁸, וְהַאֲתָנָן¹⁹
10 וְהַמְחִירָת²⁰, וְהַטְמָטִים וְהַאֲנָדְרוֹגִינוֹס, שְׁנִמְלָקוּ - הָרִי
11 אֵלּוּ נִבְלָה לְכָל דָּבָר, וּמִטְמָאִין בְּגֵדִים בְּבֵית
12 הַבְּלִיעָה; שֶׁאֵין הַקִּדְשָׁה חֲלָה עֲלֵיהֶן, וְהָרִי אֵין
13 פְּסוּלִין בִּקְדָּשׁ.

(16) שם פה, ב. (17) שהופרש להקריבו לעבודה-זרה.
(18) כאליל. (19) אתנן זונה. (20) מחיר כלב, היינו שמכר
כלב וקיבל במחירו בהמה כשרה. כתוב בתורה (דברים כג,
יט): "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך".

14 ה. כָּבֵר בְּאֲרָנוֹ כְּמַעֲשָׂה הַקִּרְבָּנוֹת²¹, שְׁחֲטָה הָעוֹף
15 נַעֲשִׂית לְמִטָּה²², וְעוֹלַת הָעוֹף לְמַעֲלָה²³. חֲטָאת
16 הָעוֹף שְׁעֵשָׂאָה לְמַעֲלָה - פְּסוּלָהּ. בֵּין שְׁעֵשָׂה הַזֵּיתָה
17 כְּמַעֲשָׂה חֲטָאת²⁴ בֵּין שְׁעֵשָׂאָה כְּמַעֲשָׂה עוֹלָה²⁵, בֵּין
18 שְׁעֵשָׂאָה לְשֵׁם עוֹלָה בֵּין שְׁעֵשָׂאָה לְשֵׁם חֲטָאת.

(21) פ"ה ה"כ, ופ"ז ה"ו. (22) מזים את דמה בחציו התחתון
של המזבח. קו אדום היה חוגר את המזבח באמצעו, ונקרא
"חוט הסיקרה" ומבדיל בין מקום הדמים הניתנים למעלה
ומקום הניתנים למטה. (23) להיפך מקרבנות בהמה,
שהחטאת מעשיה למעלה והעולה למטה. (24) הזה את
הדם ומיצה את הנשאר בצוואר. (25) מיצוי בלי הזיה. או
שהבדיל את הראש מן הגוף, ובחטאת נאמר בפירוש (ויקרא
ה, ט): "ומלק... ולא יבדיל".

19 ו. וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף שְׁעֵשָׂאָה לְמִטָּה, אֶפְלוּ מֶלֶךְ סִימָן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ו טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קסז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או "קן חובה" - קן, אחד חטאת ואחד עולה שאדם מחייב להביא. ג) "קן סתומה" - קן חובה, שבשעת לקיחתו, לא קבעו הבעלים איזה עוף לחטאת ואיזה לעולה. ד) "קן נרבה" - אדם שהתנדב להקריב "קן" מביא שני עופות כאמור, ושניהם עולות. ה) "פרידה" - עוף אחד. 3) אפילו אחת בריבוא. 4) מפני שחטאת נעשית בחציו התחתון של המזבח ועולה בעליון, ואם שינה פסול. 5) קן שלם, היינו זוג, אחד לחטאת ואחד לעולה. 6) מפני שהרשות ביד הבעלים להקריב איזה מהם שירצה לחטאת או לעולה.

ב. וכיצד דיניהן? אם נתערבה חטאת בחובה? זו הסתומה - אין פשר אלא מנין חטאות שפחובה בלבד?; אבל מנין העולות שפחובה עם החטאת שנתערבה בהן - פסולין⁹, שהרי נתערבה חטאת בעולות.

7) כגון קן של זב, זבה, יולדת ענייה או של חוטא עני שנכנס למקדש או אכל קודש בטומאה, או שעבר על שבועה, שמביא קן במקום כבשה. 8) לדוגמא: אם הביא שני קינים שהם ארבעה עופות יכול להקריב מהם שתי חטאות, שהרי רשאי הוא להקריב למטה שתי חטאות מתוך שני הקינים איזה מהם שירצה ואין כאן כל חשש של תערובת עולה, אבל שלוש חטאות אסור לו להקריב, כי שמה כל שלושת העופות שהקריב הם מן קיני החובה ואין בהם רק שתי חטאות. 9) אחרי שהקריב שתי חטאות נשארו בתערובת שתי עולות וחטאת אחת וכל עוף הוא ספק חטאת שנתערבה, ספק עולה. והוא הדין אם נתערבה עולה בשני קיני חובה, מקריב שתי עולות, ושלושת עופות שנשארו - פסולים.

ג. לפיכך, אם היתה החובה שתיים בחטאת¹⁰ - חצי החובה פשר¹¹, וחצייה פסול. ויראה לי, שהוא עושה פלן למטן, כמעשה חטאת.

10) לשון המשנה שם. ופירושם הראב"ד והרא"ש, שמספר העופות שבקיני החובה היה פי שניים ממספר החטאות שנתערבו, כגון שנתערבו שתי חטאות בשני קינים סתומים. והמדובר כשהקריב הכהן חציים למעלה וחציים למטה בהתאם לסיומה של המשנה הקודמת. ודינם: חצי כשר וחצי פסול, פירוש שלושה עופות כשרים ושלושה פסולים, כי אנו חוששים שמה הקריב למעלה שתי החטאות שנתערבו ועוף אחד מהסתומות ונפסלו שתי החטאות ורק העוף השלישי הוא עולה וכשר, ולמטה הוקרבו שתי חטאות מקיני חובה ועולה השנייה ואם כן השתיים כשרות והעולה פסולה. 11) כשנתערב מספר זוגי של חטאות ועשה חצי התערובת למעלה וחצי למטה כשר חצי התערובת, אבל אם נתערב מספר בלתי זוגי, כגון חטאת אחת, אין אפשרות מציאותית לחלק את כל התערובת לחצאים, אלא את מניין החובה, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "חצי החובה כשר" שזה שייך בכל תערובת שהיא.

ד. וכן אם נתערבה עולה בחובה זו הסתומה - אין פשר אלא מנין עולות שפחובה; אבל מנין החטאות שפחובה עם העולה שנתערבה בהן - פסולין, שהרי

אינה מטמאה בנגיעה אלא כשאוכלים אותה ובשעה שהיא נוגעת בבית הבליעה.

1. חטאת העוף הבאה על הספק - נעשית כמחצותה, ואינה נאכלת³⁶, אלא תשרף ככל פסולי המקדשין. וכיצד תבוא על הספק? כגון שהיתה האשה ספק זבה או ספק יולדת³⁷ וכל פיוצא בזה. ואין לנו חטאת בהמה על ספק; שאם נסתפק לו אם חטא אם לא חטא - יביא אשם תלוי, כמו שיתבאר בהלכות שגגות³⁸.

36) נזיר כט, א. 37) שאינן נטהרות לגמרי עד שמביאות קרבנותיהן, לפיכך התיירו להן להביא קרבנות מספק, אבל חוטא שהוא חייב להביא חטאת העוף, אינו מביא על ספק חטא (הל' שגגות פי"א ה"ב). 38) פ"ח ה"א.

8. יא. חטאת העוף³⁹ הבאה על הספק ונודע לה שהיא חייבת בה ודאי: אם עד שלא נמלקה נודע לה - תעשה ודאית ותאכל⁴⁰; ואם אחר שנמלקה נודע לה - הרי זה גומר הנית דמה ותמצית⁴¹ ותשרף⁴², כדי שלא יאמרו: חטאת העוף הבאה על הספק תאכל, שהרי בתחלה על ספק באה⁴³.

39) משנה, כריתות כב, ב. וגמרא שם כו, ב. 40) משנה, שם. 41) מיצוי מותר הדם שבצוואר. 42) שם כו, ב. מחלוקת רב ורבי יוחנן, ופסק רבי יוחנן. 43) וקל לטעות.

14. יב. נודע לה שאינה חייבת בה מאחר שנמלקה - הרי זו תקבר⁴⁴.

44) משנה, שם כה, א. ובגמרא שם כו, ב - מפרשים שמן התורה מותרת בהנאה, שהרי חולין הוא, מאחר שלא הוזה הדם ולא כיפרה ספיקה, ורבנן אסרוה. ראה למעלה פ"ד ה"כ בדין אשם תלוי.

יום חמישי כ"ו טבת ה'תש"פ

פרק שמיני

1) יבאר חטאת העוף שנתערבה בעולת העוף מפורשות או סתומות.

א. חטאת העוף² שנתערבה בעולת העוף³, או עולת העוף שנתערבה בחטאת העוף, אפילו אחת ברבוא - פלן ימותו⁴. במה דברים אמורים? כשהיו מפרשות בשעת לקיחת הבעלים זו חטאת וזו עולה; אבל אם הביא עופות לחובתו, מהן חטאת ומהן עולה, ולא פירש אלא פלן סתומות, ונתערבה חטאת או עולה בחובה⁵ זו הסתומה - יש להן דינים אחרים⁶.

2) נקדים פירושם של מונחים אחדים הנזכרים כמה פעמים בשלושת הפרקים הבאים: א) "קן" - משמעותו שתי תורים או שני בני יונה שהופרשו להקריבם על המזבח. ב) "חובה"

אֵלָא בְּלִקְיַתָּהּ הַבְּעָלִים אוּ בַעֲשִׂיתָ הַפֶּהָן, כִּמּוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ט. הָיוּ לִפְנֵי הַפֶּהָן חֲטָאוֹת וְעוֹלוֹת, עָשָׂה שְׁתִּיחָה¹⁶
לְמַעַלָּה אוּ שְׁתִּיחָה לְמַטָּה - מִחֻצָּה כְּשֶׁר¹⁷ וּמִחֻצָּה
פְּסוּל. עָשָׂה חֻצִּין לְמַעַלָּה וְחֻצִּין לְמַטָּה, וְלֹא יָדַע
אִם הַחֲטָאוֹת הֵם שֶׁעָשָׂה לְמַטָּה אוּ הָעוֹלוֹת - הֲרִי
הַכֹּל פְּסוּל; שָׂאֵנִי אוֹמֵר: הָעוֹלוֹת הֵם שֶׁעָשָׂה לְמַטָּה
וְהַחֲטָאוֹת לְמַעַלָּה.

(16) כלומר, כולן. (17) מפני שמין אחד - החטאות או
העולות - נעשה כולו כמצוותו.

י. הָיוּ לִפְנֵי שְׁלֹשָׁה צְבוּרֵי עוֹפוֹת, אֶחָד חֲטָאוֹת
וְאֶחָד עוֹלוֹת וְהָאֶחָד סְתוּם, חֻצִּין עוֹלוֹת וְחֻצִּין
חֲטָאוֹת וְלֹא פֶּרֶשׁ: אִם עָשָׂה כָּלֵן לְמַעַלָּה אוּ לְמַטָּה
- מִחֻצָּה כְּשֶׁר¹⁸ וּמִחֻצָּה פְּסוּל.

(18) שהרי מחצית העופות נעשו במקומם.

יא. עָשָׂה חֻצִּין לְמַעַלָּה וְחֻצִּין לְמַטָּה¹⁹ - אֵין הַכְּשֶׁר
אֵלָא הַסְתוּם בְּלִבְדוֹ²⁰ שֶׁעָשָׂה חֻצִּין לְמַעַלָּה וְחֻצִּין
לְמַטָּה. וְהוּא מִתְחַלֵּק בֵּין הַבְּעָלִים²¹ וְעוֹלָה
לְשִׁנְיָה²², שֶׁהֲרִי הַפֶּהָן אֵינוֹ יוֹדֵעַ לֹאִי זֶה מִהֵן פֶּרֶשׁ
וְלֹאִי זֶה מִהֵן הִזָּה הַסְתוּם. וְשִׁנְיָה הַצְּבוּרִין הַמְּפֹרָשִׁין
פְּסוּלִין; שֶׁהֲרִי לֹא יָדַע אֵי זֶה עָשָׂה לְמַעַלָּה וְאֵי זֶה
עָשָׂה לְמַטָּה, וְשָׂמָּה הָעוֹלָה נַעֲשִׂיתָ לְמַטָּה וְהַחֲטָאוֹת
לְמַעַלָּה.

(19) פירוש, הקריב ציבור אחד למעלה וציבור אחד למטה
והציבור השלישי הסתום עשה חציו למעלה וחציו למטה.
(20) שהרי חציו נעשה למעלה וחציו למטה כהלכתו, אבל
המפורשים כולם פסולים, שמא עשה החטאות למעלה
והעולות למטה. (21) המדובר, כשהקנים היו של שני בני
אדם שהביאו סתומות והכהן הפריש חלק מהן.
(22) מחציתו לזה ומחציתו לזה וישלימו את השאר.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר קן סתומה שפרח ממנה גוזל לבין העופות או לבין
הקרבנות.

א. קֵן סְתוּמָה² שֶׁפָּרַח מִמֶּנָּה גּוֹזֵל לְאוֹרִי, אוּ
שֶׁפָּרַח לְבִין הָעוֹפוֹת שִׁמְמוֹתוֹ כָּלֵן³, אוּ שָׂמָּה גּוֹזֵל
אֶחָד - יִקַּח זֹגַל לְשִׁנְיָה⁴.

(2) משנה קנים פרק ב, א. ראה ההגדרות בתחילת הפרק
הקודם. (3) שדינם כך, כדוגמאות המובאות למעלה בפרק
ח. (4) נקט "סתומה" לרבותא, שאפילו בקן סתומה,
שקיים קשר בין שני הגוזלות, וכל אחד מהן היה ראוי בין
לחטאת ובין לעולה, אין אנו אומרים שהנשאר הוא חציו
חטאת וחציו עולה (אם לא פרח, והבעלים או הכהן קובעים
איזה חטאת ואיזה עולה, עובר חלק החטאת מזה לזה, וכן
חלק העולה) ואין לו תקנה, מכל-שכן בקן מפורשת, שפסק

נִתְעַרְבָה עוֹלָה בַּחֲטָאוֹת. בֵּין שְׁהִיתָ הַחוּבָה הַסְתוּמָה
מִרְבָּה עַל הָעוֹלוֹת שֶׁנִּתְעַרְבָּה בָּהּ, בֵּין שְׁהִיוּ הָעוֹלוֹת
מִרְבִּין עַל הַחוּבָה הַסְתוּמָה, בֵּין שְׁהִיוּ שְׁתִּיחָה שְׁוֹת
- אֵין כְּשֶׁר אֵלָא מִנֵּין עוֹלוֹת שֶׁבִּחְבָּרָה. לְפִיכָן, אִם
הִיתָה הַחוּבָה שְׁתִּים בְּעוֹלוֹת - חֻצִּי הַחוּבָה כְּשֶׁר,
וְחֻצִּיָּה פְּסוּל. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כָּלֵן לְמַעַלָּה,
כִּמַּעֲשֶׂה עוֹלָה.

ה. חוּבָה סְתוּמָה וְחוּבָה אֶחָד סְתוּמָה שֶׁנִּתְעַרְבּוּ,
בֵּין שְׁהִיוּ שְׁתִּיחָה מִשֵּׁם אֶחָד, כְּגוֹן קִנֵּי זָבִים עִם קִנֵּי
זָבִים, אוּ מִשְׁנֵי שְׁמוֹת, כְּגוֹן קִנֵּי זָבִים עִם קִנֵּי
יֹדְלוֹת, בֵּין שְׁהִיוּ שְׁתִּיחָה לְאֶדָם אֶחָד בֵּין שְׁהִיוּ
לְשִׁנִּים: אִם הָיוּ שְׁתִּיחָה שְׁוֹת¹² - מִחֻצָּה כְּשֶׁר
וּמִחֻצָּה פְּסוּל¹³. בֵּין שֶׁעָשָׂה הַכֹּל לְמַעַלָּה אוּ הַכֹּל
לְמַטָּה, אוּ עָשָׂה חֻצִּין לְמַעַלָּה וְחֻצִּין לְמַטָּה -
לְעוֹלָם מִחֻצָּה כְּשֶׁר וּמִחֻצָּה פְּסוּל. מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל חֻצִּין
עוֹלָה וְחֻצִּין חֲטָאוֹת, וְהַחֲטָאוֹת לְמַטָּה וְהָעוֹלָה
לְמַעַלָּה. אִם עָשָׂה הַכֹּל לְמַעַלָּה - חֻצִּין כְּשֶׁר וְהֵן
עוֹלוֹת, וְאִם עָשָׂה כָּלֵן לְמַטָּה - חֻצִּין כְּשֶׁר וְהֵן
חֲטָאוֹת. עָשָׂה חֻצִּין לְמַטָּה וְחֻצִּין לְמַעַלָּה - חֻצִּי
הַחֻצִּי שֶׁנַּעֲשֶׂה לְמַעַלָּה כְּשֶׁר מִפְּנֵי הַתְּעַרְבָּת¹⁴ וְהוּא
עוֹלוֹת, וְחֻצִּי הַחֻצִּי שֶׁל מַטָּה כְּשֶׁר וְהוּא חֲטָאוֹת.

(12) מספר הקנים של האחת כמספר הקנים של השנייה.
(13) במשנה שם: אחת לזו ואחת לזו, שתיים לזו, ושתיים
לזו, שלוש לזו ושלוש לזו - מחצה כשר ומחצה פסול.
ורבינו ממשיך ומבאר כאן טעמו של דין זה. (14) פירוש,
מפני שמעורבים קרבנותיהם של שני בני אדם. ויש לחשוש,
שמא הקריבו למעלה כל העופות של רחל ונפסלו חציים,
היינו החטאות ולמטה היו כולם של לאה ונפסלו העולות.

ו. הָיוּ שְׁתֵּי הַחוּבוֹת הַסְתוּמוֹת שֶׁנִּתְעַרְבּוּ זוּ גְדוֹלָה
מִזוּ, כְּגוֹן שְׁהִיתָ אֶחָת אֲרֻבַּע עוֹפוֹת וְהַשְּׁנִיָּה שֵׁשׁ:
אִם עָשָׂה הַכֹּל לְמַעַלָּה אוּ עָשָׂה הַכֹּל לְמַטָּה - מִחֻצָּה
פְּסוּל וּמִחֻצָּה כְּשֶׁר, וּמִטַּעַם שֶׁבִּאֲרָנוּ. עָשָׂה חֻצִּין
לְמַטָּה וְחֻצִּין לְמַעַלָּה: אִם אֶחָד שֶׁשָּׂאֵל עָשָׂה כָּן -
הַמוּעַט כְּשֶׁר, וְאִם מִדַּעְתּוֹ עָשָׂה - הַמִּרְבָּה כְּשֶׁר.

ז. זֶה הַכֹּלֵל: כֹּל שֶׁעָשָׂה הַפֶּהָן מִדַּעְתּוֹ חֻצִּין לְמַעַלָּה
וְחֻצִּין לְמַטָּה, וְאֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשָּׁל אֶחָד
לְמַעַלָּה וְלְמַטָּה - הֲרִי זֶה הַמִּרְבָּה כְּשֶׁר; הוּאִיל וְדָבָר
יָדוּעַ שֶׁמִּקְצַת קִרְבָּנוֹתָיו לְמַעַלָּה וּמִקְצָתָם לְמַטָּה,
יִהְיֶה כֹל קִרְבָּנוֹתָיו¹⁵ כְּשֶׁרִים.

(15) כלומר, מניין של כל קרבנותיו.

ח. שְׁנִים שֶׁלְקָחוּ קִנְיָה בְּעָרֹב, אוּ שֶׁנִּתְּנוּ דְּמֵי
קִנְיָה לַפֶּהָן - לְאִיזָה שִׁירְצָה הַפֶּהָן יִקְרִיב חֲטָאוֹת,
וְלְאִיזָה שִׁירְצָה יִקְרִיב עוֹלָה; שָׂאֵין הַקִּנֵּי מִתְּפָרְשִׁין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ו טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השניות, יכול להקריב אחד לחטאת ואחד לעולה בלבד, שאם יקריב שתי חטאות יש לחשוש שמא אותו שחזר לראשונות היה משל השניות, ויקריבו אותו שם לחטאת, וביתר תהייה שלוש חטאות משתי הקנים, והרי לא היו בשניות יותר משתי חטאות.

ד. חזר¹⁷ אחד ופרח מן הראשונות לשניות, אפלו¹⁹ כל היום¹⁸ - אינו מוסיף להפסיד¹⁹ יתר על זה; שאפלו²¹ הן מערבות פלן זו בזו - מחצה פשר ומחצה פסול, כמו שבארנו²⁰.

(17) פירוש, אחר שחזר אחד מהתערובת, והשלים את הקנים הראשונות, חזר אחד מן הראשונות ופרח לשניות. (18) פרח אחד מראשונות לשניות ובחזרה כמה וכמה פעמים. (19) אינו מפסיד יותר משנים כאן ושנים כאן, שהרי אפילו אם נתערבו כולם, מחצה כשר ומחצה פסול, כמו שמסיים רבינו כאן. (20) למעלה פרק ח הלכה ה.

ה. צבור אחד²¹ יש בו שני עופות, ובשני ארבעה, ובשלישי ששה, ובדביעי שמונה, ובחמישי עשרה, ובששי שנים עשר, ובשביעי ארבעה עשר, ופרח גזל מן הראשונה לשניה, ואחד מן השניה לשלישית, ומשלישית לרביעית, ומרביעית לחמישית, ומחמישית לששית, ומששית לשביעית, וחזר אחד ופרח מצבור לצבור עד שחזר לראשונה שפרח ממנה לראשונה - פוסל אחד בהליכתו ואחד בחזירתו²². הראשונה והשניה אין להם פלוס²³, והשלישית יש לה שני עופות, והרביעית יש לה ארבעה, והחמישית יש לה ששה, והששית יש לה שמונה, והשביעית יש לה שנים עשר²⁴. חזר אחד ופרח פעם שניה²⁵ מזו לזו, וחזר אחד ופרח מן האחרונה לשלמעלה ממנה עד שחזר לראשונה - פוסל אחד בהליכתו ואחד בחזירתו. השלישית והרביעית אין להם פלוס²⁶, והחמישית יש לה שני עופות פשרים, והששית יש לה ארבעה, והשביעית יש לה עשרה²⁷. פרח פעם שלישית²⁸ גזל מזו לזו, וחזר פעם רביעית²⁹ מזו לזו - פוסל אחד בהליכתו ואחד בחזירתו, והחמישית והששית נפסלו פלן, והשביעית נשארו לה שמונה עופות פשרין. כשיעשה ארבעה עשר שבע למעלה ושבע למטה - יהיו שמונה מהן פשרין, והששה פסולין³⁰ מפני תערובת גזלות אלו שפרחו בהליכה ובחזרה.

(21) משנה שם ג. (22) כלמעלה בהלכה ג. נמצא, שכל פריחה מפסידה קן שלם, הן בהליכה והן בחזרה. (23) הראשונה נפסלת כשפרח ממנה בפעם הראשונה, כמו שביארנו למעלה, והשניה כשפרח ממנה עוף אחד לשלישית חוששים, שמא זה שפרח משלה הוא ונשארו אצלה רק שלשה עופות משלה, ולפיכך אפשר להקריב רק אחד חטאת ואחד עולה, שאם תקריב שתי חטאות יוקבע העוף שפרח לשלישית לעולה ושמא יקריבוהו שם חטאת, ותהייה

הקשר בין שני הגזלות, דבוראי שיכול ליקח זוג לנשאר (תפארת ישראל יכין ג).

ב. פרח⁵ לבין הקרבות - פסול ופוסל אחד פנגדו⁷; שהגזל⁸ הפורח מקן סתומה לבין הקרבות - פסול ופוסל אחד פנגדו. כיצד? פרח גזל מן הסתום לעשרה עופות סתומות: אם עשה חמשה למטה וששה למעלה - הרי חמש עולות פשרות⁹ מהששה של מעלה¹⁰, וארבע חטאות פשרות מהחמשה עופות שנעשו למטה; שאני אומר: שמא הגזל הפורח הוא אחד מחמשה של מטה¹¹. וכן אם עשה מהם ששה למטה וחמשה למעלה - נמצא הפשר חמש חטאות וארבע עולות; שאני אומר: שמא הגזל מחמשה של מעלה. נמצא הפשר מהעשרה תשעה. הרי פסל אחד¹².

(5) שם. (6) קנים סתומות של בעלים אחרים, שעומדות להקרבה. (7) שני גזלות שבתערובת פסולים. (8) לשון המשנה. הסגנון מורה על נתינת טעם לדין האמור, אולם למעשה אין כאן כל נימוק אלא חזרה מילולית על הדין (ראה תפארת ישראל שמרגיש בזה). (9) שהרי נעשו למעלה כמצוותם. (10) בין אם זה שפרח הוא בין אלה שקרבו למעלה ובין אם כל הששה הם של בעלת התערובת, יש כאן חמש עולות כשרות. (11) והוקרבו רק ארבע חטאות משל בעלת התערובת, הרי תשעה גזלות כשרים ושנים פסולים. (12) "הפורח בעצמו גם כן פסול". לשון רבינו בפירושו למשנה. ראה תפארת ישראל על המשנה שם יכין ובעז ב, וברטנורא ד"ה פרח, שהסבירו שבתערובת נפסל אחד - הפורח או אחר במקומו, והשני חבירו של הפורח, שהרי אי אפשר להקריבו לא לחטאת ולא לעולה, שמא הוקרב הפורח לאותו קרבן. ולפירושם מקריבים עשרה, אולם רבינו כאן מפרש שהקריבו כולם, ושנים מהם פסולים. ולא פירש דינו של הגזל הנשאר.

ג. ארבעה עופות סתומות וארבעה עופות שניות סתומות, פרח אחד מן הראשונות לשניות - פסל אחד מן השניות¹³. אחר שנתערבו חזר אחד¹⁴ מן השניות ופרח לראשונות - פסל אחד מן הראשונות¹⁵. ונמצא הפשר מן הראשונות שתיים בלבד¹⁶.

(13) כל בבה זו, לא בשביל עצמה נאמרה, שהרי דינה כתוב כבר בסיפא של ההלכה הקודמת, אלא היא כעין הקדמה לדין השני. (14) כל מקום שנאמר בדינים אלה "חזר", אין הכוונה שחזר אותו עוף שפרח, שהרי במקרה זה אין כל בעיה והכל כמו שהיה לפני שפרח. אלא מתכוון לומר, שפרח אחד מן התערובת אל הקנים הראשונות, ואפשר שחזר אותו גזל עצמו או אחר במקומו (רבינו בפירושו למשנה כאן). (15) ומוכן שגם החזור פסול כמו בפריחה הראשונה. במשנה שם אמרו: פרח מזו לזו, פוסל אחד בהליכתו, חזר, פוסל אחד בחזירתו. ובשני המקרים, גם הפורח עצמו או אחר במקומו - נפסל. (16) וכן מן

כתוב: או שפרח מן המפורשת "ראשון". (35) מפני שאי אפשר להקריב אפילו אחד מהתערובת למטה, שמה היא העולה. (36) שהרי אין אנו יודעים אם חטאת נתעברה ונפסלו העולות, או עולה נתעברה ונפסלו החטאות.

ז. חטאת מכאן³⁷ ועולה מכאן וסתומה באמצע, פרח מן האמצע לצדדין אילף אחד ואילף אחד - לא הפסיד כלום, אלא יאמר: זה שהלך אצל החטאות חטאת, וזה שהלך אצל העולות עולה. חזר אחר שנתערבו ופרח אחד מכאן ואחד מכאן לאמצע³⁸ - השנים האמצעיים ימותו, שהרי הן חטאת ועולה מערבין; והצדדין - אלו³⁹ יקריבו חטאת ואלו יקריבו עולה כשהיו⁴⁰. פרח מן האמצעית⁴¹ לצדדין⁴² - כלן ימותו, שמה עולה נתערבה בחטאות וחטאת בעולות.

(37) משנה שם ה. (38) ואינו יודע אם חזרו אותם שפרחו לשם, או אלה שהיו שם בתחילה. (39) ההלכה מתחילה אמנם בלשון יחיד: "חטאת", אבל גם כשהיו הרבה חטאות הדין כך. (40) בצדדים אין חשש תערובת של חטאת ועולה, שאפילו אם המפורשת פרוחה ונשארה הסתומה, אפשר להקריבה בין חטאת ובין עולה. (41) אחר שפרחו לתוכה, אחד מכאן ואחד מכאן. (42) אחד לצד זה ואחד לצד זה. במשנה שלפנינו הגירסא: "חזרו או שפרח מן האמצע לצדדין", אולם רבינו גורס: "חזרו ופרחו".

פרק עשירי

(1) יבאר האשה שאמרה הרי עולה קן כשאלד זכר וילדה זכר, ודין פירשה לכהן ואמרה אלו לנדרי ואלו לחובתי.

א. האשה? שאמרה: הרי עלי קן כשאלד זכר, ילדה זכר - מביאה ארבעה עופות: שנים לנדרה, והן עולה כמו שבארנו³, ושנים לחובתה משום לדה⁴, והן אחד עולה ואחד חטאת. נמצאת למד, שהכהן צריך לעשות שלש פרידין⁵ למעלה⁶ ופרידה אחת למטה⁷. טעה⁸ ועשה שתיים למעלה ושתיים למטה ולא נמלך⁹ - צריכה להביא עוד פרידה אחת¹⁰ ויקריבנה למעלה. במה דברים אמורים? כשהביאה הארבעה ממין אחד, כגון שהיו כלן תורין או כגון יונה¹¹; אבל אם היו שתי תורין עם שני כגון יונה, ועשה שנים למעלה ושנים למטה¹² - צריכה להביא עוד תור וכן יונה ויעשה שתייהן למעלה כדי לצאת ידי חובתה; שאם עשה בתחלה שתי התורין למטה¹³ - צריכה תור למעלה להשלים חובתה¹⁴, ואם עשה שני כגון יונה למטה - צריכה כן יונה למעלה¹⁵ להשלים חובתה. שאין אדם מביא חובתו גזל אחד תור ואחד¹⁶ כן יונה, אלא או שניהן תורין או שניהן כגון יונה¹⁷.

(2) קנים פ"ג מ"ו. רבינו מבאר כאן הדינים בהתאם לפירושו למשנה זו. אולם לרש"י (זבחים זז:) שיטה אחרת בזה.

שלוש חטאות מעופותיה של בעלת שתיים, ומתוך כך יצא שאסור יהיה להקריב מהשלישית אף חטאת אחת רק עולות ויהיה הפסד יותר גדול, וכאשר חזר ופרח אחד מהשניה לראשונה חוששים שמה משלה פרח ונשארו רק שנים, ואם תקריב אפילו חטאת אחת בלבד שמה הקריבו לחטאות שני העופות שלה שפרחו, ואם כן יקריבו שלש חטאות משלה במקום שתיים שהיא חייבת, וכן הדבר אם תוקרב עולה. ולפי אותו החשבון, יוצאים כל הדינים שבהלכה זו (המפרש על המשנה שם מתפלל, אם השניה אין לה כלום, למה מקריבה השלישית רק שנים, הרי אין כל חשש ששני עופות משלה יוקרבו לחטאות או לעולות, מכיון שזה שפרח לשניה לא יוקרב כלל. ועוד הקשה: אם הראשונה אין לה כלום, למה השניה אין לה כלום? הרי העוף שפרח ממנה לראשונה לא יוקרב. ותיירץ בדוחק, שמפני שנקבע הכלל שפוסל בחזירתו, גזרו גם במקום שאין שם החששות שנאמרו. וראה רבינו בפירושו למשנה זו. ולא ירדתי לסוף דעתו). (24) השביעית מפסידה פחות מאלו שלפניה, מפני שממנה פרח עוף אחד בלבד - לששית, ואילו מהאחרות פרחו שנים, אחד לאלו שלאחריה ואחד שלפניה. (25) פירוש, פרח אחד מן השלישית, שאם פרח אחד מהראשונה או השניה שאין להם כלום, הרי הוא עומד למיתה ונפסלו כולם מפני תערובת של חטאות המתות (תפארת ישראל. וראה פירוש הרא"ש בסוף פרק ב מקינים, בענין אם דין חטאות המתות נוהג בעוף). (26) כל אחת מפסידה ארבעה עופות, כמו בפריחה וחזרה הראשונה וכפי אותו החשבון. (27) מפסידה רק שניים, כפי שביארנו בדין פריחה ראשונה. (28) החשבונות והדינים שלמעלה, מסבירים גם בבא זו. (29) כלומר, החזרה השלישית. רבינו שינה כאן את סדר מנין הפריחות, וקבע חזרה מספר בפני עצמו, שלא כדרך המניינים הקודמים. (30) שמה יש בתערובת שלשה עופות מקנים אחרות, ואפשר שכולם למעלה או כולם למטה, ולפיכך אנו פוסלים שלושה מכאן ושלושה מכאן, ונשארו ארבע חטאות וארבע עולות כשרות שעלו לבעליהן לשם חובה.

ו. קן סתומה³¹ וקן מפרשת, פרח מן הסתומה למפרשת - יקח זוג לשני³². חזר³³ או שפרח³⁴ אחד מן המפרשת לסתומה, ולא ידע זה שפרח אם היה עולה או חטאת - ימותו כל העופות שבסתומה; שאם נתערבה בהן עולה - כל החטאות שבה פסולות³⁵, ואם חטאת נתערבה - כל העולות שבה פסולות, לפיכך ימותו כלן³⁶.

(31) משנה שם ד. (32) ויקבע איזה לחטאת ואיזה לעולה. והמדובר כשנתערבו כל השלושה ואינו יודע איזו חטאת ואיזו עולה. שאם לא נתערבו, אלא העוף שפרח לכאן נתערב עם החטאת או עם העולה, יכול בעל הזוג הראשון לקחת חזרה עוף אחד ולהקריבו לאותו קרבן שנתערב עמו. ואותם השלושה כולם פסולים וימותו, כדין חטאת שנתערבה בעולה (ברטנורה ותפארת ישראל). (33) אחד מן השלושה. ראה למעלה הלכה ג. (34) פירוש, שלא פרח כלום מן הסתומה, אלא מן המפורשת פרח לתוכה. במשנה

(31) משנה שם ד. (32) ויקבע איזה לחטאת ואיזה לעולה. והמדובר כשנתערבו כל השלושה ואינו יודע איזו חטאת ואיזו עולה. שאם לא נתערבו, אלא העוף שפרח לכאן נתערב עם החטאת או עם העולה, יכול בעל הזוג הראשון לקחת חזרה עוף אחד ולהקריבו לאותו קרבן שנתערב עמו. ואותם השלושה כולם פסולים וימותו, כדין חטאת שנתערבה בעולה (ברטנורה ותפארת ישראל). (33) אחד מן השלושה. ראה למעלה הלכה ג. (34) פירוש, שלא פרח כלום מן הסתומה, אלא מן המפורשת פרח לתוכה. במשנה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי כ"ו טבת – ספר עבודה – הל' פסולי המוקדשין קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לנדרה, והכהן אינו זוכר מה עשה למעלה ומה למטה. (23) דוגמה: האשה נדרה שתי תורים ושתיהן עולות (ראה ה"א), ושמא עשה הכהן שתי התורים למטה ונפסלו, כדין עולה שעשאה למטה, ואם-כן עליה להביא שתי אחרות, ובמקרה זה לא הקריבה האשה את חטאת החובה שלה, שהרי החטאת שהביאה נעשתה למעלה ונפסלה.

ג. קִבְּעָה נִדְרָה²⁴ וְאָמְרָה: אִם אֶלֶד זָכָר - הֲרִי עָלַי שְׁתֵּי תוֹרִים²⁵, וְיִלְדָה וְהִבִּיאָה אֶרְבָּעָה עוֹפוֹת²⁶, שְׁנַיִם לְנִדְרָהּ וּשְׁנַיִם לְחוּבָתָהּ, וְעָשָׂה²⁷ שְׁנַיִם לְמַעְלָה וּשְׁנַיִם לְמַטָּה, וְלֹא יָדַע אִי זֶה נַעֲשָׂה לְמַעְלָה וְאִי זֶה נַעֲשָׂה לְמַטָּה²⁸, וְגַם הִיא שִׁכְחָה וְלֹא יָדְעָה בְּאֵי זֶה מִיֵּן קִבְּעָה נִדְרָה אִם בְּתוֹרִים אוֹ בְּבָנֵי הַיּוֹנָה²⁹ - הֲרִי זוֹ צְרִיכָה לְהִבִּיאַ שְׁתֵּי תוֹרִים עִם שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה לְנִדְרָהּ³⁰, וְיַעֲשֶׂה אֶרְבָּעָתָן לְמַעְלָה, וְתִבְיָא גּוֹזֵל אֶחָד³¹ לְהַשְׁלִים חוּבָתָהּ, וְיַעֲשֶׂה לְמַעְלָה³²; (שֶׁכֶּכֶּר עָשָׂה שְׁנַיִם לְמַטָּה, שֶׁהֵם חֲטָאוֹת). בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִבִּיאָה הָאֶרְבָּעָה תַּחֲלָה³³ מִמֵּין אֶחָד; אָבֵל אִם הָיָה שְׁנֵי מֵינִין³⁴ - צְרִיכָה לְהִבִּיאַ שְׁשֶׁה עוֹפוֹת: שְׁתֵּי תוֹרִים עִם שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה לְנִדְרָה³⁵, וְתִבְיָא לְחוּבָתָהּ שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה³⁶, וְיַעֲשֶׂה אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה. וְכֵן אִם נִתְּנָתָם לִכְהֵן וְשִׁכְחָה מַה נִּתְּנָה לוֹ³⁷, וְהִלָּךְ הִפְתָּן וְעָשָׂה וְאִינוּ יוֹדְעֵי הֵיכָן עָשָׂה, אִם הִפְלָ לְמַעְלָה אוֹ הִפְלָ לְמַטָּה אוֹ מִחֻצָּה לְמַעְלָה וּמִחֻצָּה לְמַטָּה - הֲרִי זוֹ תִּבְיָא שְׁתֵּי תוֹרִים עִם שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה לְנִדְרָה³⁸, וְתִבְיָא שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה לְחוּבָתָהּ³⁹.

(24) שם. פירוש, כשנדרה קבעה את המין, ואמרה הרי עלי להביא מין פלוני, ואם הביאה מין שני לא יצאה ידי חובתה. (25) לדוגמה נקט "תורים". שהרי מדובר בשכחה איזה מין קבעה. (26) ממין אחד, ופירשה איזו מהם לנדרה ואיזו לחובתה (כסף-משנה, וראה 'תוספות יום-טוב'). (27) הכהן. (28) כלומר, שאינו יודע אם עשה למעלה את העופות שקבעה האשה לנדרה. (29) כלומר, יודעת היא איזה מין נתנה לכהן להקריבו לנדרה, אבל אינה יודעת אם זה הוא המין שקבעה בשעה שנדרה (כסף-משנה). (30) יש כאן שני ספקות לחומרא: א. שמא העופות שנתנה אינם מאותו המין שנדרה, וספק זה מחייב אותה להביא עוד שני עופות ממין השני, כגון אם הראשונים היו תורים תביא שני בני יונה לנדרה ולא יותר, כי שני תורים מארבעת הראשונים עלו לחובת לידתה. ספק ב. שמא עשה הכהן למטה את שני העופות שפירשה לנדרה שדינם למעלה, במקרה זה נפסלו שניהם. ואם כן לא הקריבה כלום לתשלום נדרה, ומפני שאינה יודעת מה נדרה - תורים או בני יונה - צריכה להביא קן מזה וקן מזה, היינו ארבעה עופות וכולם למעלה, שהרי כולם עולות. (31) מאיזה מין שתצצה, נוסף על הארבעה. וגוזל זה יוקרב חטאת ללידתה, שמא השנים שהוקרבו למטה היו אלה שפירשה לנדרה לעולות.

(3) לא מצאתי בשום מקום ב'משנה תורה' במפורש שקיני נדר ונדרה הם כולם עולות. אמנם כתב כן בפירוש בהקדמתו לסדר קדשים ובכמה מקומות בפירושו על המשנה, אבל כשרבינו אומר סתם: "כמו שביארנו" מתכוון הוא לספרו הגדול, ולפיכך יש להניח שכוונתו למה שכתב למעלה בפ"א הי"א, שאין עוף בא שלמים (כולל תודה), וחטאת ואשם אינם באים אלא על חטא, יוצא מזה שכולן עולות. (4) מדובר ביולדת עניה, אבל עשירה מביאה כבש לעולה ועוף לחטאת (ויקרא יב, ו, ח). (5) שלושה עופות. (6) כדין עולה. (7) חטאת חובה. (8) הכהן. (9) לא שאל את האשה איזו חטאת ואיזו עולה, ואם כן הוא קובע (למעלה פ"ז ה"ח). (10) השתים שלמעלה כשרות והן עולות, ולמטה אחת - והיא חטאת - כשרה, והשניה פסולה ועליה להביא עולה שלישית. (11) יולדת עניה, מביאה שתי תורים או שני בני יונה. (12) פירוש, שעשה מין אחד למעלה ומין אחד למטה, ואינו יודע איזה מין למטה ואיזה למעלה (ראה ראב"ד, לא השיג אלא פירוש דברי רבינו, וכן פירש רבינו עצמו בפירושו למשנה). (13) ואם כן הקריבה תור לחטאת, ומחויבת להביא תור לעולה ולא בן יונה, כמו שמסיים רבינו בהלכה זו. (14) קרבנות הלידה. (15) כמו שביארנו בתורים. (16) בדפוס רומא ר"מ: "גוזל אחד תור ואחד בן יונה", וגירסה זו נכונה. (17) ולפיכך צריכה להביא תור ובני יונה. במשנה שם, פ"ב מ"ה, שנינו סתם: "אין מביאין תורין נגד בני יונה ובני יונה נגד תורין". ורבינו הוסיף וכתב: "שאינן אדם מביא חובתו", לומר לך שרק קן חובה צריכה להיות ממין אחד, אבל נדרה מותר להביא משני מינים. והטעם, מפני שדין זה למדו ב'תורת כהנים' (תזריע פ"ד) מן הכתוב "את האחד חטאת ואת האחד עולה" (ויקרא ה, ז) ומן הכתוב (שם יב, כ): "אחד לעולה ואחד לחטאת", ושניהם נאמרו בקיני חובה.

ב. פִּרְשָׁה נִדְרָה¹⁸ וְאָמְרָה לִכְהֵן: אֵלֹו לְנִדְרִי וְאֵלֹו לְחוּבָתִי¹⁹, וְעָשָׂה הִכָּהֵן שְׁתֵּי לְמַעְלָה וּשְׁתֵּי לְמַטָּה, וְלֹא יָדַע אִי זֶה מִהֵן עָשָׂה לְמַעְלָה וְאִי זֶה מִהֵן עָשָׂה לְמַטָּה - צְרִיכָה לְהִבִּיאַ שְׁלֹשָׁה עוֹפוֹת: שְׁנַיִם לְנִדְרָה²⁰ וְאֶחָד לְהַשְׁלִים חוּבָתָהּ. וְיַעֲשֶׂה הַשְּׁנַיִם לְמַעְלָה, שֶׁהֲרִי פִּרְשָׁה נִדְרָה, וְשִׁמָּה שְׁנַיִם שֶׁל נִדְרָה נַעֲשֶׂה לְמַטָּה, שֶׁהֵם פְּסוּלוֹת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִבִּיאָה הָאֶרְבָּעָה שֶׁפִּרְשָׁה נִדְרָה בְּשְׁנַיִם מִהֵן מִמֵּין אֶחָד²¹; אָבֵל אִם הָיָה שְׁנֵי מֵינִין²² - תִּבְיָא אֶרְבָּעָה אֲחֵרִים: שְׁנַיִם מִמֵּין שֶׁפִּרְשָׁה בּוֹ נִדְרָה וְיַעֲשֶׂה לְנִדְרָה²³, וּשְׁנַיִם מֵאֵי זֶה מִיֵּן שֶׁתִּצְרָךְ יִהְיֶה לְחוּבָתָהּ, וְיַעֲשֶׂה אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה.

(18) קנים פ"ג מ"ו. גם הלכה זו מתבארת בהתאם לפירוש רבינו למשנה זו. (19) ונתערבו ביד הכהן. (20) שלוש עופות נפסלו, כדין עולה שנתערבה בקן סתומה (למעלה פ"ח ה"ד), שאין כשר אלא מנין העולות שבקיני החובה (ראה שם ההערות), ואם כן עליה להביא שתי עולות לנדרה, וגם חטאת לחובתה, שהרי החטאת שהביאה נפסלה גם כן. (21) פירוש, כל הארבעה היו ממין אחד, ושנים מהם פירשה שהם לנדרה. (22) ואשה קבעה מין אחד

קעב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ז טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 32) צ"ל: למטה. ולמחוק התיבות המוקפות (כסף-משנה).
 33) שני הקנים הראשונים. 34) והכהן אינו זוכר איזה מין עשה למעלה ואיזה למטה. 35) כמו במין אחד. 36) כשהביאה שני מינים, אין אנו יודעים מאיזה מין היתה עולת הלידה, ומפני שהחטאת והעולה צריכות להיות ממין אחד (ראה למעלה ה"א), אינה יכולה להשלים את החטאת אלא צריכה להביא זוג שני אחד לחטאת ואחד לעולה. 37) יודעת מה קבעה לנדרה, אבל אינה יודעת אם נתנה לכהן אותו המין שנדרה. 38) שהרי לא ידוע אם שילמה את נדרה. 39) שמא עשה למטה את העופות שפירשה לנדרה ונפסלו, ולא הקריבה חטאת כלל. ומפני שאין אנו יודעים מאיזה מין היתה העולה שעלתה לחובתה, מחויבת להביא עולה ממין אחד מאיזה שתמצא (הכסף-משנה מעיר, שדין האחרון הזה אינו נמצא במשנה, כי מה שנאמר שם "נתנתם לכהן וכו'" מתפרש למטה בה"ד).
- ד. קבעה חובתה⁴⁰ וקבעה נדרה ושקחה במה קבעה⁴¹, ואפשר שחובתה כבש לעולה ופרידה אחת תור או בן יונה לחטאת; לפיכך תביא ששה פרידיו⁴²: ארבעה לנדרה ושנים לחובתה⁴³, ועוד תביא חטאת אחד בן יונה או תור עם כבש⁴⁴. נמצאת שהביאה שקבעה עופות [וכבש].
- 40) קבעה איזה סוג של קרבנות תביא ללידתה, קרבנות עשירה או עניה (ראה למעלה הערה כג), אבל לא קבעה מאיזה מין עופות תביא ללידתה (כסף-משנה. וראה פירוש רבינו למשנה זו). 41) ללידתה ולנדרה, וגם שכחה מה נתנה לכהן, והכהן אינו זוכר אם עשה הכל למעלה או הכל למטה או מחצה למעלה ומחצה למטה. 42) עופות. 43) כמו בדין שבהלכה הקודמת. 44) שמא קבעה קרבנות עשירה, ומחויבת להביא חטאת העוף ביחד עם הכבש לעולה אע"פ שהקריבה כבר עולת עוף ביחד עם חטאת עוף (ההלכות שבפרק זה מיוסדות על פירוש רבינו למשניות קנים. אמנם במשנה עצמה שם לא הוזכר כבש, אלא: "ושתיים לחובתה וחטאת אחת". אבל רבינו הוסיף כבש, מפני שקשה היה לו למה היא חייבת להביא עוד חטאת אחת, אחרי שהקריבה שני עופות אחד לחטאת ואחד לעולה. וכדי לסלק קושיה זו, פירש שאולי קבעה ללידתה קרבנות עשירה, ועליה להביא גם כבש, ועמו חטאת העוף — כסף-משנה).
- ה. וכל החטאות האלו אינן נאכלות, מפני שהם ספק⁴⁵.
- 45) משנה, סוף תמורה: חטאת העוף הבא על הספק — תשרף.
- יום שישי כ"ז טבת ה'תש"פ
- פרק אחד עשרי
- 1) יבאר כל המנחות שקמץן אחד מהפסולים לעבודה, ואם לקט הלבונה.
- א. כל המנחות שקמץן אחד מן הפסולין לעבודה
- 10 - הרי הם פסולות. וכן אם לקט הלבונה - פסול²,
 11 אף על פי שלא קמץ.
 2) אחרי הקטרת הקומץ מלקט הכהן את כל הלבונה שעל המנחה ומקטירה.
 ב. קמץ הפשר ונתן לפסול, קמץ בימינו ונתן לשמאלו, ואחר כך נתנו לפלי; קמץ מפלי קדש ונתן לכלי חל - פסול.
 ג. קמץ ועלה בידו צרור או גרגיר מלח או קרט לבונה - פסול³.
 3) מפני שהקומץ חסר מקום הצרור או הגרגיר, וקומץ חסר - פסול.
 ד. קמץ עד שהוא בחוץ⁴ ונכנס לפנים - יחזור ויקמץ בפנים וכשר.
 4) חוץ לעזרה.
 ה. נתפזר הקמץ על גבי הרצפה - יחזור ויאספנו⁵.
 5) והמדובר, כשנתפזר אחר שנתקדש בכלי שרת, אבל אם נתפזר לפני שנתקדש - נפסל, כמו דם שנשפך על הרצפה לפני שנתקבל בכלי.
 ו. היתה המנחה שלא בכלי שרת, או שהיה קמצה שלא בכלי שרת, או שהעלהו למזבח שלא בכלי שרת, או שפיללה בשמנה חוץ לעזרה⁶ - פסולה, עד שתהיה בלילתה בפנים.
 6) ואף על פי שבלילה כשרה בזר - פסולה בחוץ.
 ז. כל המנחות שייצק עליהן השמן פסול לעבודה, כגון הדר וכיוצא בו, או שפיללן או פתחם⁷ או מלחן - כשרות. הגישן או הניפן⁸ - חזיר הפהן ומגיש או מניף; ואם לא הגיש ולא הניף הפהן - כשרות. שנאמר: והביאה אל בני אהרן וקמץ - מקמיצה ואילך מצינות כהנה; למד על יציקה ובלילה שפשה בזר.
 7) במנחה על המחבת כתוב בתורה (ויקרא ב, ו): "פתות אותה פתים" ובגמרא שם עה. למדו מכאן לכל המנחות. 8) המנחות יש מהן טעונות הגשה למזבח והנפה, ויש טעונות הגשה ולא תנופה.
 ח. מנחה שנפל לתוכה שמן מנחה אחרת או שמן חלין כל שהוא - נפסלה. חסר שמנה - פסולה; חסר לבונתה⁹ - כשרה. והוא שיהיו עליה שני קרטי לבונה, אכל קרט אחד - פסולה; שנאמר: את כל לבונתה.
 9) שנינו (שם קו:): "האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ" ורבינו (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יב הלכה ז) פוסק, שגם הלבונה הבאה עם המנחה שיעורה קומץ.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ז טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- ומלמדנו כאן ששיעור זה הוא לכתחילה אבל בדיעבד אם חיסר כשרה.
- ט. רבה שמנחה¹⁰ ולבונה: עד שני לגין¹¹ לכל עשרון ושני קמצי לבונה לכל מנחה - פשרה¹²; שני לגין או שני קמצין או יותר על זה - פסולה.
- 10 מצוותה לוג שמן לכל עשרון סולת. 11 כגון שהפריש שני לוגין למנחה זו, אבל אם נפל לתוכה שמן של חולין או של מנחה אחרת אפילו כל שהוא פסול. 12 בריכה שמנה כתב רבינו "שני לוגין לכל עשרון" ואילו כאן כתב "לכל מנחה" ומשמע שאפילו מנחה גדולה בת כמה עשרונות טעונה קומץ אחד לבונה בלבד, אולם בפירושו על המשנה כתב: "והוא שיתן משני קמצים (כך צריך להיות) של לבונה ומעלה בעשרון".
- י. מנחת חוטא¹³ שנתן עליה שמן או על הקמץ שלה - נפסלה. נתן עליה לבונה - ילקטה. היתה שחוקה¹⁴ - הרי זו פסולה מספק, שהרי אי אפשר ללקט.
- 13 נאמר בה (ויקרא ה, יא): "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה". 14 ואי אפשר ללוקטה, אבל אינה מעורבת בסולת.
- יא. נתן שמן על שיריה אחר שקמץ - אינו לוקה¹⁵ ולא פסלה, שהרי הקמץ פשר.
- 15 משום "לא ישים עליה שמן".
- יב. נתן משהו שמן¹⁶ על גבי פזית מן המנחה - פסלה מספק. אבל אם נתן השמן על פחות מפזית - לא פסלה¹⁷. ואינו פוסל הלבונה¹⁸ עד שיתן פזית לבונה¹⁹.
- 16 של חולין או של מנחה אחרת. 17 משום שנאמר (שם): "לא ישים עליה" ועליה משמע שיעור חשוב. 18 פירוש, הלבונה אינה פוסלת. 19 בלבונה נאמר (שם): "לא יתן" ונתינה בכזית, מה שאין כן בשמן שנאמר בו "לא ישים".
- יג. אפלו נתן הלבונה על פל שהוא מן המנחה - פסל²⁰ עד שילקט.
- 20 והטעם, מפני שבלבונה נאמר עוד פעם "עליה" שמשמעותה שיעור חשוב, וכלל בידינו: אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט.
- יד. גבלה במים וקמץ - פשרה; לא נאמר חרבה²¹ אלא משמן.
- 21 "וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה" (ויקרא ז, ו) וחרבה היינו מנחת חוטא.
- טו. מנחה שקמצה פעמים - פשרה. אפלו פעמים רבות. והוא שיקטיר פזית פבת אחת, שאין הקטרה פחותה מפזית.
- 21 (22) בשעת הקמיצה צריכה להיות שלימה. (23) לפני הקמיצה.
- יז. התנדב קמץ לבונה בפני עצמו²⁴, אם חסר פל שהוא - פסול. וכן שני פזיכי לבונה שעם הלחם²⁵, אם חסר אחד מהן פל שהוא - פסולין²⁶, עד שיהיו שני קמצין מתחלה ועד סוף.
- 24 לא עם מנחת סולת. 25 בלחם הפנים כתוב בתורה (ויקרא כד, ז): "ונתת על המערכת לבונה זכה". בזיכים - כלים שנותנים בהם את הלבונה. 26 ואף על פי שאינה באה לבדה אלא עם הלחם.
- יח. הפריש שני קמצין²⁷ למנחה אחת, ואבד אחד מהן: קדם קמיצה - לא הקבע²⁸; לאחר קמיצה - הקבע ופסולה, מפני שרבה לבונה. וכן אם הפריש ארבעה קמצים לשני פזיכי לחם²⁹, ואבדו שנים מהם: קדם סלוק הבזיכים³⁰ - לא הקבעו וקשרים; לאחר סלוק הבזיכין - הקבעו ופסולין מפני הרבוי³¹.
- 27 לבונה. 28 לא נקבעה השתייכותם למנחה ולפיכך כשרה, שבשעת קביעתה היה רק קומץ אחד. 29 מצוותה - קומץ לכל מערכת, היינו שני קמצים לשתי המערכות של לחם הפנים. 30 בכל שבת מסדרים את הלחם על השולחן שבהיכל ונותנים עליו את הלבונה ולשבת הבאה מסלקים את הבזיכים ומקטירים את הלבונה ואחר כן מחלקים את הלחם לכהנים. 31 שריבה לבונתם.
- יט. קמץ מנחה שנטמא והקטירו - הציץ מרצה, שנאמר: ונשא אהרן. יצא הקמץ³² חוץ לעזרה והכניסו והקטירו - אין הציץ מרצה. שהציץ מרצה על הטמא, ואינו מרצה על היוצא.
- 32 ונפסל ביוצא.
- כ. קמץ את המנחה ואחר כך נטמא שיריה פלן או נשרפו או יצאו חוץ לעזרה או אבדו - לא יקטיר הקמץ, ואם הקטיר - הרצה. נשאר מעט מן השירים בפשרותן - יקטיר הקמץ, ואותן השירים שנשארו אסורין באכילה³³.
- 33 ולמדו דין זה מהכתוב (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו" ולא הנותרת מן הנותרת.
- כא. היתה מחיצה מלמטה בכלי שיש בו עשרון של מנחה, אף על פי שהוא מערב מלמעלה - לא יקמץ, ואם קמץ - פסולה.

- 1 כב. הִיָּה הַפְּלִי חִלּוּק בְּמַחֲצִיזָה מִלְמַעְלָה וּמִמַּעַרְב
2 מִלְמַטָּה - קוֹמֵץ מִמֶּנּוּ³⁴.
- 34 עריבת תרנגולים דינה ככלי אחד. ומפרש רבינו שעריבת
תרנגולים חלוקה במחיצה למעלה והמחיצה אינה מגיעה
לשולי הכלי.
- 3 כג. חֶלֶק הָעֶשְׂרֹן בְּכָלִי אֶחָד, וְאֵין חֶלְקִיו נִוגְעִין זֶה
4 בְּזֶה, וְאֵין בִּינְיָהֶן מַחֲצִיזָה - הָרִי זֶה סָפֵק אִם מִצָּרָף
5 הַפְּלִי לְקַמִּיצָה אוֹ אֵינוּ מִצָּרָף. לְפִיכָךְ לֹא יִקְמֵץ, וְאִם
6 קִמֵּץ - לֹא יִקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הִרְצָה, וְלֹא יֵאָכְלוּ
7 הַשִּׁירִים.
- 8 כד. קִמֵּץ וְנָמַן הַקִּמֵּץ לְמַעְלָה עַל הַשְּׁלַחַן כְּנֶגֶד
9 גְּבִיָּה מַעֲרֶכֶת לַחֵם הַפָּנִים - קִדְּשׁוּ הַשְּׁלַחַן³⁵
10 לְהַפְסֵל³⁶, אָבֵל אֵינוּ מִקְדְּשׁוּ לְקָרֵב. וְאֵינוּ קָרֵב עַד
11 שִׁיתְקַדֵּשׁ בְּכָלִי³⁷ שְׁוֹת הָרָאוּי לְקִמֵּץ.
- 35 כשם שאויר השולחן מקדש את לחם הפנים כך הוא
מקדש את הקומץ באותה הגובה היינו חמישה עשר טפחים
לר' יהודה שם צו. 36 בלינה וביוצא. לפני קידושו בכלי
שרת אינו נפסל בלינה וביוצא. 37 רש"י בפירושו השני
שם פז: מפרש, שהקומץ נפסל לגמרי ואין להקריבו אפילו
אם יקדשוהו אחר כן בכלי שרת, ורבינו סובר כפירושו
הראשון, שקידוש השולחן אינו מספיק כדי להקריב את
הקומץ וטעון קידוש נוסף בכלי שרת.
- 12 כה. הַדְּבִיק הַקִּמֵּץ לְדֹפֵן הַפְּלִי וְקִמֵּץ³⁸, אוֹ שֶׁהִפֵּךְ
13 הַפְּלִי עַל יָדוֹ וְקִמֵּץ מִתּוֹכוֹ וּפִיו לְמַטָּה - לֹא יִקְטִיר,
14 וְאִם הִקְטִיר - הִרְצָה.
- 38 מן הסולת שעל יד דופן הכלי ממש, כך מפרש רבינו
את האיבעיא. אבל רש"י שם מפרש שהמדובר שאחרי
הקמיצה הדביק את הקומץ לדופן כלי שרת כדי לקדשו ולא
הניחו בתוך הכלי על שוליו.
- 15 כו. עֶשְׂרֹן שֶׁחֲלָקוֹ וְאָבֵד אֶחָד מִחֲלָקָיו, וְהִפְרִישׁ
16 חֶלֶק אַחֵר תַּחְתּוֹ וְנִמְצָא הָאֵבֹוד, וְהָרִי שֶׁלִּשְׁתֵּן
17 מִנְחִין בְּכָלִי אֶחָד וְאֵין נִוגְעִין זֶה בְּזֶה³⁹: נִטְמָא זֶה
18 שְׁאֵבֵד - הָרִי הוּא מִצָּטְרֵף עִם חֶלֶק רִאשׁוֹן וְנִפְסְלוֹ⁴⁰,
19 וְזֶה שֶׁהִפְרִישׁ אֵינוּ מִצָּטְרֵף⁴¹ אֶלָּא יִשְׁלִים עָלָיו⁴².
20 נִטְמָא הַמִּפְרֶשׁ - מִפְּרֶשׁ וְרִאשׁוֹן מִצָּטְרֵפִין⁴³ וְנִפְסְלוֹ,
21 וְזֶה שֶׁנִּמְצָא אֵינוּ מִצָּטְרֵף עִמָּהּ⁴⁴. נִטְמָא הַחֶלֶק
22 הָרִאשׁוֹן - הָרִי הָאֵבֹוד וְהַמִּפְרֶשׁ תַּחְתּוֹ מִצָּטְרֵפִין⁴⁵.
- 39 ושנינו במסכת חגיגה כ: "כלי (שרת) מצרף מה
שבתוכו" (לעניין טומאה) ואפילו אין נוגעים זה בזה.
40 שהרי לפני שאבד היו שניהם מצורפים למנחה אחת.
41 שהרי שני אלה לא עמדו מעולם להצטרף יחד ולפיכך
אין הכלי מצטרפם להיפסל. 42 כדין מנחה שחסרה
בהלכה טז. 43 מפני שהצטרפו למנחה אחת לפני שנמצא
החלק האבוד. 44 כי מעולם לא עמד להצטרף עם
המופרש. 45 מפני ששניהם היו מצורפים לראשון.
- 23 כז. וְכֵן לְעֵנֶן קַמִּיצָה: קִמֵּץ מִן הַנִּמְצָא - שִׁירֵיו
24 עִם הַחֶלֶק הָרִאשׁוֹן⁴⁶ נֵאָכְלִין, וְהַמִּפְרֶשׁ אֵינוּ נֵאָכֵל.
25 קִמֵּץ מִן הַמִּפְרֶשׁ - שִׁירֵיו נֵאָכְלִין⁴⁷, וְהַנִּמְצָא אֵינוּ
26 נֵאָכֵל. קִמֵּץ מִן הָרִאשׁוֹן - שְׁנִיָּהּ⁴⁸ אֵין נֵאָכְלִין;
27 לְפִי שְׁנִיָּהֶן שְׁנִירִים יְתִירִים⁴⁹, שֶׁהָרִי הֵן עֶשְׂרֹן
28 שָׁלֵם, וְדוֹמִין לְמִנְחָה שְׁלֵא נִקְמָצָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה.
29 וְהֵיאָף קָרֵב הַקִּמֵּץ הַזֶּה, וְהָרִי לְפָנָיו עֶשְׂרֹן
30 וּמַחֲצִיזָה? מִפְּנֵי שֶׁהַקַּמִּיצָה תְּלוּיָה בְּדַעַת הַכֹּהֵן,
31 וּבְדַעַת שְׁקוֹמֵץ אֵין דַּעַתוֹ אֶלָּא עַל הָעֶשְׂרֹן בְּלִבְדוֹ⁵⁰,
32 וְהָרִי הַחֲלָקִים אֵין נִוגְעִין זֶה בְּזֶה.
- 46 כולו, שהקומץ של הנמצא עשה אותו שיריים.
47 וכן כל החלק הראשון. 48 האבוד והמופרש; אבל
שיירי הראשון נאכלים. 49 הקומץ שייך לכל שלושת
החלקים, היינו עשרון ומחצה ואינו יכול להתיר אלא עשרון
אחד. ואף על פי כן נאכלים השיריים של חלק הראשון.
50 היינו חצי העשרון שממנו קמץ ואחד משני חצאי
העשרונים האחרים ומפני שאין אנו יודעים איזה הצטרף -
שניהם אסורים.
- 33 כח. קִמֵּץ מִנְחָה שֶׁנִּתְעַרַּב בְּקִמֵּץ מִנְחָה אַחֶרֶת -
34 מִקְטִיר שְׁנִיָּהֶן פְּאֻחַת וְהֵן פְּשֻׁרוֹת. וְכֵן אִם נִתְעַרַּב
35 הַקִּמֵּץ מִמִּנְחַת פְּהִינִים⁵¹ אוֹ מִמִּנְחַת הַנִּסְכִּים אוֹ
36 מִכֻּבֵּי פֶהֶן גְּדוֹלָה⁵² - הָרִי אֵלֹו פְּשֻׁרוֹת וְיִקְטִיר הַכֹּל
37 בְּאֶחָד, שֶׁהַכֹּל לְאִשִּׁים⁵³.
- 51 שכולה כליל. 52 כהן גדול מקריב בכל יום מנחה
עשרון סולת, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה כליל.
53 מוקטר על האש. ואין האחת מבטלת את השנייה, מפני
ש"עולים (דברים העולים למזבח להקריבה) אין מבטלים זה
את זה" (שם כב:), מה שאין כן שאר מנחות שהשיריים
נאכלים ואסור להקטירם.
- 38 כט. שְׁתֵּי מִנְחֹת שְׁלֵא נִקְמָצוּ שֶׁנִּתְעַרְבוּ זֶה בְּזֶה: אִם
39 יָכוֹל לְקִמֵּץ מִזֶּה בְּפָנָיו עֲצָמוֹ⁵⁴ וּמִזֶּה בְּפָנָיו עֲצָמוֹ -
40 בְּפֻשְׁרוֹת, וְאִם לֹא - פְּסוּלוֹת.
- 54 ולא יתערב בקומץ קמח מהמנחה השנייה.
- 41 ל. קִמֵּץ שֶׁנִּתְעַרַּב בְּמִנְחָה שְׁלֵא נִקְמָצָה - לֹא
42 יִקְטִיר⁵⁵; וְאִם הִקְטִיר הַכֹּל - זֶה שֶׁנִּקְמָצָה עָלֶיהָ
43 לְבַעָלִים⁵⁶, וְזֶה שְׁלֵא נִקְמָצָה לֹא עָלֶיהָ לְבַעָלִים.
- 55 שאסור להקטיר את המנחה שלא נקמצה. 56 יצאו
ידי חובתם.
- 44 לא. נִתְעַרַּב קַמִּיצָה בְּשִׁירֶיהָ, אוֹ שֶׁנִּתְעַרְבוּ שִׁירֶיהָ
45 בְּשִׁירֵי חֲבֵרְתָּהּ - לֹא יִקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - עָלֶיהָ
46 לְבַעָלִים⁵⁷.
- 57 ולמה אין השיריים מבטלים את הקומץ? בגמרא שם
(כג:): למדו בגזירה שווה שיריים מקמצים, כשם שקמצים
אינם מבטלים זה את זה כך גם שיריים אינם מבטלים את
הקומץ.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ז טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 שְׂהוּא זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, אֶלֶּא מְנִיחַן עַד שְׁיַפְסְלוּ
25 בְּלִינָה²⁵ וְיִשְׁרְפוּ.

פָּרֶק שְׁנִימַם עֶשְׂרִי

1 (1) יבאר שתי הלחם ולחם הפנים ועומר התנופה שהוסיף או חסר במדתם.

2 א. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם³ וְלֶחֶם הַפָּנִים⁴ וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה⁵
3 שְׁהוֹסִיף בְּמִדָּתָן או חסר פל שהוא - פְּסוּלוֹת.

(2) תוספתא מנחות פרק ח הלכה א. (3) שמקריבים בחג השבועות, מצוותם עשרון לכל לחם. (4) שמסדרים בכל שבת, מצוותם שני עשרונים לכל לחם. (5) שמקריבים בששה עשר בניסן, מצוותו עשרון אחד. בתוספתא לא נזכר עומר התנופה, והוא נכלל בכל המנחות שנאמר שם דינן. וראה ברייתא מנחות עו:

4 ב. חֲלוֹת⁶ תוֹדָה⁷ וְרִקְיָקִי נִזִּיר⁸ שִׁחְסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא
5 נִזְרַק דָּם הַזֶּבֶחַ - פְּסוּלִין; מִשְׁנֹזֶרֶק דָּם הַזֶּבֶחַ -
6 כְּשָׂרִין.

(6) תוספתא שם פרק ד הלכה ה. (7) המביא בהמה לקרבן תודה, מביא עמה ארבעים חלות. (8) נזיר אחרי מלאת ימי נזרו חייב להקריב שלוש בהמות, ומביא עמהן עשר חלות ועשרה ריקקים (משנה שם עח.). ומה בין חלות לריקקים? חלות נילושות בשמן ובמים פושרים, וריקקים נילושים במים פושרם בלבד, ואחרי אפייתם מושרים אותם בשמן (הלכות מעשה הקרבנות פרק יג הלכה ח).

7 ג. וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם⁹ שִׁחְסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק דָּמָן שֶׁל
8 כְּבָשִׂים¹⁰ - פְּסוּלִין; מִשְׁנֹזֶרֶק דָּמָן - כְּשָׂרִים.

(9) שם עו: (10) בחג השבועות מקריבים שני כבשים שלמי ציבור, ועמהם שתי הלחם. ראה הלכה א.

9 ד. וְכֵן¹¹ שְׁנֵי סֻדְרִים¹² שִׁחְסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא הִקְטֵרוּ
10 הַבְּזִיכִין¹³ - פְּסוּלִין; מִשְׁהִקְטֵרוּ - כְּשָׂרִים.

(11) תוספתא שם. (12) שתי מערכות של לחם הפנים. (13) ראה למעלה פרק יא הלכה יז.

11 ה. אֲבָל¹⁴ הַנֶּסֶכִּים¹⁵ שִׁחְסְרוּ, בֵּין מִשְׁקַרְבַּ הַזֶּבֶחַ בֵּין
12 עַד שֶׁלֹּא קָרַב - כְּשָׂרִים, וְיָבִיא נֶסֶכִּים אֲחֵרִים
13 לְמִלְאָתָן.

(14) תוספתא שם. (15) הבאים עם הקרבנות.

14 ו. נֶסֶכִּים¹⁶ שִׁקְדְּשׁוּ בְּכָלִי שְׂרֵת וְנִפְסַל הַזֶּבֶחַ: אִם
15 נִפְסַל בְּשִׁחְטָהּ - לֹא קָדְשׁוּ הַנֶּסֶכִּים לְקָרְבָּן¹⁷; נִפְסַל
16 מִקְבָּלָהּ וְאֵילָף¹⁸ - קָדְשׁוּ הַנֶּסֶכִּים לְקָרְבָּן¹⁹; שֶׁאֵין
17 הַנֶּסֶכִּים מִתְקַדְּשִׁים לְקָרְבַּן אֶלֶּא בְּשִׁחְטַת הַזֶּבֶחַ. וְמֵה
18 יַעֲשֶׂה בָּהֶן? ²⁰ אִם הָיָה שֵׁם זֶבֶחַ אַחֵר זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ
19 שְׁעָה²¹ - יִקְרְבוּ עִמּוֹ; וְאִם לֹא הָיָה שֵׁם זֶבֶחַ אַחֵר
20 זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה - נַעֲשֶׂוּ כְּמִי שֶׁנִּפְסְלוּ בְּלִינָה
21 וְיִשְׁרְפוּ²². בְּמֵה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָרְבַּן צִבּוֹר, מִפְּנֵי
22 שֶׁלֵּב בֵּית דִּין מִתְּנֶה עֲלֵיהֶן²³; אֲבָל בְּקָרְבַּן יָחִיד -
23 הָרִי אֵלָיו לֹא יִקְרְבוּ עִם זֶבֶחַ אַחֵר²⁴, וְאִף עַל פִּי

26 ז. וְכָל הַזִּבְחִים²⁶ שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לְשִׁמְן - יִקְרְבוּ
27 נִסְכֵּיהֶם.

(26) שם צא. למדו דין זה מכלל ופרט וכלל.

28 ח. וְלֹד תוֹדָה²⁷ וְתוֹמִירָתָהּ, וְהַמִּפְרִישׁ תוֹדָתוֹ וְאֶבְדָּהּ
29 וְהַפְרִישׁ אַחֲרֵת תַּחֲתֶיהָ: אִם הֵבִיֵּאן לְאַחַר שִׁפְפָר²⁸
30 בְּתוֹדָה רִאשׁוֹנָה - אֵינָן טְעוּנִין לָחֶם; וְאִם עַדִּין לֹא
31 כִּפָּר בָּהּ, וְהָרִי הִיא וְחִלִּיפָתָהּ אוֹ הִיא וְלֹדָהּ אוֹ הִיא
32 וְתוֹמִירָתָהּ עוֹמֶדֶת - הָרִי שְׁנֵיהֶן צָרִיכִין לָחֶם²⁹. בְּמֵה
33 דְּבָרִים אֲמוּרִים³⁰? בְּנוֹדֵר תוֹדָה³¹; אֲבָל תוֹדַת נִדְבָה³²
34 - חִלִּיפָתָהּ וְתוֹמִירָתָהּ טְעוּנִין לָחֶם³³, וְלֹדָהּ אֵינֻ
35 טְעוּנִין לָחֶם, בֵּין לִפְנֵי כִפָּרָה בֵּין לְאַחַר כִּפָּרָה³⁴.

(27) משנה וגמרא שם עט: (28) כלומר, אחר שקרבה ראשונה. (29) כלומר, יקריב איזו מהן שירצה והלחם עמה, אבל השניה אינו טעונה לחם. כן שנינו בפירוש בברייתא שם. (30) ששניהם טענים לחם. (31) שאמר הרי עלי להביא תודה ונתחייב באחריותה (אם נאבדה או מתה, חייב להביא אחרת), ולפיכך יכול לצאת ידי חובתו גם בולד הבחמה שהפריש, שהרי "אדם מתכפר בשבח הקדש" (ר' יוחנן שם פ.). ומובן שמקריב עמו את הלחם, כשהוא מקריבו ראשון. (32) שאמר הרי זו תודה, ואינו חייב באחריותה. (33) כל אחת כדינה: חליפתה - בין לפני כפרה בין לאחר כפרה, מפני שהוא כ"מרבח בתודות" (לשון הגמרא שם) פירוש, השניה אינה כלל חליפתה של הראשונה, שהרי הבעלים אינם חייבים להביא אחרת במקום האבודה, ואם הביאו הרי זו תודת נדבה חדשה, ולפיכך טעונה לחם אפילו לאחר כפרה. אבל בתמורת תודה, אין

(46) מימרא של רבא שם. והטעם, מפני שלחם נקרא תודה, שנאמר (שם): "והקריב על זבח התודה חלות מצות", אבל תודה אינה קרויה לחם.

יג. האומר: ⁴⁷ הרי זו תודה, ונתערכה בתמורתה, ²⁴ ונתת אחת מהן ואין ידוע אי זו היא - הרי זו ²⁵ הנשאת אין לה תקנה; שאם יביא עמה לחם - ²⁶ שקמא התמורה היא, ⁴⁸ ואם הביאה בלא לחם - שקמא ²⁷ התודה היא. לפיכך לא תקרב זו לעולם, אלא תרעה ²⁸ עד שיפול בה מום. ⁴⁹

(47) שם. תני ר' חייא. (48) ותמורה אינה צריכה לחם. ואע"פ שאמרנו למעלה בהלכה ח שתמורה לפני כפרה טעונה לחם, וכאן לפני כפרה אנו עומדים, דעת רבינו שבאומר "הרי זו" ומתה, דינה כלאחר כפרה, מפני שאינו חייב להביא אחת במקומה. (49) ותימכר ויפריש מעות לתודה אחרת, ויקח מדמים אלה ואלה בהמה לתודה ולחמה, ומותר הדמים יהיו למותר תודה, ואינה צריכה לחם, כמו שכתב בהלכה י באבודה, באומר הרי עלי (ראה השגת הראב"ד וכסף-משנה, ותשובות חכם-צבי סי' כד).

יד. תודה שנגפרסה חלה מחלותיה - בלן פסולות. ⁵⁰ יצאת החלה או נטמאה - שאר החלות פשרות. ⁵¹ נפרס לחמה או נטמא או יצא עד שלא נשחטה ⁵² התודה - מביא לחם אחר ושוטט; ⁵³ ואם אחר שנשחט נפרס או נטמא או יצא - הדם יזרק, ⁵⁴ והבשר יאכל, והלחם פלו פסול; ⁵⁵ וידי נדרו לא יצא. ⁵⁶ נזרק הדם ואחר כך נפרס מקצת הלחם או נטמא או יצא - תורם ⁵⁷ מן השלם על הפרוס, ומן ⁵⁸ השחור על השטמא, וממה שפפנים על שפחוץ.

(50) שם יב: והמדובר כשנפרסה בין שחיטת התודה ובין זריקת הדם. (51) רבא שם לומד מהברייתא, שיצאה אחת מהן לא נפסלו הנשארות, ומכל-שכן נטמאה, שהרי הכל מודים שהציץ מרצה על הטומאה. (52) המדובר, כשנפרסו, יצאו ונטמאו כולן, אבל אם מקצתן נפרסו או נטמאו ישרים. בברייתא שם מו. אנו שונים, אם יצא לפני שחיטה מכניסו, מפני שלפני שחיטה לא נפסל ביוצא. ולפלא, שרבינו כתב כאן "מביא לחם אחר", ומשמע שגם ב"יצאו" הדין כן. (53) ברייתא שם. רבינו משווה כאן דין נטמא ויצא, לדין נפרס. וזה מנוגד לדבריו בתחילת ההלכה. ובדוחק אפשר לפרש, שכאן המדובר כשנטמאו או יצאו כולן (ראה השגת הראב"ד וכסף-משנה). (54) וצריך להביא תודה אחרת ולחמה. בברייתא שם נאמר בנטמא "וידי נדרו יצא, שהציץ מרצה על הטמא". וכנראה שגירסת אחרת היתה לרבינו. (55) ארבעה מיני לחם באים עם התודה, עשרה עשרה מכל מין, והכהן מרים אחד מכל מין ומניפם, ונאכלים לכהנים (פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יב, ידיח). וארבע חלות אלו נקראות "מורם מתודה".

טו. תודה ⁵⁶ שנשחטה על שמונים חלות - לא ⁵⁷ קדשו. ⁵⁸ ארבעים מתוך שמונים. ואם אמר: לקדשו

טעם לחלק בין נודר לנודר, וכשם שתמורת תודה חובה אינה טעונה לחם לאחר כפרה, כך גם תמורת תודה נדבה. וכן פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה יג, ראה שם. (34) פייסקה אחרונה זו נמשכת לדין ולד תודה בלבד. ובגמרא (שם פ). נתבאר למה אינו טעון לחם כשהקריבו ראשון, מפני שהולד הוא מותר תודה, וכל מותר תודה אינו טעון לחם. פירושו זה מסלק תמיהתו של הרש"ש בהגותו למנחות שם על רבינו, שסותר דברי עצמו בהלכה יג, ונתבלטו בזה החזון-איש ואחרונים אחרים.

ט. הפריש ³⁵ תודתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה ¹ ואבדה, והפריש אחרת תחתיה ונמצאו הראשונות ² והרי שלשתן עומדות: נתפפר בראשונה - שניה ³ אינה טעונה לחם, ³⁶ שלישית טעונה לחם; ³⁷ נתפפר ⁴ בשלישית - שניה אינה טעונה לחם, ראשונה ⁵ טעונה לחם; נתפפר באמצעית - שתייהן אינן ⁶ טעונות לחם. ³⁸

(35) שם: (36) שהרי היא חליפתה של הראשונה. (37) מפני שאינה חליפתה של הראשונה, אלא של השניה והיא לא הוקרבה. (38) לפי שלשתיהן קשר ישיר עם האמצעית.

י. המפריש מעות ³⁹ לתודתו ואבדו, והפריש מעות ⁸ אחרות תחתיהן, ולא הספיק לקח בהן תודה עד ⁹ שנמצאו מעות הראשונות - יביא מאלו ומאלו ¹⁰ תודה בלחמה, והשאר יביא בהן תודה ואינה טעונה ¹¹ לחם, ⁴⁰ אבל טעונה נסכים. ⁴¹ וכן המפריש תודתו ¹² ואבדה, והפריש מעות תחתיה ואחר כך נמצאת - ¹³ יביא במעות תודה בלא לחם. ⁴² וכן המפריש מעות ¹⁴ לתודתו ואבדו, והפריש תודה תחתיה ואחר כך ¹⁵ נמצאו המעות - יביא מן המעות תודה ולחמה, ⁴³ ¹⁶ וזו התודה האחרונה תקרב בלא לחם. ¹⁷

(39) תוספתא שם פרק ח הלכה יא. (40) שדינה כמותר תודה. (41) ככל תודה. (42) פירוש, בראשונה יקריב את האבודה עם הלחם, ואחריה בלי לחם, את השניה שקנה במעות שהפריש. (43) כלומר, מקריבים בתחילה את התודה שקנה בדמים שהופרשו קודם שהפריש את הבהמה לתודה. ואין בדינים אלה סתרה להאמור למעלה בהלכה ח, שיכול להקריב איזו מהן שירצה, כי יש לחלק בין בהמות למעות.

יא. האומר: ⁴⁴ הרי זו תודה והרי זה לחמה, אבד ¹⁸ הלחם - מביא לחם אחר, אבדה התודה - אינו ¹⁹ מביא תודה אחרת. מפני שהלחם פא בגלל ²⁰ התודה, ⁴⁵ ואין התודה פאה בגלל הלחם. ²¹

(44) שם פ. מימרא של רבא. (45) ולפיכך, אע"פ שאמר "הרי זו", חייב להביא לחם אחר כשהתודה קיימת.

יב. הפריש ⁴⁶ מעות לתודתו ונותרו - מביא בהן ²² לחם; הפריש ללחם והותיר - אינו מביא בהן תודה. ²³

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ז טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) יבאר המחשבות שפוסלות הקרבנות, ובאי זו עבודה מעבודותיה המחשבה פוסלת.

א. שלש מחשבות הן שפוסלין את הקרבנות, ואלו הן: מחשבת שנוי השם², ומחשבת המקום, ומחשבת הזמן. מחשבת שנוי השם פיצד? זה השוחט את הזבח שלא לשמו, כגון שהיה עולה ויחשב שהוא שלמים³, או ישחטנו לשם עולה ושלמים, או לשם שלמים ולשם עולה, או ששחט הזבח שלא לשם בעליו - זו היא מחשבת שנוי השם. מחשבת המקום פיצד? כגון ששחט את הזבח לשמו על מנת לזרק דמו או להקטיר ממנו דבר הראוי להקטרה חוץ לעזרה, או לאכל ממנו דבר הראוי לאכילה חוץ למקום אכילתו - זו היא מחשבת המקום. וזבחים שחשב בהן מחשבה זו - הם הנקראים זבחים ששחטן חוץ למקומן. מחשבת הזמן פיצד? כגון ששחט את הזבח לשמו על מנת לזרק דמו מאחר שתשקע החמה, שאינו זמן זריקתו, או להקטיר ממנו דבר הראוי להקטיר למחר מאחר שיעלה עמוד השחר, שאינו זמן הקטרתו, או לאכל ממנו דבר הראוי לאכילה לאחר זמן הראוי לאכילתו - זו היא מחשבת הזמן. וזבחים שחשב בהן מחשבה זו - הם הנקראים זבחים ששחטו חוץ לזמנן, והם הנקראים פגול בכל מקום, וזהו פגול האמור בתורה⁴.

(2) משנה, זבחים ב, א. כל הזבחים שנזבחו שלא לשם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח והחטאת (שהם פסולים ממש). (3) ואע"פ ששנינו שעולה שנשחטה שלא לשמה כשרה, כולל אותה רבינו כאן במחשבות הפוסלות, מפני שלא עלתה לשם חובה וחייב להביא אחרת. (4) ויקרא ז, יח: "פיגול יהיה" (ראה ה"ב).

ב. מפי השמועה למדו, שזה שנאמר בתורה⁵: ואם האכל ואכל מבשר זבח שלמיו - אינו מדבר אלא במחשב⁶ בשעת הקרבה שיאכל ממנו בפשלישי. והוא הדין לכל קרבן שחשב עליו בשעת מעשיו שיאכל ממנו לאחר זמן הראוי לאכילת אותו קרבן. וכן אם חשב להקטיר ממנו במזבח דבר הראוי להקטרה ולאחר זמן הראוי להקטרה. כן למדו מפי השמועה: אחד אכילת אדם ואחד אכילת מזבח⁷, אם חשב עליהן אחר זמנן - הרי הקרבן פגול.

(5) שם. (6) שם כט. (7) שם כח. התורה כתבה: "ואם האכל יאכל", שתי אכילות משמע.

ג. אבל קרבן שלא נפסדה מחשבתו, אלא נזרק דמו על המזבח בהלכתו ונשאר ממנו לאחר זמן אכילתו

1 ארבעים מתוך שמונים - מושף ארבעים⁵⁸ מתוך
2 שמונים ומרים מהם אחת מפל קרבן⁵⁹, והארבעים
3 השניות יפדו⁶⁰ ויצאו לחלין⁶¹.

(56) שם מח. וע: מחלוקת חזקיה ור' יוחנן. (57) כר' יוחנן שם. (58) כר' זירא שם, שבוה גם ר' יוחנן מודה, שקדשו ארבעים מתוך שמונים. והמחלוקת היא, כשהביא שמונים עם התודה ולא אמר כלום. (59) מכל מין מארבעת מיני הלחם. ראה למעלה ה"ד. (60) בגמרא שם מח: משמע שבכגון זה הנשארים צריכים פדיון (ויש לשאול, הלא שם המדובר בשתי הלחם שבאים מכספי הקדש, אבל כאן בקרבן יחיד, אם לא קדשו הארבעים הנשארים למה צריכים פדיון? והרי רבינו כתב בפ"ט ממעשה הקרבנות הכ"ד: "ומעשה הלחם של שניהם (נזיר ותודה) חוץ לעזרה". יוצא מזה, שלא נתקדשו בכלי והם חולין גמורים. ואפשר שהמדובר כאן כשהקדיש את כולם בפה, שאמר הרי אלו לחמי תודה, אלא שבשעת שחיטת התודה אמר יקדשו ארבעים מתוך השמונים). (61) לא פירש רבינו מה יעשה בדמים (ראה למעלה ה"ג).

4 טז. השוחט⁶² את התודה והיה לחמה חוץ לחומת
5 בית פגיו⁶³ - לא קדש הלחם; אבל אם היה חוץ
6 לעזרה - קדש הלחם אף על פי שאינו לפנים⁶⁴.

(62) משנה וגמרא שם עח: (63) חומת הר הבית (רבינו בפירושו על המשנה, וכן פירש רש"י שם. וראה רש"י בבא מציעא ז.צ.). (64) בעזרה. כר' יוחנן שם.

7 יז. שחטה⁶⁵ עד שלא קרמו פני הלחם בתנור,
8 ואפלו קרמו פלן חוץ מאחת מהן - לא קדש
9 הלחם⁶⁶.

(65) משנה שם. (66) בגמרא שם משמע, שאם לא נאפה כראוי הרי הוא כפרוס, ולמדנו למעלה בהלכה י"ד שאם נפרס אחד כולם פסולים.

10 יח. שחטה⁶⁷ ונפסלה בשחיטתה במחשבת זמן⁶⁸ או
11 במחשבת מקום⁶⁹ - קדש הלחם⁷⁰. נמצאת בעלת
12 מום⁷¹ או טרפה או ששחטה שלא לשמה⁷² - לא
13 קדש הלחם. וכן הדין באיל נזיר⁷³ עם הלחם שלו.

(67) משנה וגמרא שם. (68) חשב לאכלה אחרי יום וליילה. (69) לאכול את המורם חוץ לעזרה או לזרוק את הדם בחוץ (ראה פ"ג ה"א). (70) מפני שהפסול בא עם השחיטה ולא לפניה. (71) כחכמים שם. טריפה ובעלת מום פסולין לפני השחיטה. "זה הכלל, כל שפסולו קודם שחיטה, לא קדש הלחם. פיסולו אחר שחיטה, קדש הלחם". ברייתא שם. (72) אלא לשם קרבן אחר, ואע"פ שפסולו אחר שחיטה, לא קדש הלחם. בתורת כהנים (פרשת צו פרק יא) דרשו מהכתוב (ויקרא ז, יב) "על זבח התודה", מלמד שאין הלחם מתקדש עד שתהא זביחתה לשם תודה. (73) משנה שם. וכפי פירושו של רב פפא שם עט. והטעם, מפני שכל הזבחים שמביאים עמהם לחם לומדים מתודה, ובמשנה שם כתוב: וכן שני כבשי עצרת וכו'. ורבינו כאן השמיט דין זה, ולא נתברר למה.

בשעת שחיטה וקבלה והולכה וזריקה להניח דם
הזבח או אמוריו למחר או להוציאן חוץ לעזרה¹⁹,
או שחשב לזרק הדם על הכבש שלא כנגד היסוד,
או לתן את הנתנין למעלה למטה ואת הנתנין למטה
למעלה, או לתן דמים הנתנין במזבח החיצון
במזבח הפנימי או את הנתנין בפנימי לחיצון, או
להכניס דם החטאת לפנים, או שחשב שיאכלו
הזבח טמאים או שאר הפסולין לאכילה, או
שקריבום טמאים או שאר הפסולין לעבודה, או
לערב דם הזבח בדם הפסולין, או שחשב לשבר
עצמות הפסח ולאכל ממונו נא, או שחשב לשרף
חטאות הנשרפות חוץ לזמנן או חוץ למקומן - בכל
אלו המושבות וכיוצא בהן הזבח פסול²⁰. וכן אם
חשב בשעת קמיצת המנחה ובשעת נתינתו לכלי
ובשעת הולכתו ובשעת זריקתו על האש להניח
קמצה או לבנותה למחר או להוציא לחוץ - הרי
זו פשרה.

(19) כחכמים במשנה, זבחים לה, ב - בניגוד לדעת רבי
יהודה, הפוסל בשלושה אלה. (20) כל הדינים שנמנו כאן
חוץ מדיני חטאת הנשרפת, נשנו שם לה, ב. ולו, א - בלי
מחלוקת. דיני חטאת הנשרפת, שנינו בברייתא שם לה, א.

ט. כבר בארנו²¹, שהולכה שלא ברגל - אינה
הולכה, לפיכך אין המחשבה פוסלת בה. והמהלך
במקום שאינו צריך - הרי זו הולכה, והמחשבה
פוסלת בה. כיצד? קבל הדם והוא עומד במקומו
ופשט ידו לזרקו על המזבח²², וחשב בעת שפשט
ידו בדם - אין המחשבה פוסלת בה; אבל אם קבל
הדם בפנים ולא הלך בו לגבי המזבח, אלא הלך בו
והוציאו לחוץ²³, וחשב בשעת הלכו לחוץ
במחשבת הזמן וכיוצא בה - הרי זו פוסלת²⁴.

(21) למעלה פ"א הכ"ג. (22) זוהי הולכה שלא ברגל.
(23) זבחים טו, ב - לא מחוץ לעזרה אלא ריחוק מן המזבח
(רש"י שם). (24) מחלוקת תנא-קמא ורבי אלעזר שם יג,
א. ופסק כתנא-קמא. (כסף-משנה. לפי גירסתנו בסוגיה שם
טו, ב - משמע שהמחשבה פוסלת רק בשעת החזרתו
למזבח אחרי שהרחיקו, אבל בהולכה המרחיקה מן המזבח
לא, וכן דעת רש"י שם. ואולי גירסה אחרת היתה לעיני
רבינו. ראה ברטנורא בפירושו על המשנה, שם).

יום ש"ק כ"ח טבת ה'תש"פ

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר אם המחשבה הולכת אחר העובד או אחר הבעל,
אין המחשבה מועלת אלא בהראוי לעבודה ובדבר הראוי
לה.

א. אין המחשבה הולכת אלא אחר העובד, אבל
מחשבת בעל הקרבן אינה מועלת כלום². אפלו

1 - אותו הנשאר נקרא נותר, ואסור לאכלו, והקרפן
2 כבר נרצה וכפר. הרי הוא אומר בדם: ואני נתתי
3 לכם על המזבח לכפר - בין שהגיע דם למזבח
4 כהלכתו נתפפרו הבעלים ונרצה הקרבן. לפיכך אין
5 מתפגל אלא דבר שיש לו מתירין בין לאדם בין
6 למזבח⁸, כמו שיתבאר⁹. אחד זבח שחשב בו אחת
7 משלש מחשבות אלו בשעת שחיטה, או שחשב
8 בשעת קבלת הדם, או בשעת הולכתו למזבח, או
9 בעת זריקתו על המזבח.

(8) משנה, שם מג, א. (9) לקמן פ"ח ה"ז, ע"י"ש.
(10) משנה, זבחים יג, א. "שהזבח נפסל בארבעה דברים
וכו".

10 ד. נמצאת למד, שבארבע עבודות¹⁰ הזבח נפסל
11 במחשבה: בשחיטה, ובקבלה, ובהולכת הדם,
12 ובזריקתו על המזבח.

13 ה. והעוף - בשני דברים¹¹: במליקה, ובמצוי
14 הדם¹².

(11) משנה, שם סד, ב. וס"ה, א. (12) רבינו סובר
שמחשבה פוסלת במצוי הדם בין בעולת העוף ובין
בחטאת העוף, ואע"פ שחטאת העוף טעונה הזאה, וזה
בהתאם לדעתו בפ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ז, שמצוי
בחטאת העוף מעכב, ולפיכך הוא גמר ההזאה, וכן במשנה
שם שנינו בחטאת העוף "מיצה דמה שלא לשמה - פסול".

15 ו. והמנחות הנקמצות - בארבעה¹³: בקמיצה¹⁴,
16 ובנתינת הקמץ בכלי שרת¹⁵, ובהולכת הקמץ
17 למזבח, ובזריקתו על האש.

(13) משנה, מנחות יב, א. (14) דומה לשחיטה בזבח,
השחיטה מפרידה בין חלק מזבח (הדם) לבשר, וגם הקומץ
כן (רש"י זבחים יג:). (15) דומה לקבלת הדם.

18 ז. אבל אם חשב בדברים אחרים חוץ מאלו¹⁶, כגון
19 שחשב בשעת הפשט או בשעת נתינתו או בשעת
20 הולכת אמורין למזבח, או בשעת פלילת המנחה¹⁷
21 או בשעת הגשתה¹⁸, וכיוצא בדברים אלו - אין
22 אותה המחשבה מועלת כלום. בין שהיתה מחשבת
23 שנוי השם, בין מחשבת המקום, בין מחשבת הזמן.

(16) ב'תורת כהנים' פרשת צו פ"ב ה"ד - למדו, שאין
המחשבה פוסלת אלא בדברים המעכבים את הכפרה, וכל
אלו אינם מעכבים. (17) לפני הקמיצה, ואין מחשבה
פוסלת לפני קמיצה כמו בזבח לפני השחיטה (ראה
'תוספות' זבחים יג, ב - ד"ה זה הכלל). (18) ראה ההערה
הקודמת.

24 ח. וכן המחשב באחת מארבע עבודות אלו או בכלן
25 מחשבה אחרת חוץ משלש מחשבות אלו - אין
26 אותה המחשבה מפסדת כלום. כיצד? המחשב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ"ח טבת – ספר עבודה – הל' פסולי המוקדשין קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

"שחיטה כשרה בזר" להדגיש את מעלתו של יהודי, שאף שאינו כהן, יכול לעסוק בעבודת השחיטה שהיא עבודה עיקרית.

(על-פי יין מלכות' ספר עבודה טימן נו)

(3) למרזב שברצפת העזרה והדם יוצא לחוץ. ולמה לא יזרוק כשר מן הדם שנשאר אחר זריקת הפסול, שהרי פסול אינו עושה שיריים? דעת רבינו שרק הדם שנשאר בצוואר הבהמה אינו שיריים אבל הדם שנשאר במוזק - שיריים הוא. וראה למעלה פרק א הלכה כז, שבזריקה שלא כהלכתה גם הדם שבמוזק כשר. ואולי כאן הזריקה היא כהלכתה, מפני שהמחשבה אינה מועילה. (4) הכוונה לטמא שעושה שיריים, אבל בשאר פסולים יחזור הכשר ויקבל.

ג. בדבר הראוי לעבודה פיצד? מנחת העמר 20 שקמצה שלא לשמה - הרי זו כמי שנעשית לשמה 21 ושיריה נאכלין; מפני שהיא מן השעורים, ואין 22 השעורים דבר הראוי לשאר קרפנות. וכן המחשב 23 במנחת קנאות⁶ והלבונה עליה קדם שילקט הלבונה 24 - אין מחשבתו מועלת, שהרי אינה דבר הראוי 25 לעבודה⁷. וכן כל פיצא בזה⁸. 26

(5) שכל המנחות האחרות באות מן החטים. רבינו גורס בגמרא שם "חדידוש הוא" פירוש, מנחה זו דינה יוצא מן הכלל, שבאה מן השעורים, ואף על פי שמנחת סוטה באה גם מן השעורים, אינה דומה למנחת העומר שבאה גריסים גסים אבל מנחת סוטה היא קמח (רש"י), והראב"ד גורס "חדש היא" פירוש באה מן התבואה החדשה, אבל שאר המנחות אסור להביאן מתבואה חדשה עד הקרבת שתי הלחם בשבועות. (6) מנחת סוטה שקינא לה בעלה, ואמרה תורה (במדבר ה, טו) ולא יתן עליה לבונה. במנחות ד. למדו מן המקרא שאם עשאה שלא לשמה פסולה כחטאת. (7) מפני שיש עליה לבונה. (8) כגון חיסר שמנה, ריבה שמנה ופסולים אחרים שנמנו למעלה בפרק יא.

ד. במקום הראוי לעבודה פיצד? מנחת העמר⁹ 27 וחשב מחשבת זמן או מחשבת מקום - לא פסל 28 הזבח במחשבה זו, שהרי אין המקום עתה ראוי 29 לעבודה¹⁰. קמץ את המנחה פחוי¹¹ וחשב בשעת 30 קמיצה מחשבת זמן או מחשבת מקום - אין 31 מחשבה זו פלוס. 32

(9) בזבחים נט. למדו מהכתוב (שמות כ): "וזבחת עליו" כשהוא שלם ולא כשהוא חסר (וראה למעלה פרק ג הלכה כ"ב). (10) ואף על פי שיהיה ראוי לעבודה אחרי שיתקנוהו. (11) חוץ לעזרה.

ה. אלו דברים¹² שאינן ראויין לאכילה מן הקרפנות 33 וראויין להקטרה: הדם¹³ והאמורין ובשר העולה, 34 והקמץ והלבונה מן המנחות הנקמצות. 35

(12) הלכות ה"ז משמשות הקדמה להלכות הבאות אחריהן.

1 שמענו הפעלים שפגלו, והיתה מחשבת העובד 2 נכונה - הרי זה פשר.

(2) ובמדרש רבה (ויקרא כב, ז) "תני ר' ישמעאל אף על פי שהבעלים יושבים ומחשבים כל היום אין הכל הולך אלא אחר השוחט".

ב. ואין המחשבה מועלת אלא ממי שהוא ראוי 3 לעבודה, ובדבר הראוי לעבודה, ובמקום ראוי 4 לעבודה. ממי שהוא ראוי פיצד? אחד מן הפסולין 5 לעבודה שקבל הדם או הוליך או זרק, וחשב בשעת 6 העבודה מחשבת מקום או מחשבת זמן - לא פסל 7 במחשבתו, לפי שאינו ראוי לעבודה. ואותו הדם 8 שקבל או שזרק מקצתו - ישפך לאמה³. ואם נשאר 9 דם הנפש - יחזר הראוי לעבודה ויקבל במחשבה 10 נכונה. אבל אם חשב הפסול בשעת שחיטה - פסל 11 במחשבתו; שהשחיטה פשרה בפסולין, כמו 12 שבארנו. יש קרפנות, שאם נעשו שלא לשמן - 13 פשרין, כמו שיתבאר. לפיכך, אם קבל הדם כהן זה 14 שאינו ראוי לעבודה או הוליכו או זרקו - פסל 15 הזבח, כאלו עשאהו לשמו שהוא פסול. ואף על פי 16 שיש דם הנפש, וחזר הפשר וקבל זרק - פסל נפסל 17 הזבח⁴. ולא מפני מחשבת שנוי השם פסל אותו, 18 אלא מפני שהוא פסול לעבודה, כמו שבארנו. 19

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין המחשבה מועלת אלא ממי שהוא ראוי לעבודה.. אבל אם חשב הפסול בשעת שחיטה פסל במחשבתו, שהשחיטה כשרה בפסולין כו".

ומקורו בגמרא זבחים (רפ"ג) "כל הפסולין ששחטו שחיתתן כשרה... ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעין בבשר כו", ומכל-מקום "אם עבר ושחט, הזבח כשר". ודנו מפרשי הש"ס היאך יתכן בכלל שיהיה טמא שוחט את הזבח ששחיתו על ירך המזבח, ואפילו אם נאמר שמדובר בטמא-שרץ שמותר ליכנס בחיל, הרי עזרת נשים ארוכה קל"ה אמה, ואין יתכן שתהיה הסכין ארוכה כל כך, אלא שחייבים לומר שנטמא בעזרה, וקודם שהוציאוהו משם הספיק לשחוט, ומכיון שמדובר בטמא-שרץ שאינו נעשה אב הטומאה לטמא כלים, הרי אין גם קבלת טומאה על-ידי הסכין.

מכאן רואים גודל מעלתו של יהודי, שבאיזה מצב שיהיה, אפילו אם נטמא וצריכים להוציאו מהעזרה, יכול לשחוט אפילו קדשי קדשים, כולל "פר כהן-גדול של יום הכיפורים", וכל זה לא מפני שהשחיטה אינה עבודה חשובה, אדרבא היא העיקר כפי שנתבאר בהלכות שלפנ"ז "אין הנסכים מתקדשים ליקרב אלא בשחיתת הזבח", אלא רק בגלל מעלתו של השוחט.

זוהי גם כוונתו של שמואל בן חנה שאמר את ההלכה

כאן אנו עומדים בדניי מחשבת אכילה בדברים שאינם ראויים לאכילה ולכן מקומו של דין זה כאן, אבל חישב בשריפתם, שזו היא מצוותם, אין מקומו כאן אלא בפרק יג.

ט. חשב שיאכלו הטמאים או הפסולין מדבר הראוי לאכילה או שיקטירו הטמאים או הפסולין מדבר הראוי להקטרה חוץ לזמן אכילה והקטרה - הוצח פגול²¹, כמו שבארנו²². חוץ למקום אכילה והקטרה - הרי זה פסול²³ ואינו פגול.

(21) והאכלו חייב כרת, והטעם, מפני שאכילת טמאים ופסולים נקראת אכילה, ולפיכך המחשבה באכילתם פוסלת. (22) בהלכה א, שמחשבת חוץ לזמנו היא פגול. (23) ואין חייבים כרת על אכילתו.

י. אין אכילה פחותה מפזיז, ולא הקטרה פחותה מפזיז. לפיכך, המחשב לאכל מדבר הראוי לאכילה פחות מפזיז או שחשב להקטיר מדבר הראוי להקטרה פחות מפזיז, בין במחשבת זמן בין במחשבת מקום - הוצח פשר. חשב לאכל פחצי זית בחוץ ולהקטיר פחצי זית בחוץ, או שחשב לאכל פחצי זית אחר זמן אכילה ולהקטיר פחצי זית אחר זמן הקטרה - הוצח פשר; שאין אכילה והקטרה מצטרפין. ואם הוציא פלשון אכילה ואמר: שיאכל פחצי זית ותאכל האש חצי זית - הרי אלו מצטרפין; לשון אכילה אחד הוא. חשב לאכל או להקטיר פחצי זית, והזיר וחשב על חצי זית אחר באותה המחשבה - הרי אלו מצטרפין. חשב לאכל פחצי זית ושתאכל בהמה או חיה פחצי זית, בין במחשבת מקום בין במחשבת זמן - הרי אלו מצטרפין; ששם אכילה אחד הוא²⁴. חשב על פזיז שיאכלוהו שנים - הרי אלו מצטרפין. חשב לאכל פזיז ביותר מפדי אכילת פרס²⁵ - הרי זה מצטרף. חשב בשעת זכייה לאכל פחצי זית ובשעת זריקה לאכל פחצי זית - הרי אלו מצטרפין, בין במחשבת המקום בין במחשבת הזמן. וכן אם חשב על פזיז²⁶ בשעת קבלה ועל פזיז בשעת הולכה; שארבע העבודות מצטרפות והרי הן פעבודה אחת. חשב להקטיר פחצי זית מן הקמץ וכחצי זית מן הלבונה - הרי אלו מצטרפין; שהלבונה עם הקמץ למנחה באמורין הוצח. לפיכך, אם חשב להקטיר פזיז מן הלבונה חוץ לזמנו - הרי זה פגול, כמו שנתבאר. אחד המחשב לזרק דם הוצח פלו בחוץ או למחר, או שחשב לזרק מקצת דמו בחוץ או למחר - פיון שחשב על פדי הזיה מן הדם פסול²⁷.

(24) מפני שאכילת כלבים נקראת אכילה, שנאמר (מלכים ב ט, י): ואת איזבל יאכלו הכלבים. (25) זמן אכילת שלוש ביצים. (26) צריך להיות: "כחצי זית" (כסף משנה). (27) כלומר, בחוץ כדינו - פסול, ולמחר כדינו - פגול.

(13) אף על פי שאין מקטירים את הדם אלא זורקים אותו, כלל אותו רבינו בין הראויים להקטרה מפני שהוא אכילת מזבח.

ו. ואלו ראויין לאכילה ואינן ראויין להקטרה: הפשר הנאכל מפל הוצחים, בין הנאכל לפניהם¹⁴ בין הנאכל לכל אדם, ושירי המנחות, ושתי הלחם ולחם הפנים.

(14) בשר חטאות ואשמות וחזה ושוק של קדשים קלים.

ז. ואלו דברים שאינן ראויין לא לאכילה ולא להקטרה: בשר חטאת הנשרפת¹⁵, והעור של בהמה פלו, חוץ מעור האליה¹⁶ שהוא [ראוי] לאכילה. אבל המראה, והוא הקרום הדק הדבק בעור ומבדיל בינו ובין הפשר - אינו ראוי לאכילה. וכן העצמות והגידים והקרנים והטלפים, והנוצה של עוף והצפרנים והחרטום שלו, וראשי אגפים וראש הנוב. אפלו מקומות הרפים מפל אלו הדבוקים בפשר, שאלו יחתכו מן החי יבצבץ הדם ויצא, הואיל ואינן חשובין - נקראים דבר שאינו ראוי לאכילה לענין הקרפנות. וכן המרק והתבלין, והשליל¹⁷ והשליא¹⁸ וביצת העוף, והפשר שפולטתו הספין בשעת הפשט וישאר מדבק בעור, והוא הנקרא אלל - פל אלו אינן חשובין לענין מחשבת הקרפנות, והרי הן פדבר שאין ראוי לאכילה.

(15) כולה במקום המיוחד לכך בעזרה אחר הקטרת אימוריה למזבח. (16) במשנה קכ. "העור שתחת האליה". (17) עובר שנמצא במעי הבהמה השחוטה ורוב האנשים אינם אוכלים אותו. (18) העור שהעובר מונח בו ויוצא אחר הלידה.

ח. ומחשבין על דבר העומד לאבוד או על דבר העומד לשורפה¹⁹. המחשב באחת מאותן ארבע העבודות או בכלל לאכל דבר שאין דרכו לאכילה או להקטיר דבר שאין דרכו להקטרה, בין במחשבת המקום בין במחשבת הזמן - הוצח פשר. ביצד? חשב לשתות מדם הוצח או לאכל מאמוריו או מן הקמץ ומן הלבונה בחוץ או למחר, או שחשב להקטיר מפשר הוצח או משירי המנחה בחוץ או למחר - הרי הוצח פשר. וכן אם חשב לאכל או להקטיר מן העור ומן העצמות והגידים והמרק או האלל וביצא בהן, בין במחשבת זמן בין במחשבת מקום - הוצח פשר. וכן אם חשב לאכל מפרים ושעירים הנשרפין בחוץ או למחר - הרי הן פשרים²⁰. וכן כל פיוצא בזה.

(19) אין הכוונה לדבר שמצוה לשורפו, אלא לדבר שסופו להישרף או ליאבד, ובשעה שמחשב עליו הוא עודנו קיים. (20) "חישב באכילת פרים ובשריפתם לא עשה ולא כלום".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ח טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעלה פרק יג הלכה ו'. (15) פרטי דיני מרחשת ומחבת,
נבארו בפרק יג מהלכות מעשה הקרבנות.

פרק חמשה עשר

(1) יבאר הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם.

ג. אסור לחשב בקדשים מחשבת שינוי נכונה, 28
כמו שיתבאר¹⁶. לפיכך, זבח ששחטו שלא לשמו 29
או מנחה שקמצה שלא לשמה, בין בזדון בין 30
בשגגה - חייב להשלים שאר עבודות לשמן. אפילו 31
שחט וקבל והוליד במחשבת שינוי השם - חייב לזרק 32
במחשבת נכונה¹⁷. ומפני מה נשתנה דין החטאת 33
והפסח מכל הזבחים, ודין מנחת חוטא ומנחת 34
קנאות מכל המנחות? מפני שעני עליהם הפתוב¹⁸. 35
הרי הוא אומר בחטאת: ושחט אתה לחטאת - 36
שתהיה שחיטה לשם חטאת. וכן שאר עבודותיה 37
לשמה. ונאמר: על חטאתו - שתעשה לשם אותו 38
החטא. ונאמר: וכפר עליו - שתהיה לשם בעליה. 39
ונאמר בפסח: ועשית פסח ליי אלהיך - שתהיה כל 40
עשיתו לשם פסח. ונאמר: ואמרתם זבח פסח הוא 41
ליי - שתהיה זבחתו לשם פסח. הא אם שנה שמו 42
או שם בעליו - פסול. ובמנחת חוטא הוא אומר: 43
מנחה היא, ובמנחת סוטה נאמר: כי מנחת קנאת 44
היא - שיהיו כל מעשיהן לשמן¹⁹. 45

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לחשב בקדשים מחשבת שינוי נכונה... לפיכך זבח
ששחטו שלא לשמו... בין בזדון בין בשגגה, חייב להשלים
שאר העבודות לשמן..."

כלומר, אע"פ שהקרבן נפסל כבר בעבודה הראשונה "חייב
להשלים שאר העבודות לשמן", ואפילו אם עשה שלוש
עבודות במחשבת שינוי השם "חייב לזרוק במחשבת
נכונה", כי ישנו חיוב על כל עבודה ועבודה שתהיה לשמה.
ויש לחקור בזה, מה יהיה הדין בחטאת (שקודמת לעולה)
ששחטה שלא לשמה ונפסלה, האם גם אז קודמין כל
עבודותיה לעולה או שכיון שנפסלה אפשר לאחר שאר
עבודותיה לאחרי העולה. ולהעיר שחקירה זו שייכת רק
לחטאת שקדמה לעולה מצד דין נוסף, משא"כ בקדימה
המוכרת מצד עצם חיוב הקרבן, כמו קדימת העומר
לכבש הבא עמו, שתי הלחם לשני הכבשים, פשוט שאם
נפסל בשחיטה נשאר סדר ההקרבה כדינו. ומסתבר שכן
הדין בקדימת החטאת לעולה, ויש לעיין בדבר.
עניין הקרבנות ישנו גם בנפש האדם, וההוראה מהלכה זו
היא שגם אם פרט מסויים היה שלא כדבעי, ולא עוד אלא
שנכשל בכמה וכמה עניינים עד שרוב העבודות נעשו שלא
כדבעי, מכל-מקום העניין שבא אחר-כך - חייב להיות
"במחשבת נכונה".

(על-פי יין מלכות ספר עבודה סימן נז)

(16) לקמן פרק יח הלכה א, ראה שם הערות. (17) מימרא

א. כל הזבחים² שנשחטו במחשבת שינוי השם, בין 2
בקרבות יחיד בין בקרבנות צבור³ - פשרים, אלא 3
שלא עלו לבצלים לשם חובה; חוץ מן החטאת 4
והפסח, שאם נעשו במחשבת שינוי השם - פסולין⁵. 5
ואחד המשנה שם הזבח בשעת שחיטה או בשעת 6
קבלה או בשעת הולכה או בזריקה⁶, כמו שבארנו⁷. 7
פיצד לא עלו לשם חובה? כגון ששחט עולה לשם 8
שלמים - לא עלתה לבצלים לא משום עולה שהם 9
חייבין בה ולא משום שלמים, אלא חייבין להביא 10
זבח אחר. וכן אם שחט עולת ראובן לשם שמעון⁸ 11
- לא עלתה לא לראובן ולא לשמעון. במה דברים 12
אמורים? כשעקר שם הזבח בזדון; אבל אם טעה⁹ 13
ודמה שזו העולה שלמים היא, ועשה כל עבודותיה 14
לשם שלמים - עלתה לבצלים לשם חובה. וכן 15
החטאת והפסח שעשאן במחשבת שינוי השם 16
בטעות - פשרים. שעקרה בטעות - אינה עקירה. 17
וכן עולת העוף¹⁰ שמלקה או שמצה דמה במחשבת 18
שינוי השם - פשרה, ולא עלתה לבצלים. וחטאת 19
העוף - פסולה¹¹. 20

(2) משנה זבחים ב. (3) שם ד. שינוי קודש (שינוי השם)
ישנו בציבור (רבינו בפירושו על המשנה שם כתב, ששינוי
השם בקרבנות ציבור עלו לשם חובה, כנראה חזר בו כאן,
מפני שזה מנוגד לכמה מקומות בגמרא. ראה תוספות ר'
עקיבא איגר שם. רצ"ע. (4) לקמן מפרש. (5) משנה שם.
ובגמרא שם ז: דרשו דין זה מן המקרא, ראה הלכה ג.
(6) משנה שם יג. (7) למעלה פרק יג הלכה ד. (8) זה
נקרא "שינוי בעלים" ופוסל בשחיטה, קבלה והולכה
על-מנת לזרוק דמו לשם אחר או בחישוב בשעת זריקה
שזורק לשם אחר, אבל שחיטה קבלה והולכה לשם אחר
כשרים ועלו לשם חובה (שם ד. ופסחים ס:), ראה
משנה-למלך כאן. (9) מנחות מט. פסק כרבא (הכסף-
משנה גורס "רבא") וגם סתמא דגמרא פסחים עב: עומדת
בשיטה זו. (10) משנה זבחים סד: אע"פ שהיא נעשית
למעלה כחטאת בהמה. (11) שם.

ב. וכן¹² כל המנחות שנעשו במחשבת שינוי השם 21
- פשרות, ולא עלו לבצלים; חוץ ממנחת חוטא 22
ומנחת קנאות¹³, שאם חשב באחת מארבע עבודות¹⁴ 23
שלהן מחשבת שינוי השם - פסולות. שינוי השם 24
במנחה פיצד? כגון שקמץ מנחת נדבה לשם מנחת 25
חוטא, או מרחשת¹⁵ לשם מחבת, או מחבת לשם 26
מרחשת. וכן כל פיוצא בזה. 27

(12) מנחות ב. (13) מנחת סוטה, שתי אלו דינן כחטאת,
כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה. (14) קמיצה, נתינה בכלי
שרת, הולכה, הקטרה על המזבח (משנה שם יב. וראה

קפב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ח טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- של רבא שם ז: (18) הזהיר עליהם ביותר. (19) שם ז.
ומנחות ד.
- ד. חטאת ששחטה לשם זבח אחר, כגון ששחטה
לשם עולה או לשם אשם או לשם שלמים -
פסולה, כמו שבארנו. אבל אם שחטה לשם חלין -
הרי זו כשרה²⁰, ולא עלתה לבעלים²¹.
- (20) זבחים מו: (21) כפירושו של אביי שם.
- ה. מפי השמועה למדו, שהקדשים מחללין
קדשים, ואין החלין מחללין קדשים²².
- (22) שם למדו זה מהכתוב. ורבינו סובר שהדין הוא הלכה
למה מסיני, והסמיכוהו על הכתוב. ראה הקדמת רבינו
לפירושו על המשנה חלק א מחלקי הדינים.
- ו. שחטה לשם חטא אחר, כגון שבאה על אכילת
חלב ושחטה על אכילת דם - פסולה²³.
- (23) כרב אחא בריה דרבא, שם ט:
- ז. שחטה לשם אדם אחר שהוא מחיב חטאת, אפלו
חטאת שאינה קבועה²⁴ - הרי זו פסולה²⁵.
- (24) כגון אם נכנס טמא למקדש שמביא קרבן עולה ויורד.
היינו, עשיר - מביא בהמה. ועני - שני עופות, ועני מדוכא
- סולת. (25) בעיא של רבא שם שלא נפשטה.
- ח. אבל אם שחטה לשם אחד שהוא מחיב עולה -
הרי זו כשרה²⁶, ולא עלתה לבעלים²⁷. וכפר עליו -
ולא על חברו שהוא מחיב חטאת כמותו²⁸.
- (26) מימרא של רבא שם ג: ויש גורסים "רב". (27) רבינו
מדמה זה לדין לשם חולין שבהלכה ד. דעת רבינו, שכל
אלו המחשבות שיש בהן שינוי מהששה דברים שנשנו
במשנה שם, אפילו אלו שאינן פוסלות את החטאת, לא
עלתה לשם חובה. וכן יש לדייק מדברי אביי שם.
(28) פירוש, שינוי בעלים למדנו מהכתוב "וכפר עליו" ולא
על חבריו. ומשמעות חבריו, שהוא מחוייב חטאת כמותו,
אבל אם שחט לשם אדם שאינו מחוייב חטאת - לא נפסלה.
- ט. שחטה לשם מת - כשרה²⁹, ולא עלתה³⁰
לבעלים; שאין כפרה למתים. שחטה לשם מי
שאינו מחיב קרבן כלל, לא חטאת ולא עולה ולא
שאר קרבנות - הרי זו פסולה, שמא מחיב הוא³¹
ואינו יודע.
- (29) שם ט: (30) כמו בהלכה ד' וח'. (31) מימרא של
רבא שם "שאיין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה",
וחטאת מכפרת קצת (בלשון הגמרא: מקופיא) על עשה.
ומובן שגם רבינו מתכוון לעשה. ואעפ"כ כששחטה על מי
שמחוייב עולה, כשרה (ראה הלכה הקודמת), מפני שהעולה
שהפריש תכפר על כל מצוות-עשה שעבר.
- י. שחטה לשמה וחשב בשעת השחיטה לזרק דמה
שלא לשמה - הרי זו פסולה. לפי שמחשבתין
- מַעְבֹּדָה לַעֲבֹדָה, וְזֹאת הַמַּחְשְׁבָה שֶׁחָשַׁב בְּשַׁעַת
הַשְׁחִיטָה - כָּאֵלוּ חָשַׁב בְּשַׁעַת זְרִיקָה, וּלְפִיכָךְ
פְּסוּלָה³².
- (32) מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש שם ט: והלכה כר' יוחנן.
ורין זה נאמר בעל-מנת לזרוק בלבד, אבל על-מנת לקבל
או על-מנת להוליך - כשר, שהרי דין זה למדנו מפיוגול או
משינוי בעלים, ובשניהם רק מחשבת זריקה או מחשבת
הקטרה פוסלות (ראה מל"מ).
- יא. הפסח ששחטו במחשבת שנוי השם, בין ששנה
שמו לשם זבח אחר³³ בין ששנהו לשם חלין -
פסולה³⁴; שְׁנֵאמַר: וְאִמְרָתָם זִבְחַ פֶּסַח הוּא לֵה'. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים? שֶׁשְׁחִטּוּ בְּזִמְנוֹ, שֶׁהוּא יוֹם אֲרֻפָּעָה
עֶשֶׂר בְּנִיסָן. אֲפֹלוּ שְׁחִטּוּ בִּשְׁחִרְיָת³⁵ בְּמַחְשַׁבַת שְׁנוֹי
הַשֵּׁם - פְּסוּל. אֲבָל אִם שְׁחִטּוּ שְׁלֹא בְּזִמְנוֹ בְּמַחְשַׁבָה
שְׁלֹא לְשִׁמּוֹ - כָּשֵׁר; שְׁלֹא לְשֵׁם בְּעָלְיוֹ³⁶ - נִעְשָׂה
כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים³⁷ בְּזִמְנוֹ וּפְסוּל.
- (33) שם יג: (34) לא מצאתי מקור לדין זה. ואדרבה,
המשנה כוללת חטאת ופסח יחד, ומשמע שדינם שווה.
ובחטאת פסק רבינו עצמו (למעלה הלכה ד) לשם חולין
כשרה (בכסף-משנה מנמק דין זה מפני שנאמר בו "לה",
משמע שצריך לזכות לשם ה' ולא לשם חולין). (35) פסק
כבן-בתירה שם יא: נגד דעת ר' יהושע, מפני שבגמרא יש
שקלא-טריא בדברי בן בתירה. (36) שלא בזמנו.
(37) נקט לשון הגמרא (פסחים סא.). והפירוש, כשחט שלא
לשם בעלים (ראה למעלה הלכה א הערה ז).
- יב. פסח ששחטו לשמו בארבעה עשר קדם חצות
- פסול, לפי שאינו זמנו³⁸. עֲבָרָה שְׁנִיתוֹ³⁹ ושחטו
בְּזִמְנוֹ לְשֵׁם פֶּסַח, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט שְׂאֵר זִבְחִים לְשֵׁם
פֶּסַח, אֲפֹלוּ שֶׁחָטָן אַחֵר חֲצוֹת - הֲרִי אֵלוּ כְּשֵׁרִים⁴⁰,
וְלֹא עָלוּ לְבָעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה.
- (38) ר' יוחנן שם יב. בדעת בן-בתירה. (39) ופסולה לקרבן
פסח. (40) כר' יהושע שם יא.
- יג. תודה⁴¹ ששחטה לשם שלמים - עלתה לבעלים;
ושלמים ששחטן לשם תודה - לא עלו לבעלים.
לפי שהתודה נקראת שלמים⁴², ושלמים לא נקראו
תודה.
- (41) זבחים ד. (42) שנאמר (ויקרא ז, טו): "זבח תודת
שלמים", משמע שהתודה היא שלמים, שם.
- יד. עולה ששחטה על מי שאינו מחיב קרבן כלל
- לא עלתה לבעלים, שהרי שחטה שלא לשם
בעליה. ואף על פי שזה ששחטה לשמו אינו מחיב
כלים בענינו, אי אפשר שלא יהיה חיב כפרה
לשמים; שאין לך אדם בישראל שלא עבר מעולם
על מצות עשה⁴³.
- (43) ראה הלכה ט, הערה ל.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ח טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קפג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם מח. (60) רבינו לא גילה דעתו אם מותר לאכול את הבשר ביום, ואע"פ שלא הקטירו עדיין את האימורים, שהרי אסור להקטירם ביום-טוב ככל קרבנות נדבה (ראה פרק א מהלכות חגיגה הלכה ח. ובתוספות ביצה כ: ד"ה מאי, מצדדים להתיר אכילתם ביום, מפני שאסור להקטיר האימורים הרי זה כאילו נאבדו שמותר לאכול את הבשר. וראה תוספות נזיר כח: ד"ה כבשי, וצל"ח ביצה שם שהאריך בזה). (61) חכמים לא גזרו על שבות זריקה ביום-טוב, אבל בשבת גזרו על שבות זו.

כ. וכן שלמי נזיר⁶² ששחטן שלא לשמן, אף על פי שלא עלו לבעלים - הרי הן נאכלין⁶³ ליום ולילה⁶⁴, ואינן טעונין לחם. וכן אשם נזיר ואשם מצרע ששחטן שלא לשמן, אף על פי שלא עלו לבעלים - הרי הן נאכלים.

(62) נזיר כד: "תני לוי, שאר שלמי נזיר ששחטן שלא כמצוותן, כשרין ולא עלו לבעלים לשם חובה ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לא לחם ולא זרוע". ומפרש רבינו "שלא כמצוותן" שלא לשמן (רש"י שם פירש אחרת, ובמנחות מח: הביא שני הפירושים). (63) מנחות מח. תני לוי. אע"ג שלדעת רב (שם ד:) פסולים, פסק כלוי, מפני שדעת רב הופרכה (שם ה). (64) כדן שלמי נזיר ולא כשלמים אחרים, שנאכלים לשני ימים ולילה שביניהם.

פרק ששה עשר

יבאר אם עירב עם מחשבת זמן מחשבה אחרת, וחישב על הדמים הניתנים למטה למעלה או איפכא.

א. כבר בארנו², שהמחשב באחת מארבע העבודות מחשבת המקום - הקרבן פסול ואינו פגול; ואם חשב מחשבת הזמן - הקרבן פגול. במה דברים אמורים? בשלא ערב עם מחשבת הזמן מחשבה אחרת; אבל אם³ ערב מחשבת מקום, או מחשבת שנוי השם בפסח ובחטאת⁴, עם מחשבת הזמן - הקרבן פסול ואינו פגול. כיצד? שחט וקבל והוליד וזרק, ומחשבתו בארבע עבודות אלו⁵ מחשבת הזמן, או שהיתה מחשבתו באחת מארבעתן מחשבת הזמן ובשאר העבודות היתה מחשבתו נכונה או לא היתה שם מחשבה כלל בשאר העבודות - הרי זה פגול. אבל אם שחט במחשבת הזמן וקבל או הוליד או זרק במחשבת המקום, או ששחט במחשבת המקום וקבל או הוליד או זרק במחשבת הזמן - הרי זה אינו פגול, אלא פסול בלבד. וכן הפסח והחטאת ששחטן במחשבת שנוי השם⁶ וקבל והוליד וזרק במחשבת הזמן, או ששחטן במחשבת הזמן וקבל או הוליד או זרק במחשבת שנוי השם - אין זה פגול, אלא פסול. והוא הדין בעופות⁷ ובמנחות⁸. אין שם פגול אלא קרבן שנפסל במחשבת הזמן ולא ערב עמה מחשבת המקום לא בתחלה ולא בסוף, ולא ערב עמה

טו. עולה הבאה לאחר מיתה⁴⁴ שעשאָה שלא לשם בעליה - עלתה לבעלים⁴⁵ לשם חובה⁴⁶, שאין לבעלים לאחר מיתה.

(44) שמתו בעליה והיורשים מקריבים אותה. (45) שם ז: (46) ואין היורש מחוייב להביא אחרת, אפילו כשהמוריש אמר "הרי עלי עולה".

טז. שני כבשי עצרת⁴⁷ ששחטן לשם אילים - לא עלו לצבור⁴⁸ לשם חובה⁴⁹. ואם דמה שהן אילים ושחטן לשם אילים - עלו להן, מפני שהיא עקירה בטענות⁵⁰.

(47) מנחות מט. בגמרא שם: "בעלים", והכוונה לציבור, שהם בעליהם של כל הקרבנות הציבור. (49) כדן כל זבח שנשחט במחשבה בלתי נכונה. וחייבים להביא שני כבשים אחרים. (50) ראה הלכה א.

יז. אשם מצרע⁵¹ ששחטו שלא לשמו, או שלא נתן מדמו על גבי בהונות⁵² - טעון נסקים⁵³; שאם יקרב בלא נסקים - נמצא פמקריב נדבה⁵⁴, ואין האשם בא נדבה.

(51) שם ה. ברייתא. (52) מצורע שנתרפא מביא אשם, והכהן נותן מדמו על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית. ובשני המקרים הללו לא נפסל הקרבן, אבל לא יצא ידי חובתו וצריך להביא אשם אחר. (53) ככל אשם מצורע. (54) כלומר, כמקריב אשם נדבה, ואין אשם טעון נסקים אלא אשם מצורע בלבד.

יח. כבש הבא עם העמר⁵⁵ ששחטו שלא לשמו - לא יביא מנחת נסקים שלו שני עשרונים, אלא עשרון אחד פשאר הנדבות⁵⁶; שהרי לא עלה לשם חובתו. וכן תמיד ששחטו שלא לשמו - לא יעלה עמו שני גזרי עצים⁵⁷ פשאר התמידים; שהרי לא עלה לחובת התמיד, אלא הרי הוא פכל הנדבות.

(55) בששה עשר בניסן, כל נסכי כבש עשרון אחד הוא, חוץ ממנחת העומר, שהיא טעונה שני עשרונים. (56) ואין זה דומה לאשם מצורע בהלכה הקודמת, מפני שכבש זה הוא עולה, ועולה באה נדבה ומנחתה עשרון אחד, פסק כרבא שם פט: (ראה תוספות שם ד"ה שאם, שגרסו "רבא") נגד אביי. (57) אע"פ שהבעירו בבוקר מערכת עצים על המזבח, מביאים ביחד עם קרבן התמיד שני גזרי עצים, ומוסיפים אותם על המערכה (פ"ב מהלכות תמידין ומוספין ה"ב).

יט. שני כבשי עצרת⁵⁸ ששחטן שלא לשמן, או ששחטן בין לפני זמנו בין לאחר זמנו - הדם יזרק⁵⁹ והבשר יאכל⁶⁰, אף על פי שלא עלו לצבור לשם חובה. ואם היתה שבת - לא יזרק⁶¹, ואם זרק - הרצה להקטיר אמורין לערב.

(58) שלמי ציבור שמקריבים בחג השבועות. (59) ברייתא

1 מַחֲשֶׁבֶת שְׁנוּי הַשֵּׁם בְּקִרְבָּנוֹת שְׁנִפְסָלִין בְּמַחֲשֶׁבֶת
2 שְׁנוּי הַשֵּׁם.

(2) למעלה פי"ג ה"א. ראה שם, פירוש המונחים הנזכרים כאן. (3) משנה, זבחים כט, ב. (4) ששינוי השם פסול בהם. (5) בכולן. (6) שם. (7) שם סד, ב. (8) משנה, מנחות יב, א. (9) אבל בקדשים ששינוי השם אינו פסול בהם, אין מחשבת שינוי השם מוציאה מידי פיגול, ואע"פ שאינם עולים לשם חובה. ראה למעלה פט"ו ה"א.

3 ב. הַמַּחֲשֶׁבֶת בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הַעֲבוּדוֹת אוּ בְּכֻלָּם לֹאֲכַל
4 כִּזְית מִדָּבָר הָרָאוּי לֵאכִילָה בַּחוּץ וּכְזִית לְמִחָר, או
5 כִּזְית לְמִחָר וּכְזִית בַּחוּץ¹⁰, או כִּפְחִי זֵית בַּחוּץ
6 וּכְכִזְי זֵית לְמִחָר, או כִּפְחִי זֵית לְמִחָר וּכְכִזְי זֵית
7 בַּחוּץ - הֲרִי הַקֶּרֶבֶן פֶּסוּל וְאִינוּ פֶּגוּל¹¹. וְכֵן אִם עָרַב
8 הַמַּחֲשֶׁבֶת בַּהֶקְטָרָה¹² - הֲרִי זֶה פֶּסוּל וְאִינוּ פֶּגוּל¹³.

(10) כלומר, בין אם הקדים מחשבת הזמן למחשבת המקום, ובין להיפך. (11) זבחים כט, ב – כחכמים, בניגוד לדעת רבי יהודה האומר שאם קדמה מחשבת הזמן למחשבת המקום – הרי זה פיגול. (12) שחט על-מנת להקטיר כזית חוץ לזמנו וכזית חוץ למקומו או הקדים מחשבת המקום. (13) שדין אכילת מזבח כדן אכילת אדם. (רבינו לא פירש מה הדין אם חישוב לאכול כזית חוץ לזמנו ולהקטיר כזית חוץ למקומו. אפשר לצדד ולומר שמפני ששינוי "שאין אכילה והקטרה מצטרפים" (ראה למעלה פי"ד ה"י) אין מחשבת ההקטרה פוגמת כלל במחשבת האכילה, ולפיכך הקרבן פיגול. בתוספתא זבחים פ"ב ה"ב נאמר בפירוש לפי גירסת הגר"א שאינו פיגול).

9 ג. חֶשֶׁב לֹאֲכַל אוּ לְהַקְטִיר כִּפְחִי זֵית בְּמַחֲשֶׁבֶת
10 הַמָּקוֹם וְלֹאֲכַל אוּ לְהַקְטִיר כִּזְית בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן -
11 הֲרִי זֶה פֶּגוּל. בֵּין שֶׁהַקְדִּים מַחֲשֶׁבֶת כִּזְית בֵּין שֶׁאַחֲרֵי
12 אוֹתָהּ. שְׁאִין חֲצִי זֵית חָשׁוּב אֲצֵל כִּזְית.

13 ד. חֶשֶׁב¹⁴ עַל חֲצִי זֵית בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְעַל חֲצִי זֵית
14 בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, וְחֹזֵר וְחֶשֶׁב עַל חֲצִי זֵית אַחֵר
15 בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן¹⁵ - הֲרִי זֶה פֶּגוּל. וְכֵן אִם חֶשֶׁב עַל
16 חֲצִי זֵית בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, וְחֹזֵר וְחֶשֶׁב עַל כִּזְית¹⁶
17 חֲצִי בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְחֲצִי בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - הֲרִי
18 זֶה פֶּגוּל.

(14) ראה ההלכה הסמוכה. (15) שם לא, א. כרוב האומר "ויקץ כישן הפיגול". כלומר, אע"פ שמחשבת המקום הפסיקה בין שתי מחשבות הזמן – הן מצטרפות לפגל. (16) הדין הקודם מדבר כשיחשב על כל חצי זית בפני עצמו. וכאן משמיענו רבותא, שאפילו אם כלל בדיבור אחד את מחשבת הזמן והמקום, מצטרף כחצי הזית של הזמן עם כחצי זית של הזמן הראשון והקרבן נתפגל, מימרא של רב אשי, שם.

19 ה. חֶשֶׁב עַל הַדָּמִים הַנִּתְּנִין לְמִטָּה לְתֵן אוֹתָם
20 לְמַעֲלָה, אוּ עַל הַנִּתְּנִין לְמַעֲלָה לְתֵתָם לְמִטָּה,

21 וְכִיּוֹצֵא בְּמַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ שְׁאִינֶן פּוֹסְלִין כְּמוֹ
22 שֶׁבְּאַרְנו¹⁷, וְעָרַב עִמָּהֶן¹⁸ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרִי זֶה
23 פֶּגוּל¹⁹. וְאִם חֶשֶׁב עִמָּהֶן מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם לְבִדָּה²⁰ -
24 הֲרִי זֶה פֶּסוּל וְאִינוּ פֶּגוּל.

(17) למעלה פי"ג ה"ח. (18) פירוש, בעבודה אחרת חישוב מחשבת זמן. (19) שם כז, א - ברייתא. (20) פירוש, בלי מחשבת הזמן. קשה להבין מה בא להשמיענו. בדוחק אפשר לפרש, שלא תטעה לחשוב, שמחשבות בלתי נכונות אלו אמנם אינן מוציאות מידי פיגול החמור, אבל מוציאות מידי פסול הקל. ורצוי למחוק את המילה "לבדה".

25 ו. חֶשֶׁב²¹ עַל הַדָּם הַנָּתֵן לְמַעֲלָה לְתֵתָם לְמִחָר לְמִטָּה,
26 אוּ עַל הַדָּם הַנָּתֵן לְמִטָּה לְתֵתָם לְמִחָר לְמַעֲלָה, או
27 שֶׁחֶשֶׁב עַל הַדָּם הַנָּתֵן בְּפָנִים בַּהֶיכָל לְתֵתָם לְמִחָר
28 בְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אוּ שֶׁחֶשֶׁב עַל הַדָּם הַנָּתֵן בְּמִזְבֵּחַ
29 הַחִיצוֹן לְתֵתָם לְמִחָר בְּפָנִים בַּהֶיכָל - אִינוּ פֶּגוּל. אָף
30 עַל פִּי שֶׁחֶשֶׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, הוֹאִיל וְשִׁנָּה מָקוֹם
31 נִתְּינָה הַדָּם בְּמַחֲשָׁבוֹת - הֲרִי זֶה פֶּסוּל וְאִינוּ פֶּגוּל.
32 וּמֵאַחֲרֵי שֶׁבְּאַרְנוּ בַּהֶלְכוֹת אֵלּוּ²², שֶׁהַדָּם שְׁנֵתָן שְׁלֹא
33 בְּמָקוֹמוֹ - בְּאֵלּוּ נִתֵּן בְּמָקוֹמוֹ, לָמָּה לֹא יִהְיֶה זֶה
34 פֶּגוּל בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ שֶׁחֶשֶׁב לְתֵן הַדָּם שְׁלֹא בְּמָקוֹמוֹ
35 לְמִחָר? מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם הַנָּתֵן שְׁלֹא בְּמָקוֹמוֹ, אָף עַל פִּי
36 שֶׁהִזְבַּח בָּשָׂר, אִינוּ מִתִּיר הַבָּשָׂר בְּאֲכִילָה, כְּמוֹ
37 שֶׁבְּאַרְנו²³; וְכָל זִרְיקָה²⁴ שְׁאִינָה מִתֵּרֵת הַבָּשָׂר
38 בְּאֲכִילָה, אִם חֶשֶׁב לְתֵתָהּ חוּץ לְזִמְנוֹ - לֹא פֶּגוּל.
39 לְפִיכָף²⁵, אִם חֹזֵר וְחֶשֶׁב בְּזִבְחָהּ זֶה מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן -
40 הֲרִי זֶה פֶּסוּל וְאִינוּ פֶּגוּל.

(21) שם. אין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, מפני שכאן מחשבת הזמן עצמה מעורבת עם מחשבת פסול אחרת, ולכן אינה מפלגת אלא פוסלת (ראה כסף-משנה). (22) פ"ב ה"י. (23) שם. (24) זבחים כז, א - מימרא של מר זוטרא. (25) פיסקה זו היא סיום תשובת רבינו על השאלה שלמעלה: "למה לא יהיה זה פיגול?".

ז. חֶשֶׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בְּשַׁעַת קְמִיצָה אֲכָל לֹא בְּשַׁעַת
לְקוּט הַלְבוּנָה, אוּ שֶׁחֶשֶׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בְּשַׁעַת
לְקוּט הַלְבוּנָה²⁶ אֲכָל לֹא בְּשַׁעַת קְמִיצָה - הֲרִי זֶה
פֶּסוּלָה וְאִינָה פֶּגוּל²⁷; עַד שֶׁיִּחֲשֹׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן
בְּכָל הַמִּתִּיר²⁸, שֶׁהוּא הַקִּמְץ עִם הַלְבוּנָה, בְּשַׁעַת
קְמִיצַת הַקִּמְץ וְלְקוּט הַלְבוּנָה, אוּ בְּשַׁעַת נִתְּינָה
שְׁנִיָּהּ בְּכָלִי, אוּ בְּשַׁעַת הוֹלְכָתָהּ, אוּ בְּשַׁעַת זִרְיקָתָהּ²⁹.

(26) אחרי שקמץ הכהן מן הסולת, מניח את הקומץ בכלי שרת ומלקט את כל הלבונה שעל המנחה, ומניחה על הקומץ ומקטירים ביחד (פי"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב), ושניהם – הקומץ והלבונה – נקראים מתיר אחד. (27) כחכמים במשנה, מנחות טז, א. האומרים אין פיגול בחצי מתיר. (28) ואע"פ שחישוב בחצי המתיר הראשון – בקומץ – ובילקוט הלבונה שתק, אין אנו אומרים שליקט

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון כ"ב טבת – ספר קנין – הל' שלוחין ושותפין קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

על פי שדרך אכילה בכף מעט מעט - אין דרך 14
הקטרה בכף³⁵, אלא הרי זו כמנחה שלא הקטר 15
קמצה. 16

על דעת מחשבת הראשונה. כשמואל לדעת החכמים. ואע"ג שהלכה כרב באיסורין, פסק רבינו נגד דעתו משום שהפרכה שם, ראה משנה-למלך. (29 טעות סופר, וצ"ל "הקטרותם" (כסף-משנה).

33 גרעין קטן. 34 פירוש, שהקטיר כדי שומשום אחרי כדי שומשום באותה המחשבה עד שגמר את כל הקומץ והלבונה. 35 מחלוקת אמוראים שם טז, ב. אחד אומר כשר, ואחד אומר פסול, ואחד אומר פיגול. ופסק רבינו "פסול", מפני שדעת האומר פיגול נדחתה מפני דעת השניים, וכן דעת האומר "כשר" נדחתה מפני דעת השניים שסוברים שהמנחה אינה כשירה (כסף-משנה).

י. מנחת חוטא או מנחת קנאות³⁶ שהיה עליה 17 לבונה³⁷ וחשב בה מחשבת הזמן קדם שילקט 18 הלבונה - הרי זו פסולה ואינה פגול. ואם אחר 19 שילקט הלבונה³⁸ חשב עליה מחשבת הזמן - הרי 20 זה פגול³⁹. 21

36 שאינן טעונות לבונה (ראה למעלה פי"ד ה"ג, והערות שם). 37 ופסולות כל זמן שאינו מסלק את הלבונה (ראה למעלה פי"א ה"י). 38 וחזרה להכשירה (שם). 39 שהרי קרב המתיר כמצוותו.

יא. שירים שחסרו⁴⁰ בין קמיצה להקטרה, והקטיר 22 הקמץ במחשבת הזמן - הרי זה ספק אם נקבעו 23 לפגול והרי הן פגול, או לא נקבעו ואינו פגול. 24

40 בעיא שלא נפשטה (מנחות יב.). (אמנם שם ע"ב חזר בו רבא מדבריו, ונראה כאילו רצה לומר, שאפילו לרבי עקיבא אין ההקטרה מועילה לקובעו בפיגול. אבל רבינו סובר, שחזר בו רק ממה שפשט לפנינו שלרבי עקיבא קובעת ההקטרה לפיגול, ואמר שאין ראיה לזה מדברי רבי עקיבא, ובכן נשארה הבעיה בתיקון, 'הר המוריה').

ח. חשב בפשעת הקטרת הקמץ שיקטיר הלבונה 1 למחר - אינה פגול, שאין הקטרה מפגלת 2 הקטרה³⁰. וכן אם הקטיר הלבונה לבדה או הקמץ 3 לבדו והוא מחשב לאכל שירים למחר - הרי זו 4 פסולה ואינה פגול³¹, שאין מפגלין בחצי מתיר. 5 אבל אם הקטיר את הקמץ לבדו וחשב שיקטיר 6 לבונה למחר, ואחר כך הקטיר הלבונה וחשב 7 שיאכל השירים למחר - הרי זה פגול, שהרי פשטה 8 מחשבת זמן בכל המנחה³². 9

30 אלא אם חשב בעבודה אחרת להקטיר חוץ לזמנו, כרב חסדא בשם רב, שם יז, א. נגד דעת "חריפי דפומבדיתא". 31 שם, רב המנונא בשם רבי חנינא. 32 ואע"פ שכל מחשבה בפני עצמה אינה מפלגת, שהרי הראשונה היא הקטרה, ואינה מפלגת הקטרה (ראה בתחילת ההלכה), והשניה היא מחשבה בחצי מתיר – שתיהן יחד מפלגות. (צ"ע מה בין דין זה לחישוב לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית, שאמרנו למעלה (פי"ד ה"י), שהזבח כשר, מפני שאין אכילה והקטרה מצטרפים. ואולי, יש הבדל בין חצי שיעור לחצי מתיר. וראיה לדבר, שהרי שם הזבח כשר, ובחצי מתיר הזבח פסול).

ט. הקטיר כדי שמשום³³ מן הקמץ עם הלבונה 10 והוא מחשב שיאכל כדי שמשום מן השירים 11 למחר, עד שהשלים³⁴ כל הקמץ עם הלבונה 12 במחשבת הזמן - הרי זו פסולה ואינה פגול; שאף 13

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ב טבת ה'תש"פ

יום ראשון כ"ב טבת ה'תש"פ

הלכות שלוחין ושותפין

פרק שלישי

(1) כלל בו רבינו כל דיני הרשאה.

וכיוצא¹² בענינים אלו. ואם לא כתב לו¹³ - אינו 30 יכול לדון עמו, מפני שהוא אומר לו: אין אתה 31 בעל דיני¹⁴. ואף על פי שכתב לו בן¹⁵ - אינו אלא 32 שליח¹⁶, וכל מה שזיכה בו - הרי הוא של 33 משלחו¹⁷. וכל ההוצאות¹⁸ שיוציא השליח על דין 34 זה שהרשה - הרי המשלח חייב בהן; שפך פותבין 35 בהרשאה: כל שתוציא בדין זה - עלי לשלמו. 36

(2) בבא-קמא ע. וקד: (3) ראה בשולחן-ערוך סימן קכג סעיף א, שבקרקע יכול לכתוב הרשאה אפילו אם כפר בה השני, וכן נראה מדברי רבינו להלן הלכה ו, שכתב שבמטלטלין או במעות אינו יכול לכתוב הרשאה אם כפר בו - הרי שבקרקע אין הדין כן, עיי"ש ועיין עוד בסוף

א. מי² שהיתה לו קרקע³ תחת יד אחד, או שהיו 25 לו מטלטלין⁴ פקדון⁵, ורצה לעשות שליח לדון עם 26 זה ולהוציא⁷ הקרקע או הפקדון מתחת ידו - הרי 27 זה פותב⁸ לו הרשאה⁹. וצריך לקנות מידו¹⁰ 28 שהרשהו. ואומר¹¹ לו: דון וזכה והוצא לעצמך. 29

קפו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון כ"ב טבת – ספר קנין – הל' שלוחין ושותפין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אלא על המאה". (21) וכן הוא להלן הלכה ג, בשותף שיש לו הרשאה - שיכול לדון על הכל.

ג. אחד²² מן האחין שלא חלקו או מן השתפין שפא לתבע - תובע על הכל; הואיל ויש לו חלק בזה הממון - אין צריף הרשאה משאר שתפין. ואין השתף האחר יכול לומר לשתפו שדן: אלו הייתי אני שם, הייתי תובע טענות אחרות ומחבב פעל דיני; שהרי אומר לו: למה לא באת לתבע גם אתה? לפיכך, אם היה²³ במדינה אחרת - יש לו לחזור על פעל הדין ולדון עמו, ולומר לו: אני אני מודה בכל מה ששענן שתף שלי. לפיכך יש²⁴ לנתבע לעכב ולומר לזה: או דון עמי בחלקך, או הבא הרשאה; שהרי ממון שניכם בידי, ושניכם בעלי דיני, ולמחר נבוא אחיך או שתתף ויתבע גם הוא.

(22) בכתובות צד. "אמר רב הונא, הני תרי אחי ותרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד, ואזל חד מינייהו בהדיה לדינא, לא מצי איך למימר ליה: את לאו בעל דברים ידידי את, אלא שליחותיה עבד". ולבסוף מסיק, שאין הדברים אמורים אלא כשהאח או השותף השני נמצא בעיר, אבל אם אינו בעיר יכול לטעון: אילו הייתי שם הייתי טוען טענות יותר טובות, ושלשה פירושים לדבר: רש"י והמאירי והרי"ד מפרשים שה"אידך" הזה הוא השותף השני, והוא בא לטעון לבעל דין שידון עמו שוב הפעם על חלק שלו. ועל זה אמרו שאם הוא בעיר, שהיה יכול לבוא, אינו יכול לטעון כן. ואם אינו בעיר, יכול לטעון כן. הר"ן מפרש שה"אידך" הזה הוא בעל הדין שטוען לשותף הזה שלפנינו, ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אין הבע"ד יכול לטעון לשותף שלפנינו לאו בעל דברים ידידי את, ואם השותף השני אינו בעיר, יכול הבע"ד לטעון כן. ורבינו והרא"ש (בכתובות פ"י סימן יב) מפרשים בצד אחד כרש"י שה"אידך" הזה הוא השותף השני, ובצד שני כהר"ן שהוא טוען לשותף הזה שלפנינו. ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אינו יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים ידידי את. ואם לא היה בעיר, יכול לטעון כן. ובכסף-משנה הביא הר"ן את דברי רבינו, וצ"ע. ועיין לחם-משנה. (23) לדברי רש"י, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו, זה נלמד ממה שאמרו שהשותף השני (כשלא היה בעיר) יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים ידידי את, ואילו הייתי בעיר הייתי טוען טענות טובות יותר - שיכול לחזור לבעל-דין לדון עמו שוב הפעם, על חלקו. (24) לדברי הר"ן, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו זה נלמד ממה שאמרנו שהשותף השני יכול לחזור לבעל-דין לדון עמו שוב הפעם, ואם כן יכול הבע"ד לסרב לכתחילה לדון עם השותף הזה. והרא"ש (שם) חולק על הלכה זו, וכתב שאין הבע"ד יכול לעכב, דמה איכפת לו שידון עמו על הכל, שאם יזכה בדין נגדו יפטר עכ"פ מחלקו.

ד. הפעל²⁵ בנכסי אשתו²⁶ - צריף הרשאה²⁷. ואם יש פירות²⁸ בפקדון - מתוף שיש לדון²⁹ על הפירות,

הלכה ז. [שכל טעמה של הלכה זו הוא משום שנראה כמשקר, ובקרקע אין זה נראה כשקר, לפי שהדבר ידוע ומפורסם שקרקע זו שלו, ועיין רדב"ז להלן הלכה ו]. אבל מעות אינו יכול להקנות אלא בקנין אגב' (להלן הלכה ז). (5) אם לא כפר בו הנפקד, ובכלל זה גזילה כשלא כפר בה הנגזל. וכלשון השני של נהרדעי (בבא-קמא שם), ולא בא למעט אלא מלוה, שאינו יכול להקנותה בשום פנים, כדלהלן הלכה ז (לחם-משנה ורדב"ז). (6) לנהל משא ומתן, כשיש לנתבע טענות מסוימות, אבל אינו כופר בעיקר הדבר, ראה למעלה בהערה הקודמת. וראה עוד להלן הלכה ה, שאף בגביית החוב צריך הרשאה. (7) דוקא להוציא מיד חבירו, אבל האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין, או קנה לי - אין צריך קנין - אלא באמירה בלבד (למעלה פרק א הלכה א, וראה בש"ך חו"מ סימן קכב ס"ק יב). (8) כן בגמרא (ב"ק שם): "לא כתבינן אורכתא (=הרשאה) אמטלטלי דכפריה - אבל לא כפריה - כתבינן". אבל נראה שהעיקר הוא הקנין (ראה להלן), ואילו הכתיבה אינה אלא לראיה, ובמקום שאין צורך בראיה, אין צורך בכתיבה, וכן נראה במעשה דרב פפא (ב"ק קד:): שם הוזכר הקנין ולא הוזכרה הכתיבה. (9) תרגום עברי של המלה הארמית: "אורכתא" שבגמרא שם. ופירושה בשתי הלשונו: שלטון, שהמשלח משליט את השליח על הפקדון ומקנהו לו. (10) בקנין סודר, ורק במעות צריך 'קנין אגב' (להלן הלכה ז). ומקור קנין זה במעשה דרב פפא (ב"ק שם), שהקנה לשליח את הממון בקנין גמור (ש"ך שם ס"ק יג). (11) היינו, בכתב ההרשאה. ראה להלן. (12) היינו, לשון שיש בה משום הקנאה גמורה. (13) כלומר, שלא כתב לו דון וזכה והוצא לעצמך (כסף-משנה). שם ע. מימרא שניה של נהרדעי. (14) ה'טור' (חושן-משפט סימן קכב) כתב הטעם, "משום שיש לו לחוש שמא ביטל המשלח את השליחות או מת [המלוה], שאילו מת או ביטל השליחות קודם שיתן לשליח, ונתן אח"כ לשליח ונאבד - חייב באחריותו, אע"פ שלא ידע שמת המשלח או ביטל השליחות". ומכיון שרבינו העתיק דברי הגמרא כלשונם ולא ביארם, נראה שגם בלי חשש אחר, רשאי הנפקד לסרב מלדון עם זה שאין לו הרשאה, בטענה, כי: הראשון נוח לי, והשני קשה ממנו. (15) "דון וזכה והוצא לעצמך" כנ"ל, ויש מקום לטעות כי הקנה לו בלב שלם, והרי הוא כשותף למחצה, כדעה אחת בגמרא (ב"ק ע.). (16) כמסקנת הגמרא שם: "והלכתא, שליח שוויה". (17) זוהי תוצאה מזה שאנו אומרים שהוא שליח ולא שותף. (18) שם, מדברי רב אשי.

ב. הקנה¹⁹ לזה שהרשאה שלישי או רביעי²⁰ מה שיש לו ביד חברו - הרי זה עושה דין על הכל²¹; הואיל ודן על חלקו, והרי הוא פעל דינו בחלקו - דן על הכל.

(19) בבא-קמא שם, מימרא של אביי. (20) כן הוא בגמרא שם, וכתב הראב"ד "דוקא שלישי או רביעי, אבל אם אמר לו מאה דינרים ממה שיש לי ביד פלוני יהיו שלך, לא ידון

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ב טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו" - דוקא בתוך עמיו, כלומר אם הוא באותה העיר.

1 שְׁהָרִי הֵן שָׁלוּ, דֵּן עַל הָעֵקֶר, וְאֵין צָרִיף הַרְשָׁאָה
2 מֵאֲשֶׁתּוֹ; שָׁאֵם אֵין לוֹ קָרְקַע - אֵין לוֹ פְּרוּתָא.

11 ו. התובע³⁸ חֲבֵרוֹ בְּדִין בְּמִשְׁלָטְלִין אוֹ בְּמַעוֹת
12 שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וְכִפְּרָ³⁹ בוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְכַתֵּב
13 הַרְשָׁאָה עָלָיו, שְׁנִמְצָא זֶה כְּמִשְׁקָר⁴⁰; שֶׁהוּא אֹמֵר
14 לוֹ: הַרְשִׁיתִיךָ לְטַל מִה שֵׁישׁ לִי בֵּיד פְּלוֹנִי, וְכָבֵר
15 אָמַר פְּלוֹנִי שֶׁאֵין לוֹ אֶצְלוֹ פְּלוֹם. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַבֵּב
16 לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְשׁוֹת אַחֵר עָלָיו
17 לְהַשְׁבִּיעוֹ; שֶׁאֵין שֵׁם דָּבָר שֶׁיִּקְנֶה לוֹ, וְאֵין אָדָם
18 מְרִשָּׁה עַל תְּבִיעַת דְּבָרִים, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים נִקְנִין אֶלָּא
19 עַל תְּבִיעַת הַמָּמוֹן⁴¹.

38 בבא-קמא ע. כלשון השני של נהרדעי. (39) היינו, לפני שכתב ההרשאה, אבל אם כפר אחרי ההרשאה, ראה לקמן הלכה יא. (40) כן הוא שם בגמרא, לפי הלשון השני. ולולא טעם זה, היה אפשר לכתוב הרשאה אף באופן שכפר בו. ואע"פ שאינו יכול להקדישו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כב) ואם כן אינו יכול להקנותו לאחרים - הרשאה אינה קנין גמור, ויש בה גם משום שליחות, ראה למעלה הערה טו, ונמוקי יוסף לבבא-קמא שם (דפוס ווילנא דף כז ע"א). (41) ראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד.

20 ז. מי שהיו לו מעות פקדון ביד אחר, ורצה
21 להרשות שליח להביאן - אין הקנן⁴² מידו מועיל
22 בזה, שאין המטבע נקנה בחליפין⁴³. אלא פיצד
23 עושה⁴⁴? נותן לו קרקע כל שהוא⁴⁵, ומקנה לו
24 המעות על גבה כדי להוציאן בהרשאה זו, והולך
25 ודן עמו ומוציאן. היתה לו מלוה ביד אחר - אינו
26 יכול לכתב הרשאה עליה⁴⁶, ואפלו היה החוב
27 בשטר; מפני שהמלוה להוצאה נתנה, ואין אדם
28 מקנה לחברו דבר שאינו בעולם. ואין לו דרך
29 שיקנה אדם חוב בזה אלא במעמד שלשתן⁴⁷, והוא
30 דבר שאין לו טעם, כמו שבארנו⁴⁸, או בהקנת שטר
31 החוב עצמו בקתיבה ומסירה⁴⁹, מפני שהוא מקנה
32 השעבוד בו. זהו הדין שיראה לי מן הגמרא. אבל
33 הגאונים תקנו שפותבין הרשאה אף על המלוה, כדי
34 שלא יטל כל אחד ממון חברו וילך לו למדינה
35 אחרת. ועוד תקנו, שאם הרשהו לטל מעות שיש
36 לו ביד חברו⁵⁰ או לתבע ממנו הלוואה, ולא היתה
37 למקנה קרקע - מקנהו ארבע אמות מחלקו שבארץ
38 ישראל, ומקנה לו המעות על גבן⁵¹. ודברים אלו⁵²
39 דברים קלים הן עד מאד ורעועים. שזה, מי לאמר⁵³
40 שיש לו חלק בארץ ישראל⁵⁴? ואפלו הוא ראוי,
41 אינו ברשותו⁵⁵. והגאונים עצמן שתקנו תקנה זו
42 אמרו, שאין אומרים: יקב הדין את החר, ואינה
43 אלא כדי לאים על הנתבע. אם רצה לדון ולתן
44 בהרשאה זו - נפטר. ולמה יפטר? שאין זה הפא
45 בהרשאה זו הרעועה פחות משליח שעשהו

25) גיטין מח: מימרא של אביי. (26) היינו נכסי מלוג, וראה שו"ע סימן קכב סעיף ח. (27) שקנין פירות, שיש לו לבעל, אינו כקנין הגוף (רש"י שם). (28) בגמרא שם אמרו: "ולא אמרינן אלא אלא דלא נחית אפירי, אבל נחית אפירי - מיגו דמשתעי דינא אפירי, משתעי דינא אגופא" ופירש רש"י, דלא נחית לפירא - שאין לו טענה עם אותו האיש בפירות כלל, אבל רבינו גרס: "ולא אמרן אלא דליכא פירא, אבל איכא פירא וכו'". וכן הביא המאירי, וכ"ה בכ"י מינכן שם (שם בהערות). "שכל שיש שם פירות, הואיל ויכול לדון על הפירות, שהם שלו לגמרי - דן על העיקר" (מאירי שם, בשם י"ש פוסקים). (29) לדעת המאירי ה"ל, אע"פ שלמעשה אין לו דין ודברים על הפירות - כיון שיכול לדון עליהם, דן הוא על העיקר. (30) ולפיכך הוא עדיף משותף, שלמעלה בהלכה ג.

3 ה. מ³¹ שהיה לו ביד חברו פקדון או מלוה, בין
4 בְּמִשְׁלָטְלִין בֵּין מַעוֹת³², וְעָשָׂה שְׁלִיחַ בְּעֵדִים³³
5 לְהַבְיִאן לוֹ - הַרְשׁוֹת בִּיד זֶה שֶׁהֵם אֶצְלוֹ; אִם רָצָה
6 לָתֵן - נִפְטָר, וְאֵינוֹ חַיֵּב בְּאַחֲרֵיוֹתָן, שְׁהָרִי נִתַּן
7 לְשִׁלּוּחִי; וְאִם לֹא רָצָה לָתֵן - אֵינוֹ נוֹתֵן, שֶׁאֵין זֶה
8 בְּעַל דִּינּוֹ³⁴ עַד שְׁיִכּוּבָה בְּהַרְשָׁאָה עַל הַפְּקֻדוֹן³⁵. וְכָל
9 הַפָּא בְּהַרְשָׁאָה - הָרִי הוּא בְּכָלֵל הַנֶּאֱמָר בָּהֶן:
10 וְאֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמּוּיָו³⁷.

31) בבא-קמא קד. כרב חסדא ורב יוחנן ורבי אלעזר, ולא כרבה. וכן פסק הר"ף. (32) שרק לענין הרשאה, שהיא בקנין - יש הבדל בין פקדון של מטלטלין לבין פקדון של מעות (למעלה הלכה א, ולהלן הלכה ז). וכן בין פקדון לבין מלוה (שם ושם). אבל בשליחות לחוד - אין הבדל ביניהם. וראה להלן הערה לד. (33) המדובר כאן כשלא אמר המפקיד או המלוה לנפקד או ללוה שלח לו חובו על-ידי שליח זה, ולפיכך צריך שיעשה השליח בעדים, שמכיון שהטריח להביא עדים - ודאי קיבל אחריות הכסף עליו משבא ליד שלווחו (גמרא בבא-קמא שם), אבל אם אמר לנפקד או ללוה שלח לי על-ידי שליח זה - משבא ליד שליח זה, פטור הנפקד או הלוה מאחריות. ראה פ"ג מהלכות שאלה ופקדון הלכה א, ובלחם-משנה. (34) מקורו מהא דבבא-קמא ע. שאפילו אם כתב לו הרשאה - אם לא כתב לו "דון וזכה והוצא לעצמך" - יכול לומר לו: אין אתה בעל דיני. ראה למעלה הלכה א. (35) אבל על המלוה אינו יכול לכתוב הרשאה, כדלהלן הלכה ז (כסף-משנה). (36) שבועות לא. מימרא של רב. (37) [רש"י שם פירש: "שהוא מתעבר על ריב לא לו, ושמא הראשון נוח לו ונוח לפשרה, יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים". ולפי"ז לעולם אסור. וכן נראה מדברי רבינו. אבל הראב"ד כתב: "דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת - אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת, מציל ממון חבירו הוי". ונראה שלמד כן מתוך אותו הפסוק עצמו

טו והערה לו, וש"ך סימן קכב ס"ק ט. (63) ר"ף, שם פרק 'הגזול עצים'. (64) המרשה. (65) בבא-מציעא לו.

ט. הבא⁶⁶ בהרשאה שמהל לזה הנתבע, או שפמבר לו⁶⁷, או שמהל לו על השבועה, או שעשה עמו פשרה⁶⁸ - לא עשה כלום; שהרי אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לענות⁶⁹. לפיכך⁷⁰, אם התנה עמו: בין לתקן בין לענות, אפלו מחל לו על הכל - הרי זה מחול.

(66) כן כתבו הגאונים (כסף-משנה בשם 'נמוקי יוסף' בבא-קמא פרק 'מרובה'). (67) כגון שהרשה אותו לקחת חפץ ממנו והלך ומכרו לו (דרב"ז). (68) ראה למעלה הערה לו, בדברי רש"י שבועות לא. (69) שהרי יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה סא. ובכל שליח אמרו כן (למעלה פ"א הלכה ו). (70) כמו למעלה פ"א הלכה ג.

י. ראובן⁷¹ שבא בהרשאה ותבע שמעון - אין שמעון יכול לדחותו ולומר לו: שמא המשלח אותך הרשה אחר ובטל שליחותך? שהרי ראובן אומר לו: תן לי הפקדון שיש לי בידך, וזו הרשאתי תהי אצליך. ואם המפקיד הרשה אחר - הוא הפסיד על עצמו; ושמעון פטור, שהרי בהרשאתו נתן.

(71) המפרשים לא ציינו כאן מקור, אבל דברים שבהגיון הם.

יא. ראובן⁷² שבא בהרשאת שמעון ותבע לוי, ואמר לוי: לא היו דברים מעולם⁷³, אבל ישבע שמעון ויטל⁷⁴ - מוציאין המזמן מיד לוי, ויהיה מנח בבית דין עד שיבוא שמעון⁷⁵ וישבע ויטל. וכן כל הדברים שתולה לוי בשמעון - ידון ראובן, ויהיה המזמן מנח בבית דין עד שיבוא שמעון וישאל. ויש לראובן להחזיר⁷⁶ על מי שטוען טענת שקר כדי לעכב המזמן ולאחרו. נתחייב לוי שבועה - אינו יכול לעכב ולומר לו: איני נשבע עד שאחזירם בפני שמעון⁷⁷ על מי שטוען עלי שקר; שאין זה החזרם אלא תקנה קלה שתקנו הגאונים האחרונים, כדי שיכנסו בעלי דינים טענותיהן, ואין מעכבין שבועתו של זה מפני תקנה זו הקלה⁷⁸.

(72) אף כאן לא צויין המקור על-ידי המפרשים. (73) לאחר שנכתבה ההרשאה אמר כן, אבל בעת שנכתבה ההרשאה לא אמר כן, אחרת אין לכתוב הרשאה (למעלה הלכה ז). ועיין השגת הראב"ד וכסף-משנה. וכן נראה בשבועות לב: ועיין שם ב'תוספות' ד"ה היכא. (74) המדובר בשני אופנים: א' כשאין שטר ביד התובע. שדין הוא שהנתבע הכופר בכל נשבע שבועת היסט ופטור, אלא שיכול הוא להפך השבועה על התובע שישבע ויטול (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ו). ב' כשיש שטר ביד התובע, ואעפ"כ יכול הנתבע לומר לתובע: השבע לי שלא פרעתיך (פ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ב), ועיין ש"ך סימן קכג ס"ק יט. (75) ויש אומרים, שקובעים זמן מסוים לבואו של זה, כי

1 בעדים⁵⁶. אבל אם לא ירצה הנתבע לדון עמו - אין
2 כופין לתן לו ולא להשבע עד שיבוא בעל דינו.
3 וכן⁵⁷ הורו, שאם היתה לו מלוה אצל חברו, בין
4 בשטר בין בעדי קנין, אף על פי שפטר בה בבית
5 דין - פותבין עליו הרשאה⁵⁸, מפני שהוא כפירת
6 שעבוד קרקע⁵⁹; אבל אם מלוה על פה היא שפטר
7 בה - לא תקנו שיתבתו עליה הרשאה⁶⁰.

(42) כלומר, קנין סודר. (43) כן הוא בבבא-מציעא מו. בפקדון שכפר בו, שמן הדין אינו יכול להקנות לו, היו כותבים עליו הרשאה לולא הטעם של מחזי כשיקרא (למעלה הלכה ו), משום שהרשאה אינה קנין גמור ויש בה גם משום שליחות (ראה למעלה הערה לט), ואם-כן צריך עיון, למה לא מועיל קנין חליפין. (44) עובדא של רב פפא, שם. (45) שקרקע כל שהו, מספיק ל'קנין אגב' (פאה פ"ג מ"ו). (46) כן הוא בבבא-בבא-בבא קמח. שאין הבריא יכול להקנות הלוואה. ובמעשה של רב פפא (ב"מ שם) לא גרסו "דבר פפא הוה מסיק (=תובע הלוואה) תריסר אלפי דינרי", שאם כן מפורש שגם בהלוואה מועיל 'קנין אגב', אלא "דבר פפא הוה ליה תריסר אלפי דינרי", ובפקדון הדברים אמורים, וראה ב'תוספות' בבא-בבא-בבא עז: ד"ה רב פפא. ואף כאן צריך עיון, למה לא מועיל קנין בהלוואה לגבי הרשאה, כשם שמועיל בפקדון שכפר בו (ראה למעלה הערה מב). (47) בבא-בבא-בבא שם. (48) פ"ו מהלכות מכירה הלכה ח. (49) כמבואר למעלה בהלכות מכירה, שם הלכה יא. (50) כלומר: בפקדון. (51) וקנין סודר לא מועיל אף לפי דברי הגאונים, שהרי אין מטבע נקנה בחליפין (למעלה בהלכה זו, ועיין כסף-משנה). (52) זה מוסב רק על התקנה השנייה, ולא על התקנה הראשונה לכתוב הרשאה אף על המלוה (כסף-משנה, ועיין לחם-משנה). (53) כלומר: מי יאמר על זה. [ובפירוש התלמוד לרבינו במסכת גיטין (הובא בכפתור ופרח פ"ד) כתב: "ובאמת מי יאמר" - הרב ניסן זק"ש]. (54) שמא הוא מזרע גרים, שאין להם חלק בא"י (כסף-משנה). (55) וכן דחו ה'תוספות' בבא-בבא-בבא מד: ד"ה דלא הוה, דברי האומרים כדעת הגאונים. ועיין הגהות מימוניות. (56) למעלה הלכה ה. (57) היינו, עוד פרט אחד בצירוף הסתייגות מסויימת, אשר לתקנה הראשונה. (58) היינו, כשאין השטר תחת ידו, אחרת הרי אפשר להקנותו בכתיבה ומסירה, כמבואר למעלה. (59) והקרקע היא בעין, ואין זה נראה כל-כך כמשקר, ראה למעלה הערה ב. (60) מפני שאז נראה כמשקר, כנ"ל בהלכה ו.

8 ח. מי⁶¹ שהרשה לאחד, ורצה לבטל השליחות
9 ולהרשות לאחר - הרי זה מבטל⁶². ואין⁶³ למרשה
10 לכתב הרשאה לאחר; שזה⁶⁴ אומר: אין רצוני
11 שיהיה פקדוני ביד אחר⁶⁵. לפיכך, אם התנה עליו
12 שירשה הוא לאחר, ואחר לאחר - הרי השליח
13 כותב הרשאה לשני, ושני לשלישי, הכל לפי תנאו.

(61) כן כתב הר"ף בבבא-קמא פרק 'מרובה'. (62) שאע"פ שהרשהו בקנין - יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ג טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התעורבות קנין. ואמנם לא הזכיר רבינו למעלה בשותפות מעות אלא הגבהה, ולא תעורבות. ונראה שמקור דבר זה, שעירוב הוא קנין, הוא ממה שאמרו בביצה לח: במסקנת הגמרא שם, לדעת אביו ורבא ורבא אשי, שכשם שאיסור בטל ברוב היתר, כן בטל ממון בממון של אחר, ואם נתערב לו קב של חיטין בעשרה קבין של חיטין, בטל הקב הזה בחיטים של חיטין, אלא שצריך לשלם לו תמורת הקב הזה, הרי ביטול הוא קנין. ואין קנין זה ככל הקנינים, שעל-ידיהם קנה החפץ, וכתוצאה מזה נאסר החפץ על כל העולם בלאו של "ולא תגזול" (ויקרא יט, יג) - אלא כאן בביטול, הדבר נעשה בהיפך: על-ידי הביטול נתבטל איסור של "ולא תגזול", כשם שכל איסורי מאכלות בטלים ברוב, וממילא נעשה שלו וקנה. ומתוך זה יש ללמוד שגם בתעורבות של עשרה קבים שלו בשל עשרה קבים של חיטין, כיון שכל אחד מהם אסור לו להוציא חיטים מחמת שמעורבות בהן חיטיו של חיטין, שכן בתעורבות היתר ואיסור "חד בחד" (=אחד באחד), הכל אסור - כל אחד קונה חיטיו של חיטין, ונעשים שותפים. ובמעות שאין הקפדה על עצם המטבעות אלא על שווים ולא שייך בהם ביטול, אין התעורבות קנין, וכמו שכתב הסמ"ע הנ"ל. (12) שחצרם קונה להם, לכל אחד ואחד. ומה שאמרו (בבא-בבא פד:): שחצר השותפין אינו קונה, אינו אלא בחצר שיש לשניהם בו זכות להשתמש בו בכל אשר ירצה, כשמונית המקנה את החפץ בחצר להקנותו לחבירו - אין זו יציאה מרשותו, שכיון שהניח חפץ במקום זה, הוברר הדבר שהמקום הזה הוא שלו, ונמצא שהחפץ עודנו ברשותו, אבל בחצר ששכרוהו במיוחד להשתמש בו רק דברים המשותפים לשניהם, ואם כן כשהמקנה מניח החפץ בחצר הרי הוא מונה גם ברשותו של הקונה, ונמצא שהוצא החפץ מרשות היחיד שלו והניחו ברשות השייכת גם לקונה (נתיבות המשפט' סימן קעו, 'משפט האורים' ס"ק ב, ועיין אור-שמח).

ב. האמננין שנסתתפו באמנות, אף על פי שקנו מידם - אינן שותפין. כיצד? שני חיטים או שני אורגים שהתנו ביניהם, שפל שיקח זה וזה במלאכתו יהיה ביניהן בשונה - אין כאן שותפות כלל; שאין אדם מקנה לחברו דבר שלא בא לעולם. אבל אם היו לוקחין הפגדים בממון עצמן¹⁴ ותופרין אותן ומוכרין, ולוקחין¹⁵ השתי והערב ממעותיהן¹⁶ ואורגים ומוכרין, ונסתתפו¹⁷ במעות שלוקחין בו - הרי אלו שותפין, וכל מה שיריחו בשכר מלאכתן ובמשאן ובמתנן - הרי אלו לאמצע.

(13) למעלה פרק כב מהלכות מכירה, הלכה א. לפי שדעת רבינו שהשותפות חלה על הרווחים, והרי אינם בעולם, אבל הראב"ד סובר שמהותה של השותפות היא, שכל אחד מהם משעבד גופו לחבירו, למעשה ידיו, וגופו הריהו בעולם [וראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד, ובהערה סב שם]. (14) פירוש: כן היה דרכן, אבל כאן לא עשו כן, ראה להלן 'פרישה' סימן קעו ס"ק ד. והמדובר בחיטים. (15) כלומר: או שלוקחין, וכן הוא בשולחן-ערוך שם סעיף

שמה המשלח רמאי ורוצה להתחמק משבועה (שו"ע שם סעיף ח, וסמ"ע שם ס"ק יג). (76) תקנת הגאונים היא, שכל מי שמטילים עליו שבועה, בין דאורייתא בין דרבנן, יש לו זכות להטיל חרם על המשביע (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יא). (77) ועד שיבוא - לא אשבע. (78) בניגוד למה שאמרנו למעלה, שיכול לעכב הממון וליתנם ביד הב"ד, אם אומר שישבע שמעון ויטול - ששם הוא דין הגמרא, ולא תקנה קלה של הגאונים.

יום שני כ"ג טבת ה'תש"פ

פרק רביעי

(1) ביאר בו רבינו דיני שותפות והיאך הם משתתפים, וכיצד הם חולקים.

א. פְּשִׁירְצוּ הַשְּׁתִּפִּין לְהִשְׁתַּתֵּף - בְּמָה יִקְנֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן מִמּוֹד² חֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ? אִם בְּמַעוֹת נִשְׁתַּתְּפוּ - יָבִיא זֶה מַעוֹתָיו וְיָבִיא זֶה מַעוֹתָיו, וְיִטְּלוּ אוֹתָן לְכִיס אֶחָד, וְיִגְבְּהוּ⁴ אֶת הַכִּיס שְׁנֵיהֶם⁵. אֲבָל אִם פָּתְבוּ שְׁטָר⁶ וְהִעֲדוּ עֲדִים, אָף עַל פִּי שְׁקָנוּ מִיָּד שְׁנֵיהֶם שְׁיָבִיא זֶה מָאָה וְזֶה מָאָה וְיִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - לֹא קָנוּ, וְעַדִּין לֹא נַעֲשׂוּ שְׁתִּפִּין, שְׁאִין הַמְּטַבֵּעַ נִקְנֶה בְּחִלְפִין⁷. לְפִיכָף, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בִּשְׁאָר הַמְּטַלְטְלִין - בֵּיוֹן שְׁקָנוּ⁸ מִיָּדָם שְׁיָבִיא⁹ זֶה חֲבִיתוֹ שֶׁל יֵין וְזֶה פֶּדוֹ שֶׁל דָּבֶשׁ וְהָרִי נִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן¹⁰, נַעֲשׂוּ שְׁתִּפִּין בָּהֶן. וְכֵן אִם עָרְבוּ פְּרוֹתֵיהֶן¹¹, אוֹ שְׁשָׁכְרוּ מְקוֹם בְּשִׁתְּפוֹת וְהִנֵּחַ זֶה פֶּדוֹ וְזֶה חֲבִיתוֹ שְׁנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הָרִי אֵלֹו שְׁתִּפִּין¹². כָּלָלוּ שֶׁל דָּבָר: בְּכָל הַדְּרָכִים שְׁקוּנָה לְהוֹקֵחַ, בְּאוֹתָן הַדְּרָכִים עֲצָמָן קוֹנִין הַשְּׁתִּפִּין זֶה מִזֶּה הַמְּמוֹן הַמְּטָל בִּינֵיהֶם לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ.

(2) רכוש, כולל כסף ומטלטלין. (3) שאין השותפות נקנית בדיבור גרידא (חושן-משפט סימן קעו סעיף א). וצריך לקנות גוף הממון, אבל עם עשה קנין שישתתפו - אין זה אלא כדברים בעלמא (למעלה פ"ה מהלכות מכירה, הלכה יד). (4) בבא-בבא פו. שכיס נקנה בהגבהה, וראה למעלה פ"ג מהלכות מכירה הלכה א, ולהלן הערה י. (5) יש אומרים, שכיס אחד לאו דוקא, והוא-הדין אם כל אחד מגביה כיסו של השני (כסף-משנה). וראה בחושן-משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ד. (6) ומטלטלין אינם נקנים בשטר (בבא-קמא עט:). (7) בבא-מציעא מו. ולמעלה פ"ו מהלכות מכירה, הלכה א. (8) שם מד. במשנה, שמטלטלין נקנים בחליפין. וכ"ה בקידושין כח. במשנה. (9) אף שעדיין לא הביא, שחליפין קונים בכל מקום. (10) כלומר, כל אחד מהם קנה חלק חבירו לשותפות, ולא שהחליפו של זה בזה ושל זה בזה. (11) הכסף-משנה מקשה: מה קנייה יש בעירוב הפירות? ולפיכך פירש: "שעירבו פירותיהם והגביהם כל אחד מהם, דומיא דמעות". אבל הסמ"ע סימן קע"ו ס"ק ח כתב, שהעירוב עצמו הוא קנין, שכל אדם רוצה שפירותיו יהיו נפרדים, ואם הסכים לערבב, זה נחשב לקנין. ולפיכך, במעות שאין אדם מקפיד על תעורבותו - אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קָבְעוּ לָהֶם זֶמֶן - הָרִי אֱלוֹ חוֹלְקִין כָּל זֶמֶן שִׁירָצָה 24
אֶחָד מֵהֶן³³; וְזֶה נוֹטֵל חֶלְקוֹ מִן הַסְּחוּרָה, וְזֶה נוֹטֵל 25
חֶלְקוֹ. וְאִם לֹא הָיְתָה בְּאוֹתָהּ סְחוּרָה דִּין חֶלְקָהּ³⁴, 26
אוּ שֶׁהָיְתָה בְּחֶלְקָתָהּ הַפֶּסֶד³⁵ - הָרִי אֱלוֹ מוֹכְרִין 27
אוֹתָהּ³⁶ וְחוֹלְקִין אֶת הַדָּמִים. הִנֵּה³⁷ זֶמֶן יָדוּעַ 28
לְמַכִּירָתָהּ אוֹתָהּ סְחוּרָה - יֵשׁ לָכָל אֶחָד מֵהֶן לַעֲכָב 29
שְׁלֹא יִחְלְקוּ עַד שֶׁתִּמְכַּר הַסְּחוּרָה בְּזֶמֶן הַיָּדוּעַ 30
לְמַכִּירָתָהּ. וְאִין אֶחָד נוֹטֵל מִן הַקֶּרֶן וְלֹא מִן הַרְוּחַ 31
עַד זֶמֶן הַחֲלָקָה, אֲלֵא אִם הִתְנוּ בִּינֵיהֶם. הִנֵּה לָהֶם 32
חֹב אֲצֵל אַחֲרֵיהֶם³⁸ - אֵינּוּ יָכוֹל לֹאמַר לְחִבְרוֹ: לֹא 33
נִחַלְקָה עַד שֶׁנִּגְבְּהָ כָּל חֹב³⁹ שִׁישׁ לָנוּ; אֲלֵא 34
חוֹלְקִין⁴⁰, וְכִשְׁפִּירְעוּ הַחוֹבוֹת⁴¹ - יֵטֵל כָּל אֶחָד 35
חֶלְקוֹ. הִנֵּה עֲלֵיהֶן חֹב לְאַחֵר: אִם אֵינֶן אַחֲרָאִין זֶה 36
לְזֶה⁴² - חוֹלְקִין⁴³, וְלִכְשִׁיגִיעַ זֶמֶן הַחֹב לְפָרְעוֹ - יִתֵּן 37
כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ; וְאִם הֵן אַחֲרָאִים⁴⁴ - כָּל אֶחָד מֵהֶן 38
מַעֲכָב לְחֶלֶק עַד שִׁיגִיעַ זֶמֶן הַשְּׁטָר וְיִפְרְעוּ הַחוֹב. 39
וְלִמָּה מַעֲכָב? שֶׁהָרִי חִבְרוֹ אוֹמַר לוֹ: הוֹאִיל וְכָל 40
אֶחָד מֵמֵנוּ חַיֵּב לְשֹׁלֵם כָּל הַשְּׁטָר, נִשָּׂא וְנִתֵּן בְּדָמִים 41
אֵלוֹ עַד שִׁיגִיעַ הַזֶּמֶן. אֲמַר לוֹ חִבְרוֹ: נִחַלְקָה, וְטֵל 42
אֶתָּה דָּמִים כְּנִגְדֵּךְ כָּל הַשְּׁטָר, וַעֲשֵׂה מֵהֶן סְחוּרָה 43
לְעֶצְמְךָ, וְתִשְׁלַם כָּל הַשְּׁטָר בְּזֶמְנוֹ - יֵשׁ לוֹ לַעֲכָב 44
עַדִּין וְלֹאמַר לוֹ: שְׂמָא נִפְסִיד, וְהַשְּׁנִים יוֹתֵר מְרוֹיַחִין 45
מִן הָאֶחָד⁴⁵. 46

(29) בבא-מציעא קה. מימרא של רבא, וכפי נוסחת הספרים שלפנינו: "הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי (=שנים שעשו עסק ביחד, כלומר נשתתפו) ורווח (=הרוויחו), ואמר ליה חד לחבריה, תא ליפלוג (=בוא ונחלק), אי אמר ליה אידך נרווח טפי - דינא הוא דמעכב (= אם השני מתנגד וטוען שרוצה להרוויח יותר - דין הוא שמעכב החלוקה)". ומפרשה רבינו, בשנים שעשו שותפות וקבעו זמן מסוים, ועיין רש"י והרי"ף שם. ובנוסחאות אחרות שם: "הני בי תרי דקבילו עיסקא בהדי הדדי" (ראה ב'בעל המאור' שם). ולפי זה, המדובר כאן בשנים שקבלו עיסקא משלישי, ועיין רש"י ו'תוספות' שם. (30) שזהו ביטול השותפות. (31) שם במסקנא, שכל שותף יכול לטעון, כי הוא רוצה להמשיך בשותפות בכל הכסף, הקרן והרווח יחד, עד הזמן הקצוב, בטענה כי מזלם של שנים עדיף יותר להביא ברכה. (32) כן נראה שם לא: מתוך פסק דינו של רבה בר רב הונא, על רקע העובדה של איסור ורב ספרא, ושם סט. מדברי רב פפא על רקע העובדה של שני הכותים. (33) וראה להלן פ"ה הלכה ט, כשחולק שלא לדעת חבריו. (34) ראה בפ"א מהלכות שכנים הלכה ד. (35) בבא-מציעא ז: ת. שטלית מוזהבת שאינה בכדי חלוקה, ובהמה טמאה שאם יחלקוה תיפסד - מוכרים אותה ומתחלקים בדמיה. (36) המדובר כשאין כאן טענת "גוד או אגוד", כלומר: קנה או אקנה (ראה בהל' שכנים שם ה"ב), אבל אם טוען "גוד או אגוד" - אין מוכרים אותה לאחר (ש"ך סימן קעו, ס"ק כט). (37) גיטין לא: ברייתא של רבי יהודה, וכפי פירושו של רבא

ג. וכאן מדובר באורגים. (16) ראה למעלה הערה יג. (17) כלומר, שינו מהמנהג (שכל אחד לוקח בממון עצמו, כנ"ל) ונשתתפו במעות, לפני שקנו הבגדים והשתי והערב ('פרישה' שם). ומכיוון שהם מצויים בשוק, אינם בכלל דבר שלא בא לעולם אע"פ שעדיין לא קנו (סמ"ע שם, ס"ק יא).

1 ג. השתתפין¹⁸ שהטילו לפיס זה מנה וזה מאתים וזה 1
2 שלש מאות, ונתעסקו¹⁹ כֵּלָן בַּמָּמוֹן, ופָּחְתוּ או 2
3 הוֹתִירוּ - הַשְּׂכָר או הַפָּחַת בִּינֵיהֶם בְּשָׁוִה לְפִי 3
4 מִנְהֶם²⁰, וְלֹא לְפִי הַמַּעוֹת. וְאֶפְלוּ²¹ לָקְחוּ שוֹר 4
5 לְטַבִּיחָה, שְׂאֵלוֹ טַבְחוֹהוּ הִנֵּה נוֹטֵל כָּל אֶחָד מִבְּשָׂרוֹ 5
6 כְּפִי מַעוֹתָיו²², אִם מְכָרוֹהוּ חִי וּפָחְתוּ או הוֹתִירוּ - 6
7 הַשְּׂכָר או הַפָּחַת לְאִמְצָע²³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? 7
8 כְּשִׁנְשָׂאוּ וְנִתְּנוּ בַּמַּעוֹת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן; אֲבָל²⁴ אִם 8
9 הַמַּעוֹת קָיָמִין, וְעַדִּין לֹא הוֹצִיאוּ אוֹתָן, וּפָחְתוּ או 9
10 הוֹתִירוּ מִזְמַת הַמַּטְבֵּעַ שֶׁשָּׁנָה²⁵ הַמָּלֶךְ או אֲנָשִׁי 10
11 הַמְּדִינָה²⁶ - חוֹלְקִין הַשְּׂכָר או הַהֶפְסֵד לְפִי הַמַּעוֹת. 11
12 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסֶתֶם; אֲבָל אִם הִתְנוּ²⁷ שִׁיטֵּל 12
13 בַּעַל הַמָּאָה²⁸ שְׁלֹשָׁה רַבְעִים מִן הַשְּׂכָר, וְיֵטֵל בַּעַל 13
14 הַמָּאֵתִים רַבִּיעַ, וְאִם נִפְחְתוּ - לֹא יִפְחֹת זֶה שִׁיטֵּל 14
15 שְׁלֹשָׁה רַבִּיעֵי הַשְּׂכָר אֲלֵא רַבִּיעַ הַהֶפְסֵד, וְיִפְסִיד זֶה 15
16 שֶׁנוֹטֵל רַבִּיעַ הַשְּׂכָר שְׁלֹשָׁה רַבְעִים מִן הַפָּחַת - הָרִי 16
17 אֱלוֹ חוֹלְקִין כְּפִי מָה שֶׁהִתְנוּ, שְׂכָל תְּנָאי שֶׁבְּמָמוֹן - 17
18 קָיָם. 18

(18) כתובות צג. צג: מימרא של שמואל. (19) דוקא נתעסקו, אבל אם לא נתעסקו והמעות קיימים, חולקים לפי המעות (להלן). (20) נראה שהטעם הוא שיתכן ומזלו של השותף גורם, בלי לשים לב לכמות הממון שהשקיע. (21) כפירושו של רב המנונא למימרת שמואל, ש"אפילו שור לחרישה ועומד לטביחה - השכר לאמצע", שזהו נוטה הסוגיא, ושלפיכך הכריע הרי"ף כמותו. (22) לדעת הכסף-משנה אף אם עמד לכתחילה לחרישה, ואחר-כך טבחוהו - מחלקים חלק כחלק (ודלא כרש"י שפירש שפלוגתת רבה ורב המנונא היא כשעמד לחרישה ושוב טבחוהו. ואף בזה אמר רב הונא השכר לאמצע). (23) והיינו כרב המנונא, אלא שרב המנונא הזכיר שור העומד לחרישה ושוב עמד לטביחה, ורבינו מוסיף שהדין כן אף אם מתחילה עמד לטביחה. (24) שם צג: במסקנת הגמרא. (25) שהוסיפו את ערך המטבע או החסירו אותו. (26) [כן מצאנו בגמרא (בבא-מציעא מו:)] "מטבע שפסלתו מדינה או פסלתו מלכות". (27) בהתאם לכלל הידוע, שכל תנאי בממון - קיים. (28) נקט רבינו דוגמא זו, להודיענו שאפילו התנו להוסיף לממעט ולמעט למרבה - תנאים קיים, שהכל חולך אחרי התנאי.

19 ד. השתתפין²⁹ שהתנו בִּינֵיהֶם שִׁיעֲמָדוּ בְּשִׁתְּפוֹת זֶמֶן 19
20 קָצוּב - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מַעֲכָב עַל חִבְרוֹ, וְאֵינּוּ 20
21 יָכוֹל לְחַלֵּק עַד שִׁיגִיעַ הַזֶּמֶן או עַד שִׁיכָּלָה מָמוֹן 21
22 הַשְּׁתַּתְּפוֹת, וְאִין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לְטַל חֶלְקוֹ מִן הַקֶּרֶן³⁰ 22
23 וְלֹא בַּשְּׂכָר³¹ עַד סוֹף הַזֶּמֶן. נִשְׁתַּתְּפוּ סֶתֶם, וְלֹא 23

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ד טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עבר וַעֲשֶׂה שְׁלֹא מַדְעַת חֲבֵרוֹ, וְאַחֵר כֶּף הוֹדִיעוּ
וְאָמַר לוֹ: עָשִׂיתִי כֶּף וְכֶף, וְהִסְפִּים לְמַעֲשָׂיו - הֲרִי
זֶה פְטוּר¹³. וְאִין כָּל הַחֲבֵרִים הָאֵלּוּ צְרִיכִין קִנְיָן¹⁴,
אֵלָּא בְּדָכְרִים בְּלָכְדָּר.¹⁵
16

2) ראה להלן הלכה ב, שהנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהם חיטים, אין ליקח בהם שעורים. והמקור מבבא קמא קב: ואף כשהשתתף בסתם - אם יש מנהג הרי זה כאילו התנה (סמ"ע קעו סעיף קטן לא) וראה במגדל עוז מקור להלכה זו בתשובות הגאונים. 3) פן יארע אונס בדרך. כן הוא בכתובות ק: "רבינא הווה בידיה חמרא (=יין) דרבינא זוטא וכו' הווה מסיק ליה לסיכרא (=רצה להוליכו למקום ששמו "סיכרא") אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה מהו למשקליה בהדיה (=האם מותר לי לקחת אתי יין זה?) נשקליה, דילמא מיתניס (=אקחתו שמא יקרה אונס), נשבקיה, דילמא מתקיף (כן הוא נוסחת הרי"ף, וזה פירושה: נשאיר אותו כאן, שמא יחמיץ), אמר ליה זיל לא עדיף מדידך (=הולך אותו כשם שאתה מוליך את שלך)". הרי שדווקא אם יש חשש שמא יחמיץ כאן - אז התירו לו, אבל באופן אחר אסור אף אם מוליך גם את שלו, ועיין ר"ן שם. ולהלן הזכיר רבינו גם "פירש בים". 4) היינו, בסחורה או בממון השותפות, כדלהלן הלכה ב. 5) מקור הלכה זו במשנה פסחים פט: "הממנה עימו אחרים בחלקו (שלא בידיעת בני החבורה) רשאים בני חבורה ליתן לו את שלו". כלומר, אומרים לו טול חלקך רצא, שאין אנו רוצים שיתערב זר בינינו (רע"ב שם). 6) תוספתא בבא מציעא פרק ד (הוצאת צוקרמנדל עמוד 380 A, ותוכנה הובא להלן (פרק ז הלכה ז), ש"המושיב את חבירו בחנות למחצית שכו, אם היה אומן לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו". ושם בתוספתא ובדברי רבינו שאם היה שותף עימו בחצר (בתוספתא: בחנות) מותר. וכאן השמיט זאת רבינו בהסתמכו על מה שכתב להלן. 7) פסחים קיג. "שרי כיסיך, פתח שקיך" (=קבל המעות תחילה ותנם בתוך כיסך ואחר כך פתח השק ותן ללוקח). ועוד אמרו בכתובות עו: "סתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זוזי, לא יהיב אינש חיתא" (=הסתם לא ייתן המוכר את הבהמה כל זמן שלא נתן הלוקח את הכסף). 8) ואם קצת בני אדם מוכרים בהקפה וקצתם שלא בהקפה אסור למכור בהקפה (כסף משנה) ואפשר שאפילו אם רוב בני אדם מוכרים בהקפה וקצת שלא בהקפה - אין למכור בהקפה, שאין הולכין בממון אחר הרוב (בבא בתרא צב: ולמעלה פרק ט"ז מהלכות מכירה הלכה ה) ואין היתר אלא בדבר שדרכו להימכר תמיד בהקפה (ראה באור שמח להלן הלכה ב ובנתיבות המשפט שם חידושים אות כג). 9) שאין השואל רשאי להשאיל (לאחרים) ואין השוכר רשאי להשכיר - שאין רצונו של אדם שיהא פקדונו ביד אחר (בבא מציעא לו. ופרק א מהלכות שכירות הלכה א). ושותף הרי הוא כשומר כמו שאמרו בבבא בתרא מב: 10) ש"כל תנאי שבממון קיים" (בבא מציעא צד.). 11) שהרי מחל. 12) כמו שכתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות מכירה הלכה יא שתחילה אינה צריכה קניין.

שם. וראה בר"ח ו'תוספות' שם ד"ה לשותפים. 38) קרי: חובות אצל אחרים. 39) כלומר, כל החובות. 40) כלומר, חולקים אף לפני שגבו כל החובות. וממשיך רבינו לפרש איך חולקין? - וכשיפרעו החובות וכו'. 41) כלומר, לאחר פרעון כל חוב - חולקים, ומכאן שאין חולקים בשטרות, באופן שכל אחד יגבה חלקו - לפי שיכול לומר לו: כוחם של שנים, עדיף לגבות החוב (רדב"ז, ועיין ב'טור' סימן קעו בשם הרא"ש). 42) כגון שלוו שניהם סכום כסף באופן שעל כל אחד חלה חובת תשלום על מחצית הסכום בלבד. והמדובר כשפירשו בשטר שאינם אחראים זה לזה (ראה בפכ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ט, וברדב"ז וכסף-משנה כאן) ואינם ערבים זה לזה. 43) יכול אחד להכריח את השני לפרק את השותפות, והוא ישלם את חלק החיוב שהוא חייב בו. ואין השני יכול לטעון, כמו בסמוך, שהשנים טובים מן האחד, מכיון שאין שעבוד האחד על השני ואין קשר ביניהם, וראה סמ"ע שם ס"ק נד. 44) שאפשר לתבוע מכל אחד מהם את תשלום כל החוב. כגון שלוו בשטר אחד, שמן הסתם הם אחראים זה לזה, כיון שלא פירשו שאינם אחראים (הלכות מלוה ולוה שם, ועיין רדב"ז כאן). 45) בבא-מציעא שם בסיום המימרא של רבא (שתוכנה הובא בתחילת הלכה זו), שאם קבעו זמן, אין האחד יכול להכריח את השני להתחלק, ואף כאן הם משועבדים זה לזה עד זמן פרעון החוב.

ה. הנותן⁴⁶ מעות לחבירו לילף למדינה פלונית לסחורה⁴⁷, או לקנות לו פרות לסחורה⁴⁸, או לישוב בו בחנות⁴⁹ - אינו יכול לחזור בו ולהחזיר הממון⁵⁰ מיד השתף, עד שילף למקום שהתנו ויחזור⁵¹, או עד שיקנו⁵² אותן הפרות וימכר, או עד שישב בחנות⁵³. שזהו פמי שקבע זמן הוא.

46) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ד. 47) כלומר, לקנות ולמכור שם סחורה. וראה סמ"ע שם ס"ק נו. 48) היינו, לקנות פירות ולהביא לכאן על-מנת למכרם. 49) כלומר, לשאת ולתת בכסף זה בחנות זו. 50) אבל המקבל יכול לחזור בו, שהרי הוא כפועל, ראה פ"ט מהלכות שכירות הלכה יד. 51) כלומר, לאחר שנשא ונתן שם. 52) בכ"י תימן: שיקנה. 53) כלומר, עד שישא ויתן בחנות. ואם יש שם דברים שיש זמן ידוע למכירתם - עד שיגיע הזמן (רדב"ז).

יום שלישי כ"ד טבת ה'תש"פ

פרק חמישי

1) ביאר בו רבינו היאך צריך השותף להתנהג בסחורה המשותפת, ואם אחד מהם בא לחלוק שלא מדעת חבירו.

א. המשתתף עם חבירו בסתם - לא ישנה ממנהג המדינה² באותה הסחורה. ולא ילף למקום אחר³, ולא ישתתף בה⁴ עם אחרים⁵, ולא יתעסק בסחורה אחרת⁶, ולא ימכר בהקפה⁷, אלא דבר שדרכו להמכר תמיד⁸ בהקפה, ולא יפקיד ביד אחרים⁹, אלא אם כן התנו בתחלה, או שעשה מדעת חבירו¹⁰.

קצב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ד טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שותפות לכל ענייניהם, אבל כאן שלא עשו ביניהם שותפות כללית, אלא באופן עראי, לקנות פירות אלו ולמכרם, לא נאסר לו לעסוק בסחורה אחרת. וכהאי גוונא כתב הש"ך ביוה"דע"ה סימן קעז סעיף קטן סז בשם הפרישה. והמדובר כאן כשקונה בכספו הוא ולא ממעות השותפות, וראה להלן. (28) יש שכתבו שכיוון שקונה בכספו הוא, אין הבדל בין אותו המין למין אחר (וראה להלן) ואדברא אם מותר לקנות מאותו המין, שיש מקום לחשד, שיחשבו הרואים שמשלשל לסלו מאותם הפירות השייכים לשניהם (ראה ברדב"ז), כל שכן שמותר לקנות ממין אחר (ראה בבית יוסף שם סימן קעז). ויש אומרים שלא הותר אלא אותו המין, אבל מין אחר אסור. (29) שמא מה שקנה לעצמו אינו משוכח כל כך כמו של השותפות, ונמצא חבירו נפסד בכך (כסף משנה). (30) יש מפרשים שכאן מדובר בכסף של השותפות, ולפיכך אסור לקנות לחבירו מין אחד ולעצמו מין אחר. ואילו ב"לעצמו" שלמעלה שהוא בכסף של עצמו, מותר בין באותו המין ובין במין אחר. ויש אומרים שהבבא הזו היא המשך מהבבא הקודמת ושתייהן עוסקות בכסף של עצמו ולפי זה לעולם אסור לקנות ממין אחר כמו שביאר רבינו להלן (אבן האזל). (31) בכתב"ד תימן: "בחבילה" וכן גרס רבינו ירוחם (הובא בכסף משנה) וכן הוא בתוספתא שם. ואפשר לפרשו מעניין "יחד", כלומר, שיהיה ריווח והפסד שניהם ולא ישתכר בשלו יותר מבשל חבירו (בית יוסף שם). ונראה שכל זה מחמת חשד, שלא יאמרו: לעצמו דאג, ולחבירו לא דאג.

ד. אחד מן השתפין שאמר: נוליד הסחורה למקום פלוני, שהיא ביקר³², ונמכר שם³³, אף על פי שקבל עליו כל אנס או כל פחת שביבא - הרי חברו מעבב עליו; שהרי אומר לו: אין רצוני שאאתן מעות שבידי, ואהיה רודף אחריך לדין להוציא ממך³⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(32) כלומר, למקום פלוני שהסחורה נמכרת שם ביוקר. (33) וראה למעלה (הלכה א) שבלי רשות מהשותף השני אסור להוליך למקום אחר. (34) מקור הלכה זו בירושלמי בבא קמא (תחילת פרק שלישי) בדין שור שעלה על שור אחר להרגו, שמותר לבעל השור הניזק לשמוט את שורו מתחת לשור המזיק, ובעל השור המזיק אינו יכול לטעון: אשלם לך נזקך, לפי שאומר לו: איני רוצה לחזר אחריך בבתי דינים, ומטעם זה הצריכו חכמים להרחיק נזקים מחבירו, אף כאלה שהמזיק חייב לשלם לניזק, עיין בבא בתרא כ: ולמעלה פרק ט מהלכות שכנים הלכה יא.

ה. אחד מן השתפין שפא ליטין את הפרות עד זמן הידוע³⁵ - אין חברו מעבב עליו. ואם אין זמן לאותן פרות - חברו מעבב עליו.

(35) כגון התאריכים של מכירת פירות שונים, עליהם מוסר רבי יהודה בברייתא ובתוספתא שם. ובתוספתא שם נוסף: "אם היה ערב שביעית - מותר, שמתחילה לא לקחו אלא על מנת כן" (כלומר, ליישן פירות של ערב שביעית לצורך שביעית).

ב. אחד מן השתפין שעבר¹³ ומכר בהקפה, או פרש¹⁴ בים¹⁵, או הלך למקום אחר, או שנשא ונתן בסחורה אחרת, וכן כל פיוצא באלו הדברים - כל פחת שביבא מחמת שעבר¹⁶ חייב לשלם לבדו¹⁷; ואם היה¹⁸ שם שוכר - השוכר לאמצע, כמו שהתנו ביניהם בשוכר. לפיכך, הנותן¹⁹ מעות לחברו בתורת שתפות לקח בהן חטים לסחורה²⁰, והלך וקנה שעורים, או שנתן לו מעות לקנות שעורים, וקנה חטים: אם²¹ פחתו - פחתו לזה שעבר, ואם²² הותירו - הותירו לאמצע²³. וכן²⁴ אם הלך ונשתתף עם אחר בממון השתפות: אם הפסיד - הפסיד לעצמו, ואם נשתכר - השוכר לאמצע. אבל אם נשתתף עם אחר בממון עצמו²⁵: אם פחת - פחת לעצמו²⁶, ואם הרויח - הרויח לעצמו. ואם התנו ביניהם - הכל לפי התנאי.

(13) יוצא מתוך מה שנאמר בהמשך הדברים לפיכך הנותן מעות לחבירו וכו'. (14) הפליג, נסע בספינה. (15) שמא תארע תקלה בים. ראה ברש"י לכתובות ק: דיבור המתחיל מהו לאמטויי. (16) אבל בהפסדים אחרים שלא באו מחמת שעבר, אינו חייב (ש"ך סימן קפג סעיף קטן ט. וראה במשנה למלך למעלה פרק א הלכה ב). (17) אף על פי ששותפין משועבדים אחד לחבירו והרי זו "פשיעה בבעלים" שפטור עליה (פרק א מהלכות שכירות הלכה ג) - כאן חייב הוא מטעם מזיק בידיים וכו' אינו פטור אף "בבעלים". ראה בפרק כ"א מהלכות אישות הלכה ט' ובמשנה למלך כאן. (18) כן כתב רבינו למעלה (פרק א הלכה ה) לגבי שליחות, והוא הדין כאן, שהשותפות לא נתבטלה על ידי זה. (19) בבא קמא קב: כברייתא האחרונה, וכרבי יהודה. (20) למעלה בפרק א הלכה ה כתב רבינו: "בין לאכילה ובין לסחורה", ולכאורה הוא הדין כאן, ולסחורה לאו דווקא, אלא שסתם שותפות היא לסחורה, וכן דעת הרא"ש ושאר פוסקים. (21) לשון הברייתא שם. (22) ברייתא שם וכרבי יהודה. (23) שהשותפות אינה מתבטלת בשינוי זה וכנ"ל. (24) נלמד מהקודם, שהרי אף כאן שינוי ממגמת השותפות (כסף משנה). (25) שעבר על מה שכתב רבינו למעלה (הלכה א) שלא יתעסק בסחורה אחרת, ואף כאן, אי אפשר שלא התעסק איתו. ועיין ש"ך סימן קעז סעיף קטן כב. (26) ואין לשותף הראשון חלק לא בהפסד ולא בשכר, אלא אם כן התנו כן ביניהם.

ג. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שוכר - רשאי לקח לעצמו²⁷ מאותו המין²⁸; וכשהוא מוכר - לא ימכר שניהם פאחד²⁹, אלא מוכר אלו בפני עצמן [ואלו בפני עצמן]. ולא יקח לעצמו³⁰ חטים ולחברו שעורים, אלא בכלל חטים או בכלל שעורים, כדי שיהיו מעות שניהם שוין בחבלה³¹.

(27) ומה שאמרנו למעלה (הלכה א) "המשתתף עם חבירו - לא יתעסק בסחורה אחרת" - אין זה אלא כשעשו ביניהם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ד טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

48) כן כתב הרי"ף בבבא בתרא פרק א, ודייק כן מהגמרא שם ד. (49) שמפורסם ברבים שהוא שייד לשותפים. (50) משמע אפילו היה מונח שם זמן רב (חושן המשפט סימן קעט סעיף א, ועיין סמ"ע ו"ש"ך שם). ובלבד שיהא בתוך ימי השותפות, אבל אחרי ימי השותפות, יש להם חזקה זה על זה (רי"ף שם). (51) כי שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ואין הוכחה, מזה שהחפץ ברשותו, שחבירו מכרו לו או נתנו לו במתנה (הרי"ף שם). (52) בעדים (כסף משנה בשם הרא"ש).

ט. אחד⁵³ מן השתתפין שבא לחלק⁵⁴ שלא מדעת חבירו - חולק בפני שלשה, ואפילו⁵⁵ הן הדיוטות⁵⁶; ובלבד שיהיו נאמנים⁵⁷, ויודעין בשומא⁵⁸. ואם חלק לה⁵⁹ בפחות משלשה - לא עשה כלום⁶⁰. במה דברים אמורים⁶¹? בשחלקו פרות⁶²; אבל אם היו מעות⁶³ - המעות בחלוקים הם, ויש לו לחלק שלא בפני בית דין, ומניח⁶⁴ חלק חבירו בבית דין. במה דברים אמורים⁶⁵? בשהיו המעות פלן מטבע אחד ושיון; אבל אם היו מקצתן חדשים ומקצתן ישנים, ואין צריך לומר אם היו מקצתן פות ומקצתן רעות - הרי הן כפרות, ואין חולקין אותם אלא בבית דין.

53) בבא מציעא לא: פסקו של רבה בר רב הונא בעובדה של איסור ורב ספרא, וכתיקונו של אביי. (54) אחרי תום זמן השותפות או שלא היה זמן בכלל (הגהת מיימוני אות ג'. וראה למעלה פרק ד הלכה ד). (55) כדברי אביי בשם רב נחמן. לפי שאינו צריך אלא לברור, ולא להוצאת פסק דין (גמרא שם). (56) כלומר, כולם הם הדיוטות (סמ"ע סימן קעו סעיף קטן מו). (57) שאם לא כן, היאך נאמין להם (כסף משנה) ועוד שהרי נקראו "בית דין" (בית דין של הדיוטות), ואם אינם נאמנים, אינם נקראים בית דין (רדב"ן). (58) פשוט. שאם לא כן היאך יחלקו (כסף משנה). (59) כלומר, חילק אותה, את השותפות. (60) מצורה מוחלטת זו משמע שאפילו אם הפסיד בחלוקה זו, יכול הוא לחזור בו (וראה ברמ"א סימן קעו סעיף יח). (61) בבא מציעא טו. וסו: כדברי רב נחמן ורב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. (62) שצריכים שומא, שיש בהם כמה מינים (גמרא שם). (63) שכולן שוות, ראה להלן. (64) שאף על פי שעל עצם החלוקה, אין צורך בבית דין - צריך להודיע להם על החלוקה. וראה סמ"ע שם סעיף קטן מט. (65) גמרא שם.

י. אסור⁶⁶ להשתתף⁶⁷ עם עובד פוככים, שפא יתחייב לו חבירו שבועה, וישפיעו ביראתו⁶⁸. וכבר בארנו במקומו, שאסור לעשות סחורה⁶⁹ בפרות שביעית, [ולא בכורות], ולא בטרפות, ולא בנבלות, ולא בתרומות, ולא בשקצים ורמשים. ואם עבר⁷⁰ ועשה - השכר לאמצע⁷¹. ונראה לי, שאם הפסיד - הפסיד לעצמו, מפני שעבר⁷².

66) סנהדרין סג: דברי אביי של שמואל. ויש שכתבו שבזמן שאין הגויים נשבעים בעבודה זרה אין איסור זה (הגהות

1. שתתפין ששמו פרותיהן ונשתתפו בהן - יש להן
2. אוניה זה על זה³⁶. ערבו פרות בלא שומא³⁷
3. ומכרום, ונשאו ונתנו בדמיהן - הרי אלו מחשבים
4. את הפרות כמה היו שוין בעת שנשתתפו, ומחשבים
5. את השכר או ההפסד.

36) שאם נתברר שלא שמו כהוגן את פירותיו של אחד מהם, אף על פי שהם שותפים ואפשר שהם מוחלים זה לזה - יש בהם דין אונאה ככלל מקח וממכר. וראה ברדב"ז. (37) ומכיוון שלא דקדקו לכתחילה בזה, יש וודאי מקום לחשוב שמחלו זה לזה, ואף על פי כן אין אנו אומרים כן (ראה בסמ"ע שם סעיף קטן י"ג).

ז. שתתפין שמחלו להם מוכסין³⁸ - מחלו לאמצע³⁹.
7. ואם אמרו⁴⁰: משום פלוני מחלנו - מה שמחלו
8. מחלו לו⁴¹. הוי⁴² באין בדרך, ועמדו עליהן לסטים
9. וגזלו את השפירא, והציל אחד מן השתתפין - הציל
10. לאמצע⁴³. (אפילו אין יכולים חבירו להציל, ולא
11. פלג, פיון דלא אמר כלום). ואם אמר⁴⁴: לעצמי אני
12. מציל (אם יכולים להציל - הציל עד כדי חלקו⁴⁵)
13. לעצמו, והיותר שלהם⁴⁶; ואם אין יכולין להציל⁴⁷)
14. - הציל לעצמו.

38) גובי מכס. (39) אף על פי שרק אחד ביקש שימחלו. ויש אומרים שאף על פי שבקשתו הייתה שימחלו למענו, והסכימו לו - השכר לאמצע. שכיוון שעשו זאת על פי בקשתו הרי הוא כשלוחם (כסף משנה בשם הרא"ש, ועיין בסמ"ע סימן קעח סעיף קטן א). (40) גובי המכס. יש אומרים שהיינו דווקא אם המוכסים אמרו כן מעצמם, מבלי שפנה אליהם. שאם לא כן, הרי הוא שלוחם של השותפין כמבואר למעלה (כסף משנה בשם הרא"ש). (41) ואין לכולם חלק בזה. (42) תוספתא בבא מציעא, הובאה בבבא קמא קט"ז: ונתפרשה שם על ידי רמי בר חמא. (43) שכל זמן שלא גילה את דעתו, מן הסתם הוא מתכוון להציל בשביל כל השותפים, כדרכו של שותף. (44) בתוספתא שם: "ואם היתנה עימהם בבית דין מה שהציל הציל לעצמו". אבל כבר כתב באור זרוע בבא קמא סימן תנט שמשוגיית הגמרא שם נראה שאין צריך להתנות בבית דין דווקא, עיין שם. ואף על פי שכתב רבינו להלן הלכה ט שחלוקת שותפות צריכה בית דין - כאן במקום הפסד לא הצריכו כן. (45) שהרי נתחלק מן השותפות. ואף על פי שלא הגיע עוד הזמן לחלוקת השותפות (ראה למעלה פרק ד הלכה ד) - כיוון שיש כאן הפסד התיירו לו לחלוק (שיטה מקובצת שם בשם רבינו יהונתן). (46) שכיוון שיכולים להציל, אין זה הפקר. (47) שאז יש לזה דין הפקר.

15. ח. דבר⁴⁸ הדיוע⁴⁹ לשני שתתפין, אף על פי שהוא
16. בפרשות אחד מהן - אינו יוצא מחזקתו של שני כל
17. ימי השתתפות⁵⁰; ואינו יכול לטען שלקחו ממנו או
18. שנתנו לו במתנה⁵¹, ונאמר לאחר שהמציא מחברו
19. עליו הראיה, אלא הרי הוא בחזקת שניהם עד
20. שייבא האחר ראיה⁵².

קצד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ה טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאף שהשתתף בממון עם הרועה, לולא היה אריסו המשועבד לו, היה חייב לשלם לו שכרו, כדין עסק, כדלהלן הלכה ב. (6) ודינו מפורש להלן בהלכה הבאה. ובאופן ששניהם משתתפים בממון - חלקו של בעל המעות, הוא "עסק" והוא נחלק לחצי מלוה וחצי פקדון (לחם-משנה).

ב. תקנו חכמים⁷: שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן - יהיה חצי הממון בתורת הלואה, והרי המתעסק חייב באחריותו אף על פי שאבד באנס⁸, והחצי האחר בתורת פקדון, והרי הוא באחריות בעל המעות⁹. ואם נגב או אבד החצי של פקדון - אין המתעסק חייב לשלם¹⁰. ולפיכך יהיה שכל ז' החצי, אם הרויח, של בעל המעות. ולפיכך¹¹ תקנה זו, אי אפשר שהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשוה. שאם אתה אומר כן, נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו שהן פקדון, ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלוהו, ונמצא באין לידי אבדן רבית¹². והריאן נעשו¹³, אם רוצה להיות השכר או ההפסד לאמצע בשוה¹⁴? יתן למתעסק שכרו שכל יום ויום¹⁵ מימי השתפות כפועל בטל¹⁶ של אותה מלאכה¹⁷ שפוטל ממנה¹⁸. ואם¹⁹ היה לו עסק אחר²⁰ כל שהוא²¹ להתעסק בו עם מעותיו של זה²² - אינו צריך להעלות לו שכר של כל יום ויום²³, אלא אפלו העלה²⁴ לו דינר בכל ימי השתפות - דינר²⁵; ואם פחתו או הותירו - יהיה לאמצע בשוה. וכן אם אמר לו²⁶: כל הרוח יהיה לך שלישו²⁷ או עשיריתו בשכרך, הואיל²⁸ ויש לו עסק אחר - הרי זה מתור²⁹; ואם הפסידו - יפסיד מחצה. ואם היה זה המתעסק אריסו³⁰ והיה לו עסק אחר - אינו צריך להעלות לו שכר אחר כלל; שהאריס משעבד הוא לבעל השדה.

(7) חכמי נהרדעא (שם קד: ?) (8) כדין מלוה שניתנה להוצאה (קידושין מז.). (9) ודינו כשומר חנם, כדלהלן, ואע"פ שהוא נוטל שכר על ההתעסקות - כיון שאינו נוטל שכר על השמירה, הרי הוא כשומר חנם. והראב"ד סובר, שדינו כשומר שכר. (10) ששומר חנם פטור על גניבה ואבידה (פ"ד מהלכות שאלה ופקדון הלכות א"ב). (11) בבא-מציעא סח. במשנה. (12) ואיסורו מדרבנן (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ואילו ריבית דאורייתא היא "ריבית קצוצה", שהלוה על-מנת לשלם לו בהוספה (שם). (13) והיינו בסתם, כשלא התנו ביניהם כל תנאי שהוא, בעת יצירת העסק, שהרשות בידם להתנות על מינימום של שכר, ככל תנאי של ממון, ובלבד שלא יהיה בו משום אבק ריבית, וראה להלן הלכה ד. (14) שאם רוצה בעל המעות בהפרשים, כשכר והפסד בהתאם להלכה ותקנת חכמים, אינו צריך לשלם שכר כפועל, ראה להלן הלכה ג. (15) אבל לא שכר חד פעמי (הרי"ף שם). (16) ברייתא שם, המוסיפה ביאור לדברי המשנה. (17) שם, כאב"י המבאר

מיימוני וכן כתב הרדב"ז בשם רבינו בתשובה. (67) אבל מותר לשאת ולתת איתו (הגהות מיימוני אות ד). (68) בעבודה זרה. כלומר: ונמצא שהישראל גורם לאחרים שיישמע שם האליל. (69) לכתחילה, אבל בדיעבד מותר ליהנות מהריווח כדלהלן. (70) השותף. (71) נלמד מן הירושלמי (הביאו הגהות מיימוני אות ד) שאף את הגניבה שנגב אחד מן השותפים - חולקים. (72) והרי זה כשותף ששינה, שכתב רבינו למעלה הלכה ב.

1 יא. אחד מן השתפין או מן המתעסקין⁷³ שמת -
2 בטלה⁷⁴ השתפות או העסק, אף על פי שהתנו לזמן
3 קבוע; שפכר יצא הממון לרשות היוזשים. וכן
4 הורו הגאונים⁷⁵.

(73) ראה לקמן פרק ו הלכה א הגדרת רבינו לשותפים ומתעסקין. (74) משמע שגם השותף וגם היוזשים יכולים לבטל את השתפות, שהיא בטלה מאליה עם מות אחד השותפים, וראה סמ"ע סימן קעו סעיף קטן נ. (75) והרא"ש (פרק ט דבבא מציעא סימן לו) הביא לזה מקור מדברי התוספתא (פרק ט דבבא מציעא) "המקבל שדה מחבירו ומת - לא יאמרו לו תן לנו מה שעשה אבינו וכו'". ומה שאמרו בגמרא בבא מציעא קט. "האי שתלא דשכיב (המקבל שדה לשחול ומת), יורשים דיליה מסתלקין בלא שבחא, ולאו מילתא היא", הוא מפרש דלאו מילתא דמסתלקין בלי שבח אלא מסתלקין בשבח. אבל לעולם מסתלקין, כנ"ל.

יום רביעי כ"ה טבת ה'תש"פ

פרק ששי

(1) נתבאר בו כל דיני "עיסקא" שהיא מחצית מלוה ומחצית פיקדון. ולא נשלמו.

5 א. שנים שהן נושאים ונותנים בממון השתפות², אף
6 על פי שהממון של אחד מהן - הרי זה נקראת
7 שתפות, ואם פחתו או הותירו - הרי הוא לאמצע³.
8 ויש להם להתנות בשכר ובהפסד כל מה שירצו,
9 כמו שבארנו. אבל⁴ אם היה האחד בלבד הוא
10 שנושא ונותן בממון השותף, אף על פי שהממון
11 משל שניהם⁵ - הרי זה השתפות נקראת עסק⁶, וזה
12 הנושא ונותן נקרא מתעסק, שהרי הוא לבדו
13 מתעסק במשא ומתן, ושתפו שאינו נושא ונותן
14 נקרא בעל המעות.

(2) כלומר: הממון ניתן על-ידי אחד מהן, לשם רווחים משותפים, ואף זה שלא הטיל מממנו כלום - מקבל מחצה, כמו הראשון שהטיל כל ממון, כי כך התנו ביניהם כתמורת המשא-והמתן של השני המשקיע בזה יחד עם הראשון. (3) ואין צורך לשלם לשני שכרו כפועל, כמו בעסק דלהלן הלכה ב, שאף אם נאמר שגם כאן יש חצי מלוה וחצי פקדון כדלהלן - אין כאן ריבית, שהרי שניהם מתעסקים: זה במלוה וזה בפקדון, ואין כאן ריבית. (4) בבא-מציעא קד: (5) כן נראה בעובדא של רבי אליעזר מהגרוניא (שם סט.),

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ה טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינו אלא אם התנו כך, כמו שמסביר רבינו בהלכה ד. והראב"ד סובר, שיש רק עדיפות אחת, או בשכר - כמו שהוא מזכיר כאן, או בהפסד - וכסברת ה"ש מי שטועה" (להלן הלכה ד). ולפי זה, מה שאמרו שם "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד וכו'" זהו לפי תקנת חכמים, ולא כשכך התנו. (33) כדי שלא יהיה אבק ריבית. (34) והואיל ויש כאן רווח רב והפסד מועט למתעסק, צריך שיהיה לו עסק אחר (לחם-משנה להלן הלכה ד).

ד. יש מי שטועה ואומר: שהנותן עסק סתם, אם יהיה שם שוכר - יטל המתעסק חציו, ואם היה שם הפסד - יפסיד שלישי³⁵. ואין הדבר כן, אלא אם כן התנו על דבר זה בפירוש³⁶. וכן אם התנו, שייפסיד³⁷ המתעסק מחצה, ואם יהיה שם שוכר - יטל שני שלישי הרוח - הרי זה מותר. וכן³⁸ אם התנו, שאם יהיה שם שוכר - יטל המתעסק תשיעיתו, ואם יהיה שם הפסד - יפסיד עשיריתו, הואיל והתנו שיהיה רוח המתעסק יותר על הפסדו - תנאו קיים, ותוספת זו כנגד עמלו. ורבותי הורו, שאין התנאי³⁹ זה מועיל אלא אם כן היה למתעסק עסק אחר; אבל אם אין לו עסק אחר⁴⁰ - צריך שיהיה שוכר המתעסק יותר על הפסדו בשתי⁴¹, כמו שבארנו⁴². שזה דבר אסור⁴³ הוא, ואין התנאי מועיל בו⁴⁴. ולא יראה לי⁴⁵ זה.

(35) ולפי דבריהם, תקנת חכמים היתה רק על עדיפות אחת, כגון זו שהזכיר רבינו בהפסד, וראה הערה לא. (36) כמו שכתבנו למעלה בהלכה ג. (37) שכאן יש עדיפות בשכר, ולדעת רבינו - זה אפשרי רק בהתנו. (38) שהעיקר הוא, שיהיה למקבל איזו עדיפות שהיא, כדי שלא יהא משום ריבית. (39) בכ"י תימן: "תנאי", וכן נכון. (40) מקורם מגמרא בבא-מצינא סט. שלא התירו במותר דינו אלא בשיש לו עסק אחר (למעלה הלכה ג), ואינם מחלקים בין התנה ללא התנה, וראה בלחם-משנה. (41) מקורם שם מח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". (42) בהלכה ג. (43) מצד הריבית שבו. (44) שאין תנאי מועיל אלא בממון בלבד, אבל לא במקום שיש עמו גם איסור. (45) שלדעת רבינו, יש חילוק בין התנה ללא התנה. ומה שאמרו שם סט. במותר שליש, שצריך שיהיה לו עסק אחר, זהו כשלא התנו. ואף מה שאמרו שם סח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" - כשהתנה כן. ואמנם אם לא התנו כן, צריך שיהיו לו שתי עדיפויות (למעלה הלכה ג). ואז, כיון שיש לו רווח רב, אין צריך עסק אחר, וראה למעלה הערה לא.

ה. הורו רבותי: שאם התנו, שייטל⁴⁶ המתעסק שלשה חלקים מהשוכר, ובעל המעות רביע השוכר - נמצא רביע המעות בלבד בתורת פקדון, ושלשה רביעים בתורת הלואה. לפיכך, אם היה שם הפסד - יפסיד המתעסק שלשה רביעי הפסד⁴⁷ פחות שלישי הרביעי⁴⁸, ויפסיד בעל המעות רביע ושלש

את הברייתא. (18) שאם עסק במלאכה כבדה, אך משתלמת יותר, כמה רוצה לקבל עבור עבודה זו הקלה ממנה (רש"י שם). ויש מפרשים, כפועל בטל שלא עבד כלום, כמה יקבל בעד עבודה קלה כזו. ומפני שאין כאן אלא אבק ריבית - הקילו (רא"ש שם סימן לט). (19) שם סט. וראה ברי"ף שם. (20) מאותו המין. כסף-משנה בפירוש אחד. וראה להלן פ"ח הלכה א, ובהערה יט שם. (21) ראה בפירוש המשניות לרבינו במשנה בבא-מצינא שם. (22) כלומר, ביחד עם העסק שהוא עוסק במעותיו של זה. (23) שכיון שאינו מתבטל כלל מעסקו הפרטי, והוא עוסק בו בד-בבד עם ה"עיסקא", ואין כאן טירחא יתירה - אין כאן אבק ריבית. ואע"פ שכל עיסקא היא חצי מלוה וחצי פקדון, ואין כאן ריבוי טירחא, שהרי הוא עוסק בין כה וכה בשביל חלקו, חצי הפקדון? תירצו בזה ה'תוספות' (שם ד"ה דאמרי) שהיה להם להתחלק: יום לזה ויום לזה. (24) היינו, שהוא עושה כן בעת החלוקה, אבל אם התנה מתחילת העסק, לא צריך, לשיטת רבינו, שיהיה לו עסק אחר, כדברי רבינו להלן הלכה ד (כסף-משנה בפירוש אחד). (25) שם סט. מימרא של שמואל, שגם רב מודה בה (כסף-משנה). (26) אף כאן, כמו למעלה בענין שכר דינו, המדובר בשאמר כן בעת החלוקה, ולכן צריך שיהיה לו עסק אחר, אבל אם התנה כן בתחילה, אין צורך שיהיה לו עסק אחר כדלהלן הלכה ד (כסף-משנה בפירוש אחד). (27) היינו, חוץ ממה שהוא נוטל חלק שוה בשוה עם בעל הממון. (28) שאם אין לו עסק אחר, לא מספיק מותר בשכר, אלא צריך גם להפחית מן ההפסד, כדלהלן הלכה ג. (29) כרב, שם, שאומר: "מותר שליש בשכר" - הרי זה מותר", וכן מפרשה רבינו ולא כפירש"י שם. (30) כמסקנת הגמרא שם, בעובדא של ר"א מהגרוניא.

ג. ועוד³¹ תקנו חכמים: שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן, ופחתו או הותירו, ולא רצה לתן לו שוכר עמלו בכל יום, ולא התנו ביניהן שום תנאי - שיהיה שוכר המתעסק באותו חצי של פקדון שלישי רוח הפקדון, שהוא שתות רוח כל הממון. לפיכך, אם הרווחו - יטל המתעסק שני שלישי הרווח; חצי הרווח של חצי המעות שהן מלוה, ושתות הרווח בשוכר שנתעסק בפקדון, נמצא הכל שני שלישי הרווח; ויטל בעל המעות שלישי הרווח. ואם פחתו - יפסיד המתעסק שלישי הפחת³², שהרי הוא חיב בחצי הפחת מפני שחצי המעות מלוה, ויש לו שתות בשוכרו באותו חצי של פקדון³³, ונמצא שישאר עליו מן הפחת שלישי; ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחת³⁴.

(31) יוצא מתוך השקלא-טריא בגמרא שם סח: סט. מסביב לעובדא של רב עיליש, וראה בסמוך. (32) לדעת רבינו, יש למקבל שתי עדיפויות, גם בזמן הרווח וגם בזמן ההפסד, ומה שמשמע בגמרא שיש רק עדיפות אחת, או בשכר או בהפסד, שהרי אמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד, אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר", זה

ברווח - אם היה הפסד, מוסיף לו בעל הממון שליש מהמחצה שהיה ראוי לו, דהיינו שתות מכל מה שהיה ראוי לשניהם ונותנים למתעסק, ונמצא בעל הממון מפסיד שני שליש, והמתעסק - שליש, ראה בכסף-משנה. (49) שהיו צריכים לחלקם: שמונה-עשר שהם שלשה רבעים - למתעסק, וששה שהם רביע - לבעל הממון. (50) שהמתעסק מקבל שליש מהחלק שהיה ראוי לבעל הממון, היינו שתים מששה, ונמצא הוא מפסיד רק ששה עשר, ובעל הממון מפסיד שמונה. (51) רבינו רוצה להראות את המסקנה מרחיקת לכת משיטה זו, והוא שלפעמים יצא, שהמתעסק לא יפסיד כלום. והיינו, שאם חלקו הוא רביע, והוא צריך מצד הדין לשאת ברביע הפסד, אך לפי שיטה זו, יש לנכות למתעסק שליש מחלק המלוה, שהוא במקרה זה שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, המקביל לגובה חלק ההפסד. (52) כלומר שליש משלשה רבעים, דהיינו רביע. (53) היינו, שהפעם התנו רק על ההפסד, ולא התנו על השכר, כעין מה שאמרו שם: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". (54) היינו: רביע המגיע מחלקו, ועוד שליש מחלק בעל המעות, שזה כאן: שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, הרי ביחד שני רבעים, שהם מחצה. (55) רבינו רוצה כאן להוכיח, כמו שמעיר הראב"ד בהשגתו השניה, עד כמה שיטה זו יכולה להביא לידי דברים תמוהים, ואף לקוי הצדק שהמתעסק יקבל שכר במקרה של הפסד. (56) בשיעור זה של אחד משבעה. (57) שאף-על-פי שהוא מפסיד אחד משבע לחלקו - מקבל הוא שליש משש השביעיות של בעל הממון, דהיינו שתי שביעיות מהכל. (58) שהוא אחד משבעה. (59) לפי העיקרון של רבותיו, שהמתעסק מקבל תמיד שליש מחלקו של בעל הממון, בין ברווח בין בהפסד. (60) שברווח מודה רבינו, שהמתעסק מקבל שליש מחלקו של בעל המעות, ויוצא ששיטת רבינו היא בשתי פנים: השליש שבהפסד שמנכים למתעסק, הוא שליש מחלקו-הוא. וברווח, השליש שמוסיפים למתעסק הוא שליש מחלקו של בעל המעות. [ולפי זה, מה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", פירושו: אי פלגא באגר למתעסק - יש לו רק תרי תילתי בהפסד מחלקו, כשם ש"אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" מדובר במתעסק. ואילו למפרשים אחרים, יש הכרח לחלק בין שתי הבבות, שהבבא "אי פלגא בהפסד וכו'" מדברת במתעסק, ואילו הבבא "אי פלגא באגר וכו'" מדברת בבעל הממון]. (61) שמנכים מהחלק שלו שליש, היינו חלק שנים-עשר מהכל, ונשאר רק שתות. (62) שמוסיפים לרביע שלו, שליש משלושת הרבעים של בעל הפקדון, דהיינו רביע.

יום חמישי כ"ו טבת ה'תש"פ

פרק שביעי

(1) המשך דיני "עיסקא"

- א. הנותן מעות לחברו סתם² להתעסק בהן, או⁴⁰ שהתנו בפרוש שהיה השכר וההפסד ביניהם⁴¹ בשוה³, ונאבד הממון⁴² - יש מי שהורה, שישלם

1 רביע, שהוא שליש כל ההפסד. כיצד? נתן לו מאה
2 דינרים על תנאי זה, וחסרו ארבעה ועשרים⁴⁹ - בעל
3 המעות מפסיד שמונה, והמתעסק משלם ששה
4 עשר⁵⁰. ועל דרך זו לעולם: כל חלק שיש לבעל
5 המעות בשכר, אם יהיה שם רוח - נוטל כמו
6 שהתנו, ואם יהיה שם הפסד - יפסיד אותו החלק
7 ותוספת שלישו. נמצאת⁵¹ למד לפי מדה זו: שאם
8 התנו שישלם המתעסק רביע השכר, אם פחתו - לא
9 ישלם המתעסק כלום; שהרי רביע ההפסד שהוא
10 חוב לשלם מפני המלוה, יש לו פנגדו שליש מה
11 שישלם בעל המעות⁵², שהוא רביע, ונמצא זה פנגד
12 זה. וכן⁵³ אם התנו על הפחת, ולא הזכירו הרווח:
13 אם פחתו - פוחת המתעסק כפי מה שהתנו, ואם
14 הוסיפו - נוטל המתעסק כמו אותו החלק שהיה
15 מפסיד, ותוספת שליש מה שנוטל בעל המעות.
16 כיצד? התנו, שאם היה שם הפסד - יפחת המתעסק
17 רביע, והפחיתו - משלם רביע הפחת, ואם הותירו
18 - נוטל מחצה⁵⁴. ואף על פי שדברים אלו שהורו
19 דברי טעם הם, אם תלך על דרך זו, שמא⁵⁵
20 המתעסק אפשר שיפחת ויטל שכר. כיצד? כגון
21 שהתנו עמו, שישלם המתעסק אחד משבעה בשכר,
22 ופחתו⁵⁶ - נמצא נוטל המתעסק אחד משבעה יתר⁵⁷
23 על זה ההפסד. כיצד? כגון שפחתו שבעה דינרים
24 - הרי המתעסק אומר לו: אני חוב לך דינר אחד
25 כפי התנאי⁵⁸, ואתה חוב לשלם לי שנים, שהן
26 שליש חלק הפקדון⁵⁹. נמצא בעל המעות חוב לתן
27 לו דינר בשכר שהפסיד שבעה. ואילו הפסיד ארבעה
28 עשר - היה חוב בעל המעות לתן לו שני דינרין.
29 וזה תמה גדול, ודבר שאין הדעת סובלת אותו, ואין
30 זה אצלי אלא כמו דברי החלום. אבל הדרך והדין
31 האמת שיראה לי: שכל שירותי המתעסק, אם יהיה
32 שם הפסד - יפסיד שני שלישי החלק שהיה מרויח.
33 וכן אם התנו על ההפסד, והרויחו - יטל כמו אותו
34 החלק שהיה מפסיד, ותוספת שליש חלק חברו⁶⁰.
35 נמצאת אתה אומר לפי מדה זו: שאם התנו שישלם
36 המתעסק רביע השכר, והפסיד - הרי זה משלם
37 שתות⁶¹; ואם התנו שיפסיד רביע, והרויח - נוטל
38 מחצה⁶². ועל דרך זה לא תמצא תמה, ויצא הדין
39 בקו הצדק.

(46) המדובר שהתנו על השכר ולא התנו על ההפסד. וזהו כעין מה שאמרו (שם) "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד". (47) שזה מקביל לחלק שיש בו. (48) כדי שלא יהיה בזה משום ריבית. נמצא שבעל הממון מחזיר לו שליש ממה שהוקצב לו לחלק שכרו, כלומר: שליש משלשה רבעים. ומקור דבריהם ממה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", כלומר אם התנו מחצה על מחצה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ו טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין קצו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כן ליתומים, מה-שאינ-כן במלוה, שגם הלזה עצמו לא היה יכול להפטר בטענת אונס. (13) בבא-בטרא כג. ואלמלי היתה קיימת האפשרות שבעל הממון לא יקבל את מחצית ממנו, כגון כשאבד כל הממון, היינו צריכים לטעון כן ליתומים. (14) כלומר, אין בעל הממון מקבל כלום חוץ מהמלוה, ואין כאן נטילת ריבית כלל. (15) באופן שהתנו שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה. (16) והכלל הוא: את חלק ההלוואה מקבל בעל הממון תמיד בחזרה, כמבואר למעלה. (17) בכ"י תימן: שפחת. (18) למעלה פ"ו הלכה ה, שהמתעסק משלם תמיד רק שני שלישים של ההפסד, והיינו, כאן שתות. וראה בראב"ד ובלחם-משנה.

ב. המתעסק¹⁹ שהפסיד²⁰, וחזר וטרח עד שהרויח²⁶ - אינו יכול לומר לבעל המעות: בוא ונחשב ההפסד שהפסדנו תחלה, ותפסיד שני שלישים²⁸, ונחשב הרוח שהרוחנו באחרונה, ותטל שלישי²²; אלא מחשב באחרונה בלבד על הרוח או על ההפסד, ואין לו אלא ברוח שהוסיף על הקרן.

(19) בבא-מציעא קה. מימרא של רבא. (20) ולא הודיע זאת לבעל הממון, ולפיכך מחשבים את ההפסד והרווח ביחד כבסמוך, אבל אם הודיעו - יש להפריד: חשבון ההפסד לחדוד וחשבון הרווח לחדוד (גמרא שם. וכן יש לפרש בדברי רבינו. כסף-משנה). (21) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה הלכה ג. (22) כמו שכתב רבינו שם.

ג. נתן²³ לו מאתים יריעות במאתים דינרים בעסק, וכתבן שני שטרות, מאה בכל שטר - מחשב לו על כל שטר בפני עצמו, ובעל המעות הוא שהפסיד על עצמו²⁴. נתן לו מאה יריעות במאה דינרים, וחזר ונתן לו בעסק אחר מאה חביות של יין במאה דינרין, וכתב לו שטר עסק במאתים דינרין - אינו מחשב לו אלא בשטר אחד, והמתעסק הוא שהפסיד על עצמו²⁵. פיצד? שאם מכר המאה יריעות במאה ושלישים, והמאה חביות של יין במאה בעל המעות נוטל הכל; מפני שעשה שטר אחד, הרי הכל מאתים, ולא הרויח כלום²⁶. אבל אלו הניחם שני עסקים פשהיו - היה מרויח המתעסק בחלקו בפגדים עשרים²⁷, ומפסיד בחלקו בחביות עשרה²⁸, והיה נוטל עשרה. וכן כל פיוצא בזה.

(23) שם קד: מימרא של רבא. (24) אם באחד יש הפסד ובשני רווח, כמו שמבאר רבינו להלן. (25) כעין זה ברי"ף שם. (26) ומכאן שאם לא הרוויח ולא הפסיד, לא מקבל המתעסק כלום בשביל טרחתו. (27) היינו, שני שלישים. (28) היינו, שלישי. ורבינו לשיטתו למעלה פ"ו הלכה ג.

ד. אין²⁹ המתעסק יכול לחלק המעות של עסק או סחורה, ולומר: אטל את החצי שבתורת מלוה לעצמי, ואשא ואתן בו, ואגיש החצי שבתורת פקדון בבית דין; שלא נתן לו ממון זה אלא להתעסק בכלו. ואם חלק ועשה זה, אפלו בבית דין

המתעסק שלישי⁵, כמו שפארנו⁶ אם אבד⁷ מקצת הממון. ויראה לי, שהוא משלם מחצה שהוא בתורת מלוה⁸. וזה שאמרו חכמים: משלם שלישי בהפסד - בשלא הגיע ההפסד לטל בעל המעות פחות מחצי ממנו. פיצד? ראובן שנתן לשמעון מאה ועשרים דינר, ונשא ונתן, ופחת תשעים - הרי שמעון משלם שלישים, ונמצא ראובן נוטל ששים. אבל פחת שמעון מאה וחמשה - אין אומרים יפסיד שמעון חמשה ושלישים. שאם אתה אומר כן, נמצא ראובן נוטל חמשים, ולעולם לא יטל ראובן פחות מששים. לפיכך, שטר עסק⁹ היוצא על היתומים¹⁰, שהיה אביהן מתעסק בו - נשבע¹¹ בעל השטר וגובה מחצה שהוא בתורת מלוה¹², אף על פי שלעולם טוענים ליושר¹³. הגה למדת, שאינו נוטל לעולם פחות ממחצה. ולמה אני אומר, שאין פותחין לו פאן כנגד שכרו שנתעסק בפקדון? שהרי אבד כל החצי של פקדון, ולא נשאר פאן פקדון כלל שנאמר: אם לא יטל שכרו - יראה פרבית; שהרי חצי המלוה בלבד נוטל¹⁴. וכן אם התנו שישלם המתעסק רביע השכר, ואבד הממון כלו¹⁵ - משלם הרביע כלו שהוא בתורת מלוה¹⁶. אבל אם נשאר מן הממון מעט, כדי שאם תוסיף על אותו המעט שתות ההפסד שפחתו¹⁷, יבוא הכל רביע הממון או יתר - הרי זה משלם שתות בלבד, מן הטעם שפכר בארנו¹⁸.

(2) שדינו נזכר למעלה פ"ו הלכה ג: שני שלישים מן הרווח למתעסק, ושליש לבעל הממון. ושליש מן ההפסד למתעסק, ושני שלישים לבעל הממון. (3) [שדינו נזכר למעלה שם הלכה ב: ש"יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל]. (4) כלומר, כל הממון, שלא נשאר כלום. (5) [בנותן סתם. ובהתנו: שישלם לו כפועל בטל, כנ"ל]. (6) למעלה שם הלכה ב וג. (7) כלומר, במקרה שאבד. (8) כלומר, לעולם חייב המתעסק להחזיר לבעל הממון את חצי הקרן שקיבל בתורת מלוה. ומקור דברי רבינו מהא דלהלן. (9) בבא-בטרא ע. ע: כדייני ארץ ישראל, וכרבא שפסק כמותם, וכן פסק הרי"ף בבא-מציעא פרק המקבל. (10) שעם מות המתעסק - בטלה השותפות (ראה למעלה פ"ה הלכה יא). ובעל הממון תובע מן היתומים את כל הסכום שהשקיע בעסק, ובתוספת רווחיו. (11) כדין כל הנפרעים מן היורשים, שאינם נפרעים אלא בשבועה (כתובות פז. ופי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ונוסח השבועה כאן הוא כנוסח השבועה ב'שנים או חזין בטלית': "שבועה שאין לי בה פחות מחציה". מכיון שאינם נוטלים אלא חצי טענתם (בבא-מציעא ב. ופ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז) - כן גם כאן, כיון שאינו נוטל אלא חצי טענתו, נשבע שאין לו אצלו פחות מחצי הסכום שנתן לו (הגהות מיימוניות). (12) אבל לא את חלק הפקדון, שאילו היה הנפקד חי, היה יכול לטעון: נאנסו, ואנו טוענים

העיסקא, ולקח ומכר במעותיו הוא - "מה שעשה עשוי, והרי הוא מכלל הרמאין" (פ"ז מהלכות מכירה הלכה י').

1 הגדול - לא עשה פלוס, אלא השכר או ההפסד
2 ביניהן על אותן הדרכים שבארנו.

ז. נתן⁴³ לו מעות לקח בהן פירות למחצית שכר -
לוקח בהן מכל מין שירצה, ולא יקח לא כסות ולא
עצים⁴⁴. וכן כל פיוצא בזה⁴⁵. המושיב⁴⁶ את חברו
בחנות למחצית שכר, אם היה אמן - לא יעסק
באמנותו, לפי שאין ענינו על החנות בשעה שעוסק
באמנותו. ואם⁴⁷ היה שתף עמו בחצר - מתיר⁴⁸.
ולא⁴⁹ יהיה לוקח⁵⁰ ומוכר דברים אחרים⁵¹. ואם
לקח ומכר - השכר לאמצע⁵².

(43) תוספתא שם (עמוד 380, 32), ירושלמי ורי"ף שם.
(44) שהרי נתן לו מעות ליקח בהן פירות, ואלו אינם פירות
(כסף-משנה). (45) דברים שאינם בכלל פירות.
(46) תוספתא שם (עמוד 380, 8) והביאה הרי"ף שם. וראה
למעלה פ"ה הלכה א והערה ה. (47) תוספתא שם.
(48) שהשותף יכול לעסוק בינתיים בלקוחות. (49) תוספתא
שם. (50) אף בכספו. (51) שצריך להתעסק רק בחנות
המשותפת. (52) כאילו נשא ונתן בכסף השותפות.

יום שישי כ"ז טבת ה'תש"פ

פרק שמיני

(1) המשך דיני "עיסקא". ונשלמו ההלכות.

א. הנותן² ביצים לבעל התרנגולים להושיב
התרנגולים עליהן עד שיצאו האפרוחים, ויגדל
אותן בעל התרנגולים, ויהיה הרוח בגניהם³ - צריך
להעלות שכר עמלו ומזונו⁴. וכן⁵ השם⁶ עגלים
ויסחים על הרועה להיות מתעסק בהן שנגדילו,
והשכר לאמצע - חייב להעלות לו שכר עמלו ומזונו
בכל יום⁷ כפועל בטל. ומגדל⁸ אותן עד שיהיו
העגלים בני שלש שנים⁹, והחמור עד שתהא
טוענת¹⁰. ואינו יכול למכר שלא מדעת חברו בתוך
זמן זה¹¹. וכן¹² השם בהמה על המפטם להיות
מפטם אותה¹³, והשכר לאמצע¹⁴ - צריך לתן עמלו
כפועל בטל. ואם¹⁵ אמר לו: הרי הראש והאליה¹⁶
שלך בעמלך יתר על מחצית השכר - מתיר¹⁷. הרי
למפטם בהמות אחרות שמפטם אותם עם זו
השומה אצלו, וכן¹⁸ אם היו לו עגלים וסוסיין
אחרים או ביצים אחרות¹⁹ שלו, הואיל והוא
מתעסק בשלו ובשל חברו, אפלו לא העלה לו אלא
דבר מועט²⁰ בכל ימי השתפות²¹ הזאת - דיו, וחולק
בשכר בשוה. ואם²² היה²³ אריסו, הואיל והוא
מטפל בשלו²⁴ ובשל בעל השדות - אין צריך
להעלות לו פלוס²⁵.

(29) כן הכריע הרי"ף שם נגד רבותיו, בהסתמכו על מימרא
של רבא (שם קד:), שאין המתעסק יכול להוציא את חלק
המלוה לצרכיו, אחרי שהעסק ניתן לו להתעסק בכולו יחד,
ואינו יכול להזניח את החלק של הפקדון ולעסוק רק בשלו.
והרי"ף מוסיף, שאם ניתן לו להתעסק לעשות כחפצו, בטלה
כל התקנה שתיקנו חכמים בעסק.

ה. המתעסק שנתן³⁰ מתנה לאחרים מן המטלטלין
של עסק³¹ או ממעות העסק, והביא בעל המעות
ראיה ברורה שאילו המטלטלין או המעות משל עסק
הן - מוציאין אותן מידו. ואפלו שנה המקבל
אותם, ומכרם ונתנם מתנה לאחרים, או הפסיד -
חייב לשלם³². והכל בראיה ברורה. כבר בארנו³³,
שהמתעסק שמת - נשבע בעל המעות וגובה מחצה.
ואם³⁴ יש שם עדים שהמטלטלין אלו מן המעות
של עסק הם - נוטל אותם בעל המעות³⁵ בלא
שבועה³⁶. ואין בעל חוב ולא אשה נוטלים מהם
פלוס³⁷; אלא³⁸ אם פן היה בהם רוח - הרי חלק
הרוח של מת של יורשיו, ויטל באותו חלק בעל
חוב והאשה.

(30) אבל אם מכר, אין בעל המעות יכול להוציא מהלוקח,
שלשם כך עומד העסק (ש"ך יו"ד סימן קעז ס"ק נט).
(31) בין מחלק הפקדון ובין מחלק המלוה, שכולם לא ניתנו
אלא לעסוק בהם, ולא ליתנם במתנה. (32) המתעסק או
המקבל מתנה. ויש אומרים, כי מן המקבל מתנה השני אין
מוציאין (ט"ז שם ס"ק לח, ועיין ש"ך שם). (33) למעלה
הלכה א, וראה דברינו שם. (34) בבא מציעא קד: כרבא
ולא כרב אידי בר אבין, וכמו שהכריע הרי"ף. (35) ואין
דינם כמטלטלין של יתומים, שאינם משתעבדים לבעל-חוב
(פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ח), לפי שהעסק נשאר
תמיד ברשותו של בעל המעות, ולא ניתן למתעסק אלא
להתעסק, ועם מותו של זה בטל העסק והוא חוזר לבעליו.
(36) ואין דינו כגובה חובו מן היתומים שאינו גובה אלא
בשבועה (פי"ד שם הלכה א), שהכל ברשות בעל הממון,
כנ"ל. (37) שהם שייכים רק לבעל המעות (הרי"ף שם),
וראה הערה לג. (38) כל זה בדברי הרי"ף שם.

ו. הנותן³⁹ מעות לחברו לקח בהם פירות למחצית
שכר, ולא לקח - אין לו עליו אלא תרעמת⁴⁰. ואם⁴¹
נודע בראיה ברורה שלקח ומכר⁴² - הרי זה מוציא
ממנו השכר בעל כרחו.

(39) בבא מציעא פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 381, 4)
והובאה בירושלמי (שם פרק ה הלכה ג) וממנו ברי"ף שם.
(40) שלא הזיק לחבירו בידיים, אלא גרם לו הזיק. והוא-הדין
לכל הגורם לחבירו שלא יוכל להשתמש בכספו לשם רווח,
שאינו חייב לשלם (ירושלמי שם). (41) תוספתא וירושלמי
שם. (42) בממון של העיסקא, אבל אם הניח מעות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי כ"ז טבת – ספר קנין – הל' שלוחין ושותפין קצט

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עבודתם של ישראל היא לגלות את האור האלוקי שנמצא בעולם בהעלם, ועבודה זו ניתנה לבעל התרנגולים שפעולתם היא לחמם את הביצים עד שיתבקעו ויצאו מהם אפרוחים, ועניינו בעבודה שעל ידי החום והקדושה מגלים את הניצוץ האלוקי שבהעלם בענייני העולם. עד שמגדלין את האפרוחים ונעשים בעצמם תרנגולים, היינו שהוא עצמו מפיץ חום של קדושה. ומרומז בזה שתפקידו של התרנגול לעורר יהודי לקום משנתו לשרת את קונו.

ההוראה הנלמדת מהלכה זו שיהודי יכול להיות סמוך ובטוח שלא זו בלבד שלעתיד-לבוא יהיה "הריוח ביניהם" בסיום העבודה, אלא שכבר בתחילת העבודה "צריך" (הקב"ה) להעלות שכר מזונו ועמלו" כדי שיוכל לעבוד את ה' במנוחה מתוך שמחה וטוב לבב. ובפרט שמדובר בכל יהודי אפילו בפשוט שבפשוטים כבעל התרנגולים או רועה שמגדל עגלים וסייחים שגם להם מספק הקב"ה שכר מזונו ועמלו כדי שיוכל לעבוד את ה' כדבעי.

(על פי יין מלכות' ספר קנין סימן כ)

(2) בבא מציעא סח. במשנה. (3) ראה רש"י שם דיבור המתחיל אין מושיבין ויש כאן חשש של אבק ריבית, כנ"ל פרק ו הלכה ב. (4) בכתב-יד תימן במקום "שכר עמלו ומזונו" - "שכרו כפועל בטל". וכן בדפוס רומי. ובכ"י אברבנאל: "שכרו כפועל" ודלא כמו שכתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא אם כן, שכיוון שבהתחלת המשנה נאמר: "כפועל" וכאן נאמר "עמלו" אינו צריך לתת לו כפועל ממש, לפי שאינו צריך להקדיש אלא חלק קטן מזונו לעבודה זו. (5) המשך המשנה שם. (6) ששמים את שוויים באותו הזמן, לחלק את הריווח לאמצע אחרי תקופת-מה של גידול. (7) ראה למעלה פרק ו הלכה ב. (8) סוף המשנה שם. (9) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה שם "עד שיהיו משולשין", וראה פירוש המשניות שם. ורש"י שם פירש באופן אחר. (10) "והוא שתוכל לשאת משא" (פירוש המשניות שם). (11) "מפני שנשתתפו סתם" (להלן הלכה ד) וראה למעלה פרק ד הלכה ד: "היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה [המשותפת ביניהם] - יש לכל אחד מהם לעכב שלא יחלקו עד שתימכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה". (12) יוצא מתוך הדין ודברים של רב ושמואל. ומתוך העובדא של רבי אלעזר מהגרוניא (בבא מציעא טז.). (13) שזהו תפקידו של המפסם. (14) כלומר, השכר וההפסד, שניהם לאמצע, היינו מחצה מלוה ומחצה פיקדון. (15) מימרא של רב והעובדא של רבי אלעזר (שם). (16) בכתב-יד תימן: "או האליה". וכן פירש הלחם משנה למעלה פרק ו הלכה ב. (17) שכיוון שהוא מקבל שכר טרחתו בחלקו של חבירו - אין כאן משום אבק ריבית. (18) לפי מסקנת הגמרא על הסתירה שבין שתי המימרות של רב. וכן יוצא קצת מסוף העובדא של רבי אלעזר, וראה הגהות מיימוני. (19) בגמרא הזכירו רק בעגלים, ומזה למד רבינו לביצים. ומשמע קצת מכאן, ש"עסק אחר" שהזכיר רבינו למעלה

שהוא שלוחו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים ועל ידי שממלא שליחותו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית.

ומכיון ש"שלוחו של אדם כמותו", חייבת להיות מציאותו של השליח דומה למשלח - "מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית". ולכן יכולה שליחות זו להעשות רק על ידי יהודי שנשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש". ועניין השליחות הוא מצד עצם מציאותו של יהודי, ועל-ידי העבודה נעשה גם שותף לקב"ה.

שהרי ידוע המזדריש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה .. בתחילה יראה ואח"כ שקטה .. מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם: אם ישראל מקבלין התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר את העולם לתוהו ובוהו" וא"כ מובן בפשטות שבעבודתו של יהודי נעשה הוא שותף לקב"ה במעשה בראשית, ובזכותו אין הקב"ה מחזיר את העולם לתוהו ובוהו ולא עוד אלא שפועל עילוי גדול יותר בעולם, על-דרך שטר שיצא עליו ערעור ונתקיים בבית-דין שיש לו תוקף גדול יותר משטר שלא יצא עליו ערעור מעולם, כך גם העולם הזה אחר שישראל מקיימים בו תורה ומצוות ומתקיים בזכותם.

והחידוש שבהלכה זו שלא רק שיהודי נעשה שותף לקב"ה ובסיום וגמר העבודה - לעתיד-לבוא מתחלק הרווח והשכר בין הקב"ה ובני ישראל אלא שכבר בתחילת העבודה נותן הקב"ה שכר עמלו ומזונו לכל אחד ואחד מישראל כדי לאפשר לו את מילוי השליחות. ולא רק שנותן לו שכר מזונו שבוהו יש תועלת גם לבעל הבית כי לולי זה לא יוכל להמשיך ולעבוד אלא גם נותן לו תיכף ומיד "שכר עמלו" מלבד השכר שיקבל כשותף מיד בסיום וגמר העבודה.

ובמכל-שכן וקל-יחומר אם מזונו צריך ליתן לו יותר מסעודת שלמה המלך בשעתו (משנה בבא מציעא ריש פרק ז.) הרי ששכר עמלו על-אחת-כמה-וכמה, ומזה יכולים רק לשער מהו השכר והריוח שלעתיד-לבוא יקבל כל יהודי על עבודתו.

ויש להוסיף על פי המבואר ב'עץ חיים' (בתחילתו) שסיבת בריאת העולמות היא בכדי שיתגלו שלימות כוחותיו ופעולותיו כו' והגם שגם קודם בריאת העולם והבאתם לידי פועל היו כוחותיו בשלימות, שהרי למעלה אין כח חסר פועל, בכל זאת רצונו של הקב"ה שיבואו כוחותיו גם לידי פועל, בעולם הזה. ועניין זה משתקף בהלכה הנ"ל כי תפקיד התרנגולים להוציא לידי פועל את האפרוחים שבביצים. ועל-דרך-זה גם עגלים וסייחים וכן חמור המובא בהמשך ההלכה שהם העבודה עם נפש הבהמית - "חמור שונאך".

ובאופן אחר קצת:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלֹשִׁים יוֹם וּבִגְסָה חֲמִשִּׁים יוֹם⁴³, וְחֹלְקִין. רָצָה⁴⁴ 27
לְהִטָּפֵל בֵּהֶן יֵתֵר עַל זְמַן זֶה - שֵׁם אוֹתָן בִּפְנֵי 28
שְׁלֹשָׁה⁴⁵ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וּבְיוֹם הַחֲמִשִּׁים, וְכָל 29
שְׁנֵיהֶם אֶחָד בָּךְ - יִטַּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, 30
וְחִבְרוּ רִבְעֵי הָרוּחַ; שֶׁהֲרִי יֵשׁ לוֹ חֲצֵי הַיּוֹלָד, וּמִפְנֵי 31
שְׁנֵיתֵי עֶסֶק בְּחֲצֵי שָׁל חִבְרוּ נוֹטֵל חֲצֵי אוֹתוֹ הַחֲצִי⁴⁶, 32
הֲרִי שְׁלֹשָׁה רִבְעִים⁴⁷. וְאִם לֹא הִתְנָה בֵּן בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה 33
- הֲרִי מִחֵל, וְהַיּוֹלָדוֹת בִּיגִיחָן בְּשׂוּדָה⁴⁸ כְּמוֹת שֶׁהֵן. 34
מְקוֹם⁴⁹ שֶׁנֶּהְגוּ לְהַעֲלוֹת⁵⁰ שָׁכָר בְּתָף⁵¹ לְמַעוֹת 35
הָעֶסֶק⁵² - מַעֲלִין, וְיִהְיֶה כָּל הַשָּׁכָר שֶׁנוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק 36
בְּשָׁכָר שְׁנוּשָׂא⁵³ עַל כְּתָפוֹ⁵⁴ בְּכָלֵל שָׁכָר הַמַּעוֹת⁵⁵. 37
וְכֵן⁵⁶ אִם דִּרְכָן לְהַעֲלוֹת שָׁכָר בְּהִמָּה⁵⁷ - מַעֲלִין לוֹ. 38
מְקוֹם⁵⁸ שֶׁנֶּהְגוּ לְהַעֲלוֹת שָׁכָר וְלִדוֹת בְּשָׁכָר עֲמֻלּוֹ⁵⁹ 39
- מַעֲלִין. וְכָל הַמִּתְעַסֵּק⁶⁰ אוֹ הַמְשַׁתְּתֵף סֶתֶם - לֹא 40
יִשְׁנֶה מִמְּנֵהָ הַמְדִּינָה. 41

(פרק ו הלכה ב), היינו, מאותו המין, החוסך לו טירחה יתירה, שבין כך עוסק בפעולה זו, אבל לא סתם עסק שיש לו. (20) והיינו, כמו שיוצא מתוך הסוגיא שם: "מותר שלישי", ראה למעלה פרק ו הלכה ב, ועיין ברבאב"ד. (21) כלומר, העסק שביניהם. וכן קוראו רבינו למעלה שם: "שבכל יום ויום מימי השותפות" (לחם משנה). (22) שם בסוף הסוגייה, במעשה של רבי אלעזר מהגורניא. (23) המתעסק. (24) בחלק שיש לו כשותף בבהמה. (25) "שהאריס משועבד הוא לבעל השדה" למעלה שם, מהגמרא שם.

ב. השם עגלים או סיחין או הושיב תרנגולים או שם בהמה על הפטם למחצית שָׁכָר, ולא העלה לו שָׁכָר - הרי דינו פדין העסק של מעות: רואין בכמה שמין הבהמות או הפיצים, וכמה הרויחו, ונוטל המתעסק שני שלישי השָׁכָר; ואם הפסידו - משלם שלישי ההפסד⁶¹.

(26) כמבואר למעלה שם הלכה ג.

ג. שמין⁶² פרה וחמור וכל דבר שדרפו לעשות⁶³ ולאכל, ויהיה השָׁכָר לאמצע⁶⁴. אף על פי שזה מתעסק⁶⁵, הרי יש לו רוח אחר לעצמו בעבודת הבהמות, שהרי שוֹכְרֵי אוֹתָהּ אוֹ עוֹבֵד בָּהּ וְנִהְיָה בְּשָׁכָרָה וּבַעֲבוֹדָתָהּ. ואין⁶⁶ שמין⁶⁷ עגל עם אמו⁶⁸, ולא סיח עם אמו; שהעגל והסיח אינו עושה כלום, ויש בו עסק.

(27) שם סט: במשנה. (28) מלאכה. (29) ללא שכר כפועל בטל. (30) הוא לבדו, והוא גם מטפל בחלק חבירו. (31) משכיר לאחרים. (32) כן פסק הר"ף בפרק איזהו נשך דלא כרבן שמעון בן גמליאל במשנה ובברייתא שם סח: מפני שבגמרא (שם סט.) הכניסו את דבריו למסגרת של "שיטה", וכלל הוא בדינו: "אין הלכה כשיטה". וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא (לחם משנה). (33) היינו, בלי תוספת שכר. (34) על סמך אמו שהוא נגרר אחריה.

ד. השם⁶⁹ בהמה לחברו, עד מתי חייב לטפל בה? באתונות - שמונה עשר חדש; ובגודרות, והן הצאן והבקר - ארבעה ועשרים חדש. ואם בא לחלק בתוך זמן זה - חבירו⁷⁰ מעבב עליו, מפני שנשתתפו סתם. לפי⁷¹ שאינו דומה טפילה של שנה ראשונה, שהיא מרבה, והרוח מועט, שאינה משתמנת בתחלה אלא בקשי, לטפילה של שנה האחרת, שהיא מועט, והרוח מרבה, שהרי היא משתמנת הרבה ומוספת בקל יום, לפיכך מעבב עליו עד סוף שנה שניה. וידוע⁷² בהמה השוממה⁷³ אצלו - הרי הולך מפלל הרוח לאמצע. מקום⁷⁴ שנהגו לגדל ולדותם - יגדלו⁷⁵ ואחר כך ימכרו. מקום שנהגו שלא לגדל - חייב המתעסק להטפל בולדות, בדרך

(35) בבא מציעא סט. בברייתא, כדברי סומכוס. (36) בעל הבהמה [כן נראה להלן, וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא]. (37) המטפל כנ"ל. (38) שם בברייתא. וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא, שבעל הבהמה רוצה לחלק והמטפל מעכב. ראה שולחן ערוך יורה דעה סימן קעז סעיף כג, ששניהם מעכבים, וראה ט"ז שם סעיף קטן ל. (39) שם סט: במשנה. (40) הבהמה ששמו אותה. (41) במשנה שם. (42) חייב המתעסק לטפל בהם עד שיהיו גדולים. (43) ברייתא שם כתנא קמא ולא כרבי יוסי, וכן אמרו גם לעניין בכור (בכורות כו: ופרק א מהלכות בכורות הלכה יד) ולמדו זאת מן הפסוקים (רש"י בבא מציעא שם דיבור המתחיל כרבה). (44) סיום הברייתא שם. (45) שם לא: ולמעלה פרק ה הלכה ט. אבל שלא בפני שלושה אסור, וכן הוא שם סט. דברי אביי בעובדא של רבי מנשה בר גדא. (46) שהחצי השני הוא בבחינת "מחצה מלוה ומחצה פיקדון", שהמתעסק מקבל על עצמו אחריות של החצי, ולפיכך, הוא שותף לריווח אף בחצי של חבירו, שממנו יש לו חצי בתורת מלוה. (47) ואינו לוקח שכר עמלו בחלקו של חבירו, אחרי שבין כך מטפל הוא בחלקו-הוא, שאינו מלוה אלא שלו ממש (כסף משנה בשם רש"י). וכיוון שהוא משועבד לבעל האם, הרי הוא כמו האריס המשועבד, שבשביל הטירחה הפעוטה שיש לו ברביע של חבירו אינו צריך לקבל שכר מיוחד (לחם משנה). (48) שהרי זה כאילו לא חילקו כלל, והם שותפים עדיין בכל הוולדות, שהריווח הוא לאמצע, וכן הוא שם בגמרא בתשובת אביי לרב מנשיא בר גדא שחילק לעצמו - "מאן פלג לך" ולפירוש רש"י שם אינו נוטל בשל חבירו כלום, וראה בט"ז יורה דעה סימן קעז סעיף קטן לב. וכן אמרו במי שהניח בנים גדולים וקטנים (בבא בתרא קמג: "השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע, אם אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושים ואוכלים - השביחו לעצמן" (כסף משנה בשם קצת מפרשים). (49) שם סח: בברייתא, כגירסת רבינו חננאל, בתוספות שם דיבור המתחיל מקום. (50) להוסיף. (51) סבל שנושא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי כ"ז טבת – ספר קנין – הל' שלוחין ושותפין רא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הסחורה על הכתף. (52) כלומר, מוסיפין השכר הנ"ל לחשבון מעות העסק, וההוצאה חלה על שניהם. (53) והיינו, כמו שנראית משמעות לשון רבינו, שאפילו אם לא שילם לכתף אחר. (54) ויש אומרים שאפילו אם המתעסק בעצמו היה הכתף - חלה ההוצאה על החשבון הכללי של העסק, ראה ט"ז שם סעיף קטן כח. (55) כלומר, בכל הקרן, ששניהם צריכים לסבול אותה בשווה, ולא מטילים אותה על חשבון המתעסק, וראה שם בהגהת רמ"א. (56) אף זה שם בבביתא. (57) היינו, שהנוהג באותו מקום, שלעסק של בהמה נותנים יותר שכר עמל מאשר לסחורה, מפני שהעמל בבהמה הוא יותר גדול (לחם משנה), ואף שבבביתא נאמרו שתי ההלכות ביחד: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין, לבהמה מעלין" (גירסת ר"ח בתוספות שם) - אין פירושן שווה, ששכר בהמה אינו שכר כתף, אלא כנ"ל. והראב"ד מפרש גם "שכר בהמה" - שכר כתף לעמלים שצריכים לפעמים להוליכם על הכתף לפי גירסתו בבביתא הנ"ל הייתה כמו שהוא לפנינו: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות לבהמה מעלין", וראה ברש"י שם. ויש מפרשים בדברי רבינו "שכר בהמה" - כשצריך בהמה לשאת עליה הסחורה של העסיקא (פפולא חריפתא בבא מציא פרק ה סימן מא אות ל). (58) אף זה כגירסת ר"ח בתוספות שם: "ולהעלות וולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין". (59) היינו, שנותנים וולדות בעד שכרו (מהר"ם מלובלין שם). ואולי הכוונה שמוסיפים להם אף וולדות בשכר עמלם. (60) המשך הברייא שם.

ה. ראובן שהיתה לו שדה, והוריד שמעון לתוכה לזרעה או לנטעה, ולהוציא עליה הוצאות, ולמכור הפירות, וכל היתר על ההוצאה⁶¹ יהיה ביניהם, בין שהתנו שיתלקו בשוה⁶², בין שהתנו שישל ראובן יתר⁶³, בין שהיתה ההוצאה פלה משל ראובן, בין שהיתה משל שמעון - בכל זה מתיר⁶⁴, ואין פאן אבק רבית. ושמעון המטפל בעבודת הארץ ובהוצאה ובמכירת הפירות, הוא הנקרא אריס⁶⁵. אריס אומר: למחצה ירדתי, ובעל השדה אומר לשליש הורדתי - הולכין אחר מנהג המדינה⁶⁶, וזה שטען שלא פמנהג - עליו להביא ראיה⁶⁷.

(61) כלומר: השבח. (62) וזהו הנקרא "אריס למחצה". (63) וזהו הנקרא "אריס לשליש, או לרביע". (64) שבקרקע אין מקום לריבית, שהרי היא תמיד נשאת ברשותו של בעל הקרקע ואין היא בבחינת הלואה "שכן מצינו חכמי הגמרא שהיו להם אריסים" (כסף משנה). (65) שם קי. וכרב נחמן ולא כרב יהודה. (66) אם מחצה, אם שלישי ואם רביע. (67) בעדים או בשטר.

ו. בעל⁶⁸ שהוריד אריסין בנכסי אשתו וגרשה: אם היה הפעל אריס⁶⁹ - הואיל ונסתלק פעל נסתלקו הם⁷⁰, ואין להם מן ההוצאה אלא שעור השבח, ובשבועה⁷¹. ואם⁷² אין הפעל אריס - על דעת [מנהג] הארץ ירדו, ושמן להם פאריס⁷⁴.

ז. האחין⁷⁵ או שאר היוורשין שלא חלקו ירשת מורישן, אלא פלן משתמשין בה ביחד - הרי הן פשתפין לכל דבר⁷⁶. אחד מן האחין או מן השתפין⁷⁷ שנפל לאמנות המלך⁷⁸ - הרוח⁷⁹ לאמצע⁸⁰. חלה⁸¹ אחד מהן⁸² ונתרפא - נתרפא מן האמצע. ואם⁸³ חלה בפשיעה, כגון⁸⁴ שהלה בשלג או פחמה בימי החם עד שחלה וכיזא פזה⁸⁵ - הרי זה מתרפא משל עצמו.

(75) בבא בתרא קמד: במשנה, וראה להלן פרק ט מהלכות נחלות הלכה א. (76) בירושא המשותפת ההיא. וראה בראב"ד. (77) במשנה שם "אחין השותפין" ומפרשה רבינו: אחין או השותפין (כסף משנה). (78) "גבאי או סופר שמכנים ומוציא בממון המלך" (הלכות נחלות שם הלכה ו). (79) והוא הדין ההפסד (מגיד משנה בהלכות נחלות שם בשם הירושלמי). (80) "אם מחמת אביהם מינוהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר: נעמיד תחתיו בנו, כדי לעשות חסד עם היתומים וכו' ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו, ואם מחמת עצמו מינוהו - הרי זה לעצמו" (הלכות נחלות שם מן הסוגייה בבבא בתרא שם. וראה בראב"ד וכסף משנה כאן). (81) משנה שם. (82) באונס. (83) אף זה שם. (84) שם, לפי המימרא המפורסמת של רבי חנינא: "הכל בידי שמים חוץ מצינים

14 כל מעה היא ששית מדינר, ובה שלשים ושתיים פרוטות.
15 מלשון רבינו נראה שהוא סובר כדעת רבו ר"י בן מיגאש, שאין צורך כאן בהודאה במקצת, וכן כתבו הר"ן בשבועות שם, והכסף-משנה כאן בדברי רבינו. [ואע"פ שלפי תחילת הסוגיא בשבועות שם שאמרו "כמאן כשמואל" (שאמר שחייבים שבועה מן התורה על טענת שתי כסף, אם הנתבע מודה במקצת וכופר במקצת) - על כרחינו שאין חייבים שבועה זו אלא בהודאה במקצת, שאם לא כן למה צריך שתי כסף, הלא הכפירה אינה צריכה להיות יותר מפרוטה (עיין שבועות לט:). - הנה, למסקנה שם שאמרו: "אימא כפירת טענה, כרב" (שסובר שאין חייבים בשבועה מן התורה אלא בתובעו שתי כסף ופרוטה, והוא כופר בשתי כסף ומודה בפרוטה (שם לט:). על כרחינו שכאן אין צורך בהודאה, שאם לא כן, למה לא הצריכו טענת שתי כסף ופרוטה, אלא ע"כ שלפי המסקנה אין צורך אלא בכפירה ולא בהודאה]. 16 להלן פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה א, ועיין שם הלכה ז.

16 ג. מפאן הורו רבתי, שאם מת השתף האחד - אין
17 היורש יכול להשביע שתפו של אביו בטענת שמה;
18 שהרי אינו יודע הדבר שחשדו בו אביו בודאי, כדי
19 שיהשדו אותו זה היורש בשתי כסף. ויש מי
20 שהורה, שמשביע אותו היורש בטענת שמה. וכן
21 ראוי לדון, שהרי היורשין משביעין את האשה
22 שנעשית אפטרופא בחיי בעלה.¹⁸

17 שאנו טוענים ליתומים. 18) כן נראה בכתובות פו. סז.
שאם לא פטר אותה הבעל משבועת אפטרופסות, משביעין אותה היורשים אף שאינם יודעים אם חשד אותה אביהם בשתי מעות, שהרי סתם יורשים אינם יודעים.

23 ד. אף על פי שאין שם עדים שזה אריסו או שתפו,
24 אלא הוא מודה מפי עצמו ואמר: שתפו או אריסו
25 או בן ביתו אני, אבל לא גזלתי כלום.¹⁹ - הרי זה
26 נשבע בנקיטת חפץ;²⁰ שאין אומרים 'מגו' לפטרו
27 שבועה, אלא לפטרו ממון.²¹ איזהו²² בן הבית שיש
28 לו להשביע בטענת ספק? זה שמכניס פועלים
29 ומוציא פועלים, ומכניס לו פירות ומוציא לו
30 פירות.²³ אבל בן הבית שאינו נושא ונותן, אלא נכנס
31 ברגלו ויוצא בלבו - אינו יכול להשביע מספק. וכן
32 אפטרופוס שמנהו אבי יתומים - אין היתומים
33 משביעין אותו בטענת ספק.²⁴ וכן האשה²⁵ שלא
34 נעשית אפטרופא בחיי בעלה, ולא נשאה ולא נתנה
35 לאחר קבורת בעלה - אין משביעין אותה מספק.
36 וכן אם נשאה²⁶ ונתנה בין מיתה וקבורה - אין
37 משביעים על זה שנשתמש בין מיתה לקבורה;
38 שאם אתה אומר שתשבע על זה - לא תקפור
39 לקבורה, ונמצא המת מתנוול.

19) ויש לו מיגו, שיכול היה לכפור ולטעון שאינו אריס ואינו שותף וכו'. 20) באחיזת חפץ של קדושה, כגון ספר תורה או תפילין, כדין כל השבועות המנויות במשנה

ופחים", הם קור וחום (רשב"ם ותוספות שם). (85) כגון, "שאכל המאכלות שהם מפורסמות ברעה" (פירוש המשניות לרבינו שם).

יום ש"ק כ"ח טבת ה'תש"פ

פרק תשיעי

1) ביאר בו רבינו דין שבועת השותפין והאריסין והאפטרופסין.

1 א. השתפין² בלן³, והאריסין, והאפטרופין⁴ שמנו
2 אותם בית דין⁵ על היתומים, והאשה שהיא נושאת
3 ונותנת בתוך הבית או⁶ שהושיבה בעלה חנונית, וכן
4 הבית⁷ - כל אחד מאלו נשבע⁸ מדבריהם⁹ בטענת
5 ספק¹⁰, שמה גזל חברו במשא ומתן או שמה לא
6 דקדק בחשבון שביניהם. ולמה¹¹ תקנו חכמים
7 שבועה זו? מפני שאלו מזרין לעצמן, שכל מה
8 שיקחו מנכסי בעל המעות - ראוי הוא להם, מפני
9 שנושאין ונותנין וטורחין. לפיכך¹² תקנו להם
10 חכמים שחביבין שבועה בטענת ספק, כדי שיעשו כל
11 מעשיהן בצדק ואמונה.

2) שבועות מה: במשנה. 3) כתב כן לכלול גם המתעסקים, שכולם חייבים להשבע, שאע"פ שנוטלים שכרם - מורים הם היתר לעצמם, מאחר שאינם נוטלים שכרם משלם, אלא כפועל בטל בלבד (למעלה פ"ו הלכה ב) בניגוד לדעת רבינרתם ב'תוספות' שבועות מח: ד"ה דמורו בה, שהם אינם צריכים שבועה (רדב"ז, וראה ברמ"א חושן-משפט סימן צג סעיף ד, ובש"ך שם ס"ק ט). 4) המילה "אפטרופוס" מורכבת משתי מלים לטיניות: פטר (=אב) פוס (=בן). 5) שלא ימנע מקבלת מינוי זה בגלל הטלת שבועה עליו, אחרי שעצם המינוי המצביע עליו כעל אדם נאמן, גורם לו סיפוק רב, אבל אפטרופוס שמינהו אבי היתומים, אין משביעין אותו, פן ימנע מקבלת המינוי. וכדעת אבא שאול בגיטין נב. ונב: וראה להלן הלכה ד. 6) כתובות פו: במשנה. 7) בשו"ע ח"מ סימן צג סעיף א הוסיף המחבר: "שנושא ונותן בעניני בעל הבית", היינו מנהל הבית. ורש"י בשבועות מח: ד"ה בן הבית, פירש "אחד מן האחיין". אבל דעת רבינו להלן הלכה ה, שכל שליח בכלל זה, וראה סמ"ע שם ס"ק ד. 8) בנקיטת חפץ (להלן הלכה ד). 9) שלא מצינו מן התורה אלא שבועה של מודה במקצת, ואף זו בטענת ודאי, ולא בספק (הגהות מיימוניות). 10) כן פירשו משנה זו בגמרא (שבועות מח:). 11) השאלה והתשובה בגמרא (שם מח:). 12) אף שברוך כלל אין משביעין על ספק (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

12 ב. ואין¹³ כל אחד מאלו נשבע בטענת ספק עד
13 שיהשדו המשביע אותן בשתי כסף, שהן שתי מעין¹⁴
14 של כסף¹⁵, כמו שיתבאר¹⁶. אבל אם חושדין בפחות
15 מזה - אינם נשבעין.

13) שבועות מח: מימרת רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן.

דְּבָרֵיהֶם⁴², כְּגוֹן שֶׁנֶּעֱשְׂהָ⁴³ לוֹ שְׁתָּף אוֹ בֶן בֵּית פֶּעַם
אֲחֶרֶת - הֲרִי זֶה יָכוֹל לְגַלְגֵּל עָלָיו: שְׁלֹא גִזְלָתִי
בְּשִׁתְּפוֹת זֶה שֶׁבִּינֵינוּ וְלֹא כְּשֶׁהֵייתְ שְׁתָּפִי אוֹ אָרִיסִי אוֹ
בֶּן בֵּיתִי אוֹ אֶפְטָרוֹפִי בְּרֵאשׁוֹנָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(32) שבועות מה. במשנה. (33) המשנה לא הזכירה אלא שותפין ואריסין, אבל הוא-הדין לכולם (כסף-משנה בשם הר"ף). (34) כלומר, אחד מאלו הרשומים למעלה, שהם כשלוחים של בעל המעות. (35) שמתוך זה שלא תבע בשעת חלוקה, נראה שאין כאן שום חשד. (36) משנה, שם. (37) על השותף והאריס וכו'. (38) שכיון שטוען ודאי, יכול להשביעו בכל זמן שירצה. (39) משנה, שם נתגלגל לו שבועה ממקום אחר - מגלגלין עליו את הכל, ולפי המסקנא שם המדובר בה גם בשבועה דרבנן שגם בה מגלגלין, וראה בסמוך. (40) אף טענות ספק של שותפות. (41) אף בכאן זו נלמדת מהמשנה הנ"ל. (42) בעיא שנפתרה (שם). (43) אף שגם השבועה האחרת היא רק 'שמא', ומכאן שאפשר לגלגל שבועה אף משבועת 'שמא' על שבועת 'שמא' (כסף-משנה).

ח. הַשְּׁתַּפִּין⁴⁴ שֶׁחֲלָקוּ, וְנִשְׁאָר לָהֶם חֻבּוֹת אֲצֵל אֲחֵרִים - אֵינָן יְכוּלִּין לְהַשְׁבִּיעַ זֶה אֶת זֶה מִסָּפֵק; שֶׁהֲרִי חֲלָקוּ, וְהַחֹב שֶׁנִּשְׁאָר - דִּבְרַר יָדוּעַ הוּא, כָּכֵל מִה שִׁיפְרָעוּ יָקֹחַ זֶה חֲלָקוּ מִן הַחֹב וְזֶה חֲלָקוּ מִן הַחֹב. וְכֵן אִם נִשְׁאָר לָהֶם מְעוֹת בְּכִיס, וְכִבְרַר יָדְעוּ אוֹתָן⁴⁵, וְעָדִין לֹא נָטְלוּ כָּל אֶחָד חֲלָקוּ - אֵין מְשִׁבְעִין זֶה אֶת זֶה; שֶׁהַמְּעוֹת בְּחֲלֻקֵּינָם⁴⁶. וְכֵן אִם עָשׂוּ חֲשָׁבוֹן כָּל הַשְּׁתַּפִּין⁴⁷, וְנִשְׁאָר לְאֶחָד מֵהֶן אֲצֵל חֲבֵרֵי דִבְרַר קָצוֹב וְיָדוּעַ, אָף עַל פִּי שֶׁעָדִין לֹא נָטְלוּ - הֲרִי חֲלָקוּ. אֲבָל אִם נִשְׁאָר בֵּינֵיהֶם כָּל שֶׁהוּא מִן הַפְּרוֹת, וְעָדִין לֹא חֲלָקוּ אוֹתָן וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁקָלָם⁴⁸, אוֹ שֶׁנִּשְׁאָר בֵּינֵיהֶם צֶד מִן הַשְּׁתַּפִּיּוֹת שֶׁלֹּא עָשׂוּ בוֹ חֲשָׁבוֹן, וְלֹא יָדַע כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּמֵה חֲלָקוּ הַמְּגִיעוּ - הֲרִי הַשְּׁתַּפִּיּוֹת קָמָת עָדִין, וּמְשִׁבְעִין זֶה אֶת זֶה.

(44) תשובת הגאונים (מגדל-עוז וכסף-משנה). (45) כלומר, ידעו שיש כסף בכיס, אף שלא ידעו הסכום, כיון שבמעות יכול כל אחד לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ט (אור-שמח). (46) למעלה פ"ה שם. (47) בכ"י תימן: כל השותפות. (48) [כלומר: ולפיכך לא חלקו אותם. אבל אפילו אם ידעו משקלם, אם לא חלקו אותם - אין דינו כאילו חלקו, שהרי בפירות אין לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה פ"ה שם].

ט. מִי⁴⁹ שֶׁתִּבַּע אֶת חֲבֵרֵי אֲחֵר חֲלָקָה - אֵינּוּ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ אֲלֵא עַל יְדֵי גִלְגוּל, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁵⁰. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים⁵¹ סֵתָם עַל מִי שֶׁגָּזְלוּ כְּלוֹם כְּשֶׁהִיָּה שְׁתָּפוּ אוֹ אָרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ וְלֹא יוֹדֵה בְּמֵה שֶׁגָּזַל.

(49) ר"ף שם. (50) למעלה הלכה ז. (51) תקנת הגאונים היא שיש להחרים, אף במקום שאין להשביע, וראה גם למעלה פ"ג הלכה יא.

1 שבועות שם, וראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. (21) כדעת רבו ר"י בן מיגאש (הובא ברא"ש, פרק כל הנשבעין סימן ד) וראה בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ח, ופי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג. והטעם בזה כתב הט"ז (חושן-משפט ריש סימן רצו) שכשם שב"חזקה" אין סומכים עליה במקום שאפשר לברר (פסחים ד). כמו כן ב"מיגר" אין סומכין אלא-אם-כן אי-אפשר לברר, ומכיון שאפשר לברר על-ידי השבועה - צריך לברר. (22) שבועות מח: (23) שאז הוא מורה היתר לעצמו. (24) גיטין נב. ונב: כאבא שאול, וראה לעיל הל' א והערה ד. (25) כתובות פז. בבביתא. (26) שם, כרב מתנא ולא כרב יהודה בשם רב, וכן פסק הר"ף שם.

2 ה. הַמְּשַׁלַּח²⁷ בֶּיַד חֲבֵרֵי חֶפֶץ לְמַכְרוֹ, אוֹ שֶׁשִּׁלַּח
3 מְעוֹת בְּיָדוֹ לְקִנּוּת לוֹ פְּרוֹת אוֹ סְחוּרָה, אָף עַל פִּי
4 שְׁלֹא נָתַן לוֹ שְׂכָר²⁸ עַל זֶה, וְאֵין לוֹ חֶלֶק וְלֹא הִנָּאָה
5 בְּשִׁלְיָחוֹת זֶה, הוֹאִיל וְנִשְׁאָר וְנָתַן בְּמִמּוֹן חֲבֵרֵי - הֲרִי
6 זֶה כְּכֵן בְּבֵית²⁹, וְיֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק, שְׁלֹא גִזְלָה לוֹ
7 כְּלוֹם בְּעֵת שֶׁהִכִּיָּא לוֹ הַסְּחוּרָה שֶׁקָּנָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ
8 הַמְּעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ מִהֵן.

(27) תשובת הגאונים (מגדל-עוז וכסף-משנה). (28) כלומר, אם מקבל שכר, בוודאי ובוודאי שיש להשביעו (ראה למעלה הלכה א והערה ב) שאז אין חשש שימנע מלעשות שליחותו של חבירו, שהרי הוא עושה זאת בשכר, אלא אפילו אם אינו מקבל שכר על זה, שיש חשש שמא ימנע מלעשות גמילות חסד לחבירו (ראה למעלה שם הערה ד - סמ"ע סימן צג ס"ק י). ועוד: כשעשה בחינם בוודאי עושה כן לשם מצוה ואין לחשוש (ט"ז שם), ובכל זאת משביעין אותו. (29) הרשב"א חולק על רבינו, וסובר שלא אמרו כן אלא "בן בית" (כסף-משנה).

9 ו. הַשְּׁתַּפִּין³⁰ שֶׁנִּשְׁאָרִין וְנִתְּנִין בְּיָחִיד, אוֹ שֶׁהִיָּה
10 הָאֶחָד נוֹשֵׂא וְנִתְּנָה וּמִפְקִיד הַסְּחוּרָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ
11 הַמְּעוֹת עִם³¹ הַשְּׁנִי בְּלֹא מִשְׁקָל וְלֹא מִדָּה וְלֹא מִנֵּן
12 - הֲרִי שְׁנֵיהֶם נִגְנְסִין לְסָפֵק, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן
13 לְהַשְׁבִּיעַ אֶת חֲבֵרֵי שְׁבוּעַת הַשְּׁתַּפִּין. אֲבָל אִם הִיָּה
14 הָאֶחָד הוּא שֶׁנִּשְׁאָר וְנִתְּנָה, וְהַשְּׁנִי לֹא נִתְּעַסֵּק עִמּוֹ
15 כָּלֵל - אֵין נִשְׁבַּע אֲלֵא זֶה שֶׁנִּשְׁאָר וְנִתְּנָה.

(30) דבר פשוט בטעמו (כסף-משנה). וכן נראה ממה שאמרו במשנה שם: "השותפין" בלשון רבים, כששניהם עוסקים שניהם נשבעים, ו"בן הבית" בלשון יחיד, שרק הוא העוסק והוא הנשבע (הגר"א סימן צד ס"ק יד). (31) אצל, ובשו"ע (חור"מ סימן צג סעיף ה): "ביד".

16 ז. חֲלָקוּ³² הַשְּׁתַּפִּין וְהָאָרִיסִין, וְנִתְּגַרְשָׁה³³ הָאִשָּׁה,
17 וְנִפְרַד מֵעָלֶיהָ בֶּן הַבֵּית, וְהִכִּיָּא לוֹ הַשְּׁלִיחַ³⁴ סְחוּרָה
18 שֶׁקָּנָה לוֹ אוֹ מְעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ בָּהֶן, וְשִׁתְּקָה, וְהִלְכּוּ לָהֶם
19 וְלֹא תִבָּעֵם מִיָּד - אֵינּוּ יָכוֹל לְחַזֵּר וּלְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת
20 סָפֵק³⁵. אֲבָל³⁶ אִם הִיָּתָה לוֹ טַעֲנַת וְדִאי³⁷ - מְשִׁבְעוֹ
21 עָלֶיהָ³⁸, וּמְגַלְגֵּל בָּהֶן³⁹ כָּל מֵה שִׁינָּה⁴⁰. וְכֵן⁴¹ אִם
22 נִתְּחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה אֲחֵר זָמַן, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ב-כ"ג טבת ה'תש"פ

יום ראשון כ"ב טבת ה'תש"פ

מצות עשה מג. מד.

מה. מו. מז. מח. נ. נא.

1 המצוה המ"ג — הצווי שנוצטוינו להקריב קרבן
2 נוסף על התמיד בכל-שבועת ימי הפסח — וזהו מוסף
3 חג המצות. והוא אמרו יתעלה: "שבועת ימים תקריבו
4 אשה לה" (ויקרא כג, לו).

5 המצוה המ"ד — היא מנחת העמר (שם מדה — וכך
6 היתה מדת מנחה זו), והיא המצוה שנוצטוינו להקריב
7 מנחת שעורים ביום ט"ז בניסן, ונקריב עמה פכש
8 בן-שנתו לעולה. והוא אמרו יתעלה: "והבאתם את-עמר
9 ראשית קצירכם אל-הכהן (שם, י). ומנחה זו היא
10 הנקראת: "מנחת בכורים", ועליה הרמז באמרו יתעלה:
11 "ואם-תקריב מנחת בכורים לה' אביב קלוי באש גרש
12 כרמל" (שם ב, יד). ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "כל-אם
13 ואם שבתורה — רשות, חוץ משלשה שהן חובה, ואחד
14 מהם הוא: ואם תקריב מנחת בכורים". אמרו: "חובה.
15 אתה אומר חובה, או אינו אלא רשות? תלמוד לומר:
16 תקריב את מנחת בכורך — חובה ולא רשות". וכבר
17 נתבאר דיני מצוה זו כלם בשלמות בפרק י' ממנחות.

18 המצוה המ"ה — הצווי שנוצטוינו להקריב קרבן
19 מוסף גם ביום חמשים מיום הקרבת העמר שהוא יום ט"ז
20 בניסן, וזהו מוסף עצרת (חג השבועות), והוא הנזכר בספר
21 "במדר-סיני". והוא אמרו: "וביום הבכורים בהקריבכם
22 מנחה חדשה לה' וגו' והקרבתם עולה לרית נחת"
23 (במדבר כח, כ"ב).

24 המצוה המ"ו — הצווי שנוצטוינו להביא שתי לחם
25 חמץ למקדש עם הקרבנות הכתובים שהם באים בגלל
26 הלחם ביום עצרת הקבוע (ביום החמישים לעומר),
27 ולהקריב הקרבנות כמו שפרש הפתוב בויקרא (כג,
28 יח-יט). ואוכלים הכהנים שתי הלחם אחר הנפתן עם
29 כבשי שלמים. והוא אמרו יתעלה: "ממושבתכם תביאו
30 לחם תנופה שתיים שני עשרנים" (ויקרא כג, יז). וכבר
31 נתבאר בפרק ד' ממנחות (מה:), שקרבן זה הבא בגלל
32 הלחם חלוק ממוסף היום ושזה וזלת (קרבן שונה מזה).
33 וכבר בארנו את-זה באור מספיק במסכת מנחות (פרק ד'
34 משנה ב), וכל-דיני מצוה זו כבר נתבאר בפרק ד' ופרק
35 ה' ופרק ח' (ט) ופרק י"א ממנחות.

36 המצוה המ"ז — הצווי שנוצטוינו להקריב קרבן
37 נוסף (על התמידין ועל מוסף ר"ח —) ביום א' בתשרי, והוא
38 מוסף ראש השנה. והוא אמרו יתעלה: "ובחדש השביעי

באחד לחדש וגו' ועשיתם עלה לרית נחת לה" (במדבר
כט, אב.).

41 המצוה המ"ח — הצווי שנוצטוינו להקריב קרבן
42 נוסף ביום העשירי בתשרי, והוא אמרו יתעלה:
43 "ובעשור לחדש השביעי וגו' והקרבתם עלה לה' רית
44 נחת" (שם, דח.).

45 המצוה המשלימה חמשים — הצווי שנוצטוינו
46 להקריב קרבן נוסף בימי חג הסוכות, והוא אמרו יתעלה:
47 "והקרבתם עלה אשה רית נחת לה" (שם, יג), וזהו
48 מוסף הקה.

49 המצוה הנ"א — הצווי שנוצטוינו להקריב קרבן
50 נוסף ביום השמיני של חג הסוכות, וזהו מוסף שמיני
51 עצרת. ומה-שחייב אותנו למוסף זה בפני עצמו,
52 נבדל מכל-ימי סוכות, הוא שהכלל אצלנו: שמיני עצרת
53 רגל בפני עצמו. ובפרוש אמרו (סוכה מח.), שהוא "רגל
54 בפני עצמו, קרבן (מוסף) בפני עצמו". הנה זו ראיה
55 שקרבנו חלוק. וזה פשוט בתכלית הפשטות.

יום שני כ"ג טבת ה'תש"פ

מצות עשה קסא.

מצות לא תעשה קמ.

56 המצוה הקס"א — הצווי שנוצטוינו בספירת העמר,
57 והוא אמרו יתעלה: "וספרתם לכם ממחרת השבת" (ויקרא
58 כג, טו). דע, שקמו שחייב בית דין לספור שני יובל, שנה
59 שנה ושמיטה שמיטה, כמו שבארנו לעיל (מצות עשה קמ),
60 כך חייב כל-אחד ואחד מאתנו לספור ימי העמר, יום יום
61 ושבוע שבווע, שהרי אמר: "תספרו חמשים יום" (שם, טז),
62 ואמר: "שבועה שבועת תספור-לך" (דברים טז, ט), כשם
63 שמנין השנים והשמישים מצוה אחת, כמו שבארנו, כך
64 ספירת העמר מצוה אחת, וכך מנה אותה כל-מי-שקדמני
65 — כמצוה אחת, ונכון הוא מה שעשו בזה. ואל יטעף
66 אדם (ראש השנה ה, חגיגה יז: מנחות טו.): "מצוה למני
67 (למנות) יומי ומצוה למני שבועי" עד שתשוב שהן שתי
68 מצות — לפי שכל-חלק וחלק מחלקי איזו מצוה שיש לה
69 חלקים, מצוה לעשות אותה חלק ממצוה. אבל היו נעשות
70 שתי מצות אלו אמרו (חול, בגמרא): מנין הימים מצוה,
71 ומנין השבועות מצוה. וזה דבר שלא יעלם ממי שמדקדק
72 בדברים, שהרי אם תאמר: חובה לעשות כך וכך, אין לשון
73 זה מחייב שתהא אותה הפעלה מצוה בפני עצמה. וראיה
74 ברורה על זה (ששתי הספירות נכללים במצוה אחת), זה שאנו
75 מונים גם את-השבועות בכל-לילה באמרנו, שהם כך וכך

מנוותר: כתיב הכא (ב"פגול") "והנפש האכלת ממנו עונה
תשא", וכתוב התם (ב"נותר") "ואכליו עונו ישא" — מה
להלן פרת אף כאן פרת, וגם האוכל פגול בשנגה —
יביא חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני הפגול והנותר
במקומות שונים בסדר קדשים.

יום רביעי כ"ה טבת ה'תש"פ מצות לא תעשה קכ.

המצוה המשלימה מאה ועשרים — האזהרה
שהזכרנו מלהאכול פסולי המקדשין שאסור לאכלם, והוא
שיהיה מום שעשינוהו בהם בכונה, כמו שנתבאר
במסכת בכורות (לה), או שגפסל אותו הקרבן אחר
שחיטתו בדרך מדרכי הפסול המונעים אכילתו, והוא
שנאמר: "לא תאכל פל-תועבה" (שם יד, ג). ולשון ספרי
(פרשת ראה שם): "לא תאכל פל-תועבה" בפסולי
המקדשין הכתוב מדבר. ושם אמרו: "רבי אליעזר
בן-יעקב אומר: מניין לצורם (חותר) באזן הבכור ואכל
ממנו שעובר בלא-תעשה? תלמוד לומר: "לא תאכל
פל-תועבה"; ומי שאכל לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה
זו במסכת בכורות.

יום חמישי כ"ו טבת ה'תש"פ מצות לא תעשה קלא.

המצוה הקל"א — האזהרה שהזכרנו מלהאכול
את-הנותר, והוא מה-שנשאר מבשר הקדשים אחר הזמן
הקבוע לאכילתם. ולא באה בלשון התורה אזהרה
מפרשת לאסור אכילתו, אלא נתבאר בתורה חוב הכרת
למי שאוכל נותר, והוא אמרו בפרשת קדושים בהזכירו
קרבן השלמים: "והנותר עד-יום השלישי באש ישרף,
ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה,
ואכליו עונו ישא פי-את-קדש ה' חלל ונכרתה הנפש
ההוא מעמיה" (שם יט, יח), הנה נתבאר שהוא בכרת אם
הוא מזיד; ואם אכל בשוגג — חיב חטאת קבועה. הנה
הענש מפרש בכתוב; אבל האזהרה היא ממה-שאמר
במלואים: "וזה לא-יאכל פי-קדש הוא" (שמות כט, לד).
כנוי זה, שהוא "הוא", הוא כולל גם כל מה-שנתקלקל
מן-הקדשים ואסור לאכלו — פגול. ובמעילה (יז):
אמרו על מה-שאמר המושנה: "הפגול והנותר אין
מצטרפין זה עם זה מפני שהן שני שמות (של איסורים
שונים)", אמרו: לא שנו אלא לטמאת הידים (ידיים שנגעו
בכמות מסוימת של פגול ונותר, שטומאתם מ)דרבנן; אבל
לענין (שיעור) אכילה מצטרפין, דתניא: רבי אליעזר
אומר: "לא-יאכל פי קדש הם — כל-שבקדש פסול,
לתן לא-תעשה על אכילתו", והפגול והנותר הם מפסולי
המקדשין ולפיכך פל-אתר מהם מזקרים על אכילתו על
פי אמרו: "לא-יאכל פי-קדש הם". וכבר נתבאר ענש
הנותר שהוא כרת.

שבועות וכך וכך ימים, ואלו היו השבועות מצוה בפני
עצמה, לא היו מתקנים מנינם אלא בלילי השבועות בלבד,
ואז היו להן שתי ברכות: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על
ספירת ימי העמר" ו"על ספירת שבועי העמר", ואין הדבר
כן, אלא המצוה היא ספירת העמר — ימיו ושבועיו, כמו
שצוה. ואין הנשים חייבות במצוה זו.

המצוה המשלימה מאה וארבעים — האזהרה
שהזכרנו מלהאכול פסולי המקדשין שאסור לאכלם, והוא
שיהיה מום שעשינוהו בהם בכונה, כמו שנתבאר
במסכת בכורות (לה), או שגפסל אותו הקרבן אחר
שחיטתו בדרך מדרכי הפסול המונעים אכילתו, והוא
שנאמר: "לא תאכל פל-תועבה" (שם יד, ג). ולשון ספרי
(פרשת ראה שם): "לא תאכל פל-תועבה" בפסולי
המקדשין הכתוב מדבר. ושם אמרו: "רבי אליעזר
בן-יעקב אומר: מניין לצורם (חותר) באזן הבכור ואכל
ממנו שעובר בלא-תעשה? תלמוד לומר: "לא תאכל
פל-תועבה"; ומי שאכל לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה
זו במסכת בכורות.

יום שלישי כ"ז טבת ה'תש"פ מצות לא תעשה קלב.

המצוה הקל"ב — האזהרה שהזכרנו מלהאכול את-
הפגול. והפגול הוא הקרבן שנתקלקלה בו המחשבה
בשעת שחיטתו או בשעת הקרבנות, שחשב האיש שעסק
בהקרבנות שיאכל ממנו אחר זמנו או יקטיר מה שראוי
להקטיר ממנו אחר זמנו, כמו שבארנו ובררנו (ב"פירוש
המשניות) בפרק ב' מזבחים. והאזהרה על אכילת פגול
זה היא אמרו: "לא-יאכל פי-קדש הם". (שמות כט, ג),
כמו שבארנו במצוה שלפני זו (קלא); אבל את-הענש
למדנו ממה שנאמר בפגול בפרשת צו את-אהרן: "ואם
האכל יאכל מבשר-זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה
המקריב אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו
עונה תשא" (ויקרא יז, יח). ובאה הקבלה בפרוש פסוק זה,
שהוא מדבר בקרבן שנתקלקלה בו המחשבה בשעת
הקרבנות והוא הנקרא: פגול, ושאמרו "האכל יאכל" אין
כונתו אלא אם חשב עליו שיאכל ממנו ביום השלישי.
אמרו (ובחים כט.): "כף (הטה) אונך לשמוע, במחשב על
זכחו שיאכל ממנו ביום השלישי הכתוב מדבר", שהוא
מתקלקל במחשבה זו, והאוכל ממנו אחר מחשבה זו —
חיב כרת, שנאמר: "והנפש האכלת ממנו עונה תשא",
ואמר בנותר: "ואכליו עונו ישא פי-את-קדש ה' חלל
ונכרתה" (שם יט, ח). ובגמרא בפרשת (ה) אמרו: "אל תהי
גזרה שוה קלה בענין, שהרי פגול אחד מגופי תורה ולא
למדו הכתוב אלא בגזרה שוה דלף (שנלמד) עון עון

יום שישי כ"ז טבת ה'תש"פ

מצות לא תעשה קל. קכט.

1 המצוה המשלימה מאה ושלשים — האזהרה
2 שהזהרנו מלאכול בשר קדשים שנטמאו, והוא אמרו
3 יתעלה: "והבשר אשר יגע בכל-טמא לא יאכל" (ויקרא
4 יב, יט); ומי שעבר ואכלו — לוקה. ובתוספתא זבחים
5 (פרק ה) נתבאר, שטהור שאכל בשר טמא — הרי זה
6 לוקה את-הארבעים. ובפרק ב' מגמרא פסחים (כד):
7 אמרו: "טמאת הגוף (טמא שאכל בשר של קדש) בכרת,
8 טמאת הבשר (שאכל בשר טמא של קדש) בלאו". וכבר
9 נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"ג מן זבחים (משנה ב).

10 המצוה הקכ"ט — האזהרה שהזהר הטמא מלאכול
11 קדש, והוא אמרו ביולדת: "בכל-קדש לא-תגע" (שם, ד).
12 ולשון ספרא (פרשת תזריע): "בכל-קדש לא-תגע ואל-
13 המקדש לא תבא — מה מקדש הנכנס לו בטמא ענוש
14 כרת, אף הקדש האוכלו בטמא ענוש כרת". ולמד
15 באמרו "לא-תגע" באדם שאכל במזיד, שסומך על הכלל
16 שנתבאר במכות (יד): בבאור אמרו יתעלה: "בכל-קדש
17 לא תגע", והוא אמרם בגמרא מכות: טמא שאכל
18 את-הקדש, בשלמא ענש כתיב: "והנפש אשר-תאכל
19 בשר מזבח השלמים אשר לה" וטמאתו עליו ונכרתה"
20 (שם ז, כ); אזהרה מנא לן? אתיא מ"בכל-קדש לא-תגע".
21 ושם אמרו: "בכל-קדש לא-תגע" — אזהרה לאוכל.
22 אמה אומר אזהרה לאוכל, או אינו אלא אזהרה לנוגע?
23 תלמוד לומר: "בכל-קדש לא-תגע" ואל-המקדש לא
24 תבא — מקיש קדש למקדש: מה מקדש שיש בו
25 נטילת נשמה (חייב כרת) אף קדש דבר שיש בו נטילת

נשמה; ואי לנגיעה — מאי נטילת נשמה איכא (איך
תיתכן נטילת נשמה)? אלא לאכילה. ואפקה רחמנא
(התורה התבטאה) לאכילה בלשון נגיעה למימר דנגיעה
פאכילה. ומן-הלשונות האלה יתבאר לך, שטמא שאכל
את-הקדש חייב כרת, במה דברים אמורים? אם הוא
מזיד; אבל אם הוא שוגג — הרי זה מקריב קרבן עולה
ויורד, כמו שהזכרנו במצוה ע"ב ממצות עשה. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"ג מן זבחים (קו).

יום ש"ק כ"ח טבת ה'תש"פ

מצות עשה צא.

34 המצוה הצ"א — הצווי שנגזרנו לשרוף הנוטר
35 (התורה קבעה זמן לאכילת קרבנות מסוימים והנותר מהן לאחר
36 הזמן הוא "נוטר", והוא אמרו יתעלה: "והנוטר מבשר
37 הזבח ביום השלישי באש ישרף" (ויקרא ז, יז). ובפרוש
38 אמרו על זה שאמר יתעלה בכבש הפסח: "לא תותרו
39 ממנו עד-בקר והנוטר ממנו עד-בקר באש תשרפו" (שמות
40 יב, י), אמרו במכלתא: "בא הפתוב לתן עשה על לא-
41 תעשה". ובמקומות רבים בפסחים (פד) ובמפלות (צ: וטז).
42 וזולתם (מקומות רבים נוספים) אמרו בפרוש שלא דנוטר
43 לאו שנתק לעשה הוא (שם מקיים את ה"עשה": "באש
44 תשרפו" — מנתק את האלו ומבטלו), ולפיכך אין לוקין עליו.
45 והעשה הוא מה-שהזהרנו, שנגמרו: "והנוטר ממנו עד
46 בקר באש תשרפו". ודין הפגול (שהכהן המקריב חשב
47 מחשבות מסוימות, שלא כפי הצורך) והנוטר שוה, כמו
48 שאבאר במצות לא-תעשה (לא תעשה קלב), שגבר הזכיר
49 את-הפגול בלשון "נוטר". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו
50 בפסחים (כו: ובסוף תמורה לד).

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, ה'תשי"א
ברוקלין
שלום וברכה!

במענה על מכתבו ממוצאי ש"ק ויגש המודיע אשר כפי הנראה נתעברה זוגתו תח"י וב"ה הכל
כשורה, אך היא חלושה,

הנה לע"ע תעלים הדבר כמה שתוכל, ויתן השי"ת שיהי הכל כשורה ובעתו. ובטח מבקרת היא
מזמן לזמן אצל רופא מומחה וממלאת אחרי הוראתו.

ובטח יודיע ג"כ לכאן מזמן לזמן ע"ד בריאותה הטוב שמרגשת עצמה כשורה.

עוד מודיע שהוא עתה המשגיח על למוד הנגלה בהאולם דת"ת, ויהי רצון שתהי השפעתו על

ירמיה פרק כ"ז

ו ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה ותתפללו בעדה אליהוה פי בשלומה יהיה לכם
 שלום: ה פי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל אלישיאו לכם נביאיכם אשר בקרבכם וקסמיכם
 ואלתשמעו אל חלמתיכם אשר אתם מחלמים: ט פי בשקר הם נבאים לכם בשמי לא שלחתים
 נאם יהוה: י פירכה אמר יהוה פי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם והקמתי עליכם
 את דברי הטוב להשיב אתכם אל המקום הזה: יא פי אנכי ידעתי את המחשבת אשר אנכי חשב
 עליכם נאם יהוה מחשבות שלום ולא לרעה לתת לכם אחרית ותקוה: יב וקראתם אתי והלכתם
 והתפללתם אלי ושמעתי אליכם: יג ובקשתם אתי ומצאתם פי תדרשני בכל לבבכם: יד ונמצאתי
 לכם נאם יהוה ושבתי אתי (שביתכם) שבותכם וקבצתי אתכם מפל'הגו'ם ומפל'המקומות אשר
 הדחתי אתכם שם נאם יהוה והשבתי אתכם אל המקום אשר הגלית אתכם משם: טו פי אמרתם
 הקים לנו יהוה נבאים בבבל: טז פירכה | אמר יהוה אל המלך היושב אל'פסא דוד ואל'פל'העם
 היושב בעיר הזאת אחיכם אשר לא יצאו אתכם בגולה: ז פה אמר יהוה צבאות הנני משלח פם
 את החרב את הרעב ואת הדבר ונתתי אותם פתאים השערים אשר לא יתאכלנה מרע:

רש"י

(ח) ישיאו. ל' הסתה כמו הנחש השיאני (בראשית ג): קצר: (טז) אל המלך. צדקיהו אשר לא גלה:
 (יב) וקראתם אותי והלכתם. בדרכי והרי זה מקרא (יז) כתאנים השוערים. ל' שערוריה (הושע ו):

מצודת דוד

מצודת ציון

(ז) ודרשו. בקשו את שלום העיר וכו': כי בשלומה. כשיהיה
 בה שלום יהיה גם לכם שלום כמאמ' חכמינו ז"ל הוי מתפלל
 בשלומה של מלכות: (ח) אל ישיאו וכו'. נביאי השקר
 והקוסמים אשר בקרבכם אל יפתו אתכם במה שאומרים
 שמהר תשובו לירושלים בהיפך מדברי, וקיצר בדבר המובן
 מעצמו: חלומותיכם. האומרים לכם מה שראו בחלום: אשר
 אתם מחלמים. רצה לומר שאתם שואלים מהם שהם ישאלו
 שאלת חלום: (ט) כי בשקר. מה שאומרים בשמי הוא שקר
 כי לא שלחתים: (י) כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה. כאשר יושלם לבבל שבעים שנה מהתחלת התפשטותה על ישראל
 מעת שכבש נ"ג את יהויקים בראשונה והיא היתה בשניה למלכות נ"ג והוא מלך מ"ה שנים א"כ נשארו עוד משנותיו מ"ד
 שנים וימי אויל מרודך בנו כ"ג שנים אלא שנבלעה שנה אחת בימי מלכות אביו כי עלתה לזה ולזה הרי אם כן ס"ו שנים וימי
 בלשצר בנו ג' שנים הרי שבעים שנה חסר אחת א"כ בשנת אחת לדרישו מלאו שבעים שנה ומיד כשמת דרישו ומלך כורש
 בשנה הראשונה היתה הפקידה ושוב לארצם וכמ"ש דניאל: אפקד אתכם. אז אזכור בכס ואז אקיים עליכם את דברי הטוב
 וכו' אבל לא קודם הזמן הזה כדברי הנביאים המשקרים: (יא) כי אנכי ידעתי. אשר אנכי ידעתי את המחשבות וכו' שהמה
 לשלום ולא לרעה ר"ל מה שתתעכבו בגולה שבעים שנה לכם לטובה כי אז יכנע לבבכם הערל וזהו יהיה סיבה לתת לכם
 אחרית טוב ותקוה טובה אחר שתשובו הנה: (יב) וקראתם אותי. ר"ל אחר שיכנע לבבכם תשובו ותהיו במקום המקודש מקום
 המוכן ביותר לעבוד את ה' אז כאשר תקראו אלי ותלכו בדרכי ותתפללו אלי להשיב את כל בני הגולה מכל המקומות: ושמעתי
 אליכם. אז אשמע אליכם: (יג) ובקשתם אותי. וכאשר תבקשו אותי אז תמצאו אתי ודרשו אותי בכל לבבכם: (יד) ונמצאתי
 לכם. אז אהיה נמצא לכם למלאות משאלותיכם ואשיב את שבותכם ר"ל את הדבר הראוי להשיב לכם והוא הממשלה
 הראשונה: וקבצתי אתכם. ר"ל את כל הגולה אקבץ מכל הגוים וכו' ואת כולם אשיב אל המקום הזה וכאומר מה שתשובו
 מבבל אין עצם הכוונה על הגאולה ההיא לשיחא נחשב מהירת ההשבה לטובה כי עצם הכוונה היא למען תהיו במקום המקודש
 מקום מוכן ביותר לעבוד את ה' להתפלל לפניו על גאולה כללית ושלומה גאולת עולם א"כ לטובה תחשב מה שתתעכבו שמה
 למען יכנע לבבכם לשוב לה' ויקובל תפלתכם (אבל הם לא כן עשו והוסיפו עוד לחטוא לכן גלו שוב ממנה): (טו) כי אמרתם.
 אם תאמרו הנה ה' העמיד לנו נביאים בבבל והמה מתנבאים שמהר נשוב וקיצר בדבר המובן מעצמו: (טז) כי כה אמר ה'.
 רצה לומר לא אמת ידברו כי כה אמר ה' על המלך היושב על כסא המלוכה ועל כל העם וכו': (יז) כה אמר ה'. בעבור
 שארכו הדברים באמרו אחיכם וכו' אמר שנית כה אמר ה': הנני משלח בם. אגרה בם חרב האויב והרעב והדבר, וכאומר ואיך
 אם כן תשובו אתם מהרה אם אמסור ביד האויב גם את היושבים פה: כתאנים השוערים. כתאנים המגונים אשר אין לאכול
 בעבור רעתן השנואים ומרוחקים מבני אדם וכמ"ש וכתאנים הרעות וכו' כן אתן את צדקיהו וכו' (לעיל כד):

(ח) ישיאו. ענין פיתוי והסתה כמו הנחש השיאני (בראשית ג):
 וקוסמיכם. הוא מין כישוף: (י) לפי. לשיעור, כמו איש לפי
 אכלו (שמות יב): מלאת. ענין השלמה: אפקד. ענין זכרון:
 (יא) אחרית. סוף: (יד) שבותכם. מל' השבה: (טו) הקים.
 העמיד: (יז) משלח. ענין גרוי והססה כמו וישן בהמות אשלח
 בם (דברים לב): השוערים. ענין דבר מגונה ומאוס כמו שמה
 ושעוררה (לעיל ה):

אסתר פרק ב - יא-כג

יא ובכל־יָוִם וְיָוִם מְרַדְּכִי מִתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי חֲצֵר בֵּית־הַנָּשִׁים לְדַעַת אֶת־שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמִה־יַּעֲשֶׂה בָּהּ: יב וּבַהֲגִיעַ תֹּרֶן נַעֲרָה וְנַעֲרָה לָבוֹא | אֶל־הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ מִקִּץ הַיּוֹת לֵאמֹר כָּדָת הַנָּשִׁים שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי בָן יִמְלֹא יָמֵי מְרוּקִיהוּן שֶׁשָּׁה חֲדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר וְשֶׁשָּׁה חֲדָשִׁים בְּבִשְׂמִים וּבְתַמְרוּקֵי הַנָּשִׁים: יג וּבֹאָה הַנַּעֲרָה בָּאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר תֹּאמַר יִנָּתֵן לָהּ לָבוֹא עִמָּה מִבֵּית הַנָּשִׁים עַד־בֵּית הַמֶּלֶךְ: יד בַּעֲרֵב | הִיא בָּאָה וּבִבְקָר הִיא שָׂבָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים שְׁנֵי אֶלְיָד שֶׁעָשְׂנוּ סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֶׁמֶר הַפִּילִגְשִׁים לֹא־תָבוֹא עוֹד אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי אִם־חֲפֹץ בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְּשֵׁם: טו וּבַהֲגִיעַ תֹּר־אֶסְתֵּר בַּת־אֲבִיתָיִל דָּד מְרַדְּכִי אֲשֶׁר לָקַח־לָו לָבֶת לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָּכָר כִּי אִם אֶת־אֲשֶׁר יֹאמַר הִנֵּי סָרִיס־הַמֶּלֶךְ שֶׁמֶר הַנָּשִׁים וְתָהִי אֶסְתֵּר נִשְׂאֵת חֵן בְּעֵינֵי כָל־רְאִיָּה: טז וְתִלְקַח אֶסְתֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ אֶל־בֵּית מַלְכוּתוֹ בְּחֹדֶשׁ הָעֵשְׁרִי הוּא־חֹדֶשׁ טַבַּת בְּשַׁנְת־שִׁבְעַת לְמַלְכוּתוֹ: יז וַיֵּאָהֵב הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר מִכָּל־הַנָּשִׁים וְתִשָּׂא־חֵן וְחֹסֶד לִפְנֵי מִכָּל־הַבְּתוּלֹת וַיִּשֶׂם בַּת־מַלְכוּת בְּרָאשִׁיהָ וַיְמַלִּכָהּ תַּחַת וְשִׁתִּי: יח וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָדוֹל לְכָל־שֵׂרָיו וְעַבְדָּיו אֶת מִשְׁתֶּה אֶסְתֵּר וְהַנַּחָה לַמְּדִינוֹת עָשָׂה וַיִּתֵּן מִשְׂאֵת כִּד הַמֶּלֶךְ: יט וּבַהֲקִבֵּץ בְּתוּלוֹת שְׁנִית וּמְרַדְּכִי יָשָׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ: כ אין אֶסְתֵּר מְגֵדֶת מוֹלְדָתָהּ וְאֶת־עִמָּהּ כָּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מְרַדְּכִי וְאֶת־מֵאֲמַר מְרַדְּכִי אֶסְתֵּר עָשָׂה כָּאֲשֶׁר הִתֵּהּ בְּאִמְנָה אִתּוֹ: (ס) כא בְּיָמִים הָהֵם וּמְרַדְּכִי יָשָׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ קֶצֶף בְּנֵתָן וְתָרַשׁ שְׁנֵי־סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמֵרֵי הַפֶּתַח וּבִבְקָשׁוֹ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ: כב וַיֹּדַע הַדָּבָר לְמְרַדְּכִי וַיִּגֵּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מְרַדְּכִי: כג וּבִבְקָשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל־עֵץ וּפְתָח בִּסְפָר דְּבָרֵי הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (ס)

אסתר פרק ג - א-ג

א אַחֲרָי | הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גָּדַל הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ אֶת־הַמֶּן בֶּן־הַמְּדִתָּא הָאֲגֹנִי וַיִּנְשְׂאָהוּ וַיִּשֶׂם אֶת־כְּסָאוֹ מַעַל כָּל־הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ: ב וְכָל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כָּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהַמֶּן כִּי־בֶן צִוָּה־לּוֹ הַמֶּלֶךְ וּמְרַדְּכִי לֹא יָכַרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה: ג וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ לְמְרַדְּכִי מִדֹּעַ אַתָּה עוֹבֵר אֶת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ:

רש"י

לפתותה אולי תגיד מולדתה, ואף על פי כן: (כ) אין אסתר מגדת מולדתה. לפי שמרדכי יושב בשער המלך המזרזה והמרמזה על כך: (כא) לשלח יד. להשקותו סם המות: (כב) ויודע הדבר למרדכי. שהיו מספרים דבריהם לפניו בלשון טרסי ואין יודעים שהיה מרדכי מכיר בשבעים לשונות שהיה מיושבי לשכת הגזית: (כג) ויכתב בספר דברי הימים. הטובה שעשה מרדכי למלך:

(א) אחר הדברים האלה. שנבראת רפואה זו להיות לתשועה לישראל: גדל המלך וגו'. את המן. שהקב"ה בורא רפואה למכתן של ישראל קודם שיביא המכה עליהם: (ב) כורעים ומשתחוים. שעשה עצמו אלוה לפיכך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה:

(יא) ומה יעשה בה. זה אחד משני צדיקים שניתן להם רמז ישועה דוד ומרדכי דוד שנאמר (שמואל א יז) גם את הארי גם הדוב הכה עבדך אמר לא בא לידי דבר זה אלא לסמוך עליו להלחם עם זה וכן מרדכי אמר לא אירע לצדקת זו שתלקח למשכב ערל אלא שעתידיה לקום להושיע לישראל לפיכך היה מחזר לדעת מה יהא בסופה: (יב) תר. זמן: (יג) כל אשר תאמר. כל שחוק ומיני זמר: (יד) אל בית הנשים שני. השני: (טז) בחדש העשירי. עת צינה שהגוף נהנה מן הגוף זימן הקב"ה אותו עת צינה כדי לחבבה עליו: (יז) מכל הנשים. הבעולות שאף נשים הבעולות קבץ: (יח) והנחה למדינות עשה. לכבודה הניח להם מן המס שעליהם: ויתן משאת. שלח דורנות להם והכל כדי

ד מתנדב אדם מנחה של ששים עשרון, ומביא בכלי אחד. אם אמר: הרי עלי ששים ואחד – מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחד; שכן צבור מביא ביום טוב הראשון של החג שחל להיות בשבת ששים ואחד, דיו ליחיד שיהא פחות מן הצבור אחד. אמר רבי שמעון: והלא אלו לפרים, ואלו לפכשים, ואינם נבללים זה עם זה? אלא עד ששים יכולים להפלה. אמרו לו: ששים נבללים, וששים ואחד אין נבללים? אמר להן: כל מדות חכמים בן: פארפעים סאה – הוא טובל, פארפעים סאה חסר קרמוב – אינו יכול לטבול בהן. אין מתנדבים לו, שנים וחמשה. אבל מתנדבים שלשה, וארבעה, וששה, וחמשה ולמעלה.

ה מתנדבים יין, ואין מתנדבים שמן; דברי רבי עקיבא. רבי טרפון אומר: מתנדבין שמן. אמר רבי טרפון: מה מצינו ביין, שפא חוכה ובא נדבה, אף השמן, בא חוכה ובא נדבה. אמר לו רבי עקיבא: לא, אם אמרת ביין, שפן הוא קרב חובתו בפני עצמו; תאמר בשמן, שאינו קרב חובתו בפני עצמו? אין שנים מתנדבים עשרון אחד,

פירוש ברטנורא

ד שכן צבור מביאים וכו'. שלשה עשרונים לפי ל"ג פרים הם תשעה וששים עשרונים, ועשרון לכבש לארבעה עשר כבשים הם ארבע עשר עשרונים, ושני עשרונים לאלל שני האילים הם ארבע עשרונים, הרי חמישים ושבעה, ולשני תמידים שנים, ולשני כבשי מוסף שבת שנים, הרי ששים ואחד. ואמר להם רבי שמעון, וכי כל אותן של אותו יום בכלי אחד היו, והלא אלו לפרים ואלו לאילים ולכבשים, ואי מערב להו מפסיל, שמנחת פרים בלילתן עבה, שני לוגים לעשרון, חצי ההין לשלשה עשרונים, ומנחת כבשים בלילתן רבה, רביעית ההין לעשרון דהיינו שלשה לוגים, והן בולעות זו מזו, ונמצאת זו חסרה זו ויתירה. אלא מפני מה אין מביא יחד ששים ואחד עשרונים בכלי אחד, דעד ששים יכול להביל כלוג אחד. והאי תנא סבר לה כרבי אליעזר בן יעקב דאמר בפרק שתי מדות מנחה של ששים עשרונים אין לה אלא לוג. ואף על פי שלא נכללה כולה, כיון שראויה להביל אין הבילה מעכבת, דהכי קיימא לן דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וכל שאינו ראוי לבילה מעכבת בו: **וששים ואחד אין נבללים.** בתמיה: קרמוב. רביעית של רביעית הלוג: **אין מתנדבים לוג.** יין לנסכים. שלא מצינו מנחת נסכים של לוג אחד ולא של שנים ולא של חמשה: **אבל מתנדבים ג' לוגים.** דהוה לכבש. וארבעה דהוה לאיל. וששה לוגים שהוא חצי ההין דהוה לפי. ומששה ולמעלה מתנדבים, דשבעה חוה שלשה מיניהו לכבש וארבעה לאיל, ושמונה חוה לשני אילים, ותשעה חוה לכבש ופר, עשרה חוה לאיל ופר, אחד עשר חוה לשני אילים ולכבש. וכן לעולם:

ה מתנדבים יין. בלא סולת ושמן, ומנסכו לשיתין בפני עצמו: **ואין מתנדבים שמן.** בלא סולת ויין: **מתנדבין שמן.** וקומצו ומקטיר הקומץ ושירים נאכלים: **שכן הוא קרב חובתו בפני עצמו.** עם חובתו הוא קרב בפני עצמו. אף על פי שהוא בא חובה עם המנחה אינו מעכב המנחה: **תאמר בשמן**

משניות מבוארות – קהית

וששים ואחד אין נבללים – בשמן בכלי אחד? **אמר להן** – רבי שמעון לחכמים: **כל מדות חכמים בן** – שנתנו בהן שיעור קצוב, לא פחות ולא יותר: **פארפעים סאה הוא טובל** – מקווה שיש בו מים כשיעור ארבעים סאה, כשר הוא לטבילה, **פארפעים סאה חסר קרמוב** – אחד משישים וארבעה כלוג (הסאה = 24 לוגים), כלומר בארבעים סאה חסר משהו, **אינו יכול לטבול בהן** – במי המקווה הזה, שאינו כשר לטבילה. **אין מתנדבים** – יין לנסכים, **לג, שנים וחמשה** – לא לוג אחד ולא שני לוגים ולא חמישה לוגים, לפי שאין שיעורים אלו במנחת נסכים, **אבל מתנדבים שלשה** – לוגים יין, שכן הנסכים של כבש הם שלושה לוגים יין ("רביעית ההין"). **וארבעה** – לוגים, שכן הנסכים של איל הם ארבעה לוגים יין ("שלישית ההין"). **וששה** – לוגים, שכן הנסכים של פר הם ששה לוגים יין ("חצי ההין"). **ומששה ולמעלה** – שראויים הם לנסכים של כמה קרבנות, כגון שבעה לוגים ראויים לכבש (שלושה) ולאיל (ארבעה), שמונה לוגים ראויים לשני אילים, תשעה – לפי (ששה) ולכבש (שלושה), עשרה – לפי ולאיל, אחד עשר – לשני אילים ולכבש, וכן לעולם.

באור משנה ה

מתנדבים יין – לנסכים, בלי סולת ושמן, ומנסכים אותו על המזבח, ויורד לשיתין. **ואין מתנדבים שמן** – בלי סולת; **דברי רבי עקיבא.** **רבי טרפון אומר:** **מתנדבין שמן** – בפני עצמו, בלי סולת. בגמרא מבואר, שקומצו (מפריש ממנו בכלי כשיעור קומץ, דהיינו כשני זיתים – "תוספות יום טוב"). ומקטיר הקומץ, ושיירי נאכלים לכהנים (ובחיים צא, ב). **אמר רבי טרפון:** **מה מצינו ביין, שפא חוכה** – מנחת נסכים, **ובא נדבה** – שמתנדבים יין כמנחה בפני עצמה, **אף השמן, קרב חוכה** – במנחת נסכים, **ובא נדבה** – שמביאים שמן לבד, בלי סולת, כמנחת נדבה בפני עצמה. **אמר לו רבי עקיבא** – לרבי טרפון: **לא** – אין ללמוד שמן מיין, **אם אמרת ביין** – שהוא בא נדבה, **שפן הוא קרב חובתו בפני עצמו** –

יוס ראשון

באור משנה ד

מתנדב אדם להביא מנחה של ששים עשרון – סולת, ומביא בכלי אחד – את כל הששים עשרון. **אם אמר: הרי עלי להביא מנחה של ששים ואחד** – עישרון סולת, **מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחד** – כלומר שמביא שתי מנחות, אחת של ששים עשרון ואחת של עישרון אחד, שאין היחיד יכול להביא יותר מששים עשרון בכלי אחד, **שפן צבור מביא ביום טוב הראשון של החג** – הסוכות שחל להיות בשבת ששים ואחד – עישרון, שהרי מקריבים באותו יום: שלושה עשר פרים, ומנחתם שלושה עשרונים לפי, הרי שלושים ותשעה עשרונים לשלושה עשר הפרים; שני אילים, ומנחתם שני עשרונים לאיל, הרי ארבעה עשרונים לשני האילים; ארבעה עשר כבשים, ומנחתם עישרון לכבש, הרי ארבעה עשר עשרונים לארבעה עשר הכבשים; נמצאו כל המנחות הבאות עם מוספי חג הסוכות חמישים ושבעה עשרונים (במדבר כט, יג-טז); נוספו עוד שני עשרונים לשני התמידים (שם כח, ד-ה), ושני עשרונים לשני כבשי מוסף של שבת (שם שם, ט); הרי ששים ואחד עישרון. **דיו ליחיד שיהא פחות מן הצבור אחד** – ולא יביא אלא ששים עשרון בכלי אחד. **אמר רבי שמעון:** **והלא אלו לפרים, ואלו לפכשים** – הלא בחג הסוכות מביאים מנחות עם הפרים ומנחות עם הכבשים, **ואינם נבללים זה עם זה** – שאין מערבים מנחות אלו בכלי אחד (עיין לעיל ט, ד), וכיצד באים ללמוד מכאן בענין מנחת נדבה של יחיד, ששיעורה בכלי אחד הוא עד ששים עשרון בלבד? **אלא** – הטעם הוא: **עד ששים יכולים להפלה** – עד ששים עשרון סולת נבללים יפה בשמן; יותר מששים עשרון אין יכולים לבלול יפה את הסולת בשמן בכלי אחד. – ואף על פי ששינוי לעיל (ג, ב): **"לא בלל, המנחה כשרה"**, היינו כשהמנחה ראויה לבילה, שכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, אבל כל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו (וגמרא). **אמרו לו** – חכמים לרבי שמעון: **ששים נבללים,**

מסכת מנחות פרק שלשה עשר משנה ב

אָבֵל מִתְנַדְּבִים עוֹלָה, וּשְׁלָמִים. וּבָעוֹף – אָפֵלוּ פְּרִידָה אַחַת.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

א הָרִי עָלֵי עֶשְׂרֹן – יָבִיא אֶחָד; עֶשְׂרֹנִים – יָבִיא שְׁנַיִם. פֶּרֶשְׁתִּי, וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה פֶּרֶשְׁתִּי – יָבִיא שְׁשִׁים עֶשְׂרֹן. הָרִי עָלֵי מִנְחָה – יָבִיא אִיזוֹ שִׁירָצָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יָבִיא מִנְחַת הַפֶּסֶחַ, שֶׁהִיא מִיְחָדָת שְׁבַע־מִנְחוֹת.
ב מִנְחָה, מִן הַמִּנְחָה – יָבִיא אַחַת. מִנְחוֹת, מִן הַמִּנְחוֹת – יָבִיא שְׁתֵּים. פֶּרֶשְׁתִּי, וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה פֶּרֶשְׁתִּי – יָבִיא חֲמִשָּׁתָן. פֶּרֶשְׁתִּי מִנְחָה שֶׁל עֶשְׂרֹנִים, וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה פֶּרֶשְׁתִּי – יָבִיא מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרֹן. רַבִּי אוֹמֵר: יָבִיא מִנְחוֹת שֶׁל עֶשְׂרֹנִים, מֵאֶחָד וְעַד שְׁשִׁים.

פִּירוּשׁ בִּרְטִנּוּרָא

בר. רִכּוּן דְּלֹא אִשְׁכַּח בִּיה דְּלִיתִּי בְּכָלִי בְּפִנִּי עֲצֻמוֹ, הִשְׁתָּא נָמִי לֹא לִיתִּי: אִפִּילוּ פְּרִידָה אַחַת. תוֹר אַחַד, אוּ בִּן יוֹנָה אַחַד, מִתְנַדְּבִים בִּין שְׁנַיִם. וְהִלְכָּה שְׁמִתְנַדְּבִים יֵין וְשִׁמֶן בְּפִנִּי עֲצֻמוֹ. וּמִתְנַדְּבִים מִנְחָה נִסְכִּים בִּין נִסְכִּי פֶּר בִּין נִסְכִּי אֵיל וְכִבְשִׁי, וְכָל הַקִּרְבָּנוֹת כֹּאִים בְּנִדְבָה בְּשׁוֹתְפוֹת, חוּץ מִן הַמִּנְחָה לְפִי שְׁנֵאמַר בַּה נֶפֶשׁ, דְּכֹתִיב (וַיִּקְרָא ב') וְנֶפֶשׁ כִּי תִקְרִיב קֶרֶב מִנְחָה:

ג **א** הָרִי עָלֵי עֶשְׂרֹן. פִּירֵשְׁתִּי כִּמְהָ עֶשְׂרֹנִים אֲבִיא וְאִינִי יוֹדֵעַ כִּמְהָ אֲמַרְתִּי: יָבִיא שְׁשִׁים עֶשְׂרֹנִים. דְּאִי בְּצִיר מִהִי נִדְרָא, לֹא אִיכְפַּת לִיה, דְּמַתְנִי וְאוֹמַר מַה שְׁפִירֵשְׁתִּי יֵהָא וְהִשְׁאֵר יֵהָא לְנִדְבָה. וּבְפִנִּי מִהִי לִיכָא לְסַפּוֹק, דְּאִין מִנְחָה אַחַת יִתִּירָה מִשְׁשִׁים עֶשְׂרֹן: הָרִי עָלֵי מִנְחָה. הָאוֹמַר הָרִי עָלֵי מִנְחָה סָתֵם: יָבִיא אִיזוֹ שִׁירָצָה. מִחֲמַשׁ מִנְחוֹת: מִיּוֹחֲדָת. שְׁנִקְרָא מִנְחָה סָתֵם וְאִין לֹא שֶׁם לוֹוִי. וְכָל שְׂאֵר מִנְחוֹת יֵשׁ לָהֶם שֶׁם לוֹוִי, מִנְחַת מַחֲבֵת, מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת, מִנְחַת מֵאָפָה. וְאִין הִלְכָּה כְּרִבִּי יִתְרוֹה:

ב מִנְחָה מִן הַמִּנְחָה. הָאוֹמַר הָרִי עָלֵי מִנְחָה, אוּ מִן מִנְחָה: יָבִיא אַחַת מִן הַמִּנְחוֹת הָאֲמֻרוֹת בְּפִרְשָׁה: מִנְחוֹת עֵלִי. אוּ שְׂאוֹמֵר מִן מִנְחוֹת עֵלִי, יָבִיא שְׁתֵּי מִנְחוֹת מִמִּין אַחַד: פִּירֵשְׁתִּי. מִינֵי מִנְחוֹת שְׂאִיבִיא, וְאִינִי יוֹדֵעַ כִּמְהָ מִינִים הֵם שְׁנִדְרֵי לִהְיִיבִי: מִבִּיא חֲמִשָּׁתָן. מִנְחַת סוֹלֶת, מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת, מִנְחַת מַחֲבֵת, מִנְחַת מֵאָפָה תִּנּוּר וְהִיא בִּאָה שְׁנֵי מִינִים, חִלּוֹת וְרִקְקִין: פִּירֵשְׁתִּי מִנְחָה שֶׁל עֶשְׂרֹנִים בְּכָלִי אַחַד, וְאִינִי יוֹדֵעַ כִּמְהָ עֶשְׂרֹנִים קִבְעִתִּי בַּה: יָבִיא שְׁשִׁים עֶשְׂרֹן. דְּמִפִּי מִהִי לִיכָא לְסַפּוֹק. וְאִי בְּצִיר מִהִי נִדְרָא לֹא אִיכְפַּת לָן, דְּמַתְנֵהּ וְאוֹמַר כִּמְהָ שְׁפִירֵשְׁתִּי יֵהָא לְנִדְרִי וְהִשְׁאֵר יֵהָא לְנִדְבָה: רַבִּי אוֹמֵר. כִּיּוֹן דְּאִמַּר מִנְחָה דְּמִשְׁמַע חֲדָא, אִלְמָא בְּכָלִי אַחַד קִבְעָה, וְאִם יָבִיא שְׁשִׁים בְּכָלִי אַחַד, שְׂמָא בְּצִיר מִהִי נִדְרָא וְהִיא מִנְחָה יִתִּירָה, דְּאִתִּי לִיה לְרִבִּי דְּקִבְעוּתָא דְּמִנָּה מִלְּתָא הִיא, הִלְכָּךְ יָבִיא שְׁשִׁים מִנְחוֹת מֵאֶחָד וְעַד שְׁשִׁים, חֲדָא שֶׁל עֶשְׂרֹן אַחַד, וְחֲדָא שֶׁל שְׁנַיִם, וְחֲדָא שֶׁל שְׁלֹשָׁה, וְחֲדָא שֶׁל אַרְבַּע, עַד שְׁשִׁים. שְׁנִמְצָא מִבִּיא בִּין הַכֹּל אֶלְף שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים עֶשְׂרֹן, דּוּדָא חֲדָא מִיִּנְיֵהּ נִדְרָא, וְאִין נִדְבָה. וְאִין הִלְכָּה כְּרִבִּי:

מִשְׁנֵוֹת מִבּוֹרָאוֹת – קֹהֵלִי

בִּאֲוֹר מִשְׁנֵה ב

מִנְחָה, מִן הַמִּנְחָה – הָאוֹמַר: הָרִי עָלֵי מִנְחָה, אוּ: הָרִי עָלֵי מִן הַמִּנְחָה, יָבִיא אַחַת – מִחֲמַשׁ הַמִּנְחוֹת, אִיזוֹ שִׁירָצָה, כִּמְהָ שְׁשִׁים בְּמִשְׁנֵה הַקְּדוּמָת. **מִנְחוֹת, מִן הַמִּנְחוֹת** – אִם אָמַר: הָרִי עָלֵי מִנְחוֹת, אוּ: הָרִי עָלֵי מִן הַמִּנְחוֹת, יָבִיא שְׁתֵּים – שְׁתֵּי מִנְחוֹת שֶׁל מִן אַחַד מִחֲמַשְׁתִּי מִינֵי הַמִּנְחוֹת. וְאִם אָמַר: פֶּרֶשְׁתִּי – בְּשַׁעַת נִדְרִי אִלּוּ מִינֵי מִנְחוֹת אֲבִיא, וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה פֶּרֶשְׁתִּי – שְׁנִשְׁתַּכַּח מִמִּי אִלּוּ מִינִים נִדְרֵי, יָבִיא חֲמִשָּׁתָן – כֹּל חֲמֵשׁ הַמִּנְחוֹת, דְּהִינּוּ: מִנְחַת סוֹלֶת, מִנְחַת מַחֲבֵת, מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת, וּמִנְחַת מֵאָפָה תִּנּוּר, שִׁישׁ בַּה שְׁנֵי מִינִים: חִלּוֹת וְרִקְקִים, כִּמְהָ שְׂכַבְרָא בְּאֲרֵנוּ בְּמִשְׁנֵה הַקְּדוּמָת. הָאוֹמַר: פֶּרֶשְׁתִּי – בְּשַׁעַת נִדְרִי, שְׂאִיבִיא מִנְחָה שֶׁל עֶשְׂרֹנִים – בְּכָלִי אַחַד, וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה פֶּרֶשְׁתִּי – שְׂאִינִי זֹכֵר כִּמְהָ עֶשְׂרֹנִים נִדְרֵי, יָבִיא מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרֹן – כִּמְבֹאֵר הֵטַע בְּמִשְׁנֵה הַקְּדוּמָת, שְׂאִין מִנְחָה יִתִּירָה מִשְׁשִׁים עֶשְׂרֹן בְּכָלִי אַחַד: וְאִם נִדְרָא מִשְׁשִׁים, הָרִי הִלְכָּה הִיא, שְׁהַנִּדֵּר קֶרֶב קֶטַן וְהִבִּיא גְדוֹל, יֵצֵא (כִּפִּי שְׁלֹמֹד לְהֵלֶן מִשְׁנֵה חַבְרָקוֹ: עֵינִין בְּרִטְנּוּרָא שְׁמִפְרָשׁ בְּעַקְבוֹת רִשִׁי בְּדִרְךָ אַחֲרֵת: וְעֵינִין תּוֹסְפוֹת וְחִדְשִׁים). רַבִּי אוֹמֵר: יָבִיא מִנְחוֹת שֶׁל עֶשְׂרֹנִים, מֵאֶחָד וְעַד שְׁשִׁים – רַבִּי (רַבִּי יְהוּדָה הַנִּשְׂאִי) חוֹלֵק עַל חַכְמַיִם (לְהֵלֶן בְּמִשְׁנֵה חַבְרָקוֹ, וְסוֹבֵר, שְׁהַנִּדֵּר קֶרֶב קֶטַן וְהִבִּיא גְדוֹל, לֹא יֵצֵא; וּמִכָּאן שְׂאִינִי יוֹכֵל לְהִבִּיא שְׁשִׁים עֶשְׂרֹן בְּכָלִי אַחַד, שְׂמָא נִדְרָא פָחוֹת מִשְׁשִׁים עֶשְׂרֹן, לְפִיכָךְ אוֹמַר רַבִּי, שִׁיבִיא שְׁשִׁים מִנְחוֹת מֵאֶחָד וְעַד שְׁשִׁים עֶשְׂרֹן, דְּהִינּוּ מִנְחָה שֶׁל עֶשְׂרֹן אַחַד, וּמִנְחָה שֶׁל שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים, וּמִנְחָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה, וּמִנְחָה שֶׁל אַרְבַּע וְכוּ' עַד שְׁשִׁים, שְׁנִמְצָא מִבִּיא בִּסְךָ הַכֹּל אֶלְף שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים עֶשְׂרֹן; מְכַל הַמִּנְחוֹת הִלְלוּ תַּהָא אַחַת לְשֵׁם נִדְרוֹ, וְהִאֲחִירוֹת הֵן נִדְבָה. – נִמְצָאנוּ לְמַדִּים, שְׂמָה שְׁשִׁים בְּמִשְׁנֵה הַקְּדוּמָת: "פִּירֵשְׁתִּי וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה פִּירֵשְׁתִּי, יָבִיא שְׁשִׁים עֶשְׂרֹן", דַּעַת חַכְמַיִם הִיא, וְרַבִּי חוֹלֵק עַל כֵּךְ. בְּרַם, יֵשׁ מִפְּרָשִׁים (גְּמָרָא מִנְחוֹת קֹדֶשׁ, ב), שְׂבַמִּשְׁנֵה הַקְּדוּמָת מְדוּבָר, כְּשִׁפְרִישׁ עֶשְׂרֹנִים אֲבִל לֹא קִבַּע שִׁיבִיאם בְּכָלִי אַחַד, וּבִכְגוֹן זֶה מוֹדָה רַבִּי, שְׂבַמִּיא שְׁשִׁים עֶשְׂרֹנִים בְּשִׁשִּׁים כְּלִים. אֲבִל אִם נִדְרָא כֹל הָעֶשְׂרֹנִים בְּכָלִי אַחַד, כְּמִדּוּבָר בְּמִשְׁנֵהּ, וְשִׁכַּח

שְׂכַשְׁמִקְרִיבוֹ חוֹבָה, בְּמִנְחַת נִסְכִּים, הָרִי הוּא קֶרֶב בְּפִנִּי עֲצֻמוֹ וְאִינִי מְעוֹרֵב בְּמִנְחָה, תֵּאֲמַר בְּשִׁמֶן, שְׂאִינִי קֶרֶב חוֹבָתוֹ בְּפִנִּי עֲצֻמוֹ – שְׂאִף כְּשֶׁהִשְׁמֵן בֹּא חוֹבָה, בְּמִנְחַת נִסְכִּים, אִינִי קֶרֶב בְּפִנִּי עֲצֻמוֹ אִלּוּ בְּלֹל הוּא עִם הַסּוֹלֶת; תֵּאֲמַר, שִׁיבִיא בְּפִנִּי עֲצֻמוֹ כְּנִדְבָה? אִלּוּ מִכָּאן שְׂאִין מִתְנַדְּבִים שְׂמֵן בְּפִנִּי עֲצֻמוֹ. בְּרַם, הִלְכָּה הִיא, שְׂבִין יֵין וְבִין שְׂמֵן מִתְנַדְּבִים כְּמִנְחַת נִדְבָה בְּפִנִּי עֲצֻמוֹ. אִין שְׁנַיִם מִתְנַדְּבִים עֶשְׂרֹן אֶחָד – לְמִנְחָה בְּשׁוֹתְפוֹת; בְּגִמְרָא מְבֹאֵר הֵטַע, לְפִי שְׁנֵאמַר בְּמִנְחָה "נֶפֶשׁ", שְׂכֹתוֹב (וַיִּקְרָא ב, א): "וְנֶפֶשׁ כִּי תִקְרִיב קֶרֶב מִנְחָה", אָבֵל מִתְנַדְּבִים עוֹלָה, וּשְׁלָמִים – עוֹלָה אוּ שְׁלָמִים בְּשׁוֹתְפוֹת. וּבָעוֹף, אָפֵלוּ פְּרִידָה אַחַת – תוֹר אַחַד אוּ בִּן יוֹנָה אַחַד מִתְנַדְּבִים שְׁנַיִם בְּשׁוֹתְפוֹת.

יִסְטִין

בִּאֲוֹר מִשְׁנֵה א

פֶּרֶק זֶה דִּן בְּנִדְרֵי הַקֶּשֶׁר, שְׁהַנִּדֵּר לֹא פִירֵשׁ בָּהֶם פִּרְשִׁים, וְיֵשׁ סֶפֶק בְּכוּנוֹת נִדְרוֹ, אוּ שְׁפִירֵשׁ וְאִינִי זֹכֵר מַה פִּירֵשׁ, כִּפִּי שִׁיבֹאֵר.

הָאוֹמַר: הָרִי עָלֵי עֶשְׂרֹן – לְמִנְחָה, יָבִיא אֶחָד – יָבִיא מִנְחָה שֶׁל עֶשְׂרֹן אַחַד סוֹלֶת. עֶשְׂרֹנִים – אִם אָמַר: הָרִי עָלֵי עֶשְׂרֹנִים, יָבִיא שְׁנַיִם – יָבִיא מִנְחָה שֶׁל שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סוֹלֶת, שְׂמִיעוּט "עֶשְׂרֹנִים" שְׁנַיִם. וְאִם אָמַר: פֶּרֶשְׁתִּי – בְּשַׁעַת נִדְרִי כִּמְהָ עֶשְׂרֹנִים אֲבִיא לְמִנְחָה, וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה פֶּרֶשְׁתִּי – שְׂשַׁכְחֵתִי אַחַת מִמִּין הָעֶשְׂרֹנִים שְׁנִדְרֵי, יָבִיא שְׁשִׁים עֶשְׂרֹן – שְׂאִין מִנְחָה אַחַת יִתִּירָה מִשְׁשִׁים עֶשְׂרֹן, כִּמְהָ שְׁשִׁים (לְעִיל יב, ד). הָאוֹמַר: הָרִי עָלֵי מִנְחָה – סָתֵם, וְלֹא פִירֵשׁ אִיזוֹ מִנְחָה, יָבִיא אִיזוֹ שִׁירָצָה – מִן חֲמֵשׁ הַמִּנְחוֹת הַמְּפֻרְשׁוֹת בְּתוֹרָה דְּהִינּוּ: סוֹלֶת, מַחֲבֵת, מִרְחֶשֶׁת, מֵאָפָה-חִלּוֹת, מֵאָפָה-רִקְקִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יָבִיא מִנְחַת הַפֶּסֶחַ, שֶׁהִיא מִיְחָדָת שְׁבַע־מִנְחוֹת – שְׁמִנְחַת סוֹלֶת נִקְרָא בְּתוֹרָה "מִנְחָה" סָתֵם, וְאִין לֹא שֶׁם לוֹוִי, כִּמְהָ שְׂכֹתוֹב (וַיִּקְרָא ב, א): "וְנֶפֶשׁ כִּי תִקְרִיב קֶרֶב מִנְחָה לַה' סֹלֶת יִדְּיָה קֶרֶבְנוּ", אֲבִל כֹּל שְׂאֵר הַמִּנְחוֹת יֵשׁ לָהֶן שֶׁם לוֹוִי: מִנְחַת מַחֲבֵת, מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת, מִנְחַת מֵאָפָה תִּנּוּר.

ג הרי עלי עצים – לא יפחת משני גזרין. לבונה – לא יפחת מקמין. חמשה קמצים הן: האומר: הרי עלי לבונה – לא יפחת מקמין. המתנדב מנחה – יביא עמה קמין לבונה. המעלה את הקמין בחוץ – חיב. ושני בזבין טעונין שני קמצים.

ד הרי עלי זֶהב – לא יפחת מדינר זֶהב. כסף – לא יפחת מדינר כסף. נחשת – לא יפחת ממנחה כסף. פֶּרֶשְׁתִּי, ואיני יודע מה פֶּרֶשְׁתִּי – הוא מביא עד שיאמר: לא לֶכֶךְ נִתְּבוֹנְתִּי.

ה הרי עלי יֵין – לא יפחת משלשה לגין. שֶׁמֶן – לא יפחת מלג. רבי אומר: שֶׁלֶשָׁה לָגִין. פֶּרֶשְׁתִּי, ואיני יודע מה פֶּרֶשְׁתִּי – יביא פִּיּוֹם הַמֶּרְבֶּה.

ו הרי עלי עוֹלָה – יביא כֶּכֶשׁ. ר' אלעזר בן עזריה אומר: או תור, או בֶן יוֹנָה. פֶּרֶשְׁתִּי מן הַבֶּקֶר, ואיני יודע מה

פירוש ברטנורא

ג לא יפחות משני גזירי. שתי בקעיות גדולות. דמיעוט עצים שנים: והמעלה את הקומץ בחוץ חיב. כרת, דהעלאה היא. ובהאי כללא הוי נמי המעלה קומץ בפנים דהקטרה מעלייתא היא, הלכך חשיב חמשה קומצים ותו לא, ולא חשיב להאי דהמעלה קומץ בפנים לקומץ ששי: ושני בזיכים. של לחם הפנים:

ד לא יפחות מדינר זֶהב. והוא שיאמר מטבע של זֶהב. דאי לא, דלמא נסכא דדהבא קאמר, דהיינו חתיכה של זֶהב: נחושת לא יפחות ממנחה כסף. שיביא נחושת ששוה מנחה כסף: פירשתי. כך וכך זֶהב: ואיני יודע כמה פירשתי. יביא כל כך עד שידע בעצמו שמעולם לא נתכוין לכל כך:

ה הרי עלי יֵין. לנסכים: לא יפחות משלשה לגין. שהן פחותים שבנסכים. רביעית ההין לכבש, תלתא לגין הון, שהין י"ב לגין: שֶׁמֶן לא יפחות מלוג. שהפחות שבמנחה עשרון סולת, והיא טעונה לוג שמן: רבי אומר שלשה לגין. כפחות שבמנחת נסכים, עשרון לכבש בלול ברביעית ההין שמן. ואין הלכה כרבי: פִּיּוֹם מרובה. כיום טוב ראשון של חג הסוכות כשחל להיות בשבת. שאותו היום מרובה בנסכים לקרבנות של חובת היום מכל שאר ימות השנה. דהוו שלשה עשר פרים וארבעה עשר כבשים וארבעה מוספים, ב' מוסף דשבת וב' מוסף דחג, ואילים שנים ושעיר אחד. והנסכים הצריכים לכולם מאה וארבעים לוג:

ו הרי עלי עולה יביא כֶּכֶשׁ. ר' אלעזר בן עזריה אומר או תור או בֶן יוֹנָה. באתריה דתנא קמא לא היו קורים עולה סתם אלא לעולת בהמה, ופחותה

משניות מבוארות – קהתי

כמה נדר, יביא ששים מנחות מאחד ועד ששים, כמו שבארנו לעיל.

י ו ם ש ל י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ג

האומר: הָרִי עָלַי עֲצִים – להביא למקדש, לֹא יִפְחַת מִשְׁנֵי גִזְרִין

– משתי חתיכות עץ, כאותן החתיכות שהיו עורכים על גבי המזבח. לְבֹנָה – האומר: הרי עלי לבונה, לֹא יִפְחַת מִקְמִין – לבונה. חֲמִשָּׁה קִמְצִים הֵן – בחמישה דברים נקבע השיעור של קומץ: א) הָאוֹמֵר: הָרִי עָלַי לְבֹנָה, לֹא יִפְחַת מִקְמִין – כמו ששינוי לעיל. בגמרא מבואר הטעם, שכתוב (ויקרא ו, ח): "והרים ממנו בקמצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה אשר על המנחה" – מקיש הכתוב לבונה להרמה של מנחה, מה הרמה של מנחה – קומץ, אף לבונה – קומץ. ב) הַמֵּתְנַדֵּב מִנְחָה, יָבִיא עִמָּה קִמְץ לְבֹנָה – מהטעם שהבאנו לעיל. ברם, בדיעבד אם הביא עמה שני קרטים לבונה, כשרה, כמבואר לעיל (א, ג). ג) הַמַּעֲלָה אֶת הַקִּמְץ בַּחוּץ – המקטיר את הקומץ של המנחה חוץ לעזרה, חֵיֵב – במזיד כרת. ברם, במסכת זבחים שינוי (יג, ד), שדעת חכמים היא, שאפילו לא הקטיר את כל הקומץ בחוץ רק כזית ממנו, חיב כרת; ומבואר בתוספות (מנחות קו, ב) שמשנתנו נקטה "המעלה קומץ", כדי להשמיענו, שהמעלה בחוץ אחד משני הקמצים של ביכי הלבונה (כפי שנלמד מיד במשנתנו). חיב; ולא כדעת ר' אלעזר (זבחים יג, ו), שאינו חיב עד שיקטיר שני הקמצים בחוץ (עיי' "תוספות יום טוב"). ד) וְשְׁנֵי בִזְבִּין – שני ביכי הלבונה של לחם הפנים (עיי' לעיל יא, ה), טַעוֹנִין שְׁנֵי קִמְצִים – קומץ לבונה לכל ביזך.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

האומר: הָרִי עָלַי זֶהב – כלומר שנדר לתת מטבע של זֶהב לבדק בית המקדש, לֹא יִפְחַת מִדִּינָר זֶהב – חיב הוא לתת להקדש לא פחות מדינר זֶהב, שהוא עשרים וחמישה דינרי כסף. כֶּסֶף – האומר: הרי עלי מטבע של כסף לבדק הבית, לֹא יִפְחַת מִדִּינָר כֶּסֶף – יתן להקדש לא פחות מדינר כסף. נַחֲשֶׁת – האומר: הרי עלי נחושת לבדק הבית, לֹא יִפְחַת מִמָּנְעָה כֶּסֶף – יתן נחושת ששווייה לפחות

מנחה כסף (דינר כסף = 6 מעות). האומר: פֶּרֶשְׁתִּי – בשעת נדרי כמה זֶהב או כסף או נחושת אתן להקדש, וְאִיִּנִי יוֹדֵעַ מַה פֶּרֶשְׁתִּי – ששכחתי את הסכום שנדרתי, הוּא מְבִיא – כל כך הרבה, עַד שְׁיֵאמַר: לֹא לֶכֶךְ נִתְּבוֹנְתִּי – דהיינו עד שיהא ברור לו שלא התכוון לסכום כה גדול.

י ו ם ר ב י ע י

ב א ו ר מ ש נ ה ה

האומר: הָרִי עָלַי יֵין – לנסכים, לֹא יִפְחַת מִשְׁלֹשָׁה לָגִין – יין, כשיעור נסכי הכבש, שהוא הפחות שבנסכים. שֶׁמֶן – האומר: הרי עלי שמן, לֹא יִפְחַת מֶלֶג – שמן, שכן מנחה של עישרון סולת, שהיא הקטנה שבמנחות, טעונה לוג שמן. רַבִּי אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה לָגִין – שמן, כשיעור השמן שבמנחת נסכים של כבש, שהוא הקטן שבמנחות הנסכים. האומר: פֶּרֶשְׁתִּי – בנדרי כמה יין או שמן אביא, וְאִיִּנִי יוֹדֵעַ מַה פֶּרֶשְׁתִּי – שאינו זוכר כמה נדרתי, יָבִיא פִּיּוֹם הַמֶּרְבֶּה – היינו כיום טוב ראשון של חג הסוכות שחל להיות בשבת, שהוא יום מרובה בקרבנות הציבור ובנסכיהם מכל ימות השנה, שכן הקרבנות באותו היום הם: שלושה עשר פרים ושני אילים וארבעה עשר כבשים – מוספי חג, שני כבשים – מוספי השבת, ושני כבשים – התמידים, מלבד שיער חטאת שבמוספי היום; והנסכים לקרבנות הללו הם: ששה לוגים שמן וששה לוגים יין לכל פר, הרי שבעים ושמונה לוגים לפרים; ארבעה לוגים שמן וארבעה לוגים יין לכל איל, הרי שמונה לוגים לאילים; שלושה לוגים שמן ושלושה לוגים יין לכל כבש, הרי חמישים וארבעה לוגים לכבשים; נמצאו נסכי הקרבנות של אותו היום: מאה וארבעים לוג שמן ומאה וארבעים לוג יין.

ב א ו ר מ ש נ ה ו

האומר: הָרִי עָלַי עוֹלָה – שנדר להביא קרבן עולה, יָבִיא כֶּכֶשׁ – זכר לעולתו, שהוא הפחות שבעולות בהמה. רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אוֹ תוֹר, אוֹ בֶן יוֹנָה – כלומר שיביא עולת העוף, תור או בֶן יוֹנָה. בגמרא מבואר, שאין כאן מחלוקת בין תנא קמא לרבי אלעזר בן עזריה, אלא שבמקומו של תנא קמא לא היו קוראים

פִּרְשְׁתִּי – יָבִיא פֶּר וְעָגַל מִן הַבְּהֵמָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִה פִּרְשְׁתִּי – יָבִיא פֶּר וְעָגַל, אֵיל, גָּדִי וְטֹלָה. פִּרְשְׁתִּי, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִה פִּרְשְׁתִּי – מוֹסִיף עֲלֵיהֶם תּוֹר וּבֵן יוֹנָה.

ז הָרִי עָלִי תוֹדָה וּשְׁלָמִים – יָבִיא כֶּבֶשׂ. פִּרְשְׁתִּי מִן הַבֶּקֶר, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִה פִּרְשְׁתִּי – יָבִיא פֶּר וּפְרָה, עָגַל וְעָגֹלָה. מִן הַבְּהֵמָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִה פִּרְשְׁתִּי – יָבִיא פֶּר וּפְרָה, עָגַל וְעָגֹלָה, אֵיל וְרַחֵל, גָּדִי וְגִדְיָה, שְׂעִיר וּשְׂעִירִיָּה, טֹלָה וְטֹלָיָה.

ח הָרִי עָלִי שׁוֹר – יָבִיא הוּא וְנִסְכּוֹ בִּמְנָה. עָגַל – יָבִיא הוּא וְנִסְכּוֹ בְּחֻמֶּשׁ. אֵיל – יָבִיא הוּא וְנִסְכּוֹ בְּשִׁתִּים. כֶּבֶשׂ – יָבִיא הוּא וְנִסְכּוֹ בְּסֻלַּע. שׁוֹר בִּמְנָה – יָבִיא בִּמְנָה, חוּץ מִנִּסְכּוֹ. עָגַל בְּחֻמֶּשׁ – יָבִיא בְּחֻמֶּשׁ, חוּץ מִנִּסְכּוֹ. אֵיל בְּשִׁתִּים – יָבִיא בְּשִׁתִּים, חוּץ מִנִּסְכּוֹ. כֶּבֶשׂ בְּסֻלַּע – יָבִיא בְּסֻלַּע, חוּץ מִנִּסְכּוֹ. שׁוֹר בִּמְנָה, וְהִבִּיא שְׁנַיִם בִּמְנָה – לֹא יֵצֵא, אֶפְסָלוֹ זֶה בִּמְנָה חֶסֶר דִּינָר, וְזֶה בִּמְנָה חֶסֶר דִּינָר. שְׁחֹר, וְהִבִּיא לָבָן; לָבָן, וְהִבִּיא שְׁחֹר; גְּדוֹל, וְהִבִּיא

פירוש ברטנורא

שבעולת בהמה הוא כבש, הלכך יביא כבש. ובאתריה דר' אלעזר בן עזריה היו קורים עולה סתם גם לעולת העוף, הלכך יביא תור או בן יונה. ומר כי אתריה ומר כי אתריה: יביא פר ועגל. זכרים ולא נקבות. דעולה ליכא לספוקי אלא בזכרים. ומתניתין רבי היא דאמר לקמן המתנדב קטן והביא גדול לא יצא. אבל רבנן פליגי עליה ואמרי המתנדב קטן והביא גדול יצא, דיש בכלל מרובה מועט. והלכה כחכמים: פירשתי. אחד מקרבנות הבחמה ואיני יודע מאיזה מהן פירשתי. יביא מכל מיני בהמה הזכרים גדולים וקטנים, דהיינו פר ועגל איל ושעיר וגדי וטלה: פירשתי. את המין. ואיני יודע מה פירשתי. אם מין בהמה או מין עוף:

ז תודה ושלמים: תודה או שלמים: יביא כבש. פחות שבתודה ושלמים: יביא פר ופרה. דתודה ושלמים איכא לספוקי בזכרים ונקבות: ורחל. נקבה בת שתי שנים: גדי. בן שנה מן העזים: שעיר. עז בן שתי שנים: טלה. כבש בן שנתי:

ח יביא הוא ונסכו בִּמְנָה. כך נתפרש דינו בתורה שבעל פה שיהא ערך השור עם נסכו מנה: עגל יביא הוא ונסכו בחמש סלעים: אמר הרי עלי שור במנה. יביאנו במנה חוץ מנסכו שהרי כך קבעו: שור במנה והביא שנים במנה לא יצא. שהרי קבע שור במנה: קטן והביא גדול יצא, רבי אומר

משניות מבוארות – קהתי

שתי שנים, טֹלָה וְטֹלָיָה – כבש וכבשה בשנתם הראשונה; שהואיל וכל אלו (הזכר והנקבה של כל מין) ממין הבהמה הם, שהתודה והשלמים באים מהם, חייב הוא להביא את כולם.

באור משנה ח

האומר: **הָרִי עָלִי שׁוֹר** – שנדר שור לקרבן עולה, או לקרבן שלמים, **יָבִיא הוּא וְנִסְכּוֹ בִּמְנָה** – יביא שור עם מנחת נסכו (הטולת והשמן והחיוץ) בשווי מאה דינר. רש"י מבאר: כך נתפרש דינו בתורה שבעל פה. והרמב"ם כותב: "אלו הדמים הם הדמים הבינונים לאלו הדברים באותו זמן באותן ארצות". עָגַל – אם נדר עגל לעולה או לשלמים, **יָבִיא הוּא וְנִסְכּוֹ בְּחֻמֶּשׁ** – יביא עגל עם מנחת נסכו בשווי של חמש סלעים, שהן עשרים דינר. אֵיל – הנודר איל לעולה או לשלמים, **יָבִיא הוּא וְנִסְכּוֹ בְּשִׁתִּים** – יביא איל עם מנחת נסכו בשתי סלעים, שהן שמונה דינרים. כֶּבֶשׂ – אם נדר כבש לעולה או לשלמים, **יָבִיא הוּא וְנִסְכּוֹ בְּסֻלַּע** – שהיא ארבעה דינרים. **שׁוֹר בִּמְנָה** – האומר: הרי עלי שור במנה, **יָבִיא בִּמְנָה, חוּץ מִנִּסְכּוֹ** – יביא שור ששווה מאה דינר חוץ מנסכו. עָגַל בְּחֻמֶּשׁ – האומר: הרי עלי עגל בחמש סלעים, **יָבִיא בְּחֻמֶּשׁ, חוּץ מִנִּסְכּוֹ** – יביא עגל ששווה חמש סלעים חוץ מנסכו. אֵיל בְּשִׁתִּים – האומר: הרי עלי איל בשתי סלעים, **יָבִיא בְּשִׁתִּים, חוּץ מִנִּסְכּוֹ** – יביא איל בשתי סלעים חוץ מנסכו. כֶּבֶשׂ בְּסֻלַּע – האומר: הרי עלי כבש בסלע, **יָבִיא בְּסֻלַּע, חוּץ מִנִּסְכּוֹ** – יביא כבש ששווה סלע חוץ מנסכו. **שׁוֹר בִּמְנָה** – נדר שור במאה דינר, וְהִבִּיא שְׁנַיִם בִּמְנָה – והביא שני שוורים במאה דינר, לֹא יֵצֵא – ידי חובתו, שהרי נדר שור במנה, אֶפְסָלוֹ זֶה בִּמְנָה חֶסֶר דִּינָר, וְזֶה בִּמְנָה חֶסֶר דִּינָר – שכל אחד משני השוורים שווה מנה חסר דינר, לא יצא, עד שיביא שור במנה כפי שנדר. שְׁחֹר – נדר שור שחור, וְהִבִּיא לָבָן – שור לבן; או שנדר שור לָבָן, וְהִבִּיא שְׁחֹר – שור שחור; או שנדר גְּדוֹל – שור גדול, וְהִבִּיא קָטָן – שור קטן, לֹא יֵצֵא – ידי חובתו, וחייב הוא להביא מה שנדר. אבל אם נדר קָטָן – שור קטן, וְהִבִּיא גְּדוֹל – שור גדול, יֵצֵא – ידי חובתו, שיש בכלל מרובה מועט. רַבִּי אֱמִיר: לֹא יֵצֵא – ידי חובתו, שהיבא הוא להביא מה שנדר.

"עולה" סתם אלא לעולת בהמה, הלכך הנודר "עולה" סתם, חייב להביא עולת בהמה, והפחות שבעולות בהמה הוא כבש, כמו שהזכרנו למעלה; ואילו במקומו של רבי אלעזר בן עזריה היו קוראים "עולה" סתם גם לעולת העוף, לפיכך הוא אומר, שהנודר "עולה" סתם, מביא תור או בן יונה. האומר: **פִּרְשְׁתִּי מִן הַבֶּקֶר** – בשעה שנדרתי להביא עולה, פירשתי איזו בהמה מן הבקר אביא, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִה פִּרְשְׁתִּי – ששכחתי את מין הבקר שנדרתי, **יָבִיא פֶּר וְעָגַל** – זכרים, שאין עולה באה אלא מן הזכרים (ויקרא ג, ז). ואם אמר: פירשתי מן הַבְּהֵמָה – להביא עולה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִה פִּרְשְׁתִּי – ששכחתי איזו בהמה נדרתי, **יָבִיא פֶּר** – בן שתי שנים; ויש אומרים: בן שלוש שנים, וְעָגַל – בן שנה, אֵיל – כבש זכר בן שתי שנים, גָּדִי – בן עזים בשנתו הראשונה, וְטֹלָה – כבש זכר בן שנה, שכל אלו – פר ועגל ואיל וגדי וטלה – ממין הבהמה הם שקרבים לעולה, הלכך חייב בכלם. האומר: **פִּרְשְׁתִּי** – בשעת נדרי מה להביא כקרבן עולה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִה פִּרְשְׁתִּי – ששכחתי מה נדרתי ואיזה מין נדרתי, אם מין בהמה או מין עוף, מוֹסִיף עֲלֵיהֶם – על אלו שנימנו לעיל, דהיינו פר ועגל ואיל וגדי וטלה, תּוֹר וּבֵן יוֹנָה – שמא נדר עולת העוף.

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ז

האומר: **הָרִי עָלִי תוֹדָה וּשְׁלָמִים** – שנדר להביא קרבן תודה או קרבן שלמים, **יָבִיא כֶּבֶשׂ** – שהוא הפחות שבקרבנות תודה ושלמים. האומר: **פִּרְשְׁתִּי מִן הַבֶּקֶר, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִה פִּרְשְׁתִּי** – שזוכר הוא, שבשעת נדרו פירש בהמה מן הבקר, שיביא לתודה או לשלמים, אלא שכח את הבהמה שפירש, **יָבִיא פֶּר וּפְרָה, עָגַל וְעָגֹלָה** – שתודה ושלמים באים גם מן הזכרים וגם מן הנקבות. אם אמר: פירשתי מן הַבְּהֵמָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִה פִּרְשְׁתִּי – שזוכר הוא, שנדר בהמה לתודה או לשלמים, ושכח איזו בהמה נדר, **יָבִיא פֶּר וּפְרָה, עָגַל וְעָגֹלָה** – כמבואר במשנה הקודמת, אֵיל וְרַחֵל – כבש וכבשה בשנתם השנייה, גָּדִי וְגִדְיָה – כמבואר במשנה הקודמת, שְׂעִיר – תיש בן שתי שנים, וּשְׂעִירִיָּה – עז בת

קָטָן – לֹא יֵצֵא. קָטָן, וְהִבֵּי גָדוֹל – יֵצֵא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: לֹא יֵצֵא.

מִשּׁוֹר זֶה עוֹלָה, וְנִסְתָּאב – אִם רָצָה, יָבִיא בְדַמְיוֹ שְׁנִים. שְׁנֵי שְׁוֹרִים אֵלּוּ עוֹלָה, וְנִסְתָּאבּוּ – אִם רָצָה, יָבִיא בְדַמְיָהּ אֶחָד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אֵל זֶה עוֹלָה, וְנִסְתָּאבּ – אִם רָצָה, יָבִיא בְדַמְיוֹ אֶחָד מִכֻּבְּשֵׁי הַקֹּדֶשׁ, וְאֶחָד מִשְׁוֹרֵי הַקֹּדֶשׁ; הֵיוּ לוֹ שְׁנִים – הַגָּדוֹל שֶׁבֵּהֶן הַקֹּדֶשׁ; שְׁלִישָׁה – הַכִּינּוּי שֶׁבֵּהֶן הַקֹּדֶשׁ. פִּרְשֵׁתִּי, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה פִּרְשֵׁתִּי, אוֹ שְׁאִמְרִי: אָמַר לִי אָבָא, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה – הַגָּדוֹל שֶׁבֵּהֶן הַקֹּדֶשׁ.

פירוש ברטנורא

לא יצא. משום הכי תנא פלוגתא דרבי ורבנן הכא בסיפא, לפרושי, דרישא לאו דברי הכל היא אלא רבי היא ולא רבנן ואין הלכה כרבי: **וְנִסְתָּאבּ**. שנפל בו מום. דבעל מום אקרי טמא כדכתיב (ויקרא כ"ז) ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה, ובבעלי מומין שיפרו הכתוב מדבר, כדפרשין בפרקין דלעיל: **אִם רָצָה יָבִיא בְדַמְיוֹ שְׁנִים**. ולא דמי לרישא דאמרין שור במנה והביא שנים במנה לא יצא, דהתם דאמר הרי עלי שור במנה חייב עד שיביאנו, אבל הכא בשור זה ונסתאב שאני, דכיון דאמר שור זה אקריב עולה ונסתאב, אול ליה נדריה, דתו לא מצי לקיומיה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**. לכתחלה. אבל אם הביא יצא. דכיון דאמר זה, אינו חייב באחריותו. ואין הלכה כרבי: **הַכִּינּוּי שֶׁבֵּהֶן הַקֹּדֶשׁ**. אף הכינוי שבהן הקדש. דכי יש לו שנים, הגדול הקדש, שהמקדיש בעין יפה מקדיש ומסתמא מוטב שבהן הקדש דכתיב (דברים י"ב) מבחר נדריכם. וכי יש לו שלשה, חוששין אף לכינוי, דלא ידעין אהי מיניהו חל ההקדש, או אנדול דהוי עין יפה, או אבינוי דהוי עין יפה לגבי קטן, הלכך תרתייהו אסרי. מיהו לא קרב למזבח אלא חד מיניהו. והכי עביד דלשתרי חד מיניהו, ממתין לכינוי עד שיומם, ומחלל אותו אנדול. דממה נפשך, או אבינוי חל ולא אנדול, הרי נפל בו מום וחללו. ואי אנדול חל מעיקרא, נמצא כינוי חולין מעיקרא: **פִּרְשֵׁתִּי**. איזה מהן ולא ידעתי איזה הוא: **אוֹ שְׁאִמְרִי לִי אָבָא**. בשעת מיתתו, אחד משוורי הפרשתי להקדש ואיני יודע על איזה מהן אמר לי: **הַגָּדוֹל שֶׁבֵּהֶן הַקֹּדֶשׁ**. דהיכא דאמר פירשתי ליכא ספקא דודאי הגדול פירש:

משניות מבוארות – קהתי

בגמרא מבואר, שמשנתנו מביאה בסיפא מחלוקתם של רבי וחכמים, כדי להשמיענו, שכל מה ששינו לעיל, במשניות ו-ו, לדעת רבי הוא, אבל חכמים חולקים עליו וסוברים שהמתנב קטן והביא גדול יצא; ומכאן – האומר: פירשתי מן הבקר ואיני יודע מה פירשתי, אינו מביא – לדעת חכמים – פר ועגל, אלא פר בלבד, ויוצא ידי חובתו, שיש בכלל מרובה מועט; וכן בשאר הדברים ששינו לעיל, סוברים חכמים שמביא את הגדול, ויוצא ידי חובתו. והלכה כחכמים.

י ו ט ש ו י

באור משנה ט

כבר הזכרנו (בהקדמה למשנה א פרק יב), שאם אדם הקדיש בהמה לקרבן, ונפל בה מום, הרי הוא פודה אותה, ומביא בדמיה בהמה אחרת קרבן תחתיה. משנתנו דנה, אם מותר לו להביא בדמי הבהמה שהוממה שתי בהמות, וכן אם מותר לו להביא בהמה ממין אחר, כגון איל תחת כבש וכדומה.

שור זה עולה – אם אדם הקדיש שורו לעולה, ואמר: "שור זה עולה", **וְנִסְתָּאבּ** – שנפל בו מום ונפסל לקרבן, **אִם רָצָה, יָבִיא בְדַמְיוֹ שְׁנִים** – בדמי פדיונו יכול הוא להביא שני שוורים לעולה. ואף על פי ששינו במשנה הקודמת: "שור במנה, והביא שניים במנה, לא יצא", היינו משום שנדר ואמר: "הרי עלי שור במנה", הלכך אינו יוצא ידי חובתו עד שיביא שור במנה כפי שנדר. אבל כאן מדובר במי שהקדיש שורו ואמר: "שור זה עולה", ומשנסתאב השור הרי סולק נדרו, הלכך מותר לו להביא בדמיו כפי רצונו (**גמרא**). **שְׁנֵי שְׁוֹרִים אֵלּוּ עוֹלָה** – אם הקדיש שני שוורים לעולה, שאמר: "שני שוורים אלו עולה", **וְנִסְתָּאבּוּ** – שנפל מום בכל אחד מהם ונפסלו, **אִם רָצָה, יָבִיא בְדַמְיָהּ אֶחָד** – יכול הוא להביא בדמי פדיונם שור אחד לעולה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – להביא אחד בדמי השניים שנסתאבו או שניים בדמי האחד שנסתאב, אלא אם הקדיש שניים ונסתאבו, חייב הוא להביא בדמיהם שניים; ואם הקדיש אחד ונסתאב, חייב הוא להביא בדמיו אחד. בגמרא מבואר, שרבי אוסר לכתחילה, אבל בדיעבד אם הביא שניים תחת אחד או אחד תחת שניים, יצא. **אֵיל זֶה עוֹלָה** – הקדיש איל ואמר: איל זה עולה, **וְנִסְתָּאבּ** – ונפל בו מום, **אִם רָצָה, יָבִיא בְדַמְיוֹ כֻּבְּשָׁ** – והוא הדין בשור שהקדישו ונסתאב, שיכול – לדעת חכמים – להביא בדמיו בהמה ממין אחר. וכן אם הקדיש כבש ואמר: **כֻּבְּשָׁ זֶה עוֹלָה, וְנִסְתָּאבּ** – ונפסל לקרבן מחמת מום שנפל בו **אִם רָצָה, יָבִיא בְדַמְיוֹ אֵיל** – מאותו הטעם שבארנו למעלה בשור. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – להביא בדמי הבהמה

באור משנה י

בברייתא בגמרא מסופר (מנחות קט, ב): "בשעת פטירתו של שמעון הצדיק אמר להם: חנוני בני ישמש תחת. נתקנא בו שמעי אחי, שהיה גדול ממנו שתי שנים ומחצה. אמר לו (שמעי לחנוני): בוא ואלמך סדר עבודה; הליבשו באונקלי (נמין מנייל של נשים) וחגרו בצלצול (בחגורה של נשים) והעמידו אצל מזבח, אמר להם לאחיו הכהנים: ראו מה נדר זה וקיים לאהובתו – אותו היום שאשמש בכהונה גדולה אלבש באונקלי שליכי (שק) ואחגרו בצלצול שליכי. בקשו אחיו הכהנים להרגו, רץ מפניהם ורצו אחרי. הלך לאלכסנדריה של מצרים ובנה שם מזבח והעלה לשם עבודה זרה; דברי רבי מאיר. אמר לו רבי יהודה: לא כך היה מעשה, אלא – לא קיבל עליו חנוני, שהיה שמעי אחי גדול ממנו שתי שנים ומחצה, ואף על פי כן נתקנא בו חנוני בשמעי אחי. אמר לו (חנוני לשמעני): בוא ואלמך סדר עבודה; הליבשו באונקלי וחגרו בצלצול והעמידו אצל המזבח. אמר להם לאחיו הכהנים: ראו מה נדר זה וקיים לאהובתו – אותו היום שאשמש בכהונה גדולה אלבש באונקלי שליכי ואחגרו בצלצול שליכי. בקשו אחיו הכהנים להרגו – סח להם כל המאורע. בקשו להרוג את חנוני – רץ מפניהם ורצו אחרי. רץ לבית המלך – רצו אחרי, כל הרואה אותו אומר: זה הוא, זה הוא! הלך לאלכסנדריה של מצרים ובנה שם מזבח והעלה עליו לשם שמים, שנאמר (ישעיה יט, יט): 'ביום ההוא יהיה מזבח לה' בתוך ארץ מצרים' – הרמב"ם בפירושו למשנתנו

י הרי עלי עולה – יקריבנה במקדש; ואם הקריבה בבית חונו – לא יצא. שאקריבנה בבית חונו – יקריבנה במקדש; ואם הקריבה בבית חונו – יצא. רבי שמעון אומר: אין זו עולה. הריני נזיר – גלגל במקדש; ואם גלגל בבית חונו – לא יצא. שאגלגל בבית חונו – גלגל במקדש; ואם גלגל בבית חונו – יצא. רבי שמעון אומר: אין זה נזיר. הפהנים ששמשו בבית חונו – לא ישמשו במקדש בירושלים. ואין צריך לומר לדבר אחר, שנאמר (מלכים ב, כג, ט): "אף לא יעלו פהני הפמות אלמזבח ה' בירושלם, כי אם יאכלו מצות בתוך אֲחִיהֶם" – הרי הם כפגעי מומין: חולקין ואוכלין, אבל לא מקריבין.

פירוש ברטנורא

י בבית חונו. בית המקדש שבנה חנוני בנו של שמעון הצדיק כאלכסנדריא של מצרים. שכשמת שמעון הצדיק אמר להם, חנוני בני ישמש תחת, מפני שהיה בקי והגיל בעבודה יותר משמעיו אחריו. ולא קבל עליו חנוני להיות כהן גדול לפי שהיה שמעי אחיו גדול ממנו שתי שנים ומחצה. ונתמנה שמעי כהן גדול תחת אביו. לימים נתקנא חנוני בשמעיו אחריו, אמר לו בא ואלמדך סדר עבודה הלכישו כתונת בד דקה שלובשות הנשים על בשרן ועליה אזור צר קטן והעמידו אצל המזבח, יצא ואמר לאחיו הכהנים ראו מה נדר זה וקיים לאחובתו, אותו היום שאתמנה לכהן גדול אלבש כתונת שליבי ואחזקו באזור שליבי. בקשו אחיו הכהנים להרגו, סח להם כל המאורע, בקשו להרוג את חנוני, רץ מפניהם לבית המלך. ועדיין כל הרואה אותו אומר זה הוא, הלך לו לאכסנדריא של מצרים שהיו בה רבבות מישראל ועשה שם מקדש ובנה מזבח והעלה עליו לשם ה'. ועל אותו מזבח נתבא ישיעיה (י"ט) ביום ההוא יהיה מזבח לה' בתוך ארץ מצרים. ועמד הבית ההוא קרוב למאחיים שנה ונקרא בית חנוני על שמו. והכל מורים שהקרבנות שהיו קרבים שם אינן קרבן. לפיכך מי שאמר הרי עלי עולה והקריבה שם לא יצא ידי נדרו: שאקריבנה בבית חונו. נעשה כאומר הרי עלי עולה על מנת שאהרגנה ולא אתחייב באחריותה, הלכך אם הקריבה בבית חונו יצא ידי נדרו אבל חייב כרת משום שחט בחייו, שהרי קרא עליה שם עולה: רבי שמעון אומר אין זו עולה. והרי היא חולין גמור. שאין שם הקדש כל עולה כלל כשנאמר שאקריבנה בבית חונו. ואין הלכה כר' שמעון; ואם גלגל בבית חונו לא יצא. אלא יחזור וגלגל במקדש בירושלים, ושם יביא קרבנותיו: שאגלגל בבית חונו אם גלגל בבית חונו יצא. רחא נברא שנדר נזיר כדי שגלגל בבית חונו, לצעורי נפשיה נתכוין, ומפני שהיה קרוב לבית חונו ורחוק מארץ ישראל, אמר אי סניא בבית חונו מרחא, מפי לא מצינא לאצטעורי, ולא חל שם נזירות עלי, אבל

משניות מבוארות – קהתי

המקדש; ואם גלגל בבית חונו – כלומר שהביא ביום תגלחתו את קרבנותיו בבית חונו, לא יצא – ידי חובתו, וחייב לחזור ולגלח ולהביא קרבנותיו בבית המקדש. שאגלגל בבית חונו – אם אמר: הריני נזיר שאגלח בבית חונו, יגלגל במקדש – שכיון שנדר נזירות נתחייב לגלח שער ראשו ולהביא קרבנותיו, בגמור ימי נזירותו, בבית המקדש, ותנאו "שאגלח בבית חונו" אינו כלום, כמו שבארנו בענין עולה. ואם גלגל בבית חונו – כמו שהתנה בנדרו, יצא – בגמרא מבואר, שכאן אין לומר הטעם כמו בעולה, שנעשה כאומר "על מנת שלא אתחייב באחריות קרבנותי", שהרי כיון שקיבל עליו נזירות, בעל כורחו הוא חייב באחריות של הבאת קרבנותיו, אלא הטעם הוא, שאדם זה שנדר נזירות על מנת שיגלח בבית חונו, לצער את עצמו נתכוון, וכיון שהיה קרוב לבית חונו ורחוק מירושלים, אמר: אם אפשר להקריב בבית חונו, אטרח ואביא, יותר איני רוצה להצטער ולטרוח; הלכך לא חל עליו שם נזירות, ולא נתחייב כלל בגילוח ובקרבנות; ומכאן שאינו חייב גם משום שחט חייו. אבל מכל מקום לצער עצמו ולהנייר משתית יין הוא חייב, לא בתורת נזירות אלא בתורת נדר; וזהו ששינוי כאן: אם גילגל בבית חונו יצא, דהיינו שיצא ידי נדרו, שהרי הוא כמי שנשבע שלא ישתה יין זמן ידוע שחייב לקיים. – ויש מוסיפים לבאר, שהנזירות תלויה ועומדת – לדעת חכמים – בתנאי, שיש במשמעות לשונו גם נזירות גמורה בגילוח במקדש, וגם קבלה לצער עצמו מן היין; ואם גילגל במקדש נתברר הדבר שלנזירות גמורה נתכוון, ואם גילגל בבית חונו נתברר, שלצער עצמו נתכוון (תוספות נזיר יא, א). רבי שמעון אומר: אין זה נזיר – לא חלה עליו נזירות כלל, ומותר לו לשתות יין. ואין הלכה כרבי שמעון לא בעולה ולא בנזיר. הפהנים ששמשו בבית חונו, לא ישמשו במקדש בירושלים – אסור להם לשמש בעבודת הכהונה בבית המקדש בירושלים. בתוספות מבואר (בשם תשובת רש"י), שמשנתנו נקטה "בירושלים" להשמיענו, שדווקא במקדש אסורים לשמש, אבל בנזיר ובגבעון היו מותרים לשמש, וכל שכן בזמן הזה שכשרים לעלות לדוכן ולקרות בתורה תחילה. ואין צריך לומר לדבר אחר – שאם שימשו לדבר אחר, היינו לעבודה זרה, אין צריך לומר שפסולים הם לשמש במקדש, שנאמר: "אף לא יעלו פהני הפמות אלמזבח ה' בירושלם" (הכהנים שהקטירו בכמות לעבודה זרה לא יעלו עוד לשרת על מזבח ה'), כי אם יאכלו מצות

מביא את ענין חנוני כדברי רבי יהודה, שהוא מוסיף, שבנה בית כאלכסנדריא בצורת בית המקדש ובנה מזבח וכו'. – ברם, לפי המסופר בספר "מלחמות" ליוסף בן מתתיהו, לא חנוני בנו של שמעון הצדיק בנה את הבית אלא חנוני אחר, שהיה מבני בניו של שמעון הצדיק (עיי' "תולדות ישראל" של יעקב, חלק ד, מוצא דבר פרק ד – שם מבוארת הברייתא לדעיל בהתאמה למסופר על ידי יוסף בן מתתיהו; ועיי' "תפארת ישראל"). לפי המקורות שהזכרנו נבנה בית חנוני כמאתיים ושלושים שנה לפי חורבן בית שני, ונחרב על ידי אספסיס כמה שנים אחריו. – ההלכה היא אמנם כדברי יהודה, שחנוני בנה את הבית והקים את המזבח לשם שמים, אבל הואיל וזה היה בזמן איסור הבמות, לפיכך מי שהקריב קרבנות בבית חונו, חייב משום השחוט קדשים מחוץ לצורה. ומכאן – יש סוברים, שחנוני לא הקריב שם קרבנות של ישראל, אלא לבני נח היה מעלה נדרים ונדרות שלהם (תוספות מנחות ט, ב). ויש סוברים, שחנוני עבר באמת על איסור "שחוט חוץ", והקריב שם קרבנות של ישראל, אלא שהוא לימד גם את המצרים איך להקריב, ואף הם היו עובדים שם לה', ובוזה נתקיימה נבואת ישיעיה: "ביום ההוא יהיה מזבח לה' בתוך ארץ מצרים" (פירוש המשניות להרמב"ם). – משנתנו דנה במי שנדר עולה והקריב בבית חונו, או שנדר מלכתחילה להקריבה בבית חונו.

האומר: הרי עלי עולה – דהיינו שנדר להביא קרבן עולה, יקריבנה במקדש – חייב הוא להקריב את העולה בבית המקדש בירושלים; ואם הקריבה בבית חונו – כמבואר לעיל בהקדמה למשנתנו, לא יצא – ידי חובת נדרו, שקרבנו שהקריב בבית חונו אינו קרבן. שאקריבנה בבית חונו – אם אמר: הרי עלי עולה שאקריבנה בבית חונו, יקריבנה במקדש – שכיון שאמר "הרי עלי עולה" נתחייב להביא עולה בבית המקדש, ותנאו להקריבה בבית חונו אינו תנאי, שאין אדם יכול לידור עולה להקריבה בבית חונו; ואם הקריבה בבית חונו – כפי שהתנה בנדרו, יצא – ידי חובת נדרו. בגמרא מבואר, שאף על פי שקרבנו אינו קרבן והרי זה כאילו הרג שם את הבהמה, מכל מקום יצא ידי נדרו, שהאומר "הרי עלי עולה שאקריבנה בבית חונו" נעשה כאומר: "הרי עלי עולה על מנת שלא אתחייב באחריותה אם אהרגנה", וכיון שהקריבה ("שהרג אותה") בבית חונו, הרי קיים נדרו. מכל מקום כיון שחל עליה שם קרבן, הריהו חייב משום השחוט מחוץ לצורה. רבי שמעון אומר: אין נדרו, ולא עולה – שהואיל ואמר "שאקריבנה בבית חונו" אין נדרו, ולא חלה על הבהמה שם קדושה כלל, ומותר למכרה ולאכלה. האומר: הריני נזיר – שקיבל עליו נזירות (וסתם נזירות – שלושים יום), יגלגל במקדש – לאחר שהשלים ימי נזירותו חייב הוא לגלח שער ראשו ולהביא קרבנותיו, כמפורש בתורה (במדבר ו, יג-יח), בבית

יֵאָמַר פְּעוּלַת הַבְּהֵמָה (ויקרא א, ט): **"אִשָּׁה רֵיחַ-נִיחּוֹחַ"**, וּבְעוּלַת הָעוֹף (שם שם, ו): **"אִשָּׁה רֵיחַ נִיחּוֹחַ"**, וּבְמִנְחָה (שם ב, ב): **"אִשָּׁה רֵיחַ נִיחּוֹחַ"**, לְלִמּוּד: שֶׁאֶחָד הַמְּרַבֵּה וְאֶחָד הַמְּמַעִיט, וּבְלִבְד שֶׁיִּכְנֹן אָדָם אֶת דַּעְתּוֹ לְשִׁמּוּם.

ס ל י ק מסכת מנחות

מסכת חולין

פרק ראשון

א הֵבֵל שׁוֹחֲטִין, וְשֹׁחֲטֵתָּ בְּשֶׁרֶתָּ, חוּץ מִחֶרֶשׁ, שׁוֹטֵה וְקָטָן, שְׂמָא וְקִלְקִלּוּ בְּשִׁחִיתָתָּ. וְכֵן שֶׁשְּׁחָטוּ וְאַחֲרֵים רֹאִין

פירוש ברטנורא

נעשה כמו שנשבע שלא לשתות יין עד זמן פלוני: **רבי שמעון אומר**. אינו נזיר כלל ומותר לשתות יין. ואין הלכה כר' שמעון: ואין צריך לומר לדבר אחר. אם שמשו לעבודה וזה שלא ישמשו עוד בירושלים: וזהו הן **בבעלי מומין**. שחולקים ואוכלים בקדשים:

מסכת חולין

א א הֵבֵל שׁוֹחֲטִין. בגמרא פריך, הכל שוחטים לכתחלה, ושחיתתן כשרה דיעבד. דמרישא משמע דהאי דמרבין מהכל שוחטין לכתחלה, ובסיפא משמע דכי מרבין מהכל, דיעבד מרבין ליה אבל לכתחלה לא אתרבי. והא ליכא למימר כולה מתניתין לכתחלה וחדא קתני, דכיון דתנן הכל שוחטין פשיטא דכשרה. ובמסקנא מפרשא מתניתין בגמרא הכי, הכל שוחטין, כל המומחים היודעים הלכות שחיטה שוחטין, ואע"פ שאין מוחזקין, שלא שחטו לפנינו שלשה פעמים לראות אם יש בהן כח שלא יתעלפו בשחיטה ויבואו לידי שהיה. כמא דברים אמורים דחשיבי מומחים, כומן שאלו המוסרים לו לשחוט יודעים ומכירים בו שיועד הלכות שחיטה, אבל אם אין יודעים בו אם יודע הלכות שחיטה, לא ישחוט. ואם שחט, בודקין אותו, ואם יודע הלכות שחיטה שחיתו כשרה: **חוץ מחרש שוטה וקטן**. דאפילו דיעבד יודעים הלכות שחיטה אסור לאכול משחיתתו. דתמיד הן מוחזקין לקלקל, שאין בהן דעת: **וכולן ששחטו**. מודא קתני ואם שחטו, אלא וכולן ששחטו, משמע דלאו אחרש שוטה וקטן גרידא קאי אלא אף שאשין יודעים בו אם יודע הלכות שחיטה דרישא קאי, דבודקין אותו. ואי ליתיה קמן דלבדקה, ושחטו אחרים רואין אותו, שחיתו כשרה. ולית הלכתא כי האי מתניתין. אלא אף על גב דאין אחרים רואין אותו

משניות מבוארות – קהתי

אחד בעוף (שחיטת העוף כשרה ברוב סימן אחד), ועל רוב שניים (שני הסימנים) בבהמה. ברייתא זו באה ללמדנו שהלכות שחיטה נמסרו על פי הקבלה. יש דורשים תיבת "כאשר" בדרך נטרקיון: א"ף – אחד בעוף, ש"ץ – שניים בבהמה, ר"ש – רובו של אחד כמנהו, היינו ראשי תיבות של "כאשר" למפרע (ותוספות). – עיקרי הלכות שחיטה הם חמישה דברים הפוסלים את השחיטה: א. שהיה דהיינו שהפסיק בשחיטתו כדי שחיטת בהמה אחרת ואחר כך גמרה; ב. דרסה – כגון שדחק את הסכין על הצוואר בכוח ופסק את הסימנים בלא הולכה והבאה (שלא העביר את הסכין הלך ושוב); ג. חלדה – כגון שהכניס את הסכין בין סימן לסימן וחתך את הסימן העליון מלמטה למעלה; או אפילו שחט את הסימן התחתון מלמעלה למטה, שהיה דרך שחיטה, וחזר והוציא הסכין ושחט את הסימן העליון (לשון "חלדה" מלשון חולדה המסתתרת בחורים); ד. הגרמה – שחט למעלה או למטה ממקום השחיטה, כפי שיבואר במשנה ג בפרקנו (לשון "הגרמה" היינו הטיית הסכין חוץ למקום שחיטה); ה. שיקור – כגון שעקר אחד הסימנים (לפי רש"י). או כגון שנעקר מאליה אחד הסימנים ממקום חיבורו קודם גמר שחיטה (לפי הרמב"ם). – וכן אמרו בגמרא (חולין ט, א): כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיתתו, ואלו הן הלכות שחיטה: שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור. ואמנם פירש הלכות אלו, וכן שאר דיני שחיטה, מפורשים הם בשני הפרקים הראשונים של מסכתנו.

הֵבֵל שׁוֹחֲטִין – בגמרא מבואר: כל המומחים, הבקיאם בהלכות שחיטה, מותרים לשחוט לכתחילה, אף על פי שאינם מוחזקים, שלא שחטו עדיין לפנינו שלוש פעמים לראות אם יש בהם כוח שלא יתעלפו בשחיטה ויבואו לידי שהיה, שאין חוששים לעילוף כלל. אבל אם אין אנו יודעים אם בקיאם הם בהלכות שחיטה, אסור להם לשחוט לכתחילה, ו**שֹׁחֲטֵתָּ בְּשֶׁרֶתָּ** – כלומר שאם שחטו, בודקים אותם, ואם יודעים הם הלכות שחיטה, שחיתתם כשרה. **חוץ מחרש שוטה וקטן** – שאינו שומע ואינו מדבר, **שוטה** – שאינו שפוי בדעתו, **וקטן** – שאינו חייב במצוות; שאפילו יודעים הם הלכות שחיטה, אין מוסרים להם לשחוט, אף באחרים עומדים על גביהם. **שְׂמָא וְקִלְקִלּוּ בְּשִׁחִיתָתָּ** – על ידי שהיה או דרסה או חלדה; וכן בדיעבד אם שחטו ולא עמדו אחרים על גביהם, שחיתתן פסולה, שמה קלקלו בשחיתתן. **וכֵן** – בין חרש שוטה וקטן, ובין מי שאינו יודע לנו אם בקי הוא בהלכות שחיטה, ואינו לפנינו שנוכל לבדוק אותו, **שֶׁשְּׁחָטוּ** – בדיעבד, **וְאַחֲרֵים רֹאִין אוֹתָן** – שעמדו על גביהם, וראו ששחטו כהלכה, **שֹׁחֲטֵתָּ בְּשֶׁרֶתָּ** – בדם, ההלכה היא, שרוב המצויים אצל שחיטה מומחים הם, ואף לכתחילה מותר להם לשחוט, אף על פי שאין אחרים רואים אותם. אבל חרש שוטה וקטן אפילו בדיעבד, אם אחרים לא עמדו על גביהם, שחיתתם פסולה. **שֹׁחֲטֵתָּ**

בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם – כלומר שבדבר זה לא יצאו מכהונתם, שהיו אוכלים מנחות, הנאפות מצות, והוא הדין לשאר קדשים, שכן **הָרִי הֵם בְּעַעְלֵי מוֹמִין** – דינם כדין כהנים בעלי מומין (עיין **משנה זבחים יב, א**): **חולקין ואוכלין** – נוטלים חלק בקרבנות ואוכלים, **אֲבָל לֹא מִקְרִיבִין** – קרבנות, שלעבודת הכהונה פסולים הם.

ש ב ת ק ו ד ש

באור משנה יא

משנתנו מסיימת את מסכת מנחות בדברי מוסר, שכל המקריב קרבן צריך שיכוון את דעתו ולבו להקב"ה, ואז קרבנו, שמביא כפי מידת יכלתו, יתקבל לרצון לפני ה'.

נֵאָמַר פְּעוּלַת הַבְּהֵמָה: "אִשָּׁה רֵיחַ-נִיחּוֹחַ" – עולה אשה ריח ניחות לה". **וּבְעוּלַת הָעוֹף: "אִשָּׁה רֵיחַ נִיחּוֹחַ"** – עולה הוא אשה ריח ניחות לה". **וּבְמִנְחָה** – נאמר: **"אִשָּׁה רֵיחַ נִיחּוֹחַ"** – "והקטיר הכהן את אזכרתה המזבחה אשה ריח ניחות לה", **לְלִמּוּד: שֶׁאֶחָד הַמְּרַבֵּה וְאֶחָד הַמְּמַעִיט** – בין העשיר שמרבה בקרבנותיו כפי עשרו, ובין העני שמביא קרבן מועט כפי יכלתו, קרבן מנחה, שניהם שווים לפני ה', שקרבנותיהם מתקבלים לפניו לרצון, **וּבְלִבְד שֶׁיִּכְנֹן אָדָם אֶת דַּעְתּוֹ לְשִׁמּוּם** – לקיים את מצוות ה'. וכן אמרו (**מנחות קד, ב**): "מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה נפש (ינפש כי תקריב קרבן מנחה לה' – ויקרא ב, א)? אמר הקדוש ברוך הוא: מי דרכו להביא מנחתו? עני, מעלה אני נעלי כאילו הקריב נפשו לפני. ועוד אמרו (שם): "מה נשתנית מנחה שנאמר בה חמישה מיני טיגון הללו (סולת, מחבת, מרחשת, מאפה חלות ומאפה ריקקים; כל מה שיש בו שמן קורא טיגון – רש"י)? משל למלך בשר ודם שנעשה אוהבו סעודה, ויודע בו שהוא עני, אמר לו: נעשה לי מן חמישה מיני טיגון כדי שאהנה ממך (כלומר שתקובל לפני בהן – רש"י)".

מסכת חולין

באור משנה א

שחיטת הבהמה והעוף, המכשרת בשרם לאכילה, פירושה: חיתוך סימני הצואר, שהם: הוושט (הצינור שדרכו עובר המזון מבית הבלועה לקיבה), והקנה (הגרונה, דהיינו צינור הנשימה, הנמשך מן הגרון אל הריאה והעשוי טבעות). בברייתא בגמרא (חולין כח, א) מובא: רבי אומר: "זבוחת... כאשר צויתך" (דברים יב, כא) – מלמד שנצטווה משה על (שחיטת) הוושט ועל (שחיטת) הקנה ועל רוב (סימן)

אוֹתָן – שְׁחִיטָתָן כְּשֶׁרָה. שְׁחִיטַת נָכְרִי – נִבְלָה, וּמִטְמְאָה בְּמִשָּׁא. הַשּׁוֹחֵט בְּלִילָה, וְכֵן הַסּוֹמֵא שֶׁשָּׁחַט – שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. הַשּׁוֹחֵט בְּשֶׁבֶת, וְכִיּוֹם הַכַּפּוּרִים, אֵף עַל פִּי שְׁמַתְחִיב בְּנֶפֶשׁוֹ – שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה.

פירוש ברטנורא

וליתיה קמן דלברקיה שחיתו כשרה, דרוב מצויין אצל שחיטה מומחים הן, ואף לכתחלה שוחטין אע"פ שאין אחרים רואין אותן: שחיטת נכרי. אפילו כהלכתה וישראל עומד על גביו, נבלה. אבל אינה אסורה בהנאה, דדוקא שחיטת מין האדוק לעבודה זרה אסורה בהנאה, דסתם מחשבת מין לעבודה זרה, אבל נכרי האמור כאן הוא מאותן שמעשה אבותיהן בידיהן: ומטמאה במשא. כדכתיב (ויקרא י"א) והגושא את נבלתה וגו', ואעפ"י שלא נגע, ולא היה צריך למתני, דכיון דנבילה היא בידוע שנבילה מטמאה במשא, אלא לומר לך, זו מטמאה במשא בלבד, ויש לך אחרת שמטמאה אפילו באוהל, ואי זו, זו תקרובת עבודה זרה: השוחט בלילה וכן הסומא. תנא שוחט בלילה דומיא דסומא, מה סומא באפילה אף השוחט בלילה באפילה, ובהאי הוא דתנא השוחט דיעבד אין לכתחלה לא, אבל כשאבוקה כנגדו אפילו לכתחלה שוחטים בלילה: השוחט בשבת. אע"פ שאם היה מויד היה מתחייב בנפשו, שחיטתו כשרה. ומיהו אסורה באכילה ליומה, דלחכי תני בשבת וביום הכפורים, לאקשיי שבת ליום הכפורים, מה יום הכפורים אסורה באכילה כל אותו היום משום עינוי, אף שבת אסורה באכילה כל אותו היום. ולמוצאי שבת מותרת בין לו בין לאחרים. והשוחט לחולה בשבת דבהתירא קא שחט, מותר לבריא לאכול ממנו באותו שבת כשר חי, אבל לא מבושל, שגא ירבה בשבילו:

משניות מבוארות – קהתי

אחרים על גבו, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה – בדיעבד. ברם, לאור האבוקה מותר לשחוט בלילה אף לכתחילה (גמרא). הַשּׁוֹחֵט בְּשֶׁבֶת, וְכִיּוֹם הַכַּפּוּרִים – בשוגג, אֵף עַל פִּי שְׁמַתְחִיב בְּנֶפֶשׁוֹ – שאילו שחט במזיד היה חייב בשבת סקילה וביום הכפורים כרת, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה – ומכל מקום אסורה באכילה עד למוצאי שבת; וזהו שנקט התנא שבת ויום הכפורים – להקיש שחיטת שבת לשחיטת יום הכפורים, מה שחיטת יום הכפורים אסורה באכילה כל אותו היום משום הצום, אף שחיטת שבת אסורה באכילה כל אותו היום; ולמוצאי שבת מותרת בין לו ובין לאחרים, הואיל ושחט בשוגג.

נָכְרִי – אפילו כהלכתה וישראל עומד על גביו, נִבְלָה – שהואיל והנכרי אינו בתורת שחיטה, לפיכך כששחט את הבהמה הרי היא כמתה מאליה (הר"ן). ויש מבארים הטעם, לפי שכתוב (דברים יב, כא): "חבצת ואכלת", ולא שזבח הנכרי (תוספותא; עיין "תוספות יום טוב"), וּמִטְמְאָה בְּמִשָּׁא – כדין כל נבילה (ויקרא יא, מ). ברם, מותרת היא בהנאה, ואין אנו אומרים שסתם מחשבתו לעבודה זרה, ותקרובת עבודה זרה הרי אסורה בהנאה, שכן מדובר כאן בנכרי שאינו מעוברי עבודה זרה אלא מעשה אבותיו בידיו (גמרא). הַשּׁוֹחֵט בְּלִילָה – באפלה, שלא לאור הנו, וְכֵן הַסּוֹמֵא שֶׁשָּׁחַט – אף שלא עמד

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' ב

לאחוריו, היינו דאֲפִשֵּׁר – שיכול להרחיק לפניו ארבע אמות מן הצואה, הָא – ומה ששנינו שמסתלק לצדדים, היינו דְּלֹא אֲפִשֵּׁר – שאין יכול להרחיק לפניו, כגון שיש שם נהר. הגמרא ממשיכה בענין צואה בתפילה: הִיא מְתַפַּלֵּל וּמִצָּא צוֹאָה בְּמִקוֹמוֹ לאחר שהתפלל, אָמַר רַבָּה, אֵף עַל פִּי שְׁחָטָא, שהתפלל במקום הטינוף, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. מקשה הגמרא: מִתְּקִיף לִיה רַבָּא לרבה, וְהָא רַבָּה רַשְׁעִים תוֹעֵבָה (משלי כא כז), שרשעים, אף שמקריבים קרבן בלב שלם, אין קרבנם רצוי, כיון שעודם ברשעתם, וכן, המתפלל במקום הצואה, אף אם התפלל בלב שלם, אין תפלתו תפילה לפי שפושע הוא בתפילתו, שלא בדק את מקומו אם נקי הוא. אֵלָּא אָמַר רַבָּא, כך הדין, המוצא צואה במקומו לאחר שהתפלל, הוֹאִיל וְחָטָא, אֵף עַל פִּי שְׁחָטָא, כִּבְר, תְּפִלָּתוֹ תוֹעֵבָה ואף בדיעבד אין תפילתו תפילה. הגמרא דנה בענין מי שיוצאים ממנו מי רגלים בעת התפילה: תִּנּוּ רַבָּנִי, הִיא עוֹמֵד בְּתַפְלָה וּמִי – מי רגלים) שוֹתֵתִין עַל בְּרַכְיִי, פּוֹסֵק מִתְּפִלָּתוֹ עַד שִׁכְלוּ הַמִּים, וְחוֹזֵר וּמְתַפַּלֵּל. מבררת הגמרא: לְהִיכֵן חוֹזֵר. מבארת הגמרא: נחלקו בדבר רַב חֲסִידָא וְרַב הַמְּנוּנָא, חֲדָא אָמַר, חוֹזֵר לְרֵאשׁ וּמִתְּפַלֵּל מִתְּחִילָה הַתְּפִלָּה, וְחֲדָא אָמַר, חוֹזֵר לְמִקוֹם שֶׁפָּסַק כִּשְׁחָלּוּ הַמִּים לַיּוֹל, ואין צריך לחזור על מה שכבר התפלל. מבררת הגמרא: לֵימָא בְּהָא קְמִיפְלִינְי,

בְּמִים הָרַעִים – (סרוחים) וְלֹא בְּמִי הַמְּשָׁרָה – מים ששורים בהם פשתן והם מסריחים. ולא יקרא קריאת שמע כנגד מי רגלים הנתונים בכלי, עַד שִׁמְיִיל לְתוֹכָן מִים. וְכִמְהָ יִרְחִיק מִהֶן וּמִן הַצּוֹאָה בשביל לקרות קריאת שמע, אֲרַבַּע אַמּוֹת. הגמרא מביאה ברייתא בענין האמור במשנה: תִּנּוּ רַבָּנִי, הִיא עוֹמֵד בְּתַפְלָה וְנִזְכָּר שְׁהוּא בַּעַל קֵרִי, לֹא יִפְסִיק אֵלָּא יִקְצֹר. הִיא קוֹרֵא בְּתוֹרָה וּבְקִרְיָת הַתּוֹרָה שִׁבְעִית הַכִּנְסֵת, וְנִזְכָּר שְׁהוּא בַּעַל קֵרִי, אֵינוֹ מִפְסִיק וְעוֹלָה – אין מפסיק קריאתו והולך, אֵלָּא מְגַמֵּם וְקוֹרֵא, כְּלוּמַר, קוֹרֵא בְּמַרְוּצָה וּמְסִיִּים הַקְּרִיאָה. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, אֵין בַּעַל קֵרִי רִשְׁאִי לְקִרּוֹת בְּתוֹרָה יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים. הגמרא דנה בענין הרואה צואה במקום שמתפלל: תִּנּוּ אִידָּהּ, הִיא עוֹמֵד בְּתַפְלָה וְרָאָה צוֹאָה בְּגִידוֹ, מִתְּלַף לִפְנֵיו, עַד שִׁזְרַקְתָּהּ לְאַחֲרָיו – עד שתהיה מאחוריו בריחוק אֲרַבַּע אַמּוֹת. מקשה הגמרא: וְהִתְנַיָּא בענין הרואה צואה בזמן התפילה, שִׁמְרָחִיק לְצַדִּדֶּיךָ, שאין צריך שתהיה מאחוריו דווקא אלא מספיק שמסתלק לצדדים ארבע אמות ואין עוד הצואה מול פניו. מתרצת הגמרא: לֹא קָשָׁא, הָא – מה ששנינו שצריך שתהיה מרוחקת

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

כנגד שבעה שקרא בתורה — לא פיתח כל אחד משלשה פסוקים. **ואם איתא** — דאינו עולה מן המנין — הוה להו שמונה שקרא בתורה, ועשרים וארבעה בעינן בנביא. **כנגדו נמי לא בעינן** — לקבוע שלשה פסוקים בנביא כנגד אותן שקורא המפטיר בתורה. **מקום שיש תורגמן שאני** — שיש טורח לצבור. **משנה אין פורסין על שמע** — מנין הבא לבית הכנסת לאחר שקראו הצבור את שמע, עומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה שבקריאת שמע — פורסין לשון חצי הדבר. **ואין עוברין לפני התיבה** — שליח צבור. **ואין נושאים כפיהן** — הכהנים. **אין קורין בתורה** — בצבור. **אין עושין מעמד ומושב** — למת, כשנושאים את המת לקבורו היו יושבין שבע פעמים לכבות את המת, והרצה לטופדו — יספור. והכי תניא (בבא בתרא ק, ב): אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת כגון: עמדו יקרים עמודו, שבו יקרים שבו. **ברכת אבלים** — מפרש בגמרא. **ותנחומי אבלים** — כשחוזרין מן הקברות עומדין ומנחמין את האבל. ואין שורה פחותה מעשרה, במסכת סנהדרין (יט, א). **ואין מומנין על המזון בשם** — "נברך אלהינו". **והקרקעות** — של הקדש, הבא לפדותן צריך עשרה, ואחד מהן כהן. **ואדם כיוצא בהן** — אם בא לפדות מיד הקדש. ובגמרא מפרש לה. **גמרא עדה** — אין פחותה מעשרה שנאמר "עד מתי לעדה הרעה הזאת" יצאו יהושע וכלב.

דף כג ע"א: הגמרא מוקשה מברייטא על הסובר שהמפטיר אינו משלים למנין שבעה: **מיתבי, המפטיר בנביא, לא יפחות מעשרים ואחר פסוקין, כנגד מנין הפסוקים של השבעה שקראו בתורה**, שכל אחד מהם קרא לכל הפחות שלשה פסוקים, ויחד הם עשרים ואחד. **ואם איתא** שאין המפטיר עולה למנין השבעה ונמצא שישנם שמונה קוראים בתורה, הרי **עשרים וארבעה תויין** - פסוקי התורה שקראו עשרים וארבעה הן, שהרי נוספו שלשה פסוקים בשביל המפטיר. מתרצת הגמרא: **כיון דקריאת המפטיר בתורה רק משום כבוד תורה הוא**, שלא יהא הנביא שוה לו, **כנגדו נמי לא בעי** - גם לא הצריכו שלשה פסוקים בנביא כנגד קריאת המפטיר.

רבא מוקשה על דין הברייטא שאין לפחות מעשרים ואחד פסוקים בהפטר: **מתקין לה רבא, והרי הפטרת 'עליתכם ספ' בירמיה דלא תויין עשרין וחד פסוקים, וקרינן אותה בפרשת צו**. מתרצת הגמרא: **שאני התם** - שונה הדבר בהפטר זה, כיון דסליק עניינא - שמסתיים הענין בפחות מעשרים ואחד פסוקים, ולא הצריכו להתחיל ענין חדש כדי להשלים המנין.

מוקשה הגמרא: **והיכא דלא סליק עניינא בפחות מעשרים ואחד פסוקים לא** - האם אכן אסור לפחות ממנין זה, **והאמר רב שמואל בר אבא, ומנין סגינא** - פעמים רבות הוה קאימנא קמיה דרבי יוחנן - עמדתי לפני רבי יוחנן בשעת קריאת ההפטרה, **וכי תוה קרינן עשרה פסוקי** - ולאחר שהיינו קוראים עשרה פסוקים **אמר לן אפסיקו**, ואפילו באמצע ענין. מתרצת הגמרא: **מקום שיש תורגמן המתרגם כל פסוק שאני**, וכמו דתני **רב תחליפא בר שמואל, לא שנו** שאין פוחתין מעשרים ואחד **אלא במקום שאין תורגמן, אבל במקום שיש תורגמן פוסק** אף לפני מנין זה, משום טורח הציבור.

משנה המשנה מונה דברים שאינם נעשים בפחות מעשרה: **אין פורסין על שמע** לצורך המאחרים לבוא לבית הכנסת, **ואין עוברין לפני התיבה** - להיות שליח ציבור לחזור תפילת שמונה עשרה בקול רם, **ואין הכהנים נושאים את כפיהם** לברך את העם, **ואין קורין בתורה** בציבור, **ואין מפטירין בנביא** לאחר הקריאה בתורה, **ואין עושין מעמד ומושב** בלוויית המת, **ואין אומרים ברכת אבלים, ותנחומי אבלים** בחזרתם מהקבורה, **וברכת חתנים** - שבע הברכות שמברכים לחתנים, **וכן אין מומנין בשם** - לומר בברכת הזימון לאחר הסעודה 'נברך אלוקינו', כל הדברים האלו אין עושים אותם במעמד **פחות מעשרה אנשים**.

ובשומות קרקעות כשבאים לפדותם מן ההקדש, צריך עשרה בני אדם, **תשעה מהם יכולים להיות ישראלים ואחד צריך להיות כהן**. ואף שומת אדם **כיוצא בהן** - אדם שאמר 'דמי עלי' שמים אותו בעשרה ואחד מהם כהן, כדן קרקעות.

גמרא הגמרא נותנת מקור לדין המבואר במשנה שאין דבר שבקדושה בפחות מעשרה: **מנא הני מילי** - מהיכן למדנו דברים אלו, **אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, דאמר קרא** (ויקרא כב לב) **'ונקדשתי בתוך בני ישראל'**, ומכאן לומדים שכל הזכות דבר שבקדושה [-שמקדשין בו את ה'] **לא יהא נאמר עם פחות מעשרה אנשים**. ומבארת הגמרא: **מאי משמע** - כיצד משמע ש'בתוך בני ישראל'

הם עשרה, **דתני רבי חייא, איתא** - לומדים זאת בגזירה שוה **'תוך' 'תוך' 'בתוך' 'בני ישראל'**, וכתוב **התם** בפרשת קרח (במדבר טז כא) **'הקדלו בתוך העדה'**, וכמו שבפרשת קרח נאמר **'תוך' 'בעדה'**, אף ה'תוך' שנאמר ב'ונקדשתי' אינו אלא בעדה, וכמה היא עדה **איתא** בגזירה שוה **'עדה' 'עדה' 'דכתיב התם'** בפרשת המרגלים (שם יד כז) **'עד מתי לעדה הרעה הזאת'**, מה 'עדה' האמורה **לחלן** במרגלים הכוונה **לעשרה** מתוך השנים עשר ששלח משה רבינו [שהרי יצאו מהם יהושע וכלב שהיו צדיקים], **אף** כשכתוב 'עדה' **באן** בפרשת קרח, הכוונה **לעשרה**, ושוב לומדים מגזירה שוה ש'בתוך בני ישראל' הכוונה לעשרה אנשים, כדלעיל.

שמונה עשרה בראש היות ובראש התאנה, כיון שענפיהם מרובים
ואפשר לעמוד שם ברווח בלי פחד שמא יפלו, ויכולים לכוין שם
לבם כראוי אף בתפילה. ובשאר כל האילנות יורדים למטה
ומתפללים, כיון שאי אפשר לעמוד בראשם אלא בדוחק, ומתוך
הפחד שמא יפלו אינם יכולים לכוין בתפילתם.
מוסיפה הברייתא: ובעל הבית העוסק במלאכה בראש האילן, בין
בין ובין כך – בין בראש היות והתאנה ובין בשאר אילנות, הרי הוא
יורד למטה ומתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו לכוין במקומו
כראוי ממת הסכנה. ומה שבפועל הקילו בראש היות והתאנה,
הוא כדי שלא יתבטלו ממלאכתם, אך בבעל הבית העומד ברשות
עצמו ואינו משועבד למלאכה לא הקילו.
הגמרא מקשה סתירה בענין חיוב הכוונה בקריאת שמע: רמי ליה
– הקשה לו רב מרי ברת שמאאל – בנה של בת שמאאל לרבא,
תנו, האומנין קורין בראש האילן ובראש התנקה, ומשמע לכאורה
שקוראים תוך שהם עסוקים במלאכתם אף שאינם יכולים לכוין
באותה שעה, אלמא – מוכח מכאן, שקריאת שמע לא בעי – אינה
צריכה פננה. ורמינהי – וקשה על כך ממה ששנינו, הקורא את
שמע צריך שיכוין את לבו, שנאמר (דברים ו ד) 'שמע ישראל, יהוה
הוא' והפסוק אומר בדברי משה לעם ישראל בערבות מאב (שם כו
ט), 'הקשב ושמע ישראל' וגו', דהיינו כוון בלבך, ויש לדרוש גזירה
שוה, מה 'שמע ישראל' האמור להלן הוא בהקפדה כלומר שצריך
לשמוע בכוונה הלב, אף 'שמע ישראל' האמור כאן לגבי קריאת
שמע הוא בהקפדה, שצריך לכוין לבו.
כשמע רבא את שאלת רב מרי, אשתיק – שתק מלהשיבו. אמר
ליה רבא לרב מרי, מידי שמע לך בהא – האם שמעת דבר בענין
זה. אמר ליה רב מרי, הכי אמר רב ששת, על דין משנתנו
שהאומנים קוראים בראש האילן, יש להוסיף והוא שצריך
מלאכתו וקורין, אך בזמן שעסוקים במלאכתם אכן אסור להם
לקרות.
הגמרא מקשה על דברי רב ששת מברייתא. מקשה הגמרא: איך
אפשר לפרש שמשנתנו התירה לאומנים לקרוא רק בשעה
שבטלים ממלאכתם, והתניא לעיל (א), בית הלל אומרים, בני אדם
עוסקין במלאכתו וקורין קריאת שמע. מתרצת הגמרא: לא קשיא,
הא בפרק ראשון – משנתנו עוסקת בפרשת שמע שצריך לכוין בה,
ועל כן האומנים צריכים להפסיק ממלאכתם בשעת הקריאה. והא
– הברייתא המתירה לעסוק במלאכה בשעת קריאת שמע, עוסקת
בפרק שני של קריאת שמע, שאין הכוונה מעכבת בו.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת באלו דינים הקילו בפועלים
משום ביטול מלאכה: תנו רבנן, הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל
בעל הבית, אף שהם משועבדים לו לעשות מלאכתו, קורין קריאת
שמע ומברכין לפניו ולאחריה כתיקונה, ואוכלין פתן ומברכין
לפניה ולאחריה, ומתפללין תפלה של שמונה עשרה ברכות
כהלכתה. אכל אין יורדין לפני התיבה – אין לאחד מהם להתננות
לשליח ציבור המתפלל לפני התיבה, וכהנים שבהם אין נושאין
בפיהם, כיון שיש בכך ביטול מלאכה יותר מדאי.
הגמרא מקשה סתירה על כך מברייתא אחרת: והתניא, פועלים
המשועבדים למלאכה מתפללים רק מעין שמונה עשרה, דהיינו
שאוברים שלש ברכות ראשונות ושלש אחרונות כהלכתן, ואת
הברכות האמצעיות כוללים בתפילת 'הבינו', ואינם אומרים את
כל תפילת שמונה עשרה. מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, לא
קשיא, הא – הברייתא הסוברת שפועלים מתפללים כל תפילת
שמונה עשרה, היא כשיטת רבן גמליאל להלן (כה) שחייב אדם
להתפלל שמונה עשרה ברכות, והא – הברייתא הסוברת
שפועלים מתפללים מעין שמונה עשרה, היא כשיטת רבי יהושע
שם הסובר שרשאי אדם להתפלל רק מעין שמונה עשרה.
מקשה הגמרא: אי רבי יהושע – אם ברייתא זו סוברת כרבי יהושע,
מאי אירא פועלים – מדוע היא נקטה דווקא פועלים, הרי אפילו
כל אדם שאינו משועבד לאחר נמי יכול להתפלל מעין שמונה
עשרה.

אחלים לנחלים, דכתיב בברכות בלעם לישראל (במדבר כד ו),
'בנחלים נמיו כננות עלי נהר פאחלים נמט' וגו' בארזים עלי מים,
לומר לה, מה נחלים מעליו את האדם הטובל בהם ממומאח למחרה,
אף אהלים שהם בתי מדרשות שעוסקים בהן בתורה, מעליו את
האדם מפה חופה לכה זכות.
שנינו במשנה: הקורא למפרע לא יצא וכו', קרא וטעה יחזור למקום
שטעה. הגמרא מבארת מה הדין כשאנו יודע היכן טעה, או
כשמסתפק אם טעה. מספרת הגמרא: רבי אמי ורבי אסי היו קא
קמין ליה גנא לרבי אלעזר – היו קושרים חופה לרבי אלעזר
להשיאו שם אשה. אמר להו רבי אלעזר, אדכי ודכי – בין כך ובין
כך, כלומר בעוד שאתם קושרים, איוול ואשמע מלתא דבי מדרשא
– אלך ואשמע מהדברים הנאמרים בבית המדרש, ואיתי ואימא
לכו – ואבוא ואומר לכם.
אול רבי אלעזר, ואשכחיה – ומצא) לתנא דקתני קמיה דרבי יוחנן
ברייתא זו (והוספת פ"ב ד"ה), קרא קריאת שמע ושמע יודע להיכן
מטה, אם הוא באמצע הפרק, ויודע שבפרק זה טעה ודילג אך אינו
יודע היכן, יחזור לראש הפרק כדי שיאמר הכל כראוי ויצא מידי
ספק. ואם הוא בין פרק לפרק – שיוודע שגמר פרשה וצריך
להתחיל פרשה אחרת, אך אינו יודע אם הגיע ל'והיה אם שמע'
או ל'ויאמר', יחזור לפרק ראשון – להפסק הראשון, ויתחיל מ'והיה
אם שמע', ואם מסתפק בין התיבה לתיבה – שהגיע לפסוק
'וכתבתם' ואינו יודע אם זהו וכתבתם שבפרשה ראשונה או שניה,
יחזור לתיבה ראשונה שבפרשת שמע.
אמר ליה רבי יוחנן לתנא, לא שנו שהמסתפק צריך לחזור, אלא
כשלא פתח בקריאת הפסוק 'למען ירבו ימיכם' (דברים יא כא), אבל
אם פתח כבר ל'למען ירבו ימיכם', כגון שעומד באמצע פרשה
ויאמר ומסתפק אם אמר תחילת פרשה זו, כיון שיוודע בודאי
שאמר 'למען ירבו' אינו צריך לחזור כלל, שמשם ודאי סרביה נקט
ואתי – קרא ובא כהרגלו, שפרשה זו שגורה בפיו.
אמר ליה רבי אלעזר למקום בו היו רבי אמי ורבי אסי, ואמר להו
אמא – אמרו ליה, אילו לא באנו אלא לשמוע דבר זה, דיינו.

משנה

המשנה שלפנינו עוסקת בענין כוונה בקריאת שמע, ומבארת מה
דין אומנים העסוקים במלאכתם, ומה דין חתן בלילה הראשון:
האומנין שהיו עסוקים במלאכתם והגיע זמן קריאת שמע, קורין
מיד במקומם בראש האילן ובראש התנקה – ובין של אבנים, ואף
שאי אפשר לעמוד שם אלא בדוחק, אין חוששים שלא יוכלו
לכוין כראוי, כיון שאין קריאת שמע צריכה כוונה אלא בפסוק
ראשון. מוסיפה המשנה: מה שאין רשאי לעשות פן בתפלה – אך
אסור להם להתפלל שם שמונה עשרה, כיון שהתפילה בקשת
רחמים היא וצריכה כוונה, ואם יתפללו במקומם לא יוכלו לכוין
בה כראוי מחמת הפחד שמא יפלו.
התן פסור מקריאת שמע בלילה הראשונה של הנישואים, כיון
שטרוד מבחשבת מצות הבעילה, ופסור אף עד מוצאי שבת
שלאחר מכן אם לא עשה מעשה – אם עדיין לא בעל.
מוסיפה המשנה: ומעשה רבן גמליאל שנשא אשה, וקרא קריאת
שמע בלילה הראשונה. אמרו לו תלמידיו, הרי למדתנו רבינו שחתן
פסור מקריאת שמע. אמר להם, איני שומע לכם לבטל הימני
– (ממני) מלכות שמים אפילו שעה אחת.

גמרא

שנינו במשנה שהאומנים קוראים קריאת שמע בראש האילן או
התנקה, אך אינם רשאים להתפלל שם. הגמרא מביאה ברייתא
המולקת בדין זה בין סוגי האילנות, ומבארת מה דין בעל הבית
העוסק במלאכת עצמו: תנו רבנן, האומנין העוסקים במלאכה,
קורין קריאת שמע בראש האילן ובראש התנקה. וכן מתפללין

א' הכי מאי איריא בתולה. אי אמרת בשלמא דטעמא משום טרדא שפיר אלא מאחר
שהוא תולה הטעם במצוה אלמנה נמי אסמנים אני. ואיכא צער אם לא היה רוחץ
דאינו אסור לרחוץ בימי אבלו אלא משום תענוג וגם לחוף ראשו אי אית ליה ערבוביא
ברשיה שרי אפי' תוך שבועה וכן התיי רבינו שמואל לילולת אבלה לרחוץ תוך שבועה
ולרחוץ נמי בתשעה באב וכן משמע נמי בבס'

זימא (ד' ע"ז) מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו
ביום הכפורים ואינו חושש אפי' דסיבה כשתיה
ביהדיכ וכן משמע בירושלמי אבל אסור ברחיצה
הוא דחימא ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה
שאניה של תענוג מותר כהדא דאיתמר מי יש לו
חטטין בירשיה וכו':

אנינות לילה דרבנן. וא"ת דהרי אונן נמי אינו
נוהג אלא במעשר אבל לענין רחיצה
דאבילות דרבנן הוא וא"כ לעולם אימא לך
דאנינות לילה דאורייתא הוי גבי מעשר. ויש לומר
דאי איתא דהוי דאורייתא גבי מעשר. גבי שאר
דברים דרבנן נמי הוה לן למגור דכל דתקין רבנן
כעין דאורייתא תקין.
אין עומדין עליהם בשורה. דילמא אתי לאסוקי
ליחסוקי.
ונפשי

אי הכי, מאי איריא הפנים את הבתולה? אפילו
פונם את האלמנה נמי! הכא מריד, והכא לא מריד.
אי משום מרידא, אפילו מבכה ספנתו פנים נמי!
אלמא אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב, אבל תיב
בכל מצות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין, שהרי
נאמר בהן "פאר", שנאמר: "פארך חבוש עליך"
וגו' אמרי: התם מרידא דרשות, הכא מרידא דמצות:
מתני' רחץ לילה הראשון שמתה אשתו, אמרו לו
תלמידיו: למדתנו רבינו, שאכל אסור לרחוץ! אמר
להם: איני כשאר בני אדם, אסמנים אני, וכשמת
טבי עבדו, קבל עליו תנחומין, אמרו לו תלמידיו:
למדתנו רבינו, שאין מקבלין תנחומין על העבדים!
אמר להם: אין טבי עבדי כשאר כל העבדים, כשר

היה. התי, אם רוצה לקרות קרית שמע לילה הראשון, קורא; רבן שמעון בן גמליאל אומר:
לא כל הרוצה ליטול את השם יטול: גמ' מאי טעמא דרבן (שמעון בן) גמליאל? קסבר
אנינות לילה דרבנן, דכתיב: "ואחריתה ביום מר", ובמקום אסמנים לא גזרו ביה רבנן;
וכשמת טבי עבדו וכו'; תנו רבנן: עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה, ואין אומרים
עליהם ברפת אבלים ותנחומי אבלים. מעשה ומתה שפחתו של רבי אליעזר, נכנסו תלמידיו
לנחמו; כיון שראה אותם, עלה לעלייה, ועלו אחריו. נכנסו לאנפילון, נכנסו אחריו. נכנסו
לפרקלין, נכנסו אחריו. אמר להם: כמדומה אני שאתם נכונים כפופים, עכשיו אי אתם
נכונים אפילו בחמי חמין. לא קד שנית לכם, עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה,
ואין אומרים עליהם ברפת אבלים ולא תנחומי אבלים? אלא מה אומרים עליהם? בשם
שאוברים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו "המקום ימלא לך חסרונך", קד אומרים
לו על עבדו ועל שפחתו, "המקום ימלא לך חסרונך". תניא אידך, עבדים ושפחות אין
מספידין אותן; ר' יוסי אומר: אם עבד כשר הוא, אומרים עליו: "הוי איש טוב ונאמן
ונהנה מיגיעו". אמרו לו: אם כן, מה הנחת לפשרים? תנו רבנן: אין קורין אבות אלא
לשלישה, ואין קורין אמהות אלא לארבע. אבות, מאי טעמא? איילמא משום דלא ידעינן
אי מראובן קא אתינן אי משמעון קא אתינן, אי הכי אמהות נמי לא ידעינן אי מרחל קא

אתינן אי מלאה קא אתינן! אלא עד הכא חשיבי, טפי לא חשיבי. תניא אידך, עבדים ושפחות אין קורין אותם אבא פלוני
ואמא פלונית, ושל רבן גמליאל היו קורים אותם אבא פלוני ואמא פלונית. מעשה לסתור! אמר ר' אלעזר:
מאי דכתיב, "כן אברכך בחי", בשמך אשא כפ? "כן אברכך בחי", זו קריאת שמע; "בשמך אשא כפ", זו תפלה. ואם עושה
כן, עליו הכתוב אומר, "כמו חלב ודבש תשבע נפשי". ולא עוד, אלא שגזל שני עולמים, העולם הזה והעולם הבא, שנאמר:
"ושפתי רננות יחלל פי": ר' אלעזר, בתי דמסיים צלותיה אמר הכי: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשפן בפרינו אתה ואתה
ושלום וריעות, ותרבה גבולנו בתלמידים, ותצליח סופנו אחרית ותקונה, ותשים חלקנו בגן עדן, ותקנו בחבר טוב ויצר טוב
בעולמך, ונשפים ונמצא יחול לבבנו לראות את שמך, ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה". רבי יוחנן, בתי דמסיים צלותיה אמר
הכי: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתצין בבשנתנו ותביט ברענתנו, ותתלבש ברחמיך ותתפסה בענך ותתעטף בחסידותך ותתאזר
בחינוךך, ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך". ר' זירא, בתי דמסיים צלותיה אמר הכי: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שלא
נחטא ולא נבוש ולא נבלם מאבותינו". ר' תימי, בתי דמצלי אמר הכי: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתהא תורתך אומנותנו,
ואל ידוה לבנו, ואל יחשכו עינינו". רב, בתי צלותיה אמר הכי: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן לנו חיים ארוכים, חיים
של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלוץ עצמות, חיים שיש בהם יראת חטא, חיים שאין
בהם בושה וכלימה, חיים של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו
למנוחה". רבי, בתי צלותיה אמר הכי: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתצילנו מעיו פנים ומעוזה פנים, מאדם רע
ומפגע רע, מיצר רע, מחבר רע, משכן רע, ומשכן המושחת, ומדין קשה, ומפעל דין קשה, בין שהוא בן ברית, בין שאינו בן
ברית"; ואף על גב דקיימי קצוצי עליה דרבי. רב ספרא, בתי צלותיה אמר הכי: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשים שלום
בבמליא

מתני' רחץ לילה הראשון שמתה אשתו. ונקבר ביום ואפי' שאכל אסור ברחיצה
הוא רחץ כדאמר טעמא אסמנים אני והוא אדם מעונן ומפונק: גמ' קסבר אנינות לילה
דרבנן. ואפי' שהיה ליל יום המיתה וכתובא אנינות באורייתא דכתיב לא אבלתי באוני
ממנו (דברים כו) ופחות מיום אחד אינו אנינות דילפי רבנן מאורייתא כיום מר קסבר ר"ג
אין לילה של אחריו עם היום אלא מדרבנן הוא
כשאר ימי האבל וגבי אסמנים לא גזרו בה רבנן
פלוגתייהו דתנאי הוא בבוהים (ר' צט) באנינות
לילה אי מדאורייתא אי מדרבנן: אין עומדין
עליהם בשורה. כשחורים מבית הקברות היו
עושים שורות סביב האבל ומנחמין אותו ואין
שורה פחותה מעשרה: ברכת אבלי. ברכת
רחבה שמברין אותו סעודה ראשונה משל
אחריו ומברכין שם ברכת אבליה והיא
מפורשת בכתובות פרק ראשון (ר' ח.) לאנפילון.
בית קטן שלפני טרקלין הגדול: נכונים כפופים.
כלומר סבור הייתי שתבינו דבר ברמז מועט
שראיתם אותו סר מעליכם ליכנס לאנפילון: הוי.
לשון גניחה וצניעה: אין קורין אבות. לישראל:
אלא לשלשה. אברהם יצחק ויעקב לאפוקי
שבטים: אלא לארבע. שרה רבקה רחל ו Leah
אבא פלוני אמא פלונית. לא בבניהם קאמר
אלא בשאר בני אדם כעין שאנו קורין עכשיו מר
פלוני מרת פלונית כך היו גנילין לומר אבא
פלוני ואמא פלונית: כן אברכך. וכמו חלב ודבש.
תרי קראי דסמיכי להדדי: רננות. שנים: כפרינו.
בגורלנו: אחרית ותקונה. שתהא אחריתנו טובה
וגרמה מה שקונה ותקנו. לשון תקון ונשיב
ונמצא יחול לבבנו לראות את שמך. שלא יתגבר
עליו יצר הרע בהרהור הלילה לסור מאחריו
ביום אלא כשנשכים בכל בקר נמצא לבבנו
מיחל לך: ותבא לפניך קורת נפשנו. כלומר
ספוק צרכנו וקורת רוחנו: ותביט ברענתנו. תדע
ותתן לבך ברעה הבאה עלינו: מעיו פנים. שלא
יתגור בי ומעוזה פנים. שלא יצאנו עלי לנו
ממזרות: שאני בן ברית. שאינו מהול: ואפי'
דקיימי קצוצי עליה דרבי. שהיו שטורים עומדין
במצות אנטוניוס להכות ולהנעם בכל העומדים
עליה

בבמליא

ברכות – דף טז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רכא

רשאי לעשות זאת, שכן אם אינו מוחזק ברבים באדם חכם וחסיד
אין זה אלא גאווה, שמראה בעצמו שהוא יכול לכונן את לבו אף
בשעת סדרתו.

גמרא

הגמרא מבררת את טעם הדבר שהיקל רבן גמליאל לרחוץ בלילה
הראשון שאחר מיתת אשתו: **מאי טעמא** – מה הוא טעמו דרבן
(שמן) **גמליאל**, שהיקל לרחוץ בלילה שלאחר מיתת אשתו,
הרי אדם שנפטר עליו קרובו נקרא בשם 'אונן' מן התורה, כמאמר
הכתוב (דברים כו יז) 'לא אָבִילְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ', ואונן אסור ברחיצה,
וכיצד אם כן רשאי היה להקל בזה משום צער.
מבאר הגמרא: **קָסָבָר** רבן גמליאל, שאף על פי שאכן נקרא הוא
'אונן' מן התורה באותו היום שבו מתה אשתו, מכל מקום **אֲנִינּוּת**
הַלֵּילָה שלאחר יום המיתה אינה אלא מדרבנן, דְּכִתְבִּיב לִגְבֵי עֵינָיו
אבילות (עמוס ח ט) 'וְאֶחָדֶיהָ כִּיּוֹם מָר', וסובר רבן גמליאל שמקרא
זה עוסק רק באנינות של יום, אך אנינות הלילה היא מדברי
חכמים, וּבְמִקּוֹם אֲסָמְנִים לא נזכר ביה דרבן – ובאדם שהוא מעונג
ומפונק יש לו צער במניעת הרחיצה, לא גזרו בו חכמים דין
אנינות לילה לענן זה.

שנינו במשנה: וּבְשִׁפְתַי מִבֵּי עֶבְדִּי וכו' קיבל עליו תנחומין.
הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת כְּנַעֲנִים
שמתו, אֵין בַּעֲלֵיהֶם עֹמְדִין עֲלֵיהֶם בְּשֹׁרֶה, כלומר, כשחוזרים
מקבורתם אין עומדים שורות של אנשים סביב בעליהם של
העבדים והשפחות כדי לנחמם, כדרך שעושים לאדם שנפטר
קרובו, וכמו כן אֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם בְּרַבֵּת אֲבָלִים, ואֵין מנחמים
אותם תְּנַחֲמוּ אֲבָלִים.

ומביאה הברייתא מעשה בענין זה: מַעֲשֶׂה וְיָתֵהּ וּשְׁפָחוֹת הַכְּנַעֲנִית
שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּנְכֻסָּהּ תַלְמִידוֹ לְנַחֲמוֹ עַל מִיתָתָהּ. בֵּין שְׂרָאָה
אוֹתָם שְׁחָם בָּאִים לְנַחֲמוֹ עָלֶיהָ לְעִלְיָהּ, כדי לרמוז להם שאין
מנחמים לאדם על עבדיו ושפחותיו שמתו. אמנם הם לא נרמזו
וְעָלוּ אַחֲרָיו לְעִלְיָהּ. לאחר מכן נִכְנָס לְאִנְפִּילוֹן –|חדר קטן שלפני
הטרקלין, כדי לרמוז להם שנית שלא ינחמוהו, ולא נרמזו, אלא
נִכְנָסוּ אַחֲרָיו. לאחר מכן נִכְנָס לְטָרְקִין, לרמוז להם בשלישית, ולא
נרמזו, אלא נִכְנָסוּ אַחֲרָיו. אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְתַלְמִידָיו,
בְּמִדּוּמָה אֵנִי – סבור הייתי שְׂאֵתָם נְכוּיִם בְּמִים פּוֹשְׁרִים, ומשל הוא,
כלומר, סבור הייתי שתבינו את כוונתי ברמז מועט, שראיתם
מתחילה שהלכתי ממכם, עֲבָדֵינוּ רָאָה אֵנִי שֶׁאֵין אוֹתָם נְכוּיִם אֲפִילוֹ
בְּחֵמֵי חֲמִין – במים שדם חמים ביותר, כלומר, אין אותם מבינים
אפילו רמזים מרובים, וכי לא כָּד שְׁנִיתִי לָכֶם, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת
כְּנַעֲנִים שמתו אֵין בַּעֲלֵיהֶם עֹמְדִין עֲלֵיהֶם בְּשֹׁרֶה, ואֵין אוֹמְרִים
עֲלֵיהֶם בְּרַבֵּת אֲבָלִים, ולא תנחומי אֲבָלִים, אֵלֶּא כֹּה אוֹמְרִים
לאדוניהם עֲלֵיהֶם – על מיתתם, בְּשֵׁם שְׂאֵתָם לֹא לְאָדָם עַל שׁוּר
וְעַל חֲמוּר שְׁמָתוֹ 'הַקּוֹס וְיָמָל' –|ישלים לך חסרונך –|את הממון
שנחסר ממך, כֹּךְ אוֹמְרִים לוֹ אֵף עַל עֶבְדִּי וְעַל שְׁפָחוֹתֵי שמתו
'הַקּוֹס וְיָמָל לך חסרונך'.

הגמרא מביאה ברייתא בענין הספד על עבדים ושפחות כְּנַעֲנִים:
תָּנִיא אֲרֵךְ – שנינו בברייתא אחרת, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת כְּנַעֲנִים שמתו,
אֵין מְסַפְּדִין אוֹתָן. זו היא דעת חכמים. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר, אֵם עֶבֶד
בְּשֹׁר הוּא אוֹמְרִים עָלָיו כֹּךְ, 'הוֹי –|לשון גניחה וצעקה, על מיתת
אִישׁ טוֹב וְנֶאֱמַר וְנִהְיָ מִיָּנִיעוּ'.
אָמְרוּ לוֹ חַכְמִים לְרַבִּי יוֹסִי, אֵם כֵּן – אם כך אתה אומר על עבד
שמתו, כֹּה הִנָּחֵת לְבָשָׁרִים, כלומר, איזה שבח אתה משאיר לוֹמַר
על אנשים בשרים –|שאינם עבדים שמתו, שהרי שבח גדול הוא
לומר על אדם שהיה איש טוב ונאמן ונהנה מגיעו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין אלו הנקראים 'אבות' ו'אמהות': תָּנוּ
רַבֵּנּוּ, אֵין קוֹרִין בְּשֵׁם 'אֲבוֹת' לַעַם יִשְׂרָאֵל אֵלֶּא לְשִׁלְשָׁה אֲנָשִׁים,
אברהם יצחק ויעקב. אך השבטים אינם נקראים בשם 'אבות', ואֵין
קוֹרִין בְּשֵׁם 'אֲמוֹת' לַעַם יִשְׂרָאֵל אֵלֶּא לְאַרְבַּע נָשִׁים, שרה רבקה
רחל ולאה.

הגמרא מקשה על החילוק בין בתולה לאלמנה: המקשן שלפנינו
טעה בהבנת הברייתא, וסבר שפטור חתן אינו משום שהוא טרור,
אלא אף בלא טירדה הוא פטור משום עוסק במצוה. ועל כן
הקשה, אִי הָיִי – אם כך שחתן פטור מטעם עוסק במצוה, מֵאִי
אֲיֵירָא – מדוע נאמר דין זה דווקא בחתן הַכּוֹנֵם אֶת הַבְּתוּלָה, אֲפִילוֹ
כּוֹנֵם אֶת הַתַּלְמִנָּה נִמְי יפטר מקריאת שמע, שהרי גם נישואי
אלמנה הם מצוה. מותרת הגמרא: הָכָא תָּרִיד – הכונס את
הבתולה לבו טרור במחשבת בעילה, ומסתבר שפטרת התורה
כיון שמחמת טירדתו אינו יכול לכונן לבו לקריאת שמע, וְהָכָא לא
תָּרִיד – ואילו הכונס את האלמנה אינו טרור במחשבתו, ולכן יכול
לקיים את שתיהן ומסתבר שאינו בכלל פטור חתן.

עתה הבינה הגמרא שטעם פטור חתן הוא רק משום שאינו יכול
לכונן מחמת טירדתו, ולא משום שמדובר במחשבת מצוה. על כן
מקשה הגמרא: אִי מִשּׁוֹם תָּרִיד חתן פטור, אם כן אֲפִילוֹ מִכְּבִיעַ
סְפִינּוֹת בָּיִם נִמְי יפטר מקריאת שמע, שהרי הוא טרור בצערו על
ממונו שאבד, ואינו יכול לכונן לבו.

מוסיפה הגמרא: ואם תאמר שאכן כל הטרוד בצערו פטור
מקריאת שמע, אם כן אֶלְמָה –|למה אָמַר רַבִּי אָבָא כֹּךְ וְכָדָא אָמַר
רַבִּי, אָבֵל חֵיִיב כָּכָל מִצְוֹת הָאֲמּוּרוֹת בְּתוֹרָה, חוּץ מִן הַתַּפִּילִין שְׁהֵרִי
נֶאֱמַר בָּהֶן פָּאָר, שְׂנֵאֲמַר בַּפְּסוֹק כֹּאשֶׁר הוֹדִיעַ ה' לִיחֻזְקָאֵל שֶׁאִשְׁתּוֹ
תָּמּוֹת (ויחזקאל כד יז) 'פֶּאֶרְךָ כְּבוֹשׁ עָלַי' וגו' – אף שתהיה אבל אל
תנהג כאבילים אשר אינם מניחים תפילין מפני שקרויים 'פאר',
אלא תניחם גם באלבולתך, ומוכח מכאן שבאבילים פטורים רק מן
התפילין, אך בשאר מצוות ובקריאת שמע הם חייבים אף
שטרודים בצערם, והוא הדין במי שטבעה ספינתו בים שחייב אף
שהוא טרוד בצערו.

מתרצת הגמרא: אָמְרִי – אמרו בני הישיבה, הָתָם – שם במי
שטבעה ספינתו בים או שמת לו מת, תָּרִידָה דְּרִשּׁוֹת – הצער שהוא
טרוד בו הוא רשות ואינו מצוה, ולכן חייבתו התורה להסיר
מדעתו את מחשבת הצער ולכונן לבו לקריאת שמע. אבל הָכָא
בחתן הנושא את הבתולה הוא טרוד בַּתָּרִידָה דְּמַחֲשַׁבַת מַצְוָה,
ומשמיענו הכתוב שאינו חייב להסיר את דעתו ממחשבת המצוה
הראשונה שהוא טרוד בה כדי לכונן לבו לקריאת שמע, אלא
יחרהר במצוה הראשונה ויתן לבו להיות בקי בדבר.

משנה

מאחר ונתבאר במשנה הקודמת (לעיל ע"א) שקרא רבן שמעון בן
גמליאל קריאת שמע בלילה הראשון שנשא, אף שחתן פטור אז
מקריאת שמע, ושאלוהו תלמידיו על כך, והשיב להם שאינו נוהג
בזה כמנהג שאר בני אדם, לפיכך מביאה עתה המשנה עניינים
נוספים שבהם עשה רבן גמליאל שלא כפי ההלכה הנוהגת בסתם
בני אדם, לגבי דין רחיצה לאבל וקבלת תנחומין על העבדים.
רָחֵץ רבן גמליאל במים, בַּלֵּילָה הָרִאשׁוֹן לאחר שְׁמִיתָה אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ
לוֹ תַלְמִידָיו, הֲרִי לְמַדְתָּנוּ רַבִּינוּ שְׂאֵבֵל אֲסוּר לְרִחוּץ. אָמַר לָהֶם, אֵינִי
בְּשֹׁאֵר בְּנֵי אָדָם, ומאחר ואֲסָמְנִים אֵין, כלומר, אדם מעונג ומפונק,
ומניעת הרחיצה היא צער בעבורי, ובאופן כזה לא נאסרה
הרחיצה לאבל.

וּבְשִׁפְתַי מִבֵּי עֶבְדִּי הכנעני של רבן גמליאל, קָבַל עָלָיו רבן גמליאל
תנחומין, כלומר, באו לנחמו על מיתת עבדו. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו,
הֲרִי לְמַדְתָּנוּ רַבִּינוּ שְׂאֵין מְקַבְּלִין תְּנַחֲמוּיִן עַל הַעֲבָדִים הַכְּנַעֲנִים. אָמַר
לָהֶם רבן גמליאל, אֵין מִבֵּי עֶבְדִּי בְּשֹׁאֵר כָּל הַעֲבָדִים הַכְּנַעֲנִים, אלא
אדם בְּשֹׁר הָיָה, ומותר לקבל עליו תנחומין.

לאחר שנתבאר במשנה לעיל (ע"א) שחתן פטור מקריאת שמע
בלילה הראשון לנישואיו, מבאר המשנה עתה מה הדין בחתן
החפץ לקרוא קריאת שמע: חָתָן, אֵם רּוּצָה לְקִרּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע
בַּלֵּילָה הָרִאשׁוֹן לנישואיו, קוֹרֵא – רשאי הוא לעשות כן, אם יודע
בעצמו שיוכל לכונן בקריאתו. זו היא דעת תנא קמא. רַבֵּן שְׁמַעוֹן
בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר, לא כָּל אדם הרוצה ליטול את השם ויטול. כלומר,
לא כל אדם הרוצה ליטול לעצמו שם טוב של מדיקדק במצוות

מְרַנְלָא בְּפֻמִּיהוּ דְרַבְנִי דְבִנְיָה – מִימְרָא זֹו הִיתָה רְגִילָה בְּפִיהֶם שֶׁל
הַתְּלִמִּידִי חֲכָמִים שִׁבְיֵנָה. אֲנִי – הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה, בְּרִיָּה אֲנִי, וְחִבְרִי –
עִם הָאָרֶץ הַעוֹסֵק בְּמִלְאכְתּוֹ, אֵף הוּא בְּרִיָּה כְמוֹנִי, כְּלוּמָר, יֵשׁ לוֹ
לֵב כְּמוֹנִי לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לָרַע. אֲנִי עוֹסֵק בְּמִלְאכְתִּי – לִימוּד
הַתּוֹרָה בְּתוֹךְ הָעִיר, וְאֵילוּ הוּא עוֹסֵק בְּמִלְאכְתּוֹ בְּשָׂדֶה, וְנִמְצָא,
שֶׁמִּלְאכְתִּי יוֹתֵר נוּחָה מִמִּלְאכְתּוֹ. אֲנִי מְשַׁבֵּחַ בְּבוֹקֵר בְּמִלְאכְתִּי,
וְאֵף הוּא מְשַׁבֵּחַ בְּמִלְאכְתּוֹ. בְּשֵׁם שֶׁהוּא אֵינוֹ מְתַנַּד בְּמִלְאכְתּוֹ,
כְּלוּמָר, אֵינוֹ חָפֵץ לְתַפּוֹס אֶת מִלְאכְתִּי וּלְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, כִּף אֲנִי
מְתַנַּד בְּמִלְאכְתּוֹ – אֵף אֲנִי אֵינוֹ רוֹצֵה לְעוֹזֵב אֶת לִימוּד הַתּוֹרָה
וּלְעוֹסֵק בְּמִלְאכָה. וְשָׂמָּה תֵּאֵמַר שֶׁהָדִין עִמּוֹ בֹּזֵה שְׂאֵינוֹ רוֹצֵה
לְתַפּוֹס אֶת מִלְאכְתּוֹ לִימוּד הַתּוֹרָה, לִפִּי שְׂאֲנִי מְרַבֵּה בָּהּ וְהוּא
מְשַׁבֵּחַ, כְּלוּמָר, אֵילוּ הִיא הוּא עוֹסֵק בְּתוֹרָה לֹא הִיא לוֹ לֵב פְּתוּחַ
לְהִרְבוֹת בְּתוֹרָה כְּמוֹתִי, אֲלֹא יִכּוֹל הִיא לְלַמּוֹד רַק מֵעַט, וְלֹא הִיא
נוֹטֵל עַל כֵּךְ שֶׁכֵּר, אֵין הִרְבָּה כֵּן, שֶׁהִרְבֵּי שְׂנִינּוּ (מִנְחָתוֹ ק). שְׂאֵחָד
הַמְרַבֵּה וְאֵחָד הַמְשַׁבֵּחַ, וְכָלֵב שֶׁיִּבְחִין לְבֹו לְשִׁמְיָם, כְּלוּמָר, שְׂאֵחָד
הִיא עוֹסֵק בְּתוֹרָה, אֵף אֵם לֹא הִיא בְּכוּחוֹ לְהִרְבוֹת בָּהּ, מִכָּל מָקוֹם
הִיא נוֹטֵל שֶׁכֵּר כְּמוֹ הַמְרַבֵּה.

מְרַנְלָא בְּפֻמִּיהּ דְאֲבִי, לְעוֹלָם יְהֵא אֲדָם עָרוֹם בְּרִאָּה, כְּלוּמָר,
שִׁיעָרִים בְּכָל מִינֵי תַּחְבוּלוֹת כִּדִּי לְהַגִּיעַ לִירֵאת בּוֹרָאוֹ. וְכִמוֹ כֵּן יִהְיֶה
מִתְנַהֵג תְּמִיד ב'מִעֲנָה דָּף (מִשְׁבִּי) [יְשִׁיב] חֲסֵה' (מִשְׁלִי טו א), וְיִהְיֶה
מְרַבֵּה שְׁלוֹם עִם אֲחָיו וְעִם קְרוֹבָיו וְעִם כָּל אָדָם, וְאִפְּלוֹ עִם נִכְרִי
בְּשׂוֹק, בְּרִי שִׁיחָה עַל יְדֵי מַעֲשִׂים אֲלוֹ אֲהוּב בְּשִׁמְיָם לְמַעְלָה, וְנִחְסֵד
בֵּין בְּנֵי אָדָם לְמַטָּה, וְיִהְיֶה מְקוּבֵּל עַל הַבְּרִיּוֹת.

אֲמָרוּ עָלָיו עַל דָּבָר יוֹחֵן בֶּן זַבְדִּי, שֶׁלֹּא תִקְדִּימוּ אֲדָם שְׁלוֹם מְעוֹלָם,
וְאִפְּלוֹ נִכְרִי בְּשׂוֹק, לִפִּי שֶׁלְעוֹלָם הִיא הוּא דוֹרֵשׁ תַּחֲוִילָה בְּשִׁלּוֹם כָּל
אָדָם.

מְרַנְלָא בְּפֻמִּיהּ דְרַבָּא, תְּכִלִּית חֲכָמָה – עֵיקָרָה שֶׁל תּוֹרָה, שִׁיחָה
עִמָּה תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם קוֹרָא וְשׁוֹנֶה בְּתוֹרָה,
וְכּוֹעֵס בְּאֵבּוֹ וּבְאִמּוֹ, וְכִפְרוֹ, וְכִמִּי שֶׁהוּא גִדּוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֲכָמָה וּבְמִנּוֹן
– (בְּשִׁמְיָם, שְׂנֵאמֶר (תַּחֲלוּלִים קי א) 'רֵאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת ה' שֶׁכָּל טוֹב
לְכָל עוֹשֵׂיהֶם. 'לְעוֹשִׂים' לֹא נֵאמַר, אֲלֹא 'לְעוֹשֵׂיהֶם' דִּהִינּוּ, לְעוֹשִׂים
לְשִׁמָּה – אֲלוֹ הַלּוּמִדִּים לְשֵׁם קִיּוֹם הַתּוֹרָה, וְלֹא 'לְעוֹשִׂים' שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה
– הַלּוּמִדִּים וְאִינֶם מְקִימִים. וְכָל הַעֲוִשָׁה שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה נֹחַ לוֹ – עֲדִידִף
הִיא לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא בְּעוֹלָם.

מְרַנְלָא בְּפֻמִּיהּ דְרַבִּי [לֹא כְמוֹ הַעוֹלָם הַזֶּה כִּךְ הוּא הַעוֹלָם הַבָּא],
וְלֹא הַעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׂתִיָּה, וְלֹא פְרִיָּה וְרִבְיָה,
וְלֹא מִשָּׂא וּמָתָן, וְלֹא נִקְנָה וְלֹא שִׁנְאָה וְלֹא תַּחְרוּת, אֲלֹא צִדִּיקִים
וְיֹשְׁבֵינִי וְעֹמְדֵיהֶם בְּרֵאשִׁיָּה, וְהַגִּיטִים מִזֵּי הַשְּׂכִינָה, כְּמוֹ שְׂנֵאמֶר
לְגַבִּי נָדָב וְאִבִּיהוּא וּשְׁבַעִים הֻזְקַנְיָם (שְׁמַת כד א) 'וְהָיוּ אֶת הָאֱלֹהִים
וְיִאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ, וְכוּנֹת הַכְּתוּב הִיא שֶׁהֵם שְׁבַעִי מִזֵּי הַשְּׂכִינָה כֵּאלִילוֹ
אֲכָלוּ וְשָׁתוּ.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא בְּעֵנִין זְכוּתֵן שֶׁל הַנְּשִׁים לְעֵתִיד לְבֹא: גְדוֹלָה
הִיא הַחֲכָמָה שֶׁהַבְּרִיָּתִין תִּקְדֹּשׁ בְּרִדָּה הוּא לְנִשִּׁים בְּעֵנִין הַשְּׁכֵר
לְעוֹלָם הַבָּא, יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים, שְׂנֵאמֶר (יִשְׁעִיָּה לב ט) 'נִשִּׁים שְׂאֵנֹנֹת
קִמְנָה מְשַׁעֲנָה קוֹלִי בְּנוֹת בְּחֻחוֹת הָאֲזוּזָה אֲמַרְתִּי'. כְּלוּמָר, מֵאֲחֵר
וּכְפֹל הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹנוֹ, וְכִינֵה אֶת הַנְּשִׁים 'שְׂאֵנֹנֹת' 'רְבוּטוֹת', יֵשׁ
לְלַמּוֹד מִכָּךְ שֶׁגְדוֹלָה הַבְּטַחַת שֶׁכֵּן יוֹתֵר מִשֶּׁל הָאֲנָשִׁים.

אֲמַר לִיה רַב לְרַבִּי חֵיָא, נִשִּׁים בְּמֵאָה וְצִנִּין – בִּשְׁכֵר מִזֵּה זְכוּתֵן הַנְּשִׁים
לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. בְּאֲקָרִיָּה בְּנִיָּהוּ לְבִי בְּנִשְׁתָּה – בְּמֵה שְׁחַן
מִבִּיאוֹת אֶת הַבְּנִים הַקְּטָנִים לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְקָרוֹא שֵׁם מִקְרָא מִפִּי
רַבִּם, וּבְאֲתִנּוּיָּהּ בְּרִיָּהוּ בִּי רַבָּנִי – וְכֵן בְּמֵה שְׁחַן שׁוֹלְחוֹת אֶת בְּעִלְהֶן
לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, לְשִׁנוֹת שֵׁם מִשְׁנֵה וּגְמָרָא. וְנִמְנָרִין לְגַבִּרְיָהוּ עַד דְּתָתָה
מִפִּי רַבָּנִי – וּמִמְתִּינֹתָ הֵן לְבַעֲלִיָּה עַד שֶׁשִּׁבְעִים מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ,
וְנִתְּנוֹת לָהֶם רְשׁוֹת לִילֵךְ לְלַמּוֹד תּוֹרָה בְּעִיר אַחֲרָת.

הַגְמָרָא מְפָרֶשֶׁת אֶת הַבְּרֻכּוֹת שֶׁהִיוּ הַחֲכָמִים מְבָרְכִים זֶה לַזֶּה
כְּשֶׁעָמְדוּ לְשׁוֹב לְבֵיתָם וְלֹאֲרַעַם מִן הַיִּשְׁבִּיעַ: בִּי הוּא מְסַבֵּר רַבָּנִי –
כֹּאשֶׁר הִיוּ הַחֲכָמִים נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה, בִּיצִיאָתָם מִבֵּי – מִבֵּית מִדְרָשׁ
שֶׁל רַבִּי אֲמִי, וְאֲמַרְתִּי לָהּ – וִישׁ אֹמְרִים שֶׁהִיא זֶה בִּיצִיאָתָם מִפִּי רַבִּי

בְּפֻמִּיהּ שֶׁל מַעְלָה – בַּחֲבוּרָת שְׂרֵי הָאוֹמוֹת שֶׁלְמַעֲלָה, וּבְפֻמִּיהּ שֶׁל
מַטָּה – בַּחֲבוּרָת הַחֲכָמִים, וּבֵין הַתְּלִמִּידִים הַעוֹסְקִים בְּתוֹרָתָהּ, בֵּין אֵם
הֵם עוֹסְקִין בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה – לְשֵׁם שְׁמִים, וּבֵין אֵם הֵם עוֹסְקִין בָּהּ
שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה, אֲלֹא לְשֵׁם כְּבוֹד וְכִינֵצָא בֹּזֵה. וְכָל אֲלוֹ הַתְּלִמִּידִים
הַעוֹסְקִין בְּתוֹרָה שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה, יְהִי רָצוֹן מִיָּהוּ עוֹסְקִין בָּהּ לְשִׁמָּה.

רַבִּי אֱלִכְשֶׁנְדִּיר בְּתַר צְלוֹתָהּ – אַחֲרֵי תְפִילָתוֹ אֲמַר הָבִי, יְהִי רָצוֹן
מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּעֲמִידֵנוּ בְּכֶרֶן זִוִּית שִׁישׁ בָּהּ אוֹרָה, וְאֵל
תַּעֲמִידֵנוּ בְּכֶרֶן זִוִּית לְשִׁמָּה, וְאֵל דִּתּוֹ – וְצַטְעַר וִיכָאב לְבַנֵּי, וְאֵל
יִחְשְׁבוּ עֲנִינּוֹ.

אֲמַר דְּאֲמִיר – וִישׁ אֹמְרִים, הֵא – תְפִילָה זֹו וְשִׁתַּעֲמִידֵנוּ בְּכֶרֶן
אוֹרָה, רַב הַמְּנוּנָה מִצְלִי לָהּ – הִיא מִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ, וְאֵילוּ רַבִּי
אֱלִכְשֶׁנְדִּיר בְּתַר דְּמַצְלִי – אַחֲרֵי שֶׁהִתְפַּלֵּל אֲמַר הָבִי, רַבּוֹן הָעוֹלָמִים,
נָלוֹי וְדוּעַ לְפָנֶיךָ שְׂרָצֹנֵנוּ לְעֹשׂוֹת אֶת רָצוֹנְךָ, וְכִי מַעֲבֵב בִּידֵינוּ שֶׁלֹּא
נַעֲשֶׂה אֶת רָצוֹנְךָ, הַשְׁאוּר שֶׁנַּעֲשֶׂה שְׁגוֹרֵם לְהַחֲמִיצָה, דִּהִינּוּ, יִצֵּר
הָרַע שֶׁבְּתוֹךְ הַלֵּב הַגּוֹרֵם לְאָדָם לְחַטֹּא, וְכֵן עוֹל שֶׁעָבִיד מִלְּכֻיּוֹת.
יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ שֶׁתַּצִּילֵנוּ מִיָּדָם – מִיֵּד הַיֵּצֵר הָרַע וּמִיֵּד הַמִּלְכּוּוֹת,
וְנִשְׁוֹב לְעֹשׂוֹת אֶת חוֹפִי רָצוֹנְךָ בְּלִבֵּךְ שְׁלָם.

רַבָּא בְּתַר צְלוֹתָהּ אֲמַר הָבִי, אֱלֹהִי, עַד שֶׁלֹּא נִוצַרְתִּי בְּעוֹלָם אֲנִי
בְּרָאִי – לֹא הִיִּיתִי חָשׁוֹב וְהוֹנָן כִּדִּי לְהִוִּית נוצֵר, וְעַכְשָׁיו שֶׁכְּבֵר
נוֹצַרְתִּי, מִזֵּה חֲשִׁיבוֹתִי, הִרִינִי בְּאֵלֹו לֹא נִוצַרְתִּי, עַפְרָא אֲנִי נִחְשָׁב
אִפְּלוֹ בְּחַיִּי, וְכָל וְחִסְרִי בְּמִיתָתִי, הָרִי אֲנִי לְפָנֶיךָ כְּכִלִּי מֵלֹא בּוֹשָׁה
וְכִלְמָה מִחַמַּת עוֹנוֹתִי. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי שֶׁלֹּא אֲחַמָּא עוֹד,
וְכִי שֶׁכְּבֵר הַטָּמֵא – לְפָנֶיךָ מִקֵּן – (כְּלֵלָה) בְּרַחֲמֶיךָ רַבִּים, אֲכָל לֹא עוֹל
יְדִי וְסוּרִין וְחִלָּאִים רַעִים. וְחִינּוּ – וְתְפִילָה זֹו הִיא הוֹדִיָּה דְרַבִּי הַמְּנוּנָה
זוֹתִי – שֶׁהִיא רַב הַמְּנוּנָה זוֹתִי מִתּוֹרָה, בְּיוֹמָא דְכַפּוּרִי – בְּיוֹם
הַכִּפּוּרִים.

מִר בְּרִיָּה דְרַבִּינָא כִּי הוּהּ מְסִיָּם צְלוֹתָהּ אֲמַר הָבִי, אֱלֹהִי, נָצוֹר לְשׁוֹנִי
מִרַע – שְׁמוֹר אֶת לְשׁוֹנִי שֶׁלֹּא תִדְבֵּר דְּבַר רַע, וְשְׁמוֹר אֶת שְׁפָתַי
מִדְּבַר – שֶׁלֹּא יִדְבְּרוּ דְּבַר מִרְקָה, וְלִמְקַלְלִי, נַפְשִׁי תְּדוּם, כְּלוּמָר,
אֲשֶׁתוֹק לְמַקְלִילִים אוֹתִי וְלֹא אֲשִׁיב לָהֶם כְּגוּמֹלָם. וְנַפְשִׁי בְּעַפְרָא לְבִי
תַּחֲוִי, פִּתַּח לְבִי בְּתוֹרָתְךָ, וּבְמִצְוֹתֶיךָ – אַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּ, נַפְשִׁי
וְתַצִּילֵנִי מִפְּנֵי רַע – מִכָּל פְּגַעִים רַעִים, וּמִצֵּר הָרַע, וּמֵאֲשֶׁה רַעָה,
וּמִכָּל הָרַעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת – (הַמְדוּמְנוֹת) לְבֹא בְּעוֹלָם, וְכָל אֲלוֹ
הַחֹשְׁבִים עָלֵי רַעָה – דְּבַר רַע, מִתְּרֵה חֲסֵר אֶת עֲצָתָם וְקַלְקֵל אֶת
מַחֲשַׁבוֹתָם. וְהִיוּ לְרָצוֹן אֲמָרִי פִי – תְּפִילָה שְׂאֵנִי מוֹצִיא בְּפִי תַעֲלָה
לְרָצוֹן, וְהִינּוּ לְבִי – וְכֵן מִחֲשׁוֹבוֹת לְבִי, לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי.

רַב שְׁשִׁתִּי, כִּי הוּהּ יִתִּב בְּתַעֲנִיָּתָא – כֹּאשֶׁר הִיא יוֹשֵׁב בְּתַעֲנִיָּתִי, בְּתַר
דְּמַצְלִי אֲמַר הָבִי – אֲחֵר תְּפִילָתוֹ הִיא אוֹמֵר כֵּן, רַבּוֹן הָעוֹלָמִים, נָלוֹי
לְפָנֶיךָ שְׁמוֹנִי שְׁבִית הַמְקַדֵּשׁ קִיָּם הִיא אֲדָם חוֹמָא וּמִקְרִיב קִרְבָּן, וְאֵין
מִקְרִיבִין עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמֶּנּוּ – מִן הַקִּרְבָּן, אֲלֹא אֶת חֲלָבֵי דְמֹו, וּבִכּוֹר
הִיא מִתְּכַפֵּר לוֹ – לְחוֹטָא. וְעַכְשָׁיו שְׂאֵין לָנוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, יִשְׁבְּתִי
בְּתַעֲנִיָּתִי, וְנִתְמַעַט מִחַמַּת כֵּן חֲלָבֵי דְמִי שְׁבוּפִי. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ,
שִׁיחָה חֲלָבֵי דְמִי שֶׁנִּתְמַעַט מִחַמַּת הַתַּעֲנִיָּת נִידוֹן בְּאֵילוֹ הַקִּרְבָּתִי
לְפָנֶיךָ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְתִרְצִנִי.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא שְׁהִיא רַבִּי יוֹחֵן אוֹמֵר כְּשִׁסִּים סַפֵּר אִיּוֹב:
רַבִּי יוֹחֵן כִּי הוּהּ מְסִיָּם סַפֵּר דְּאִיּוֹב – כֹּאשֶׁר הִיא מְסִיָּם לְלַמּוֹד
סַפֵּר אִיּוֹב, אֲמַר הָבִי – אוֹמֵר הִיא כֵּן. סוֹף אֲדָם לְמוֹת, וְסוֹף בְּהֵמָה
לְשִׁחְוָתָהּ, וְהַכֵּל לְמוֹתָהּ הֵם עוֹמְדִים. אֲשֶׁרִי מִי שֶׁנִּגְדַּל בְּתוֹרָה, וְעַמְלֹו
בְּתוֹרָה, וְעוֹשֶׂה נֶחֶם רוּחַ לִיצְרוֹ בְּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, וְגַדֵּל בְּשֵׁם טוֹב,
וְנִפְסָר בְּשֵׁם טוֹב מִן הָעוֹלָם, וְעָלָיו אֲמַר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ בְּסַפֵּר קַחֲלָת
(ו א) 'טוֹב שֵׁם מְשָׁמֵן טוֹב יוֹם הַמּוֹת מִיּוֹם הַחַיָּה'.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרוֹת שֶׁהִיוּ הַתְּנַאִים וְהָאוֹמְרִים רִגְלִים לוֹמֵר:
מְרַנְלָא בְּפֻמִּיהּ – מִימְרָא זֹו הִיתָה רְגִילָה בְּפִי דְרַבִּי מֵאִיר, כֵּךְ אוֹמֵר
לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאֲדָם, גְּמוּר – (לְמַד) כְּכִלִּי לְכַבֵּד וּבְכִלִּי נַפְשָׁךְ
לְרַעַת אֶת דְּרָכֶיךָ, וְלִשְׁקוֹד עַל דְּלִית תּוֹרָתִי, נָצוֹר – שְׁמוֹר אֶת דְּבָרֵי
תּוֹרָתִי בְּלִבֵּךְ, וְגַדֵּל עֲנִידִי תַּחֲוִי יְרֵאָתִי, שְׁמוֹר אֶת פִּיךָ מִכָּל דִּיבּוּר שֶׁל
חַמָּא, וְסַחֵר וְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמְךָ מִכָּל אֲשִׁמָּה וְעוֹן, וְאֵם תַּעֲשֶׂה כֵּן, אֲנִי
אוֹתָהּ עֲשִׂי כְּכֹל מָקוֹם שְׁבוּ תַחֲוִיָּה.

ברכות. פרק שני - היה קורא דף יז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
 רש"י
 רכג
 תוספות

בפמליא של מעלה. בחבורת שרי האמונות שכשהשרים של מעלה יש תגר ביניהם תיכף
 יש קטטה בין האמונות בדרכיב ועתה אשוב להלחם עם שר פרס (דניאל י) ובפמליא של
 מטה. בחבורת החכמים: בקרן אורה. בוית אורה: ופי מעקב. שאין אנו עושים רצונך.
 שאור שבנימין. יצר הרע שבלבנו המזמיננו: אני ברא. לא הייתי חשוב והגון להיות
 נוצר: ועכשיו שנוצרתי. מה חשיבותי הרי אני
 כאילו לא נוצרתי: ק"ו. שבמיתתי עפר אני: פרק.
 כלה והתם: כי הוה מסים ספרא דאיוב. על שם
 שאיב נפטר בשם טוב: ספרא בפומיה. דבר זה
 רגיל בפיו: אני. העוסק בתורה בריה אני וכן
 חברי עם הארץ בריה הוא: אני מלאכתי בעיר.
 כלומר נוחה מלאכתי ממלאכתי: מתגד.
 מתגדל לתפוס אומנותי: ושם תאמר. הדין עמו
 שאינו מתגדל במלאכתי שאילו היה תופס
 אומנותי לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה
 כמותי והיה ממעט ואין לו שכר: שנינו. שיש לו
 שכר לממעט כמו למרבה: ובלבד שיכין לבו
 לשמים. ואצל קרבנות הוא במנותח בסופה:
 עדים ביראה. להערים בכל מיני ערמה ליראת
 בורא: תכלית חכמה. עיקרה של תורה שיהא
 עמה תשובה ומעט: העושה שלא לשמה נוח לו
 שלא נברא. פירוש שאינו לומד כדי לקיים אלא
 לקנטר בדפרק מקום שנהגו (ד' נ) אמר רבא
 רמי כתיב עד שמים חסדך ותחיב מעל השמים
 כאן בעוסק שלא לשמה כי והתם איירי במקיים
 כדי שיכבדוהו וכן משמע בירושלמי דפירקין:
 ויאכלו וישתו. שכמו מזו השכינה כאילו אכלו
 ושתו: גדולה במפתח. שהרי קראן שאננות
 ובטוחות: לבי בנשאת. תינוקות של בית רבן היו
 רגילין להיות למדים לפני רבן בבית הכנסת: כי
 רבנן. בית המדרש ששם שונים משנה וגמרא:
 ונפון לגבריהו. ממתנות לבעליהן ונותנות
 להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת:
 מפטרי רבנן. זה מזה שהיה נוטל רשות מחבירו
 לשוב לביתו ולארצו: עולמך תראה בחיך. כל
 צרכיך תמצא: פ"ד ידבר חכמות בלשון ברכה
 היו אומרים: יישרו. לשון יושר שתהא מבין
 בתורה כהלכה:

ונפשי כעפר לכל תהיה. מה עפר אינו מקבל בליה לעולם כן יהי רצון שזרע לא יכלה
 לעולם כמו שהוא אומר והיה וזרע כעפר הארץ: **אני** בריה וחברי בריה. כלומר
 יש לו לב כמוני להבחין בין טוב לרע: **העושה** שלא לשמה נוח לו שלא נברא. וא"ת האמר
 רב יהודה אמר רב פרק מקום שנהגו (ד' נ) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא
 לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה וי"ל דהכא
 מיידי שאינו לומד אלא לקנטר חבירו והתם מיידי
 שלומד ע"מ שיכבדוהו:
 פרץ

יהי רצון שיהיו עוסקין לשמה. ר' אלכסנדר, בתר צלותיה אמר הכי: "יהי רצון מלפניך
 ה' אלהינו, שתעמידנו בקרן אורה, ואל תעמידנו בקרן חשכה, ואל ידוה לבנו, ואל
 יחשבו עינינו." איפא דאמרי, הא רב המנונא מצלי לה, ור' אלכסנדר בתר דמצלי
 אמר הכי: "רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך! ומה מעכב? שאור
 שבעיסה ושעבוד מלכות. יהי רצון מלפניך, שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך
 בלבב שלם." רבא, בתר צלותיה אמר הכי: "אלהי, עד שלא נוצרתי אני ברא, ועכשיו
 שנוצרתי כאלו לא נוצרתי; עפר אני בחי, קל וחומר במיתתי. הרי אני לפניך ככלי
 מלא בושח וכלימה. יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא אחטא עוד, ומה שהטאתי לפניך
 מרע ברחמיך הרבים, אבל לא על ידי יסורין וחלאים רעים." והיוני וידוי דרב המנונא
 וזמי ביומא דכפורי. מר בריה דרבנא, כי הוה מסים צלותיה אמר הכי: "אלהי, נצור
 לשוני מרע, ושפתותי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום, ונפשי כעפר לכל תהיה.
 פתח לבי בתורתך, ובמצותיך תרדוף נפשי, ותצילני מפגע רע, מוצר הרע, ומאשה
 רעה, ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם. וכל החושבים עלי רעה, מהרה הפך עצתם
 ונקלל מושבותם. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגואלי." רב ששת,
 כי הוה יתיב בתעניתא, בתר דמצלי אמר הכי: "רבון העולמים, גלוי לפניך, בזמן שבית
 המקדש קיים, אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבין מפניו אלא חלבו ודמו ומתכפר
 לו. ועכשיו ישבתי בתענית, ונתמעט חלבי ודמי. יהי רצון מלפניך, שיהא חלבי ודמי
 שנתמעט, פאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרצני. ר' יוחנן, כי הוה מסים ספרא
 דאיוב אמר הכי: "סוף אדם למות, וסוף בחמה לשחיתה, והכל למיתה הם עומדים.
 אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליצורו, וגדל בשם טוב, ונפטר
 בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה: טוב שם משמן טוב, ויום המות מיום הולדו".
 מרגלא בפומיה דרבי מאיר: "גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד
 על דלתי תורתך; נצור תורתך בלבבך, ונגד עיניך תהיה יראתי. שמור פיה מכל חמא,
 וטהר קדש עצמך מכל אשמה ועון, ואני אהיה עמך בכל מקום". מרגלא בפומיהו
 דרבנן דיבנה: "אני בריה, וחברי בריה; אני מלאכתי בעיר, והוא מלאכתי בשדה; אני משכים למלאכתי, והוא משכים
 למלאכתי; בשם שהוא אינו מתגדל במלאכתי, כך אני אינו מתגדל במלאכתי. ושם תאמר, אני מרבה והוא ממעיט?
 שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכין לבו לשמים". מרגלא בפומיה דאבין: "לעולם יהא אדם ערום ביראה.
 מענה רך משיב חמה, ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם, ואפילו עם גוי בשוק, כדי שיהא אהוב למעלה
 ונחמד למטה, ויהא מקובל על הבריות. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זבאי, שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו
 גוי בשוק". מרגלא בפומיה דרבא: "תכלית חכמה - תשובה ומעשים טובים; שלא יהא אדם קורא ושונה, ובעט באביו
 ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול מפניו בחכמה ובמנון, שגאמר: "ראשית חכמה יראת ה', שכל טוב לכל עושיהם"; "לעושים"
 לא נאמר, אלא "לעושיהם" - לעושים לשמה, ולא לעושים שלא לשמה. וכל העושה שלא לשמה, נוח לו שלא נברא".
 מרגלא בפומיה דרב: "העולם הבא, אין בו לא אכילה ולא שתיה, ולא פריה ורביה, ולא משא ומתן, ולא קנאה ולא
 שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם, ונהנים מזיו השכינה, שגאמר: ויחוו את האלהים ויאכלו
 וישתו". גדולה הבטחה שהבטיח הקדוש ברוך הוא לנשים יותר מן האנשים, שגאמר: "נשים שאננות קומנה שמענה
 קולי, בגנות ובטחחות האונה אמרתי". אמר ליה רב לר' חייא: נשים במאי זכין? באקרוני בנייהו לבי בנשאתא, ובאתגווי
 גבריהו בי רבנן, ונטרין לגבריהו עד דאתו מבי רבנן. כי הוו מפטרי רבנן מבי ר' אמי, ואמרי לה מבי ר' חנינא,
 אמרי ליה הכי: "עולמך תראה בחיך, ואחריתך לחי העולם הבא, ותקנתך לדור דורים. לבד יהנה תבונה, פיה ידבר
 חכמות, ולשונך ירחיש רגנות. עפעפיך יישרו גידך, עיניך יאירו במאור תורה, ופניך יזהירו פוזהר הרקיע. שפתותיך יביעו
 דעת, וכליותיך תעלונה מישרים, ופעמיקך ירצו לשמוע דברי עתיק יומין". כי הוו מפטרי רבנן מבי רב חסדא, ואמרי
 לה מבי ר' שמואל בר נחמני, אמרו ליה הכי: "אלופינו מסובלים" וגו'. "אלופינו מסובלים" - רב ושמואל, ואמרי לה
 רבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר: אלופינו בתורה ומסובלים במצות, וחד אמר: אלופינו בתורה ובמצות, ומסובלים בייסורים.

מלאכה בתשעה באב, מכל מקום תלמידי חכמים אין להם לעשות
בו מלאכה. אבל אדם שאינו תלמיד חכם אין לו להחמיר על עצמו
ולהמנע מעשיית מלאכה, לפי שיש בזה משום גאווה. זו היא דעת
חכמים. רבן שמעון בן גמליאל אומר, לעולם יעשה כל אדם את
עצמו בתלמוד חכם, כלומר, אף מי שאינו תלמיד חכם ראוי לו
להחמיר על עצמו כתלמיד חכם, ולא יעשה מלאכה בתשעה
באב, אף במקום שנהגו לעשות. ואין הוא סובר שיש בזה משום
גאווה.
ואם כן, קשיא דרבנן אדרבנן – יש להקשות סתירה משיטת חכמים
כאן שאינם חוששים לגאווה לגבי חתן החפץ לקרוא את שמע
בליל נישואיו, לשיטת חכמים שם החוששים לגאווה באדם שאינו
עושה מלאכה בתשעה באב במקום שנהגו לעשות. וכמו כן, קשיא
דרבנן שמעון בן גמליאל אדרבנן שמעון בן גמליאל – יש להקשות
סתירה משיטת רבן שמעון בן גמליאל כאן החושש לגאווה, ואוסר
על חתן לקרוא את שמע בליל נישואיו, לשיטתו במסכת פסחים,
שיש לכל אדם לעשות עצמו כתלמיד חכם ולהמנע מעשיית
מלאכה בתשעה באב אף במקום שנהגו לעשות.
מתרצת הגמרא: אפר רבי יוחנן, מוחלפת השיטה – יש להחליף את
שיטות התנאים באחד מן המקומות, או בסוגייתנו או בסוגיא
במסכת פסחים, ונמצא, שאחד מן התנאים חושש לגאווה בין לגבי
קריאת שמע ובין לגבי תשעה באב, ואילו השני אינו חושש לזה
בשום מקום.
תירוצ נוסף מביאה הגמרא: רב שישא בריה דרב אמי, לעולם
לא תחליף – אין צריך להחליף את השיטות, אלא יש ליישב את
דעת רבנן ורבן שמעון בן גמליאל שלא תקשה סתירה בדבריהם.
ומפרש רב שישא את דבריו: דרבנן אדרבנן לא קשיא – אין
להקשות סתירה בדברי חכמים, שכן דווקא לגבי קריאת שמע אין
הם חוששים לגאווה, משום דבין דבילי עלמא קא קרו וניהו נמי
קרי לא מיתו ביההרא – מאחר והכל קוראים את שמע, ואף הוא
קורא עמם, אין זה נראה כגאווה. אבל (הכא) [התם] – שם, לועז
עשיית מלאכה בתשעה באב, בין דבילי עלמא עבדי מלאכה וניהו
לא קא עבדי מיתו ביההרא – מאחר ובאותו מקום נוהגים הכל
לעשות מלאכה, אזי אותו אדם שמחמיר על עצמו ואינו עושה
מלאכה נראה כמתגאה עליהם, ולפיכך אסרו עליו חכמים לעשות
כן.
וכמו כן, דרבנן שמעון בן גמליאל אדרבנן שמעון בן גמליאל לא קשיא
– אין להקשות סתירה בדברי רבן שמעון בן גמליאל, משום (התם)
[הקבא] – כאן, לענין קריאת שמע, בבגנה תליא מילתא – בכונת
הלב הדבר תלוי, שהרי טעם הדבר שפטר חתן מקריאת שמע
הוא משום שטרוד, ואנן סהרי דלא מצי לבווי דעתיה – ואנו עדים
בדבר שאין הוא יכול לכונן דעתו, ונמצא, שחתן החפץ לקרוא את
שמע מתגאה בכך שיכול הוא לכונן, ועל כן אוסר עליו רבן שמעון
בן גמליאל לעשות כן, אכל (הכא) [התם] – שם, לענין אי עשיית
מלאכה בתשעה באב, אין בכך גאווה, משום שכל אדם הוראה
אותו שובת מעשיית מלאכה אינו סבור שהוא מחמת תשעה באב,
אלא אומר בליבו, מלאכה הוא דאין לו – ודאי אין לו עתה שום
מלאכה לעשות, שהרי פוק חזי כמה בטלני איבא בשוקא – צא
וראה כמה בטלנים יש בשוק, שאינם עושים מלאכה בכל ימות
השנה, ונמצא שאין הדבר ניכר שנמנע מעשיית מלאכה מחמת
תשעה באב, ואין בזה משום גאווה.

הדרן עלך היה קורא

פרק שלישי – מי שמעו

לעיל (טז) שנינו שהחתן פטור מקריאת שמע. פרק זה מוסף ומלמד
על אישים נוספים הפטורים מקריאת שמע וממצוות נוספות. כמו
כן מתבארים בגמרא דיני קריאת שמע, תפילה, תפילין ותלמוד
תורה במקומות מסויימים, כמבואות המסונפות וכדומה.

ומבארת הגמרא את המשך הפסוק: 'אין פרוץ, שלא תהא סיעתנו
[חבורתנו] בסיעתו של דוד המלך, שיצא ממנו ו-מתוך חבורתו]
אחיתופל. ואין יוצאת, שלא תהא סיעתנו בסיעתו של שאול המלך,
שיצא ממנו ודאג האוימי. ואין צוחה, שלא תהא סיעתנו בסיעתו
של אלישע הנביא, שיצא ממנו וצוה. פרחובותינו, שלא יהא לנו בן
או תלמיד שמקדים [ו-שורף] את תכשילו ברהים, כלומר, שיוצא
לתרבות רעה ומזחלח את הרבים.
הגמרא מביאה מיםרא בענין מזונות הצדיקים: נאמר בכתוב (ישעיה
מו יב) 'שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה, ומקרא זה עוסק
בצדיקים, המכונים 'אבירי לב, אלא שנהלקו רב ושמעאל בפירוש
המקרא, ואמר לה – ויש אומרים שנהלקו בזה רבי יוחנן ורבי
אלעזר. חד – אחד מהם אפר שכונת הכתוב כך היא, שכל העולם
בולו נוזין מצדקה – בצדקתו של הקדוש ברוך הוא, ולא בזכות
שבידם, והם – הצדיקים, נוזין פרוץ – בכוחם, כלומר, בזכות
שבידם, ולפיכך כינה אותם הכתוב 'הרחוקים מצדקה', לפי שהם
רחוקים מצדקתו של הקדוש ברוך הוא, דהיינו, שאינם צריכים
ליוזן בצדקה. וחד – ואחד מהם אפר, כל העולם בולו נוזין בזכותם
– בזכות הצדיקים, ואילו הם – הצדיקים, אפילו בזכות עצמן אין
נוזין, כלומר, אין להם מזונות כדי צרכיהם, ומתפרנסים בקושי.
ולפי זה מתפרשים דברי הכתוב 'הרחוקים מצדקה' על כך
שהצדיקים רחוקים מן הצדקות שלהם עצמם, שאף על פי
שהעולם נוזן בצדקתם הם אינם מתפרנסים אלא בקושי.
בדב יהודה אפר רב, דאפר רב יהודה אפר רב, בכל יום ויום [ובימי
של רבי חנינא בן דוסא], היתה בת קול יוצאת מפה חורב ו-הר-
סיני, ואומרת, כל העולם בולו נוזין בשבילי ו-בזכותו של חנינא
בני, ואילו חנינא בני עצמו די לו ליוזן קבב של חרובין מערב שבת
לערב שבת, כלומר, כל השבוע היה מזונו חרובים בלבד, לפי
שהיה מתפרנס בצער ובצמצום, ולא היו מעות בידו לקניית לחם.
הגמרא מביאה דעה החולקת על השיטות שהוזכרו לעיל בבירא
ענין 'אבירי לב': ופליגא – אמוראים אלו המפרשים את דברי
הכתוב 'אבירי לב' על הצדיקים, חולקים הם על המיםרא דרב
יהודה, דאפר רב יהודה, מאן – מי הם אלו אבירי לב שעוסק בהם
הכתוב, נובא – [ש-אומה בבבל] מפשיא – הטפשים, שרשעים הם
ולבם קשה כאבן.
אפר רב יוסף, תרע – אביא לך ראייה שאבירי לב הם, דהא לא
אינייר ניהרא מיניה – שהרי לא התגיר אפילו אחד מהם.
אפר רב אשי, הגויים בני 'מפתא מחסא' אבירי לב נינהו – רשעים
הם, דהא חזי יקרא דאורייתא תרי ומני בשתא – שהרי רואים הם
את כבוד התורה פעמיים בשנה, שהיו נאספים שם ישראל בחודש
אדר לשמוע את הלכות הפסח מרב אשי, וכן בחודש אלול
לשמוע את הלכות החג, ואף על פי כן לא קמנייר ניהרא מיניה –
לא התגיר אחד מהם אשי.
שנינו במשנה: הָתָן אִם רוצה לקרות וכו' קריאת שמע לילה
הראשון קורא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא כל הרוצה ליטול
את השם יטול.
מבואר מדברי המשנה, שחכמים מתירים לחתן לקרוא קריאת
שמע בלילה הראשון לנישואיו, אף שפטור הוא משום טירדתו,
ואין הם סוברים שיש בזה משום יוהרא ו-גאווה, שמראה בעצמו
שיכול לכונן לבו על אף טירדותו, ואילו רבן שמעון בן גמליאל
אינו מתיר לכל אדם לעשות זאת, אלא רק למי שמוחזק כאדם
גדול, לפי שהוא סובר שיש בזה משום גאווה.
הגמרא מקשה סתירה, מסוגיא במסכת פסחים, שבה מפורש להיפך
שחכמים חוששים לגאווה ורבן שמעון בן גמליאל אינו חושש.
מקשה הגמרא: למימרא – וכי ניתן לומר, דרבנן שמעון בן גמליאל
חייש ליוהרא ו-גאווה, ואילו רבנן לא חיישי ליוהרא, והא איבא
שמעין להו – והרי שמענו לכל אחד מהם שסובר להיפך, דרבנן –
שכן שנינו במסכת פסחים (נד), מקום שנהגו בו לעשות מלאכה
בתשעה באב, עושי – רשאים הם לעשות, ומקום שנהגו בו שלא
לעשות מלאכה בתשעה באב, אין עושי – אינם רשאים לעשות.
וכל מקום תלמידי חכמים במלים, כלומר, אף במקום שנהגו לעשות

יכולים לקיים מצוות, ואם עושה כן, עובר משום 'לועג לרש' חרף
 עשהו' (משל יח ה), ופירושו שהלועג לרש, הוא המת, הרי הוא מחרף
 את מי שעשהו, הוא הקדוש ברוך הוא. הרי שאף ההולך בבית
 הקברות פטור מן התפילין.
 מתרצת הגמרא: הָתָם - שם מה ששינו לגבי המהלך בבית
 הקברות שהוא פטור מן התפילין, דווקא בתוך ארבע [אמות] של
 המת הוא דאסור בתפילין, אבל חוץ לארבע אמות חייב, דאמר רב
 שאמר רבי אליעזר בן יעקב (סוטה מג), מת תופס ארבע אמות
 לקריאת שמע, שאסור לקרוא קריאת שמע בתוך ארבע אמות שלו
 משום לועג לרש, והוא הדין בתוך ארבע אמות לקבר, אבל הכא
 - כאן שמתו מוטל לפניו או שהוא משמר את המת, חוץ לארבע
 אמות נמי ו-גס] פטור מכל המצוות, משום שהוא עוסק במצוה.
 הגמרא שבה לבאר את הברייתא: גופא - נשוב לעצם דברי
 הברייתא שהובאה לעיל ונבארם, אף על פי
 שאינו מתו, פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין, ומכל
 מצות האמורות בתורה מפני שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. והו
 שנים משמרים, זה משמר, וזה ו-חבריו] הולך וקורא קריאת שמע
 ומתפלל שלא בפני המת, ואחר כך זה שקרא משמר, וזה ששמר
 הולך וקורא ומתפלל שלא בפני המת. בן עזאי אומר, אם היו באים
 בספינה עם המת, מניחו בנות זר, ומתפללין שניהם בנות אחרת.
 שואלת הגמרא: מאי בינייהו - מהו ההבדל בין תנא קמא לבן עזאי.
 משיבה הגמרא: אמר רבינא, הנידון אם חוששין לעכבין בספינה
 איבא בינייהו ו-זהו ההבדל ביניהם, מר - תנא קמא קרי, ותיישב
 - אף בספינה חוששים שמא יש בה עכברים, ולכן אי אפשר
 ששניהם יקראו ויתפללו כאחד, אלא האחד ישמור את המת מהם
 וחבירו יקרא ויתפלל, ומר - בן עזאי קרי, לא תישבין - אין
 חוששים לעכברים בספינה, ולכן יכולים שניהם להניחו וללכת
 יחד לקרוא ולהתפלל.
 הגמרא מבאר דיינים שונים בכבוד המת: תנו רבנן בברייתא,
 המוליד עצמותו של מת במקום לקום, הרי זה לא יתנם בדרסין
 ו-בשק של עור] ויתנם על גבי חמור וירכב עליהם, מפני שבכך הוא
 נוהג בהם כמנהג בניו. ואם היה מתירא מפני נכרים ומפני לסטים,
 והוא צריך לרכוב על הסוס ולרוץ כדי לברוח מהם, מותר. וירדך
 שפאמרו בעצמותו, כך אמרו בספר תורה.
 הגמרא מבאר את הסיפא של הברייתא. שואלת הגמרא: אהניא
 על איזו הלכה נאמר 'כדרך שאמרו בעצמות כן אמרו בספר
 תורה', אליבא דארישא - אם נאמר שנאמר כן על ההלכה
 שברשא, ואין לרכוב על גבי עצמותו, ובאה הברייתא לומר
 שכמו כן אסור להניח ספר תורה על החמור ולרכוב עליו, פשיטא,
 מי גרע ו-וכי גרוע] ספר תורה מצומצם, ולא היתה הברייתא
 צריכה להשמיענו דין זה. משיבה הגמרא: אלא ודאי נאמר זאת
 אפסיא - על ההלכה האמורה בסיפא, שאם היה צריך לברוח מפני
 הנכרים או מפני הליסטים יכול הוא לרכוב על גבי עצמותו, ובאה
 הברייתא לומר שכמו כן מותר באופן זה לרכוב על גבי ספר תורה.
 דין נוסף: אמר רבקה אמר רב יהודה, כל הרוצה את המת עובר ואינו
 מלנהו לפחות בשיעור של ארבע אמות, עובר משום 'לועג לרש'
 חרף עשהו' (משל יח ה), ואם הלכה ו-ליהוה] מה שכתב, אמר רב אשי,
 עליו הכתוב אומר (שם יט ז) 'מלכה ה' חונן דל וגמולו שלם לו',
 ודורשים את הכתוב כאילו נאמר 'מלכה', כלומר מלכה את ה' מי
 שחונן את הדל, שהמלכה את המת שהוא דל ובכך הוא עושה עמו
 חסד, נחשב כאילו הוא מלכה את ה' וזה ישיב לו גמולו. וכן נאמר
 (שם יד לא) 'עשך דל חרף עשהו ומכבדו חונן אביו', שהמכבד את
 ה' הוא מי שחונן את האביון.
 הגמרא מביאה נידון אם המתים יודעים מהנעשה בין החיים: רבי
 תיירא ורבי יונה הוו שקלי ואולי ו-היו הולכים בבית הקברות, הנה
 קשריא תכלתא דרבי יונה - והיו נגרותו ציציתיו של רבי יונה
 על גבי הקברים בדרך הילוכו. אמר ליה רבי תיירא לרבי יונה, הליה
 - הגבה את ציציתך שלא יגררו על גבי הקברים, כדי שלא יאמרו
 המתים, למחר הם מתים ובאין אצלנו, ועכשיו מתרפין ומבישים

ואין מקרבין עליו - ואינו צריך לחפש בני אדם אחרים שיאכלו עמו
 כדי שיברכו ברכת המוציא ויוציאו אותו, ואין מוסיפין עליו - ואינו
 מצטרף עם שלשה אנשים לזימון, ופטור מקריאת שמע ומן התפלה
 ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה. ובשבת, מיכא, ואוכל
 בשר ושותה נז, ומקדך ברכת המוציא, ומוסיף - ומברך ברכת המזון,
 ומקרבין עליו אחרים ומוציאים אותו ידי חובה, ואם אינו רוצה
 לברך בעצמו, ומוסיפין עליו - ומצטרף לשלשה להתחייב בזימון,
 ותייב בכל המצות האמורות בתורה. רבן שמעון בן גמליאל אומר,
 מתוך שנתחייב בשבת במצוות אלו, נתייב בכלן. ואמר רבי יונה,
 מאי בינייהו - מהו ההבדל בין תנא קמא לרבן שמעון בן גמליאל,
 שהרי לדברי שניהם הוא חייב בשבת בכל המצוות, תשמיש המפה
 איבא בינייהו ו-יש ביניהם, דעת תנא קמא שאף שהוא חייב בשבת
 במצוות אינו חייב במצות עונה, ואילו דעת רבן שמעון בן גמליאל
 שהוא חייב בכל המצוות ואף במצוה זו.
 מסיימת הגמרא את הקושא: קתני מיתה - מכל מקום שינו
 בברייתא, שהאונן פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין
 ומכל מצות האמורות בתורה, ואפילו כשהוא אוכל בבית חבירו
 ואין המת מוטל לפניו, שלא חילקה הברייתא בין מוטל לפניו
 לשאינו מוטל לפניו, וקשה, שהלא במשנתנו שינו שינו פטור
 אלא בשמתו מוטל לפניו.
 מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, אכן, בדברי משנתנו, אין לפטור
 את האונן מכל המצוות אלא אך כאשר מתו מוטל לפניו, ועל כן
 אף את הנאמר בברייתא שהאונן פטור מכל המצוות תרנא
 אפחורין פניו ואוכל - תעמיד שנאמר כן בהמשך לדין האמור קודם
 לכן שמי שאין לו בית אחר או בית חבירו אוכל בפני המת ומחזיר
 פניו, ועל כך ממשיכה הברייתא 'ואינו אוכל בשר וכו' ואינו מברך
 וכו' ופטור מקריאת שמע וכו' ומכל מצות האמורות בתורה, ואין
 זה דין בפני עצמו אלא הכל עוסק במי שמתו לפניו, אבל הנמצא
 בבית אחר חייב בכל המצוות כפי שמשמע במשנתנו.
 תירוצן נוסף: רב אשי אמר, לעולם מה שינו בברייתא שהאונן
 פטור מכל המצוות אינו אפילו אם הוא נמצא בבית אחר, וגם
 משנתנו סוברת כן, ומה ששינו במשנה 'מי שמתו מוטל לפניו
 פטור מקריאת שמע וכו' ומכל מצות האמורות בתורה, שמשמע
 שאינו פטור אלא בשמתו לפניו, יש לפרש שאין הכוונה שמתו
 לפניו ממש, ודי שמוטל עליו לקבורו, שפון שפוטל עליו לקבורו,
 במוטל לפניו דמי ו-נחשב], שפאמר בענין מיתת שרה אמנו (בראשית
 ג א) 'ויקם אברהם מעל פני מתו', ופאמר בפסוק שלאחריו (שם כג ד)
 'ואקברה מתו מלפני', והרי באותה שעה כבר לא היה מתו לפניו
 ואף על פי כן אמר שהוא מבקש לקבורה מלפניו, והרי זה כאמור,
 שכל וכן שפוטל עליו לקבורו, במוטל לפניו דמי.
 הגמרא מבאר מי הם הפטורים ממצוות מחמת המת. שינו
 במשנה שמי שמתו מוטל לפניו פטור מכל המצוות. מדייקת
 הגמרא: משמע שדווקא אם הוא מתו, כלומר שהמת הוא קרובו,
 אין - אכן הוא פטור מכל המצוות, אבל אדם אחר שאין המת
 קרובו, אף שהוא עוסק בו בכך שהוא משמר מפני העכברים, לא
 פטור. מקשה הגמרא: וקתניא - והרי שינו בברייתא, המשמר את
 המת, אף על פי שאינו מתו, היינו שאינו קרובו, פטור מקריאת שמע
 ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה, מפני שהוא
 עוסק במצוה. והעוסק במצוה פטור משאר המצוות, הרי שאף
 אדם אחר שאינו קרובו של המת פטור מכל המצוות, ושלא כפי
 שמשמע במשנתנו שאינו פטור אלא אם המת הוא קרובו.
 מתרצת הגמרא: המשמר פטור מכל המצוות אף על פי שאינו
 מתו, ובאופן זה דיברה הברייתא. אמר רבא, הרי הוא פטור אף
 על פי שאינו משמר, ובאופן זה דיברה המשנה.
 מקשה הגמרא: משמע מהמשנה ומהברייתא שאם הוא מתו,
 ומשמר ו-או שהוא משמרו] אין - אכן הוא פטור, אבל המהלך
 בבית הקברות, לא פטור. וקתניא - והרי שינו בברייתא. לא יתקף
 אדם בבית הקברות ובאותה עת תפילין בראשו וקסר תורה ו-או
 ספר תורה] בודיעו וקורא, משום שהוא לועג בכך למתים שאינם

רש"י פרק שלישי - מי שמתו דף יח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזליץ) רכז תוספות

ואין מברכין עליו. אין צריך שיברכו לו אחרים בברכת הלהם: ואין מומנין עליו. אין מצטרף עם שלשה לזמון: תשמיש המטה איכא בנייהו. לר"ש חייב אבל בעונה בשבת: קתני מיהת פטור מק"ש ומכל רבבות. ואפילו כשהוא אוכל בבית חבירו: תרומא. להא דתני פטור אמי שאין לו בית אחר דקאמר מחזיר פניו ואוכל: רב אשי אמה. לעולם אבולא

וּמִתְחִילָתָן נָמַ אִפְּלוּ בֵּית אֲדָר נָמַ פֶּסַח לִיה
דָּבַל שְׁמוּטֵל עֲלֵיו לְקוֹבֵר קְרִי מוּטֵל לִפְנֵיהּ וַיִּקֶּם
אֲבָרָהם וְגו' וּכְבִּית וְאֲקָבְרָה מִתִּי מִלִּפְנֵי. וְהִיא
שַׁעֲתָא לֹא לִפְנֵי הָרָה: שְׁמִירוֹ. אֲדָם אֲדָר שְׁאִינוּ
קָרְבוּ אֵלָא מִשְׁמֵרָה תוֹפֵס ד' אֲמוֹת לִק"ש.
שְׁאִסֹּר לְקֹרֹת בְּתוּךְ אַרְבַּע אֲמוֹת שְׁלוּ מִשּׁוֹם
לִזְעֹעַ לִרְשֵׁי חוֹשְׁשֵׁין לְעַבְבֵּירָם. חָנַן קִמּוֹא חִישׁ
לְעַבְבֵּירָם אִפִּי כִּסְפִּינָה: דִּקְרָא. מִרְצוֹן גָּדוֹל
עַר: וְהָ אֵם הָתִירָא. וְשִׁירָא לְרֹכֵב לֵד הַסּוֹס
וְלִרְדִּי: אֵלָא אִסְפֵּיא. אִם הִיא מִתִּירָא רֹכֵב: מִלּוֹה
ה' חֹזֵן דֵּל. קְרִי בִּיה מִלּוֹה אֵת הַמָּקוֹם מִי שְׁחוֹן
אֵת הָדֵל וַאֲין לָךְ דֵּל מִן הַמֵּת וְהַמְלִיחַ אֲחוֹת
כֹּאֵל מִלּוֹה אֵת הַמָּקוֹם: דְּלִיָּה. הַגְבִּיחָה: לֹא
שְׁרִית. לֹא חֹרֵת עֲלֵיו פֻּעַם שִׁיחַ כִּדִּי שְׁתַּבְּחוּן
בִּה: אִל גִּירָקִי. וְנֹאִי יוֹדֵיעַ מִשְׁחַתוֹ נִזְנֻתֵּי אֵל
לָבֶם יוֹם הַמִּיתָה מוֹשֻׁכִּים יִדְּיָה מִן הָעֵבֶרֶה
וְרַשְׁעִים אֵינִם יוֹדֵעִים מֵאֻמָּה שְׁעִישִׁים עֲצָמָם
כֹּאֵינִם יוֹדֵעִים וְחוֹטֵאִים: הוּא הֵבֵת. הַשְׁפִּיל אֵת
הַשֵּׁינִם שֶׁל דִּוְרוֹת מִשְׁנֵי מִקְדָּשֵׁם שֶׁלֹּא הִידָּה בָּהֶם
כְּמוֹת: אִירֵאִי. זֶה הֵבֵת מִקְדָּשְׁךָ שְׁאֵנָמְרָה הִיא
אִירֵאִי אִירֵאִיִּל קְרִית חֵת דָּתָא (שְׁעִידֵיהּ כֵּט):
מוֹאֵב. עַל שֶׁם שְׁבָנָא דִּדּוּ דִּדְאִית מִרּוֹת הַמּוֹאבִּיד:
גִּזִּי

וְהִתְנִיּא, לֹא יִחַלֵּךְ אָדָם בְּבֵית הַתְּקָבוֹרוֹת וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וְסֶפֶר
עוֹשֶׂה בֶּן עוֹבֵר מִשּׁוֹם "לֹעֵג לֵרֶשׁ חֶרֶף עוֹשֶׂהוּ"? הֲתָם תּוֹךְ אֲרָבִי
לֹאֲרַעַם אֲמוֹת חֵיִב, דָּאֵמַר מִר: מֵת תּוֹפֵס ד' אֲמוֹת לְקִרְיָא שְׁמִי
פְּטוּר: גּוֹפֵא, הַמְשֻׁמֵּר אֶת הַמֵּת, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ מֵתוֹ, פְּטוּר
וּמִן הַתְּפִלִּין וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמֻרוֹת בַּתּוֹרָה. הֵיוּ שְׁנַיִם, זֶה מְשֻׁמֵּר
קוֹרָא. בֶּן עֲזַאי אָמַר: הֵיוּ בָּאִים בְּסִפְיָהּ, מִנִּיחוּ בְּזוּיָהּ זוֹ, וּמֵת
מֵאֵי בִינְיָהּ? אָמַר רַבִּנּוּא: חוֹשְׁשִׁין לַעֲבָרִים אִיבָא בִינְיָהּ. מִר
חִישְׁשִׁין: תְּנוּ רַבָּנִי: הַמּוֹלִיד עֲצָמוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, הֲרִי זֶה לֹא
גָּבִי חֲמוֹר וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי שְׁנוּהֵי בְּהֵם מִנְהֵי בִּזְיוֹן; וְאִם הֵר
לְסֻטִּים, מוֹתֵר. וְכִרְדָּךְ שְׂאֵמְרוּ בַּעֲצָמוֹת, כִּד אָמְרוּ בְּסֶפֶר תּוֹרָה
פְּשִׁטָּא: מִי גֵרַע סֶפֶר תּוֹרָה מֵעֲצָמוֹת? אֶלָּא אִסְיָא: אָמַר רַב
הַרְוָאָה הַמֵּת וְאִינוּ מְלֻחֵהוּ, עוֹבֵר מִשּׁוֹם "לֹעֵג לֵרֶשׁ חֶרֶף עוֹשֶׂהוּ"
אָמַר רַב אִסִּי: עֲלוּי הַתְּחֹב אָמַר, "מְלֻחֵה ה' חֹנֵן דֵּל", "וּמִכָּבֶּד
וְרַבִּי יוֹנָתָן הוּי שְׁקָלִי וְאוֹלִי בְּבֵית הַתְּקָבוֹרוֹת, הוּי קֶשְׁדִּיא תְּכַלְתָּא
חֲזִיא: דְּלִיָּהּ, כְּדִי שְׁלָא יֵאמְרוּ, לְמַחֵר בְּאִין אֲצִלְנוּ, וְעִכְשָׁיו מִחוּ
יִדְעִי כּוּלִי הֲאִי? וְהָא תְּחִיב, "וְהַמֵּתִים אֵינֵם יוֹדְעִים מְאוּמָּה!"
שְׁנִית! אִם שְׁנִית, לֹא שְׁלִשְׁת! אִם שְׁלִשְׁת, לֹא פִרְשׁוּ לָךְ! "כִּי הָא
צִדִּיקִים, שְׂבִמִּיתִין נִקְרְאוּ חַיִּים, שְׂנָאֵמַר: "וּבְנֵיהֶו בֶּן יְהוֹדֵעַ בֶּן אִי"
הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאֵב, וְהוּא יָרַד וַחֲפָה אֶת הָאֲרִי

דמביישין אותם במה שהחיים מצווים והמתים אינם מצווים וגדול המצווה וכו' והזיהא דהתחבול כולם בחייהם ללבוש טלית בד' כנפות ולבשוש ציצית וגם לכל העוסקים בהם יש להם ציצית אין מנהגינו ללבוש תמיד ציצית אי הוי רמין להו ריז כמו לועג לרש וכו' נשים לאותם שהיה רציצית עילה למנין תרי"ג עם ח' חטין והבשה קשרים ואם לובש ציצית נראה כאילו קיים כם כולה ומיהו י"ל דאנו סומכים על מסכת שמחות (פ"ב) שצוה אבא שאול לבניו הטילו תבלת החיצונים כמו מחוון ישעיה בפסיקתא וכמו ויחול שיש בגמורא (גילה דף לא.) דבתענית קרי אלא להמשיך ולבדק רחוק דרום לאמנוני ופושתי ופולחנים. את דם חמורין רצוצנינו יזו להם

מרות

והחניא פטור מתקיעת שופר אף לך למימר בחול ולא ב"רט בתמיה ומשני א"ר חנינא שהוא
זקוק להכיין לו ארון ותכריכין כדתנן (שבת קנא.) מחשיכין על התחום להביא לו ארון
ותכריכין כמו שהוא נושא משאו דמי אלמא משמע בדשבתות וי"ט אינו רשאי לברך
ולהתפלל ויטרו להחשיך לו על התחום להביא ארון ותכריכין וקשיא מסיפא דקתני בשבת

מברכין עליו ומזמנין עליו וכן תניא גמי בירושלמי
בד"א בחול אבל בשבת מיסב ואוכל ומברך וטענים
אחריו אמן. ואומר ר'י פדלינן אחרדי רישא
וסיפא בירושלמי. רבי נתנאל היה אומר דאפטר
לישב ודודאי אם דעתו להחשיך או התחום או ש
לנו לומר תטרוד להחשיך ואינו רשאי לברך אבל
בספא מידי בשאין דעתו להחשיך או התחום
ומידו אלא טעמא דא שייך לטעמו דמשום כבודו.
בחול בירושלמי דמשנין פדטור משניתל לולב דמריי
בזל המועד וטרוד רישא משנו למדנו שחול
המועד שייך אנינות כשמותו מוטל לפניו וכיון
דשמוטל לפניו שייך אנינות כי מוטל עליו
לקבירו כמוטל לפניו דמי וכן איפכא מי שמתו
מוטל לפניו ואין עליו לקבור או נהג אנינות וכן
משמע בירושלמי נמסר לרבים אובל כשר ושוטה
יין נמסר לכתפים כנמסר לרבים ועל כרחך נמסר
לרבים ר"ל אפי' לפניו דאי שלא לפניו תיפוק ליה
שמיר חל עליו אנינות משינא מפתח ביתו וכיון
דלא חל עליה אנינות אלא אדם שאינו יכול לקבור
ומת כגון אדם שמת בבית האסורים ואין המושל
מניחו לקבור רגא שאין חייב לנהוג בו אנינות
שהיי אבן זה מוטל עליו לקבור מפני שאינו יכול
לפדונו ולהצילו לקבור דרתניא במסכת שמחות

20 ופסיק מניח תורה אנינות מידה באתו תחפסו
21 מושל גם אביכלו אינו חייב דלא דמי נתיאשו
31 מושל ששם אינו קוברו וזו אבא רבא עתיא הוא
32 מצפה אבא יוכל לעשות פשרה עם המושל להניחו
33 לקברו וכן מעשה דר' אליעזר בר'ש בבבא מציעא
34 (ד' פד) דפסק מצות אנינות ומעשה שמהה אחרות
35 של ר'ת בשבט הודיעו לו במזאני שבת בעיר
36 אחרת ואכל בשר ושתה יין ואמר כיון ששיר
37 בעל חשיב בקברותה אינו אסור בבשר ויין
38 ואפשר שגם ר'ת אם היה בעיר עצמו היה מיקל
39 מאותו הטעם: **וספר** תורה בחרונו וקורא. והוא
40 הדין דעל פה אסור לקרות: **ויורכב** עליהם. אבל
41 לא מפשילן לאחוריו על החמור שפיר דמי וכן
42 בס'ת ואפילו אם בידעתך לאסור ס'ת אבל
43 בגביאם וכתובים שפיר דמי מונקט ס'ת אלא
44 מסתבר לומר משום שריותה דגויס ולטעים דהא
45 פשיטא דמותר דלמה יהיה אסור ועוד דבהדיא
46 אמר בירושלמי דסקיא מלאה ספרים או שהיה בה
47 עצמות של מת היה זה מפשילן לאחוריו ורובב
48 עליו: **אלא** אסיפא משום שמתו לרובב
49 עליהם. **היה** אסור מותר אפילו בלא לטעים:
50 **למחר** באין אצלנו ועבשנו מחרפין אותנו.
51 ותימה דהא אמר' בפ' תהכלת (מנחות דף מא.)
52 הדיא שעתא דהא רמין ליה פ' נחמין ציצית
53

54 יעו דרמו חוטים למתים ועבשיו אנו מסלקין אותן ומאי שנא אמור ר"ת רוקא רש דהוה חוטים
55 ולעג רש אם לא היה להם חציצת או משום דכתיב לדורתה לא אנו אבל אנו שגם בחינן
56 הם בודינים א"כ יהיה לעג לרש לאחרים ועוד אר"ת ששמע מאנשי לחז"ר מדסריס החציצת
57 תורה ומיחיו כשיקרא וזה לא נהירא דגם חיים עתה למה לזבשים הלא לא קיימו כל התורה
58 פיליזיו ואנ"ש שהגמיר חולק עליו יש דברים שאנו מניחין והגמיר שלנו ואנו עושין בספרים
59 יכות וקללות ובמסכת סופרים (פ"ו) מפרש ויחל ודריצב"א היה רגיל שלא להסירם מן הכנף
60 ויהי ואם לאו היה הם מכוּסין. **שנ"י** אריאל: על שם דוד ושלמה שבנו את הבית ובאו
61 יצית:

1 נזיו דברידא. חתיכות של בדר והקדש שקורין גלאנצ'א בלע"ז והיינו ביום השלש; ונחת וטבל לקריו. כדי לעסוק בתורה דתנא סיפרא דבי רב. תורת כהנים: חלל חשע. על צדקדיו הוא
2 אומר ועדיין בימי יחזקאל חי היה וקורו חלל; לקריתא. להתעסק בעבודת אחרות: אייך תלמודייהו. אשתכח תלמודם מגרסתם. אייך הוכבד עליהם מחמת שכחה: צערא דידהו.
3 צער גופם ממש כגון עקיצת הרימה: שתי רוחות. של שתי ילדות מתות; ונשפע. ונרע מה גזרו היום פורענות בעולם שהשלים נדון בריה: הפרור. מחיצה המבדלת בין מקום השכינה
4 ברביעה ראשונה. יורה שלש רביעיות הן בכירה שניה ושלישית ראשונה ב"ז במרחשון שניה בב"ג שלישית ברי"ח כסליה: בדר מלקה אותו. שעתיד בדר ליפול סמוך לרביעה ראשונה
5 ומה שנזרע כבר הוקשה והברד שוברו והנזרע
6 בשניה עדיין רך הוא ואינו נשבר בשביל הברד
7 כענין שנאמר והפשתה והשעורה נכחה והחטה
8 והבוסמת לא נכו (שמות ט): שדפון. מלקה הדרך
9 ואינו משרף הקשה: אלמא ידעי. דברים
10 האמורים בין החיים: לחצר מות. לבית הקברות:
11 כצנורא דדשא. בחור מפתן הבית שהדלת סובב
12 אותו: מסרקה. מסרק שלי: נובתא. קנה ובשביל
13 שמתה לידה אמרה כן לעגמת נפש: בחי
14 פלגיתא דאיתא למחר. לקברתא: אלמא ידעי. מה
15 שערשין שידעה זו שזו גוססת ונטויה למות:
16 דלמא דומה. מלאך שהוא ממונה על המתים
17 קדים ומכריז להו עכשיו יבא פלגיו אבל שאר
18 דברי החיים אינם יודעים: בעינא אבא. מבקש
19 אני את אבא כך היה שמו: א"ל. המתים נגלו לו
20 כאילו הם חזין מקבריהם וישיבים בעגולה
21 חזייה. שמואל כלוי חברו שהיה יושב חזין
22 לישיבה של שאר מתים: כל כי הנך שני. מספר
23 השנים שלא נכנסת בישיבתו של רבי אפס
24 במסכת כתובות בפרק הנזכר את האשה (דף
25 גג): חזייה. שמואל לאבאה דקא בכי וחזיה
26 דלעגל איתא. במדרה תקבר: באמתא דרחמי. כל
27 בנין מושב הרחיים קרוי אמת הרחיים: אלמא
28 ידעי. מי חשוב בין החיים: זאת הארץ. במיתת
29 משה כתיב:

1 **בן איש חי** - אטו פול עולמא בני מתי גינהו?
2 **אלא** "בן איש חי", שאפילו במיתתו קרוי חי. "רב
3 פעלים מקבצאל" - שריבה וקבץ פועלים לתורה.
4 "והוא הבה את שני אריאל מואב" - שלא הניח
5 כמותו, לא במקדש ראשון ולא במקדש שני. "והוא
6 ירד והבה את הארי בתוך הבור ביום השלש"
7 - איכא דאמרי דתכר גזיו דברדא ונחת וטבל,
8 איכא דאמרי דתנא סיפרא דבי רב ביוםא דסיתוא.
9 "והמתים אינם יודעים מאומה" - אלו רשעים, שפתייהו קרוין מתים, שנאמר: "ואתה חלל
10 רשע נשיא ישראל". ואי בעית אימא מהבא: "על פי שנים עדים או (על פי) שלשה
11 עדים ימות המת"; חי הוא, אלא המת מעיקרא: בני ר' חייא נפוק לקרייתא, אייך להו
12 תלמודייהו, הוּו קא מצערי לאדבוריה, אמר ליה חד לתבריה: ידע אבון בהאי צערא. אמר
13 ליה אידיך: מנא ידע? והא כתיב, "וכבדו בניו ולא ידע"! אמר ליה אידיך: ולא ידע? והא
14 כתיב, "אף בשרו עליו וכאב, ונפשו עליו תאכל", ואמר רבי יצחק: קשה רמה למת כמחט
15 בבשר החי! אמרי, בצערא דידהו ידעי, בצערא דאחרינא לא ידעי. ולא? והתניא, מעשה
16 בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה בשני בצורת, והקניטוהו אשתו, והלך ולן
17 בבית הקברות, ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו. אמרה חדא לתברתה: חבתי, בואי
18 ונשוט בעולם, ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמרה לה חברתה: איני
19 יכולה, שאני קבורה במחצלת של קנים; אלא לבי אתה, ומה שאת שומעת אמרי לי. הלכה
20 היא ושטה ובאה, ואמרה לה חברתה: חבתי, מה שמעת מאחורי הפרגוד? אמרה לה:

21 שמעתי, שכל הזרע ברביעה ראשונה - בדר מלקה אותו. הלך הוא וזרע ברביעה שניה. של כל העולם כולו לקה, שלו לא לקה.
22 לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות, ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו. אמרה חדא לתברתה: בואי ונשוט בעולם,
23 ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמרה לה: חבתי, לא קד אמרתי לך, איני יכולה שאני קבורה במחצלת של
24 קנים? אלא לבי אתה, ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי. הלכה ושטה ובאה, ואמרה לה חברתה: חבתי, מה שמעת מאחורי
25 הפרגוד? אמרה לה: שמעתי, שכל הזרע ברביעה שניה - שדפון מלקה אותו. הלך וזרע ברביעה ראשונה. של כל העולם כולו
26 נשדף, ושלו לא נשדף. אמרה לו אשתו: מפני מה אשתך של כל העולם כולו לקה ושדף לא לקה, ועכשיו של כל העולם
27 כולו נשדף ושדף לא נשדף? סח לה כל הדברים הללו. אמרו: לא היו ימים מועטים, עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו
28 חסיד ובין אמה של אותה ריבה, אמרה לה: לבי ואראך בתך, שהיא קבורה במחצלת של קנים. לשנה האחרת הלך ולן בבית
29 הקברות, ושמע אותן רוחות שמספרות זו עם זו. אמרה לה: חבתי, בואי ונשוט בעולם, ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות
30 בא לעולם. אמרה לה: חבתי, הניחני. דברים שביני לביןך כבר נשמעו בין החיים. אלמא, ידעי. דילמא איניש אחרנא שכיב
31 ואזיל ואמר להו. תא שמע, דזעירי הוה מפקיד וזוי גבי אושפוזכמיה, עד דאתי ואזיל לבי רב שכיבה, אול בתרה לחצר מות, אמר
32 לה: זוי היבא? אמרה ליה: זיל שקלינהו מתותי בצנורא דדשא ברוך פלן, ואימא לה לאימא תשדר לי מסרקאי וגובתאי דכחלא
33 בתרי פלגיתא דאתאי למחר. אלמא, ידעי. [דלמא] דומה קדים ומכריז להו. תא שמע, דאבובא דשמואל הוּו קא מפקדי גביה וזוי
34 דיתמי, פי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה, הוּו קא קרו ליה בר אכיל וזוי דיתמי. אול אבתריה לחצר מות, אמר להו: בעינא
35 אבא! אמרו ליה: אבא טובא איכא הכא. אמר להו: בעינא אבא בר אבא! אמרו ליה: אבא בר אבא נמי טובא איכא הכא.
36 אמר להו: בעינא אבא בר אבא אבובא דשמואל היבא? אמרו ליה: סליק למתיבתא דרקינא. אדחכי חזייה ללוי דיתמי אברא,
37 אמר ליה: אבאי יתבת אבראי? מאי טעמא לא סלקת? אמר ליה: דאמרי לי, כל כי הנך שני דלא סליקת למתיבתא דרבי
38 אפס ואחלישתיה לדעתיה לא מעיילנן לך למתיבתא דרקינא. אדחכי והכי אתא אבובא, חזייה דהוה קא בבי ואחיד, אמר ליה:
39 מאי טעמא קא בבית? אמר ליה: דלעגל קא אתית. מאי טעמא אחיבת? דחשיבת בהאי עולמא טובא. אמר ליה: אי חשיבנא,
40 געיללה ללוי, וגעיללהו ללוי. אמר ליה: זוי דיתמי היבא? אמר ליה: זיל שקלינהו באמתא דרתיא, עילאי ותתאי דידן, ומיצעי
41 דיתמי. אמר ליה: מאי טעמא עבדת הכי? אמר ליה: אי גנובי גנבי, מגנובי מידדן; אי אכלה ארעא, אכלה מידדן. אלמא דידעי.
42 דילמא שאני שמואל, פיון דחשיב, קדמי ומכריז פנו מקום. ואף ר' יונתן הדר ביה, דאמר רבי שמואל בר נחמני, אמר ר' יונתן,
43 מנין למתים שמספרים זה עם זה? שנאמר: "ואמר ה' אליו, זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר". מאי
44 "לאמר"? אמר הקדוש ברוך הוא למושה: לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב, שבועה שנשבעתי לכם, כבר קיימתה לבניכם.

ויש לשאול, מדי כוונת הפסוק שבניהו הוא 'בן איש חי', שמשמע שנוגד לאדם חי, אטו כולי ע'למא בני מתי נ'ניהו - וכי כל העולם בני מתים הם. אלא כך פירושו, 'בן איש חי', בנו של יהודיע שאפילו במיתתו היה קרוי חי, והיינו לפי שהיה צדיק גמור, וצדיקים במיתתם קרויים חיים.

הגמרא דורשת את המשך הפסוק: 'רב פעלים מקבצאל', היינו שריבה וקבץ פעלים לתורה - שהרבה ואסף לומדי תורה. 'והוא הבה את שני אריאל מואב' - ניצח והתגבר על תקופת שני בתי המקדש המכונים 'אריאל מואב', כלומר, שלא הניח צדיק במותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני. 'והוא ירד והכה את הארי בתוך הכור ביום השלג', איבא דאמרי - יש שאמרו שהכוונה היא דתבר ציוי דברדא ונחת ויטבל - ששבר חתיכות של קרח שעל פני המים, וירד וטבל בהם לקרוי כדי לעסוק בתורה. ואיבא דאמרי - ויש שאמרו שהכוונה היא דתנא סיפרא דבי רב ב'ויבא דסינא' - ששנה את כל ספר תורת כהנים ביום אחד מימות החורף (ושהם ימים קצרים).

המשך דברי רבי חייא בביאור הפסוק שהבאנו לעיל: ומה שנאמר 'והמתים אינם יודעים מאומה', אלו הרשעים שפתיחתן קרויין מתים, ראינם יודעים מאומה, היינו שהם עושים את עצמם כאילו אינם יודעים מיום המיתה וחוטאים. והראיה שהרשעים נקראים מתים גם בחייהם, שנאמר בנבואת יחזקאל על צדקיהו (יחזקאל כא ז) 'ואתה חלל רשע נשיא וישיראל', ואף שהתנבא על צדקיהו בעודו בחיים קרא 'דלל' - דלל, והיינו לפי שהרשעים בחייהם קרויים מתים. ואי בעית אימא - ואם תרצה תוכיח שנקראים מתים גם בחייהם, מ'הבא - מפסוק זה, שנאמר (דברים יז ט) 'על פי שנים עדים או (על פי) שלשה עדים יומת המת', ומדוע נאמר יומת 'המת', הרי עתה עדיין חי הוא, אלא יומת המת מעיקרא - זה שהיה מת כבר מתחילה, כלומר, כיון שהוא רשע הרי הוא כבר חשוב כמת.

הגמרא מביאה שגם בני רבי חייא נחלקו אם המתים יודעים מהנעשה בין החיים: בני רבי חייא נפוק לקרייתא - יצאו לכפרים להתעסק בשדותיהם, איזרי להו תלמודיהו - נסבחו מהם תלמודם, הוו קא מצערי לאדבריה - היו מצערים את עצמם להיזכר בו. אמר ליה חד מבני רבי חייא לחבריה - לאחיו, ידע אבון ב'האי צערא - האם יודע עתה אבינו בצער זה שיש לנו. אמר ליה איך - השיב לו האחר, מ'נא ידע - מהיכן ידע, והא כתיב ו-והרי נאמר (איוב יד כא) 'ב'ברו בניו ולא ידע', שגם אם יהיו בניו של המת מכובדים, לא ידע מכך, משמע שאין המתים יודעים מהנעשה בין החיים. אמר ליה חסדו האחר ודחינו האת הראשון, והאם אכן לא ידע בצערו, והא כתיב - והרי נאמר על המת (שם יב ט) 'אך ב'שרו עליו יבאב ונפשו עליו תאבל', ואמר רבי יצחק בביאור פסוק זה, קשה ר'הא -תולעת האוכלת בבשר) לפת. ב'מחש הדוקרת ב'בשר החי, שהמת חש בנעשה בגופו, משמע שהמת יודע מה נעשה בעולם. אמרי - אמרו בני הישיבה לדחות ראייה זו, ב'צערא דידהו ידע - בצער גופם, כגון עקיצת הרימה, יודעים המתים, אבל ב'צערא דאחרינא לא ידע - בצערם של אחרים אינם יודעים.

הגמרא ממשיכה לעסוק בנידון האם המתים יודעים את הנעשה בין החיים, ודנה בכמה ראיות שמהן נראה שהם יודעים את הנעשה. שואלת הגמרא: ולא יודעים המתים מה נעשה בין החיים, והתנא בברייתא. מ'עשה ב'חסי א'חד ש'נות ד'ינר ל'עני ב'ערב ראש השנה ב'שני בצורת - ו-שנים שלא ירדו בהן גשמים והתבואה והמזון ב'יזק, וה'תני'תו - והכעיסתו וציערתו) אשתו על כך, שלא היה לו לתת לעני סכום כזה בשנים קשות כאלו, והלך מביתו מפני כך, ולן בבית הקברות, וישמע שתי רוחות של שתי ילדות מתות שמספרות זו לזו - שמדברות יחדו. אמרה תנא - אחת) לחברתה, חברת, בוא ונשום בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד - והמחיצה שבין השכינה לצבא מרום) מה פורענות גזרו היום שיהיה בא לעולם. אמרה לה חברתה, איני יכולה לבוא עמך, משום שאני קבורה במחצלת של קנים, אלא לבי את, ומה שאת שומעת אמרי לי. הלכה היא ונשמה ובאה, ואמרה לה חברתה, חברת, מה שמעת מאחורי

הפרגוד. אמרה לה, שמעתי שכל הזרע ברביעה ראשונה - בזמן הגשם הראשון, כך שעתיד לרדת מיד אחר כך, מ'לקה ו-מקלקל אותו, שמה שכבר נזרע הרי הוא מתקשה והברד שוברו. הלך הוא וזרע ברביעה שניה - בזמן הגשם השני, ואז כאשר ירד הברד, הזרע של כל העולם בולז לקה, לפי שכבר נתקשה והברד שבר אותו, ואילו הזרע שלו לא לקה, לפי שהיה עדיין רך. לשנה האחרת הלך שוב אותו חסיד ולן בבית הקברות, וישמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו. אמרה תנא ו-אחת) לחברתה, בוא ונשום בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמרה לה, חברת, לא כך אמרתי לה, איני יכולה, שאני קבורה במחצלת של קנים, אלא לבי את, ומה שאת שומעת בוא ואמרי לי. הלכה ונשמה ובאה, ואמרה לה חברתה, חברת, מה שמעת מאחורי הפרגוד. אמרה לה, שמעתי שכל הזרע ברביעה שניה, שדפון שעתיד לבוא לאחר מכן מ'לקה אותו, שהשדפון מ'לקה את הרך שנזרע זה מקרוב ברביעה הסמוכה. הלך הוא וזרע ברביעה ראשונה, לעומת שאר האנשים שזרעו ברביעה שניה בלבד, ואז כאשר בא השדפון, הזרע של כל העולם בולז נשדף, לפי שהיה רך, והזרע שלו לא נשדף, לפי שכבר נתקשה. אמרה לו אשתו, מפני מה אשתך - בשנה שעברה הזרע של כל העולם בולז לקה בברד והזרע שלך לא לקה בו, ועכשיו הזרע של כל העולם בולז נשדף והזרע שלך לא נשדף. קח לה את כל הדברים הללו, ששמע מאותן שתי רוחות מה שנגזר לאותה שנה ושלפי מה בדיוק זרע ולא ניזוק. אמרו - סיפרו שזה היה המורה המעשה, לא היו ימים מ'עטים - לא חלף אפילו זמן מועט, עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד ובין אמה של אותה ריבה - ילדה שמתה ששמע החסיד את דבריה בבית הקברות, ואז אמרה לה אשתו של אותו חסיד לאותה אם, לבי ואיבא את בתך שהיא קבורה במחצלת של קנים. לשנה האחרת שוב הלך אותו חסיד ולן בבית הקברות, וישמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו. אמרה לה אחת לחברתה, חברת, בוא ונשום בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמרה לה, חברת, נתיחני, ב'קדים ש'דברנו ביני לביןך ב'ר נשמע בין החיים. מסיימת הגמרא: אלא ידע - מוכח שהמתים יודעים מהדברים הנאמרים בין החיים. דוחה הגמרא: ד'למא איניש אחרינא ש'ביב ואיזיל ואמר להו - שמא אדם אחר מת, וסיפר להן מה ששמע בדיוו. תא שמע ראייה אחרת לכך שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, ד'עירי ה'ה מ'פקיד וזוי ג'בי אוש'פויקתיה - היה מפקיד את מעותיו אצל בעלת האכסניא שבה התאכסן, עד ד'תא ואיזיל לבי רב - עד שהלך וחזר מבית המדרש, ש'ביבה - מתה אותה אשה ולא ידע היכן המעות. אזל ב'תרה ל'חצר קות - הלך אחריה לבית הקברות. אמר לה, וזוי ח'בא - מעותי היכן הן. אמרה ליה, זיל ש'קלינתו מ'תויה (ב)צנורא ד'שא ב'רדו פ'לן - לך טול אותן מתחת חור פתח הבית (ודחינו החור שציר דלת הבית סובב בו) שבמקום פלוני, ואימא לה ל'אימא - ועוד אבקשך שתאמר לאמי, שתשדך לי מ'פרקא וג'נכתא ד'כחלא ב'הרי פ'לניתא ד'תניא ל'מחר - שתשלח לי את המסר שלי ואת השפופרת של הכחול שלי, עם פלונית הבאה מחר לקבורה.

אומרת הגמרא: אלא ידע - מוכח שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, שידעה שאותה פלונית גוססת ותמות מחר. דוחה הגמרא: ד'למא ד'וקא קרים ומ'כריו להו - שמא דומה, שהוא המלאך הממונה על המתים, מקדים ומכריז לפניהם כי עתה יבוא פלוני, ולכן ידעה זאת, אבל שאר הדברים הנעשים בין החיים אכן אינם יודעים.

תא שמע ראייה אחרת שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, ד'אבנה ד'שמואל ה'וו קא מ'פקדי ג'ביה וזוי ד'תמי - אביו של שמואל היו מפקידים אצלו מעות של יתומים, בי נ'ח נפ'שיה לא ה'ה שמואל ג'ביה - וכשנפטר לא היה שמואל אצלו, ולא שמע מאביו דבר לגבי מעות אלו היכן הן, ועל כן לא ידע להחזירן לבעליהן. כיון שכך, ה'וו קא קרו ליה בר אביל וזוי ד'תמי - היו מכנים את שמואל, 'בן האוכל מעות יתומים'. נצטער שמואל, ואזל א'ב'תריה ל'חצר

כלומר לך חפש ותמצאם. נפק ויציא רבי אלעזר, דן ואשכח תלת
 – דקדק ומצא שלשה מקומות במשניות שבהם שנינו שמנדים על
 כבוד הרב, ואלו הם, הַקּוֹלֵל בְּתַקְנַת חֲכָמִים שְׁתִּיקוּ נְטִילַת יָדִים
 קודם אכילת פת, וְהַסְפֵּר אַחֵר מִשְׁקָן שֶׁל תַּלְמִיד חֲכָמִים, כלומר,
 שהוא מגנה תלמידי חכמים אחר מיתתו, וְהַפְּנִים דַּעְתָּה כְּלָפִי מַעֲלָה
 – המתגאה כנגד הקדוש ברוך הוא ומזלזל בכבודו, ואף הוא נכלל
 בין הדברים שבית דין מנדים על כבוד הרב לפי שכבוד המקום
 הוא כבוד הרב.
 הגמרא מביאה את שלוש המשניות האמורות: הַסְפֵּר אַחֵר מִשְׁקָן
 שֶׁל תַּלְמִיד חֲכָמִים, מָאִי הִיא – איזו משנה היא. דָּתֵן בְּמִשְׁנָה (עדיות
 פ"ה מ"ו) בין דברי עקביא בן מהללאל, הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵין מִשְׁקָן מִי
 סוּטָה, לֹא אֶת הַנִּיזָּר וְלֹא אֶת הַשְּׂפָחָה הַכְּנֻעִית הַמְּשֻׁחָרֶרֶת
 שְׁנִישְׂאוֹ לִישְׂרָאֵל וְקִינָא לֵהּ וְנִסְתָּרוּ. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, מִשְׁקָן אוֹתָן.
 וְאַמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לַעֲקִיבָא, מַעֲשֶׂה פֹאשָׁה וְשִׁמְהָ בְּרַבְמִית, שְׁהִיתָ
 שְׂפָחָה מְשֻׁחָרֶרֶת בִּירוּשָׁלַיִם, וְנִשְׂאָת לִישְׂרָאֵל וְקִינָא לֵהּ וְנִסְתָּרָה,
 וְהִבִּיאה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְהִשְׁקִיחָה הַכְּהֻנִּים מִי סוּטָה כִּד לְבֻדְקָה עַל
 פִּי הוֹרָאָתָם שֶׁל שְׂמֻעָה וְאַבְטָלְיוֹן. וְאַמְרַן לָהֶם עֲקִיבָא, מִכִּיּוֹן שְׁהִי
 שְׁמַעִיה וְאַבְטָלְיוֹן דִּנְקָא שְׁלָה, כלומר דומים לה, שְׁהִי גֵרִים
 כְּמוֹתָהּ, עַל כֵּן הִשְׁקִיחָה, שָׂרְצוּ לְהַחֲשִׁיב אֶת הַגֵּרִים כִּישְׂרָאֵלִים
 גְּמוּרִים, וְלֹא עָשׂוּ כִּדָּךְ, ואֵין לְהוֹכִיחַ מִשֵּׁם שְׁמִשְׁקִים גִּיּוֹרָת
 וּמְשֻׁחָרֶרֶת. וְנִיזְרוּ לַעֲקִיבָא, שֶׁל שְׁזוּל בְּכֻבּוּדָם שֶׁל שְׁמַעִיה
 וְאַבְטָלְיוֹן אַחֲרֵי מוֹתָם וְאִמְרוּ שְׁדֵם גֵּרִים כְּמוֹתָהּ, וְכָתַב עֲקִיבָא בְּעֻד
 שְׁהִי בְּנִדְיוֹ וְעִדְיָן אֶל הוֹתֵר לוֹ הַנִּדְיוֹ, וְקָלַי בֵּית דִּין אֶת אֲרוֹנוֹ,
 לְפִי שְׁהִמַּת בְּנִדְיוֹ בֵּית דִּין סוֹקְלִים אֶת אֲרוֹנוֹ.
 וְהַקּוֹלֵל בְּנְטִילַת יָדִים, מָאִי הִיא – איזו משנה היא. דָּתֵן בְּהַמְשָׁךְ
 הַמְּשֻׁנָּה שֶׁם אוֹדוֹת עֲקִיבָא בן מהללאל, אִמְרַן רַבִּי יְהוֹדָה, חֵם וְשָׁלוֹם
 לוֹמַר וְכִדְבֵּרִי תָנָא קָמָא שֶׁם שְׁעָקִיבָא בן מִהְלֵלָל תִּנְיָנָה, שְׁאֵין
 נִמְצָא בְּכָל הָעוֹלָה כְּשֶׁהִיא נִנְקָלָת בְּעַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח עַל כָּל אִדָּם
 בִּישְׂרָאֵל, אִדָּם גְּדוֹל בְּחֻמָּה וְכִבְרִיָּה וְכִבְרִיָּה חָטָא עֲשָׂקִיבָא בן
 מִהְלֵלָל, אֵף שְׁהִי שֵׁם עַרְבִי, וְאִף יִתְכֵּן שִׁנְדוּ אִדָּם גְּדוֹל כּוּהָ.
 אֵלָּא אֶת מִי שְׁמַעְתֶּם שְׁנִי בִירוּשָׁלַיִם עַל שְׁזוּל בְּכֻבּוּדָם שֶׁל
 חֲכָמִים וְמוֹת בְּנִדְיוֹ, אֶת אֲלֶעָזָר בן הִנּוּךְ, שְׂפָקֶפֶךְ וְשְׁזוּל בְּנְטִילַת
 יָדִים שְׁתִּיקוּ חֲכָמִים וְנִמְצָא שְׁזוּל בְּכֻבּוּדָם. וְכִשְׂמַת אֲלֶעָזָר בן
 תַּנּוּךְ, שָׁלַח בֵּית דִּין שְׁלִיחִים וְהִנִּיחוּ אֵבֶן גְּדוֹלָה עַל אֲרוֹנוֹ, לְלַמֶּד
 שֶׁכָּל הַמִּתְנַדֵּה וְמוֹת בְּנִדְיוֹ, בֵּית דִּין סוֹקְלִין אֶת אֲרוֹנוֹ.
 הַפְּנִים דַּעְתָּה כְּלָפִי מַעֲלָה, מָאִי הִיא – איזו משנה היא. דָּתֵן בְּמִשְׁנָה
 (תענית יט), שְׁהִתְפַּלֵּל חוֹנֵי הַמַּעְגָּל עַל הַגִּשְׁמִים, וְהִתְחִילוּ גִשְׁמִים
 מִנְּסָפִים, וְאִמְרַן לְהַקְבִּי, לֹא כִּי שְׁאֵלְתָּ אֵלָּא גִשְׁמֵי בְּרִית שִׁיחָן
 וּמַעֲרֻת, וְהִתְחִילוּ לִרְדֹּת בּוֹעָף, וְאִמְרַן לְהַקְבִּי, לֹא כִּי שְׁאֵלְתִי
 אֵלָּא גִשְׁמֵי רִצּוֹן בְּרַכָּה וְנִדְבָה, שֶׁל לוֹ שְׁמַעוֹן בן שִׁשַׁת לְחוּנִי
 הַמַּעְגָּל, צִרְדָּה אֶתָּה לְהַתְנִיחוֹת עַל שְׁהִתְרַחַת לְפָנֵי הַמָּקוֹם בְּשִׁאלַת
 גִּשְׁמִים וְאִמְרַת 'לֹא כִּי שְׁאֵלְתִי' כִּמְה פַעֲמִים, וְאַלְמָלָא חוֹנֵי אֶתָּה,
 שְׁנִתְפַּרְסַם שְׁמֵךְ בְּגִדְוָה וְחִשְׁבֻּת, גּוֹרְנִי עֲלֶיךָ נִדְיוֹ עַל שְׁזוּלָת
 בְּכֻבּוּד שְׁמִים בְּדִבְרֵךְ הָאִמּוּרִים, אֲבָל מָה אַעֲשֶׂה שְׁאֶתָּה מִתְחַטֵּא
 וְ–חוּטָא וְנוֹהַג שְׁלֹא כְּהוֹנֵן לְפָנֵי הַמָּקוֹם וְעוֹשֶׂה לֵּךְ הַמָּקוֹם רִצּוֹנָךְ,
 כֵּן שְׁמִתְחַטֵּא לְפָנֵי אֲבִיו לְפִי שְׁנָקַל לְפָנָיו לְחַטּוֹא לוֹ וְלִהְטִירָהוּ,
 וְאִבְיוֹ עוֹשֶׂה לוֹ אֶת רִצּוֹנוֹ, וְעֲלֶיךָ הַתְּנוּבָה אוֹמֵר (משלי כג כ') 'שִׁשְׁמָה
 אֲבִיךָ וְאַמְךָ וְתִגַּל וְיִלְדְּךָ'. הִרִי שְׁהִי רָאוִי לְנִדְיוֹ לֹלֵי שְׁהִי אִדָּם
 גְּדוֹל, לְפִי שִׁישׁ בְּדִבְרָיו וְזוּל כְּלָפִי מַעֲלָה.
 הגמרא מבארת מדוע לא מצא אלא את השלש הללו אף
 שלכאורה ישנם מקומות נוספים שמבואר כן. מקשה הגמרא: וְתוֹ
 לִיכָא – וכי אין מקומות נוספים בהם שנינו שמנדים על כבוד הרב,
 וְהָאִיכָא – והרי יש, דָּתֵין רַב יוֹסֵף בְּבִרְמִיתָא, תוֹדוּם אוֹישׁ רומי
 הִנְהִיג אֶת בְּנֵי רומי לְהַאֲבִילָן בְּיָדִים מְקוּלוֹסִין וְ–צִלּוּסִים כְּשֶׁהֵם שְׁלָמִים
 וְכַרְעִיָּה וְקַרְבִּיָּה תְלוּיִים בְּצִידָם עַל הַשִּׁיפּוֹד, כְּלִילִי פְּסָחִים. שֶׁל
 לִיָּה שְׁמַעוֹן בן שִׁשַׁת, אֲלִמְלָא תוֹדוּם אֶתָּה שְׁאֵתָּה חֵם גְּדוֹל וְנִכְבֵּד,
 גּוֹרְנִי עֲלֶיךָ נִדְיוֹ, שְׁאֵתָּה נִרְאָה כְּמִאֲכִיל אֶת יִשְׂרָאֵל קְדֻשִׁים בְּחוּץ,
 שְׁהִירָאָה צִצּוּלִים אֶת הַגְּדִי כְּפִי צִצּוּלִים אֶת הַפֶּסַח יִסְבּוֹר
 שְׁהִקְדִּישׁוּהוּ לִשְׁם פֶּסַח, וִיטַעָה שְׁמוֹתָ לְאֲכוֹל קְדֻשִׁים בְּחוּץ, וְגַם

אומרת הגמרא: וְאֵי סָלָא דַּעְתָּךְ – ואם עולה על דעתך לומר דָּלָא
 יִדְעִי – שהמתים אינם יודעים מהנעשה בין החיים, כִּי אִמְרַן לָהּ מָאִי
 הָיָה – מה היא התועלת בכך שיאמר להם זאת, וכיצד פירש כך רבי
 יונתן את הפסוק, עַל כִּרְחֹךְ שִׁחּוֹר בּוֹ רַבִּי יוֹנָתָן, ואף הוא סובר
 שהמתים יודעים מהנעשה בין החיים.
 שואלת הגמרא: אֵלָּא מָאִי יִדְעִי – אלא מה תאמר שאכן הם
 יודעים מה נעשה בין החיים, אִם כֵּן לָמָּה לִיָּה לְפִימַר לָהּ – למה לו
 לַמְּשָׁה לוֹמַר לָהֶם שְׁנִיָּה כְּבִשּׁוּ אֶת יוֹדָאָךְ, אַחֵר שְׁהִדְבֵּר כְּבֵר
 ידוע להם. משיבה הגמרא: מַה שְׁאִמְרַן הַקְבִּיָּה לַמְּשָׁה שִׁלְךָ וְיִאמְרַן
 לָהֶם, הִידָּה זֶה כִּדִּי לְאַחֲוֹנִי לִיָּה מִיּוֹתָא – שיחזיקו לו טובה לַמְּשָׁה
 עַל הוֹדָעָה זוֹ.
 הגמרא דנה עוד בענין ידיעת המתים מהנעשה בין החיים: אִמְרַן
 רַבִּי יִצְחָק, כָּל הַסְפֵּר דְּבִרֵי גִנְאִי אַחֲרֵי הַפֶּתַח, כָּאֵלּוּ מִסְפֵּר אַחֲרֵי
 הַפֶּתַח, שְׁאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אִיכָא דְאָמְרִי – יש שאמרו שטעם הדבר
 הוּא מְשׁוּם דְּלֹא יִדְעִי – שאין המתים יודעים מדבריו ולכן אין
 מְשַׁמְעוֹת לְדִבְרָיו, וְאִיכָא דְאָמְרִי – ויש שאמרו דִּידְעִי – שאמנם הם
 יודעים מדבריו, וּמַכֵּל מָקוֹם לֹא אִיכָפֶת לָהּ – (להם) בכך ועל כן
 כאילו אין זה כְּלוּם.
 מקשה הגמרא: אֵינִי – האם אכן כך הוא, שאין המתים יודעים
 מַסְפֵּרִים אַחֲרֵיהֶם או שֶׁלֹּא אִיכָפֶת לָהֶם בְּכָךְ, וְהָאֵין – (והרי) אִמְרַן
 רַב פִּסְסָא, חֵד אוֹשְׁתֵּי מִלְּתָא בְּתִרְיָה דְּמִר שְׁמוּאֵל – אחד דיבר
 בְּגִנּוּתוֹ שֶׁל מִר, שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי מוֹתוֹ, וְנִפְלַל קִנְיָא מִסְלָלָא – ונפל קנה
 גְּדוֹל וְכִבֵּד מִגֵּר, וְכִנְיָא לְאַרְנָא דְּמִוְחִיָּה – ובעק את הכיס שהמח
 נִמְצָא בוֹ. הִרִי שְׁהִמַּת יודע מַסְפֵּרִים אַחֲרָיו וְהוּא מִקְפִּיד עַל כֵּךְ,
 וְעַל כֵּן נִעֲנַשׁ אוֹתוֹ אִדָּם עַל שְׁדִיבֵר בְּגִנּוּתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל. מִתְרַצָּת
 הַגְּמָרָא: שְׁאֵין צִרְדָּה מִרְבֵּן – שונה תלמיד חכם, דְּקוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 קָבֵעַ בִּיקְרִיָּה – שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תוֹבֵעַ אֶת כְּבוֹדוֹ, וּמַעֲנִישׁ אֶת
 הַמְּסַפֵּר בְּגִנּוּתוֹ אֵף שְׁהִמַּת עֲצֻמוֹ אֵינוֹ יודע בְּכָךְ אוֹ שֶׁלֹּא אִיכָפֶת לוֹ
 מְדַבְּרֵי אוֹתוֹ אִדָּם.
 עוד בענין זה ובענין כבוד תלמידי חכמים: אִמְרַן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בן לוי,
 כָּל הַסְפֵּר אַחֵר מִשְׁקָן שֶׁל תַּלְמִיד חֲכָמִים, שְׁהוּא מְדַבֵּר בְּגִנּוּתוֹם
 אַחֲרֵי שְׁמִתוֹ וְאוֹמַר עֲבִירוֹת שְׁעָשׂוּ, תַּחַת אֲשֶׁר הִידָּה לוֹ לְחֻשׁוֹב שְׁכִינָן
 שְׁהֵם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְדָאִי עָשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל כֵּךְ, נִפְלַל בְּגִיָּהֶם עַל
 דְּבִרְיוֹ, שְׁנִיָּא מִר (תהלים קכח ד–ה) 'הִיטִיבָה ה' לְטוֹבִים וְלִישְׁרִים
 בְּלִבּוֹתָם, וְהַפְּסִים עֲקָלְלוּתָם וְיִלְכִּים ה' אֶת פֹּעֲלֵי הָאֵן שְׁלוֹם עַל
 בִּישְׂרָאֵל', כלומר, הַקְבִּיָּה יִטִּב לְטוֹבִים וְלִישְׁרִים, וְאִילוֹ לִמְטִים
 עֲקָלְלוּתָם שֶׁל הַטּוֹבִים וְהִישְׁרִים, כְּלוּמַר הַמְטִים וּמְכַרְעִים
 דְּבִרְבִּיָּהֶם אֶת מַעֲשֵׂי צִדִּיקִים לִכְף חוֹבָה, אֲפִילוֹ שְׁהֵם עוֹשִׂים זֹאת
 בְּשִׁעָה שְׁכֵבֵר מִתּוֹ הַצִּדִּיקִים שִׁלְכָן יִידָה שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל,
 שְׁהַצִּדִּיקִים אֵינֶם יְכוּלִים עוֹד לִרְיֵב עִמָּם, אֵף עַל פִּי כֵן וְיִלְכִּים ה' אֶת
 פֹּעֲלֵי הָאֵן, שִׁתְּבַע הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עֲלֻבוֹנָם שֶׁל הַצִּדִּיקִים
 וְיוֹלִיךְ אֶת הַמְּסַפֵּרִים בְּגִנּוּתָם עִם הַרְשָׁעִים לְגִיהֶם.
 תָּנָא רַבִּי יִשְׁמְעֵאל – בְּרִייתָא זוֹ שֶׁנּוֹ בֵּית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי
 יִשְׁמַעְאֵל, אִם רָאִיתָ תַּלְמִיד חָכֵם שֶׁעָבֵר עֲבִירָה בְּלִילָה, אֵל תִּתְּרָהּ
 אַחֲרָיו בְּיוֹם לְסוּבֵר שְׁעִדִּין רָשַׁע הוּא, שְׂפָא עֲשֶׂה תְּשׁוּבָה עַל
 הַעֲבִירָה שְׁעֵבֵר. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: 'שְׂפָא' סָלָא דַּעְתָּךְ – וכי יעלה על
 דַּעְתְּךָ שְׁאֵין זֶה אֵלָּא סִפְּק שְׁמָא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, שְׁהָא וְדָאִי הוּא.
 אֵלָּא יֵשׁ לְהִגִּיה דְּבִרְיָ הַבְּרִייתָא שְׁוָדָא עֲשֶׂה תְּשׁוּבָה עַל עֲבִירוֹתָ,
 וְלִכְךָ אֵל תִּתְּרָהּ אַחֲרָיו.
 אומרת הגמרא: וְהָנִי מִילִי – ודברים אלו שאמרנו שאין להרהר
 אַחֲרֵי תַלְמִיד חָכֵם שְׁרָאוּהוּ עוֹבֵר עֲבִירָה, אֵינֶם אֵלָּא כֹּאשֶׁר חָטָא
 בְּדִבְרָיו שְׁבִינְפּוֹ בְּלִבָּד, אֲבָל כֹּאשֶׁר חָטָא בְּמַמְזָא וְ–בַעֲבִירוֹת
 שֶׁבְּמִמּוֹן, כְּנוֹן שְׁזוּל מִמּוֹן חֲבִירוֹ, אֵין מוֹעִיל לוֹמַר שְׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה
 וּמוֹתֵר לְהַרְהֵר אַחֲרָיו עַד דְּמִתְרָד לְמִרָה – עַד שִׁיחֲזִיר אֶת הַמִּמּוֹן
 לְבַעֲלֵיו, שְׁאֵין הַתְּשׁוּבָה מוֹעִילָה בְּלֹא הַשְׁבַּת הַמִּמּוֹן.
 עוד בענין כבוד תלמידי חכמים: וְאַמְרַן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בן לוי בְּעֲשָׂרִים
 וְאַרְבָּעָה מִקְוִמוֹת מִצִּינוֹ שְׁבִית דִּין מִנְיָן עַל כְּבוֹד הַרֵב, וְכִילוֹן שְׁנִיָּה
 אוֹתוֹם בְּמִשְׁנֵיתוֹ וְ–בְּמִשְׁנֵיתוֹ. אִמְרַן לִיָּה רַבִּי אֲלֶעָזָר, הִיכָן הֵם
 מוֹזְכָּרִים. אִמְרַן לִיָּה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בן לוי, לְכִי תִשְׁכַּח – לְכַשְׁתַּמְצָאם,

ברכות. פרק שלישי – מי שמתו דף יט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רלא רש"י תוספות

ואי ס"ד דלא ידעי. אין מבנין כלום אלא צערא דגופא: המספר אחר המת. בגנותו של מת אחר מיתתו: קניא מכללא. קנה גדול וכבד נפל מן הגג: מכללא. גג ארנקא דמוחית. כיס שהמח מונח בו: והמטין עקלקלותם. לעיל מיניה כתיב הטיבה ה' לטובים וסמין ליה והמטין עקלקלותם והמכריעים את חובותם יותר על זכויותם להטותם לכף חובה: ויליכם ה' את פועלי האון. ליהגמם כבד מקומות. השתא משמע מצינו שנודו חכמים בני אדם בכ"ד מקומות לכבוד הרב לפי שלא נשאו כבוד לרבים: הוא היה אומר. עקביא בן מהללאל במסכת עדיות: אין משקין. אם קינא לה בעלה ונסתרה: לא את הניזרת. רבני ישראל אמור בפרשה (במדבר ה) פרט לאשת גר ועבד משוחרר: בברכמית. כך שמה או על שם מקומה: דוגמא השקיה. על שהיו דומים להם הם השקיה שהיו שמעיה

ואי סלקא דעתך דלא ידעי, כי אמר להו מאי הייז? אלא מאי, ידידעי? למה ליה למימר להו? לאחוזקי ליה מכותא למנשה. אמר רבי יצחק: כל המספר אחרי המת, באלו מספר אחרי האבן, איבא דאמרי דלא ידעי, ואיבא דאמרי ידידעי ולא איכפת להו. איני? והא אמר רב פפא: חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל, ונפל קניא מכללא ובועא לאורנקא דמוחית: שאני צורבא מרבנן, דקודשא בריך הוא תבע ביקריה. אמר רבי יהושע בן לוי: כל המספר אחר מפתן של תלמידי חכמים, נופל בגיהנם, שנאמר: "והמטין עקלקלותם, ויליכם ה' את פועלי האון, שלום על ישראל", אפילו בשעה ששלום על ישראל, ויליכם ה' את פועלי האון. תנא דבי ר' ישמעאל: אם ראית תלמיד חכם שעבר עברה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום, שמא עשה תשובה. שמא סלקא דעתך? אלא ודאי עשה תשובה. והני מילי בברכים שבגופו, אבל בממנא עד דמהדר למריה: ואמר ר' יהושע בן לוי: בכ"ד מקומות בית דין מנדים על כבוד הרב, וכולן שנינו במשנתנו. אמר ליה ר' אלעזר: היבא? אמר ליה: לבי תשפה. נפק, דק. ואשפח תלת: המזלזל בנטילת ידים, והמספר אחר מפתן של תלמידי חכמים, והמוגים דעתו כלפי מעלה. המספר אחר מפתן של תלמידי חכמים, מאי היא? דתנן: הוא היה אומר, אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת. וחכמים אומרים: משקין. ואמרו לו: מעשה בברכמית, שפחה משוחררת בירושלים, והשקיה שמעיה ואבטליון? ואמר להם: דוגמא השקיה. ונדוהו, ומת בגדיו, וסקלו בית דין את ארונו. והמזלזל בנטילת ידים, מאי היא? דתנן: אמר ר' יהודה: חס ושלום שעקביא בן מהללאל נתגדה, שאין עורה נגעלת על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה ובכריאת חטא פעקביא בן מהללאל, אלא את מי נדוי? את אלעזר בן חננל שפקפק בנטילת ידים, ובשמת שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו, ללמוד שכל המתגדה ומת בגדיו בית דין סוקלין את ארונו. המגים דעתו כלפי מעלה, מאי היא? דתנן: שלח לו שמעון בן שטח לחזי המעגל: צריך אתה להתגדות! ולאמלא חוני אתה, גוזרני עליך נדוי! אבל מה אעשה, שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו. ועליך הכתוב אומר: "שמח אבדך ואמך, ותגל יולדתך". ותו ליבא? והא איבא דתני רב יוסף, תודום איש רומי הנהיג את בני רומי להאכילן גידים מקולסין כלילי פסחים. שלח ליה שמעון בן שטח: אלמלא תודום אתה, גוזרני עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ. במשנתנו קאמרין, והא ברייתא היא. ובמתניתין ליבא? והא איבא הא דתנן: חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא, ר' אלעזר מטהר, וחכמים מטמאים. והוה תגורו של עכנאי. מאי עכנאי? אמר רב יהודה, אמר שמואל: מלמד שהקפיהו הלכות פעכנאי זה, וטמאווהו. ותניא, אותו היום הביאו כל מטהרות שפיהר ר' אלעזר ושרפום לפניו, ולבסוף ברכוהו. אפילו הכי, נדוי במתניתין לא תנן. אלא בכ"ד מקומות היבא משפחת לה? ר' יהושע בן לוי מדמה מילתא למילתא, ור' אלעזר לא מדמה מילתא למילתא: נושאי המטה וחלופיהן: תנו רבנן: אין מוציאין את המת סמוך לקריאת שמע, ואם התחילו אין מפסיקין. איני? והא רב יוסף אפקוהו סמוך לקריאת שמע! אדם חשוב שאני: שלפני המטה ושללאחר המטה: תנו רבנן: העוסקים בהספד - בזמן שהמת מוטל לפניהם, נשמטין אחד אחד וקורין. אין המת מוטל לפניהם, הן יושבין וקורין, והוא יושב ודומם. הם עומדים ומתפללין, והוא

הוא תבע ביקריה. אמר רבי יהושע בן לוי: כל המספר אחר מפתן של תלמידי חכמים, נופל בגיהנם, שנאמר: "והמטין עקלקלותם, ויליכם ה' את פועלי האון, שלום על ישראל", אפילו בשעה ששלום על ישראל, ויליכם ה' את פועלי האון. תנא דבי ר' ישמעאל: אם ראית תלמיד חכם שעבר עברה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום, שמא עשה תשובה. שמא סלקא דעתך? אלא ודאי עשה תשובה. והני מילי בברכים שבגופו, אבל בממנא עד דמהדר למריה: ואמר ר' יהושע בן לוי: בכ"ד מקומות בית דין מנדים על כבוד הרב, וכולן שנינו במשנתנו. אמר ליה ר' אלעזר: היבא? אמר ליה: לבי תשפה. נפק, דק. ואשפח תלת: המזלזל בנטילת ידים, והמספר אחר מפתן של תלמידי חכמים, והמוגים דעתו כלפי מעלה. המספר אחר מפתן של תלמידי חכמים, מאי היא? דתנן: הוא היה אומר, אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת. וחכמים אומרים: משקין. ואמרו לו: מעשה בברכמית, שפחה משוחררת בירושלים, והשקיה שמעיה ואבטליון? ואמר להם: דוגמא השקיה. ונדוהו, ומת בגדיו, וסקלו בית דין את ארונו. והמזלזל בנטילת ידים, מאי היא? דתנן: אמר ר' יהודה: חס ושלום שעקביא בן מהללאל נתגדה, שאין עורה נגעלת על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה ובכריאת חטא פעקביא בן מהללאל, אלא את מי נדוי? את אלעזר בן חננל שפקפק בנטילת ידים, ובשמת שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו, ללמוד שכל המתגדה ומת בגדיו בית דין סוקלין את ארונו. המגים דעתו כלפי מעלה, מאי היא? דתנן: שלח לו שמעון בן שטח לחזי המעגל: צריך אתה להתגדות! ולאמלא חוני אתה, גוזרני עליך נדוי! אבל מה אעשה, שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו. ועליך הכתוב אומר: "שמח אבדך ואמך, ותגל יולדתך". ותו ליבא? והא איבא דתני רב יוסף, תודום איש רומי הנהיג את בני רומי להאכילן גידים מקולסין כלילי פסחים. שלח ליה שמעון בן שטח: אלמלא תודום אתה, גוזרני עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ. במשנתנו קאמרין, והא ברייתא היא. ובמתניתין ליבא? והא איבא הא דתנן: חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא, ר' אלעזר מטהר, וחכמים מטמאים. והוה תגורו של עכנאי. מאי עכנאי? אמר רב יהודה, אמר שמואל: מלמד שהקפיהו הלכות פעכנאי זה, וטמאווהו. ותניא, אותו היום הביאו כל מטהרות שפיהר ר' אלעזר ושרפום לפניו, ולבסוף ברכוהו. אפילו הכי, נדוי במתניתין לא תנן. אלא בכ"ד מקומות היבא משפחת לה? ר' יהושע בן לוי מדמה מילתא למילתא, ור' אלעזר לא מדמה מילתא למילתא: נושאי המטה וחלופיהן: תנו רבנן: אין מוציאין את המת סמוך לקריאת שמע, ואם התחילו אין מפסיקין. איני? והא רב יוסף אפקוהו סמוך לקריאת שמע! אדם חשוב שאני: שלפני המטה ושללאחר המטה: תנו רבנן: העוסקים בהספד - בזמן שהמת מוטל לפניהם, נשמטין אחד אחד וקורין. אין המת מוטל לפניהם, הן יושבין וקורין, והוא יושב ודומם. הם עומדים ומתפללין, והוא

עומד ומצדיק עליו את הדין, ואומר: רבון העולמים! הרבה חטאתי לפניך, ולא נפרעת ממני אחד מני אלה. יהי רצון מלפניך ה' אליהו, שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים. אמר אביו: לא מבטי ליה לאינש למימר הכי, דאמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תנא משמיה דרבי יוסי: לעולם אל יפתח אדם פיו לשמן. ואמר רב יוסף: מאי קראה? שנאמר: "כמעט בפרס היינו". מאי אהדר להו נביא? "שמעו דבר ה' קציו סדום". קברו את המת וחזרו וכו': אם יכולים להתחיל ולגמור את פניה אין, אבל פרק אחד או פסוק אחד לא. ורמינהו: קברו את המת וחזרו, אם יכולין להתחיל ולגמור, אפילו פרק אחד או פסוק אחד. הכי נמי קאמר: אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או אפילו פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה. יתחילו. ואם לאו, לא יתחילו: העומדים

הרואה

מודלגין

היינו על גבי ארונות. תימה לפי' דפי' גולל כיסוי של ארון דתני' כל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל דופק וא"כ גם הגולל מטמא באהל והדאך דזו מודלגין עליו וי"ל דלא קשה דהא תני' בשמחות (פ"ד הלכה כא) כל טומאה שאין הנזיר מגלה עליה אין כזו מוזהר עליה וגולל דופק אין נזיר מגלה עליהן כדתנן במס' נזיר פרק כזן גרול (דף נד.) והיה אמר ר"ת דלית' להני כללי דהא אמר דהם רביעית דם אין הנזיר מגלה עליה עד שיהא חצ' לוג ואפילו הכי כזן מוזהר עליו כדאמרנן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עב.) דרביעית דם הבא מב' מתים טמא ומפקעין ליה מעל כל נפשות מת לא יבא וי"ל דהם מכל מקום היו שם טומאה שהנזיר מגלה עליה אבל גולל דופק אינו כלל בניור ולכן אין כזן מוזהר עליו א"כ נמי הא ברייתא סברה כוונים דהאשונים (נזיר נג.) שהיו אומרים רביעית דם הבא בתגלות נזיר ומיהו תימא אמאי אין המת מטמא באהל כיון שהכסוי עצמו מקבל טומאה דכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה אם כן מטמא באהל וי"ל דאין מטמא אלא צד חיצון שבו אבל צד פנימי כדתנן במסכת אהלות פט"ז (משנה ט) חבית שהיא מלאה משקין ומקור ומקפת צמיד פתול תעשה גולל לקבר הנוגע בה מטמא טומאת שבעה והחבית והמשקין טהורין לפי שצד פנימי כולו טהור ומיהו תימה לפי' דפירש בפ"ק דערובין (דף טו) גבי אין עושין מבעלי חיים גולל דופק לקבר ואי גולל היינו כסוי הארון וכי עושין מבעלי חיים כסוי לארון ע"כ פ"ת דגולל היינו מצבה וכן דרך בני אדם ליתן בהמה על הקבר לסימן עד שיתנו עליו מצבה:

רוב

ארונות יש להם חלל טפח. וצ"ל שראש הארון פתוח שאם היה סתום אדרבה כי יש בו פותח טפח מטמא ואפילו בצד הירקן שבו כדאמרנן במסכת אהלות בפ"א (מ"א) נפש אטומה הנוגע בה מן הערדין טהור פי' בצד הירקן מפני שטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואם היה מקום הטומאה טפח ע"ט על רום טפח הנוגע בה מכל מקום טמא מפני שהוא קבר סתום אלמא קבר סתום אינו מטמא כל סביביו אלא כשיש עליו טפח אבל בטומאה רצוצה אינו מטמא אלא כנגד הטומאה ולא מצד הירקן ובפרק המוציא פירות (כ"ב דף ק) יש להאריך: **ולאחותו** מה ת"ל. גבי נזיר כתיב על (כל נפשות) ונפש מת לא יבא וכתבי' בתריה לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא וכולוהו יתירי נינהו דנמשך מת נפקא ודרשין לאביו מה תלמוד לומר לגופיה לא איצטריך דהא נמשך מת נפקא כולוהו ולא בא אלא להאריך מת מצוה שמותר לטמא בו לאביו מה תלמוד לומר לגופיה לא איצטריך ולהתיר מת מצוה דמלאביו נפקא אלא להכיניא שאם היה נזיר וכוון שיש עליו שתי קדושות אין הכתוב מוזהירו מלטמא אלא לאמו אבל מטמא הוא למת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר שאם היה כזן גדול ונזיר דקדושתו דגם בלא נזירות אסור לטמא לקרוביו אעפ"כ לאחיו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה ואם אינו ענין לנזיר גרידא ולא לכהן הדיין נזיר תתנו ענין לכ"ג נזיר ולאחותו מה תלמוד לומר הרי שאם היה כ"ג נזיר והלך לשחוט פסחו ולמול את בנו דאיכא מצות טובא אפי"ה לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא למת מצוה: **אמרת** גדול ועושה פסח משמע דעושה פסח גרידא רשאי לטמא לקרובים ותימה דבכוחים (פ"ב דף ק.) גבי מעשה ידוסף הכזן שמתה אשתו בערב פסח ועמאורו אחיו בע"כ ופריך מדה ברייתא דקדאמר לא יטמא ומאי פריך דילמא שאני הכא דמיירי דכל קדושת האלו בו כדפרשי' אבל עושה פסחו גרידא אימא רשאי לטמא על כן נראה לפרש אמרת

העומדים בשורה וכו': תנו רבנן: שורה הוואה פנימה פטורה, ושאינה הוואה פנימה חייבת. רבי יהודה אומר: הקאים מחמת האבל פטורין, מחמת עצמן חייבין: אמר רב יהודה, אמר רב: המוציא פלאים בבגדו, פושטין אפילו בשוק. מאי טעמא? "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'", כ"מ שיש חלול השם, אין חולקין כבוד לרב. מתיבי: קברו את המת וחזור, ולפניהם ב' דרכים, אחת מהורה ואחת טמאה, בא מהורה - באין עמו מהורה. בא בטמאה - באין עמו בטמאה, משום כבודו. אמאי? לימא "אין חכמה ואין תבונה לנגד ה'!" תרגמה רבי אבא, בבית הפרס דרבנן, דאמר רב יהודה, אמר שמואל: מנפה אדם בית הפרס, והולך. ואמר רב יהודה בר אשי משמיה דרב: בית הפרס שנדרש, מהור. תא שמע, דאמר ר' אלעאי בר צדוק: מודלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה יבחנו בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם. אמאי? לימא "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'!" כדרכא, דאמר רבא: דבר תורה, אהל, כל שיש בו חלל טפח - חוצץ בפני המצומא; ושאינו בו חלל טפח - אינו חוצץ בפני המצומא. ורוב ארונות יש בהן חלל טפח, ונזרו על שיש בהן משום שאין בהן, ומשום כבוד מלכים לא נזרו בהו רבנן. תא שמע: גדול כבוד הקריות שדוהה לא תעשה שבתורה. ואמאי? לימא "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'!" תרגמה רב בר שבא קמיה דרב פהנא, בלאו ד"לא תסור". אחיכו עליה: לאו ד"לא תסור" דאורייתא היא? אמר רב פהנא: גברא רבא אמר מילתא, לא תתייבז עליה! כל מילי דרבנן אסמכיהו על לאו ד"לא תסור", ומשום כבודו שרי רבנן. תא שמע: "והתעלמת מהם", פעמים שאותה מתעלם מהם, ופעמים שאין אותה מתעלם מהם. הא פיצר? אם היה כזן והיה בבית הקברות, או היה זקן ואינה לפי כבודו, או שהיתה מלאכתו מרובה משל חברו, לךך נאמר "והתעלמת". אמאי? לימא "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'!" שאני ההם, דכתיב "והתעלמת מהם". ולגמר מינה! איסורא ממונא לא ילפינן. תא שמע: "ולאחותו", מה תלמוד לומר? הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו, ושמע שמת לו מת, יכול יהזור ויפמא? אמרת לא ופמא. יכול כשם שאינו מטמא להם, כך אינו מטמא למת מצוה? תלמוד לומר "ולאחותו", לאחותו הוא דאינו מטמא, אבל

הוואה פנימה. את חלל ההקף אחורי שורה הפנימית והאבל יושב שם: מחמת עצמן, ולא מחמת כבוד שלא באו לנחם אלא לראות את המאורע: אין חכמה. חשובה נגד ה': אחת טמאה. שיש בה קבר: בא במהורה. האבל: בבית הפרס. דלא מטמא אלא מדרבנן והוא שדה שנדרש בו קבר וחשו בכחמים שמא דלדלו כלי המהרישה את העצמות והזרזים עליהן מיטען ועצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ולא באהל וכיון דמדרבנן הוא דאסור רבנן הוא דאחלוה ליסריהו גבי אהל: מנפה אדם. לפניו שאם ה' שם עצם דאנו דאי דאורייתא הוא לא הוינן מולולין ביה כולי האי למיסמך אנפיהה וחק בדיקה לעושה פסח אישתרי ולא לאוכלי תרומה כדאמרנן בחומה בקדש (חגיגה דף כה.) שנדרש. ברגלים לקראת מלכי ישראל. הרי לכבוד הבריות שזכרים על נפש לא יטמא (ויקרא כא) דהא ר' אלעאי בר צדוק כזן הזה כדאמרנן בבבכות (דף לו.) מילגין. מארון לארון: דבר תורה. הלכה למשה מסיני: אינו חוצץ בפני המצומא. דנקראת טומא: רצוצה ובוקעת ועולה את לא תעשה. קס"ד כל ל"ח קאמר: בלאו דלא תסור וגו' אחיכו עליה. אינהו סבור דאפי' אמרו לו דבר תורה והוא עומד בפני הכבוד יעבור עליו והא דאינו נמי דאורייתא הוא: כל מילי דרבנן וכו'. והכי קאמר לזו דבר שהוא מדברי סופרים נדחה מפני כבוד הבריות וקרי ליה ל"ת משום דכתיב לא תסור ודקא קשיא לכו דאורייתא הוא ובגן אחלוה ליסריהו לעבור על דבריהם היכא דאיכא כבוד הבריות כגון לטלטל בשבת אבנים של בית הכנסת לקנות (שבת דף פא.) או מי שנפסקה ציצית טליתו בכרמלית לא הצריכו להניח טליתו שם וליכנס לביתו ערום (מנחות דף לח.) והיא בבית הקברות. האבדה: ואינה לפי כבודו. אין האבדה חשובה לפי כבודו להשיבה או שהיתה מלאכתו מרובה. שדמי בטול מלאכתו לירדוף אחריה יתורם על דמי האבדה ולא ירעו הבעלים להשיב לו יותר ממה שמשיב להם ונמצא הוא מפסיד: ונגמר מינה. לגבי כלאים דאמרן פושטין אפילו בשוק: כפומא. קל מאיסורא: ולאחותו מה תלמוד לומר. בניור כתיב כל ימי החיור לה' על נפש מת לא יבא וסמך ל' לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם דהא כולוהו בכלל על נפש מת לא יבא וזו ולמה יצאו לאביו פרט למת מצוה לאמו מה תלמוד לומר משום מת מצוה לא איצטריך דמלאביו נפקא ודרשי ליה כספרי ללמוד שאם היה נזיר זה כזן דהוה עליה שתי קדושות אף הוא לאמו הוא דלא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר הרי שיהא כ"ג דהא נזיר הוא לאחיו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה ולאחותו מה תלמוד לומר אם אינו ענין לזה תתנו ענין למי שדולף לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמשמא למת מצוה: ושפע שמת לו מת. מקרובי כולל יטמא להם: אמרת לא יטמא. והאיל ועונת שחיטת הפסח היא וחלה עליה חובת הפסח שהוא בכרת את טמא מכל מלעשות פסח ולמול לא בנו נמי מצות כרת היא. ואית דאמרי בערבי פסחים נמי קאמר דמילת זכרי מעבד הפסת

אבל

לא יטמא. מפני שקאי על אדם שהוא נזיר וכוון גדול ועושה פסח משמע דעושה פסח גרידא רשאי לטמא לקרובים ותימה דבכוחים (פ"ב דף ק.) גבי מעשה ידוסף הכזן שמתה אשתו בערב פסח ועמאורו אחיו בע"כ ופריך מדה ברייתא דקדאמר לא יטמא ומאי פריך דילמא שאני הכא דמיירי דכל קדושת האלו בו כדפרשי' אבל עושה פסחו גרידא אימא רשאי לטמא על כן נראה לפרש אמרת לא

העובר עליהם, משום הארונות שאין בהן חלל טפח, שהם מטמאים
את העובר עליהם מדאורייתא, ומשום כבוד מלכים לא נזרו בהו
רפנן, ולכן היה מותר לרבי אלעזר בר צדוק לדלג על גבי ארונות,
לפי שסתם ארונות יש בהם חלל טפח ואינן מטמאים מן התורה.
הגמרא מקשה מברייתא נוספת: תא שמע, שנינו בברייתא, גדול
כבוד הקברות שדוחה [את] מצות לא תעשה שבתורה, ומשמע
שדוחה כל מצות לא תעשה, ואמאי – ומדוע דוחה, לימא – נאמר,
אינן חקמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', וידחה הלא תעשה את
כבוד הבריות, כמו שאמרנו לענין המוצא כלאים בבגדו.
מתרצת הגמרא: תרינקה – העמיד וביארן רב בר שפא קמיה – לפני
דבר פהנא, שברייתא זו מדברת רק בלאו דלא תסור (דברים יז א),
דהיינו מה שאסרה התורה לעבור על דברי חכמים, אבל שאר
הלאים אינם נדחים מפני כבוד הבריות, ולכן המוצא כלאים
בבגדו פשוטו אפילו בשוק.
אומרת הגמרא: אחיכו עליה – צחקו עליו השומעים, שהם היו
סבורים שנתכוין לומר שאפילו אם אמרו לו החכמים דבר תורה
שלמדו באחד מהשלשה עשר מדות שהתורה נדרשת בהם גם
הוא נדחה מפני כבוד הבריות, והרי גם הלאו דלא תסור דאורייתא
היא כשאר הלאים שבתורה, ומדוע כבוד הבריות דוחה אותו.
אמר להם רב פהנא, נקרא רבה אמר מילתא – אדם גדול אמר דבר,
לא תחיכו עליה – אל תצחקו עליו, שודאי אין כוונתו למה שדרשו
לחכמים, אלא כוונתו על כל מילי דרפנן – לכל דברי החכמים
וגזירותיהם, דאפסקינהו – שסמכו אותם על הלאו דלא תסור, ואף
שמן התורה אנו חייבים לקיים את דברי החכמים משום שנצטוונו
שלא לסור מדבריהם, מכל מקום נדחים הם מפני כבוד הבריות,
שמשום כבודו של האדם, שרו רפנן – התירו חכמים לעבור על
דבריהם, שמחלו על כבודם במקום כבוד הבריות.
הגמרא מקשה מברייתא נוספת: תא שמע, שנינו בברייתא, נאמר
לגבי המוצא אבידה (דברים כב א), לא תראה את שור אחיך או את
שני נדחים והתעלמם מהם, ונאמר עוד (שם כב א), לא תוכל
להתעלם, בא ללמד שיש פקעים שאמה מתעלם מהם, ואינך חייב
להשיב את האבידה, ועל כך נאמר והתעלמת, ופקעים שאין אתה
מתעלם מהם אלא אתה חייב להשיב את האבידה, ועל כך נאמר
לא תוכל להתעלם. הא כיצד – כיצד יש אופן שמוותר להתעלם.
אם היה המוצא בהן, והיא והאבידה נמצאת בבית הקברות, או
שהיה המוצא זקן, והאבידה אינה חשובה לפי כבודו להשיבה, או
שהיה מלאכה של המוצא מרובה מאבדתו של הקבר, כלומר,
שהדמים שמשפיע המוצא משום ביטול מלאכתו לרדוף אחריה,
הם יותר מדמי האבידה, ולא ירצו הבעלים לשלם לו יותר ממה
ששוה האבידה שמשביח להם, ונמצא שמפסיד על ידי השבת
האבידה. לכן נאמר והתעלמם, ללמד שיש פעמים שמוותר
להתעלם מהאבידה, ואינו חייב להשיבה. ואמאי – ומדוע מותר
לזקן שאינה לפי כבודו להתעלם מהאבידה, לימא – נאמר, אין
חקמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', ומצות השבת אבידה תדחה
את כבוד הבריות, כמו שאמרנו לענין המוצא כלאים בבגדו.
מתרצת הגמרא: שאני תהם – שונה הדבר שם בברייתא, שמוותר
לו להתעלם מאבידה, משום דתתיב והתעלמם מהם, שהתורה
התירה לו להתעלם.
שואלת הגמרא: וליגמר מינה – ונלמד מיהתעלמת שנאמר לגבי
אבידה, שכבוד הבריות דוחה איסורים, והלוש כלאים לא יחא
צריך לפשוט את בגדו בשוק. משיבה הגמרא: איסורא מקומא לא
ליפנין – לא לומדים דיני איסור מדיני ממוון, שדיני ממונות קלים
מדיני איסורים, ולכן יש לומר שאף על פי שדיני ממוון נדחים מפני
כבוד הבריות, מכל מקום דיני איסור אינם נדחים מפני כבוד
הבריות.
הגמרא מקשה מברייתא אחרת: תא שמע, שנינו בברייתא, נאמר
לגבי נזיר (במדבר י א), קל ימי הניזור לה' על נפש מת לא יבא,
ומבואר שאסור לנזיר להיטמא למתים כלל, ואם כן הכתוב הבא
(שם י א) לאביו ולאמו ולאחיו ולאחותיו לא יטמא להם במתם, מה

שנינו במשנה: העומדים בשורה וכו', הפנימיים פטורים והחיצונים
חייבים. הגמרא מבארת מי הם הפנימיים ומי הם החיצונים: תנו
רפנן בברייתא, שורה הרווא פניקה, כלומר, את המקום הפני
שאחרי השורה הפנימית, והאבל יושב שם, פטורה מקריאת שמע,
והשורה שאינה רואה פניקה, תיבת בקריאת שמע. רבי יהודה
אמר, תבאים מתחת האבל לנחמם, פטורין מקריאת שמע, אבל
הבאים מתחת עצמן – שלא באו לנחם אלא לראות את המאורע,
תיבין בקריאת שמע.
הגמרא מבארת אם איסורים נדחים מפני כבוד הבריות: אמר רב
יהודה אמר רב, המוצא בלאים בגדו, והם כלאים מדאורייתא,
פושטין אפילו בשוק. מבררת הגמרא: מאי טעמא – מה הטעם
שצריך לפשוטו בשוק אף שמתבזה בכך. משיבה הגמרא: משום
שאין חקמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משל כא ל), שאין חכמת
האדם חשובה לנגד ה', וכל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד
לרב.
מקשה הגמרא: מיתיבי – חקשו בני הישיבה על דברי רב, שנינו
בברייתא, קברו את המת, וחורו, ולפניהם שתי דרכים, אחת מהורה
ואחת מתחת שיש בה קבר, אם פא האבל פהורה, פאין עמו כל
המלוים בדרך הפהורה, ואם פא האבל פטומה, פאין עמו כולם
פטומה, ואפילו כהנים, משום כבודו של האבל. ואמאי – ומדוע
מותר לכהן לטמא עצמו למת משום כבודו של האבל, לימא –
נאמר אין חקמה ואין תבונה לנגד ה', ואין לו לעבור על האיסור
לטימא למת מפני כבוד הבריות, כמו שאמר רב לענין כלאים.
מתרצת הגמרא: תרינקה – העמיד וביארן רבי אבא את הברייתא,
שמדובר שהדרך הטמאה היא בבית הפרס – שדה שהיה בה קבר
ונחרשה עם הקבר שבה, שאין הטומאה שם אלא מדרבנן, אבל
מדאורייתא אינו נטמא. וחכמים מחלו על כבודם במקום כבוד
הבריות, והתירו לכהנים ההולכים עם האבל לעבור בבית הפרס,
אבל איסור כלאים שהוא מהתורה אינו נדחה מפני כבוד הבריות.
הגמרא מליכה שביט הפרס אינו מטמא אלא מדרבנן: דאמר רב
יהודה אמר שמואל, מנפה אדם בית הפרס, כלומר, מנפה בפיו על
האדמה שלפניו, ותולה שאם יש שם עצם של מת יראה אותה,
והולך לשחוט את פסחו בחזקת שהוא טהור, ואם טומאת בית
הפרס מן התורה, לא היו מקילים לסמוך על נפיהה. הגמרא
מביאה ראיה נוספת שבית הפרס אינו מטמא אלא מדרבנן: ואמר
רב יהודה בר אשי משמיה דרב, בית הפרס שנדש ברגלי בני אדם
העוברים שם, פהור, ואם טומאת בית הפרס מן התורה, לא היו
מקילים לסמוך על כך שגידוש.
הגמרא מקשה מברייתא אחרת: תא שמע, דאמר רבי אלעזר בר
צדוק שהיה כהן, פעמים שמדליגין היינו על גבי ארונות של מתים
מארון לארון, לצאת לקראת מלכי ישראל, כדי לראותם, לפי
שארונות רבים תפסו את כל הדרך, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד
אמר, אלא אפילו לקראת מלכי עכו"ם, שאם תפה לעולם הבא,
לראות גדולתם של ישראל ובכבוד מלך המשיח, יבחין בין מלכי
ישראל למלכי עכו"ם, כלומר, יבחין כמה רבה גדולתם יותר
מגדולתם של אומות העולם עכשיו, דהיינו כמה יותר כבוד יש
לנוטלי שבר המצוות, מכבוד האומות בעולם הזה. אמאי – ומדוע
מותר לכהן לעבור על איסור תורה ולטמא את עצמו למת משום
כבודו של מלך, לימא – אין חקמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה',
כמו שאמרנו לענין כלאים שאין כבוד הבריות דוחה איסור
דאורייתא.
מתרצת הגמרא: בדרבא, דאמר רבא, דבר תורה – הלכה למשה
מסיני, אהל שיש תחתיו מת, כל שיש בו חלל טפח, כלומר, שיש
אור של טפח על טפח ברום טפח בין המת לגד האהל, חוצין בפני
הטומאה, ואין מטמא למעלה לא במגע ולא כשמאחילים עליו,
ושאין בו חלל טפח בין המת לגד הארון, אינו חוצין בפני הטומאה,
והטומאה בוקעת ועולה עד לרקיע, ויוב ארונות שקבורים בהם
את המתים, יש בהן חלל טפח, ומן התורה העובר עליהם אינו
נטמא, ונזרו חכמים על הארונות שיש בהן חלל טפח שיטמאו את

מְסַרִּין נִפְשֵׁין אֶקְדוּשַׁת הַשֵּׁם – ואילו אנו אין אנו מוסרים נפשנו על
קידוש השם, ולכך אין אנו זוכים שיעשו לנו ניסים כמו שנעשו
להם. כִּי הָאֵל – כמו המעשה דרך אֵלֶּה בְּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
וְהַיָּם לְבִישָׁא כְּרִבְלָתָא בְּשׁוּקָא – שראה כותית אחת שהיתה
לובשת בגד חשוב בשוק, וטעה וסָבַר דְּכֵּת יִשְׂרָאֵל הִיא, וְקָם קָרְעֶיהָ
מִיָּנָה – קם וקרע את הבגד מעליה, אֲנִילָא מִלְּתָא כְּבוֹתִית הִיא –
ולבסוף נתגלה הדבר שכותית היא, שְׂיִימִיָּה – ושמו את דמי בשתה
בְּאַרְבַּע מָאָה זׁוּזִי. אֲמַר לָהּ רַב אַדָּא בְּרַ אַהֲבָה מַה שָּׂמָךְ, אֲמַרָה לִּיהָ
אוֹתָהּ כּוֹתִית, מִתָּן. אֲמַר לָהּ רַב אַדָּא בְּרַ אַהֲבָה, מִתָּן מִתָּן אֲרַבְּעָא
מָאָה זׁוּזִי שְׂוִיָּא – מתן ועוד מתן שוה ארבע מאות זו, כלומר
השם שלה גרם לי לשלם שתי פעמים מאתים זו, ש'מתן' הוא
לשון מאתים.

הגמרא מביאה עוד מענין גדולתם של דורות הראשונים: רַב גִּידֵל
הָיָה רִגִּיל דְּהוּהָ קָא אָוִיל וְהִתִּב אֲשַׁעְרֵי דְּמִכְּבִּילָה – רב גידל היה רגיל
ללכת ולשבת בשער בית הטבילה, ואֲמַר לָהּ הָכִי מְבִילוּ וְהָכִי
מְבִילוּ – והיה מורה לנשים ואומר להם כך תטבלו וכך תטבלו.
אֲמַרִּי לִיהָ רַבֵּנָן – אמרו לו החכמים, לֹא קָא מִסְתַּפִּי מִרְ מִצַּר הָרַע
– וכי אין כבודו ירא מיצר הרע, אֲמַר לָהּ רַב גִּידֵל, דְּמִיָּין בְּאַפְּאִי
כִּי קָאִי חִיּוּר – דומות הן בעיני כאוּזִים לבנים, שאיני נכשל בהן
בהרהור.

רַבִּי יוֹחָנָן הָיָה רִגִּיל דְּהוּהָ קָא אָוִיל וְהִתִּב אֲשַׁעְרֵי דְּמִכְּבִּילָה – רבי יוחנן
היה רגיל ללכת ולשבת בשער בית הטבילה, אֲמַר, כִּי סָלְקֵן בְּנוֹת
יִשְׂרָאֵל וְאִתְּוִין מִסְבִּילָה מִסְתַּכְלֵן כִּי – כשעולות בנות ישראל ובאות
מן הטבילה, יסתכלו בן ונתוּי לָהּ וְרַעָא דְּשִׁפְרֵי בְּנוֹתֵי – והיה
זרעם נאה כמותי. אֲמַרִּי לִיהָ רַבֵּנָן – אמרו לו החכמים, לֹא קָא
מִסְתַּפִּי מִרְ מִצַּר הָרַע – וכי אין כבודו מפחד מעין הרע. אֲמַר לָהּ
רַבִּי יוֹחָנָן, אֲנָא מִזְרַעָא דִּיּוֹסָף קָא אִתְּוִין – אני מזרעו של יוסף, דְּלֹא
שְׁלֵמָא בִּיהָ עֵינָא בִּישָׁא – שאין עין הרע שולטת בהם, דְּכֵּתִיב
בְּבִרְכַּת יַעֲקֹב לְיוֹסֵף (בראשית מט כב), לְבֵן פֹּדֵרֶת יוֹסֵף בֶּן פֹּדֵרֶת עֲלֵי עֵין
– בן שחינו נטוי על העין הרואה אותה, ואֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אֵל תִּקְרִי
עֲלֵי עֵין אֵלָא עֲוִילֵי עֵין, כלומר מסולקים מן העין, שאין העין
שולטת בהם. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי הֲנִינָא אֲמַר מְהֵבָא – מכאן יש ללמוד
שאין העין שולטת בזרעו של יוסף, שנאמר בברכת יעקב לבני יוסף
(שם מח טז) וְיִדְּגוּ לְרוֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ, מַה דְּנִים שְׂבִיבִים, מִים מְכַסִּין
עֲלֵיהֶם וְאֵין עֵין הָרַע שׁוֹלֶטת בָּהֶם, אֵף וְרַעֵי שֶׁל יוֹסֵף אֵין עֵין הָרַע
שׁוֹלֶטת בָּהֶם. וְאִיבְעִית אִמָּא – ואם תרצה תאמר מכאן, עֵין שְׁלֹא
רְצָתָה לִזְנוּן מִמֶּה שְׂאִינוּ שְׁלוּ, שלא רצה יוסף ליהנות מאשת פוטיפר
אדוניו, אֵין עֵין הָרַע שׁוֹלֶטת בו.

משנה

המשנה ממשיכה לבאר שיש עוד הפטורים מקריאת שמע: נְשִׂים
וְעֶבְרִים כְּנַעֲנִים וְקִמְנִים, פְּטוּרִין מִקְרִיאַת שְׁמַע

אֲבָל מִטְּמֵא הוּא לְמַת מָזוֹה, הרי שכבוד המת שהוא כבוד הבריות
דוחה דבר תורה. וקשה, אֲמַר – מדוע נטמא הוא למת מצוה מפני
כבוד הבריות, ודוחה דבר תורה, לִמָּא – נאמר, אֵין חֲכָמָה וְאֵין
תְּבוּנָה וְאֵין עֶצָה לִגְנוֹר ה', וידחו מצוות אלו את כבוד הבריות, כמו
שאמרנו לענין המוצא כלאים בבגדו.

מתרצת הגמרא: שְׂאֵנִי הָתָם – שונה הדבר שם בברייתא, שכבוד
הבריות דוחה מצוות פסח ומילה, משום דְּכֵּתִיב וְלֹאֲחֹתוֹ, ללמדנו
שכבוד המת מחייבו להיטמא.

שואלת הגמרא: וְלִיָּמָר מִיָּנָה – ונלמד מ'ולאחותו' שכבוד הבריות
דוחה איסורים, ולא יהא צריך לפשוט את בגדו בשוק. משיבה
הגמרא: שֵׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה שְׂאֵנִי – שונה הדבר כשאנו עוקר דבר
תורה במעשה ידיים, אלא יושב במקומו ודבר תורה נעקר מאליה,
מהעוקר דבר תורה בידים. ומ'ולאחותו' למדנו שכבוד הבריות
דוחה מלקיים מצוות כמו פסח ומילה שביטולם נעשה ב'שב ואל
תעשה', אבל אין ללמוד מזה ללבוש כלאים שעוקר בכך דבר
תורה בידים, שידחה האיסור מפני כבוד הבריות.

הגמרא מביאה שבדורות הראשונים היו מעולים יותר משום
שמסרו נפשם על קידוש השם: אֲמַר לִיהָ רַב פִּסְאָ לְאַבְי, מָאִי שְׂאֵנִי
רַאשׁוֹנִים דְּאִתְרַחֲשִׁי לָהּ נִיפָא – במה שונים הדורות הראשונים
שהתרחשו להם ניסים, וּמָאִי שְׂאֵנִי אֲנִי דְּלֹא מִתְרַחֲשִׁי לֵן נִיפָא – ומה
שונים אנחנו שלא מתרחשים לנו ניסים. אִי מְשׁוּם תְּנׁוּי – אם
משום שהיו הראשונים גדולים בלימודם, הרי בְּשֵׁנִי דְּרַב יְהוּדָה
בּוֹלִי תְּנׁוּי בְּנוֹיָקִין הָיָה – בשנותיו של רב יהודה כל לימודם היה
בסדר נזיקין ובבא קמא בבא מציעא ובבא בתרא, ולא היו בקיאים
בכל הגמרא של ארבע סדרים, וְאֲנִי קָא מְתַנִּין שִׁתָּא סְדְרִי – ואילו
אנו שונים את כל הששה סדרים. וְעוֹד, שהרי כִּי הָיָה מְטִי רַב
יְהוּדָה בְּעוֹקְצִין – כשהיה רב יהודה מגיע ללמוד דיני עוקצין, והיה
שונה וְהָאִשָּׁה שְׂבֻכָּשֶׁת יָרַק בְּקֶרְחָה, וְאֲמַרִּי לָהּ – ויש אומרים
שהגיע למשנה זו (עוקצין פ"ב מ"א), וְיָתִים שְׂבֻכָּשֶׁן בְּמִרְפִּיתָהּ וְעַם
העלין שלהן מְהוּרִים, אֲמַר – היה אומר, כשלא ידע מה הטעם
שהם טהורים, הָיִיתָ דְּרַב וְשִׁמְוָאֵל קָא הוֹיָנָא הָבָא – אני רואה כאן
סוגיות חמורות כסוגיות שהיו עוסקים בהם רב ושמואל, כלומר,
טעם משניות אלו קשה עלי ככל המשניות שהיו רב ושמואל
רבוני מתקשים בהם בכל הגמרא, וְאֲנִי קָא מְתַנִּין בְּעוֹקְצִין תְּלִיסִר
מְתִיקָתָא – ואילו אנו שונים מסכת עוקצין בשלש עשרה פנים
ובקיאים בה היטב, ואם כן עדיפים אנו בלימוד מהדורות
הראשונים. וְאֵילוּ רַב יְהוּדָה כִּי הָיָה שְׁלִיף חַד מִסְּאִיגָה – ואף על פי
כן כשהיה רב יהודה חולץ נעל אחת משום עניו, אֵתִי מְסָרָא – מיד
היו יורדים גשמים קודם שהספיק לחלוץ את הנעל האחרת, וְאֲנִי
קָא מְצַעְרִין נִפְשֵׁין – ואנו מצערים עצמנו, וּמִצְנָחָא קָא צְוִחִין –
וצוחים בתפילה, וְלִית דְּמִשְׁנָה קָן – ואין מי שמשגיח בנו לקבל את
תפילתנו.

אֲמַר לִיהָ אַבִּי לַרַב פַּפָּא, קָמָא הוּוּ קָא מְסִרֵּי נִפְשֵׁיהוּ אֶקְדוּשַׁת הַשֵּׁם
– דורות הראשונים היו מוסרים נפשם על קידוש השם, אֲנִי לֹא

המשך מעמוד רו

התלמידים לטובה ולברכה, וידוע מאז, שאף שהמשגיח בנגלה צריך לדקדק על התלמידים בלימוד
הנגלה, אבל כדי שיהי' זה בהצלחה באופן המתאים צריך הוא לדקדק על עצמו בעניני דא"ח.

והש"ת יזכנו את כל אחד ואחד מאתנו למלאות שליחותנו בעלמא דין ולזכות לזה אשר כ"ק
מו"ח [אדמו"ר] הכי"מ יוכל להורות עלינו ולומר: ראו גדולים שגדלתי.

בודאי שומר השיעורים דחת"ת וזוג' תי' נותנת לצדקת רמבעה"נ לפני הדעה"נ.

בברכה, המחכה בשו"ט,

אבל מטמא הוא למת מצוה. והוא כבוד הבריות ודוחה דבר תורה. שב ואל תעשה
שאני. דברים רבים התירו לעקור דבר תורה מפני סיג ומפני כבוד הבריות היכא דאני
עוקר דבר במעשה ידי אלא יושב במקומו ודבר תורה נעקר מאליו כגון תקיעת שופר
ולולב בשבת וסדין בעיצת ודכוותיהו טובא ביבמות (דף צ) אבל מעקר בידים לא
והלובש כלאים עוקר במעשה ממש שהוא

לבושו וטומאת גופי שהותרה לכהן ולנזיר.
ליטמא למת מצוה דקא מעקר בידים מפני
כבוד הבריות דלאו שב ואל תעשה הוא היינו
טעמא דלא גמרין מיניה דהתם לאו כבוד
הבריות הוא דרוד לא תעשה דידה דמעיקרא
כשנכתב לית דטומאה לא על מת מצוה נכתב
כשם שלא נכתב על הקרובים אבל השבת
אברה ופסח לכל ישראל נאמר ואצל כבוד
הבריות נכתב ע"כ היינו דרדייתן אינה
בידים אלא בישיבתו תדחה המצוה אבל
כלאים דבמעשה ידיו ידחה הוהיר באוהרתה:
בניזקין הוה. לא היו גדולים בכל גמרא של ד'
סדרים אלא בתלתא בבי שלנו והאי מילתא
נקטת דהא משום דמיירי שמוסרין נפשם על
קדושת השם ועד השתא איירי נמי בבי בשבוח
עצמו על קדושת השם לפשוט כלאים בשבוח
האשה שכובשת ירק או ויתים שכבשו
בטרפיהו. משנה היא במס' עוקצין. פהורים.
שמוסרין ויתים עם העלץ כדי לאחוז בהן דהו
לחו עלץ יד ליתים להביא להם טומאה
כדאמרין בהעור והרובט (דף קח). שחיד
מביאה טומאה על האוכל ואם כבשו בטרפיהו
בחומץ בטלה תורת יד מן העלץ לפי שהכבישה
מרקבת ומרכבת ואין ראוי שוב לאחוז בהן.
היות דרב ושמואל קא חזינא הבא. כלומר
טעם המושגות הללו קשה עלי ככל הקושיות
שהיו שני רבתי מתקשין בהן בכל הגמ'
בתלמוד פתייתא. ב"ג פנים יש ביניהם משנה
וברייתא של ששה סדרים ומסכת עוקצין גם
היא ב"ג פנים כגון משנת רבי ור' ישיא ומשנת
בר קפרא ולוי ותנא דבי שמואל והבי אמרין
במסכת נדרים (דף מא). ובי מתני הלכתא ב"ג
פנים: כרבנא. שם לבוש חשוב כמו פטשיון
וכרבולתהו (נידאל ג) מתון מתון. לשון גמ':
ד' מאות. ב"ג פנים ב"ג מאות כלומר השם גמ'
לי. לשון אחר מתון מתון לשון המתנה אם
המתנה הייתי משתכר ד' מאות זה: כי קאין
חזירי. אוזנים לבנים: ר' יוחנן. אדם יפה תואר
היה דאמר' בהשובר את הפועלים (דף פד).
שופריה דר' אבהו מעין שופריה וכו': עולי עין.
מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן: שלא
רצתה לזון. להיתנות מאשת אדוניה:
נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש. שהיא מ"ע
שהזמן גרמא וקיל בקדושת (דף כט). דנשים פטורות מדאורייתא ותפילין נמי מ"ע
שהזמן גרמא דסבר לילה ושבת לאו זמן תפילין נינהו: קטנים. אפי' קטן שהגיע לחנוך
לא הטילו על אביו לחנוכו בק"ש לפי שאינו מצוי תמיד כשמוגיע זמן ק"ש:
ובן

שאנין ראיין לאבילה אלא ע"י אותה כבישה בקרדה שלא נכבשו אלא למראה כלומר מה שכבש העלץ עמקין לא כבשן אלא להראות שהזויזים נאים וחודשים ומשום הכי שחורים. אבל
כבשן לחיות ראיין לאבילה משעה שידו מתקנין לראיית אבילה טמאים: **תליסר** מחיבתא. יש מפרשין תליסר ישיבות יש בנו שבקציא ותליסר לאו דוקא אלא לשון הרגיל בגמי כמו
תליסר (חולין מד). זווי פשטי ורש"י פי' בעיא: **וקטנים** פטורין מק"ש. פירש הקונטרס קטן שהגיע לחנוך ולא נהירא דהא פרק לולב הגזול (סוכה דף מב). אמר' קטן הידוע לשמור
תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין אלמא כשהגיע לחנוך דייכי ביה תפילין חייב בתפילין ובק"ש נמי יש לחיבו יותר מסתמא מדאשכחן דהם קטן הידוע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק
ראשון של ק"ש נראה לר"ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחנוך ומידו סיפא דקתי חזיבין בתפלה היה ר"י ר"ל דמיירי בקטן שהגיע לחנוך דאי לא הגיע לא הוה לחו לחיבו בתפלה ולא
נהירא דאם כן לא הוה לחו קטנים דומיא דנשים ועבדים שפטורים בכל ענין וקטנים אינם פטורים אלא בשלא הגיע ואין ידוע לשמור תפילין ופי' ר"ת דרואי איירי הכל בקטן שלא הגיע
לחנוך וחזיבין דיספא קאי אנשים ועבדים לחוד אבל קטנים פטורים מכל וכל כיון דלא הגיע לחנוך וא"ת א"כ אמאי תנא קטנים בהדי נשים ועבדים כיון דאין שוין בדפרישית וי"ל דכן
דרך התנא לשנות יחד נשים ועבדים וקטנים שלא הגיעו לחנוך כמו נשים ועבדים וקטנים פטורים מוסבה (סוכה דף כח).

לא יטמא אפי' עושה פסחו גרידא וא"ת מהביא פשיטא ליה אמרת לא יטמא וי"ל
כדפירש"י דלא אתי עשה שאין בו כרת כטומאת קרובים ודחה עשה שיש בו כרת כגון
עושה פסח וגם מילה שייך בה כרת וא"ת התם דפריך על מעשה דיוסף הכהן מנ"ל
ולתלמודא דהכא מיירי בעושה פסחו לחוד וי"ל מרלא כילל גבי עושה פסחו כמו גבי
אחרים מי שהיה נזיר וכהן הדיוט דמעיקרא נקט
נזיר לחוד ואח"כ נזיר וכהן הדיוט וכו' וא"ת מנא
ליה (לתלמודא) דהאי קרא בעושה פסחו ולמול
את בנו הא קרא כתיב בנזיר וי"ל אם אינו ענין
בנזיר דהא כתיבי פסוקים אחרים דטמא במת
מצוה תנהו ענין לחולץ לשוחט פסחו וכו'. והשר
מקצי' מיישב פירש"י דמיירי הכא דיש בו כל
הקדושות הללו כו' ומי' פריך התם גבי יוסף
הכהן דע"כ אף בעושה פסח גרידא אינו רשאי
לטמא דאי סיד עושה פסח מטמא לקרובים.
ולאחותו למה לי לממר דטמא למת מצוה כיון
דטמא לקרובים אלמא עושה פסחו אינו מעלה
עליו שום חומרא טפי א"כ פשיטא דטמא למת
מצוה וכו' תימא מכל מקום צריך קרא דטמא
למת מצוה מפני שיש בו ג' קדושות נזיר וכהן
ועושה פסח לקרובים אמאי לא דעשה ופסח
גרידא מטמא לקרובים לא דא דהא כבר
שמעינן מלאביו ולאמו ולאחיו דנזיר וכו' לא
מהני מידי למת מצוה א"כ ע"כ קראי לא
אצטריכו אלא למעלה דפסח ולמה לי פשיטא
דאי מטמא לקרובים כ"ש למת מצוה ואע"ג
דאצטריך קרא דלאמו לכהן הדיוט ונזיר דטמא
למת מצוה אע"ג דכתב קרא דטמא לקרובים
ואצטריך קרא שהן ב' קדושות אע"ג דשמעינן
כבר דמעלה דנזיר לא מהני מידי למת מצוה
מלאביו דמ' כיון דקדושות קדושת עולם ומשום
הכי יש לנו לומר כי יש לו שתי קדושות דטפי
קדושה ולכך אצטריך קרא אבל עושה פסח
שקדושתו לפי שעה אם אתה מותר לו לקרובים
היה למת מצוה מכ"ש דמאי חיות ליתן לו
קדושה טפי גמי מת מצוה יותר מן הקרובים. א"כ
יש לפרש בקוצר הברייתא מדתניא גרידא על
ישראל נזיר ואח"כ נזיר וכהן הדיוט ואח"כ נזיר
וכ"כ וא"כ מסברא יש לנו לומר (כי יש) דאני
מטמא לקרובים כמו נזיר וכלחו אינן דוכן
מעצמך: **שב** ואל תעשה שאני. וא"ת נזיר וכו'
קום עשה הוא דיטמא למת ותיצ"ר רש"י דקרא
גלי לן דלאו דלא יטמא לא נאמר גבי מת מצוה
ולא נהירא דא"כ כל מקום דאמר' שעשה דוחה
לית לקרי שב ואל תעשה וכו' ודיקא קרי ליה
דחיה אימא שאינו דחיה דהתם לא נאמר הלאו
ועוד דהא מילה ותמיד ופסח דדרו שם
כדאמרין פרק אלו דברים (פסחים דף טט)
אלמא מקרי שפיר דחיה. אלא נראה דמנזיר לא
גמרין דמה לנזיר שכן ישנו בשאלה וכן מכתוב מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל: **ויתים**
שכבשו בטרפיהו שחורים. פירש הקונטרס כיון דבכשן בקרדה בטלים מתורת יד להביא
טומאה ולא נהירא דא"כ מאי האי דקאמר עלה שלא נכבשו אלא למראה מה תנינן טעם
יש דבטליניהו מתורת יד לכך נראה לפרש דטוהרים משום דאיתן עלין לא חשיבי אוכל
יש מפרשין תליסר ישיבות יש בנו שבקציא ותליסר לאו דוקא אלא לשון הרגיל בגמי כמו
תליסר (חולין מד). זווי פשטי ורש"י פי' בעיא: **וקטנים** פטורין מק"ש. פירש הקונטרס קטן שהגיע לחנוך ולא נהירא דהא פרק לולב הגזול (סוכה דף מב). אמר' קטן הידוע לשמור
תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין אלמא כשהגיע לחנוך דייכי ביה תפילין חייב בתפילין ובק"ש נמי יש לחיבו יותר מסתמא מדאשכחן דהם קטן הידוע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק
ראשון של ק"ש נראה לר"ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחנוך ומידו סיפא דקתי חזיבין בתפלה היה ר"י ר"ל דמיירי בקטן שהגיע לחנוך דאי לא הגיע לא הוה לחו לחיבו בתפלה ולא
נהירא דאם כן לא הוה לחו קטנים דומיא דנשים ועבדים שפטורים בכל ענין וקטנים אינם פטורים אלא בשלא הגיע ואין ידוע לשמור תפילין ופי' ר"ת דרואי איירי הכל בקטן שלא הגיע
לחנוך וחזיבין דיספא קאי אנשים ועבדים לחוד אבל קטנים פטורים מכל וכל כיון דלא הגיע לחנוך וא"ת א"כ אמאי תנא קטנים בהדי נשים ועבדים כיון דאין שוין בדפרישית וי"ל דכן
דרך התנא לשנות יחד נשים ועבדים וקטנים שלא הגיעו לחנוך כמו נשים ועבדים וקטנים פטורים מוסבה (סוכה דף כח).

בתפלה

פשיטא כיון דכתיב ערב ובקר וצהרים ואימהה במצות עשה שהזמן גרמא הוי קמיל דרחמי ניהו. ורש"י לא גריס ליה שהרי תפלה דרבנן היא ומאי מרע שייכי ביה. ומימי יש ליישב דהא הלל דרבנן ונשים פטורות מהאי טעמא דמצות עשה שהזמן גרמא הוא כדאמרין בסוכה (דף לז.) מי שהיה עבד ואשה או קטן מקרינ אותו עונה

אחריון מה שהם אומרים דאין השומע פטור מקריאתו כיון שהם פטורים: **ארת**. דגרסי בברכת המזון פשיטא. ומשני כיון דכתיב בת ד' לכם בערב בשל לאכול ולחם בבקר לשבוע כמ"ע שהזמן גרמא הוא קמיל: **נשים**. בברכת המזון דאורייתא או דרבנן. פי' הקונטרס דסלקא דעתך דלא מחייבי מדאורייתא משום דכתיב על הארץ הטובה ונשים לא נטלו חלק בארץ ומה שנטלו בנות צלפחד חלק אביהם נטלו. ותימה כהנים ולוים נמי תבעי שהרי לא נטלו חלק בארץ וא"כ לא יציאו אחרים ידי חובתן בברכת המזון אלא י"ל דטעמא משום דכתיב על בירך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדנו ונשים ליתנהו לא בברית ולא בתורה ואמרין לקמן (דף מט.) מי שלא אמר ברית ותורה בברכת המזון לא יצא ידי חובתו והשעת קא מבטיח ליה כיון דלא מצי למימר ברית ותורה לא הוה אלא מדרבנן או דלמא כיון דלא שייך בהו הוי שפיר דאורייתא והא דלקמן מיירי באנשים דשייכי בברית ותורה: **בעל** קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה. פי' אפילו בהרהור כדמשמע בגמ' והיינו טעמא דשריטא טפי בק"ש מברכות משום דק"ש דאורייתא וברכות דרבנן ואפי' למיד' ק"ש דרבנן היינו הדיא דהכיר יציאת מצרים אבל מנתניתן שלא הזכיר יציאת מצרים שלא התירו לו לומר אמת ויצב יהוה ק"ש דאורייתא ואמת ויצב דרבנן שהרי הזכיר יציאת מצרים בק"ש ואין להקשות נתקן דלמא אמת ויצב ולא למא ק"ש דהא עדיף דלמא ק"ש דאית ביה נמי מלכות שמים: **יוציא** בשפתיו. כיון דשרית ליה הרהור אע"פ שהוא כדבור לענף לצאת ידי ק"ש כמו כן מקרי דבור לענף דמקרי עוסק בתורה ומדשרית ליה להרהר אע"פ שהוא בעל קרי תתיר לו גם דבור: **כדאשכחן** בסני. פירוש אף ע"ג דבדבור דמי לענף שיצא ממ' לאו כדבור דמי לענף שיהא בעל קרי אסור להרהר כדאשכחן בסני דהיה שם דבור דהוי ציריכין לטבול ואע"פ שהיו שותקין שומע כעונה (וסוכה לה): **ורב** חסדא אמר לאו כדבור דמי. ר"ח פירש דהלכה כרב חסדא ומתריע רב אדא ורבי אלעזר למלתיה שבע מניה בותיה קיימי ולא יצא בקריאת שמע בהרהור:

ומן התפילין, ותייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון: **גמ'** קריאת שמע, פשיטא! מצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות! מהו דתימא, האיל ואית בה מלכות שמים, קא משמע לן: ומן התפילין: פשיטא! מהו דתימא, האיל ואתקש למזוזה, קא משמע לן: ותייבין בתפלה: דרחמי ניהו. מהו דתימא, האיל וכתבי בה "ערב ובקר וצהרים", כמצות עשה שהזמן גרמא דמי, קא משמע לן: ובמזוזה: פשיטא! מהו דתימא, האיל ואתקש לתלמוד תורה, קמשמע לן: ובברכת המזון: פשיטא! מהו דתימא, האיל וכתבי "בת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע", כמצות עשה שהזמן גרמא דמי, קא משמע לן: אמר רב אדא בר אבהו: נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה. אמאי? מצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות! אמר אביי: מדרבנן. אמר ליה רבא: והא דבר תורה קאמר! ועוד, פל מצינו עשה נתיבניהו מדרבנן! אלא אמר רבא: אמר קרא, "ובקר" ו"שומר", פל שישנו בשמירה ישנו בזכירה; והני נשי, האיל ואתניהו בשמירה, אתניהו בזכירה. אמר ליה רבינא לרבא: נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן? למאי נפקא מינה? לאפקוי רבים ידי חובתן. אי אמרת (בשלמא) דאורייתא, אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא. (אלא אי) אמרת דרבנן, הוי שאינו מחוייב בדבר, וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן. מאי? תא שמע: באמת אמרו. בן מברך לאביו, ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה. אבל אמרו חכמים, תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. אי אמרת בשלמא דאורייתא, אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא; אלא אי אמרת דרבנן, אתי דרבנן ומפיק דאורייתא! ולמעמיד, קטן פר חיובא הוא?! אלא הכא במאי עסקינן? פגון שאכל שיעורא דרבנן, דאתי דרבנן ומפיק דרבנן: דרש רב עירא - ומנין אמר לה משמיה

דר' אמי, ומנין אמר לה משמיה דר' אפי: אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם! כתוב בתורתך, "אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד". והלא אתה נושא פנים לישראל. דכתיב: "ישא ה' פניו אליך!" אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה "ואכלת ושבעת, וברכת את ה' אלהיך", והם מדרקקים [על] עצמם עד פניה ועד פביצה? **מתני'** בעל קרי מהרהר בלבו, ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה. ועל המזון מברך לאחריו, ואינו מברך לפניו. רבי יהודה אומר: מברך לפניו ולאחריהם: **גמ'** אמר רבינא: זאת אומרת, הרהור דבור דמי. דאי סלקא דעתך לאו דבור דמי, למה מהרהר? אלא מאי, הרהור דבור דמי? יוציא בשפתיו! כדאשכחן בסני. ורב חסדא אמר: הרהור לאו דבור דמי. דאי סלקא דעתך הרהור דבור דמי, יוציא בשפתיו! אלא מאי, הרהור לאו דבור דמי? למה מהרהר? אמר רבי אלעזר: כדי שלא יהו פל העולם עוסקין בו, והוא יושב ובטל. ונגזר בפירקא אחרניא! אמר רב אדא בר אבהו: בדרך שהצבור עוסקין בו.

ומן התפילין. משום דסתם קטן אינו יודע לשמור גופו שלא יפח בהן: ותייבין בתפלה. דתפלה רחמי היא ומדרבנן היא ותקנהו אף לנשים ולתנך קטנים: ובמזוזה ובברכת המזון. מזוזה מצות עשה שלא הזמן גרמא ובגמרא פריך פשיטא: ברכת המזון, בגמרא בעי לה דאורייתא או דרבנן: **גמ'** מהו דתימא נקיש תפילין למזוזה. דכתיב וקשרתם וכתבתם מה מזוזה נשים חייבות אף תפילין נשים חייבות קמשמע לן: הכי רסין תפלה דרחמי ניהו. ולא גרס פשיטא דהא לא דאורייתא היא: נקיש מזוזה לתלמוד תורה. דכתיב (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם וסמך ליה וכתבתם מה תלמוד תורה נשים פטורות ואע"ג דאין הזמן גרמא רחמנא פטרינהו דכתיב את בניכם ולא בנותיכם אף מזוזה נשים פטורות קמיל דנשים חייבות דכתיב למען ירבו ימיכם וגבר בעי חיי נשי לא בעי חיי בתמיה: קדוש היום מ"ע שהזמן גרמא הוא. זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ) וזכרו על היין בשמייה. דלא תעשה מלאכה (שם) והני נשי אתניהו בשמייה. דתנן (קדושין דף בט.) כל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא נשים חייבות דהשתא הכתוב אשה לאיש לכל עונשי שבחורה: נשים בברכת המזון דאורייתא. דכתיב ואכלת ושבעת (דברים ח) וזהו ליה מצות עשה שאין הזמן גרמא: או דרבנן. דכתיב על הארץ הטובה אשר נתן לך (שם) והארץ לא נתנה לנקבות להתחלק ואי משום בנות צלפחד חלק אביהם הם נטלו שהיה מיוצאי מצרים: בן. קטן. מברך. ברכת המזון לאביו אם אין אביו יודע לברך. שיעורא דרבנן. כגון כוית לר"מ וכביצה לרבי יהודה דמדאורייתא ואכלת ושבעת וברכת כתיב אבל בשיעור כי האי לא מחייב אלא מדרבנן והלכך אתי קטן דרבנן ומפיק גדול: עד כוית עדי כביצה. עד כוית לר"מ עד כביצה לר' יהודה דתנן (לקמן דף מה.) עד כמה ממנין ר"מ אומר עד כוית ר' יהודה אומר עד כביצה: **מתני'** בעל קרי. מתקנת עורא ואילך שתקן טבילה לבעלי קריין לעסוק בתורה כדאמרין בב"ק בפרק מרובה (דף פב:) מהרהר. ק"ש בלבו כשמוע זמן המקרא ואינו מברך. אפילו בהרהור לא לפניה ולא לאחריה. כיון דברכות לאו מדאורייתא מחייב לא אצרכיהו רבנן: ועל המזון מברך לאחריו. דחייבא דאורייתא הוא: ואינו מברך לפניו. דלאו דאורייתא הוא: רבי יהודה אומר וכו', בגמ' מפרש לה: **גמ'** כדבור דמי. וכל אדם נמי יוצא ידי חובתו בהרהור: למה מהרהר. מה מועיל כדאשכחן בסני. שהפרישן משה דכתיב אל תגשו לא אשה (שמות יט) ועל פרישן זו סמך עורא לתקן טבילה לבעלי קריין קודם שיעסק בתורה דכתיב (דברים ד) והורעתם לבניך וסמך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב

כדאמרין לקמן בפרקין (דף כא):
אלא
והרי

וּמִן הַתְּפִלָּה, וְהַיְיָכִין בְּתַפְּלָה וּבְמִזְוָה וּבְכַרְכַּת הַמִּזְוָה.

גמרא

שנינו במשנה שנשים פטורות מקריאת שמע. הגמרא מבררת מה החידוש בהלכה זו. מקשה הגמרא: פשיטא - פשוט הדבר שנשים פטורות מקריאת שמע, שהרי מצות עשה שהיומן גרמא הוא - שהיומן גרמא למצוה שתבוא, וכל מצות עשה שהיומן גרמא נשים פטורות, ולמה הוצרכה המשנה להשמיענו. מתרצת הגמרא: מהו דתיקא הואיל ואית בה מלכות שמים גם נשים חייבות בה, קא משמע לן - בה קבלת עול מלכות שמים גם נשים חייבות בה, קא משמע לן - משמיענו התנא שהנשים פטורות מקריאת שמע.

שנינו במשנה שנשים פטורות מקריאת שמע וּמִן הַתְּפִלָּה. הגמרא מבררת מה החידוש בהלכה זו. מקשה הגמרא: פשיטא - פשוט הדבר שנשים פטורות מן התפילה, שהרי מצות עשה שהיומן גרמא היא, ולמה הוצרכה המשנה להשמיענו. מתרצת הגמרא: מהו דתיקא הואיל ואתקש למזוזה - שמא תאמר שמכיון שהוקשה מצות תפילין למצות מזוזה יהיו הנשים חייבות בתפילין כפי שהן חייבות במזוזה, קא משמע לן - משמיענו התנא שהנשים פטורות מן התפילין.

שנינו במשנה לגבי נשים, וְהַיְיָכִין בְּתַפְּלָה. הגמרא מבארת מדוע הן חייבות. אומרת הגמרא: ודחייבות נשים בתפילה משום דרְחֵמֵי יְיָנָהוּ - שהתפילה בקשת רחמים היא, וגם נשים זקוקות לרחמים. ומוסיפה הגמרא שיש חידוש בדין זה: מהו דתיקא - שמא תאמר שהאיל וכתוב בה -[בתפילה] שאמר דוד כשרדפו אבשלום בנו (תהלים נה יח) 'עָרַב וּבָקֵר וְצִדְרִים אֲשִׁיחָה וְאֶחָמָה וְיִשְׁמַע קוֹלִי', כלומר אני מתפלל בערב בבוקר ובצהרים, וד' שומע לתפילתי, ובטוח אני שישמע לתפילתי גם עתה, ומפסוק זה לומדים (להלן לא) שצריך להתפלל בשלושה זמנים ביום, בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁהָיָה גֵרָמָה דְּמִי -[נחשבת], ונשים פטורות, קא משמע לן - משמיענו התנא שהנשים חייבות.

שנינו במשנה שנשים חייבות בתפילה וּבְמִזְוָה. הגמרא מבררת מה החידוש בהלכה זו. מקשה הגמרא: פשיטא - פשוט הדבר שנשים חייבות במזוזה, שהרי אינה מצות עשה שהיומן גרמא, ולמה הוצרכה המשנה להשמיענו. מתרצת הגמרא: מהו דתיקא הואיל ואתקש לתלמוד תורה - שמא תאמר שמכיון שהוקשה מצות מזוזה למצות תלמוד תורה יהיו הנשים פטורות ממזוזה כפי שהן פטורות מתלמוד תורה, קא משמע לן - משמיענו התנא שהנשים חייבות במזוזה, שנאמר בה (דברים יא כא) 'למען ירבו ימיכם', וגם נשים זקוקות לחיים.

שנינו במשנה, שנשים חייבות במזוזה וּבְכַרְכַּת הַמִּזְוָה. הגמרא מבררת מה החידוש בהלכה זו. מקשה הגמרא: פשיטא - פשוט הדבר שנשים חייבות בברכת המזון, שהרי אינה מצות עשה שהיומן גרמא, ולמה הוצרכה המשנה להשמיענו. מתרצת הגמרא: מהו דתיקא - שמא תאמר שהאיל וכתוב בענין חטא המתלוננים (שמות טו ח) 'כַּתְּ ה' לָכֶם עֶצֶר בָּשָׂר לֵאבֹל וְלֶחֶם בַּבֶּקֶר לִשְׂבַע', בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁהָיָה גֵרָמָה דְּמִי -[נחשבת], ונשים פטורות, קא משמע לן - משמיענו התנא שהחייבות בברכת המזון.

הגמרא מבררת מדוע נשים חייבות בקידוש אף שהיא מצות עשה שהיומן גרמא: אמר רב אדא בר אבהו, נשים חייבות בקידוש היום שבכניסת השבת דבר תורה. מקשה הגמרא: אמאי - מדוע הן חייבות, הרי מצות עשה שהיומן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהיומן גרמא נשים פטורות.

מתרצת הגמרא: אמר אביי, אכן מדאורייתא הן פטורות כיון שהיא מצות עשה שהיומן גרמא, אבל מכל מקום חייבות הן בקידוש היום מדרבנן. דוחה הגמרא: אמר ליה רבא, והא -[והרי] דבר תורה קאמר בן אדא, ועוד, אם אתה אומר שחייבו רבנא את הנשים בקידוש היום אף שהיא מצות עשה שהיומן גרמא, אם כן בכל מצות עשה שהיומן גרמא נתייבנהו -[את הנשים] מדרבנן. הגמרא חוזרת בה, ומבארת את דברי רב אדא בר אבהו באופן

אחר: אלא אמר רבא, אמר קרא בדברות ראשונות (שמות כ ח), 'וְכִדֹּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקִדְשׁוֹ', ובדברות אחרונות (דברים ה יב), 'שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקִדְשׁוֹ', הוקשה מצות השמירה למצות הזכירה, ללמד שכל מי שישנו בשמירה, כלומר שהוא בכלל הציווי של לא תעשה כל מלאכה' (שם ה יא), ישנו בְּכִידָה - הרי הוא גם בכלל הציווי של 'זכור את יום השבת לקדשו', דהיינו במצות קידשו, והני נשי - ונשים אלו, הואיל ואיתנהו בשמירה - כיון שהן חייבות בשמירה, שנשים חייבות במצות לא תעשה אף שהיומן גרמא (קידושין כט), איתנהו בְּכִידָה - חייבות גם בזכירה [ובקידשו].

הגמרא דנה אם חיוב נשים בברכת המזון הוא מן התורה או מדרבנן: אמר ליה רבינא לרבא, נשים חייבות בברכת המזון מדרבנן, או מדרבנן. מבררת הגמרא: למאי נפקא מינה אם הן חייבות מדאורייתא או מדרבנן כיון שעל כל פנים חייבות לברך. משיבה הגמרא: נפקא מינה אם יכולות לאפוקי -[להוציא] רבים ואנשים ידי חובתן, אי אמת (בשלמא) שנשים חייבות בברכת המזון מדרבנן, יכולות הן להוציא אנשים ידי חובתן, משום דאיתי דאורייתא ופסיק דאורייתא - באה אשה שחייבה מדאורייתא ומוציאה אנשים שחייבם מדאורייתא, (אלא אי) [ואי] אמת שנשים חייבות בברכת המזון מדרבנן, הוי - הרי הן כמי שאינו מחוייב בדרך כיון שמתן התורה הן פטורות, וכל מי שאינו מחוייב בדרך אינו מוציא את הרבים ידי חובתן, ואינן יכולות להוציא את האנשים מחוייבים בברכת המזון מדאורייתא. ולענין זה יש להסתפק מאי - מהו חיוב של הנשים בברכת המזון.

השיב רבא לרבינא: תא שמע לפשוט את הספק, שנינו ברייתא, בְּאַמֶּת אָמְרוּ, בְּן קָטָן מְבָרֵךְ בְּרַכַּת הַמִּזְוָה לְאָבִיו לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוּבָתוֹ [ומדין שומע כעונו] אם אין אביו יודע לברך, וְעָבֵד מְבָרֵךְ לְרֵבּוֹ אם אין רבו יודע לברך, וְאִשָּׁה מְבָרֵכֶת לְבָעֻלָּהּ אם אין בעלה יודע לברך, אֲבָל אֲמָרוּ תְּכַמִּים, תְּכַא מֵאָדָם -[קללה] לְאָדָם שֶׁאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מְבָרְכִין לוֹ, שודאי הוא מחמת שלא למד. אי אמת בשלמא - מובן הדבר אם תאמר שנשים חייבות בברכת המזון מדרבנן, שלכך האשה מוציאה את בעלה, דאיתי דאורייתא ופסיק דאורייתא - שבאה האשה שחייבה מדאורייתא ומוציאה את בעלה שחייבו מדאורייתא, אלא אי אמת שנשים חייבות בברכת המזון מדרבנן, איתי דרבנן ופסיק דאורייתא - האם האשה שחייבה מדרבנן יכולה להוציא את בעלה שחייבו מדאורייתא.

דוחה רבינא: ולשמעך - וכי לדברך שאשה מחוייבת בברכת המזון מדאורייתא לא תקשה בברייתא, והלא מלבד ההלכה שאשה מוציאה את בעלה, שנינו שגם היא מוציאה את אביו, וכיצד תפרש הלכה זו, וכי קָטָן בֶּרֶךְ חֵיקָא הוּא - האם קטן מחוייב בברכת המזון מדאורייתא, ודאי שלא, וכיון שאינו מחוייב מדאורייתא, איך יכול הוא להוציא את אביו ידי חובתו. אלא על כרחך צריך לומר דהָכָא כְּמֵאִי עָקְבִּין - כאן בברייתא, במה מדובר, בְּנֵי שְׂאֵבֶל אֲבִיו פֶּת שֶׁאֵין בּוֹ אֵלָּא שִׁיעוּרָא דְרַבָּנָן - שיעור המחייב בברכת המזון רק מדרבנן, דאיתי דרבנן ופסיק דרבנן - שבא הקטן שחייבו מדרבנן ומוציא את אביו שחייבו מדרבנן, וכן יש לפרש מה ששנינו שהאשה מוציאה את בעלה ידי חובתו, שמדובר באופן שאכל שיעור החייב בברכת המזון מדרבנן, ואין להוכיח מברייתא זו שנשים חייבות בברכת המזון מדאורייתא.

הגמרא מביאה דרשה בענין שיעור ברכת המזון מדרבנן: דרש רב עיריא, וּמִנֵּן אָמַר לָהּ מִשְׁמִית דְּרַבִּי אָמִי - לפעמים אמר דרשה זו משמו של רבי אמי, וּמִנֵּן אָמַר לָהּ מִשְׁמִית דְּרַבִּי אָסִי - ולפעמים אמרה משמו של רבי אסי, אָמְרוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, כְּתוּב בְּתוֹרָתְךָ (דברים יז) 'אֲשֶׁר לֹא יֵשֵׁא פָנָיו וְלֹא יִפֹּחַ שָׁחוֹ', וְהֵלֵא אֶתָּה נוֹשֵׂא פָנָיו לְיִשְׂרָאֵל, דְּכֵתִיב (במדבר יז כ) 'יֵשֵׁא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ'. אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת, וְכִי לֹא אֲשֶׁא פָנָיו לְיִשְׂרָאֵל, שְׂכַתְבִּתִּי לָהֶם בְּתוֹרָה (דברים ח) 'וְאִבְלַתְּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַּתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, שִׁיבְרָכּוֹ בְּרַכַּת הַמִּזְוָה כְּשֶׁאוֹכְלִים שִׁיעוּר שְׂבִיעִיה, וְהֵם מְדַקְדְּקִים [על] עֲצָמָם וּמְבַרְכִים גַּם כְּשֶׁאוֹכְלִים רַק עַד בִּנְיַת יָעַד כְּפִיָּה.

מקשה הגמרא: והרי תפלה, דדבר שהצבור עוסקין בו, ותנן במשנה
(להלן כב), היה עומד בתפלה – התחיל כבר להתפלל, ונזכר שהוא
בעל קרי, לא פסיק באמצע תפלתו, אלא יקצר כל ברכה וברכה.
ומשמע, טעמא – הטעם שלא פסיק באמצע תפלתו הוא משום
דאחיל – שהתחיל להתפלל, הא לא אחיל – אבל אם נזכר שהוא
בעל קרי קודם שהתחיל להתפלל, לא יתחיל. וקשה, מדוע לא
תיקנו שיהיה בתפלה כדי שיהיה עסוק בדבר שהציבור עוסקים
בו, כמו שתיקנו לגבי קריאת שמע.

מתרצת הגמרא: שאני – ושונוה תפלה מקריאת שמע, דלית בה –
שאין בה קבלת עול מלכות שמים, ולכך רק בקריאת שמע תיקנו
שיהיה בעל קרי מזהיר ועוסק בדבר שהציבור עוסקים בו, שלא
יראה שאינו רוצה לקבל על עצמו עול מלכות שמים, אבל
בתפלה לא תיקנו.

מקשה הגמרא: והרי ברכת המזון לאחרי – לאחר האכילה, דלית
בה קבלת עול מלכות שמים, ותנן במשנתנו, על המזון מברך – מזהירו
לאחרי ואינו מברך לפניו, ומכך שתיקנו להרהר אף בברכת המזון
מוכח שהטעם שתיקנו להרהר בקריאת שמע אינו משום קבלת
עול מלכות שמים. ואם כן שוב קשה, מדוע לא תיקנו כן בתפילה.
הגמרא חוזרת בה ומתרצת באופן אחר: אלא, קריאת שמע וברכת
המזון חייבות מדאורייתא, ולכך תיקנו שבעל קרי יהרהר בליבו,
ותפלה חיובה רק מדרבנן, ולכך לא חייבו את הבעל קרי להרהר
בליבו.

הגמרא מבארת מניין שברכת המזון לאחריה וברכת התורה לפנייה
הם מן התורה: אמר רב יהודה, מניין לברכת המזון לאחריה שהיא
מן התורה, שנאמר (דברים ט) 'ואכלת ושבעת וברכת' ומניין לברכת
התורה לפנייה שהיא מן התורה, שנאמר בעת שבה משה לפתוח
בשירה, שאמר לישראל (דברים לב א) 'כי שם ה' אקרא ה'בו גדל
לאליהו', כלומר, אני אברך תחילה ואתם ענו אחרי אמן, וכך הוא
ביאור הפסוק, 'כי שם ה' אקרא' בברכה, אתם 'ה'בו גדל לאלהינו'
באמן. הרי שמשה בירך קודם שאמר את השירה ושהיה לפנייה.

לאחר שנתבאר שברכת המזון לאחריה וברכת התורה לפנייה הם
מן התורה הגמרא דנה אם גם הברכה שלפני המזון וברכת התורה
שלאחריה הם מן התורה: אמר רבי יוחנן, למדנו שצריך לברך
ברכת התורה לאחריה – וצריך לברך אחר הלימוד מן ברכת
המזון מקל וחומר, וכן למדנו שצריך לברך ברכת המזון – וברכה
על המזון לפנייה – וברכת המזון – מן ברכת התורה מקל וחומר.
מבאר רבי יוחנן את דבריו. ברכת התורה לאחריה יש ללמוד מן
ברכת המזון מקל וחומר כה, ומה מוזן שאין מפורש בתורה שצריך
ברכה לפנייה, מכל מקום מפורש בתורה שצריך ברכה לאחרייה,
שנאמר (דברים ט) 'ואכלת ושבעת וברכת', לימוד התורה שמפורש
בתורה שצריך ברכה לפנייה, אינו דין שצריך ברכה לאחרייה. וכן
יש ללמוד ברכת המזון לפנייה מן ברכת התורה מקל וחומר, ומה
לימוד התורה שאין מפורש בתורה שהיא טעונה ברכה לאחרייה,
מכל מקום מפורש בתורה שהיא טעונה ברכה לפנייה, מוזן
שמפורש בתורה שהוא טעון ברכה לאחרייה, אינו דין שיהיה טעון
ברכה לפנייה.

הגמרא דוחה את שני הקל וחומר: איכא למפרך – יש להשיב על
הלימוד בקל וחומר שלימוד תורה טעון ברכה לאחריו ממזון, מה
למזון שכן גופו נהנה מהמזון, ויש לומר שלכך מברך לאחריו, מה
שאינו כן בלימוד תורה שאין גופו נהנה ממנה. ועל הלימוד בקל
וחומר שהמזון טעון ברכה לפנייה מתורה, יש להשיב, מה לתורה
שכן מבאיה לחי עולם הבא, ויש לומר שלכך מברך לפנייה, מה
שאינו כן במזון שמבאיה לחי שעה בלבד.

ועוד ראינו יש שהברכה שמברך על המזון לפנייה אינה מן התורה,
דתנן במשנתנו לגבי בעל קרי, על המזון מברך לאחרי ואינו מברך
לפניו, והתבאר לעיל שהטעם הוא משום שהברכה שלפני המזון
היא מדרבנן, והברכה שלאחר המזון היא מדאורייתא. תיובתא –
פירכא לדברי רבי יוחנן שלמד לברכה לפנייה על המזון בקל
וחומר, שלדעתו חיובה מדאורייתא.

הגמרא דנה בדינו של המסופק אם קרא קריאת שמע או אם אמר
אמת ויצייב: אמר רב יהודה, ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא,
אינו חוזר וקורא. ספק אמר ברכת אמת ויצייב ספק לא אמר, חוזר
ואומר אמת ויצייב. שואלת הגמרא: מאי טעמא – מה הטעם לחלק
בין ספק קרא קריאת שמע לספק אמר אמת ויצייב. משיבה הגמרא:
חובת קריאת שמע אינה אלא מדרבנן, ומי שהוא מסופק אם קיים
מצוה דרבנן אינו צריך לחזור ולקיימה, וחובת אמירת אמת ויצייב
היא מדאורייתא, והמסופק אם קיים מצוה מדאורייתא חייב לחזור
ולקיימה.

הגמרא מקשה על מה שהתבאר שחובת קריאת שמע מדרבנן:
מתיב – הקשה רב יוסף לרב יהודה, הרי נאמר בפרשת שמע (דברים
ו) 'ובשכבך ובקומך', והיינו, שחייבים לקרוא קריאת שמע בבוקר
ובערב, הרי שחובת קריאת שמע מדאורייתא. מתרצת הגמרא:
אמר ליה אביי לרב יוסף, הפסוק ההוא בדרבנן תורה בתיב, שחייבים
ללמוד תורה בבוקר ובערב, אבל החיוב לקרוא קריאת שמע אינו
אלא מדרבנן.

הגמרא מוסיפה להקשות על מה שהתבאר שחובת אמירת אמת
ויצייב היא מדאורייתא: תנן במשנתנו, בעל קרי מזהיר קריאת
שמע בלבו, ואינו מברך אפילו בהרהור לא לפנייה – וברכת יוצר
אור וברכת אהבת עולם הנאמרות לפני קריאת שמע, ולא לאחריה
– וברכת אמת ויצייב הנאמרת לאחר קריאת שמע. ועל המזון מברך
לאחרייה ברכת המזון בהרהור, ואינו מברך לפנייה ברכת המזון, ואינו
אפילו בהרהור. ואי סלקא דעתך – ואם עולה על דעתך שאמת
ויצייב מדאורייתא, אם כן לדרוך לאחריה ברכת אמת ויצייב בהרהור,
כמו ששינונו לענין ברכת המזון. מתרצת הגמרא: מאי טעמא מברך
– מאיזה טעם אתה רוצה לחייבו לברך לאחריה, אי – ואם – משום
מצות הזכרת יציאת מצרים, הא אדבר ליה – הרי כבר הזכיר יציאת
מצרים בקריאת שמע, כשהרהר פרשת יציאת שיש בה זכירת
יציאת מצרים, וכיון שכבר הזכיר יציאת מצרים אינו צריך לומר
ברכת אמת ויצייב אלא מדרבנן, ולכך לא חייבוהו לאמרה.

מקשה הגמרא: ונימא הא ולא לבעי הא, כלומר כיון שלרב יהודה
יש חיוב להזכיר יציאת מצרים מן התורה ואין חיוב לקרוא קריאת
שמע מן התורה, אם כן יהרהר אמת ויצייב וממילא לא יצטרך
להרהר בקריאת שמע, ומדוע אמרה המשנה שיהרהר בקריאת
שמע ולא באמת ויצייב. מתרצת הגמרא: קריאת שמע צדיפא
מאמת ויצייב, דאית בה תרתי – שיש בה שתיים, גם זכירת יציאת
מצרים וגם מלכות שמים, ובאמת ויצייב אין אלא יציאת מצרים.
הגמרא מבאיה דעה החולקת על רב יהודה, ודנה בדין ספק
התפלל: ורבנן אלא חולק על רב יהודה ואמר, שבספק קרא קריאת
שמע ספק לא קרא, חוזר וקורא קריאת שמע, משום שלדעתו חובת
קריאת שמע היא מדאורייתא. אבל בספק התפלל ספק לא
התפלל, אינו חוזר ומתפלל, שחובת התפילה אינה אלא מדרבנן.
ורבי יוחנן חולק על רבי אלעזר לענין ספק התפלל, ואמר, ולא
מתפלל אדם כל היום כולו, ולכך מי שמסופק אם התפלל, חוזר
ומתפלל, ואף שחובת התפילה אינה אלא מדרבנן.

הגמרא מבאיה הלכה בענין מי שעומד בתפילה ונזכר שכבר
התפלל: ואמר רב יהודה אמר שמואל, היה עומד בתפלה ונזכר
שכבר התפלל, פוסק, ואפילו אם הוא באמצע ברכה.
מקשה הגמרא: איני – האם כך הוא, והאמר – והרי אמר רב נחמן,
כי היינו בי רבה בר אבבה, בעין מיניה – כשהיינו בבית מדרשו של
רבה בר אבבה שאלנו אותו, הנינו בני בי רב דקעו ופדכרי דחול
בשבת – אותם התלמידים שהיו והזכירו ברכה על תפילת חול
בשבת, ונזכרו באמצע הברכה, מהו שיקראו אותה ברכה. ואמר לן,
גומרין כל אותה ברכה. הרי שהטעם ונזכר באמצע הברכה צריך
לסיים אותה ברכה ואינו מפסיק באמצע, ומדוע אמר שמואל
שאם נזכר שהתפלל מפסיק ואפילו באמצע הברכה.

מתרצת הגמרא: הכי השתא – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש
לדמות את שני הדינים, היום – שם לענין מי שטעה והזכיר של חול
בשבת, ונראה כי חייבא הוא – האדם חייב לברך את כל השמונה

אלא יקצר. כל ברכה וברכה: דלית בה מלכות שמים. אין מלך העולם בברכות של יית: ה'ג והרי ברכת המזון לפניה דאית בה מלכות שמים בו. לשנא אחרינא שאני תפלה דלית בה מלכות שמים. קבלת מלכות שמים כדאיתא בק"ש שמקבל עליו את השם לאדון ולמלך מיוחד ולהאי לשנא גרסין והרי ברכת המזון לאחריו דלית בה מלכות שמים ולשון זה נראה שהוא עיקר מדמשני ליה אלא

ק"ש וברכת המזון דאורייתא והאי בלאחריו קשקין ואי ללשנא קמא הא לא איירי בברכת המזון לאחריו בדאקפתיה דלהרי תלמודא עלויה אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא בו. ואית גרסי הכא בלשון קושיא ק"ש דרבנן היא אלא ק"ש דאית בה מלכות שמים וברכת המזון דאורייתא לאמקי תפלה דרבנן ואין בה מלכות שמים למאן דגרס הכי מפרשין לקמן בשבכר ובקומך בדברי תורה כתיב: כי שם ה' אקרא כשבא משה לפתוח בדברי שירה אמר להם לישראל אני אברך תחלה ואתם ענו אחרי אמר כי שם ה' אקרא בברכה אתם הבו גדל לאלהינו באמן הכי מפרשי לה במסכת יומא (דף לו.) שאני מעון לפניו. כלומר שלא מעניו לו מקרא מפורש לברך לפניו: מעון לאחריו. כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת: תורה ששעונה לפניה. כדאמר: איכא לפרש. בתרייהו כשאתה בא ללמוד תורה מן המזון איכא למפרך מה למזון שכן נהנה וכשאתה בא ללמוד מזון מן התורה איכא למפרך מה לתורה שכן חיי העולם הבא: ק"ש דרבנן. לקמן פריך לה: אמר ר' יצבי דאורייתא היא. שמוכרי בה יציאת מצרים דחויבא דאורייתא היא דכתיב למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים (דברים טו): דאית בה תרת. יציאת מצרים ומלכות שמים: חזר וקרא ק"ש. קסבר ק"ש דאורייתא היא: ולואי שיתפלל אדם כל היום. בהלכות גדולות פסק הלכה כרבי יוחנן בספק והלכה כשמואל בדאי התפלל: מהו שיגמרו. את הברכה אם נזכר באמצע הברכה באחת מן הברכות שטעה: יחיד ויחיד. כשהתפלל תחלה היה יחיד ובשכב שנתפלל ותתחיל להתפלל היה ביחיד:

או

והרי תפלה, דידבר שהצבור עסקין בו, ותנן: היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי, לא יפסיק, אלא יקצר. טעמא דאתחיל, הא לא אתחיל לא יתחיל. שאני תפלה, דלית בה מלכות שמים. והרי ברכת המזון לאחריו, דלית בה מלכות שמים, ותנן: על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו! אלא קריאת שמע וברכת המזון דאורייתא, ותפלה דרבנן: אמר רב יהודה: מנין לברכת המזון לאחריה מן התורה? שנאמר: "ואכלת ושבעת, וברכת". מנין לברכת התורה לפניו מן התורה? שנאמר: "כי שם ה' אקרא, הבו גדל לאלהינו". אמר ר' יוחנן: למדנו ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון משל וחומר, וברכת המזון לפניו מן ברכת התורה משל וחומר. ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון משל וחומר - ומה מזון שאני מעון לפניו, מעון לאחריו, תורה ששעונה לפניו, אינו דין ששעונה לאחריה? וברכת המזון לפניו מן ברכת התורה משל וחומר - ומה תורה שאני מעונה לאחריה, מעונה לפניו, מזון שהוא מעון לאחריו, אינו דין שיהא מעון לפניו? איכא למפרך, מה למזון שכן נהנה, ומה לתורה שכן חיי עולם. ועוד, תנן: על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. תיובתא: אמר רב יהודה: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא, אינו חוזר וקורא. ספק אמר "אמת ויציב" ספק לא אמר, חוזר ואומר "אמת ויציב". מאי טעמא? קריאת שמע דרבנן, "אמת ויציב" דאורייתא. מתיב רב יוסף: "ובשכבך

ובקומך!" אמר ליה אבוי: ההוא ברכי תורה פתיב. תנן: בעל קרי מהרהר בלבבו, ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה; ועל המזון מברך לאחריו, ואינו מברך לפניו. ואי סלקא דעתך "אמת ויציב" דאורייתא, לברוך לאחריה! מאי טעמא מברך? אי משום יציאת מצרים, הא אדפר ליה בקריאת שמע! ונימא הא, ולא לפניו! קריאת שמע עדיפא, דאית בה תרת. ור' אלעזר אמר: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא, חוזר וקורא קריאת שמע; ספק התפלל ספק לא התפלל, אינו חוזר ומתפלל. ורבי יוחנן אמר: ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו: ואמר רב יהודה, אמר שמואל: היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל - פוסק, ואפילו באמצע ברכה. איני? והאמר רב נחמן: פי הוינן בי רבה פר אבוה, בען מיניה: הני בני פי רב דטעו ומדפרי דחול בשבת, מהו שיגמרו? ואמר לן: גומרין כל אותה ברכה! הכי השתא: התם, גברא פר חייבא הוא, ורבנן הוא דלא אמרוהו משום פבור שבת; אבל הכא, הא צלי ליה: ואמר רב יהודה, אמר שמואל: התפלל ונכנס לבית הנסות ומוצא צבור שמתפללין - אם יכול לחדש בה דבר, יחזור ויתפלל; ואם לאו, אל יחזור ויתפלל. וצריכא! דאי אשמעינן קמייחא, הני מיילי יחיד ויחיד,

או

והרי תפלה דדבר שהצבור בו. וא"ת אמאי שבק בבא דק"ש דקאי גוזה דדבר שהצבור עסקין בו וקתני אינו מברך לפניו בו. וי"ל משום רבותא דתפלה פריך מיניה אע"ג דתפלה מעומד ונראה לכל שאין זה עומד כמותא אפילו הכי אמרין אם לא התחיל לא יתחיל. וא"ת כיון דלא ידע טעמא דבסמך יקשה גם לרבינא מה לי ק"ש וברכת המזון יותר מתפלה וי"ל דלרבינא נראה כיון דהרהר בדבור דמי שי להצריכו בק"ש וברכת המזון שדם מדאורייתא יותר מתפלה דרבנן אבל לרב חסדא כיון דהרהר אינו כלום רק שלא יתא יושב ובטל מה לי ק"ש מה לי תפלה: דא"י לא אתחיל לא יתחיל. וא"ת אימא דבדבור קאמר הא בהרהר שפיר דמי וי"ל דמשמע דלא יתחיל אפי' בהרהר מולא קאמר יקצר בדבור או יחדר באריות:

הבי גרסי אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא ותפלה דרבנן ולא גרסין מידי בתר הכי עד אמר רב יהודה אמר רב. פי' הקונטרס ק"ש דאורייתא כיון שאינו אומר אמת ויציב כדפי' במתניתין ויש ספרים גרסים ק"ש דרבנן הוא. ומשני אלא ק"ש אית בה מלכות שמים וברכת המזון דאורייתא ותפלה דרבנן וכן הגיטא בפי' וקשה דבמתניתין פי' דק"ש דאורייתא לכולי עלמא כיון שלא אמר אמת ויציב דהכי מיירי מנתנין וגם יש ספרים גרסים שאני תפלה דלית בה מלכות שמים והרי ברכת המזון דלית בה מלכות שמים ותנן על המזון מברך לאחריו וכו' אלא היינו טעמא דק"ש אית בה מלכות שמים וברכת המזון דאורייתא ותפלה דרבנן וגם על גיטא זו קשה כדפירש:

ספק לא אמר אמת ויציב חזר. ותימה הא ע"כ צריך לומר שהוא מסופק גם בק"ש שאם היה ברור לו מק"ש וספק מאמת ויציב לא יחיה מן התורה כיון שהזכיר יציאת מצרים בק"ש ואם כן הואיל ומסופק משהו מנתנין חזר לק"ש דאית בה תרת ומלכות שמים ויציאת מצרים דהכי עדיף מלומר אמת ויציב דליכא אלא חזא כדאמר בסמוך גבי מתני. ואומר ר"י דדאי מתני' גבי בעל קרי שידענו בו שלא אמר ק"ש ולא אמת ויציב כלל ואנו רוצים להחריז לו להקב טוב הוא יותר שיאמר ק"ש דאיתא תרת אבל הכא שהוא ספק אם אמר אמת ויציב ומספקא ליה אם אמר שניהם כדפירשית טוב הוא יותר שיאמר אמת ויציב מלומר ק"ש דכשיאמר אמת ויציב שמו י' תלות שתק הכל דאם קרא כבר אמת ויציב גם קרא ק"ש כבר דמסתמא התפלל בדרך תפלה ק"ש ואח"כ אמת ויציב יוצא ידי שתיתן וכו' נמי תימא דלא אמר כבר שתיתן מ"מ שמוא אמר ק"ש ולא אמר אמת ויציב שזה יכול להיות ועתה כשיאמר אמת ויציב נמצא שהשלים הכל וכי תימא שמוא לא קרא לא זה ולא זה כיון דספיקא הוא כולל האי לא אסרוהו רבנן לחזור שניהם אבל אם יאמר ק"ש אין זו תקנה גמורה כל קרא דשמוא קרא ק"ש אחרת ויציב לא כלל בהם שערש עתה ואם ברור שלא אמר כבר ק"ש אם כן לא אמר נמי אמת ויציב שאין גרילות לומר אמת

ויציב בלא ק"ש ואם כן כשיאמר מעתה ק"ש לא תקן כלל ולא יצא מדי ספקו עד אמר הר"ר שמעון דמירי שפיר שאינו מסופק אלא מאמת ויציב אבל ברור הוא שקרא ק"ש ואפילו הכי הוי אמת ויציב דאורייתא שר"ל ספק לא אמר אמת ויציב עם פרשת יציאת שמסופק אי לא אמר לא פרשת יציאת ולא אמת ויציב ואם כן לא הוכיר כלל יציאת מצרים וכו' וכלא דייצאת מצרים קרי ליה אמת ויציב לפי דטעם אמת ויציב הוי פרשת יציאת בכלל אמת ויציב: והוא בדברי תורה כתיב. והא דאמרין לעיל בפרק קמא (דף ב.) בערב משום דכתיב ובשבכר אסמכתא בעלמא הוא:

ורבי יוחנן אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום. אומר ר"י הדלכה כרבי יוחנן ודוקא בספק התפלל אבל ודאי התפלל לא תדע דהא מסתמא לא פליג אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל בסמוך ונזכר שהתפלל פוסק וכו' וכן אם יכול לחדש דבר בתפלתו:

עד שלא יגיע שליח צבור למודים. וטעמא לפי שצריך לשוח עם הצבור שלא יראה ככופר במי שהצבור משתחוין לו והוא הניין גמי אם יגיע למודים כששליח צבור יגיע למודים דשפיר דמי כיון שהוא משתחוה עם חבריו אבל אין גמרא פסיקא ליה כי האי גזונא אבל אין נראה דמשום מודים דרבנן נקט הכי שביצור לענות שזה לא מצינו לו עיקר בגמ' ור"ת

היה רגיל כשהיה מתפלל ביחיד כשהחזן מגיע

למודים היה כורע עם הקהל בלא אמירה כלל

לדוקא באמצע ברכה אבל בסוף ברכה לא דאמר

לקמן (דף ד.) דאסור לשחוח בסוף כל ברכה

וברכה מיהו לכתחלה אין לעשות כן כדמשמע

הכא וכתב רש"י בסוכה פרק לולב הגזול (דף לה)

דאדם המתפלל ושמע מפי החזן קדיש או קדושה

אינו יכול להפסיק ולענות עם הצבור אלא ישתוק

וימתין מעט דשומע כעונה וי"ל לכתחלה אין

לעשות כן דענייה חשיבא טפי הדור מצוה. ור"ת

ור"י היו אומרים דאדרבה אי שומע כעונה הוי

הפסקא אם שותק. ומ"מ נהגו העם לשחוח

ולשמוע וגדול המנהג. בירושלמי פרק תפלת

השחר קאמר לא התפלל ובא ומצאן מתפללים

מוסף אם היה יודע שיהיה מתפלל וגומר עד שלא

יתפלל. באיזה אופן אמר מתפלל לא אלא לא

חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן

של שומע תפלה ולא פליגי כאן בחול כאן בשבת

והא דאמרין באמן של שומע תפלה היינו בחול

לכך יש ליהדר לענות אמן בהאל הקדוש וגם

לענות אמן בשומע תפלה ומתוך הירושלמי

משמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלמות

במוסף של חול כגון ב"ר"ח ובחול המועד ומיהו אגן

סמכין אהא דאמר פרק תפלת השחר (לקמן דף

כט.) דקאמר ממני סיי תקון ושחיי לא תקון ומה

שאנו אומרים ענו בין גזאל לרופא לא קשה

שאנו אלא לש"צ אבל יחיד כוללה בש"ת ועוד

אומר הד"ר חיים דאיתא בתוספתא (דף י"ח)

בהדיא כמנהגנו דקאמר התם ימים שיש בהן קרבן

מוסף כגון ר"ח וד"ה ערבית ושחרית מתפלל י"ח

שלמות ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא

אמר מחזירים אותו ובמסופים מתפלל שבע ואומר

קדושת היום באמצע ובירושלמי גמי י"ל דטעות

סופר והוא ש"ל מוסף אלא בא ומצאן מתפללין

וכן משמע בירושלמי פרק מי שמתו דגם י"ח

הממירא כתובה שם ולא חזכיר ש מוסף כלל:

אין יחיד מתפלל קדושה. וכן הלכה אבל

המתפלל י"ח עם החזן לכשיגיע ש"ץ לקדושה

יאמר עם השליח צבור נקדש וכל הקדושה משלם

יכול לענות עם הצבור דאין זה קרי יחיד:

ונחזי

33

או צבור וצבור, אָבֵל יחיד לְנֶפֶשׁ צָבוּר כְּמֵאן דְּלֵא

צִילִי דְמִי, קֵא מִשְׁמַע לִי. וְאִי אֲשַׁמְעִינָא הֵכָא, מִשּׁוּם

דְּלֵא אֲתַחִיל בְּהּ, אָבֵל הָתֵם דְּאֲתַחִיל בְּהּ אִמְאָא לֵא,

צָרִיקָא. אָמַר רַב הוּנָא: הֵנָכֵם לְבֵית הַפְּנִסָּה וּמִצָּא

צָבוּר שְׁמִתְפַּלְלִין, אִם יָכוֹל לְהִתְחִיל וּלְגַמּוֹר עַד שְׁלֵא

וַיַּגִּיעַ ש"ץ לְמוֹדִים - יִתְפַּלֵּל, וְאִם לֹא - אֵל יִתְפַּלֵּל.

רִיב"ל אָמַר: אִם יָכוֹל לְהִתְחִיל וּלְגַמּוֹר עַד שְׁלֵא וַיַּגִּיעַ

שְׁלִיחַ צָבוּר לְקְדוּשָׁה - יִתְפַּלֵּל, וְאִם לֹא - אֵל יִתְפַּלֵּל.

כְּמֵאן קֵא מְפַלְגִי? מַר סָבַר יַחֲדִיד אִמְרָא קְדוּשָׁה, וּמַר

סָבַר אִין יַחֲדִיד אִמְרָא קְדוּשָׁה. וְכֵן אָמַר רַב אָדָא בַר

אַהֲבָה: מִנּוּן שְׁאִין יַחֲדִיד אִמְרָא קְדוּשָׁה? שְׁנַאמַר:

"וְנִקְדָּשְׁתִּי בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כֹּל דְּבַר שֶׁבְּקְדוּשָׁה לֵא

יְהֵא פְחוּת מַעֲשֵׂרָה. מֵאִי מִשְׁמַע? דְּתַנִּי רַבְנַאי, אַחוּזָה

דְּרַבִּי חִיָּיא בַר אָבָא: אֲתֵיָא "תּוֹךְ" "תּוֹךְ", בְּתִיב הֵכָא

"וְנִקְדָּשְׁתִּי בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּבְתִיב הָתֵם "הַבְּדִלּוֹ

מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת", מַה לְחַלְן עֲשֵׂרָה, אָף כָּאן

עֲשֵׂרָה. וְדִכְוִלִי עֲלֵמָא מִיהָת מִפְּסָק לֹא פְסִיק. אִיבְעִיָא

לְהוּ: מַהוּ לְהַפְסִיק ל"יְהֵא שְׁמוּ הַגְדוֹל מְבוֹדֶךְ"? כִּי

אַתָּא רַב דִּימִי, אָמַר: ר' יְהוּדָה ור' שְׁמַעוֹן תַּלְמִידֵי

דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרִי: לָפֶל אִין מְפַסְקִין, חוּץ מִן "יְהֵא

שְׁמוּ הַגְדוֹל מְבוֹדֶךְ", שְׁאִפִּילוּ עוֹסֵם בְּמַעֲשֵׂה מִרְפָּבָה

פּוֹסֵק. וְלִית הִלְכָתָא פְּתִיחָה: ר' יְהוּדָה אִמְרָא מְבַרְךְ

לְפָנֵיהֶם וְלֹאחֲרֵיהֶם: לְמִימָרָא, דְּקָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה פֶּעַל

קְרִי מוֹתַר בְּדַבְרֵי תוֹרָה. וְהָאֵמַר רִיב"ל: מִנּוּן לְכַעַל

קְרִי שְׁאָסוּר בְּדַבְרֵי תוֹרָה? שְׁנַאמַר: "וְהוֹדַעְתֶּם לְכַנּוֹד

וּלְכַנֵּי כְּנִיד", וְסָמִיד לִיה: "יוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ" וְגו', מַה

לְחַלְן פֶּעַל קְרִיין אֲסוּרִין, אָף כָּאן פֶּעַל קְרִיין אֲסוּרִין!

וְכִי תִימָא רַבִּי יְהוּדָה לֹא דְרִישׁ סְמוּכִים, וְהָאֵמַר רַב

יוֹסֵף: אִפִּילוּ מֵאן דְּלֵא דְרִישׁ סְמוּכִים בְּכָל הַתּוֹרָה, בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה דְּרִישׁ, דְּהָא רַבִּי יְהוּדָה

לֹא דְרִישׁ סְמוּכִין בְּכָל הַתּוֹרָה פּוֹלָה, וּבְמִשְׁנֵה תוֹרָה דְּרִישׁ. וּבְכָל הַתּוֹרָה פּוֹלָה מֵאָן לָן

דְּלֵא דְרִישׁ? דְּתַנִּיא: בֵּן עֲזַאי אִמְרָא: נֶאמַר "מִכְשַׁפָּה לֹא תַחֲיֶה", וְנֶאמַר "כֹּל שׁוֹכֵב עִם

בְּחֵמָה מוֹת יוֹמָת", סְמוּכוֹ עֲנִין לוֹ, לֹאמַר: מַה שׁוֹכֵב עִם בְּחֵמָה בְּסָקִילָה, אָף מִכְשַׁפָּה נָמִי

בְּסָקִילָה. אָמַר לִיה ר' יְהוּדָה: וְכִי מִפְּנֵי שְׁפִמְכוּ עֲנִין לוֹ, נוֹצִיא לֹה לְסָקִילָה? אֵלָּא אוֹב

וַיַּעֲזוּי בְּכָלֵל כָּל הַמְכַשְּׁפִים הָיוּ, וְלִמָּה יֵצְאוּ? לְהִקְשֵׁי לָהּ, וְלֹאמַר לָד: מַה אוֹב וַיַּעֲזוּי בְּסָקִילָה, אָף מִכְשַׁפָּה בְּסָקִילָה. וּבְמִשְׁנֵה

תּוֹרָה מֵאָן לָן דְּדְרִישׁ? דְּתַנִּיא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִמְרָא: נוֹשֵׂא אֲדָם אֲנוֹסָת אָבִיו וּמְפוֹתָת אָבִיו, אֲנוֹסָת בְּנֵו וּמְפוֹתָת בְּנֵו. ר' יְהוּדָה

אִסַּר בְּאֲנוֹסָת אָבִיו וּבְמְפוֹתָת אָבִיו. וְאָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: מֵאִי טַעְמָא דְר' יְהוּדָה? דְּכִתְבִּי: "לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ

אָבִיו, וְלֹא יִגְלָה (אֶת) בְּנֵה אָבִיו", בְּנֵה שְׂרָאָה אָבִיו לֹא יִגְלָה. וּמִמָּאִי דְבִאֲנוֹסָת אָבִיו פְּתִיב? דְּסָמִיד לִיה: "וַיִּתֵּן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב

עִמָּה" וְגו'. אָמְרִי: אִין, בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה דְּרִישׁ, וְהֵי סְמוּכִין מִפְּנֵי לִיה לְאִידִךְ דְּרִיב"ל, דְּאָמַר רִיב"ל: כֹּל הַמְלַמֵּד לְבָנֵו תוֹרָה,

מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב פְּאִילוּ קָבֵלָה מִדֵּר חוּרֵב, שְׁנַאמַר: "וְהוֹדַעְתֶּם לְכַנּוֹד וּלְכַנֵּי כְּנִיד", וּבְתִיב בְּתִרְיָה: "יוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ לְפָנֵי ה'

אֱלֹהֶיךָ בְּחוּרֶיךָ". תַּנּוּ: זָב שְׂרָאָה קְרִי וַנְּדָה שְׁפִלְמָה שְׁכַבְתָּ וְרַע, הַמְשַׁמְשֵׁת וְרֹאתָה דָם, צָרִיכִין מְבִילָה, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר. עַד

כָּאן לֹא פְטַר רַבִּי יְהוּדָה אֵלָּא בִּזְב שְׂרָאָה קְרִי, דְּמַעֲיָקְרָא לֹא בַר מְבִילָה הוּא, אָבֵל פֶּעַל קְרִי גִרְדָּא מְחִיבִי. וְכִי תִימָא ח"ה

דְּאִפִּילוּ פֶעַל קְרִי גִרְדָּא נָמִי פְטַר רַבִּי יְהוּדָה, וְהֵא דְקָא מְפַלְגִי בִּזְב שְׂרָאָה קְרִי לְהוֹדִיעַךְ בְּחֵן דְּרַבְּנָן, אִמְאָא סִפָּא: הַמְשַׁמְשֵׁת

וְרֹאתָה דָם צָרִיכָה מְבִילָה. לְמָאן קָתַנִּי לָהּ? אִילִימָא לְרַבְּנָן, פְּשִׁטָא! הַשְׁתָּא, וְמַה זָב שְׂרָאָה קְרִי, דְּמַעֲיָקְרָא לֹא בַר מְבִילָה

הוּא, מְחִיבִי רַבְּנָן, הַמְשַׁמְשֵׁת וְרֹאתָה דָם, דְּמַעֲיָקְרָא בַת מְבִילָה הִיא, לֹא פֶל שְׁכָן? אֵלָּא לֹא, ר' יְהוּדָה הִיא, וְדִקְרָא קָתַנִּי לָהּ

מִשְׁמַשְׁת

או צבור וצבור. בין בראשונה בין בשניה היה עם הצבור כגון עשרה אחר עשרה וזה
עמדם בשתיקן ששכח שהתפלל עם הראשונים: רב הונא סבר. יחיד המתפלל עם הצבור
אומר קדוש הלכך אם לא גמר עד שלא יגיע ש"ץ לקדוש לית לן בה אבל מודים אף על
פי שיחיד אומר מודים אם אינו אומר עם הצבור הדואה את כולם כורעים והוא אינו
כורע נראה ככופר במי שחבריו משתחוין לה

מפסק לא פסיק. תפלתו לקדושה לענות עם

הצבור וכן למודים: במשנה תורת דריש. והאי

קרא במשנה תורה הוא נאמר: מכשפה לא

תחיה. ולא פירש באינו מיתה תמות ונאמר

אצלו כל שוכב עם בהמה מות יומת: סמכו עיני

לו. מסמכו פרישת מכשפה לא תחיה לשוכב עם

בהמה: מה שוכב עם בהמה בסקילה. כדאמרין

לה בסנהדרין פרק ד' מיתות (דף נ"ג) בגזרה שה

דתהרגו דבאב מבי הדוג תהרגו דמסית אף

מכשף בסקילה: אמר ליה רבי יהודה ובי מפני

שפמכו חענין. לשוכב עם בהמה נוציא זה

המכשף לסקילה שהיא חמורה מכל מיתות

שבתורה אלא מקרא מפורש יש לו במקום אחר

שהוא בסקילה: אוי וידעוני בבבל. לא תחיה

דכל המכשפים כדכתיב ואלמה יצא מפני עצמן

כשהפרישן לסקילה בדכתיב באבן ירגמו אותם

דמיהם במ להקיש אליהם את כל הכלל שזו

מדה בתורה שכל דבר שהיה בכלל יוצא מן

הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא

ללמד על הכלל כולו יצא: זכ שראה קרי וכו'.

ענין טבילה שתקן עזרא לבעלי קריין לעסוק

בתורה קאי ולשאר טמאים לא הצריך וקאמר

הבא דאם יש לו טומאה אחרת עם הקרי שאינו

יכול לצאת ממנה בטבילה זו כגון זב ונדה שהם

טמאים טומאת שבעה אפילו הכי צריך לטבול

לקרי קודם שיעסוק בתורה: פולטת שכבת זרע.

הרי היא כבעל קרי: ורבי יהודה פוטר. קס"ד

בתורה קאי ולשאר טמאים לא הצריך וקאמר

למאן קתני לה. להשמיענו כח מי הוצרכו

לחלוק בה: אילימא לרבנן. להודיעך כחן

דמחייבי בה: השתא זכ שראה קרי. שקדמותו

טומאת חוביה מעיקרא: דמעיקרא. שבעה

שראה קרי לאו בר טבילה הוא ומחייבי ליה

רבנן טבילה לקרי לדברי משה

משמשת

39

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

ברכות – דף כא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רמא

א' במי שהתפלל בצבור, והתחיל להתפלל פעם נוספת עם צבור
אחר, ששכח שהתפלל כבר עם הראשונים, אכל אם בפעם
הראשונה התפלל ביחודות, ובפעם השניה התחיל להתפלל
בציבור, היינו סבורים שתפילת יחיד לגבי תפילת צבור כמאן דלא
צלי דמי – נחשבת כאילו לא התפלל, ורשאי להתפלל עם הציבור
אף שאינו מחדש דבר בתפילתו, קא משמע לן – משמענו שמואל
סאין הדבר כן, אלא אף בציבור אינו רשאי לחזור ולהתפלל אם
אינו מחדש דבר.
ו'א' אשמעינן הקא – ואם היה שמואל משמענו רק את הדין שאם
מצא ציבור מתפללים אחרי שכבר התפלל, אינו רשאי להתפלל
עמם אם אינו מחדש דבר, היינו סבורים לומר שהטעם הוא
משום דלא אתחיל בה – שלא התחיל להתפלל, אכל הקם – שם
בדין הראשון שנוכר שכבר התפלל רק לאחר דאתחיל בה –
שהתחיל להתפלל שנית, אקמא לא – שמא נאמר שאינו צריך
להפסיק, ורשאי לגמור את תפילתו, צריךא – אכן הוצרך שמואל
להשמיענו את שני הדינים.
הגמרא מביאה מחלוקת בענין הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור
שמתפללין: אמר רב הונא, הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור
שמתפללין שמונה עשרה, והוא עדיין לא התפלל, אם יכול
להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור בחזרת התפילה למודים,
יתפלל עמם, ואם לאו, אל תתפלל עמם, אלא ימתין עד שיגיע
שליח ציבור למודים, ויאמר מודים עם הציבור, ואחר כך יתפלל.
רבי יהושע בן לוי אמר, אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח
צבור לקדושה, יתפלל עמם, ואם לאו, אל תתפלל עמם, אלא
ימתין עד שיגיע שליח ציבור לקדושה, ויאמר קדושה עם הציבור,
ואחר כך יתפלל.
הגמרא מבארת את טעם המחלוקת. מבררת הגמרא: קמא קא
מפלגי – במה נחלקו רב הונא ורבי יהושע בן לוי. משיבה הגמרא:
מר – רב הונא פבר, יחיד המתפלל עם הציבור אומר קדושה
בתפילת שמונה עשרה שלו, ולכן לא איכפת לנו אם לא יגמור
שמונה עשרה קודם שיגיע שליח ציבור לקדושה, שהרי אף אם
לא יגמור יכול לומר קדושה. ומר – רבי יהושע בן לוי פבר, אין יחיד
המתפלל עם הציבור אומר קדושה בתפילת שמונה עשרה שלו,
ולכן אם אינו יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע שליח ציבור
לקדושה, יש לו להמתין עד שיגיע שליח ציבור לקדושה, ויאמר
קדושה עם הציבור, ואחר כך יתפלל.
הגמרא מביאה מקור לדעת רבי יהושע בן לוי שיחיד אינו אומר
קדושה: וכן אמר רב אדא בר אבהו, מניין שאין יחיד אומר קדושה,
שנאמר (ויקרא כב לב) וְגִבְעֹתֶיךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ולמדו מפסוק זה
שכל דבר שבקדושה לא יהא נאמר בפחות מעשרה. שואלת
הגמרא: מאי משמע – כיצד לומדים זאת מפסוק זה. משיבה
הגמרא: דתני רבנא אחיה (אחיו) דרבי חייא בר אבא בברייתא,
איתא – יש ללמוד כן בגזירה שוה 'תוף' / 'תוף', כתיב הקא – כתוב
כאן בפסוק שהובא לעיל וְגִבְעֹתֶיךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וכתיב הקם
– וכתוב שם בענין מחלוקת קורח ועדתו שאמר הקדוש ברוך הוא
למשה (במדבר טו כא) הֲבִדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת, מה לחלן – כמו
ששם היו עשרה, אף כאן לענין אמירת דבר שבקדושה צריך שיהיו
עשרה.
הגמרא דנה האם מותר להפסיק בשמונה עשרה לאמירת 'יהא
שמה רבא'. מדייקת הגמרא: ורבוי' קלמא מיהת מפסק לא פסיק
– מזה שרב הונא אמר שלא יתחיל שמונה עשרה קודם שיגיע
שליח ציבור למודים, ורבי יהושע בן לוי אמר, שלא יתחיל שמונה
עשרה קודם שיגיע שליח ציבור לקדושה, יש ללמוד, שאין
מפסיקים באמצע שמונה עשרה כדי לומר קדושה או מודים, ולפי
זה יש להסתפק כדלחלק, איכא לאו – הסתפקו בני הישיבה, מהו
– מה הדין לענין להפסיק באמצע תפילת שמונה עשרה להא שמו
הגדול מבורך – כדי לענות 'יהא שמה רבא מברך'.
משיבה הגמרא: בי איתא – כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל,
אמר, רבי יהודה ורבי שמעון תלמידי דרבי יוחנן אמרי, לכל אין
מפסיקין באמצע שמונה עשרה, חוץ מן 'יהא שמו הגדול מבורך',

שאפילו אם עוסק במעשה כרצונו שביחזקאל, פוסק כדי לענות
'יהא שמה רבא מברך'. מסיקה הגמרא: ולית הלכתא כותיה –
אבל אין הלכה כרבי יהודה ורבי שמעון, אלא אין מפסיקים
באמצע שמונה עשרה אפילו כדי לענות 'יהא שמה רבא מברך'.
שנינו במשנתנו: בעל קרי אינו מברך בברכות קריאת שמע וכו'. רבי
יהודה אומר, מברך בברכות קריאת שמע וברכות המזון בפה לפנייהם
ולאחרייהם. הגמרא מבארת את טעמו של רבי יהודה. אומרת
הגמרא: למימרא דקסבר רבי יהודה – האם ניתן לומר שרבי יהודה
סובר שבעל קרי מותר בברך תורה, ומשום כך התיר לו לברך בפה
ברכות קריאת שמע וברכת המזון לפנייהם ולאחרייהם. והאמר
ו-והרי אמר רבי יהושע בן לוי, מנין לבעל קרי שאסור בברך תורה,
שנאמר בענין לימוד התורה לדורות (דברים ד טו), וְהוֹדֵעְתֶם לְבָנֵיךָ
וְלִבְנֵי בְנֵיךָ, כלומר תודיע לבניך ולבני בניך את הדברים שנאמרו
בסיני, וקסמיך ליה – ובפסוק הסמוך לו המדבר אודות מעמד הר סיני
(שם ד ט כב), וְיוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ וְגו' לפני ה' אלהיך בחרב' – בחר
סיני, ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד, שמה לחלן במעמד הר סיני
היו בעלי קריין אסורין בדברי תורה, אף כאן בלימוד התורה
לדורות הבאים, בעלי קריין אסורין. ואם כן איך התיר רבי יהודה
לבעל קרי לברך בפיו.
הגמרא מנסה לדחות: ובי תמא רבי יהודה לא דריש סמוכים – ואם
תרצה לומר שרבי יהודה לשיטתו שאינו דורש דרשות מכת
סמיכות הפסוקים, ולכן הוא חולק על רבי יהושע בן לוי וסובר
שבעל קרי אינו אסור בדברי תורה, אף לומר כן, והאמר רב יוסף,
אפילו מאן דלא דריש – אפילו מי שאינו דורש סמוכים בכל התורה,
מכל מקום במשנה תורה – בספר דברים, דריש – הוא דורש
סמוכים, ופסוק זה שרבי יהושע בן לוי דרש ממנו שבעל קרי אסור
בדברי תורה נאמר במשנה תורה, ונמצא שכולם מודים לדרשה
זו.
הגמרא מוכיחה שבמשנה תורה לדברי הכל דורשים סמוכים: דהא
ו-והרי אמר רבי יהודה הוא זה שלא דריש סמוכים בכל התורה בולה,
ומכל מקום במשנה תורה דריש סמוכים.
הגמרא מביאה היכן מצאנו שרבי יהודה אינו דורש סמוכים בכל
התורה. אומרת הגמרא: ובכל התורה בולה קמא לן דלא דריש –
מנין לנו שרבי יהודה אינו דורש סמוכים. דתניא בברייתא, בן עזאי
אומר, נאמר (שמות כב יז) מְכַשֶּׁפָה לֹא תִחַה, ולא התפרש באיזה
מיתתה יש להמיתה, ונאמר מיד בסמוך (שם כב יח) כֹּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה
מוֹת יוֹמָת, פסוק ענין לו – סמך הכתוב ענין מכשפה לענין שוכב
עם בהמה, כדי לומר, מה האיש השוכב עם בהמה מיתתו בסקילה,
אף מְכַשֶּׁפָה נמי – גם כן מיתתה בסקילה.
אמר ליה רבי יהודה לכן עזאי, ובי מפני שפסוק ענין לו – ובי מפני
שהסמך הכתוב פירש מכשפה לפרשת שוכב עם בהמה, נחמיר
ונוציא ליה ו-מכשפה) לסקילה שהיא החמורה שבמיתות בית דין.
כלומר אין בסמיכות הפרשיות בבדי ללמד הלכה. אלא ממקום
אחר יש ללמוד שמיתת מכשפה בסקילה, שהרי אוב וידעוני בכלל
כל המכשפים היו – אף הם נכללים בכלל המכשפים שנאמר בהם
מכשפה לא תחיה, ולמה יצאו מן הכלל, וכתבה התורה בפסוק
מיוחד שמיתתם בסקילה, שנאמר (ויקרא כב כז) וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה בִּי
יִדְּהוּ בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעִי מוֹת יוֹמָת, כאן ירגמו אתם דמיהם בס',
אין זה אלא כדי להקיש ו-להשוות) לך את כל שאר המכשפים,
ולומר לך, מה אוב וידעוני מיתתם בסקילה, כמפורש בפסוק, אף כל
מְכַשֶּׁפָה מיתתה בסקילה. הרי שרבי יהודה אינו דורש סמוכים בכל
התורה.
עכשיו מביאה הגמרא היכן מצאנו שבמשנה תורה מודה רבי
יהודה ודורש סמוכים: ובמשנה תורה קמא לן דריש – מנין לנו
שרבי יהודה דורש סמוכים במשנה תורה, דתניא בברייתא, רבי
אליעזר אומר, נושא אדם אנוסת אביו ופסות אביו, כלומר, אף
שאסרה תורה לאדם לישא את אשת אביו וגם באופן שאינה אמו,
מכל מקום מותר לאדם לישא אשה שנבעלה לאביו באונס או
בפיתוי, וכן נושא אדם אנוסת בנו ופסות בנו, כלומר, אף שאסרה
תורה לאדם לישא את כלתו ואשת בנו, מכל מקום מותר לאדם

עיקר – לא יכנס לבית המדרש כלל.
 רבי יהודה אומר, שונה הוא בהלכות דרך ארץ – מותר לבעל קרי
 לעסוק בהלכות דרך ארץ. מעשה פרבי יהודה שראה קרי, והיה
 מהלך על גב הנהר – על שפת הנהר, אומר לו תלמידיו, רבינו, שנה
 לנו פרק אחד בהלכות דרך ארץ, ויד רבי יהודה ויגבול בנהר, ואחר
 כך שנה להם. אומר לו תלמידיו, וכי לא כך פדחתנו רבינו, שונה
 הוא בהלכות דרך ארץ, קודם שטבלת. לא שנית לנו פרק אחד
 בהלכות דרך ארץ, אלא להם רבי יהודה, אף על פי
 שמיכל אני על אחרים לשנות הלכות דרך ארץ, מקמיר אני על
 עצמי. ומכל מקום מבואר בברייתא שרבי יהודה מתיר לבעל קרי
 לעסוק בהלכות דרך ארץ, ומטעם זה התיר לבעל קרי לומר את
 הברכות בפיו.
 הגמרא מביאה דעה הסותרת שמותר לבעל קרי לעסוק בתורה:
 תניא בברייתא, רבי יהודה בן בתירא היה אומר, אין דברי תורה
 מקבלין טומאה, ומותר לבעל קרי לעסוק בתורה.
 הגמרא מביאה מעשה על כך: מעשה בתלמיד אחד שקנה מנגנס –
 קורא במרוצה למעלה פרבי יהודה בן בתירא – לפני רבי יהודה בן
 בתירא, לפי שהיה בעל קרי, אלא ליה רבי יהודה בן בתירא לאותו
 תלמיד, בני, פתח פיה ויאמר דבריה, ואין אתה צריך לקרוא
 בגיגוס, שאין דברי תורה מקבלין טומאה, ששומר (ירמיה כג טז)
 'לוא כה דברי כאש נאם ה', הפסוק מדמה את דברי התורה לאש,
 מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינו מקבלין טומאה.
 הגמרא חוזרת לדברי הברייתא הקודמת בענין הדברים שהתירו
 לבעל קרי לעסוק בהם: אומר ר' – הובא לעיל בברייתא, רבי יונתן
 בן יוסף אומר, בעל קרי מציע את המשנה – רשאי הוא להאריך
 בטעמי פירושי המשנה, ואינו מציע את הנקרא – ואינו רשאי
 להאריך בטעמי פירושי הגמרא. אומרת הגמרא: מסייע ליה לרבי
 אלעאי – מכאן יש ראייה לדברי רבי אלעאי, דאמר רבי אלעאי אומר
 רב אחא בר יעקב משום רבינו – משמו של רב, הלכה, בעל קרי
 מציע את המשנה ואינו מציע את הנקרא.
 הגמרא מביאה תנאים שנחלקו בדן זה: בתיא – דבר זה שאמר
 רבי אלעאי שנוי במחלוקת תנאים, ששנינו בברייתא, בעל קרי
 מציע את המשנה ואינו מציע את הנקרא, דברי רבי מאיר וכשיטת
 רבי אלעאי. רבי יהודה בן גמליאל אומר משום – משמו של רבי
 חנינא בן גמליאל, זה וזה אסור לבעל קרי לעסוק בהם. ואמר לה –
 ויש אומרים שכך אמר משמו של רבי חנינא בן גמליאל, זה וזה
 מותר לבעל קרי לעסוק בהם.
 מבואר בגמרא: מאן דאמר – מי שאמר זה וזה אסור, סובר ברבי
 יוחנן הסנדלר בברייתא שהובאה למעלה, שאמר 'לא יכנס למדרש
 כל עיקר'. ומאן דאמר – ומי שאמר זה וזה מותר, סובר ברבי יהודה
 בן בתירא שהתיר לבעל קרי לעסוק בתורה.
 הגמרא מביאה מה המנהג בענין לימוד התורה לבעל קרי,
 ובהלכות נוספות בענינים אחרים: אומר רב נחמן בר יצחק, נהוג
 עלמא כהני תלת סבי – העולם נוהג להקל כאותם שלשה זקנים
 המבואים להלן, ברבי אלעאי בענין ראשית הנו בחוץ לארץ, ברבי
 יאשיה בענין פלאים, ברבי יהודה בן בתירא בענין דברי תורה לבעל
 קרי.
 הגמרא מבארת את שלושת הדינים: נוהגים ברבי אלעאי בענין
 ראשית הנו, דתניא – ששנינו בברייתא, רבי אלעאי אומר, ראשית
 הנו אינו נוהג אלא בארץ.
 וכן נוהגים ברבי יאשיה בענין פלאים, בדקתי (דברים כ ט) (פרק)
 לא תורע [פרק] פלאים, רבי יאשיה אומר לעולם אינו חייב על
 הלא של כלאי הכרם, עד שיועזר חפא ושעורה ותרן – גרעין של
 ענבים במפולת יד – שיועזר ביד, והיו שיועזר אותם בבית אחת.
 וכן נוהגים ברבי יהודה בן בתירא בענין דברי תורה לבעל קרי,
 דתניא בברייתא, רבי יהודה בן בתירא אומר, אין דברי תורה מקבלין
 טומאה, ומותר לבעל קרי לעסוק בתורה בלא טבילה.
 הגמרא מביאה דעה נוספת הסותרת שבטלה חובת טבילה לבעל
 קרי: כי אתא – כשבא וצירי מארץ ישראל לבבל אמר, בבלוה

שרק המשמש וראתה דם נדה, אינה צריכה טבילה, משום
 שהטבילה לא תטהרנה מטומאת נדתה, אבל בעל קרי ירדא שאין
 עליו עוד טומאה, וכשיטבול יטהר מקרי, מחייב אותו רבי יהודה
 לטבול כדי לעסוק בתורה. הרי שרבי יהודה אסור לבעל קרי
 לעסוק בתורה קודם שיטבול, ואם כן כיצד אמר רבי יהודה
 במשנתנו, שמותר לבעל קרי לברך לפניו ולאחריה קודם שטבל.
 מתרצת הגמרא: לא תימא – אל תאמר שלדעת רבי יהודה
 במשנתנו, בעל קרי מברך בפה, אלא תאמר שמהרהר את הברכות
 בליבו.
 הגמרא דוחה את התירוץ ומוכיחה שרבי יהודה מתיר לבעל קרי
 אף לברך בפה. דוחה הגמרא: ומי אית ליה לרבי יהודה הרהור – וכי
 רבי יהודה סובר שבעל קרי מהרהר את הברכות ואינו מוציאם
 בפיו, והתניא בברייתא, בעל קרי שאין לו מים לטבול, קורא קריאת
 שמע, ואינו מברך לא לפניו ובשחרית: יוצר אור ויאהבה רבה/
 ובערבית: מעריב ערבים ויאהבת עולם, ולא לאחריה ובשחרית:
 'אמת ויציב, ובערבית: 'אמת ואמונה' והשיבנו. ואזכר פתו
 ומברך לאחריה – ברכת המזון, ואינו מברך לפניו – ברכת
 המוציא. ואל תטעה לומר במה שאמרנו שקורא קריאת שמע
 ומברך ברכת המזון שאומרם בפיו, שזה אינו, אבל רק מהרהר
 אותם בלב וואינו מוציא אותם בשפתיו, דברי רבי מאיר. רבי יהודה
 אומר, בין קד וכן קד – בין קריאת שמע וברכת המזון, ובין שאר
 ברכות, מוציא בשפתיו. הרי שרבי יהודה סובר שבעל קרי מוציא
 את הברכות בפיו, וחוזרת הקשיא ממהשנה להלן (כז) שמשמע
 שרבי יהודה סובר שאסור לבעל קרי לעסוק בתורה, וכיצד התיר
 לומר את הברכות בפה.
 הגמרא חוזרת בה ומתרת באופן אחר: אומר רב נחמן בר יצחק,
 לעולם סובר רבי יהודה שמברך בפיו וכמו שמפורש בברייתא, ואף
 שמודה רבי יהודה שאסור לבעל קרי לעסוק בתורה, מכל מקום
 התיר לו לברך בפיו, משום שעשאן – [החשיב] רבי יהודה לברכות
 אלו בהלכות דרך ארץ, שלדעת רבי יהודה מותר לבעל קרי לעסוק
 בהם.
 הגמרא מביאה ברייתא בה שנינו שרבי יהודה מתיר לבעל קרי
 לעסוק בהלכות דרך ארץ: דתניא בברייתא, נאמר בפסוק בענין
 לימוד התורה לדורות (דברים ט ט) 'והודעתם לבניך ולבני בניך',
 כלומר תלמד לבנך ולבני בניך את הדברים שנאמרו בסני, וכתוב
 בתורה – וכתוב בפסוק שאחריו (שם ט ט) 'יום אשר עמדת לפני ה'
 אלהיך בחיב, ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד, שמה להלן במעמד
 הר סיני עמדו ישראל בארץ וברתת וזיע, אף כאן בלימוד
 התורה לדורות הבאים, צריך שיהא בארץ וברתת וזיע.
 מכאן אומר, הויכח והמצורעים, ובאין על נדות שטבלו לקרין,
 מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה ונמרא
 ובהלכות ובאגדות, שאף הם יכולים ללמוד באימה וברתת, אבל
 בעלי קרין אסורים בלימוד התורה, שטומאתם באה להם מתוך
 קלות ראש וזחיחות הדעת.
 רבי יוסי אומר, שונה הוא ברגילות – מותר לבעל קרי לשנות
 משניות השגורות בפיו, שהוא מוציא מפיו במרוצה ואינו צריך
 להאריך בהן, ובלבד שלא יציע את המשנה – שלא יאריך בטעמי
 פירושיהן.
 רבי יוחנן בן יוסף אומר, מציע הוא את המשנה – רשאי הוא
 להאריך בטעמי פירושי המשנה, ואינו מציע את הנקרא – אך אינו
 רשאי להאריך בטעמי פירושי הגמרא, מפני שצריך תמיד להזכיר
 את הפסוקים שהוא דורש, ושמה יזכיר את השם.
 רבי נחמן בן אחישלום אומר, אף מציע את הנקרא – רשאי הוא
 להאריך אף בטעמי פירושי הגמרא, ובלבד שלא יאמר את
 האגדות שבו – שם ה' המוזכר בפסוקים הנדרשים.
 רבי יוחנן הסנדלר תלמידו של רבי עקיבא משום – משמו של רבי
 עקיבא אומר, לא יבגס למדרש כל עיקר – לא יעסוק במדרש כלל,
 לא להציע ולא לשנות, אבל נכנס הוא לבית המדרש לשמוע דברי
 תורה ושותק. ואמר לה – ויש אומרים, לא יבגס לבית המדרש כל

ברכות. פרק שלישי - מי שמתו דף כב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רמג רש"י תוספות

משמשת וראתה נדה. דטומאת קרי קדמה וכשראתה הקרי ראייה היתה לטבול מיד: לא כל שכן. דלא אתיא טומאת נדה שהיא אחרונה ומפקעה לטבילה שנתחייבה בה כבר: אלא לאו רבי יחודה. קתני להודיעך דאפי' היכא דקדם הקרי אתיא טומאת נדה ומפקעה טבילה דאין טבילה אלא המשתחרת ואי לרבי יחודה לית ליה תקנת עזרא למה ליה לאשמעינן בהא כל בעלי קריין נמי לא בעי

טבילה לדברי תורה הלכך על כרחך דוקא קתני 1
לה לא תימא. במתני' מברך אלא מהררה: 2
עשאן ר' יחודה. לברכת המזון: בחלבות ד"א. 3
שמותר לשנותה בעל קרי כדבריה: מה להלן 4
באימה. דכתיב וירא העם וינעו וגו' (שמות כ) 5
מכאן אמרו. כל הטמאים מותרים בתורה שאף 11
הם יכולים להיות באימה וברתת אבל בעל קרי 12
אין אלא מתוך קלות ראש וזוהי הדעת: ובעלי 13
נדות. אם טבלו לקריין לדברי תורה הטבילה 14
אינה עולה להם לטהרם מטומאת בועל נדה 15
שהיא שבעת ימים אבל לתקנת עזרא עולה 16
להם כדתנן במתניתין וב שראה קרי ונדה בו 17
צריכין טבילה: בתנילוות. במשניות השגורות 18
כפיז שהוא מוציאן מפיו במרוצה ואין צריך 19
להאריך בהן: שלא יציע. בטעמי פירושיה: ואינו 20
מציע את המדרש נדס'. מפני שצריך הוא תמיד 21
להוכיז בו את הפסוקים שהוא דורש: אוכרות. 22
שבמקראות הנדרשים: לא יכנס למדרש כל 23
עיקר. לא להציע ולא לשנות אבל לבית 24
המדרש הוא נכנס ושוקק. חלבות דרך ארץ. 25
כגון דרכן של ת"ח שהיא ברייתא ופרק בן עזאי 26

משמשת וראתה נדה אינה צריכה מביילה, אבל פעל קרי 1
גרידא מחייב: לא תימא "מברך", אלא "מהרהר". ונמי 2
אית ליה לרבי יחודה הרהור? והתניא: פעל קרי שאין 3
לו מים לטבול, קורא קריאת שמע ואינו מברך לא לפני 4
ולא לאחריה, ואוכל פתו ומברך לאחריה ואינו מברך 5
לפניה, אבל מהרהר בלבד ואינו מוציא בשפתיו, דברי רבי 6
מאיר. רבי יחודה אומר, בין כך ובין כך מוציא בשפתיו: 7
אמר רב נחמן בר יצחק: עשאן ר' יחודה בחלבות דרך 8
ארץ, דתניא: "והודעתם לבניך ולבני בניך", ובתבי 9
בתריה: "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב", מה 10
להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן באימה 11
וביראה וברתת ובזיע. מכאן אמרו: הנזכים והמפוצצים 12
ובאין על נדות מותרים לקרות בתורה ובנביאים 13
ובכתובים, לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות, 14
אבל פעלי קריין אסורים. רבי יוסי אומר: שונה הוא 15
ברגילות, ובכבוד שלא יציע את המשנה. רבי יוחנן בן 16
יוסף אומר: מציע הוא את המשנה, ואינו מציע את 17
הגמרא. רבי נתן בן אבישלום אומר: אף מציע את 18

הגמרא, ובכבוד שלא יאמר אפרכות שבו. רבי יוחנן הספדלר תלמידו של רבי עקיבא משום רבי עקיבא אומר: לא יכנס למדרש כל עיקר, 19
ואמרו לה: לא יכנס לבית המדרש כל עיקר. ר' יחודה אומר: שונה הוא בהלכות דרך ארץ. מעשה ברבי יחודה שראה קרי, ותהי מחלף 20
על גב הנהר, אמרו לו תלמידיו: רבינו, שנה לנו פרק אחד בהלכות דרך ארץ! ירד וטבל ושנה להם. אמרו לו: לא כך למדתנו רבינו, שונה 21
הוא בהלכות דרך ארץ? אמר להם: אף על פי שמיקל אני על אחרים, מחמיר אני על עצמי: תניא: ר' יחודה בן בתירא היה אומר: אין 22
דברי תורה מקבלין טומאה. מעשה בתלמיד אחד שהיה מגומם למעלה מרבי יחודה בן בתירא, אמר ליה: בני, פתח פיו ויאירו דבריה, 23
שאין דברי תורה מקבלין טומאה, שנאמר: "הלא כה דברי כאש, נאם ה'", מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה. 24
אמר מר: מציע את המשנה, ואינו מציע את הגמרא. כתנאי: מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא, דברי רבי מאיר. רבי יחודה בן גמליאל 25
הלכה, מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא. כתנאי: מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא, דברי רבי מאיר. רבי יחודה בן גמליאל 26
אומר משום רבי חנינא בן גמליאל: זה וזה אסור. ואמרי לה: זה וזה מותר. מאן דאמר זה וזה אסור, דרבי יוחנן הספדלר; מאן דאמר זה 27
זה מותר, דרבי יחודה בן בתירא. אמר רב נחמן בר יצחק: נהוג עלמא דהני תלת סבין: דרבי אלעאי בראשית הנו, דרבי יאשיה בבבליאם, 28
דרבי יחודה בן בתירא דברבי תורה. דרבי אלעאי בראשית הנו, דתניא: רבי אלעאי אומר: ראשית הנו אינו נוהג אלא בארץ. דרבי יאשיה 29
בבבליאם, דברתיב (פרקד) "לא תורע [פרמד] בלאים", רבי יאשיה אומר: לעולם אינו חייב, עד שיורע חטא ושעורה וחרצן במפולת יד. 30
דרבי יחודה בן בתירא דברבי תורה, דתניא: רבי יחודה בן בתירא אומר: אין דברי תורה מקבלין טומאה. פי אתא זעירי אמר: בפלוגה 31
למבילותא; ואמרי לה: בפלוגה לנמילותא. מאן דאמר בפלוגה למבילותא, דרבי יחודה בן בתירא. מאן דאמר בפלוגה לנמילותא, פי הא דרב 32
חסדא לייט אפאן דמתדר אמאי בעידן צלותא: תנו רבנן: בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים, טהור. נחום איש גס זו לחשה לרבי עקיבא, 33
ורבי עקיבא לחשה לכן עזאי, וכן עזאי יצא ושנאה לתלמידיו בשוק. פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבדא, 34
חד תני "שנאה", וחד תני "לחשה". מאן דתני שנאה, משום בטול תורה ומשום בטול פירה ורביה; ומאן דתני לחשה, שלא יהו תלמידי 35
חכמים מצויים אצל נשותיהם פתרנגולים. אמר רבי ינאי: שמעתי שמקילין בה, ושמעתי שמתמירין בה, וכל המחמיר בה על עצמו מאריכין 36
לו ימיו ושנותיו. אמר ריב"ל: מה טיבן של טובלי שחרין? מה טיבן? הא איתו דאמר בעל קרי אסור דברבי תורה! הכי קאמר: מה טיבן 37
בארבעים סאה? אפשר בתשעה קבין! מה טיבן במביילה? אפשר בנתינה. אמר רבי חנינא: גדר גדול גדרו בה, דתניא: מעשה באחד שתבע 38
אשה לדרב עבירה, אמרה לו: ריקא! יש לך ארבעים סאה שאתה טובל בהן? מיד פירש. אמר להו רב הונא לרבנן: רבותי, מפני מה אתם 39
מזלזלין במביילה זו? אי משום צינה, אפשר במרחצאות! אמר ליה רב חסדא: וכי יש טבילה בחמין? אמר ליה: רב אדא בר אבהו קאי 40
בוותק. רבי יודא הוה יתיב באגנא דמיא בי מסותא, אמר ליה לשמעיה: זיל ואיתי לי תשעה קבין, וישירי עלנאי. אמר ליה רבי חיאי בר 41
אבא: למה ליה למר כולי האי? והא יתיב בגווייהו! אמר ליה: פארבעים סאה. מה ארבעים סאה במביילה ולא בנתינה, אף תשעה קבין 42
בנתינה ולא במביילה. רב נחמן תפן חצבא פת תשעה קבין, פי אתא רב דימי אמר: רבי עקיבא ורבי יחודה גלוסקמא אמרו: לא שנו אלא 43
לחולה לאונסו, אבל לחולה המרגיל - ארבעים סאה. אמר רב יוסף: אתבר חצביה דרב נחמן! פי אתא רבין, אמר: באושא הוה עובדא 44
בקילעא

27 הנותן ארבעה דברים אל לבה מנמנם וקורא. בעל קרי היה: נראה בעיני דה"א "אלעאי
28 חלבה בו. ולא גרסינן מסייע ליה: משום רבינו. רבי פי' הך תלת סבין: וכולו לקלא:
29 אינו נוהג אלא בארץ. בשודיטת חולין לליף טעמא בפרק הורונו: הפה ושעורה וחרצן.
30 שלשתן במפלות יד דהוה להו כלאי זרעים וכלאי הכרם כאחת: לפלילותא. דבעלי קריין:
31 חד תני. בן עזאי לחשה לתלמידים: משום
32 בטול פירה ורביה. שהיו נמנעים מתשמש מפני
33 טורח הטבילה: שמקילין בה. במרחצאות או
34 בנתינת תשעה קבין: שמתמירין בה. בארבעים
35 סאה: של טובלי שחרין. בעלי קריין הטובלין
36 שחרית: והא איתו אמר בו. לעיל בריש
37 שמעתין: אפשר בנתינה. תשעה קבין וא"ע
38 דלא תנא לקמן אלא בחולה סתם לתלמיד
39 חכמים חולים הם כדאמר במסכת נדרים (דף
40 מט) במאן מצליגן אקצירי ואמריעי כרבי יוסי.
41 קצירי חולין מריעי רבנן: נדר גדול נדרו. במה
42 שהצריכו בארבעים סאה: שתבע אשה. אותה
43 אשה פניה היתה וחכמים גזרו על היחוד אף
44 על הפנויה: אתם מולולים. לנהוג כרבי יחודה בן
45 בתירא: אפשר במרחצאות. חמין: קאי כוותך.
46 דבעי טבילה זו במקוה כשאר טבילות: באגנא
47 דמיא. גיגית: תקן חצבא. ליתן מים לתלמידים
48 עליהם שחרית קודם קריאת התורה: לא שנו.
49 דטיב בנתינה אלא בחולה שראה קרי לאנסה
50 המרגיל. וממשיך את הקרי עליו משמש
51 מטתו: אתבר חצביה. אינו צריך לנו דחולה
52 לאונסו לא שכית:

בקילעא

ברכות – דף כב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רמה

השני ורבי אלעזר או רבי יוסי ברבי חנינא נחלקו בדברי תנא קמא
השניים ברישא של הבריייתא, חד – אחד מהם אמר, הא דאמר –
מה שאמרת ותנא קמא, פה דברים אחרים שנתנית תשעה קבין
מטהרת בעל קרי לעסוק בתורה, ללמוד לעצמו, אבל ללמד
לאחרים צריך לטבול בארבעים סאה, לא שני – לא אמרת דין זה
אלא לחולת הפרגלי – הממשיך את הקרי עליו, שראה קרי מחמת
שימש מיטתו, אבל לחולת שראה קרי לאונסו – שלא ברצונו, ולא
מחמת שימש את מיטתו, די לו בנתינת תשעה קבין אף כדי ללמד
לאחרים. וחד – ואחד מהם אמר, כל שרוצה ללמד לאחרים, אפילו
חולה לאונסו אינו רשאי עד דאיכא – שיהא לו ארבעים סאה ויטבול
בהם.

מחלוקת נוספת בבאור הסיפא של הבריייתא: וחד מהאי זוגא וחד
מהאי זוגא אסיפא – ואחד מהזוג הראשון ואחד מהזוג השני נחלקו
בדברי רבי יהודה השנויים בסיפא של הבריייתא, חד – אחד מהם
אמר, הא דאמר רבי יהודה ארבעים סאה מועילים לטהר בעל קרי
מכל מקום – בכל ענין שהוא, לא שני – לא אמר כן אלא כשהמים
שטבל בהם היו בקרקע, אבל אם הם בכלים לא הועילה לו
הטבילה. וחד – ואחד מהם אמר, אפילו בכלים נמי – גם מועילה לו
הטבילה.

הגמרא מקשה על אחת מהדעות שמשלשנו של רבי יהודה לא
שמע כן, אומרת הגמרא: בשלמא דמאן דאמר – מובן הדבר
לדעת האומר שרבי יהודה יכול לטבול אפילו בכלים, היינו
דקתני – לכך שנינו דבי יהודה אומר ארבעים סאה מכל מקום,
שבא להקל ולומר שבכל ענין טבילת בעל קרי מועילה, ואפילו
בכלים, ואינה כטבילות שאר הטמאים שצריך שיהיו בקרקע, אלא
למאן דאמר – לדעת האומר שבקרקע אין – אכן מועילה הטבילה,
אבל בכלים לא מועילה הטבילה, אם כן מה שאמר רבי יהודה
מכל מקום, לאתניי מאי – מה בא לרבות. מתרצת הגמרא: לאתניי
רבי יהודה בא לרבות שטבילת בעל קרי מועילה גם במים
שאובים, ואינה כטבילת שאר הטמאים שאינה כשרה במים
שאובים.

הגמרא מביאה מעשה שבו דנו בבריייתא הנל: רב פפא ורב הונא
בריה דרב יהושע ורבא (ברבי) פר שמואל פריש ריפתא פהי דרדי
– כרכו פת ביחד, כלומר אבלו סעודה ביחד, אמר להו רב פפא,
הבו לי לדידי לברוך – תנו לי לברך, משום דנפול עילויא – שנפלו
עלי תשעה קבין ונטהרתי מטומאת קרי שהיתה עלי. אמר להו רבא
(ברבי) [בר] שמואל, תנינא בבריייתא, פה דברים אחרים שמועיל
נפילת תשעה קבין, ללמוד לעצמו, אבל ללמד לאחרים צריך
לטבול בארבעים סאה דווקא, וכאן שרוצה אתה להוציא אחרים
בברכת המזון, נחשב כמו ללמד לאחרים וצריך לזה טבילה
בארבעים סאה, אלא הו לי לדידי לברוך – תנו לי לברך, משום
דנפול עילויא – שנפלו עלי ארבעים סאה, כלומר טבילתי בארבעים
סאה. אמר להו רב הונא, הו לי לדידי לברוך – תנו לי לברך, דליכא
עילויא לא האי ולא האי – שלא הוצרכתי לא לזו ולא לזו, שלא
נטמאתי בטומאת קרי כלל.
רב חמא טביל בפעלי יומא דפסחא – היה רגיל לטבול בערב פסח
בארבעים סאה, כדי להוציא את הרבים ידי חובתן, מסיימת הגמרא:
ולית הלכתא פנותיה – אבל אין הלכה כמותו, אלא הלכה כרבי
יהודה בן בתירא שבעל קרי אינו צריך טבילה כלל.

משנה

המשנה ממשיכה בענין בעל קרי האסור בתפילה ובברכות (ולעיל)
כ: הנה עומד בתפלה ונזכר שהוא פעל קרי, לא יפסיק תפילתו אלא
יקצר, כלומר, יתפלל כל ברכה בקצרה, פתיחתה וחתמתה בלבד.
מי שירד לטבול והגיע זמן קריאת שמע, אם יכול להספיק לעלות
מן המים ולהתכסות ולקרות קריאת שמע עד שלא תהא הגין
החמה, יצלה ויתכסה ויקרא, ואם לאו, יתכסה במים, שלא יתא
ליבו רואה את הערות, ויקרא. ולא יתכסה ויקרא קריאת שמע, לא

בקליעא – בכניסת ביתו דרב אושעיא, אתו – באו ושאלו לרב אפי
אם בעל קרי יכול לטהר עצמו לדברי תורה על ידי נתינת תשעה
קבין. אמר להו רב אסי, לא שני – לא אמרו שצריך נתינת תשעה
קבין לטהר בעל קרי, אלא לחולה הפרגלי – הממשיך את הקרי
עליו, שראה קרי מחמת שימש מיטתו, אבל לחולה שראה קרי
לאונסו – שלא ברצונו, ולא מחמת שימש את מיטתו, פטור
מכלום, כלומר מותר לו לעסוק בתורה ואינו צריך לטהר עצמו
כלל. אמר רב יוסף, אצטמדי חצבי דרב נחמן – נתחזקו דברי
הכלי שהכין רב נחמן ונצמדו, כלומר לפי דברי רב אסי צריכים
אנו את הכלי שהכין רב נחמן לנתינת תשעה קבין, שהרי תלמידי
חכמים חולים הם, ויועיל להם כלי זה להטהר מטומאת קרי שבאה
להם על ידי שמשמשים מטתם.

לעיל נחלקו תנאים אם בעל קרי צריך טהרה לדברי תורה ואם
נתינת תשעה קבין מועילה לו, ונחלקו אמוראים אם נתינת תשעה
קבין מועילה גם לחולה המרגיל, ואם חולה לאנסו צריך לטהר
עצמו לדברי תורה. הגמרא מבררת כיצד יתכן שנחלקו בדבר זה.
שואלת הגמרא: מפי פולחא אמוראי ותנאי דערעא קמיפלגי – הרי
כל האמוראים והתנאים שנשנו כאן נחלקו בתקנת עזרא, ונתנו
ערעא חיבי תקן – נראה מה תיקן עזרא, שוראי דבר ידוע הוא מה
תיקן, שכן נהוג בכל יום.

משיבה הגמרא: אמר אביי, ערעא תקן לבריא הפרגלי – הממשיך את
הקרי עליו, שראה קרי מחמת שימש מיטתו, שיטבול בארבעים
סאה. ובריא שראה קרי לאונסו – שלא ברצונו, ולא מחמת שימש
את מיטתו, שיטהר על ידי נתינת תשעה קבין על גופו. ואתו אמוראי
ופלגי בחולה – ובאו אמוראים ורב דימי ורבין ונחלקו בחולה
שראה קרי, מר – רב דימי סבר, חולה הפרגלי דינו כבריא הפרגלי,
וגם הוא צריך לטבול בארבעים סאה. וחולה לאונסו דינו כבריא
לאונסו, וצריך לטהר עצמו על ידי נתינת תשעה קבין. ומר – רבין
סבר, חולה הפרגלי דינו כבריא לאונסו, ואינו צריך לטבול
בארבעים סאה אלא די לו בנתינת תשעה קבין. וחולה לאונסו
פטור מכלום – אינו צריך לטהר עצמו לדברי תורה כלל.

מקשה הגמרא: אמר רבא, נהי דתקן ערעא – אף שאכן תיקן עזרא
מבילה לבעל קרי, נתינת מי תקן – האם תיקן גם נתינת תשעה קבין,
והאמר מר (ביק פב), ערעא תקן מבילה לבעלי קרי, ומשמע שתיקן
רק טבילה ולא כמו שאמר אביי שתיקן גם נתינת תשעה קבין.

רבא מתרץ באופן שונה קצת מאביי: אלא אמר רבא, ערעא תקן
מבילה לבריא הפרגלי בארבעים סאה. ואתו (יבאו) רבין וסאחרי
והתקינו לבריא שראה קרי לאונסו שיהא צריך טהרה על ידי נתינת
תשעה קבין. ואתו אמוראי וקא מיפלגי – ובאו אמוראים ורב דימי
ורבין ונחלקו בחולה שראה קרי, מר – רב דימי סבר, חולה הפרגלי
דינו כבריא הפרגלי, וגם הוא צריך לטבול בארבעים סאה. וחולה
לאונסו דינו כבריא לאונסו, וצריך לטהר עצמו על ידי נתינת
תשעה קבין. ומר – רבין סבר, לבריא הפרגלי תיקן עזרא שיטבול
בארבעים סאה, וחולה הפרגלי דינו כבריא לאונסו, ואינו צריך
לטבול בארבעים סאה אלא די לו בנתינת תשעה קבין. אבל לחולה
לאונסו, פטור מכלום – אינו צריך לטהר עצמו לדברי תורה כלל.
הגמרא מכריעה כדעת מי ההלכה: אמר רבא, הלכתא, בריא
הפרגלי וחולה הפרגלי צריכים טבילה בארבעים סאה וכרב דימי,
ובריא לאונסו די לו בנתינת תשעה קבין, אבל לחולה לאונסו פטור
מכלום (וכרבין).

הגמרא דנה עוד בענין טהרתו של בעל קרי: תנו רבנן בבריייתא,
פעל קרי תשנו עליו תשעה קבין מים, מהור, פה דברים אחרים,
ללמוד תורה לעצמו, אבל ללמד לאחרים צריך לטבול בארבעים
סאה, ואין מועיל לו נתינת תשעה קבין. רבי יהודה אומר, ארבעים
סאה מועילים לטהר בעל קרי מכל מקום – בכל ענין שהוא.

הגמרא מביאה אמוראים שנחלקו בבאור הרישא של הבריייתא:
רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, ורבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא
נחלקו בדברי הבריייתא, חד מהאי זוגא וחד מהאי זוגא ארישא –
אחד מהזוג הראשון ורבי יוחנן או רבי יהושע בן לוי ואחד מהזוג

רָבֵנָן בְּבֵרֵיתָא, אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַמֵּת לְקוֹבְרוֹ סָמוּךְ לִזְמַן קְרִיאַת
 שְׁמֵעַ, כְּדִי שְׁלֵא יִפְסִידוּ אֶת מִצְוַתָּהּ כְּאִשְׁרֵי יַעֲסֻק בְּמֵת וַיַּעֲבֹר
 זְמַנָּהּ, וְאֵם הִתְחִילוּ בְּהוֹצָאתָהּ וְהִיגֵעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמֵעַ, אֵין מְפַסְקִין
 בְּכָךְ כְּדִי לְקַרְא אֶת שְׁמֵעַ, אֲלֵא מְמַשִּׁיכִים בְּמֵה שֶׁהִתְחִילוּ עַד
 שִׁסִּימֹו.
 הַגְמָרָא דְנָה בְּדַבְרֵי הַבְּרִיתָא. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֵינִי – הָאֵם אֲבָן כִּךְ
 הוּא שְׁאִין מוֹצִיאִים אֶת הַמֵּת לְקוֹבְרוֹ סָמוּךְ לִזְמַן קְרִיאַת שְׁמֵעַ, וְהָא
 רַב יוֹסֵף אִפְקָהוּ – וְהָרִי אֶת מִיתָתוֹ שֶׁל רַב יוֹסֵף הוֹצִיאוּ סָמוּךְ לִזְמַן
 קְרִיאַת שְׁמֵעַ. מִתְרַצַּת הַגְמָרָא: אֲדָם חָשׁוּב שְׁאֵינִי – (שׁוֹנֶה) מֵאֲחֵרִים,
 וּמוֹצִיאִים אוֹתוֹ לְקַבְרָה אֲפִילוּ סָמוּךְ לִזְמַן קְרִיאַת שְׁמֵעַ.
 שְׁנֵינִי בְּמִשְׁנָה: נוֹשְׂאֵי הַמִּיטָה וְחִילוּפֵיהֶן וְחִילוּפֵי חִילוּפֵיהֶן, אֶת
 שְׁלֹפְנֵי הַמִּטָּה וְאֶת שְׁלֹאֲחֵר הַמִּטָּה, אֶת שְׁלֹפְנֵי הַמִּיטָה צוֹרֵךְ בְּהֵם
 פְּטוּרִים וְאֶת שְׁלֹאֲחֵר הַמִּיטָה צוֹרֵךְ בְּהֵם חַיִּיבִין. הַגְמָרָא מְבִיאָה
 בְּרִיתָא בְּעֵינִי קְרִיאַת שְׁמֵעַ בִּשְׁעַת הַהִסְפָּד: תָּנִי רָבֵנָן בְּבֵרֵיתָא,
 הַעֲוָסִים בְּהַסְפָּד (וְהַנְעֵשָׂה קוֹדֵם קְבוּרַת הַמֵּת), בְּזִמְנֵי שְׁחֵמַת מוֹטָל
 לְפָנֵיהֶם בְּבֵית בּוֹ מְסַפִּידִים אוֹתוֹ, נִשְׁמָטִין הַשּׁוֹמְעִים הַחוּצָה אַחֵר
 אַחֵר וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמֵעַ, אֲבָל אֵין קוֹרִאִים בְּפָנֵי הַמֵּת מִשּׁוּם 'לֹעֵג
 לְרֵשׁ'. אֲבָל אִם אֵין הַמֵּת מוֹטָל לְפָנֵיהֶם אֲלֵא בְּבֵית אַחֵר, הֵן יוֹשְׁבִין
 וְקוֹרִין (וְהָאֲבָל) יוֹשְׁבִין וְדוֹמְם, הֵם עוֹמְדִים וּמִתְפַּלְלִין, וְהוּא
 (הָאֲבָל) עוֹמֵד וּמִצְדִּיק עָלָיו אֶת הָרִי, וְאִמְרָה, רַבִּין הַעֲוָלָמִים, הִרְבֵּה
 הַמֵּתִי לְפָנֶיךָ, וְלֹא נִפְרַעַת מִמֶּנִּי אַחֵר מִנִּי אֶלֶף מֵהַמְּגִיעַ לִי, יֵה רָצוֹן
 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּגַדֹּר פְּרִצוֹתֵינוּ וּפְרָצוֹת כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל
 בְּרַחֲמִים.
 אֲבִי מִשִּׁיג עַל נֹסֵחַ הַתְּפִילָה שֶׁבְּבֵרֵיתָא: אַמְרָה אֲבִי, לֹא מְבָעִי לִיָּה
 לְאִינֵשׁ לְמִימְרָה הָכִי – אֵין רָאוּי לְאִדָם לומר נֹסֵחַ זֶה וְלֹא נִפְרַעַת
 מִמֶּנִּי אֶחָד מִנִּי אֶלֶף, שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁהוּא אומר לַהֲקַבֵּ"ה שִׁיפְרַע מִמֶּנִּי,
 דְּאַמְרָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ וְכֵן תָּנָא מְשֻׁמִּיָּה – (וְכֵן שְׁנֵינִי בְּבֵרֵיתָא
 מִשְׁמַתִּי לְפָנֶיךָ, יוֹסִי, לְעוֹלָם אֵל נִפְרַעַת מִמֶּנִּי אַחֵר מִנִּי אֶלֶף מֵהַמְּגִיעַ לִי, יֵה רָצוֹן
 יִפְתַּח פִּי לְמִדַּת הַדִּין שֶׁתִּקְטַרְגַּ עָלַי, וְאַמְרָה רַב יוֹסֵף, מֵאִי קְרָאָה –
 מֵאִיזָה פְּסוּק לְנִלְמַד שֶׁאֲסוּר לְפָתוּחַ פִּי לְשֹׁטֵן, שְׁנֵינִי בְּנִבְיָא מֵה
 שֶׁאֲמָרוּ אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם עַל עֲצָמָם בְּחוּרְבָן הָעִיר (יִשְׁעִיָּה טו) 'לֹלֵה ה'
 צָבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִידִים בְּמִעֵט בְּסִדּוֹם הֵינִי לְעִמְרָה דְּמִינוּ,
 כְּלֹמֶר, לֹלֵה שְׂרִיחָם עָלֵינוּ הַקְבָּ"ה הֵינִי נִשְׁמָדִים כּוֹלֵנוּ כִּסְדוֹם
 וְעִמּוֹרָה. וְכִיוֵן שֶׁדִּמּוּ עֲצָמָם בְּחִינָם לְסִדּוֹם וְלַעֲמּוֹרָה, מֵאִי אַחֲדָה
 לָהּ – מֵה שֶׁהִשִּׁב לָהֶם הַנְּבִיא בְּדַבַּר ה' (שֵׁם טו) 'שְׁמַעוּ דְּבַר ה' קְצִינִי
 סִדָּם הֵאֱזִינוּ תוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עִם עֲמֻכָּהּ, שֶׁאֵת דְּרֹמִים בְּמַעֲשֵׂיכֶם
 הָרַעִים לַקְצִינִים – (וְשִׁרִים) שֶׁל סִדּוֹם וְלֵאנְשֵׁי עִמּוֹרָה. הָרִי
 שֶׁבְּדִיבּוֹרָם עוֹרְרוּ אֶת מִידַת הַדִּין לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם חוֹבָה וְלִדְמוּתָם
 לְסִדּוֹם וְלַעֲמּוֹרָה.
 שְׁנֵינִי בְּמִשְׁנָה: קְבִירֵי אֶת הַמֵּת וְחִזּוֹ וְכו', אִם יוֹכֵלִין לְהִתְחִיל
 וּלְגַמּוֹר עַד שְׁלֵא יִגִּיעוּ לְשׁוּרָה יִתְחִילוּ, וְאִם לֹא לֹא יִתְחִילוּ.
 הַגְמָרָא מְבִאֵרָת מֵה הַכוּוֹנָה 'לְגַמּוֹר', אִם הַכוּוֹנָה לְגַמּוֹר אֶת כָּל
 קְרִיאַת שְׁמֵעַ אוֹ לְגַמּוֹר רַק חֶלֶק מִמֶּנָּה. מִדִּיקַת הַגְמָרָא: מִכֵּךְ
 שֶׁאֲמָרוּ שֶׁאִם יוֹכֵלִים לְהִתְחִיל וּלְגַמּוֹר יִתְחִילוּ, מִשְׁמַע שֶׁאִם יוֹכֵלִים
 לְהִתְחִיל וְלִגְמּוֹר אֶת כּוֹלָתָהּ, אֵין – אֲבָן יִתְחִילוּ לְקַרְא קְרִיאַת שְׁמֵעַ,
 אֲבָל אִם יוֹכֵלִים לְגַמּוֹר רַק פֶּרֶק אַחֵר אוֹ פְּסוּק אַחֵר, לֹא יִתְחִילוּ.
 וְיִמְנִיחֵהּ – וְהַקְשָׁה עַל הַמִּשְׁנָה מִמֶּה שְׁנֵינִי בְּבֵרֵיתָא, קְבִירֵי אֶת
 הַמֵּת וְחִזּוֹ מִקְבוּרָתוֹ, אִם יוֹכֵלִין לְהִתְחִיל וְלִגְמּוֹר אִפְּשִׁילוּ פֶּרֶק אַחֵר
 אוֹ פְּסוּק אַחֵר מִקְרִיאַת שְׁמֵעַ עַד שְׁלֵא יִגִּיעוּ לְשׁוּרָה, יִתְחִילוּ. הָרִי
 שֶׁעֲלֵיהֶם לְקַרְא אִף אִם אֵינִם יוֹכֵלִים לְגַמּוֹר אֶת כּוֹלָה אֲלֵא רַק
 חֶלֶק מִמֶּנָּה.
 מִתְרַצַּת הַגְמָרָא: הָכִי נִמִּי קְאָמֵר – אִף כֵּאֵן בְּמִשְׁנָתוֹ כּוּוֹנֵת הַתָּנָא
 לומר שֶׁאִם יוֹכֵלִין לְהִתְחִיל וְלִגְמּוֹר אִפְּשִׁילוּ פֶּרֶק אַחֵר אוֹ אִפְּשִׁילוּ פְּסוּק
 אַחֵר עַד שְׁלֵא יִגִּיעוּ לְשׁוּרָה, יִתְחִילוּ, וְאִם לֹא, כְּגוֹן שֶׁהִמְקוֹם
 שֶׁעוֹשִׂים בּוֹ שׁוּרָה קָרוֹב לְמִקּוֹם הַקְּבֵר וְאֵינִם יוֹכֵלִים לְגַמּוֹר אֲפִילוּ
 פֶּרֶק אַחֵד אוֹ פְּסוּק אַחֵד, לֹא יִתְחִילוּ.

זֶה שֶׁרָצָה לְגַדּוּתוֹ לְכַבֹּד הָרַב הוּא, שֶׁעָבַר עַל תַּקְנָת חַכְמִים שֶׁגִּזְרוּ
 (בִּיצָה כב) שְׁלֵא לְאֲכֹל גִּיד שְׁלֵם צְלוֹי בְּלִיל פֶּסַח מִשּׁוּם שֶׁנִּרְאָה
 כְּאוֹכֵל קֹדֶשִׁים בְּחוּץ. וְאִם כֵּן קִשָּׁה, מִדּוּעַ לֹא הִבִּיא רַבִּי אֶלְעָזָר גַּם
 בְּרִיתָא זֹו שֶׁמְבֹאֵר מֵצֵא אֲלֵא שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁמִּנְדִּים עַל כְּבוֹד הָרַב. מִתְרַצַּת הַגְמָרָא:
 מֵה שֶׁאֲמָרוּ שְׁלֵא מֵצֵא אֲלֵא שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁמִּנְדִּים עַל כְּבוֹד
 הָרַב, בְּמִשְׁנָתוֹ קְאָמֵרִין – (אֲמָרְנוּ), שְׁלֵא מֵצֵא אֲלֵא שְׁלֹשׁ מִשְׁנִיּוֹת,
 וְהָא – (וּמַעֲשֵׂה זֶה) בְּרִיתָא הִיא וְאֵינָה מִשְׁנָה.
 חִזְרַת הַגְמָרָא וּמִקְשָׁה: וּבְמִתְנִיתִין לִיָּבָא – וְכִי בְּמִשְׁנָתוֹ אֵין מְקוֹם
 נֹסֵף שְׁבוּ שְׁנֵינִי שֶׁמִּנְדִּים עַל כְּבוֹד הָרַב, וְהָא אִיָּבָא – וְהָרִי יֵשׁ הָא
 רָבֵנָן – זֹו שְׁנֵינִי בְּמִשְׁנָה (כָּלִים פ"ה מ"ט), תְּנוּרָה שֶׁל חֶרֶס שֶׁנִּשְׁמָא וְנִתֵּן
 אוֹתוֹ בְּאֹפֶן שֶׁתְּקַבֵּי חוֹלִיּוֹת עֹגּוּלוֹת לְרַחֲבֵי הַתְּנוּרָה, וְנִתֵּן טִיט
 שֶׁל חוֹל בֵּין חוֹלִיָּא לְחוֹלִיָּא לְחַבֵּר אֶת הַחוֹלִיּוֹת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְסַבֵּר
 אֶת הַתְּנוּרָה, וְהֵינִי שְׁאֵינוּ מְקַבֵּל טוֹמָא, שְׂכִינִן שְׂחִיבֵרֵי בַּחוּל וְחוֹל
 זֶה לֹא נִשְׂרַף בְּכַבֵּשׁ אֵין הַתְּנוּרָה נִחְשָׁב כְּכִלִּי חֶרֶס אֲלֵא כְּכִלִּי גִלְלִים
 וְכִלִּי אֲדִמָּה שֶׁאֵינֶם מְקַבְלִים טוֹמָא, וְהַחֲכָמִים מְסַמָּאִים, כְּלֹמֶר,
 שֶׁאִם יִגַּע הַתְּנוּרָה בְּדַבָּר טוֹמָא יִטְמָא, שֶׁמִּכֵּין שֶׁהַחוֹלִיּוֹת הֵן שֶׁל חֶרֶס,
 אִף שְׂחִיבֵרֵם עַל יַד חוֹל שְׁלֵא נִשְׂרַף בְּתְנוּרָה, דִּינוּ כְּכִלִּי חֶרֶס וּמְקַבֵּל
 טוֹמָא. וְהָא תְּנוּרָה שְׁלֵא עֲבָנָא – שֶׁל נֶחֱשׁ שֶׁדְּרָכּוֹ לְכּוֹרֵךְ עֲצָמוֹ
 בְּעִיגוֹל וְלַהֲכַנִּים זָנְבֵי לִפִּי.
 הַגְמָרָא מְבִאֵרָת אֶת סִיּוֹם דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה. מְבִרַרַת הַגְמָרָא: מֵאִי
 – (תְּנוּרָה שֶׁל עֲבָנָא) (תְּנוּרָה שֶׁל נֶחֱשׁ), שֶׁאֲמָרָה הַמִּשְׁנָה,
 כְּלֹמֶר, עַל שֶׁם מֵה נִקְרָא כֵּן. מְבִאֵרָת הַגְמָרָא: אַמְרָה רַב יְהוֹדָה אַמְרָה
 שְׁמוּאֵל, מְלַמֵּד שֶׁתְּקִיפּוּהוּ חַכְמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּהִלְכּוֹת – (בְּרִיאִית)
 בְּעִבְרָא – (כְּנַחֲשׁ) זֶה שֶׁדְּרָכּוֹ לְכּוֹרֵךְ עֲצָמוֹ בְּעִיגוֹל וְלַהֲכַנִּים זָנְבֵי
 לִפִּי, וְטַמְאָוהוּ לְתְנוּרָה, וְעַל שֶׁם שֶׁנֶּחֱשׁ בּוֹ כְּעִבְרָא נִקְרָא הַתְּנוּרָה
 עָלָיו נִחְלָק 'תְּנוּרָה שֶׁל עֲבָנָא'.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא בְּהֵ מְבֹאֵר שֶׁאִף הִיָּה שֶׁם נִידִי, וּמְבִאֵרָת
 מִדּוּעַ לֹא נִמְנָתָה הַמִּשְׁנָה עִם שְׁלֹשׁ הַמִּשְׁנִיּוֹת הָאֲמוּרוֹת. מִמִּשְׁכִּיָּה
 הַגְמָרָא: וְתִנָּא בְּבֵרֵיתָא, שֶׁמַּחְלֻקַת זֹו שֶׁנִּחְלָקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 וְחַכְמִים בְּעֵינִי הַתְּנוּרָה הִיָּתָה מִשּׁוּם מַעֲשֵׂה שֶׁהִיָּה, שֶׁנִּפְלָה טוֹמָא
 לְאוּרִי שֶׁל תְּנוּרָה כֹּזֵה וְלֵאחֵר מִכֵּן עָשׂוּ בּוֹ טְהוּרוֹת (וְנִגְעוּ בְּתְנוּרָה אוֹ
 שֶׁנִּכְנְסוּ לְחִלְלוֹ) וְטִיהָרֵם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּבִאִיתוֹ הַיּוֹם שֶׁהִכְרִיעוּ
 שֶׁהַתְּנוּרָה טוֹמָא, הִכְיָאוּ הַחַכְמִים אֶת כָּל אוֹתָן שֶׁהָרִית שְׂטִימָה רַבִּי
 אֱלִיעֶזֶר, וְיִשְׁפָּחוּ לְפָנָיו כִּדָּין תְּרוּמָה טוֹמָא, וְלִכְסוּף בְּרִכּוּתָהּ – נִידִי
 אוֹתוֹ. וְאִם כֵּן קִשָּׁה מִדּוּעַ לֹא הִבִּיא רַבִּי אֶלְעָזָר גַּם מִקְרָה זֶה
 שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁמִּנְדִּים עַל כְּבוֹד הָרַב.
 מִתְרַצַּת הַגְמָרָא: אִף שֶׁאֲבָן מַחְלֻקַת זֹו הוֹבָאָה בְּמִשְׁנָה, אִפְּשִׁילוּ הָכִי
 נִידִי בְּמִתְנִיתִין לֹא תָנִי – מִכֵּל מְקוֹם מֵה שְׁנִידוֹ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא
 הוֹכֵר בְּמִשְׁנָה אֲלֵא בְּבֵרֵיתָא, וְמֵה שְׁלֵא מֵצֵא רַבִּי אֶלְעָזָר
 בְּמִשְׁנִיּוֹת אֲלֵא שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁמִּנְדִּים עַל כְּבוֹד הָרַב, הֵינִי
 מְקוֹמוֹת בְּהֵם הַנִּידִי עֲצָמוֹ נִתְפַּרֵשׁ בְּמִשְׁנָה.
 הַגְמָרָא מְבִאֵרָת הֵיכֵן הֵם שֶׁאֵר הַמְקוֹמוֹת שֶׁנִּתְפַּרֵשׁ בְּהֵם שֶׁמִּנְדִּים
 עַל כְּבוֹד הָרַב. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֲלֵא מֵה שֶׁאֲמָר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוי
 שְׂבַע־שָׁרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת מִצִּינוּ שֶׁמִּנְדִּים עַל כְּבוֹד הָרַב, הִיָּבָא
 מִשְׁפַּחַת לֵה – הֵיכֵן אֶתָּה מוֹצֵא אוֹתָם אַחֵר שְׁלֵא מֵצֵא רַבִּי אֶלְעָזָר
 אֲלֵא שְׁלֹשָׁה. מִתְרַצַּת הַגְמָרָא: מֵה שֶׁאֲמָר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוי שִׁישׁ
 עֲשִׂירִים וְאַרְבַּעַה מְקוֹמוֹת כֹּאֵל, הָרִי זֶה לִפִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר מִלִּילָתָא
 לְמִילָתָא – (דְּבַר לְדְבַר), וּבְכָל מְקוֹם שֶׁרָאָה בְּמִשְׁנִיּוֹת שֶׁהִיָּתָה
 מַחְלֻקַת גְּדוּלָה בֵּין יַחֲדִיד וְרַבִּים, אוֹ שֶׁהִיָּה אֶחָד הַחַכְמִים מְדַבֵּר
 קְשׁוֹת כְּגֹדֶל מִמֶּנּוּ, אומר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוי שֶׁרָאוּ הִיָּה אוֹתוֹ
 אַחֵר שֶׁיִּנְדְּרוּהוּ מִפְּנֵי שְׁדוּמָה הָרַב מִלְּקוֹמוֹת שֶׁמִּפּוּרֵשׁ בְּהֵם נִידִי
 עַל כְּבוֹד הָרַב. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׁלֵא מֵצֵא אֲלֵא שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, הָרִי
 זֶה לִפִּי שֶׁהוּא לֹא מְדַבֵּר מִלִּילָתָא לְמִילָתָא, וְלִכֵּךְ לֹא מִנָּה אֲלֵא אֶת
 הַמְקוֹמוֹת בְּהֵם הוֹכֵר נִידִי בְּמִפּוּרֵשׁ, וְאֵינֶם אֲלֵא שְׁלֹשָׁה, וְכֹאמֹר.
 שְׁנֵינִי בְּמִשְׁנָה: נִישְׂאֵי הַמִּטָּה וְחִילוּפֵיהֶן וְכו', אֶת שְׁלֹפְנֵי הַמִּטָּה צוֹרֵךְ
 בְּהֵם פְּטוּרִין (מִקְרִיאַת שְׁמֵעַ). הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא בְּעֵינִי זֶה: תָּנִי

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 מו' יוצאת בחוטי שער הפרוכים לה על שער ראשה, שאינן דומין לחוטי צמר ופשתן שמסירתן מעל
- 2 ראשה כשצריכה לטבול משום חציצה⁷⁵, אבל חוטי שער אין חוצצין על שער ראשה⁷⁶, מפני ששער
- 3 בשער אינו יכול להיות מהדק יפה שלא יבאו הפנים ביניהם, ולכך אינה צריכה להסירם בשעת מכילה.
- 4 ואפלו אם חוטין אלו הם עשויים משער חברתה שאינה דומה במראיתו לשער שלה, ואפלו הם משער
- 5 של בהמה - אין חוששין שמה ישחקו עליה ותסירם בידה^{עד}.
- 6 ובכלל שלא תצא ילדה ששערותיה שחורות בחוטין העשויות משערות של זקנות שהן לבנות, ולא תצא
- 7 זקנה בחוטין של שער ילדה, מפני ששחור על גבי לבן או לבן על גבי שחור הוא מגנה וישחקו עליה
- 8 ותסירם מראשה ותביאם בידה.
- 9 אבל לא תצא בפאה נכרית, דהינו קליעת שער תלוש שנותנת על שערה כדי שתראה כבעלת שער הרבה,
- 10 שמה תחלצנה מעל ראשה להראותה, או שמה תפול מעל ראשה ותביאנה בידה^{עו}:

הלכות שבת, חלק ב סימן שג, דיני תכשיטי אשה סעיף טז

ביאורי הלכה

- עד] ותסירם בידה - ואם היו מוזהבים או מטונפים - לרשות הרבים ופאה נכרית (או מטפחת) על ראשה, לא תצא בהם⁷⁷.
 עת] ותביאנה בידה - יוצאה אשה בין נשואה בין פנויה

צינונים והוספות

- 75 כדלעיל סעיף א שאז חוששים שתזדמן לה טבילה ותביאן בידה.
 76 שו"ע יו"ד סי' קצח ס"ד: חוטי שער אינם חוצצין.
 77 כיון שמקפדת להסירם קודם הטבילה כדלעיל סעיף ב, כן העיר במחזה"ש ס"ק יג, וכן הוא בשו"ע יו"ד שם בהגה: ואם היו מוזהבות, חוצצין, דמקפדת עליהם שלא תטנפם; וכן אם היו מטונפים תחלה, מקפדת עליהם שלא תתלכלך מהן במים, וחוצצין, ואולי בשו"ע לא הביא זאת כיון שמטרת חוטי השיער לעשות מראה טבעי ולא רגילים לצובעם.
 78 ש"כ פי"ח הערה לז, שיש לחלק בין הפאה של ימיהם שהיא מין תכשיט, לפיאה של זמנינו העשויה ככובע לצניעות (וכדין שבכה דלעיל סעיף ד), אלא שהעיר שגבי מטפחת יפה בפנויה או מטפחת על פאה נכרית יש לחשוש שתסיר להראות לחברותיה,
 (אמנם לפי מה שנהגו להקל היום בתכשיטין כדלהלן סעיף כג, מותר גם לפנויות לצאת במטפחת או פיאה נכרית) (ראה
- בדה"ש סי' קטו ס"ק מו), ופיאה המשמשת לתחפושת (בלבד) אסור לצאת בה, ראה לעיל סי' שא על סעיף טז. ויש שהבינו שהלכה זו עוסקת בפיאה המכסה את כל הראש לצניעות (ומסתייעים מהצמצודק (ברכות כד, א) שכתב על פי דעת רב ענני בנידון דידן שיש מקום לומר שפאה נכרית הותרה רק בחצר ואסורה ברשות הרבים ואפילו בחול, ואם כן מדובר בפיאה הנעשית לצניעות), אמנם בשו"ע פירש שמטרת הפיאה כדי שתיראה בעלת שער הרבה, והיינו לתכשיט, וייתכן שישנו כיסוי נוסף (שבכה) תחתיה (אבל לא עליה, שהרי חששו שמה תיפול, ומדויק גם ממה שבשו"ע כתב "על שערה" ושינה מהשו"ע שכתב "שקלעה בתוך שערה"), וגם אם אין כיסוי נוסף, אין להקשות כיצד חוששים שתחלוץ הפיאה ותגלה שערה כיון שהפיאה נעשית גם לתכשיט שלא כשבכה (ראה לעיל הערה נז מהתוס' שבת), ובכל אופן בימינו אין מסירים לעולם את הפיאה בחצר או ברשות הרבים, והיא מהודקת היטב, ואין לחשוש.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות משא ומתן/נטילת ידיים לפי לוח "רב יומי"

- 1 יא אחד המספר בלשון הרע בפני חבריו או שלא בפניו
- 2 והמספר דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש
- 3 להזיק חבריו בגופו או בממונו או לצער או להפחידו אף
- 4 על פי שאינן דברים של גנאי על חבריו הרי זה לשון הרע
- 5 ואם נאמרו דברים אלו בפני שלשה כבר נשמע הדבר ונודע
- 6 ואם סיפר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת אין בו משום
- 7 לשון הרע והוא שלא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר
- 8 ואם האומר מזהיר שלא לאומרו אפילו אמר בפני רבים יש
- 9 בו משום לשון הרע במה דברים אמורים כשמספר בפני
- 10 חבריו או בפני שלשה יש בו משום לשון הרע להאומר

שלא אין עושין לו נס ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו
 ויש מהחכמים שהיה נמנע לעבור בספינה שיש בה רשעים
 גמורים שלא נפקד דין עליהם ויתפס עמהם ויש מהחכמים
 שהיה מחזיר לעבור בספינה שיש בה יהודים ואינם יהודים
 אמר שהשטן אינו שולט בשתי אומות ועיין מ"א סוף סי'
 זה:

כ כל מי שהקיד דם ואין לו במה להברות נפשו נתנו לו
 חכמים עצה שיטול בידו דינר רע וילך אצל החנוני
 ויטעום יין אם טוב הוא לקנותו ואחר כך כשירצה לקנות
 לא יקח החנוני את הדינר וילך לו אצל חנוני אחר ויעשה
 כן עד שיטעום רביעית ואף על פי שבהקזה שלנו אין חשש
 כל כך מכל מקום יש ללמוד מזה לשאר חולי:

כא בדברי תורה ענה כסיל כאלתו פן יהיה חכם בעיניו
 אבל בדברי העולם אל תען כסיל כאלתו פן תשוה לו
 (במשלי סימן כ"ו):

חלק א' סימן קנו סדר משא ומתן:

* * *

א כל האוכל פת שמברכין עליו המוציא צריך ליטול ידיו
 תחלה אע"פ שאינן מלוכלכות ואינו יודע להם טומאה
 לפי שסתם ידים שהסיח מהם דעתו משמירתן הן שניות
 לטומאה ופוסלות את התרומה מדברי סופרים עד שירחצם
 במים כהלכתן ותקנו אף באכילת חולין משום סרך תרומה
 שירגילו ליטול ידיהם בכל אכילה ולא ישכחו ליטול
 לתרומה ולא רצו לחלק בין כהנים לישראלים שאין אוכלים
 תרומה.

וגם עכשיו שאין הכהנים אוכלין תרומה מפני הטומאה לא
 בטלה תקנה זו כדי שיהיו רגילים בני ישראל כשיבנה בית
 המקדש במהרה בימינו לאכול בטהרה.

ולא תקנו אלא בפת לפי שרוב התרומות הן בפת שמן
 התורה אין תרומה נוהגת אלא בדגן תירוש ויצהר שנאמר
 ראשית דגן תירוש ויצהרך וגו' והדגן שהוא ה' מיני
 תבואה דרך אכילתו הוא לעשות ממנו פת ותירוש ויצהר
 הם יין ושמן דרך שתיתן הם בכלי ואין אדם עשוי ליגע
 בהם בידיו לפיכך לא הצריכו בהם נטילת ידים אפילו
 בתרומה ואצ"ל בחולין.

וגם בפת חולין לא הצריכו אלא בפת שרגילין בה תדיר
 לקבוע סעודה עליהם אבל פת הבאה בכיסנין ולחמניות
 דקות שאין מברכין עליהם המוציא לפי שאין רגילין לקבוע
 סעודה עליהם כמ"ש בסי' קס"ח א"צ נטילת ידים כמו
 שא"צ לדגן קודם שנעשה פת אע"פ שתרומתו היא מן
 התורה אלא שאינה רגילה ומצויה כל כך בבית לפיכך לא
 גזרו בשבילה בחולין.

ומכל מקום אם קבע סעודתו על פת הבאה בכיסנין
 ולחמניות דקות כשם שמועלת קביעות זו לענין המוציא כך
 מועלת לענין נטילת ידים שלא לחלוק ביניהם לפת גמורה
 כיון שקובע עליהם כמו על פת גמורה ויברך ג"כ ברכ(ו)ת
 על נטילת ידים:

* * *

כשאומר דבר של קנטור וגנאי או דבר שיכול לגרום לו נזק
 או צער אבל דבר שיש לו מר שאין כוונתו ללשון הרע כגון
 היכן מצוי אור בבית פלוני שמצוי לו בשר אין בו משום
 לשון הרע אם אומר כן בפניו וכן אם אמר בפני שלשה
 שה"ז כאומר בפניו שאי אפשר שלא יגיע הדבר באוזניו:

יב אבק לשון הרע כיצד מי יאמר לפלוני שיהיה כמו
 שהוא עתה או שיאמר שתקו מפלוני איני רוצה להודיע
 מה אירע ומה היה וכיוצא בדברים האלו וכל המספר
 בטובתו של חברו בפני שונאיו או בפני רבים מהעם שיש
 לחוש שיש בהם אחד משונאיו הרי זה אבק לשון הרע
 שהוא גורם ששונאו יספר בגנותו אבל בפני אוהביו מותר
 לספר בשבחיו ובלבד שלא ירבה יותר מדאי מתוך שמספר
 ומונה מדותיו אי אפשר שלא יבוא לידי גנות וכן המספר
 לשון הרע דרך רמאות והוא שמספר לתומו כאילו אינו יודע
 שדבר זה שדיבר לשון הרע הוא או שזה עשה פלוני.

ועיין עוד מ"ש הגמ"י שם סק"ג בירושלמי מותר כו' והוא
 גם כן בילקוט ח"ב רמז קס"ו ועיין מג"א בשם הגהת סמ"ק
 ועיין מ"ש בהלכות נזקי ממון ס"ז ובשו"ע ח"מ סי' תכ"א
 סוף סעיף י"ג דבכהאי גוונא דהתם מיירי בירושלמי:

יג אורח אינו רשאי לשבח את בעל הבית שהוא טוב עין
 שלא ירבו עליו אורחים ויאכלו כל אשר לו ועל זה
 נאמר מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם קללה תחשב לו
 (במשלי סימן כז יד) ועיין עוד מפסוק זה באבות דרבי נתן
 סוף פרק י"א:

* * *

יד כל האומר דבר לחבירו הוא בבל יאמר עד שיאמר לו
 לך אמור:

טו אסור למנות את ישראל אפילו אינו מתכוין רק להטיל
 גורל על איזה סכום ומספר ואפילו לדבר מצוה אלא
 מוציאים אצבעותיהם ומונים האצבעות.

כתיב יביא במשפט על כל נעלם בסוף קהלת לרבות אפילו
 ההורג כינה בפני חבריו:

טז השח שיחת חולין והוא שיחת הילדות וקלות ראש
 עובר בעשה שנאמר ודברת בם בם ולא בדברים אחרים
 ואף אם קבע עתים לתורה לא יעסוק בשאר היום אלא
 בדברים שיש בהם צורך אבל לא בשיחת הילדות וקלות
 ראש אלא יחזור ללימודו וקביעת העת אינה אלא להחמיר
 שלא ימשוך כל היום בדרך ארץ כמו שנתבאר לעיל סעיף
 א':

יז זריזים מקדימים למצות ואין צריך להקדים יותר מעמוד
 השחר:

יח כל המחניף בדבר עבירה מחמת יראתו מפני בעל
 עבירה ואינו חושש על יראת הקדוש ברוך הוא עונשו
 גדול אך אם מתיירא שלא יהרגנו מותר לומר לו יפה עשית
 אפילו עבר עבירה גדולה ולא אסרו לחנוף אלא שלא
 במקום סכנה ועיין בספר יראים סי' נ"ה ובכד הקמח אות
 ח' ובראשית חכמה שער הקדושה פרק י"ב:

יט אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר שעושין לו נס

בדרך אכילה ולא הוציאו מכלל תקנה זו אלא השותה בידו
או בכלי לעולם.

ובמדינות אלו לא נהגו רוב המון עם ליטול ידיהם לכל דבר
שטיבולם במשקה ויש שלמדו עליהם זכות לומר שסמכו
על דעת מקצת הראשונים שאמרו שלא הצריכו חכמים
נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה אלא בימיהם שהיו
אוכלין בטהרה משא"כ עכשיו שכלנו טמאי מתים ואין
למחות בידם מאחר שיש להם על מי שיסמוכו אבל העיקר
כסברה הראשונה ומכל מקום לא יברך על נטילת ידיים
שספק ברכות להקל:

ד אין נקרא משקה בלשון התורה אלא ז' משקים שהם
המים והיין והשמן והחלב והטל ודבש דבורים ודם
בהמה חיה ועוף וכגון שמטבל בו לרפואה לפיקוח נפש
אבל דם דגים אינו נקרא משקה והאוכל דג עם דמו א"צ
נטילת ידיים:

ה וכן שאר כל מי פירות אפי' במקום שרגילין לעשות
משקים לשתיה מסחיטת איזה פירות שהוא חשוב
כמשקה לענין שבת אינו נקרא משקה לענין טומאה וכן
לענין נטילת ידיים שתקנו משום סרך תרומה לאכלה בטהרה:

* * *

ו אפילו פירות הכבושים או שלוקים ומבושלים באחד מז'
משקים אלו שסחט המשקה שנבלע בהם אין על הנסחט
זה תורת משקה אלא תורת אוכל מאחר שהיה בלוע באוכל
כמ"ש בסימן ש"כ וכן בבשר ודגים ושאר מיני אוכלים
הכבושים או שלוקים בא' מז' מיני משקים אלו.

ומכל מקום לאכול האוכל זה הכבוש או השלוק ומבושל
בעוד שהרוטב והמרק טופח עליו שלא נתגבש עד שלא יהא
בו טופח על מנת להטפית צריך נטילת ידיים שהרי אוכל זה
מטובל במשקה שהמרק של הכבושים או השלוקים
ומבושלים משקה גמור הוא כשהוא מז' משקים רק מה
שנבלע ממנו בתוך האוכל בלבד יצא מתורת משקה ולא מה
שטופח על גביו אע"פ שנחשב כאוכל לענין ברכה כמ"ש
בסי' ר"י ולכן יגבש אותו תחלה ממשקה שעל גביו ואף
שחוזר ומתלחלח ממשקה הנסחט מתוכו כשנוטלו בידו אין
בכך כלום או יאכלנו על ידי כף אם הוא דבר שדרכו לאכול
על ידי כף:

ז כל משקה שנקה ונקרש עד שאין בו טופח על מנת
להטפית יצא מתורת משקה בין שנקרש על ידי בישול
בין ע"י צינה.

ולכן א"צ ליטול ידיו למרקחת מרוקחת היטב עד שאין על
גבה דבש טופח על מנת להטפית ויש אומרים שהדבש אינו
יוצא מתורת משקה לעולם אפי' נקה ונקרש לגמרי ואין
בו משקה טופח כלל ויש לחוש לדבריהם ומכל מקום אם
אין מים מצויים בקל לפניו יוכל לאכול בכף או בסכין אף
אם דרך מרקחת זו להאכל ביד שאין להחמיר כל כך בזה
ולגזור שמא יגע מאחר שיש מתירין ליגע.

אבל אם יש על המרקחת דבש טופח על מנת להטפית אין
להקל כלל על ידי כף וסכין.

ב אפילו פת גמורה אם אינו אוכל אלא פחות מכביצה
בלא קליפתה יש להסתפק אם צריך נטילת ידיים לפי
שפחות מכביצה אינו נקרא אוכל לענין טומאת אוכלין
שמפני זה אינו מטמא משקים ואוכלים אחרים שנגעו בו
שנאמר מכל האוכל אשר יאכל וגו' וחכמים לא הצריכו
נטילת ידיים בחולין משום סרך תרומה אלא באכילה ולא
בנגיעה ופחות מכביצה כיון שאינו נקרא אוכל לענין טומאה
אין אכילתו חשובה אכילה לענין נטילת ידיים לפיכך יטול
ידיו ולא יברך ואפילו אוכל כל שהוא צריך נטילת ידיים
בלא ברכה.

אבל אם אוכל כביצה אפילו מפירורין דקין יברך על נטילת
ידיים שאף שאינן מצטרפין לכביצה לטומאת אוכלין מכל
מקום כיון שאוכל ומכניס לתוך מעיו שיעור הנקרא אוכל
אף לענין טומאת אוכלין אכילתו חשובה אכילה לענין
נטילת ידיים אבל אם אווז חתיכה גדולה שיש בה כביצה
ויותר ואוכל ממנה פחות מכביצה יטול בלא ברכה הואיל
ואינו אוכל כשיעור הנקרא אוכל לענין טומאת אוכלין:

ג אע"פ שהשותה א"צ נטילת ידיים מכל מקום אם אוכל
דבר שטיבולו במשקה בין שמטבלו עתה בין שהיה
מטובל מקודם ואוכל כשהוא מטובל ומלוחלח שלא נתגבש
צריך ליטול ידיו תחלה לפי שהמשקים עלולים לקבל
טומאה יותר שא"צ הכשר ועוד שאף משקה חולין שנגעו
בו סתם ידיים נטמא ונעשה ראשון לטומאה ומטמא אוכלין
ומשקין אחרים בכל שהוא לפיכך החמירו בה יותר משום
סרך תרומה והצריכו נטילת ידיים לכל דבר שמלוחלח
במשקה אפי' הוא משקה שאין במינו תרומה כלל כגון מים
ודבש משום סרך תרומת יין ושמן.

ואפי' אין מטבל אלא ראש הירק ואין ידיו נוגעות במשקה
כלל גזירה שמא יגעו בו ואפי' לאכול ע"י כף צריך נטילת
ידיים אם מים מצויין לפניו בתוך מיל או ד' מילין כמו
שיתבאר בסימן קס"ג גזירה שמא יטבלנו בידו כדרכו או
יאכלנו בידו כשהוא מטובל ומלוחלח במשקה כיון שדרכו
להאכל ביד.

* * *

אבל דבר שדרכו לאכול על ידי כף לא גזרו שמא יגע בו
בידיו ולפיכך אף אם נגע בידיו דרך מקרה בתוך הכף א"צ
נטילת ידיים כמו שאין צריך לשתיית משקין לפי שאין דרכם
ליגע בהם בתוך הכוס ולכן אף אם בא ליגע בהם בתוך
הכוס א"צ נטילת ידיים ולא עוד אלא אפילו השותה מים
בידו מן הנהר וכן הטובל אצבעו בשמן או דבש ושאר
משקין ומוציא אח"כ א"צ נטילת ידיים לפי שלא תקנו כלל
נטילת ידיים למשקין אלא ע"י טיבול אוכלין ולא בענין אחר
הואיל ועיקר דרך שתיית המשקים הוא בכלי.

ומכל מקום בדבש עב וראוי לאכילה שרגילים לפעמים
לאכול ממנו ביד בלא כלי (אלא שהוא טופח על מנת
להטפית שקרוי משקה לדברי הכל כמו שיתבאר) יש
להחמיר שלא ליקח ממנו באצבע לאכול בלא נטילת ידיים
כי יש לומר מאחר שתקנו חכמים נטילת ידיים לאוכלין
שטיבולן במשקה כ"ש למשקים עצמן אם אוכלם בידו

היפוך בלשון כ"ש שאין צריך נטילת ידים כמו שא"צ
לשתיה אפי' שותה בידו כמ"ש למעלה.
אך אם מטבל בה איזה אוכל צריך נטילת ידים כמטבל
במשקה גמור מאחר שהיא רכה כל כך אע"פ שהאוכל
המחוי ניכר בה והוא שהדבש הוא הרוב כמו שיתבאר):
ט כל משקה אע"פ שנקרש לגמרי אם חוזר ונימוח חוזר
להיות תורת משקה עליו על הנימוח ולכן עיסה
המטוגנת בחמאה צריך ליטול ידיה תחלה שהחמאה היא
חלב שקרוש וחוזר ונימוח אבל המטוגנת בשומן אין צריך
נטילת ידים שהשומן אינו מז' משקין וכן מרקחת בדבש
תמרים או דבש הקנים (שקורין צוק"ר).
ואפי' לטיגון בחמאה א"צ נטילת ידים אלא במקומות
שמתכין החמאה לבדה תחלה בכלי אחד ואח"כ משימין
אותה לתוך הטיגון כשהיא מהותכת ונימוחה שכבר ירד
עליהם תורת משקה קודם שנתנה לתוך האוכל שהוא
הטיגון אבל במקומות שנותנין לתוך הטיגון חמאה קרושה
שאינ בה טופח על מנת להטפיה אין צריך נטילת ידים
לטיגון זה שכיון שהחמאה קרושה היתה אוכל גמור
וכשהתחילה להיות נימוחה ולצאת ממנה משקה הרי יצא
לתוך האוכל שהוא מין הטיגון וכל משקה הבא לאוכל
מתחלת יציאתו אין עליו תורת משקה כלל אלא תורת אוכל
כמו שיתבאר בסי' ש"כ:

חלק א' סימן קנח דיני נטילת ידים לסעודה:

אך אם בתחלת יציאת הדבש מהשעוה דהיינו כשריסק
החלות של דבש כדי להוציא הדבש מהם חישב עליו
לאוכלין בלבד ולא למשקין דהיינו שחישב כדי לעשות
ממנו מרקחת וכיוצא בה או ליתנו לתוך התבשיל או לערב
בו אוכלין אחרים ולאכלו עמהם בדרך אכילה ולא לשתות
כלל נעשה אוכל ע"י מחשבה זו ולא ירדה עליו תורת
משקה כלל ויש חולקין בזה ולכן יש להקל גם בזה על ידי
כף או סכין:

* * *

ח וכל זה במרקחת שהדבש ניכר בפני עצמו בתוכה או
על גבה אבל אם אינו עומד בפני עצמו כלל בלא
תערובת אוכל כגון שנמחה האוכל המרוקח לגמרי ונעשה
גוף אחד ממש עם הדבש בענין שאין במרקחת זו דבש
טופח על מנת להטפיה ניכר בפני עצמו בלי תערובת אוכל
הנימוח נתבטל הדבש מתורת משקה לגמרי ונעשה אוכל
אע"פ שהוא טופח על מנת להטפיה מאחר שנעשה גוף אחד
ממש עם האוכל העומד לאכילה וראוי לאכילה דהיינו
שהמרקחת עבה קצת שאין דרך בני אדם לגמעה ולבלוע
בבת אחת בלי היפוך בלשון כלל שזו דרך שתיה היא אלא
דרכה להפכה מעט בלשון עד שתגיע לבית הבליעה שזו
היא דרך אכילה כגון תפוחים וגודגדניות (שקורין פלומי"ן
וקרשי"ן בל"א) מרוסקים ומרוקחים היטב בדבש ונעשו
חתיכות עבות.

24 (ואם היא רכה כל כך שדרך בני אדם לגמעה ולבלוע בלי

תורה אור' פרשת וארא – הפרשה החסידית

לְכֹן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'

אף הנה: בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו
– בכל יום, בפקר ובפערב, באלו הוא עת יציאת מצרים.³
והענין: כי הנה נודע שיש "זה לעומת זה" (קהלת ו' יד).
ולעומת מצרים דקליפה יש מצרים בקדושה; וכשם שיש
מצרים למטה כך יש למעלה ברוחניות; וכן ישראל
לתתא וישראל לעילא; וכשם שיש ברוחניות למעלה

"לְכֹן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם" (פרשתנו
ו' ו):
הנה אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "מזכירין יציאת
מצרים בלילות" – פירוש: גם בלילות. ולהבין מה נשתנה
נס יציאת מצרים מכל הנסים שלא הוזהרנו עליהם
להזכירם כל כך?

מו ואילך. הנהות מהצמח צדק – באור התורה שמות כרך ו ס"ע בתקצו ואילך.

ג. הנהות רבי משה בן כבוד קדושת רבנו הנהות – מאמרי אדמו"ר הנהות תקס"ג
חלק א עמוד קו.

לכללות המאמר ראה גם דבור המתחיל "אני ישנה" תרל"ד עמוד קס. פלח
הרמון שמות עמוד סו.

2. (ברכות יב. ב. ועוד).

3. (פסחים קטו. ב. ראה תניא ריש פרק מז. לקושי תורה אמור דבור המתחיל
"וספרתם").

1. (תורת חיים ושמות) דבור המתחיל "לכן אמור" וביאורו וסט. בו. אור התורה
דבור המתחיל "לכן אמור" – הערת כבוד קדושת אדמו"ר בציונים והערות.

נאמר תורה כרבים שבת פרשת וארא. כח טבת תקס"ג. המאמר וביאורו
נמצאים לפנינו בג' נוסחאות:

א. בנראה, הנהות המהיר"ל – נדפס כאן. הנהות וקיצורים מהצמח צדק על
המאמר וביאורו כפי שנדפסו בתורה אור הוצאת ויטאמיר תרכ"ב – נדפסו באור
התורה שמות כרך א סוף עמוד קעא ואילך; עמוד רס ואילך; עמוד רסד ואילך.

ב. הנהות כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי – תורת חיים שמות סט, ב ואילך.
ובאריכות הביאור במאמרי אדמו"ר האמצעי פרשת וארא (שמות חלק א) עמוד

29 וְנִשְׁגָּב בְּחִינַת "לְבָדוּ" – שְׁאִין עֲרוֹךְ לְהַעֲלֹמוֹת עִם שְׁמוֹ
30 יִתְבָּרֵךְ כָּלֵל, אֲלָא "הוֹדוּ" וְזִיוו שֶׁל שְׁמוֹ הוּא הַמֵּאִיר עַל
31 הָאֶרֶץ – זֶה גִּי' עֲדָן תַּחְתּוֹן, וְשָׁמַיִם – זֶה גִּי' עֲדָן עֲלִיוֹן,
32 שֶׁשֶׁם הַצְּדִיקִים "נִהְיִין מִזִּיו הַשְּׂכִינָה"¹³. אֲבָל בִּ"שְׂכִינָה",
33 שְׁהוּא בְּחִינַת "שְׁמוֹ", הוּא בְּחִינַת "לְבָדוּ" – שֶׁלֹּא נִמְשָׁךְ
34 מִמֶּנָּה לְהִיּוֹת הַנִּבְרָאִים נִהְיִין וּמִתְעַנְּגִים בָּהּ בְּעֶצְמָהּ
35 מִמֶּשֶׁה.

36 אֲבָל בְּבְחִינַת תּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵנָּה אֹמְרִים¹⁴: "אֲשֶׁר
37 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי" (יֵשׁ שְׁמִיכָרִים בִּ"עַל" יֵשׁ שְׁמִיכָרִים
38 בְּלִמִּי"¹⁵) – "בְּמִצְוֹתַי" מִמֶּשֶׁה¹⁶, כְּמֵאמֹר רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוֹנָם
39 לְבִרְכָּהּ¹⁷: "הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא מֵנִיחַ תְּפִילִּין, הַקְדוֹשׁ
40 בְּרוּךְ־הוּא מִתְפַּלֵּל". וּכְתִיב (יִשְׁעִיָּה סג, א): "אֲנִי מְדַבֵּר
41 בְּצִדְקָה" – "אֲנִי" מִמֶּשֶׁה, דִּהְיִינוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא בְּכָבוֹדוֹ
42 וּבְעֶצְמוֹ. וְכִבְדֵּיתָא בְּזוֹהַר¹⁸ דִּ"אֹרִייתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־
43 הוּא כּוֹלָא חַד", קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא מִמֶּשֶׁה. וְ"קוּדְשָׁא
44 בְּרִיךְ־הוּא" – הוּא בְּחִינַת מַה שְׁהוּא קְדוֹשׁ וּמוֹכֵדֵל מִגְדֵּר
45 עֲלָמִין לְגַמְרִי, שְׁאֵפִילוּ בְּבְחִינַת זִיו וְהוֹד¹⁹ לֹא הָיוּ
46 עוֹלָמוֹת יְכוּלִים לְקַבֵּל חַיּוֹת מִמֶּנּוּ.

47 כִּי הֵנָּה כְּתִיב (יִשְׁעִיָּה כו, ד): "כִּי בִּיהַ ה' צוּר עוֹלָמִים" –
48 שְׁעוֹלָם־הַזֶּה וְעוֹלָם־הַבָּא; גִּי' עֲדָן תַּחְתּוֹן וְעֲלִיוֹן
49 נִבְרָאוּ בְּב' אוֹתִיּוֹת מִשְׁמוֹ בְּלְבָד²⁰. וּבְזוֹהַר אֵיתָא²¹
50 דִּ"בְּמַחְשָׁבָה אַחַת בְּרָא אֶת הָעוֹלָם". וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַה
51 שְׁכָתוֹב (תַּהֲלִים לג, טו): "הַיּוֹצֵר יָחִיד לְכֶם כִּי", וְאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
52 וְזָכוֹנָם לְבִרְכָּהּ²²: "כּוֹלֵם נִסְקָרִים בְּסִקְרָה אַחַת", שְׁהוּא
53 "צוּפָה וּמִבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת"²³, וְ"קוֹרָא הַדּוֹרוֹת
54 מִרָאשׁ כִּי" (יִשְׁעִיָּה מא, ד), וְכִמּוֹ שְׁנֵתָבָר בְּמָקוֹם אַחֵר²⁴,
55 שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁהֵם "שֵׁית אֶלְפֵי שְׁנֵי דְהוּי עֲלֵמָא"²⁵,
56 יִמּוֹת הַמְּשִׁיחַ, וְתַחֲיִית הַמֵּתִים – כּוֹלֵם הֵם לְפָנָיו
57 "בְּמַחְשָׁבָה אַחַת":

1 בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים, כִּךְ הוּא לְמִטָּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם בְּעִבּוּדָת
2 ה'.

3 וְהֵנָּה בְּחִינַת "בְּנִסְתִּי־יִשְׂרָאֵל דְּלַעֲיָלָא" הוּא מַה
4 שְׁכָתוֹב (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ז): "מַה יָּפִית וּמַה נְּעֻמָּת אֶהְבֶּה
5 בְּתַעֲנוּגִים". וְלִמִּטָּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם – בְּחִינַת אֶהְבֶּה
6 בְּתַעֲנוּגִים הִיא שְׁמַחַת הַנֶּפֶשׁ בְּד' עוֹשָׂה, וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב
7 (תַּהֲלִים ק, ב): "עֲבַדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה".

8 וּכְתִיב (תַּהֲלִים קיג, ט): "אִם הַבְּנִים שְׂמִיחָה" – שְׁהַשְׂמִיחָה
9 הִיא מִחְמַת הַתְּבוֹנָנוֹת בְּאוֹר אֵין־סוֹף. וּכְדִכְתִּיב: "כִּי אִם
10 לְבִינָה תִקְרָא"⁴. וְהִינֵנּוּ, עַל יְדֵי שְׂתִיבּוֹנָן בְּגִילּוֹי אוֹר
11 אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא לְמִטָּה, אִזִּי "יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעִשְׂיוֹ"
12 (תַּהֲלִים קמט, ב), וְתִדְוִיָּה שְׂמַחַת הַנֶּפֶשׁ בְּהַתְּגַלּוּת רִשְׁפֵי אֵשׁ
13 הָאֶהְבֶּה לְצֵאת מִנִּרְתָּקָהּ, הִיא מֵאִסֵּר הַגּוֹף, לְהִיּוֹת "חַדוֹת
14 ה' הִיא מְעוּזוֹ"⁵.

15 וְהֵנָּה כְּתִיב (תְּבוֹא כח, מז): "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ כִּי מִרַב
16 כֹּחַ"⁶. דִּהְיִינוּ בְּחִינַת כָּל הַתְּעַנּוּגִים הַרוּחָנִיִּים, גִּי' עֲדָן
17 עֲלִיוֹן וְגִי' עֲדָן תַּחְתּוֹן. וְהוּא מִחְמַת שְׂתִיבּוֹנָן כְּמֹ שְׁכָתוֹב
18 (תַּהֲלִים קמח, יג): "כִּי נִשְׁגָּב שְׁמוֹ לְבָדוּ, הוֹדוּ עַל אֶרֶץ
19 וְשָׁמַיִם". פִּירוּשׁ: שֶׁ"שְׁמוֹ" הוּא מִדַּת מַלְכוּתוֹ⁸, אֲשֶׁר "מֶלֶךְ
20 שְׁמוֹ נִקְרָא"⁹, וְכִמּוֹ אִמְרוּ¹⁰: "וּמִבְּיָא גּוֹאֵל לְבִנֵּי בְנֵיהֶם לְמַעַן
21 שְׁמוֹ בְּאֶהְבֶּה, מֶלֶךְ עוֹזֵר"¹¹ וְכִי". וְהוּא בְּחִינַת "שְׂכִינָה" –
22 שְׁשׂוֹכֵן בְּתַחְתּוֹנִים, וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב (תְּרוּמָה כה, ח): "וְשְׂכִנְתִּי
23 בְּתוֹכֶם". וְנִקְרָא שְׁמוֹ מֶלֶךְ עַל כָּל הָעוֹלָמוֹת, וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב
24 (תַּהֲלִים קמז, יג): "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים". וְכִמּוֹ אִמְרוּ¹²:
25 "חֲדִיד, חֵי הָעוֹלָמִים. מֶלֶךְ כִּי", שֶׁעַל יְדֵי בְּחִינַת מַלְכוּתוֹ
26 יֵשׁ לוֹ יְחוּס וְשִׁיכּוּת לְהָעוֹלָמוֹת שִׁיקְרָא שְׁמוֹ מֶלֶךְ
27 עֲלֵיהֶם.

28 וְהֵנָּה גַם בְּחִינַת "שְׁמוֹ", מִצַּד עֶצְמוֹ הוּא רֵם וְנִשָּׂא

14. (נוסח ברפכת המצוות).

15. (ראה שלחן ערוך רבנו הגדול אורח חיים סימן תלב, סעיף ד).

16. וְשֶׁעַל יְדֵי אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָא – אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲיָלָא לְהִיּוֹת
הַמְשָׁכּוֹת אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא (שם).

17. (ברכות ו, א. ראה לעיל לה, א).

18. (תניא פֶּרֶק ד' וְרִישׁ פֶּרֶק כג בְּשֵׁם הַזֶּה. וְרָאָה זֶה חֵלֶק א בְּרִאשִׁית כד, א.
חֵלֶק ב בְּשֵׁלַח ס, א. תְּקוּנֵי זֶהר וְתַחֲלִילָתוֹ. לְקוּטֵי תוֹרָה נִצְבִּים מו, א. וְעוֹד).

19. וְהוֹדוּ: שֵׁם: וְהוֹדוּ!

20. (ראה מנחות כט, ב).

21. (חלק ב שמוות כ, א).

22. (ראש השנה יח, א).

23. (תפלת מוסף וְרִאשׁ הַשָּׁנָה בְּפִסּוּקֵי זְכוֹרֹנוֹת).

24. (ראה לקוטי תורה פֶּרֶשׁת רִאשׁ כה, א).

25. (ששת אלפי שנה שְׁהָעוֹלָם הוֹוֶה. רִאשׁ הַשָּׁנָה לא, א).

4. (משלי ב, ג. וּבְתָרְגוּם: "וְאִמְרָא". וְרָאָה עוֹד בְּאוֹר הַתּוֹרָה עַל הַפִּסּוּק – נ"ך כֶּרֶךְ
א עמוד תקמז).

5. (נחמיה ח, י. וְשֵׁם: "מַעֲזוֹכִים").

6. וּפִירוּשׁ: יוֹתֵר "מִרַב כֹּחַ" (נוסף בגוף כתב יד קֶדֶשׁ אֲדִמּוֹר הַחֲמֻמָּה צֶדֶק
בְּבוֹךְ 82).

7. וְכִמּוֹ גְדוֹל, וְרַב כֹּחַ וְעוֹז יִקְר תַּפְאֶרֶת קְדוּשַׁת אוֹר אֵין־סוֹף
בְּרוּךְ־הוּא הַמְּלֻבָּשׁ בְּעִבּוּדָתוֹ בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת. כִּי הֵנָּה כְּתִיב
"כִּי נִשְׁגָּב (שם).

8. (ראה לקמן עט, ב. וּבִסְפֵר הַמֵּאמָרִים תִּשְׁאִי עֲמוּד יא).

9. (נוסח פיוט "אֲדוֹן עוֹלָם").

10. (נוסח בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה בְּתַפְלַת הָעֲמִידָה).

11. וּבְמוֹשִׁיעַ (שם).

12. (נוסח "בְּרוּךְ שְׁאֵמֵר").

13. (ברכות יז, א).

ומחשבותיו, ועסקיו, ותחבולותיו אשר ישתמש בהם כל
אחד לפי ערכו, והם הם המונעים ומעכבים, ומסכים
המבדילין בין אור ה' שבמוח ובין גילוי הלב.

וזהו צער העבור "כעצמות בבטן המליאה"³¹. ולכן
כל גליות וצרות נקראו בשם "עבור", כמאמר רבותינו
זכרונם לברכה³²: "בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם
לפניה, אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה
כאשה עוברת כו".

והגאולה נקראת בשם לידה³³, שהוא בחינת התגלות
הגלד לאור העולם.

ו"חבלי משיח" נקראו בשם "חבלי לידה", וכתב³⁴
"הרינו חלנו מפניה הוי"ה"³⁵ – פירוש: שכל בחינת עבור
וגליות הוא כדי³⁶ שיהיה גלוי אור ה' ברוך-הוא.

וצריך לזה "חבלי לידה": דהיינו להרגיש הפאב
והמרירות על מניעות התפשטות אור ה' בגלוי הלב,
מחמת המונעים ומעכבים שהם הם צרכי עולם-הזה.
ואזי כאשר יבא לבחינת לידה והתגלות בבחינת שמחה,
ו"ישמח ישראל בעושו", יתפרדו כל המונעים ומעכבים,
והמסכים המבדילין יהיו כאין ואפס, בלא תפיסת מקום
כלל, מחמת שמחת ה'.

וכשם שלמעלה בחינת שמחה הם המתקת הדינין,
כך למטה בנפש האדם היא מבטלת כל המונעים
ומעכבים מבית ומבחוץ. ונקרא בשם "ארץ פנען" על
שם שמכנעת החיצונים, שהם נדחים מפני ה' מאליהם
וממילא, כחשך שנדחה מפני אור.

וכמשל האשה אשר חבלי לידה בא לה, והנה בעת
לידתה יוצאים ממנה כל המכאובות בדם לידתה שזב
ממנה – כך הנה כתיב (חזקאל טו, ו): "ואראך מתבוססת
בדמך כו", שכל המונעים והמעכבים נמסו והיו לדם –
דבר שאין בו ממש ואין בו תפיסת מקום כלל. וכמו
שכתוב (מכה ז, ט): "ותשליך במצולות ים כל חטאתם כו".

והנה כשם שגלות מצרים הוא בחינת "מצר הגרון",
שהוא המבדיל ומפסיק בין המוח ללב כנ"ל, כך ענין
הגאולה ויצאת מצרים הוא בחינת יציאתם ממצר
הגרון על ידי "הקל קול יעקב" (תולדות כו, כב), שהקול

על דרך משל – כמו שאין ערוך למחשבה אחת נגד
כל המחשבות שיכול אדם לחשוב כל ימי חייו, ומכל
שכן נגד עצמותו ומדותו, שאינה אלא התפשטות הארה
אחת בעלמא, כך כל הדורות של שית אלפי שנים, וימות
המשיח, ותחיית המתים אינן אלא בחינת זיו והתפשטות
הארה אחת מבחינת שמו בלבד.

אבל הקדוש ברוך-הוא בכבודו ובעצמו הוא רם
ונשא למעלה מעלה עד אין קץ ותכלית, ולית מחשבה
תפיסא ביה כלל²⁶ – שאינו נתפס ונתלבש בגדר
עלמין כלל. מה שאין כן בתורה ומצות הוא
התלבשות אור אין-סוף ברוך-הוא בעצמו ובכבודו
ממש.

וכאשר ישים האדם אל לבו כל הדברים והאמת
האלה²⁷, ישמח לבו ויגל אף גילת ורנן²⁸ באור אין-סוף
ברוך-הוא, המתפשט ומתלבש בעסק התורה ומעשה
המצות אשר יעשה אותם האדם, וממשיך על נפשו אור
ה' אין-סוף ברוך-הוא ממש – מה שאין כל העולמות
כדאי לו :

אף אין השמחה בהתגלות אור ה' במוח מחשבתו ובינתו
לבר, כי אם כאשר נגעה אל נקודת לבו. כי שמחה היא
ההתגלות. וכמשל המלך, שכל בודו פנימה, אף בשעת
השמחה הוא מתגלה. וזהו "עבדו את ה' בשמחה",
דהיינו להיות גילוי אור ה' אין-סוף ברוך-הוא שיהיה
בבחינת "ונגלה כבוד ה'" (ישעיה מ, ה).

ולמטה בנפש האדם, ההתגלות הוא בשבא לידי
גילוי הלב. והיינו דכתיב "אם הבנים שמחה"²⁹, דהיינו
בשנולדו הבנים שהם המדות ונתגלו בלב. מה שאין כן
בשהוא בהעלם ובהסתתר תוך מוח מחשבתו ובינתו לבר,
הרי הן בבחינת עבור עדיין, ואינה "אם הבנים".

והנה המעפב בחינת הולדה והתגלות אור ה' לצאת
מהעלם והסתתר שבמוחו אל גילוי הלב, הוא בחינת
גלות מצרים, שהוא בחינת מצר הגרון, שהוא האמצעי
בין מוחין שבראש ללב³⁰. ושם הוא בחינות: שר
המשקים, שר האופים ושר הטבחים; שהוא בחינות:
וושט וורדין; שהם הם בחינת כל תענוגי עולם-הזה,

26. (אין מחשבה תופסת בו כלל. תקוני זהר בהקדמה, יז, א).

27. (הדברים והאמת האלה דברי חכמים ב' לב, א).

28. (ותגג אף גילת ורנן: ישעיה לה, ב).

29. ובבחינת לידה (שם הערה 16).

30. (נתבאר בדבור המתחיל "קול דודי תרמ"ג עמוד קט).

31. (על פי הקלות יא, ה: "כעצמים בבטן המליאה").

32. (ברכות כח, ב. כט, ב. וראה ירושלמי ברכות פרק ד הלכה א).

33. (ראה לעיל נה, א).

34. (כו' (שם הערה 6).

35. (ישעיה כו, ידית: "כמו הרה תקריב ללדת תחיל תנעק בחבליה כן היינו
מפניה ה'. הרינו חלנו כמו ילדנו רוח, ושועת כל נעשה ארץ". חלנו – "מלשון
חיל וחלילה". – מצודת ציון).

36. (והוא כד': שם: הוא צער מניעות וגלוי אור הויה ברוך-הוא
להיות בבחינת לידה).

התורה היא ספורי מעשיות⁴¹. וגם הדינין שבה הן דרך
ספורי דברים: שפך אמר ה' שידבר אל בני ישראל,
ושפך אמר משה. ואין כוונתה לידע ממנה לבדה כל
הדינין על בורין ומתבוננת. כגון על דרך משל, ענין
התפלין אינו מפורש שיהיו ד' פרשיות; ושיהיה כתוב כך
וכך; ושיהיו נכתבים על קלף דוקא, בכל משפטי תפילין
והלכותיה המסורות לנו בתורה שבכל-פה. וכן שאר כל
המצות.

והיינו לפי שעיקר יסודתה בהררי קדש⁴² – בחינת
חכמה-עלאה, ד' אורייתא מחכמה נפקת⁴³; ותורה
שבכתב היא בחינת חכמה-עילאה, ותורה שבכל-פה
היא חכמה-תתאה.

ו"לחכימא ברמיזא"⁴⁴ – פירוש: שאינה רק במשל דרב
המרמז אל התלמיד באיזה רמז כל שהוא, בכדי
שהתלמיד יבין מעצמו איך ללמוד, אבל לא זהו עיקר
הלימוד עצמו;

כך הנה כל אותיות התורה שבכתב הם רק רמזים
והמשכות מחכמה-עלאה בדרך רמז. וכל ההמשכות
נרמזים באותיות אלו דוקא, שיהיה הקרי כך והכתיב
כך. ולכן כל אותיותיה ספורים ומנויים כל יעדוף וכל
יחסור, וכל אות ואות צריך להיות בדמותו וצלמו – מפני
שרומים להמשכה עליונה מחכמה-עילאה. אבל
עצמות ההשפלה אינו מתלבש באותיות תורה שבכתב.
מה שאין כן בתורה שבכל-פה, הן עצמות ההשפלה
מלוכשת באותיות ההלכה. ולכן אין מדקדקין
באותיותיה כל כך, רק ההשפלה היא עיקרית המתגלה
תוך האותיות;

גם לפי רבוי ההשפלה כך ירבו אותיותיה. ולכן מה
שמשכילים בה יותר, כגון פירוש רש"י, ותוספות,
ופוסקים – הכל בכלל תורה שבכל-פה יחשב – ואפילו
"כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש"⁴⁵. ולכן נקראת
"ארץ טובה ורחבה" – שמתרחבת והולכת עד אין קץ.

וזהו "מה צבי אין עורו מחזיק בשרו כו": והיינו לפי
שהבשר והעור גדול כל כך, שגידול העור הוא מחמת
הבשר שבתוכו, כך הנה בחינת תורה שבכל-פה גם כן,
גדולים עצם ההשפלה והאותיות באחד – שהאותיות

שהוא בגרון, הוא הוא המקשר ומחבר בחינת מוחין
שבראש לבא לידי גילוי הלב.

והיינו על ידי קול "קורא בתורה" – שעל ידי קריאתו
בתורה הוא קורא וממשיך אור ה' לצאת מההעלם
שבמוח אל גילוי הלב. וזהו שאמרו רבותינו זכרונם
לברכה³⁷: "כל הקורא בתורה – הקדוש ברוך הוא קורא
בנגדו", ונקרא "בנגדו", מפני שביחוד קריאתו בתורה
הוא בחינת 'ממלא כל עלמין', והקדוש ברוך הוא
"בנגדו" הוא בחינת 'סובב כל עלמין'. וזהו לשון "קורא
בתורה" – שקורא האור לחוץ.

והיינו על ידי תורה שבכתב, בחינת הוי"ה,
ד' אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד³⁸. וזהו: "לכן
אמר לבני ישראל אני הוי"ה, והוצאתי אתכם מתחת
סבלות מצרים וגו"³⁹, שעל ידי בחינת גילוי הוי"ה,
דהיינו על ידי בחינת תורה שבכתב, בחינת "הקול קול
יעקב" – על ידי זה יהיה בחינת יציאת מצרים, וכל
המנועים ומסכים המבדילים יבטלו, ולא יהיה עוד
"סבלות מצרים" ו"עבודתם".

אף לא זו בלבד הוא תכלית המכוון, כי אם (פרשתנו ו, ח):
"והבאתי אתכם אל הארץ וגו".

וביאור הענין: כי הנה כתיב (שמות ג, ח): "אל ארץ טובה
ורחבה וגו'". וארץ ישראל זו היא בחינת תורה שבכל-
פה, ונקרא "ארץ רחבה" – על דרך מאמר רבותינו
זכרונם לברכה על פסוק (רמיה ג, ט): "ארץ [...] צבי צבאות
גוים" – "מה צבי אין עורו מחזיק בשרו כו"⁴⁰.

והענין:

כי תורה שבכתב עיקר יסודתה הוא בחינת אותיות
התורה. ולכן מדקדקין באותיותיה שלא יהיה חסר או
יתיר; ושיהיו צורתן עליהן בדמותן בצלמן; ושיהיו גולם
אחד – שאם נפסק היו"ד שעל גג האלף, על דרך משל,
מעל גוף האות – הרי זו ספר תורה פסולה, ואין מברכין
עליה.

אבל אין נראה בה גילוי ההשפלה כמו בתורה
שבכל-פה. שעיקר גילוי השפלת הדינין והמשפטים
שבתורה אינו מפורש בתורה איך ומה לעשות, שכל

37. (ראה תנא דבי אליהו ריש פרק יח).

38. (ראה זחר חלק ג אחרי עג, א).

39. (והצלת אתכם מעבדתם". פרשתנו ו, ו).

40. (גיתין נו, א) (פירוש רש"י) "ארץ צבי" כתיב בה. מה צבי זה אין עורו מחזיק
את בשרו (משנהפושט הוא כוון ואין יכול לחזור ולכסותו בו), אף ארץ ישראל
בזמן שישבין עליה – רוחא, ובזמן שאין ישבין עליה – גמא. וראה כתובות
קיב, א).

41. (ובפרט בספר בראשית שמספר בתולדות הדורות עד אברהם ובענינים של
מלחמות המלכים וסיפורי האבות ואף בעברי אבות. – מאמרי אדמור"ר
האמצעי שמות עמוד סח).

42. (יסודתה בבורי קדש על פי תהלים פו, א).

43. (זחר חלק ב משפטים קכא, א).

44. (זחר חלק א בראשית כו, ב).

45. (ראה מגילה יט, ב. דהנסמן בלקוטי שיחות חלק יט עמוד 252).

1 מתפשטים מצד עצם ההשפלה. מה שאין כן בתורה
2 שבכתב אין האותיות מתפשטים מצד עצם ההשפלה, כי
3 אם הארה בעלמא דרך רמז כנ"ל:

4 ויזה יובן מה שהתורה שבכתב נקראת בשם "מקרא"
5 בלשון הגמרא; ו"קורא בתורה" – שעל ידי שהוא רק
6 כמו קורא וממשיך אור אין-סוף ברוך-הוא על נפשו
7 מההעלם שבמוח אל גילוי הלב כנ"ל, אף עדיין הוא
8 באלו הוא דבר בפני עצמו, באדם הקורא לזולתו.
9 אבל בתורה שבעל-פה אמרו⁴⁶: "מתניתין – מלכתא
10 כו", כמלך שמצודה. כמו שנתבאר במקום אחר, מפני שנעשה
11 יחוד גמור חב"ד-בחב"ד⁴⁷ כו. וכמו שכתוב (ישעיה נא, טז):
12 "ואשים דברי בפיך" – "דברי" ממש. וכמו שאמר המגיד
13 לה"בית-יוסף⁴⁸: "אני המשנה המדברת בפיך"; שנעשה
14 עצמות אחד, בבחינת בטול ממש. וזו היא בחינת "דירה
15 בתחתונים"⁴⁹ ממש.

16 והגם שמצד התפשטות עצם גילוי ההשפלה לאור ה'
17 בתורה שבעל-פה, הנה לירידה גדולה נחשבת אצלה
18 להתפשט ולהתלבש בעשיה גשמית – סדר ורעים כו.
19 הנה על זה אמר הכתוב: "אשר נשאתי את ידי"⁵⁰;
20 והוא על דרך משל שהיד יכול להרים הדבר הנופל
21 ארצה ולשום למעלה על ראשו, כך הנה "סוף מעשה
22 במחשבה תחלה"⁵¹; ו"אשת חיל עטרת בעלה" (משלי יב, ד);
23 ו"נעוץ סופן בתחלתן"⁵².

24 שנקראת (מלאכי ג, יב): "ארץ חפץ" – פירוש: כלי
25 להשראת רצונו יתברך. כי גילוי רצון-עליון הוא ב"סוף
26 מעשה" דוקא. וכן בתורה שבעל-פה הוא התגלות
27 רצון-העליון יותר מבתורה שבכתב, שאין לדע ממנה
28 לבדה מהות רצון-עליון בכל הדינים והמשפטים כי אם
29 על ידי תורה שבעל-פה דוקא.

30 וזהו "ונתתי צבי בארץ החיים"⁵³ – פירוש: שכל

31 צביונו וחפצו הוא "בארץ החיים" – בחינת תורה שבעל-
32 פה, ששם הוא גילוי אור ה' ורצונו ביתר שאת מבחינת
33 תורה שבכתב, והרצון הוא מקור החיים. וזהו (פרשתנו ו,
34 ח): "אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם, ליצחק,
35 וליעקב כו" – שהם המדות חג"ת, כי "אשת חיל עטרת
36 בעלה" כו כנ"ל.

37 "ונתתי אתה לכם מורשה אני הוי"ה" (פרשתנו שם) –
38 להיות בבחינת "ואשים דברי בפיך כו" כנ"ל:

39 אף כל גילוי אור ה' בבחינת המשכות אלו, הפל תלוי
40 בלבו של אדם כמו: "לכל אשר יחפץ הלב יטנו"⁵⁴.
41 לזאת צריך לעורר תחלה האהבה מקודם, לעורר
42 האהבה בלבו בתפלה, כדי שיהיה לבו חפץ באמת
43 לגילוי אור ה'. ולכן אמרו "מזכירין יציאת מצרים בבקר
44 ובערב", והיינו פרשת יציאת שכתוב שם (שלא טו, מא):
45 "להיות לכם לאלקים אני ה' אלקיכם".
46 והענין:

47 כי לא די בהתעוררות הלב בתפלת השחר לבד –
48 אלא ליומו, מפיון שאחר כך פונה לעסקיו. ואפילו מי
49 שאינו בעל עסק, הנה בלימודו בבחינת עשיה, סדר
50 ורעים כו, נמשך הלב אחר גשמיות הדברים בבחינת
51 הסתר וצמצום בחינת אלקים;

52 וצריך לעורר עוד את האהבה ושמחה מנקודת הלב
53 להיות גילוי בחינת הוי"ה כנ"ל. אף לא די בהתגלות
54 האהבה בזה לבד, כי אם על ידי תורה שבכתב – "הקל
55 קול יעקב" כנ"ל, להיות קורא וממשיך בתורה גילוי אור
56 ה' ממש. ואחר כך בתורה שבעל-פה בחינת בטול ממש,
57 ולהיות בחינת "ואשים דברי בפיך" כנ"ל, ו"דירה
58 בתחתונים" ממש כנ"ל, להיות בחינת "הוי"ה אלקיכם
59 כו". ודי למבין:

50. ("והבאתי אתכם אל הארץ" – פרשתנו ו, ח).

51. (פיוט "לכה דוד").

52. (ספר יצירה פרק א משנה ז).

53. (חזקאל כו, כ. ושם "חיים").

54. (משלי כא, א: "לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפץ יטנו").

46. (נסמן לעיל שמות דף מט, ב).

47. (ראה תניא פרק מט. וב"מראי מקומות הגהות והערות קצרות" ו"ליקוטי פירושים" שם).

48. (מגיד משרים ריש פרשת ויקרא. ועוד).

49. (נראה הקדוש ברוך הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים" – ראה תנחומא נשא טו, ב'חוקתי ג. בראשית רבה סוף פרשה ג. במדבר רבה פרשה יג. ו. תניא ריש פרק לו).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

3 לחכמה שבתורה לברר בירורים דעה"ד דגה שא' ע"ז
4 בשביל התורה כנ"ל דהנה א' במדרש ע"פ אדם לעמל

1 (ז) והנה להבין זה בתוס' ביאור יש להקדים תחלה
2 שורש ענין ההפרש בין חכמה שבמע"ב

הא' החכמה בעצמה כמו שהיא לעצמה והב' מה
 שיוכל לתקן דבר מה בחכמתו וחכמתו עמדה לו
 לפרנס שיוכל לתקן זהו הנק' עמל ויגיעה שבחכמ'
 שמייגע בחכמתו איך לתקן דבר מה המקולקל זהו
 ירידת כח מה מחכמה העצמי ע"כ נקרא עמל תורה
 כמ"ש אשרי מי שעמלו בתורה כו' דהיינו שמייגע
 עצמו בתורה לברר וללבן כל דבר הקשה לתרץ הכל
 שהי' מעורב ומבולבל תחלה ברוב קושיות ומתרץ
 הכל עד שבא על אמתות הדברים נק' עמל ויגיעה
 וזה העמל שמברר ומתקן הכל בזה ניכר כח חכמתו
 העצמי דוקא שכל שאינו חכם כ"כ לא יוכל לתקן
 ולתרץ כל קושיא כו'. וכן בדבר המקולקל ביותר
 שא"א לתקן כח החכם שישכיל על ד"ז איך לתקן זהו
 הנק' עמל ויגיעה דחכמה שבזה מתגלה כל עיקר כח
 חכמתו בדברי חכמה שלמד והשכיל לעצמו כו' וכמו
 בפרנסה שהחכ' תחי' בעלי' היינו במה שמוציא טרף
 לנפשו בחכמתו דוקא הגם שירידה עצומה היא אבל
 בזה ניכר חכמתו דוקא. וכן יובן במ"ש אשר ברא
 אלקים לעשות ואמרו בפ' לעשות לתקן כו' שזהו מה
 שבחכמה שבתורה אתברירו כו' רפ"ח כו' שנפלו
 בסדר השתלשלות שהוא בחי' התיקון לתוהו כידוע
 זהו הנקרא עמל תורה שבא לתקן במע"ב אשר כבר
 ברא אלקים כו' וד"ל:

בראשית ברא כו'. יהי רקיע בתוך המים

יולד איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כו'.
 ויש להבין מהו לעמל שיחה ומהו עמל תורה הנה דבר
 הוי' שבא ביו"ד מאמרות כמו ויהי אור יהי רקיע כו'
 נק' שיחה בעלמא שהרי אין בהם ד"ת כלל רק שצוה
 לעשות כך וכך כאדם שמצווה לביתו להיות כך וכך
 כו' רק עכ"ז אור דתורה מאיר במאמרות אלו שהרי
 ע"פ חכמה שבתורה אמר כל מאמר פרטי וכידוע די'
 הדברות הן שרשים ליו"ד מאמרות בכלל ובפרט
 כמ"ש הוי' קנני ראשית דרכו והגם שבודאי יש חכמה
 ושכל במאמרות אלו אבל הוא רק בחי' צמצום חכמה
 אלקי' שמתלבש בדבור ומעשה כשכל שמלובש בעשי'
 או דבור חיצוני שאדם מדבר כו'. וכמ"ש בזהוהר לאו
 אורחא דמלכא לאשתעי מילין דהדיוטא ששיחה זו נק'
 מילין דהדיוטו' ונק' וי"ו ימי המעשה כימי החול
 שאדם עוסק במלאכתו שע"ז נא' אדם לעמל יולד
 לעמל מלאכה בפו"מ כך ויהי אור כו' ולזה נק' עמל
 שיחה לבד וכמו שיחת ת"ח צ"ל שגם בשיחתו יש
 חכמה עמוקה כו' וד"ל. אבל עמל תורה היינו בדברי
 חכמה שאין זה בשביל מלאכה ושיחה בעלמא רק
 כשמדבר חכמתו מתגלה בדברי חכמה שמדבר לעצמו
 וכמו (מ"א ה, יב) וידבר שלשת אלפים כו' וכה"ג
 וד"ל. אך מה שנק' עמל תורה מה שייך עמל ויגיעה
 בזה. הענין הוא כידוע שיש בחכמה ב' מיני מדריגות

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וביאור הענין:
 בהיות כי לפי שבאמת אור אין-סוף אינו בגדר חכמה
 וחסד כלל כנודע, לזאת, כדי שיומשך ויתצמצם
 להתלבש בבחינת חכמה וחסד – הוא על ידי ממוצע;
 והוא בחינת הרצון שעלה ברצונו הטהוות החכמה ויו"ד
 ספירות, ואז מיד נתהוו והיו כלולים ברצונו, ועל ידי
 הרצון נמשכים אחר-כך מהעלם אל הגילוי, להיות
 הטהוות פח החכמה בפועל שהיא הנקראת ספירת
 החכמה, וכן בחינת הבינה והחסד כו'.
 וכמו על דרך משל באדם, שעל ידי הרצון שרוצה
 באיוו חכמה תומשך נפשו בה להתחכם בה בעומק; מה

(ב) והנה, ענין מלוי הפגמים הנ"ל על ידי המשכת
 אין-סוף ברוך-הוא, הוא על פי מה שכתוב "אנכי אנכי
 [...] מוחה פשעיך כו"⁴⁰.
 ויש להבין מה שכתוב ב' פעמים "אנכי".
 אף הענין יובן על פי הקדמה להבין מה שכתוב בעץ
 חיים⁴¹, שהכתר הוא הממוצע בין המאציל לנאצלים,
 ויש בו מבחינה תחתונה שבמאציל וגם בחינת שרש
 הנאצלים. והיינו שהכתר נחלק לב' פרצופים – עתיק
 יומין ואריך-אנפין. והנה, בחינת עתיק יומין הוא בחינה
 תחתונה שבמאציל, ובחינת אריך אנפין הוא שרש
 הנאצלים.

40. וישעיה מג, כה.

41. שער מב (שער דרושי אבי"ע) פרק א. נתבאר בלקוטי תורה שיר השירים ח, ב ובכמה מקומות.

שַׁבְּמֵאֲצִיל, וְהָאֲרֵתוּ הִיא בְּבַחֲנִית מְקִיף וְסוֹבֵב עַל
הָאֲצִילוֹת, וְהַמְּקִיף⁴⁸ מְסַמָּא עֵינֵי הַחִיצוֹנִים, וְלֹא יוֹכְלוּ
לְקַבֵּל עוֹד יְנִיקָה עַל כָּל פְּנִים דְּרַךְ הַפֶּנִּים חֹסֵי וְשְׁלוֹם;
וְהַמְּשַׁכֵּת⁴⁹ מִבְּחִינַת פְּרָצוֹף אֲרִיךְ-אַנְפִּין – שֶׁרֶשׁ
הַנְּאֻצִּילִים, וְעַל יְדֵי זֶה יִתְמַלְאוּ הַפְּנִימִים וְהַחֲסְרוֹנוֹת
שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּפִנְימִיּוֹת הַסְּפִירוֹת. וְכֵמוּ נִהַר שֶׁנֶּחֱרַב וְיָבֵשׁ,
שְׁחוּפְרִים בְּעוֹמֶק כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ בּוֹ מִשֶּׁם מִים.
וְזֶהוּ סוּד "אֲנָכִי אֲנָכִי" ב' פְּעָמִים, הֵם ב' פְּרָצוּפֵי
הַכֶּתֶר⁵⁰ וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה "מוֹחָה פְּשׁוּעִי כו'".
וְכָל זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה וְהַחֲרָטָה בְּלִב: כִּי
תְּשׁוּבָה פִּירְשׁוּ בְּזִהְרֵי⁵¹: תְּשׁוּבָה, וְהִנֵּה אוֹת ה' יֵשׁ בָּהּ
מִלּוֹי יוֹד כְּזֶה: ה'. וּפִירוּשׁ תְּשׁוּבָה ה' עִם מִלּוֹי יוֹד
שָׁבָה, הֵינִי: בְּחִינַת בִּינָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ, לְהַתְּבוֹנֵן בְּגִדּוּלַת ה'
וְתַפְאֲרָתוֹ, וְלְהוֹלִיד מִזֶּה עֲצָקָה וְחֲרָטָה בְּלִב עַל מַעֲשָׂיו
הָרָאוּשִׁים, וְלִהְיוֹת כָּל חִפְצוֹ וְיִשְׁעוֹ לְהַתְּקָרֵב אֶל ה'.
וְהַיּוֹד שֶׁבְּמִלּוֹי ה"י הוּא בְּחִינַת חֻכְמָה, "תַּעֲלֹמוֹת
לִב"⁵², מְקָרֵב וְלֵב עֲמוּק⁵³.
וְהֵם ב' יְסוּדוֹת דֹּאבָא וְאִימָא. וְיָדוּעַ דֹּאבָא וְאִימָא הֵם
מִבְּחִינַת מ"ה וּב"ן, וְשִׁרְשָׁם מִמ"ה וּב"ן דַּעֲתִיק יוֹמִין, עַד
מ"ה וּב"ן דֹּא"ק. וְעַל יְדֵי זֶה מְעוֹרְרִים בְּחִינַת הַתְּגִלּוֹת
"אֲנָכִי אֲנָכִי" הַנִּל – מ"ה וּב"ן דַּעֲתִיק יוֹמִין – לְתַקֵּן כָּל
הַפְּגָמִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.
וְזֶהוּ סוּד הַפְּסוּק⁵⁴ "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנָכִי מִצְוֶה
הַיּוֹם"⁵⁵ הִיא מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה⁵⁶, שֶׁהִיא מִבְּחִינַת "אֲנָכִי",
בְּחִינַת כֶּתֶר, מִזֶּה שָׁאִין כֵּן שְׁאֲרֵי הַמִּצְוֹת נִקְרָאִים "מִצְוֹת

שָׁאִין כֵּן בְּחֻכְמָה אַחֲרֵת שָׁאִין לוֹ חֶשֶׁק בָּהּ – לֹא יִשְׁכִּיל
בָּהּ כָּל כֶּף. נִמְצָא, שֶׁהַרְצוֹן הוּא הַגּוֹרֵם גִּילּוֹי הַכּוֹחוֹת
מִהַעֲלֵם, וְהֵינִי עַל יְדֵי הַעוֹנֵג שֶׁמְלוּכֶשׁ בְּרָצוֹן⁴².
וְהִנֵּה, בְּחִינַת עֲתִיק יוֹמִין הוּא בְּחִינַת תַּעֲנוּג הָעֲלִיּוֹן,
שֶׁנַּעֲשׂוֹעַ הַמֶּלֶךְ בַּעֲצֻמּוֹתוֹ⁴³. וְהוּא "בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה
שֶׁבְּמֵאֲצִיל", שָׁאִינוּ עֲדִיין שֶׁרֶשׁ לְהַתְּהוּוֹת נֶאֻצִּילִים. וְזֶהוּ
פִירוּשׁ "עֲתִיק"⁴⁴ – לְשׁוֹן "הַמַּעֲתִיק הָרִים"⁴⁵, שֶׁנֶּעֱתַק
וְנִבְדֵּל מִיּוֹמִין עֵילָא⁴⁶ דֹּאֲצִילוֹת, שֶׁהֵם מְקוֹר הַעוֹלָמוֹת,
כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "שִׁשֶּׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם כו'"⁴⁷. אֶךְ
מִכָּל מְקוֹם מִתְּלַבֵּשׁ מִמֶּנּוּ הָאֲרָה בְּבַחֲנִית אֲרִיךְ-אַנְפִּין
לְהִיּוֹת מִתַּעֲנוּג וְרוּצָה בְּהַתְּהוּוֹת עֲלָמִין דְּבִי"ע, וְהוּא
הַנִּקְרָא "שֶׁרֶשׁ הַנְּאֻצִּילִים".
וְזֶהוּ פִירוּשׁ שְׁנֵי בְּמִלַּת עֲתִיק – מִלְשׁוֹן מַעֲתִיק מִסְפֵּר
לְסִפֵּר, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמְּשַׁכֵּת דְּכַר מָה, וְהֵינִי בְּחִינַת מ"ה
וּב"ן דַּעֲתִיק יוֹמִין, פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִית שָׁבוּ.
וְהִנֵּה מֵאֲרִיךְ-אַנְפִּין נִמְשָׁכִים אַחֲרֵי כֶף אֲבָא וְאִימָא,
וְאַחֲרֵי כֶף זו"נ וכו'. וְנוֹדַע וּמְבוֹאֵר גַּם כֵּן, שֶׁעִיקָר עֶסֶק
הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵם "רַמ"ח אֵיבָרִים דְּמִלְכָּא", וְזֹא, הֵינִי
לְהַמְשִׁיךְ הָאֲרֵת אֵין-סוֹף עַל יְדֵי הַכֶּתֶר בּוֹ"א; וְעַל יְדֵי
הָעוֹן מִסְתַּלֵּק אוֹתוֹ הָאוֹר מֵאוֹתוֹ הָאֲבָר, וְגַם נִמְשָׁךְ מִן
הָאֲבָר יְנִיקָה לְחִיצוֹנִים בְּסוּד "נוֹקֵב שֵׁם הַיּוֹי", כְּמוֹ
שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.
וְלִזְאוֹת הַתִּיקוֹן הוּא עַל יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת אוֹר מִב' פְּרָצוּפֵי
הַכֶּתֶר הַנִּל, דְּהֵינִי:
מִפְּרָצוֹף עֲתִיק יוֹמִין, שֶׁהוּא בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה

לְכָךְ יוֹכֵל לְהֵאִיר בְּבַחֲנִית אוֹר פְּנִימִי, עַד דֹּאבָא וְאִימָא יוֹנְקִים מִמְּלֹחַת אֱלֹהִים. אֲבָל
עֲצֻמּוֹת בְּחִינַת עֲתִיק מֵאִיר בְּבַחֲנִית מְקִיף כְּכ"ל".

49. וְהַמְּשַׁכֵּת מִבְּחִינַת אוֹלֵי צִירֵי לְהִיּוֹת; וְהַמְּשַׁכֵּת מִבְּחִינַת אוֹלֵי וְהַמְּשַׁכֵּת בְּחִינַת.

50. הֵם ב' פְּרָצוּפֵי הַכֶּתֶר: בְּסִפֵּר הַמֵּאֲמָרִים תַּסֵּה כֶּרֶךְ ב עֲמוּד תַּתְּמִי: "אֲנָכִי
הָרָאוּשִׁין הוּא בְּחִינַת אוֹר דַּעֲתִיק שֶׁמּוֹכֵד לְגִמְרִי, וְנִקְרָא "אֲנָכִי מִי שֶׁאֲנָכִי", וְהוּא
שִׁיּוּר עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה לְמִחוּת הַעוֹנוֹת וְלִהְיוֹת עֲבִיר הַפְּשָׁעִים שֶׁלֹּא יִקְבְּלוּ
לְחִיצוֹנִים יְנִיקָה מִהֵם מִשְׁעֵם הַנִּל. וְאַחֲרֵי כֶף יוֹרֵד הָאוֹר מִבְּחִינַת אֲרִיךְ-אַנְפִּין
לְהֵאִיר אֶת הָאוֹרוֹת דֹּאֲצִילוֹת כְּכ"ל, וְהוּא בְּחִינַת אֲנָכִי הַשְּׁנִי, וְעַל יְדֵי אֲמֻצָּעוֹת
שֶׁנִּהְיָם נִמְחָל הָעוֹן. וְמוֹסִיף הַצִּמּוּחַ צֶדֶק שֵׁם: "וְנִתְקַן הַפְּגָם".

51. חֶלֶק ג נְשָׂא קִבָּב, א. וְזֶה תַּנְיָא, אֲגִרַת הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק ד.

52. תְּהִלִּים מִד, כב.

53. עַל פִּי תְּהִלִּים סד, ז: "וְקָרֵב אִישׁ וְלֵב עֲמִיק".

54. וְזֶהוּ סוּד הַפְּסוּק כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת הִיא מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה: בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה נִצְבִּים
מִזֶּה. ג. הוֹסִיף הַצִּמּוּחַ צֶדֶק: "וְכֵן כָּתֹב בְּרָאשִׁית חֻכְמָה פֶּרֶק א מִשְׁעַר הַתְּשׁוּבָה
בְּשֵׁם הַרְמִב"ן דְּפִסּוּק "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת" קָאֵי עַל מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה".

55. נִצְבִּים ל, יא"י: "לֹא נִפְלְאוּ הוּא מִמֶּךָ וְלֹא רָחֵק הוּא. לֹא בְּשִׁמִּים הִיא.
וְלֹא מִעֵבֶר לִים הוּא".

56. "כֵּן כָּתֹב בְּרָאשִׁית חֻכְמָה פֶּרֶק א מִשְׁעַר הַתְּשׁוּבָה בְּשֵׁם הַרְמִב"ן, דְּפִסּוּק "כִּי
הַמִּצְוָה הַזֹּאת" קָאֵי עַל הַתְּשׁוּבָה" – הָעֵרַת אֲדֻמְרָה הַצִּמּוּחַ צֶדֶק בְּלִקּוּטֵי נִצְבִּים
מִזֶּה. ג. וְזֶהוּ לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק יד עֲמוּד 112 הָעֵרָה 24.

42. רָאָה גַּם לְחֵלֶן מִצְוֹת אַחֲדוֹת ה' פֶּרֶק ב. בְּנִין מְקַדֵּשׁ פֶּרֶק א.

43. עֲמִק הַמֶּלֶךְ שֶׁר "שֶׁנַּעֲשִׂי הַמֶּלֶךְ בַּעֲצֻמּוֹתוֹ". וְזֶהוּ לִקּוּטֵי תוֹרָה בְּמִדְבָּר
יח, ד וְאֵילָךְ.

44. פִּירוּשׁ עֲתִיק לְשׁוֹן הַמַּעֲתִיק הָרִים: אִיּוֹב ל, ה. רָאָה לִקּוּטֵי תוֹרָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה
סא, ג. אוֹר הַתּוֹרָה וְנִקְרָא כֶּרֶךְ ב עֲמוּד תַּק. וּבְאֲרֻכָּה בְּסִפֵּר הַמֵּאֲמָרִים תַּסֵּה
כֶּרֶךְ ב עֲמוּד תַּתְּמִי. וּבְאֲוֹר הַתּוֹרָה נִצְבִּים עֲמוּד אֶרְלֹא. דָּשֵׁם מְבִיא מִשְׁל
מִמַּעֲתִיק סִפֵּר מִתְּכַבֵּל לְכַתֵּב אַחֲרַי עֵיין שֵׁם. אוֹר הַתּוֹרָה עֲנִינִים עֲמוּד פב וְכֻכְמָה
מְקוֹמוֹת.

45. אִיּוֹב ט, ה.

46. יָמִים עֲלִיּוֹנִים. רָאָה זֶהר חֶלֶק א רמו, א. חֶלֶק ג, צד, רִישׁ עֲמוּד ב. רַמְב"ן
בְּרָאשִׁית ב, ג. תַּנְיָא שֶׁר הַיּוֹד וְהָאֲמוּנָה סוֹף פֶּרֶק י.

47. יִתְרוֹ ב, יא.

48. וְהַמְּקִיף מְסַמָּא עֵינֵי הַחִיצוֹנִים. . עַל יְדֵי זֶה יִתְמַלְאוּ הַפְּנִימִים: בְּסִפֵּר הַמֵּאֲמָרִים
תַּסֵּה"ה כֶּרֶךְ ב עֲמוּד תַּתְּמִי מוֹסִיף הַצִּמּוּחַ צֶדֶק בְּהַגְהָה:

"וְנִמְשָׁךְ לְהֵאִיר בְּבַחֲנִית מְקִיף, וְעַל יְדֵי זֶה לֹא יוֹכְלוּ הַחִיצוֹנִים לִינֵק עוֹד, וְאַחֲרַי
כֶּף יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת אֲרִיךְ-אַנְפִּין לְהֵאִיר בְּבַחֲנִית אוֹר פְּנִימִי מִלְּאוֹת כָּל
הַפְּגָמִים כו'.

(וְגַם בְּחִינַת אוֹר עֲתִיק נִמְשָׁךְ וּמִתְּלַבֵּשׁ בְּאֲרִיךְ-אַנְפִּין, וְכַנּוּדַע שֶׁהָאוֹר נִמְשָׁךְ
וּמִתְּלַבֵּשׁ בִּי"ג תִּיקוּנֵי דִּיקְנָא, וְהוּא מִבְּחִינַת עֲתִיק, אֲלֵא שְׁלִפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ דְּרַךְ
בְּחִינַת צִמּוּמִים, דְּהֵינִי שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְּלַבֵּשׁ דְּרַךְ בְּחִינַת שְׁעֵרוֹת עַל דְּרַךְ מִשְׁל,

רעוין, וכולל גם בחינת עתיק יומין ואריך־אנפין עם
כללות אבי"ע באחד, כמו שנתבאר במקום אחר (עיין
במצות מילה חלק ב')⁶¹ – על כן יוכל להמשיכם בנקל.
ולכן ניתנו לאדם גם כן תרי"ג מצות, שהם בחינות
שונות, כמו אתרוג ולולב – המשכת בחינה זו, ושבת –
בחינה זו, וכן בשבת גופא, סעודת ליל שבת – "חקל
תפוזוין", ושרית – "עתיקא כו"⁶².
ומלאך אחד אין עושה שתי שליחות⁶³ – לפי שהוא
בחינה פרטית, אבל האדם, ששרשו מאור כללי הנ"ל,
כמו שכתוב בו "נעשה אדם" – לשון רבים⁶⁴, להיות בו
מכל ההשתלשלות⁶⁵, על כן ניתנו לו כל המצות. ועל
כן אמר "לא נפלאות ממך", כי לגבך הרי קרוב הדבר
מאד⁶⁶ להמשיכם. ודי למבין.

מצות וידי ותשובה, פרשת נשא

הוי"ו⁵⁷, שהם בבחינת ז"א כנ"ל;

"לא נפלאות היא ממך ולא רחוקה היא" – "ממך" דייקא,
כי באמת בחינת עתיק יומין הוא פלא העליון, שהוא
נעלם ומכוסה לגמרי ו"לא אתידע"⁵⁸, כי הוא המקיף
כנ"ל; ובחינת אריך־אנפין הוא רחוק מהאצילות, כמו
שכתוב: "אמרתי אהבמה והיא רחוקה ממני"⁵⁹ – שהוא
למעלה מההשגה. וכן נקרא עתיק יומין "שמים" – בחינת
מקיפים, ואריך־אנפין נקרא "מעבר לים"⁶⁰ ההכמה.
ולפי שהמשכת אורות אלו נצרכים במצות התשובה
כנ"ל, והוא דבר הקשה מאד לכאורה להמשיך אורות
אלו המופלאים ורחוקים גם מעולם האצילות, לזה אמר
"לא נפלאות ממך" דייקא, כי האדם שרשו גבוה מאד
נעלה מבחינת א"ק – שהוא הכלל הקדום הכולל כל
ההשתלשלות בהשוואה אחת, ונקרא "רעוא דכל

נתבאר באריכות בביאורי הזהר להצמח צדק חלק ב עמוד תשצד ואילך.

63. ומלאך אחד אין עושה שתי שליחות: בראשית רבה פרשה ג, ב. הובא
בפירוש רש"י וראי יח, ב. זהר חלק ג נשא קלב, ב. ובכמה מקומות. וראה לעיל
מצות פריה ורבה פרק ב.

64. נעשה אדם לשון רבים: בראשית א, כו. ראה ספר המאמרים תקס"ה פרק ב
עמוד תקלה. ספר המאמרים תרכ"ו עמוד רמב.

65.

66. נציבם ל, יד: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו".

57. ונקרא ד, ב.

58. ולא נודע. זהר חלק ג רפט (אדרא וטוא).

59. כמו שכתוב "אמרתי אהבמה": קהלת ז, כג. ובספר המאמרים תקס"ה פרק ב
עמוד תתקמו מוסיף: "פירוש על אור מקיף דהכמה קאמר אהבמה". עיין שם
בארוכה.

60. ראה פרי עץ חיים שער יום הכיפורים פרק ד. פרדס, ערכי הכינויים מערכת
ים. קהלת יעקב ערך ים. וראה ספר המאמרים תרנ"ט עמוד ריג.

61. פרק א – לעיל י, ב. וראה שם פרק ב.

62. זהר חלק ב פח, ב. סדר הקידוש לליל ויום השבת וסדר סעודה שלישית.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ג"כ. וזהו מ"ש אני ה' מלמדך להועיל ות' מסקיד לך
שזהו ע"ד שארז"ל דברי חכמים כדרבונות שנק' דרבון
ומרדע ומלמד, דרבון שדר בינה בפרה, ומרדע שמורה
דיעה בפרה מה הדרבון הזה מכוין את הפרה לתלמים
כו', ועד"ז הוא פ"י מלמד שמלמד את הפרה כו' הם
נשמות דבריאה שנק' זרע בהמה כו', כי שרש ל'
תלמים הוא מל' תל, ולכן מפני שע"י המחרישה נעשה
הארץ תלמים שנעשה העפר גבוה במקום אחד ונמוך
במקום אחר. וע"פ הקבלה תל נק' היסוד תל שהכל
פונים בו הוא יסוד שנשפע בו מכל הע"ס, ופי' מכויין
הפרה לתלמים שתתעלה באצ"י, כי הנה כתי' ששם עלו
שבטי' שבטי י"ה, שכמו שבבריאה י"ב שבטים הם י"ב
בקר דבריאה כמו"כ באצ"י הם י"ב גבולי אלכסון דז"א
דאצ"י, ולכן נקרא הים ל"ב קרעים בכדי שכל שבט

ופי' ומלמדו ע"ד מה שאמר דוד מכל מלמדי
השכלתי, פי' שהכל הוא המלמד, דהנה כתי' כי
כל בשמים ובארץ, דהנה ארץ היא בחי' מל' שמחי'
ומהוה וכמ"ש ואתה מחי' את כולם, אבל בשמים כתי'
לך ה' הגדולה כו' ובחי' כל הוא מחבר שמים וארץ
וכמו שת"י דאחיד בשמיא ובארעא כו', ופי' דאחיד
בשמי' ובארעא שמחבר בחי' שמים וארץ. ועוי"ל פי'
דאחיד ל', אחד שממשיך בחי' אחד כמו שהוא מושג
בשמים בחי' ז"א, דשם הוא לך הוי' הגדולה בחי' בטל
וטפל לך שיומשך ויתגלה כן בארץ ג"כ, הגם כי הארץ
הוא בחי' ואתה מחי' את כולם אפי' נפרדי' כו', וז"ע
גוי אחד בארץ שנש"י ממשיכי' בחי' אחד גם בארץ,
והיינו לפי שמכל מלמדי השכלתי שהכל הוא המלמד,
ולכן נעשה מכל לך היינו בחי' לך ה' הגדולה גם בארץ

11 דהינא כו', ואז מייסרו בדברים שזהו מ"ש אחר וקדם
12 כו' ותשת עלי כפכה ל' כפי', שאפי' בבחי' קדם הוא
13 בחי' פנים דהיינו משהגדיל צ"ל בחי' כפי', רק הכפי'
14 הוא בדברים. וזהו ודברתם אל הסלע וארז"ל שנה עליו
15 פרק אחד כו', כי בתורה יש הכח שיוכלו לבוא לבחי'
16 כלה בחי' כלתה נפשי כו', וז"ע כפכה כי התורה ניתנה
17 מכף אל כף כו'. וזהו מעין גנים באר מים חיים, מעין
18 גנים קאי על הנשמה כמו שהיא קודם ירידתה בגוף, באר
19 מ"ח היא העלי' מלמטלמ"ע ע"י הגוף כו', וזהו עלי באר
20 ענו לה שעלי באר הוא ע"י ענו לה בדברים כו'.

אז ישיר משה

בס"ד. (פ' חזקת ל"ב).

1 יעלה במסילה שלו שבאצי'. וכמו"כ פי' כאן מכיון את
2 הפרה היינו נשמות דבריא שיתעלו באצי' לשרשן
3 ומקורן כו', והיינו ע"י שמכל מלמדי השכלתי להיות
4 בחי' אחד גם בארץ, ועי"ז נעשה ארץ ל' רצוא לעלות
5 לאצי' כו'.

6 **משהגדיל** מייסרו בדברים ומלמדו, פי' משהגדיל
7 שזהו כמ"ש כי מי גוי גדול אשר לו אלקי'
8 קרובים אליו וכמ"ש באברהם ואעשך לגוי גדול אותה
9 אומה שכת' בה כי מי גוי גדול ממך אני מעמיד כו', ונק'
10 גדול ע"ש שדבוקים בבחי' גדול הוי' כו', כי קרב לגבי

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים – [הקדמת הרח"ו]

19 גם בהלכות בית הבחירה בפרק ששי, במה שכתב
20 הרמב"ם²⁴⁴ ש"הנכנס למקדש בזמן הזה חייב כרת",
21 השיג עליו וכתב: "אמר אברהם: וכך נגלה לי מסוד ה'
22 ליראיו"²⁴⁵. עד כאן לשונו:

23 **והנה** היום אביע חידות²⁴⁶ ונפלאות תמים דעים²⁴⁷, כי
24 בכל דור ודור הפליא חסדו אתנו, אל ה' ויאר לנו²⁴⁸ על
25 ידי השרידים אשר ה' קורא²⁴⁹ בכל דור ודור בנזכר.
26 וגם בדורינו זה, אלוהי הראשונים והאחרונים²⁵⁰ לא
27 השבית גואל מישׂראל²⁵¹, ויקנא לארצו, ויחמול על
28 עמו²⁵², וישלח לנו עיר וקדיש, מן שמיא נחית²⁵³, הרב
29 הגדול, האלהי, החסיד, מורי ורבי כבוד מורנו הרב רבי
30 יצחק לוריא אשכנזי זכרוננו לחיי העולם הבא,

31 מלא תורה כרמון, במקרא, במשנה, בתלמוד,
32 בפלפול, במדרשים והגדות, במעשה בראשית, במעשה
33 מרפדה, בקי בשיחת אילנות, בשיחת עופות, בשיחת
34 מלאכים;

35 מכיר בחכמת הפרצוף הנזכרת ברשב"י בפרשה
36 "אתה תחזה"²⁵⁴;

1 **והנה**, אין בכל דור ודור שלא נמצאו בו אנשים יחידים
2 סגולה ששרתה עליהם רוח הקדש והיה אליהו הנביא
3 ז"ל נגלה עליהם ומלמד אותם סתרי החכמה הזאת,
4 וכמו שנמצא כתוב בספרי המקובלים.

5 גם בעל ספר הרקאנטי כתב בפרשת נשא, בפרשת
6 "ברפת להנים" וזה לשונו:

7 "והפירוש הא' הוא דעת החסיד רבינו יצחק וכו' הרב
8 ז"ל, שהיה ג' לאליהו ז"ל: כי נגלה להראב"ד ולמד לו
9 חכמת הקבלה. והוא מסרה להראב"ד בנו, וגם נגלה לו.
10 והוא מסרה לבנו הרב יצחק סגי נהור, שלא ראה
11 מעולם, וגם לו נגלה. והוא מסרה לב' תלמידיו: הא', רב
12 עזרא שפירש "שיר השירים". והב', רב עזריאל.
13 ואחריהם נמשכה להרמב"ן ז"ל.

14 והראב"ד עצמו בספר השגותיו להרמב"ם ז"ל על
15 הלכות לולב פרק ח'²⁴³, גבי דין ההדס שנקטם ראשו –
16 בשר, השיג עליו הראב"ד ז"ל וכתב זה לשונו: "אמר
17 אברהם: כבר הופיע רוח הקדש בבית מדרשנו מכמה
18 שנים והעלינו שהוא פסול וכו'".

243. הלכה יד.

244. סוד ה' ליראיו: תהלים כה, יד.

245. אבינו חידות תהלים עח, ב.

246. ונפלאות תמים דעים: על פי איוב לו, ט.

247. אַל ה' ויאר לנו: תהלים קיח, כו.

248. השרידים אשר ה' קרא על פי יואל ג, ה.

249. אלוהי הראשונים והאחרונים: נוסח תפלת "נשמת כל חי".

250. לא השבית גואל מישׂראל: על פי רות ד, יד.

251. ויקנא לארצו ויחמול על עמו: על פי יואל ב, יח.

252. עיר וקדיש. מן שמיא נחית דניאל ד, י.

253. יתרו יח, כא. זכר חלק ב עת, א.

254. זכר חלק ג בלק קפו, א.

23 להראב"ד ז"ל, כנ"ל בשם הרקאנטי.
24 ואף אם פסקה נבואה, רוח־הקדש על ידי אליהו ז"ל
25 לא פסק. וכמו שהובא בילקוט²⁵⁶ נביאים על פסוק²⁵⁷
26 "ודבורה אשה נביאה": "תנא דבי אליהו: מעיד אני עלי
27 שמים וארץ, הן איש או אשה וכו', אפילו עבד, אפילו
28 שפחה – הכל לפי מעשיו, מיד רוח הקדש שורה עליו".
29 ועל דרך זה הזכירו גם כן שם²⁵⁸ על פסוק²⁵⁹ "ואלה
30 דברי דוד האחרנים". עיין שם.
31 גם נזכר בהקדמת התקנון בכתיבת יד זוה לשונו:
32 "ואנת אליהו עתיד לאתגליא בסוף יומיא, ואית מאן
33 דעתיד לאתגליא ליה אפין באפין. ואית מאן דעתיד
34 לאתגליא ליה בטמיר, בעין השכל דיליה וכו'".²⁶⁰
35 והנה, מלבד החקירות והנסיונות והמופתים אשר
36 ראינו בעינינו מן הרב הנזכר, זכרוננו לחיי העולם הבא,
37 הנה הדרושים והדברים עצמם אשר בחבורי זה יעידון
38 יגידון, וכל ראייתם יכירום²⁶¹ כי דברים עמוקים ונפלאים
39 כאלה אין יכולת בשכל אנושי לחברם, אם לא בכח
40 השפעת רוח הקדש על ידי אליהו ז"ל.
41 ולמען אל ישט לבך²⁶² אל אשר תמצא בקצת ספרי
42 המקובלים המחברים על פי עיון שכלם האנושי, אבין
43 לך הדרך²⁶³ ואשכילך בדרך זו תלך²⁶⁴ באורח מישור :

1 יודע בכל מעשי בני אדם שעשו ושעתידי לעשות;
2 יודע במחשבות בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל
3 הפועל; יודע עתידות, וכל הדברים ההווים בכל הארץ,
4 ולמה שנגזר תמיד בשמים; יודע בחכמת הגלגול – מי
5 חדש ומי ישן, ואיפת האיש ההוא – באיזה מקום תלויה
6 באדם העליון ובאדם הראשון התחתון; יודע בשלהבת
7 הנה ולהבת אש דברים נפלאים;
8 מסתכל וצופה בעיניו נשמות הצדיקים הראשונים
9 והאחרונים, ומתעסק עמם בחכמת האמת; מכיר בריח
10 האדם כל מעשיו, על דרך "ההוא ינוקא" בפרשת
11 בלק²⁵⁵.
12 וכל החכמות הנזכרים היו אצלו כמונחים בחיקו,
13 בכל עת שירצה, בלתי יצטרך להתבונן ולחקור עליהם,
14 ועיניו ראו ולא זר דברים מבהילים, לא נראו ולא נשמעו
15 בכל הארץ מימי רשב"י עליהם השלום ועד הנה.
16 וכל זה השיג שלא על ידי שמוש קבלת מעשיות
17 חסינולום, כי איסור גדול יש בשמושם. אמנם כל זה
18 היה מעצמו על ידי חסידותו ופרישותו, אחרי התעסקו
19 ימים ושנים רבים בספרים חדשים גם ישנים בחכמה
20 הזאת, ועליהם הוסיף חסידות ופרישות וטהרה וקדושה,
21 היא הביאתו לידי אליהו הנביא, שהיה נגלה אליו תמיד
22 ומדבר עמו פה אל פה ולמדו זאת החכמה, וכמו שאירע

260. כל ראייתם יכירום: ישעיה סא, ט.

261. אל ישט לבך: משלי ז, כה.

262. אבין לך הדרך: על פי שופטים יט, ג.

263. ואשכילך בדרך זו תלך: על פי תהלים לב, ח.

264. בזהר: "חכמתא".

255. ובפסוק: ילקוט שמעוני שופטים רמז מב.

256. שופטים ד, ר.

257. ילקוט שמעוני שמואל ב' רמז קסו.

258. שמואל ב' כג, א.

259. ואתה אליהו עתיד להתגלות בסוף הימים, ויש מי שעתיד להתגלות אליו פנים בפנים, ויש מי שעתיד להתגלות אליו בטמירות, בעין שכלו.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תש"ט

1 "טעמה* כי טוב סתרה לא יכבה בלילה גרה". ופרש
2 המצודת דוד, לפי שטעמה כי טוב סתרה,
3 לזאת גם בלילה לא יכבה גרה ועוסקת גם בלילה,
4 דהסדר הרגיל הוא שלילה הוא זמן המנוחה מעבודת
5 היום, ועקר העבודה הוא ביום דוקא, וכמו שכתוב

(*) נדפס בספר המאמרים תש"ט עמוד 27 ואילך. ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר על פי הנדפס שם.

בפֿרט², וְזֶהוּ שְׁפָתוֹב "לא יִכְבֶּה בְּלִילָה גֵרָה", שְׁאוּר
נִפְשׁוּ מֵאִיר בְּתַכְלִית הַהֶאָרָה. וְהֵנָּה בְּכָדִי שְׂיֻכַּל לִקְיָם
הַמִּסְתָּר וּלְהַחְזִיקוֹ הוּא עַל יְדֵי הַשְׁתַּתְּפוּת, מֵה
שְׁמַתְחָבְרִים שְׁנִים וְעוֹסְקִים בְּקִנְיָן וּמִסְתָּר יַחַד, דְּלַעוֹלָם
הַמִּסְתָּר הוּא לְעֵלֶא־מִכַּח הָאָדָם בַּעֲצָמוֹ, וּדְרוּשָׁה לֹו
הַשְׁתַּתְּפוּת זֹולָתוֹ, אֲמָנָם הָרַבִּית הִיא אֲסוּרָה עַל פִּי
תוֹרָה וְתַקְנֵי הַתֵּר עֶסְקָא, וְהוּא מֵה שְׁמַתְּתָפִים בִּיחַד,
פִּלְגָא בְּאֶגְרָא וּפִלְגָא בְּהַפְסְדָא, יְעוֹד יִתְרוֹנִי לְהַלְוָה
שְׁלֹוֹקָח שְׂכָר עֲמֵלוֹ, שְׁהָרִי הַהֶעֱפֵסְקוֹת בְּמִסְתָּר תִּהְיֶה
עָלָיו לְבַד, וְהַמְלִוָה הוּא רַק שְׁנוֹתָן אֶת הַחֶסֶר לֹו, וְלֹאֵת
הוּא מְקַבֵּל שְׂכָר עֲמֵלוֹ אוֹ חֶלֶק יוֹתֵר גְּדוֹל בְּזֶה הָעֶסְק,
וְהַמְלִוָה מְקַבֵּל חֶלֶק קָטָן, תִּלְתָּא בְּאֶגְרָא וּפִלְגָא
בְּהַפְסְדָא⁴, אוֹ תִלְתָּא בְּאֶגְרָא וְתִרִי תִלְתָּא בְּהַפְסְדָא⁵
כְּפִי הַפְּשָׁרָה שְׂבִינִיהֶם⁶. שְׁבָאֲמַת הָרִי לְהַמְלִוָה בָּאָה
תוֹעֲלָת מִן הָעֶסְק הַזֶּה כְּפִי חֶלֶק אֲשֶׁר יִשְׁתּוּי בִּינֵיהֶם,
וּבְדִגְמָא כּוֹזֵאת הוּא גַם בַּעֲסֵק הַרוּחִי, שְׂבִכְדִי שְׂיִהְיֶה
בְּכַח הָאָדָם לְנַחַל עֶסְקוֹ וְלַהֲרוּיִת נוֹתָנִים לֹו מִלְמַעְלָה
כַּחוֹת עַל זֶה וְהוּא בְּהִתֵּר עֶסְקָא, כְּדֹאִיתָא בְּעָרְכִי הַכְּנוּיָם
שֶׁל בַּעַל סֵדֶר הַדּוּרוֹת מַעְרַכַת הַלּוֹאָה, שְׂיִרִידַת הַנִּשְׁמָה
בַּגּוֹף הוּא בְּהִתֵּר עֶסְקָא, פִּלְגָא מְלִוָה וּפִלְגָא פְּקוּדוּי,
וְעַל יְדֵי הַכַּח הַזֶּה הֵנָּה לְבַד זֹאת מֵה שְׁהַלְוָה הוּא הָאָדָם
מְרוּיִת שְׁהוּא עֲנִין הַעֲלִיָּה שְׁאַחַר הִירִידָה, הֵנָּה גַם
לְהַמְלִוָה מְגִיעַ תוֹעֲלָת⁷ שְׁהוּא הַגְּדֵלֶת וְהוֹסֶפֶת הָאוּר
בַּעוֹלָמוֹת שְׁלַמְעֵלָה וְכֵן לְמַשָּׁה, וּכְמוֹ שְׁפָתוֹב "הִבּוּ גִדְל
לֵאלְקִינֵנוּ", וְכֹדֹאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה אֵיכָה, "בִּזְמַן
שְׂיִשְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם מוֹסִיפִין כַּח וּגְבוּרָה
לְמַעְלָה", וּכְמוֹ שְׁפָתוֹב "בְּאֵלִיקִים נַעֲשֶׂה חֵיל", וְכָל זֶה
נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוּדַת הַלּוֹה שְׁעוֹסֵק בְּמִסְתָּר בַּעֲבוּדָה
רַבָּה וְעֲצוּמָה וְעַל יְדֵי עֲבוּדָתוֹ מְרוּיִת, וְהַרְחוֹק הֵנָּה לְבַד
מֵה שְׁהוּא מְקוֹר חַיִּיו וּפְרִנְסַת נִפְשׁוֹ, הֵנָּה עוֹד נוֹתֵן חֶלֶק
לְהַמְלִוָה.

קְצוּר. יִפְרֹשׁ "טַעְמָה כִּי טוֹב סִתְרָה" עַל עֶסְק הַתוֹרָה,
וְאֵז גַם בְּלִילָה – עוֹלָם הַזֶּה וְזִמְנֵי הַגְּלוּת בַּפֿרט
– לֹא יִכְבֶּה גֵרָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה. תוֹרָה נִקְרָאת "סִתְרָה", כִּי
זֶה צְרִיךְ לְהִיטֵר פְּרִנְסַת נִפְשׁוֹ, וְהוּא בַּעֲסֵקָא, כִּי מְגִיעַ
רוּחַ גַם לְהַמְלִוָה, דְּמוֹסִיפִין כַּח לְמַעְלָה.

טַעַם טוֹב הַמִּסְתָּר, וְיֵשׁ לוֹ עֲנָג רַב בַּעֲבוּדָתוֹ, הֵנָּה גַם
בְּלִילָה לֹא יִכְבֶּה גֵרָה, שְׁעוֹסֵק גַם בְּלִילָה, לְהִיטֵר כָּל כֹּף
גְּבוּרָה עָלָיו הַתְּשׁוּקָה וְהַעֲנָג מַעֲבוּדָתוֹ עַד שְׁכַל מֵה
שְׁמַרְבָּה לְעַבֵּד וְלַהֲתַעֲסֵק מוֹסִיף בּוֹ עֲנָג, וְאֶדְרָבָא
הַשְׂבִּיתָה וְהַמְנוּחָה מִהַעֲבוּדָה יִסּוֹב לֹו צַעֲרִי¹. וּכְמוֹ שְׁאֵנוּ
רוֹאִים בְּחוּשׁ בְּכַמָּה בְּנֵי אָדָם, שְׁהֵם טְרוּדִים בִּיחַד
בַּעֲנִינֵיהֶם וְעֶסְקֵיהֶם וּמַתְּעַנְגִים עֲנָג רַב מְזֶה, עַד שְׁבָאֵם
יַעֲדֵר רַבּוֹי הַעֲבוּדָה וְיִשְׁלִים הַמְנוּחָה וְהַשְׂבִּיתָה, הֵנָּה לֹא
זוֹ בְּלִבְד שְׁלֹא יִתְעַנְגוּ מְזֶה, אֲלֵא אֵף גַם יִגִּיעַם הַחֵלִי
וְהַקָּאב, וְהוּא לְפִי שְׁנֵהֲנִים מַעֲבוּדָתָם וְהַתְּעַסְקוּתָם.
וּכְכַל הַמְשָׁל הַזֶּה יוֹכֵן גַם בְּרוּחִינִיּוֹת הַנִּפְשׁ, שְׁלֹאֲחַר
שְׁהַנִּפְשׁ טוֹעֲמַת וּמַשְׁגַּת הַטוֹב הַרוּחִי הֵנָּה גַם בְּלִילָה
לֹא יִכְבֶּה גֵרָה. וּבִאֲוִיר הָעֲנָן הוּא, דְּהֵנָּה אִיתָא בְּמִדְרָשׁ
רַבָּה: "רָאָה שְׁהַתוֹרָה נִקְרָאת גֵרָה, וּכְמוֹ שְׁפָתוֹב 'כִּי גֵר
מִצִּיּוֹן וְתוֹרָה אוֹר', וְכֵן הַנִּפְשׁ נִקְרָאת גֵרָה, וּכְמוֹ שְׁפָתוֹב
'גֵר הָרִי' נִשְׁמַת אָדָם', אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: גֵרִי
(הַתוֹרָה) בְּיָדָךְ וְגִרְךָ (הַנִּשְׁמָה) בְּיָדִי, אִם אִתָּה מִשְׁמֵר אֶת
גִרִי הַנִּנִי מִשְׁמֵר אֶת גִרְךָ", שְׁחִיּוֹת הַנִּשְׁמָה הִיא מִהַתוֹרָה.
וְזֶהוּ פְרוּשׁ "טַעְמָה כִּי טוֹב סִתְרָה", כְּשֶׁהַנִּפְשׁ טוֹעֲמַת
אֶת הַנִּשְׁמָה הָאֲמִתִּי שְׁבַתְּוָה, אֵז "לֹא יִכְבֶּה בְּלִילָה גֵרָה"
שֶׁל הַנִּשְׁמָה (וּכְמוֹ שְׁיִתְבָּאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם). וְאָמַר עַל זֶה
"סִתְרָה" דִּקְא, וּכְמוֹ בְּגִשְׁמִיּוֹת עֲנִין הַמִּסְתָּר הוּא
שְׁהָאָדָם לּוֹקֵחַ אֵינֶה דְבָר – חֶפֶץ אוֹ פְרִי וְתוֹבוּאָה –
וּמִשְׁבִּיחָם, וְאֵזִי הוּא מוֹכֵרֵם לְזוּלָתוֹ וּמְרוּיִת בְּזֶה,
וְהַשְׂבִּיחָה מֵה שְׁמִשְׁבִּיחַ אֶת הַדְּבָר הַנִּקְנָה הִיא בְּכַמָּה
אֲפָנִים שׁוֹנִים, אוֹ שְׁקוּנָה הַרְבֵּה בַּפֿעַם אַחַת וּמוֹכֵר מַעַט
מַעַט לְהַדוּרְשִׁים אוֹתוֹ, כֵּן הוּא בְּרוּחִינִיּוֹת גַם כֵּן מֵה
שְׁקוּנָה אֶת הַרוּחִי וְנַעֲשֶׂה קִנְיָן בְּנִפְשׁוֹ מֵה שְׁמַתְּעֵצֵם
עַם עֲצָמוֹ וּמַהוּתוֹ, וְעַל זֶה אָמַר "סִתְרָה", שְׂיִהְיֶה הַדְּבָר
שְׁהוּא מַשִּׁיג בְּמִדְרַגַת סִתְרָה, וְהוּא שְׂיִתְעַצֵּם עִם מַהוּתוֹ
וְנִפְשׁוֹ דִּקְא, וּכְמוֹ שְׁהַמִּסְתָּר הוּא חַיִּי הַגּוֹף שֶׁלֹו אֲשֶׁר
מִמֶּנּוּ יִשְׁיג אֶת פְּרִנְסָתוֹ, כֵּן הוּא בְּרוּחִינִיּוֹת שְׁהַדְּבָר
שְׁהַשִּׁיגוֹ יִהְיֶה מְקוֹר חַיִּי נִשְׁמַתוֹ שְׁמִמְנוֹ תַתְּפִרְנֵם נִפְשׁוֹ
בְּמִזְוֵן רִוחִי, וְכֹאֲשֶׁר יִהְיֶה כֵּן, אֵז לֹא יִכְבֶּה בְּלִילָה גֵרָה,
שְׂבִפְרוּשׁ לִילָה יֵשׁ שְׁנֵי עֲנִינִים, וְכֹדֹאִיתָא רִישׁ פְּסָחִים
דְּעוֹלָם הַזֶּה בְּכָלֵל נִקְרָא בְּשֵׁם לִילָה, וְכֵן זִמְנֵי הַגְּלוּת

נִסְמָן. שוֹלחַן עֲרוֹךְ רַבְנֵי הַזֶּקֶן הַלְכוֹת רִיבִית סֵעִיף לַח.

(5) שוֹלחַן עֲרוֹךְ סֵעִיף ד שֵׁם.

(6) רֹאה בִּשְׁ"ך שֵׁם.

(7) בִּאֲרוּכָה עַל דְּבַר עֲבוּדָה צוּרֵךְ גְבוּהָ, בַּעֲבוּדַת הַקְּדוּשׁ חֶלֶק

ב. בַּהֲקִדְמַת שִׁל"ה חֶלֶק בֵּית גְּדוֹל.

(1) רֹאה בַבָּא מְצִיעָא עַז, א: בִּאֲכֹלוּשִׁי דַמְחוּזָא דֹאִי לֹא עַבְדִּי חִלְשִׁי.

(2) ד"וֹלִית לִילָה אֵלָא גְלוּתָא" (זוּהַר חֶלֶק ג רַלַח, ב). וְעִיִין גַם כֵּן סַנְהֶדְרִין צִד, א.

(3) בַבָּא מְצִיעָא סַח, א.

(4) רֹאה שְׁ"ך יוֹרָה דַעָה סִימָן קַעֵז סֵעִיף ד סֵעִיף־קָטָן יד, וּשֵׁם

שְׁקָאֵי עַל עֲבוּדַת הַקִּרְבָּנוֹת, שֶׁהִיא עֲבוּדָה רַבָּה וְיִגִּיעָה 39
 עֲצוּמָה, מִתְחַלֶּה לְהַעֲמִיד עֲנִין נִפְשׁוֹ עַל בְּרִיּוֹ, לִידַע 40
 מֵהוּת עֲצָמוֹ וְהַסִּבָּה שֶׁהוּא סְבוּף בּוֹ, וְהַעֲקָר לִידַע אֵת 41
 הָאֻמָּת וְלַחֲפֹץ בּוֹ בְּאֻמָּת, שֶׁיִּחָקֵר בְּאֻלְמוֹת וְיִבִּין אוֹתוֹ 42
 וְיַחֲפֹץ לְדַבָּקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּאֻמָּת, וְאַחֵר כִּף הוּא עֲצָם 43
 הַפֶּעַל, לַעֲשׂוֹת בְּפֶעַל מִמֶּשׁ כִּפִּי שֶׁמִּבִּין בְּנִפְשׁוֹ מִבְּלִי 44
 לְהִקָּל לַעֲצָמוֹ וּמִבְּלִי לְהִטְעוֹת אֵת עֲצָמוֹ כָּלָל וְעָקָר, דָּאִם 45
 יַעֲשֶׂה רַק לְצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ לֹא תִּגִּיעַ מִזֶּה תוֹעֵלָת, וְרַק 46
 יַעֲשֶׂה אֵת הַדְּבָר בְּאֻמָּת וּבְתַמִּים, וְעַל זֶה בְּהִכְרַח צָרִיף 47
 עֲבוּדָה רַבָּה וְאֵז יִתְכַפֵּר לוֹ עַל אֲשֶׁר חָטָא. וְלִזְזֵאת גְּדִלָה 48
 מַעֲלָת עֲבוּדַת הַקִּרְבָּנוֹת. וְעֲבוּדָה דְּגִמְלִיּוֹת חֲסִדִּים הִיא 49
 גַּם כֵּן עֲבוּדָה נְכוּנָה, אֲבָל לֹא תִּגִּיעַ מַעֲלָתָה לְמַעֲלָת 50
 הָעֲבוּדָה דְּקִרְבָּנוֹת, דְּעֲנִין הַגִּמְלִיּוֹת חֲסִדִּים הוּא מֵה 51
 שְׁעוֹשָׂה בָּמָה שְׁחִיץ לַעֲצָמוֹ, וּכְמוֹ בְּנִתְנִית הַצִּדְקָה 52
 וְהַדּוּמָה שֶׁמִּחִיָּה אֵת הַזּוּלָת, דְּכָלְלוֹת עֲנִין הַחֲסִד הוּא 53
 עִם הַזּוּלָת דּוֹקָא, וְלִכֵּן אֲבָרְהָם בָּעֵת שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ 54
 אוֹרְחִים הָיָה מִצְטָרֵר¹² לִפִּי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְמִי לְהִשְׁפִּיעַ 55
 וְעַם מִי לְהִתְחַסֵּד. שֶׁבְּאֻמָּת הִנֵּה בְּדִרְכֵי הָעֲבוּדָה הָרִי 56
 בְּהִכְרַח שֶׁיִּהְיֶה עֲנִין הַחֲסִד אֲשֶׁר בִּלְעָדוֹ לֹא יֵצֵר קִיּוּם 57
 הָעוֹלָם כָּלָל וּכְלָל, וְזֶהוּ דְּכִתִּיב "כִּי אֲמַרְתִּי עוֹלָם חֲסִד 58
 יִבְנֶה", דְּכִבְרֵי שֶׁיִּהְיֶה עוֹלָם הוּא עַל יְדֵי מַדַּת הַחֲסִד, 59
 וּכְמוֹ כֵּן הוּא בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפֶרֶט הִנֵּה קִיּוּמוֹ הוּא 60
 בְּמַדַּת הַחֲסִד, וּכְמֵאמָר "גִּמְלִיּוֹת חֲסִדִּים – בֵּין לְעֲנִיִּים 61
 וּבֵין לְעֹשִׁירִים", דְּעֲנִין הַחֲסִד הוּא מְדֻרְגָּה שֶׁהַכֹּל 62
 צָרִיכִים אֵלֶיהָ, דְּעֲנִין הַשְּׁלֵמוֹת הוּא רַק בְּהִבְרָא יִתְבָּרֵךְ 63
 שֶׁהוּא שְׁלֵם הָאֻמָּתִי וְאֵין לִפְנֵיו חֲסִדוֹת וּמִלּוֹי, וְכֹלָם 64
 צָרִיכִים אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ וְאֵין הוּא צָרִיף לְאֶחָד מֵהֶם, מֵה 65
 שְׂאִין כֵּן הָאָדָם הוּא חֲסִד וְתִלּוֹי רַק בְּרַבּוּי וּמַעוֹט, יִשְׁנֹ 66
 חֲסִד הַרְבֵּה וְיִשְׁנֹ חֲסִד מְעוֹט, וְאֵיף שֶׁיִּהְיֶה הוּא חֲסִד, 67
 וְקִיּוּמוֹ הוּא בְּמַדַּת הַחֲסִד, וְלִזְזֵאת גִּמְלִיּוֹת חֲסִדִּים הוּא 68
 אֶחָד מִקְוֵי הָעֲבוּדָה שֶׁבָּהֶם יִהְיֶה הָאָדָם, אֲמָנָם הָעֲבוּדָה 69
 הִיא רַק בְּהִמְשָׁכָה וְגִלּוּי בְּהִנּוּגָע אֶל הַזּוּלָת, וְעָקָר 70
 עֲבוּדַת הָאָדָם הוּא בְּקִרְבָּנוֹת, שֶׁבָּזֶה יִתְקַרֵּב אֶל הַרְצוֹן 71
 הָעֲלִיּוֹן בְּרוּף הוּא. 72
 קִצּוּר. מַעֲלָת הַקִּרְבָּנוֹת לְשׁוֹן קְרוֹב, וּיְבָאֵר שֶׁהַעֲקָר 73
 הוּא הָעֲבוּדָה פְּנִימִית שֶׁבָּזֶה, לְשַׁחֲט תִּקְוָה הַרְצוֹן 74
 וְלְהַעֲלֹת עֲצָם הַרְצוֹן לֵה, וְכֹל זֶה הוּא יִגִּיעָה עֲצוּמָה. 75
 גִּמְלִיּוֹת חֲסִדִּים הוּא הַמְשָׁכָה בְּנוּגָע אֶל הַזּוּלָת. 76

(ב) וְיִבְאֵר הָעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה אֲמָרוֹ רַבּוּתֵנוּ וְ"ל" עַל 1
 שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל 2
 הָעֲבוּדָה וְעַל גִּמְלִיּוֹת חֲסִדִּים". וְהִנֵּה עֲבוּדָה הִיא עֲבוּדַת 3
 הַקִּרְבָּנוֹת, דִּידּוּעַ שֶׁגְּדִלָה⁸ וְרַמָּה מַעֲלָת הַקִּרְבָּנוֹת עַד 4
 מָאֵד, וְלִכֵּן אֲנוּ רֹאִים שֶׁכָּלְלוֹת כָּל הַתּוֹרָה מְלָאָה 5
 מַעֲבוּדַת הַקִּרְבָּנוֹת, וּכְמוֹ סֵפֶר וִיקְרָא שֶׁכֹּל מְדַבֵּר בְּעֲנִין 6
 הַקִּרְבָּנוֹת, וְעוֹד בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת. וְגַם כָּל הַמּוֹעֲדִים הָרִי 7
 עֲקָרִם הוּא הַקִּרְבָּנוֹת, וּמִכְפָּרִים עַל נִפְשׁ הַחוּטָאֵת כִּפִּי 8
 הַחֹק הָאֱלֹקִי הַבֹּא בְּפֶרֶט כָּל קָרְבָן וְקָרְבָן. אֲשֶׁר בְּאֻמָּת 9
 בְּכָלְלוֹת הָעֲנִין הִנֵּה הַעֲקָר הוּא הָעֲבוּדָה פְּנִימִית שֶׁבָּזֶה, 10
 שֶׁשְׂשַׁעַת הִבָּאֵת הַקָּרְבָן הָיָה צָרִיף לְהִיּוֹת וְדוּי דְּבָרִים 11
 וְהַשּׁוֹכָה⁹, אֲמָנָם הַקָּרְבָן הָאֻמָּתִי הַנִּרְצָה הוּא כְּדִכְתִּיב 12
 "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַהוֹי", שֶׁהַהִקְרָבָה תִּהְיֶה 13
 מִכֶּם¹⁰, מֵהָאָדָם גּוֹפָא, מֵה שֶׁהוּא יִקְרִיב אֵת אֶחָד הַכַּחוֹת 14
 שְׁלוֹ שִׁיְהִיָּה לַהוֹי לְבָדוֹ, דְּהִנֵּה עֲנִין הַקָּרְבָן הוּא שְׁלֹקֶח 15
 בְּהִמָּה חִיָּה שֶׁלֹּמָה בְּלֹא מוֹם וְשׁוֹחֲטָה וּמִקְרִיבָה עַל גְּבִי 16
 הַמְּזוּבָח. שְׁעֲנִין הַשְּׁחִיטָה הוּא מֵה שֶׁשּׁוֹפֵף אֵת דְּמָה 17
 וּמוֹצִיא הַחַיּוֹת מִמֶּנָּה, אֲבָל הַפֶּשֶׁר הָרִי נִשְׁאָר בְּשְׁלֵמוֹת 18
 כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה בַּחַיִּים, וּבִשְׁוֹר זֶה מִקְרִיבִים עַל גְּבִי הַמְּזוּבָח 19
 וְהוּא נִשְׁרָף בְּאֵשׁ שְׁלֵמָעֵלָה. וְהִנֵּה בְּדִגְמָא כְּזֹאת הוּא גַם 20
 בְּקָרְבָן הָאָדָם, דְּכָל אָדָם בְּאֲשֶׁר הוּא יוֹדֵעַ אֵת עֲצָמוֹ 21
 וּמַהוּתוֹ, הֵן מַצֵּד כְּשֶׁרוֹן נִפְשׁוֹ וְחוּשָׁיו וְהֵן מַצֵּד מַעֲמַד 22
 וּמַצֵּב גּוֹפֹ גִּסּוּתוֹ וְיִשְׁתוּתוֹ, וּפֶרֶטִי הַתְּאֻוֹת אוֹ הָעֲבֻרוֹת 23
 וְחִמָּא לְצִלָן שֶׁהוּא סְבוּף בִּהְיוֹת וְקִשָּׁה לוֹ לְהַפְרֵד מִהֵן, 24
 וְעַל זֶה יְבִיא קָרְבָן וְיִתְכַפֵּר לוֹ. שְׁעֲנִין הַקָּרְבָן הוּא 25
 שְׂרָאשִׁית כָּל יִתְבוּנָה הֵיטֵב בְּמַהוּתוֹ וְעֲנִינֵהוּ בְּאִרְכּוּת 26
 הַהִתְבּוֹנְנוּת מִבְּלִי הָעֲלִים עֲנִין גַּם קָל, וְאַחֵר כִּף יִשְׁחַט 27
 אֵת הַרְצוֹן הַתִּקְוִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְיִזְבַּח אוֹתוֹ. וְהִנֵּה, שִׁישְׁפֹף 28
 דָּם הַרְצוֹן שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּתִקְוָה כָּל כִּף, וְיִוְצִיא אֵת הַחַיּוֹת 29
 מִמֶּנּוּ שְׁעַל כָּל פָּנִים לֹא יִהְיֶה בְּרִיתִיחָה וְתִקְוָה כָּל כִּף. אֵף 30
 שֶׁבְּאֻמָּת קִשָּׁה לוֹ לְהַפְרֵד לְגִמְרֵי מְרֻצָּנוֹ אוֹ לְהַפְכּוֹ 31
 לְגִמְרֵי מַכָּל וְכֹל, הִנֵּה עַל כָּל פָּנִים יִשְׁלַל מִהַרְצוֹן הַהוּא 32
 אֵת תִּקְוָה הַחַיּוֹת וְהַרְתִּיחָה וְיִשְׁאָר עֲצָם הַרְצוֹן כְּמוֹ שֶׁהוּא 33
 בְּבִשְׁוֹר הַבְּהֵמָה, וְאֵז בְּנִקָּל לוֹ יִתֵּר לְהַעֲלוֹתוֹ לְעוֹלָה אוֹ 34
 לְמִנְחָה לַהוֹי, שְׁעַל יְדֵי רַבּוּי הָעֲבוּדָה וְהַשְׁקִידָה 35
 בְּעֲבוּדַת הַיֹּי בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה וְקִיּוּם הַמַּצּוֹת בְּפֶעַל מִמֶּשׁ 36
 יִהְיֶה בִּיכְלָתוֹ לְהִתְקַרֵּב לַהוֹי, שֶׁהוּא אֻמָּתִית הַקָּרְבָן 37
 שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן קְרוֹב¹¹, שֶׁיִּתְקַרֵּב לַהוֹי, וְזֶהוּ עֲנִין עֲבוּדָה 38

המתחיל אדם כי יקריב.

11) דאמאי אקרי קרבן על שם שמקרב (ספר הבהיר, הובא

בשלה"ה שם). ועיין גם כן פרי עץ חיים שער התפלה פרק ה.

12) רש"י ריש פרשת וירא.

8) ראה שלה"ה מסכת תענית, אור תורה בסופו (ריא, ב). ושם

נסמן.

9) רמב"ם ריש הלכות תשובה. ועיין גם כן זוהר חלק ג רמ,

א.

10) בארוכה בלקוטי תורה פרשת ויקרא [מאמר] דיבור

גם פני שור נָשָׁר וְאָדָם, וּכְמוֹ כֵּן בְּפָנַי שׁוֹר שְׁכָלוֹלִים בּוֹ
 שְׁאָרֵי הַפָּנִים, הֵנָּה עַל יְדֵי הַקֶּרֶן מוֹסִיפִים כַּח בְּפָנַי
 שׁוֹר לְהִיּוֹת נִכְלָל בְּחִינַת פָּנַי אֲרִיָּה שֶׁהוּא אֶל הַיָּמִין,
 שֶׁהוּא לְאֻכְלָא שְׂמַאלָא בְּיָמֵנָא, דְּפָנַי אֲרִיָּה הוּא אֶל
 הַיָּמִין, וּפָנַי שׁוֹר הוּא אֶל הַשְּׂמָאל, הֵנָּה עַל יְדֵי הַקֶּרֶן
 נַעֲשֶׂה הַתְּכַלְלוֹת הַשְּׂמָאל בְּיָמִין, וְהוּא עֲלִית הַפָּנַי שׁוֹר
 בְּיָמִין, וְזֶהוּ עֲנָן "אֲרִיָּה"¹⁵ דְּאֵכִיל קוֹרְבָּנֵינוּ¹⁶, שֶׁעַל יְדֵי
 אֲכִילַת הַקֶּרֶן מֵאִיר בְּחִינַת יָמִין שֶׁהוּא פָּנַי אֲרִיָּה,
 וְעַל יְדֵי זֶה מְמִילָא מֵאִיר הָאֵרַת הַיָּמִין לְמִטָּה בְּגִלּוּי. וְכָל
 זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַקֶּרֶת הַבְּהֵמָה הַגִּשְׁמִית עַל גְּבִי
 הַמְּזֻבָּח, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִכְלָלַת בְּשָׂרָשָׁה וּמְקוֹרָה בְּחִינַת פָּנַי
 שׁוֹר שְׂבִמְרֻכָּה, וְהַתְּכַלְלוֹת פָּנַי שׁוֹר בְּפָנַי אֲרִיָּה שֶׁהוּא
 בְּחִינַת יָמִין, אֲשֶׁר לְבַד זֹאת שֶׁהַקֶּרֶן פּוֹעֵל הַתְּכַלְלוֹת
 הַחַי בְּמִקּוּרָו וְשָׂרְשׁוֹ וְהַתְּכַלְלוֹת פָּנַי שׁוֹר בְּפָנַי אֲרִיָּה,
 הֵנָּה עוֹד זֹאת פּוֹעֵל תּוֹסֵפוֹת אֹרֹךְ וְגִלּוּי לְמַעְלָה
 בְּהַמְשָׁכַת וְגִלּוּי אֹדוֹת הָעֲלִיּוֹנִים. דִּהְיָה הַחַיּוֹת
 נוֹשְׂאוֹת¹⁶ אֶת הַפֶּסֶא, שֶׁעַל יְדֵי הַקֶּרֶן הֵנָּה חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ
 נוֹשְׂאוֹת אֶת הַפֶּסֶא עִם מְרָאָה דְּמוּת הָאָדָם שֶׁעַל הַפֶּסֶא,
 וּכְמוֹ שְׂכָתוֹב "וְעַל דְּמוּת הַפֶּסֶא דְּמוּת מְרָאָה אָדָם עָלָיו
 מְלַמְעָלָה", הֵרִי חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ נוֹשְׂאוֹת וּמַעֲלוֹת אֶת
 הַפֶּסֶא עִם מְרָאָה הָאָדָם שֶׁעָלָיו לְבְּחִינַת אֹרֹךְ אֵין סוֹף
 דְּ"כִי לֹא אָדָם הוּא". דְּכִמוֹ הָאָדָם שֶׁלְּמִטָּה הֵרִי בְּדֶרֶךְ
 כָּלֵל נִחְלָק לְשֵׁלֶשׁ מַדְרָגוֹת, רֹאשׁ גּוֹף רַגְלִי, וּכְמוֹ הַנֶּפֶשׁ
 שֶׁהוּא רִוּחַנִיּוֹת הָאָדָם נִחְלָק גַּם כֵּן בְּצִיּוּר הֵנָּה, מַחֲזִין
 וּמַדּוּת, וְחֵלֶק הַדְּבּוּר וְהַמַּעֲשֶׂה שְׂבִדְרָךְ כָּלֵל הוּא שְׁלֹשׁ
 מַדְרָגוֹת מַחֲשָׁבָה דְּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, דְּרַב בְּעָלֵי הַמַּחֲזִין הֵם
 בְּעָלֵי מַחֲשָׁבָה, וּמַדּוּת הוּא עֲנָן הַדְּבּוּר שֶׁהוּא גִלּוּי
 הַמַּחֲשָׁבָה, כְּמוֹ הַמַּדּוּת שֶׁהֵן מְגִלוֹת אֶת כַּח הַשְּׁכָלָתוֹ,
 וְהוּא בְּחִינַת רֹאשׁ וְגוֹף שֶׁהוּא מְקוֹם מִשְׁכַּן הַמַּדּוּת, רַגְלִי
 הוּא עֲנָן הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא סוּפָא דְּכָל דְּרָגִיט דְּבְּחִינַת
 הָאָדָם, וּכְמוֹ כֵּן הֵרִי לְמַעְלָה בְּאֹדוֹת הָעֲלִיּוֹנִים הֵרִי עֲשֶׂה
 סְפִירוֹת בְּכָלֵל נִקְרָאִים בְּחִינַת אָדָם, וְנִחְלָקוֹת לְשֵׁלֶשׁ
 מַדְרָגוֹת חֲב"דִי חֲג"תִּי נה"י¹⁷. וְהַמַּדּוּת בְּדֶרֶךְ פְּרָט
 מִחְלָקֵן בְּתַקּוּנֵי זֶהר חֶסֶד דְּרַעַא יְמִנָא, גְּבוּרָה דְּרַעַא
 שְׂמַאלָא, תְּפָאֶרֶת גּוּפָא יְכוֹ, וְכֵן הוּא כְּסִדֵּר עֲמִידָתָן
 נִחְלָקוֹת גַּם כֵּן לְשֵׁלֶשׁ מַדְרָגוֹת חֲח"י מִיָּמִין בִּג"ה¹⁸
 מְשַׁמָּאל דִּת"י¹⁹ בְּאֻמָּצֵעַ, שֶׁכָּל זֶה הוּא בְּחִינַת אָדָם

ג) אָמֵנָם צְרִיף לְהַכִּין, דִּהְיָה כְּתִיב "כִּי חֶסֶד חֲפָצְתִּי
 וְלֹא זִבְחָה", שֶׁחֶסֶד הוּא בְּכָלֵל הַקּוֹר דְּגִמְלוֹת
 חֶסֶדִים הַנִּלְוִי וְאוֹמֵר "כִּי חֶסֶד חֲפָצְתִּי", מִשְׁמַע דְּעִמּוּד
 גִּמְלוֹת חֶסֶדִים חֲבִיב יוֹתֵר, וְהוּא סוֹתֵר לְגִמְרֵי לְמָה
 שֶׁנִּתְבָּאָר שֶׁהַעֲקָר הוּא עֲבוּדַת הַקֶּרֶן, וּבְפֶרֶט בְּעֲבוּדַת
 הָאָדָם שֶׁהַעֲקָר הוּא עֲבוּדַת דְּקֶרֶבְנוֹת פִּנ"ל, וּמִכָּאֵן
 מִשְׁמַע דְּגִדְלָה מַעֲלַת הַחֶסֶד עַל הַזִּבְחָה, שְׂאוֹמֵר "כִּי חֶסֶד
 חֲפָצְתִּי וְלֹא זִבְחָה", שֶׁהֵן דְּגִמְלוֹת חֶסֶדִים הוּא לְמַעְלָה
 מִקּוֹ הַעֲבוּדָה שֶׁהוּא עֲנָן הַקֶּרֶן, וְיֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה
 בְּפִרְטִיּוֹת עֲנָן הַקֶּרֶן, דִּהְיָה בְּאֻמָּצֵעַ מִיָּמִין הַבְּהֵמָה,
 שְׂלֹקָה בְּהֵמָה וּמְקָרִיבָה עַל גְּבִי הַמְּזֻבָּח, דִּבְהֵמָה שְׂרָשׁ
 חַיּוֹתָהּ הוּא מִפָּנַי שׁוֹר שְׂבִמְרֻכָּה, דִּהְיָה אֲרַבַּע חַיּוֹת
 הַמְּרֻכָּה¹³ הֵם שְׂרָשׁ וּמְקוֹר לְכָל הַנִּבְרָאִים לְמִטָּה, דְּפָנַי
 אֲרִיָּה שְׂבִמְרֻכָּה הָעֲלִיּוֹנָה הוּא מְקוֹר לְכָל מִינֵי חַיּוֹת
 שְׂבִעוֹלָם, וּפָנַי שׁוֹר שְׂבִמְרֻכָּה הוּא מְקוֹר הַחַיּוֹת לְכָל
 מִינֵי בְּהֵמָה שְׂבִעוֹלָם, וּפָנַי נָשָׁר שְׂבִמְרֻכָּה הוּא מְקוֹר
 הַחַיּוֹת לְכָל מִינֵי עוֹפוֹת שְׂבִעוֹלָם, וּפָנַי אָדָם שְׂבִמְרֻכָּה
 הוּא מְקוֹר הַחַיּוֹת לְנֶפֶשׁ הַשְּׂכָלִית. וְלֹאֵת בְּשִׁמְרֻכָּה
 הַבְּהֵמָה עַל גְּבִי הַמְּזֻבָּח הוּא מַעֲלָה אוֹתָהּ לְשָׂרְשָׁה
 וּמְקוֹרָה בְּחִינַת פָּנַי שׁוֹר שְׂבִמְרֻכָּה הָעֲלִיּוֹנָה, וְהֵגֵם
 שְׂרָחֹק מֵאֹד עֲרֹךְ הַבְּהֵמָה הַגִּשְׁמִית לְגְּבִי שְׂרָשָׁה
 וּמְקוֹרָה בְּחִינַת פָּנַי שׁוֹר שְׂבִמְרֻכָּה עַד שֶׁצְרִיף לְהִיּוֹת
 רְבּוֹא רְבִיבוֹת מַדְרָגוֹת עַד שֶׁמִּתְהַנֶּה הַבְּהֵמָה הַגִּשְׁמִית,
 וּמִכָּל מְקוֹם הֵנָּה בְּחִינַת פָּנַי שׁוֹר שְׂבִמְרֻכָּה הוּא מְקוֹר
 הַחַיּוֹת שֶׁל הַבְּהֵמָה הַגִּשְׁמִית וּמִשָּׁם הוּא חַיּוֹתָהּ, וְהוּא
 עַל הַדֶּרֶךְ שְׂאֻמְרוֹ רַ"ל "אֵין לָךְ עֶשֶׂב מִלְּמִטָּה שְׂאֵין לוֹ
 מְזֹל מִלְּמַעְלָה הַמֶּכָּה בּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ גִּדְלִי", דְּוִדָּאִי הוּא
 שְׂאֵין עֲרוֹךְ הָעֶשֶׂב שֶׁלְּמִטָּה לְגְּבִי הַמְּזֹל הַרִוּחָנִי שְׂבִרְקִיעַ,
 מִכָּל מְקוֹם הֵנָּה הַמְּזֹל הַרִוּחָנִי שׁוֹפֵעַ חַיּוֹת בְּהַעֲשֵׁב
 שֶׁלְּמִטָּה לְהִיּוֹת בּוֹ הַצְמִיחָה מִקְטָנוֹת לְגִדְלוֹת, וְכֵן
 בְּאֵילָנוֹת שִׁיזִיאוֹ הַפְּרוֹת אֵיף וְמָה, וּבְדִגְמָא כְּזֹאת הוּא
 גַּם בְּבְהֵמָה שְׂלִמְטָה, שֶׁהַשְּׂפֵעַת הַחַיּוֹת שְׂבָה הוּא
 מִשְׂרָשָׁה וּמְקוֹרָה בְּחִינַת פָּנַי שׁוֹר שְׂבִמְרֻכָּה, וְעַל יְדֵי
 זֶה שְׂמִרְקִיבִים הַבְּהֵמָה עַל גְּבִי הַמְּזֻבָּח הֵרִי הִיא נִכְלָלַת
 בְּשָׂרָשָׁה וּמְקוֹרָה¹⁴. וְהֵנָּה בְּאֲרַבַּע חַיּוֹת הַמְּרֻכָּה, הֵנָּה
 בְּכָל אֶחָד מֵהֶם כָּלּוֹל שְׂאֵר הַחַיּוֹת, וּכְמוֹ שְׂכָתוֹב
 "וְאֲרַבַּעָה פָּנִים לְאֻחָת", וּכְמוֹ בְּפָנַי אֲרִיָּה הֵרִי יֵשׁ לוֹ וְכוּ

16) על דבר כל זה, ראה תורה אור פרשת יתרו [מאמר] דיבור
 המתחיל זכור (השני) [ומאמר] דיבור המתחיל להבין כו' האבות
 הן הן המרכבה.

13) ראה טעמי המצות להר' חיים ויטל פרשת ויקרא.
 14) ראה זוהר חלק ג רמ, ב.
 15) ראה זוהר חלק ג לב, סוף עמוד ב. לקוטי תורה במדבר
 [מאמר] דיבור המתחיל ואריה כבקר.

ז. להכליל שמאל בימין. ח. אריה שאוכל קרבנות. ט. סוף כל הדרגות. י. חכמה בינה דעת. יא. חסד גבורה תפארת. יב. נצח
 הוד יסוד. יג. חסד - זרוע ימין, גבורה - זרוע שמאל, תפארת - הגוף. יד. חכמה חסד נצח. טו. בינה גבורה הוד. טז. דעת
 תפארת יסוד.

צומח חי מדבר הם כנגד ארבע מדרגות אש רוח מים
 עפר, דומם הוא בחינת יסוד העפר, צומח יסוד המים,
 דמים מצמיחים כל מיני צמיחה, וכמו שכתוב "וכל
 שית השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם
 יצמח כי לא המטיר" וגו', וכמאמר "מטרא בעלא
 דארעא"¹⁷, דבכדי שהארץ תתן צמחה הוא על ידי
 המטר, וחי הוא כנגד יסוד האש, דלכן הפעלי חיים
 מרבים בדמים, ובטבעם מרתחים ובעלי תנועה שמורה
 על יסוד האש שבהם כו', ומדבר הוא כנגד יסוד הרוח,
 וכמו שכתוב "ויהי האדם לנפש חיה", ותרגם "לרוח
 ממלא"¹⁸, ואם כן מובן מזה שבהעלאת הקרבן הגה
 בחלוקי היסודות הוא התפללות יסוד האש באש
 שלמעלה, והוא האש של השרפים שנקראת אשי, אש
 שלי. וזהו לחם לאשי, שהקרבנות נקראים לחם, וכמו
 על דרך משל באדם שאוכל הרי המאכל שהוא מוסיף
 לו כח וגבורה עד שבכח האכילה ההיא יכול לילך
 ולעלות למקום חפצו, וכמו שכתוב באלהיו "וילך בכח
 האכילה ההיא ארבעים יום", כמו כן הוא בלחם
 דקרבנות שהוא לחם ומזון לשרפים, עד שעל ידי זה
 נעשה בחינת תוספות חיות לעלות למעלה בבחינת אור
 אין סוף ד"כ לא אדם הוא", דכל זה נעשה על ידי
 הקרבנות שהוא בחינת לחם. והנה נפש הבהמית
 שבאדם הגה שרשה הוא גם כן מבחינת פני שור
 שבמרכבה העליונה, אף שרשה הוא מבחינת פני אדם
 שכלול בפני שור, ועל ידי העבודה בהתעסקות קרבן
 האמתי פנ"ל פועל בה גם כן להיות נכללת בשרשה
 ומקורה בדרך כלל, אמנם בדרך פרט הוא עבודה רבה
 וגייעה עצומה, שהרי הנפש הבהמית שבאדם ירדה
 ונתלבשה בגוף גשמי ומשקע ברוצנות וזרים שרחוקים
 מהו' אחד יחיד ומיוחד עד למאד, הנה בכדי שהיה
 בכח האדם להתגבר עליה ולזבח את יצרו תקנו בפרות
 קריאת שמע, שבכפרות קריאת שמע הוא אריכות
 הדברים איך שהשרפים אומרים "קדוש" ומשמיעים
 ביראה, והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים
 לעמת השרפים ואומרים "ברוך", שכל זה הוא שרש
 הנפש הבהמית, הנה פשיתבונן בזה באריכות
 ההתבוננות הרי בדרך ממילא יתעורר לעורר את

שהוא בחינת ציור קומה, והוא אור הממלא כל
 עלמין¹⁹. אבל על ידי הקרבן נעשה בחינת "והחיות
 נושאות", שהוא בחינת הוספת האור והגלוי, והן
 נושאות את הפסא בבחינת אור אין סוף ד"כ לא אדם
 הוא" שהוא בחינת סובב כל עלמין²⁰, שכל זה נעשה
 על ידי הקרבן.
 קצור. פרט דבהקרבנות הבהמה נכללת בשרשה פני
 שור, ופני שור בפני אריה, לאכלא שמאלא
 במימא. והן נושאות את הפסא והאדם שעליו לבחינת
 "כי לא אדם הוא".
 ד) וזהו דאיתא בזהר²¹ דרזא דקורבנא עולה עד רזא
 דאין סוף²², ולזאת בכח הקרבן לפעל פעלה
 גדולה כזו, ובפרט בקרבן האמתי שהוא בעבודת האדם
 פנ"ל שפועל בעצמו כל עניני הקרבן, הרי זה גורם בזה
 העליה בכל העולמות מריש כל דרגין עד סוף כל
 דרגין²³, וזהו שבכל הקרבנות כתיב "ריח ניחוח להו'",
 דהנה הו' הוא מקור האורות דעשר ספירות פדוע,
 הגה על ידי הקרבן שהוא בחינת ריח, וכמו הריח
 שמעורר הנפש, כמו כן הקרבן הוא בחינת העלאת ועל
 ידי זה נעשה ניחוח להו', דניחוח הוא לשון המשכה
 וכמו נחות דרגא²⁴, שיויר ונמשך האור והגלוי מבחינת
 "כי לא אדם הוא" ויאייר ויתגלה בעשר ספירות שהוא
 בחינת "ממלא כל עלמין", והינו שגם בבחינת "ממלא
 כל עלמין" יאייר ויתגלה אור הסובב, שהוא בחינת אור
 עצמי מבחינת עצמות אור אין סוף ברוך הוא, וזה
 נעשה על ידי הקרבן דוקא, שהוא בחינת אתערוותא
 דלתתא²⁵, לעורר בחינת אתערוותא דלעלא²⁶, שיאייר
 ויתגלה בחינת עצמות אור אין סוף ברוך הוא ד"כ לא
 אדם הוא" מה שלמעלה מבחינת עשר ספירות
 הנקראים אדם כו', דבכח הקרבן להמשיך בחינת גלוי
 אור זה, וזהו דעל הקרבנות²⁷ אמר "את קרבני לחמי
 לאשי", דאשי הוא אש שלי, שקאי על השרפים
 שנקראים כן להיות שבהם רשפי אש התשווקה והאחבה
 לאלקות, הנה על ידי הקרבן נעשה להם לחם שהוא
 בחינת העליה וההתפללות באש שלמעלה, בבחינת
 עצמות אור אין סוף ד"כ לא אדם הוא". דהנה
 הקרבנות הם בחינת אש, ידיע דארבע מדרגות דומם

(17) ראה זוהר חלק ב' רלט, א. זוהר חלק ג' כו, ב.

(18) במה שכתוב לקמן ראה גם לקוטי תורה ריש פרשת פנחס.

יז. ממלא כל העולמות (דרגה באור האלוקי). יח. מסובב כל העולמות (דרגה גבוהה יותר באור האלוקי). יט. שסוד הקרבן עולה (מגיע) עד סוד האין סוף. כ. מראש כל המדרגות עד סוף כל המדרגות. כא. דרגה נמוכה. כב. התעוררות מלמטה (מצד האדם). כג. התעוררות מלמעלה. כד. הגשם - הוא ה"בעל" של האדמה. כה. לרוח מדברת.

לכד, כי אם עקר החפץ הוא בחסד, הינו שיאייר בחינת
גלוי אלקות למטה, וזהו ענין מסחר ברוחניות, שיאייר
גלוי אלקות למטה כמו למעלה. ובכדי שיהיה גלוי זה,
הוא על ידי העסקא שהוא ירידת הנשמה בגוף, ועל
ידי זה מגיע הרוח, דלכד זאת שחלק הרוח מגיע
להלנה בעלית הנשמה שאחר הירידה וברור הניצוצות,
הנה עוד זאת מגיע גם חלק להמלנה, והוא המושכת
וגלוי אור האלקי שמאיר למטה, והוא דוקא על ידי
עבודת האדם. אמנם הנה במסחר זה יש גם פן חלוקי
אפנים שונים, וזהו שכתוב "טעמה כי טוב סתרה",
לאחר רבוי העבודה בשלשה הענינים הנ"ל דתורה
עבודה וגמילות חסדים בשקידה עצומה, אז הרי
באפשר שהנפש תטעם הטוב האמתי. וזהו "טעמה כי
טוב סתרה", דלאחר רבוי העבודה בטיב המסחר, אז
הרי "לא יכבה בלילה נרה", דלילה הוא העולם הזה
שבאמת היא ירידה גדולה ועצומה מאגרא רמה לביא
עמיקתא, דהנשמה טרם ירידתה למטה בגוף האדם
הרי היתה בתכלית העלוי באלקות, וכמאמר²⁰ "כל
נשמתא ונשמתא הוי קימא בדיקנאה קמיה מלכא
קדישא"²¹, שהוא בתכלית העלוי, וירדה למטה
להתלבש בגוף גשמי ונפש הבהמית, אשר באמת גם
נפש השכלית אינה בערך לגבי הנפש האלקית שהיא
בחינת שכל מפלג ומפלג (וכמבאר במקום אחר שהשכל
דנפש האלקית הוא בחינת ראיה דחכמה), ומכל שכן נפש
הבהמית ששרשה מפני שור שבמרכבה פנ"ל, ומה גם
גוף הגשמי שמשקע ברצונות זרים ותאוות כו', ואם
יהפך כל זה לטוב הרי מוכן שהמסחר הוא גדול עד
למאד וצריכים לזה יגיעה עצומה, והוא דוקא פנ"ל
שעל ידי שלשה דברים אלו דתורה עבודה וגמילות
חסדים יכול לכלכל את המסחר ואז הוא טועם טוב
טעם המסחר, וזהו שאמר "טעמה כי טוב סתרה",
שאני על נפש העובד בעבודת ה' פנ"ל, ואז השכר
הוא בעלמא דין²² "לא יכבה בלילה נרה", שגם בעולם
הזה לא יכבה נרה, והוא על דרך "וקו' הו' יחליפו
כח", דבדרך כלל הרי התורה מתשת כחו של אדם,
ובפרט רבוי העבודה להתגבר על יצרו וללחם עמו
ולכבש אותו שכל זה פועל הרבה, על זה באה
ההבטחה "לא יכבה בלילה נרה", ואדרבא "וקו' השם
יחליפו כח". עוד פרוש, שלילה קאי על זמן הגלות,

האחבה והיראה לאלקות, וממילא יתפרד מכל עניני
העולם המיגעיים ומבלבלים אותו. וזהו ענין עבודת
הקרבנות, לקרב לבו ונפשו לה' בבחינת רצוא.
קצור. ימשיך דעל ידי הקרבן שעולה עד רזא דאין
סוף, הוא ניוח והמשכה להו', שימשך
בבחינת אדם וממלא כל עלמין. נקרא לחם לאשי,
השרפים, כי על ידו עולים בבחינת לא אדם. ספור
עבודת המלאכים בכרפות קריאת שמע מעורר אהבה
ויראה בנפש הבהמית שתתקרב להו' ברצוא.
(ה) ועל פי זה יוכן מה שכתוב "כי חסד חפצתי ולא
זבח". דהנה ענין הקרבנות, אף שבאמת היא
עבודה רמה ונשאה עד למאד, בכל זה היא רק בבחינת
רצוא ועליה למעלה, וזהו שכתוב "כי חסד חפצתי ולא
זבח", שעקר רצון הבוהא יתברך ויתעלה הוא בחינת
חסד שהוא בחינת ההמשכה וגלוי אלקות למטה, ולא
זבח שהוא בחינת הרצוא. דהנה נתאזה הקדוש ברוך
הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, שהוא בחינת
גלוי האלקות למטה דוקא, עד שכל המדרגות היותר
עליונות יאירו וימשכו למטה בעולם הזה הגשמי, וזהו
עקר החפץ של מעלה, ולכן אמר "כי חסד חפצתי ולא
אמר "כי חסד רציתי", דידוע שיש הפרש²³ והבדל בין
חפץ לרצון, דרצון הוא בחינת חיצוניות ומקרי, מה
שאין בן חפץ שהוא בחינת הפנימי והעצמי. והוא כמו
על דרך משל אחד החפץ להרויח פרנסת ביתו, הרי יש
לו בזה חפץ פנימי ועצמי, וחושב מחשבות בעמק
הדעת אף ישיג את חפצו, אמנם לאחר זה עולה
בדעתו שבשכיל השגת החפץ הזה עליו לנסע לעיר
פלוגית או לעשות דבר פלוני, הנה עושה זאת, וכלי
ספק שיש לו איזה רצון בהעשיה, דלולא זאת לא היה
עושה, הנה העשיה ההיא או הנסיעה ההיא הוא רק
ברצון חיצוני בלבד, לפי שאי אפשר בלעדס, אבל
בעצם פרנסת הרוח הרי יש לו בזה חפץ פנימי, ואם
היה אפשר להשיגו בלא ענינים ההם לא היה חפץ בהם
כלל, והרצון בזה הוא בבחינת מקרי. וזהו שאמר "כי
חסד חפצתי", שעקר החפץ שלמעלה הוא חסד, והוא
המושכת וגלוי אלקות למטה, וזהו עקר החפץ שלמעלה
ולא זבח, דאין הפרוש דזבח הוא דבר הבלתי נרצה,
אדרבא זבח הוא דבר הנרצה עד מאד, אמנם הרצון בו
הוא בבחינת חיצוניות, פרוש שאין עקר החפץ בזבח

(20) ראה זוהר חלק ג קד, ב. ועיין [מאמר] דיבור המתחיל
אני לדודי (ל"ג בעומר תש"ח) סוף סעיף א.

(19) ראה לקוטי תורה שיר השירים [מאמר] דיבור המתחיל
לבחתיני סוף פרק א. ושם נסמן.

10 עֲצוּמָה אֲזֵז הָרִי יִטְעַם טוֹב הַמִּסְחָר, וְלֹא עוֹד אֶלָּא "לֹא
11 יִכְבֶּה בְּלִילָה גְרָה", שְׁגַם בְּזִמְן הַגְלוֹת וְהַעוֹלָם הֵנָּה
12 שְׁנִירָאָה לִישׁ, הֵנָּה לִילָה פִּיּוֹם יָאִיר גְּלוֹי אֹר הָאֱלֹקִי
13 כו'.
14 קָצוּר. יִכְאָר דְּכָכֵל זֹאת חֲסֵד חֲפָצָתִי, פְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן,
15 וְלֹא זָבַח, כִּי נִתְאַוָּה לְהִיּוֹת דִּירָה בַּתְּחֻתּוֹנִים,
16 וְזֶהוּ עֲנֵן הַמִּסְחָר, וּבְעֶסְקָא שֶׁהוּא יְרִידַת הַנֶּשְׁמָה,
17 וּכְשִׁיטְעַם טוֹב סִתְרָה גַם בְּלִילָה לֹא יִכְבֶּה גְרָה, וְאִדְרָבָא
18 יִחְלִיף כַּח וְלִילָה פִּיּוֹם יָאִיר.

י' שבט, תש"ס

יארצייט כבוד אמו זקנתו הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע זי"ע

1 שְׁאֵז הוּא זְמַן הַחֲשָׁן, ד' אֲתוּחִינּוּ לֹא רְאִינוּ, וְהַחֲשָׁן
2 יִכְסֶה אֶרֶץ, שְׁאִינוּ מְאִיר גְּלוֹי אֱלֹקוֹת, וְהַרְשָׁעִים רַחֲמָנָא
3 לְעֵלֶן גּוֹבְרִים בּוֹ, הֵנָּה בָּאָה הַהִבְטָחָה בְּאֵם שְׁיַעֲסֵק
4 בְּמִסְחָרוֹ בְּדָבָעִי וְיִכְלָל מִסְחָרוֹ בְּצֶדֶק פְּנ"ל, הָרִי הוּא
5 מְבֹטָח כִּי גַם בְּלִילָה הֵנָּה בְּאִרְיכוּת הַגְלוֹת לֹא יִכְבֶּה
6 גְרָה, וְאִדְרָבָא לִילָה פִּיּוֹם יָאִיר גְּלוֹי אֹר הָאֱלֹקִי, שְׁעַל
7 יְדִי עֲבוּדָתוֹ יָאִיר גְּלוֹי אֱלֹקוֹת בְּעוֹלָם, וְגַם בְּחֻלְקוֹ
8 בְּנִפְשׁוֹ, וְזֶהוּ שְׁפָתוֹב "טְעָמָה כִּי טוֹב סִתְרָה", שְׁקָאִי עַל
9 נֶפֶשׁ הָעוֹבֵד עֲבוּדַת הָרִי, שְׁכִשְׁעֵבֵד עֲבוּדָתוֹ בְּשִׁקְיָהּ

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

ב' ניסן*

25 יתפוס מקום כלל³. לא להתחשב עם אף אחד, אלא
26 ללכת בדרך עצמית.
27 "אחד היה אברהם"⁴. שיהיה אחד, חמשה,
28 עשרה, ובלבד שהאמת תהיה מורגשת. כבר נאמר⁵,
29 ש"הניצנים נראו בארץ", ישנם כבר ב"ה 'תמימים'
30 עם מי לדבר, אך עדיין ישנה עבודה קשה, למרות
31 שהזמן כבר אינו ארוך, אבל העבודה היא קשה. כבר
32 עלו על נתיב החיים. יש דרך, אורח ונתיב⁶. דרך - זה
33 כמו דרך המלך, דרך הרבים. באמריקה נמצאים כעת
34 בתחילת נתיב החיים.
35 ה. ב'תלמידי התמימים' אשר באמריקה, חסרה
36 עבודה מסודרת בכל שלושת הדברים: בעבודת
37 התפילה, בלימוד נגלה בהתמסרות ובתיקון המדות,
38 וכל זה צריך להיות בתוקף מוחלט, כפי שמדובר⁷
39 שלושת הפירושים בענין 'איתן שבנשמה': חזק, ישן,
40 קשה. כלומר, החזק הקשה הישן, צריך להיות היום
41 בהתגלות ממש.
42 ו. אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש היו
43 בעלי-בתים חסידים, שלא היו "משכילים", גם לא
44 "עובדים" של תפילה במשך שבע שעות, כי-אם
45 בעלי-בתים חסידיים. הם היו חדורים בדרכי
46 החסידות ובענינים של בפועל ממש. חסידים שהיו
47 רחוקים מאוד מבעלי הבנה, מרבייתם היו מאלה
48 שנולדו אצל הורים חסידים, ובכל זאת היתה להם
49 חיות במעשה חסידי ובהנהגה חסידית.

1 א. "כל המלמד¹ את בן חבירו תורה, מעלה עליו
2 הכתוב כאילו ילדו". ה"כאילו" מגביל, שזה דומה
3 "כאילו ילדו". ההשוואה בין ענין החינוך לענין
4 הלידה, אומרת לנו, שיש להתעמק ברצינות במה
5 מתבטאת ההשוואה, שזה רק "כאילו ילדו". אך כשם
6 שבלידה גשמית זקוקים לרחמי שמים, כך גם כדי
7 שתהיה הלידה הרוחנית זקוקים לרחמים.
8 ב. הענין של "המלמד תורה" הוא גם כשהבן אינו
9 מתנהג כדבעי, מכל-מקום יש בו בהעלם את כוח
10 המלמד - כמו בגשמיות, גם כשהבן אינו בדומה אל
11 האב, מכל-מקום יכול להיות שבנו ובן בנו וכו' יהיו
12 דומים אל האב, וזה בא מכוח האין-סוף, שמטעם זה
13 נקראים כל בני ישראל בשם "זרע אברהם" - כך גם
14 ברוחניות, כוח המלמד נוגע עד סוף כל הדורות. בעבר
15 זה היה בדרך של 'אות', וכיום זה בדרך של 'מופת'².
16 ג. כשם שישנה האחריות של האבות על הבנים,
17 כך גם ישנה האחריות של הבנים על האבות.
18 אלה שראו את אבי, נמצא בהם כוח המלמד.
19 ואלה שלא ראו את אבי - זה נמצא בהם על-ידי כוח
20 המשלח, אלא ש'לוקחים' זאת בדרך 'מעבר', ומה
21 שצריכים לעשות מקיצור - אריכות, עושים מקיצור
22 - קיצור שבקיצור.
23 ד. כיום, העבודה היא לגלות את האמת, לא
24 להתפעל מאף אחד, לא רק שלא להתפעל אלא שלא

(4) יחזקאל לג, כד.

(5) לעיל, בשיחת פורים.

(6) ראה זח"ב רטו, א. פרס שער עה"כ מע' דרכים, ונתיב. לקו"ת

שה"ש ד"ה לסוסי פג. שם פ' ראה ד"ה ושמותי כדכד פ"ה.

(7) בהמשך לעולם יהא אדם רך כקנה תש"ג שנאמר או.

(*) שיחה זו נדפסה גם בקונטרס ב' ניסן ה'תשי"א (קונ' צ') - ב' ניסן
הוא יום ההילולא של אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

(1) סנהדרין יט, ב.

(2) ראה מפרשים לדברים יג, ב. וצ"ע הכונה כאן. ובס' הכינויים -
לבעה"מ סדר הדורות: אות לזמן מופת לאלתר.

(3) ראה גם מאמר וקבל היהודים (קונטרס פט), פי"ד.

22 שהיה בקבלה אצל החסיד ר' ניסן ב'חדר' בשנת
23 ט. בהלכי בטיול עם הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק -
24 בשנת תרע"ט - אמר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
25 אודות ענין זה, שזה רק בצדיקים גדולים, שבהם היה
26 השמאל¹² בהזדככות. אך בכלל, בכל אחד צריך
27 ה"שויתי ה' לנגדי תמיד" לפעול על דבר זה עצמו,
28 שהיה "מימיני בל אמוט".
29 בתפילה - ממשיך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק -
30 הונח אצלי, שמשמעות "מימיני בל אמוט" היא
31 שמהצדקנות לא יחליקו. לאמיתו של דבר, הרי כל
32 אברך חסידי רוצה להתנהג כדבעי, כל זה בא מצד
33 הימין, אלא שהנפש הטבעית מפתה אותו להתנהג
34 על-פי שכל, על-פי טבע. על כך צריך להיות "שויתי
35 ה' לנגדי תמיד", שם הוי' הוא למעלה מן הטבע, וזה
36 פועל שמהצדקנות שלו הוא לא יחליק.
37 י. צריכים לדעת את הכוחות שיש לנו, הכוח של
38 אבי, של כל הרביים. אילו ידעו את הכוחות היו
39 מתפללים אחרת, לומדים אחרת וישנים אחרת.
40 צריכים לדעת את הכוחות שיש לנו, והשי"ת
41 יעזור.

1 ז. כשלמדתי אצל החסיד ר' ניסן ב'חדר' בשנת
2 תרנ"ב, סיפר ישוב'ניק חסידי ר' אלי' אבעליער⁸ -
3 שכשהיה פעם ב'יחידות' אצל הוד כ"ק אאמו"ר
4 הרה"ק מוהר"ש, אמר לו הרבי, שבשעה שהוא מנהל
5 עסקים עם הנכרים בישוב, יהרהר במחשבות
6 קדושות של פירוש התפילה או פסוק חומש. שאל ר'
7 אלי': איך אפשר להרהר בזה כשעסוקים במסחר?
8 אמר לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: אם יכולות להיות
9 'מחשבות זרות' בשמונה-עשרה - יכולים להרהר
10 במחשבות קדושות ברחוב.
11 מאז - מספר ר' אלי' אבעליער - לא היו לו
12 'מחשבות זרות' בשעת תפילתו, וברחוב היו לו
13 מחשבות קדושות.
14 ח. הוד כ"ק רבנו הזקן קיבל בשם מורנו הבעל-
15 שם-טוב, מה שהיה לו בקבלה:
16 "שויתי ה' לנגדי תמיד"⁹ - שם הוי' צריך להיות
17 כמו חבר. כשנותנים שלום לחבר, הרי ימינו כנגד
18 שמאל חבירו. כך שם הוי' צריך לפעול על שמאלו.
19 שכן "כי מימיני בל אמוט"¹⁰, הרי ששם הוי' צריך לפעול
20 על שמאלו.
21 ענין זה יש לו מקור בשם הרב אלי' בעל שם¹¹,

ב' ניסן

(10) תהלים, שם.

(11) ראה אודותו שיחת ח"י אלול ה'תש"ז ס' הזכרונות בארוכה.

(12) כנראה טעות הרושם וצריך להיות: הימין.

(8) ראה אודותו בספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 163. ס' התולדות -

מהר"ש ע' 66, 80.

(9) תהלים טז, ח.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א שבט, תרנ"ץ

פערסטאלדסדארף

ידידי ווי"ח אי"א הרב מוהרש"ז שי

שלום וברכה!

קבלתי תלגרמה מרש"ז שי מינדלין, יעזר לו השי"ת

3 בחדרוש לו בגשם וברוח. במדה האפשרית אתענין לדעת
4 מהנעשה בהוה.

5 היום קבלתי את הקובץ חוברת ששית, ולמותר הי'
6 שילוחו במהיר. כן הגיעני קובץ ל"ד מכורכים.

7 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

אג"ק מוהריי"צ נרד יז

בי"ה, י"א טבת, ה'תשי"א
ברוקלין
שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ו כסלו

(א) המודיע אשר הוא מורה לתלמידים בתלמוד תורה בכתה גבוהה ושרצה לעזוב עבודתו זאת ולהכנס בתור תלמיד בישיבה הקדושה "אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש" ומנעו המנהל הרה"ח וו"ח אי"א עוסק בצרכי ציבור באמונה וכו' הר"מ שי' מזה.

טוב עשה שממשיך בעבודת החינוך ללמד תורת השם יתברך ויתעלה, ובאשר כפי מכתבו הנה איזה פעמים בשבוע מבקר הוא בישיבתנו הק' ושומע דברי חסידות, הנה על פי מאמר רז"ל (תמורה טו, א) לימודו בתור מורה תביא תועלת להבנה יותר טובה ותפיסה יותר מהירה בלימודו הוא, נוסף על זה אשר בתור מורה זכה לקרן אורה לקרב לבן של בני ישראל לאביהם שבשמים. ומה ידמה ומה ישוה לגודל הנחת רוח שגורם הוא על ידי זה למעלה מעלה.

(ב) עוד כותב שזה שלש שנים שמרגיש שהוא לפעמים כאב ולפי דבריו הרופאים שבקר אותם לא מצאו תרופה לזה.

הנה לדעתי יבקר רופא מומחה לאברים פנימיים ורופא מומחה לעצבים (נערווען) וישתדל שיתדברו ביניהם ויתנו לו הוראות בהנהגה. ושמירת ג' השיעורים שקבע כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ, שהם: אמירת תהלים בכל יום כמו שנחלקו לימי החודש, חומש עם פרש"י (ביום ראשון בפרשת השבוע עד שני, ביום שני משני עד שלישי וכו'), ולימוד התניא כפי שנחלק לימי השנה, הרי הם כלים רחבים להמשיך ברכה לרפואה קרובה.

(ג) עוד שואל אם יחשוב על דבר שידוך עם בת אחיו, הנה בכלל כדאי להתענין גם כן בהצעות אחרות, ואח"כ ישוה אותם להצעה עם בת אחיו שת' והאלקים ינחנו בדרך הישר שיבחר את זיווגו בשעה טובה ומוצלחת. ויאמר בכל יום תהלים קאפי' ע"א וכן יעשה עד י"ב תמוז הבע"ל.

אתענין לדעת מהו סדר הלימודים שלומד בתלמוד תורה, וכמה תלמידים יש בכתה שלו, ואם לומדים עמהם דינים וענינים של יראת שמים.

בברכת רפואה קרובה והסתדרות הנכונה,

מנחם שניאורסאהן

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' א

10 כי הווי מפתרי רבנן מבי רב חסדא, ואמרי לה מבי רבי שמואל בר
11 נחמני, אמרו ליה רבי - היו אומרים מקרא זה (תהלים קמד יד) 'אלופינו
12 מסופלים וגו' אין פריך ואין יוצאת ואין צוהה ברחבתינו.
13 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור מקרא זה: בביאור
14 התיבות 'אלופינו מסופלים' נחלקו רב ושמואל, ואמרי לה - ויש
15 אומרים, שנחלקו בזה רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר, 'אלופינו
16 (-שרינו) בתורה, ומסופלים (-טעונים) במצות, וחד אמר, 'אלופינו
17 בתורה ובמצות, ומסופלים בסיפורים.

1 חנינא, אמרי ליה רבי - היו אומרים זה לזה כך, עולמך תראה בתיך
2 - כל צרכיך תמצא בעולם הזה, ואחריהך תהא לחיי העולם הבא,
3 ותקנותך תעמוד לדור דורים (-לדורי דורות), לכך יהנה (-יחשוב)
4 תבונה, פיה ידבר חכמות, ולשונו ירחיש (-ענין דיבור) רגנות
5 (-שירות), עפעפיך יישירו (-יראו דברים ישרים) נגיד, כלומר,
6 שתהא מבין בתורה כהלכה, ענין יארו במאור תורה, ופניך יזהירו
7 בזוהר הרקיע, שפתותיך יביעו דעת, וכלייתך תעלונה מישרים,
8 ופעמך (-צעדיך) ירוצו לשמוע את דברי התורה, שניתנה מפיו של
9 הקדוש ברוך הוא המכונה עתיק יומין.

פרשת וארא

ו - וידבר אלהים אל־משה ויאמר אליו אני יהוה: ^א וארא אל־אברהם אל־יצחק ואל־יעקב באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם: ^ב וגם הקמתי את־בריתי אתם לתת להם את־ארץ כנען את ארץ מגריתם אשר־גרו בה: ^ג וגם אני שמעתי את־נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את־בריתי: ^ד ולכן אמר לבני־ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצילתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ^ה ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים: ^ו והבאתי אתכם אל־הארץ אשר נשאתי את־ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אותה לכם מורשה אני יהוה: ^ז וידבר משה בן אל־בני ישראל ולא שמעו אל־משה מקצר רוח ומעבדה קשה: ^ח (ישראל) וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^ט בא דבר אל־פרעה מלך מצרים וישלח את־בני־ישראל מארצו: ^י וידבר משה לפני יהוה לאמר הן בני־ישראל לא־שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים: ^{יא} וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן ויצום אל־בני ישראל ואל־פרעה מלך מצרים להוציא את־בני־ישראל מארץ מצרים: ^{יב}

מצרים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי־שיחות כרך ג עמ' 860 - מתוך

יחזקאל)

וארא: אל האבות (רש"י)

מה מוסיף רש"י בפרשו על לשון הכתוב?

אלא רצונו של רש"י לומר לנו שמהתגלות האלוהית אל אברהם, יצחק ויעקב, לא הייתה בגלל מעלתם הפרטית של כל אחד ואחד מהם, כִּי־אם משום שהם היו אבות האמה. הם, האבות, מסרו את כל מה שקבלו לבניהם אחריהם.

שני יי אלה ראשי בית־אבתם בני ראובן בכר ישראל חנוך ופלוה חצרן וכרמי אלה משפחת ראובן: ^א ובני שמעון ימואל וימין ואהר ויבין ויצחק ושאוול בן־הפנעניתי אלה משפחת שמעון: ^ב ואלה שמות בני־לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי שבע ושלישים ומאת שנה: ^ג ובני גרשון לבני ושמי למשפחתם: ^ד ובני קהת עמרם ויצחק ויחזקאל ועזיאל ושני חיי קהת שלש ושלישים ומאת שנה: ^ה ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם: ^ו ויקח עמרם את־יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו את־אהרן ואת־משה ושני חיי עמרם שבע ושלישים ומאת שנה: ^ז ובני יצחק קרח ונפג וזכרי: ^ח ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי: ^ט ויקח אהרן את־אלישבע בת־עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את־נדב ואת־אביהוא את־אלעזר ואת־איתמר: ^י ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחת הקרחי: ^{יא} ואלעזר בן־אהרן לקח לו מבנות פוטאל לו לאשה ותלד לו את־פינחס אלה ראשי אבות הלויים למשפחתם: ^{יב} הוא אהרן ומשה אשר אמר יהוה להם הוציאו את־בני ישראל מארץ מצרים על־צבאתם: ^{יג} הם המדברים אל־פרעה מלך־מצרים להוציא את־בני־ישראל ממצרים הוא משה ואהרן: ^{יד} ויהי ביום דבר יהוה אל־משה בארץ מצרים: ^{טו}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 44)

ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה (ו, ט)

הפסוק מדגיש את מעלתו של משה, שנוצח מיוחד נעלה ביותר. דהנה מבאר בחסידות, שאסורי עריות מורים על יחודים נעלים ביותר (כִּי־חידו זעיר־אנפין ומלכות, הנקראים אח ואחות), ולכן נאסרו, כי גלוי אורות נעלים אלו בעולם עלול לגרום נזק, וכדגמת המביט בשמש ללא מגן (והאסור הוא לבקש לשוה, "תורה אחת יהיה לכם"). אף לפני מתן תורה, לפני שנאסרו יחודים אלו, אין בהם פגם למי שמסגל לקבל אורות נעלים אלו; ואדרבה, זוהי מעלה עבורו.

שלישי כח וידבר יהוה אל־משה לאמר אני יהוה
דבר אל־פרעה מלך מצרים את כל־אשר אני
דבר אליך: ויאמר משה לפני יהוה הן אני
ערל שפתיים ואיך ישמע אלי פרעה: פ
ז ויאמר יהוה אל־משה ראה נתתיך אלהים
לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך: ב אתה תדבר
את כל־אשר אצוה ואהרן אחיך ידבר אל־
פרעה ושלח את־בני־ישראל מארצו: ג ואני
אקשה את־לב פרעה והרבתי את־אתתי ואת־
מופתי בארץ מצרים: ד ולא־ישמע אלכם פרעה
ונתתי את־ידי במצרים והוצאתי את־עבדתי
את־עמי בני־ישראל מארץ מצרים בשפטים
גדלים: ה וידעו מצרים כי־אני יהוה בנטתי
את־ידי על־מצרים והוצאתי את־בני־ישראל
מתוכם: ו ויעש משה ואהרן כאשר צוה יהוה
אתם בן עשו: ז ומשה בן־שמונים שנה ואהרן
בן־שלוש ושמנים שנה בדרם אל־פרעה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לז עמ' 35)

וּאֲנִי אֶקְשֶׁה (ז, ג)

וּתְכַדְּרֵנִי אֶת גְּבוּרָתִי (רש"י)

יש לשאל, הרי המכות באו להעניש את המצרים ("וגם
את הגוי אשר יעבדו בן אנכי"), וכן כדי שידעו שיש
אלקים; ומדוע אומר שבאו גם ללמד את ישראל. ויש לומר,
דהנה העולם נבא בשביל התורה ובשביל ישראל, ומוכן
אפוא, שכל מארע ומארע הוא בפנימיות "בשביל ישראל".
ואף כאן: המטרה העקרית של המכות אמנם היתה ביחס
למצרים, אבל בהכרח שיש בהן מטרה נוספת ביחס לבני
ישראל.

רביעי ח ויאמר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר:
פ' ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת
ואמרת אל־אהרן קח את־מטף והשלך לפני
פרעה יהי לתנין: י ובא משה ואהרן אל־פרעה
ויעשו כן כאשר צוה יהוה וישלך אהרן את־
מטחו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין:
יא ויקרא גם־פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו

גם־הם חרטומי מצרים בלתייהם כן: יב וישליכו
איש מטחו ויהיו לתנינים ויבלע מטה־אהרן
את־מטתם: יג ויחזק לב פרעה ולא שמע אלם
כאשר דבר יהוה: ס ויאמר יהוה אל־משה
פבר לב פרעה מאן לשלח העם: טו לך אל־
פרעה בפקר הנה יצא המימה ונצבת לקראתו
על־שפת היאר והמטה אשר־נהפך לנחש תקח
בידך: טז ואמרת אליו יהוה אלהי העברים
שלחני אליך לאמר שלח את־עמי ויעבדני
במדבר והנה לא־שמעת עד־פה: יז פה אמר
יהוה בנות תדע פי אני יהוה הנה אנכי מכה
במטה אשר־בידי על־המים אשר ביאר ונהפכו
לדם: יח והדגה אשר־ביאר תמות ובאש היאר
ונלאו מצרים לשמות מים מן־היאר: ס
יט ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־אהרן קח
מטף ונמיה ידך על־מימי מצרים על־נהרתם
על־יאריהם ועל־אגמיהם ועל כל־מקנה
מימיהם ויהיו־דם והיה דם בכל־ארץ מצרים
ובעצם ובאבנים: כ ויעשו־כן משה ואהרן
כאשר א צוה יהוה וירם במטה ויד את־המים
אשר ביאר לעיני פרעה ולעיני עבדיו ויהפכו
כל־המים אשר־ביאר לדם: כא והדגה אשר־
ביאר מתה ובאש היאר ולא־יכלו מצרים
לשתות מים מן־היאר והי הדם בכל־ארץ
מצרים: כב ויעשו־כן חרטומי מצרים בלתייהם
ויחזק לב־פרעה ולא־שמע אלם כאשר דבר
יהוה: כג ויפן פרעה ויבא אל־ביתו ולא־שת לבו
גם־לואת: כד ויחפרו כל־מצרים סביבת היאר
מים לשתות כי לא יכלו לשתות ממימי היאר:
כה וימלא שבעת ימים אחרי הפות־יהוה את־
היאר: פ ויאמר יהוה אל־משה בא אל־פרעה
ואמרת אליו פה אמר יהוה שלח את־עמי
ויעבדני: פ ואם־מאן אתה לשלח הנה אנכי נגף

אֶת־כָּל־גְּבוּלָךְ בַּצִּפְרָדָּעִים: כ וְשָׂרָן הִיֹאֵר צִפְרָדָּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבִיתְךָ וּבְחֹדֶר מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל־מִטָּתְךָ וּבְבֵית עֲבֹדֶיךָ וּבְעַמּוּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ: כ וּבִכָּה וּבְעַמּוּךָ וּבְכָל־עֲבֹדֶיךָ יַעֲלוּ הַצִּפְרָדָּעִים: ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן גִּמָּה אֶת־יָדְךָ בְּמִטָּה עַל־הַנְּהֹרֹת עַל־הַיָּאִרִּים וְעַל־הָאֲנָמִים וְהַעַל אֶת־הַצִּפְרָדָּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ז וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם וְהַעַל הַצִּפְרָדָּעַ וּתְכַסּוּ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצִּפְרָדָּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ו וַיִּקְרָא פֶּרֶעַה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הֶעֱתִירוּ אֵלַי־יְהוָה וְיִסַּר הַצִּפְרָדָּעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וְאֲשַׁלַּח אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה: ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפֶרֶעַה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמַתִּי: א אֶעֱתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעַמּוּךָ לְהַכְרִית הַצִּפְרָדָּעִים מִמֶּנִּי וּמִבְּתִיךָ רַק בִּיֹאֵר תִּשְׁאָרְנָה: ו וַיֹּאמֶר לְמַחֵר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרְךָ לְמַעַן תִּדַּע כִּי־אֵין בִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 56)

וַיִּכְלַע מֹשֶׁה אֶהָרֹן (ז, יב)

מֵאַחֵר שְׁחֹזַר וַנַּעֲשֶׂה מִטָּה (רש"י)

כַּאֲשֶׁר יְהוּדֵי עוֹסֵק בְּהַשְׁפָּעָה עַל יְהוּדֵי אֲחֵר, יֵשׁ לַפְּעָמִים מַצֵּב שָׂבוּ עָלָיו 'לִשְׁבֹּר' וּלְכַבֵּל אֶת הַזּוּלָּת, עַד כְּדֵי 'בְּלִיעָה' – הַעֲלָמָה מִחֻלָּט שֶׁל מִצִּיאוֹתָיו. אֵף פְּעֻלָּה זוֹ דוֹרֶשֶׁת שְׁנֵי תְנָאִים. א. מִטָּה אֶהָרֹן – מִי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּדֶרֶךְ זוֹ חֵיב לְהִיטֹר דְּדוֹר כָּל כָּלוּ בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, כְּאַהֲרֹן הַכֹּהֵן. ב. מֵאַחֵר שְׁחֹזַר וַנַּעֲשֶׂה מִטָּה - יֵשׁ לַעֲשׂוֹת זֹאת מִתּוֹךְ אִפּוֹק, כְּמִטָּה דוֹמָם, וְלֹא מִתּוֹךְ כַּעַס וְהִתְרַגְּשׁוֹת.

חמישי: וְסָרוּ הַצִּפְרָדָּעִים מִמֶּנִּי וּמִבְּתִיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמּוּךָ רַק בִּיֹאֵר תִּשְׁאָרְנָה: ה וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַם פֶּרֶעַה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצִּפְרָדָּעִים אֲשֶׁר־שָׁם לְפֶרֶעַה: ז וַיַּעֲשֵׂה יְהוָה כְּדַבְּרֵי מֹשֶׁה וַיִּמָּתוּ הַצִּפְרָדָּעִים מִן־הַבְּתִּים מִן־הַחֲצֹרֹת וּמִן־הַשְּׂדֹת: ו וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמֹרִם חֲמֹרִם וּתְבֹאֵשׁ הָאֶרֶץ: א וַיֵּרָא פֶּרֶעַה כִּי הִיָּתַל

הַרוּחָה וְהַכִּבֵּל אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן גִּמָּה אֶת־מִטָּתְךָ וְהָךְ אֶת־עַפְרֵי הָאֶרֶץ וְהָיָה לְכֹנֶם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמִטָּהוּ וַיִּךְ אֶת־עַפְרֵי הָאֶרֶץ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עַפְרֵי הָאֶרֶץ הָיָה כֹנֶם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכֹּנֶם וְלֹא יָכְלוּ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: ט וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל־פֶּרֶעַה אֲצַפֵּעַ אֱלֹהִים הוּא וַיַּחֲזֹק לִב־פֶּרֶעַה וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתִּיצַל לִפְנֵי פֶּרֶעַה הֵנָּה יוֹצֵא הַמִּימָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: ז כִּי אִם־אֵינְךָ מִשְׁלַח אֶת־עַמִּי הַגָּנִי מִשְׁלִיחַ בָּךְ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמּוּךָ וּבְבִתֶּיךָ אֶת־הָעֵרֶב וּמָלְאוּ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת־הָעֵרֶב וְגַם הָאָדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ: ח וְהַפְּלִיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גִּשֵׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הִיּוֹת־שָׁם עֵרֶב לְמַעַן תִּדַּע כִּי אֵין יְהוָה

בַּקֶּרֶב הָאֶרֶץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 317)

כִּי אֵין ה' בַּקֶּרֶב הָאֶרֶץ (ח, יח)

לַפְּעָמִים פּוֹגְשִׁים יְהוּדֵי שְׁבָנְלוּי וּבְחִיצוֹנִיּוֹת הָיָה בְּתַכְלִית, "בַּקֶּרֶב הָאֶרֶץ". מְלֻמְּדֵנוּ שֶׁם פֶּרֶשְׁתֵּנוּ, 'וְאַרְא', הַכּוֹלֵל אֶת כָּל עֲנִינֵי הַפְּשָׁה: לֹא זֶה בְּלִבְדֹּ שְׁנִתָּן לְקֶרֶב לַתּוֹרָה, וְאַף לַפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, אֲלֵא אֶפְשָׁר לַפְּעַל שִׁתְּקִיָּה אֲצִלּוֹ בְּחִינַת רִאיוֹה, כְּאֵלּוֹ רֹאֶה אֶת עֲנִינֵי הַתּוֹרָה בְּעֵינָיו מִמַּשׁ.

ששי: וְשִׁמְתִי פֶדֶת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמּוּךָ לְמַחֵר יְהִיָּה הָאֵת הַזֶּה: ז וַיַּעֲשֵׂה יְהוָה כֵּן וַיִּבֹא עֵרֶב כְּבֹד בֵּיתָה פֶּרֶעַה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאֶרֶץ מִפְּנֵי הָעֵרֶב: ט וַיִּקְרָא פֶּרֶעַה אֶל־מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָכְחוּ לֹאֲלֹהֵיכֶם בָּאֶרֶץ: ז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי

וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֵּעַת פֶּרֶחַ בְּאָדָם וּבְהֶמָּה:
 א וְלֹא יִכְלּוּ הַחֲרָטָמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי
 הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בְּחֲרָטָמָם וּבְכָל־מִצְרִים:
 ב וַיִּחָזֵק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים
 בְּאִשְׁרֵי דְבַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: ס וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה הֲשֹׁבָם בְּפָקֶר וְהִתִּיצַב לִפְנֵי פֶּרְעֹה
 וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
 שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: ד כִּי א בָּפֶעַם הַזֹּאת
 אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מִגְפָּתִי אֶל־לְבָבְךָ וּבַעֲבֹדֶיךָ
 וּבַעֲמֹדְךָ בַּעֲבוּר תִּדְעֵה כִּי אֲנִי פֶּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ:
 ט כִּי עֲתָה שְׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְאֵד אֹתָךְ וְאֶת־
 עַמֶּךָ בְּדָבָר וּתִפָּחַד מִן־הָאָרֶץ: ט וְאוֹלָם בַּעֲבוּר
 זֹאת הָעַמְדָּתִיךָ בַּעֲבוּר הָרֹאֲתָךְ אֶת־כַּחַי וְלִמְעַן
 סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כב עמ' 44)

ויקבד לב פרעה (ט, ט)

לפעמים מגרה האדם את יצר־הרע יותר ממה שחיצר
 רוצה מצד עצמו. אפילו השכל של הנפש הפהמית אומר
 שהוא עושה שטות ומזיק לעצמו, אבל מצד הפכדות של
 ה'פרעה' שבלבו הוא מגרה את יצר־הרע גם כאשר חיצר
 מצד עצמו אינו חפץ בכך. וכפי שאנו רואים, שלפעמים
 אדם אינו עומד בנסיין והוא ממלא את תאוותו, ולאחר מכן
 יש לו רגש של הפך שביעות רצון, כיון שאפילו חיצר אינו
 מרצה מכך ששמעו אליו.

שביעי י עוֹדֶךָ מִסְתַּלֵּל בְּעַמִּי לְבַלְתִּי שְׁלָחִם:
 ה הִנְנִי מִמְטִיל פֶּעַת מָחָר בְּרֹד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר
 לֹא־הָיָה כְּמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הַזֶּה וְעַד־
 עֲתָה: ו וְעֲתָה שְׁלַח הַעֲזוֹ אֶת־מִקְנֶךָ וְאֶת כָּל־
 אֲשֶׁר לָךְ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־
 יִמְצָא בַּשָּׂדֶה וְלֹא יֹאסֶף הַבִּיתָה וַיֵּרֶד עֲלֵהֶם
 הַבָּרָד וּמָתוּ: ז הִירָא אֶת־דְּבַר יְהוָה מִעֲבָדֶי
 פֶּרְעֹה הַגֵּיִם אֶת־עַבְדֵּיךָ וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־
 הַתְּתִים: ח וְאֲשֶׁר לֹא־שָׁם לְבֹו אֶל־דְּבַר יְהוָה
 וַיַּעֲזֹב אֶת־עַבְדֵּיךָ וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: ט
 ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה אֶת־יָדְךָ עַל־

תועבת מצרים נזבח ליהוה אלהינו הן נזבח
 את־תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו:
 ב דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים גִּלְךָ בַּמִּדְבָּר וּבַחֲנוֹ לַיהוָה
 אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֱלֹהֵינוּ: ג וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה
 אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּבַחֲתָם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 בַּמִּדְבָּר רַק הֲרַחֵק לֹא־תִרְחִיקוּ לָלֶכֶת הַעֲתִירוּ
 בַּעֲדִי: ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי יוֹצֵא מֵעַמְּךָ
 וְהַעֲתִרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הָעֶרֶב מִפְּרֹעַה מֵעַבְדֶּיךָ
 וּמֵעַמּוֹ מִחֵר רַק אֶל־יִסָּף פֶּרְעֹה הַתֵּל לְבַלְתִּי
 שְׁלַח אֶת־הָעָם לְזִבְחָ לַיהוָה: ו וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם
 פֶּרְעֹה וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה: ז וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדְבַר
 מֹשֶׁה וַיִּסָּר הָעֶרֶב מִפְּרֹעַה מֵעַבְדֵּיךָ וּמֵעַמּוֹ לֹא
 נִשְׁאָר אֶחָד: ח וַיִּכְבַּד פֶּרְעֹה אֶת־לְבָבוֹ גַּם בַּפֶּעַם
 הַזֹּאת וְלֹא שְׁלַח אֶת־הָעָם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פֶּרְעֹה וּדְבַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר
 יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:
 י כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח וְעוֹדֶךָ מַחֲזִיק בָּם:
 י הִנֵּה יִדְ־יְהוָה הוּא בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
 בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בְּגַמְלִים בְּבָקָר וּבַצֹּאן דָּבָר
 כָּבֵד מְאֹד: י וְהַפִּלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין
 מִקְנֵה מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר:
 י וַיַּעַשׂ יְהוָה מוֹעֵד לְאֹמֶר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה
 הַדְּבַר הַזֶּה בָּאָרֶץ: י וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדְּבַר הַזֶּה
 מִמַּחֲרֹת וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל לֹא־מָת אֶחָד: י וַיִּשְׁלַח פֶּרְעֹה וְהִנֵּה
 לֹא־מָת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב
 פֶּרְעֹה וְלֹא שְׁלַח אֶת־הָעָם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קָחוּ לָכֶם מֵלֵא חֲפִינֵיכֶם
 פִּיחַ כִּבְשָׁן וְזִרְקוּ מֹשֶׁה הַשְּׁמִימָה לַעֲיִי פֶרְעֹה:
 ט וְהָיָה לְאַבְקָה עַל כָּל־הָאָרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה
 עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לְשְׁחִין פֶּרֶחַ אֲבַעְבֵּעַת
 בְּכָל־הָאָרֶץ מִצְרַיִם: י וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן
 וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי פֶּרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשְּׁמִימָה

לִב פִּרְעֹה וְיִהי כָרֶד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם
וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֹשֵׁב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם: ^כ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם
וַיְהוֹה נֹתֵן קָלָת וּכְרֹד וּתְהַלֹּךְ־אֵשׁ אֶרֶצָה וַיִּמָּטֵר
יְהוֹה בְּרֹד עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{כא} וַיְהי כָרֶד וְאֵשׁ
מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבְּרָד כִּבְד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־
הָיָה כִּמְהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי:
^{כב} וַיֵּךְ הַבְּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת כָּל־אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֶת כָּל־עֹשֵׁב הַשָּׂדֶה
הִפָּה הַבְּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שָׁפַר: ^{כג} וְרַק
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בְרֹד:
^{כד} וַיִּשְׁלַח פִּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמוֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם חֲמַטֵּי הַפֶּעַם יְהוֹה הַצִּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי
הַרְשָׁעִים: ^{כה} הִעֲתִירוּ אֶל־יְהוֹה וְרַב מִהֵיט קָלָת
אֱלֹהִים וּבְרֹד וְאֶשְׁלַחָה אֶתְכֶם וְלֹא תִסְפּוּן
לַעֲמֹד: ^{כו} וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מֹשֶׁה פִּצָּאתִי אֶת־הָעִיר
אֲפָרֹשׁ אֶת־כָּפִי אֶל־יְהוֹה תִּקְלֹת וַיַּחְדְּלוּ וְהַבְּרָד
לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לִיהוֹה הָאֶרֶץ:
^{כז} וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעֵתִי כִּי טָרָם תִּירָאוֹן מִפְּנֵי
יְהוֹה אֱלֹהִים: ^{כח} וְהַפְּשַׁתָּה וְהַשְׁעֵרָה גִּפְתָּה כִּי
הַשְׁעֵרָה אֲבִיב וְהַפְּשַׁתָּה גִּבְעֹל: ^{כט} וְהַחֲמַתָּה
וְהַכְּסַמְתָּ לֹא נָכו כִּי אֲפִילַת הַנֶּחֱ: ^ל וַיֵּצֵא מֹשֶׁה
מֵעַם פִּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ כַּפּוֹ אֶל־יְהוֹה
וַיַּחְדְּלוּ תִקְלֹת וְהַבְּרָד וּמָטָר לֹא־נִתְּנָה אֶרֶצָה:
^{לא} וַיֵּרָא פִּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבְּרָד וְהַקָּלָת
וַיִּסָּף לַחֲמָא וַיִּכְבַּד לְבֹו הוּא וְעַבְדָּיו: ^{לב} וַיַּחֲזֹק

יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוֹה בִּיד־מֹשֶׁה: פפפ

◆ ◆ ◆

חצי קריש

וַיַּחְדְּלוּ וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָה
וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָה וַיִּקְרַב מִשִּׁיחָה.
אֲמֵן בְּחִיבוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחִי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא
וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמָא
עָלְמָא. יַחְבֹּרְד: יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמָא עָלְמָא.
וַיַּתְבָּרֵךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפָּאֵר, וַיְתַרְוֶם, וַיְתַנְשָׂא, וַיְתַהַדֵּר,
וַיְתַעֲלֶה, וַיְתַהַלֵּל, שְׁמוֹה דְקַדְשָׁא בְרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעָלְמָא מִן
כָּל בְּרַכְתָּא וְיִשְׂרֵתָא, תִּשְׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין
בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

◆ ◆ ◆

קכ"א פסוקים, גיבעו"ל סימן. יעיא"ל סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת כז עמ' 10)

וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבְּרָד (ט, כד)

בְּרֹד – רוֹמָז לְאָדָם שְׁהוּא קָר בְּתַכְלִית כְּלָפִי הַזֹּוֹלָת וְאִין
הַשְׁנִי נִוְגַע לוֹ כָּלָל. אֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבְּרָד – סַבַּת קְרִירוּת
זוֹ וּפְנִימִיּוּתָהּ הִיא, הֵיחֵוֹת חֵם בְּתַכְלִית כְּלָפִי עֲצֻמוֹ. הָאֵשׁ שֶׁל
אֶהְבֵּת עֲצֻמוֹ גּוֹרֵם לוֹ לְהִיּוֹת שְׂקוּעַ בְּעֲצֻמוֹ עַד שְׁאִין לוֹ מְקוֹם
לְזוּלָת.

מפסיר ^ל וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פִּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ
כַּפּוֹ אֶל־יְהוֹה וַיַּחְדְּלוּ תִקְלֹת וְהַבְּרָד וּמָטָר
לֹא־נִתְּנָה אֶרֶצָה: ^{לא} וַיֵּרָא פִּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר
וְהַבְּרָד וְהַקָּלָת וַיִּסָּף לַחֲמָא וַיִּכְבַּד לְבֹו הוּא
וְעַבְדָּיו: ^{לב} וַיַּחֲזֹק לִב פִּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוֹה בִּיד־מֹשֶׁה: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִז־חַיִּים הִיא לְפִתְחוּקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאֹשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיַבְחִיָּה שְׁלוֹם. אֲרֵךְ יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְלָהּ עֵשֶׂר וְכְבוֹד. יֵי חַפֵּץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבִמְשָׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר). שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(כה) וְנִקְדַּשְׁתִּי בָּם, אֲהִיָּה מְקֻדָּשׁ עַל יְדֵיהֶם, בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שְׁאֵעָשָׂה אֵין. (כו) הַשָּׂאֲמִים אוֹתָם, הַבּוֹזִים אוֹתָם. (א) בִּשְׁנֵה הָעִשְׂרִית, לְמַלְכוּת צִדְקָהוּ. בְּעֵשְׂרִי, בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי (טבת). (ג) חֲתָנִים, כְּמוֹ חֲתָנִין. וְלִפִּי שָׁקֶל גְּדִלַת מִצְרַיִם וְכָל הַשֶּׁבַע שָׁבָה הוּא עַל יְדֵי יֹאדָרִי גִילּוֹם, לְפִיכָךְ הִמְשִׁיל אֶת מֶלֶכָה לְחָתָנִי, וְאֵת עַמּוֹה לְדַגְתִּי יֹאדָרִי. לִי יֹאדָרִי, הַיֹּאדָרִי הוּא לִי לְחֻשְׁקוֹת אֶת שְׂדוֹתַי, וְאֵין לִי צֹרֶךְ בְּמִטְרַת הַשָּׁמַיִם. וְאֵנִי עֲשִׂיתִנִּי, אֵנִי גְדִלְתִּי וְרִמַּמְתִּי אֶת עַצְמִי, בְּחֻקֵּי וּבִפְעֻלֵי יְיָ. (ד) חֲרִים, חֲבוֹת שְׂצָדִים בָּהֵן אֶת הַחֲרִים, עַל יְדֵי זֶה שָׁהֵן נִתְקַעוֹת בְּלַחֲתִי הִדָּג בְּנִסּוֹת לִכְלַע אֶת הַמִּזְוֹן שִׁשְׁמִים בָּהֵן. וְהַדְּבָקְתִּי דַגְתִּי יֹאדָרִי וְגו', כְּלוּמָר, אֲתֹן בְּלֹב כָּל גְּבוּרָתְךָ לְצֵאת עַמְּךָ לְמַלְחָמָה, וְיִפְּלוּ בָלֶם.

הפטרה לפרשת וארא לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק כח

כח כה כה־אמר אֲדֹנָי יְהוֹה בְּקִבְצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נִפְצוּ בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָּם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיִשְׁבּוּ עַל־אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָעֵבֶדִי

לְעֵקֶב: כו וְיִשְׁבּוּ עָלֶיהָ לְכַתֹּחַ וּבְנֵי בָתִּים וְנִטְעוּ כְרָמִים וְיִשְׁבּוּ לְכַתֹּחַ בַּעֲשׂוֹתִי שְׂפָטִים בְּכָל הַשָּׂאֲמִים אֹתָם מִסְכִּיבוֹתָם וְיִדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוֹה אֱלֹהֵיהֶם: כט א בִּשְׁנֵה הָעִשְׂרִית בְּעֵשְׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוֹה אֵלַי לֵאמֹר: ב כִּי אֲדָם שִׁים פָּנִיד עַל־פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כָּלָה: ג דְּבַר וְאָמַרְתָּ כַה־אָמַר | אֲדֹנָי יְהוֹה הִנְנִי עָלֶיךָ פְּרָעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתֵּנִים הַגְּדוֹל הַרְבֵּץ בְּתוֹךְ יֹאדָרִי וְהַמִּצְרִים הֵיוּ כְּאִמְנִים עֲשִׂי בּוֹ אֱלֹהִים, וְאֲשֶׁר אָמַר לִי יֹאדָרִי לְחֻשְׁקוֹת שְׂדוֹתַי וְאֵין לִי צֹרֶךְ בְּמִטְרַת הַשָּׁמַיִם וְאֵנִי עֲשִׂיתִנִּי רִמַּמְתִּי אֶת עַצְמִי בְּחֻקֵּי וּבִפְעֻלֵי יְיָ: ד וְנָתַתִּי חֲרִים בְּקֶרֶם שְׂנֵתָם בּוֹ הִדָּג לְחַעֲלוֹת מִן הַמִּים יֹאדָרִי וְאֵנִי עֲשִׂיתִנִּי: ד וְנָתַתִּי חֲרִים בְּלַחֲתֶיךָ וְהַדְּבָקְתִּי דַגְתִּי־יֹאדָרִי בְּקִשְׁקֻשְׁתֶּיךָ

עטרת מרים

כה כה־אמר אֲדֹנָי יְהוֹה בְּקִבְצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נִפְצוּ בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָּם עַל יְדֵיהֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שְׁאֵעָשָׂה אֵין עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁבּוּ עַל־אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָעֵבֶדִי לְעֵקֶב: כו וְיִשְׁבּוּ עָלֶיהָ לְכַתֹּחַ כִּי לֹא יִמָּצֵא עוֹד מִי וְעַל־הֵם וּבְנֵי בָתִּים וְנִטְעוּ כְרָמִים וְיִשְׁבּוּ לְכַתֹּחַ בַּעֲשׂוֹתִי שְׂפָטִים בְּכָל הַשָּׂאֲמִים הַמְבִּיִּים אֹתָם מִסְכִּיבוֹתָם וְיִדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוֹה אֱלֹהֵיהֶם הַעוֹשֶׂה מִשְׁפָּטִים מִיַּד הַכְּבִלִּים: א בִּשְׁנֵה הָעִשְׂרִית לְגִלּוֹת יְהוֹכִינ וּמַלְכוּת צִדְקָה בְּעֵשְׂרִי בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוֹה אֵלַי לֵאמֹר: ב כִּי אֲדָם שִׁים פָּנִיד עַל־פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל עַד־מִצְרַיִם כָּלָה: ג דְּבַר וְאָמַרְתָּ כַה־אָמַר | אֲדֹנָי יְהוֹה הִנְנִי עָלֶיךָ אֲלֵהֶם עַמְּךָ פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הַתֵּנִים הַמְּגִדָּר שָׂכָחוּ כְּמוֹ הַתֵּנִים הַגְּדוֹל הַרְבֵּץ בְּתוֹךְ יֹאדָרִי וְהַמִּצְרִים הֵיוּ כְּאִמְנִים עֲשִׂי בּוֹ אֱלֹהִים, וְאֲשֶׁר אָמַר לִי יֹאדָרִי לְחֻשְׁקוֹת שְׂדוֹתַי וְאֵין לִי צֹרֶךְ בְּמִטְרַת הַשָּׁמַיִם וְאֵנִי עֲשִׂיתִנִּי רִמַּמְתִּי אֶת עַצְמִי בְּחֻקֵּי וּבִפְעֻלֵי יְיָ: ד וְנָתַתִּי חֲרִים בְּקֶרֶם שְׂנֵתָם בּוֹ הִדָּג לְחַעֲלוֹת מִן הַמִּים יֹאדָרִי וְאֵנִי עֲשִׂיתִנִּי:

עטרת מרים

בלחִיָּד וְהַדְבַקְתִּי אֶדְבִּיק דְּגַת־יָאִירִיד בְּקַשְׁשִׁיתִיךְ וְהַעֲלִיתִיךְ מִתּוֹךְ יָאִירִיד וְאֵת כָּל־דְּגַת יָאִירִיד בְּקַשְׁשִׁיתִיךְ תִּדְבֹּק כִּי בְּגוֹל הַיָּם יוֹלֵד כָּל הַיָּם: מִצְרִים נִחְרְבָה בְּמַה פְּעָמִים, וּפְרַעְהָ הָיָה מוֹשֵׁל תַּחֲלִילָה עַד נִחַר פָּרַת, וְהָיָה נְבוֹכַדְנֶצַּר בְּמִלּוֹךְ יְהוֹכִיָן כְּמוֹכָא בְּמַלְכִּים ב' כ"ו, וְכֵן בִּשְׁנֵה הִרְבִּיעִית לַיְחֻזְקִים הִכְהוּ בְּכַרְקָמִישׁ כְּמוֹכָא בִּירְמִיָּהוּ מ"ו, וְאַחֵר כֵּךְ יָצָא שְׁלִישִׁית בַּעַת שְׁעָרוֹ עַל יְרוּשָׁלַם וְשָׁב לְאַרְצוֹ (ירמיה ל"ו), וְכָל זֶה הָיָה חֵזֶק לְאַרְצוֹ, וְעַל זֶה אָמַר בְּמִשַּׁל שִׁתָּן חֲחִים בְּלִחְיוֹ - כְּמוֹ שְׁמוֹשִׁים הָיָה הַגָּדוֹל בְּחִיָּם שְׁלֵא בְּרָצוֹ, כִּי אִזּוֹ יָצָא מִמִּצְרַיִם בְּהִכָּרֵת עַל כִּי גִזְרָת ה' הִלְעֲנִישׁוּ: הַ נְטִשְׁתִּיךְ אֲפֹר אוֹתִיךְ הַמְדַּבְּרָה אוֹתִיךְ

וְאֵת כָּל־דְּגַת יָאִירִיד שְׁשָׁמָה בְּדֹאֵי לֹא יִחְיוּ עַל־פְּנֵי הַשְּׂדֵה הַתּוֹלֵל בְּחִרְב, שִׁכְלָה אוֹתוֹ וְאֵת עֲמֹ, גַם לֹא תֵאֱסַף אֶל הַקֶּבֶר וְגַם וְלֹא תִקְבֹּץ כִּי לַחִית הָאָרֶץ וְלַעֹף הַשָּׁמַיִם נִתְּתִיךְ לְאֹכְלָהּ: וַיִּוְדְּעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה הַנֹּאמָן לְשַׁלֵּם גְּמוּלָה יַעַן הָיוּתְּם מוֹשְׁעֵת מוֹשְׁעֵת קִנְיָה חֲלָשָׁה לְבֵית יִשְׂרָאֵל:

וּבְתַפְשָׁם בַּעַת אֲחִיו בְּךָ בְּכַף תִּרְוִץ וּשְׁבִרָת וּבִקְעֵת לָהֶם עַל יְדֵי הַשִּׁבְרִים כָּל־כְּתָף כִּי נִכְנסוּ בְּכַתָּף וּבְהַשְׁעָנָם עֲלִיךְ עַל הַמִּשְׁעָנָה הוּא כְּפֹף מַעַט תִּשְׁבֵּר וּבְהַשְׁבֵּר הַמִּשְׁעָנָה וְהַעֲמִדְתָּ לָהֶם כָּל־מִתְנִים וְעַמּוֹד מִלְחָמָה לַחַיּוֹת עֹמְדִים וְקוֹפִים בְּכַדָּה עֲמִידָה כִּי מוֹשְׁעָנָה כִּי לֹא תִסְבָּר עוֹד עֲלִי: עַתָּה צִיר מִלֵּךְ בָּבֶל עַל יְרוּשָׁלַם וְשִׁמְעוּ כִּי חֵיל פְּרַעְהָ יָצָא מִמִּצְרַיִם וְנִסְתַּלַּק וְעַל יְדֵי זֶה נִבְקַע לָהֶם הַתְּתָה כִּי הִצְרִיכוּ לַחַת מוֹמוֹם שֶׁחַד לְמִלְכָּה מִצְרַיִם (כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ישעיה ל') יִשְׂאוּ עַל כְּתָף עֲזִירִים חֲלִיָּהֶם וְכִי לֹא לַעֲזֹר וְכִי כִי לְבוֹשֶׁת וְכִי), וְאַחֵר כֵּךְ נִשְׁעֲנוּ עֲלָיו וְהִצְרִיכוּ לַעֲמּוֹד עַל מִתְנֵיהֶם וּלְהִלָּחֵם בְּעֶצְמָם, וְנִדְּלָהֶם כְּבִיר עָפִי וְנִכְשְׁלוּ: ח לָכֵן בָּא עֲלֵיהֶם נְבוֹכַדְנֶצַּר אֶל אֲרָצָם, וְזֶה הָיָה אַחֵר הַחִירָדָן וְעַל זֶה אָמַר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה הַגָּבֵר מְבִיא עֲלֶיךָ חֵרֵב וְהִכְרַתִּי מִמֶּנִּי אֶדָם וּבְהִמָּה: ח וְהִתִּיתִי אֲרָץ מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָה וְיִדְעוּ

וְהַעֲלִיתִיךְ מִתּוֹךְ יָאִירִיד וְאֵת כָּל־דְּגַת יָאִירִיד בְּקַשְׁשִׁיתִיךְ תִּדְבֹּק: הַ נְטִשְׁתִּיךְ הַמְדַּבְּרָה אוֹתִיךְ וְאֵת כָּל־דְּגַת יָאִירִיד עַל־פְּנֵי הַשְּׂדֵה הַתּוֹלֵל לֹא תֵאֱסַף וְלֹא תִקְבֹּץ לַחִית הָאָרֶץ וְלַעֹף הַשָּׁמַיִם נִתְּתִיךְ לְאֹכְלָהּ: וַיִּוְדְּעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הָיוּתְּם מוֹשְׁעֵת מוֹשְׁעֵת קִנְיָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל: וּבְתַפְשָׁם בְּךָ בְּכַף תִּרְוִץ וּבִקְעֵת לָהֶם כָּל־כְּתָף וּבְהַשְׁעָנָם עֲלִיךְ תִּשְׁבֵּר וְהַעֲמִדְתָּ לָהֶם כָּל־מִתְנִים: ח לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה הַגָּבֵר מְבִיא עֲלֶיךָ חֵרֵב וְהִכְרַתִּי מִמֶּנִּי אֶדָם וּבְהִמָּה: ח וְהִתִּיתִי אֲרָץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָה וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עָשִׂיתִי: י לָכֵן הַגָּבֵר אֲלִיךְ וְאֶל־יָאִירִיד וְנִתְּתִי אֶת־אֲרָץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֵרֵב שְׁמָמָה מוֹמָגְדֵל סוּגָה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ: יא לֹא תַעֲבֹר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבֹר־בָּהּ וְלֹא תִשָּׁב אֲרֻבָּעִים שָׁנָה: יב וְנִתְּתִי אֶת־אֲרָץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת נִשְׁמוֹת וְעֲרִיָה בְּתוֹךְ עֲרִים מִחִרְבוֹת תִּהְיוּן שְׁמָמָה אֲרֻבָּעִים שָׁנָה וְהַפְצִיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּגוֹלִים וְזִרְיָתִים בְּאַרְצוֹת: יג כִּי כֹה אָמַר

שי למורא

הַ נְטִשְׁתִּיךְ הַמְדַּבְּרָה, אֲפֹר אוֹתִיךְ בְּמִדְבָּר, וְכִשֶּׁם שֶׁהָיָה בְּשָׂאִים לְכַשֵּׁשׁ חֵם מִתִּים, כֵּךְ וְכֹל אוֹתוֹ וְאֵת עֲמֹ מִן הַעוֹלָם. (ו) מוֹשְׁעֵת קִנְיָה, קִנְיָה זֶה שֶׁהוּא רֶד וְאִינוֹ סוֹמֵךְ אֶת הַנִּשְׁעָנוּ עָלָיו. (ז) תִּרְוִץ, תִּרְוִץ רָצוּץ, וּבִקְעֵת לָהֶם כָּל כְּתָף, חֲדוּדֵי הַשִּׁבְרִים שֶׁל הַקֶּבֶר וְדָקְרוֹ וּבִקְעֵת לָהֶם אֶת הַכְּתָפִים, וְהַעֲמִדְתָּ לָהֶם כָּל מִתְנִים, כִּיֹּן שֶׁתִּשְׁבֵּר, תִּצְטָרְכוּ לַחֹק אֶת הַמִּתְנִים וְלַעֲמּוֹד בְּעֶצְמָם כִּי כֹחַ מִתְנֵיהֶם. (ח) חֵרֵב שְׁמָמָה, חֵרֵבן שֶׁל שְׁמָמוֹן. מוֹמָגְדֵל סוּגָה, שֶׁם מָקוֹם הוּא בְּתַחֲלֵת גְּבוּל מִצְרַיִם. (יא) וְלֹא תִשָּׁב, וְלֹא תִהְיֶה מִשְׁבָּת

כִּי־אֲנִי יְהוָה הַנֹּאמָן לְשַׁלֵּם גְּמוּלָה יַעַן אָמַר פְּרַעְהָ יָאֵר לִי לְצָרִי לְחַשְׁקוֹת שְׂדוֹתִי וְאֲנִי עָשִׂיתִי אֲנִי גִדְלָתִי וְרוֹמְמָתִי אֶת עֲצָמִי בְּחִבְּתִי וּבַפְעוֹל יְדִי: עֵתָה בְּאֵר חוֹרְדָן שְׁלִישִׁי כָּלִי שִׁתְּיָה לְמִצְרַיִם, שֶׁזֶה הָיָה בִּשְׁנַת כ"ו לְמַלְכוּת נְבוֹכַדְנֶצַּר, שְׁמוֹנֶה שָׁנִים אַחֵר הַחִירָדָן שִׁבְרָה גָּשָׁא עוֹלָם מִה שְׁלֵא עוֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. רַק הָיָה מִסְבָּה אַחֲרָה, יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עָשִׂיתִי - שֶׁעֲזָרָן הָיָה מִיָּחָס כֹּל כֹּחוֹ אֶל הַיָּאֵר וְאֶל עֲצָמוֹ שֶׁאָמַר שִׁישׁ בּוֹ כֹּחַ אֱלֹהִיּוֹת, כִּי גַם אַחֵר הַמִּסָּבָה הַנִּסְבָּרָה שֶׁהִתְרִיב קִצָּת מֵאֲרָצוֹ עֲזָרָן לֹא נִבְטְלָה מִלְּכוֹת מִצְרַיִם מְכֹל וְכֹל: י לָכֵן הַגָּבֵר אֲלִיךְ אֲלֵהֶם עֲמִיד וְאֵל וְעַם "יָאִירִיד וְנִתְּתִי אֶת־אֲרָץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֵרֵב שְׁמָמָה חוֹרְדָן גְּדוֹל מְאֹד, וְיִתֵּר מִמֶּנִּי שֶׁתִּכְתּוֹב לְמַעַל שְׁמָמָה וְחִרְבָה, וְכֵן יִהְיֶה כוֹלָל כֹּל הָאָרֶץ מוֹמָגְדֵל סוּגָה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ: יא לֹא תַעֲבֹר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבֹר־בָּהּ מִגְדָּל הַשְּׁמָמוֹן וְלֹא תִשָּׁב לֹא תִהְיֶה מִיּוֹשֶׁבֶת בְּאֲנָשִׁים אֲרֻבָּעִים שָׁנָה: יב וְנִתְּתִי אֶת־אֲרָץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת נִשְׁמוֹת וְעֲרִיָה בְּתוֹךְ עֲרִים מִחִרְבוֹת שֶׁל הַשְּׁמָמָה תִּהְיוּן שְׁמָמָה אֲרֻבָּעִים שָׁנָה וְהַפְצִיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּגוֹלִים כִּי הַפְּלָטִים וְהַשְּׂרִידִים מִשָּׁם לֹא יִתְלַשְּׁבוּ בְּמָקוֹם אֶחָד בְּמִדְיָה אַחֲרָה רַק יִפְּצוּ בֵּין תְּגוּלִים כִּי וְזִרְיָתִים בְּאַרְצוֹת: יג כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה מִשְׁקֵן

(יד) ארץ פתרום, שם מקום במצרים, וכאן הוא פגיו למצרים. מכורכתם, מולדתם. (זו) למבטח מזכיר עון, לבטחון המזכיר עון ישראל בטה שהיו פונים אחריהם ולא בטחו בה' (ז) בעשרים ושבע שנה, למלכות נבוכדנצר (כד בתוב ב"סדר עולם"). בראשון באחד לחדש, באחד בניסן. (יח) עבודה גדולה אל צר, שצויה שהוא יבש את צר. כל ראש מקרה וכל כתף מרוטה, מנחה משא האבנים והקורות, ששאו על ראשיהם ועל כתפיהם. על העבודה אשר עבד עליה, כלומר, לא מצאו שם שלל ששיוו תנע לערד שווי העבודה של חילו שצרו על העיר. כי משכשכ נבוכדנצר את צר בא תם על העיר ושם את כל השלל, כי נגור עליה ששטף תם את אנשיה ואת רכושיה. (כ) אשר עשו לי, שעשו מצרים רעה במשענתם שהבטיחו את עונתם לישראל. (כא) כיום ההוא, כמו, בזמן ההוא. אצמיח קרן לבית ישראל, אצמיח קרן ממשלה לבית ישראל, וזה בא על ידי נצחון פורש מלך פרס על מלכות בבל, והוא נתן לישראל לחור לארץ הפרש ולהתחיל לבנות את בית המקדש. ולך אתן פתחון פה, לך וחוקאל והא פתחון

מסוף ארבעים שנה ולא בתוך הזמן אקבץ את מצרים מן העמים אשר נפצו שמה: מצרים נחרבה בשנת כ"ו לנבוכדנצר והוא מלך חמש וארבעים שנה, נשארו י"ח למלכותו, ואחריו מלך אויל מרודך כ"ב שנה, הם ארבעים שנה, כי בשנת א' לבלשצר נאמרה נבואת פרס לנעאל, ומאז התחילו

הגולים לשוב בימי מלך פרס, והתחילו להתקבץ. יד ושכתי את שכבות בני השבי של מצרים ברשיון מלך פרס והשכתי אתם ארץ פתרום הוא מארץ מצרים על ארץ מכורכתם מערתם והיו שם ממלכה שפלה: מז מן משאר הממלכות תהיה שפלה ולא תתנשא עוד על הגוים והמעטות אע"פ אנשיה לבלתי רדות למשול בגוים: מז מעתה ולא יהיה עוד לבית ישראל מצרים למבטח לבטחון אשר מזכיר עון ישראל בפנותם כמה שהם פונים אחריהם ואינם בוטחים בה', על ידי כך וידעו הכל כי אני אדני יהוה והכל ביד: יז ויהי בעשרים ושבע שנה למלכות נבוכדנצר בראשון בחדש הראשון באחד לחדש היה דבר יהוה אלי לאמר: שבשנת כ"ו למלכות נבוכדנצר קבש את ארץ מצרים, ופירש בעשרים ושבע למלכות נבוכדנצר התחילו אותם ארבעים שנה, לכן חודע התוב שבכ"ו למלכות נבוכדנצר היה חרב מצרים, ומשם נא לנו שבמות אויל מרודך נשלם החשבון פוקר לעול: יח בן אדם נבוכדנצר מלך בבל העביר הכרית את חילו לעבוד עבודה גדולה אל צר לצור עליה ימים רבים וכל ראש אנשי חילתיו מקרח נעשה קרח ממנה משא האבנים ששאו על הראש וכל כתף והעור שעל הכתף מרוטה נהיה חלש ודק מרוב

אדני יהוה מלך ארבעים שנה אקבץ את מצרים מן העמים אשר נפצו שמה: יד ושכתי את שכבות מצרים והשכתי אתם ארץ פתרום על ארץ מכורכתם והיו שם ממלכה שפלה: טו מן הממלכות תהיה שפלה ולא תתנשא עוד על הגוים והמעטות לבלתי רדות בגוים: טז ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון בפנותם אחריהם וידעו כי אני אדני יהוה: יז ויהי בעשרים ושבע שנה בראשון באחד לחדש היה דבר יהוה אלי לאמר: יח בן אדם נבוכדנצר

מלך בבל העביר את חילו עבודה גדולה אל צר אל צר פל ראש מקרח וכל כתף מרוטה ושכר לא היה לו ולחילו מצר על העבודה אשר עבד עליה: יט לכן פה אמר אדני יהוה הנני נתן לנבוכדנצר מלך בבל את ארץ מצרים ונשא המנה ושלל שללה ובזז בזה והיתה שכר לחילו: כ פועלתו אשר עבד פה נתתי לו את ארץ מצרים אשר עשו לי נאם אדני יהוה: כא כיום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך

נשיאת המשאות ושכר לא היה לו ולחילו מצר מהשלל והבנה על העבודה אשר עבד עליה כי לא מצאו בה בערד שוי העבודה: יט לכן פה אמר אדני יהוה הנני נתן לנבוכדנצר מלך בבל את ארץ מצרים ונשא המנה לעבדים ולשפחות ושלל שללה ובזז בזה כל הרכוש יתן מתנה לחיל והיתה שכר לחילו: על עבודת צור: כ עבדו פועלתו אשר עבד פה בצור נתתי לו את ארץ מצרים תינו שלא יחריבה רק תשאר ממלכה תחתיו ולא אתן לו ארץ מצרים לשכר, מפני הרע אשר עשו לי שמרד בה' כמו שאמר למעלה אשר אמר לי יאורי ואשר היה משענת קנה לבית ישראל נאם אדני יהוה: כא כיום ההוא מוסב על מה שאמר למעלה מקץ ארבעים שנה אצמיח קרן לבית ישראל ולך וחוקאל אתן פתחון פה בתוכם כשיראו נבואתך מתקומת וידעו או בראי יהוה נאמן במאמרו: (כא) כיום ההוא - מוסב על מה שאמר למעלה מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים

עטרת מרים

יאמר ביום ההוא אצמית קרן ממשלה לבית ישראל, כי ארבעים שנה נשלמו בשנת מלך בלשצר, כי נבוכדנצר מלך מ"ה שנה, ובג' למלכו קבש את מצרים, אם כן נשארו משנותיו ח"י שנים אויל מרודך בנו מלך כ"ג שנים אלא שנבלעה שנה אחת במלכות אביו כי השנה הראשונה עלתה לזה ולזה חרי נשלמו ארבעים שנה ביום שמת אויל מרודך ומלך בלשצר

ואז נאמרה לדניאל נבואת נצחון פרם

כמו שנאמר: בשנת חדה לבלשצר

וכו' וארו וכו' דמיה לרב (דניאל ז) ועל

פרם יאמר, ונבואת ביאת פרם על בבל

היתה צמיחת קרן לבית ישראל כי על

יד נצחון פרם יצאו חפשי מתחת יד בבל. ולך אתה - רוצה לומר: או תוכל לפתוח פיה להוכיחם גם מלפך כי אז ישמעו לך בראותם שנבואתך מתקיימת. וידעו

- ואז ידעו שאני ה' נאמן במאמרי:

שי למורא

פה להוכיחם, כי כלם ישמעו לך,

בראותם שנבואתך מתקיימת. כי אני

ה', נאמן במאמרי.

אתה פתחון פה בתוכם וידעו פיאני

יהיה:

לאחר שמסיים ההפסדה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,

האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק:

נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא

ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל

דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמה במהרה

בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,

במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד

אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:

ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי

אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו

מודים לך, ומברכים אותך, ותברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך

אתה יי, מקדש השבת:

המודלד: היה בשבת קודש זו, שעה 8 בבוקר, 46 דקות ו-9 חלקים.

ראש חדש שבט, ביום השני, הבא עלינו לטובה.

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה
 כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לְבֹו וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן
 שְׂתִי אֶתְתִּי אֵלָה בְּקֶרְבּוֹ: וְלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאֲזְנֵי
 בְנֶךָ וּבְנֵי־בְנֶךָ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם
 וְאֶת־אֶתְתִּי אֲשֶׁר־שָׂמְתִי בָם וַיִּדְעֻם כִּי־אֲנִי
 יְהוָה: וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמְרוּ
 אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתִי
 מֵאַנֶּת לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: (לוי) ד כִּי
 אִם־מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הֲנִי מֵבִיא מָחָר
 אֲרָפָה בְּגִבְלֶךָ: ה וְכִסְפָּה אֶת־עֵינַי הָאָרֶץ וְלֹא
 יוּכַל לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יִתְדֵי
 הַפִּלְטָה הַנִּשְׁאָרִת לָכֶם מִן־הַבֹּרֶד וְאָכַל אֶת־
 כָּל־הָעֵץ הַצֵּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: וּמָלְאוּ בְּתִיד
 וּבִתִּי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבְתִי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־

רָאוּ אֶת־יְדֵי וְאֶת־כֹּחַ אֶת־יְדֵי מִיּוֹם הַיּוֹתָם
 עַל־הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֹּן וַיֵּצֵא מֵעַם
 פְּרָעָה: (ישראל) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה אֵלָיו
 עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שֶׁלֹּא אֶת־
 הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹם
 תִּדַּע כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם: ה וַיֹּשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה
 וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לָכוּ עֲבֹדוּ
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וְמִי הַהִלָּכִים: וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה בְּנִעְרֵנוּ וּבְזִקְנֵנוּ נִלְךָ בְּכַנְיֵנוּ וּבְכַנּוּתֵנוּ
 בְּצִאֲנֵנוּ וּבְבִקְרָנוּ נִלְךָ כִּי חָג־יְהוָה לָנוּ: וַיֹּאמֶר
 אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
 אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָה פְּנִיכֶם:
 לֹא כֵן לָכוּ נָא הַגִּבְרִים וַעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה כִּי
 אַתָּה אַתָּם מִבְּקָשִׁים וַיַּגִּדְשׁ אֶתְם מֵאֵת פְּנֵי
 פְרָעָה: ה

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' ב

משנה

המשנה מבארת את דיני קריאת שמע לעוסקים בהלויית המת
 ובקבורתו: מי שמתו (אחד משבעת הקרובים שחייב להתאבל
 עליהם) מוטל לפניו, שעדיין לא קברוהו, פטור מקריאת שמע, ומן
 התפילה - תפילת העמידה ו'שמונה עשרה', ומן התפילין, ומכל
 המצוות האמורות בתורה - מפני שהוא טרוד בקבורתו, שהיא
 טירדה של מצוה.
 נושא המטה של המת, וחלופיה - והאחרים המחליפים אותם,
 וחלופי חלופיה - ואלו המחליפים את אותם אחרים, את ו-בין
 אלו שלפני המטה, ושאו אותה כאשר תגיע אליהם, ואת ו-ובין
 אלו שלאחר המטה, שכבר נשארה, כך דינם, את ו-אותם אלו
 שלפני המטה ועדיין לא נשארה, ויש למיטה צורך בהם שישארה,
 פטורים מקריאת שמע, ואת שלאחר המטה, שכבר נשארה, אף אם
 עדיין יש למיטה צורך בהם, חייבין בקריאתה, שכיון שכבר נשאו
 אותה ויצאו ידי חובה אינם טרודים עוד במצוה. ואלו ואלו, אלו
 שכבר נשארה ואלו העתידים לישא אותה, פטורים מן התפילה,
 מפני שחובתה מדברי חכמים בלבד.
 קברו את המת וחזרו מבית הקברות, אם יכולין להתחיל ולגמור
 קריאת שמע עד שלא יגיעו לשוה, יתחילו לקרוא, ואם לאו - ואם
 לא יספיקו לגמור, לא יתחילו.
 העומדים בשוה, הפנימים הרואים את פני האבל, פטורים
 מקריאת שמע, לפי שהם סמוכים לאבל וצריכים לדבר עמו.
 והחיצונים שאינם רואים את פניו, חייבים בקריאת שמע, משום

24 שאינם מדברים עימו, ולא התאספו אלא לכבודו, שיראה שבאו
 25 עם רב.
 26 (נשים ועבדים וקטנים פטורים מקריאת שמע ומן התפילין וחייבין
 27 בתפילה ובמונה ובברכת המזון).

גמרא

28 שנינו במשנה, מי שמתו מוטל לפניו, פטור מקריאת שמע ומן
 29 התפילה ומן התפילין ומכל מצוות האמורות בתורה. הגמרא
 30 מבארת את דברי המשנה התולה את הפטור באופן שהמת מוטל
 31 לפניו דווקא. מקשה הגמרא: מדברי המשנה יש לדייק כי דווקא
 32 כאשר מתו מוטל לפניו, אין - אכן הוא פטור מכל המצוות, ואילו
 33 שאינו מוטל לפניו, כגון שהמת בבית אחד והוא בבית אחר, לא -
 34 אינו פטור. ורמינהי - ויש להקשות על כך מהברייתא ששנינו, מי
 35 שמתו מוטל לפניו, אוכל בבית ו-בחדר אחר, בכדי שלא יהא
 36 נראה כ'לועג לרש' ו-למת) בכך שתחת לעסוק בקבורתו הוא
 37 עוסק באכילה, ואם אין לו בית אחר, אוכל בבית חבירו, ואם אין
 38 לו בית חבירו, כגון שהוא גר בין הגויים, עושה מחיצה עשרה
 39 טפחים להפסיק בינו ובין המת, ואוכל, ואם אין לו דבר לעשות בו
 40 מחיצה, מחזיר פניו לאחוריו ואוכל, ואינו מסיב על צד שמאל
 41 ואוכל, לפי שדרך חשיבות היא, ואינו אוכל בשר, ואינו שותה יין,
 42 ואינו מקנה - ואינו צריך לברך ברכת המוציא קודם אכילתו, ואינו
 43 מוֹשֵׁן - ואינו צריך לברך ברכת המזון אחר אכילתו.

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה	מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת	
			מג"א		אדמוה"ז											
			ש	א	ש	א										ש
באר שבע (ח)	06:39	06:37	08:38	08:38	09:13	09:13	10:07	10:08	12:21	12:23	17:04	17:09	17:31	17:37	16:48	17:47
חיפה (ח)	06:42	06:39	08:38	08:38	09:14	09:14	10:08	10:08	12:21	12:22	17:03	17:08	17:28	17:33	16:37	17:44
ירושלים (ח)	06:39	06:37	08:36	08:36	09:12	09:12	10:06	10:06	12:20	12:21	17:06	17:11	17:29	17:34	16:30	17:45
תל אביב (ח)	06:41	06:39	08:38	08:38	09:14	09:14	10:08	10:08	12:21	12:23	17:02	17:08	17:30	17:35	16:47	17:46
נוסטרליה, וינה (ח)	07:38	07:32	09:02	09:01	09:50	09:48	10:36	10:35	12:35	12:37	16:33	16:42	17:10	17:18	16:22	17:32
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:18	06:25	09:07	09:13	09:52	09:56	11:06	11:10	14:07	14:08	20:44	20:40	21:15	21:11	20:23	21:23
אוקראינה, אודסה (ח)	07:34	07:29	09:04	09:02	09:49	09:47	10:37	10:36	12:38	12:39	16:41	16:50	17:17	17:25	16:30	17:38
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:11	07:06	08:36	08:35	09:23	09:21	10:10	10:09	12:09	12:11	16:08	16:17	16:45	16:53	15:57	17:07
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)	07:24	07:18	08:48	08:46	09:35	09:33	10:22	10:21	12:20	12:22	16:17	16:26	16:55	17:03	16:07	17:17
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:56	07:50	09:14	09:13	10:04	10:02	10:49	10:48	12:46	12:48	16:36	16:46	17:15	17:24	16:26	17:39
אוקראינה, קייב (ח)	07:50	07:43	09:07	09:06	09:57	09:55	10:42	10:41	12:38	12:40	16:28	16:38	17:07	17:16	16:18	17:31
איטליה, מילאנו (ח)	07:57	07:52	09:29	09:28	10:14	10:12	11:02	11:01	13:04	13:05	17:13	17:22	17:46	17:53	17:02	18:06
אקוודור, קיטו (ח)	06:21	06:22	08:50	08:52	09:21	09:22	10:23	10:25	12:55	12:57	18:29	18:30	18:52	18:53	18:12	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:00	06:06	08:48	08:53	09:30	09:34	10:43	10:46	13:40	13:41	20:09	20:06	20:38	20:35	19:49	20:47
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:35	06:42	09:24	09:30	10:13	10:18	11:29	11:32	14:33	14:34	21:16	21:12	21:50	21:46	20:55	21:59
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:23	07:19	09:08	09:08	09:48	09:47	10:39	10:39	12:47	12:49	17:11	17:18	17:43	17:49	16:59	18:01
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:16	07:12	08:58	08:58	09:39	09:38	10:30	10:29	12:36	12:38	16:57	17:04	17:29	17:36	16:45	17:48
ארה"ב, גרסי סיטי (ח)	07:16	07:13	08:59	08:58	09:40	09:39	10:30	10:30	12:37	12:39	16:58	17:05	17:29	17:36	16:46	17:48
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:57	07:53	09:36	09:35	10:18	10:17	11:08	11:07	13:13	13:14	17:29	17:37	18:02	18:09	17:17	18:21
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:17	07:15	09:18	09:18	09:53	09:52	10:47	10:48	13:02	13:04	17:48	17:53	18:15	18:20	17:35	18:30
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:56	06:53	08:51	08:50	09:27	09:27	10:20	10:21	12:33	12:34	17:10	17:16	17:38	17:44	16:57	17:55
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:09	07:07	09:15	09:15	09:48	09:48	10:44	10:45	13:01	13:03	17:55	17:59	18:21	18:25	17:40	18:35
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:13	07:10	08:55	08:54	09:36	09:35	10:26	10:26	12:32	12:34	16:51	16:59	17:24	17:30	16:39	17:43
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:39	07:36	09:23	09:22	10:03	10:02	10:54	10:53	13:01	13:02	17:22	17:29	17:54	18:00	17:10	18:12
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:14	07:10	08:54	08:53	09:36	09:34	10:25	10:25	12:31	12:33	16:49	16:56	17:21	17:28	16:37	17:41
בוליביה, לה-פס (ח)	06:14	06:18	08:54	08:57	09:27	09:29	10:33	10:36	13:16	13:17	19:12	19:12	19:37	19:36	18:54	19:46
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:37	08:30	09:52	09:50	10:43	10:40	11:28	11:27	13:23	13:25	17:09	17:19	17:49	17:59	17:00	18:13
בלגיה, בריסל (ח)	08:36	08:29	09:52	09:50	10:42	10:40	11:27	11:26	13:23	13:25	17:11	17:21	17:51	18:00	17:01	18:15
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:36	05:40	08:19	08:23	08:54	08:57	10:03	10:06	12:51	12:52	19:03	19:02	19:25	19:23	18:44	19:34
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:25	05:30	08:08	08:12	08:43	08:46	09:52	09:54	12:39	12:40	18:45	18:44	19:11	19:10	18:26	19:20
בריטניה, לונדון (ח)	07:56	07:49	09:10	09:09	10:02	09:59	10:46	10:45	12:41	12:43	16:28	16:38	17:07	17:16	16:21	17:31
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:13	08:06	09:20	09:18	10:15	10:12	10:58	10:56	12:49	12:51	16:26	16:37	17:09	17:19	16:20	17:35
גרמניה, ברלין (ח)	08:07	07:59	09:17	09:15	10:10	10:07	10:54	10:52	12:47	12:49	16:30	16:40	17:10	17:19	16:20	17:35
גרמניה, פונקפורט (ח)	08:16	08:09	09:34	09:33	10:24	10:22	11:09	11:08	13:06	13:08	16:57	17:06	17:36	17:45	16:47	17:59
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:31	05:36	08:16	08:20	08:52	08:56	10:02	10:05	12:52	12:53	19:11	19:10	19:31	19:29	18:52	19:40
הודו, מומבאי (ח)	07:15	07:14	09:28	09:29	10:00	10:01	10:58	10:59	13:19	13:21	18:23	18:27	18:48	18:52	18:08	19:01
הודו, פונה (ח)	07:10	07:10	09:24	09:25	09:56	09:56	10:53	10:54	13:15	13:17	18:20	18:24	18:45	18:49	18:05	18:58
הונגריה, בודפשט (ח)	07:24	07:19	08:51	08:50	09:37	09:36	10:24	10:24	12:24	12:26	16:24	16:33	17:01	17:09	16:14	17:23
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:22	07:18	09:03	09:03	09:44	09:43	10:35	10:34	12:41	12:43	17:01	17:08	17:33	17:39	16:49	17:51
יוון, אתונה (ח)	07:39	07:35	09:26	09:26	10:05	10:04	10:57	10:57	13:06	13:07	17:33	17:40	18:04	18:10	17:21	18:21
מולדובה, קישינב (ח)	07:44	07:38	09:12	09:10	09:58	09:56	10:45	10:44	12:45	12:47	16:47	16:56	17:23	17:31	16:36	17:45

רעט

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:12	07:13	09:26	09:26	09:58	09:58	10:56	10:55	13:18	13:16	18:20	18:24	18:45	18:49	18:05	18:58
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	05:13	05:04	07:53	08:00	08:50	08:55	10:08	10:12	13:18	13:19	20:15	20:09	20:53	20:47	19:52	21:02
נפאל, קטמנדו (ח)	06:54	06:55	08:58	08:59	09:33	09:33	10:28	10:29	12:44	12:46	17:33	17:38	18:00	18:05	17:19	18:15
סין, בייג'ין (ח)	07:29	07:33	09:16	09:16	09:57	09:56	10:47	10:47	12:55	12:56	17:17	17:24	17:48	17:55	17:03	18:07
סינגפור, סינגפור (ח)	07:15	07:13	09:42	09:44	10:12	10:14	11:14	11:16	13:45	13:47	19:17	19:19	19:40	19:42	19:00	19:51
פולין, ורשא (ח)	07:28	07:35	08:47	08:45	09:39	09:36	10:23	10:22	12:17	12:18	15:59	16:09	16:40	16:49	15:49	17:05
פרו, לימה (ח)	06:00	05:57	08:34	08:37	09:06	09:08	10:12	10:14	12:51	12:52	18:41	18:41	19:05	19:05	18:23	19:14
צרפת, ליון (ח)	08:11	08:16	09:47	09:46	10:32	10:30	11:19	11:19	13:21	13:23	17:27	17:36	18:02	18:10	17:16	18:23
צרפת, פריז (ח)	08:30	08:36	09:59	09:57	10:47	10:45	11:33	11:32	13:31	13:33	17:28	17:38	18:04	18:13	17:18	18:27
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:10	08:36	08:38	09:07	09:08	10:08	10:10	12:37	12:39	18:04	18:06	18:27	18:29	17:47	18:38
קנדה, טורונטו (ח)	07:41	07:46	09:22	09:21	10:05	10:04	10:54	10:54	12:58	13:00	17:14	17:21	17:44	17:52	17:02	18:04
קנדה, מונטריאול (ח)	07:23	07:28	09:00	08:59	09:43	09:45	10:33	10:32	12:35	12:36	16:43	16:51	17:17	17:24	16:32	17:38
קפריסין, לרנקה (ח)	06:49	06:52	08:45	08:44	09:22	09:21	10:15	10:15	12:26	12:28	17:00	17:07	17:30	17:35	16:47	17:46
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:59	09:07	10:09	10:07	11:05	11:02	11:47	11:45	13:37	13:38	17:07	17:18	17:52	18:02	16:58	18:18
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:37	08:45	09:43	09:41	10:41	10:37	11:22	11:20	13:10	13:12	16:39	16:51	17:22	17:32	16:31	17:49
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	08:01	07:56	09:28	09:27	10:14	10:13	11:02	11:01	13:02	13:03	17:03	17:12	17:39	17:47	16:52	18:01
שווייץ, ציריך (ח)	08:01	08:06	09:33	09:32	10:19	10:17	11:06	11:06	13:06	13:08	17:12	17:21	17:43	17:52	17:01	18:05
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:46	06:46	09:04	09:05	09:35	09:36	10:34	10:36	12:59	13:00	18:12	18:15	18:36	18:39	17:56	18:48

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לַחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00716
19/01/2020

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים